CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă
Vol. XI

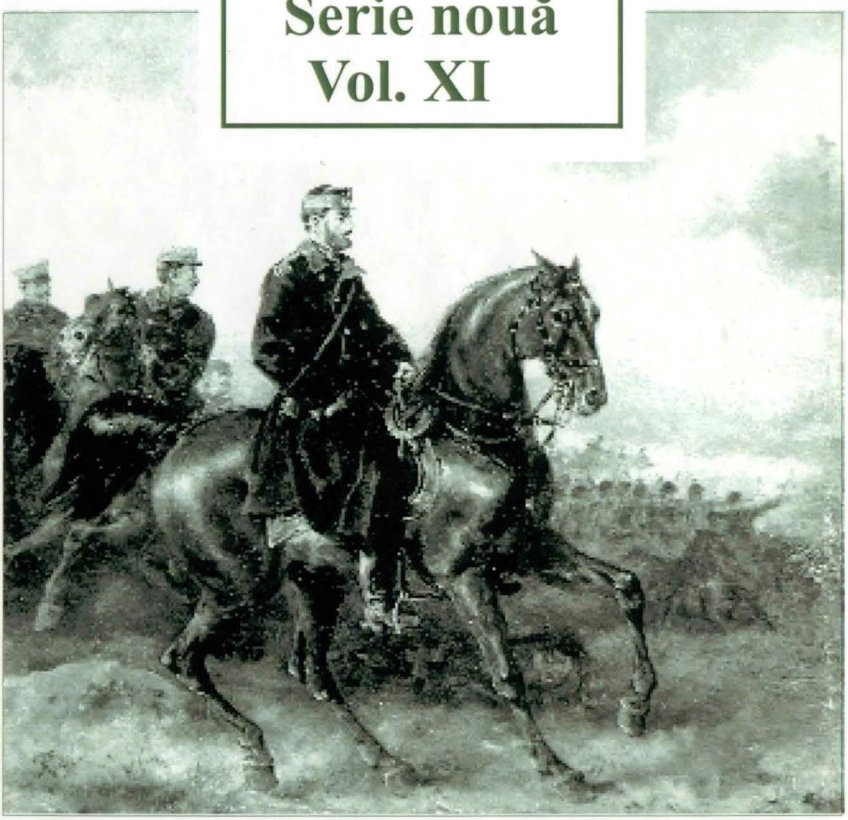

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă

Vol. XI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FOREIGN TRAVELLERS ABOUT THE ROMANIAN COUNTRIES IN THE XIXTH CENTURY

New series

Vol. XI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Serie nouă
Volumul XI
(1877–1878)

Coordonatorul volumului:
DANIELA BUȘĂ

Autori:
DANIELA BUȘĂ, VENERA ACHIM, BOGDAN POPA,
NICOLETA ROMAN, RALUCA TOMI

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2020

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

...A ROMÂNĂ
BIBL... "IORGA"
COT...
INVE...

Copyright © Editura Academiei Române, 2020.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Coperta, selecția ilustrațiilor, reproducerea și prelucrarea computerizată a imaginilor:
ADRIAN-SILVAN IONESCU

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5
050711, București, România,
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresă web: www.ear.ro

Referenți: Acad. Dan BERINDEI
Ovidiu CRISTEA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. - București : Editura Academiei Române, 2004-

vol.
ISBN 973-27-1129-9
Vol. 11. : (1877-1878) / Daniela Buşă (coord.), Venera Achim, Bogdan Popa, ... -2020. - ISBN 978-973-27-2983-0

I. Buşă, Daniela (coord.)
II. Achim, Venera
III. Popa, Bogdan

82
913

Redactor: ANA BOROŞ
Tehnoredactor: MARIANA IONICĂ
Coperta: MARIANA ŞERBĂNESCU

Bun de tipar: 20.10.2020: Format: 16/70×100
Coli tipar: 43 + 112 pag. planşe
C.Z. pentru biblioteci mari: 82.09:913 (498.1)
C.Z. pentru biblioteci mici: 913 (498.1) (0:82–992)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

PREFAȚĂ

Punct culminant în evoluția chestiunii orientale în secolul al XIX-lea, criza declanşată în 1875, ce avea să producă, trei ani mai târziu, schimbări majore în configurația politică şi teritorială a Sud-Estului Europei, a adus în prim plan dorința statelor zonei de a se constitui în națiuni de sine stătătoare, libere şi independente. Pentru lumea occidentală şi central-europeană, ca şi pentru guvernanții de la Bucureşti şi pentru principele Carol, devenea tot mai clar că un conflict între Rusia şi Imperiul Otoman era iminent, iar România nu putea rămâne în afara lui. În acest sens pregătirile pentru participarea la război devin prioritare mai ales în a doua jumătate a anului 1876, fiind impulsionate şi de victoriile armatei otomane împotriva sârbilor. În octombrie 1876 Parlamentul României vota un credit de 4 milioane lei pentru armament, alți 400 000 de lei fiind destinați concentrărilor şi menținerii sub arme a rezerviştilor peste termenul limită, iar o lună mai târziu au fost înființate 8 regimente de dorobanți. Inițiate încă din toamna anului 1876 tratativele cu Rusia privind condițiile trecerii prin România a armatei ruse au fost finalizate la 4/16 aprilie 1877 prin semnarea, la Bucureşti, a convenției româno-ruse de către Mihail Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Străine român şi baronul Dimitrie Stuart, agent diplomatic şi consul al Rusiei la Bucureşti. Actul era completat de o convenție specială ce reglementa detaliile privind trecerea trupelor ruse şi relațiile cu autoritățile române. În perspectiva unui atac, unități ale armatei române au fost concentrate în principalele porturi de la Dunăre: Giurgiu, Oltenița, Calafat, Turnu Măgurele, pentru a împiedica mutarea frontului la nordul Dunării. La 12/24 aprilie 1877 Rusia a declarat război Imperiului Otoman, armatele sale intrând pe teritoriul României încă din ziua precedentă. Sublima Poartă a răspuns în scurt timp prin atacarea porturilor româneşti de la Dunăre. Astfel la 21 aprilie/ 3 mai au fost bombardate Brăila, iar la 26 aprilie/8 mai Calafat, Bachet, Oltenița, Calafat, artileria română fiind nevoită să riposteze. România şi Imperiul Otoman intrau practic în război, fapt întărit de moțiunea Camerei Deputaților şi Senatului care atesta „starea de răsbel ce este creată României de însuşi guvernul otoman". La 9/21 mai cele două camere ale Parlamentului României au votat cu o majoritate zdrobitoare de voturi moțiunea prin care luau act de războiul dintre România şi Turcia şi de ruperea legăturilor cu Poarta, declarând România independentă şi „o națiune de sine stătătoare". După ce au sprijinit trupele ruseşti la trecerea Dunării, armata română s-a implicat activ în conflictul de la sudul Dunării, participând la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

luptele de la Nicopole, la asaltul asupra redutelor Grivița I și II, Opanez, a cetății Rahova, aducându-și o contribuție decisivă la cucerirea Plevnei, la ocuparea Smîrdanului apărat de trei redute și a Vidinului. Independența României avea să fie recunoscută de marile puteri în cadrul Congresului de pace de la Berlin.

Dorința de independență, de propășire, de modernizare și europenizare a românilor, și numai a lor, au fost privite cu deosebit interes de lumea europeană. Aflați în trecere sau zăbovind un timp mai îndelungat în țările române, străinii au fost deopotrivă martori nu numai ai revoluțiilor de la 1821 și 1848, ai perioadei de plămădire a conștiinței naționale și de naștere a opiniei publice, de făurire a instituțiilor, a transformărilor inițiate pe plan economic și social, dar și ai proclamării și câștigării pe câmpul de luptă al independenței naționale. Aristocrați, membri ai unor ilustre familii ale Europei, militari, diplomați, literați, medici, profesori, artiști plastici, reporteri fotografi și corespondenți de presă, unii recunoscuți pentru articolele publicate, alții la începutul unei cariere jurnalistice, artiști ai scenei, dar și „simpli turiști", cum se defineau în propriile însemnări, ne-au lăsat mărturii scrise despre oamenii și evenimentele la care au fost martori, de la câteva rânduri sau pagini, la note de călătorie, reportaje apărute în prestigioase publicații, până la lucrări consistente, ce conțin relatări, observații sau opinii. Acestora li se adaugă importante și valoroase mărturii iconografice (schițe, desene, picturi în ulei etc.).

Volumul de față, al XI-lea (1877–1878), întregește seria bine-cunoscutului corpus de izvoare narative *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea* cu însemnările străinilor care au străbătut spațiul locuit de români în anii 1877–1878. Volumul reunește relatările a 30 de călători și oferă date și informații privind atmosfera din perioada premergătoare izbucnirii conflictului ruso–otoman, dar și detalii despre parcursul armatelor ruse prin România, punctele de trecere a Dunării, starea de spirit din unele unități, luptele de la Dunăre, cât și cele de pe teritoriul Bulgariei. Unele dintre izvoarele narative sunt puțin cunoscute, fiind editate în limbi de circulație restrânsă ceea ce ne-a determinat să inserăm în volum traducerile oferite de Raoul Bossy (*Mărturii finlandeze despre România*) sau de generalul Radu Rosetti (*Notele unui ofițer norvegian în timpul războiului de neatârnare 1876–1878).*

Din dorința de a oferi un tablou complex al realităților anilor 1877–1878, editorii au întocmit o bază documentară temeinică și au căutat să asigure un caracter cât mai complet și complex volumului[1]. În acest sens cercetătorii care au

[1] În colecția de față au apărut până acum 10 volume. Astfel în primele două decenii ale secolului al XIX-lea, 42 de călători au lăsat impresii despre români, în deceniul 1821–1830 numărul lor s-a ridicat la 30, între 1831–1840 acesta a ajuns la 46, între 1841–1846 a fost de 31, între 1847–1851 numărul peregrinilor a fost de 24, între 1852–1856 numărul lor a fost de 46, între 1857–1861 de 28, între 1862–1866 de 19, între 1867–1871 de 16, iar între 1872–1876 de 19. Vezi impresiile lor în *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801–1822), Editura

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

participat la întocmirea volumului de față nu au precupețit nici un efort în depistarea și prelucrarea materialului documentar, dovadă fiind cercetările întreprinse în bibliotecile și arhivele din țară și străinătate, cât și pe internet pentru descoperirea textelor și întocmirea datelor biografice ale călătorilor. Cu acest prilej, pe lângă cei despre care aveam informații că au străbătut teritoriul locuit de români, seria peregrinilor a fost completată cu nume noi: Konstantin Nicolaevici Favrikodorov, I. I. Eleț, Dimitrie Ivanovici Ilovaiski, Ferdinand-Emanuel von Wahlberg, Charles Ryan Snodgrass, Frederick Boyle, Armand Belin, ale căror mărturii nu sunt cunoscute.

Din cei 30 de călători marea lor majoritate, adică 18 sunt militari, doi fiind medici (Ferdinand-Emanuel von Wahlberg și Charles Ryan Snodgrass). Acestora li se adaugă un pictor, Vasili Vasilievici Vereşceaghin, care a însoțit trupele ruse în campania din Balcani în calitate de pictor oficial al armatei, trei călători pe care îi putem încadra, cu unele rezerve, în categoria turiştilor (Dimitrie Ivanovici Ilovaiski, Gottfried Waldstedt și Armand Belin), 6 corespondenți de front și artiști documentariști, printre care publicistul, criticul și autorul dramatic Frédéric Kohn-Abrest, scriitorul, publicistul și desenatorul Georges Hardouin, cunoscut sub numele de Dick de Lonlay, Apollo Mlochowski de Belina, jurnalist polonez naturalizat francez, acreditat al ziarul parizian „L'Estafette", Washington Carroll Tevis, colaborator al ziarelor „Philadelphia Times" și „New York Times", dar și venețianul Marco Antonio Canini, cunoscut filo-român, unul dintre jurnaliștii străini, martori ai luptelor de pe fronturile sud-dunărene în perioada războiului de independență, care a scris numeroase articole, pentru publicațiile: „Il Pungolo" (Napoli), „La Gazzetta Piemontese" (Torino), „L'Adriatico" (Veneția), „Opinione" (Milano), „Corriere della sera" (Milano). Lor li se adaugă diplomatul Cleon Rizo Rangabe, consulul Greciei în capitala României și artistul excentric Alfred de Caston, care își atribuia titlul de viconte și mai călătorise în țara noastră la sfârșitul anilor 60.

Străinii prezenți în spațiul locuit de români și pe câmpul de luptă s-au caracterizat printr-o mare diversitate etnică și religioasă, dar și printr-un grad de cultură diferit. Cei mai mulți proveneau din Occident (Marea Britanie, Franța, Germania, Danemarca, Italia, Elveția, Spania), lor adăugându-li-se cei din nordul, centrul și răsăritul Europei (Finlanda, Polonia, Austria, Rusia), dar și de peste

---

Academiei Române, București, 2004; *Ibidem,* vol. II (1822–1830), Editura Academiei Române, București, 2005; *Ibidem,* vol. III (1831–1840), Editura Academiei Române, București, 2006; *Ibidem*, vol. IV (1841–1846), Editura Academiei Române, București, 2007; *Ibidem,* vol. V (1847–1851), Editura Academiei Române, București, 2009; *Ibidem*, vol. VI (1852–1856) Editura Academiei Române, București, 2010; *Ibidem*, vol. VII (1857–1861), Editura Academiei Române, București, 2012; *Ibidem,* vol. VIII (1862–1866), Editura Academiei Române, București, 2013; *ibidem,* vol. IX (1867–1871), Editura Academiei Române, București, 2015; *Ibidem,* vol. X (1872–1876), Editura Academiei Române, București, 2017.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ocean, din America şi chiar din Australia. Toţi aceştia ne-au lăsat informaţii mai mult sau mai puţin detaliate despre intrarea trupelor ruse pe teritoriul României, oraşele prin care au trecut, aspectul acestora şi reacţia locuitorilor, mijloacele de transport, despre armatele rusă şi română, armamentul din dotare, uniformele soldaţilor şi ofiţerilor din ambele tabere, despre sosirea ţarului Alexandru al II-lea cu suita sa la Ploieşti, vizita acestuia la Bucureşti, întâlnirea cu principele Carol şi principesa Elisabeta. Relatările lor cuprind şi date şi descrieri privind evoluţia frontului: luptele de la Dunăre (Brăila, Galaţi, Zimnicea, Calafat, Giurgiu, Oltenița), campania din Bulgaria şi bătăliile pentru cucerirea redutelor Griviţa, Smârdan, Plevna, viaţa de zi cu zi a trupelor, dar şi portrete ale conducătorilor, diferiţilor ofiţeri şi ale unor soldaţi. Nu a fost omisă nici armata otomană, pagini întregi sau numai câteva rânduri fiind dedicare aspectului fizic, uniformelor, armamentului, planurilor de atac sau apărare, portretelor unor comandanţi, dar şi ororilor războiului, implicaţiile luptelor asupra învinşilor şi populaţiei civile.

Aşa cum am menţionat, mulţi dintre străinii care ne-au lăsat note, însemnări, informaţii despre conflict erau militari: ofiţeri, subofiţeri sau simpli soldaţi ai armatei ruse, participanţi nemijlocit la operaţiuni, parţial sau în totalitate, ruşi, germani, finlandezi, danezi norvegieni.

Cei mai mulţi călători sunt militarii finlandezi (8) care au luptat în armata rusă ca urmare a statutului Finlandei de mare ducat al Imperiului rus, urmaţi de ruşi (6), germani (4), francezi şi americani (2 de fiecare) şi câte un englez, italian, danez, norvegian, ceh, polonez, grec, australian. Mulţi şi-au publicat impresiile, însemnările sau amintirile în anii imediat următori încheierii războiului sub formă de jurnal sau scrisori. Există şi exemple de însemnări referitoare la războiul din 1877–1878 care au văzut lumina tiparului la câteva decenii după încheierea conflictului sau chiar la peste un secol, ca de pildă prusianul Richard Friedrich Albert von Pfeil und Klein-Ellguth, militar de carieră, voluntar în armata rusă, ale cărui relatări au fost publicate în 1892 sau subofiţerul finlandez Victor Edward Ludwig Tuderus, care şi-a scris impresiile între 1902–1905, după jurnalul ţinut în timpul campaniei, dar care au văzut lumina tiparului în formă finală abia în 2009.

Dintre aristocraţi se disting germanii Émile Sayn-Wittgenstein-Berlebourg[2],

[2] Emil Sayn-Wittgenstein-Berleburg (1824–1878) s-a căsătorit în 1856 cu Pulcheria Cantacuzino din ramura Paşcanu, fiica lui Nicolae Cantacuzino, beneficiind astfel de relaţiile puternicei ei familii şi moştenind, după decesul soţiei în 1865, moşiile acesteia. Problemele generate de bunul mers al moşiilor sale, mai cu seamă a celei de la Fântânele din judeţul Bacău, l-au determinat să vină de mai multe ori în Principate şi apoi în România, consemnând de fiecare dată observaţiile. Vezi *Amintiri şi corespondenţă* în *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea* (coord. Daniela Buşă), serie nouă, vol. VI, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010, p. 718–721 şi vol. VIII (coord. Daniela Buşă), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2013, p. 17–33. Participarea la campania de la sudul Dunării a fost de scurtă durată. Bolnav de febră şi reumatism, a fost nevoit să părăsească câmpul de luptă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fiu al prințului August Ludwig Sayn-Wittgenstein-Berleburg, intrat în armata rusă în 1849, devenit aghiotant al țarului în 1852 și cooptat, în această calitate, în suita acestuia pentru a participa la campania armatei ruse la sudul Dunării și Richard Friedrich Albert von Pfeil und Klein-Ellguth, descendent al unei vechi familii nobiliare, înrolat ca voluntar în armata rusă, ajuns până la gradul de general-maior și rămas în serviciul țarilor Alexandru al II-lea și Alexandru al III-lea. Lor li adaugă ofițerii ruși: I. I. Eleț, colonel, rănit în luptele de la Bazargic din toamna anului 1877, Vladimir Mihailovici Vonlarlarski, capitan la începutul conflictului, înaintat ulterior la gradul de colonel, ofițer de ordonanță pe lângă marele duce Nicolae, comandantul șef al armatei ruse. Dacă colonelul Eleț, în corespondența adresată fiului său, inserează informații privind viața zilnică de campanie a armatei ruse, operațiunile militare propriu-zise, starea de spirit din armată, unele considerații privind orașele românești prin care a trecut sau a fost cantonat, ori despre situația din Dobrogea după ocuparea ei de către armata rusă, Vonlarlarski se referă la asediul cetății Nicopole și cucerirea Plevnei la care a participat nemijlocit. Mărturii interesante despre Zimnicea și trecerea Dunării ne-au parvenit și de la finlandezii Ferdinand-Emanuel von Wahlberg, medic militar pe lângă al 3-lea batalion de „Skarpskytte" (trăgători) finlandezi din Garda Imperială rusă, casier al batalionului și șef al încartiruirii, Anton Reinhold von Alfthan, sublocotenent în brigada I de artilerie, devenit după război adjutant al guvernatorului general al Finlandei, Victor Edward Ludwig Tuderus, subofițer în cadul corpului de gardă, Lemminkäine, sergent major, cât și de la G. W. Eklund, Axel Lindfors, A. W. Lindgren, despre care nu deținem date privind statutul (militar sau voluntar) sau gradul militar și ale căror note sunt succinte. Dintre aceștia, Victor Edward Ludwig Tuderus, tânăr ofițer, a trăit experiența deplasării spre linia frontului și apoi a frontului propriu-zis cu mare intensitate și a considerat important să consemneze în scris pentru contemporani și urmași cele văzute, dar și să imortalizeze cu penelul aspecte, momente, fapte, portrete din timpul conflictului. Multă vreme însemnările ca și picturile, desenele, crochiurile, schițele sale au rămas în stadiul de manuscris, adică aproape necunoscute marelui public. Manuscrisul, aflat în Biblioteca Universității din Helsingsfors, a văzut lumina tiparului la Helsinki abia în primul deceniu al secolului XXI (2009), sub titlul *Ceea ce am văzut și experimentat în timpul campaniei ruso-turc din 1877 și 1878*[3]. Finlandezul a fost impresionat de „curățenia și eleganța" orașelor prin care a trecut (Iași, Vaslui, Bârlad, Tecuci, Focșani, Râmnicu Sărat, Buzău, Ploiești, București, Zimnicea), de locuințele care „erau de cele mai multe ori construite ca niște vile, într-un stil arhitectonic ales", fiind „tot atât de elegante înăuntru ca în afară: odăile îndeobște mari și luminoase cu ferestre duble și sobe frumoase, pereții și tavanele zugrăvite cu mult gust în ulei sau «al-fresco». În fiecare oraș se aflau restaurante bune și prăvălii unde găseai de

[3] *Vod jag sett och uppleva! under fälttaget 1877–1878.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

toate, precum şi o grădină publică nelipsită, loc de întrunire preferat al locuitorilor după amiaza şi seara".

Observator şi pictor oficial, detaşat pe lângă statele – majore ale generalilor Mihai Dimitrievici Skobelev (cel bătrân) şi Iosif Vladimirovici Gurko datorită relaţiilor personale, cunoscutul pictor şi neobosit călător, rusul Vasili Vasilievici Vereşceaghin, a însoţit armata rusă pe tot parcursul războiului până la Adrianopole, fiind martor ocular al luptelor de la Plevna. Vereşceaghin nu a pierdut prilejul de a realiza schiţe şi desene, ce vor constitui ulterior teme pentru tablouri cu caracter bataillist. Prieten cu ofiţerul de marină M. L. Skridlov şi fire extrem de curioasă şi aventuroasă, Vereşceaghin a participat alături de acesta la torpilarea unor vase otomane, aflate în apropierea portului Giurgiu, acţiune în cursul căreia este rănit la picior şi internat la spitalul Brâncovenesc din Bucureşti.

Trimis ca ataşat pe lângă Marele cartier general rus, danezul Marius Sophus Frederik von Hedemann, aghiotant al regelui Christian al IX-lea al Danemarcei, a luat parte la operaţiunile Corpului IX, condus de generalul Nicolai Krüdener în perioada mai–noiembrie 1877. În rapoartele trimise de pe câmpul de luptă către superiorii săi din Ministerul de Război de la Copenhaga (unul fiind scris după sosirea în patrie), el oferă informaţii despre operaţiuni, efectivele implicate, disfuncţionalităţile existente, cauzele unor înfrângeri. Cum ofiţerul danez şi-a desfăşurat activitatea pe lângă comandamentul armatei ruse, informaţiile sale privesc, firesc, aceste efective, referirile la trupele române şi la operaţiunile lor fiind mai degrabă întâmplătoare sau parvenite pe filieră rusă. Traducerea din limba daneză, datorată generalului Radu Rosetti, include numai acele pasaje din rapoarte care se referă la trupele române. Sosit pe câmpul de luptă la începutul lunii iunie, el a asistat la trecerea Dunării de către armatele ruse şi la luptele de la Nicopole şi Plevna. Referindu-se la lupta din 18/30 iulie el preia informaţiile oferite de partea rusă, afirmând că reduta Grivița 2 fusese construită ulterior acestei date, deşi, conform şefului de Stat Major otoman, Muzaffer paşa şi englezului W. Herbert[4], care a luptat în armata turcă, ea exista înaintea acestui atac. Ruşii încercau astfel să găsească o scuză la acuzaţia că nu i-au informat de la început pe români de existenţa acesteia. Cauzele ar fi, potrivit danezului, lipsa unui contact strâns şi slaba coordonare între statele majore ale armatei ruse şi române, insuficienta pregătire a acţiunilor de către comandamentul rus, drept care „executarea lor nu fusese destul de judicioasă".

Imediat după declanşarea conflictului, Departamentul de război îl trimitea ca ataşat militar al Statelor Unite în Rusia pe Francis Vinton Green, primul locotenent al corpurilor de ingineri din armata americană, cu misiunea de observator al

[4]William Herbert s-a angajat voluntar în armata turcă. Experienţa acestei participări este subiectul a două lucrări: *The Defence of Plevna*, London, 1895 şi *The Chronicles of a Virgin Fortress*, London, XDCCCXCVI.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

operațiunilor militare. După deplasarea la Sankt Petersburg și îndeplinirea formalităților diplomatice, Green ajungea pe front, cu acceptul împăratului, la 5 august 1877, pe ruta Vilnius–Chișinău–București–Giurgiu–Zimnicea. De la această dată el a însoțit trupele ruse până în februarie 1878 și a fost martor al celor mai multe dintre confruntările cu turcii. Green nu era singurul observator militar străin acceptat pe lângă trupele rusești, evoluția conflictului și mai ales consecințele ce se prefigurau privind configurația Balcanilor, sporind interesul opiniei publice europene și nu numai și explicând dorința de a avea informații chiar de la fața locului. Pe tot parcursul campaniei, nota ataşatul militar american, 18 ofițeri din Germania, Austria, Franța, Anglia, Danemarca, Suedia, Elveția, Japonia, Statele Unite ale Americii, dar și delegați din Serbia, România și Muntenegru, au fost ataşați nominal Statului Major al marelui duce Nicolae și acreditați, la cerere, pe lângă „trupele pe care le-au ales", beneficiind de „o generoasă ospitalitate" și de „cele mai complete facilități pentru a observa cursul evenimentelor". Misiunea lui s-a încheiat un an mai târziu, în toată perioada întocmind rapoarte și adunând informații despre armata rusă, multe din ele regăsindu-se în cele două lucrări ale sale: *Raport on the Russian Army and its campaigns in Turkey* și *Sketches of Army În Russia,* ambele apărute la New York în 1879, respectiv 1880.

Printre martorii războiului ruso-româno-otoman se numără și agentul rus Konstantin Nicolevici Favrikodorov, care, potrivit propriei mărturisiri, s-a înrolat voluntar în armata țaristă mânat de recunoștința pentru noua patrie, dar și de dorința de a participa la eliberarea conaționalilor săi de sub dominația otomană. Grec, originar din Macedonia, așa cum afirmă, fost combatant în armata rusă în timpul războiul Crimeii, stabilit ulterior la Chișinău, Favrikodorov se prezentase, la sfârșitul lunii mai 1877, la Statul Major General al armatei ruse și, după contacte succesive cu colonelul I. A. Artamonov (șeful unităților de cercetași) și cu generalul Mihail Dimitrievici Skobelev (cel tânăr) care răspundea de activitatea de culegere de informații, a acceptat misiunea riscantă de a efectua o călătorie dincolo de Dunăre pentru a obține informații despre dispunerea trupelor turcești, armamentul lor, despre comandanți și șefi militari, dar și despre punctele fortificate existente în orașele de pe malul bulgăresc al Dunării. Cum primele informații ale agentului rus despre potențialul uman și de apărare al orașului Șiștov au fost obținute în prima decadă a lunii iunie 1877, iar traversarea Dunării de către armata rusă a avut loc pe segmentul Zimnicea-Șiștov, construcția podului militar desfășurându-se în intervalul 10–15 iunie, nu este exclus ca în alegerea locului de traversare a fluviului o pondere însemnată să fi avut și datele furnizate de Favrikodorov, ce aduceau în prim-plan slaba dotare cu tunuri a orașului de pe malul drept al Dunării și gradul de dezorganizare avansată al puținelor unități turcești aflate acolo.

Un statut incert are și un alt rus, Dimitrie Ivanovici Ilovaiski, din afirmațiile căruia aflăm că el mai călătorise în spațiul locuit de români, fără a preciza când, în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ce condiții sau dacă a avut sau nu o misiune. Panslavist înfocat, contrariat de înfrângerile suferite de armata rusă în bătălia de la Plevna din 30 august 1877, s-a deplasat în teatrul de operațiuni din Bulgaria pentru a vedea, cu ochii lui, care este starea de lucruri.

În schimb, tânărul chirurg australian Charles Snodgrasse Ryan, ce se bucura de prietenia prințului Czetwertinski, căpitanul gărzii însărcinate cu paza lui Osman paşa şi chiar de încrederea celui din urmă, ne oferă informații din tabăra turcă, despre organizarea unui spital de război, munca de chirurg, ororile generate de conflict, bătăliile pentru cucerirea Plevnei, dar şi despre principele Carol, trupele române şi înzestrarea lor.

Spre deosebire de cei care au luptat în armata rusă sau au fost ataşați pe lângă comandamentul rus şi au însoțit diferite corpuri ale acestei armate şi ale căror note, însemnări, jurnale de front sau scurte referiri la evoluția conflictului oferă informații în cea mai mare parte despre armata rusă, ofițerul norvegian Gunnar Solfest Flood vine cu aspecte, considerații şi observații despre români. Angajat al Statului Major al armatei norvegiene în perioada 1871–1888, răstimp în care a fost prezent de două ori în România, Flood este autorul unor note zilnice despre realitățile din societatea românească în preajma proclamării independenței. Sosit la Bucureşti la 9/21decembrie 1876, unde avea să rămână până la 26 ianuarie/7 februarie 1877 şi beneficiind de acceptul autorităților, a studiat în amănunt armata română şi a înregistrat cu rigurozitate tot ceea ce a văzut şi auzit. Călăuzit de căpitanul Romulus Magheru, din comandamentul Statului Major al Armatei Române, Flood a vizitat Şcoala Militară, uzina pirotehnică, Arsenalul armatei şi atelierele, Cercul Militar, cazarma Malmaison. Potrivit notelor sale, armata română, alcătuită din cadre tinere, dar lipsite de experiență, avea unități permanente cu bună pregătire militară pentru paradă, dar şi unități teritoriale complet lipsite de pregătire militară. Ofițerul norvegian constata că în capitala României existau spitale, scoli, frumoase locuri de promenadă, iar animația străzii oferea un spectacol deosebit de captivant. Cel de-al doilea contact al lui Flood cu românii a avut loc cu prilejul luptelor de la Plevna, când a stat două luni în mijlocul trupelor române, începând cu octombrie 1877. După căderea Plevnei, timp de o lună s-a întors în Bucureşti, pentru ca apoi să revină în Bulgaria şi să ia parte la intrarea trupelor române în Vidin. În martie 1878 s-a aflat din nou în Bucureşti, asistând la intrarea glorioasă a trupelor române în capitală. Însemnările ofițerului norvegian aduc un plus de precizie privind reuşita unor acțiuni de pe frontul de la sudul Dunării. Astfel, din descrierea sa reiese că în 28 noiembrie 1877 românii au contribuit decisiv la eşecul încercării lui Osman paşa de a evacua întăririle din jurul Plevnei.

Pe lângă militari sau trimişi oficiali ai unor guverne din Occident, martori ai realităților din spațiul românesc, de pe frontul de la Dunăre sau din Balcani întâlnim şi diplomați, cum este cazul consulului general al Greciei la Bucureşti,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cleon Rizo Rangabe. Plecat din Bucureşti pe data de 22 noiembrie 1877, împreună consulii Franței și Belgiei spre frontul de la sudul Dunării, diplomatul elen a ajuns la Plevna după un drum lung, anevoios și plin de peripeții și a avut prilejul de a sărbători, alături de ofițerii și trupele române, cucerirea cetății. Unii dintre combatanții români, consemna diplomatul, membrii unor familii distinse și deținătorii unor averi considerabile, animați de un înalt spirit patriotic și de dorința fierbinte de a-și vedea țara liberă și independentă, „abandonaseră toate aceste avantaje pentru a răspunde la chemarea patriei". Un întreg escadron de cavalerie era „alcătuit din tineri care, încă ieri, străluceau în saloane și care astăzi fac serviciul unor simpli soldați, cu cai englezești sau arabi, uimiți de soarta lor de acum". Deosebit de impresionat de spectacolul teribil al ororilor războiului, prezent pretutindeni, Rangabe ne-a lăsat pagini pline de încărcătură emoțională despre refugiați, muribunzi, răniți și cadavre, dar și despre arme, muniții, animale abandonate, în agonie sau moarte, toate acestea putând fi întâlnite la tot pasul de-a lungul frontului.

În vara anului 1877 prestidigitatorul și jurnalistul ocazional, Alfred de Caston, pe numele său adevărat Antoine Aurifeuille, aflat în drum spre Franța, a ales să străbată Dobrogea într-un moment de cumpănă din istoria provinciei, măcinată de abuzurile administrației și trupelor otomane. Răscoalele populației din Balcani, declanşate încă din 1875, extinse și acutizate în anul următor, i-au încurajat pe musulmanii din regiune să întreprindă acțiuni împotriva populației creştine. Totodată guvernul otoman a distribuit arme voluntarilor mahomedani: cerchezi, albanezi și tătari pentru a preîntâmpina izbucnirea unei răscoale a populației creştine din regiune, fapt ce a multiplicat abuzurile împotriva acesteia. În lucrarea sa, *Voyage dans la Dobroudcha. La vérité sur les hommes et les choses*, Alfred de Caston ne oferă informații despre ultimele zile ale administrației și stăpânirii otomane a provinciei și despre trecerea ei sub administrația rusă. El consemnează abuzurile și jafurile başbuzucilor și circazienilor asupra populației creştine, ce aveau loc sub oblăduirea și cu ştirea lui Said paşa, guvernatorul provinciei. În partea a doua a broşurii descrie trecerea armatei ruse prin Dobrogea, ocuparea Măcinului, Isaccei, Tulcei și Babadagului, bătălia pentru Medgidia, trecerea provinciei sub administrația rusă.

Declanşarea crizei occidentale și acutizarea ei odată cu confruntarea armată dintre Rusia, România și Imperiul Otoman a născut o adevărată efervescență în rândul presei străine, cele mai mari și mai influente publicații trimițându-și pe teatrul de luptă un număr mare de corespondenți și reporteri de război. Potrivit unor contemporani, ei înșişi reporteri de front sau prezenți la fața locului cu diferite misiuni, numărul acestora s-ar fi ridicat la 80 din care 75, acreditați pe lângă comandamentul armatei ruse. Cei mai mulți erau trimişii unor reviste prestigioase de la Paris, Londra, Berlin, Viena, New York, Milano, Roma, Napoli, Bruxelles, unii dintre ei însoțind armata rusă până la sfârşitul ostilităților, alții fiind nevoiți să

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

renunțe la misiune din varii motive. Dintre aceştia, ataşatul militar american la Sankt Petersburg, Francis Vinton Green, îi menționează pe J. A. Mac Gahan, mort de tifos la Constantinopol şi F. D. Millet, trimişi ai publicației „Daily News", pe E. M. Grant de la „The Times", în vreme ce britanicul Archibald Forbes îşi încetează relatarea şi prezența pe front revenind în Anglia după lupta de la Plevna din septembrie 1877[5].

Frédéric Kohn Abrest, trimis special al ziarelor „Le siècle", „Le Rappel" şi „L'Indépendence belge", Apollo Mlochowski de Belina, Dick de Lonlay, scriitor, publicist, desenator, trimis al gazetei „Moniteur Universel" şi „Le Monde Illustré", Marco Antonio Canini, prezent în Parlamentul României, în momentul declarației de independență, corespondent al publicațiilor din peninsula italiană: „Il Pungolo" (Napoli), „La Gazzetta Piemontese" (Torino), „L'Adriatico" (Veneția), „Opinione" şi „Corriere della sera" (Milano), sunt câțiva jurnalişti ale căror relatări despre război pot fi consultate în volumul de față.

Pentru a obține acreditarea de corespondent de război pe lângă trupele ruse, solicitantul avea nevoie în primul rând de o scrisoare de recomandare din partea publicației al cărui trimis era, trebuia să răspundă de un diplomat ataşat în Rusia, să depună trei portrete carte de vizită. Corespondenții şi reporterii de război consemnează informații interesante despre ținuta şi dotarea lor. Ținuta era simplă, ne spune Dick de Lonlay, „fiind cea a ofițerilor ruşi aflați în campanie. Caschetă din pânză albă cu o apărătoare pentru gât, cu o cocardă militară rusă pusă în față, tunică de pânză albă cu nasturi de argint, pantaloni albaştrii cu dungă roşie, cizme fără pinteni, înalte. Dacă nu ar fi fost banderola de mătase, de corespondent în culorile imperiale negru, galben şi alb cu vulturul bicefal brodat în argint, pe care o port pe brațul stâng, aş semăna cu un brav ofițer de cazaci de pe Don". În valiza de campanie, transportată de una din trăsurile regimentului, se găseau „câteva haine, pantofi de schimb, lenjerie, cămăşi de mătase galbenă, mănuşi, esență de opoponax"[6], iar cu sine, în „raniţele impermeabile de la şa erau îngrămădite ustensile de toaletă, un castron de cauciuc cu perii şi burete, o trusă de pansamente, un servici de campanie (cuțit, furculiță, lingură, ceaşcă, farfurie de metal, toate aranjate unele în altele), tutun, țigări, pipa clasică a călărețului, tot ceea ce trebuia pentru scris şi desenat, o mică lanternă". La acestea obligatoriu se adăugau sabia, pistolul, dar şi binoclu. Mijloacele de deplasare intrau tot în sarcina corespondentului, unii cu dare de mână având adevărate echipaje, invidiate de colegii lor cu resurse materiale limitate, erau nevoiți să închirieze cai sau căruțe de la localnici, de cele mai multe ori la sume exorbitante şi care pe parcurs se dovedeau improprii pentru drumurile din România sau Bulgaria.

---

[5] Francis Vinton Green, *op. cit.*, p. X.

[6] Plantă erbacee mare din a cărei răşină se fac medicamente şi cosmetice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Deosebit de interesante şi sugestive sunt paginile dedicate Bucureştilor, cunoscut de martorii străini în zile de mare încărcătură emoţională, de bucurie şi sărbătoare: proclamarea independenţei, vizita ţarului şi a marelui duce Nicolae, starea de spirit a populaţiei faţă de război, atmosfera şi pitorescul vestitului târg al Moşilor. În capitala României se resimţea tensiunea ce domnea în preajma izbucnirii războiului, în pofida bucuriei şi entuziasmului locuitorilor la vestea proclamării independenţei. Evenimentele majore ce se prefigurau cu repeziciune atrăseseră un număr mare de vizitatori, „o lume pestriţă şi cosmopolită, avidă de câştig: bancheri şi agenţi ce au cravate albe şi ornate cu toate ordinele străine; străini de la aligatorul din Sudan până la cimpanzeul din Tunis, care are milioane, dar se împrumută cu cinci franci la băiatul de la hotel, aventurieri şi aşa-zişi ofiţeri din toate ţările, care au venit să-şi ofere spadele marelui stat major rus, pe care l-a apărat să treacă Dunărea şi să pătrundă în Bulgaria; toţi aceşti viteji cavaleri umplu cafenelele cu vocile lor lăudăroase, dispărând fără zgomot la apariţia unei căşti verzi cu dungă roşie purtată de un ofiţer rus", constata Dick de Lonlay. Specula cu alimente şi alte produse necesare frontului, plătite dublu sau triplu, a adus câştiguri mari furnizorilor armatei ruse.

Ca şi volumele anterioare şi cel de faţă oferă istoricului şi nu numai lui, accesul la informaţia primară, care în cazul unor călători este deosebit de dificilă din varii motive (exemplare unice aflate în colecţia unei singure biblioteci, lucrări care nu se găsesc în ţară, depistarea acestora fiind rodul perseverenţei colectivului de autori şi colaboratori, bariere lingvistice).

Informaţiile furnizate de volumul XI (1877–1878) al prestigioasei colecţii *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea* oferă posibilitatea de noi investigaţii istorice datorită bogăţiei şi varietăţii surselor documentare. Suntem încredinţaţi că publicarea acestor surse narative în traduceri, completate cu identificări şi comentarii ce se găsesc în notele de subsol, este deosebit de utilă pentru specialistul interesat de investigarea secolului al XIX-lea şi, în acelaşi timp, interesează şi publicul larg care doreşte să se informeze asupra istoriei moderne a românilor.

Daniela Buşă
Coordonator al volumului XI şi al colecţiei
Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea, seria nouă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

GUNNAR SOLFEST FLOOD

(1842–1927)

Succintele date biografice de care dispuneam referitor la locotenentul Gunnar Solfest Flood i se datorează generalului Radu Rosetti[1], care la rândul său le deţine de la maiorul Jens Meinich, secretarul general al Crucii Roşii norvegiene, care, într-o vreme, l-a avut drept comandant pe Gunnar Solfest Flood şi care i-a facilitat întrevederea cu acesta. Colonelul Flood i-a înmânat, în manuscris, copia în limba franceză a părţii din jurnalul său referitoare la timpul petrecut de el în România şi Bulgaria. Informaţii despre locotenentul norvegian avem şi de la Iancu (Jean) Lahovary[2], care l-a cunoscut personal şi care i-a făcut un portret elogios: „Excelent ofiţer, calm, serios, de un curaj rece, el este un exemplu al rasei şi latitudinii sale; contrastul este izbitor între acest om din nord şi tinerii noştri ofiţeri, mai ales cu prietenul meu Răznoveanu, cu exuberanţa lui, cu spiritul lui, cu conversaţia lui abundentă ...Ofiţerul nostru, crescut la şcoala unei religii care se întipăreşte adânc în suflete şi foarte ataşat regulei morale ale practicii exterioare, este pios fără afectaţie şi fără fals respect uman"[3].

Gunnar Solfest Flood s-a născut la Bergen, un oraş din vestul Norvegiei la 17 octombrie 1842. După studiile primare şi gimnaziale s-a dedicat carierei militare, fiind înaintat la gradul de sublocotenent în 1864. Între 1871–1888 a servit în cadrul Statului Major al armatei norvegiene, interval în care a fost prezent de două ori în România, pentru ca în perioada 1892–1895 să funcţioneze ca ataşat militar al Norvegiei la Paris. În 1894 a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel, iar cinci ani mai târziu a devenit colonel şi comandant al unui regiment de infanterie până în 1907, când a fost pus în retragere pentru limită de vârstă. După această dată s-a retras la Bergen, unde a şi murit în octombrie 1927.

Însemnările lui Gunnar Solfest Flood sunt note zilnice, scrise în grabă, fără ca autorul să intervină ulterior în text, dovadă unele repetiţii, mai ales în pasajele ce descriu momente sau evenimente. Gunnar Solfest Flood a sosit în România la 9/21decembrie 1876 şi a stat până la 26 ianuarie/7 februarie 1877. În această perioadă, cu acceptul autorităţilor române, a studiat în amănunt armata română şi a înregistrat cu rigurozitate tot ceea ce a văzut şi auzit. Călăuzit de căpitanul Romulus Magheru din comandamentul Statului Major al Armatei, el a vizitat Şcoala Militară, Uzina pirotehnică, Arsenalul Armatei şi atelierele, Cercul Militar, Cazarma Malmaison. Potrivit notelor sale, armata română era compusă din cadre tinere, lipsite de experienţă, cu unităţi permanente cu bună pregătire militară pentru paradă, dar cu unităţi teritoriale complet lipsite de pregătire militară. Locotenentul norvegian nu s-a limitat doar la însemnări despre armata română, ci s-a dovedit interesat şi de viaţa de zi cu zi a românilor în preajma proclamării independenţei. Astfel, el a asistat la şedinţele

---

[1] Vezi „Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice", seria III, tom VIII, memoriul nr. 9, Bucureşti, 1927–1928, p. 197–230.

[2] Ion (Iancu sau Jean) Lahovari (1844–1915), politician, deputat, preşedinte al Senatului (1912), şef al Partidului Conservator, ministru în mai multe cabinete, reprezentantul României la Paris (1893-1895). În războiul pentru independenţă a fost sergent voluntar de cavalerie, Regimentul 3 Călăraşi, Divizia a 4-a .

[3] Jean Lahovary, *Souvenirs d'un volontaire de l'armée roumaine (Plevna 1877)*, Bucarest, 1925, p. 211–312. Însemnările au fost publicate la peste un deceniu de la moartea autorului, iar prefaţa aparţine fiicei acestuia, prinţesa Martha Bibescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Camerei Deputaților și Senatului în perioada când acestea dezbăteau Constituția lui Midhat pașa, la spectacole de teatru, unde avea să constate că spectatorii erau preocupați mai mult de conversație și aspect vestimentar decât de ceea ce jucau actorii, a intrat în restaurante și hoteluri despre care menționează că sunt bune, a luat legătura cu colonia germană din București. Ofițerul norvegian a constatat că în capitala României existau spitale, școli, frumoase locuri de promenadă, iar animația străzii oferea un spectacol deosebit de captivant. Autorul ne oferă și câteva informații despre Galați și comerțul care se desfășura prin acest port. În ianuarie s-a reîntors la București, îndreptându-se spre Petersburg.

Cel de-al doilea contact al lui Flood cu românii a avut loc cu prilejul luptelor de la Plevna, când a stat două luni în mijlocul trupelor române, începând cu octombrie 1877. După căderea Plevnei, timp de o lună s-a aflat în București, pentru ca apoi să revină în Bulgaria și să asiste la intrarea trupelor române în Vidin. În martie 1878 s-a aflat din nou în București, asistând la intrarea glorioasă a trupelor române în capitală.

Însemnările ofițerului norvegian aduc un plus de precizie privind reușita unor acțiuni de pe frontul de la sudul Dunării. Astfel, din descrierea sa, reiese că românii au contribuit decisiv la eșecul încercării lui Osman pașa de a evacua întăriturile Plevnei la 28 noiembrie, ei aflând din timp de intenția comandantului otoman datorită contactelor cu turcii și astfel au reușit să-i încercuiască înainte de a sosi ajutorul armatei ruse.

Despre locotenentul Gunnar Solfest Flood au scris în afara celor menționați deja (Radu Rosetti, Iancu Lahovary) Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. IV, Editura Casei Școalelor, București, 1928, p. 127–129; Idem, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 306; George Potra, *Bucureștiii văzuți de călătorii străini (secolele XVI–XIX)*, Editura Academiei Române, București, 1992.

GUNNAR SOLFEST FLOOD

Foi despre vizita în România în iarna 1876 – <18>77

București, Galați, Buzău, Giurgiu[4]

Dumnezeule fă ca <și> călătoria mea să fie făcută în numele lui Isus Christos.

7/19 dec<embrie> 1876. La 7/19 decembrie am părăsit Viena, dimineața, pe calea ferată, prin Cracovia, Roman, Galați, București, unde am sosit, la amiază, în ziua de 9/21 decembrie.

De la Roman încolo țara este o câmpie fertilă. Partea de nord a Moldovei <este> accidentată și frumoasă. În România nu se vede decât rar o adevărată casă la țară, numai bordeie mizerabile. Dar în depărtare se vede strălucirea clopotnițelor orașelor.

10/22 decembrie 1876. De la gară și până în centrul Bucureștilor nu sunt decât case sărace. Centrul orașului e europenesc. Mare circulație de trăsuri. Birjele sunt înhămate totdeauna cu doi cai, deseori de rea calitate. Chiar în centrul orașului se văd căruțe, înhămate cu boi sau cu doi cai.

Atât trăsurile cât și călăreții merg în galop, chiar în mijlocul orașului. Întinderea orașului este foarte mare, din cauza felului cum sunt construite casele,

[4] Traducere preluată din General R. Rosetti, *Notele unui ofițer norvegian în timpul războiului de neatârnare 1876–1878*, în „Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice", seria III, tom VIII, București, 1927–1928, p. 206–230.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care mai totdeauna nu au decât un singur etaj. Numai străzile din centru sunt pavate, celelalte sunt acum groaznic de noroioase. Centrul oraşului este luminat cu gaz aerian. Multe magazine bogate. Amestec destul de pronunţat de bogăţie şi de sărăcie.

11/23 decembrie 1876. Sâmbătă. Am văzut astăzi un ursar care se plimba, cu patru urşi mari, prin centrul oraşului.

Marele „Hôtel du Boulevard"[5], unde locuiesc, este cu totul la înălţimea hotelurilor din Paris.

Ieri am fost să văd pe căpitanul Magheru[6]. A fost foarte amabil şi mi-a făgăduit a mă prezenta ministrului de Război. Am făcut de asemenea cunoştinţa colonelului Barozzi[7], un ofiţer foarte amabil. Doctorul Stern[8] mi-a spus că ultimii 7 ani au fost foarte răi din punctul de vedere al producţiei agricole, de aceea nu s-a făcut decât foarte puţin grâu şi acela de o slabă calitate[9]. Din această cauză piaţa olandeză este cu totul închisă (acestei ţări).

În restaurantul hotelului se întrebuinţează chibrituri suedeze, dar în camere se întrebuinţează altele. Dr. S. îmi spune că americanul P. a fost aci pentru a vinde gin[10], dar că a plecat deoarece nu i-a convenit.

12/24 decembrie 1876. Duminică. Pentru întâia oară ies, în mare ţinută, la Bucureşti. Vizitat Comandamentul, ministrul de Război[11], şeful de Stat Major General[12], comandantul de Divizie[13], Marele Mareşal al Curţi. Seara am asistat la

---

[5] Clădirea hotelului aflată la intersecţia Căii Victoriei cu Bulevardul Elisabeta a fost construită în 1865 de omul de afaceri Jacques Herdan după planurile arhitectului Alexandru Orăscu. Inaugurat în 1871, s-a numit *Hotel Herdan*, având la parter un restaurant franţuzesc şi librăria Alcalay. Din 1877 hotelul se numeşte *Grand Hôtel du Boulevard*, fiind primul hotel bucureştean care a avut apă curentă. Hotelul era foarte bine cotat, dar preţurile erau foarte mari (în 1877 o cameră modestă costă 12 franci pe zi)

[6] „Căpitanul Romulus Magheru (fiul generalului Magheru), născut 6 iunie 1847, fusese în misiune la Berlin. Provenea din arma artileriei şi era ofiţer de stat major (*Anuarul* pe anii 1876 şi 1877)". **(n.t.)** Romulus Magheru (1847–1897) a participat la luptele de la Plevna. Tatăl său, Gheorghe Magheru (1802–1880) a luptat alături de Tudor Vladimirescu, a participat, în calitate de comandant în războiul ruso-turc din 1828–1829, a fost vătaf al judeţului Romanaţi (1831), ministru de finanţe în 1848 în cabinetul revoluţionar din Ţara Românească. După înfrângerea revoluţiei s-a refugiat în Transilvania până în 1857, când a revenit în ţară.

[7] Constantin Barozzi (1833–1921), şef al Marelui Stat Major (1877 şi 1895–1898), ministru de Război (martie – noiembrie 1888).

[8] „Dr. Ad. Stern spune în amintirile sale (*Din viaţa unui evreu român*) că în ianuarie 1871 a început să funcţioneze ca secretar al primului consul al Statelor Unite în Bucureşti (II, pag. 72, 96, 97). Acest consul a fost un evreu american B. F. Peixotto şi a funcţionat până în septembrie 1876". **(n. t.)** Adolphe Stern (1849–1931), lider al comunităţii evreieşti din România, avocat, scriitor şi traducător. El s-a numărat printre fondatorii „Uniunii evreilor pământeni", devenită ulterior „Uniunea evreilor români" şi conducătorul ei până în 1923.

[9] „Proastele recolte erau şi una din cauzele relei stări financiare". **(n.t.)**

[10] „Alcool de enupăr, care se bea mult în ţările anglo-saxone". **(n.t.)**

[11] Gheorghe Slăniceanu (1835–1885), general, a condus pregătirea de campanie a armatei române şi a redactat, împreună cu generalul Alexandru Cernat, „Planul de mobilizare, concentrare şi acoperire strategică a frontierei de sud a ţării" în perioada premergătoare războiului de independenţă.

[12] „Colonel C. Barozzi". **(n.t.).** Constantin Barozzi (1833–1921), politician şi general român (din 1882), primul comandant al Batalionului 2 Geniu, şef de Stat-Major al Diviziei 4 infanterie, şef al Depozitului de Război, comandant al Diviziei Active „Dobrogea" şi al Corpului 3 armată, şef al Statului Major General, Şef al Marelui Stat Major al Armatei şi Ministru de Război (1888).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

reprezentația dramei naționale: „Moartea lui Constantin Brâncoveanu", scrisă în românește de un francez[14].

Magheru e de 30 ani, ieșit ofițer în 1866, căpitan de 5 ani, ofițer de artilerie și de stat major. Când ești căpitan de 5 ani și ai făcut serviciu efectiv timp de 3 ani, se poate trece un examen, aproape exclusiv asupra regulamentelor. Examenul terminat, cei reușiți se înscriu, în ordinea clasificației, pe tabloul de înaintare la gradul de maior. Magheru nu vrea să se prezinte în ianuarie, cu toate că prin aceasta va fi depășit de ofițeri mai tineri ca dânsul. Am văzut un maior care avea abia 30 ani și un colonel de aproape 48 de ani.

În momentul de față nu există propriu-zis un șef de Stat Major General. Ofițerii din statele majore ale diviziilor depind de comandantul lor de divizie. Cei care sunt în București sunt atașați la Ministerul de Război. Pentru război și manevre se numește un șef de Stat Major General, cel mai adesea ministrul de Război. Domnitorul este deci comandant de căpetenie.

În colțul străzii marelui *Hotel Bulevard* trec, în mijlocul zilei, cam 600 de trăsuri înhămate cu câte 2 cai, deci cam 1.200 cai pe oră.

Pe când Magheru și cu mine mâncam la restaurantul hotelului, a intrat un tânăr călăraș. S-a prezentat imediat căpitanului și i-a cerut voie să ia lua masa în restaurant. Era fiul ministrului român din Viena[15].

15/27 decembrie 1876. Astăzi m-am plimbat cu trăsura în mahalalele nord-estice ale orașului. Străzile sunt pline de noroi, din care cauză cei mai mulți mahalagii și țărani poartă cizme înalte, pantaloni largi și un soi de haină destul de largă. Acești oameni seamănă cu pescarii de pe coastele noastre, dar sunt mai vioi și mai înalți. În genere oamenii sunt mai frumoși ca femeile.

Centrul orașului are un aspect european. Mahalalele constau din căsuțe mici, mizerabile, cu un singur cat, destul de numeroase pe străzile mai importante, aiurea mult risipite. Cocioabele acestea convin însă foarte bine climei. Din stradă se pot vedea lucrătorii în interiorul caselor. Am văzut astăzi doi fierari, lucrând, stând turcește pe jos. Nicovala băgată în pământ.

În timpul unei plimbări de trei sferturi de ceas am trecut pe lângă două trăsuri cu roțile stricate.

Țăranii vin în oraș cu carele înhămate cu 2 sau 4 boi. Adeseori se pun 2 cai înainte și doi boi la oiște. Alteori 4 cai înainte și 2 la oiște – toți mici – cum sunt caii noștri din fiorduri.

Se pare că dorobanții trebuie să se prezinte în fiecare zi, la piața de adunare, din fața bisericilor. După ce se face apelul li se dă drumul. Nu se fac exerciții din cauza câmpiilor desfundate.

---

[13] „General A. Zefcari". **(n.t.)** Alexandru Zefcari, comandantul Cercului militar național 1876–1877.

[14] „*Românul* din 11 (23) decembrie 1876 anunță că duminică 12 decembrie se va da la Teatrul cel Mare, *Moartea lui Constantin Brâncoveanu*, dramă istorică națională în 4 acte de d-l Roques»". **(n.t.)** Este vorba despre profesorul de limba franceză Antonin Roques, care a stat o perioadă în România.

[15] „Const. Bălăceanu, fiul lui I. Bălăceanu". **(n.t.)** Ion Bălăceanu (1828–1914), politician, ministru al Afacerilor Străine (1876), agent diplomatic și apoi trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris, Constantinopol, Viena, Londra.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Magheru socoteşte că numai o treime din ofiţeri e ieşită din Şcoala militară. Restul provine din subofiţeri[16]. Pentru cei ce vor să devină de-a dreptul ofiţeri trebuie să urmeze doi ani Şcoala Militară. La Iaşi există o şcoală pentru subofiţeri[17].

Am văzut astăzi o revistă a pompierilor. Fiecare pompă e înhămată cu doi cai şi e întovărăşită de 12 oameni, care poartă coif de alamă galbenă şi cizme mari. După pompă urmează 2 sacale cu apă, înhămate cu câte un cal, de fiecare pompă. În fine aparate de scăpare şi oameni purtând topoare şi târnăcoape. Atelajele sunt conduse călare.

16/28 decembrie 1876. Miercuri. Vizitat noua cazarmă a Batalionului de geniu. Două caturi, fiecare împărţit în lung în două săli. 150 oameni de sală. Un pat de fier, care se strânge, de fiecare om. Foarte bine aerat, ferestre duble. Coridoare şi scări spaţioase. Această cazarmă este aşezată în partea de apus a oraşului. Aici se fac exerciţiile batalionului, de 6 ani. Mai înainte batalionul tăbăra în barăci, alături de care pionierii au executat felurite lucrări de fortificaţie pasageră: o galerie de mină lungă de 100 metri şi adâncă de 15 metri, galerie principală cu ramuri laterale; redute, baterii, parapete, gabioane, fascine. Au executat chiar şi 2 paralele de apropiere contra acestor fortificaţii.

Bucătăria din tabăra geniului e într-o baracă, are un coş făcut din cărămizi ca la noi.

Câmpul de tragere al artileriei se află în apropiere. Artileria a construit acolo mai multe baterii. Tunurile sunt mascate prin parapete foarte bine făcute cu fascine şi gabioane. În traverse se găsesc locaşuri subterane pentru soldaţi. Ca ţinte, artileria se serveşte de cadre de fier acoperite cu pânză şi hârtie. Toate acestea se găsesc aproape de reşedinţa de vară a domnitorului şi într-un colţ al imensului câmp de manevră, întins atât cât pot vedea ochii[18].

Cazarma geniului va fi probabil gata în vara viitoare.

Cu mirare şi admiraţie am văzut lucrările de fortificaţie pasageră ale acestor săpători precum şi bateriile.

Infanteria de linie este înarmată cu puşca Peabody[19].

Asupra propunerii Ministrului de Război, Camera deputaţilor a votat deunăzi o lege prin care se prevede că familiile dorobanţilor, chemaţi sub drapel, vor fi întreţinute de comune, care vor avea îndatorirea de a le cultiva şi pământul[20].

La Teatrul Naţional ofiţerii plătesc jumătate de preţ, 2 lei fotoliul de orchestră şi 1 leu la parter. De asemenea la Operă. Se văd adeseori doamne stând în loji cu spatele întors disprețuitor spre scenă.

---

[16] „Analiza anuarelor pe anii 1876 şi 1877 arată că mai mult de 2/2 din ofiţeri proveneau din subofiţeri, în special în infanterie şi cavalerie". **(n.t.)**

[17] „Eroare, la Iaşi există o şcoală de fii de militari (liceu), iar şcoala subofiţerilor (numită un timp şi şcoala divizionară) era în Bucureşti (*Anuarul pe 1876*, p. 109, 110; Maior I. Popovici, *Organizarea Armatei Române*, p. 286, 287, 290–292)". **(n.t.)**

[18] Este vorba despre platoul Cotrocenilor.

[19] Puşcă de fabricaţie americană, model 1868, cea mai modernă armă a României în războiul de independenţă.

[20] „Legea a fost publicată în *Monitorul Oficial* din 11 Martie 1877". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

16/28 decembrie 1876. Joi. Astăzi am vizitat Şcoala militară şi laboratorul (uzina pirotehnică). Ca director un colonel[21], ajutor tot un colonel[22], comandant de companie un căpitan[23], mai mulţi ofiţeri şi profesori. 58 de elevi, în vârstă de 17 ½ – 19 ½ ani. Primire foarte cordială. În timpul aflării mele în sală, elevii au stat în picioare. 2. clase. În clasa II-a învăţământul cuprinde: istoria, geografia, matematicile. În clasa I-a: topografia, istoria militară, tactica generală şi hipologia[24].

În clasa I-a am văzut desene topografice foarte frumoase, în a II-a epure de geometrie descriptivă foarte frumoase, precum şi hărţi de a Europei. Conferinţele se tipăresc[25]. Am avut impresia că cunoştinţele elevilor sunt aproximativ ca şi la noi, în ceea ce priveşte matematicile şi geometria descriptivă.

Elevii sunt îmbrăcaţi simplu dar bine. Comandantul de companie cam de 30 ani[26]. Elevii şi ofiţerii subalterni încazarmaţi în şcoală. 3 dormitoare, unul de pluton, adică cam 20 elevi de sală. Între paturi, un dulap, jumătate din care este atribuit unui elev. Puştile sunt puse înainte. Sălile foarte spaţioase. Alături de dormitoare lavabouri. Săli de baie cu apă caldă. Bucătărie cu aburi foarte frumoasă. Sala de mâncare cu şervete pe masă, foarte curate. Locuri disciplinare şi carceri din care trei au lumină, iar trei nu. Pat de lemn în fiecare carceră. Cei pedepsiţi au voie a-şi aduce aşternutul.

Laborator de fizică asemănător cu al nostru, dar nu aşa de mare, el este legat telegrafic cu sala de conferinţe. Cât despre aparate sunt foarte multe scheme de sârmă, precum şi o mică locomotivă completă, secţionată.

Un front bastionat (din ipsos), o sală de scrimă mică decorată ca o sală de arme. Florete şi măşti. Săbii destul de uşoare, ca a mea. Nu au puşti speciale pentru scrima cu baioneta.

Nivelul gimnasticei trebuie să fie destul de jos. Nu sunt aparate în sală, dar se văd stâlpi în grădină.

Şcoala posedă 24 de cai frumoşi. Fiecare elev călăreşte aproape 3 ore pe săptămână. Deşteptarea dimineaţa, vara ca şi iarna, la ora 5. Mesele 6,30, 12 şi 6 seara.

Din Şcoala Militară, elevii sunt numiţi de a dreptul sublocotenent de infanterie şi de cavalerie. Cei care ies în artilerie sunt de asemenea înaintaţi ofiţeri, *dar sunt obligaţi a merge în străinătate pentru a-şi completa studiile. Şcoala militară* e o clădire mare şi frumoasă cu o grădină mare situată între oraş şi mahalale.

Laboratorul[27]. În momentul de faţă nu se fac cartuşe decât pentru celelalte puşti, socotindu-se că stocurile pentru puştile Peabody sunt îndestulătoare. O companie de lucrători, încazarmată la laborator. Pat comun. Compania aceasta

---

[21] „Dunca Iulius" **(n.a.)**

[22] „Locotenent Colonel Dona Nae" **(n.t.)**

[23] „Căpitan Nicolescu Spiridon" **(n.t.)**

[24] „Se mai predă elevilor şi următoarele cursuri: limbile franceză şi germană; fortificaţia: artileria; chimia; administraţia şi legislaţia militară; desemnul". **(n.t.)**

[25] „Se litografiau. Muzeul Militar Naţional posedă cursul de tactică al colonelului Gh. Slăniceanu, litografiat în anul 1876". **(n.t.)**

[26] „Exact. Căpitanul Nicolescu era născut la 9 Martie 1846" **(n.t.)**

[27] „I se zisese în trecut Laborator, dar în 1876 şi 1877 i se zicea Pirotehnia. Ea fusese organizată ca serviciu separat prin Înaltul Decret No. 3.062 din 24 noiembrie 1873". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

primeşte ajutor zilnic de oameni de la regimente. Stabilimentul cuprinde mai multe mici clădiri, cele mai multe înconjurate de mici parapete. Tot aici se umplu cartuşele Peabody şi se ung cu său. Pentru umplere se întrebuinţează o excelentă maşină americană cu care s-ar putea face 5 000 cartuşe pe oră, dacă ar fi mişcată de o maşină cu aburi. Aici nu se întrebuinţeaza decât puterea braţelor. Se primesc şi cartuşe din Anglia. Acestea sunt excelente şi pot fi reîncărcate de 40 ori. Capsă centrală. Toată muniţia pentru artilerie e gata şi nu se mai lucrează la ea. Am văzut proiectile cu brâu de plumb şi cu brâu de aramă galbenă, acestea sunt cele care se întrebuinţează de obicei.

Depozitele de pulbere sunt mici şi la îndemână.

17/29 decembrie 1876. Vineri. Vizitat Arsenalul şi atelierele sale, de care depinde şi uzina pirotehnică. Am fost întovărăşit de colonelul Barozzi şi de căpitanul Magheru. Un căpitan şi câţiva locotenenţi ne-au condus, regretând că colonelul director[28] nu putea fi prezent. Atelierul organizat aproape ca la noi, dar destul de învechit, fiind instalat în clădiri vechi. Se lucra la repararea de puşti şi la confecţionarea de trăgace de un model nou pentru tunuri şi de roţi foarte bune. Azi lucrau 300 oameni. Soldaţii îndemânatici sunt păstraţi şi li se dă o pregătire mai completă (deseori în străinătate). În cazul acesta sunt numiţi contra-maeştri[29]. O magazie plină de antetrenuri şi de afete de lemn, cele noi sunt de fier. S-a început construcţia unui nou arsenal, se va instala o fabrică de puşti precum şi o fabrică de tunuri[30].

18/30 decembrie 1876. Sâmbătă. Vizitat un spital pentru bolnavii săraci. Spitalul[31] este întreţinut dintr-o avere care dă un venit de trei milioane lei. Consultaţia şi medicamentele gratuite pentru săraci; 400 paturi. Tot soiul de bolnavi se primesc. Laborator pentru farmacişti. De asemenea un muzeu zoologic. Am fost conduşi peste tot, până şi în sala de disecţie, unde erau 4 – 5 cadavre – nici un miros.

Aici se găseşte un turn, unde este instalată paza contra incendiilor, construit de Carol al XII-lea[32].

Vizitat Cercul Militar, aşezat într-o locuinţă închiriată. Cercul există de curând şi nu e foarte frecventat. Sublocotenenţii plătesc 2 lei, locotenenţii 3 lei, căpitanii 4 lei, pe lună. Sala de cetire unde se află mai multe reviste periodice, germane şi franceze. Foarte frumos salon turcesc cu divanuri şi foarte frumos salon pentru domnitor. Trei săli de biliard şi o mică sală de mâncare. Nici o sală de întrunire.

---

[28] Este vorba despre Mihail Pastia (1839–1899), la vremea aceea locotenet-colonel, ulterior general de brigadă, participant la luptele de la Plevna, director al Arsenalului armatei.

[29] „La Pirotehnie era o şcoală de artificieri ai cărui absolvenţi primeau brevetul de artificieri". **(n.t.)**

[30] „A rămas un *pium desiderium* şi azi". **(n.t.)**

[31] Autorul se referă la spitalul Colţea, primul din Bucureşti, construit la iniţiativa spătarului Mihai Cantacuzino în 1704, ca unitate de ingrijire a săracilor. Organizarea şi funcţionarea lui s-a făcut după modelul spitalului *Ospedale di S. Lazzaro e Mendicanti* din Veneţia.

[32] Carol al XII-lea (1682–1718), rege al Suediei (1697–1718). Autorul se referă la turnul Colţei, la a cărui construcţie au luat parte meşteri suedezi aflaţi în rândurile oastei regelui Carol al XII-lea, înfrânt după bătălia de la Poltava, aflat în retragere prin ţările române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vizitat câteva ambulanțe la Spitalul Militar. Trăsură de ambulanță pentru 4 bolnavi. Toate cantinele sunt din împletitură de răchită. Cele mai mici pot fi mobile. Inspectorul general al serviciului sanitar[33], în persoană, cu doi maiori, câțiva căpitani, locotenenți și soldați m-au condus. Comandament sever.

Vizitat Orfelinatul „Elena Doamna"[34], situat pe un deal lângă oraș. Foarte frumos, 200 fete. Aspect curat și simpatic cu o frumoasă capelă și o grădină vastă.

Ca învățământ: matematici, franceză, italiană. Vârsta elevilor 4–17 ani. Pregătire pentru a deveni profesoare. Una din eleve a recitat, în limba germană, alta a explicat. Multe modele pentru desen. Caligrafia îngrijită. Elevele se ocupă de menaj. Orfelinatul este sub protecția domniței[35].

19/31 decembrie 1876. Duminică. Mă hotărâsem dintâi să merg să văd biserica protestantă germană, dar astăzi dimineață căpitanul Magheru a venit să-mi spună că domnitorul va trece în revistă recruții, în grădina care e alături[36]. M-am dus, îmbrăcat civil. Domnitorul avea aerul amabil dar și înfățișarea unui om încercat de durerile vieții.

Trupele erau orânduite pe o alee, recruții fiecărui batalion în companii de câte două plutoane, de aproximativ 60 oameni, fiecare pluton. Ofițerul însărcinat cu instrucția recruților, comanda compania. În total erau cam 1.500 oameni: 2 companii de vânători, 6 companii de infanterie de linie, o companie de geniu, o companie de pompieri, 5 baterii de artilerie, 4 escadroane de cavalerie, 1 companie de tren, 1 companie sanitară, o companie de jandarmi pedeștri. Toți – ofițeri și soldați – foarte bine îmbrăcați. Cizme înalte. Ranițe de piele. Teacă de piele pentru cort. Bidon de aramă. Baionetă. Pahar și farfurie ca la noi. Mântăi mari de toată frumusețea. Chipiuri rigide, asemănătoare alor noastre. Artileriștii aveau revolvere și săbii. Călărețiii săbii și carabine, acestea Dreyse, mai puțin bune. Brancardierii își aduseseră brancardele. Trupele nu au făcut decât mânuiri de arme.

Acești recruți sunt aici de la finele lunii octombrie (stil românesc) și au făcut deci exerciții o lună și jumătate. Mânuirea armelor este la înălțimea aceleia a lor noștri. Ofițerii comandă bine. A urmat defilarea în coloană de secție. Marșul nu a fost foarte bun. Din cauza vremii urâte a fost aproape imposibil a se ocupa de marșuri. Era evident că aceste trupe, după o pregătire, iarna, de o lună și jumătate, erau cu totul inferioare alor noastre, după o școală de recruți, vara.

Probabil că până acum s-au făcut prea puține exerciții de risipire în trăgători și manevre ca și de tragere în țintă. Se pierde desigur mult timp în cazarmă. Mi s-a

---

[33] Carol Davila, numele real Carlo Antonio Francesco d'Avila (1828–1884), medic și farmacist român, de origine franceză, născut în Italia, organizatorul serviciului sanitar militar.

[34] Autorul se referă la „Azilul de copii orfani Elena Doamna", care inițial a funcționat în casa Anei Davila, iar apoi, din inițiativa Elenei Cuza, a fost construit un local propriu în dealul Cotrocenilor, al cărui prim administrator a fost dr. Carol Davila, directorul Eforiei spitalelor Civile, în 1865. Terenul a aparținut domnitorului și soției sale. Azilul a funcționat până în 1948, când a fost desființat în locul lui funcționând Institutul Pedagogic.

[35] „Flood arată evident numai cursurile la care a asistat, cum a fost și cu ocazia vizitei sale la Școala Militară, pentru că programul învățământului cuprindea mult mai multe cursuri". **(n.t.)**

[36] Autorul se referă la grădina Cișmigiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spus chiar că soldaţii mai slabi instruiţi nu erau prezenţi[37]. Ceea ce au bun sunt uniformele şi faptul că au tot soiul de arme şi (au) ofiţeri tineri.

Fiecare ofiţer are o ordonanţă care stă acasă la dânsul[38].

Căpitanul Magheru are 300 lei pe lună, ce se plătesc la sfârşitul lunii. Se întâmplă însă că a trebuit să aştepta până la ziua de 18 a lunii următoare[39].

După revistă muzica veni în centru iar ofiţerii, pe regimente, de jur-împrejur. Domnitorul s-a întreţinut cu ofiţerii superiori. Revista a ţinut 2 ore şi un sfert. [...]

1877

1 ianuarie–20 decembrie 1876. Dumnezeu să ne păzească pe toţi. Dimineaţa la orele 9 ne-am dus în trăsură să vizităm marea cazarmă Malmaison[40], unde staţionează regimentul de cavalerie de linie, numit Roşiori, care are 4 escadroane. Colonelul[41] m-a primit, în chip amabil iar ofiţerul de serviciu ne-a condus. Fiecare escadron are un grajd pentru 100 cai, pe 2 rânduri, cap la cap. Acoperământul e de paie. Caii sunt separaţi printr-o bârnă, de asemenea o bârnă în spatele cailor împiedică paiele de a se răspândi; pe jos pământ.

Caii sunt foarte frumoşi, seamănă cu <caii> danezi; aproape toţi <sunt>din Rusia. Preţul e de 600 lei, când se cumpără foarte tineri. La intrarea fiecărui grajd, subofiţerul de zi ne-a ieşit înainte comandând: „drepţi" şi dându-mi raportul.

Caii ofiţerilor sunt excelenţi, 2 cai de ofiţer, adeseori mai mulţi. Un sublocotenent are de obicei 2 cai şi i se alocă raţie şi pentru al treilea. În artilerie şi cavalerie sunt numai ofiţeri bogaţi, pe când în infanterie se găsesc mulţi ofiţeri săraci.

Se văd de asemenea cai arabi şi englezeşti pur sânge. Se călăreşte mult în această ţară. Deunăzi am văzut pe ministrul de Interne călărind în tovărăşia celor doi fii ai săi, din care unul este ofiţer[42].

Cazarma călăreţilor cuprinde o singură sală unde sunt două rânduri de paturi, pe care dorm soldaţii, cap la cap. Fiecare escadron îşi are magazia, iar regimentul o magazie generală. Toate escadroanele au în propriile lor magazii îmbrăcămintea completă pentru fiecare om, însemnată cu numele soldatului. În magazia regimentului nu sunt decât obiectele noi precum şi icoanele pentru preot.

---

[37] „Obicei ce s-a păstrat şi mai târziu. La inspecţia Şcoalei militare de artilerie şi geniu, făcută de Regele Carol I, în Mai 1898, elevii cei slabi au fost ascunşi în podul şcoalei". **(n.t.)**

[38] „În Norvegia ofiţerii nu aveau acest drept". **(n.t.)**

[39] „Criza financiară era atât de mare încât D. A. Sturza cere, prin discursul său din 18/30 şi 19/31 Ianuarie 1877 a se micşora creditele pentru armată. Deficitul e de 40.000.000 lei (aur) şi pentru a se putea plăti cuponul datoriei publice, se lasă neplătite multe creanţe. Starea financiară a României e foarte rea. Casele Statului de abia conţin solda armatei. **(n.t.)**

[40] Principala cazarmă a trupelor de cavalerie şi infanterie menite să apere Bucureştii. Garnizoana a fost înfiinţată în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, iar denumirea de Malmaison pentru imobilului din Calea Plevnei 137 A a fost dată de domnitor după un domeniu favorit al împăratului francez Napoleon al III-lea.

[41] „V. Creţeanu". **(n.t.)**

[42] „Trebuie să fie o eroare căci ministru de interne era atunci G. C. Vernescu, care a avut un singur fiu şi acesta nu a fost militar". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mi s-a arătat o grupă de 18 subofiţeri, toţi încălecaţi pe cai foarte buni. Au executat <exerciţii> de scrimă cu sabia, călare. Au sărit bariere ca şi la noi. Marele manej foarte frumos. Au venit apoi recruţii, care nu aveau încă decât 6–7 lecţii de călărie.

Comparând călăria ce am văzut ieri şi scrima cu sabia, pe jos, pe care am văzut-o azi, mi se pare că, în acelaşi spaţiu de timp, călăreţii noştri ar fi mai înaintaţi.

După aceea am fost primiţi de colonel şi poftiţi la dejun, obicei zilnic în acest regiment, cu toate că ofiţerii nu locuiesc în cazarmă [Urmează meniul şi programul muzicii].

După masă colonelul mi-a dăruit un album conţinând toate uniformele româneşti[43] precum şi meniul.

Apoi mi s-a dat un frumos şi sprinten cal, întrebuinţat adesea de domnitor, la manevre. Plecarăm la amiază pentru a urmări marşul infanteriei. Aceasta înainta ca şi la noi, când se operează numai cu infanteria. Deci un batalion cu o mică avangardă, etc., serviciu de patrulare ca la noi. Era prima manevră pe care o făceau soldaţii. Din cauza lipsei de practică patrulele întârziară înaintarea coloanei.

Erau 3 regimente a 2 batalioane de infanterie de linie, 2 batalioane de vânători şi 3 batalioane de dorobanţi. În total cam 5.000 oameni (batalioanele de dorobanţi au aproximativ 250 oameni).

După un marş de 3 sferturi de leghe[44] trupele fură înşirate, pe 2 linii, pe un povârniş, fiecare regiment în coloană îndoită. Marşul fusese executat foarte bine în coloană de jumătate de secţie[45] (10–12 oameni), şirurile şi rândurile bine aliniate. Câţiva nu ţineau cadenţa. Oameni îmbrăcaţi în chip excelent. Nici cântece, nici convorbiri. Dintre ofiţerii superiori de infanterie erau unii care nu călăreau mai bine ca ai noştri, cu toate că toţi erau mai tineri.

Apoi a sosit domnitorul, întovărăşit de adjutantul său, un căpitan de cavalerie[46]. A trecut în faţa frontului trupelor, urând bună ziua fiecărui batalion. Chemă pe căpitanul Magheru şi făcu să-i fiu prezentat. Domnitorul fu foarte amabil, zicând că e fericit de a mă vedea şi că a regretat de a nu mă fi văzut în grădină, în timpul revistei. După această discuţie ne-am alipit suitei domnitorului. *A inspectat cele 3 batalioane de dorobanţi. Mânuirea armelor destul de bine*, manevrele din contra foarte rău, deşi nu au constat decât dintr-o desfăşurare din coloana îndoită în linie şi apoi în linii de coloane de companie, urmate de o tragere pe 4 rânduri (numai câte 2 plutoane de companie). Un căpitan de companie; Magheru mi-a spus mai târziu, că a văzut pe acest căpitan luat de la altă companie şi dat acesteia, care urma să fie inspectată[47]. Socotesc că aceste trupe, în starea lor actuală, sunt cu totul incapabile de a face război. Prefer să mă lipsesc de ele. Dar au

---

[43] Autorul se referă la *Albumul armatei Române*, M. Baer, Bucureşti, 1873.

[44] Leghea, unitate de măsură pentru lungime, a cărei valoare a variat între 3 şi 6 km, cea mai folosită fiind cea britanică, egală cu 5,5 km.

[45] „Secţie în înţelesul francez, adică plutonul de la noi". **(n.t.)**

[46] „În Memoriile Regelui Carol I nu se pomeneşte despre această inspecţie". **(n.t.)**

[47] „Acest obicei s-a practicat până şi în zilele noastre. La o inspecţie făcută de prinţul Ferdinand la 23 mai 1911, s-a constatat că se schimbaseră în acea zi comandanţii de companie, în scopul de a ascunde anume nepregătiri". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

încă timp şi pot învăţa multe. După revistă, întoarcerea în tabără. Domnitorul merse câtva timp în capul coloanei şi apoi ne părăsi.

Seara, la Operă, care e foarte elegantă, la înălţimea celor mai bune din marele oraşe europene.

22 decembrie/3 ianuarie 1877. Vineri. Vizitat regimentul de artilerie din cazarma Malmaison. Locuinţa soldaţilor ca şi la cavalerie. Hrana foarte bună, de asemenea şi rachiul[48]. Regimentul are 8 baterii, a 6 piese. Dar aici nu are decât 5 baterii, din care o baterie nouă cu tunuri Krupp, pentru care însă lipsesc caii. Grajdurile asemănătoare cu acelea ale cavaleriei, nepodite însă. Căpestre duble. Şea germană, aproape ca a noastră, poate mai puţin adâncă (înaltă) ca a noastră.

Primire prietenească din partea colonelului şi a tuturor ofiţerilor.

În curte, exerciţii de scrimă, cu pistolul, marş, etc. Se fac exerciţii cu tunuri de model vechi încărcându-se pe la culată[49] şi cu o baterie Krupp din cele mai moderne. Fiecare baterie îşi are magazia de îmbrăcăminte (toate uniformele însemnate cu numele oamenilor) şi una de armament. O magazie centrală pentru regiment.

Mi s-a arătat o repriză de soldaţi vechi. Mă aşteptam la ceva mai bine. Săriturile la barieră s-au executat foarte rău, pentru că caii erau foarte înghesuiţi. Oamenii sunt un bun material, putând deveni buni soldaţi.

Regimentul are o şcoală de subofiţeri[50]. După un curs de 2 ani elevii acestei şcoli pot urma şcoala divizionară, încă 2 ani, şi obţine astfel gradul de ofiţer. Ofiţerii sunt de asemenea recrutaţi dintre absolvenţii şcolii militare – aceştia din urmă bineînţeles mai bine instruiţi. Am asistat la un examen de matematici [...]

Elevul s-a cam încurcat. Elevii executaseră pe o scară redusă, mai multe baterii, etc., totul foarte bine. Mi s-a spus că e lucrul de iarnă, care serveşte de model pentru lucrările de vară, pe care le-am văzut pe câmpul de instrucţie.

Regimentul de artilerie are un număr de lucrători care confecţionează uniformele pe măsura fiecărui soldat, precum se face şi pentru cizme. Ambele ateliere se găsesc în aceeaşi sală a cazărmii, croitorii de o parte iar cizmarii de cealaltă parte a paturilor. Ca şi la cavalerie este un dormitor de baterie.

23 decembrie/4 ianuarie 1877. Joi. Vizitat marele cimitir afară din oraş. Multe monumente frumoase [Urmează descrierea cimitirului Şerban Vodă].

Seara[51] am fost la Camera deputaţilor. Sala nu este mare [...] Erau în total 79 de deputaţi prezenţi.

În faţa preşedintelui, dar mai puţin înaltă, tribuna oratorului, care nu se întrebuinţa decât rar, oratorii vorbind de la locurile lor. Multă lume în sală. Oratorii şi auditorii erau aplaudaţi. Adeseori oratorii erau întrerupţi prin strigăte, aşa că

---

[48] „Pe atunci se dădea rachiu, în loc de ceai, dimineaţa". **(n.t.)**

[49] „Tunuri Md. 1868 de 80 cm". **(n.t.)**

[50] „Toate corpurile de trupă aveau asemenea şcoli". **(n.t.)**

[51] „Şedinţa Camerei a avut loc la 22 decembrie (3 ianuarie) şi nu la 23 decembrie. Din text reiese (ultimul aliniat unde vorbeşte de şedinţa Senatului din 25 decembrie) că însemnarea e făcută a doua zi, 23 decembrie (Vezi *Monitorul Oficial* din 6/18 ianuarie 1877, pag. 108 şi următoarele)". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

două sau trei persoane vorbeau în acelaşi timp, până ce intervenea preşedintele[52]. Cu toate acestea domnea un oarecare calm.

Toţi oratorii vorbeau curent şi declamau. Nu era o singură persoană care să gângăvească, cum se face la noi. Mai întâi s-a citit o declaraţie a mai multor cetăţeni după care tribunalul acuzat (Bucureşti) era alcătuit din oameni onorabili. Deodată un deputat se scoală şi zice: „Declar că acest tribunal e mai rău ca banditii", apoi s-au calmat, s-a impus tăcere şi preşedintele a declarat că cuvântul de „bandit" nu era o expresie parlamentară[53]. A intrat apoi un ministru, zicând că ministerul are ştiri importante pentru Cameră şi s-a hotărât a se suprima vacanţele de Crăciun şi de a se ţine şedinţă seara la ora 8. Această şedinţă ţinu până la ora 1 noaptea şi cu 72 voturi contra, 7 abţineri[54], s-a hotărât ca ministerul să protesteze contra noii constituţii a Turciei, care tindea a face din români supuşi turci[55]. Preşedintele Consiliului[56] a fost deseori viu aplaudat. Votul s-a făcut prin apel nominal[57].

La şedinţa de după-amiază, la care am asistat, de asemenea, votul s-a făcut prin ridicare de mâini. Odată rezultatul nefiind sigur, votul s-a făcut prin bile. Fiecare deputat primi, de la preşedinte, două bile, una albă, una neagră. Acestea se depuneau în două urne – deci scrutin secret – dar câţiva din deputaţi arătară pe faţă ce bilă puneau în urna respectivă. Se fuma chiar lângă scaunul preşedintelui, cu toată interzicerea de a se fuma în sală.

A doua zi protestarea contra constituţiei turceşti fu discutată în Senat, unde ministerul a avut de susţinut o luptă aprigă. Expresia de „protestare energică" fu ştearsă şi întregul fu adoptat cu aproximativ 24 voturi contra 14[58].

25 decembrie/5 ianuarie 1877. Ziua de Crăciun. Azi am fost la biserica luterană germană. Foarte frumoasă, plină, 500 de persoane.

Domniţa[59] era de faţă, întovărăşită de o doamnă. Întâi avu loc un botez [...], după aceea un cântec [...] La ieşirea din biserică mulţi calici, cerând pomană.

27 decembrie/8 ianuarie 1877. Luni. Audienţă la domnitor.

„Sunt fericit de a vă vedea. Cum găsiţi situaţia noastră militară ? Ce aţi văzut ? Spitalul ... Azilul Elena, foarte frumos ... Magheru, ofiţer destoinic ... a fost mai

---

[52] Preşedintele Camerei era C. A. Rosetti.

[53] „Acest incident nu e semnalat nici în darea de seamă oficială a şedinţei şi nici în *Românul* din 24 decembrie 1876, care dă seama despre aceeaşi şedinţă". **(n.t.)**

[54] „În realitate au fost 79 voturi pentru şi 9 abţineri". **(n.t.)**

[55] Autorul se referă la Constituţia otomană din decembrie 1876, autor marele vizir Mithad Paşa, prin care erau recunoscuţi ca supuşi otomani, toţi supuşii sultanului indiferent de religie. Ei erau egali în drepturi, se bucurau de libertate individuală, cu condiţia de a nu prejudicia libertatea celuilalt (art. 8 şi 9).

[56] Este vorba despre Ion C. Brătianu (1821–1891), şeful guvernului în perioada iulie 1876–martie 1888.

[57] „Exact. În «Monitorul Oficial» din 9/21 ianuarie 1877, p. 143 se dă numele celor care au votat pentru şi a celor care s-au abţinut". **(n.t.)**

[58] „27 bile albe, 12 bile negre". **(n.t.)**.

[59] Elisabeth Pauline Ottilie Luise zu Wied (1843–1916), principesă (1869–1881) şi apoi regină a României (1881–1916), cunoscută sub pseudonimul literar de Carmen Sylva.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mulți ani la Berlin ... ați văzut Muzeul ? ... sunt acolo lucruri scumpe care au fost furate anul trecut într-un chip curios[60] ... călătoriți cum vreți prin țară ... la Galați, la Brăila, unde avem un început de flotă de război ... puteți călători îmbrăcat în civil ... sper că veți mai rămâne câtva timp, în orice caz până la 6 ale lunii acesteia, când avem aici mare serbare. Veți avea ocazia să vedeți pe domniță mai târziu, e obosită în zilele de sărbătoare ... Iosefina[61] este vara mea ... Regina Sofia[62] este mătușa Domniței ... ați fost și la Camera Deputaților ? ... Da, pricepeți bine discursurile frumoase nu sunt totdeauna ce e mai bun, ele înșeală. Ar fi mai bine a se vorbi mai puțin și a făptui mai mult ... iată cum au făcut Suedia și Norvegia ... Da, președintele consiliului este un mare orator ... poate că veți avea ocazia de a vedea ceva mai serios ..., da, mai rămâneți câtva timp. Secțiunea suedeză a expoziției[63] a fost foarte frumoasă ... Prinții d-voastră sunt înscriși în ambele armate ? (vorbi aici de câțiva prinți pe care nu-i cunoșteam, El văzuse pe regele nostru acum 30 de ani) ... Regele ca autor militar ? ... văzut-ați teatrul ? ... frumoasa vorbire, frumoase poeme ... da, armata permanentă e bună ... teritorialii lasă mult de dorit ... dar concediul d-voastră ține încă mult ? ... da, înainte de acea dată o hotărâre trebuie să fie luată ... vremea împiedică orice soi de manevre, pentru că terenul este grozav de desfundat ... după ziare o grozavă furtună cu zăpadă a avut loc în Norvegia, Suedia și Danemarca ..."[64].

Sunt foarte fericit și recunoscător de bunul rezultat al audienței la domnitor. Dintâi m-am urcat pe o scară largă și apoi am intrat direct într-un salon. Domnitorul a ieșit în același timp, dintr-un salon alăturat și veni întru întâmpinarea mea, astfel că m-a primit la ușă, mi-a întins mâna și am rămas acolo tot timpul audienței. Era singur, întovărășit de un câine foarte mare, mare ca un leu.

6 și 7 ianuarie 1877. Am fost la biserica evanghelică, care în amândouă zilele era plină.

Citind în ziare că Societatea de gimnastică germană va serba Crăciunul cu familiile și copiii lor, m-am dus la unul din directori, farmacistul Hellemberg[65] și

---

[60] „Furtul tezaurului de la Pietroasa (Cloșca cu pui)". **(n.t.)** Tezaurul este compus din 22 de piese și a fost descoperit în 1837 la Pietroasele, jud. Buzău, fiind atribuit vizigoților sau ostrogoților. A fost expus la Marea Expoziție Universală de la Paris din 1867, restaurat sub conducerea lui Alexandru Odobescu, devenind astfel cunoscut întregii lumi. În noiembrie 1875 a fost furat din Muzeul de Antichități din București și recuperat, deteriorat, câteva luni mai târziu. În 1884, în timpul unui incendiu, a fost aruncat pe fereastră pentru a fi salvat, iar în toamna aceluiași an a fost restaurat la Berlin, căpătând aspectul de astăzi. În 1917 a fost trimis în Rusia, împreună cu întreg tezaurul României, de unde avea să se întoarcă parțial, în 1965, două din piese dispărând. Din 1971 este expus la Muzeul Național al României.

[61] „Regina mamă a Suediei, fiica prințului Eugène de Leuchtenberg (Beauharnais) și a principesei Augusta Amelia de Bavaria". **(n.t.)** Joséphine de Leuchtenberg (1807–1876), regină a Suediei și Norvegiei ca soție a regelui Oscar I (1844–1859).

[62] „A Suediei și Norvegiei, născută principesa de Nassau". **(n.t.)** Sofia de Nassau (1836–1913), regină a Suediei și Norvegiei prin căsătoria cu regele Oscar al II-lea (1872–1907).

[63] „Nu se poate determina care e expoziția despre care vorbește domnitorul". **(n.t.)**

[64] „A se remarca că Flood notează numai ceea ce a spus domnitorul". **(n.t.)**

[65] „În istoricul Turnvereinului din București (*Der Bucarester Turnverein von seiner Gründung bis zur Gegenwart 1867–1892*), nu se găsește acest nume dar se găsește un farmacist A. Hebberling care s-a ocupat mult de societate și care s-a mutat apoi la Turnu Măgurele, unde a murit". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

am cerut voie de a lua parte la serbare ca străin, ceea ce mi-a îngăduit [Urmează descrierea serbării].

Societatea de gimnastică are acum 300 membri[66], dintre care 90 de evrei. Germanii găsesc că aceasta este cam mult şi de teamă ca evreii să nu se adune toţi şi să întreacă pe germani, fac acum greutăţi evreilor, pentru a-i împiedica să fie admişi în societate.

Germanii îmi spuseră că românii nu-i privesc cu ochi buni şi că privesc pe evrei cu ochi răi. Sinagoga evreiască a fost distrusă acum vreo 10 ani. Aici nu se poate obţine dreptul de naturalizare decât după un stagiu de 10 ani. Deunăzi Camera deputaţilor a hotărât că nici un străin nu poate obţine pensie[67]. Şi această lege se aplică şi germanilor care au servit statul român aproape 30 de ani, în care timp au vărsat 10 % din lefurile lor la Casa de pensii. S-au plâns şi au cerut ca să li se înapoieze banii depuşi – dar în zadar[68].

23 decembrie/10 ianuarie 1877. Excursie la Galaţi. M-am plimbat în oraş. Ca şi Bucureştii, oraşul are străzi largi şi murdare. Chiar şi pe străzile principale trăsura a trebuit să meargă cel mai adesea la pas, din cauza găurilor adânci. Şi aici se înhamă (trăsurile cu) doi cai. Nu se vede aici ca la Bucureşti, aspectul oriental cu cocioabele mici, nici comerţul făcându-se în stradă. Aceste străzi rău întreţinute sunt o grea povară pentru cai, trăsuri, haine şi sunt o pierdere de vreme.

Infanteria permanentă ca şi dorobanţii din Galaţi sunt tot aşa de bine îmbrăcaţi ca şi cei din Bucureşti. Dorobanţii sunt totuşi înarmaţi aici cu arme Dreyse[69]. Cazărmile de infanterie şi artilerie sunt mici, cu mari câmpuri de exerciţii în faţa lor.

Sunt case de comerţ foarte importante în lungul cheiului <Dunării>. Oraşul propriu-zis e situat pe un deal şi partea sa dinspre răsărit e foarte frumoasă. Vremea frumoasă de azi ne-a îngăduit să avem o privire îndepărtată spre sud asupra teritoriilor turceşti[70]; bălţi foarte urâte cu dealuri în spate şi papură pe maluri. Negustorii bogaţi locuiesc iarna la Atena sau Constantinopol. Boierii (care astăzi sunt foarte rar bogaţi) pleacă de obicei iarna la Viena sau la Paris. Bursa este deschisă între 9 şi 12 şi între 3 şi 5. Aici apa e adusă din Dunăre cu pompe şi e *filtrată, dar numai pentru locuitorii din străzile principale*. Ah – bieţii vizitii de sacale, în aceste străzi urâte, cu trăsuri fără arcuri.

Hotelul Müller mi-a fost recomandat drept cel mai bun. Un adevărat hotel de familie turcesc.

---

[66] „301 după istoricul de mai sus". **(n.t.)**

[67] „Legea pensiilor fusese votată în 1868 (decretată la 15 Februarie 1868 şi publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 37 din 16 februarie 1868). Prin art. 5 al acestei legi se prevedea că; străinii aduşi în funcţiunile statului, au drept de pensiuni numai de la epoca «când vor dobândi naturalizaţiunea». Sub regimul Regulamentului Organic, care a precedat această lege, străinii nu aveau dreptul la pensie". **(n.t.)**

[68] „Instanţele judiciare au respins totdeauna cererile de restituire a reţinerilor: acestea fiind considerate ca impozite". **(n.t.)**

[69] „Numai parte din regimentele de dorobanţi erau înarmate cu arma Peabody, restul avea arma Dreyse, care a fost înlocuită, în vara 1877, cu arma rusească Kruka". **(n.t.)**

[70] Autorul se referă la Dobrogea, la vremea aceea încă posesiune otomană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Se întrebuinţează mult aici care înhămate cu boi. O mulţime de porci aleargă pe chei.

De două ori am văzut la Bucureşti cizmari luându-şi uneltele şi lucrând pe trotuar. Odată erau trei şi nu în partea depărtată a oraşului, dar în faţa unei case frumoase.

Brăila. Şi aici este o societate de gimnastică cuprinzând 80 de membri, cei mai mulţi sunt germani, totuşi sunt şi câţiva valahi şi greci. Diseară va fi o serbare, ceea ce se întâmplă de două ori pe săptămână. La 2 ianuarie societatea va da un bal la hotelul nemţesc al lui Waidl. Câteva persoane miros grozav de rău – probabil din cauza usturoiului.

Brăila e clădită în chip mai regulat şi mai frumos ca Galaţii. Se găsesc chiar case cu trei caturi. Străzile sunt prost întreţinute, cred totuşi că se îngrijesc mai mult aici ca în Galaţi şi în Bucureşti. Aici nu sunt atâtea bojdeuci mizerabile la marginile oraşului.

31 decembrie 1876/12 ianuarie 1877. Buzău. Hotel Moldova. Un bucătar vorbeşte nemţeşte. Mi s-a dat şi un vizitiu care vorbea nemţeşte. M-a plimbat în oraş timp de două ceasuri şi jumătate, pentru care am trebuit să-i plătesc 16 lei.

Oraşul are cam 6 până la 7 mii de locuitori şi e situat în centrul ţării, fără râu navigabil. Toate străzile sunt lungi şi largi, fără a fi pavate, dar destul de bine bătătorite. Circulaţia nu-i foarte mare, aşa că străzile sunt ceea ce am văzut mai bine aici (în România). Casele sunt aproape toate numai cu un singur cat. Multe vile frumoase. De asemenea căruţe înhămate cu boi, care le trag cu ajutorul unui jug pus pe ceafă.

La Galaţi ca şi la Brăila mi s-a cercetat cufărul spre a se vedea dacă nu conţine articole taxabile de către vamă.

În tot lungul străzii principale comerciale sunt dughene.

Se văd mulţi militari. Am văzut o repriză a Regimentului 2 Roşiori. Pe o câmpie, la capătul oraşului, erau înşiruite şapte baterii de artilerie. O baterie avea tunuri din cele mai noi Krupp. Celelalte aveau tunuri mai vechi. Nu am văzut grajdurile, dar caii armatei pe care i-am văzut în oraş sunt foarte buni. M-am plimbat cu trăsura prin împrejurimi. Era acolo un pod, construit pe palee[71], cu balustradă de fier, şoseaua bună, largă de 8 coţi[72], trotuare largi de un cot şi un sfert, pe ambele părţi. Podul avea o lungime de cel puţin 800 stânjeni[73]. Râul era astăzi aproape uscat – fundul nisipos – numai ici colea câteva bălţi cu apă. Şi acestea puţin adânci, căci le-am văzut trecute de care cu boi, ceea ce se face pentru a nu se plăti taxa de trecere: 20 bani pentru o trăsură, 2 bani pentru un pedestraş. Râul, în mai multe locuri are o lărgime de la 1 000 – 1 200 coţi. Deci o mare diferenţă din punctul de vedere al debitului de apă. El distruge adesea malurile sale,

---

[71] Palee = picior intermediar de susţinere a unui pod de lemn cu mai multe deschideri.

[72] Cot, veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,664 m, în Muntenia şi 0,637 m în Moldova; reprezintă distanţa de la cotul mânii până la vârful degetului mijlociu.

[73] „Podul şoselei Buzău – R. Sărat". **(n.t.)** Stânjen, veche unitate de măsură pentru lungime, care a variat între 1,96 m şi 2,23 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ceea ce a făcut aici în apropiere şi a ruinat, acum câtva timp, întregul drum ce duce la un sat. Domnitorul a fost aici în persoană şi a hotărât să se facă alt drum, pe cheltuiala sa. Am văzut drumul ăsta – o frumoasă şosea – bine macadamizată, dar neavând încă prundiş[74].

Drumul pe care l-am urmat este marea şosea spre Iaşi. E în stare bună şi bine macadamizată, largă de 18–24 coţi. Chiar pe vremea de acum este practicabilă pentru infanterie. Ea este deci artera principală pentru apropierea ruşilor. La aceasta trebuie adăugat că în Buzău se poate cantona o forţă mare şi <se pot> procura mari cantităţi de carne şi de făn. Am văzut de asemenea o mică moară de grâu, mânată cu vapori. De asemenea o uzină de ulei mineral. Se zice că proprietarul acesteia este un cetăţean din acest oraş şi că este omul cel mai bogat din ţară. E un adevărat boier[75].

Se zice, de asemenea, că acest om exploatează mine de aur şi că are saline în împrejurimi.

Am întâlnit pe drum mai mulţi boiernaşi venind în oraş. Ei călăreau pe micii cai de ţară. Am întâlnit, de asemenea, câţiva boieri mergând în trăsuri, înhămate cu cai ordinari.

Am constatat că poşta serveşte şi de diligenţă. Pe capră alături de vizitiu, stătea un călăraş, armat cu carabină, pe care o ţinea aşa ca să o poată întrebuinţa imediat. În interior două doamne, elegant îmbrăcate. Diligenţa înainta în trapul viu a şase cai, doi înaintaşi şi patru la oişte. Cai mici ţărăneşti. În clipa de faţă un călător a părăsit hotelul cu o trăsură înhămată cu patru cai. Alături de dânsul era un soldat. Era oare acesta un prieten sau este aici obiceiul să fie întovărăşiţi de soldaţi călătorii ?

Acest hotel trebuie să fie unul din cele mai bune de aici, odaia mea nu este însă decât văruită simplu, dar patul mi-e bun. O biată masă săracă, nevopsită şi plină de pete de cerneală. Nici un fotoliu, numai scaune obişnuite. Preţul e patru lei pe zi, fără a socoti serviciul 0,60 bani. Peste tot sunt două rânduri de ferești şi sobe foarte bune, făcute din cărămidă. La Galaţi şi Brăila, din contră, numai sobe mici de fier.

La 1000 de coţi de marele pod mai este unul la fel, dar mult mai scurt. Este peste un alt râu[76] care de asemenea a săpat în malurile argiloase. Pe malul sudic a creat un adevărat parapet înalt de 20–30 picioare. Păzitorul podului e îmbrăcat ca ţăranii – manta mare de şiac, căciulă şi cizme mari din piele şi pâslă. Aceasta era îmbrăcămintea şi nu am înţeles cât trebuiam să-i dau la trecere – crezând că era un calic, i-am dat o jumătate de leu.

---

[74] „Nu e clar. Probabil şi traducerea din limba norvegiană în cea franceză e de vină, cum e cazul în mai multe locuri". **(n.t.)**

[75] „Probabil face aluzie la Gr. Monteoru". **(n.t.)** Grigore Constantinescu-Monteoru (născut Grigore Stavri 1831–1898) om de afaceri şi politician român de origine greacă care a descoperit petrol pe pământurile sale. La exploatarea acestei bogăţii a folosit cele mai înaintate mijloace tehnice ale vremii. El a deschis şi utilat o extracţie de petrol la Sărata Monteoru, unică şi astăzi pe plan mondial, precum şi două rafinării cu instalaţii şi utilaje aduse din Germania.

[76] „Peste Câlnău". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Între orele 12 şi 2 mulţi ofiţeri vin la hotel, mai ales artilerişti. Ei joacă biliard.

Socotesc că desfăşurarea armatei române este bună, adică: Galaţi, Brăila, Giurgiu şi Craiova – puternic ocupate de infanterie – cu câteva baterii la Giurgiu şi la Craiova. De asemenea la Călăraşi. În spatele acestora o forţă principală la Bucureşti, cuprinzând un regiment de artilerie, un regiment de cavalerie permanentă şi, probabil, trei regimente de infanterie activă, a câte două batalioane şi, în sfârşit, două batalioane de vânători şi trei batalioane de dorobanţi.

Ca rezervă, la Buzău, un regiment de artilerie de şapte baterii, un regiment de roşiori şi puţină infanterie[77].

Aici, de asemenea, ofiţerii şi soldaţii sunt foarte bine îmbrăcaţi. Acest dispozitiv trebuie să acopere complet desfăşurarea ruşilor către Dunăre[78]. Nu se poate închipui o trecere a turcilor spre răsărit de Brăila, aici terenul fiind mlăştinos[79].

În acest hotel ofiţerii mănâncă la o masă separată: un maior, doi căpitani şi mai mulţi locotenenţi şi sublocotenenţi. Toţi sunt tineri, între 23–33 ani. Maiorul are poate 38 ani. Bune maniere, convorbirea e veselă şi amabilă. Se vede că între ei există raporturi foarte bune. Ei sunt toţi bărbaţi frumoşi, bine proporţionaţi şi bine îmbrăcaţi. Tunici cafenii cu două rânduri de nasturi, pantaloni cenuşii cu paspoal roş. Pe umeri sunt brodate oarecare ornamente; de asemenea ei poartă brasarde[80].

Am văzut astăzi cum se duceau, de la închisoare la judecată, pe ulicele oraşului, patru hoţi, păziţi de patru soldaţi, cu baionetele la arme. M-am mirat că se văd rar aici adunări de băieţi ca la noi. În genere se văd puţini copii. Mi se pare că sistemul internatului este destul de răspândit aici.

1/13 ianuarie 1877. Întors la Bucureşti. Am făcut vizite de anul nou şi m-am înscris la domnitor.

În timpul mesei unul din chelneri mi-a prezentat pe o farfurie o carte de vizită cu urările chelnerilor de anul nou.

Un ministru locuieşte în acest hotel. Am văzut în astă seară o grămadă de bărbaţi, în ţinută de seară – cel puţin zece – ieşind de la dânsul. Au fost probabil la ministru pentru a-l felicita şi a cerşi.

2/14 ianuarie. Duminică. Astăzi am fost la biserica luterană. Numai o treime din locuri ocupate [Urmează rezumatul predicii].

Azi am văzut doi călăraşi ducând doi hoţi prin oraş, probabil de la ţară. Un călăraş călărea înainte, urmau cei doi hoţi, apoi celălalt călăraş, ambii călăraşi cu carabina în mână.

---

[77] „Dacă cunoaştem în trăsături generale dispozitivul armatei române la finele anului 1876, nu avem date amănunţite spre a controla ceea ce spune Flood. În orice caz este o eroare în ce spune el, căci nu menţionează că Divizia 4-a avea o parte din trupele sale în regiunea Focşanilor". **(n.t.)**

[78] „Dispozitivul servea mai ales spre a face faţă unui eventual atac turcesc". **(n.t.)**

[79] „. Poate că turcii nu ar fi putut trece în masă în regiunea Galaţi – Brăila, dar puteau uşor distruge podul de la Barboşi şi astfel tăia legătura cu calea ferată dintre Moldova şi Muntenia. A existat continuu temerea de o asemenea lovitură şi de aceea s-au luat măsuri speciale de apărare la Barboşi". **(n.t.)**

[80] „Cred că e vorba nu de brasardă, ci de galoanele de pe mânecile tunicei şi că traducerea din limba norvegiană în cea franceză nu e bine făcută". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Azi am fost la muzeu[81]. În catul întâi două odăi cu minerale şi bucăţi mari de piatră. În al doilea cat două odăi cu păsări şi una cu peşti. Alături o odaie mare şi una mică cu picturi şi cu icoane. Numai una din picturi înfăţişând o vedere şi nici aceea nu era bună. Desigur şi în etajul al treilea este ceva expus, intrarea nu era îngăduită astăzi [Urmează un extras din ziarul *Epoca*].

Este remarcabil ce violenţi pot fi românii în vorbirea lor – dar se calmează uşor apoi.

3/15 ianuarie. Luni. Azi e frig cu puţin viscol ...

Toţi militarii şi mulţi civili au pelerine peste manta. Am văzut astăzi un ţăran cu o manta, care era brodată cu şnur de sus până jos.

Hotelierul mi-a povestit că acum doi ani au rămas 26 de zile fără a primi corespondenţă – din cauza viscolului[82].

Atât ieri cât şi astăzi am văzut trecând câte o înmormântare urmată de muzica militară şi un pluton de infanterie. Restul lumii în trăsuri. Foarte frumos car mortuar.

În faţa hotelului sunt 36 de oameni – împărţiţi în două schimburi – care încarcă piatră de pavaj în nişte căruţe. Aceşti oameni stau mai mult de vorbă şi nu se vede niciodată mai mult decât 1/5–1/4 lucrând, restul stă rezemat pe târnăcoapele lor, râde şi glumeşte.

Desfăşurarea <trupelor> române e probabil terminată[83]. Pentru a nu împiedica transportul ruşilor a fost dusă deja cavaleria şi infanteria, din Iaşi la Buzău[84].

Artileria cea mai nouă are încărcăturile în saci. Deci nu este nevoie a mai încărca, ci se face numai schimb de saci.

4/16 ianuarie. Marţi. Azi avem o temperatură de circa 0 grade şi câtiva fulgi de zăpadă. Se merge peste tot cu sania. Vizitiul stă înainte. Înhămate cu doi cai.

Magazinele elegante – franţuzeşti, germane, româneşti şi jidoveşti – se găsesc pe strada Mogoşoaei. Comerţul mai modest între bulevard[85] şi Banca României[86]. Aici sunt mai ales evrei. De asemenea, sunt mulţi meşteşugari – mai ales căldărari

---

[81] Muzeul a luat fiinţă în 1834 din iniţiativa marelui ban Mihalache Ghica, fratele domnitorului Alexandru Ghica, fiind conceput ca un cabinet de istorie naturală. Ulterior a căpătat un caracter mixt. Pe parcursul timpului, muzeul a fost găzduit în diferite clădiri din Bucureşti. Sediul actual a fost proiectat şi construit prin strădania Dr. Grigore Antipa, director în perioada 1893–1944.

[82] „Exagerat. Memoriile Regelui Carol I arată că, în februarie 1875, au fost întreruperi ale circulaţiei, una a ţinut şase zile, iar cealaltă zece zile". **(n.t.)**

[83] „Desfăşurarea era terminată încă din prima jumătate a lunii noiembrie 1876, când domnitorul inspectează trupele în cantonamentele lor". **(n.t.)**

[84] „Transportul Diviziei 4-a în regiunea Focşani–Mărăşeşti–Buzău, s-a făcut cu scopul de a avea armata concentrată <într-un singur loc> în cazul unui atac turcesc. Că aceasta a uşurat transporturile ruseşti nu mai rămâne îndoială, dar nu uşurarea acestor transporturi a fost cauza acestei dislocări". **(n.t.)**

[85] „Actualele bulevarde Elisabeta şi Academiei". **(n.t.)**

[86] „Banque de Roumanie (azi Bank of Roumania) se afla atunci în Piaţa Sfântul Gheorghe. (Informaţie dată de d-l General S. Băicoianu)". **(n.t.)** Banca Naţională a României a luat fiinţă în 1880, iar actuala clădire a băncii a fost construită între 1884–1888.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

orientali (ţigani). Brutarii pun pâinea caldă pe o fereastră largă, care e deschisă şi de pe care se face vânzarea. Aici se găseşte de asemenea o mare hală de carne şi de peşte. În faţa halei se vând zarzavaturi şi mari cantităţi de fructe, printre care se găsesc prune uscate, lămâi şi ardei roşu, foarte întrebuinţat de popor. Casele elegante ale marilor boieri sunt aşezate numai la răsărit şi în vecinătatea podului Mogoşoaiei. De jur-împrejur nu sunt decât case mici sau bordeie.

Am văzut astăzi o diligenţă, venind probabil de la gară şi mergând la poştă, care avea şi ea călăraşul său, cu carabina pe spate. Serviciul de călăraşi şi de dorobanţi constituie o grozavă risipă a puterii active a ţării şi cu toate acestea justiţia e slabă, căci cum poate un ţăran să acţioneze cu zel contra hoţilor din vecinătatea sa, când fiind civil trei săptămâni este expus răzbunării ? De altfel urmărirea unei crime poate să ia mai mult de o săptămână, şi atunci cercetările trec de la unul la altul. În aceste împrejurări, dacă afacerea merge prea rău, se face câte o razie din când în când. Dorobanţul şi călăraşul fiind sărac nu e supărat de hoţi, iar pe de altă parte nu are mulţi sorţi de a fi răsplătit, dacă îşi face serviciul ca lumea.

Lenea curăţitorilor de stradă întrece orice descriere. Văd înaintea mea trei oameni care trebuie să cureţe zăpada de pe trotuar, dar se odihnesc tot timpul. Fumează mereu ţigarete şi stau de vorbă cu trecătorii.

Aici nu există stat major propriu zis[87]. Ministerul de Război are birouri din care se conduce armata în timp de pace[88]. Depozitul de Război[89] nu face decât să ridice harta ţării, la scara de 1/25.000.

Fiecare divizie îşi are statul major, artileria are pe al său de asemenea şi geniu (adică acei de la instituţiile tehnice şi de la batalioanele de geniu).

Ei (românii) au primit – sub domnitorul Cuza, care adoptase totul de la francezi – o bună bază pentru organizarea armatei, care are toate armele şi serviciile, îmbrăcăminte bună şi un armament excelent (Peabody şi Krupp). Dar armata permanentă este prea mică şi e împovărată de o armată teritorială prea mare. Aceasta nu este bună de nimic, risipeşte prea mult din timpul poporului, nu este folositoare justiţiei şi cu totul zadarnică pentru război[90].

Este de un mare folos că ofiţerii activi sunt tineri. Cred totuşi că instrucţia nu este destul de serioasă. Este impresia pe care o am după ce am fost de faţă la inspecţia recruţilor şi la şcoala de aplicaţie a cavaleriei. E curios cum aceşti soldaţi, atât de deprinşi cu caii, nu pot să încalece mai bine. Recruţii sunt sub drapel de la 1 octombrie. Nu există totuşi hale mari de instrucţie, nici săli de gimnastică, din

---

[87] „Aşa era, căci sub denumirea de Stat major General, se înţelegea atunci ca şi în Franţa, generalii armatei, iar ofiţerii de stat major la un loc alcătuiau corpul de stat major". **(n.t.)**

[88] „Ministerul de Război cuprindea în 1876 patru direcţii: Direcţia I: Personal şi operaţii militare, Direcţia II: Administrativă, Direcţia III: Contabilitatea, Direcţia. IV: Arme speciale". **(n.t.)**

[89] „Format prin imitaţie după francezi, dar limitându-şi activitatea la lucrările topografice şi istorice" **(n.t.)**

[90] „Faptele aveau să dovedească, în curând, că armata teritorială nu era zadarnică pentru război. E adevărat că lunga concentrare din primăvara şi vara anului 1877 au contribuit mult la o mai desăvârşită pregătire a ei". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care cauză rezultă o groaznică risipire de timp şi de bani. Chiar în aceste vremuri îngrijorătoare aproape că nu se fac exerciţii, dar mă şi întreb unde s-ar putea face. Se constată excelente maniere printre ofiţerii de stat major, de artilerie şi de cavalerie şi ei sunt foarte bine văzuţi în societate. Cred că nici unul dintre ei nu lucrează în afară de serviciu.

Fiecare regiment îşi are şcoala de subofiţeri, de altfel destul de înapoiată.

Românii nu sunt niciodată meseriaşi. Căldărarii sunt ţigani sau bulgari. Zidarii nu sunt decât ţigani. Evreii sunt negustori şi croitori. Francezii, germanii şi italienii dau pe ceilalţi meseriaşi şi o parte din comercianţi.

Inginerul englez, care a construit calea ferată spre Transilvania (Sinaia)[91] locuieşte în acest hotel. Acum nu mai sunt bani, lucrul e oprit şi inginerul stă aici de trei luni, ceea ce îi va micşora mult câştigul[92].

5/17 ianuarie. Miercuri. Un grad sub zero. Azi preoţii cutreieră parohia lor şi stropesc toate locuinţele cu aghiazmă[93]. Un preot merge înainte cu crucea, urmează apoi doi dascăli cu aghiazma şi în sfârşit încă un preot cu o cruce şi cu o cădelniţă. Fiecare familie plăteşte preoţilor 1, 2 sau mai mulţi lei. Cred că toată lumea ţine foarte mult la acest obicei. O femeie sărmană s-a rugat mult de preot să stropească şi o cameră care era în fundul curţii.

Depozitul de Război nu are decât o singură sală pentru desenat şi apoi biroul colonelului, unde astăzi se aflau doi locotenenţi, care desenau. Punctele trigonometrice românilor se află la o depărtare de 10–12 km[94]. Mi s-a povestit că în Algeria observaţiile se fac noaptea cu ajutorul felinarelor, refracţia fiind atunci mai mică. Mi-a fost prezentat un căpitan ca fiind acela care organizase lucrările fotografice.

În seara asta nu este teatru din cauza marii serbări de mâine.

[Urmează un tabel de efectivul trupelor care au luat parte la serbarea botezului apelor ... 5.250 oameni în total].

Termin acest caiet în numele lui Isus Cristos.

Domnul să fie lăudat şi mulţumit de toată dragostea şi bunătatea ce mi-a arătat-o în acest timp.

El ajută totdeauna.

---

[91] Concesiunea construcţiei căii ferate Ploieşti–frontiera cu Austro-Ungaria (la nord de Predeal) a fost încredinţată antreprenorului englez George B. Crawley. Acesta a început imediat munca, dar în 1877 a trebuit să întrerupă lucrările din cauza restanţelor la plată ale guvernului român, care trecea prin dificultăţi financiare importante. Contractul de concesiune a fost anulat în 1877. Războiul ruso-otoman a dus la întârzierea lucrărilor, construcţia fiind preluată ulterior de inginerul Léon Guilloux. Pe partea românească a traseului, companiile Léon Guilloux şi Gergershon-Bandenson au construit trei tuneluri mici (la Posada Mare, la Posada Mică şi la Buşteni). Aflate pe Valea Prahovei, cele trei tuneluri au fost abandonate cu prilejul lucrărilor ulterioare de renovare şi extindere a căii ferate. Inaugurarea căii ferate s-a făcut pe porţiuni în anul 1879.

[92] „E vorba de inginerul Crawly, a cărui concesiune a dat loc la mari neînţelegeri şi a trebuit să fie reziliată". **(n.t.)**

[93] „Ajunul Bobotezei". **(n.t.)**

[94] „Azi distanţa dintre ele variază după cum sunt de ordinul I, II sau III". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

O stăpâne Isuse Cristoase, stai lângă mine şi învaţă-mă a te iubi!

6/18 ianuarie 1877. Cea mai mare serbare populară a bisericii ortodoxe. [Autorul merge îmbrăcat civil şi descrie atât interiorul bisericii Zlătari cât şi slujba, costumele preoţilor şi procesiunea până la malul Dâmboviţei, toate la fel ca şi azi şi descrie aruncarea crucii în apă, prinderea şi aducerea ei la mal şi întoarcerea la biserică. Urmează defilarea].

În timpul defilării direcţia s-a păstrat bine şi cadenţa de asemenea. Rândurile nu erau înghesuite. Totuşi erau câţiva oameni nealiniaţi şi care nu ţineau cadenţa. Distanţa între despărţituri este excelentă. Trupele sunt bine şi îngrijit îmbrăcate. Se vede că e lipsă de ofiţeri, la dorobanţi rar erau mai mult de un căpitan (care mergea la aripa dreaptă a plutonului din cap) şi un locotenent sau sublocotenent (care mergea înaintea plutonului I), de fiecare companie. Chiar în batalioanele permanente s-a văzut câte un tânăr subofiţer comandând un pluton, deşi companiile nu aveau decât 2 plutoane.

Dorobanţii nu au fost de loc inferiori infanteriei permanente în timpul acestei defilări.

Cavaleria cu tunici roşii, pantaloni albi şi cizme mari, e foarte bine. Toate regimentele permanente au trei rânduri de uniforme pentru tot efectivul.

În rezumat, defilarea foarte reuşită. După defilare am dejunat cu locotenentul (care mă întovărăşise) la hotel.

Seara, masă la Palat [Descrierea mesei şi a serviciului şi observaţie că, deşi erau adunaţi ofiţerii cei mai vechi ai armatei, prea puţini erau cărunţi sau ajunseseră la vârsta de 50 ani].

Domnul face totdeauna totul spre mai bine.

7/19 ianuarie. Vizitat astăzi biserica cea mai de seamă din ţară – biserica Mitropoliei. E foarte mică, de abia este loc pentru 300 persoane. [Descrierea slujbei şi reflecţii asupra serviciilor divine din toate religiile, care se încheie cu următoarea observaţie] Mi se pare că nu se merge mult la biserică aici, deşi sunt foarte multe biserici şi foarte multe sărbători religioase.

8/20 ianuarie. Sâmbătă. [Vizitează Sinagoga, o descrie şi descrie slujba].

9/21 ianuarie. Duminică. Am fost la Palat pentru a face vizită Mareşalului Curţii, în urma mesei de deunăzi. A fost foarte amabil şi s-a întreţinut mult timp cu mine. Mi-a spus că între 35–40 mii oameni ajung, în fiecare an, la vârsta de 21 ani. Din numărul acesta se iau numai 10 000 pentru armată, care se împart între armata permanentă, călăraşi şi dorobanţi. Din aceştia se trag la sorţi 1 500 oameni, primii 500 din care sunt daţi armatei permanente, iar restul se dă trupei cu schimbul. Din cei 500 oameni afectaţi armatei permanente, cei ce doresc pot deveni călăraşi sau

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dorobanți[95]. Călărașul, pe lângă uniformă, trebuie să-și procure un cal de o valoare de cel puțin 20 galbeni (240 lei). Dorobanțul trebuie să-și procure uniforma[96]. Statul dă armamentul și pentru unul și pentru altul.

Soldații armatei permanente nu au dreptul a se căsători în timpul celor 4 ani de serviciu sub arme. Din contră, dorobanții și călărașii se pot căsători după 3 ani de serviciu. Această organizare a fost alcătuită pentru apărarea contra turcilor și datează mai bine de 400 de ani[97]. Este foarte populară. [Urmează informații inexacte despre trecerea lui Carol al XII-lea prin țară].

Evreii nu au dreptul de a se stabili la țară.

Ceremonia religioasă cea mai curioasă la care am asistat vreodată a fost aceea a unei căsătorii. [Urmează descrierea unei asemenea ceremonii].

10/22 ianuarie. Luni. Excursie la Giurgiu... M-am plimbat prin tot Giurgiul. Se zice că orașul are 14 000 de locuitori. E foarte întins. Cartierul evreiesc și comerciant are case cu unul sau două caturi, așezate unele lângă altele. Sunt de asemenea și câteva vile frumoase apoi numai bordeie, multe subterane. Am vizitat unul din acestea. [Urmează descrierea interiorului].

Cred că nu am văzut niciodată atâtea femei, așa de frumoase, ca la Giurgiu – de la cele mai distinse și până la cele din popor ...

Cel mai bun vin românesc este cel de Drăgășani. La hotelul de aici se plătește 70 bani, o jumătate de litru. Amintește mult de vinul spaniol, dar puțin mai ușor și nu așa dulce, în orice caz nu așa bun.

Am întâlnit astăzi un batalion infanterie în marș și am luat o trăsură pentru a-l urma. A mers în coloană de semi-pluton pe front de 10 oameni adică socotind că sunt 2 plutoane de companie, 80 oameni (de companie). Marșul început la cazarmă a fost foarte bine pe timpul trecerii prin oraș. La ieșirea din oraș colonelul se opri și puse batalionul să defileze în fața lui (celălalt batalion a fost trimis la Craiova). La ieșirea din oraș se trimise înainte trupele de pază. Dar totul se petrecu în chipul așa de bine cunoscut: Un ofițer stă pe șosea, strigă, face semne, arată cu sabia, ca patrulele de flanc să se depărteze spre aripi, ca cercetașii să înainteze mai mult. Aceștia se opresc pentru a observa și apoi căuta a recâștiga timpul pierdut, alergând, iar distanțele rămân ca și mai înainte, până ce toți se opresc. Atunci capul coloanei dă peste capul trupelor serviciului de siguranță iar patrulele de flanc au rămas mult înapoia cozii coloanei.

---

[95] „Datele date de Văcărescu nu sunt exacte. Iată statistica recrutării pe anii 1873–1878:

Anul	Înscriși	Încorporați		Permanenți	Total	Trecuți în milițiii
		Călărași	Dorobanți			
1874	44.600	900	11.000	7.100	19.000	25.600
1873	53.184	1.050°	8.500	6.300	25.850	37.334
1876	46.826	2.400	6.600	6.000	15.000	31.826
1877	48.825	2.000	7.000	5.000	14.000	34.335
1878	47.000	2.200	9.800	6.000	18.000	29.330

(După *Cestiuni militare. Efectivul și Instrucția* de Lt.-colonel S. P. Scheletti, pag. 41)." **(n.t.)**

[96] „Numai rufăria (micul echipament), restul se dădea de Stat, conform jurnalului consiliului de miniștri nr. 8 din 11 august 1869". **(n.t.)**

[97] „Fantezie istorică, foarte la modă atunci. De fapt această organizare era nouă". **(n.t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Chelnerul de la hotelul din Giurgiu (21 ani) se teme de serviciul militar. Este o adevărată ruină pentru un om sărac: „Mă face ordonanță la un ofițer, umblu ca atare de ici până colo timp de 3 ani pentru 50 bani pe zi și încă sunt îndatorat a cumpăra cele trebuincioase pentru curățitul ghetelor, etc." [Descrie satul Comana].

În conformitate cu legile agrare din 1864 statul a dat fiecărui țăran un lot de pământ, proporțional cu cel ce-l avea deja. Țăranul plătește statului acest lot, în rate. Dar această bucățică de pământ nu-i ajunge. E nevoit deci a lucra pe la arendași, care se poartă neomenos cu dânsul ...

Întoarcerea la București. Miercuri 24 ianuarie am fost să văd pe baronul Stuart[98], trimisul rus. I-am predat scrisoarea de recomandație ce o aveam de la Viena și mi-am arătat dorința de a pleca prin: Chișinău – Petersburg spre Norvegia. A fost foarte amabil și mi-a dat o scrisoare de recomandare către un general rus la Chișinău. Am scris apoi mareșalului Curții informându-l de plecarea mea vineri seară și întrebându-l cum aș putea prezenta mulțumirile mele domnitorului. Dar chiar în această zi domnitorul plecase cu suita sa la vânătoare. Mi-am făcut vizitele de plecare joi și vineri. Colonelul Barozzi mi-a dat 2 scrisori de recomandare către un general și un colonel rus. Sosind la ora 2, după cum fusese convenit, la ministrul rus <am constatat că> afacerea luase cu totul altă înfățișare. El regretă mult că marele duce fiind bolnav[99] nu putea face nimic pentru mine. El credea că, în asemenea împrejurări, aș profita foarte puțin de acest voiaj și mi-a dat sfatul de a-mi întârzia plecarea. M-a întrebat sincer ce voiam să fac: „Da, voiți să plecați sau să rămâneți?" La această întrebare am răspuns natural că ar fi mai bine să-mi întârzii voiajul, căci interzicerea (de a merge in Rusia) era atât de absolută încât nici nu-mi vizase pașaportul.

M-am hotărât deci a merge direct la Dresda pentru a studia și pentru a aștepta evenimentele.

Ministrul Slăniceanu[100], crezând că plec numaidecât, trimise joi seara pe colonelul X. pentru a-mi ura drum bun. Și vineri seara veni mareșalul Curții, în persoană, cu urările domnitorului. Apoi a venit și Borer. Mi-a spus că va cere imediat o audiență domnitorului pentru a-i exprima sentimentele pe care le manifestasem pentru domnitor și pentru poporul său. Vineri veni să mă vadă capitanul Magheru cu care am petrecut cordial seara, despărțindu-ne ca buni prieteni. Plecat din București, vineri seara la ora 8, sosit la Cracovia duminică dimineața la ora 7.

---

[98] Dimitri Sturt, agentul diplomtic al Rusiei la București.

[99] „Marele Duce Nicolae Nicolaevici, fratele țarului, comandant al armatei de operație rusă din Europa, s-a îmbolnăvit la sosirea sa în Chișinău. La 2/14 Ianuarie a început a se însănătoși". **(n.t.)**

[100] Gheorghe Slăniceanu (1835–1885), colonel, ministru de război (iulie 1876–aprilie 1877), șef al Marelui Stat Major (aprilie–august 1877), general de brigadă din 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CHARLES RYAN SNODGRASS

(1853–1926)

Charles Ryan Snodgrass este un australian de origine irlandeză, educat la Melbourne. Ultimii ani de studii i-a petrecut în Marea Britanie, la Edinburgh, unde s-a specializat în chirurgie. După sfârşitul studiilor universitare, în urma unui anunţ din ziarul *The Times*, alegea să se angajeze în armata otomană ca medic, cu un salariu de 200 galbeni pe an. Ajuns la Constantinopol în 1876, a participat la luptele dintre turci şi sârbi din acelaşi an şi, în 1877, pe frontul care se forma la graniţa dintre România şi Bulgaria. Sub comanda lui Osman Paşa turcii fac tot posibilul pentru a face faţă atacurilor ruşilor şi aliaţilor lor, românii. Trei astfel de atacuri au loc la Plevna, toate descrise de către Charles Ryan Snodgrass cu un accent deosebit, cum este şi firesc, asupra armatei turceşti. Înainte de capitularea Plevnei a fost trimis să-i însoţească pe răniţii turci la Sofia, pentru ca apoi să se îndrepte spre Caucaz unde a avut ocazia să vadă cum bolile (tifos, febră tifoidă) pot ucide mai mult decât războiul. Este capturat de ruşi, dar eliberat rapid datorită încheierii armistiţiului. Primeşte de la comandantul turc de la Plevna, Gazi Osman Paşa, două decoraţii (Osmanieh, Medjidie) pentru curajul dovedit pe câmpul de luptă, când s-a avântat în focul atacurilor pentru a ajuta soldaţii răniţi. Reîntors în Australia, continuă să îşi practice profesia de doctor şi, totodată, menţine legătura cu Imperiul Otoman prin consulul acestei ţări la Melbourne. Aici şi-a deschis un cabinet privat pentru ca apoi să se alăture personalului spitalului public din capitală, fiind recunoscut ca un medic disciplinat, rapid şi bine pregătit.

La vârsta de 62 ani, colonelul Charles Snodgrass Ryan s-a alăturat efortului din Primul Război Mondial pentru a lupta la Gallipoli, de data aceasta împotriva turcilor. Nu reuşeşte să facă prea multe fiind trimis de pe front în 1916 în urma îmbolnăvirii de febră tifoidă. Totuşi, este numit comandant al Corpului Medical Australian. În 1919 se retrage din activitate. Moare în 1926 pe când se întorcea acasă dintr-o călătorie în Europa. Până la această dată primise, pentru întreaga activitate, mai multe titluri şi onoruri printre care cel de chirurg general onorific (1917), general onorific (1919), dar şi altele din partea Marii Britanii.

Informaţii bibliografice sau de încadrare istorică a personajului pot fi întâlnite în David W. Cameron, *Shadows of Anzac: An Intimate History of Gallipoli*, 2013; Barry Smithurst, Sir Charles Ryan: A Surgeon to the Turks în *Occasional Papers on Medical History Australia*, 1993, no. 6, p. 371–373. La noi despre Snodgrass a scris Daniela Buşa, *Militari şi reporteri de front străini, martori ai războiului de independenţă,* în „Studii şi materiale de istorie modernă", vol. XXX, 2017, p. 35–47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CHARLES RYAN SNODGRASS

Sub Semiluna Roşie. Aventurile unui chirurg englez alături de armata turcă la Plevna şi Erzerum (1877–1878)[1]

CAPITOLUL III

p. 56

Iminenţa războiului

Către Vidin[2] – Fortificaţii puternice – Osman Paşa[3] la comandă – Locuitorii Calafatului puşi la muncă [...] –Vizitatori de la Calafat – Răspund unui apel – Peste Dunăre, la Calafat – Cina cu românii – [...]

Oraşul românesc Calafat[4] este aproape de Vidin; am putut vedea cum trupele române de acolo erau ocupate cu // fortificarea lui, anticipând ostilităţile ce s-ar p. 60
declanşa şi atacul ce s-ar produce din partea forţelor turce din Vidin în orice moment. Drept urmare, poziţia era extrem de interesantă întrucât îi puteam vedea într-adevăr pe români, care erau vasalii noştri, construindu-şi întăriri împotriva p. 61
noastră cât pot de repede. Ar trebui amintit că la începutul războiului Crimeii turcii au ocupat oraşul Calafat, iar Osman Paşa a fost comandantul trupelor, şi că ruşii au pierdut cam douăzeci de mii de oameni într-o zadarnică încercare de a-l ocupa.

[În continuare, autorul oferă informaţii despre pregătirile pentru război, începute în aprilie 1877, tabăra de lângă Vidin, bolnavii şi aspectele medicale pe care le gestionează în calitate de medic.]

După trei săptămâni de viaţă în tabără, mi s-a ordonat să merg înapoi la Vidin p. 79
şi m-am instalat într-un apartament la micul hotel bulgar de pe malul Dunării, la care mai fusesem. Lucrurile păreau foarte serioase la vremea aceea şi chiar dacă Rusia nu a declarat război decât pe 24 aprilie 1877 era destul de sigur, cu mult înainte de acea dată, că România va îmbrăţişa cauza Rusiei. Atunci când armata rusă care fusese cantonată pe malul Prutului a intrat pe teritoriul României, guvernul Porţii a luat legătura cu guvernul României şi a notificat faptul că interpretează permiterea trecerii graniţei de către trupele ruse ca un act de ostilitate împotriva Turciei. Cu aproximativ o săptămână înaintea declaraţiei de război, doi ofiţeri români au venit pe Dunăre de la Calafat, // au tras la hotelul meu unde au p. 80
fost opriţi şi li s-a spus că nu pot merge mai departe. Unul dintre ei era un căpitan Giorgione pe care îl cunoşteam şi pe care l-am invitat să ia masa cu mine înainte de

---

[1] Charles S. Ryan, *Under the Red Crescent: Adventures of an English surgeon with the Turkish army at Plevna and Erzeroum, 1877–1878*, in association with his friend John Sanders, New York, Charles Scribner's Sons, 1897.

[2] *Widdin*, oraş, Bulgaria.

[3] Osman Nuri Paşa (1832–1900), feldmareşal otoman, comandantul armatei turceşti în bătălia de la Plevna.

[4] *Kalafat*, oraş, jud. Dolj.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

a se întoarce la Calafat. Mi-a acceptat invitația și după o lungă și plăcută conversație despre situația generală și perspectivele războiului, mi-a făcut o invitație cordială de a traversa fluviul la Calafat și de a-i face o vizită în cantonament. Cum era de așteptat ca ostilitățile să izbucnească în orice moment, nimeni nu avea voie să traverseze Dunărea de pe partea noastră fără a avea un permis special de la Osman Paşa şi cum nu era nici o posibilitate să-mi acorde permisia necesară, m-am decis să fac excursia pe cont propriu. Este posibil ca aceasta să fi fost o indiscreție din partea mea, dar indiscrețiile sunt menite să fie cele mai plăcute lucruri în viață și mă săturasem de monotonia vieții din tabără. Aveam paşaportul englezesc cu mine, care îmi garanta siguranța până la declararea de fapt a ostilităților, și înarmat cu prețiosul document mi-am pus unul dintre colegi să mă înlocuiască în timpul absenței mele temporare de la activitate și am închiriat o barcă și un echipaj care să mă treacă fluviul căci în acest punct are o milă lățime[5] și curge într-un șuvoi de o rapiditate extraordinară. M-am îmbrăcat cu un costum civil, dar nu aveam pălărie și aș fi fost o apariție mai degrabă pestriță cu un fes
p. 81 turcesc deasupra unui costum englezesc de tweed. // Vameșii români s-au uitat îndelung la mine, dar m-au lăsat să trec datorită paşaportului meu englezesc și am intrat în Calafat lăsându-mi marinarii pe malul românesc al Dunării pentru a mă duce înapoi în aceeași seară.

Am intrat rătăcit într-o cafenea din Calafat, care pe atunci era un oraş cu aproximativ trei mii de locuitori; experiența de a trăi din nou în mod european, să mănânc la masă așezat pe scaun, să văd bărbați în haine obișnuite și pantaloni, cu pălării negre, m-a umplut de un farmec inedit. M-am simțit ca un Robinson Crusoe[6] strămutat dintr-o dată de pe insula sa pustie în Hotelul Bristol.

Prima persoană pe care am văzut-o după ce mi-am terminat micul dejun a fost prietenul meu, căpitanul Giorgione care și-a exprimat încântarea de a mă vedea și m-a prezentat imediat generalului care comanda divizia, după care am plecat la cartierul general al căpitanului aflat într-o casă din oraş. Mulți dintre locuitorii obișnuiți ai Calafatului părăsiseră deja orașul de teamă că, în mod iminent, locul ar putea fi bombardat de către bateriile din Vidin, iar casele erau ocupate de ofițeri și bărbați români. Am prânzit cu căpitanul Giorgione și camarazii lui ofițeri dintre care mulți vorbeau germană și demonstrau o capacitate de a asculta știri care nu era deloc indiferentă. Oricum, erau excesiv de politicoși și după-amiază ne-am plimbat
p. 82 pe promenadă și // am ascultat acordurile unei excelente formații militare.

Cum seara se apropia de sfârșit, a început să mă mustre conștiința și aveam remuşcările unui școlar care a încălcat limitele, gândindu-mă la Osman Paşa și la remarcile pe care le-ar putea face dacă ar afla unde am fost. Oricum, noii mei prieteni nici nu au vrut să audă că plec în acea zi și au insistat să stau la cină, cină la care mi s-a dat locul de onoare lângă general. Ce minunată a fost cina! Poate că mi-a plăcut cu atât mai mult cu cât exista o mică șansă ca Osman Paşa să pună să fiu împuşcat de îndată ce mă întorceam. Formația românească interpreta cântece

[5] O milă = unitate de măsură pentru lungimi, folosită în navigație, egală cu 1852 m.

[6] Personaj al romanului cu același nume al jurnalistului și scriitorului englez Daniel Defoe, publicat în 1719.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

englezeşti în onoarea mea iar ofiţerii îmi umpleau mereu paharul cu Pommery[7]. Pe când am ajuns la desert, m-am surprins dezvoltând un talent neaşteptat pentru mitomanie şi cu cât mai multe întrebări îmi puneau gazdele mele politicoase cu atât mai gogonate erau minciunile mele. Bineînţeles că au încercat să mă piseze cu întrebări de genul numărului şi dispunerii trupelor turceşti şi bineînţeles că fiind un tânăr inocent am minţit în totalitate. Chiar şi atunci când am situat trupele turceşti din Vidin la o sută de mii de oameni şi am mărit artileria la patru sute de tunuri am fost aproape tot atât de uimit de moderaţia mea pe cât au fost ei de mărimea forţelor pe care Turcia deja le mobilizase la Vidin. Unul dintre // medicii militari p. 83
români care erau prezenţi la acea cină a devenit negru de invidie când a descoperit că eu eram maior în armata turcă în timp ce el era locotenent. Am petrecut o noapte foarte veselă şi sper ca toate gogoşile pe care le-am spus să nu fie amintite împotriva mea. Apoi, în zori, mi-am croit drum către marinarii mei şi m-am întors la hotel până în ora şase, fără ca nimeni să ştie de escapada mea.

Am întâlnit câţiva oameni interesanţi la Vidin, chiar înaintea războiului, în special un tânăr splendid pe nume Frank Power care, apropo, era nepotul regretatului Sir Peter Lalor[8], fost purtător de cuvânt al Ansamblului Legislativ Victorian[9] şi, acum mult timp, o figură pitorească în lupta de la Eureka Stockade lângă Ballarat[10]. Frank Power era un tânăr irlandez care s-a alăturat serviciului militar austriac, dar care mai târziu a fost trimis la Vidin pe post de corespondent de război pentru *Daily Telegraph* din Londra. Am locuit împreună şi mi s-a părut cel mai încântător tovarăş, plin de farmec şi înzestrat din plin cu spirit de aventură şi cu entuziasmul, focul şi umorul care le sunt caracteristice celor mai buni irlandezi. Era un călăreţ fantastic şi avea înclinaţie către toate sporturile, citise foarte mult, dacă nu chiar profund şi cu temperamentul vioi al aventurierului avea mai mult decât o urmă de natură artistică. Avea o iscusinţă veselă în a face schiţe în alb şi negru // sau acuarele cu aspecte ale vieţii ţărăneşti pitoreşti din Bulgaria, cu p. 84
grupuri de soldaţi turci sau ale ţinutului împodobit cu irişi, care în curând va fi colorat într-o nuanţă mai puternică. Săracul Power era aproape distrus atunci când l-au trimis pe Nicholas Leader de la Constantinopol să îl înlocuiască în postul de corespondent al *Daily Telegraph*. S-a întors la Viena şi de acolo, mai departe la Dublin unde şi-a restrâns activitatea de jurnalist pentru o vreme. Dar pentru un bărbat ca Power o viaţă de o relativă inactivitate era imposibilă şi apoi când au izbucnit conflictele în Sudan[11], şi-a găsit singur calea până acolo şi a reuşit să

[7] Şampania Pommerey este produsă de casa cu acelaşi nume situată în Reims.

[8] Peter Fintan Lalor (1827–1889), om politic australian de origine irlandeză, conducător al revoltei australiene din 1854 declanşată de mineri din motive fiscale împotriva autorităţii coloniale engleze, revoltă cunoscută şi sub numele de Eureka.

[9] Ansamblul Legislativ Victorian reprezintă camera inferioară a parlamentului australian. Peter Lalor a făcut parte din acesta, reprezentând comitatul North Grenville. Textul face referire la discursul său din 1856 prin care solicita definirea democraţiei.

[10] Bătălia de la Eureka Stockade a avut loc în data de 3 decembrie 1854 în oraşul cunoscut azi sub numele de Ballarat East, Australia, mai precis în cartierul de est numit Eureka. S-a purtat între minerii australieni conduşi de Peter Lalor şi Henry Ross împotriva forţele coloniale engleze conduse de J.W. Thomas şi Charles Pasley. Deşi s-a încheiat cu înfrângerea rebelilor, pe termen lung aceştia au avut câştig de cauză pentru că au primit drept de vot (1856).

[11] Se referă la cucerirea sultanatului Darfur (1603–1874) de către Egipt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ajungă la Khartoum, unde generalul Gordon[12] l-a numit consul britanic. Cu puțin timp înainte de capitularea Khartoumului, Gordon l-a trimis pe Nil, într-un vas cu aburi, împreună cu colonelul Stewart și o escortă arabă, să ducă depeșe forțelor care avansau prin ținutul Khartoumului. Totuși până să ajungă departe, focurile mocnite ale nemulțumirii băștinașilor s-au aprins și aceștia au reușit să pună vasul pe uscat. Ademeniți de demonstrațiile de prietenie ale arabilor de pe mal, colonelul Stewart și Frank Power au mers pe țărm împreună cu escorta lor în timp ce se făceau eforturi pentru a porni vasul și a-l face să plutească din nou. Detaliile complete în legătură cu ceea ce a urmat nu vor fi niciodată cunoscute cu exactitate, dar știri despre un masacru au ajuns în cele din urmă la coloana britanică și
p. 85 purtătorii depeșelor // erau printre dispăruți. Cei care sunt familiarizați cu practicile dervișe[13] își pot imagina graba și setea de sânge ale fanaticilor, lupta corp la corp și moartea colonelului Stewart și a tânărului meu camarad galant când au fost străpunși de lăncile arabe în deșertul arid și înfricoșător care se întinde de-a lungul malurilor Nilului de la Wadi Halfa[14] la Khartoum. [...]

CAPITOLUL IV

Declarația de război a Rusiei – O tăcere amenințătoare – Primul glonte – Un prânz întrerupt – În cele din urmă, sub foc – Dispariția locuitorilor – O mișcare din adâncuri – Aruncând mănușa – Aruncând în aer o canonieră – Spitalul nostru acoperit – Uciderea răniților – Operațiuni sub foc – O coincidență îngrozitoare – Cum a murit mama unui turc – Câteva evadări extraordinare – Cerchezi într-o expediție călare – Mutarea vitelor la scară mare – Un bombardament îndelungat – Pierderi neînsemnate – Osman Paşa şi bateriile – Răsplătirea unei lovituri bune – Micile păcate ale cerchezilor – Planurile lui Osman Paşa – Nedumerirea sa de către Banda Roşie – O întârziere fatală – Despărțirea de Kirşehir[15] – Mărşăluind spre Vidin – Un bivuac pitoresc – Alarme false – Un marş forțat – Cum a fost aranjată Armata Rusă – Căderea orașului Nicopole – O cursă spre Balcani – Dormind într-un mormânt – Înaintând spre Plevna – O noapte teribilă – Pierdut în tufiș – Multe cazuri de insolație – O gâscă pentru cină – Îmi înfig sabia de fecioară – Un marş demn de ținut minte – Trecem în cele din urmă râul Vit[16] – Sosirea la Plevna.

Deși știam că războiul se apropie, totuși declarația de război ne-a lovit cu repeziciunea unei ghiulele. În data de 25 aprilie îmi terminasem munca la spital și

[12] Charles George Gordon (1833–1885), general maior englez, guvernator al Sudanului (1876 1880), a cărei capitală este orașul Khartoum.

[13] Călugării musulmani numiți dervișii se remarcă prin practici ascetice menite a atinge o transă care să permită contactul cu divinitatea. Dintre acestea, amintim *dhikr* (repetarea continuă a unor scurte fraze sau rugăciuni) și ramificația sa, *sama*, prin care rugăciunea este îmbinată cu dansul.

[14] Oraș, Sudan.

[15] *Kyrchehir*, oraș în Turcia anatoliană, reședința provinciei cu același nume.

[16] *Vid*, râu, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mergeam pe stradă când am observat o mare agitație și am văzut grupuri de oameni vorbind agitați între ei și infirmierii mergând în galop în toate direcțiile. Acum, Tallat Bey, nepotul lui Osman Paşa // și unul dintre membrii personalului de la p. 89
statul major, a venit în galop mic în josul străzii. L-am oprit pentru a-l întreba cărui motiv se datorează această agitație, și mi-a spus că Rusia a declarat război ieri. Un vâjâit constant a străbătut Vidinul întreaga zi pe măsură ce oamenii repetau unul altuia vestea tristă că Turcia trebuie din nou să lupte pentru a se proteja. Ne aranjasem dinainte toate ambulanțele; un bătrân, Hassib Bey, a afirmat, în conformitate cu dorința mea, că ar trebui să fiu atașat la primele trupe care pornesc spre front.

Dar, oricât de ciudat ar părea, deși războiul a fost declarat și deși vedeam trupele românești angrenate în întărirea fortificațiilor de la Calafat, au trecut mai multe zile fără să fie tras un singur foc fie dinspre bateriile de la Vidin, fie din cele de la Calafat și noi am rămas uitându-ne unul la altul într-o așteptare și un suspans îndârjit.

Îmi amintesc bine prima oară când am auzit un foc în război. Stăteam în micul meu hotel bulgăresc, pe țărmul fluviului, cu colonelul Stracey[17], care mai apoi a ajuns să conducă gărzile scoțiene. El a inspectat armata rusă de la Chișinău[18] și, între momentul în care el a părăsit-o și cel al ajungerii la Vidin, a avut loc declarația de război. Am fost încântat să-l văd când a ajuns la hotelul unde stăteam pentru că era primul englez, cu excepția corespondenților de război, // a domnului p. 90
dr. Black și a prietenului meu Jack, inginerul de la moara guvernului, pe care l-am întâlnit în oraș. Luam prânzul împreună când am auzit o bubuitură aparent destul de aproape, urmată aproape imediat de vâjâitul îndepărtat al unui tun puternic; până să ne dăm seama ce se întâmpla, o ghiulea a lovit capătul hotelului și a căzut în două camere, lăsând în urmă cărămizi și mortar peste tot în jur, însoțite de nori de praf. În cele din urmă, a început bombardamentul la Calafat, provocat de o lovitură dintr-o canonieră turcească aflată pe fluviu; în câteva minute ghiulelele țiuiau deasupra noastră, femeile țipau și bravii bătrâni turci fugeau din casele lor înarmați cu flinte vechi sau cu orice ar putea lua forma unei arme și o puteau ține. Din când în când o ghiulea cădea deasupra hotelului și, cum se afla într-o poziție izolată pe țărmul fluviului fiind o țintă importantă în focul dușmanului, în curând a devenit un colț prea mult incendiat pentru a rămâne. Așa încât a fost închis, iar eu și Stracey, amândoi aflați pentru prima oară în bătaia focului, ne-am mutat mai adânc în oraș, unde îmi asigurasem o casă în ziua dinainte, anticipând asemenea probleme. Focul a continuat cam trei ore și, bineînțeles, toate femeile din oraș, erau foarte înspăimântate, alergând, țipând și plângând, fără să știe ce să facă. Era interesant să vezi // comportamentul diferitelor naționalități într-un moment de primejdie. p. 91
Majoritatea femeilor de origine spaniolă[19] s-au adunat sub zidurile cetății, unde au ridicat un acoperiș din nuiele, sprijinindu-se de peretele cetății. Aici erau apărate în totalitate de ghiulelele românești care, fie loveau partea din afara zidului fie treceau de acesta, căzând mult mai departe, urmând traiectoria lor normală. Turcoaicele se îngrămădeau împreună în două firide din zidul arcadei ce ducea spre cetate, refugii

[17] Personaj neidentificat.
[18] *Kischeneff*, oraș, Republica Moldova.
[19] *Spanish women*. Probabil în sensul de creole.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care erau aproape ca niște temnițe din zidărie solidă și care erau sigure în fața proiectilelor. Când bombardamentul a încetat, m-am dus la spital și am aflat că patru sau cinci oameni au fost răniți. Un băiețel spaniol și-a pierdut brațul, iar o turcoaică a fost ucisă de o ghiulea care a explodat în camera sa. Un efect neplăcut al bombardamentului a fost că eu și Stracey nu am avut nimic de mâncare întreaga noapte pentru că toți măcelarii și brutarii din Vidin erau jos în pivnițele lor, iar nici o sumă de bani nu-i putea ademeni să iasă. Și-au scos capetele la lumină în ziua următoare, ieșind cu prudență asemeni iepurilor din vizuinile lor, dar se întorceau întotdeauna noaptea înapoi.

În acea seară, pe când mă chinuiam să adorm, a avut loc un bubuit îngrozitor al artileriei, vibrația focului distrugând fiecare fereastră din casă și, cum a fost
p. 92 repede urmată de cel al bateriilor // de la Calafat, am sărit în hainele mele și m-am grăbit să aflu cauza acestei dezlănțuiri neașteptate a ostilităților. Era destul de clar. Un vas românesc plin cu trupe se grăbea pe fluviu în fața orașului Vidin și, pe când trecea scoțând aburi în noapte pe partea îndepărtată a lungii insule opuse orașului, fumul l-a trădat, iar tremuratul pământului produs de patruzeci tunuri de atac ale bateriilor de la Vidin a arătat că încercarea a fost descoperită. Doar coșul de fum al vasului mai putea fi văzut deasupra insulei de scânteile care zburau în întuneric, iar prin această țintă fantasmagorică ghiulelele șuierau și vâjâiau în zadar, explodând în mijlocul aerului și căzând în bucăți pe pământul românesc de dincolo de fluviu. Bateriile de la Calafat au preluat de îndată ștafeta și pentru câteva ore le-am simțit din plin. A fost soarta nefericită a războiului pentru vasul românesc, pentru că, după ce a evitat furtuna de ghiulelele venită din partea bateriilor noastre și a scăpat, a fost lovit de un urmăritor turcesc în josul fluviului și toate sufletele aflate la bord au pierit.

Pe 1 iunie am fost detașat să îmi fac datoria la spitalul central care tocmai atunci primea o atenție deosebită din partea bateriilor din Calafat. Din păcate pentru răniți, acest spital era situat la câteva sute de yarzi[20] de una dintre bateriile
p. 93 noastre și în timp ce românii încercau să ia în bătaia tunului această baterie, // o bună parte dintre obuze, care aveau o altitudine prea mare, cădeau asupra spitalului și pe casele din împrejurimi. Într-o zi stăteam în camera mea de la spital când un obuz a explodat cu un bubuit îngrozitor în mijlocul unui pavilion plin cu bărbați bolnavi și răniți. A lovit cadrul unei ferestre și a explodat pe dată. Când am intrat înăuntru, pavilionul era plin de praf și fum din care se auzeau țipete și vaiete teribile. Patru dintre pacienți au fost uciși pe loc și alți șapte răniți. Un bărbat, care delira din cauza malariei, avea partea laterală despicată de la șold până la umăr de un fragment al obuzului. Era încă în viață, dar delira frenetic. Un altul avea brațul îngrozitor de mutilat și i l-am amputat de la umăr chiar atunci și chiar acolo. Singurele asistente pe care le aveam erau bărbații trimiși de către diferite regimente pentru a-și face datoria la spital. Unul dintre ei, un soldat voinic, care făcea parte din fostul meu regiment de la Kirșehir a fost printre cei patru uciși de obuz. Un mare protest public a fost făcut în afara granițelor Turciei despre faptul că românii

[20] Un yard = unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914399 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

încalcă Convenția de la Geneva[21] și principiile umanității trăgând asupra spitalului, dar în opinia mea ei nu puteau evita să-l lovească dată fiind poziția pe care o ocupa și nu ar fi trebuit niciodată amplasat acolo.

Un incident ciudat și cumplit a avut loc în timpul bombardamentelor și pentru gândirea turcilor în special părea să ilustreze // doctrina fatalismului cu un caracter p. 94
viu înspăimântător. În mijlocul focurilor, când obuzele care proveneau din armele de asediu de la Calafat cădeau fără încetare în cadrul fortăreței, unul dintre ele a creat prin explozie o adâncitură suficient de mare pentru a adăposti un cal. O turcoaică, care se ghemuia împreună cu trei copii la adăpostul zidului, a decis să se adăpostească în groapa nou creată, apreciind, conform teoriei probabilității, că era cam cel mai puțin posibil loc care ar fi putut fi tulburat din nou. Doar ce s-a strecurat și i-a tras și pe cei trei copii după ea că un alt obuz, care părăsise gura tunului la Calafat la aproape două mile depărtare, a căzut în aceeași groapă și le-a transformat în atomi pe cele patru făpturi nefericite care se adăposteau acolo. Cu o altă ocazie am văzut un obuz lovind colțul unei case, dărâmând doi pereți și transformând în ruine o jumătate de cameră. În cealaltă jumătate a camerei erau o turcoaică și doi copii, toți scăpând nevătămați. [...]

De îndată ce războiul a început cu adevărat și trupele au mirosit sângele, cerchezii au început să-și afișeze curajul sălbatic și dragostea pentru jaf, inoculată în ei de viața grea din munții pe care i-au părăsit pentru a deveni membrii cu probleme ai Imperiului Otoman, așa cum s-au dovedit a fi în general. Nu se putea spune nimic despre curajul și ingeniozitatea lor, dar lăcomia lor era nepieritoare și nimeni care nu purta uniformă // nu era în siguranță cu ei. La puțin timp după p. 95
începerea bombardamentelor, un grup de aproximativ cincizeci de cerchezi a organizat pe cont propriu o incursiune pe teritoriul României pe care l-au îndeplinit cu o extraordinară hotărâre și genialitate. Într-o noapte întunecoasă, când exploziile tunurilor de la Calafat și șuvoiul de răspuns care venea dinspre bateriile de la Vidin luminau negura cu licăriri, cerchezii au trecut Dunărea în bărci trăgându-și caii cu funii legate în spatele acestora. Pentru cai făcuseră niște centuri ingenioase din piei de porc umflate care, la țară, erau folosite ca butoaie și astfel echipat fiecare animăluț robust a înotat încet în spatele bărcii și a reușit să treacă fluviul fără incidente. Când cerchezii au ajuns pe malul opus au dat jos aceste centuri neobișnuite, i-au încălecat, au împușcat câteva santinele române și au galopat în întuneric cu știința instinctivă a locurilor de jefuit pe care o au ereditar în sânge jefuitorii de vite. În scurtă vreme au strâns laolaltă o mulțime de vite românești

[21] Este vorba despre prima convenție de la Geneva (22 august 1864) referitoare la ameliorarea condițiilor de viață ale răniților de război. Evenimentul este strâns legat de formarea Crucii Roșii ca organism internațional (1863) și de atragerea unei mai mari implicări în efortul de asistare socială și medicală pe timp de război. La prima convenție de la Geneva au participat 16 țări, dar doar 13 au semnat documentul final (Marele Ducat de Baden, Marele Ducat de Hesse, Prusia, Belgia, Italia, Spania, Danemarca, Olanda, Wurttemberg, Franța, Portugalia, Regatul Norvegiei și Suediei). Prin cele 10 articole pe care le cuprindea se garanta neutralitatea și protecția soldaților răniți, a persoanlului medical și de asistență și se solicita crearea unor instituții umanitare specifice pentru conflictul armat. De asemenea, țările semnatare urmau să pună bazele unor societăți naționale de cruce roșie recunoscute de guvern.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mici şi negre pe care le-au mânat către Dunăre. Cerchezii sunt crescători de vite pricepuți şi pentru acest grup a fost o misiune uşoară aceea de a duce la Dunăre o cireadă de patru sute de capete, în timp ce tunarii de la Calafat, care din fericire habar nu au avut de lovitura care s-a dat chiar sub nasul lor, au continuat să
p. 96 bombardeze // fortificațiile din Vidin. Să treci cu o cireadă de vite un fluviu lat de aproape o milă cu un curent de mare viteză ar necesita ceva pricepere pe timp de zi, dar să le treci în puterea nopții sub focurile inamice este o faptă pe care puțini, în afară de cerchezi, ar putea să o îndeplinească. Totuşi acele vite negre care se găsesc pe malurile Dunării sunt aproape amfibii şi trec prin apă precum câinii. De îndată ce primele rânduri au intrat în apă, celelalte le-au urmat îndeaproape şi cerchezii le-au urmat în bărci şi au strâns animalele rătăcite cu biciul, trăgând după sine caii echipați din nou cu centurile din piele de porc. Deci în puterea nopții, pe timp de ploaie, prin vârtejul Dunării au adus patru sute de capete de vite româneşti şi au lăsat în urmă două santinele moarte care zăceau cu fața către cer.

Toată luna mai a acelui an, bombardamentul de la Vidin a continuat la intervale neregulate, dar ocazional au existat şi câteva zile consecutive în care nu s-a tras şi în acest timp viața în Vidin era inimaginabil de monotonă. În timpul acestor armistiții spontane îi puteam vedea pe români muncind din greu la construirea unor noi baterii, lucru care făcea ca trupele turceşti din Vidin să fie supărate din cauza inactivității impuse.

Grație condițiilor în care s-au desfăşurat bombardamentele şi fortificațiilor
p. 97 durabile din Vidin, pierderile turceşti, însemnând morți sau răniți, au fost // incredibil de mici, căci pe 27 iunie, după mai multe săptămâni de foc intermitent, aveam numai vreo doisprezece morți şi douăzeci de răniți.

Tunarii români păreau a avea unele dificultăți în găsirea țintei căci pe 26 iunie, când stăteam pe veranda consulatului austro-ungar, toate bateriile române, şase la număr, au deschis focul aparent asupra consulatului, deşi după aceea s-a aflat că ținta lor era un turn de control turc situat puțin mai jos, pe malul râului. Primele două bombe au trecut pe deasupra consulatului, următoarea a explodat în casa învecinată şi o alta a căzut în fluviu, la o distanță de douăzeci de yarzi de locul în care stăteam noi. Deznădăjduiți, se pare, de bombardarea Consulatului, tovarăşii mei de altădată alături de care cinasem nu cu mult timp în urmă şi-au îndreptat eforturile spre fortăreață însă fără a produce pagube mari. În dimineața următoare, au început operațiunile la ora şapte şi de la acea oră până la ora trei după-amiaza sunetul obuzelor a fost neîncetat. În mod cert, aceasta a fost cea mai lungă zi pe care am avut-o şi bateriile turceşti au răspuns cu vigoare. Osman Paşa a manifestat un interes deosebit pentru regimul de funcționare al artileriei şi a rămas într-una
p. 98 dintre cele mai mari baterii ale noastre pentru o mare parte din zi. Cât timp a // stat acolo, i-a spus unuia dintre tunari să îndrepte focul asupra unei anume baterii. Tunarul a tras de trei ori, de fiecare dată nimerind chiar în bateria română. Osman Paşa a fost atât de încântat încât l-a îmbrățişat pe bărbat şi l-a numit sergent pe loc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În ciuda sunetului amețitor al proiectilelor, dintre care multe cântăreau șaizeci de livre[22] bucata, te obișnuiești repede cu canonada și în timp ce avea loc bombardamentul, adesea stăteam pe parapet cu picioarele atârnate peste margine și îi priveam pe tunarii români la lucru.

Prietenii noștri cerchezii, ori de câte ori aveau impresia că timpul trece greu, căpătaseră obiceiul de a alunga monotonia făcând incursiuni peste râu în timpul cărora le făceau greutăți avanposturilor române. Însuși Osman Paşa a recunoscut că nu putea avea încredere în cerchezi. În tratatul său despre campanie, rezumă acest sector al trupelor sale într-o propoziție corespunzătoare: „În concluzie, participarea lor a fost mai mult invizibilă decât utilă". În același timp, precizează faptul că excesele sălbatice ale cerchezilor erau egalate, dacă nu chiar întrecute, de abuzurile cazacilor, dar și ale bulgarilor deopotrivă, care nu scăpau nicio ocazie de a face masacru sau a jefui. În timp ce recunoștea excesele cerchezilor, avea grijă să arate că trupele otomane de carieră erau menținute de către ofițerii lor într-o disciplină desăvârșită. // p. 99

„Putem afirma", declara el, „că soldații de carieră nu au comis niciodată acte similare cu cel al masacrului apărătorilor de la Loveci[23] sau cu tratamentele inumane la care au fost supuși prizonierii turci după căderea Plevnei".

Nu este deplasat, în acest context, să prezentăm o scurtă schiță a planului de campanie pe care Osman Paşa l-a propus comandantului suprem, Abdülkerim Paşa, pe la sfârșitul lunii iunie și care, dacă ar fi fost adoptat, probabil că ar fi schimbat tot deznodământul războiului. Din rapoartele oficiale, adunate sub supravegherea personală a muchirului[24], se pare că Osman Paşa i-ar fi propus comandantului suprem să lase douăsprezece batalioane de infanterie pentru a apăra Vidinul, să unească restul forțelor aflate la dispoziția sa, adică nouăsprezece batalioane și să facă un corp de armată în fruntea căruia el (Osman Paşa) să părăsească Vidinul. În timpul marșului ar mai prelua câteva batalioane de la garnizoana Rahova și ar apuca-o către Plevna unde s-ar întâlni cu divizia lui Hassan Hairi Paşa, care ar pleca din Nicopole fără să aștepte atacul inamic. Apoi, trecând de Loveci, toată coloana să meargă spre Trnovo[25] unde Osman Paşa s-ar intersecta cu armata estică de la Șumen condusă de Mehmet Ali Paşa și apoi, cu cele două armate unite, să mărșăluiască în direcția Șiștov. Dacă aceste joncțiuni ar fi împiedicate // de p. 100 mișcările armatei ruse, Osman Paşa ar putea ocupa poziții la Loveci, care era mai bine situat decât Plevna pentru apărarea trecătorilor din Balcani.

Totuși, Osman Paşa nu a primit permisiunea de a-și duce la îndeplinire planul și chiar a întâmpinat opoziție în a face pregătirile necesare. Desigur, ideea lui era de a asigura ofensiva și de a-i împinge pe ruși înapoi în Valahia înainte de a ajunge la întăririle lor, în loc să fie constrânși, așa cum s-a întâmplat mai târziu, să apere Plevna.

---

[22] O livră = unitate de măsură pentru greutăți egală cu 0,453 kg, folosită în special în țările anglo-saxone.

[23] *Lovtcha*, oraș și regiune în Bulgaria.

[24] Mareșal în armata otomană.

[25] Referire la orașul Velico Trnovo.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În cele din urmă, pe 10 iulie, sultanul i-a dat mână liberă lui Osman Paşa, dar era prea târziu astfel încât întârzierea momentului critic combinată cu incapacitatea lui Redif Paşa, ministrul turc de război, care a fost răspunzător pentru organizarea defectuoasă a armatei otomane, puterea redusă şi lipsa transportului adecvat şi a unui serviciu de aprovizionare, care acţionau împreună, au anihilat strategiile strălucitoare ale lui Osman Paşa şi curajul devotat al oamenilor care luptau sub comanda lui.

Într-o seară de 12 iulie am auzit vestea că urma să plecăm în dimineaţa următoare şi toate inimile au bătut mai repede în perspectiva unei evadări rapide din inactivitatea demoralizatoare a unei vieţi în oraşul bombardat. Printre trupele rămase în Vidin în vederea îndeplinirii sarcinilor de garnizoană era şi fostul meu
p. 101 regiment din Kirşehir şi în seara zilei de // 12 iulie, cu doar opt zile înainte de bătălia de la Plevna, am mers călare în tabără pentru a-mi lua rămas-bun de la foştii camarazi, de care urma să mă despart, căci, conform propriei mele dorinţe adresate domnului Hassib, fusesem desemnat să merg în misiune împreună cu trupele care începeau campania militară. Relaţiile mele, atât cu ofiţerii cât şi cu oamenii din cadrul regimentului Kirşehir, fuseseră de natura cea mai cordială, chiar de când m-am alăturat lor în Constantinopol. Toţi şi-au exprimat regretul cu privire la despărţire, despărţire pe care, trebuie să spun neapărat, şi eu o resimţeam la fel de profund ca şi ei. Momentul în care mi-am luat rămas bun de la camaradul meu Mehmet Ali, <cel care făcea> plăţile, al cărui coleg de cort fusesem şi care m-a învăţat mare parte dintre lucrurile pe care le ştiu în limba turcă, a fost unul deosebit de emoţionant şi pot spune cu adevărat că, în acea seară pe când galopam înapoi spre Vidin pentru a pleca în campanie împotriva inamicului, purtam cu mine toate gândurile bune ale foştilor mei camarazi.

Pe data de 13 iulie, la ora cinci am plecat din Vidin pentru a merge, aşa cum am înţeles mai târziu, către Nicopole. Armata lui Osman Paşa era formată din nouăsprezece batalioane de infanterie, cincizeci şi opt de tunuri şi un regiment de cavalerie[26], în timp ce Izzet Paşa a fost lăsat cu restul trupelor în garnizoana de la Vidin. [...]

p. 102 Am fost detaşat regimentului Şumla[27], care avea reputaţia de a fi unul dintre cele mai bune regimente în lupta împotriva armatei otomane; şi alţi doi chirurgi, Weinberger şi Kustler, ambii austrieci, au însoţit avangarda alături de mine. Am spus la revedere celorlalţi înainte să pornim şi cu toţii am băut în cinstea celuilalt şi ne-am urat unul altuia noroc în faţa luptei necunoscute ce era în faţa noastră.

Oamenii din armata lui Osman Paşa erau cu toţii într-o condiţie excelentă şi abia aşteptau să vină momentul în care să se apropie de inamic. De la încheierea războiului sârb, au fost cu toţii bine hrăniţi şi îmbrăcaţi, caii erau într-o condiţie admirabilă, iar astfel oamenii au pornit în marş cu inima deschisă, cărându-şi fiecare muniţia de şaptezeci de focuri, cu echipamentele dintre cele mai uşoare şi

---

[26] „Locotenentul Herbert a apreciat forţa trupelor lui Osman Paşa, care se aflau în marş, la 19 batalioane, 6 escadroane, 9 baterii; în total 12 000 de oameni cu 54 de tunuri. Vezi *Apărarea Plevnei* de locotenent V. Herbert (Longmans, Green, & Co.)" **(n.a).**

[27] *Shumla Regiment.* Şumla sau Şumen, oraş în Bulgaria, reşedinţa regiunii cu acelaşi nume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mărşăluind în ordine ca şi cum greutatea nu ar conta. Aveam un tren de bagaje format din vagoane pline cu muniţie; dar nu era nici un serviciu de aprovizionare, şi trebuia să ne bazăm pentru întreţinere doar pe biscuiţii marii armate, fiecare la fel de mare ca un castron de ciorbă şi pe care fiecare bărbat îl avea ca aliment. Apa era obţinută din butoaiele, care urmau coloana în cazul în care pârâiele sau fântânile nu ne-ar oferi nimic pe drum.

Era în mijlocul verii şi vremea era îngrozitor de caldă când am pornit în dimineaţa de 13, soldaţii mărşăluind de-a lungul // Dunării, deşi la o oarecare p. 103
distanţă în urmă, această precauţie fiind luată din două motive. În primul rând, pentru a ascunde obiectivul nostru de duşman şi, în al doilea rând, pentru a micşora pericolul din faţa tunurilor lor.

Bineînţeles, românii au devenit rapid conştienţi de plecarea noastră şi ne-au urmat cu tunurile lor pe cealaltă parte a fluviului. Totuşi, când au început să tragă deasupra noastră, la Vidpol[28], am deviat de la drumul principal şi, dând înapoi, ne-am continuat marşul fără să avem nicio pierdere. La ora cinci după-amiaza coloana a făcut tabără aproape de satul Archer,[29] şi m-am dus în sat într-o expediţie de <căutare> a hranei să văd dacă nu pot completa <cu altceva> biscuiţii, care erau destul de tari şi trebuiau rupţi şi înmuiaţi în apă înainte de a fi mâncaţi.

Am reuşit să cumpăr nişte *kabobs* sau mici bucăţi de carne puse pe frigăruie; iar Weinberger, Kustler şi cu mine am făcut un foc şi am gătit modesta cină pe care am mâncat-o cu cea mai mare poftă. Ne-am hotărât să facem tabăra cam la o milă de grupul principal şi să ne legăm caii de ramurile unui nuc imens, în timp ce admiram priveliştea bivuacului. Coloana a făcut tabără într-o vale împădurită printre dealuri, de-a lungul fluviului, astfel încât luminile a mii de focuri de tabără dansau în apa liniştită, iar bâzâitul şi râsul a treisprezece mii // de oameni ajungea p. 104
la urechile noastre prin briza răcoroasă a nopţii, ce trecea prin nuci. Treptat, unul câte unul, focurile s-au stins; oamenii, obosiţi după un marş lung şi plin de praf, s-au învelit în mantale iar tabăra a fost cuprinsă de somn. Pe la ora nouă a început să-mi fie frig, iar împreună cu Weinberger şi Kustler am decis să ne mutăm mai aproape de focurile de tabără mocnite.

[28] *Vidpol* sat, înglobat în oraşul Vidin, Bulgaria.
[29] *Artzar*, sat, provincia Vidin, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

I. I. ELEŢ

Colonel în armata rusă în timpul războiului ruso-româno-turc din anii 1877–1878, I. I. Eleţ străbate spaţiul românesc în intervalul martie 1877 – martie 1878. Rănit în cursul luptelor de la Bazargic din toamna lui 1877, el a fost demobilizat şi trimis în Rusia abia la sfârşitul conflictului. În perioada cât a fost pe front a adresat o serie de scrisori fiului său, publicate la începutul secolului XX în „Russkaia Starina", însoţite de un scurt comentariu. Corespondenţa colonelului Eleţ constituie un interesant izvor documentar, util cunoaşterii stării societăţii româneşti. Ofiţerul rus (şi avem motive să credem că nu era ofiţer de carieră, ci rezervist mobilizat) se dovedeşte a fi un observator atent şi obiectiv al realităţilor sociale din România. Atunci când unele aspecte ale vieţii urbane româneşti sunt superioare celor din ţara natală, autorul nu ezită să recunoască minusurile din societatea rusă. De asemenea, lectura epistolelor lui Eleţ ne oferă informaţii privind viaţa zilnică de campanie a armatei ruse, operaţiunile militare propriu-zise, consideraţii privind oraşele româneşti prin care a trecut sau a stat, date referitoare la activitatea Societăţii de Cruce Roşie, dar şi indicii privind anumite stări de spirit din armata rusă. Relatările sale privind situaţia din Dobrogea după ocuparea acesteia de către armata rusă, mai puţin cunoscută până în prezent, vin să întregească cunoştinţele existente.

Însemnările lui I. I. Eleţ se publică pentru prima dată în limba română.

I. I. ELEŢ

Note zilnice din războiul ruso-turc[1]

(1877–1878)

p. 534

Camenița[2], 30 martie 1877

[...] Unităţile armatei active se concentrează în Basarabia, aşa încât până acum o parte din ele se aflau pe linia drumului care leagă Odessa[3] de Vinnița[4], până la staţia Razdelnaia[5]. Acum aceste regimente înaintează spre Soroca[6], iar cele care erau <cantonate> în Soroca se duc spre Bălţi[7]. Aşadar, unde va fi situat cartierul meu general?

---

[1] Traducere după I. I. Eleţ, *Dnevnik russko-turețkoi voinî*, în „Russkaia Starina", 1906, nr. 3 (martie), p. 534–562.

[2] *Kameneț-Podolski*, oraş în Ucraina.

[3] Oraş, Ucraina, port la Marea Neagră.

[4] *Vinniți*, oraş, Ucraina.

[5] Oraş, raion în Transnistria.

[6] Oraş, Republica Moldova.

[7] Oraş, Republica Moldova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Telegrama primită de la generalul Arnoldin[8], lămureşte doar faptul că unităţile de dragoni din Soroca se deplasează spre Bălţi, dar unde merg mai departe – aceasta nu se ştie.

Moldova, Codăeşti[9], 17 mai 1877

Aici situaţia este foarte apăsătoare din cauză că suntem închişi în tabără; iar caii şi-au epuizat puterile în aşa măsură încât pe o şosea absolut netedă n-au putut cără proviziile şi s-au clătinat permanent.

Plecând din Iaşi, eu am mers direct pe urma regimentului şi l-am ajuns din urmă dincolo de oraş. În timpul deplasării spre Iaşi, din cauza încetinirii ritmului de traversare a <râului> Prut, s-a produs o întârziere faţă de itinerarul de marş prevăzut. Din această cauză, pentru a se recupera timpul pierdut s-a primit ordinul de a se efectua două etape <de marş> şi ca atare la Poieni[10] doar am luat prânzul şi la ora 5 ne-am îndreptat spre Codăeşti. Drumul de la Iaşi în josul Moldovei este minunat, şoseaua este bună, împrejurimile sunt minunate, deşi puţin triste, iar verdele neîntrerupt al viilor şi al pădurilor te face <să te simţi> ca într-un parc. Aici calculul se face în mile, pentru fiecare <etapă> sunt cam 10 din verstele[11] noastre, iar în itinerarul de marş al deplasării noastre distanţele sunt indicate aproape la jumătate faţă de cele din realitate: de la Poieni la Codăeşti sunt 40 de verste, dar sunt indicate doar 20. Soldaţii sunt extrem de obosiţi şi cu toată vremea frumoasă şi drumul excelent au ajuns aici abia la orele 6 dimineaţa, // făcând în această zi peste p. 535
60 de verste. Astăzi este zi de odihnă, dar mâine ne aşteaptă 30 de verste până la oraşul Vaslui. Convoiul de căruţe a ajuns regimentul din urmă abia în această seară, cu multă greutate.

Am ajuns aici noaptea, pe la orele unsprezece şi am fost cazaţi într-o imensă casă a unui moşier, care <în acel moment> era nelocuită. Fiind frânţi de oboseală, toţi s-au înghesuit să se culce, gustând <doar ceva> la repezeală. Codăeşti este o localitate mică, cu vreo 60 de case, dispersate de o parte şi de alta a drumului <principal> pe o distanţă de vreo 5 verste. Străzile sunt luminate cu felinare, dar lumina lor este slabă. Am bâjbâit mult, până am ajuns aici şi am găsit satul doar datorită felinarelor şi a faptului că este <aşezat> între dealuri. Boii <noştri> nu au apărut încă, deşi din Sculeni[12] (Moldova) au plecat ieri dimineaţă, iar din cantitatea <necesară> de pâine a sosit doar jumătate. Aceasta deoarece în Iaşi trebuiau tocmite carele de transport şi nu au găsit câte <le> trebuiau.

Se vede tot mai mult că „asociaţia"[13] nu a pregătit proviziile pentru armată în toate staţiile de escală, ci doar în unele <dintre ele> şi nu ne-au comunicat la timp

[8] Alexandr Ivanovici Arnoldin, general rus.
[9] *Codoeşti*, sat, com., jud.Vaslui.
[10] Sat, com. Schitu Duca, jud. Iaşi.
[11] O verstă = 1,071 km.
[12] *Skuliani*, sat, com. Victoria, jud. Iaşi.
[13] Ofiţerul rus se referă la un grup de furnizori evrei (Greger Korvitz şi Kogan), care îşi asumaseră misiunea de a asigura hrana şi furniturile pentru unităţile armatei ruse care urmau să tranziteze teritoriul românesc în primăvara şi vara lui 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

acest lucru. La Poieni era o pâine de secară foarte bună, fân şi orz, la fel şi aici. În timpul încartiruirii toate au fost încurcate şi date peste cap şi noi am rămas fără <nici un pic de> pâine.

Or<aşul> Vaslui, 18 mai 1877

Etapa de azi cred că am făcut-o aproape în întregime pe jos. Cu cinci verste înainte de oraş ne-au ieşit în întâmpinare câteva echipaje cu trăsuri, iar în oraş, la barieră ne-au aşteptat încă două trăsuri cu doamne <din localitate>. Regimentul a intrat în oraş cu muzică. Pe mine m-au încartiruit foarte bine la un moşier din localitate, care m-a invitat să prânzesc cu <familia> sa. N-am putut [...] să onorez invitaţia deoarece încă din ajun îmi trimisesem ordonanţa cu porunca de a pregăti neîntârziat prânzul şi i-am invitat la masă pe Skolenski şi Mercianski. În fiecare zi chemam pe câte cineva: ieri pe Mercianski, Kostâlev şi Buşen, iar în a treia zi pe Suhotin şi Tutolmin[14]. Eram totdeauna pregătit pentru două sau chiar trei persoane în plus. Seara cânta muzica, multă lume se plimba pe jos pe străzi, iar <o serie de> persoane în trăsuri.

Vaslui nu este un oraş mare, însă este foarte curat şi plin de spaţii verzi. Locuitorii sunt deosebit de delicaţi şi prevenitori, se vorbeşte mult limba franceză, atmosfera din case este foarte bună; nu vei întâlni nimic similar în oraşele noastre reşedinţe de gubernii. La trecerea prin sate şi prin oraşe, toţi ne salutau acordându-ne deplină atenţie şi cea mai frumoasă politeţe. Şi, în general, în ceea ce priveşte gradul de civilizaţie nu este ca al nostru: nu am văzut nici <o persoană> beată pe stradă, toţi sunt decenţi şi la locul lor. Peisajul este aici deluros, mai ceva ca în
p. 536 Basarabia. //

Aici funcţionează poşta militară şi această scrisoare o voi preda mâine dimineaţă. Având în vedere că această <corespondenţă> se trimite în fiecare zi în Rusia, sunt curios în ce zi va ajunge. Poimâine plecăm spre Bârlad[15]. Funcţionarul de la intendenţă, însărcinat cu <plata> soldelor şi pe care noi îl aşteptam în *întunecosul oraş Seuleni, nu ne-a ajuns <din urmă> până acum şi, cel mai probabil,* până la Galaţi nici n-o să-l vedem.

Or<aşul> Bârlad, 21 mai 1877

Scrisoarea precedentă din Vaslui am vrut s-o trimit cu poşta militară, dar se pare că aceasta încă nu funcţionează, aşa că am trimis-o cu poşta românească. Aici, pentru un franc poţi să trimiţi patru scrisori, fiecare francată cu 2 timbre. Încă ceva, ce din păcate n-am ştiut: se pare că la Iaşi schimbau aur şi primeau cam 9 ruble pentru <o jumătate de> imperial[16], aici se dau numai după cursul petersburghez, <adică> 7 ruble şi 62 copeici.

---

[14] Ofiţeri în regimentul comandat de I. I. Eleţ.

[15] *Berlad*.

[16] Referire la ruble de aur cu chipul ţarului (*imperiali*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ieri am sosit în Bârlad, iar astăzi ne odihnim. Oraşul este destul de mare, are cam treizeci de mii de locuitori, multe magazine şi clădiri frumoase, deşi sunt şi destule maghernițe, în majoritate aparținând evreilor. Întreg oraşul este un târg important care beneficiază de o iluminație bună şi dispune de un frumos parc municipal, bine întreținut. Seara aleile sunt luminate cu felinare, au multe bănci din fontă vopsite în culoare albă. Sunt şi pomi cu fructe, dar nu ştiu ce fel de roade dau aceştia.

Astăzi fiind o sărbătoare creştină importantă, <Sfinții Constantin şi Elena>, prefectul m-a rugat să-i pun la dispoziție muzica regimentului şi în parc s-a adunat o bună parte din locuitorii oraşului.

Locuința în care am fost încartiruit nu este mare, este compusă dintr-o sufragerie, însă separată de camera gazdei. Patul lor are aceeaşi garnitură ca şi în Basarabia; pernele sunt mici şi sunt în număr de 4, aşezate două câte două. Dimineața şi seara sunt tratat cu „şerbet". Viața publică în oraş este deosebit de vie. În jurul restaurantelor, chiar şi a celor mai modeste, publicul stă la mesele aşezate pe trotuare şi discută. Sunt destui birjari, asemenea celor de la Iaşi, dar mai puțin lacomi; există de asemenea două bănci ruseşti şi o excelentă cofetărie franțuzească.

L-am întâlnit pe comandantul diviziei 35, generalul Baranov[17] şi am vorbit despre marş: divizia sa a trecut încet-încet, tot prin Bârlad, dar am văzut ieri regimentul Morşanski (care le aparținea) cazat aici încă. S-au chinuit mult cu trecerea peste Prut, ca şi noi, iar artileria lor a pierdut deja doi cai.

Baranov este un om cumsecade şi este foarte politicos, dar trece repede de la supărare la exaltare. Ultimul său <regiment> e încă la Chişinău, dar destinația corpului său de armată este la // Băneasa[18], cu câteva verste mai sus de Bucureşti. p. 537
Calea ferată a fost inundată de revărsările râurilor şi comunicațiile au fost întrerupte timp de 6 zile: acesta a fost motivul pentru care brigada 31 de artilerie a corpului 15 de armată a rămas în Iaşi şi va pleca cu regimentul Borodinski. În mod permanent fiecare noapte ei o petrec în bivuac, neavând locuri de dormit pentru o asemenea masă de trupe, în timp ce noi doar o singură noapte, la Chițcani[19], lângă Bârlad, am petrecut-o în câmp <deschis>. Doar eu şi cu <maiorul> Brandt am fost încartiruiți într-un mic sătuc de vreo 40 de case, împreună cu câțiva ofițeri. Foarte mult a mai contat şi faptul că, începând de la Iaşi, vremea a fost favorabilă: ziua foarte cald, dar nu foarte uscat. Traseele au fost foarte lungi, între 30 şi 40 de verste şi oamenii au fost foarte obosiți. Acum eu încep marşul la ora 4 dimineața. Nu se primesc nici un fel de ziare, din cauza întreruperii circulației trenurilor pe calea ferată şi ca atare noi suntem într-o totală ignoranță cu ce se întâmplă în teatrul de război. În mod sigur asta va fi situația până la Galați.

Ordonanța mea ține socoteala banilor şi chibzuieşte strictul necesar ce trebuie luat. Astăzi de pildă: borş, cotlete de porc şi găluşte cu prune. Toate

[17] Nicolai Mihailovici Baranov (1837–1901), general-locotenent; din 1856 a servit în marină şi a participat la războiul ruso-româno-turc (aide-de-camp), ulterior guvernator al guberniei Nijni Novgorod (1882–1897).

[18] *Băniasî*. Actualmente cartier rezidențial al municipiului Bucureşti.

[19] *Kițkanah*, sat, com. Costeşti, jud. Vaslui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

acestea, comandate la porunca mea, au fost de ajuns, iar socoteala s-a făcut în lei, adică în franci.

Ofițerii noștri, remarcând eleganța românilor, au început să se îmbrace, în orașe, foarte curat; azi dimineață chiar cei mai încăpățânați au scos din lăzile de voiaj schimburi și încălțăminte noi și s-au plimbat mândri prin oraș.

Satul Priponeşti[20], 22 mai 1877

Astăzi înnoptăm, dar nu pe drum: deoarece satul Lieşti[21] este la încă 7 verste de mers, ne-am oprit la Priponești – o localitate minunată, dacă pot să mă exprim așa. Sunt vreo 180 de curți, risipite pe un spațiu destul de întins, printre grădini nesfârșite și livezi și podgorii înverzite. În sat se mai găsesc niște castani de dimensiuni mari, precum și nuci și cireși care peste cel mult două săptămâni se vor coace. De la Bârlad linia ferată merge până la Tecuci, iar drumul nostru trece aproape de șine, traversând calea ferată de câteva ori. Acum a venit la mine Șemelev (locțiitorul la comanda regimentului) și mi-a spus că la Bârlad s-au primit informații potrivit cărora la București, cu ocazia sosirii acolo a suveranului împărat, la 25 mai[22], vor începe tratative. Anglia se străduiește să încheie criza prin mijloace pașnice, cu condiția îndeplinirii de către Turcia a cerințelor noastre în termen de 6 luni și cu plata despăgubirilor militare sub garanția Angliei. În tot acest timp trupele noastre trebuie să rămână pe malul stâng al Dunării în vederea asigurării îndeplinirii obligațiilor <asumate> de către Turcia, precum și ca amenințare în cazul în care otomanii nu-și îndeplineau obligațiile lor. Acest zvon
p. 538 l-am auzit încă de ieri de la // o serie de ofițeri ai diviziei 35, ale căror unități rămăseseră cantonate la București. Justețea acestor informații poate fi confirmată numai la Galați. Poate ceva din acest comunicat, pe această problemă, să fi fost publicat în ziarele noastre, iar noi nici să nu știm.

Proclamarea principelui român în calitate de rege se discută în prezent, dar în această chestiune nu există o unanimitate <de vederi> în rândul populației. În general am constatat aici o remarcabilă dezvoltare a libertății politice, iar în toate *discuțiile dintre intelectuali se comentează despre folosul ei în dezvoltarea culturii* și a autoeducației. Unele persoane vorbesc pe față că dacă Rusia ar accepta proclamarea prințului <domnitor> în calitate de rege, ar putea la fel de bine să restituie <României> Basarabia, deoarece, în caz contrar, regatul, la actualele dimensiuni <teritoriale> nu ar dispune de mijloacele de a ține o curte regală la nivelul adecvat.

Evreii, care trăiesc aici în număr mare, sprijină în mod activ Turcia și comunică – prin depeșe cifrate diferite informații despre trupele noastre. La aflarea acestor procedee, se spune, s-a interzis trimiterea de depeșe cifrate, în special după

[20] *Propinestii*, sat, com., jud. Galați.

[21] *Liesti*, sat, com., jud. Galați.

[22] La 25 mai 1877 țarul Alexandru al II sosea la Ploiești (a stat până pe 13 iunie), unde trupele rusești își stabiliseră cartierul general înainte de a se deplasa spre Bulgaria. Vizita la București a înaltului oaspete a avut loc la 27 mai 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ce s-a aflat că evreii telegrafiaseră despre sosirea, la momentul exact, în Brăila, a trenului cu marele duce Nicolai Nicolaevici[23]: drept care turcii au şi deschis focul <de artilerie> la ora fixată asupra staţiei de cale ferată. Din fericire trenul a întârziat cu mai multe ore şi în felul acesta s-a evitat o nenorocire. Despre treburile noastre locale nu se poate spune nimic <negativ>: ofiţerii au fost foarte încântaţi de primirea făcută de localnici şi au închegat cunoştinţe pasagere, din cauza imposibilităţii de a comunica <în română>, în unele cazuri <înţelegându-se > prin mimică.

Cu ocazia trecerii armatei noastre, în toate oraşele au apărut tăbliţe <în limba> rusă, foarte nostime, ca de pildă „aurar şi argintar", „casă pentru schimbarea monedelor" şi altele. Ieri am văzut un cavalerist român în uniformă nouă, cu carabina pe umăr, pe o mârţoagă costelivă, care trăgea după ea un mânz.

Tecuci[24], 23 mai <1877>

Căldura se simte, în special la marile marşuri, ca acela pe care îl efectuăm noi. Astăzi am plecat la drum la orele 4 dimineaţa şi abia la 2 ½ ziua am ajuns la locul <stabilit>.

Tecuci este un oraş frumos, cu toate străzile pietruite, cu numeroase grădini, multe bănci, sunt chiar case foarte elegante. Pe aici trece şi calea ferată, precum şi şoseaua pe care o să mergem până la Galaţi; până acolo ne-au rămas doar trei zile de marş şi una de odihnă. După calculele noastre, de la Cameniţa până la Galaţi sunt cam 700 de verste, dar itinerarul de marş indică doar 520 – asta pentru a ne linişti, ca să nu intrăm în panică la început.

Mâine va sosi aici trenul cu suveranul nostru; pregătirile au fost deja // p. 539
făcute; staţia de cale ferată a fost împodobită foarte frumos cu steaguri şi ghirlande verzi. Cum însă trecerea <prin Tecuci> se va petrece noaptea, la ora unu, eu mă îndoiesc că suveranul va ieşi din vagon.

Într-un restaurant de aici, destul de dezagreabil la început, la fel ca în Iaşi, cântă orchestra şi unul dintre interpreţi. E departe însă de nivelul cântăreţului de la Iaşi, pe care deja îl regretăm. Ceea ce este cu adevărat remarcabil aici, ca şi în toate orăşelele mici, este că există şi se dezvoltă o viaţă socială publică: seara, restaurantele sunt pline de oameni, pe străzi oamenii stau la mese şi beau, la vedere, o bere amăruie; peste tot sunt birjari cu nişte trăsuri cum nu întâlneşti la noi nici în oraşele reşedinţă de gubernie. E de remarcat însă lipsa femeilor, iar vreo femeie frumoasă n-am remarcat pe aici. Ostaşii numesc oraşul „Tekuscii". Caii în aşa hal s-au epuizat, că nu mai puteau căra nimic şi pe nimeni şi drept urmare a trebuit să-i vând aproape pe nimic: pe 10 cai abia am primit 55 de ruble.

Galaţi. Pe Dunăre, 29 mai /10 <iunie> 1877

Galaţi se află pe malul stâng al Dunării şi este un mare centru comercial. Se remarcă printr-o multitudine de magazine, foarte aspectuoase, multe clădiri

[23] Marele Duce Nicolai Nicolaevici Romanov (1831–1891), fiu al ţarului Nicolae I al Rusiei. Pentru a-l deosebi de fiul său, i se spunea *Nicolae Nicolaevici cel Bătrân*. A comandat armata rusă în calitate de mareşal în războiul 1877–1878..

[24] *Tekuşci*, municipiu, jud. Galaţi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

frumoase şi hoteluri. Restaurantele şi cafenelele sunt destul de elegante şi le poţi găsi la fiecare pas. Seamănă pe undeva cu abundenţa de pe podurile din Moscova. Am sosit aici la orele 2 ziua, fiind plecaţi la orele 3 de dimineaţă. Căldura strașnică, de peste 30^0, ne-a epuizat definitiv. Aici au mai stat deja divizia 18 (din corpul nostru de armată), iar corpul 11, care a fost de asemenea aici, a plecat către Rusciuc. Regimentul meu a primit ordinul să se aşeze chiar pe malul Dunării, la marginea oraşului; alte unităţi, apropiate de noi, stăteau direct în câmp, fără a mai intra în oraş. Am fost repartizaţi în nişte corturi mici, din pânză impermeabilă, fiecare adăpostind câte 6 soldaţi. Pentru subofiţeri era un cort la 3 persoane, iar pentru ofiţerii din statul-major 2 persoane la un cort. Eu am fost cazat într-o căsuţă de ţară, aproape de tabără, ce avea două camere cu bucătărie şi un antreu mic. Preţul era de 30 de franci pe săptămână, era liniştit şi confortabil, deşi pentru tarifele de aici, preţul era peste măsură de ridicat.

Dunărea se întinde până pe malul drept pe vreo 7 verste: câteva sate turceşti sunt acoperite de apă, iar în zare se disting munţii Balcani[25], a căror formă şi mărime îmi aminteşte de Caucazul nostru. Puternica revărsare a Dunării ne împiedică traversarea şi de aceea, deocamdată, nu ştim când va avea loc.

Ne aflăm în văzul duşmanului care nu acţionează în nici un fel: vasele sale s-au îndepărtat, undeva către Măcin şi de acolo le atacă pe ale noastre cu torpile. În zori, comandantul corpului de armată, gen<eralul> Zimmerman[26], a plecat cu bărcile pe Dunăre pentru recunoaşterea malului drept, iar din posturile turceşti, care
p. 540 se văd aici cu binoclul, s-a tras asupra lui. S-au tras // vreo 20 de focuri, însă toate pe lângă, cu excepţia unui singur glonţ care a lovit <doar> barca comandantului.

Când ne-am aflat în ziua de odihnă la Iveşti[27] (a doua etapă de marş spre Galaţi) spre orele 10 dimineaţa a trecut suveranul cu o mare suită; traseul trecea chiar prin acest târguşor şi atunci eu am pus regimentul aliniat de ambele părţi ale drumului. La apropierea trenului soldaţii au strigat „ura!", muzica <militară> a cântat imnul, iar suveranul de la fereastră s-a înclinat în semn de salut. Moştenitorul[28] <tronului> a făcut la fel.

În timpul trecerii suveranului, pe tot traseul căii ferate au fost dispuşi, la intervale mici, cazaci şi soldaţi, pentru a apăra linia ferată de <eventuale> mine. Se vorbeşte că, nu departe de Bârlad, un evreu oarecare a pus o piatră pe linie, s-a urcat pe cal şi a călărit spre pădure; cazacii, care l-au observat, au tras din apropiere şi l-au rănit, iar când a căzut de pe cal au fugit după el şi l-au străpuns cu lăncile. Pentru aceasta au primit o sută de ruble.

Din ziare am aflat despre explozia altui monitor <turcesc>; această faptă a fost săvârşită într-un mod cu adevărat eroic: doi ofiţeri de marină; Şestakov şi Dubasov[29] pe două bărci sub comandă s-au îndreptat, se pare în noaptea de 14 mai,

---

[25] Eroare, ceea ce vedea ofiţerul rus erau munţii Dobrogei.

[26] Appolon Ernestovici Zimmerman (1825–1884), general de infanterie, comandantul corpului XIV al armatei ruse în Dobrogea.

[27] *Ivejte*, sat, com., jud. Galaţi.

[28] Alexandru <Romanov> (1845–1894), fiu al ţarului Alexandru al II-lea, devenit la rându-i ţar sub numele de Alexandru al III-lea (1881–1894).

[29] Ofiţeri ruşi de marină, camarazi cu V. V.Vereşceaghin. Vezi relatarea evenimentului şi la G. W. Eklund.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

din Brăila către flotila turcească, şi apropiindu-se de monitor, au amplasat minele, care au explodat aproape imediat. Însă, înainte ca ei să reuşească să efectueze această <operaţiune>, au fost observaţi de turci şi somaţi, ai noştri au răspuns în turceşte „al tău", însă turcii şi-au dat seama de <înşelătorie>, deschizând o înfricoşătoare salvă de foc din toate vasele. Însă, slavă Domnului, această afacere s-a încheiat atât de fericit, căci nici un om nu a fost rănit. În schimb împuşcăturile au trecut pe deasupra capetelor lor şi au nimerit în întuneric alte vase turceşti, din care oamenii, din cauza panicii şi a surprizei, au sărit în apă. Noaptea fiind ploioasă, iar întunericul fiind foarte adânc, explozia şi salvele de foc au stârnit panică în toată Brăila, oamenii crezând că turcii bombardează oraşul. Eroii noştri s-au întors teferi.

Ofiţerii au primit Crucea „Sf. Gheorghe" şi au fost prezentaţi aici ţarului, care i-a felicitat şi înălţat în grad. Vasul cuirasat, al doilea ca mărime din flota <turcă> de aici, a fost sfărâmat de explozia minelor.

Tot timpul aici este o căldură ucigaşă: sunt 30^0 în cameră, la umbră. Ofiţerilor li s-a permis, ca, în afară de tunică, să poarte cămăşi albe şi lenjerie de bumbac. Eu am comandat deja două, lungi şi cu buzunare la piept, pentru 30 de franci: mi le aduc azi la gazdă.

Brăila[30], 1 iunie 1877

Speram să rămânem în Galaţi una sau două săptămâni, când deodată, brigada noastră a primit ordinul să plece la Brăila. Marşul de 50 de verste, la o temperatură de 30^0, a fost foarte greu, dar şi mai cumplit s-a dovedit a fi locul // de bivuac: în p. 541
câmp deschis, fără apă (fiind la 2 verste de Dunăre), mizerie, la 3 verste de oraş. De aceea m-am deplasat către periferiile <oraşului>, chiar dacă eram mai departe de tabără – m-am stabilit acolo şi azi mi-au şi adus cortul.

Expedierea scrisorilor în gări este groaznică şi nimeni, în Rusia, nu primeşte răspunsurile <la scrisorile trimise>; este evident că telegramele noastre nu ajung. Poimâine va sosi aici, din Galaţi, departamentul de poştă militară a corpului nostru şi e probabil că va aduce şi corespondenţa; aici poşta noastră nu funcţionează şi pentru scrisori trebuie să mergi până la Galaţi.

Se fac pregătiri pentru traversarea Dunării; nu ştim nimic despre numărul turcilor de pe malul celălalt, dar prin lunetă sunt vizibili soldaţi şi cai. Nivelul apei a scăzut în mod considerabil şi circulă informaţii secrete potrivit cărora o să traversăm <fluviul> pe 4 sau pe 5 <iunie>. Forţele principale, în frunte cu suveranul, vor traversa între Rusciuc şi Vidin, iar grupul nostru sud-dunărean – aici. Fie ca D-zeu să ne ajute în cea dintâi şi foarte importantă acţiune.

Aici la Brăila se păstrează valurile de apărare, urme ale unei mari înfruntări. Nu departe – ele alcătuiesc acum marginea oraşului – se află bivuacul nostru şi tot acolo acea mare grădină, în care, pe un postament foarte impunător, a fost amplasat

[30] *Brailovo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

amplasat monumentul închinat soldaților ruși care au cucerit Brăila în 1828[31]. Monumentul[32] a fost înălțat exact în locul în care a căzut obuzul, tras din cetate, lângă țarul Nicolae Pavlovici[33], care conducea personal recunoașterea.

Brăila este un oraș mare, cu clădiri frumoase, cu multe grădini, magazine, însă caldarâmul este groaznic: imense bucăți de piatră, separate una de alta la mari intervale – acesta este caldarâmul.

Este doar o zi de când am ajuns aici și deja ne-am pierdut răbdarea din cauza tuturor incomodităților care înconjoară bivuacul nostru și ne rugăm lui D-zeu să cadă ploaia, care nu a mai fost pe aici din ziua sosirii noastre la Iași.

Pe cealaltă parte a Dunării, în munți, ar trebui să nu fie atâta căldură. Soldații au consumat apa din toate fântânile aflate în apropiere, iar în Dunăre apa este tulbure, gălbuie și foarte neplăcută la vedere și cel mai probabil nici gustul <său> nu e bun; eu n-am încercat-o și am căutat, pe cât am putut, s-o evit. Ne despart de Dunăre cam ¾ de verstă, terenul fiind un câmp verde, acoperit chiar până la mal cu niște pomișori mărunți, așa încât nu vezi fluviul, ci doar munții din apropiere. Malul nostru este puternic întărit cu baterii, cu imense tunuri de asediu. Am reușit să văd locul unde a fost aruncat în aer primul monitor, tot pe Dunăre, aproape de malul drept.

Bivuacul nostru (cinci regimente de infanterie și unul de cazaci, împreună cu
p. 542 trei baterii de artilerie) prezintă un tablou original: // o masă de cai, strigăte, grupuri mari care se duc după apă, cântecele soldaților, o întreagă atmosferă neobișnuită privirii, fie ea și militare.

Brăila, 2 iunie 1877

Nu sunt nici un fel de noutăți, cu excepția pregătirii mijloacelor de trecere <a fluviului>. Așteptăm, din zi în zi, ordinul de trecere și toți dorim să scăpăm cât mai repede de neajunsurile bivuacului brăilean. Azi după prânz a început un vânt puternic care a început să gonească norii, dar nu a adus ploaia pe care o așteptam cu nerăbdare. Praful ne omoară și respirația e aproape imposibilă.

Brăila, 6 iunie 1877

În a treia zi, comandantul nostru de corp <de armată>, g<eneralul> Zimmerman, a făcut o recunoaștere a malului drept al Dunării și ne-a invitat pe

[31] În timpul conflictului ruso-otoman din 1828–1829 trupele ruse au asediat Brăila (la acea vreme raia turcească). Comandantul forțelor ruse de asediu, mare duce Mihail Nicolaevici, fratele țarului Nicolae I, a încercat să cucerească rapid fortificațiile otomane, dar asaltul din 3 iunie 1828 a fost respins. Abia după cucerirea Măcinului, Brăila a fost izolată complet, comandantul garnizoanei otomane fiind nevoit să capituleze.

[32] Referire la *Monumentul eroilor de la 1828*, realizat de arhitectul francez Villaye în 1833, ce înfățișează o spadă cu două tăișuri, aflată pe un soclu lângă care se găseau doi lei. Monumentul a fost distrus în 1916.

[33] Nicolai Pavlovici Romanov, țar al Rusiei sub numele de Nicolae I (1825–1855).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mine şi pe Maklakov (comandantul regimentului Borodinski). Aceasta înseamnă că atât <regimentul> Borodinski, cât şi regimentul meu, vor efectua traversarea <fluviului> pentru a lua în stăpânire Măcinul[34].

O parte a drumului, vreo 3 verste, am făcut-o cu vasele <de luptă>; apoi călare pe cai şi urmând cursul <apei> am mers mai departe. Ne mai rămăseseră până la Măcin vreo 5 verste, dar nu am ajuns <până acolo>, deoarece acestea erau prin apă, pentru că drumul era inundat şi mocirlos, motiv pentru care nici cercetaşii nu au ajuns. Apa a fost tot timpul până la burta cailor, iar în patru locuri a trebuit să mergem cu caii înnotând, drept care apa ne-a udat până şi buzunarele pantalonilor. Îndărăt, aceeaşi situaţie; a trebuit să renunţăm. Când m-am întors <în tabără>, m-am frecţionat imediat cu spirt şi mi-am schimbat cămaşa şi tunica şi până la urmă totul a fost bine ca şi când nu m-aş fi îmbăiat. Ieri au sosit aici cavaleriştii.

Când va ajunge această scrisoare, noi vom fi deja pe celălalt mal al Dunării, peste care vom trece cu bărcile şi barjele către <oraşul> Măcin. Sunt puţini turci acolo – se spune; dar aceştia ar putea opune o rezistenţă înverşunată şi de lungă durată. Traversarea o vor începe cei din regimentul Borodinski, iar după ei şi noi; mergem fără raniţe, doar cu câteva pachete de pesmeţi. Tabăra şi toate anexele legate de ea rămân pe acest mal, şi apoi, după ocuparea Măcinului şi când ne vom consolida în teren, vor fi transferate pe barje şi plute lucrurile grele, pentru o activitate ulterioară în continuarea urmăririi. Puternica şi neobişnuita revărsare a Dunării ne blochează acţiunile, altfel noi demult am fi fost peste <turci>.

Locuiesc şi dorm într-un cort foarte mare, compus din câteva mai mici; masa de prânz se pregăteşte la bucătăria de campanie cu petrol lampant. În fiecare zi invit pe câte cineva la un prânz, care în condiţiile astea, este destul de copios. Sănătatea <mea>, până acum, se prezintă la cel mai bun nivel.

Brăila, 7 iunie 1877

Mâine – sau poimâine, nu se ştie exact – e aşteptat aici suveranul, pentru a face inspecţia <de front>. Se spune că împăratul doreşte să ne salute // cu ocazia p. 543
traversării noastre peste Dunăre, lucru care ar fi foarte măgulitor pentru noi şi ar îmbărbăta trupele care lâncezesc din cauza inactivităţii şi a confuziei privind data traversării.

Nu ştiu de ce, dar în ceea ce mă priveşte sunt deplin liniştit şi aştept acest eveniment fără nici cea mai mică emoţie, lăsând totul în seama Providenţei. D-na Mewes a primit aprobarea de a funcţiona ca soră de caritate pe lângă detaşamentul nostru şi s-a liniştit puţin.

În oraş nu m-am dus decât de două ori şi atunci de nevoie (a trebuit să cumpăr ceva), în rest stau în cort şi mă ocup cu o treabă pe care o detest: corespondenţa a crescut aproape de două ori faţă de normal, datorită noilor responsabilităţi şi a solicitărilor de informaţii venite de la statul major al corpului <de armată> şi de la Statul Major General. Nu am pe ce să scriu, mese de scris în

[34] *Maţin*, oraş, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

marşuri nu se iau, iar în bivuac nu se obişnuieşte, de aceea scriem pe nişte scânduri şi pe un fel de butururgi şi aproape culcat, deoarece în corturile mici poţi să stai doar întins, dar nu să stai în picioare.

Brăila, 12 iunie 1877

Câtă justeţe are zicala că omul propune şi Dumnezeu dispune! Totul fusese rânduit pentru ca principalul rol în forţarea trecerii <Dunării> să revină regimentului meu şi regimentului Borodinski. De altfel, <generalul> Zimmerman chiar dorea sincer ca această cinste să ne revină nouă, fusese stabilită (în secret) ziua şi ora, şi anume noaptea de 11 spre 12 <iunie>, fusese efectuată <chiar> dispunerea trupelor, iar ordinele ne fuseseră înmânate – personal – mie şi lui Maklakov şi nimănui altcuiva. Însă, în acelaşi timp, pentru susţinerea atacului nostru asupra Măcinului, trebuiau să participe din Galaţi regimentele Riazanski şi Rijski din brigada 18 a diviziei.

În acest scop ele trebuiau să treacă peste Dunăre şi apoi peste munţi[35], de două ori mai înalţi ca ai noştri, şi apoi să înainteze dimineaţa în zori, pentru a se apropia de Măcin din cealaltă parte, concomitent cu noi. Pe latura dinspre Galaţi ai noştri se aşteptau la rezistenţa cea mai slabă din partea turcilor, dar totul trebuia să se decidă în Măcin, unde în faţa noastră se aflau baterii puternice şi 3 <mii> de oameni. În schimb, regimentele noastre trebuiau ca, traversând Dunărea pe un pod <de vase>, să meargă mai departe spre Măcin circa 12 verste în sus pe cursul vechi al Dunării, sau pe unul din braţele Dunării, spaţiu inundat în cea mai mare parte aproape în întregime pe apă, până la Măcin în bărci şi plute trase de vapoare, mai întâi cei din regimentul Borodinski şi apoi noi, după ce înaintaşii noştri coborau din ele. Operaţiunea aceasta se arăta peste măsură de riscantă şi periculoasă: duşmanul putea trage cu bateriile sale asupra bărcilor şi plutelor cu 3 verste înainte de Măcin, iar apoi trebuia să treci la ofensivă pe un pământ tare, la 3–400 de picioare[36] de oraş, de asemenea sub focul la fel de îndârjit al puştilor şi tunurilor. //

p. 544 Când deodată, în noaptea de 10 spre 11, pe la orele 3, auzim în tabără salve *<de foc> pe acelaşi mal, în partea spre Galaţi; salvele de puşti şi de tunuri nu au* încetat până la ora 12 ziua. Pe la ora 8 m-am dus în oraş, pe la baterii şi depozite, să aflu informaţii. Apoi am plecat la punctul de observare, unde de obicei se strâng generalii, dar acolo am fost informat că şeful corpului de armată lipsea, fiind plecat, încă din timpul nopţii, la Galaţi. Acolo am privit prin binocluri şi prin luneta <principală> de observare: pe malul turcesc, era clar, se dădea o luptă, se vedeau tunuri <trăgând>, fum, alergătură, agitaţie, şi toate acestea la o distanţă de numai 12 verste de noi. Dar nimeni nu ştia ce se întâmplă: unii chiar începuseră să spună că turcii efectuează, pe propriul lor teren, un exerciţiu.

Toată faleza Brăilei şi grădina municipală, chiar şi malul Dunării, erau ticsite de mii de oameni, cu lunete şi binocluri care, însă, nu ştiau la ce se uită. În acest timp, <geniştii> terminau de finisat construirea unui pod <provizoriu> de partea

[35] Autorul se referă la munţii Măcinului, a căror înălţime maximă nu depăşeşte însă 468 m.
[36] *Futov*. Un picior =30,48 cm

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cealaltă a Brăilei, special pentru noi. Merg la Akimov[37] şi aflu că se bat ai noştri: ei s-au deplasat astă-noapte din Galaţi, pe bărci şi pe plute, aşa cum fusese stabilit şi străbătând cursul principal <al fluviului> au pus piciorul pe pământ tare, lângă munţii Bugeacului[38]. Acolo însă, împotriva aşteptărilor lor, i-au întâmpinat turcii care din întăriturile lor, au tras în bărci şi în plute şi, evident, a început lupta, care a durat aproape 9 ore fără întrerupere, întrucât trupele noastre doar o parte au putut să treacă, mergând împotriva curentului.

De aici, de unde ne aflăm noi, vedem că turcii au dat înapoi, retrăgându-se către Măcin. Rezultatul a fost o înfrângere deplină a turcilor care, nevăzând mişcarea noastră din partea Brăilei şi considerând că întreaga masă a trupelor noastre vine dinspre Galaţi, şi-au scos din Măcin toate trupele lor, în sprijinul celor care erau în Bugeac şi, după înfrângere, le-au retras din Măcin, la vreo 35 de verste spre sud. Seara, au venit din Măcin câţiva bulgari cu bărcile şi au spus că oraşul fusese evacuat de trupele turceşti. Imediat, ai noştri au trimis acolo un detaşament de circa 30 de cercetaşi din regimentul <meu>, care au ocupat oraşul, aşa că debarcarea noastră este acum posibilă. Ieri a fost transferat la Măcin, pe bărci şi pe barje, regimentul Borodinski, iar mâine sau poimâine vom sosi şi noi <acolo>. Învingătorii (regimentele Riazanski şi Rjerski) sosesc aici astăzi, venind dinspre nord. În noaptea de 10 spre 11 iunie, pe la orele 3, a sosit aici suveranul care, aflând la gară despre traversarea cu succes <a Dunării> şi ocuparea Măcinului, a decis să continue drumul <cu trenul> până la Galaţi. Aceasta deoarece acolo se afla generalul Zimmmerman şi, în absenţa acestuia, nimeni nu era în măsură să raporteze, în chip detaliat suveranului, mersul operaţiunilor militare.

În timpul nopţii am primit următorul ordin: în ziua de 11 <iunie>, la ora 10, să mergem la debarcader pentru a fi transferaţi la Măcin. Cei din regimentul Borodinski au plecat, ai mei s-au adunat, au strâns corturile, umblau jumătate adormiţi de colo-colo, când deodată vine alergând un ofiţer şi-mi spune că în flancul stâng se afla bivuacul marelui Duce. Am strigat la oameni să se îmbrace // p. 545 şi să aşeze corturile strânse în faţa primului rând, fără arme. Peste câteva minute, a venit la regimentul nostru Suveranul, împreună cu o imensă suită, în care erau prinţul moştenitor marele duce Vladimir Alexandrovici[39], Miliutin[40], Suvorov[41], Allerberg[42] şi alţii. Împăratul se afla în fruntea suitei, pe un cal alb, cu o tunică albă, chipiu alb şi cizme lungi. Ofiţerii mei stăteau grupaţi, toţi la un loc, iar eu mă aflam în faţa lor.

Apropiindu-se de ofiţeri, suveranul a spus: „Bună ziua, domnilor, bună ziua!". Noi ne-am înclinat şi am salutat, cu mâna la chipiu. După aceasta suveranul

---

[37] Ofiţer superior, şef al statului major al corpului 14 armata.

[38] Eroare, este vorba desigur de Munţii Măcinului.

[39] Marele duce Vladimir Alexandrovici <Romanov> (1847–1909), fiul lui Alexandru II şi al Mariei Alexandrovna, al doilea în ordinea succesiunii la tron.

[40] Dimitri Alexeevici Miliutin (1816–1892), jurist şi om politic rus, ministru de război al Rusiei în 1877–1878.

[41] Alexandr Arkadievici Suvorov (1804–1882), general rus, din 1866, inspector general al trupelor de artilerie, membru al Statului Major General.

[42] I. I. Allerberg, secretar de stat în Ministerul de Război.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

îndreptându-se către mine, care stăteam în partea dreaptă, la doi paşi de Înălţimea Sa, a spus: „Vă felicit pentru victoria de ieri; brigada aceea (arătând cu mâna spre Galaţi) s-a comportat minunat; sper că şi dvs. îi veţi continua gloria!". La aceasta eu am răspuns: „Vom face totul pentru gloria armelor noastre", la care suveranul a răspuns zâmbind: „Sunt convins !". Atunci eu am continuat: „Ne pare rău că n-am putut fi ieri în rândul primilor participanţi <la lupte>, aşa cum am sperat!". Suveranul s-a înclinat binevoitor. Făcând câţiva paşi, Înălţimea Sa s-a oprit şi mi-a spus din nou: „Azi i-am văzut pe răniţi; toţi sunt aşa veseli că este o plăcere să-i priveşti, iar aceluia care s-a ridicat primul, eu însumi i-am pus <Crucea> Sf. Gheorghe <pe piept>" (şi a arătat deja spre bareta propriei sale decoraţii). În tot acest timp soldaţii strigau „ura", muzica cânta imnul, iar suveranul era într-o dispoziţie excelentă, zâmbea binevoitor şi se înclina prudent. Soldaţii, desigur, erau în extaz. Suveranul şi suita s-au dus apoi <să viziteze> regimentul Butârski, după care trăsurile au venit după ei şi au plecat. Alături de Înălţimea Sa, în trăsura respectivă s-au urcat prinţul moştenitor, marele duce Vladimir Alexandrovici şi <generalul> Zimmerman. După plecarea suveranului, mi-am condus regimentul la debarcader; pe lângă noi a trecut ultimul eşalon al celor din reg<imentul> Borodinski – care mergeau la Măcin. Când vasul s-a pus în mişcare – publicul a început să strige „ura", a călcat peste corturi ca să-şi arate sentimentele prieteneşti faţă de noi.

Am aşteptat două ceasuri la debarcader, după care am primit o dispoziţie scrisă de la Akimov: regimentul nu va putea fi transportat azi şi trebuie să se întoarcă în tabără.

După două ceasuri un cazac a venit în goană cu ordinul de a-mi duce regimentul la debarcader; s-a dat alarma şi ne-am pus în mişcare. Eu am plecat primul şi m-am dus la comandantul corpului <de armată> care tocmai se întorsese de la Măcin şi am primit dispoziţia să întorc trupa în bivuac, deoarece pe data de 12 <iunie> vor fi transportate la Măcin proviziile celor din regimentul Borodinski, răniţii ş. a., iar noi vom fi transferaţi după aceea. Încă odată regimentul s-a întors de la jumătatea drumului.

Şi astfel corpul nostru <de armată>, care se presupunea că va fi în rezervă, a trecut cel dintâi Dunărea. Pierderile noastre nu sunt deocamdată cunoscute exact, dar se vorbeşte de circa 100 de răniţi şi peste 50 <de militari> ucişi. Dintre ofiţeri
p. 546 sunt 2 morţi //, iar vreo 20 răniţi. Din întăriturile lor turcii au tras tot timpul salve de foc şi au opus o rezistenţă înverşunată. Se aude că le-am fi capturat şi 4 tunuri. Pierderile noastre ar fi fost poate mai mici dacă am fi putut aduce de îndată artileria noastră, atunci ea ar fi putut fi transportată pe plute şi ar fi înaintat încet împotriva curentului apei şi ar fi putut fi debarcată pe mal coborând, la rândul ei, după infanterie. Aceasta din urmă, după spusele D-zeului artileriştilor „trebuie să ducă greul luptei şi respiră doar odată cu venirea artileriei". Am mai auzit că, întorcându-se din tabăra noastră, Suveranul a primit vestea despre traversarea <Dunării> la Nicopole, unde turcii au instalat baterii foarte puternice şi operaţiunea respectivă a fost foarte sângeroasă. Primind această telegramă, suveranul a plecat imediat la Ploieşti. Să dea Dumnezeu ca şi acolo să fi fost un succes deplin !

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Înaintea traversării noastre, cu vreo trei zile, unii dintre ofiţeri şi-au scris testamentele, le-au pus în seifurile pentru bani pentru a fi păstrate în cazul că mureau şi şi-au depus toate rezervele de bani – cu o chitanţă din partea mea. Toţi se pregăteau de moarte şi dacă D-zeu n-ar fi orânduit lucrurile aşa cum s-au petrecut, atunci din noi şi din cei din regimentul Borodinski n-ar mai fi rămas nici jumătate, mulţi n-ar mai fi ajuns nici până la Măcin, înecându-se în bărci, căzând de pe plute şi loviţi de salvele inamicului care trăgea de la vreo 3 verste, cât despre ce-i aştepta pe cei care ajungeau la întărituri, sub focul îndârjit al duşmanului... Din fericire Dumnezeu ne-a scăpat şi ne-a îndreptat pe toţi către mai bine. Acum, pe pământ tare, cu un suficient număr de tunuri, treaba stă altfel. Odată cu trecerea noastră pe acea parte a Dunării, sectorul de poştă militară de pe lângă corpul de armată <funcţionează> permanent, iar noi suntem lângă el, iar comunicaţiile cu Brăila în mâna noastră.

Pe 9 iunie, caporalul care avea în grijă calul cu lădiţa de bani <a regimentului> s-a înecat; în timpul spălării cailor a căzut într-o bulboană şi a murit <înecat> în Dunăre.

Brăila, 16 iunie 1877

În scrisoarea precedentă, cu nr. 5, vorbeam de faptul că în ziua următoare <adică pe 13 iunie> urma să se facă trecerea la Măcin, dar aceasta a fost amânată întreaga săptămână, aşa încât abia pe 17 sau pe 18 <iunie> am putut să mă îndrept într-acolo. Au fost mari dificultăţi cu transportul şi traversarea <peste Dunăre> a taberei şi a cailor. Acum se transportă bagajele regimentelor Riazanski şi Rijskii şi pe urmă ne mişcăm şi noi. Revărsarea Dunării este groaznică, apa depăşeşte nivelul obişnuit cu 15 picioare.

În ziarele care apar obişnuit la Bucureşti, în ediţia de ieri, s-a menţionat că în apropiere de Silistra au traversat <Dunărea> încă 15 000 <de oameni> din trupele noastre. În acest fel aproape în toate punctele <de trecere> noi am terminat una din cele mai dificile operaţii. Cetăţile aflate pe traseul corpului nostru de armată – Hârşova[43], Isaccea[44], Tulcea – *au fost curăţate de trupele turceşti. Unităţile acestora* s-au retras către // sud, iar locuitorii – cu excepţia creştinilor – au fugit împreună cu p. 547
ei. Creştinii au rămas însă la locurile lor. În oraşele şi <celelalte> localităţi ocupate s-a introdus administraţia şi conducerea noastră, drept pentru care de la Cartierul General au fost detaşaţi <un număr de> funcţionari.

De abia terminasem de luat prânzul, când a sosit de la comandantul corpului de armată un curier (cazac) cu o depeşă, invitându-mă să mă prezint neântârziat la el. Când am ajuns, <generalul> Zimmerman mi-a spus: „Am pentru Dvs. o treabă şi aceasta este foarte importantă. Comunicaţiile cu Măcinul nu s-au realizat până în prezent, la drum se lucrează nemaipomenit de încet, toţi lenevesc, în frunte cu inginerii. Luaţi această treabă în mâinile dvs., folosiţi întregul dvs. regiment, dispuneţi de ei cum credeţi. Inginerii şi geniştii vor fi cu toţi la dispoziţia d-voastră;

[43] *Ghirsova*, oraş, jud. Constanţa.
[44] *Isakţi*, oraş, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aceasta în scopul ca acest drum să fie gata mai curând". Când am răspuns la aceasta că eu nu sunt specialist şi că niciodată nu m-am ocupat în chip practic cu un asemenea tip de treabă, ci o cunosc doar în teorie, Zimmerman mi-a spus: „Dumneavoastră sunteţi şi ofiţer al Statului Major, şi inginer şi artilerist şi fără dvs. această treabă nu se va face. Eu vă ştiu pe dvs., Gann mi-a spus că orice treabă vi s-a încredinţat, aţi dus-o până la capăt. Sunteţi şi dvs. convins de lucrul ăsta şi, în plus, am încredere în Dvs.". După aceasta a mai adăugat câteva amănunte, observate de el la lucrări.

Eu cunoşteam perseverenţa lui Zimmerman şi pe de altă parte eram destul de conştient de toate greutăţile pe care le presupunea însărcinarea pusă pe umerii mei, dar trebuia să accept: era vreme de război, nu aveai ce să comentezi sau să discuţi <ordinul>. De aceea m-am dus de îndată pe malul drept al Dunării să văd locurile respective, precum şi lucrările începute, am discutat cu inginerii, pe care dimineaţa Zimmerman îi muştruluise în modul cel mai dur, m-am înţeles cu ei în ceea ce privea amănuntele şi apoi m-am întors în tabără să împart oamenii. Mâine, la ora 5 dimineaţa, vor începe lucrările doar cu regimentul meu. Am nominalizat 700 de oameni în <schimbul> de dimineaţă şi tot atâţia în <schimbul> de după amiază. Drumul trebuia să treacă printre trestii, prin bălţi şi mlaştini şi se ridicau probleme unde să punem tablierele de fascine şi unde să plasăm podeţele. Cum până la Măcin erau vreo 12 verste, era clar că nu puteau fi mai puţine de 10. Era clar că nu voi fi ajutat de nimeni şi că trebuia totuşi să construiesc câte ceva. Ca urmare a acestei situaţii regimentul meu nu va ajunge la Măcin atât de curând, cum mă aşteptam. În schimb ofiţerii sunt bucuroşi, deoarece aici sunt atraşi de diversele localuri de petrecere, de cântăreţele de acolo, de plimbările prin parcul <municipal>, de muzica şi orchestra din toate hotelurile etc. Astăzi am aflat amănunte despre vizita făcută de suveran la răniţii <aflaţi> în spitalul de la Galaţi. Suveranul s-a apropiat, mai întâi, de locotenentul Elsner, comandant de batalion în regimentul Rijski care a coborât primul pe mal, sub focul inamicului, l-a felicitat şi i-a întins mâna. Elsner, comandantul amintit, şi care fusese rănit la picior mai sus de genunchi, a strâns, cu multă emoţie, mâna suveranului şi a spus: „Mi-am îndeplinit doar datoria!". Atunci suveranul după ce a spus: „Mi-o îndeplinesc şi eu pe a mea!" a scos din buzunarul <tunicii> Crucea „Sf. Gheorghe" şi i-a înmânat-o,
p. 548 după care // a izbucnit în lacrimi. Apoi s-a dus şi la ceilalţi soldaţi şi a întrebat pe fiecare în chip amănunţit. Unul dintre ei la întrebarea din care regiment este a răspuns: iată-l pe comandantul meu de batalion şi l-a arătat pe Elsner. Altul a povestit, cu mare însufleţire cum a ucis el doi cavalerişti <turci> şi a conchis: „doar sunt musulmani, nu poţi proceda altfel cu ei!". Suveranul, auzind aceasta, a scos toţi banii care îi avea în buzunar şi i-a dat aceluia. Pe lângă aceasta, a ordonat să se împartă bani şi la ceilalţi răniţi, pe fiecare i-a încurajat, i-a mângâiat pe cap şi cu mare greutate s-a abţinut să nu izbucnească <din nou> în plâns. Aceste lucruri mi s-au povestit despre cei răniţi şi despre frumosul tratament pentru ei din partea suveranului. De asemenea, suveranul a recompensat cu bani şi pe un turc rănit, căzut prizonier.

Mi s-a mai spus că în timp ce soldaţii povesteau amănunte din timpul luptelor, la cel care ucisese doi cavalerişti <turci>, prinţul moştenitor a râs din toată

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

inima, iar suita a râs după el. La unitățile de infanterişti aflate în apropiere s-au dat 5 cruci „Sf. Gheorghe", iar la celelalte numai 3. După informațiile furnizate de gazetele de aici turcii erau în număr de trei – patru mii <de soldați>.

În perioada când începuse lupta din împrejurimile Galaților, din Brăila a fost trimis un vas de-al nostru, sub comanda lui Dubasov[45], pentru a supraveghea pozițiile dinspre Măcin. Aceasta se întâmpla pe la orele trei noaptea. De pe vasul nostru s-au tras două lovituri de tun către turci, dar cum distanța era foarte mare – peste 2 verste – obuzele nu au ajuns până la bateriile turceşti. În ziua următoare, după cucerirea Măcinului, s-a aflat doar că răniseră vreo doi turci, aflați nu departe de bateriile respective, iar cei doi se aflau acum în spital. Asupra vasului turcii au tras vreo 22 de lovituri, dar nici una <din ele> nu l-a atins, iar obuzele au căzut departe de vas. Acestea mi le-au povestit Dubasov însuşi şi marinarii, când m-am urcat dimineața pe acel vas.

Brăila, 20 iunie 1877

În scrisoarea precedentă v-am scris despre însărcinarea care mi-a fost încredințată, de construire a drumului la Măcin. Acest lucru m-a reținut în Brăila şi sunt deja 5 zile de când mă aflu acolo, lucrul <la drum> merge bine, deşi oamenilor le este peste măsură de greu. Ei trebuie să lucreze în apă şi în mlaştini, taie crăci, sapă pământul, construiesc poduri împreună cu geniştii. La fiecare verstă sunt 3–4 asemenea <poduri>, fiecare de câte 30 de stânjeni. De asemenea soldații taie stuful care este înalt de vreo 2 stânjeni şi îl fac baloți. Cu toate aceste condiții, ei lucrează sârguincios şi nu se plâng. Zimmerman vine în fiecare zi să inspecteze lucrările şi este foarte mulțumit. Azi de dimineață mi-a spus, printre altele: „<Regimentul> d-tale şi <regimentul> Borodinski sunt cele mai bune din întregul corp <de armată> şi le apreciez cel mai mult. Aşa voi raporta şi Suveranului şi să dea D-zeu p. 549
să fie // într-o dispoziție bună, doresc asta din tot sufletul". Eu l-am întrebat dacă le-aş putea da zilnic oamenilor două pahare de vodcă şi el a fost de acord şi a aprobat să se dea pentru aceasta bani din fondurile extraordinare în sumă de 50 de ruble pe zi. În general Z<immerman> este un om bun – rațional, informat, nu e meschin, însă iubeşte serviciul <militar>, ordinea şi cere o executare strictă <a ordinelor>. Când nu e mulțumit de ceva, este foarte mustrător. Pentru traversarea noastră peste Dunăre el a primit <ordinul> „Alexandr Nevski".

Tot în acele zile s-a efectuat şi traversarea <peste Dunăre> a principalelor forțe, la Şistov[46], între Rusciuk şi Nicopole. Prima a trecut divizia a 14-a, a lui Dragomirov[47] şi pentru acest succes el a primit ordinul „Sf. Gheorghe", clasa a 3-a.

---

[45] Fiodor Vasilievici Dubasov (1845–1912), amiral, absolvent al Corpului naval de cadeți din Sankt Petersburg. În războiul din 1877–1878 avea gradul de locotenent şi punea mine în Flotila militară a Dunării.

[46] Oraş, port la Dunăre, Bulgaria.

[47] Mihail Ivanovici Dragomirov (1830–1905), general rus, comandantul diviziei a patra în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878, autorul unor lucrări cu caracter militar. Dragomirov a condus operațiunea delicată şi dificilă de trecere a Dunării la Zimnicea şi de debarcare pe malul bulgar. După bătălia de la Plevna, împreună cu generalii Eduard Totleben şi Dimitri Miliutin s-a opus

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pierderile noastre au depăşit 1 000 de oameni, morţi şi răniţi. O baterie de tunuri de munte, aflată pe o barjă, peste care a căzut un obuz turcesc, s-a dus la fund împreună cu toţi oamenii şi toate tunurile. Turcii s-au luptat cu îndârjire; în punctele de trecere au concentrat peste 5 <mii> de oameni şi multe tunuri, dar au fost respinşi. <Generalul> Nepokoiciţki[48] a primit ordinul „Sf. Gheorghe" cu spadă, marele cneaz – comandant suprem – ordinul „Sf. Gheorghe", clasa a 2-a, iar fiul său clasa a 4-a. Alte amănunte nu ştim.

Colonelul Izmailov, cu regimentul său de cazaci a mers în cercetare la Babadag şi Măcin; i-a gonit pe turci, le-a capturat vreo 4 000 de capete de vite, i-a respins şi a luat şi câţiva prizonieri. De ambele părţi, atât la turci, cât şi la cazaci au fost morţi şi răniţi. La aceştia din urmă se pare că au fost 8 oameni.

Corpul nostru de armată se concentrează treptat la Măcin, iar apoi se va îndrepta, în totalitate, cu întreaga sa masă, spre sud. Nu ştim unde vom întâlni duşmanul, dar în apropiere, cel puţin pe o distanţă de 60 de verste, nu se vede nimic. Tot timpul, de la 6 dimineaţa până la 8 seara, mă aflu la lucru şi întrerup activitatea la ora unu, doar pentru a lua prânzul. Pentru a fi cât mai aproape de locul de muncă, regimentul meu a fost mutat din tabăra generală pe partea opusă Brăilei, lângă Dunăre şi podul aferent. Podul se întinde pe o lungime de 540 de stânjeni[49], pe piloni, e o lucrare foarte solidă şi îl traversez de 4 ori pe zi mergând la muncă şi înapoi. Regimentul stă într-o tabără, la marginea oraşului, spre periferii; aici am închiriat două camere mici, cu un franc pe zi. Nu departe de mine locuieşte <familia> Mewes; ea este soră de caritate, iar când se vor termina lucrările la Măcin (de către regimentul meu şi regimentul Borodinski) atunci pe malul drept al Dunării va fi construit un punct de prim ajutor.

Contesa Şahovskoi se află şi ea aici cu o parte a detaşamentului său, dar încă nu am văzut-o.

Mâine sper să încheiem lucrările şi poimâine, cel mai probabil, o să mă duc la Măcin unde se concentrează întreg corpul <de armată>. Ceea ce nu ştiu efectiv este cât vom sta acolo.

Structura armatei active este împănată cu o întreagă liotă de *sub-aghiotanţi* şi de suite ale generalilor; pe lângă corpul nostru de armată au fost detaşaţi 4
p. 550 <subaghiotanţi>, între // care fiul lui Miliutin şi fratele lui Raevski, ofiţerul ucis în Serbia. Corpul nostru este separat de restul armatei şi probabil că undeva vom face joncţiunea cu ea. În mod sigur Dobrogea va constitui un teatru de operaţiuni separat, lucru care va fi în avantajul lui Zimmerman. Mulţi dintre noi au început să comenteze actuala stare de lucruri şi se întreabă unul pe altul: se va termina curând războiul? La această întrebare fiecare dă o altă versiune de răspuns, prea puţin legată de realitate.

---

energic sugestiei marelui duce Nicolae de a retrage armata rusă din România. După bătălia de la Şipka, unde a fost rănit, a fost nevoit să se retragă, devenind rând pe rând aghiotant al ţarului, comandant militar al districtului Kiev, apoi guvernator al Kievului.

[48] Artur Adamovici Nepokoiciţki, general, şeful statului-major al armatei active ruse.

[49] Unitate de măsură pentru lungime, care după epocă şi regiune, a variat între 1,96 m la 2,23 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sănătatea mea, slavă Domnului, este excelentă: cauzele acestei fericite <situații> sunt mișcarea, aerul curat și relativa liniște. Deși sunt multe de făcut, nimeni nu se sustrage <muncii>, nu se dedă melanconiei sau lenei, fiecare merge la obiectivul său și sunt conștient că nu mă voi confrunta cu situații nefavorabile. Ce va fi mai departe, numai Dumnezeu știe.

Mă grăbesc să pregătesc ordinele <de mers> pentru deplasarea către Măcin.

Or<aşul> Măcin (Turcia)[50], 23 iunie 1877

Pe la orele 9 dimineața am ajuns la Măcin, iar la 4 după-amiaza am plecat mai departe. Vom înnopta la 11 verste de aici și apoi vom merge mai departe până la Medgidia[51], întreaga noastră divizie însă, fără regimentul Moskovski, fără cazaci și fără artilerie. Măcinul este primul oraș turcesc <aflat> în drumul nostru; în el au rămas numai bulgari, care o duc destul de bine. Casele construite aici dispun de un confort destul de bun. O parte a orașului a fost devastată de turci, dar acum s-au deschis deja magazine și poți să-ți faci <destule> provizii. Tutunul este destul de ieftin și toți și-au făcut rezerve. Noaptea trecută am petrecut-o în stufăriș, în bivuac, într-un cort, sub ploaia care curgea de sus, dar cortul meu m-a protejat destul de bine, deși jos, pe pământ, era apă.

Lângă detașamentul nostru s-a pripășit un cârciumar cu niște cântărețe și câțiva muzicanți. M-am dus astăzi acolo să beau o cană de cafea și să aflu ce cântă. „Am să plec singur pe drum" – pe care îl cântau <ele> mi-a căzut tare greu. Motivul <muzical> atât de cunoscut, îl auzeam acum cântat în Turcia și într-o asemenea ambianță, care risipește pe loc orice conținut al romanței.

Mă aflam acolo când au venit să mă înștiințeze că Zimmerman a întâlnit detașamentul meu pe drum și că tocmai fusese udat de o ploaie straşnică, că a făcut un scandal imens, i-a dojenit pe toți și a venit imediat aici. Când m-a întâlnit, și-a exprimat nemulțumirea pentru ceea ce văzuse. Eu i-am explicat imposibilitatea de a realiza ceva mai bine de atât, însă el, atunci când se înfierbântă – și asta se întâmplă des – nu acceptă nici un fel de explicații; și cu asta s-a terminat.

În acest moment este foarte greu să transporți peste Dunăre provizii, // p. 551
oameni și cai. Societatea <întreprinzătorilor> nu acționează exact acolo unde trebuie și din această cauză, efectiv nu știm ce trebuie să întreprindem. De aici plecăm mâine – dar unde o să ajungem, de fapt, nu știm.

Cel mai rău dintre toate, și asta mai ales în vremuri de război, sunt ezitarea și înfierbântarea, toți vorbesc fără noimă și toți își pierd capul. Asta e, nu e nimic de făcut, trebuie să depășim, cum vom putea, necazurile actuale, iar după aceea, cum va da Dumnezeu.

S<atul> Dulgheru[52] (Dobrogea), 28 iunie 1877

După un marș de cinci zile, ne oprim aici pentru o zi sau două, nu se știe exact, deoarece – în acest punct îi așteptăm pe cei din regimentul Moskovski,

[50] La acea vreme Dobrogea era încă provincie otomană.
[51] *Medjidie*, oraș, jud. Constanța.
[52] *Dulgherî*, sat, com. Saraiu, jud. Constanța.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spitalul rămas în urmă şi mijloacele de transport. Aici staţionează cei din reg<imentul> Butârski, şase baterii şi două sotnii de cazaci[53], iar cu 8 verste înaintea noastră cei din reg<imentul> Borodinski, câteva baterii şi divizia de cazaci. Şamcev a fost numit şef al detaşamentului nostru, al cărui traseu ulterior duce la Medgidia, punct aflat pe drumul de cale ferată dintre Cernavodă şi Constanţa[54]. Din Măcin noi am plecat împreună cu patru baterii, cu mijloacele de transport ale intendenţei, care au cărat zahăr şi crupe[55]. Căldura este peste aşteptări, apa este puţină, inclusiv în fântâni, verdeaţă nu e deloc. Beau un singur ceai pe zi, pentru că din cauza transpiraţiei permanente şi oboselii mi-a scăzut apetitul. Am înnoptat o singură dată într-un sat românesc, iar în celelalte zile în sate turceşti distruse. Turcii, fără excepţie, au fugit din satele lor aflate în drumul nostru, luându-şi cu ei tot avutul. Din această cauză, în casele aflate în satele lor noi n-am mai găsit nici uşi, nici ferestre. Satele turceşti sunt foarte asemănătoare celor bieloruse: construcţiile sunt făcute ca şi acolo, din lut, iar la cei mai bogaţi au câteva încăperi. Înăuntru şi în afară sunt spoite <cu var> şi se află destul de curate. Pe lângă casă, există în fiecare gospodărie un grajd, o magazie, o pivniţă şi destul de des grădini, majoritatea cu pomi fructiferi; de altfel la Măcin caisele le mâncam direct din pom. Terenurile sunt semănate pe mari întinderi, în principal cu orz, mai rar cu grâu sau ovăz, însă secară n-am văzut pe nicăieri. Păsări aveau destule şi într-un număr chiar mare, după cum am putut observa în toate curţile şi grădinile. În general întreaga atmosferă reflectă spirit gospodăresc, curăţenie şi bunăstare.

Ieri, de-abia ne instalasem în bivuac şi, pentru mine mi-am ales una din căsuţele cele mai bune, nu departe de mecetul cu minarete din lemn, când a izbucnit focul, urmat de o ploaie puternică şi de furtună. Locuinţa mea, deşi pe jumătate distrusă, s-a dovedit foarte utilă în asemenea condiţii; ferestrele şi uşile au
p. 552 fost înlocuite, iar pe dinafară a fost întărită cu grinzi, ca să nu o răstoarne vântul, // lucru ce mi-a permis să petrec nopţile mult mai confortabil, după căldurile intense din timpul zilei care depăşesc 30^0.

Am fost primit la familia Mewes, care au sosit aici dimineaţa înaintea noastră şi s-au aşezat într-o locuinţă cu aceleaşi dependinţe ca şi a mea. Şi eu şi ei *dispunem de trei camere, singura diferenţă fiind că la mine una din cele trei este* ocupată de ordonanţa mea, Petru. Astăzi e chiar rece, sunt numai 12^0, iar ziua este închisă, aşa încât, fiind îmbrăcat în haine groase, am dormit până la ora 9, iar în celelalte zile m-am sculat la ora 4.

Din relatările creştinilor care au rămas în satele lor, rezultă că ei au trăit în bune relaţii cu turcii, fiind doar uneori persecutaţi de cerchezi. Atitudinea atât a creştinilor, cât şi a turcilor, reflectă bunăvoinţa şi coexistenţa lor liniştită.

În prezent, retrăgându-se din Măcin şi din alte oraşe ca urmare a trecerii noastre peste Dunăre, trupele turceşti, în drumul lor, i-au jefuit pe creştini, luându-le vitele şi tot ceea ce era mai bun ca hrană. Unuia dintre aceştia, de pildă, unui bulgar

---

[53] Veche unitate de cavalerie a cazacilor, alcătuită din o sută de soldaţi

[54] *Kiustendje*.

[55] Cuvânt derivat din ucraineană (krupy), care defineşte un amestec de boabe de porumb, de orez etc. măcinate mare şi folosite la prepararea unor mâncăruri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

din aşezarea Satu Nou[56], i-au luat, potrivit declaraţiei sale, 18 cai! Păi poţi oare să găseşti în Rusia vreun ţăran la care numărul cailor să se măsoare cu zecile? În trei sate creştine prin care am trecut noi, am văzut biserici frumoase, mai impunătoare şi mai bune decât cele din Basarabia. Este deci evident că abuzurile şi prigonirile nu s-au produs în aceste localităţi, ci în centrul Bulgariei, lângă Rusciuc şi mai la sud.

Despre mersul operaţiilor militare nu ştim aproape nimic; am auzit doar că trupele noastre au ocupat oraşul bulgar Târnovo, vechea capitală a Bulgariei, şi că acolo şi-ar fi stabilit reşedinţa contele Cerkaski[57], numit <de ţar> guvernator al Bulgariei. El a instaurat acolo conducerea noastră <administrativă>; până acum aceasta nu a fost introdusă aici.

Mergem printr-o ţară în care nu poţi să te aprovizionezi cu nimic: carnea este prezentă aici doar sub forma taurilor <sălbatici>. Am luat cu mine puţine rezerve de crupe, pâinea am terminat-o ieri şi azi voi prânzi cu pesmeţi, pe care îi înmoi în supă. Ceaiul, de care niciodată nu m-am plâns, acum este indispensabil, întrucât ca să combat setea trebuie să beau cam 10 căni <de ceai> pe zi. Apă nu e aproape pe nicăieri şi o înlocuiesc cu cvas[58], iar rufele nu am unde să le spăl. Înaintea plecării din Brăila s-a îmbolnăvit calul meu sur şi două zile m-am chinuit în timpul marşului, mergând pe jos. Acum însă s-a însănătoşit şi îmi este de mare ajutor, pentru că este foarte liniştit la drum şi asta e foarte important. În timpul arşiţei transpiri şi oboseşti cumplit, ceea ce face ca un cal bun, cu mers regulat, să-ţi fie de foarte mare ajutor.

Doamna Mewes se confruntă cu toate neplăcerile pe care le presupune viaţa în timpul unei campanii militare, însă ceea ce o necăjeşte cel mai mult e faptul că nu a putut să înnopteze în cort. Asta e, cum ai putea să-i explici ce înseamnă să petreci o zi întreagă sau chiar mai mult, ud până la piele, sub pânza acelui adăpost?

Medgidia, 1 ianuarie 1878 p. 553

Înaintarea noastră a fost stabilită pentru 4 ianuarie <1878>; participă întreg corpul <de armată>, doar la Cernavodă şi la Constanţa rămâne câte un batalion, *până la sosirea regimentelor diviziei 36, care este deja pe drum.*

[În continuarea Eleţ descrie participarea la luptele din Bulgaria, unde a fost rănit].

Bazargic[59], 8 martie 1878

În dimineaţa de ieri a fost aici un viscol cumplit, cum n-am văzut niciodată; p. 561
zăpada a acoperit toate străzile până la gardul <caselor>. Furtuna continuă şi acum şi în aceste condiţii sfinţirea steagurilor – care era prevăzută să se facă – nu poate avea loc. Nu ştiu dacă vremea se va îndrepta până la plecarea mea. Stau aproape ca

[56] *Satunoi*, sat, com. Mircea Vodă, jud. Constanţa.

[57] V. A. Cerkaski (1830–1891), general rus, comandantul administraţiei civile în Bulgaria 1877–1878.

[58] Kvassul sau kvasul este o băutură răcoritoare cu gust acrişor, preparată prin fermentare din fructe sau din apă, pâine şi malţ, care conţine maxim 1,2 % alcool.

[59] Azi Dobrici, oraş în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

într-o închisoare: pe geamul camerei mele pot vedea doar curtea, mărginită de un perete de piatră, ca la toate căsuțele turcești ... Kostâlev cu batalionul său este la Balcic, iar batalionul al 2-lea este la 20 de verste de aici, prin niște sate aflate la linia de demarcație și astfel regimentul s-a risipit. Vreau să plec prin Brăila, Iași și Cernăuți.

Iași, 25 martie 1878

p. 562 În noaptea de 24 spre 25 <martie> am sosit la Iași, după o călătorie neîntreruptă de aproape trei zile de la Bazargic. De aceea am hotărât să mă odihnesc aici. Pe lângă aceasta, pentru călătoria prin Galiția este nevoie de o uniformă oficială, pe care mi-am și procurat-o aici.

Dragii noștri soldați <din regimentul> Tarutinski mi-au asigurat cea mai caldă ceremonie de despărțire. În momentul plecării mele s-au adunat la cartierul general unde au adus și muzica; a apărut firește și șampania. Eu am crezut că odată cu aceasta, așa cum e regula, festivitatea se încheie, dar ei s-au gândit la ceva original în felul lor și, probabil, unic. Folosindu-se de apropierea de câmpul de luptă de la Bazargic, ei s-au hotărât, și asta mai demult, să facă o adevărată despărțire. Până să-mi dau eu seama ce voiau să facă, ei s-au urcat în trăsură cu muzica și gustările în față și mi-au cerut permisiunea să mă conducă prin oraș. În acest fel, însoțit de un cortegiu de trăsuri și călăreți, am plecat din Bazargic și, străbătând
7 verste, ne-am abătut de la drum în acel loc, unde avusese loc lupta. Acolo a început să cânte muzica și pe un covor desfășurat exact pe locul unde fusesem răniț, au fost puse gustările. S-au ținut multe toasturi, s-au ținut de asemenea discursuri pe un asemenea ton elogios la adresa mea, la care nici nu mă așteptam. Eu sunt deja pe drum; stând în Bazargic, încă nu-mi venea să cred că pot pleca oriunde în țară ca un om liber. Nu m-am dezmeticit cu totul nici în prezent: merg singur fără nici un fel de obligații de serviciu și prin acele locuri, prin care reflectasem și simțisem atâtea pe parcursul unui întreg an!

Ar fi mai multe de povestit despre modul cum m-au condus cei din regimentul Tarutinski, dar cuvintele nu pot exprima totul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FRÉDÉRIC KOHN-ABREST

(1850–1893)

Publicist, critic şi autor dramatic, Frédéric Kohn-Abrest s-a născut la Praga. La vârsta de zece ani sosea la Paris, unde îşi va desăvârşi educaţia la liceul „Bonaparte". La vârsta de 27 de ani a dobândit, la cerere, cetăţenia franceză. De numele său se leagă descoperirea şi publicarea amintirilor neterminate ale lui Heinrich Heine, dar şi o dramă despre Molière. Kohn-Abrest a publicat o serie de articole în „Le Petit Journal", „La Vérité", „Le Rappel", „Le Siècle" şi „L'Indépendance Belge". Mai târziu a devenit corespondentul de la Viena al ziarului „Le Temps", iar în timpul războiului ruso-turc a fost prezent pe frontul din Balcani în calitate de corespondent al publicaţiei „Le Siècle". După încheierea conflictului, Kohn-Abrest a fost trimis de guvernul francez pentru a se informa la faţa locului asupra realităţilor economice din Bosnia. A mai scris printre altele: *Vienne sous François-Joseph Ier, quarante ans de règne, 1848–1888*, Paris, 1888; *Un Printemps. En Bosnie*, Paris, 1887; *En Algérie. Trois mois de vacances* etc. Opera sa literară a fost publicată parţial în limba germană, parţial în franceză. În mai multe rânduri a publicat împreună cu prietenul şi colegul său, scriitorul şi jurnalistul elveţian Victor Tissot.

În primăvara lui 1877, publicistul a sosit cu trenul în România, poposind în perioade diferite ale anului la Iaşi, Ploieşti, Bucureşti, Giurgiu, Zimnicea, Alexandria, Galaţi, Brăila, prilej de a descrie cu măiestrie şi umor stări de spirit ale diferitelor categorii sociale în timpul pregătirilor ostilităţilor, dar şi de a surprinde relaţiile dintre armata rusă şi cea română, dintre ofiţerii acestora, dintre monarhii celor două state. El descrie sosirea ţarului Alexandru al II-lea la Bucureşti, face câteva referiri la convenţia româno-rusă din aprilie 1877 şi constată neîncrederea autorităţilor, dar şi a opiniei publice, faţă de intenţiile Rusiei. Pentru jurnalistul şi literatul ceh este o bună ocazie de a contura personalitatea ţarului, a marelui duce Nicolae, prinţului Carol I, Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti etc.

De reţinut sunt şi opiniile jurnalistului referitoare la oraşele prin care a trecut, populaţie, atmosfera tensionată din preajma primelor bombardamente pe Dunăre. A fost impresionat de sărbătoarea Rusaliilor din Iaşi, de casele din Bucureşti, înconjurate de grădini generoase, de frumuseţea peisajului, bogăţia lanurilor de porumb. În Bucureşti a cunoscut elita politică liberală, reunită în jurul redacţiei jurnalului „Românul", a fost cucerit de atracţiile capitalei, printre care se numărau şi târgurile pitoreşti. El descrie tensiunea zilelor premergătoare declanşării ostilităţilor, bombardamentele de la Giurgiu, refugiul populaţiei în afara oraşului, concentrarea armatei române la Zimnicea, oraş transformat peste noapte într-o imensă piaţă, unde în mulţimea pestriţă puteai întâlni personaje pitoreşti, decăderea portului Galaţi cauzată de lipsa activităţii comerciale etc.

Acreditarea i-a permis să însoţească trupele ruso-române pe frontul din faţa Plevnei, fiind impresionat de dăruirea şi curajul soldaţilor români, cărora le închină pagini emoţionante.

Despre Frédéric Kohn-Abrest au mai scris: Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. IV, ed. II, Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor,1929, p. 138–142; Adrian-Silvan Ionescu, *Penel şi sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de independenţă (1877–1878)*, Bucureşti, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2002, p. 22–23, 48; Idem, *Observatori de front englezi în Războiul din 1877–1878*, în SCIA, Seria Artă plastică, tom 38/1991, p. 87; Idem, *„The City of Pleasure": Romantic Bucharest through the 19th Century Travellers' Eyes and Pioneer Photographers' Lenses*, în SCIA, Seria artă plastică, serie nouă tom 4 (48)/2014. p. 33, 37, 47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FRÉDÉRIC KOHN-ABREST

Zigzags en Bulgarie[1]

Capitolul VI

p. 81 **Iaşi. Un hotel puţin atrăgător. Paştele în Moldova. Vacarm la gară. O călătorie cu obstacole. Haltă la Focşani[2]. Un dezertor. Într-o diligenţă română. În vagon.**

Linia de cale ferată Ungheni[3] – Iaşi a fost deschisă în urmă cu câteva luni, unind căile române şi pe cele austriece, cu cele ale Imperiului Rus. Necesitatea acestei legături s-a simţit de mult timp şi totuşi a fost nevoie de război, pentru a se împlini o dorinţă a călătorilor, care <până acum> fuseseră forţaţi să renunţe pentru o jumătate de zi la confortul vagonului, pentru mijloace de transport excentrice. Indicii diferite ne arată că linia ferată este recent construită: trenul trepidează puţin atunci când intră pe şine, iar din prudenţă se recomandă încetinirea la trecerea pe podul de peste Prut[4]. Acest fluviu este împânzit de mlaştini, care acum sunt inundate, a căror existenţă este dezvăluită de vârfurile păpurişului care se leagănă graţios. Berzele cu penaj albe şi negru, cu puful roz se ridică în zbor grăbite la sosirea trenului. Curând se văd păşunile bogate, iar pe fereastra trenului vedem construcţii cochete înconjurate de flori şi verdeaţă. Am fi dorit să întârziem mai mult pe malurile acestea, eram obosiţi de călătorie, plini de praf şi mai presus bolnavi la stomac din cauza diverselor mâncăruri găsite în locurile de popas. La
p. 82 orele şase şi jumătate suntem în gară şi după alte câteva minute // o trăsură ne lasă la un hotel, de care, în alte împrejurări, ne-am fi ferit. Din curte în sala comună de mâncare şi din aceasta în camere, mizeria se găsea în grade diferite, iar dormitorul era un fel de coteţ mobilat, tapisat cu pânze dese păianjen.

Personalul de serviciu masculin era neinstruit, iar directorul, somelierul şi şeful de sală aveau aceeaşi repulsie faţă de săpun ca şi faţă de perii şi cârpe de praf. Politeţea nu era punctul forte al acestor moldoveni, care aveau toţi un fals aer de Fra Diavolo[5], cu şorţ şi frac unsuros, pentru care călătorul eşuat în adăpostul lor este o pradă uşoară, buni de taxat, de escrocat după bunul plac. În aceste condiţii am primit cu entuziasm invitaţia unui tânăr medic militar ataşat ambulanţei ruse din Iaşi, care mi-a oferit ospitalitate într-un pavilion al „cercului aristocratic". Acest

---

[1] Traducere după Frédéric Kohn-Abrest, *Zigzags en Bulgarie*, préface de Jules Claretie, Paris, G. Charpentier Éditeur, 1879.

[2] *Foksani.*

[3] Ungheni, oraş în Republica Moldova, în dreptul localităţii omonime din România.

[4] *Pruth*, râu

[5] Fra Diavolo, porecla unui faimos conducător napolitan, Michele Pezza (1771–1806), lider al luptei de eliberare de sub ocupaţia franceză, devenit personaj în mai multe opere literare si muzicale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pavilion se compunea din două camere mici, drăguț mobilate și în afară de acestea era un pat de fân, pe care dormea slujitorul medicului, un fel de başchir[6], cu capul rotund, chel, cu nasul turtit și lat, cu ochii scânteietori, dar cu un aer suferind, cu chipul alungit de o barbă încâlcită, care gemea, de altfel un excelent servitor, care curăța ghete, tunici, pantaloni și care striga din rărunchi, pentru că a spart o sticlă în timp ce înlocuia un samovar ce fumega, constatând totodată agitația din curte. Dimineața, când am părăsit bucuros hotelul plin de praf și mizerie în care m-am pierdut, primăvara surâzătoare s-a dezvăluit pe străzile capitalei moldave. Peste tot sunt arcuri de triumf din verdeață; ramuri de liliac si de trandafiri, crengi de pini și de fag se aflau pe // ancadramentele ușilor și ferestrelor. Pavajul era acoperit de p. 83
iarbă, flori de câmp, acoperișurile caselor erau de asemenea împodobite și un cer de un albastru pur surâdea acestei sărbători a renașterii. Ne aflam în dimineața Rusaliilor[7], care din timpuri imemoriale se sărbătorește prin mireasma florilor ce ajung în plinătatea frumuseții lor și parfumează casele și străzile. Cea mai umilă casă este împodobită pentru această sărbătoare. Klasko, başchirul prietenului meu medic, a adus de nu știu unde două brațe enorme de fân și de ramuri. A tapisat pereții celor două camere și a atârnat deasupra patului stăpânului său mai mulți arbuști împletiți. Era vesel și râdea orgolios, arătând încântat isprava sa ordonanței, scoțând mici strigăte de admirație și bătând din mâini ca un strengar semisălbatic ce era.

Întreg orașul creștin (adică nu întreg orașul, pentru că evreii formează jumătate din populația Iașului) se afla în drum spre biserică. Iașul nu este întru totul un oraș dezagreabil. Partea înaltă, care domina mândră casele de țară și locuințele cu etaj bine construite, are străzile sunt largi, iar pavajul nu-i supune la torturi pe pietoni, ca în alte orășele ale României. Locuitorii sunt mândrii de trotuarele cu dale și străzile cu macadam ale capitalei moldave. Toate acestea au dispărut sub fân, verdeață și flori. În biserici, lumânări albe ard în mijlocul coșurilor de flori legate cu satin.

Mulțimea de credincioși nu seamănă cu cea a bigoților ruși. Rugându-se, cântând, *toți sunt veseli, se cunoaște că suntem aproape de sud, fețele doamnelor au* un aer primăvăratec, iar toaletele lor // proaspete și elegante răspândesc aerul p. 84
grațios al lunii mai prin fiecare pliu al rochiilor și fiecare nod al panglicilor. Soldații ruși par dezorientați, dar asta nu înseamnă că nu se roagă cu ardoare.

Ce contrast cu orașul ce sărbătorește Rusaliile și aglomerația din gară! Clădirea acesteia situată în afara orașului este despărțită de acesta printr-un șanț de noroi, care nu se acoperă niciodată.

Proprietarul bufetului face afaceri bune; acest demn distribuitor de hrană nu dezaprobă politica războinică a lui Ignatiev[8]. Restaurantul său nu șomează, chelnerii fac față cu greutate afluenței de clienți, cea mai mare parte ofițeri, care

---

[6] *Baskir*, locuitor de origine turcică din zona munților Urali.

[7] *Pantecôte*.

[8] Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), om politic și diplomat rus, ambasador la Constantinopol (1864–1877), negociator, din partea Rusiei, al tratatului de la San Stefano.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sosesc cu un apetit dublu, din cauza etapelor lungi. O mulțime de vânzători, adevărate lăcuste, dintre care cei mai tineri au abia 15 ani, se strecoară printre mese făcând oferte unele mai avantajoase ca altele, prezentând pe rând sau laolaltă șei de cai, mantale impermeabile, curele igienice, pieptare cu urme de gloanțe și o mulțime de alte lucruri.

Toate aceste afaceri s-au dezvoltat în timpul războiului și au stabilit între cumpărătorul civil și cel militar o diferență care nu este în favoarea ultimului. Astfel mi s-a oferit o manta cerată cu 20 de franci, în timp ce unui ofițer i se ceruse 20 de ruble, adică dublu, rubla valorând atunci 2 franci și 60 centime. Aceşti negustori oferă și alte articole; dar de acelea se bucură ofițerii care stau în Iași cel puțin o noapte. Disprețuind orice mijlocire, mai multe din aceste „articole" vin și-și expun fardurile și podoabele îndoielnice pe băncile gării.

p. 85 Șinele sunt ocupate în permanență; două sau trei trenuri militare se află // mereu în gară, toate umplute de trupe, care se înghesuie ca animalele în timp ce o fanfară cântă pentru a le face șederea mai plăcută. Apoi sunt călătorii care se înghesuie cum pot în unicele trenuri care îi transportă spre București[9] sau Suceava[10], la frontiera austriacă. Acest tren pleacă când poate, fără a ține socoteală de orele afișate pe indicator; apoi, fără a pune la socoteală întârzierile datorate mișcărilor de trupe, se adaugă podurile rupte, alunecarea trenului, ruperea șinelor. Trebuie să ții cont și de ghiulelele cuirasatelor turcești. Însuși marele duce Nicolae[11] a fost în pericol să fie lovit de un astfel de obuz și a scăpat miraculos.

Convoiul care mergea spre sud a trecut pe podul de la Barboși[12], aproape de Brăila[13], când două obuze au explodat lângă calea ferată. Prințul nu a pățit nimic, dar s-a crezut că e o ambuscadă și au început să caute peste tot spioni care îi făceau semne lui Hobart pașa[14]. Nu au găsit decât un jurnalist italian care de abia venise de la Roma. Aflase de trecerea prințului și înarmat cu un carnețel și cu un creion, s-a deplasat de-a lungul căii ferate ca un astronom care observă trecerea planetei Venus. L-au interogat câteva ore și acesta s-a apărat. Din cauza acestui mic incident, compania s-a simțit îndreptățită să protejeze siguranța călătorilor, pentru că atunci când m-am prezentat la ghișeu și am solicitat biletul (linia Iași-București este cu siguranță una dintre cele mai scumpe din Europa), pentru capitala României, nu au consimțit să-mi dea decât unul pentru o stație intermediară, la

p. 86 jumătatea drumului. Am sosit cu o întârziere considerabilă, în mijlocul nopții. //

Compania <de căi ferate> ne-a debarcat pe peronul unei localități mici, spunându-ne că nu putem merge mai departe. De ce? Pentru că trenul nu merge mai departe. Când vom putea pleca? Iată o întrebare inutilă, fără îndoială, la care

---

[9] *Bukarest.*

[10] *Suscawa.*

[11] Nicolai Nicolaievici, al Rusiei (1831–1891), fiul țarului Nicolae I și fratele țarului Alexandru al II (1818–1881, țar 1855–1881), comandant al armatei ruse în războiul din 1877–1878.

[12] *Barbosch*, azi cartier în Galați.

[13] *Braïla.*

[14] Augustus Charles Hobart (1822–1886), căpitan englez, participant la războiul de secesiune din SUA, care s-a înrolat în armata otomană și a condus operațiunile militare din Marea Neagră în timpul războiului din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

agenții au răspuns cunoscut: așa este ordinul...Pe scurt am ținut un mic sfat, noi călătorii, pentru a vedea ce este de făcut pentru a nu rămâne în bufetul gării.... Existau niște poștalioane care ne puteau transporta în schimbul unor sume în ducați (11 franci, 75 centime piesa) și de *pauls* (abreviație de la napoleoni), pentru a ne transporta dincolo de podul de la Barboși, de care se vorbea atât de mult de la începerea ostilităților. Dar cum acest pod, cum ni se povestea printre răcnete și gesticulații, era prăbușit și nu putea fi refăcut în mai puțin de opt zile, cum pot fi transportați domnii peste Siret, care era umflat de ploaia de primăvară?[...]

Au avut loc mai multe conciliabule în care au intervenit și vizitii, care au jurat pe toți zeii că ne vor conduce în goana cailor peste rău. Aceste promisiuni aproape mitologice, nu au avut efect. Am preferat să apelăm la știința topografică a unui ofițer român care, însoțit de o doamnă cu un aer interesant și languros, a încercat să găsească o soluție, studiind o // frumoasă hartă de stat major întinsă în p. 87
fața lui. Aceste căutări nu au rămas fără rezultat. La sfârșitul câtorva minute, ofițerul ne-a comunicat planul său: să luăm trenul următor, care pleca la orele patru dimineață și să câștigăm o stație de mers. Acolo, vom găsi poștalioane cu cinci cai care ne vor duce în Focșani[15], un oraș, un mare oraș, ne-a asigurat plin de patriotism ofițerul. Trebuia să acceptăm pentru o zi ospitalitatea acestei ilustre capitale, pentru că diligența pleca numai seara. În acest mod, după ce vom petrece o noapte în trăsură vom ajunge dimineața la Buzău[16] și la amiază în București. Călătoria va dura 72 de ore în loc de 20, dar vom ajunge. Am pus imediat planul în acțiune. După două ore a sosit și trenul care ne-a dus la o stație în urmă.

La gara din ...[17] a trebuit să dăm dovadă de o oarecare abilitate pentru a lua cu asalt diligența asediată din toate părțile și să scapi de birjarii locului... Dar când m-am văzut cocoțat pe vechea capră alături de căpitan, a cărui interesantă companie s-a refugiat în cupeu, când dorobanțul (jandarmul însărcinat să supravegheze diligențele) s-a urcat pe imperială, așezat turcește pe valizele și sacii de piele în care se aflau și poșta, când vizitiul a pocnit din bici și cei cinci cai, mici, nervoși și vioi au pornit, am avut un moment de încântare. Un peisaj de o mare frumusețe, încadrat majestuos de culmile verzi ale Carpaților[18] se desfășura în fața
ochilor noștri luminați de splendoarea aurită a // unei minunate dimineți de p. 88
primăvară. Niciodată nu mi s-a părut drumul atât de scurt decât în acest voiaj matinal în mijlocul unui paradis pe care nu-l bănuiam; pentru că, sosind în România, nu am crezut că pot descoperi un colț de Elveție. Camaradul meu de călătorie, ofițerul, a părut foarte flatat în patriotismul său [...]

Poștalionul s-a oprit în fața unui mic han; am făcut o mică pauză și apoi am pornit, următoarea oprire fiind în fața clădirii poștei din Focșani. Nu era cu siguranță un mare oraș, cum mă asigurase locotenentul, dar era o localitate cochetă, cu clădiri albe și câteva vile înconjurate de grădini, bine întreținute, dintre care cea mai frumoasă era a unui avocat. În rest liniște peste tot. Un singur incident amintea

---

[15] *Foksani*, oraș, jud. Vrancea.
[16] *Buseo*.
[17] Lipsă în text, probabil Focșani.
[18] *Karpathes*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de război. Jandarmii îl duceau prin oraş pe un dezertor pe care îl capturaseră. Bietul nenorocit şi escorta lui erau îmbrăcaţi la fel: o bonetă de piele; o manta de culoare neprecizată, un pantalon de pânză deşirat şi fără încălţăminte în picioare. Soldaţii,
p. 89 îmbrăcaţi astfel, aveau arme învechite cu alice, dezertorul avea un lung lanţ legat // de braţul său, ţinut la cealaltă extremitate de un soldat. Semăna astfel cu un urs de la târg. În rest, prizonierul nu părea afectat; mușca dintr-o bucată de pâine, care se afla pe jumătate între cămaşă şi pielea sa bronzată ca aceea a unui negru. Acesta a fost episodul meu războinic din Focşani. Seara, în timp ce ne puneam în mişcare am văzut, sosind la poştă, acoperit de praf, într-o cabrioletă, un ofiţer prusian care dădea ordine cu voce tare pentru a-şi continua călătoria. Acest ofiţer era dl. M. von Liegnitz, ataşatul special al prinţului Carol[19] în timpul războiului. Se spune că a venit să-i aducă tânărului suveran sfaturi de la Moltke[20] [...]

Trebuie să suportăm, o noapte întreagă, încercările diverse ale unei călătorii cu diligenţa în România. Aceasta este un mijloc de transport primitiv, care ar fi putut fi expus în timpul lui Noe, dacă pe acea vreme s-ar fi făcut expoziţii universale de caroserie. Este informă, greoaie, grotească, dar mai presus incomodă. Nu trebuie să ne gândim să plasăm acest obiect în vreuna din categoriile prevăzute de arta caroseriei; într-o perioadă ar fi putut fi numită caleaşcă sau berlină, dar numai pe timpul voievozilor. Cât despre vizitiu, nu are nimic din graţia şi cochetăria confratelui său din Londra; vestmântul său se aseamănă cu cel al dezertorului văzut de dimineaţă, iar el este la fel de bronzat şi beat. În picioare, îşi mână caii cu lovituri de bici acompaniate de o mulţime de înjurături. Iar efectul
p. 90 acestora asupra atelajului este // problematic, dar cu siguranţă pe noi ne împiedică să dormim [...]

p. 91

Capitolul VII

Un cartier general în linişte. Bucureşti sau Ploieşti? La hotelul „Moldova". O aventură de călătorie. Istoria unui veritabil spion şi a altor doi pretinşi spioni. Un aventurier. La marele preot. O depeşă cu dublu înţeles. Vila Marelui duce. Colonelul Hasenkampf[21]. Ataşaţii militari. Colonelul Gaillard[22]. Un cafe-concert. Conferinţa jurnaliştilor. Un exigent. Tabăra bulgarilor.

Ceea ce frapează călătorul sosit în Ploieşti[23] în luna iunie 1877, este liniştea oraşului de provincie [...]

---

[19] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, prinţ (1866–1878), alteţă-regală (1878–1881) şi rege al României (1881–1914).

[20] Helmuth von Moltke (1800–1891) comandant al Marelui Stat Major german, mareşal, considerat creatorul unei metode noi şi moderne de conducere a armatelor pe teren. La solicitarea sultanului Mahmud al II-lea şi cu acceptul Berlinului, între 1835–1839 a contribuit la modernizarea armatei otomane.

[21] Mihail Aleksandrovici Hasenkampf, colonel, secretar al marelui duce Nicolae, .

[22] Loius Dieudonné Gaillard (1824–1888), vechi soldat al campaniilor din Africa, Italia, Crimeea, apropiat al marelui duce, ataşatul militar al Franţei la Sankt Petersburg.

[23] *Plojesti.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cartierul general din Ploieşti are toate ingredientele pentru a distruge iluziile. Să spunem de la început ce este Ploieştiul şi cum s-a instalat marele duce aici. Cartierul general al armatei, care din luna decembrie 1876 // a fost destinată să p. 92
lupte contra Turciei, era bine aşezat (fără a pune la socoteală noroiul înfiorător) în spaţioasa capitală a Basarabiei, Chişinău[24]. Generalul şef, intendenţa, toate birourile, ofiţerii erau răspândite în hanuri, hoteluri şi casele particularilor. Trupele campau în mare parte în împrejurimi. Războiul părea inevitabil şi toată lumea se aştepta să înceapă campania atunci când temperaturile ar fi permis. Ordinul de marş nu a surprins pe nimeni, numai că toată lumea dorea să ştie unde merge. Mai întâi Bucureşti ar fi fost alegerea raţională pentru a fi instalat comandamentul şi administraţia militară. Era aproape de Dunăre, care trebuia trecută şi se aflau la îndemână toate facilităţile unei capitale. Prinţul României, devenit în urma faimoasei convenţii din 15 aprilie[25] aliatul ţarului, a propus marelui duce rezidenţa princiară de la Cotroceni, casă minunată, în apropiere de Bucureşti, unde îşi avea locuinţa prinţul şi familia sa în timpul verilor călduroase. La început, comandantul armatei ruse a acceptat încântat oferta şi a dorit să se instaleze nu ca oaspete, dar ca un stăpân al casei. Cabinetul din Bucureşti, care a dorit să evite tot ceea ce ar fi făcut din prezenţa ruşilor în România un gest de vasalitate, a pus anumite condiţii prezenţei marelui duce la Cotroceni [...] Acesta a rupt brusc negocierile şi a închiriat vila unui negustor din Ploieşti. Acolo se simţea în siguranţă, pe banii săi, păzit de cazacii săi. Ploieşti // se află la 50 de kilometri de Bucureşti. Oraşul este p. 93
străbătut, iată importanţa sa strategică, de drumul de la Braşov la Bucureşti şi de şoseaua care taie întreaga Moldo-Valahie. Înainte de calea ferată, care trece şi ea prin Ploieşti, acest drum a fost singura arteră principală, dacă nu unica de tranzit.

Ploieşti are 5–6 000 locuitori. Spaţiul dintre gară şi oraş este rustic, în schimb clădirile din piaţa centrală sunt moderne. Construcţiile sunt bine făcute. Sunt câteva clădiri luxoase şi trebuie să adaug spre cinstea locuitorilor din Ploieşti, că cea mai frumoasă dintre ele este şcoala. În spatele pieţei este a doua cafenea a oraşului şi două hoteluri, unul cu un aer elegant, de vilă, cu o grădină bine întreţinută, iar celălalt modest, unde nu trebuie să cauţi confort sau curăţenie. Proprietarul era evreu şi şi-a recrutat personalul dintre coreligionarii săi. Singur grăjdarul era român.

După multe ocolişuri şi discursuri, plin de importanţă în faţa îmbulzelii din hotelul său, stăpânul hotelului *Moldova* a consimţit să mă adăpostească pentru 6 franci pe zi, într-o mică cameră de 2 metri şi jumătate lungime pe cincizeci de cm lărgime. Această celulă era luminată printr-un balcon de lemn care înconjura primul etaj [...]

Vila locuită de marele duce Nicolae era situată în centrul oraşului. Clădirea p. 100
destul de mică avea un aspect plăcut şi curat. Două turnuleţe albe, pe care se zăreau ferestre ovale, îi dădeau un aspect de castel. În faţa părţii de mijloc se afla o balustradă din stuc cu vase pline de flori. Poarta de intrare este un grilaj; în faţa acestuia se plimbă Artaban[26] în persoană, un haiduc gigant cu o mustaţă de

[24] *Kischeneff*, oraş, Republica Moldova.

[25] Este vorba despre Convenţia româno-rusă din 4/16 aprilie 1877, care prevedea, printre altele, traseul armatei imperiale pe teritoriul României şi recunoaşterea integrităţii teritoriale a acesteia.

[26] Artaban, nume purtat de mai mulţi comandanţi militari şi regi ai Persiei; personaj simbol al unui soldat neînfricat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 101 cincizeci de cm de fiecare parte // cu un costum aurit la toate cusăturile şi împestriţat în toate culorile. Acest uriaş câine de gardă cu faţă umană se uită cu priviri înfricoşătoare în toate părţile; ar vrea să devoreze pe toţi cei care se apropie de locuinţa augustului stăpân. În timp ce buldogul nu are decât colţi, acest paznic are la centura opulentei sale tunici un întreg arsenal compus din pistoale, pumnale cu lamă lungă şi săbii scurte cu pietre preţioase. Lângă el se află cazacii în ţinută mică, cerchezi transpiraţi înveşmântaţi în lungile haine îmblănite, făcând de asemenea pe santinelele în faţa cartierului general, străjuit de un drapel mare rusesc, vulturul cu două capete pe un fond galben, aflat în vârful unui catarg imens.

Pentru a intra în acest sanctuar trebuie să treci prin mijlocul acestui dublu gard de gărzi de toate gradele, cu ochi pătrunzători şi vii. Totuşi după un examen minuţios unul dintre cazaci îmi ia din mână cartea de vizită şi o scrisoare către colonelul Hasenkampf. A dat-o unui servitor în livrea, care după câteva minute a venit însoţit de un ofiţer căruia m-a încredinţat.

Acest ofiţer avea o expresie particulară. Întreaga fineţe, toate trăsăturile ruseşti, toate subînţelesurile se pare că i-au fost întipărite pe figură. Cu micii ochi de pisică trezită, îngustaţi de lentilele ochelarilor, cu nasul ascuţit asemănător cu botul unei nevăstuici, cu buzele înguste şi barba îngrijită, craniul uşor bombat, complet ras, cu cele două urechi drepte ce-l păzeau ca două santinele, domnul colonel Hasenkampf avea un aer mefistofelic [...]

p. 102 Atribuţiile sale erau delicate, importante şi multiple. Era şeful biroului de informaţii, eufemism ce înseamnă de fapt director al spionajului, avea raporturi oficiale cu jurnaliştii ataşaţi marelui cartier general şi în cele din urmă era secretarul marelui duce, fiind un cunoscător al <limbilor> franceză, germană şi rusă. Prima întrevedere a fost scurtă. Colonelul mi-a luat scrisorile de recomandare şi m-a rugat să-l vizitez a doua zi la locuinţa lui particulară.

M-am retras când uşa unei camere s-a deschis. Marele duce Nicolae, comandantul şef al armatei de operaţiuni, a apărut. Domnul, cum îl numea Hasenkampf, este al doilea frate al împăratului Alexandru[27]. Este mai tânăr cu patru ani decât fratele său şi totuşi nu-şi arată vârsta. Este din cap până în picioare un soldat. Atitudinea, ţinuta, mişcările, totul este milităresc. Capul ras, conform regulamentelor, care poate părea aspru, chiar brutal nu este lipsit de eleganţă. Aerul particular este dat de mustaţa stufoasă. Cât despre costum, nimic mai simplu, este în întregime alb, cu o caschetă albă plată şi cu cizme înalte de călărie. Colonelul
p. 103 Hasenkampf l-a salutat milităreşte pe principe. Marele duce părea să-l întrebe // din ochi. „Cine este acest civil?". „Domnule", a răspuns colonelul, „este un corespondent recomandat călduros de prietenii noştri din Sankt Petersburg" [...]

Pentru prima dată am putut vedea trupele de linie ruseşti fără îngrozitoarea lor manta gri, cu tunici verzi şi pantaloni albi. Prezenţa cartierului general la Ploieşti a atras ataşaţi de diferite naţionalităţi, şi printre ei pe colonelul Gaillard, care avea un rol important. Domnul Gaillard, un vechi ofiţer din Africa, Italia şi Crimeea, câştigase la Sankt-Petersburg, unde a fost ataşat ambasadorului nostru, încrederea marelui duce Nicolae. La cererea expresă a acestuia, colonelul Gaillard

[27] Alexandru al II-lea (1818–1881), împărat al Rusiei (1855–1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

a plecat la Chişinău în timpul când acesta preluase comanda armatei. Această misiune, acordată unui ofiţer francez în dauna celorlalţi, a iritat destul de mult Prusia, care a avut chiar reclamaţii, dar marele duce ţinea enorm la colonel, a cărui ştiinţă militară, unită cu un umor nesecat, sinceritate şi maniere elegante îi plăceau foarte mult. Colonelul dejuna în toate zilele la marele duce, care se asigura că sfatul său avea greutate în deciziile luate. Din această cauză colonelul Gaillard era cel mai avizat pentru a judeca calităţile şi defectele soldatului rus; se afla în primele rânduri pentru a urmări evenimentele şi să raporteze ministerului. Dacă domnul colonel a depus zelul şi activitatea dârză de care a făcut dovadă //ca director al p. 104
justiţiei militare după consiliul de război din 1871, cu siguranţă a fost instruit mai bine decât cei din bulevardul Saint-Germain asupra lecţiilor utile ale războiului din Orient. Colonelul Gaillard, pe care îl vom regăsi pe întreg parcursul călătoriei noastre, este un bărbat în jur de 50 de ani, cu prestanţă, jumătate militar, jumătate diplomat, energic [...] p. 105

L-am părăsit pe colonelul Gaillard, pentru a mă alătura camarazilor şi pentru a merge după masă, pentru a sfârşi seara glorios, la un café-concert instalat într-o grădină. „Artiştii" şi-au spus rolurile în fundul grădinii, pe o mică scenă rustică, cochet ornată. Căldurii sufocante de peste zi i-a urmat o noapte caldă şi înstelată. Spectacolul era urmărit de amatori care mâncau fripturi şi beau diferite soiuri de vin. Sigur, trei sferturi din spectatori erau ofiţeri, şi toţi, chiar şi cei mai vârstnici şi cei mai bărboşi se amuzau ca nişte copii ascultând repertoriul de *Eldorado* şi de *Alcazar* [...] O mică pariziană pamponată şi rotunjoară, cu un aer vesel a repetat de cel puţin patru ori vechea şansonetă *la Clef* [...] p. 106

A doua zi m-am dus la vila unde colonelul Hasenkampf şi-a instalat biroul presei. Învăţătoarea familiei, căruia îi aparţinea vila făcea oficiul de prezentări, m-a condus în fundul unei grădini, în faţa unui chioşc. În jurul unei mese de lemn, aşezaţi pe scăunele fără spătar mi-am regăsit confraţii, colonelul în ţinută mică, îmbrăcat în doc alb, prezida acest cenaclu, explicând metodic, ca în fiecare dimineaţă, că nu ştim nimic, nu sunt informaţii. Noi suntem liberi să improvizăm pe această temă [...] Colonelul Hasenkampf s-a răscumpărat, spunându-ne care sunt condiţiile pe care trebuie să le îndeplinim ca reporteri la cartierul general.

În primul rând, trebuie să fii recomandat de un responsabil diplomatic, adică ministru, ambasador sau ataşat militar; în al doilea rând, odată admis trebuie să aduci trei fotografii, dintre care una cu sigiliul generalului Stein, care va servi drept paşaport, a doua trebuia dată comandantului-şef, iar a treia depusă în arhivele ministerului de război.

Reporterul trebuia să se angajeze să nu dezvăluie nici o mişcare de trupe, ceea ce era de înţeles, pentru că noi suntem jurnalişti şi nu spioni; în fine, cum am recunoscut că placa de aramă, marcată cu însemnele imperiale, era lipsită de prestigiu, un desenator francez a fost desemnat să confecţioneze o banderolă cu un model mai elegant, dar care să aibă // însemnele plachetei. Aceasta ne-a fost p. 107
înmânată în schimbul a 35 de franci, la Bucureşti, de către un negustor de echipamente militare [...]

La Ploieşti era stabilită o tabără de refugiaţi bulgari de 6 000 de oameni, toţi p. 108
comandaţi de ofiţeri ruşi şi destinaţi să formeze nucleul armatei principatului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bulgariei. Aceşti ucenici războinici erau aşezaţi pe o colină în afara oraşului. Aveau o uniformă de culoare închisă şi o mică cruce roşie pe căciula din blană. Armamentul era modern [...] Mai mult, pentru a-i stimula li s-au înmânat drapele brodate de doamne şi binecuvântate de biserică. Tabăra era amplasată pitoresc [...]

p. 109

Capitolul VIII

Gara din Ploieşti. Cei doi prinţi şi ambulanţierul. Sosirea la Bucureşti. Primele impresii. Lipsa de camaraderie dintre ruşi şi români. Zilele de joi la doamna Rosetti. Profilurile unor oameni politici, jurnalişti şi invitaţi

Un episod nostim a marcat plecarea noastră din Ploieşti. Peroanele gării erau ocupate de trupe de infanterie sau cavalerie; jandarmii în tunică neagră şi chipie, cu mânuşi albe de mătase, se plimbau de-a lungul străzii şi cam treizeci de cazaci, ai căror cai erau pe lângă pichet, coborau pe dalele debarcaderului. Pe peronul gării, un domn, îmbrăcat în negru, foarte nervos, se agita pentru a aşeza la dreapta şi la stânga jandarmi înmănuşaţi, însărcinaţi să îndepărteze câţiva curioşi.

Acest personaj, era comisar sau mai degrabă pentru a vorbi în limbajul locului, prefectul poliţiei din Ploieşti. Prezenţa sa, ca şi cea a jandarmilor şi a cazacilor, era motivată de sosirea prinţului Carol al României, care era aşteptat la trenul de Bucureşti. Marele duce Nicolae venise să-l întâlnească şi cei doi prinţi urmau să plece spre cartierul general rus în troica la care erau înhămaţi trei cai negri, ce aparţineau marelui duce. Întâlnirea destinată a reglementa mai multe detalii referitoare la convenţia din aprilie (căci ca orice convenţie a lăsat locul la
p. 110 contestări), // nu a durat decât o oară; astfel prinţul Carol a revenit la gară în troică pentru a prinde trenul spre capitală.

Dar dacă punctualitatea este politeţea regilor, ea nu este, mai ales în timp de război, când pretextele nu lipsesc, cea a Companiei de căi ferate. Astfel nu numai că trenul a venit cu o întârziere de o jumătate de oră, dar a trebuit să se mai aştepte o alta jumătate ca să i se acorde plecarea.

În acest timp cele două altiţe se plimbau pe peron şi am avut ocazia să-l privesc de aproape pe suveranul României. Carol I, prinţ din 1866 la vârsta de 23 de ani, avea 34 în 1877[28]. Era un bărbat frumos cu o talie pusă în evidenţă de uniforma cu o croială franceză, purtată cu farmec. Nu se putea distinge vechiul locotenent al armatei prusiene, nu avea nimic aspru sau afectat; dimpotrivă, manierele sale lejere, înfăţişarea de bun gust şi mai ales o mare mobilitate îl făceau să semene cu un mic căpitan de vânători din Vincennes[29]. Tenul alb care contrasta cu barba închisă dădea figurii prinţiare un aspect străin [...]

Carol I vorbea vioi cu marele duce, când acesta, care îl asculta cu o indiferenţă mai mult sau mai puţin studiată, l-a părăsit pentru a se îndrepta brusc spre un grup de ofiţeri, doamne şi călători care vorbeau la scara unuia dintre

[28] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen s-a născut în 1839, deci în 1877 avea 38 de ani nu 34.
[29] Vincennes, oraş în Franţa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vagoane. O doamnă în vârstă, al cărei păr alb ieşea de sub boneta fină, şi care purta pe rochia de stofă neagră o panglică albastră de care atârna o decoraţie şi mai multe medalii pe piept, se afla în centrul grupului. // Spre ea se îndrepta marele duce, p. 111
făcându-şi drum printre mulţime, pentru a o îmbrăţişa. Cei din jur s-au descoperit cu respect, iar prinţul, dând braţul doamnei, a condus-o la suveranul României: „Am onoarea să vi-o prezint pe o eroină devotată, mama răniţilor, pe care o iubesc ca pe propria mea mamă, încă din copilărie: doamna prinţesă Şahovskoi"[30]. Prinţul Carol s-a înclinat cu multă cordialitate şi respect în faţa doamnei cu părul alb, cunoştinţa noastră din Kiev, şi discuţia a continuat pe un ton familiar aproape intim. [...]

Românii au făcut din capitala lor unul dintre cele mai frumoase oraşe ale Europei, o adevărată oază în mijlocul unei civilizaţii prea puţin avansate. Au fost ajutaţi de natură; întreaga capitală este semănată cu arbuşti înmiresmaţi, de grădini cu flori şi arbori umbroşi, care înlocuiesc marile cursuri de apă, de care Bucureşti este lipsit. Nu are drept apă decât îngusta vale a Dâmboviţei, un fel de râu care iarna îi supără pe locuitori, iar vara, aceştia pot accepta cu recunoştinţă, paharul cu apă oferit de autorul *Impresiilor de călătorie*[31] celor din Manzanares[32] şi Arno[33].

La Bucureşti te poţi simţi ca la ţară fără a ieşi din oraş. Fiecare casă are grădină, bisericile sunt înconjurate de curţi verzi, iar cea mai mică locuinţă îşi are locul umbros unde poţi sta la aer şi la umbra unui sicomor sau stejar. Acest lux //de p. 112
vegetaţie este trăsătura caracteristică a Bucureştiului, care m-a cucerit pe loc, şi care se poate întâlni în tot oraşul populat de 240 000 locuitori, dar care are spaţiu pentru a cuprinde încă pe atât [...] În timp ce mergi pe o stradă dreaptă, prea puţin aliniată, care traversează întreg oraşul, care are pe laturi case frumoase şi magazine europene, câţiva paşi la dreapta te afli la ţară: căsuţe aflate în mijlocul grădinilor dau un aspect bucolic; ici şi colo vezi cocioabe, însă şi acestea împodobite cu ghirlande care mai ascund din sărăcie.

Alţi câţiva paşi, şi suntem la baza unei coline, pe care o escaladăm un sfert de oră şi ajungem la o clopotniţă în ruine. Palatul Camerei deputaţilor, care seamănă cu cele din burgurile de pe malurile Rinului, se află pe o înălţime; se găsesc străzi unde arborii seculari alternează cu stâlpii de telegraf, altele găzduiesc restaurante, cafenele, grădini [...] Arhitectura Bucureştilor este haotică şi diversă. Nu există nici o reglementare; fiecare secol şi-a lăsat amprenta şi fiecare constructor a clădit după propria imaginaţie. Până de curând a lipsit casa modernă cu cinci sau şase etaje. Speculatorii au umplut această lipsă, ridicând trei patru hoteluri cu cinci etaje. Particularii nu s-au lăsat încă convinşi să construiască mai sus cu câteva picioare deasupra nivelului pământului. Casele plăcute // unde stau boierii, cu tot p. 113
confortul mobilelor pariziene, au unul sau cel mult două etaje. Se locuieşte mai mult la parter, acolo se mănâncă, se doarme şi au loc activităţile zilnice. Cât despre

---

[30] *Schafkoskoï.*

[31] Probabil, se referă la cărţile de călătorie scrise de Alexandre Dumas *De Paris à Cadix. Impressions du voyage.*

[32] Râu în Spania.

[33] Râu din Italia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

servitorii familiilor mai puţin înstărite, ei dorm în spatele caselor, după obiceiul de la sate.

În virtutea convenţiei încheiate în luna aprilie, ratificată de Camerele române, care trebuia să regleze raporturile dintre cele două guverne, trupele ruse puteau să campeze lângă capitală, dar nu aveau dreptul să intre în oraş. Garda oraşului se afla în mâna armatei naţionale. Dar aceasta se afla la Calafat[34]; nu a fost lăsat în Bucureşti decât un detaşament de vânători, infanterie uşoară îmbrăcată ca bersalieri[35], a cărui principală însărcinare este să alcătuiască garda de onoare a prinţului.

Dar dacă intrarea în Bucureşti era interzisă corpurilor de armată ruse, ofiţerii puteau intra personal. Ei uzau de această facilitate şi comerţul beneficia din plin. Ofiţerul rus se afla peste tot. De dimineaţă călărea la Şosea, construită în 1829 de Kiselev[36] şi care este un admirabil loc de plimbare, un fel de Bois de Bologne[37] şi Prater[38]. După masă, îl regăsim în restaurantele hotelurilor, luând îngheţată şi cafea în cofetării sau patiserii; seara, în mulţimea grădinilor, unde în schimbul unei sume modeste i se oferă muzică, comedie, şansonete şi prilejul de a cunoaşte fiicele Venerei din capitala română.

Am remarcat un lucru care m-a uimit pe parcursul întregii campanii şi care explică desfăşurarea evenimentelor. Lipsa de înţelegere dintre ruşi şi români, care a
p. 114 dus la prelungirea războiului şi care, departe de a se fi ameliorat astăzi // constituie un element de îngrijorare în Orient. Niciodată în locurile publice nu am văzut un ofiţer român şi unul rus aşezaţi la aceeaşi masă, la plimbare sau în aceeaşi trăsură. Aceşti soldaţi, fraţi de arme, ai căror suverani au încheiat o alianţă şi care se pregătesc probabil să lupte pe câmpurile de bătaie nu-şi adresează nici un cuvânt, nici un salut. Ruşii disprețuiesc pe aceşti „mici români", care se amuză să se joace de-a soldaţii [...]

Cât despre români ei îi urăsc pe ruşi, îi privesc ca nişte invadatori, în ciuda tuturor convenţiilor şi a aranjamentelor, în ciuda avantajelor materiale care rezultă din trecerea unei armate care plăteşte totul cu aur.

Cu remarcabila intuiţie politică cu care sunt înzestraţi, românii îi suspectează pe ruşi de ipocrizia celor care îşi vor arăta mai târziu ţelurile de ocupaţie în loc de a *fi recunoscători. Raporturile oficiale nu sunt mai bune decât cele dintre ofiţeri.* Se aşteaptă cu nerăbdare sosirea împăratului pentru a instaura un *modus vivendi* mai prietenos.

Ţarul este aşteptat să sosească la 8 iunie. În ajunul acestei zile mă aflam în salonul doamnei C. A. Rosetti[39], al cărei soţ a acceptat şi funcţia de primar al oraşului în afară de atribuţiile de preşedinte al Camerei deputaţilor. În această calitate lui îi revenea să-l întâmpine pe împărat, să-i adreseze bun-venit şi să-i dea pâine şi sare.

---

[34] *Kalafat*, oraş, jud. Dolj.

[35] Bersalieri, corp al armatei italiene înfiinţat de generalul Alessandro La Imarmora.

[36] Pavel Dmitrievici Kiseliov, cunoscut sub numele de Kiselev (1778–1872), conte, diplomat, preşedinte plenipotenţiar al divanurilor Moldovei şi Ţării Româneşti în timpul administraţiei militare ruse (1829–1834), ambasador al Rusiei în Franţa.

[37] Bois de Bologne, pădure din apropierea Parisului, loc de recreere.

[38] Prater, mare parc de distracţii din Viena, ce se întinde pe o suprafaţă de 6 km^2.

[39] C.A. Rosetti (1816–1885), publicist, revoluţionar, om politic. Soţia sa era Maria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prin urmare, mâine va fi o zi mare pentru acest bătrân patriot, mai ales că este
şi un republican, care trebuia să meargă să primească pe singurul suveran absolut // p. 115
al Europei. Nu este aici locul să fac biografia domnului Rosetti. Spun numai că România îi datorează primul ziar politic al ţării, „Românul". Fondat în 1856 după emanciparea ţării în urma Congresului de la Paris[40], acest jurnal condus cu rigoare şi scris cu vioiciunea meridională a directorului, care a ştiut să o imprime şi colaboratorilor săi, şi-a făcut imediat o clientelă. A devenit nu numai un instrument de polemică şi de propagandă, dar ca orice bun jurnal o afacere bună. „Românul" are propria sa casă. Aceasta, fără a fi un palat este destul de mare pentru a adăposti în afară de imprimerie şi camerele redactorilor, locuinţele proprietarilor, directorului şi reactorului-şef, de mai mult timp Costinescu[41], deputat de Bucureşti; o frumoasă grădină cu arbori magnifici se întinde în spatele casei şi permite redactorilor să se reculeagă şi să se odihnească în Bucureştii de odinioară. În această casă, în fiecare joi seara se deschide salonul ospitalier al doamnei Rosetti[42]. Numeroşi străini, mai ales scriitori, atraşi de evenimentele din România sunt invitaţi de drept al acestor întâlniri încântătoare. Doamnele şi domnişoarele din înalta societate din Bucureşti, care din patriotism, dar şi din cochetărie se îmbracă în costum naţional din pânză uşoară, prin care se întrevede pielea, acoperit de paiete cu strălucirea stelelor, alcătuiesc o atmosferă benefică unde poţi întâlni personalităţi politice a căror cunoştinţă este preţioasă. Dacă numărul invitaţilor devenea prea mare, lăsam aceste doamne să vorbească între ele în apartamentele doamnei Rosetti, în timp ce bărbaţii, refugiaţi în sala mare a redacţiei împodobită
cu portretele lui Mazzini[43] şi Garibaldi[44] cu autografele acestora // vorbeau despre p. 116
politică şi război în timp ce fumau şi beau bere. Franceza este limba universală pentru toţi invitaţii, indiferent de naţionalitatea lor.

Îi găsim în jurul unui birou de stejar, pe colaboratorii „Românului", care stau pe lângă ferestre sau agăţaţi de balustrada scării ce dă spre grădina luminată de lună. Preşedintele Consiliului dl Brătianu[45] are un cap de poet şi de gânditor, vorbeşte cu înflăcărare şi găseşte mereu cele mai potrivite şi uluitoare imagini pentru a-şi face cunoscute ideile. Colegul său, ministrul justiţiei, dl Eugen Stătescu[46], ascultă opiniile îndrăzneţe ale unui orator de salon, care se credea un mare om

---

[40] Congresul de pace de la Paris din 1856 a pus capăt războiului Crimeii. Referitor la Principate prevedea desfiinţarea protectoratului rusesc şi înlocuirea cu garanţia colectivă a marilor puteri, reintrarea sudului Basarabiei în componenţa Moldovei, menţinerea suzeranităţii otomane, libera circulaţie pe Dunăre şi înfiinţarea Comisiei Europene a Dunării.

[41] Emil Costinescu (1844–1922), redactor al „Românului", liberal, ministru de finanţe.

[42] Maria Rosetti (1819–1893), soţie a lui C.A. Rosetti, ziaristă, publicistă, scriitoare română de origine scoţiană.

[43] Giuseppe Mazzini (1805–1872), revoluţionar italian, fondator al societăţii „Tânăra Italie", militant pentru unitatea şi independenţa peninsulei.

[44] Giuseppe Garibaldi (1809–1882), revoluţionar italian, conducător al expediţiei Celor O Mie din 1860, participant la constituirea statului italian.

[45] Ion C. Brătianu (1821–1891), membru şi preşedinte al Partidului Liberal, premier al României (1876–1888).

[46] Eugen Stătescu (1836–1905), avocat, membru al Partidului Liberal, deputat, senator, ministru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

politic, având pe față o dulce melancolie; colonelul Pilat[47], ginerele domnului Rosetti, fericit să-şi arate bustul crotonian în uniforma pe care tocmai o îmbrăcase, după ce părăsise peste noapte dezastrul armatei de la Bourbaki (a primit gradul de locotenent-colonel şi crucea Legiunii de onoare) povesteşte râzând oaspeților câteva anecdote din perioada Şcolii de aplicație de la Metz[48], al cărui elev strălucit fusese.

Alt ofițer cu figură energică este prefectul poliției din Bucureşti, dl Radu Mihai[49], un vechi conspirator, care îşi cunoaşte foarte bine meseria şi o exercită cu ardoarea neofitului. El nu stă mult în salon, numai atât cât să comunice dl. Rosetti ultimele dispoziții luate în vederea evenimentului de mâine. Imediat a dispărut.

Sarcina prefectului nu e o sinecură; zvonuri neliniştitoare au fost răspândite, se spune că oraşul este împânzit de refugiați polonezi şi unguri, care nu au simpatii deosebite pentru împăratul rus. Radu Mihai răspunde de siguranța oaspeților României. Apoi iată judecători, deputați, senatori, aparținând partidului liberal. Toți oameni tineri // foarte distinşi, eleganți, cunoscători ai lumii pariziene în cele mai mici amănunte.

Străinii sunt amestecați cu oaspeții autohtoni ai domnului Rosetti. Iată corespondenții englezi fără pantalonii de pânză şi chipiurile plate, îmbrăcați în negru, cu cravată albă. Vorbesc puțin, dar ascultă mult şi încearcă să profite cât mai mult.

Din timp în timp ei se ridică, dar revin peste zece minute. Telegraful deschis toată noaptea, se află peste drum de „Românul" şi nu le trebuie mult timp pentru a transmite ceea ce au dedus dintr-o frază rostită de un om politic. Cu lipsa de ştiri ce domnea atunci, cea mai mică informație le este utilă pentru a câştiga bani buni. Aceşti reporteri sunt deosebiți. Iată-l pe domnul Forbes[50] de la „Daily-News", deja celebru pentru reportajele sale din timpul războiului franco-prusac. Campania aceasta îi va consolida reputația.

Figura sa osoasă şi arsă de soarele Indiei (Forbes l-a însoțit pe prințul de Wales în călătoria sa[51]) are un aer insolent ce reliefează originile scoțiene. Lucru inedit, regele jurnaliştilor este singurul care nu cunoaşte limba franceză. El vorbeşte numai cu concetățenii săi, cu acel elegant tânăr, care seamănă cu un portret de Van Dyck[52], cu trăsături cavalereşti, asemănătoare cu cele ale nobililor de la curtea lui Carol I. Este domnul Villiers[53], desenatorul de la „Graphic", care are ceva din zburdalnicul duce de Buckingham, în timp ce mai departe se profilează silueta puțin subțiată şi mai spiritualizată a unui Falstaff[54], cea a

---

[47] Constantin Pilat (1833–1922), ofițer român, participant la detronarea lui Al. I. Cuza, la războiul franco-prusac din 1870 şi la războiul de independență.

[48] Metz, oraş din Franța.

[49] Radu Mihai (1840–1894), prefect al poliției capitalei (1878–1885), ministru din 1885 în guvernul I. C. Brătianu.

[50] Archibald Forbes (1838–1900), publicist scoțian, corespondent de război. Date bio-bibliografice şi traducerea corespondenței de pe frontul războiului 1877–1878 vezi în volumul de față.

[51] Călătoria a avut loc în anul 1875.

[52] Antoon van Dyck (1599–1641), pictor flamand, artist al curții regelui Carol I al Angliei.

[53] Frederic Villiers (1851–1922), artist şi corespondent de război britanic.

[54] Falstaff, personaj din piese de teatru ale lui William Shakespeare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

domnului Boyle[55], corespondentul de la „Standard". Acesta îmbrăcat în uniformă albastră // cu nasturi de aur, împodobită de o constelație de decorații, vorbea fără p. 118
întrerupere și gesticula din braț ca un telegraf, privindu-i pe toți cu dispreț olimpian, nu este nici un dentist, nici un medic, ci un simplu corespondent palavragiu al unui ziar englez, care are subtitrarea că „este cel mai bine vândut ziar din lume"[56]. A fost exclus de la cartierul general din cauza opiniilor sale pro turce, foarte bine cunoscute. Neputând să vadă cu proprii ochi operațiunile militare, trimitea gazetei știri despre lupte imaginare, despre înfrângeri de proporții ale rușilor. Altul, care spunea aforisme și lansa predicții, ca un ghicitor infailibil este un fost general unionist. Franța este reprezentată de scriitori de toate culorile politice. Dar în timp ce englezii sunt fie de partea rușilor, fie de cea a turcilor, compatrioții noștri sunt atrași de isprăvile husarilor din șaisprezece mai, mult mai interesante decât toate posibilitățile traversării Dunării [...]

Capitolul IX

p. 120

O călătorie misterioasă. Sinuciderea unui ofițer. Directorul Căilor ferate și marele duce. În căutarea unui regicid. Denunțătorii. Un ex-conspirator agent al poliției. Iunie 1877 la București. Problemă de etichetă. Iluminație pierdută. O mică piesă militară înaintea celei mari.

Totul era învăluit în mister în legătura cu vizita împăratului Alexandru. Ziua plecării a fost ascunsă populației din Sankt-Petersburg. În presă se putea citi că împăratul va asista în 5 iunie la o sărbătoare în cinstea răniților, dar în 3 iunie acesta pleca din Țarskoe Selo[57] nu din Sankt Petersburg. Două trenuri imperiale au fost pregătite; unul // compus exclusiv din vagoane decorate cu blazonul imperial p. 121
se îndrepta spre Austria prin Varșovia și continua drumul prin Lemberg[58] și Osernomtz[59] în direcția Moldovei. Acest tren anunțat cu mare pompă și semnalat de presa austriacă, pe măsură ce oprea în principalele gări din Galiția[60], avea ocupanți numai persoane de la curte și slujitori.

Adevăratul tren imperial, traversa Rusia și intra în România, trecând Prutul. Opririle în gări erau atât de bine pregătite, celelalte convoaie erau reținute, încât trecerea Maiestății Sale nu lăsă nici o urmă. Încă nu se știa oficial despre plecarea împăratului, când acesta intra deja în capitala Moldovei. Două incidente au avut loc în scurta oprire a împăratului în acest oraș sau mai bine spus în gară, pentru că de fapt el nu a părăsit-o. Convoiul imperial a oprit la Iași, noaptea. Peronul a fost

[55] Frederic Boyle (1841–1914), jurnalist britanic. Vezi date bio-bibliografie și traducerea însemnărilor privind conflictul din Balcani în volumul de față.

[56] În engleză în text.

[57] Tsarkoe Selo, astazi Pușkin, oraș în Rusia.

[58] Lemberg, Liov, oraș în Ucraina.

[59] Probabil Cernăuți.

[60] *Gallicie.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

decorat în grabă cu crengi de iederă, flori, drapele. Colonelul Pavlovsk, comandantul, ofiţerii, medicii din spital erau toţi prezenţi şi mai era un batalion de infanterie cu muzica. Numeroşi agenţi de poliţie ţineau curioşii să nu intre pe peron.

La ora anunţată trenul a intrat în gară, muzicanţii au început să intoneze imnul imperial, drapelul a dat onorul, iar militarii au izbucnit în urale. Portiera vagonului s-a deschis şi a apărut împăratul obosit, neliniştit. El este urmat de generalul Ignatiev, care nu îl părăseşte asemenea unei umbre şi trec (împreună) printre gărzile aşezate de o parte şi de alta a peronului [...]

p. 123 Timp de 36 de ore nu am primit nici un curier în Bucureşti. Detaşamente de soldaţi erau răspândite de-a lungul căii ferate şi o păzeau. Un tren plin de trupe de elite preceda trenul imperial. Şi totuşi nici împăratul, nici anturajul lui nu erau liniştiţi [...]

p. 128 În ziua convenită, în 8 iunie, totul a fost minunat. Noaptea, municipalitatea ajutată de locuitori a transformat oraşul într-o oază de verdeaţă şi flori. Toate străzile pe care urma să treacă alaiul imperial au fost împodobite. Acest decor minunat a început la gară, care era la rândul ei fastuos ornată, cu salonul de aşteptare transformat într-o adevărată sală de palat. Pe strada Târgovişte, centrul aranjamentelor îl forma un arc de triumf ornat cu trofee militare antice şi construit din puşti, baionete de săbii suprapuse, între care erau aşezate flori. Era un aranjament făcut de elevii şcolii militare, care se află la o distanţă mică de gară. Doi elevi prezintă armele în faţa arcului şi iau poziţii belicoase, îndepărtând cu vârful săbiilor trecătorii, care se apropiau prea mult de această capodoperă.

Catarge veneţiene se aflau de-o parte şi de alta a drumului; casele micuţe vesele erau toate încadrate de verdeaţă şi flori; Podul Mogoşoaiei era animat [...] Pe deasupra caselor pavoazate în întregime, a monumentelor ridicate într-o zi din considerente politice, a mulţimii vesele îmbrăcate în haine de sărbătoare, care

p. 129 circula voioasă între palat // şi gară, strălucea soarele. În aer plutea un aer de sărbătoare şi se putea remarca cât de pregătită era capitala română pentru marile serbări publice. Acest oraş necunoscut şi surprinzător se asemăna cu oraşele Italiei, dar cu avantajul unui aer mai relaxat şi entuziast. La orele 10 a sosit împăratul. Primarul Rosetti, i-a prezentat pâine şi sare în salonul de aşteptare din gară. Nu ştiu dacă vechiul republican era emoţionat; împăratul l-a privit cu atenţie, pentru că în momentul în care primarul s-a apropiat de el, generalul Ignatiev, care îl urma pe stăpânul său ca Mefistofele pe Faust[61], i-a spus la ureche: „Sire este Rosetti". Intonaţia glasului l-a făcut curios pe împărat care desigur vorbise înainte despre Rosetti. Primarul i-a vorbit în franceză. Ţarul i-a adresat ultimul cuvânt. Rosetti i-a spus că ruşii au venit pentru eliberarea popoarelor din Orient. A creştinilor a subliniat împăratul. Prinţul Carol a venit să-l întâmpine pe împărat. Trăsurile Curţii cu şase sau patru cai, conduşi *à la Daumont* de vizitii în uniforme splendide, aşteptau în curte. Ele erau înconjurate de jandarmi călare, veritabilă cavalerie de elită a căror ţinută şi atitudine marţială strălucea, amintind pe cea a celor o sută de gărzi.

În momentul urcării în trăsuri a trebuit să fie rezolvată o problemă destul de gravă de etichetă: cei doi prinţi se puteau urca în aceeaşi trăsură? Carol a ieşit

[61] Mefistofel, Faust, personaje ale operei lui Wolfgang Goethe, *Faust.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

imediat din această situație, urcându-se în cea de-a doua trăsură, alături de o doamnă. Eticheta știe să se plieze galanteriei, așa încât prințesa Elisabeta a urcat în prima trăsură// alături de împărat și cei doi mari-duci. Prințul Carol se afla în p. 130
societatea a doi membri din familia imperială rusă.

În fața cortegiului, la 30 de metri se afla prefectul poliției în picioare într-o cabrioletă, cu privirile ațintite asupra împăratului, pe care nu-l pierdea din ochi [...] Bătrânul ministrul de justiție, care îndeplinește din nou aceasta funcție cu distincție, dl Stătescu, are pe Podul Mogoșoaiei una dintre cele mai elegante și cochete case, cu primul etaj înconjurat în întregime de un balcon, de unde o duzină de doamne îmbrăcate în toalete încântătoare aruncau deasupra trăsurii imperiale un veritabil fluviu de trandafiri, de ramuri de liliac și zambile. Împăratul destul de îngândurat, chiar trist, a ridicat capul și la vederea oaspeților dlui Stătescu fața i s-a luminat; a surâs larg, dezvăluindu-și dantura albă, impecabilă. Singurul eveniment a fost accidentul trăsurii dl Brătianu, premierul român, alături de cancelarul Gorceakov[62]. Acești domni stăteau într-o simplă cabrioletă, în fața a trei sau patru sute de trăsuri de piață pline cu simpli burghezi, curioși, turiști doritori să se alăture cortegiului oficial. Caii de la cabrioletă au luat avânt. A fost ruptă o osie, dar nimeni nu a pățit nimic. Dacă cei doi oameni de stat ar fi fost superstițioși ar fi văzut în acest incident un semn. Dl Brătianu ar fi putut cel mult presimți accidentul mult mai serios pe care îl va avea anul viitor // în fața palatului Cotroceni. Ieșind p. 131
din reședința de vară a prințului, premierul a fost aruncat din trăsură de un vizitiu beat și a stat trei săptămâni între viață și moarte.

Vizita împăratului în București a durat numai câteva ore. S-a dejunat în grabă la palat, în timp ce mai multe corpuri de muzică cântau vesel; apoi după două ore împăratul și suita sa au plecat spre Ploiești. Bravii locuitori ai capitalei, care făcuseră pregătiri în vederea unei iluminații, pentru a-l privi pe împărat de aproape, au fost surprinși de această grabă, dar au suportat-o cu aceeași filozofie cu care știau să cântărească totul. În intervalul cuprins între sosirea împăratului și trecerea Dunării s-a trăit în București într-o teamă continuă, așteptând dintr-un moment în altul anunțul deschiderii oficiale a ostilităților. Dacă adevăratele operațiuni se lăsau așteptate, în schimb în fiecare zi erau semnalate mici confruntări. Mica armată se juca în fața celei mari. Bombardamentele de pe șalupe au încetat de la eșecul flotilei amiralului Hobart pașa; dar turcii trimiteau voluntari bașbuzuci, arnăuți pentru a aduce animale, care treceau pe malul românesc. În fiecare zi ne erau semnalate astfel de expediții, iar buletinele oficiale destinate să aplaneze setea de știri a publicului semănau cu un recensământ de vite. Din timp în timp auzeam că o barcă cu soldați turci se apropia de mal și primea câteva lovituri de tun. Sau se auzeau câteva lovituri de tun schimbate între Vidin și Calafat. Cam acestea au fost marile fapte de război ale lunii iunie.

---

[62] Aleksandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), cancelar al țarului Alexandru al II-lea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul X

Pregătirile de la Slatina. Bucureşti în timpul trecerii Dunării. Bombardamentul de la Giurgiu. Exagerări. La Rusciuc. Poziţia militară a turcilor. Privire asupra oraşului turc. Incendiul. Răspunsul turcilor. Panica la Giurgiu. Populaţia în vii. Plecarea ţarului la Dunăre.

Cu toată discreţia se pregătea trecerea Dunării, iar locul principalelor lucrări era Slatina. Aici se fabricau fără întrerupere întreg echipamentul destinat să traverseze pe malul turc legiunile Cezarului de la Moscova. Astfel pe o lungime de 10 leghe[63] Slatina apărea ca un imens şantier, se asamblau părţile şalupelor demontate şi aduse din Braşov, se construiau plute enorme care trebuiau să suporte greutatea unei baterii de artilerie, se măreau ambarcaţiunile de toate tipurile şi se îngrămădea materialul necesar pentru construcţia podurilor volante.

Treizeci de corpuri de armată destinate să formeze avangarda pe celălalt mal al Dunării, erau staţionate în jurul şantierului, au fost aduşi toţi muncitorii din zonă pentru a da o mână de ajutor; în sfârşit marinarii, cu căştile lor de pânză cerată şi vestele marcate cu ancore de aur, au însoţit materialul. Astfel Slatina a devenit un mare atelier şi un fel de târg militar şi civil. Generalul Krüdener[64] şi statul său major, printre care se afla prinţul de Leuchtenberg[65], mort tânăr în timpul campaniei, duceau o viaţă veselă. Soldaţii ajutau muncitorii şi transpirau sudoare şi sânge // sub conducerea inginerilor din marină şi geniu. Restaurantele ieşeau din pământ ca prin vrajă, iar lăutarii[66] (ţiganii muzicieni) scârţâiau din viori şi contrabaşi, acompaniind sunetele sticlelor şi zgomotele unei şampanii îndoielnice. În 20 iunie au fost luate toate măsurile pentru ca întreg materialul să fie dus la Alexandria. Din acest oraş care era legat de Slatina printr-un drum bun (o şosea cum se spune în aceste părţi) se putea ajunge la malul Dunării într-o jumătate de zi de mers.

Duminică, 25 iunie, era o mulţime la plimbare la Şosea, în Bucureşti. Trăsurile particulare şi droştile de închiriat făceau cozi asemeni vehiculelor noastre elegante în jurul lacului şi pădurii de Bologne. Restaurantul *Herăstrău*[67] loc pitoresc ascuns într-o mare de verdeaţă, cu mese grupate, un frumos heleşteu cu ape albastre, de unde poţi pescui peştele pe care îl vei mânca, era împânzit de ofiţeri ruşi şi de nimfe, care au devenit foarte repede companii obişnuite. La rondul unde se termină promenada şi de unde începe drumul spre Ploieşti, ţăranii în costume naţionale executau sub ochii celor care se plimbau, care îşi opreau trăsurile pentru a-i privi, dansuri ciudate amestecate cu exerciţii de bastoane de mare efect. În oraş toţi gură cască se aflau pe trotuarele Podului Mogoşoaiei, dornici să schimbe păreri asupra celor care se plimbau pe corso. În faţa *Café de*

[63] O leghe = 5,5km.
[64] Nikolai Pavlovici Krüdener (1811–1891) general de infanterie, comandantul corpului 9 armată.
[65] Probabil Serghei Maximilianovici de Leuchtenberg (1849–1877).
[66] *cantari.*
[67] *Serestro.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Boulevard, bursa furnizorilor era încă mai animată, mai zgomotoasă ca niciodată şi deja se putea distinge pe costumele negustorilor un început de curăţenie, mai ales că cei mai mulţi erau îmbrăcaţi într-o ţinută ce nu inspira încredere. Dar, redingota din stofă bună înlocuia // caftanul plin de grăsime, iar pe piept atârnau brelocuri p. 134
mari ce se legănau plăcut [...] În aceeaşi duminică de 25 iunie, lucrările ridicate în cel mai mare secret de măiestria geniştilor ruşi au fost terminate. Principalele baterii se găseau la Slobozia, la dreapta oraşului Giurgiu, în direcţia drumului // p. 135
spre Zimnicea[68] [...]

Duminica 25 iunie, generalul comandant din Giurgiu a vizitat bateriile, şi un sfert de oră mai târziu, primul obuz a căzut pe un acoperiş din Rusciuk. În curând împuşcăturile s-au auzit la intervale scurte, apoi au intrat în luptă şi alte baterii, în loc de 15 care trăgeau la început erau 25, 30, apoi 40 care se auzeau. La început gloanţele se rătăceau, multe cădeau în Dunăre, altele se pierdeau în podgorii. Dar tunarii îşi cunoşteau meseria, la început au urmărit traiectoria obuzelor. Apoi tirul a fost reglat. Se vedeau coloane groase de fum, flăcări roşii care urcau spre // cer p. 136
odată cu explozia fiecărui obuz [...]

Primele proiectile turce au provocat în oraşul românesc o veritabilă p. 140
schimbare de decor. Au explodat în piaţa mare, construită în formă de cerc, înconjurată de clădiri frumoase şi care avea în centru un turn destul de grosolan, dar care era un excelent punct de supraveghere. În piaţă se găseau două hoteluri, o cafenea şi o cofetărie. Mesele erau aranjate în faţa fiecărui local, iar clienţii serveau liniştiţi răcoritoare, dulceaţă de trandafiri şi alte dulciuri, citind ziarele şi discutând politică. Înăuntru se juca biliard. Sunetul tunurilor dădea atmosferei o anumită particularitate. Vă închipuiţi ce efect a avut bombardamentul asupra acestei mulţimi paşnice! Prima lovitură de tun a culcat trei persoane la pământ, dintre care una nu s-a mai ridicat. Apoi loviturile au început să atingă pereţii cafenelei şi ai cofetăriei. Dintr-o dată totul s-a oprit; proprietarii localurilor s-au ascuns în pivniţe, iar clienţii au fugit toţi fără a plăti consumaţiile; nimeni nu se gândea să-i reclame într-un asemenea moment! Se salvează cine poate era sentimentul întregii populaţii, în timp ce alte obuze cădeau în piaţa centrală şi pe străzile ce duceau spre Dunăre. *Pe malul fluviului se găsea un parc splendid, locul de plimbare al* burgheziei //din Giurgiu. Oraşul este destul de bogat, graţie comerţului cu grâne şi p. 141
al cabotajului. La dreapta exista, poate că a fost reconstruită, o moară aparţinând unui morar grec. În faţa parcului se aflau mai multe ambarcaţiuni ancorate, care au fost surprinse de declaraţia de război şi de ameninţările turcilor de a ataca toate ambarcaţiunile comerciale care se aventurau pe fluviu. Cele mai multe obuze turceşti, prost direcţionate, au căzut pe catargele vaselor sau în preajma morii; dar teroarea s-a instaurat în oraş [...]

Trăsurile de toate tipurile, şi binecuvântat fie Domnul, în toate orăşele româneşti existau, au fost luate cu asalt de fugari. Oamenii bogaţi şi negustorii părăsiseră Giurgiu la începutul conflictului. Dar rămăsese mulţimea micilor meşteşugari, cultivatori bulgari în cea mai mare parte, luntraşi şi toţi ceilalţi pierdevară care se găsesc pretutindeni în Orient. Toţi aceştia, împreună cu zece mii de

[68] *Sienitza*, oraş, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

persoane, s-au refugiat în pădurile şi podgoriile care se află pe drumul de la Frăteşti[69] la Bucureşti. Bivuacele s-au format noaptea, negustorii ambulanţi aduceau hrană şi butelci de vin. Asiguraţi că tirul obuzelor nu-i mai putea ajunge,
p. 142 refugiaţii contemplau, din primele locuri // duelul loviturilor Krupp[70], care se desfăşura sub privirile lor. Noaptea a pus capăt acestora, iar cei mai curajoşi dintre ei s-au întors în oraş, pentru a verifica distrugerile, aproape nule în afara pieţei centrale, dar cei mai mulţi au preferat să doarmă sub cerul liber. În timp ce fumul din ruinele cartierului turcesc din Rusciuck se ridica, în faţă, pe coasta de la Frăteşti, se vedeau luminile focurilor în care ardeau locuinţele victimelor civile ale războiului, alungate din cătunele lor. Victime sunt atât dintre locuitori, cât şi dintre artilerişti. Un general rus a fost rănit grav. L-au transportat imediat la Bucureşti, iar împăratul care dejuna la prinţul Carol, a cerut să-l vadă. Seara s-a răspândit ştirea că generalul a murit.

Iată ceea ce s-a întâmplat în Giurgiu, în ziua în care ţarul făcea pregătiri pentru trecerea Dunării. La orele trei după-amiază, un tren special a oprit în gară, dar nimeni nu ştia încă ce destinaţie va avea. Prinţul Gorceakov se afla pe peron. Împăratul avea cu el membrii Casei militare, iar alături pe generalul Ignatiev, care nu-l scăpa din ochi. Cancelarul, care se afla în conflict cu generalul, era afectat că nu-i fusese îngăduit să urmeze cartierul general [...]

p. 143

Capitolul XI

De la Bucureşti la Şistov[71]. Pe drumul spre Giurgiu. Oraşul misterios. O noapte în cabina cantonierului. Directorul poştei şi colegul său telegrafist. Sinuciderea unui soldat. Un oraş terminat. Giurgiu în timpul războiului.

Luni, 26 iunie bombardamentul oraşului Giurgiu a continuat[72] [...]

p. 145 La Frăteşti se lasă noaptea. Zărim din vagon înălţimile de la Rusciuck. Din timp în timp sunt luminate de flăcări. În rândul călătorilor se iscă discuţii: unii pretind că luminile sunt de la tunurile fortăreţei turceşti, alţii mai prozaici spun că sunt din cauza căldurii. Cum nu se aud bubuituri, înclin să le dau dreptate celor din urmă. Au încetat să tragă încă de la amiază, aşa am fost informaţi de aghiotantul prinţului Carol. Acest prinţ a vrut să vadă cu ochii lui dezastrul provocat de obuzurile turceşti. S-a întors numai după ce a petrecut întreaga zi pe malurile Dunării. Trenurile noastre s-au încrucişat în Frăteşti. Totuşi nu era prudent să te aventurezi în raza de acţiune a tunurilor Krupp, înainte de a te asigura de intenţiile artileriştilor otomani. Au tras ziua spre gară, iar acoperişul acesteia a fost grav

---

[69] *Fratesti*, sat, com., jud. Giurgiu.

[70] Este vorba de tunurile fabricate de armatorii Krupp.

[71] *Sistowa*, oraş în Bulgaria.

[72] „Puţine zile înainte de 26 iunie, adevărata trecere a Dunării s-a făcut între Zimnicea şi Sistov. Corpul generalului Zimmermann a traversat fluviul fără a întâmpina obstacole deosebite, la nord de Galaţi şi şi-a aşezat tabăra în Dobrogea". **(n.a)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bombardat în două locuri. Sub pretextul prudenței am așteptat mai mult de două ore la Frățești, timp îndeajuns de a străbate cu piciorul orașul bombardat. Singurul care a avut de câștigat a fost un negustor isteț care a vândut la prețuri excelente pâine cu bucăți de cârnați, căci foamea ne cuprinse tot atât de mult cât și nerăbdarea. În sfârșit la opt ore și jumătate, când te poți gândi că turcii își digeră pilaful fără a se gândi la vreun rău, trenul s-a pus în mișcare, dar cu multă prudență, ca trăsura unui dric. Locomotiva nu a șuierat la ieșirea din gară, pentru a nu-i alarma pe războinicii noștri vecini.

Aici starea de război ni s-a arătat în toată grozăvia sa. Ne simțeam ca în avanposturi. Toți pasagerii care soseau cu trenul trebuia să se prezinte la șeful gării, unde stătea un ofițer de jandarmerie cu un aspect sălbatic; însărcinat să cerceteze actele celor noi // veniți și își îndeplinea funcția cu multă severitate. Examina nu p. 146
numai pașapoartele și alte documente, se uita cu atenție la fețele noastre. Eram încântați de efectul făcut asupra lui de fotografiile și eșarfele noastre, pe care dădusem 37 de franci. În timp ce ceilalți călători se chinuiau cu interogatorii, jurnaliștii au primit permisiunea de a circula în oraș, oricând doreau. Numai că nouă ni s-a cerut ca a doua zi să facem o vizită șefului poliției.

Bufetul gării și sălile de așteptare erau animate. Ofițerii se aranjaseră cum au putut pe banchete, pentru a dormi, alții discutau și fumau, suferind de căldură și de asaltul muștelor [...]

Odată ieșiți din gară trebuia să înaintăm pe dibuite. Întunericul care domnea aici se asemăna cu cel egiptean. Din ordinul autorităților nu era aprins nici un bec cu gaz, iar locuitorilor, atâția cât mai rămăseseră, li s-a spus să aprindă lumânările în interiorul caselor. Giurgiu avea un aspect misterios și fantomatic. Hotelurile *De Paris* și *Bellevue*, care ne fuseseră indicate drept cele mai bune din oraș nu erau închise, însă erau abandonate. Obuzurile au făcut ravagii notabile în oraș, iar frumoasa verandă a hotelului *Bellevue*, //care îi dădea acestuia un aer de cazinou p. 147
aristocratic dintr-un oraș balnear, era făcută fărâme [...]

Magazinele s-au deschis încet-încet, se zăreau câțiva meșteșugari //ce p. 149
mergeau pe lângă ziduri, ca și cum s-ar fi temut de explozia obuzelor și, în fine, *pecetea timpurilor, la ușa unuia dintre hanuri, care rămânea închisă în ciuda tuturor* loviturilor de picioare și de pumni, două domnișoare din București, îmbrăcate țipător așteptau pe cineva. În piață cofetăriile și cafenelele așezaseră cu teamă niște mese, dar trebuia să plătești consumația înainte, din cauza experiențelor nefericite suferite [...] Imediat s-a auzit o detunătură. Generalul a dat ordin să se deschidă focul. Se salva cine putea. În cinci minute orașul era gol, toți erau în podgorii.

Printre locuitorii alungați din casele lor și care erau nevoiți să doarmă în aer liber, o familie mi-a atras atenția. Se compunea din opt persoane: doi bărbați, două doamne, o tânără de optsprezece ani și patru copii între doisprezece și cinci ani. Tații semănau mult între ei, mai ales că aveau bărbi lungi blonde cu perciuni gri și erau îmbrăcați la fel. Mâncau liniștiți, înconjurați de familie, o pasăre rece cu o salată de castraveți, încât credeai că se află la picnic. Între acești respectabili tați de familie se afla directorul telegrafului și directorul poștei din Giurgiu. Spectacolul care se desfășura sub ochii lor nu avea nimic nou, pentru că acum 24 de ani aveau

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aceleaşi funcţii şi în timpul războiului Crimeii. Şi atunci obuzele turcilor i-a alungat din case. Tirul era reglat ca programul unei sărbători câmpeneşti. Până la amiază linişte absolută pe toată linia frontului, apoi canonadă până seara. Fiecare //
p. 150 fugea şi se întorcea noaptea. Lucrurile se petreceau ca şi acum şi cele două personaje cu bărbi lungi filosofau că istoria se repetă periodic. Singura schimbare faţă de anul 1854 era prezenţa numeroşilor corespondenţi de presă englezi care îşi făceau meseria sub obuze, ca nişte vechi bombănitori[73] [...]

p. 151 Încet-încet Giurgiu s-a obişnuit cu canonada zilnică şi s-a putut stabili, cu o aproximaţie de câteva minute, orele canonadelor şi să fie delimitate cartierele unde puteau să cadă obuzele şi să se retragă din calea lor. Atunci cea mai mare parte a cetăţenilor revenea uşurată, magazinele se deschideau cu prudenţă la început şi apoi definitiv. Hotelurile, în afară de *Bellevue*, atât de nemilos distrus încă din prima zi, şi-au reluat activitatea şi nu se puteau plânge de lipsa proviziilor, pentru că Giurgiu devenise o escală pentru furnizorii, negustorii de toate felurile, care plecau din Bucureşti spre poziţiile ruseşti de la Dunăre şi chiar dincolo de fluviu. Curând domnea în acest oraş o veselie soldăţească, brutală. Muzicanţii ţigani şi femeile uşoare aveau de lucru. Se întâmplau şi mai multe. La intrarea în oraş, un fel de hotel, a cărei curte largă era plină de trăsuri, căruţe, cai, şi-a făcut o faimă rea [...]

p. 152 Pe perioada întregii campanii, Giurgiu şi-a păstrat acest aspect ciudat şi pitoresc al unui oraş al plăcerilor în mijlocul furtunii războiului.

Capitolul XII

Alexandria. Echipamentul de corespondent. Întâlnirea cu împăratul. Te Deum în aer liber. Trecerea Dunării. Zimnicea. Foametea de pe malul drept. Abundenţa de pe malul stâng. Cantinierul mujic. Colonelul Wellesley[74]. Husarul şi beiul. Sistov văzut pe fereastră.

La 29 iunie, la orele zece dimineaţa, am ajuns în Alexandria, unde am fost asigurat că împăratul îşi stabilise cartierul general. Alexandria este un orăşel, la o apropiere de o mie de focuri şi situat la jumătatea drumului între Turnu Măgurele şi Giurgiu, cele două porturi principale ale Dunării româneşti. Situaţia acestei localităţi, ale cărei case vechi sunt înconjurate de verdeaţă, pare creată expres pentru a se stabili centrul operaţiunilor al cărei obiect trebuia să fie fluviul. Trupe numeroase, au fost dirijate spre aceste locuri de câteva zile, dar noi nu am mai găsit
p. 153 // decât urme ale taberelor lor: bucăţi de lemn ars, câţiva ţăruşi de la corturi şi alte resturi obişnuite. Dar trupele nicăieri! Oraşul era liniştit; meşteşugarii lucrau ca de obicei în faţa uşilor; negustorii stăteau cu braţele încrucişate. Ţarul a trecut prin Alexandria fără a se opri. Trebuia să ne grăbim. Dacă am fi ajuns în aceeaşi zi la tabăra imperială, am fi putut să asistăm la trecerea Dunării! Era timpul să căutăm o

---

[73] *Les grognards*, aluzie la membrii gărzii imperiale din timpul lui Napoleon I.
[74] Frederick Arthur Wellesley (1841–1931), colonel, publicist.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

trăsură şi vom fi plecaţi. Dar unde să o găseşti, când totul fusese rechiziţionat pentru suita prinţului?

Din acest necaz am fost ajutaţi să ieşim de colegul nostru american, care graţie mijloacelor sale, călătorea ca un mare nobil în trăsura sa sau mai degrabă în carul său, care merită să fie descris. Are forma acelor căruţe acoperite, în care legumicultorii îşi transportă marfa la piaţă. Însă se aseamănă numai ca formă. Acoperişul oval este de piele. Căruţa este suspendată pentru a contracara zguduiturile. Interiorul este împărţit în trei. Bancheta pentru vizitiu şi servitori, locul stăpânului şi al oaspetelui, calculat în aşa fel încât aceştia să se poată odihni pe banchete; al treilea compartiment rezervat valizelor şi proviziilor. Bagajele mari, ţăruşii cortului, pe care fiecare corespondent de război îl trage după el, sunt ataşaţi în spate, în fine sub podeaua acoperită de covoare se află proviziile cu mâncare, vinurile, conservele. Acest loc tainic devine o resursă preţioasă în zilele în care suntem condamnaţi să trecem prin sate înfometate şi epuizate. Am cunoscut un corespondent britanic care a acumulat în căruţa sa cutii de pateu, borcane de dulceaţă, // sticle de şampanie, în cantitate atât de mare încât o familie putea trăi p. 154
şase săptămâni. Acest vehicul, căptuşit cu stofe de sus până jos, măsoară în jur de trei metri lungime şi doi metri lăţime. Este tras de patru cai slabi, nervoşi, care impulsionaţi de bici aleargă ca şi cum ar fi înaripaţi. Un alt cal înhămat este ataşat în spatele căruţei. Acesta se află permanent în pericol de a fi furat de ţigani, care pot oricând tăia coarda. De aceea stăpânul echipajului se uită mereu în spate printr-o mică oglindă agăţată de acoperişul căruţei [...]

Caii s-au oprit pentru a se odihni şi a fi adăpaţi. Căruţa a oprit la marginea unei fântâni ce avea un arc din lemn de care atârna o funie de 10–12 metri. La capătul acesteia se află o găleată din lemn, care împinsă ajunge până la fundul puţului. Odată plină găleata se ridică, prin acelaşi procedeu primitiv. Apa este galbenă, sălcie, deseori nămoloasă, dar aceasta nu-i împiedică pe vizitii, odată ce caii sunt adăpaţi, să se arunce şi ei asupra apei. Cum se simt ei? Ei spun că nu păţesc nimic şi apa le face bine.

După ce toată lumea s-a răcorit am plecat mai departe. Am aruncat o privire p. 155
asupra peisajului, era o câmpie monotonă. Nu pierdeam nimic dacă dormeam. O nouă lovitură pentru furgonul nostru a fost când au fost opriţi brusc cei patru cai. De data aceasta eram în apropierea unui sat. La câţiva metri casele străluceau în soare. Un zumzet vag se auzea, încât puteam ghici că în sat se aflau locuitorii unui întreg oraş. Pentru a ne odihni mai bine, am închis portierele de piele, care se aflau de o parte şi de alta a locului vizitiului. Ultimul era antrenat într-o discuţie vie. După ce am dat la o parte draperiile am văzut că trăsura era înconjurată de cerchezii din garda imperială a împăratului. Unul dintre aceştia, o apariţie destul de sălbatică şi în ciuda căldurii sufocante înfăşurat până la picioare în redingota sa de stofă groasă, luase caii de căpăstru, în timp ce un altul, ce avea pe cap o imensă căciulă de blană, se pregătea să-l lovească cu biciul său cu noduri pe vizitiu, care ţipa şi îşi agita braţele ca o moară. Suntem la intrarea în tabăra gărzii particulare. Alexandru al II-lea şi suita sa nu erau prea departe. Ardoarea cu care cerchezii încercau să-l împiedice pe vizitiul nostru să înainteze, ne confirma această convingere [...]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 157 Trecerea Dunării s-a făcut în fața Zimnicei. Acest mic oraș românesc, de care până acum doi ani nu știa nimeni, și care se află în apropierea Dunării, și-a căpătat faima istorică. Un canal de lărgimea unui râu mic, scălda partea de jos a caselor, dar pentru a ajunge la fluviu trebuia să traversezi terenuri nisipoase de patru-cinci kilometri. În timpul marilor inundații aceste terenuri sunt acoperită de apă și atunci se poate spune într-adevăr că Zimnicea se află pe malurile Dunării.

Orașul în sine nu are nimic deosebit, ocupă un teritoriu mare din cauza spațiului dintre case, atât de bine construite încât unele se pot numi locuințe de lux,
p. 158 există și un fel de castel înconjurat de un parc cu ulmi minunați //ce aparținea familiei bogatului bancher de origine greco-vieneză, Sina[75]. Vederea este magnifică. Se zărește culcat molatic pe o colină înverzită, orașul cucerit în prima etapă, Sistov, care păstrează încă căldura luptelor. Casele albe cu acoperișuri roșii, sunt construite pe înălțimi la ieșirea fluviului, una deasupra alteia se ridică din crăpătură, în crăpătură, înfipte în pe flancurile stâncilor, chiar deasupra prăpăstiilor sau grupate câte o duzină ici și acolo, ca imense pete de piatră acoperite de spumă, înconjurate de grădini, de arbori uriași, de verdeață. Aveam timp să examinăm totul, pentru că aveam promisiunea unei autorizații speciale din partea statului major pentru a doua zi, lucru care ne bucura, mai ales că ne va fi satisfăcută nu numai curiozitatea. Înaintea ochilor ni se deschidea noi orizonturi pentru fericirea stomacurilor. Se părea, așa ne povesteau ofițerii ruși, reveniți de pe celălalt mal, că acolo se găseau două hanuri turcești garnisite cu de toate, lucruri care lipseau cu desăvârșire în Zimnicea. În balconul cafenelei *Cercul*, în fața căreia se deschidea o frumoasă priveliște, dacă am fi vrut să urmărim luptele, ar trebui să ne mulțumim cu ultimele căni de metal pline cu bere îndoielnică și cu gemuri din rezerve, acoperite cu un strat de praf și puse în apă sălcie. Nici urmă de mâncare. Există în fața cafenelei un local pentru drumeți, dar pentru a ajunge în sala de mese trebuia să treci prin bucătărie, unde ni se arăta un spectacol grețos: resturi de carne, capete de oi, gunoaie de tot felul ce pluteau în mijlocul unui sos murdar, iar bucătarul era un fel de căpcăun pe jumătate dezbrăcat, cu părul zbârlit, cu mâinile murdare băgate până la subțiori în cratițe, toate acestea puneau punct celei mai grozave
p. 159 *senzații de foame. Și totuși // erau ruși care mâncau, pentru că bucătarul-căpcăun* punea neîncetat porții. Mi s-a semnalat o cale salvatoare [...] Un cantinier despacheta tot felul de mărfuri și băuturi. O bucurie! Știrea nu era falsă! Iată omul, umeri și față de adevărat mujic, așezat pe un butoi gol și înconjurat de baloți. Dar vai, de trei ori vai! Avea ordin să nu vândă decât ofițerilor, consemn sever, pe care nu avea de gând să-l încalce, mai ales că ofițerii plăteau bine.

După mai multe rugăminți, foamea ne făcea lași, mujicul ne-a dat soluția, pe care ne-a tradus-o un camarad rus. „Îmi este interzis să vă vând, dar nu vă pot împiedica să furați o sticlă sau un jambon, mai ales când eu sunt întors cu spatele. Numai că dumneavoastră, care sunteți oameni onești îmi veți lăsa prețul cuvenit pe banca aceasta de lemn. Voi fi convins că rublele mi-au picat din cer și nu mă voi plânge nimănui". Așa am făcut. Cu o dexteritate de pocherist am luat o sticlă de porto, care dormea pe fundul unui cufăr spintecat, iar tovarășul meu rus a subtilizat

[75] Baronii de Sina, familie de bancheri de origine aromână, stabiliți în Imperiul Austriac.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu delicatețe mai multe bunătăți. Suma echivalentă a fost lăsată pe banchetă. Mujicul care se prefăcea ocupat de samovar, s-a întors și dintr-o privire a evaluat monedele. „Iată, cum m-a ajutat cerul să am ceva bani pentru băutură!"

Iată cum am reușit să mâncăm în istorica seară a trecerii Dunării. În schimb cu locuința a fost cu totul altceva. Reținusem la cafeneaua *Cercul*, un fel de pod la primul și de fapt unicul etaj. Eram atât de mândru de cucerirea acestui loc de dormit, ca de victoria asupra Sistovului. A trebuit să luptăm cu o mulțime de candidați. Dar în final cheia a ajuns în buzunarele noastre și ne-am îndreptat //spre p. 160
locuință cu satisfacția omului care avea nevoie de odihnă, liniștit că o poate găsi într-o formă mai mult sau mai puțin confortabilă. Traversând imensa curte a hanului am mers prin întuneric lovindu-mă de numeroasele trupuri care se odihneau pe paie, între trăsuri, căruțe. Caii, patru la fiecare căruță, pășteau în liniște. O simfonie de sforăituri se auzea din camerele așezate de-o parte și de alta a culoarului de lemn. Toată lumea era obosită, numai într-o cameră era lumină. Cum ușa era întredeschisă, am recunoscut așezat la masă și scriind, corespondentul unui ziar englez. Așezat pe pat, în cămașă, cu pantalon de uniformă, colant cu dungă roșie, pe cap cu un basc de stofă, pe care ofițerii maiestății sale britanice, o poartă cu grație într-o parte, tovarășul colegului meu M.F este prototipul aristocratului britanic, distins, grațios, puțin efeminat. Trăsăturile fine, relaxate, conturul gâtului desenat ca al unei femei, ochii languroși, gura umbrită de o mustață mică și blondă ca și părul, păstrând un aer disprețuitor, mâinile și picioarele fine: acesta era atașatul militar englez, nepotul marelui Wellington, colonelul Wellesley.

Colonelul delegat al statului major englez, pentru a urmări operațiunile militare, a debutat prost la curtea militară a marelui duce. Ofițerii din anturajul Alteței Sale nu disimulau aversiunea pentru englezi, pe care îi considerau aliații morali și financiari ai turcilor. Marele duce însuși nu se jena în a-și ascunde sentimentele și răceala în prezența colonelului Wellesley, în opoziție cu primirea amicală făcută reprezentanților altor puteri, de exemplu colonelului Gaillard. [...]

Capitolul XIV

p. 181

Întoarcerea la București. O baie pe drum. Amorurile unui locotenent și ale unei dive. Istoria unei turme tinere. Prințul Gorceakov la București. Domnul baron Jomini[76]. Grădinile concert. Aventurile unei figurante.

La sfârșitul lui iunie, câmpia este minunată în Valachia. Cerealele aurii, de o bogăție neobișnuită, acoperă câmpurile cu jerbe aurii, alungând monotonia și plictiseala. O abundență neobișnuită de flori de câmp, înalte aruncau sclipiri roșietice, albastre și verzi peste galbenul pal al grâului. Plantațiile de porumb verde cu mătasea zburlită semănau cu niște păduri în miniatură. Pepenii, dovlecii, se

[76] Aleksander Jomini (1814–1888), diplomat rus de origine elvețiană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ofereau trecătorilor, demonstrând abundența pământului. Țăranii erau îmbrăcați într-o cămașă lungă, albă strânsă în talie, care le ajungea la picioare, încălțați în sandale antice; țărăncile erau îmbrăcate în rochii de bumbac cu marginile brodate,
p. 182 în picioarele goale, reînviau antichitatea greco-romană. // Eşti surprins de puritatea trăsăturilor acestor țărani; rasa s-a menținut intactă. Adeseori în excursiile mele de-a lungul Țării Românești am întâlnit, mergând lângă carele trase de boi, pe care îi atingeau din timp în timp, un țăran cu barbă lungă şi păr alb minunat, demn de a figura într-un <portret de> Leopold Robert[77] şi pe care cei mai buni pictori ai noştri l-ar plăti scump dacă ar fi model. Tabloul idilic pe care îl am sub ochi, la un sfert de oră după ce am părăsit Zimnicea, era completat de turme de bivoli negri, de talie mare, cu magnifice coarne albe, ghemuiți în noroi până la umeri. Niciodată nu am văzut o expresie de beatitudine, ca la aceste animale ce stăteau în mizerie [...]

Către amiază căldura a devenit insuportabilă şi eu am fost cuprins de o idee năstrușnică, dar pe care circumstanțele o explicau. Doream să mă bucur de o baie din apa fântânilor. În timpul mersului trăsurii, m-am dezbrăcat, iar vizitiul meu s-a transformat în băieş, vărsându-mi în cap mai multe găleți de apă. Preocuparea mea era de a nu fi văzut de nimeni, iar experimentul meu hidrografic să nu jignească pudoarea nimănui. La dreapta şi la stânga nu era nimeni, nici un călător nu era pe drum; pe câmp nu erau decât câțiva țărani, care erau absorbiți de munca lor. Dar din păcate, în momentul în care suspinam de satisfacție, suindu-mă pe scara
p. 183 trăsurii, pentru a mă înveli în pătură, ca într-un halat de baie, o pală de praf // mi-a întunecat vederea. Am auzit un zgomot mare de roți şi cai, o escortă de călăreți înconjura două trăsuri ce treceau pe lângă rezervor, nu atât de repede pentru a împiedica pe cerchezi şi personajele din caleaşcă să se mire şi să râdă de spectacolul oferit de cel care se îmbăia în mijlocul drumului [...]

p. 197

Capitolul XV

Primii prizonieri la Bucureşti. Hassan paşa. Ştiri din Balcani. Opiniile baronului Jomini despre ridurile lui Gurko[78]. Detalii despre viața din Bucureşti. Vecin cu un artist. Cumpărarea unui cal. Călătorie călare. Cel care taxează. Câteva figuri. Zimnicea sub noile specii. Negustori şi falsificatori. Kiki no.II. Prima bătălie a Plevnei. Bravo Kiki. Dezghețul la Zimnicea. Turcii! Turcii! Înfrângerea din 30 iulie

p. 198 Evenimentele se precipită. Şansa le surâdea ruşilor. Într-o zi am aflat de căderea cetății Nicopole[79] şi capturarea celei mai mari părți din garnizoană, inclusiv a celor trei paşale. În seara zilei de 12 iulie, la gara Filaret[80] se afla o

[77] Louis Léopold Robert (1794–1835), pictor elvețian.
[78] Iosif Vladimirov Gurko (1828–1901), mareşal rus.
[79] *Nicopole*, oraş în Bulgaria.
[80] Gara Filaret, prima gară din Bucureşti deschisă în 1869.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mulțime de oameni. Un public pestriț aștepta sosirea celor trei generali, care veneau cu trenul din Giurgiu. Așteptarea s-a prelungit mai multe ore, dar a fost răsplătită. Dintr-un cupeu de clasa întâi au coborât doi ofițeri din garda rusă și un turc, un bărbat impunător, înalt, cu barbă, îmbrăcat într-un costum de stofă neagră, cu un fes, pe cap. Era Hassan pașa, guvernatorul din Nicopole. Privea cu un calm oriental mulțimea care se împingea să-l vadă, apoi a urcat într-o trăsură, pentru a fi dus la hotel Boulevard, unde i se rezervase un apartament.

Cartierul general rus se mândrea cu tratamentul bun de care se bucurau prizonierii turci de rang înalt. // Curtoazia era de așteptat, mai ales față de pașa p. 199
comandantul Nicopolului. Chiar de la trecerea Dunării, acest căpitan vigilent a știut să nu vadă materialul debarcat de ruși sub nasul său. Și acum se lăsa deplasat dintr-o poziție formidabilă. Unii specialiști spuneau că trebuia un asediu îndelungat ca să poți ocupa un astfel de loc. Însă au fost necesare numai câteva ore pentru a câștiga cetatea. Au fost de ajuns numai câteva ceasuri de luptă, pentru a lua prizonieri 6 000 de soldați turci [...] Se spunea că acest brav Hassan pașa a cerut să intre în armata rusă. Ocazia nu i-a lipsit să ceară acest lucru. Înainte de a fi dus mai departe, a fost primit de generalissimul Nicolae și apoi de împărat, care i-a restituit sabia și care probabil a adăugat cu discreție fișicuri de aur imperial. În sfârșit Hassan pașa nu era exemplul cel mai fericit pentru ofițerii otomani [...] p. 200

A doua zi seara, Hassan pașa s-a dus la gara Târgoviște (cea din care pleacă trenurile spre Occident), iar mulțimea aflată de față, fie sub pretextul conducerii prietenilor, fie pentru a afla vești, l-a primit cu răceală pe generalul turc, care s-a arătat de mai multe ori la fereastra vagonului și saluta după moda orientală, în timp ce trenul se punea în mișcare.

În timp ce pașa mergea în condiții excelente spre locul de arest, 6 000 de prizonieri înfometați și bolnavi așteptau în ploaie, în mijlocul ruinelor fumegânde, o bucată de pâine [...]

Am abandonat hotelul, unde servirea lăsa din ce în ce mai mult de dorit; p. 202
m-am mulțumit cu o mansardă, unde poate este bine să stai când ai 20 de ani, dar unde te prăjești la orice vârstă, la 44 de grade.

Am descoperit pe o străduță situată în spatele pieței teatrului și lângă grădina Cișmigiu[81] o cameră mobilată, într-o mică vilă locuită de o văduvă a unui ofițer. Doamna și fiica sa ocupau corpul principal al clădirii, primul și unicul etaj din fundul curții se compunea din camere mobilate, dintre care una era închiriată regelui clovnilor, Paul Legrand[82], care se afla atunci în București, pentru spectacole [...]

Dimineața am plecat de acasă, pentru a respira aerul înmiresmat din Cișmigiu. Nu știu ce altă grădină poate rivaliza, după opinia mea, cu acest parc unde umbrarele sunt atât de proaspete, florile diverse, bucureștenii par nepăsători față de această minunăție, pe care o posedă. Întreținerea Cișmigiului lasă de dorit, iluminatul nu există și nu întâlnim decât trecători. // p. 203

În rest dimineața mea era ocupată de vizite, diferite drumuri în căutare de informații, ocupația principală a unui reporter, și se termina cu prânzul luat la

[81] *Cisme-ju.*
[82] Paul Legrand (1816–1898), celebru mim parizian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

hotelul *Hugues*[83] sau la excelentul restaurant *Labes*[84], care era apreciat de majoritatea străinilor.

După prânz vizită la reacția „Românului". Eram sigur că aici găsesc informații sau cel puțin puteam verifica veridicitatea zvonurilor care circulau în oraș. În orice caz, eram primit cu amabilitate de confrate și sinceritate fie de proprietarul ziarului, dl. Rosetti, fie de către redactorul-șef, Costinescu. Apoi trebuia să te întorci acasă, iar ca să poți lucra trebuia să închizi ermetic jaluzelele și transperantele. La orele opt și un sfert mă duceam la gară să las scrisorile. Era o plimbare încântătoare de douăzeci de minute printre vilele și casele cu grădini, înconjurate de iederă și de chimen dulce ce miroseau frumos, ale căror ferestre deschise îți dezvăluiau interioare confortabile, adesea mobilate cu gust și bogăție. Familiile cu copii erau reunite la masa de seară. Bineînțeles nimic nu amintea războiul și trebuia să te întâlnești cu ambulanțele pline de răniți, pentru a simți adevărul.

Seara era încărcată. Invitațiile curgeau, la un ministru sau la un deputat, apoi grădinile exercitau atracțiile lor, nu din cauza programelor, ci a publicului pestriț și vesel, care își dădea întâlnire spre miezul nopții și chiar mai târziu. Pentru cei înzestrați cu umor de noapte se găsea, la cercul tineretului fondat de o societate de avocați și de oameni politici, o societate foarte interesantă compusă din spirite vii, gata oricând să discute evenimentele zilei sau alte probleme generale și // aventuri. p.
Toată această lume a studiat la Paris, fiecare având la activ mai multe voiaje; am avut deseori prilejul să ascult aceste discuții care se prelungeau după miezul nopții. Acestea se petreceau la primul etaj; jos în grădină la Hugues, o jumătate de duzină de petrecăreți, dintre care Brummel, șeful unei mari bănci, își omorau timpul cu amintiri în jurul unei mese cu aperitive, în timp ce în boschete misterioase, ofițerii ruși sărbătoreau cu șampanie cuceriri care nu trebuiau să-l îngrijoreze pe sultan. Zorii zilei nu erau departe când ajungeam la mica vilă, a cărei ușă nu era niciodată închisă. De obicei băcanul din colț avea obloanele ridicate și familia vecinului meu, croitorul, cu cele trei fete atât de abile în mânuirea acului și a vorbei, ale căror chicoteli și bârfe îmi pătrundeau în cameră și care nu aveau grijă să închidă ferestrele de la dormitor unde se odihneau [...] Nu există hoți în București, toate casele din vecinătate nu sunt închise și nu au portar, fiind lăsate la voia întâmplării. *Adevărul este acela că în timpul absențelor mele nu mi s-a luat nimic* și singurele furturi la care am fost supus au fost acelea făcute de comisioanele exorbitante cerute de bancheri pentru scrisorile de schimb[85].//

În timpul celor cinci luni petrecute în România nu am auzit vorbindu-se decât p.
de o singură crimă. Întâmplarea a făcut ca aceasta să se petreacă pe strada mea, în fața vilei doamnei V. O văduvă locuia cu fiica sa, când în timpul când își beau

---

[83] Celebru hotel bucureștean construit de belgianul Donat Hugues.

[84] Cafenea situată pe strada Germană (Smârdan) deschisă de doi germani, frații Jacques și Henry Lebes.

[85] „Trebuie spus că poliția din București, grație grijii prefectului Radu Mihai este activă și vigilentă. Agenții sunt numeroși și comunică între ei prin fluierături de la un post la altul. Iată o mică aventură pățită de vecinul meu dl. Legrand, care dovedește ardoarea agenților. Artistul ieșea de la un spectacol de la Grădină și aducea împăturit în servietă costumul de scenă. Nu a făcut două sute de pași, că un agent l-a întrebat despre pachetul, pe care îl ducea la o oră așa de târzie. A trebuit să spună cine este și unde stă, iar agentul l-a însoțit până acasă". **(n.a)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ciocolata au fost asasinate de servitori: valetul şi bucătăreasa. Aceştia au ascuns cadavrele în baie, au luat banii şi bijuteriile şi au plecat spre casa lor, spre Transilvania. Cuplul nu a părăsit ţara, când abilul prefect Radu Mihai, le-a şi descoperit urmele. Din nefericire, în momentul când a vrut să-şi cumpere biletul de tren, comisarul a văzut că şi-a uitat portofelul acasă. Aşa le-a dat celor doi timpul necesar să treacă în Austria, dar au fost arestaţi şi extrădaţi.

În 27 iulie, la orele cinci dimineaţă, unul dintre noii mei prieteni, vegetarian înrăit, avocat, dar cunoscător în privinţa cailor, a venit să mă ia de pe strada Renaşterii, pentru a mă duce la piaţă, de unde trebuia să cumpăr o şa. Aceste târguri au loc de două ori pe săptămână la marginea oraşului, pe un câmp unde se desfăşoară şi marele târg din mai, la sfârşitul căruia au loc mai multe solemnităţi la care iau parte toţi, de la prinţ, prinţesă până la cel mai umil cetăţean. În acest an, târgul de mai a fost mai animat ca niciodată. Marele duce Nicolae şi suita sa a fost la întrecere cu curtea // princiară a fratelui său, Alexandru. A dansat o poloneză cu p. 206
prinţesa, care purta ca şi suita sa un costum naţional, o năframă albă cu paiete de aur ce acoperea corsajul şi fusta bogat ornate. Doamnele de la curte se amestecau cu ofiţerii ruşi şi români; pe câmp a fost instalat un bufet, prefigurând astfel evenimentele militare care urmau. După un drum lung în tramvaiul care mi-a relevat cât de mare este Bucureştiul, am ajuns la târg, dar piaţa de cai nu era încă deschisă. Intermediarii, geambaşii erau însă prezenţi mirosind cumpărătorii, ameţindu-i cu oferte. Aceşti stimabili negustori care se agitau pe alei, în micile cârciumi unde semnau contractul parafat de un pahar de vin, care îşi căutau chiar prin tramvaie muşterii, semănau foarte mult cu vânzătorii noştri de bilete. Aceleaşi băşti, aceleaşi clipiri din ochi. Există însă o diferenţă. Domnii negustori din târgul din Bucureşti sunt poligloţi. Obsesiile lor se manifestă în toate limbile posibile şi dialectele. Să nu credeţi că scăpaţi cu un simplu nu sec! Vă iau de braţ, vă trag de haine, vă zumzăie în urechi până vă hotărâţi să faceţi ca ei sau apelaţi la argumentul *ad hominem* singurul la care reacţionează şi cedează. Încet-încet negustorii sosesc, făcând animalele să sară şi să se cabreze de-a lungul străzilor, care mărginesc târgul. Este o repetiţie generală a pieţii. Grupurile încep să se formeze, să discute să se încălzească. În sfârşit ceasul sună, iar târgul este deschis oficial.

Lăsăm în stânga secţiunea vitelor, boi //vaci, tauri, care stăteau liniştiţi în faţa p. 207
gunoaielor lor; secţiunea cailor este la dreapta, într-un ţarc destul de grosolan înconjurat de lemne necioplite.

Nevoile războiului au făcut să crească numărul animalelor, care se găseau din abundenţă. În general nu sunt cai de rasă şi mai multe dintre aceste cuceriri ale omului pot fi aşezate în categoria umilitoare a mârţoagelor. Geambaşii din interior sunt şi mai insistenţi decât camarazii lor de la intrare. Mai ales unul nu a încetat să mă urmărească. Acest nefericit nu avea nas şi jumătate de faţă îi era arsă. Fusese vizitiu şi pretindea că are o experienţă mare [...] După ce a trecut o oră în mijlocul strigătelor, chiţăielilor, ferindu-mă de lovituri, am zărit un cal turcesc, jumătate arab, o adevărată bestie de salon prin înălţimea crupei, dar ale cărei picioare nervoase şi gambe de oţel demonstrau capacitatea de a rezista la oboseală. Ţinea capul mândru, ochii erau vii, cu o privire maliţioasă. Animalul avea un harnaşament *à la turc*, cu o pernă îndoită de o curea legată de stomac ce forma şaua, pusă pe o cuvertură cu franjuri multicolore. Îmi găsisem marfa. La sfatul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prietenului meu vegetarian m-am ferit să intru direct în tratative cu proprietarul, un
p. 208 țăran; m-am apropiat de geambașul cu nasul spart, însărcinându-l cu negocierea // ; negustorul m-a învățat să mă îndepărtez și să mă prefac că vreau să cumpăr un alt cal și numai după negocieri crâncene calul a devenit proprietatea mea în schimbul sumei de 20 de napoleoni de aur, plus comisionul care nu era prea mare al geambașului [...] A doua zi seara am încălecat pe Kiki și am pornit în direcția Dunării, pentru că formalitățile pentru îmbarcarea unui animal în tren erau prea obositoare. Seara era minunată, și când căldura se potolea, iar pe cer începeau să strălucească mii de stele – cerul este mai albastru și stelele sunt mai strălucitoare în Orient – drumul mi s-a părut atât de frumos, încât nu m-am oprit prin satele prin care am trecut. O ceartă care a izbucnit între văcarii români și soldații ruși, care conduceau un convoi (în general se înțeleg destul de prost) nu era un prilej de a mă opri.

Am traversat trei sau patru cătune vesele, toate de același fel: barăci foarte joase, cu acoperișuri care abia depășesc solul. În cele mai multe cazuri țăranul locuiește dedesubt, în bordeiele răspândite la întâmplare, biserica și casa parohială sunt printre puținele construcții care pot fi numite clădiri. Astfel, călătorul se poate
p. 209 opri numai la popă, dacă vrea să se ferească // de promiscuitatea animalelor și a oamenilor care stau în hanuri sau mai bine în aer liber, ca locuitorii care își întindeau păturile și pernele în fața porților. În fiecare sat poliția locală m-a acompaniat de la intrare până la ieșire, fiind reprezentată de hoarde de câini lupi ale căror urlete îi trezesc pe locuitori obișnuiți cu astfel de izbucniri, dar care îl enervau pe Kiki.

Spre miezul nopții o lumină vie s-a ivit după arbori; ea ne arată cum ne putem continua drumul de la București, pe șoseaua cu arbori seculari. Era un pod peste o apă, iar lumina venea de la cabina celui care strângea taxa. Câteva căruțe de negustori erau oprite la intrarea pe pod, iar căruțașii discutau. Cel care strângea taxa își apăra tariful, iar funcționarul său cu o lanternă în mână ținea de hățuri caii căruței, pentru a-i împiedica să treacă podul. Apropiindu-mă să-mi plătesc obolul am fost surprins să recunosc în cel care strângea taxa pe un tânăr pe care îl întâlnisem de multe ori în grădina *Raşca*[86] sau la club. Cu studii făcute la Paris acest perceptor așezat în acest colț pierdut al câmpiei, vorbea perfect franceza. Mi-a propus să-mi petrec noapte la el, unde funcționarul mi-a așezat imediat patul. Kiki legat de un copac avea înaintea lui o cantitate mare de ovăz. Spunându-mi bună seara, amfitrionul mi s-a plâns de inconvenientele muncii sale. În loc să fie avocat sau funcționar public, ca majoritatea concetățenilor săi întorși de pe malurile Senei, administra taxa podului, pe care o arendase, contând că evenimentele militare îi vor aduce venituri foarte mari. Această parte a previziunii nu a pregetat să se
p. 210 înfăptuiască, căruțele, furgoanele // trăsurile cu bagaje treceau zi și noapte peste fragilul pod, numai că cei care le conduceau nu erau prea doritori să-i plătească [...] De obicei căruțașii se uneau mai mulți și traversau în galop podul, sufocând sub lovituri de bici și urlete pe bietul perceptor. Cu mare greutate reușea să-l oprească pe ultimul, care plătea numai după o partidă de box! Dar ceilalți trecuseră deja. Toate reclamațiile, plângerile bietului perceptor n-au servit la nimic, și când a auzit că sunt bine văzut la curte a trebuit să-i promit că voi expune autorităților

[86] Vestită gradină bucuresteană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

trista sa soartă şi dorinţa de a fi protejat împotriva veleităţilor căruţaşilor de a traversa gratuit [...]

A doua zi seara am sosit la Zimnicea în compania a şase negustori evrei, care mi-au dat un loc în căruţa lor. Kiki a fost înhămată alături de alte patru animale robuste care trăgeau deja echipajul. Tovarăşii mei erau foarte veseli, cu zâmbetul pe buze. Unul dintre ei, un tânăr masiv, cam murdar, improviza cuplete; le cânta în germană, care era limba vorbită de evreii din România, cu o voce răguşită şi gesturi groteşti ca ale celui mai mare comedian de varietăţi, amuzantul Baron. Cum afacerile sunt afaceri, doi dintre ei mi-au propus să-l vând pe Kiki, apreciind eleganţa şi calităţile acestui animal.

Unul dintre ei care mi-au propus vânzarea <era un> călător bătrân cu barba de patriarh, ce începuse // ca bucătar în timpul războiului Crimeii. Ce timpuri frumoase! Lirele sterline umpleau buzunarele, englezii mâncau ca nişte căpcăuni şi plăteau ca nişte mari seniori [...]

Ce schimbare s-a petrecut la Zimnicea după ultimul meu sejur! Abundenţa domnea acolo unde noi am eşuat să cunoaştem încercările plutei Meduzei! Nu mai era nevoie să fugărim gâştele, pentru a le tăia, a le curăţa, pentru a fi pregătite de servitori. O mulţime de negustori de toate felurile se abătuse asupra orăşelului. În case, magazinele şi podurile acestora au fost închiriate cu preţuri fabuloase. Reprezentanţii marilor firme de alimente din capitală, din Ploieşti, Iaşi şi-au instalat mărfurile în magazine improvizate. Negustorii de vin din Ungaria, furnizorii de corturi, de echipamente militare, croitorii, cizmarii au urmat exemplul comercianţilor de merinde. O jumătate de duzină de restaurante au fost deschise; se gătea pentru toate gusturile: bucătărie grecească, rusească, austriacă. Ultima se afla la ultimul etaj.

Curând s-a răspândit ştirea în România, Rusia, Ungaria că Zimnicea, locul de trecere al armatei ruse, era un veritabil El Dorado, că numai cu ajutorul a câtorva cutii de sardine şi o duzină de sticle cu etichete pompoase şi false se putea face avere mai sigur decât în locurile din California. Atunci în afara negustorilor serioşi, a reprezentanţilor unor firme de renume, s-a bulucit o mulţime de // de mici intermediari, speculanţi, escroci. Toată această lumea sosea fie în căruţa trasă de o mârţoagă, fie cu o roabă sau cu un simplu balot în spate.

Obiecte fantastice era etalate de aceşti speculanţi în mijlocul drumului, pe tăvi protejate de soare şi de ploaie de pânze sau de umbrele enorme. Alţii le puneau direct pe pământ şi rămâneau acolo până când soldaţii şi ofiţerii care treceau le-ar fi luat contra cost. Întreaga Zimnice părea un imens târg, unde se putea găsi puţin din toate. Falsificarea mărfurilor era regulă generală. Amestecuri greţoase dintr-un colorant natural şi vinuri de ţară erau vândute drept Château-Larose şi Margaux[87]. O casă din Budapesta imita cu cinism etichetele şi dopurile mărcilor Épernay[88], pentru a cere între zece şi doisprezece franci pentru o sticlă de apă sărată amestecată cu potasă şi zahăr [...] Fabricile de ţuică din Ploieşti furnizau rom de Jamaica, lichior şi alte coniacuri de primă calitate. Unul dintre aceşti falsificatori au împins imaginaţia până acolo încât a scris cu mâna etichete reproducând semnătura

[87] Vestite soiuri de vin franţuzeşti.

[88] Épernay, oraş în nordul Franţei, departamentul Marne şi şampanie cu acelaşi nume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unui primar din Charente[89], pentru a proba autenticitatea lichiorului. Hainele, stofele, pantofii erau de o calitate groaznică. Se rupeau imediat ce la îmbrăcai.

Cu puține excepții toți acești negustori erau necinstiți. Cea mai mare parte doreau să se stabilească pe celălalt mal, la Șistov, dar autoritățile nu se grăbeau să le satisfacă dorința. Comercianții și meșteșugarii bulgari, care își reluaseră activitatea
p. 213 și-au redeschis prăvăliile, care erau suficiente pentru comerțul din Șistov. //

Am trecut Dunărea în 30 iulie. Pe drum am realizat că Kiki era prea voluntar și era nevoie mereu să apelez la bici și pinteni pentru a merge așa cum doream. Am profitat de oferta făcută de directoarea azilului Crucii Roșii, o tânără din Odessa, de a schimba pe încăpățânatul meu cu un cal de cazac puternic și ușor de manevrat. Azilul era instalat în casa unui turc fugit; era plin de răniți îngrijiți de o duzină de doamne tinere și drăguțe. Amabila directoare mi-a spus că în acea seară aștepta un alt convoi de răniți. Era mâhnită că nu avea materiale și nici medici pentru a-i primi și a-i ajuta așa cum trebuie.

Ofițerii ruși arătau dispreț pentru Societatea din Geneva [...] Seria de lupte pentru Plevna a început. O brigadă comandată de un general, prea amator de băuturi tari pentru a face față situației trupelor sale și forței adversarilor a intrat cu
p. 214 capul înainte într-o capcană întinsă //de Osman pașa[90]. Acest general conducea un excelent corp de armată concentrat în jurul Vidinului, pe Dunăre. Atitudinea sa era pasivă, dar grație imobilității sale a păstrat sultanului o frumoasă forță militară intactă, iar pe de altă parte a împiedicat joncțiunea între sârbi și insurgenții bulgari. Până la jumătatea lui iulie, Osman pașa a rămas pe colina ce domina Vidinul, gata să răspundă atacului tunurilor românești de la Calafat. Într-o dimineață nu s-au mai zărit, de pe bateria Carol, corturile albe turcești, Osman pașa părăsind locul în mare grabă și mister. În același timp, generalul Krüdener, după ce primise întăriri și înlocuind pierderile provocate de boli, nu din confruntări, a pornit să cucerească regiunea de dincolo de Nicopole. Avangarda a sosit în seara de 19 iulie în fața Plevnei, cetate al cărei nume a devenit imediat celebru, dar care momentan era necunoscută. Orgolioși și încrezători în steaua lor, rușii au intrat în cetate fără a cunoaște forța inamicului. Credeau că va fi de ajuns a se arăta pentru a fi cuceritori, așa cum s-a întâmplat la Târnovo[91].

Deziluzia a fost crudă. Imediat ce două regimente s-au instalat în oraș, Osman pașa, care era ascuns de o încrețitură a reliefului, a surprins trupele rusești în timp ce se pregăteau de somn. Într-o clipită cele două regimente au fost înconjurate, mai mulți au căzut străpunși de baionete și gloanțe, fără a putea să se apere, neputând folosi armele.

Când în sfârșit alarma a fost dată, iar rușii au început să se retragă, au înțeles că nu au în fața lor numai adversarii, ci și populația turcească din Plevna. Balustradele ferestrelor s-au transformat în baricade, ferestrele caselor s-au deschis
p. 215 pentru a lăsa // tunuri, puști, carabine să verse încontinuu asupra rușilor, moartea. Luptele au fost crâncene în moschee și în jurul ei, în cimitir, unde se retrăseseră două batalioane. Carnajul a încetat din lipsă de combatanți; numai câteva sute de

[89] Charente, departament din vestul Franței, regiunea Aquitania-Limousin-Poitou-Charentes.
[90] Osman Nuri pașa (1832–1900) feldmareșal otoman, comandant al cetății Plevna.
[91] *Tirnova*, Velico Trnovo, oraș în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ruşi au reuşit să scape. Comandanţii celor două batalioane se aflau printre morţi. Osman paşa s-a stabilit în oraş.

Din ziua de 18 <iulie>, marele stat major al armatei de la Dunăre nu mai avea decât două obiective: să ascundă sângerosul eşec al nopţii fatale şi să se răzbune înaintând spre Plevna. Două corpuri de armată ruseşti s-au îndreptat spre oraş. Unul, comandat de Krüdener a avansat spre Nicopole, luând poziţii la nord de Plevna; altul, sub comanda prinţului Şahovskoi, a luat direcţia Şistov. Pe aceste două direcţii se vor angaja acţiunile şi se aşteptau lupte sângeroase, astfel încât era necesar întreg materialul ambulanţelor. Sub impresia acestor pregătiri am reluat drumul spre Zimnicea, urcat pe Kiki II, căruia am avut ocazia să-i apreciez calităţile.

Traversând spaţiul dintre cele două puncte, în locul unde, puţine zile mai târziu, va avea loc atentatul împotriva unui scriitor, M.P, corespondentul agenţiei Havas, am depăşit un convoi de căruţe încărcate. Unul dintre soldaţi aflaţi pe capră m-a întrebat în ruseşte. Am crezut la început că voia să-şi dea importanţă atunci când mi-a când mi-a cerut să-i arăt actele. Dar chiar când mă pregăteam să-i arăt fotografia talisman, soldatul împreună cu camaradul său au coborât de pe capră. Unul mi-a luat calul de hăţuri, celălalt a început să mormăie cuvintele tabac şi votcă, părând doritor să facă cunoştinţă cu buzunarele mele. Noaptea era aproape // p. 216
şi trebuia să acţionez foarte repede pentru a termina afacerea. O lovitură de cravaşă aplicată pe degetele celui care atenta la buzunare l-a făcut să fugă; o uşoară lovitură cu pintenul l-a făcut pe Kiki să galopeze furios [...]

Am intrat în tabără puţin zguduit de această întâmplare. Tovarăşii mei deja dormeau pe saltelele aşezate pe pământ. Sosirea mea, precedată de o altercaţie cu proprietarul casei, care nu mă lăsa să intru la o oră atât de nepotrivită a trezit toată lumea. Aceşti oameni de treabă mi-au spus că m-au considerat pierdut, înecat, rănit.

Îmi vorbeau de o mare victorie a ruşilor, de mii de prizonieri turci. Eu ştiam că în timp de război nu este înţelept să semeni panică, am preferat să păstrez tăcere, linişte întreruptă numai de sforăiturile celor din jur [...]

Nu ştiu cât timp am dormit, când am fost trezit brusc de o hărmălaie îngrozitoare. Toţi cei din casă, aproximativ 50 de persoane, negustori, vizitii, vivandiere, escroci, alergau pe scări urcând şi coborând, răsturnând mobile, strângându-şi hainele, valizele, sacii, făcându-şi pachetele şi înjurând în toate limbile posibile.

Proprietarul, personajul care îmi făcuse scene mai devreme, părea mai înspăimântat decât locatarii săi [...] // Marea victorie de peste noapte se p. 217
transformase într-o zdrobitoare înfrângere. Cele două corpuri de armată conduse de Krüdener şi Şahosvkoi au fost spulberate. Turcii au început să-i urmărească pe asediatori şi nu întârziau să intre în Şistov, unde nu ar fi lăsat piatră peste piatră. Osman paşa care din aceea zi şi-a luat numele legendar de salvator, se jura că aşa va fi. Podul a fost rupt pentru a-i opri pe turcii victorioşi şi pentru a permite guvernului de la Bucureşti a se pune în siguranţă. Iată ştirile care îi făceau pe locuitori să intre în panică şi să se salveze cine poate.

Panica era generală. Toate magazinele, prăvăliile, tarabele improvizate au fost strânse şi închise. În mai puţin de două ore totul a dispărut ca într-un uragan. Negustorii se gândesc să salveze din mărfuri dar se gândesc mai mult la salvarea persoanelor lor. Trăsurile sunt luate cu asalt. Oameni sunt agăţaţi de osii şi scândurile căruţelor. Se oferă birjarilor sume fabuloase, până la 200 de franci

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pentru o etapă de o jumătate de zi. Trăsurile care pleacă sunt înconjurate de o
p. 218 mulțime înspăimântată, de lași care vor să se urce, trebuie ca // vizitii să-i împrăștie cu lovituri de bici, iar pasagerii să-i alunge cu forța pe intruși. Teama instigă accente de furie, iar locurile sunt apărate cu pumnii, sângele neîntârziind să apară.

Deodată strigătele izbucnesc: Iată-i!, Iată-i! Turcii! Turcii! În depărtare o sută de coifuri roșii, de fesuri strălucesc în soare. Sosirea câtorva cazaci, negri de praf, cu hainele zdrențuite, ținând în mâini frânturi de lemn din lănci, nu liniștește mulțimea. Deruta devine mai mare.

Creștini din Șistov au trecut Dunărea pe bărci, mai multe dintre aceste, prea
p. 219 încărcate s-au răsturnat [...] // În 48 de ore Zimnicea atât de animată, de zgomotoasă a fost părăsită. Soldații s-au dedat orgiilor, apoi nenumărate convoaie de răniți au început să treacă încet pe pod. Câmpia situată în stânga orașului s-a acoperit de corturile albe ale unui spital ambulant. Apoi, văzând că turcii nu sunt hotărâți să treacă Dunărea, negustorii, bucătarii, cei care închiriau trăsuri, s-au întors treptat-treptat singuri sau în grupuri, cu arme și bagaje. În mijlocul hărmălăii au vrut să mi-o fure pe Kiki II, dar cum îl suspectam pe îngrijitor, l-am scuturat atât de bine ca un țăran normand care își scutura merii în timpul recoltei [...]

p. 220

Capitolul XVI

Nicopole. Un oraș devastat de război. Românii în Nicopole. Generalul Stolipin[92]. O furtună în munți. Întâlnirea cu un pictor. O noapte în harem. Ședința unui consiliu de război. Acte de insubordonare. Condamnarea la moarte a unui turc. La Turnu-Măgurele. Don Carlos[93] în Orient. Aventurile celor două șalupe canoniere.

p. 221 [...] Situația militară din Nicopole era deosebită. După cea de-a doua *înfrângere militară din fața Plevnei*, marele duce Nicolae, temându-se de o
p. 222 diversiune a lui Osman pașa asupra // acestui oraș și știind că garnizoana era slăbită, a trimis ordin generalului român, care comanda trupele princiare între Corabia și Turnu Măgurele, să treacă fluviul și să întărească cele câteva batalioane rusești care se aflau în oraș. Această depeșă a generalissimului tranșa o problemă, care de la începutul conflictului a suscitat dezbateri lungi și spinoase. Trebuia să se știe dacă trupele române au o poziție pur defensivă sau dacă vor lua parte activă la lupte. Liderii guvernului român, principalii deputați s-au pronunțat pentru a doua alternativă, rușii în schimb, neîncrezători în puterea aliaților lor și crezând că nu vor avea nevoie de ei, invocau probleme diplomatice pentru a declina oferta. Deruta din fața Plevnei a tranșat problema, românii atât de disprețuiți au devenit indispensabili.

---

[92] Arkadi Dimitrievici Stolipin (1822–1899), general rus.

[93] Carlos de Bourbon, duce de Madrid (1848–1909), pretendent la tronul Spaniei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Au fost chemați.

Dar generalul Manu[94], om de caracter și care nu-i ierta pe ruși pentru disprețul arătat față de capacitatea militară a compatrioților săi, nu a pierdut ocazia să facă cunoscută opinia sa la această solicitare. El a răspuns că nu primea ordine decât de la suveranul său și a rămas liniștit la Turnu-Măgurele[95], inspectând trupele în timpul zilei, delectându-se noapte cu partide de whist organizate de statul său major.

Marele duce Nicolae a fost iritat de acest răspuns. Cei din București s-au supărat așa de fațadă pe generalul Manu; l-au înlocuit cu un ofițer strălucit, de sub subordinea sa, colonelul Angelescu[96], iar acesta a trecut Dunărea cu o brigadă românească. Numai miniștrii prințului Carol au folosit situația creată de refuzul lui Manu, pentru a obține avantaje de la aliați în schimbul participării active. Rușii care îl vedeau pe Osman pașa ridicând steagul turcesc deasupra <localității> Nicopole au fost de acord cu toate pe față, dar promițându-și să respecte cât mai puțin [...]

La Turnu Măgurele, orășel de provincie, liniștit, relativ curat, cu o p. 236
promenadă frumoasă se găsea o societate numeroasă. Brătianu venise în grabă să supravegheze proviziile și transporturile. Instalat în prefectură controla toate detaliile cu mare solicitudine, îngrijindu-se și de guvernarea politicii interne a principatului. Colonelul Gaillard, ataşatul militar francez la cartierul general rus, venea de la tabăra țarului pentru a inspecta trupele române și pentru a-i sfătui pe ofițeri și pe prinț asupra reformelor ce puteau fi introduse înainte de a intra în foc.

L-am regăsit, purtând sub uniformă legiunea de onoare, atât de brav cucerită în timpul campaniei din est, pe vechea mea cunoștință, colonelul Pilat, ginerele dlui Rosetti. Îndeplinea pe atunci funcția de sub șef de stat major al prințului Carol și venise pentru a-l întâmpina pe colonelul Gaillard. În sfârșit, un oaspete diferit era acest cavaler subțire, cu figură meridională, cu barba de abanos și cu un costum jumătate militar, jumătate fantezist, a cărei figură m-a uimit în momentul trecerii Dunării. Acest cavaler nu era altul decât Don Carlos, expulzat din Paris de către amicii săi miniștrii ordinii morale, după ce Canovas del Castillo[97] și-a expus
argumentele fără replică //reprezentantul legitimității spaniole a venit să caute p. 237
distracții în Orient. A fost decepționat.

Împăratul Rusiei i-a refuzat orice grad în armata sa, în ciuda multelor cereri. Don Carlos s-a întors atunci spre prințul României, de care este unit prin legături de rudenie. Dar Carol nu i-a acordat rudei sale, ceea ce țarul i-a refuzat. Guvernul și presa s-au opus. În sfârșit, Don Carlos și aghiotantul său, generalul Boët, amestecat în nefericita aventură a furtului de la Toison d'or[98], au obținut autorizația să circule în armata rusă și cea română ca simpli amatori.

Don Carlos este un tovarăș vesel [...] Și-a făcut repede amici printre ofițerii de stat major români și s-a distrat puțin. Aceste sentimente nu se regăseau printre

---

[94] Gheorghe Manu (1833–1911), general român și om politic român, președinte al Consiliului de Miniștri (1889–1891). În timpul războiului de independență a fost comandant de divizie, iar în februarie 1878 a obținut capitularea Vidinului. După război a fost unul dintre fruntașii Partidului Conservator.

[95] *Turnu-Maguerele*, oraș jud. Teleorman.

[96] Gheorghe Angelescu (1839–1915), colonel, apoi general, comandantul diviziei 3 infanterie.

[97] Antonio Canovas del Castillo (1828–1897), om politic si istoric spaniol.

[98] Toison d'or.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

reprezentanții presei republicane din Franța, pe care i-a regăsit la Turnu. Au avut loc inevitabil, câteva schimburi ucigătoare de priviri, între cei care să găseau la mesele restaurantului Grădina, unde cânta un taraf de țigani [...]

p. 259

Capitolul XVIII

Călătorie în Dobrogea. O alarmă falsă. Turcii în România. Consiliu de război în vagon. Galați, oraș mort. Brăila. Istoria unui vapor torpilat. În căutarea comorii lui Lufli-Djeli. Înotătorii. Decepția.

p. 260 La 7 sau 8 septembrie, convoiul care a plecat din București la orele 10 dimineață, în direcția Moldovei, avea un mare număr de ofițeri ruși, conduși de generalul Voronțov[99], aghiotantul împăratului. Destinația acestor domni era orășelul Buzău, pe drumul spre Iași, aflat la trei ore distanță de capitală. Misiunea lor oficială era de a întâmpina primele batalioane din garda imperială anunțate de aproape o lună [...] Dar scopul secret și adevărat al călătoriei era altul // mult mai important decât un simplu gest de politețe imperială. Era acela de a lua măsuri pentru a conserva litoralul românesc în fața unei invazii otomane. Anumite puncte erau amenințate. La Silistra în fața orășelului Călărași, pionierii turci au construit un pod și putem citi în scrisorile din Constantinopol, publicate în marile ziare, că 20 000 de circazieni și başbuzuci în frunte cu seraschierul, vor face o vizită în principate. Generalul Voronțov avea ordine să strângă toate forțele din interior, să primească primele batalioane de rezervă venite din Rusia, pe care le întâlnea pe drum și să le conducă pe litoral, care părea amenințat. Pericolul exista în țară. Cu o zi înainte, ministrul de interne a primit o telegramă de la prefectul de Călărași în termeni disperați, în care anunța că populația se aștepta în orice moment la trecerea fluviului de către armata turcă, că fugea spre interiorul țării și că semnatarul depeșei se îngrijea ca arhivele și tezaurul să fie ascunse de başbuzuci. Prefectul de Călărași se afla în concediu în capitală și a primit ordin să se prezinte imediat la post.

Astfel l-am regăsit în compartiment, alături de generalul Voronțov și de aghiotanții săi. Se ținea consiliu de război în cupeu. Unul dintre ofițeri a desfășurat o hartă a statului major și toată lumea privea atent drumurile, pentru a se decide care era cel mai rapid, prin care puteau fi trimise milițiilor ce păzeau litoralul trupe în ajutor, indispensabile în cazul unui atac al inamicului. Pentru ruși nu era vorba numai de a conserva un teritoriu al aliaților, care puteau fi invadați, trebuia apărată singura linie de comunicație rapidă. Scopul unei incursiuni a başbuzucilor nu era
p. 261 numai jaful// dar și distrugerea căii ferate București-Iași. Această întrerupere ar fi fost dezastruoasă în momentul când erau așteptate rezervele. De aici preocuparea statului major rus pentru menținerea litoralului românesc.

Știrile neplăcute din ziua precedentă s-au rostogolit. La Buzău toată populația, orășeni și țărani se înghesuia pe cheiul gării. Așteptau cu înfrigurare

[99] Ilarion Ivanovici Voronțov (1837–1916), general rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ştirile pe care le aduceam, dar din contră noi am fost cei înştiinţaţi de către oamenii înspăimântaţi, povestindu-ne la oprirea trenului.

Iată ce se întâmplase. Noaptea paşnicii locuitori au fost treziţi de zgomotul artileriei şi a vehiculelor care treceau pe străzi; o baterie de artilerie care staţiona în oraş, părăsea localitatea în galop. Dimineaţa, două sotnii de cazaci au plecat în direcţia Dunării. Nu a durat mult până să se facă supoziţia că tentativa a fost încoronată de succes şi că turcii se aflau deja la Călăraşi şi chiar mai departe.

Pe drumul până la Brăila am găsit în toate gările aceeaşi mulţime de curioşi avidă de noutăţi, disperaţi că nu aveau ştiri concrete şi care prevedeau sosirea cercetaşilor turci peste câteva zile. Trebuie spus că deşi evenimentele au arătat că aceste teorii erau inutile, nu le puteam considera prostii sau copilării. Cum am mai remarcat, România este un ţinut plat, fără nici o lucrare de fortificaţii, putea fi ocupată foarte uşor. Astfel nu putem să-i acuzăm pe aceşti oameni cumsecade, că unii dintre ei şi-au făcut bagajele; erau neliniştiţi şi aveau şi motive.

Galaţi, marele oraş comercial al României, mi-a făcut o impresie tristă, ca atunci când păşeşti într-un oraş mort // descris de călători. În septembrie 1877 p. 262
Galaţiul părea un oraş mort. Marile case înconjurate de grădini, vilele bogate ale consulilor recunoscute după catargele din faţa porţii unde se arborau drapelele naţionale în momentele de sărbătoare sau de pericol, prăvăliile negustorilor, apoi, mai departe, spre port birourile societăţilor de navigaţie, de asigurare, băncile şi docurile, totul era cernit, părăsit, abandonat. Nici o lumină nu era în spatele transperantelor, nimeni în sere, în saloanele mobilate somptuos unde se reunea la această oră, în timp de pace, o societate cu gusturi rafinate, iubitoare de reuniuni, serbări, plăceri etalând un lux alimentat şi menţinut de importanţa tranzacţiilor comerciale.

Toată această lume se afla departe, portul era închis, navigaţia suspendată din cauza torpilelor, nimic nu-i putea reţine pe armatori şi familiile acestora în oraş [...] În timpul câtorva săptămâni prezenţa trupelor ruse a adus în oraş un alt fel de animaţie, dar din cauza evenimentelor s-au expediat în grabă în Bulgaria toate efectivele, care erau mai necesare în trecătoarea Şipka[100] sau lângă armata ameninţată a prinţului moştenitor decât în jurul cafenelelor din piaţa mare sau în tavernele greceşti din port. Mi-am dat seama repede că pentru a aprecia Galaţiul la adevărata sa valoare trebuia să vii în această Marsilie a Dunării când era activitate portuară, atunci când bărcile, navele, ancorate pe cele trei cheiuri din port, circulau în voie, intrând cu încărcături de bani şi ieşind încărcate de mărfuri. Am plecat spre Brăila. // p. 263

Acest al doilea oraş comercial, la fel de părăsit, la fel de mohorât, unde existau câteva rămăşiţe istorice ale începutului războiului. Aici s-a construit în 22 iunie, primul pod pe care Zimmermann[101] a trecut în Dobrogea. Tot aici, sau cel puţin în faţa acestui oraş bombardat, au fost înecate două canoniere turceşti. Podul, impresionant, merită onoarea unei vizite.

---

[100] *Schipka*, trecătoare în munţii Stara Planina, Bulgaria.

[101] A.E. Zimmerman (1825–1884), general locotenent, comandantul corpului 14 de armată, care a ocupat Dobrogea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Deasupra oraşului, un pic la dreapta se ridică un deal, plantat cu viţă de vie şi pomi fructiferi, foarte bine întreţinuţi. Această înălţime domină panorama. Dunărea formează un cot mai sus de oraş, canalul Măcin[102]. Aici şi-au instalat ruşii bateriile, atunci când au pătruns în principat în luna aprilie, iar poziţia era bine aleasă. De cinci luni, lucrările de apărare, ridicate rapid au devenit inutile, războiul s-a mutat mai departe, iar casele albe din Brăila nu au avut să se teamă de alte cicatrici în afara celor de ici-de colo, care erau arătate cu mândrie călătorilor. Tunurile au fost duse în altă parte, iar pe fortificaţii, pe contraforturi, pe platformele bateriilor creşteau iarbă, flori şi mere. Fericitul comandant al oraşului trăia în vilegiatură. Îşi adusese din Rusia soţia, fiicele, guvernanta şi se instalase cu seninătatea unui filozof îndrăgostit de natură într-o mică vilă, pe vârful dealului, înconjurat de podgorii [...]

p. 270

Capitolul XIX

Bătălia celor trei zile din faţa Plevnei. Intrarea în campanie a armatei române. Luarea Griviţei. Ţarul în seara bătăliei. Un avocat care ai un fort. Pierderile enorme ale ruşilor şi românilor. Rutele ocolitoare ale răniţilor.

Partidul compus din patrioţii români cei mai ardenţi, care doreau intervenţia activă a principatului în operaţiile militare, şi-a atins scopul. Evenimentele, este adevărat, au contribuit la acest rezultat. Ruşii, atât de dispreţuitori la început, tratând de sus aliaţii care erau de altă rasă şi care aveau principii politice diferite, au fost foarte fericiţi să găsească 40–50 000 de oameni, cu o artilerie bună, disciplinaţi şi doritori să mărşăluiască [...] În consecinţă, dorinţele dlor Rosetti şi Brătianu au fost împlinite. România şi-a afirmat vitalitatea şi capacitatea militară, pe care o contestau, au spălat în sânge toate zeflemelele, toate batjocurile care erau de bun-gust, pentru a împroşca pe latinii de la Dunărea de Jos. Cei doi eminenţi *patrioţi erau susţinuţi de compatrioţii lor, care credeau în virtuţile militare ale* tineretului. Celor care ridicau obiecţii, dictate nu de neîncredere, ci de prudenţă, celor care vorbeau de consecinţele dezastruoase ale unei înfrângeri – posibilă probabil, având drept inamici pe turci victorioşi pe întreaga linie – preşedintele
p. 271 Camerei[103] şi cel al consiliului de miniştri[104] răspundeau //că românii nu sunt învinşi. Această profeţie putea părea plină de înfumurare atunci, dar faptele i-au dat dreptate. Din momentul în care armata a trecut Dunărea şi s-a reunit cu cea rusă în faţa Plevnei, plasată sub ordinele prinţului Carol, autoritatea de la Bucureşti a început să dea semne de viaţă, pentru prima dată de la începutul războiului. A inserat în „Jurnalul oficial" o notă ameninţând pe cei care răspândeau ştiri false de apariţie în faţa consiliilor de război. Omul cel mai liberal care a trăit în aceea

[102] *Atschin*
[103] C.A. Rosetti.
[104] Ion C. Brătianu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

perioadă în capitala României nu putea să nu fie de acord cu această măsură. Existau în Bucureşti una sau două publicaţii care aveau sarcina să răspândească, seara şi dimineaţa zvonurile cele mai absurde şi pesimiste. Anumite cafenele se aflau în centrul acestor bârfe răuvoitoare, care nu puteau fi tolerate în nici o ţară în timp de război. Populaţia, în lipsa autorităţilor, a făcut dreptate acestor fraternităţi cu inamicul. Guvernul român, fidel principiilor sale liberale, nu a interzis nici un jurnal, care în străinătate ar fi fost salutat cu lăcomie de toate aceste canalii răuvoitoare, iar când ruşii au cerut expulzarea unuia sau altuia dintre corespondenţi, au fost refuzaţi.

Trecerea trupelor române a avut loc cu o oarecare pompă[105]. Pe podul de la Corabia[106], // a fost trecută Dunărea la 5 septembrie. Un mitropolit îmbrăcat în p. 272
haine sacerdotale şi urmat de popi şi copii de cor s-a îndreptat spre pod şi l-a binecuvântat. Trupele erau aranjate pe două linii şi au prezentat armele; apoi la un semn masa de soldaţi s-a pus în mişcare, a trecut podul salutând pe dnii Brătianu, Rosetti şi mulţi alţi deputaţi care veniseră din Bucureşti, pentru a fi martori la acest eveniment. La vederea dorobanţilor, a acestor ţărani care până ieri munceau încă câmpurile, şi care la apelul ţării au îmbrăcat bucuroşi mantaua lungă gri, căciula de blană de vidră cu pană de curcan şi care au dat jos de pe pereţi puşca; la vederea acestor soldaţi-cetăţeni de abia eliberaţi de 20 de ani[107] şi care mergeau să lupte pentru o idee, lăsând acasă soţii şi copii, care mulţi dintre ei şi-au părăsit satele pentru a-şi însoţi taţii şi soţii şi a le da proviziile necesare, dl Brătianu nu a putut să se abţină de emoţiile care-l cuprindeau. Părăsind micul grup format la intrarea pe pod a avansat şi întinzând braţul a spus: Opriţi! Rândurile de dorobanţi s-au oprit. Atunci, cu faţa strălucind de flacăra entuziasmului, cu ochii aprinşi şi cu frumosul păr în vânt, acest tribun devenit pentru câteva minute ministru de război şi organizator al armatei a improvizat unul dintre cele mai inspirate discursuri din cariera sa de orator. Le-a spus în cuvinte emoţionante de ce trebuie ca românii să se lupte, să se lupte bine, trebuie să-şi afirme curajul pe câmpul de bătaie, pentru a fi luaţi în considerare ca naţiune şi le-a spus şi de ce le este interzis să devină fugari pe solul patriei, care li se strecura pe sub paşi.

Acest discurs a electrizat rândurile de soldaţi, iar trecerea s-a făcut în urale şi aclamaţii.//

Obiectivul ruso-român era luarea Plevnei. La cartierul general existau două p. 273
opinii: una dorea asaltul, alta opina pentru un asediu regulat. Aceasta din urmă care va fi decisivă mai târziu, după ce au fost sacrificaţi mii de soldaţi, era apărată de

---

[105] „Armata principatului este organizată din 1853 pe principiul obligativităţii generale. De atunci sistemul militar a fost reformat, dar principiul a rămas acelaşi. Există o puternică armată permanentă de 20 000 de soldaţi, o armată teritorială de 35 000 de infanterişti şi 10 000 cavalerişti. Restul populaţiei bărbăteşti de la 21 la 36 de ani (în afara cazurilor de excepţie de forţă majoră) făcea parte din miliţie. În sfârşit, bărbaţii valizi făceau parte până la 45 de ani din garda naţională. Primele trei categorii formau împreună 150.000 de soldaţi, dintre care o treime a fost chemată în serviciul activ în timpul ultimei campanii. Cele două armate, cea permanentă şi cea teritorială (dorobanţii) sunt traşi la sorţi". (**n.a**)

[106] Oraş pe Dunăre, jud. Olt.

[107] Se referă probabil la reforma agrară din 1864, când toţi ţăranii au devenit liberi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prințul Carol al României. Toate informațiile obținute de spioni, ca și rezultatele operațiunilor de recunoaștere duse până la zidurile cetății au arătat că în cele cinci săptămâni de la funesta zi de 31 iulie, Osman pașa a ridicat în jurul Plevnei veritabile fortărețe, care puneau locul la adăpost în fața unui atac de forțe. Dar toate sfaturile date în consiliul de război de prințul Carol și ratificate mai târziu de generalul Totleben[108], când apărătorul Sevastopolului a fost chemat să sfătuiască, nu au avut succes în fața frazelor sonore ale generalilor ruși care și-au pus în cap să ofere împăratului Plevna pe o tavă de argint de ziua sa. Ziua împăratului era pe 14 septembrie, timpul presa. În sfârșit, prințul Carol pentru a nu avea aerul că dă înapoi în fața pericolelor unui asalt s-a unit cu partizanii atacului și a fost fixată data de 13 septembrie. Românii au luat poziția din nord și est a locului dintre Bucova[109] și Vărbița[110]. Rușii atacând de la sud-est s-au așezat pe vechile lor poziții la Radinovo[111] și Pelișat[112]. Cele două armate erau separate de drumul de la Plevna la Șistov pe care turcii au construit reduta de la Grivița, un nume care va deveni celebru. Preludiul atacului a fost acțiunea impetuoasă asupra orașului Loveci[113], punct important, pentru că se afla la răspântia a două mari șosele, iar cine l-ar stăpâni ar fi întrerupt comunicațiile dintre Soliman[114] și Osman. Cel mai temerar,
p. 274 cel mai neînfricat dintre generalii ruși, Skobelev[115] // s-a aflat la conducerea atacului. Înfocat, după obiceiul său, i-a surprins pe turci, a distrus garnizoana și s-a menținut, nu pentru mult timp în garnizoană cu cazacii săi.

Pe de altă parte, românii au început să bombardeze zi și noapte pozițiile celei mai apropiate lucrări de fortificație. Artileria princiară s-a comportat vitejește și merită toate laudele. Tinerii ofițeri școliți la Școala de aplicație de la Fontainebleau[116] sau la vechea școală din Metz[117] au făcut onoare învățăturilor pe care le-au primit. Totuși un incident penibil l-a afectat pe prinț și anturajul acestuia, un ofițer român însărcinat cu recunoașterea unui fort turcesc s-a ascuns în culturile de porumb în loc să-și îndeplinească sarcina. A fost condamnat la moarte. S-au mulțumit să-l degradeze. Cât despre soldați, ei au răzbunat mai târziu această slăbiciune.

În dimineața zilei de 13 septembrie, generalul Lupu[118], comandantul diviziei românești, le-a ordonat oamenilor săi să ia armele. Obiectivul lor era o redută mare, care se afla în fața satului Bucov. Timpul nu era favorabil, se părea că te afli în plină toamnă. O ploaie fină, rece îți îngheța picioarele, iar o ceață deasă ascundea peisajul. La orele trei trebuia să înceapă atacul, dar după o oră, împotriva a ceea ce se convenise, un general rus neputând să-și mai rețină ardoarea a bruscat lucrurile și a început atacul.

---

[108] Eduard Ivanovici Totleben (1818–1884), inginer și general rus.
[109] *Bukova*, sat și redută otomană în Bulgaria.
[110] *Verbitza*, sat, com. în Bulgaria.
[111] *Radișovo*, sat, com. Mariţa, regiunea Plevna, Bulgaria.
[112] *Pelisat*, sat, com. Plevna.
[113] Lovca, oraș și provincie, Bulgaria.
[114] Husnu Suleiman pașa (18138–1892), general de divizie otoman.
[115] Mihail Dmitrievici Skobelev (1843–1882), general rus.
[116] Fontainebleu, oraș în Franța.
[117] Oraș în nord-estul Franței.
[118] Gheorghe Lupu, general român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În timp ce românii erau pregătiți, ruşii au primit numai dimineaţă întăririle cerute şi acţiunea era deja angajată când convoaiele plecau din Şistov. Mai multe detaşamente româneşti de cavalerie şi infanterie au fost trimise la Radinovo, pentru a-i întări pe ruşi. Aliaţii care se arătaseră atât de puţin binevoitori unul faţă de altul, şi-au amestecat // sângele nu la figurat, ci în adevăratul sens al cuvântului. La p. 275
Radinovo, din raţiuni necunoscute, atacul a fost bruscat.

Eram în acea dimineaţă la Verbiţa, în tabăra română, şi am găsit statul major român favorabil faţă de corespondenţi. Aici reprezentanţii presei sunt oaspeţii Statului Major; nu trebuia să se preocupe nici de locuinţă, nici de mâncare, intendenţa militară română ocupându-se de toate nevoile lor. Mare contrast faţă de ruşi. Focul de artilerie care de trei zile nu mai încetase s-a oprit brusc ca prin farmec. Liniştea absolută domnea peste câmp şi peste satul Verbiţa plin de căruţe cu muniţii etc. Mi s-a spus că avanposturile turceşti se află la 2 kilometri. Din nefericire nu puteam să verific eu însumi. Vremea atât de frumoasă dimineaţa s-a schimbat complet; era aşa de întunecat încât poziţiile se găseau învăluite într-o ceaţă opacă, de abia puteai să distingi la 10 paşi distanţă [...] Însă nu vremea defavorabilă a fost motivul întreruperii bombardamentului. Adevărata cauza era că se hotărâse atacul asupra redutelor din faţa Plevnei, iar liniştea a fost recomandată pentru a semăna confuzie în rândul turcilor. Coloanele de atac au fost formate dimineaţă. Prima dintre ele compusă dintr-un regiment de dorobanţi şi dintr-un batalion de vânători, ajutată de două baterii de artilerie, trebuia să atace marea redută Grivița, situată pe o înălţime în faţa Plevnei. O altă coloană, compusă jumătate din români, jumătate din ruşi, trebuia să atace aceeaşi redută pe flancuri, urmând prima coloană, cea care avea // poziţia cea mai interesantă. Generalul p. 276
Cernat[119], care a părăsit ministerul pentru a lua parte activă la lupte, conducea în persoană atacul. Iată drumul care trebuia parcurs de trupe pentru a ajunge în faţa poziţiilor turceşti. Trebuia mai întâi să cobori platoul pe care se afla tabăra de la Vărbiţa, apoi să urci o altă colină, aflată aproape în faţa platoului, a cărei creastă era încoronată de lucrări redutabile de zidărie, armate cu piese de artilerie grea. Dorobanţii şi vânătorii înaintează încet prin ierburile înalte, mărăcini şi plantaţii de porumb. Această vegetaţie care se întinde pe o distanţă de un kilometru şi jumătate în jurul poziţiei turceşti contribuia mult la mascarea atacului coloanei care se reunea încet. Generalul Cernat era aşezat pe un scaun în faţa cortului; voia să asiste în persoană la defilarea companiilor una câte una şi primea din partea aghiotanţilor asigurări că pregătirile se execută cu o precizie matematică. Am remarcat că toţi aceşti soldaţi, infanteria de linie sau armata teritorială, avansau cu aceeaşi cadenţă şi hotărâre pe care le-am văzut în împrejurimile Călăraşilor. Nu aveau în acel moment antrenament, dar ceea ce contează mai mult uneori este calmul în faţa primejdiei.

În timp ce schimbam impresii cu un ofiţer al generalului Cernat, zgomotul tunător al unei rafale şi urletele au ajuns până la noi. În jurul cortului generalului a fost un moment de surpriză şi emoţie. Nu înţelegeam nimic de strigăte şi de

[119] Alexandru Cernat (1828–1893), ministru de război şi apoi comandant al armatei de operaţiuni în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împuşcături. Zgomotul venea din stânga noastră. Ordinele au fost prost date? Prost înţelese? Trebuia ca până la orele trei să fie o linişte absolută şi totuşi la stânga noastră au început acţiunile. Generalul încerca să-şi explice sensul acestei rafale premature, în timp ce un aghiotant rus a sosit cu o faţă abătută.//

p. 277 O veste proastă: turcii preveniţi de spionii lor de mişcările noastre au luat iniţiativa şi s-au aruncat asupra avanposturilor ruseşti de lângă Radinovo. Aceasta era explicaţia focului de muschete, a cărui intensitate creştea şi se apropia minut de minut. Ce trebuie făcut? Ceaţa ne împiedica să vedem.

Inamicul ieşea din tranşee pentru a lua ofensiva sau erau numai trăgătorii? Imposibil de ştiut. Nu se putea lua decât o singură decizie: să începem atacul înainte de a nu fi atacaţi şi surprinşi.

Aceasta s-a decis. Era 12 şi jumătate când cele dintâi împuşcături au început din partea românilor. Înainte de ora unu compania 13 dorobanţi a trecut în faţa noastră în pas alergător, pentru a-şi ocupa poziţiile. La unu şi un sfert generalul a încălecat şi s-a îndreptat spre linia întâi.

Nu am ştiut ce am simţit atunci. Trupele avansau. De partea redutelor turceşti nu se mişca nimic. În afară de ecoul rafalei de lângă Radinovo nu auzeam nimic, nimic. Şi totuşi nu ne puteam face iluzii: turcii se aflau în faţa noastră la o distanţă de doi kilometri sau mai mult. Această linişte era îngrozitoare şi am petrecut câteva minute, care mi-au părut ore, într-o nelinişte apăsătoare.

Ceaţa a început să se risipească spre orele două. S-a tăiat în două şi am putut vedea pe creasta înălţimii opuse nouă parapeţii negri ai redutei. Pe panta care ducea la ea, printre mărăcini şi câmpuri de porumb se vedea o mişcare extraordinară. Era ca o mare în plină furtună şi gri.

Pe măsură ce priveam, vedeam parte superioară a plantelor mişcându-se. Erau românii care se infiltrau prin vegetaţie.//

p. 278 Valul părea că urcă mereu, mereu. Avansa încet, dar avansa.

Încet-încet mişcările erau comunicate ultimelor rânduri de trăgători aflaţi la 7–800 metri de redută, până în momentul când s-a auzit un fel de zgomot. Acolo, pe acel loc tânăra armată română a trebuit să primească botezul focului. Dar din păcate un botez însângerat! [...]

Primii care s-au întors ne-au povestit ce s-a întâmplat.

La trei sute de metri de redută se afla o vale adâncă, care trebuia trecută, adică să cobori în ea şi apoi să urci. În această vale turcii au construit galerii, unde trăgătorii, bine ascunşi, i-au aşteptat pe atacatori .„Au deschis un foc teribil asupra trupelor noastre", mi-a mărturisit un rănit.

p. 279 În timp ce vorbeam cu acest brav, care //a căzut printre primii, au sosit alţi răniţi. Toţi erau din batalionul 1 al regimentului 5 de linie. Pierderile acestui regiment au fost imense.

Am urcat din nou în punctul meu de observaţie. Lupta a continuat. Din toate împrejurimile redutei se înălţau coloane de fum, focurile încrucişate au făcut ravagii în vale. Oamenii continuau să dispară pe panta înclinată, pe care nu o puteam vedea, dar nu mai apăreau pe coastă. Este oribil să te gândeşti. O veste tristă a sosit generalului Cernat. Unul dintre cei mai distinşi ofiţeri ai armatei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

române, comandantul Şonţu[120] a fost lovit de un glonţ când se afla în mijlocul soldaţilor săi, în vale. Numărul ofiţerilor şi soldaţilor răniţi este foarte mare. În acel moment erau orele trei. Iată lupta a fost angajată numai de o oră.

Generalul a lansat alte două batalioane de dorobanţi pentru a susţine atacul. Nu se putea renunţa; la stânga noastră altă coloană ruso-română ataca reduta pe margini şi de simultaneitatea atacului depindea succesul.

În acest moment m-am gândit la curajul soldatului român. Se arunca în atac cu o furie irezistibilă. Focul turcilor devenea din ce în ce mai intens. Şi ei foarte curajoşi urcau pe parapete pentru a ţinti mai bine [...] Ei bine aceşti ţărani români cu mantalele lor uzate şi căciula ornată cu pene de curcan, de care s-a râs atât, au dovedit că ştiu să moară, dacă nu să fie victorioşi, şi că în venele lor curgea sângele vechilor daci.

Cu o încăpăţânare remarcabilă ei s-au aruncat asupra văii morţii, respinşi, zdrobiţi, decimaţi de focul mortal al inamicului ascuns, dar înaintând, neezitând nici un moment, avansând întotdeauna, revenind mereu // pentru a lăsa în urma lor p. 280
un lung şir de morţi şi muribunzi. Există aici un fel de eroism pe care nu-l pot descrie. Pentru a nu-şi lăsa răniţii pe mâinile turcilor, am văzut brancardierii Crucii Roşii avansând sub o ploaie de gloanţe şi strângând răniţii în locuri mai puţin expuse.

La orele patru Vărbiţa nu era decât un imens spital; existau sute de răniţi. Trebuiau evacuaţi la Nicopole sau Turnu Măgurele, pentru a le face loc altora! [...]

Am petrecut noaptea la Poradim[121]. Am găsit acolo mai mulţi confraţi, printre p. 283
care pe venerabilul Canini[122] cu loialul său Damian. A doua zi dimineaţă la prima oră, am fost pe câmp cu colonelul Pilat, care mi-a comunicat listele cu pierderile armatei române. Proporţia era înfiorătoare, mai mult de jumătate de efectiv a dispărut; dintr-un batalion de dorobanţi mai rămăseseră 200. Două companii de vânători, acei veseli soldaţi cu uniforma asemănătoare cu a garibaldinilor, au fost distruse.

Mai multe familii din Bucureşti au îmbrăcat hainele de doliu. La popota regimentului 2 vânători, în locul celor 28 de ofiţeri care luaseră // micul dejun p. 284
dimineaţa, nu s-au mai întors decât patru! Din regimentul 5 dorobanţi din 1 580 au mai rămas numai 520 de oameni, un alt regiment era comandat de un sub-locotenent. Se blama uşurinţa cu care fusese conceput planul de atac şi eroarea fatală care nu prevăzuse existenţa a două redute, în loc de una! Această greşeală a fost judecată sever de ataşaţii militari, care au recunoscut o dată în plus că soldatul rus era excelent, dar era prost condus. Această convingere a ajuns până la împărat, care s-a decis să-l cheme pe generalul Totleben, a cărui sosire a pus capăt războiului prin atacuri şi a făcut să prevaleze o strategie sănătoasă. Aplicarea ei le-a adus ruşilor victoria [...] Serviciul de ambulanţă a fost organizat cu grijă de dna Rosetti şi de doctorul Davila[123], un om deosebit, activ, simpatic în ciuda slăbiciunii sale pentru

[120] Gheorghe Şonţu (1851–1877), maior, erou al războiului de independenţă.

[121] Poradim, azi oraş în regiunea Plevna, Bulgaria.

[122] Marco Antonio Canini (1822–1891), revoluţionar veneţian, scriitor, filoromân. Date biobibliografice şi traducerea însemnărilor sale despre români pot fi consultate în volumul VII şi în volumul de faţă al prezentei colecţii.

[123] Carol Davila (1828–1884), medic de origine franceză, organizatorul serviciului de ambulanţă în Războiul de independenţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

gradul de general. Doamna Rosetti a adus cu ea doamnele din Bucureşti, pentru serviciul de ambulanţe. A apelat şi la altele prin telegraf, atunci când a văzut că numărul răniţilor creştea. Aceste nobile doamne nu s-au oprit numai la îngrijirea răniţilor în spitale, ele au mers, ca acele doamne de pe ambulanţa evreiască din Iaşi, să adune răniţii sub focul inamicului.

Ceea ce uimea pe străinii care vizitau spitalele improvizate de la Turnu era stoicismul acestor luptători improvizaţi care suportau fără a se plânge cele mai
p. 285 atroce suferinţe. Principale lor preocupare era de a da de veste // familiilor cu ajutorul doamnelor care le serveau drept secretare acestor ţărani. De exemplu nici unul nu dorea să fie amputat; preferau să moară decât să se întoarcă în sate desfiguraţi, fără membre. Cele mai convingătoare discursuri nu le schimba decizia. Mureau, lăsând locul altora; în cele trei zile de luptă de la Plevna numărul răniţilor depăşea 10 000 [...]

Capitolul XX

Consternare în Rusia. Zvonuri alarmante. Falsa luptă de la Biala[124]. Furnizorii armatei ruse. Pregătirile de iarnă. Invazia proiectată. Adio Bucureştilor. Situaţia din România. M. Kogălniceanu, Rosetti, Brătianu. Un moment de panică. Pe vapor. Concluzii

Am revenit în Bucureşti în acelaşi timp cu trupele care au luat reduta Griviţa. Intrarea tunurilor şi drapelelor a fost ocazia pentru o sărbătoare impresionantă. Comandatul C. mergea în fruntea micii trupe decorate cu ordinul Sf. Gheorghe şi purta stindardul luat de pe înălţimile Griviţei. Tunurile veneau în urmă trase de cai albi. Soldaţii au fost întâmpinaţi cu o avalanşă de flori, iar comandantul avea şaua
p. 286 calului ornată cu coroane // Avea în mână un buchet mare. Cortegiul care se îngroşa permanent s-a îndreptat spre palatul princiar. Prinţesa a vrut să-i cunoască pe dorobanţii care au luat drapelul şi i-a rugat să-i povestească scena. Băiatul s-a supus şi i-a povestit ceea ce se întâmplase cu vervă. Tunurile au rămas în curtea palatului, încredinţate gărzii naţionale care făcea serviciul îmbrăcată în haine de burghezi, dar înarmaţi.

Cortegiul a făcut apoi turul oraşului de mai multe ori.

[124] *Biela*, oraş în nordul Bulgariei, provincia Ruse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VSEVOLOD MIHAILOVICI GARŞIN

(1855–1888)

Din păcate, dispunem de puţine date biografice despre scriitorul rus Vsevolod Mihailovici Garşin, considerat drept iniţiatorul prozei cu subiect unic în literatura rusă. Din scrisorile sale deducem că era originar din Harkov şi că instruirea sau ocupaţia îl duseseră şi la Sankt Petersburg. Debutul în literatură a avut loc chiar în timpul războiului din 1877–1878, în care s-a înrolat voluntar, fiind rănit la 11 august 1877, după numai trei luni de prezenţă în cadrul armatei ruse. Participarea la campanie a coincis cu apariţia primei sale schiţe, *Patru zile* (Cetîre dnia), apărută în revista „Otecestvennîe Zapiski". Nuvelele sale, impregnate cu un profund lirism, dezvăluie trăirile intense ale eroilor săi, aflaţi în conflict cu lumea exterioară. Dintre scrierile sale amintim: *Pictorii* (*Hudojniki*), 1879, *Attalea princeps*, 1880, *.Din povestirile soldatului Ivanov* (*Iz vospominanii riadovogo Ivanova*) şi *Floarea roşie* (*Krasnîi ţvetok*), ambele 1883, *Nadejna Nikolaevna*, 1885. Scrisorile din Româna către mama sa, sunt caracteristice corespondenţei ostaşilor ruşi din toate războaiele împotriva Imperiului Otoman şi cuprind atât informaţii privind parcursul trupelor ruse, viaţa de campanie cu avatarurile ei, date, observaţii, constatări despre localităţile pe lângă care a trecut, locuitori, mijloace de transport şi privesc intervalul 13 mai–29 august 1877. După ce a trecut cu regimentul din care făcea parte prin Chişinău şi Leova, la 13 mai ajungea la Fălciu unde avea să rămână câteva zile, dormind sub cerul liber, în ploaie şi în afara oraşului. La întâi iunie îi scria mamei din „Băneasa, lângă Bucureşti" despre schimbarea traseului, despre prezenţa la Ploieşti prilejuită de vizita ţarului, dar şi despre scurta vizită pe care avea să o facă în capitala României, „cu bilet de voie, în interes de serviciu". La 12 iunie Garşin era deja la Alexandria, despre notează numai că era „un orăşel mic şi păcătos". Ultima scrisoare este din spitalul din Frăteşti, 29 august şi anunţa plecarea spre patrie.

Scrisorile lui Garşin au fost publicate în original în volumul I al operelor sale complete, editat la Petersburg în 1910. La noi au fost traduse de Gheorghe Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947. Câteva din scrierile lui Garşin au fost traduse în publicaţiile „Floarea roşie" şi „Războiul".

VSEVOLOD MIHAILOVICI GARŞIN[1]

Fălciu[2] (pe Prut),13 mai 1877

Dragă mamă! Aseară am sosit la Fălciu, cu o întârziere de două zile faţă de itinerar. Drumul a fost îngrozitor, a plouat în fiecare zi, pământul s-a prefăcut în glod. Ne înfundăm în noroi până la genunchi. Vasia şi cu mine suportăm marşurile

[1] Text preluat după Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947, p. 430–437.

[2] Sat, com., jud. Vaslui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

atât de bine, încât ne mirăm singuri. E adevărat că, după ce au făcut câte 30 de verste[3], ne trântim pe orice ar fi şi dormim duşi până la „general marş" (deşteptarea). Situaţia noastră este încă destul de bună, în comparaţie cu cea a soldaţilor: pe noi nu ne pun la corvezi, să scoatem din noroaie căruţele caravanei regimentare. Soldaţii după ce au făcut 30 de verste, trebuie să se întoarcă aproape îndată cale de vreo cinci verste, să scoată cu mâna căruţele din cele mai îngrozitoare noroaie. Până acum am dormit prin sate în case ţărăneşti, dar de când am intrat în România, trebuie să dormim în campament. Astăzi am dormit pentru prima oară sub cerul liber. Dacă n-are să plouă, merge şi aşa. De altfel, în curând ni se vor da corturi. Banii noştri i-am schimbat în aur, operaţie la care am câştigat foarte bine. Aurul este foarte scump aici. Hârtiile noastre valorează rublă pentru rublă. Neplăcut este că suntem cu desăvârşire izolaţi de restul lumii. Nu ştim absolut nimic din ce se petrece în lumea largă. La Leova[4] am dat de petrecere, dansuri, beţie – românii îşi sărbătoreau „demnitatea de regat"[5] – nu ştim decât atât. De n-ar fi gândul la d-ta şi la R.[6], de n-aş şti cât te doare inima pentru mine, aş fi pe deplin liniştit. Iar aşa, când îmi aduc aminte de Harkov[7], îmi vin lacrimile în ochi. Se aude că războiul se va termina în curând şi ne vor trimite acasă. O fi adevărat? Nu ştiu nimic. În ziua de 25 mai ne va trece în revistă împăratul. Hotărât, nu pot scrie mai mult. Parcă nici nu-mi lucrează capul şi apoi, vorba aceea, nici nu poţi să scrii mult. Nu ştiu sigur, dar cred că această scrisoare va fi deschisă. Scrie-mi, te rog. Încă din Chişinău ţi-am comunicat adresa mea, iat-o din nou, pentru orice eventualitate. Scrie-mi cum se poartă R. faţă de d-ta. Observi ce fără de şir e scrisă scrisoarea aceasta? Pesemne că e de vină extrema mea oboseală. Trebuie să-i mai scriu şi lui Volodia şi lui R., nu ştiu cum o să mai scriu. La revedere, draga mea! Până la 28 iunie fii absolut liniştită pentru mine. Voi mai scrie câteva rânduri. Dacă mă va învrednici Dumnezeu să mă întorc, voi scrie o carte întreagă. Soldatul rus este ceva cu totul neobişnuit. Sunt adevăraţi copii. Fălciu este situat pe un deal, deasupra Prutului. Valea Prutului are o lărgime de 3–4 verste, dar râul însuşi nu este mai larg ca Aidar[8] al nostru şi şerpuieşte pe vale. Am trecut valea aceasta în timp de vreo 2½ ore, iar căruţele nu pot s-o treacă de două zile: atât de îngrozitor e noroiul. Caii se omoară trăgând. La revedere, draga mea! Te sărut. Salută-l pe Jenia[9]. Draga mea, câteodată aş vrea atât de mult să te văd măcar o clipă. Te sărut. Al d-tale Vsevolod.

---

[3] O verstă = 1,071 km.

[4] Oraş pe Prut în Republica Moldova.

[5] Autorul se referă la declaraţia de independenţă a României, citită în Parlament de Mihail Kogălniceanu la 9 mai 1877.

[6] „Logodnica lui Garşin". **(n. t.)**

[7] Oraş în Ucraina, centrul administrativ al raionului şi regiunii cu acelaşi nume.

[8] „Râu în oraşul Starobelsk, din guvernământul Harkovului". **(n. t.)**

[9] „Fratele – Evghenii Mihailovici Garşin". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Tecuci[10], 1877, 19 mai

Draga mea, slavă Domnului, sunt bine, sănătos, am poposit la Tecuci sau mai bine zis, într-un campament din apropiere. Înaintăm cu bine, am zăbăvit numai cu două zile față de itinerar, astfel încât vom ajunge la Băneasa[11] nu la 28, ci la 30 mai. Viața noastră e monotonă: umblăm, ne odihnim, mâncăm – iată toate interesele noastre. Nu-mi mai lucrează deloc capul, nici nu știu ce să scriu, deși aș avea material pentru o carte întreagă. Și apoi, să scrii mult – nici nu e prudent. Nu știm absolut nimic despre lumea din afară. Despre război, n-avem nici cea mai mică idee. Umblăm, umblăm mereu. Umblu – și mă gândesc de obicei la trecutul meu, la Petersburg, dar cel mai des la Harkov. Ce mult aș vrea câteodată să mă transport pentru o clipă departe de aici, în patrie! Am sărit, cu un sentiment ciudat, șanțul care desparte Rusia de România. Voiam să scriu ceva, dar nu-mi vine. Sunt îngrozitor de obosit și nici n-am timp: trebuie să-mi curăț pușca. Lui R. spune-i că sunt bine, sănătos și că o rog foarte mult să-mi scrie. Te rog, spune-i să nu se supere pe mine. Îi voi scrie și ei câteva rânduri. Draga mea! Iartă-mă pentru scrisorile scurte. La Băneasa vom rămâne pe loc și atunci voi căuta să scriu mai mult, dar aici nu e comod, iar de oboseală, nu știu, nici ce scriu, nu pot să-mi adun gândurile. Numai să nu crezi că oboseala ar dăuna sănătății noastre: crede-mă, n-o spun pentru a te liniști, e adevăr adevărat, și Vasia și eu suntem pe deplin sănătoși. Mâncăm colosal de mult. În timpul ploilor, am fost nevoiți să bem multă vodcă – altminteri am fi răcit desigur. Picioarele ni le ungeam cu untură de porc. Avem la noi chinină, picături Botkin[12], Inozemțev și, pentru orice eventualitate, vată hemostatică. Scrie-mi dacă ai primit prima mea scrisoare, în care te rugam să-i scrii lui Volodia. Pentru orice eventualitate, îți dau adresa mea pentru a doua oară. V. și cu mine mai avem mulți bani, așa că te rog, dragă mamă, deocamdată să nu ne mai trimiți. Dacă vei trimite ceva, trimite mai bine niște ceai, care este o adevărată binefacere pentru noi, aici. La revedere, dragă mamă. Te sărut cu mult drag.

Al d-tale V.G.

Albești[13] (în Valahia) 1877, 26 Mai

Dragă mamă! Îți scriu din Albești, dar scrisoarea o voi expedia din gara următoare, Ploiești, pentru că aici nu există oficiu poștal. Cât mai suntem în România, voi putea să-ți expediez ușor scrisorile, dar din Bulgaria va fi greu. Poșta militară merge foarte încet și este și incomod să scrii prin ea. Ofițerii noștri, care ne-au comunicat itinerariul, s-au înșelat: Băneasa nu este deloc situată pe Dunăre, ci la două-trei verste depărtare spre nord de București. Vom sosi la Băneasa, la 1 iunie și vom rămâne acolo cel puțin două săptămâni. Ca să poți urmări pe hartă pe unde trecem, iată câteva puncte de reper: Chișinău, Leova, Fălciu, Bârlad,

[10] Municipiu, jud. Galați.
[11] Referire la Băneasa, azi cartier al Bucureștilor.
[12] Boala lui Botkin, hepatita infecțioasă sau icterul simplu.
[13] Autorul se referă la com. Albești Paleologu, jud. Prahova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Tecuci, Focşani, Râmnic[14], Buzău. Eu umblu bine, rezist perfect la marşuri. Niciodată n-am rămas în urmă şi nici nu m-am urcat în căruţă. Vasia a mers cu căruţa numai 4 verste şi chiar şi aceasta numai din cauză că l-a durut stomacul. Până acum n-a sosit încă de la cartierul general al diviziei ordinul despre înscrierea noastră în cadrele armatei; de aceea nu primim încă „raţia" noastră: pâine şi pesmeţi. Instrucţie facem de puţină vreme, dar am ajuns să cunoaştem toate formaţiile, aşa că vom lua parte la paradă mâine, la Ploieşti. Ne va trece în revistă însuşi împăratul. Ne-a depăşit acum două zile: mergeam pe jos, iar el călătorea pe calea ferată, care, începând de la Tecuci, trece alături de şoseaua noastră. Ne e tare necaz să vedem întrecându-ne trenurile încărcate cu trupe. De pe locul, pe care poposisem, am fost sculaţi, duşi lângă terasament, aliniaţi pe două rânduri (brigada s-a întins pe mai bine de o verstă): după ce am stat aşa cam un ceas şi jumătate, am văzut trenul ţarului. Împăratul nu s-a arătat însă, ceea ce le-a pricinuit soldaţilor o mare decepţie. În genere, e destul de greu să umbli, mai ales când etapele sunt mari. Iar noi am avut parte de două etape – de 45 de zile şi de 40 de verste, una după alta. De altfel, încercările trupeşti nici nu-mi par prea grele; chinurile sufleteşti sunt după cum am constatat, mult mai chinuitoare. Nu-mi trece niciodată prin cap să mă căiesc că am pornit-o în campanie. Este o şcoală atât de bună, mai cu seamă pentru mine, care am nevoie de a-mi forma caracterul. După cum mă aşteptam, am o grămadă de material de observaţie. Dacă mă va scăpa Dumnezeu din această încercare, voi şti ce să fac. Nu mă îndoiesc aproape de loc că voi şti să scriu şi că voi avea succes. Astăzi facem un popas de zi: am primit ordinul să ne pregătim pentru paradă. Toată lumea se curăţă, se spală. Soldaţii fac baie în gârlă; apa le ajunge mai jos de genunchii – nu pot decât să se culce în ea pe burtă – şi e tulbure, ca şi pretutindeni în România. Rufele le spală de-a dreptul în râu, apoi le întind pe iarbă, la uscat. Poţi să-ţi închipui, cât de curate ies. În general, soldaţii îmi plac foarte mult. Ofiţerimea (nu ofiţerii luaţi izolat, ci ofiţerimea) e dracul ştie ce. Bătaia este până acum în plină înflorire. Chiar şi generalul nostru de brigadă îi plesneşte pe soldaţi peste obraz şi înjură cu vorbe urâte. În general, toată lumea aceasta nu inspiră niciun fel de respect soldaţilor. Comandantul nostru de companie, *Ivan Nazarovici, îmi place foarte mult: nu bate şi vede în soldaţi fiinţe* omeneşti. De altfel, el formează una din rarele excepţii. Vom avea timp să vorbim pe larg despre toate acestea – şi nu numai cu d-ta. La compania 4-a , avem pe un tip foarte ciudat: inginerul de mine Kiel, neamţ din ţinuturile baltice, care şi-a făcut studiile la Berlin şi Freiburg. S-a înrolat de bună voie ca să „facă parte la campanie". Ruseşte vorbeşte mai prost ca Feller, a fost student; este rănit de patru ori, de două ori de gloanţe şi de două ori cu floretă. Avea serviciul la noi, în regiunea Donului. Are o mutră tâmpită, ochi de bou, favoriţi. Încolo e băiat bun. Ne-a ajuns din urmă la Tecuci şi deocamdată nu s-a deprins cu marşurile: deseori rămâne în urmă. Mâncăm teribil de mult; cu comandantul nostru de companie, în trei, mâncăm un cazan respectabil de „caşa"[15] şi bem un samovar întreg de ceai. De când au încetat ploile, vodca a ieşit din uz; în schimb vinul roşu (cu 10–15 copeici

[14] Este vorba de Râmnicu Sărat, azi municipiu, jud. Buzău.

[15] Fiertură pe bază de cereale (hrişcă, fulgi de ovăz), asemănătoare cu pilaful.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sticla) se consumă în cantități înspăimântătoare. Căldurile întrec 25 de grade. Am trecut la cămăși și pantaloni albi; pe cap purtăm chipiuri albe cu o parte care acoperă ceafa. Îi trimit lui R. portretul meu, desenat cu oarecare aproximație, de mine însumi. Să ți-l arate și d-tale. Până acum n-am primit încă scrisori de nicăieri și de la nimeni. E foarte plicticos să nu știi nimic despre cei dragi. Am descoperit, din fericire, la Kiel, o hartă a Turciei[16], așa că acum nu mai umblăm chiar ca niște orbi. La revedere, dragă mamă! Ți-aș scrie mai mult, dar ... dac-ai ști ce incomod e să scriu. Scriu pe un genunchi, așezat pe pământ, în bătaia nemiloasă a soarelui. Și apoi, tocmai ne aduce masa. La revedere, draga mea mamă! Te sărut cu drag. Salutări tuturor.

Al d-tale V. Garșin.

La Băneasa vom cere voie să mergem în oraș (București) și vom încerca să ne fotografiem în ținuta de campanie.

Băneasa (lângă București), 1877, 1 iunie

Dragă mamă! Iar ni s-a schimbat itinerariul: în loc de două săptămâni, vom rămâne la Băneasa numai patru sau cinci zile. Peste o săptămână vom ajunge la Dunăre. La Ploiești ne-a trecut în revistă împăratul, de aceea nici n-am avut timp să mă reped din tabăra noastră până în oraș, la poștă, și am transmis scrisorile mele către d-ta și către R. fără mărci. Nu știu de vor sosi ori nu. La Ploiești am sosit, plini de năduşeală și de praf, obosiți și murdari. Când însă trupele au început să se apropie de locul unde stătea împăratul pe un cal sur, nu-i mai recunoșteai pe soldați, atât de mare era însuflețirea ce i-a cuprins. Împăratul saluta fiecare companie și cum mai striga fiecare companie! Treceau prin fața lui voios, repede, aproape în pas alergător. E foarte schimbat, a îmbătrânit, s-a făcut mai palid. Era atâta tristețe în fața lui blândă, încât soldații au remarcat-o și spuneau: „Îi este milă de noi. Se vede că nici el nu e stăpân pe voința lui". În general, sunt îndrăgostiți de țar. Seara a mai venit odată la campamentul nostru, ca să ne mai vadă o dată. Aici, generalul nostru i-a raportat, *între altele, despre Vasia și despre mine; n-am fost* trecuți încă în cadrele armatei, pentru că statul-major al diviziei nu ne-a ajuns încă din urmă. Împăratul a dat ordin să fim trecuți în cadrele armatei. Căldurile sunt foarte mari, umblăm în cămăși de pânză. Te-aș ruga să-mi mai trimiți o cămașă albă de pânză (groasă) de croială obișnuită rusească (cu guler încheiat într-o parte), numai să nu fie prea lungă. Pentru că cele cazone sunt făcute dintr-un fel de pânză care se rupe, iar afară de aceasta, cămașa mea e croită în așa fel, încât gulerul nu se încheie. Am primit de la d-ta o scrisoare, cu adresa cea nouă, de la R. – două, de la Volodia – două; sunt recunoscător prietenilor, care nu mă uită. I. E. Malîșev[17] ne-a trimis de asemenea o scrisoare; îl vom ruga să ne trimită, sub banderolă, ziarele citite. Chiar de le vom citi după două săptămâni, tot vom afla câte ceva despre Petersburg și Moscova. Astăzi mergem la București, cu un bilet de voie, dat de

[16] Corect, o hartă veche în care era inclus și teritoriul României.

[17] „Fratele pictorului V.B. Malîșev; a murit în 1872". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

comandantul companiei „în interes de serviciu". În general, li se dă voie cu multă greutate soldaților să meargă acolo. Aceasta va fi, probabil, ultima scrisoare pe care o vei primi de la mine prin poșta română. Acum va trebui să scriu prin cea militară, ceea ce este și mai încet, și mai incomod. De aceea să nu acorzi mare importanță faptului că scrisorile mele vor fi, pe viitor, poate foarte rare. De la noi până la București sunt vreo șase verste; pare-se că orașul e mare. Vasia și cu mine am fi vrut să ne fotografiem, dar n-avem pe cine ruga să ne ia fotografiile, iar în fotograf nu poți să ai încredere. În general, românii trag tot felul de foloase de pe urma noastră. Ne jupoaie fără milă. Este o țară bogată, cu fânețe splendide, dar suntem obligați să plătim pentru fân câte 57 copeici pe un pud[18]. Volodia îți scrie? R. mi-a zis că-ți scrie. Ce păcat că nu pot trimite corespondențe![19] Aș fi putut câștiga parale destul de bune. De altfel, mai aveam bani, chiar în cantitate destul de mare, grație lui Iv. Eg. Nu vom duce lipsă de nimic timp de cel puțin o lună și jumătate. După trecerea trupelor în revistă de către împărat, șeful nostru (generalul) a devenit mult mai bun și mai indulgent. S-au dat dispoziții ca oamenii să fie, cum s-ar zice, ușurați. Campania a transformat divizia noastră într-una din unitățile cele mai bune de luptă. Am parcurs odată o etapă de 50 de verste (crezusem la început că erau 45). E drept, că mulți cam căzuseră de oboseală, dar pe urmă s-au refăcut. Vasia și cu mine n-am rămas niciodată nici măcar în urmă. În general, sănătatea mea se dovedește a fi mult mai bună decât aș fi crezut. Hotărât nu mai cred în etapa de câte 70 de verste. Sunt posibile cel mult fără ranițe. Adineaori (pe când scriam scrisoarea aceasta), am auzit că muntenegrenii ar fi fost zdrobiți cu desăvârșire[20]. O fi oare adevărat? Vom lupta bine. Starea de spirit a soldaților este serioasă, liniștită; garantez că niciunul din soldați nu va da bir cu fugiții. La revedere, draga mea. Scrie-mi pe adresa cea veche, numai să nu pui „gara Ungheni"[21]. Doar: oficiul poștal militar al armatei de operațiuni dunăreană.

La revedere. Te sărut pe d-ta și pe Jenia.

Al d-tale V. Garșin.

8 iunie 1877, între București și Alexandria

Dragă mamă! Îți scriu dintr-un sat, al cărui nume nu-l cunosc. Nu voi expedia această scrisoare înainte de două sau trei zile, când vom ajunge la Alexandria. Acolo vom rămâne un timp nedefinit. Poate că vom fi porniți spre Dunăre – sau poate, vom rămâne pe loc, pe lângă cartierul general. Drumul de la Băneasa s-a făcut foarte ușor; etapele erau mici (20, 10, 18, 8, 8, 8); ne par adevărate plimbări după etapele enorme de câte 40 și 50 de verste. Afară de aceasta, ni s-au dat corturi, foarte comode, sistem francez. Se dă un cort la șase oameni, care îl și duc (vine cam un kg de om). Noi ocupăm în patru (cu ofițerii – Ivan Nazarovici și

[18] „16 kg". **(n. t.)**

[19] Garșin se referă la corespondența în calitate de reporter de război.

[20] Referire la reînceperea ostilităților dintre Muntenegru și Imperiul Otoman, declanșate în 1876.

[21] Ungheni, oraș pe Prut în Republica Moldova, aflat în dreptul comunei omonime din România.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sublocotenentul Saharov) un cort mare, de ofiţeri. În genere, o ducem mai bine ca soldaţii: hrana e mai bună, bem mult ceai. Iar de când ni s-au distribuit corturile, nici nu ne mai udă ploaia. Şi în general, neplăcerile de natură fizică sunt mult mai mici decât îţi par (judecând după scrisorile d-tale). În ceea ce priveşte personal, desigur, nici nu le pot trece în categoria suferinţelor. N-au nici un fel de influenţă asupra stării de spirit, iar acesta este lucrul principal. Din Băneasa mergem cu întreaga divizie împreună cu artileria (în total peste 12 000 de oameni). Unitatea noastră se întinde pe câteva verste. Cel mai bine este când faci parte din avangardă: ieşim la drum cei dintâi şi sosim primii la locul de popas.

Scrisorile d-tale le primesc deocamdată regulat. Ultima era din ziua de 25 mai. De la Volodia am primit până acum o singură scrisoare. Eu i-am trimis până acum trei; azi o scriu pe ce-a de-a patra. De la R. am primit scrisori regulat. Astăzi nu-i scriu pentru că nu ştiu deloc, dacă va fi cu putinţă s-o ajungă la Starobelsk[22] (la Harkov e sigur că n-o mai prinde scrisoarea). Oare nu-i va fi cu putinţă să-mi scrie din Starobelsk? Geamantanul, pe care Malişev l-a dăruit lui Vasia, merge împreună cu noi. Merg cu noi toate rufele, până şi bluza. Chiar după o săptămână după plecarea noastră din Chişinău, am fost plăcut surprinşi, aflând că pernele, pătura şi pledul călătoresc împreună cu noi. Dormim acum perfect. Scrie-mi negreşit, dacă d-ta şi R. aţi primit scrisorile mele nefrancate, trimise din Ploieşti (purtând însemnarea „Albeşti, 27 mai". Le-am expediat nefrancate, pentru că din cauza inspecţiilor, n-am avut timp să merg în oraş. Din Băneasa ne-am dus cu Vasia la Bucureşti. Oraşul acesta are un aspect absolut european, – cel puţin străzile, pe care am trecut noi. Oriental a rămas numai faptul că străzile sunt înguste şi întortocheate. În schimb, pavajele sunt admirabile, există instalaţii de gaz de iluminat, tramvaie cu cai, case şi prăvălii frumoase. Curăţenia este ca la Petersburg. Ofiţerii noştri (unii din ei) literalmente, dispăreau la Bucureşti, bineînţeles, „petreceau" în toate chipurile. Trăind aici, te întăreşti şi mai tare în atitudinea, existentă faţă de aşa numiţii „neplatnici" şi „destrăbălaţi". Cu aceştia din urmă sunt în relaţiile cele mai bune. Vorbim deseori despre câte-n lună şi în soare. De curând, am fost nevoit să explic funcţionarea telegrafului; spre uimirea mea, explicaţiile mele au fost înţelese. La revedere, draga mea! Sărută-l pe Jenia. Te sărut cu drag. Dacă îi vei scrie unchiului Mitia[23], transmite salutări lui şi bunicii.

Al d-tale iubitor V. Garşin.

Scrie-mi dacă vei continua corespondenţa cu R. Când va fi ea la Starobelsk?
P.S. Vasia trimite salutări. Făcând baie la Băneasa, s-a înţepat la călcîi, – acum are un abces. Din cauza aceasta, de la Băneasa merge în căruţa ambulanţei.

12 iunie. Alexandria.

---

[22] Oraş, reşedinţa raionului cu acelaşi nume, regiunea Luhansk, Ucraina.

[23] „D.S. Akimov, fratele mamei lui Garşin, erou al luptelor de la Sinop şi Sevastopol". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Abia astăzi îți pot expedia scrisoarea, dragă mamă. Din București până la Alexandria am mers șase zile întregi și în acest răstimp n-am avut nici o posibilitate de a o expedia. Am sosit aici ieri; am crezut că marele duce ne va face o inspecție, dar nu l-am găsit aici; plecase cu tot statul-major. Încotro – nu se știe. De asemenea nu știm nici când vom pleca de aici, dar după cât se arată, cred că aceasta se va întâmpla în curând. Unde vom merge – iar nu știm. După cum poți vedea și pe hartă, de aici până la Dunăre nu e mult, doar vreo 25 verste. Unii spun că aud, în timpul nopții, bubuitul tunurilor; este, probabil, o iluzie a auzului încordat. Astăzi s-a zvonit că unul din corpuri ar fi trecut peste Dunăre. E cam ciudat: te afli la câteva zeci de verste de locul luptelor și nu știi absolut nimic, pe câtă vreme voi aflați, la o distanță de două mii de verste, toate evenimentele după o zi sau două. Piciorul lui Vasia este aproape vindecat. De la Volodia nu primesc scrisori și nu știu ce să cred. Eu i-am scris până acum de mai multe ori. Odată am scris și lui Aș. Iac.

La revedere, scumpa mea mamă.

Sărut cu drag pe tine și pe Jenia.

Al vostru V.

Alexandria este un orășel mic și păcătos. Campăm, ca de obicei, afară din oraș. Avem un râu, în care mă scald cu cel mai mare deliciu.

P.S. Adresa mea exactă este: Oficiul poștal de graniță de la Ungheni spre expedierea în armata de operațiuni [...]

Spitalul din Frătești[24], 29, august 1877.

Dragă mamă! Astăzi am ajuns cu bine la Frătești, plecând din Bela[25] la 25 august. Am făcut drumul singur în căruță, așa încât a fost destul de comod. Acum e timpul de pansat, de aceea nu pot scrie mult, dar nici n-am ce. Am aflat chiar acum despre căderea Plevnei. Mâine ne îmbarcă la vagoane și o pornim spre Rusia.

La revedere pe curând, iubita mea mamă! Salutări la toată lumea.

Al d-tale Vsevolod

[24] Sat, com., jud. Giurgiu.

[25] Probabil Bela Slatina, regiunea Vrața, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WASHINGTON CARROLL TEVIS

(1829–1900)

Washington Carroll Tevis s-a născut în 1829 în Philadelphia, Pennsylvania. Tatăl său, Benjamin Tevis, adept al unitarianismului, servise ca locotenent în regimentul 39 al miliției din Maryland, în timpul războiului americano-englez din 1812–1815. Pe lângă Washington Carroll, familia Tevis a mai avut o fată, care a murit însă la vârsta de un an. În 1845, după ce a absolvit Universitatea din Pennsylvania, Carroll Tevis s-a înscris la Academia Militară de la West Point, după absolvirea căreia, în 1849, a fost numit locotenent în regimentul de vânători călare, de unde demisionează în 1850. În 1850–1851 a servit într-unul din cele mai prestigioase unități de cavalerie ale armatei americane, First Troop Philadelphia City Cavalry. În 1853, cu banii lăsați moștenire de tatăl său, Washington Carroll Tevis pleacă la Paris, unde trece la catolicism și începe să folosească numele Charles Carroll Tevis. În 1854, timpul războiul Crimeii, a luptat în armata otomană ca bimbașă (comandant ce avea în subordinea sa 1 000 de soldați, echivalent gradului de maior), ulterior devenind caimacam (termenul desemna din 1826 și un grad în armata otomană, echivalent celui de locotenent-colonel). În luptele de la Kurekdere și Indjédéré a comandat un corp de başbuzuci și apoi a participat la apărarea Karsului, pentru faptele sale de arme fiind decorat de Imperiul Otoman și Marea Britanie. În 1855 părăsea armata otomană, întorcându-se la Paris, unde avea să publice *La petite guerre et le service des avant-postes* (Guiraudet et Jouast, 1855), o lucrare despre arta războiului și să patenteze un revolver.

În 1859 se întoarce în Philadelphia și cere ca numele să-i fie schimbat în Charles Carroll de Taillevis, considerând că acesta era numele inițial al familiei sale, hughenoți ce sosiseră în America în 1702. În 1860 se căsătorește cu Blanche Florence, împotriva voinței familiei acesteia, una dintre cele mai bogate tinere din Philadephia. Dezmoștenită inițial, Blanche primește totuși o sumă după moartea tatălui său, în 1867. Cei doi au avut un singur copil, Marie-Adele Florance Tevis (1865–1936) și au divorțat în 1885.

Spirit aventurier, Tevis a luptat în războiul civil american de partea unioniștilor, fiind numit în 1862 locotenent-colonel de infanterie în trupele de voluntari ai Statelor-Unite (trupe militare de voluntari, separate de armata regulată, convocate pe timp de război). În 1863 este numit în fruntea regimentului 3 de cavalerie Maryland, format din prizonieri de război confederați ce au vrut apoi să servească în armata unionistă. Implicat într-un scandal legat de organizarea alegerilor din 1863 din statul Maryland, Tevis este arestat și apoi achitat. În iulie 1864 a fost eliberat, în mod onorabil, din cadrul armatei. Înainte de încheierea Războiului Civil, prietenul și concetățeanul său din Philadelphia, Charles Godfrey Leland (1824–1903), își folosește influența pe lângă politicianul John Weiss Forney (secretar al Senatului Statelor Unite între 1861–1868) pentru a obține numirea lui Carroll Tevis ca general de brigadă.

După încheierea Războiul Civil, Tevis a fost implicat în acțiunile „Mișcării Revoluționare a Fraternității Republicane Irlandeze", organizație înființată în 1858 pe teritoriul Statelor Unite, ce milita pentru înlăturarea stăpânirii engleze și formarea unei Republici a Irlandei. În noiembrie 1865 este numit la conducerea serviciului administrativ al Fraternității, devenind unul dintre principalii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

colaboratori ai generalului Thomas William Sweeny, secretar de război al Fraternității. În ianuarie 1867, Carroll Tevis trimite o scrisoare lui Frederick Wright-Bruce, ambasadorul britanic la Washington, semnată John Smith, prin care se oferă să furnizeze informații despre mișcarea feniană (mișcare naționalistă irlandeză, activă mai ales în Irlanda, Statele Unite și Marea Britanie, îndeosebi în anii 1860 numele provine de la Fianna Eireann, un grup legendar de războinici irlandezi conduși de Finn MacCumhaill) în schimbul unei plăți lunare de 100£. Nu se știe cu exactitate cât timp a fost Tevis agent al serviciilor secrete britanice; cert este însă că în 1883 el furniza în continuare informații despre mișcarea de eliberare irlandeză.

Carroll Tevis a luptat și în războiul franco-prusac din 1870–1871, activând ca general de brigadă în armata franceză. În ianuarie 1871 generalul Tevis a primit cetățenia franceză și gradul de cavaler în cadrul Ordinului Național al Legiunii de Onoare. Între 1872–1873 Tevis a servit în armata egipteană, contribuind la eforturile guvernatorului Egiptului de modernizare a armatei.

Renunțând la serviciul militar, Tevis a fost ulterior gazetar, colaborator al ziarelor *Philadelphia Times* și *New York Times*. În calitate de corespondent al acestui din urmă ziar, Carroll Tevis a fost prezent în București din aprilie până în noiembrie 1877. De aici face scurte vizite la Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele și Corabia. Prezența sa la sudul Dunării este de scurtă durată. În 13/25 septembrie ajunge la Gorna Studena, unde se afla țarul și înaltul comandament al armatei ruse. Aici primește acreditarea din partea oficialităților ruse. Din 20 septembrie/2 octombrie este la Poradim. Pentru că autoritățile ruse interziseseră prezența la Plevna a oricărui corespondent, Tevis se întoarce după circa o săptămână la București. Pe 2/14 octombrie este prezent la Iași, unde asistă la ceremonia de comemorare a domnitorului Grigore al III-lea Ghica. La 10/22 octombrie Tevis a fost expulzat din România de către autoritățile ruse, motivul invocat fiind legat de faptul că acesta a servit în armata turcă în războiul Crimeii. Decizia autorităților ruse a fost probabil motivată și de sarcasmul cu care corespondentul american prezenta situația reală a trupelor rusești, criticând în nenumărate rânduri ținuta și moralul lor. Eventuala deconspirare a calității sale de spion britanic ar fi determinat cu siguranță autoritățile ruse să ia o asemenea decizie. Totuși, dovezile pe care le avem ne arată că activitatea de spion a lui Tevis a fost legată doar de mișcarea de eliberare irlandeză.

Carroll Tevis nu are prejudecăți în privința românilor, pe care îi descrie ca fiind frumoși și inteligenți, atât bărbații cât mai ales femeile. Remarcă ospitalitatea românilor, fiind impresionat de educația doamnelor din înalta societate a Bucureștilor. Gazetarul american are o opinie diferită de cea a corespondenților englezi despre România și politica sa internă identificând obediența și respectul față de autorități ca fiind caracteristici native ale românilor, el afirmă despre aceștia că sunt poporul cel mai ușor de guvernat din întreaga lume.

Tevis este impresionat de ordinea și disciplina ce domnesc în taberele militare ale românilor, spre deosebire de cele ale rușilor, de artileria română și de serviciului de ambulanță. După intrarea în luptă a armatei române la sudul Dunării, corespondentul de front american avea să constate lipsa de pregătire a chirurgilor români. El surprinde dificultățile colaborării între militarii ruși și cei români. Soldații români sunt tratați cu dispreț de către ruși, iar ofițerii sunt supravegheați în permanență, fără să le fie oferite informații despre detaliile și obiectivele misiunilor comune la care iau parte. La imaginea negativă pe care militarii ruși o aveau în rândurile românilor a contribuit și comportamentul indecent și turbulent al soldaților și ofițerilor armatei imperiale, ajunși în București.

Foarte interesante sunt informațiile pe care Tevis ni le oferă despre practica unor gazetari englezi care, în lipsa evenimentelor militare, prelucrau în România știri false apărute în ziarele din Londra și le transmiteau ca fiind demne de încredere și provenind de la observatori aflați la fața locului.

Carroll Tevis a murit pe 29 septembrie 1900 la Paris, fiind înmormântat la cimitirul Montparnasse.

Câteva fragmente din corespondența transmisă de Carroll Tevis ziarului *The New York Times* au fost publicate, în limba engleză, de Cornelia Bodea, în articolul „*The New York Times* about Romania's struggle for independence", în *Revue des études sud-est européennes*, XV, 3, p. 413–429, București, 1977.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

WASHINGTON CARROLL TEVIS

Corespondență către *The New York Times*

Londra, 25 aprilie/7 mai[1]

[...] Într-o telegramă primită de la București, datată 24/6 mai, se spune: „Marele Duce Nicolae a trecut prin Galați[2] și Reni[3] și se află, astăzi, în Brăila[4]. Este așteptat să sosească la București pe 10 mai. Rușii care trec prin București se îndreaptă spre Băneasa[5], între București și Giurgiu[6]."

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8003, 26/8 mai 1877, p. 1, col. 1)

Londra, 27 aprilie/9 mai

[...] Într-o telegramă primită din București se spune: „Ieri, tunurile turcești din Vidin[7] au bombardat Calafatul[8], iar bateriile românești au răspuns, obligându-i pe turci să înceteze focul."

[...] Într-o telegramă primită marți de la București, se spune: „Se așteaptă izbucnirea unui serios tir de artilerie la Brăila. Cinci monitoare[9] turcești sunt în zonă, cu scopul evident de a ataca".

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8004, 27 aprilie/9 mai 1877, p. 1, col. 1–2)

Giurgiu, miercuri, 4/16 mai 1877

O mare bătălie stă să înceapă, tirul artileriei intensificându-se deja. De câteva zile, trupele rusești s-au adunat în jurul acestui oraș, pregătindu-se pentru a forța trecerea Dunării. Trupele sunt bine pregătite și au o stare de spirit bună. În fața noastră, la Rusciuc[10], trupele turcești sunt numeroase. Fără îndoială că vor opune o rezistență însemnată și e posibil ca mâine sau poimâine să asistăm la o luptă sângeroasă. Trupele de infanterie sunt numeroase și, pe măsură ce scriu, au pornit în marș; activitatea este la fel de intensă și în celelalte corpuri de armată.

---

[1] Datele oferite în *The New York Times* sunt pe Stil Nou. Pentru perioada respectivă, diferența între calendarul gregorian și cel iulian era de 12 zile.

[2] *Galatz*.

[3] *Reni*, oraș în regiunea Odesa (Ucraina), centru administrativ al raionului omonim.

[4] *Ibrail*.

[5] *Baniassa*.

[6] *Giurgero*.

[7] *Widin*, oraș și regiune în Bulgaria.

[8] *Kalafat*, municipiu, jud. Dolj.

[9] *Monitors*.

[10] *Rustchuk*, oraș în nordul Bulgariei, la Dunăre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Salvele de tun se aud pe ambele maluri ale Dunării. Avangărzile îşi schimbă „complimente de plumb", iar zgomotul e înfricoşător. Monitoarele turceşti se îndreaptă spre acest punct, iar cele mai avansate au ocupat deja poziţii în jurul locului unde armata rusă speră să traverseze pe poduri plutitoare. Vom vedea în curând dacă eforturile lor vor putea stopa trecerea <armatelor ruse>.

În această seară, spectacolul de la Dunăre este cu adevărat magnific. Proiectilele explodează în aer, focurile de tabără din depărtare sporesc farmecul scenei şi rachetele de semnalizare se ridică şi coboară, anunţând înaintarea trupelor. Tirul de artilerie se înteţeşte din ce în ce mai mult şi, dacă se va menţine astfel, nu va dura mult până ce Rusciuc va fi distrus. Acesta e punctul cel mai slab din patrulaterul fortăreţelor turceşti.

În josul fluviului, cerul e înroşit de flăcările ce ard Turtucaia[11]. Oraşul a fost bombardat de tunurile ruseşti din Oltenița. Le va fi relativ uşor ruşilor să traverseze prin acel loc.

Cartierul general al flancului stâng al armatei ruse este încă la Brăila. Tocmai ne-a sosit ştirea că Măcin[12], situat la circa cinci mile[13] distanţă <de Brăila> a fost incendiat de artileria rusă. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8011, 5/17 mai 1877, p. 1, col. 1)

Atena, 10/22 mai

[...] Trimisul nostru special în Bucureşti, ne transmite: „Corpurile de armată ruse îşi ocupă încet, dar sigur, poziţiile desemnate. Trenurile cu trupe de infanterie ale Armatei a 12-a încă trec prin Bucureşti. Nu se aşteaptă ca Principele Carol să-şi ia titlul de rege al României înainte ca independenţa ţării să fie formal recunoscută de unele sau de toate puterile garante.

Fortul turcesc de pe insula Ada Kaleh[14], o poziţie importantă ce permite controlul asupra navigaţiei a fost înzestrat cu opt tunuri şi 400 de oameni. Se spune că atât principele Milan[15], cât şi prim-ministrul Ristić[16] vor veni în Bucureşti pentru a se întâlni cu ţarul. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8016, 11/23 mai 1877, p. 1, col. 1)

---

[11] *Turtukai*, port la Dunăre, regiunea Silistra, Bulgaria..

[12] *Matschin*, oraş, jud. Tulcea.

[13] 1 milă = 1,61 km. 5 mile = ~ 8 km.

[14] *Addakaleh*, (din limba turcă Ada Kale, însemnând Insula fortăreaţă), insulă pe Dunăre, acoperită în 1970 de apele lacului de acumulare al hidrocentralei Porţile de Fier I. Insula se găsea la circa 3 km în aval de Orşova şi avea o dimensiune de circa 1,7 km lungime şi circa 500 m lăţime.

[15] Milan Obrenović (1854–1901), principele Serbiei (1868–1882) apoi rege (1882–1889).

[16] *Ristics*, Jovan Ristić (1831–1899), politician sârb, de două ori regent al Serbiei, prim-ministru (1867, 1875, 1877–1881, 1887–1888).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

De la Viena la Galaţi – Stare de fapt în monarhia Austro-Ungară – O mare gafă militară – Forţa armatei turce – Un paşă incompetent – Previziunea corespondentului nostru

Timişoara[17], Banat, 27 aprilie/9 mai 1877

Nu ştiu dacă va fi la fel şi în viitor, dar până acum calea corespondentului dumneavoastră special nu a fost acoperită cu trandafiri; dimpotrivă, este o cursă pentru a obţine informaţii, desfăşurată în cele mai dificile împrejurări. La Viena[18], mi s-a spus că navigaţia pe Dunăre mai jos de Zemun[19] a fost oprită, dar că pot ajunge fără impedimente la Bucureşti prin Liov[20] şi Cernăuţi[21]. Şi aşa a fost, până la Galaţi[22]; acolo însă, lucrurile s-au schimbat; oraşul era înţesat de trupe, gările erau pline cu echipamente de război, toate hotelurile şi hanurile erau ocupate de ofiţerii ruşi. Voi putea merge mai departe? Poate că da, mai târziu, dar, aşa cum mi-a spus sincer şeful de gară, el nu poate garanta nimic, căci devenise un simplu funcţionar ce îndeplinea ordinele Statului Major al armatei ruse. Am fost trimis la un oficial rus, apoi la un altul, apoi la un al treilea şi la un al patrulea; întotdeauna am primit acelaşi răspuns politicos, dar negativ. Trupele se grăbesc, căci se pare că până acum au sosit doar câteva detaşamente din diferite divizii, cea mai mare parte a corpurilor de armată ce vor înainta în Dobrogea nu a fost încă concentrată şi probabil că nici nu se va întâmpla aceasta în următoarele două săptămâni. Planurile armatei ruse nu au fost încă dezvăluite, dar am văzut suficient pentru a-mi forma o opinie: va exista o diversiune în apropiere de Galaţi şi un atac important asupra oraşului Giurgiu[23]; diversiunea de la Galaţi va deveni un atac important, dacă trecerea Dunării va eşua sau va fi întârziată de rezistenţa turcilor. Înainte de a da amănunte despre această problemă, voi spune că, renunţând la orice speranţă de a ajunge la destinaţie <la Bucureşti> cu trenul <din Galaţi>, m-am întors în Viena, unde am descoperit că fusese organizat un nou serviciu de transport pe Dunăre, la intervale neregulate şi că pot ajunge astfel pe fluviu până la Orşova[24], pentru ca

---

[17] *Temeswar*.

[18] *Vienna*.

[19] *Semlin*, suburbie a oraşului Belgrad, pe malul drept al Dunării.

[20] *Lemburg*, oraş din vestul Ucrainei, reşedinţă a regiunii administrative cu acelaşi nume, cel mai important oraş din regiunea istorică Galiţia.

[21] *Czernovitz*, azi Ucraina.

22 *Galatz*.

23 *Giurgevo*.

24 *Orsova*, municipiu, jud. Mehedinţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

apoi să iau trenul de la Drobeta-Turnu Severin[25] spre Bucureşti. Dar şi pe acest drum ai parte de întârzieri şi neplăceri; orele exacte de plecare ale vapoarelor cu aburi din Baziaş[26] nu sunt cunoscute la Viena, astfel că sunt obligat să rămân în capitala Banatului[27] până când şeful de gară va avea bunăvoinţa să trimită un tren.

Totuşi, nu mi-am pierdut timpul, cu excepţia oboselii provocată de cele 96 de ore consecutive de călătorie cu trenul, căci astfel am cunoscut mai bine starea de fapt din Imperiul Austro-Ungar. Peste tot agitaţia este la cote ridicate; în orice cafenea, la orice masă cu prietenii, în orice discuţie publică, subiectul universal era rolul pe care Austria va fi obligată să-l aibă în viitorul război. Conflictul ruso-turc este considerat doar prologul dramei, aşa cum revolta sârbilor a fost preludiul acestui prolog. Există numeroase opinii privind atitudinea <Austriei faţă de conflictul ruso-turc>, fiecare grup susţinându-şi cu tărie poziţia. Maghiarii susţin cu fanatism poziţia Turciei, în vreme ce austriecii sunt mai moderaţi; germanii cer o neutralitate necondiţionată; slavii insistă pentru o alianţă cu Rusia, pentru a asigura independenţa fraţilor lor de la sudul Dunării. Nu se poate încă prevede ce va ieşi din acest haos de idei şi aspiraţii. Declaraţiile celor două camere, adică a lui Andrassy[28] şi a prinţului Auersperg[29], nu sunt suficient de explicite pentru a mulţumi vreo parte; astfel, guvernul se pregăteşte pentru orice eventualitate. Pregătirile nu se fac cu ostentaţie, care să producă îngrijorări diplomatice; însă e sigur că garnizoanele de la graniţă s-au întărit pentru ca, în eventualitatea în care va fi nevoită să lupte, Austria să poată opune o rezistenţă eficientă în faţa unei invazii.

O gafă militară

În timp ce trenul nostru cu aburi pleca încet spre Roman[30], se auzea intermitent focul artileriei; mi s-a spus că a început bombardarea Brăilei. Informaţiile ulterioare au arătat însă că era vorba de un simplu schimb de focuri între bateriile <ruse> de pe malul fluviului şi monitoarele turceşti, care se apropiaseră prea mult de lucrările ce se desfăşurau între Brăila şi Chilia[31] şi care protejau rutele prin Ungheni[32] şi Bolgrad[33] spre podul de la Barboşi[34], pe care trupele ruse treceau în România. Poate că era corect din punct de vedere politic, pentru a arăta că respectă tratatul ce garanta neutralitatea teritoriului României, dar

[25] *Turn-Severin*.

[26] *Baziars*, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

[27] Timişoara.

[28] Contele Gyula Andrássy (1823–1890), om de stat maghiar, prim-ministru al Ţărilor Coroanei Sfântului Ştefan (Transleithania) (1867–1871) şi ministru de externe al Austro-Ungariei (1871–1879).

[29] Prinţul Adolf Wilhelm Daniel von Auersperg (1821–1885), om de stat austriac, prim-ministru al Ţărilor şi Regatelor reprezentate în Consiliul Imperial (Cisleithania) între 1871–1879.

[30] *Roman*, municipiu, jud. Neamţ.

[31] *Kilia*, port la Dunăre, azi regiunea Odesa, Ucraina.

[32] Oraş, reşedinţa raionului cu acelaşi nume, situat pe malul stâng al Prutului, vis-à-vis de satul omonim din România.

[33] *Bolgrad*, oraş, regiunea Odesa, Ucraina.

[34] *Barboche*, cartier din Galaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu siguranță că turcii și-au început campania cu o imensă gafă militară. Cu puțin timp în urmă, ar fi putut întârzia serios înaintarea armatei ruse, dacă ar fi capturat și distrus podurile de peste Prut; acum acestea se află în posesia inamicului, iar monitoarele turcești care se apropie sunt întâmpinate cu torpile; astfel, turcii nu pot face nimic pentru a împiedica trecerea râului de către armata rusă. Până la Roman, am fost însoțit de numeroși ofițeri ruși de stat major și de intendență, ce se îndreptau spre zona din jurul orașului Iași, pentru o rechiziție generală de cai, măsură ce nu a fost deloc pe placul locuitorilor, care nu par a fi foarte atașați de vecinii lor moscoviți. Este foarte dificil să obții informații de încredere, dar unii dintre tovarășii mei de drum au vorbit destul de liber, când eram singuri, spunând nu întotdeauna cuvinte de laudă la adresa pregătirii șefilor lor, sau în ceea ce privește starea de sănătate și disciplina trupelor, deși cu toții erau foarte entuziaști în privința campaniei. Din câte am aflat de la acești domni, la care s-au adăugat detaliile oferite de civilii întâlniți pe parcursul călătoriei, nu se va încerca nimic serios în următoarele 15–20 de zile. Din motive strategice, căile ferate ruse sunt construite cu un ecartament de cinci picioare[35], astfel că, în situația în care teritoriul le este invadat, rușii își pot muta oamenii și materialele în interiorul țării, iar căile ferate nu vor putea fi folosite de către inamic. Neplăcerile produse de această situație în cazul unei ofensive se arată însă acum; rușii nu își pot folosi trenurile pe căile ferate române, ce au un ecartament de 4 picioare $8^{1/2}$ inch[36]. Pentru că sunt disponibile doar 1 200 de vagoane, transportul trupelor și materialelor se va desfășura cu încetineală; nu vor putea fi transportați mai mult de 7 000 de oameni pe zi. Desigur că, pe cât posibil, vor fi utilizate și drumurile, însă deși acestea nu sunt într-o stare proastă nici în Moldova, nici în Valahia și nici în regiunea dintre Basarabia și Dunăre, ele nu sunt de folos pentru operațiuni strategice, iar ploile din ultima perioada au făcut ca armata să nu poată mărșălui decât pe drumurile principale, cele secundare devenind impracticabile. Se ia în calcul construirea unei căi ferate care să lege orașele Iași și Galați, după exemplul germanilor, la Metz[37]. Aceasta ar prezenta avantaje atât administrative, cât și strategice, scurtând liniile de comunicare și eliminând posibilitatea unor atacuri pe flancuri, din partea turcilor. Se spune că șinele sunt deja puse, iar terenul plat nu va prezenta dificultăți pentru construirea acestei noi linii de cale ferată; dar, chiar și în cele mai favorabile circumstanțe, aceasta va cere timp; repet impresia mea, că nimic serios nu va avea loc pe Dunăre sau în Bulgaria până la sfârșitul lunii.

Armata turcă

Despre compoziția și valoarea armatei ruse prefer să nu vorbesc până ce nu voi avea ocazii mai bune să-mi formez o opinie; singurul lucru pe care îl pot afirma este că, fără îndoială, armata rusă este superioară celei turce. Pentru că am servit în aceasta din urmă și am văzut-o îndeaproape vara trecută, cred că pot vorbi în

[35] 1 picior = 30,48 cm. 5 picioare = ~ 152 cm.
[36] 1 inch = 2,54 cm. 4 picioare $8^{1/2}$ inch = ~ 144 cm.
[37] Oraș în nord-estul Franței, prefectura departamentului Moselle capitala regiunii Lorena.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cunoştinţă de cauză. Pe hârtie, armata turcă are aproape 700 000 de oameni, dar aceştia sunt distribuiţi pe un teritoriu imens; nevoia ca trupele să staţioneze în anumite fortăreţe şi în anumite zone, pentru a împiedica revoltele supuşilor, face ca o concentrare majoră de trupe pentru desfăşurarea de operaţiuni militare într-un anumit punct să fie foarte dificilă. Soldaţii sunt buni şi pot fi comparaţi cu cei ai oricărei armate europene; sunt însă prost instruiţi, nu ştiu să folosească bine noile arme şi sunt comandaţi de ofiţeri ce ignoră principiile de bază ale meseriei militare. Cavaleria lor este cea mai proastă din lume, mai proastă chiar şi ca cea a Franţei. Două escadroane din fiecare regiment sunt echipate cu carabine şi săbii; celelalte patru, sunt echipate cu revolvere şi lăncii, pe care nu le pot folosi. Trupele călăresc cu genunchii la nivelul şeii, pe cai semi-sălbatici, ce le-au fost vânduţi de negustorii evrei de cai din Timişoara şi Arad. Piesele de artilerie sunt numeroase, dar foarte diversificate; de multe ori, în aceeaşi baterie sunt modele şi calibre diferite; deşi unele fortăreţe au în posesie câteva tunuri Krupp, ofiţerii nu sunt capabili să estimeze distanţele şi să ţintească corect. Cât despre corpurile de ingineri şi poduri, nu se poate spune decât că sunt prea slab pregătite chiar şi pentru a fi criticate. Cu toate acestea, vor lupta bine şi vor opune o rezistenţă însemnată. Întotdeauna au fost formidabili în lupta în tranşee, iar în timpul unui asalt, fanatismul lor va ţine locul disciplinei. În câmp deschis însă vor lăsa de dorit, căci nu sunt bine conduse şi nu pot executa bine manevrele nici măcar în timpul exerciţiilor, cu atât mai puţin în focul luptei. Cam atât despre armata turcă regulată.

Cât despre başbuzuci[38], nu există cuvinte pentru a exprima lipsa lor de eficienţă. [...] Aceştia sunt o biată adunătură de bandiţi extrem de fanatici, ce se dedau mai degrabă jafurilor şi crimelor, periculoşi doar pentru ţăranii neînarmaţi, care, fie ei musulmani sau ghiauri[39], sunt întotdeauna obiectul atenţiei lor. Cea mai valoroasă parte a armatei otomane este reprezentată de contingentul musulman, ai cărui ofiţeri sunt mult superiori în privinţa educaţiei şi pregătirii militare celor din armata turcă propriu-zisă. [...]

Care sunt planurile turcilor – dacă au vreunul – este dificil de spus. Aveau la dispoziţie trei linii de apărare. Prima dintre ele era reprezentată de Dunăre, care ar fi fost cu siguranţă de preferat dacă ar fi avut acelaşi număr de soldaţi ca armata inamică. Mă îndoiesc însă de această egalitate numerică, căci, chiar dacă admitem că pot fi aduşi 200 000 de soldaţi turci în Europa, nu mai mult de 80 000 pot fi concentraţi într-un anumit loc. Istoria ne oferă numeroase exemple de apărare eficientă a liniei unui râu de către o armată redusă numeric, dar bine dirijată, care să apere cele mai importante *capete de pod*[40]. Turcia nu dispune însă de generali pricepuţi care să conducă trupele; Dunărea nu mai poate fi acum folosită ca linie de apărare, turcii pierzând malul stâng al Dunării, căci Oltenita, Calafat şi Giurgiu sunt acum în mâinile românilor şi trebuie să fie cucerite de la aceştia, aşa cum s-a

[38] Soldaţi fără soldă, din trupele otomane neregulate, care trăiau din jaf.
[39] În sensul de creştini.
[40] *Têtes de pont.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

întâmplat în 1854, în războiul împotriva ruşilor[41]. Generalul Klapka[42], Ministrul de Război în Guvernul maghiar, care a apărat cu succes Komárom[43] în 1849, dovedindu-se astfel un foarte bun strateg defensiv, a sfătuit Turcia să renunțe la linia Dunării şi să-şi concentreze capacitățile defensive pe linia munților Balcani. Probabil că sfatul acestuia o să fie urmat şi o să fie adoptat un sistem de defensivă pasivă, care va uni celelalte două sisteme şi îi va obliga pe ruşi să-şi reducă numeric armata invadatoare, lăsând în urmă numeroase detaşamente care să protejeze liniile de comunicații. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8019, 14/26 mai 1877, p. 1, col. 1–2)

Războiul ruso-turc

Trecerea în revistă a armatei române

Corespondentul *Times* în apropierea frontului – Câteva din neplăcerile călătoriei – Bombardarea Vidinului – Un principe călare – Corespondenții de război – Se întrevede o bătălie lungă

Bucureşti, Miercuri, 27aprilie/9 mai 1877

Acum două săptămâni, Sublima Poartă a emis o declarație prin care se angaja să respecte neutralitatea teritoriului României; chiar şi în cazul în care Rusia va încălca neutralitatea garantată a Principatelor, Turcia îşi va respecta cuvântul şi principiile dreptului internațional. [...] Însă imediat după ce a fost făcută această promisiune, turcii au căutat pretexte pentru a o încălca. Satele lipsite de apărare de pe malul stâng al Dunării au fost o mare tentație pentru lăcomia musulmanilor, dar incursiunile asupra lor nu au prezentat nici un pericol pentru moment. Consecința a fost că navigația pe Dunăre a fost din nou întreruptă; cred că am luat ultimul vapor şi chiar şi aşa, am fost obligați să ne oprim înainte de a ajunge la capătul călătoriei.

---

[41] Referire la războiul Crimeii, conflict armat dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, şi o alianță a Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei, a celui de-al doilea Imperiu Francez, a Regatului Sardiniei şi a Imperiului Otoman, pe de altă parte. Războiul a început în iulie 1853 prin ocuparea de către Imperiul Rus a Principatelor Române, sfârşind în martie 1856 când Rusia cere oprirea ostilităților.

[42] Klapka György (1820–1892), ofițer din armata austro-ungară de origine maghiară, născut la Timişoara. În 1848 s-a alăturat cauzei revoluționarilor maghiari. În 1849 a preluat comanda fortăreței din Komárom.

[43] *Komorn*, oraş în Ungaria, pe Dunare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Un fort turcesc

Turnu Severin este situat la doar câteva mile de Orşova, pe Dunăre, în jos, însă dincolo de râul[44] ce reprezintă graniţa dintre Austria şi România se află micul fort turcesc de la Ada Kaleh[45]. Construit pe o insulă situată în mijlocul fluviului, ¾ din acesta se află, de regulă sub apă; locuitorii săi obişnuiţi – peştii şi broaştele – au fost înlocuiţi de o mică garnizoană şi, deşi fortul nu are o valoare defensivă reală, poate cauza neplăceri vaselor ce trec prin bătaia tunurilor sale, căci comandantul poate oricând ordona acestora să deschidă focul. Nu este aşadar de mirare că navele Companie de navigaţie pe Dunăre se opresc în acest punct primejdios, preferând să-şi debarce pasagerii şi mărfurile în limitele teritoriului aflat sub protecţie austriacă. Aceasta provoacă serioase neplăceri călătorilor şi negustorilor, căci oficialii de la vamă nu s-au adaptat situaţiei, iar deţinătorii de hanuri din acest oraş posomorât profită de oportunitate pentru a-i jecmăni pe călătorii siliţi să se oprească, atât în ceea ce priveşte preţurile cerute pentru mâncare, cazare, dar şi pentru transportul la Vârciorova[46], de unde începe calea ferată. De aceeaşi soartă am avut şi eu parte, dar nu aveai ce-i face – a fost doar una dintre multele dificultăţi ce mi-au întârziat călătoria spre est. Drumul spre frontieră era foarte prost şi neinteresant, cu excepţia minunatelor privelişti asupra Dunării pe care le aveam uneori în faţa ochilor. [...]

La Vârciorova, funcţionarii vamali ne-au inspectat cu atenţie bagajele şi paşapoartele, purtându-se dezagreabil – în mod inutil, aş putea spune, căci nu aveam nimic care să fie supus taxelor vamale. De aici la Bucureşti era o obositoare călătorie de 13 ore, printr-un ţinut plat, neinteresant. Am fost dezamăgit căci auzisem atât de multe despre fertilitatea acestor câmpii din Oltenia[47]; mă aşteptam să văd lanurile de grâu şi porumb şi păşuni bogate. În schimb, cu mici excepţii, pământul părea să fie nelucrat şi, pe durata întregii zile, nu am văzut decât câteva pluguri învechite trase cu greu de doi sau trei boi şi urmate de câţiva localnici de ambele sexe. În legătură cu aceasta, singura distincţie pe care am putut s-o fac până acum între bărbaţii şi femeile din această parte a lumii este aceea că bărbaţii au în picioare încălţări de lână, legate cu şireturi, ca nişte sandale, în vreme ce femeile umblă desculţe. În toate celelalte privinţe, îmbrăcămintea este în general aceeaşi: un veştmânt aspru ce ajunge până la genunchi, o mantie din blană de oaie, cu „lâna la exterior", aşa cum obişnuia s-o poarte Brian O'Linn[48]. La gară am întâlnit câteva reprezentante a ceea ce numim în mod convenţional sexul frumos, venite să-şi ia rămas bun de la bărbaţii ce fuseseră chemaţi să completeze batalioanele de rezervă şi care plecau la Bucureşti pentru a-şi primi uniformele şi armele. Erau prezenţi la faţa locului şi câţiva rezervişti deja echipaţi cu vestoane albastre şi roşii de husar, îmbletite, calpace elegante cu pene de un roşu aprins, pantaloni gri – cu o

[44] Este vorba despre râul Cerna.

[45] *Ata-kali*.

[46] *Verciorava*, sat, com. Bolvaşniţa, jud. Caraş-Severin.

[47] *Little Walachia*.

[48] Eroul unui cântec popular irlandez, care, în ciuda greutăţilor, vede aspectele bune ale oricărei situaţii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

croială minunată – săbii foarte lungi şi cizme foarte înalte. Am descoperit, pot spune, că cizmele sunt o obsesie naţională. Cineva a afirmat odată că dorinţa de a purta cizme moi[49] a fost una dintre cauzele Comunei, mulţi parizieni respectabili alăturându-se insurecţiei datorită pasiunii pentru acestea. Deşi această afirmaţie este o exagerare, pasiunea pentru acest articol vestimentar este foarte răspândită în rândul populaţiilor de la est de Viena, iar interzicerea lor ar crea o revoltă în rândul armatei. Înfăţişarea acestor recruţi nu mi-a lăsat o impresie favorabilă; este adevărat că erau înalţi şi bine făcuţi, dar păreau greoi şi necioplţi; cred că pentru instruirea lor era nevoie de mai mult timp decât avea acum la dispoziţie <România>. Ulterior mi-am schimbat însă opinia, după cum se va vedea până la finalul scrisorii mele.

Pentru a încheia primele mele impresii despre această ţară, trebuie să spun că, în general, pare complet pustie; toate vechile păduri au fost tăiate pentru lemne de foc, iar cele câteva plantaţii pe care le poţi vedea sunt relativ recente. Turmele de oi cu cozi lungi, păzite de câini fără coadă şi de băieţei, ce arătau precum piticii adulţi şi turmele de vite reprezentau partea animată a acestui tablou, al cărui fundal era completat de sate împrăştiate, cu colibe din pământ şi paie, o combinaţie între un wigwam indian şi o căpiţă de fân şi de albul strălucitor al turlelor bisericilor.

Mergând spre front

După ce am plecat din Craiova[50], ne-am întâlnit pe drum cu câteva trenuri ce duceau trupe în Calafat. Îmbrăcate cu pelerine lungi gri, cu centuri negre şi chipie simple, trebuie să mărturisesc că aceste trupe regulate arătau foarte bine; păreau inteligenţi, disciplinaţi, cu un fizic potrivit şi capabili să reziste oboselii şi condiţiilor grele. Gălăgioşi şi exuberanţi, aşa cum sunt toţi soldaţii tineri la început de drum, erau totuşi ţinuţi în frâu de către sergenţi; totuşi, la cele trei batalioane pe lângă care am trecut nu am văzut niciun ofiţer. Peste tot am întâlnit o stare de excitaţie cauzată, aşa cum aveam să aflu la sosirea în capitală, de evenimentele petrecute în această dimineaţă, care probabil că vor forţa România să renunţe la neutralitate. În jurul orei 7, un mic convoi de vase, în frunte cu un monitor turcesc a acostat în dreptul micuţului târg Bechet[51], portul Craiovei. Tunurile monitorului au început să tragă asupra caselor din oraş, ceea ce a produs o panică generală în rândul locuitorilor; de pe vase au debarcat câteva sute de başbuzuci, care au jefuit casele şi magazinele părăsite. După ce aceştia s-au întors triumfători pe vase cu prada astfel dobândită, monitorul a deschis din nou focul până ce târgul a fost cuprins de flăcări. Îndeplinind astfel o faptă eroică şi arătând că soldaţii turci sunt civilizaţi şi că ţara lor respectă tratatele, expediţia s-a reîntors pe malul drept al Dunării.

Cam la aceeaşi oră, garnizoana română din Calafat a observat o activitate intensă în Vidin şi a auzit apoi zgomotul tunurilor. La început, au crezut că salvele de tun marchează vreo sărbătoare musulmană, sau o victorie reală sau închipuită.

[49] *Bottes molles.*
[50] *Krajova.*
[51] *Pecquet*, oraş, jud. Dolj.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dar după 20 de slave şi-au dat seamă că turcii nu folosesc încărcătură oarbă, căci proiectilele au început să cadă în apropierea garnizoanei şi, deşi nu au produs nicio pagubă, ideea că sunt bombardaţi de turci era neliniştitoare şi nu tocmai în concordanţă cu neutralitatea promisă. Desigur că au făcut ceea ce era normal în acele circumstanţe şi, fără să mai aştepte ordinele din capitală, au deschis la rândul lor focul.

Se spune că acest mic amuzament a continuat vreme de câteva ore şi a avut ca rezultat distrugerea suburbiilor Vidinului, care, aflate la o distanţă de circa 1 100 de yarzi[52], sunt în bătaia tunurilor de pe malul stâng. [...]

În legătură cu bombardamentele, cel pe care l-am auzit la Brăila, dar nu l-am văzut, era îndreptat împotriva trenului şefului statului major rus. Într-atât de bine sunt informaţii turcii în legătură cu mişcările inamicului încât imediat ce marele duce a coborât de pe vasul cu aburi, un proiectil turc a căzut la câţiva yarzi de trăsura sa, fără însă a exploda; de acest tratament a avut parte până ce trenul ce-l transporta a părăsit oraşul, moment în care bombardamentul a încetat, fără să fie reluat ulterior. Unul dintre punctele convenţiei cu România prevedea că trupele ruse nu vor intra în Bucureşti, dar acum când România a decis să intre în joc şi să-şi ia partea sa de glorie, pericol şi posibile viitoare avantaje, această restricţie probabil că va fi ridicată. Deocamdată, şapte trenuri cu soldaţi ruşi au trecut în această zi, şi probabil că următorul raid al turcilor nu va mai fi la fel de simplu ca cel de ieri.

Armata română

Dis-de-dimineaţă am fost să vizitez garnizoana din Bucureşti. Garnizoana are doar 5 000 de oameni, dar înfăţişarea lor este excelentă, şi dacă luptă la fel de bine precum arată, România are motive să fie mândră de armata sa. Principele Carol trecea în revistă garnizoana – un german rigid, ce stătea ţeapăn în şa. Mai întâi a trecut prin faţa batalioanelor aliniate, iar apoi s-a aşezat într-o parte pentru a permite defilarea trupelor; pasul de defilare a fost remarcabil executat de cele 12 batalioane de infanterie şi cele şase escadroane de cavalerie – trei de roşiori[53] şi trei de vânători[54], aceştia din urmă având uniforme albastre şi coifuri din oţel cu vârf ascuţit, precum prusacii. Oamenii călăreau cai de rasă din Ungaria, de o dimensiune admirabilă şi având o bună condiţie fizică. Piesele de artilerie – 10 baterii a câte patru tunuri fiecare – erau trase de cai „rechiziţionaţi" de Guvern de la persoane particulare, al căror preţ individual putea să ajung chiar la 200 de ducaţi[55] sau 1 000 S. Defilarea a fost încheiată de convoiul de ambulanţe, ce păreau că au toate dotările necesare pentru a asigura confortul bolnavilor şi răniţilor pe durata viitoarei probabile campanii. Totuşi, aceste trupe fac parte din primele rezerve ale armatei teritoriale şi nu sunt la fel de bine pregătite şi dotate precum sunt trupele ce

[52] 1 yard = 91,44 cm. 1 100 yarzi = ~ 1006 m.

[53] *Red hussars.*

[54] *Chasseurs.*

[55] Sistemul monetar bimetalist adoptat de România în 1867 a asigurat cursul legal al acestei monede, 1 ducat fiind echivalent cu 11,75 lei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vor lupta în prima linie, care, după cum mi-a spus un cetățean entuziast, sunt cele mai bune din lume. „Am văzut garda imperială înainte de Sedan[56]", mi-a spus el cu lacrimi de exaltare în ochi, „am văzut soldații austrieci și prusaci, dar aceștia sunt niște bieți recruți, în comparație cu soldații noștri." Am crezut că exagerează, dar nu am spus nimic și el a fost foarte fericit. Adevărul este că trebuie să fi prudent atunci când critici armata română, cu excepția înfățișării soldaților. Pe hârtie, aceasta numără 40 000 infanteriști, 2 000 de călăreți și 100 de tunuri, multe dintre acestea fiind Krupp[57], iar restul ceea ce noi numeam tunul lui Napoleon[58] în războiul civil american[59]. Rezervele și membrii miliției sunt în număr de peste 150 000. Armata permanentă are în dotare puști Peabody[60], iar linia a doua este dotată cu puști cu percuție Enfield[61]. Serviciul administrativ pare să fie bun, iar ofițerii dau impresia că știu ce trebuie să facă. Cum se vor comporta în focul bătăliei, vom afla doar atunci când se vor angaja în luptă. În orice caz, dacă instrucția militară va fi dublată de curaj, trupele române se vor dovedi cu siguranță superioare celor turce; deși tinerii soldați vor ezita probabil când vor primi botezul focul pe câmpul de luptă, nu trebuie totuși să uităm că aceștia sunt urmașii direcți ai dacilor care erau cei mai viteji gladiatori din Imperiul Roman.

Cum altfel aș putea descrie mai bine ofițerii decât spunând că „frumusețea lor te încântă". La prima vedere, călătorul rămâne uluit și este înclinat să creadă că armata este compusă exclusiv din căpitani și locotenenți sau că numărul soldaților trebuie estimat la câteva sute de mii. Vezi puțini soldați – aceștia sunt trimiși pe front – dar peste tot întâlnești uniforme splendide, cu șnururi aurii, butoni, eghileți și alte ornamente ce acoperă aproape în întregime haina. Nu am văzut încă îndeaproape un general, dar ochii mei așteaptă cu nerăbdare să vadă splendoarea uniformei sale.

Circulă un zvon, ce nu poate fi însă confirmat pentru a putea fi transmis prin telegraf și publicat ca știre în ziar, că soldații ruși au început să dezerteze, 80 de evrei fiind prinși și împușcați azi dimineață lângă Rusciuc. Zvonurile și știrile false sunt la fel de răspândite aici, cum au fost și la noi în 1862.

---

[56] Oraș în nordul Franței, departament Ardennes, regiunea Champagne-Ardenne. În 1870, pentru cucerirea fortului s-a dat bătălia decisivă în cadrul războiului franco-prusac.

[57] Tunurile Krupp, calibru 78,5 mm, model 1868 și model 1871, denumite și tunurile de 8, au fost în dotarea armatei române în secolul al XIX-lea, în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878. Acestea au fost primele tunuri de fabricație germană cu încărcare pe la culată și cu afet de lemn.

[58] Tunul-obuzier de 12, sistem La Hitte, de producție franceză, a fost un model de piesă de artilerie de câmp care s-a aflat în dotarea armatei române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Împreună cu tunul de 4, a înlocuit în anul 1865 tunurile Timmerhans, model 1863, de producție belgiană. Tunul a fost numit și „tunul împăratului" sau „tunul lui Napoleon", din cauză că acest tun a fost dezvoltat din tunul-obuzier de 12, model 1853, prin ghintuirea țevii, la inițiativa împăratului francez Napoleon al III-lea.

[59] Referire la războiul civil american, numit de secesiune, războiul dintre state sau războiul dintre Nord și Sud (1861–1865). Războiul a pus capăt sclaviei în SUA, a restaurat Uniunea și a întărit rolul guvernului federal în cadrul acesteia.

[60] În 1868 au fost importate din S.U.A. 25 000 de puști „Peabody" cu cartuș metalic. Dintre acestea 15 000 aveau calibru 10,31 mm și 10 000 calibru 11,43 mm cu o bătaie în jur de 1 000 m. Puștile Peabody aveau o cadență de tragere de până la 20 de lovituri pe minut.

[61] Model de pușcă cu percuție (cu capse) de la începutul secolului al XIX-lea, care avea inconvenientul modului lent de încărcare a armei, pe la gura țevii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Corespondenţii de război

Nu cred că există vreun ziar european care să nu aibă un corespondent în capitala acestei ţări. Cred că sunt singurul american de aici, iar dl. MacGahan[62] este prezent la Iaşi. Totuşi, doar unora dintre aceştia li se va permite să însoţească armata pe câmpul de luptă. Câte unul de la marile ziare londoneze şi presupun că şi reprezentanţii ziarelor americane care vor solicita acest lucru, dar numai după o examinare atentă a poziţiei sociale a reporterului pentru care s-a solicitat acreditarea, a simpatiilor şi acţiunilor sale din trecut. Mulţi bărbaţi valoroşi vor fi refuzaţi şi două dintre principalele cotidiene londoneze vor trebui să-şi numească alţi corespondenţi decât cei acum în funcţie, pentru că aceştia îşi exprimă în mod deschis simpatiile faţă de Turcia. Cei care vor fi acreditaţi vor primi un permis de liberă trecere inscripţionat pe spatele fotografiilor lor, pentru a arăta că acreditarea nu este transferabilă.

Am descoperit că opiniile mele în privinţa duratei războiului diferă de cele ale celorlalţi colegi prezenţi aici. Ca şi ofiţerii ruşi, aceştia cred că războiul va fi local, că turcii vor ceda imediat, că fortăreţele şi întreaga Turcie vor fi ocupate, fără să fie nevoie de străpungerea liniei defensive din Balcani. Poate că au dreptate, dar eu îmi păstrez opinia că această campanie va fi lungă şi dură, întemeiată pe aceleaşi motive care m-au făcut să prevăd iminenţa unui conflict ruso-turc, în ciuda asigurărilor că disputele vor fi rezolvate pe cale diplomatică.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8019, 15/27 mai 1877, p. 1, col. 1–3)

Principatul României

Bucureşti, duminică, 1/13 mai 1877

[...] Românii, în general, şi mai ales muntenii[63] au feţe frumoase, cu ten închis la culoare, ochi expresivi şi o linie frumoasă a gurii, dezvăluind, atunci când zâmbesc dinţi remarcabili de albi. Au mâinile şi picioarele mici, încheieturile mâinilor şi gleznele fiind la fel de delicate precum cele ale statuilor din Grecia antică. Îndemânatici, uşori şi graţioşi în mişcări, sunt neobosiţi atunci când mărşăluiesc şi rezistă, fără să crâcnească, celei mai severe oboseli. Îşi poartă costumele naţionale cu o eleganţă fără seamăn şi chiar şi ciobanul valah, cu a sa căciulă[64] înaltă, curea lată de piele, pelerina din blană de oaie şi pantalonii lungi, ce aminteşte de dacii sculptaţi pe Columna lui Traian, îi pare călătorului un model de demnitate naţională. Femeile sunt graţia întruchipată. Chiar dacă au rămas fidele

[62] Januarius Aloysius MacGahan, ziarist american, corespondent al ziarului londonez *Daily News* pe durata războiului ruso-turc din 1877–1878.

[63] *The Wallachians*.

[64] *Cachoula*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

costumului tradiţional, cu bluza[65] lui largă brodată, şorţul în multe culori, cu fire aurii şi paiete, sau au adoptat o toaletă modernă, dau întotdeauna dovadă de şarm şi un gust vestimentar desăvârşit. Frumuseţea exterioară a doamnelor române este însoţită de isteţime, veselie şi capacitatea de a purta conversaţii inteligente, care fac ca ele să fie considerate pariziencele estului. Femeile muntene, şi nu apele râului ce traversează Bucureştii au dat naştere proverbului: „O, Dâmboviţa! Cel ce a gustat din apele tale nu mai poate părăsi niciodată aceste meleaguri!"

[...] Aş putea vorbi ore în şir despre progresele sociale şi politice ce au avut loc în această ţară interesantă, dar mi-e teamă că am abuzat deja de răbdarea cititorilor, singura scuză fiind că România şi locuitorii săi au fost pe nedrept criticaţi în mod sistematic de călătorii ce nu au privit dincolo de suprafaţă sau de consulii europeni ce nu au reuşit să treacă de prejudecăţile cu care au pornit în ceea ce priveşte Orientul. Despre atracţiile capitalei, despre ospitalitatea şi curtoazia locuitorilor săi, orice scriitor lipsit de prejudecăţi nu poate vorbi decât în termeni de laudă; şi dacă administraţia şi guvernul ţării nu sunt întotdeauna aşa cum occidentalul consideră că ar trebui să fie, cu siguranţă că aceasta nu este treaba străinilor. Misiunea corespondentului unui ziar nu este să critice, ci să îşi relateze impresiile şi cred că ar fi o dovadă de lipsă de bun-simţ să ignor ospitalitatea acestui popor, condamnându-i instituţiile şi ridiculizându-i deficienţele administrative. Sunt prezent aici pentru a relata evenimentele şi nu pentru a propune reforme.

Viaţa politică a ţării

Am fost martor la una dintre cele mai importante dezbateri privind o chestiune de interes vital pentru naţiune, şi trebuie să mărturisesc că nici în Camerele franceze sau italiene nu au văzut o asemenea stricteţe în respectarea regulamentului, atunci când a fost vorba de un vot de încredere acordat cabinetului de miniştri. De la declaraţia de intenţie a guvernului privind politica pe care o va adopta şi până la momentul votului, totul s-a desfăşurat în ordine, discursurile au fost ţinute într-o limbă la fel de muzicală precum dialectul toscan şi, deşi unii deputaţi fuseseră membri ai cabinetului proaspăt demis, opoziţia lor a fost amiabilă şi motivată în aparenţă de consideraţii legate de formă şi nu de fond. [...]

[...] Format din membrii educaţi, serviciul medical militar român este admirabil organizat, sub conducerea gen<eralului> Davila[66], un chirurg francez naturalizat după o şedere în România de aproape 25 de ani. Marele Duce Nicolae[67] era aşteptat

[65] *Chemisette.*

[66] Carol Davila, nume real Carlo Antonio Francesco d'Avila (1828–1884) medic şi farmacist francez, naturalizat în România; a studiat în Germania şi Franţa. La Bucureşti a sosit în martie 1853 invitat de domnul Barbu Ştirbei, pentru a organiza serviciul sanitar. Deşi angajamentul său era de 3 ani, el a rămas aici până la sfârşitul vieţii, contribuind la organizarea învăţământului medical din România. În 1860 a fost ridicat la rangul de general. Carol Davila a iniţiat şi organizat serviciul românesc de ambulanţe, care s-a distins apoi în timpul războiului de independenţă.

[67] Nicolai Nicolaevici Romanov (1831–1891), fiul ţarului Nicolae I al Rusiei şi al Alexandrei Feodorovna şi fratele ţarului Alexandru al II-lea, comandantul armatei ruse în calitate de mareşal în războiul ruso-turc din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

astăzi la Bucureşti, dar au apărut unele probleme legate de etichetă. Potrivit votului de sâmbătă, românii intenţionează să ia parte la această campanie, însă nu vor fi de acord ca soldaţii români să fie încorporaţi trupelor ruseşti şi să fie comandaţi exclusiv de ofiţeri ruşi.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8025, 22 mai/3 iunie 1877, p. 1, col. 2–5)

Ruşii la Dunăre

Eşecul tratativelor de pace – Dezertori polonezi împuşcaţi – Misterul accidentelor frecvente de pe căile ferate române – Traficul va fi monitorizat de ruşi – Telegramă

Bucureşti, 25 mai/6 iunie 1877

Se vorbeşte aici despre eşecul total al negocierilor de pace.

Un număr mare de prizonieri cerchezi[68] a trecut recent prin Iaşi, în drum spre Siberia; printre aceştia, au fost descoperiţi 14 polonezi, ce dezertaseră din armata rusă şi care au fost împuşcaţi.

Un nou accident feroviar grav a avut loc la Iaşi. Aceste accidente misterioase au devenit subiectul unei anchete oficiale, traficul feroviar urmând a intra sub controlul ruşilor.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8029, 26 mai/7 iunie 1877, p. 1, col. 1)

România şi ruşii

Nemulţumirea faţă de cererea ruşilor de a putea aresta persoanele suspecte – Impertinenţa Marelui Duce Nicolae faţă de miniştrii români – Ţarul şi Principele Carol la Ploieşti

Londra, 26 mai/7 iunie

Mai mulţi corespondenţi speciali confirmă faptul că starea de asediu va fi impusă în Bucureşti. Ca urmare a reputaţiei pe care o are România ca loc de adunare al polonezilor şi al altor persoane turbulente, poliţia rusă consideră necesar

[68] *Circassians*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

să ia mai multe măsuri de precauție decât de obicei, pentru siguranța țarului. Pe lângă trimiterea unui reprezentant al poliției secrete, rușii cer dreptul de a aresta orice persoană suspectă. Guvernul român a refuzat, aceasta fiind o încălcare atât a convenției ruso-române, cât și a constituției țării.

Mare Duce Nicolae și-a manifestat nemulțumirea, refuzând să se întâlnească cu primul-ministru Brătianu[69] și cu ministrul de externe, M. Kogălniceanu[70], cu ocazia vizitei sale recente în București. Deși până acum nu a dat semne că va ceda, Guvernul român va face probabil un compromis și va institui starea de asediu, ceea ce va permite rușilor să aplice măsurile pe care le doresc. Rușii se plâng de reaua-voință a autorităților române, care tergiversează lucrurile, în vreme ce acestea se plâng de purtarea ofensatoare și aproape brutală a ofițerilor ruși.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8030, 27 mai/8 iunie 1877, p. 1, col. 1)

România

Bucureștii, așa cum sunt

Îmbunătățiri în „Parisul Orientului" – O vizită la spitalele civile – Grija față de orfani – Marele Duce Nicolae sosește la București – Primirea acestuia

București, joi, 2/17 mai 1877

București, capitala României, se numără deja printre marile orașe ale Europei. După Constantinopol și Pesta, este cel mai populat oraș din sud-estul continentului și își merită supranumele de „Paris al Orientului". Până acum câțiva ani era doar o adunătură de sate, pitoresc, fără îndoială dacă era văzut de la distanță, dar dezagreabil, la o examinare mai atentă, prost construit, cu străzi mereu murdare, pline, în funcție de anotimp, de praf, bălți și noroi. Acum, datorită creșterii populației și dezvoltării rapide a prosperității comerciale, Bucureștii au suferit o transformare radicală: case frumoase și hoteluri splendide au înlocuit colibele dărăpănate de acum 25 de ani, piețe planificate cu gust și bine întreținute sunt acolo unde odinioară erau maidane și, chiar dacă unele străzi nu sunt pavate, principalele bulevarde sunt la fel de bine întreținute ca și cele din Viena sau Berlin. Călătorul ce nu a mai vizitat Bucureștii – „orașul vesel", după cum s-ar traduce numele său – din 1856, ar putea spune că acesta și-a pierdut farmecul artistic, căci cupolele aurite ale chioșcurilor boierești nu mai strălucesc în decorul verde de

[69] Ion C. Brătianu (1821–1891) a fost un om politic român, lider al Partidului Liberal, participant la revoluția română din 1848 din Țara Românească. În 1876, a format un cabinet liberal, care a rămas la putere până în 1888.

[70] Mihail Kogălniceanu (1817–1891), om politic de orientare liberală, avocat, istoric și publicist român, prim-ministru (1866–1867) și ministru în mai multe cabinete.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

smarald – vechile palate au dispărut şi odată cu ele şi locurile intime din grădini unde te puteai refugia, doar câteva clădiri şi rare fragmente de arhitectură turcă sau persană amintind de dominaţia apusă a otomanilor. Însă din punct de vedere edilitar, această pierdere reprezintă un câştig şi cred că cei 200 000 de locuitori ai Bucureştilor sunt mulţumiţi să vadă noile edificii care, deşi nu au vreun merit arhitectural, au cel puţin un scop utilitar şi filantropic.

Instituţiile publice

Instituţiile pentru uşurarea suferinzilor, nu numai în capitală, ci şi în alte părţi ale ţării sunt organizate într-o manieră remarcabilă. Primele dintre cele pe care le-am vizitat sunt spitalele civile; există nouă astfel de spitale, administrate de un consiliu format din trei persoane, complet independent faţă de Guvern, dar al cărui buget anual este votat de Adunarea legislativă. Începutul a fost în aparenţă nesemnificativ; un mic aşezământ sanitar la Pantelimon, cu 12 paturi pentru bolnavii incurabili şi alte 12 paturi pentru persoane ce sufereau de boli contagioase. Statul şi câteva persoane caritabile au venit însă în ajutorul acestuia, prin donaţii sau moşteniri, astfel că, potrivit raportului din 1876, Eforia, cum se numeşte Consiliu de administraţie, a organizat un laborator de chimie, un muzeu de anatomie şi un amfiteatru pentru disecţii, inclus în sistemul de educaţie publică al ţării, oferind asistenţă medicală unui număr de 31 200 de persoane ce au fost internate şi altor 38 900 de persoane, ce nu au fost internate. Orfanii, copiii abandonaţi şi cei ai căror părinţi sunt prea săraci pentru a-i putea îngriji, al căror număr anual se ridică la 375, sunt crescuţi de Eforie, potrivit metodelor educative ale lui Fröbel[71], până la vârsta de 9 ani, când sunt preluaţi de orfelinatul de la Pantelimon, unde fac şcoala primară şi învaţă să sculpteze. Tot acolo există şi un azil pentru surdo-muţi, câţiva din rândul acestora fiind trimişi periodic la Viena şi Berlin pentru a studia noile sisteme de educaţie.

Fetele orfane sunt îngrijite în Azilul Elena, instituţie ce a pornit de la iniţiativa chirurgului-general Davila, şi care a fost înfiinţată sub patronajul prinţesei *Elena Cuza, sora fostului domnitor*[72]. Aici sunt 240 de eleve, care sunt învăţate ceea ce au nevoie pentru a deveni bune gospodine; unele dintre ele, cu posibilităţi intelectuale deosebite, primesc o asemenea educaţie cum nu am văzut în nici un fel de astfel de aşezământ din Europa sau America. Multe dintre acestea sunt pregătite pentru a deveni guvernante, primind, după absolvire un astfel de post în familiile române, sau rămânând în cadrul aşezământului, ca educatoare; câtorva – celor mai meritoase – Eforia le aranjează căsătoria. Acest aşezământ este cu adevărat remarcabil; toţi elevii din clasele superioare vorbesc fluent cel puţin două limbi

[71] Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782–1852), pedagog german, care a pus bazele educaţiei moderne bazate pe recunoaşterea faptului că elevii au nevoi şi posibilităţi unice de dezvoltare şi învăţare, jocul şi observarea naturii fiind formele ideale de învăţare.

[72] Fals, este vorba despre soţia domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Elena Cuza (1825–1909), autoare a numeroase opera de binefacere printre care Azilul Elena Doamna din Cotroceni, destinat fetelor orfane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

străine, franceza şi germana, italiana şi engleza, urmând a fi introduse ca limbi obligatorii de studiu. Abilităţile lor muzicale, învăţate prin metodele lui Fröbel, sunt extraordinare şi am văzut câţiva copii care ar fi, cu siguranţă, printre primii studenţi la Conservatorul din Paris. Cum toţi aceşti copii reprezintă viitorul naţiunii, nivelul de educaţie şi progres în România va avea în mod cert o creştere exponenţială. Şi despre spitalele militare am doar cuvinte de laudă; aflate şi ele sub conducerea directă a generalului Davila sunt, în ceea ce priveşte organizarea practică, dotarea cu medicamente şi instrumente de chirurgie, mult superioare spitalelor de campanie ale armatei ruse, dacă nu chiar egale standardelor atinse în Statele Unite sub conducerea inteligentă a Comisiei Sanitare, pe care, trebuie spus, românii le-au avut drept model. Mi s-a spus că sunt şi alte astfel de aşezăminte în restul ţării, la fel ca cele pe care le-am vizitat şi pe care le socotesc demne de laudă; le voi examina pe măsură ce le întâlnesc, căci sunt nerăbdător să aflu mai multe şi să spun adevărul despre această naţiune, aspru criticată, mai curând din ignoranţă decât din lipsă de simpatie.

Sosirea Marelui Duce

În prezent, pe măsură ce momentul acţiunii se apropie, trebuie să mă mulţumesc cu prezentarea ultimelor ştiri. Marele Duce a sosit aici ieri, însoţit de doar câţiva ofiţeri; era aşteptat să sosească luni şi ar fi trebuit să-l însoţească pe principele Carol la întoarcerea acestuia din vizita la Ploieşti. Pentru suita acestuia au fost rezervate 60 de camere la principalele hoteluri, iar un ofiţer rus a inspectat grajdurile cazărmii cavaleriei din Bucureşti, unde urma să fie încartiruită garda cercheză a Marelui Duce. Întregul palat trebuia să fie pus la dispoziţia comandantului suprem al armatei ruse şi a soldaţilor săi, ceea cea ridicat unele probleme, căci convenţia prevede în mod expres faptul că trupele ruse nu vor fi încartiruite în Bucureşti. Principele Carol nu a putut fi însă de acord ca escorta Marelui Duce să fie reprezentată de o gardă străină, câtă vreme proprii săi roşiori erau pregătiţi pentru a avea această onoare. O simplă problemă de etichetă, nu incidentul în sine a fost important, ci rezolvarea acestuia, care va arăta poziţiile celor două armate. Ruşii doresc simpla înregimentare a soldaţilor români în cadrul armatei ruse, în vreme ce românii insistă să fie consideraţi drept aliaţi şi nu un simplu corp al armatei ruse. E neplăcut că astfel de disensiuni apar încă înainte de începutul campaniei, dar e normal ca principele Carol să vrea să păstreze comanda propriilor săi oameni; în acelaşi timp însă, lipsa de experienţă practică a principelui în arta războiului, provoacă îngrijorarea în rândul comandanţilor ruşi. Liderii politici ai celor două camere ale Adunării şi-au exprimat îngrijorarea în legătură cu atitudinea principelui şi a cabinetului său în această chestiune delicată, temându-se că presiunea va fi prea mare şi că Principele va ceda în această dispută, în care demnitatea naţională era pusă în joc, ceea ce va face ca al său guvern să piardă încrederea naţiunii. Dar principele Carol şi-a păstrat poziţia cu fermitate, Ministrul Afacerilor Străine a mers la Ploieşti şi presupun că a făcut demersurile necesare pentru rezolvarea acestei probleme, căci Marele Duce a făcut o vizită principesei, lăsându-şi în urmă garda cercheză. Primirea la gară nu a fost foarte impozantă;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

două batalioane, împreună cu fanfara au ocupat peronul, în vreme ce un escadron de roşiori aştepta afară să-l escorteze pe Marele Duce. Toţi ofiţerii din capitală, în uniformă completă, aşteptau în spatele principelui şi a principesei, la dreapta căreia se afla arhiepiscopul Bucureştilor, cu un numeros grup de preoţi, în haine ceremoniale; fusese, de asemenea, amenajat un mic altar; căci în România, ca şi în Rusia, fiecare gest public trebuie să fie binecuvântat de către Biserică. În jurul orei 11 a fost o alarmă falsă, intrarea unui tren în gară determinând fanfara să înceapă să cânte imnul naţional al Rusiei; aceasta s-a oprit din cântat când s-a descoperit că era vorba de un tren obişnuit de pasageri. Câteva minute mai târziu, zgomotul motorului cu aburi s-a auzit din nou, un tren format din trei vagoane a intrat în gară, din care a coborât Marele Duce Nicolae – un bărbat cu înfăţişare soldăţească, înalt de şase sau şapte picioare şi jumătate[73], într-o uniformă verde, având la piept şnurul verde al Marelui Ordin Rus al Sfântului Gheorghe. Principele Carol, într-o uniformă albastră, cu decoraţii strălucitoare, l-a întâmpinat împreună cu Principesa Elisabeta, căruia Marele Duce i-a oferit imediat braţul, după un salut cordial din partea ambelor părţi. În tot acest timp, fanfara a cântat imnul naţional al Rusiei, după care preoţii prezenţi au oficiat liturghia. [...] După ce aceasta s-a terminat – a durat în jur de 15 minute – întregul alai a intrat în sala de recepţii din interiorul gării, unde au avut loc prezentările oficiale. Am impresia că niciunul din consuli nu a fost prezent, cu excepţia consulului general al Rusiei[74]; cu siguranţă a fost singurul pe care l-am văzut în uniformă. În cele din urmă, Principele şi oaspetele său imperial au plecat spre palat, fără nicio escortă. În prima caleaşcă se aflau principesa Elisabeta şi Marele Duce; în cea de-a doua, principele Carol şi fiul comandantului suprem al armatei ruse[75], un băiat arătos, înalt de vreo şase picioare şi jumătate[76]; apoi şeful Statului Major rus[77] şi Primul-ministru român, Brătianu; urmau membrii cabinetului, fiecare însoţit de un ofiţer din suita Marelui Duce. Am fost asigurat că organizatorii recepţiei ordonaseră tuturor ofiţerilor să însoţească călare cortegiul, dar acest ordin a fost contramandat de principele de Hohenzollern, căruia cu siguranţă nu îi lipseşte demnitatea şi respectul de sine. S-a servit o gustare la palat şi, desigur că în graba cu care au fost făcute pregătirile, au fost omise invitaţiile pentru unele persoane, problemă ce a trebuit rezolvată; altfel, atmosfera a fost veselă ca la o nuntă, deşi vizita a fost scurtă – trenul de întoarcere fiind pregătit pentru ora 4. A plecat la 6 – atât gazda cât şi oaspetele s-au purtat cordial. Seara, câţiva ofiţeri români au mers călare până la Măgurele[78], unde au fost bine primiţi de ruşi. Printre incidente s-a numărat şi toastul făcut de un general român: „În sănătatea Principelui Carol al României, comandantul flancului stâng al armatelor aliate".

---

[73] Un picior = 30,48 cm.

[74] Baronul Dimitrie Stuart, consulul general al Rusiei la Bucureşti.

[75] Nicolai Nicolaevici (cel Tânăr) Romanov (1856–1929), în timpul războiului ofiţer în Marele stat major al armatei ruse şi comandant al frontului din Caucaz în timpul Primului Război Mondial.

[76] 6,5 picioare = ~ 198 cm

[77] Generalul Arthur Adamovici Nepokoiciţki (1813–1881), general adjutant de infanterie, şef al marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani.

[78] *Mugurilli*, oraş, jud. Ilfov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În următoarele două săptămâni vom vedea ce înseamnă aceasta; pentru moment, trupele române au fost concentrate doar pentru apărarea teritoriului țării; această direcție de acțiune a fost votată de corpul legislativ, dar rezoluția conține și o clauză ce spune că, „dacă din motive strategice va fi necesară mutarea liniei de apărare pe malul drept al Dunării, desfășurarea operațiunilor militare nu trebuie să aștepte votul corpului legislativ" etc. Ceea ce înseamnă că, dacă va fi nevoie, românii vor trece Dunărea. Dacă mi se permite să-mi spun opinia, sunt convins că principele Carol va înainta pe teritoriul sârbesc, în timp ce trupele ruse vor traversa Dunărea prin alte locuri, sau va trece fluviul ulterior trupelor ruse și va ocupa poziții în ariergarda armatei de invazie, colaborând cu aceasta la asedierea fortărețelor turce. Prima opțiune ar fi una strategică strălucită, lipsa opoziției din partea sârbilor însemnând că traversarea se va face fără pierderi; trupele române ar putea înconjura fortăreața de la Vidin și, pe vechiul drum roman de pe valea Timocului, ar putea ajunge la Sofia, pe flancul și prin spatele liniei defensive din Balcani. Singurul obstacol ar putea fi opoziția Austriei față de astfel de operațiuni ce pot atrage din nou Serbia în război și astfel ar complica situația politică din imperiu, accentuând antagonismul dintre populația slavă și cea maghiară. Chiar dacă românilor li se va refuza onoarea de a îndeplini această acțiune simplă, dar eficientă, sunt convins că, mai devreme sau mai târziu, mișcarea va fi realizată de ruși. Fie că vor mărșălui pe valea Timocului sau vor asedia fortărețele, românii vor avea mult de muncă, căci turcii luptă extrem de bine din spatele zidurilor, după cum ne-au arătat numeroasele exemple de vitejie și ieșiri ale asediaților <din fortărețe> din timpul războaielor din 1828 și 1854.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8031, 28 mai/9 iunie 1877p. 3, col. 3–4)

Independența României – O veche dorință îndeplinită

Decizia legislativului în privința politicii guvernului – Consacrarea oficială a acțiunilor sale – Unanimitate în palatul corpului legislativ – Doamnele române acasă la dna Rosetti – Frumusețea acestora

București, Miercuri, 11/23 mai 1877

Ziua de luni, 21 mai, potrivit calendarului grec, 8 mai[79], va deveni o mare sărbătoare în analele României, căci atunci ea a trecut Rubiconul[80], renunțând la poziția oficială de neutralitate și făcând pasul decisiv spre implicarea activă în război. Rezoluția de acum o săptămână a nemulțumit pe toată lumea, atât partidul

[79] De fapt, 9 mai; diferența între calendarul grec și cel gregorian este, pentru secolul al XIX-lea, de 12 zile și nu de 13, cum afirmă Carroll Tevis.

[80] *Rubicon*, râu în Italia, afluent al Adriaticei, ce forma, în antichitate, la nord-est, limita între Italia și Galia Cisalpină; Cezar, trecând Rubiconul cu armata sa în 40 î.Hr., se declară pe față rebel împotriva patriei sale. Expresia „a trece Rubiconul" este folosită aici pentru a arăta că România a luat o hotărâre îndrăzneață și irevocabilă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aflat la putere, cât şi pe ruşi, pentru că, deşi recunoştea existenţa unei stări de război, nu a fost suficient de clară în a desemna armata română ca armată beligerantă. Toată lumea era de acord că trebuie luate măsuri mai ferme, căci era greu ca, atâta vreme cât turcii prădau satele şi bombardau fortăreţele româneşti, având o atitudine în general ostilă, bateriile româneşti să nu răspundă, respectând legile internaţionale şi să nu oprească vasele neutre, care, sub steag austriac, aprovizionau zilnic fortăreaţa de la Vidin, în raza de acţiune a tunurilor din Calafat. Astfel că s-a hotărât interpelarea guvernului în legătură cu politica sa de acţiune şi întreaga populaţie a Bucureştilor s-a adunat în faţa palatului legislativului pentru a asista la această ocazie solemnă. Împrejurimile erau ticsite cu mijloace de transport de tot felul, scările din faţa clădirii erau pline cu oameni, figuri nerăbdătoare apăreau la ferestrele caselor din jur, toţi aşteptând verdictul ce va decide dacă România „va fi sau nu va fi"[81] o naţiune. Intrarea în palat era păzită de un detaşament de infanterie, ce-i întorcea pe patrioţii curioşi, obligându-i să rămână în curte sau să privească prin geamuri feţele celor dinăuntru, sperând astfel să-şi formeze o idee despre mersul lucrurilor. Puştile încrucişate a doi soldaţi blocaseră intrarea, dar am prezentat actele[82] unui uşier, spunând „Presidente". Acest cuvânt era un fel de parolă[83] ce deschidea orice uşă, astfel că am fost imediat lăsat să intru în anticamera plină de politicieni, ce aşteptau sosirea dlui Rosetti[84] – vorbitorul, cum l-am numi noi – care a sosit, punctual, la ora unu; fără prea multă agitaţie, toată lumea a intrat în sală şi şedinţa a început. Era o sală cu tavan jos, scaunele fiind aranjate în forma unei potcoave, cu un rând situat mai sus decât cel anterior; în faţa scaunelor era o platformă ridicată pentru Preşedinte, cu o tribună pentru oratori şi, în stânga, o bancă pe care stătea ministrul <interpelat>. Sala era plină, nemaifiind loc nici de stat în picioare. În loja doamnelor dominau frumuseţea şi ultima modă în Bucureşti, iar în loja diplomatică[85], oamenii stăteau înghesuiţi precum heringii; ciudat însă, având în vedere importanţa subiectului, cei mai importanţi diplomaţi, consulii generali, lipseau.

[Autorul descrie modul în care au decurs dezbaterile şi votul în Parlament al căror rezultat a fost proclamarea independenţei României]

Fusese astfel îndeplinită marea operă pentru care patrioţii români luptaseră vreme de 30 ani, vechiul lor vis fusese realizat şi totuşi nu a existat nicio manifestare de exaltare. În America, o situaţie similară ar fi dus la consumarea unei cantităţi însemnate de whisky, în Franţa sau Italia oamenii ar fi dansat o carmaniolă[86], fanfara ar fi cântat La Marseillaise[87], imnul lui Garibaldi sau o altă

---

[81] *To be or not to be* Trimitere la celebra replică din piesa lui Shakespeare, *Hamlet*.

[82] *Card*.

[83] *„Open sesame"*.

[84] Constantin Alexandru Rosetti (1816–1885), om politic liberal şi publicist român, unul din conducătorii revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească şi ai luptei pentru Unirea Principatelor Române.

[85] *Loge diplomatique*.

[86] *Carmagnole*, cântec şi dans francez din timpul Revoluţiei Franceze din 1789–1794.

[87] Cântec revoluţionar francez, imnul naţional al Franţei. Compus (text şi muzică) în 1792 de Claude Joseph Rouget de Lisle sub titlul „Cântec de război pentru armata Rinului". A primit actuala denumire după un batalion al marsiliezilor, care l-au adoptat drept cântec de luptă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

melodie populară; însă aici aceste ființe ignorante au fost cât se poate de liniștite și, după ce au votat ca cele două Camere să se întrunească în plen pentru a-l felicita pe principele Carol cu ocazia celei de a unsprezecea aniversări a urcării sale pe tron, fiecare s-a dus să îndeplinească treburile cotidiene necesare pentru menținerea principiilor pe care le afirmaseră cu curaj.

Poporul în catedrală

Ceremoniile de dimineață s-au desfășurat fără prea multă strălucire. Orașul a fost împânzit cu steaguri în culorile tricolorului, mulți oameni mergând la Mitropolie[88] pentru liturghie[89], dar nici slujba nu a fost fastuoasă. Biserica în sine nu iese cu nimic în evidență din punct de vedere arhitectural. E o clădire pătrată ce nu respectă un anumit stil, pierzând influențele bizantine, prin înlocuirea cupolei în formă de poligon cu cea în formă de bulb de ceapă, specifică tuturor bisericilor ortodoxe. Pereții și tavanul naosului sunt acoperite cu fresce, reprezentând portrete de sfinți sau scene biblice, ce nu respectă regulile obișnuite ale perspectivei, dar care au uneori o delicatețe și o coloratură specifică portretelor în fildeș. Pridvorul era decorat în același stil, dar mâinile profanatoare ale unor băieței și obsesia unor călători de a-și transmite numele posterității, scrijelindu-le în locuri unde nu ar trebui să fie, au deteriorat grav fresca. Reprezentarea unui subiect – ce nu fusese atins de vandalism – mi s-a părut neobișnuită: Mântuitorul, așezat pe un grup de nori, primește noii veniți în Rai; accesul se face pe o pereche de scări, prima sprijinită pe treptele de la intrarea unei biserici, cealaltă suspendată deasupra gurii unui balaur înfiorător. Pe treptele scării urcă personaje îmbrăcate în haine lungi de culoare roz, cu o atitudine menită să sugereze dificultatea urcușului; șapte diavoli cu picioare foarte lungi reușesc să arunce câte un păcătos în gura balaurului, dar, de regulă, aceștI sunt respinși de șapte îngeri, îmbrăcați în haine de culoare albastră și înarmați cu tridente. Fresca este pictată cu stângăcie, dar am menționat-o pentru a atrage atenția cititorilor cu pretenții artistice asupra modalității inovatoare de a reprezenta acest subiect[90]. Ceremonia, la care nu au participat principele și

---

[88] *Cathedral.*

[89] *Te Deum.*

[90] *Scara dumnezeiescului urcuș* este un tratat ascetic despre părăsirea păcatului și înaintarea pe calea virtuților, în vederea obținerii mântuirii. Deși a fost scrisă de Sfântul Ioan din Sinai pentru monahi, a devenit una din lucrările cele mai importante și mai influente folosite în Biserică pentru povățuirea credincioșilor spre o viață plăcută lui Dumnezeu. *Leastvița* este denumirea sub care a circulat în Țările Române până în perioada modernă scrierea Sfântului Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, mai cu seamă în urma traducerii făcute de mitropolitului Moldovei, Varlaam, datând din 1618, traducerea cu cea mai largă răspândire și având impactul cel mai puternic în epocă. Motivul Scării Raiului a circulat și într-o reprezentare grafică, pe icoane sau zugrăvit pe pereții bisericilor. Aceasta prezintă mai mulți oameni (de regulă monahi) care urcă pe o scară; la capătul de sus al scării se găsește Iisus Hristos, gata să îi primească în rai pe cei care urcă. De asemenea, apar îngeri care îi ajută pe cei aflați pe scară și diavoli care aruncă înspre ei săgeți sau încearcă să îi tragă jos, aruncându-i în iad (adesea reprezentat ca un balaur cu gura deschisă). Aproape în toate reprezentările apare cel puțin o persoană care cade. Cu o largă circulație și în cultura populară românească, fiind prezent în sculptura stâlpilor de la case sau în ouăle încondeiate, motivul rămâne actual, numeroși artiști plastici și meșteri populari continuând să-l folosească.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

principesa, a fost scurtă şi nu a impresionat; Mitropolitul, asistat de patru alţi clerici în haine splendide, fiecare ţinând într-o mână o carte şi în cealaltă trei lumânări legate cu o panglică roşie, stăteau în jurul unui mic altar mobil amplasat în centrul naosului. [...]

Toţi militarii şi străinii importanţi şi-au scris numele în registrul <Camerei Deputaţilor> între orele 12 şi 1; la ora 3 au fost primiţi Consulii generali, iar la ora 4 s-au întrunit în plen cele două camere ale Adunării; unii dintre membrii Adunării probabil că îşi vor exprima punctul de vedere legat de rolul pe care România va trebui să-l aibă în război şi despre posibila schimbare a titulaturii suveranul, care se spune că va fi proclamat rege – o inovaţie ce este totuşi descurajată de cei ce doresc cu adevărat binele principelui, ca fiind contrară spiritului tradiţiilor şi instituţiilor române.

O petrecere la Doamna Rosetti

Duminica seara a fost organizată o petrece de către dna Rosetti, la care toate doamnele trebuiau să vină îmbrăcate în costum naţional; desigur că unele doamne au renunţat în ultimul moment la această idee şi au venit îmbrăcate după ultima modă din Paris. Trebuie să adaug că acestea din urmă au fost cele mai puţin drăguţe, căci, deşi incomod, costumul naţional este foarte frumos. O cămaşă[91] cu guler înalt, cu mâneci lungi, largi, brodată, cu flori şi paiete, legată în talie cu un brâu roşu, lat; o fustă albă ce ajungea până aproape de glezne, împletită în partea de jos; peste acestea, două şorţuri lungi, din mătase şi lână brodată cu fire de aur; la brâu atârnă o batistă de pânză, brodată cu un model din lână, în albastru, roşu şi verde; sub fustă se puteau întrezări picioarele mici, cu ciorapi purpurii şi pantofi cu toc înalt. Fetele tinere poartă flori în păr, care este prins într-un coc mare, nu foarte diferit de cel purtat în Paris acum un an sau doi, legat cu o panglică lată, asortată cu culorile hainelor. Femeile măritate poartă un voal subţire ce le acoperă părul, gâtul şi umerii, cu paiete, flori, mărgele de sticlă şi ornamente în toate formele şi culorile imaginabile, dispuse peste tot. Efectul creat este foarte plăcut şi trei doamne, fiica şi două nepoate ale dlui Rosetti ar fi făcut furori chiar şi la Paris; dar asemenea frumuseţi întâlneşti rareori. Fără îndoială că au fost foarte mult admirate. mai ales de către străini; dar, deşi îmbrăcate în haine ţărăneşti, purtarea lor era departe de cea ţăranilor. Rafinamentul şi distincţia făceau să fie evident că ai de-a face cu doamne din înalta societate şi nu cu nişte ţărănci. Totuşi, nu am avut ocazia să văd prea des societatea mondenă a Bucureştilor, căci războiul oprise organizarea de baluri şi petreceri; din experienţa de până acum, trebuie să recunosc că în nicio altă ţară nu am întâlnit o asemenea combinaţie remarcabilă de realizări strălucite şi educaţie solidă. Multe dintre doamne cântă precum artiştii, toate vorbesc cel puţin două limbi străine şi toate pot purta o conversaţie despre politica europeană dovedind o cunoaştere a subiectului care le-ar face să roşească pe nouă din zece cele mai bine informate femei din Europa sau America. Desigur că toate sunt de un patriotism înfocat, fiind nerăbdătoare ca soţii, fraţii şi iubiţii lor să dovedească că românii nu merită criticile de care au parte în ziarele din Franţa şi Anglia. O parte din eroismul vechilor romani încă zace în ele – o frumoasă tânără mi-a spus, cu ochii sclipindu-i în timp ce vorbea, că ar

[91] *Chemisette.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prefera ca toate rudele sale de sex masculin să cadă în luptă decât să fie cunoscuți drept lași. Nu cred că mulți români vor da dovadă de lașitate și cred că nu vor avea parte de înțelegere în propriul cămin, dacă vor face astfel. Dna Rosetti este o englezoaică despre care se spune că ar avea 60 de ani, deși arată de 42; viața sa, ca și cea a soțului, constituie un întreg roman. [...]

Primirea fiului Marelui Duce

Ieri era așteptat să sosească Marele Duce. Acesta trebuia să petreacă câteva ore cu familia[92] și oamenii erau încântați, văzând în aceasta o dovadă că relațiile între Rusia și România deveneau cordiale și că opțiunea[93] lor nu fusese în zadar. Marele Duce nu a putut veni însă, fapt care a produs o oarecare dezamăgire, până când s-a aflat că acesta și-a trimis fiul, ceea ce era la fel de important din punct de vedere al vieții sociale. Circa 50 de cerchezi l-au însoțit pe tânărul prinț. Acest fapt nu era lipsit de importanță, căci în garda prințului, pe lângă soldați erau și ofițeri. Situația devenea cât se poate de clară, iar speranțele celor ce încă mai credeau că războiul va rămâne unul local fuseseră spulberate. Seara, toate străzile erau splendid luminate; la fiecare fereastră erau lumânări sau lampioane[94]; toate magazinele erau deschise, având bunurile aranjate cu gust, în culorile tricolorului; clădirea operei fusese deschisă pentru o reprezentație extraordinară, prilej pentru etalarea frumuseții și a ultimei mode și de la care nu au lipsit consulii generali, îmbrăcați în uniformă; o procesiune de 4 000 de persoane ce purtau torțe și aveau în față splendida fanfară a gărzii palatului a mărșăluit pe străzi, trecând pe la reședințele miniștrilor și șefilor Partidului Liberal, întreaga populație a capitalei strigând: „Trăiască războiul!", „Trăiască Independența!"[95]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8037, 2/17 iunie 1877, p. 5, col. 1–2)

Încleștarea din est

Așteptând ordinul de înaintare – O trecere în revistă a trupelor din România – Diplomația în război – Succesul Turciei în Asia – Independența României – Doi distinși oameni de stat – Un sergent de artilerie decorat

București, joi, 12/24 mai 1877

Adevăratele știri de război lipsesc; este puțin probabil ca publicul străin să fie interesat de schimburile de focuri dintre garnizoanele de pe cele două maluri ale

---

[92] *En famille.*
[93] *„Plunge".*
[94] *Chinese lanterns.*
[95] *„Traeasca Resbelul!", „Traeasca Indepintza!", „Vive la Guerre!", „Vive l'Independance!"*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dunării, în care, ocazional, un cal de artilerie este omorât de un glonț rătăcit; și acum că românii și-au retras trupele din Oltenița[96] vom fi lipsiți și de buletinele de război privind acel oraș. Focul de artilerie dintre Vidin și Calafat continuă să fie inofensiv. Câteva case din suburbiile orașului turcesc au luat foc. Turcii au descoperit că în spatele orașului <Vidin> se află un deal ce oferă tunurilor o poziție avantajoasă; noua poziționare a tunurilor turcești i-a obligat pe români să-și mute prima linie și să caute, la rândul lor o poziție mai avantajoasă pentru bateriile de artilerie. În felul acesta, cele două garnizoane vor ajunge să aibă poziții într-atât de îndepărtate, încât proiectilele artileriei nu vor putea ajunge la inamic, producând daune doar în propriile orașe. Principele <Carol>, însoțit de Marele Duce, care își are acum cartierul general temporar în palatul de vară de la Cotroceni[97], a trecut ieri dimineață în revistă garnizoana ce fusese retrasă din Oltenița, înainte ca aceasta să plece spre Oltenia[98]. Trupele arătau extrem de bine și odihnite, în ciuda marșului de 50 de mile[99], și cred că, indiferent care va fi puterea lor de luptă, acestora nu le va lipsi capacitatea de a rezista la eforturi fizice. Trupele numărau circa 6 000 de oameni: patru batalioane de soldați regulați, în uniforme de un albastru închis, cu roșu și trei de dorobanți[100], îmbrăcați în haine naționale, cu tunici și pantaloni de pânză albă, cu opinci[101] sau sandale, formate din fâșii de piele înfășurate în jurul picioarelor și gleznelor, până la genunchi, cu o înfățișare sălbatică, nu tocmai soldățească, care ar putea fi utili în războiul de gherilă, dar care nu sunt foarte bine instruiți și disciplinați. Numele lor popular este „curcanii"[102], de la pana pe care fiecare o poartă la căciula din blană de oaie. Legat de aceasta, problema acoperământului capului a fost întotdeauna una foarte importantă pentru conducătorii armatei române, reprezentând un hobby pentru gen<eralul> Florescu[103], ministrul de război precedent. Acesta este acum anchetat pentru proasta gestiune a bugetului militar, principalul capăt de acuzare fiind reprezentat de faptul că, deși armata română nu are suficiente provizii de praf de pușcă, gloanțe și proiectile, are un număr de chipie[104] și căciuli[105] de trei ori mai mare decât numărul maxim de soldați pe care îl poate avea armata română. Trupele de infanterie au mărșăluit ferm, iar soldații din cele șase escadroane de cavalerie stăteau bine în șa; bateria formată din *șase tunuri trase de cai arăta foarte bine; dar cel mai bine arăta* batalionul de vânători, cu uniforme de culoarea nucului cenușiu și pălării moi de pâslă cu boruri largi, nu foarte diferite de vechile uniforme ale confederației[106]. Aceștia sunt

[96] *Oltenitza*, municipiu, jud. Călărași.

[97] *Kotrocheni*.

[98] *Little Wallachia*.

[99] 50 mile = ~ 80 km.

[100] *Dobanyi*.

[101] *Opankas*.

[102] *„The Turkies"*.

[103] Ioan Emanoil Florescu (1819–1893), general și om politic român, consilier militar al lui Alexandru Ioan Cuza și apoi al regelui Carol I, ministru de război (1871–1876).

[104] *Képis*.

[105] *Kolpacks*.

[106] Referire la trupele Statelor Confederate ale Americii, din timpul războiului civil american (1861–1865).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

indivizi robuşti, mai ales din Moldova, ce au acel tip de pas legănat pentru care sunt admiraţi zuavii francezi[107] şi bersalierii italieni[108]. În spatele liniilor, fuseseră amplasate, pe timpul inspecţiei, căruţele şi carele uşoare ce serveau drept ambulanţe, fiecare batalion având ataşat un grup de soldaţi cu targă, o invenţie a gen<eralului> Davila, fiecare ducând câte o bucată de targă. Aceste târgi sunt mult superioare celor aflate în uzul altor armate, montându-se sau demontându-se foarte uşor, într-un timp scurt. Marele Duce a părut mulţumit, exprimându-şi satisfacţia în faţa principelui Carol, al cărui chip radia şi care era cu siguranţă nerăbdător să-şi dovedească abilităţile militare, considerând că gloria câştigată de armata română sub conducerea sa îi va consolida poziţia de suveran. Imediat după inspecţie, trupele au pornit spre Drobeta-Turnu Severin, acolo unde urma a fi concentrată armata română, fie pentru a acoperi flancul drept al ruşilor, în timp ce aceştia trec Dunărea, fie pentru a trece simultan Dunărea, în Serbia. Între timp, o divizie de infanterie uşoară rusă, cu patru batalioane şi un lung şir de căruţe, se deplasa spre Olteniţa şi Giurgiu pentru a înlocui garnizoanele române ce fuseseră retrase de acolo. Acestea erau de departe trupele care arătau cel mai bine din câte am văzut, cu soldaţi isteţi şi îngrijiţi, deşi se aflau sub arme de câteva luni de zile şi străbătuseră pe jos întreaga distanţă de la Prut. În timpul Războiului civil, noi obişnuiam să râdem de ofiţerii bine îmbrăcaţi, dar experienţa a arătat că atât ofiţerii cât şi soldaţii, nu numai că sunt mai sănătoşi, dar şi luptă mai bine, atunci când sunt curaţi şi îngrijiţi.

Cauzele întârzierii

Totuşi, oamenii au început să se întrebe la ce bun această desfăşurare de forţe, dacă nu se face nimic? Acum câteva luni exista scuza drumurilor şi a vremii proaste, precum şi a eforturilor diplomatice pentru menţinerea păcii; dar acum, deja de trei săptămâni, aceste scuze nu mai sunt valide. Mijloacele de comunicare sunt într-o stare excelentă, căile ferate sunt la dispoziţia armatei ruse, nu lipsesc mijloacele pentru a transporta atât oameni, cât şi materiale, şi totuşi, ruşii nu au mai mult de 100 000 de oameni la vest de Brăila. După cum am mai spus deja, efectul este unul negativ şi orice altă armată, în afară de cea rusă, ar fi fost demoralizată. Joi am avut o lungă discuţie cu ministrul Afacerilor Străine[109], cel care poate fi numit Thiers[110] al politicienilor români; în opinia sa, confirmată şi de dl Costinescu[111], un distins membru al Camerei Deputaţilor, există motive serioase pentru a crede că

---

[107] Soldaţi francezi dintr-un corp special de infanterie (cu uniformă asemănătoare portului arab) care a existat în Algeria.

[108] Soldaţi din trupele de infanterie italiene.

[109] Este vorba despre Mihail Kogălniceanu.

[110] Adolphe Thiers (1797–1877), avocat, jurnalist, istoric şi om politic francez. El a deţinut diferite funcţii politice ca: prim-ministru în timpul lui Ludovic-Philippe, preşedinte interimar al Franţei, preşedinte al Consiliului de Miniştri în perioada Monarhiei din Iulie, deputat în perioada celei de-a Doua Republici.

[111] Emil Costinescu (1844–1921, Bucureşti), finanţist, politician liberal, deputat, ministru de Finanţe, unul dintre fondatorii şi directorii Băncii Naţionale a României. Din 1866 până în 1882 a fost redactor la ziarul „Românul". Între 1896–1899 a fost membru al grupării dizidente drapeliste din interiorul PNL.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

până la urmă nu va avea loc nicio bătălie. Ministrul a mers până într-acolo încât a afirmat că nici nu va avea loc trecerea Dunării, căci Turcia va oferi concesii ce vor fi acceptate şi că relaţiile amiabile vor fi reluate. Deputatul însă, reprezentant al unei clase la fel de inteligentă, dar nu la fel de şireată precum cea reprezentată de dl. Kogălniceanu, consideră că nu vor avea loc negocieri decât după o victorie militară a ruşilor, prinţul Gorceacov[112] urmând a condiţiona pacea de unele câştiguri teritoriale în Asia şi de promisiunea Turciei de a adopta reforme în favoarea populaţiei creştine din Europa. Am fost asigurat că acesta este punctul de vedere – sau mai degrabă teama – ofiţerilor ruşi şi a Marelui Duce Nicolae, care sunt cu toţii indignaţi de politica cancelarului. Diplomaţii şi avocaţii nu sunt foarte iubiţi de soldaţi care îi consideră excrescenţe sociale şi morale, opiniilor lor având greutate doar pentru că reprezintă o mare parte a naţiunii ruse. Personal, deşi nu am pretenţii de analist politic, nu cred în posibilitatea unei astfel de soluţii. Prinţul Gorceacov este unul dintre cei mai inteligenţi oameni de stat din lume şi nu cred că s-ar aventura pe un asemenea drum dacă nu ar avea motive convingătoare, care însă nu cred că există. Rusia nu a dorit războiul, dar originea etnică şi religia comună au făcut ca, de mai bine de jumătate de secol să fie privită ca protectoarea creştinilor din Est. Rusia este o mare putere ce nu şovăie odată ce a adoptat un curs de acţiune şi este puţin probabil ca, după ce a declarat război şi armata sa a avansat în teritoriul inamic, să se oprească şi să se întoarcă acasă, mulţumindu-se cu o modificare nesemnificativă a frontierei sale asiatice, ştiind că aceasta va însemna renunţarea la protectoratul asupra populaţiilor creştine din est, care vor rămâne astfel la bunul plac al duşmanului ei de moarte, Austria.

De altfel, nu avem nici un motiv să credem că Poarta va fi dispusă să facă vreo concesie. Nu a fost înfrântă în Asia; ea pare să fie, mai degrabă , în avantaj. Victoriile din Doğubeyazıt [113] şi Ardahan[114] nu au importanţă strategică; ambele erau prea departe de baza de operaţii a turcilor pentru a putea fi apărate în cazul unui atac serios. Nici Kars[115] şi nici Erzurum[116] nu fost cucerite, şi nici măcar ameninţate serios şi, atâta vreme cât acestea nu sunt ocupate, vechiul drum militar genovez spre Marea Neagră[117] este închis invadatorilor. Este adevărat că, în urma declarării independenţei de către români, <Poarta> a pierdut controlul asupra teritoriului României, dar din 1856 acest control era doar nominal; graniţa naturală, Dunărea nu a fost încă trecută şi nici măcar o piatră din fortăreţele sale nu a fost distrusă. Nu există nicio îndoială că o înţelegere va avea loc, că vizita împăratului la Ploieşti şi Bucureşti, programată pentru primele zile ale lunii viitoare va fi urmată de o nouă coaliţie a puterilor creştine, care nu va avea însă nici un rezultat,

[112] Alexandr Mihailovici Gorceacov (1798–1883), diplomat şi politician rus, cancelar al Rusiei pe durata domniei ţarului Alexandru al II-lea. În calitate de ministru al Afacerilor Externe a reprezentat Rusia la Congresul de pace de la Paris (1856). După Congresul de la Berlin (iulie 1878), a renunţat la toate funcţiile şi s-a retras din viaţa politică.

[113] *Baiazid*, oraş în provincia Ağrı, Turcia, la graniţa cu Iranul.

[114] Provincie din nord-estul Turciei, la graniţa cu Georgia.

[115] Provincie şi oraş din estul Anatoliei, Turcia.

[116] *Erzeroum*, provincie şi oraş estul Anatoliei, Turcia.

[117] *Euxin*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aşa cum nu au avut nici conferinţa şi nici protocolul. Rusia şi Turcia încearcă fiecare să-şi depăşească oponentul în inteligenţă şi disimulare. Indiferent de rezultatul acestei confruntări, România va avea de câştigat din punct de vedere material, dar oamenii de stat români ce dau dovadă de clarviziune simt că e nevoie de ceva mai mult decât un triumf fără vărsare de sânge pentru ca principii precum onoarea naţională şi sacrificiul de sine să prindă rădăcini; se tem că un astfel de triumf va duce la creşterea influenţelor străine şi a corupţiei; şi-ar dori ca românii să-şi afirme bărbăţia şi să nu se grăbească să ceară ajutor de la puterile străine, în momentele de primejdie. Patrioţii români au aflat că independenţa obţinută prin intervenţii diplomatice este fragilă; au înţeles că aceasta va valora mult mai mult în ochii celor care au luptat ca să o obţină şi că e nevoie de un botez al sângelui, cel care a sfinţit peste tot naşterea unei naţiuni. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8037, 5/17 iunie 1877, p. 1, col. 1–3)

Focul de artilerie de pe Dunăre

Trupele ruse în marş – Negocierile de pace şi speculaţiile la bursă – Proiectile ce nu explodează – Tunurile de pe vase sunt aruncate în aer – Misterioasele accidente de cale ferată – Târgul anual din Bucureşti

Concentrarea de trupe

Bucureşti, luni, 16/28 mai 1877

Nu doar că mişcările de trupe ruse continuă cu intensitate, ci şi armata română a fost concentrată în zona Calafatului, 40 000 de soldaţi români fiind în prezent cantonaţi în Oltenia, ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă nu s-ar pregăti o ofensivă, presupunere întărită şi de faptul că 40 de căruţe de ambulanţă, dotate cu echipament medical complet, au fost trimise sâmbătă noaptea, cu trenul, în Slatina, unde a ajuns şi principele Carol împreună cu Statul său Major, cu un tren special, în dimineaţa următoare. Schimbul de focuri pe linia Dunării, între Brăila şi Calafat, continuă, atât puştile cât şi tunurile trăgând de dimineaţă până seara, fără să producă însă pagube importante. Sâmbătă am fost la Giurgiu pentru a asista la „bombardamentul", ce începuse cu o seară înainte. Acesta nu m-a impresionat însă. Oraşul este o adunătură de case risipite, a cărui importanţă se datorează faptului că este la capătul liniei ferate ce duce în capitală, şi apoi la Galaţi şi, pe o linie secundară, la Brăila. Din punct de vedere tactic, poziţionarea sa nu are nicio valoare, dar are o imensă însemnătate strategică pentru că va fi principalul loc de depozitare a proviziilor armatei invadatoare. Câteva metereze joase de pământ sunt situate la dreapta şi la stânga <oraşului>, iar în faţa sa este o insulă acoperită cu stufăriş şi hăţişuri; recenta creştere a apelor Dunării a făcut imposibilă construirea unor redute în acest loc, care vor fi însă necesare în eventualitatea construirii unui pod. Cred însă că construirea unui pod aici este puţin probabilă, în ciuda apropierii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

oraşului. Cu jumătate de oră înainte să intrăm în oraş am putut auzi tunuri grele, ce trăgeau la intervale lungi de timp, însă, cu excepţia câtorva femei, acestea nu speriau pe nimeni, ceea ce nu e de mirare dacă luăm în considerare faptul că, deşi tunurile din Ruse trăgeau la interval de 10 minute, începând de la ora zece dimineaţă şi până la lăsarea întunericului, nici măcar un proiectil nu a explodat pe malul stâng al Dunării, cea mai mare parte a lor căzând pe insula nelocuită de pe fluviu. Bateriile ruse răspundeau din când în când, însă doar pentru a măsura distanţa exactă până la fortăreaţa turcă, căci nici nu aveau suficiente proiectile şi acestea nici nu aveau un calibru suficient de mare pentru a produce pagube serioase, iar trupele <ruse> nu sunt suficient de puternice pentru a rezista unei ofensive; sunt surprins că aceasta nu a fost încercată încă. Seara, un mic detaşament de infanterie român a trecut fluviul pe la Islaz[118], atacând prin surprindere un avanpost al turcilor şi, după ce a ucis câţiva musulmani şi a dat foc postului de santinelă[119], s-a retras fără a suferi pierderi.

O faptă de vitejie a fost săvârşită sâmbătă dimineaţă de doi tineri ofiţeri din garnizoana Brăila. Locotenenţii Dubasov[120] şi Şestacov[121] s-au oferit voluntari să arunce în aer monitorul turcesc poziţionat în faţa Măcinului. Fluviul este aici lat de aproape 100 de yarzi[122], cu o insulă în mijloc – loc unde au avut deja loc numeroase confruntări între cele două armate. Într-o barcă deschisă, condusă de un pescar lipovean, cei doi viteji au amplasat sub pupa monitorului o torpilă; la întoarcere, au fost observaţi de santinela de la bordul vasului turcesc, care a dat alarma şi a deschis focul asupra lor; echipajul a ieşit imediat pe punte, dar mai repede decât pot scrie eu au fost aruncaţi în aer, împreună cu bucăţi de fier din monitor. Acesta este al doilea astfel de vas turcesc ce a fost pierdut în ultimele zece zile şi probabil că întreaga flotă turcă va avea, mai devreme sau mai târziu, aceeaşi soartă[123]. Deşi până acum nu au produs nicio pagubă, distrugerea acestor vase va reprezenta înlăturarea principalului obstacol în calea trecerii Dunării. Drept represalii, sau măcar pentru a arăta că bateriile turceşti pot produce pagube, tunurile de pe vasul Nikopolis au deschis focul asupra unor vase neutre, vapoare cu aburi şi şlepuri ce erau acostate în faţa micului sat românesc Flămânda[124], distrugând în principal proprietatea consulului Spaniei la Galaţi, dl. Foscolo[125].

---

[118] *Islass*, sat, com., jud. Teleorman.

[119] *Karaoul*.

[120] *Dubasof*. Fiodor Vasilievici Dubasov (1845–1912). Absolvent în 1870 al Academiei navale, Dubasov a participat la războiul ruso-turc din 1877–1878 în cadrul flotei militare de pe Dunăre. Locotenent la data respectivă şi comandant al şalupei „Ţarevici", Dubasov va urca ulterior în ierarhia marinei imperiale ruse, ajungând vice-amiral.

[121] *Ichistakoff*. Tevis transcrie greşit numele locotenentului rus A. P. Şestakov, comandantul şalupei „Xenia". Ulterior, în scrisoarea din 19/31 mai 1877, Tevis afirmă că a aflat mai multe amănunte despre acest incident şi transcrie corect numele lui Şestacov.

[122] 100 yarzi = ~ 91 m.

[123] Este vorba despre monitorul turcesc „Lufti Djelil", ce staţiona pe canalul Măcin la km 3,5, scufundat de ruşi la 29 aprilie 1877.

[124] *Flamuado*, veche denumire a satului Crişan, jud Tucea. De-a lungul timpului satul Crişan a avut mai multe denumiri în funcţie de zona unde erau aşezate casele şi anume: Ceamurlia pentru zona de lângă canalul cu acelaşi nume, Flămânda în centru, Torba Goală în est şi Împunge Bou zona de peste Dunăre.

[125] P. Foscolo, comerciant şi consul al Spaniei la Galaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În prezent, circulă o ştire a cărei autenticitate nu o pot confirma şi pe care o consider mai curând ca nefiind adevărată, potrivit căreia 14 dezertori ruşi, dintre care unii fuseseră implicaţi în revolta polonezilor din 1864, au fost împuşcaţi săptămâna trecută la Iaşi şi că 50 de vagoane pline cu cerchezi în lanţuri au trecut prin Galaţi, în drumul lor spre Siberia. Crima acestora era aceea că scoseseră gloanţele din încărcătoarele armelor folosite în schimburile de focuri de pe malurile Dunării. Deşi este posibil ca aceştia, musulmani fiind, să ezite să tragă în cei de aceeaşi religie cu ei, au servit totuşi de prea mult timp în armata rusă pentru a nu fi disciplinaţi; oamenii din această etnie pe care i-am văzut vara trecută în Serbia nu numai că nu aveau mustrări de conştiinţă să omoare musulmani, ci dimpotrivă, uciderea lor părea să le producă plăcere; de vreme ce toţi erau voluntari, nimeni nu cred că are motive să le pună la îndoială loialitatea. Mai serioase, şi din păcate adevărate, sunt numeroasele accidente feroviare, patru în mai puţin de două săptămâni. De fiecare dată, ciocnirile, deraierile şi prăbuşirile în râu s-au soldat cu importante pierderi de vieţi şi bunuri, iar autorităţile ruse au cerut o investigaţie a cauzelor acestor accidente. Rezultatul probabil va fi trecerea traficului feroviar sub administrarea oficialilor ruşi.

Un mare târg anual.

Ieri s-a încheiat târgul anual organizat pe Câmpul Moşilor, un spaţiu vast situat dincolo de limitele oraşului. Înainte de construirea căilor ferate, acest târg reprezenta cea mai mare piaţă de desfacere a produselor – locale sau de import – din toate părţile principatelor dunărene. Dacă nu ar fi fost Târgul Moşilor, Transilvania, partea de dincoace de Carpaţi şi Moldova nu şi-ar fi putut vinde toate produsele şi nici nu şi-ar fi putut procura mărfurile necesare; chiar şi marii boieri se aprovizionau de aici, târgul aducând în oraşul „vesel" o mulţime de nobili, ţărani, negustori evrei şi negustori de cai din Moldova. Vremurile sale de glorie s-au dus însă, iar acum nu mai este decât o umbra a ceea ce era în trecut. Din vechime, era obiceiul ca joia prinţul domnitor să viziteze târgul, însoţit de curtea sa şi de prinţesă, care lua parte la dansul ţărănesc. Principesa Elisabeta respecta cu stricteţe vechiul obicei şi toată lumea se strânsese să ia parte la distracţie – dar cât de tristă era această distracţie! Pe drumul urmat de alaiul princiar, la fiecare fereastră şi la fiecare balcon erau doamne ce aruncau flori la trecerea caleştii princiare; principele, principesa şi marele duce Nicolae zâmbeau binevoitor supuşilor şi aliaţilor, poporul striga „Trăiască! Trăiască!" şi toată lumea era, sau încerca să se arate veselă. În cele din urmă alaiul a ajuns în piaţă, unde a fost primit cu şi mai multe strigăte şi cu un şi mai mare entuziasm, caleaşca cu patru cai mergând de-a lungul şirului de gherete cu mărfuri de vânzare, în principal turtă dulce, vase de lut şi găleţi, dar şi mărfuri ieftine din bumbac aduse din Manchester, prin Viena până ce a ajuns la cortul mare din centrul pieţei, unde erau cântăreţii locali – lăutari, cum li se spune – cu cimpoaie şi fluiere. Aici, câţiva dintre cei mai curaţi ţărani, rumeni în obraji, aşteptau să aibă parte de onoarea de a dansa o horă împreună cu suveranul lor. Poate că prezenţa marelui duce a făcut ca toată lumea să fie mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

reținută. În orice caz, Principesa nu a dansat de această dată și, după ce a privit timp de jumătate de oră, a plecat, cortul fiind apoi demontat. Nu-ți poți imagina ceva mai trist și mai monoton decât această horă; totuși, am fost asigurat de dr. Young, un medic american stabilit de cinci ani aici, că este un lucru obișnuit ca servitorii să-și părăsească stăpânii dacă aceștia nu le permit să participe la târg. Dansul durează, uneori, 24 de ore. O persoană păşeşte în față și începe dansul, o combinație între învârtita scoțiană[126], țopăiala irlandeză[127] și dansul negrilor[128], fără a avea însă vioiciunea nici unuia din acestea. Treptat și alții intră în joc, ajungându-se chiar la 20 de persoane ce păşesc înainte și înapoi, ținându-se cu mâinile de umeri și învârtindu-se simultan cu un conducător[129] ales – de obicei o babă urâtă – cu care e o chestiune de onoare să ții pasul, până când acesta se prăbușește extenuat sau își recapătă forțele cu un pahar de țuică[130]. Acesta este marele dans național – cel al Călușarilor, dansatori plătiți, îmbrăcați în haine lungi și pantaloni imaculați și flori la pălării – despre care se spune că este o reprezentare exactă a aceluia al preoților salieni, de care diferă doar prin faptul că preoții aveau clopoței la genunchi și își agitau măciucile în aer.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8038, 6/18 iunie 1877, p. 1, col. 2–4)

De la Bucureşti la Calafat

Duelul dintre Rusia și Turcia – Un bombardament nesatisfăcător – Cum au fost recompensați oamenii curajoși – Un interviu cu principele României

Bucureşti, joi, 19/31 mai 1877

Tocmai m-am întors din Calafat, dezamăgit de ceea ce am văzut și din ce în ce mai convins că Frederic cel Mare[131] avea dreptate când spunea că „un război între Rusia și Turcia va fi o confruntare între un orb și un chior". Știu că am mai folosit acest citat, dar nu există o comparație mai bună pentru a exprima starea lucrurilor. Chiar și ceea ce ei numesc bombardament este complet nesatisfăcător și, cu siguranță, nu mai periculos decât focul de artificii de pe 4 iulie. Cum nu fusesem încă prezentat suveranului, care era în inspecție în compania marelui duce, regulile etichetei nu-mi permiseseră să apar în timpul ultimei vizite a acestuia, când poate că lucrurile erau mai animate, căci nu am văzut niciodată ceva mai plictisitor și mai

[126] *Scotch reel.*
[127] *Irish jig.*
[128] *Nigger break-down.*
[129] *Chef de file.*
[130] *Native Brandy.*
[131] Frederic al II-lea (1712–1786) a fost rege al Prusiei (1740–1786), din dinastia de Hohenzollern, al 14-lea prinț elector al Sfântului Imperiu Roman sub numele de Frederic IV de Brandenburg. A devenit cunoscut sub numele de Frederic cel Mare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ineficient decât bombardamentul de ieri. Se spune că el însuşi a ochit şi a tras cu trei tunuri, bateria luând numele suveranului, pentru a marca pagubele importante produse în Vidin de salvele trase de acesta. Poate că aşa au stat lucrurile, dar eu, cu binoclul meu foarte bun, nu am văzut nicio urmă de pagubă, oamenii mergând pe străzi la fel de lipsiţi de griji ca şi înainte, aşa cum făceau, trebuie să o spun, şi pe malul stâng al Dunării. Fluviul are aici o lăţime de aproape 1 200 yarzi[132], cu o insulă în mijloc. La bombardament nu au luat parte tunurile navale, ci doar tunurile situate într-o poziţie nouă, la 500 de yarzi[133] în spatele fortăreţei, de unde au în bătaie vechiul cap de pod de pe malul stâng, poziţie ce a fost evacuată <de români>, în favoarea uneia mai avantajoase, în spatele oraşului <Calafat>. Am petrecut aproape 10 ore în acest loc dezolant, unde era greu să obţii chiar şi strictul necesar traiului şi, dacă nu ar fi fost bunăvoinţa unui ofiţer român, aş fi stat 20 de ore fără mâncare – o perspectivă deloc îmbucurătoare pentru cineva care petrecuse deja 10 ore într-un poştalion îmbâcsit şi urma să mai petreacă încă 10, înainte de a ajunge la un hotel, în Craiova[134]; căci nefericitul german care ţinea singurul han din Calafat fusese una dintre puţinele victime ale bombardamentelor şi îşi închisese afacerea până la restabilirea păcii. Garnizoana era într-o stare de spirit excelentă şi părea nerăbdătoare să înceapă lupta, când probabil că vor afla că există momente când ghiulelele de tun sunt primejdioase. Totuşi, pot înţelege dispreţul lor actual pentru artileria turcească, căci 15 din 25 de ghiulele trase <de artileria turcă> nu ajungeau pe malul stâng, doar 10 atingând vechile poziţii fortificate, unde nu se mai află acum nicio garnizoană, iar din acestea, cele două proiectile de 8 inchi[135] trase nu au explodat, căci turcii uitaseră să le încarce. Nimeni nu ar fi fost rănit dacă un localnic, văzând că fitilul unui proiectil se stinsese fără ca acesta să explodeze, nu s-ar fi decis să-l ia ca amintire. Omul a fost dus acasă în bucăţi. Îmi pare rău că nu pot spune altceva mai interesant despre acest bombardament. Acesta a fost singurul incident care merita să fie relatat. Nici detaliile călătoriei de întoarcere nu merită relatate, exceptând faptul că pe durata ei m-am convins de numărul cu adevărat important al trupelor Române concentrate în Oltenia; m-am convins că oamenii sunt bine instruiţi şi activi, în ciuda căldurii îngrozitoare; că ambulanţele şi trenurile cu ingineri sunt echipate cu tot ceea ce este necesar pentru desfăşurarea unei campanii; că toţi oamenii, de la principe, care va fi comandantul suprem, la cel mai simplu soldat, sunt animaţi de dorinţa de a lupta şi că armata română va trece Dunărea împreună cu ruşii. Dacă ruşii vor traversa fluviul rămâne încă o chestiune discutabilă. După sosirea ţarului săptămâna viitoare, împreună cu întregul său Stat Major şi primul-ministru, şansele de încheiere a păcii sau de începere a campaniei, căreia să-i ofere prestigiu prin participarea sa, aşa cum a făcut tatăl său în 1828, sunt egale.

Am aflat mai mult detalii despre aruncarea în aer a monitorului[136], operaţiune în care au fost implicate mai multe persoane decât cele menţionate iniţial în

---

[132] 1200 yarzi = ~ 1098 m.
[133] 500 yarzi = ~ 457 m.
[134] *Crajova.*
[135] Un inch = 2,54 cm.
[136] Este vorba despre monitorul turcesc „Hivzi-Rahman".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

declarațiile oficiale. Locotenenții Dubasov și Șestakov[137] s-au oferit voluntari pentru a lansa câteva torpile în fața Măcinului, îmbarcându-se în acest scop pe vedeta „Țarevici"[138], cu un echipaj de 48 de ingineri; împreună cu ei a mers și maiorul Murgescu[139], comandantul flotei române; pe o ploaie deasă și măruntă, au înaintat în aval și deodată s-au trezit lângă un monitor <turcesc>. Santinela i-a interogat, iar Murgescu, care știa turcește, a răspuns: „Prieteni".[140] Dându-și seama de primejdie, turcul și-a descărcat pușca și întreg echipajul a năvălit pe punte și a deschis focul în direcția intrușilor. Între timp, rușii au coborât o iolă în apă, s-au apropiat de monitor, au plasat o torpilă sub pupa acestuia, s-au îndepărtat și au aruncat vasul în aer. Niciunul din membrii echipajului turcesc nu a scăpat: au fost 120 de morți; steagul monitorului turcesc a fost capturat a doua zi de către câțiva cazaci; soldații turci ce recuperaseră steagul, au aruncat armele și au fugit la apropierea cazacilor ce traversaseră râul. La întoarcerea marelui duce la București, cei doi locotenenți și maiorul român au fost chemați la Cotroceni, militarii ruși primind „Crucea Sf. Gheorghe", iar românul pe cea a „Sf. Vladimir"; Murgescu a avut și onoarea de a fi primul militar decorat cu ordinul „Steaua României", instituit de curând de principele Carol, sau mai degrabă de cele două Camere, pentru a marca recent proclamata independență. Poate că cititorii nu știu că doar suveranii și națiunile independente au dreptul de a institui și acorda decorații; ceea ce unora li se pare doar o podoabă nesemnificativă, are de fapt importanță politică, fiind o modalitate de afirmare a independenței.

Principele s-a întors la București marți seara și a fost primit cu entuziasm de populație, care se adunase în mod spontan pentru a-l întâmpina, deși a lipsit pompa ce însoțește de obicei alaiul unui suveran. Astăzi pe la amiază, un curier de la Palat mi-a adus o notificare prin care alteța sa mă înștiința că îmi va acorda o audiență privată la 2:30 după amiază, un gest de curtoazie cu atât mai lăudabil dacă ne gândim că Statele Unite nu au reprezentanți diplomatici în această țară, care să obțină favoruri la curtea princiară. Simpla mea cerere prin care anunțam cine sunt primise răspuns în numai 36 de ore de la întoarcerea principelui în capitală. Nu știu dacă Alteța Sa, Carol I, principe domnitor al României este un om mare, dar cu siguranță este o persoană agreabilă, ce nu are aerul de superioritate specific conducătorilor ce cârmuiesc „prin voia lui Dumnezeu" sau „prin voința poporului". Am fost primit mai întâi într-o cameră de la parter, unde timp de 10 minute am vorbit cu câțiva secretari, iar apoi am fost condus la etaj de către un servitor în uniformă și introdus într-o cameră mică, frumos mobilată, dar fără fast, cu mobilă de stejar și piele verde, cu pereții acoperiți, de la podea și până în tava, cu rafturi cu cărți. Abia intrasem, când draperiile dintr-un colț au fost date la o parte și un domn mic, cu aspect de gentleman, într-o uniformă albastră simplă, fără epoleți sau

[137] *Schestahoff.*

[138] *Djerit*; vedeta românească „Rândunica" a fost rechiziționată de trupele rusești și redenumită „Țarevici".

[139] Ioan Murgescu (1846–1913). Elev al școlii navale din Bresta la 1864, este înaintat sublocotenent la 1866 și ofițer superior la 1875. Comandant al flotilei la 1877, cu gradul de maior. Între 1888 –1901 a fost din nou comandant al Corpului Flotilei Române, retrăgându-se apoi la cerere din marină, cu gradul de contraamiral.

[140] *Dostlar.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

decorații, a venit spre mine și mi-a spus într-o engleză excelentă „că este încântat să mă cunoască", arătând în timp ce vorbea spre un scaun. Interviul a durat trei sferturi de oră, timp în care am vorbit despre posibila desfășurare a războiului și felul în care acesta va influența viitorul României. Nu s-a spus nimic ieșit din comun, poate doar cu excepția câtorva speculații militare, pe care nu am voie să le repet, însă am rămas cu o impresie favorabilă în ceea ce privește inteligența, curtoazia și tăria de caracter <a principelui>; cei care au impresia că <principele> este o marionetă pe care o pot manipula ușor, se înșeală. Principele este slab, cu o înălțime mai degrabă sub medie, cu părul negru și barba tunsă scurt, cu ochii albaștri ce privesc calm persoana cu care vorbește. S-a născut la 30 aprilie 1839 și este unul dintre puținii principi catolici din faimoasa casă de Hohenzollern, legată direct sau indirect, prin sânge sau alianță, de multe dintre casele domnitoare din Europa.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8041, 9/21 iunie 1877, p. 1, col. 3–4)

Țarul sosește la Ploiești

Primirea împăratului în România – Numele mândru de reformator – Lupte înverșunate pe Dunăre – Jafurile başbuzucilor – Trecerea fluviului

București, joi, 26 mai/7 iunie 1877

Duminică seara, ministrul român al Afacerilor Străine, însoțit de șeful cabinetului și de baronul Stuart, consulul-general al Rusiei la București, au mers la Chișinău[141] pentru a o întâmpina pe Maiestatea Sa Imperială, țarul, care a sosit la Ploiești aseară, la ora 7:30, fiind primit de președintele Consiliului de miniștri, dl. Ion Brătianu. A fost de asemenea prezent și atașatul militar francez, col. Gaillard[142] și numeroși corespondenți de război, dintre care col. Brackenbury[143], de la ziarul londonez *Times*, ofițer în armata britanică și purtând uniformă, a fost singurul care a fost prezentat oficial; noi toți ceilalți am privit de la o distanță respectabilă. Țarul părea obosit în urma călătoriei [...]. După <atentatul din 1866> țarul a fost obsedat de posibilitatea unui nou atac îndreptat împotriva sa[144], teamă ce a făcut ca în

[141] *Kischineff*.

[142] Colonelul L. Gaillard, atașatul militar francez pe lângă Statul major general al armatei ruse.

[143] Charles Booth Brackenbury (1831–1890), a absolvit Academia Militară Regală din Woolwich în 1847, fiind numit locotenent de artilerie. După ce a luptat în războiul Crimeii a fost avansat căpitan și a devenit instructor de artilerie la Woolwich. În 1866 a devenit corespondent de război pentru ziarul londonez *Times*. A însoțit armata austriacă în timpul războiului cu Prusia fiind martor la bătălia de la Königgätz. În timpul războiului franco-prusac din 1870–1871, l-a însoțit pe principele Frederic Carol în campania din Le Mans, iar în 1877–1878 l-a însoțit pe generalul Gourko în Balcani. Ulterior și-a reluat serviciul militar, ajungând colonel și apoi director al colegiului de artilerie din 1899.

[144] În aprilie 1866 Dmitri Karakozov, un fanatic, a tras asupra țarului, fără ca glonțul să-și atingă ținta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

timpul acestei călătorii să ordone ca toți străinii să fie ținuți la distanță și aparițiile publice să fie cât mai scurte posibil. [...]

Împăratul Alexandru călătorește într-un vagon construit special pentru el. Lung de 36 de picioare[145], acesta este un adevărat palat; are un salon, un dormitor și un restaurant, splendid amenajate și un sistem de roți ce îi permite să călătorească pe orice cale ferată din Europa, indiferent de ecartament. Trenul imperial este precedat de o locomotivă pilot în care se află directorul liniei. La o distanță de 30 de minute este urmat de un al doilea tren, cu inginerii și muncitorii necesari pentru a repara linia în cazul unui accident. După 20 de minute urmează vagoanele cu suita imperială și, în cele din urmă, după o altă jumătate de oră, sosește escorta de 300 de soldați. Principele Carol dorea să-l întâmpine pe împărat la intrarea în țară, însă maiestatea sa i-a transmis să aștepte vizita sa în București, nevrând ca acest act de curtoazie să întârzie rezolvarea treburilor urgente curente. Totuși, principele Carol a mers la Ploiești în această dimineață. Deși călătoria țarului s-a desfășurat fără pompă, acesta trebuie să fie mulțumit de primirea pe care i-au făcut-o românii, ei fiind încă îndatorați pentru că i-a scăpat de sub jugul odios și umilitor al fanarioților. Într-adevăr, renașterea românilor a început în zilele când rușii și-au ajutat frații întru credință să renunțe la obiceiurile și hainele aduse în Principate de beii din Fanar. Comuniunea de religie îi leagă mai mult decât orice alianță politică; numai când vezi drapelul rus coborât pentru a fi binecuvântat de preoții români, realizezi că închipuirile unor minți bolnave de a asimila Turcia barbară și musulmană cu România civilizată și creștină sunt împotriva naturii. Pe timpul ședерii în Ploiești, Împăratul a locuit în casa unui boier bogat, dl. Negulescu care, știind că Maiestății Sale îi plac florile, a plantat în grădină cele mai exotice specii. Alte 14 case au fost închiriate pentru suita imperială și au fost ridicate grajduri în care să fie ținuți cei 300 de cai ai membrilor Cartierului General. Orașul este reședința județului Prahova, numit după râul ce trece prin apropierea orașului, traversând Carpații. Orașul nu pare să aibă o imagine foarte bună, după cum ne arată zicala românească: „Dumnezeu să te ferească/ De noroiul din Ploiești,/ De foametea din Găești/ Și de fântânile din Goleşti"[146]. Trebuie să mărturisesc însă că, fie pentru că străzile fuseseră proaspăt pavate, cu ocazia vizitei ilustrului oaspete, fie pentru că nu mai plouase de ceva timp, nu am văzut nicio dovadă care să susțină această zicală. Sigur că este o diferență față de splendoarea Sankt Petersburgului și luxul palatului de iarnă, dar suveranilor le plac adesea contrastele, iar împăratul Alexandru[147] este renumit pentru simplitatea gusturilor sale. Orașul este remarcabil prin lungimea și neregularitatea străzilor, precum și prin mulțimea grădinilor. Cei aproximativ 40 000 de locuitori sunt în special negustori, ce se ocupă mai ales cu negoțul de lână. Dintre monumente, unul singur merită menționat în treacăt – Biserica Domnească, fondată de domnitorul Matei Basarab, cu hramul Sfinților Petru și Pavel[148]; dar nici această biserică nu are vreun merit arhitectural deosebit. [...]

---

[145] 36 picioare = ~ 11 m.

[146] „May God preserve you/ From the mud of Ploieşti,/ From the famine of Găeşti,/ And from the levers of Goleşti."

[147] Alexandru al II-lea Nicolaevici, țar al Rusiei între 1855–1881.

[148] A fost ridicată de Matei Basarab în 1639, pentru a răsplăti orașul de unde își recrutase numeroși oșteni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Se speculează mult în legătură cu perioada de timp pe care Alexandru o va petrece în Ploieşti. Unii susţin că va fi foarte scurtă şi că <ţarul> va porni de îndată cu armata spre câmpul de luptă; alţii susţin că prezenţa prinţului Gorceacov şi a întregii cancelarii imperiale indică începerea unor negocieri diplomatice la care va lua parte şi Marele Vizir. Aceasta este posibil, dar, continui să cred eu, puţin probabil; desigur că turcii sunt într-o poziţie dificilă, dar nu au suferit încă o înfrângere suficient de grea pentru a fi de acord cu aplicarea reformelor, fără de care Rusia nu va renunţa la misiunea ei nobilă. [...]

Luptele de la Dunăre s-au intensificat în ultimele zile, cu foarte puţine pierderi însă, cel puţin de partea noastră. Marţi, colonelul Petrovani a condus un schimb de artilerie între tunurile bateriilor sale şi cele ale unui monitor şi ale unei nave din lemn, susţinute de tunurile fortul turcesc de la Rahova[149]. Tirul de artilerie a durat două ore, timp în care românii au tras 104 proiectile, după care vasele turceşti s-au retras. La Florentin[150], turcii au început construirea unei noi redute, care se adaugă vechilor fortificaţii de aici. Aici a fost imediat trimis un detaşament din Calafat, care, după ce a tras câteva focuri, i-a gonit pe turci şi le-a distrus tabăra acestora. În aceeaşi seară, două raiduri ale turcilor, unul asupra comunei Cetate[151] şi altul asupra comunei Islaz au fost respinse, fără pierderi, de garnizoanele române de acolo. Pe data de 5, luna curentă, Giurgiu a fost bombardat timp de două ore, 57 de proiectile de calibru mare căzând în oraş, din care 11 au explodat. Îmi imaginez că s-au produs pagube mai mari decât cele raportate oficial, căci, deşi s-a recunoscut, în final, că artileria turcă şi-a mărit acurateţea, niciodată nu este raportată vreo pierdere de vieţi omeneşti. Şase greci, de pe un vas neutru ce fusese capturat săptămâna trecută de turci, au reuşit să evadeze din Silistra[152] şi să ajungă la Călăraşi[153], unde au raportat că atrocităţile din Bulgaria au reînceput şi că garnizoana turcească a fost redusă numeric, ca urmare a concentrării trupelor otomane între Lom[154] şi Vidin. Nu ştiu cât de credibile sunt mărturiile acestor refugiaţi, însă din punct de vedere militar şi strategic un atac în forţă asupra malului românesc al Dunării este indicat şi probabil că ar fi fost efectuat de către oricare altă armată, în afară de cea turcă; unele semne par să fi fost la Calafat, ieri noapte. Dar tactica otomanilor se aseamănă cu cea a mistreţului sălbatic, ce evită întotdeauna o confruntare, ascunzându-se în desişurile pădurii şi atacând cu furie atunci când este descoperit. Totuşi, pericolul este foarte mare pentru trupele române din Oltenia, formate din soldaţi tineri, conduşi de ofiţeri curajoşi dar lipsiţi de experienţă. Turcia are numeroase cuirasate şi monitoare care să acopere traversarea fluviului de către soldaţii săi, iar linia Dunării este prea lungă pentru o comunicare eficientă, astfel că, având în vedere prezenta dispunere <a trupelor române> nu văd cum acestea ar putea opune rezistenţă <înaintării turcilor>.

---

[149] Rahova, azi oraş, regiunea Vraţa, Bulgaria, port la Dunăre, situat la câţiva kilometri în aval de gura de vărsare a Jiului, în dreptul portului Bechet.

[150] Sat, com. Novo Selo, regiunea Vidin, Bulgaria.

[151] *Citate*, sat, com., jud. Dolj.

[152] *Silistria*, oraş port la Dunăre, Bulgaria.

[153] *Calarassi*.

[154] *Lom Palanka*, oraş în nordul Bulgariei, port pe Dunăre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Un exemplu de ceea ce ne putem aştepta în eventualitatea unei traversări a Dunării de către turci ne-a fost oferit la Turnu Măgurele[155], nu departe de Calafat. În noaptea de duminică, 20 sau 30 de başbuzuci – infanterişti – au traversat fluviul în bărci. Două sau trei raiduri avuseseră deja loc aici şi, pentru că nu exista nicio garnizoană, invadatorii, conduşi o persoană îmbrăcată ca un ţăran român, au început să prade bunurile locuitorilor. Au ucis şi au distrus bunurile pe care nu le puteau duce; şi ca o încoronare a eroismului lor, au ucis un copil de 5 ani ce se afla în apropierea ţărmului. Doi alţi copii, tovarăşii lui de joacă, au reuşit să se ascundă într-o vie din apropiere şi au scăpat cu viaţă. Ţăranii s-au mobilizat imediat pentru a-şi apăra familiile şi un detaşament de cazaci de la o unitate din apropiere a sosit în galop, dar, din nefericirea prea târziu, iar başbuzucii, acoperiţi de focul bateriilor din Nicopole[156], s-au întors în siguranţă.

Ca urmare a întreruperii navigaţiei pe Dunăre, guvernul a anulat toate contractele pentru strângerea taxelor de folosire a fluviului ce se încheiau în 1877; cele încheiate până în 1878 şi 1879 rămân în vigoare, urmând ca taxa de concesiune să fie redusă proporţional cu timpul plătit, ceea ce produs nemulţumire în rândul evreilor ce obţinuseră concesiunea. Această etnie, sau mai curând elitele sale luminate, reprezentate de directorii Băncii din România, au contribuit la sprijinirea sistemului de ambulanţe şi spitale instituit de doamnele din capitală, căruia principesa Elisabeta a acceptat să-i fie preşedinte. Binecunoscuta energie şi filantropie a acestei nobile doamne sunt o garanţie că implicarea sa în tratarea suferinzilor va fi activă, şi nu doar nominală.

Una dintre scrisorile mele către redacţia *The Times* a ajuns aici, prin intermediul paginilor unui cotidian englez, fiind apoi reprodusă în *Românul*, organul de presă al Partidului Liberal, producând oroare în rândul unor corespondenţi londonezi, care au o opinie diferită de a mea în ceea ce priveşte România şi politica sa internă. În această dimineaţă am fost informat că legea marţială va fi instituită în următoarele 48 de ore; n-am reuşit să găsesc un motiv pentru aceasta, dar cum ştirea era oficială, am telegrafiat-o, cu permisiune specială, cel puţin cu o zi înaintea colegilor mei. O ilustraţie apărută într-un ziar francez a produs, pe bună dreptate, indignare în rândul românilor. Ilustraţia vroia să înfăţişeze capturarea unor dezertori din armata română, însă lipsa de acurateţe a artistului în reprezentarea uniformelor făcea imposibilă identificarea acestora ca soldaţi români; aşa se scrie însă istoria.

Nici un corespondent englez nu mai are acum dubii în ceea ce priveşte trecerea Dunării, unii susţinând că au informaţii exacte în privinţa locului unde se va face aceasta. Enumăr aici locurile indicate: pe la Brăila, înaintând apoi în Dobrogea; pe la Oltenița, atacând Turtucaia, pentru a izola Şumen[157] de Silistra; pe la Giurgiu, şi apoi un atac direct asupra oraşului Rusciuc; pe la Turnu Măgurele şi Islaz, şi apoi un atac asupra oraşului Nicopole. Aici cred că va avea loc principalul atac, căci Nicopole nu este foarte bine apărat şi cantităţi mari de lemne pentru plute

[155] *Turnu-Magurelli*.
[156] Oraş, regiunea Plevna, Bulgaria.
[157] *Schumla*, oraş în nord-estul Bulgariei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi pontoane au fost transportate pe Olt, din Slatina. După părerea mea, operaţiunile de la gurile Dunării, cu excepţia poate a celor de la Brăila, nu au alt scop decât împiedicarea unor concentrări masive a trupelor turce, traversarea urmând a avea loc în masă pe la Turnu Măgurele şi undeva în dreptul Văii Timocului, acolo unde înaintarea pe uscat înspre Vidin va putea fi acoperită de focul tunurilor din Calafat.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8046, 15/27 iunie 1877, p. 1, col. 2–4)

Ţarul la Bucureşti

Intrarea sa în capitala României – Firea bună a oamenilor – Discursul primarului – Răspunsul împăratului – Procesiunea

Bucureşti, sâmbătă, 28mai/9 iunie 1877

Bucureştii sunt în sărbătoare. „O bucurie fără margini face ca cele 200 000 de inimi ale sale să bată la unison". Acesta este un citat dintr-un ziar local. Peste o mie de steaguri cu vulturul rusesc cu două capete şi tricolorul românesc flutură la cea mai mică adiere de vânt, cerul este lipsit de nori, la fel ca cel al Italiei, iar soarele luminează masa de boieri şi burghezi, meşteşugari şi ţărani ce-şi manifestă bucuria prin strigăte, ce nu par a veni totuşi din inimă, aşa cum sunt aclamaţiile anglo-saxonilor. Tapiserii bogat ornamentate, basmale şi mătăsuri flutură la fiecare fereastră. Flori frumoase şi femei şi mai frumoase umplu fiecare balcon. Pe podul Mogoşoaiei sunt arce de triumf din trandafiri, iar intrarea puternicul ţar al Moscovei în capitala României este marcată de sunetul clopotelor, cântecul trompetelor şi bubuitul tunurilor. Declaraţia primarului, publicată în această dimineaţă a fost foarte simplă; cerea „concetăţenilor să-l onoreze pe ilustrul lor oaspete după cum îi îndeamnă inimile lor generoase şi ospitaliere"; aşa că bucureştenii şi-au pus hainele de sărbătoare pentru a-şi arăta bunăvoinţa faţă de aliatul şi protectorul lor. Au fost desigur şi câteva persoane care clătinau nemulţumite din cap, gândindu-se la preţul pe care România va trebui să-l plătească în viitor pentru această alianţă <cu Rusia>, dar acestea nu făceau parte din partidul aflat la putere şi nu urmăreau altceva decât să producă tensiuni de pe urma cărora să poată profita; aceste persoane erau însă în minoritate, căci, fără îndoială, bucuria locuitorilor din Bucureşti era autentică. Întreaga noapte tâmplarii şi meşteşugarii au fost ocupaţi să ridice arcele de triumf şi tribunele. Căruţe pline cu trandafiri şi frunze de laur au venit în capitală din zonele rurale, toate serele au fost golite de flori, precum şi parterul fiecărei case; până la miezul nopţii nu am ştiut ora la care va sosi ţarul şi nici măcar nu am fost siguri dacă va veni, cu adevărat. Îi promisese prinţului Carol că va veni, iar de la întoarcerea acestuia patru telegrame diferite fuseseră primite de la Ploieşti, tipografia guvernului fiind deschisă pentru a putea anunţa din timp, cu certitudine, sosirea ţarului. Locuitorii au muncit însă cu zel şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fiecare floare era pusă la locul ei, deşi ultimele lovituri de ciocan s-au dat după ce clopotele au început să sune, anunţând sosirea trenului imperial.

După cum am spus, străzile erau pline cu spectatori de ambele sexe şi de toate rangurile, deşi doamnele boierilor şi ale negustorilor erau la balcoane, în ţinute de gală; era foarte dificil de spus care dintre acestea erau mai frumoase. Mulţimea era mai numeroasă în jurul gării, unde negustorii ambulanţi vindeau cu succes turtă dulce, bere şi floricele de porumb. Domneau ordinea şi liniştea. Din când în când se auzeau reproşurile persoanelor ce erau călcate, dar şi acestea erau făcute pe un ton binevoitor; această situaţie nu se datora intervenţiei poliţiştilor, care, puţini la număr şi situaţi la depărtare, avea mai curând un rol formal, ci bunăvoinţei înnăscute a populaţiei, care îmi imaginez că este cea mai uşor de guvernat din întreg universul. Sosirea ţarului era programată la orele 11:30, dar deja de la ora 10 nu se mai putea circula, iar birjarii speculanţi cereau preţuri din ce în ce mai mari, tariful obişnuit de 1 franc ajungând treptat la 20 de franci, şi nici măcar această sumă nu era primită cu un „mulţumesc". Cum întreaga armată română este acum pe poziţii, primirea nu a fost însoţită şi de o defilare a trupelor. Un detaşament de jandarmi, ale căror căşti străluceau în soare, servea drept escortă, iar Garda Naţională, care am fost mulţumit să remarc că se asemăna cu defuncta sa rudă din Paris, a fost desfăşurată pe peronul gării. Ghirlande de trandafiri şi laur împodobeau cu gust stâlpii şi pereţii clădirii; carpete ornamentate acopereau peronul, unde stăteau prinţul şi prinţesa, cu cele două doamne de onoare ale sale; erau, de asemenea, prezenţi membrii cabinetului, autorităţile municipale, episcopul-vicar[158], împreună cu un cor de preoţi, precum şi consulul general al Rusiei, baronul Stuart – toţi ceilalţi consuli lipsind, fie pentru că statele pe care le reprezentau erau neutre, fie pentru că vizita ţarului nu avea un caracter oficial. Puţini mai departe, îmbrăcaţi în frac şi papion alb erau ziariştii care aveau suficientă influenţă pentru a fi primiţi. De această dată, am avut norocul de a mă număra printre cei cărora li s-a permis intrarea. Nu am aşteptat mult timp. Se spune că punctualitatea este o caracteristică a suveranilor, iar Alexandru al II-lea nu face excepţie; la 11:33 trenul imperial a intrat în gară, clopotele au început să bată, tunul să bubuie, iar trompetele, tobele şi talgerele să cânte imnul naţional. Ţarul a fost întâmpinat de prinţul Carol. Apoi prinţesa l-a luat <pe ţar> de braţ, muzica a încetat, preoţii au oficiat slujba şi după 10 minute toată lumea a intrat în salonul de primire. Aici, toată lumea a trecut prin faţa ţarului, persoanele mai importante fiindu-i prezentate şi primind un zâmbet graţios, dar mai curând obosit din partea acestuia. Noi cei mai puţin importanţi, nu am putut decât să privim de la distanţă figura imperială. [...] Chiar înainte ca ţarul să treacă Prutul, un patriot polonez – toţi asasinii îşi justifică crimele prin patriotism – a fost prins în timp ce încerca să distrugă linia ferată pe care urma să treacă, în următoarea oră, un tren plin cu trupe ruse; numeroasele accidente ce au loc aproape zilnic nu pot fi puse pe seama întâmplării. Ultima persoană acuzată de astfel de fapte a fost judecată la Ploieşti de către tribunalul local şi deşi fusese prinsă asupra faptului, a primit doar o pedeapsă de 21 de zile de închisoare. Sentinţa a fost trimisă prin telegraf la Bucureşti, de

[158] *The coadjutor of the Metropolitan Archbishop.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unde s-a primit răspuns o telegramă prin care toți cei ce formaseră completul de judecată, de la judecător, la cel mai mic funcționar, au fost demiși de către Ministrul de Interne, Ion Brătianu. Sunt bucuros să pot spune că așa-zisul patriot a fost predat, la cererea acestora, autorităților ruse, care îl vor judeca nu doar pentru încercarea sa criminală, ci și pentru participarea la stupida revoltă poloneză din 1864[159]. Dl Rosetti, în calitate de primar al Bucureștilor, a citit următorul discurs: „Sire: Orașul București este mândru să-l salute, în prezența Maiestății sale, pe cel mai ilustru dintre oaspeții care ne-au onorat țara cu prezența. Marile fapte prin care Maiestatea Voastră și-a înscris numele în inimile supușilor și în analele istoriei; protecția tutelară și generoasă a Rusiei în aceste vremuri de grele încercări; apărarea creștinilor oprimați – toate acestea au făcut ca întreaga națiune română să vadă în vizita Maiestății Voastre încă o dovadă de simpatie și o garanție a bunăstării sale viitoare. Orașul București, doar de mai ieri capitala unui stat în întregime independent, este mândru să-și deschidă porțile eliberatorului popoarelor din est. Bucureștenii m-au autorizat pe mine să fiu vocea lor și, cu cel mai profund respect, să aduc un omagiu monarhului care, prin vizita sa, marchează noua fază a existenței sale politice în care a intrat România, ca stat liber și independent. Trăiască Maiestatea Voastră! Trăiască familia imperială!" Curtenitor, dar formal, răspunsul țarului nu a făcut nicio trimitere, așa cum se spera, la independența României: „Domnule, vă mulțumesc. Sunt fericit să am parte de o asemenea primire binevoitoare în București, ca și oriunde în țara dumneavoastră". Aceasta a fost tot ceea ce a spus și apoi alaiul a pornit la drum, având în față un detașament de jandarmi și fiind urmat de o jumătate de escadron de roșiori[160]. Îmi imaginez că simpatia vizibilă pe fețele oamenilor de pe străzi era un omagiu mai bun adus oaspetelui imperial decât orice discurs de recepție, fie el cât de elocvent. În prima caleașcă, trasă de șase cai, à la Daumont[161] – cu jochei, îmbrăcați în uniformă, călărind pe caii dinainte – stăteau împăratul, cu prințesa Elisabeta în dreapta sa, iar pe bancheta opusă, țareviciul[162] și prințul Vladimir[163]; în cea de-a doua caleașcă erau prințul Serghei[164] și Marele Duce Nicolae, iar pe locul din față stătea prințul Carol I al României. În cea de-a treia caleașcă, erau prima doamnă de onoare și frumoasa Zoe Rosetti, însoțite de doi aghiotanți ai împăratului. Cea de-a patra, îi ducea pe prințul Gorceacov, dl Brătianu și șeful Satului Major rus. În cea de-a cincea caleașcă erau generalul Miliutin[165], ministrul rus de Război și Kogălniceanu, ministrul român al Afacerilor Străine. Alaiul era încheiat de o a șasea caleașcă, în

[159] Este vorba despre revolta din ianuarie, nume sub care sunt cunoscute luptele polonezilor de pe teritoriul fostului regat al Poloniei împotriva stăpânirii ruse, ce au durat din ianuarie 1863 până în primăvara lui 1864, când Romuald Traugutt, ultimul comandant suprem al insurgenței, a fost capturat de către poliția țaristă.

[160] *Hussars*.

[161] Cu jochei călărind pe caii dinainte.

[162] Cel de-al doilea fiu al lui Alexandru al II-lea, Alexandr Alexandrovici, viitorul țar Alexandru al III-lea.

[163] Marele duce Vladimir Alexandrovici (1847–1909), al treilea fiu al țarului Alexandru al II-lea.

[164] Marele duce Serghei Alexandrovici (1857–1905).

[165] *Milantine*, Dimitri Alexeevici Miliutin (1816–1912), ministru de război al Rusiei între 1861–1881.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care se aflau fostul ambasador rus la Constantinopol, generalul Ignatiev[166] şi generalul Ion Ghica[167], cel care fusese, până la recenta întrerupere a relaţiilor diplomatice, reprezentantul diplomatic al României în Turcia. După aceasta, trăsurile nu mai respectau nicio ordine; fiecare încerca să treacă cât mai în faţă pentru a vedea ce se întâmplă pe drumul spre palat. Eu am luat-o pe o scurtătură şi am reuşit să obţine o poziţie din care se vedea foarte bine. Totul a decurs foarte bine. Faţa ţarului se lumina pe măsură ce observa simpatia de pe chipurile care-l priveau de la balcoane şi aruncau flori în faţa alaiului. Unul dintre cei mai vechi locuitori ai oraşului mi-a spus că nu mai văzuse atâta entuziasm şi că niciodată nu se adunaseră măcar jumătate din numărul de oameni prezenţi pe străzi acum, pentru a fi martori la vreun eveniment. Nemulţumire au produs doar faptul că trăsurile au trecut prea repede şi amânarea spectacolului de gală ce urma să aibă loc la teatru; căci două ore mai târziu, împăratul Alexandru şi suita sa se întorceau la Ploieşti. Vizita a fost un simplu gest prietenesc de curtoazie, însă a fost interpretată ca o dovadă că nu mai poate exista o soluţionare paşnică a disputei <cu Turcia>; acum nimeni nu se mai încumetă să afirme că negocierile vor începe înainte de traversarea Dunării.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8049, 18/30 iunie 1877, p. 1, col. 2–3)

Cu ruşii în România

Ştiri despre pregătirile de pe „front" – O ţară plină de spioni – Doi oameni executaţi prin împuşcare [...]

Bucureşti, Luni 6/18 iunie 1877

Cauzele întârzierii ofensivei ruse este, dacă ne luăm după ziarele străine, subiectul multor speculaţii în Europa, iar opozanţii Rusici din România, sprijiniţii de partidul politic aflat în opoziţie, profită de acest fapt pentru a răspândi zvonuri. Este amuzant să urmăreşti rapoartele unor corespondenţi ai ziarelor londoneze, ce prelucrează aici, <în România> ştiri false născocite în Fleet-Street sau Shoe-Lane[168] şi publicate în aceste ziare ca informaţii demne de încredere, furnizate de „distinsul nostru corespondent de război..., de la faţa locului". Dacă ar spune adevărul, ar avea nevoie doar de câteva fraze pentru a explica această situaţie; ar fi suficient să

[166] Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), om politic şi diplomat rus, ambasador al Rusiei la Constantinopol între 1864–1877.

[167] Ion Ghica (1816–1897), economist, matematician, scriitor, pedagog, diplomat şi om politic, prim-ministru al României 1866, în 1866–1867 şi în 1870–1871; din 1874 membru titular al Societăţii Academice Române, devenită Academia Română şi primul preşedinte ale ei.

[168] Străzi din centrul Londrei, unde îşi aveau sediul redacţiile mai multor ziare. Numele este folosit deseori în sens figurat, pentru a desemna lumea ziarelor britanice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spună că apele Dunării sunt umflate şi până ce acestea nu se retrag, construirea unui pod este imposibilă. Această explicaţie ar fi însă prea simplă, prezenţa cancelarului în suita împăratului fiind folosită ca argument pentru a afirma că prinţul Gorceacov nu ar fi părăsit malurile Nevei decât pentru a negocia pacea, astfel că acest conflict se va rezolva pe cale amiabilă, fără vărsare de sânge. La aceasta se răspunde că împăratul a dorit să încurajeze armata prin prezenţa sa, fiind nu doar normal, ci şi indispensabil să îşi aducă miniştrii şi să profite de discuţiile privind găsirea unei soluţii paşnice, pentru a evita eventualele reproşuri în acest sens aduse de cabinetele străine. Nu a durat mult până ce acest punct de vedere, dictat de logică şi de bunul-simţ, a fost adoptat de toată lumea, teoria „păcii cu orice preţ" fiind abandonată; apoi aceşti profeţi atotştiutori au fost obligaţi să caute ceva nou şi senzaţional, imaginaţia lor prolifică născocind teorii uimitoare şi absurde.

De ce a ales ţarul ruta spre România prin Varşovia, Cracovia şi Cernăuţi, în loc de cea directă, prin Moscova, Tula[169], Oriol[170] şi Chişinău şi de ce această călătorie a fost realizată într-o manieră atât de misterioasă? Eu nu am ştiut că această călătorie a fost misterioasă; dar se pare că atât eu, cât şi guvernul prinţului Carol, am trăit cu o iluzie. Şi, până la urmă, de ce a venit ţarul? De vreme ce premisa păcii a fost abandonată, au apărut alte speculaţii: ţarului i-a fost frică să stea acasă. Da, împotriva acestui suveran, care a făcut atât de multe pentru poporul său şi care este iubit de supuşii săi din toate clasele, se pune la cale o uriaşă conspiraţie, în care ar fi implicaţi ofiţeri din armată şi printre cei mai influenţi oameni de la curte. Principalii lideri, în număr de 100, sunt supranumiţi „Înverşunaţii": aceştia sunt supravegheaţi de trei spioni secreţi ce fac parte din conspiraţie, care, la rândul lor sunt supravegheaţi de alte trei persoane. Între aceştia nu se desfăşoară nici un fel de corespondenţă scrisă, ceea ce sporeşte dificultatea descoperirii lor. Altfel, numărul de 100 rămâne constant, dacă vreunul dintre ei moare sau nu este disponibil, este imediat înlocuit cu un altul; aceasta face ca cei 100 să fie supranumiţi „Nemuritorii", pentru a sugera permanenţa acestei organizaţii. Nimeni nu poate spune cine face parte din această organizaţie şi se zvoneşte că unul dintre aghiotanţii Marelui Duce Nicolae este compromis. Prezint această ştire falsă doar ca o curiozitate, care nu este demnă de crezare, ca şi presupusa conspiraţie descoperită în rândul armatei de la Dunăre, la care ar fi participat 50 de ofiţeri cerchezi, ce au fost împuşcaţi, câteva regimente suspectate fiind trimise în interiorul Rusiei.

Fără îndoială că au existat câteva execuţii militare, dar acestea nu au fost motivate de considerente politice. Câţiva evrei polonezi care dezertaseră au fost prinşi şi executaţi. Câţiva cazaci condamnaţi pentru jaf au fost trimişi în Siberia, iar cei condamnaţi pentru acte de violenţă au fost împuşcaţi, în vreme ce câţiva spioni au fost executaţi, după un proces sumar al curţii marţiale; în vreme de război, acestea nu sunt însă măsuri de o severitate excepţională. Unul dintre colegii mei, prezent la Giurgiu când a avut loc o astfel de execuţie, mi-a relatat incidentul, care

[169] Oraş la 165 de km la sud de Moscova, Rusia.

[170] *Oul*, capitala regiunii Oriol, în Rusia. Oraşul se află pe malul râului Oka la 350 km sud-vest de Moscova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

explică circumspecția cu care se acordă corespondenților de război permisiunea de a însoți o armată invadatoare. Țara este plină de spioni, plătiți de turci; aceștia sunt, de regulă, evrei, ce însoțesc ariergarda, ca vânzători ambulanți. Doi dintre aceștia s-au dat de gol prin omniprezența și curiozitatea lor. Normal, au trezit suspiciuni și au fost urmăriți, iar duminică noaptea au fost arestați, pe când încercau să treacă Dunărea într-o mică barcă. Au fost imediat aduși în fața ofițerului de poliție militară și interogați în privința intențiilor lor; la început, aceștia au răspuns vag, dar au devenit apoi stânjeniți, căci nu aveau acte, iar explicația lor, că „mergeau să pescuiască la lumina torțelor" nu a fost luată în considerare. În cele din urmă, cel mai tânăr dintre ei, un băiat de vreo 20 de ani, sperând că își va salva astfel viața, a recunoscut că primiseră bani de la turci și că, în ciuda inundațiilor, intenționau să treacă Dunărea pentru a raporta unei anumite persoane ce se afla pe malul bulgăresc. Aceasta a fost suficient pentru a-i găsi vinovați; curtea marțială a pronunțat sentința și a fost imediat alcătuit un pluton de execuție. Potrivit informatorului meu, comportamentul celor doi condamnați a fost foarte diferit. Cel mai în vârstă dintre ei, un bărbat de 40 de ani, înalt și robust, cu trăsături bine pronunțate, a mers cu un stoicism demn de o soartă mai bună. Dimpotrivă, tovarășul său, a fost imaginea celei mai josnice disperări. S-a aruncat la picioarele judecătorilor cerând să fie iertat în urma dezvăluirilor făcute, i-a invocat pe Abraham, Isaac și toți profeții să-l ajute oferindu-se chiar să renunțe la credința sa, dacă viața îi va fi cruțată, aruncându-se cu fața la pământ și târându-se ca o reptilă, până ce a fost luat pe sus și legat de un copac; a continuat să se vaite într-un amestec de ebraică, germană și turcă până când un glonț l-a trimis pe lumea cealaltă. Celălalt mergea îndrăzneț și fără să protesteze în vreun fel. I-a aruncat o privire de dispreț lașului său complice, s-a pus cu spatele la zid și, deschizând pentru primara oară gura, a spus cu sarcasm că deja a făcut suficient rău rușilor astfel încât să fie condamnat la moarte, de care oricum nu se teme. Ultimele sale cuvinte au fost: Trageți, câinilor! Urăsc rasa voastră blestemată!" A urmat o salvă și cei doi spioni s-au prăbușit cu fața în țărână; un caporal a aplicat fiecăruia lovitura de grație, un glonț în ureche și totul s-a sfârșit. Nimeni nu știe numele lor sau de unde veneau, doar fizionomia lor evreiască distinctivă trădându-le originea.

Această întâmplare se adaugă multiplelor cauze ce duc la formarea unei imagini negative a evreilor; iar observațiile personale m-au făcut să nu fiu mirat de această imagine negativă. După ce am scris despre starea „poporului ales", am mers în Moldova și pot spune că nu îți poți imagina ceva mai respingător – pot spune chiar mai dezgustător – decât evreii galițieni stabiliți în nordul principatului. Sunt într-atât de dezgustători încât conaționalii lor din Europa și America le-ar refuza orice urmă de simpatie dacă i-ar vedea. Nu am prejudecăți în privința acestei rase; dimpotrivă, cei care mă cunosc știu că întotdeauna am susținut acordarea de drepturi evreilor. Însă în ceea ce-i privește pe evreii din România – drojdia societății din Rusia și Polonia – nu există suficienți termeni defăimători pentru a exprima ceea ce simte orice ființă civilizată atunci când vede înfățișarea și comportamentul lor. Îmbrăcați cu un pardesiu murdar, lung până la călcâie, cu pantaloni zdrențuiți și încălțări rupte, acoperiți cu grăsime și murdărie, cu care pare că se mândresc; cu pălăria, la fel de murdară ca și celelalte haine, trasă pe ochi; cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

părul şi barba lungi şi neîngrijite şi doi zulufi de fiecare parte a feţei, precum Băieţii Bowery[171] de acum 20 de ani; feţe ce nu făcuseră niciodată cunoştinţă cu apa şi săpunul puteau fi văzute peste tot, chiar şi în cele mai alese locuri. Comerţul, finanţele şi administraţia le sunt deschise şi în toate aceste domenii ocupă un loc important, alungând orice concurenţă. Nimeni nu îi poate învinovăţii dacă inteligenţa superioară le permite să reuşească acolo unde alţii au eşuat; dar de ce să fie invocate acţiunile diplomatice şi simpatia naţională acolo unde nu este cazul? Incidentul de la Dărăbani[172], despre care am scris deja, va fi fără îndoială invocat ca o dovadă a persecutării evreilor; şi totuşi, guvernul român a făcut şi face tot ce îi stă în putinţă pentru a descoperi adevăratele motive ale acestor acţiuni scandaloase şi pentru a-i pedepsi pe cei vinovaţi. Dl Cimara[173] este un grec naturalizat. Un distins membru al baroului, a renunţat la profesie, s-a căsătorit în urmă cu câţiva ani cu o prinţesă din familia Ghica[174] şi a intrat în politică, fiind dintotdeauna unul din liderii facţiunii ultra radicale – militând pentru acordarea de drepturi cetăţeneşti persoanelor din toate clasele sociale. Când a avut loc incidentul, era la Iaşi, pentru a-l primi pe ţar. De altfel, prima prezentare a acestei afaceri a fost mult exagerată. Nu a fost insultată nicio procesiune religioasă, nu s-au manifestat niciun fel de prejudecăţi religioase. Trei servitori, tot greci, s-au luat la ceartă, în cârciuma dintr-un sat <de pe moşia lui Cimara>, cu câţiva evrei; cuvintele au lăsat locul loviturilor, mai mulţi evrei au sărit la bătaie şi, cum grecii erau în minoritate, au scos cuţitele şi un evreu a fost ucis. O telegramă a fost de îndată trimisă stăpânului, la Iaşi; acesta a

---

[171] Bowery B'hoys erau denumiţi tinerii ce frecventau cartierul de distracţii al clasei muncitoare din New York, Bowery, la mijlocul secolului al XIX-lea.

[172] *Dobrana*, oraş jud. Botoşani. La doi ani după înfiinţarea târgului, în 1839, se încheiase o înţelegere între proprietarul moşiei, Theodor C. Balş şi târgoveţii din Dărăbani, printre care şi mulţi evrei, pentru proprietăţile din târg închiriate sau arendate. În 1872, moşia intră în posesia fiicei lui Th. C. Balş, Smaranda (Esmeragda), căsătorită cu avocatul grec George Cimara. În acest moment, învoiala din 1839 devenise caducă şi mulţi negustori evrei, dar şi români, nu-şi mai plăteau embaticul, diminuând astfel considerabil veniturile proprietarului moşiei. Chestiunile de ordin economic au fost aşadar principala cauză a tensiunilor dintre târgoveţi, în marea lor majoritate evrei, şi proprietarul moşiei şi a conflictului ce a izbucnit în ziua de 22 mai 1877. Scânteia a fost reprezentată de cearta dintre un om al moşiei, Dumitru Frunzuc şi negustorul evreu Zeilic Cuşmar. Incidentele au fost provocate de oamenii de curte ai proprietarului George Cimara, care au bătut pe târgoveţii evrei, devastându-le magazinele şi casele. Ţăranii aflaţi în târg au profitat de aceste incidente, furând obiectele aruncate în stradă de devastatori. Procesul, judecat în faţa Curţii cu Juraţi din Dorohoi, la mai bine de un an de la incidente (2–14 septembrie 1878) a fost unul din cele mai mari ale timpului: a durat 12 zile, a implicat 68 de acuzaţi, 193 de martori, s-au redactat 11 volume de dosare iar durata anchetei s-a întins pe 16 luni. Personalităţi marcante ale momentului au fost implicate în calitate de avocaţi la acest proces: Titu Maiorescu, Lapedatu şi Săvinescu au fost avocaţii târgoveţilor evrei, iar Nicolae Ionescu, Alexandru Gheorghiu, Pantazie Ghica, Nicolae Voinov, Alexandru Holban şi George Cimara au reprezentat ţăranii şi marea proprietate. Verdictul a fost nefavorabil târgoveţilor evrei. Curtea cu Juraţi a respins toate capetele de acuzare şi, în consecinţă, toţi acuzaţii au fost puşi în libertate. Cererile de despăgubire au fost respinse, iar târgoveţii evrei au fost obligaţi la plata cheltuielilor de judecată. Vezi Cătălin Turliuc, „Procesul locuitorilor din Dărăbani (1878), în *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*, vol. V, Editura Hasefer, Bucureşti, 2000, p. 163–173.

[173] George Marino, conte Cimara (1834–1893), membru al baroului ieşean şi al Partidului Naţional Liberal.

[174] Eroare. George Cimara se căsătoreşte cu Smaranda (Esmeragda) Balş, a doua fiică a logofătului Theodor Balş, moştenitoarea moşiei Dărăbani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

raportat autorităţilor de acolo, a mers la Bucureşti unde a dat o declaraţie la Ministerul de Justiţie şi a luat apoi trenul pentru a se reîntoarce la moşia sa. Cum s-a întâmplat să fiu în acelaşi tren şi în acelaşi vagon de dormit cu acest domn, pot prezenta felul în care s-au desfăşurat lucrurile. Chiar înainte ca trenul să plece din Bucureşti, a sosit prefectul poliţiei care, după ce i-a ordonat conductorului să nu spună nimic, ştiind că dl Cimara este la bord, ne-a însoţit până la Ploieşti. Aici, un alt agent de poliţie i-a luat locul prefectului, primind instrucţiuni de la acesta; la Roman[175], un al treilea individ, îmbrăcat în haine obişnuite, s-a alăturat călătorilor, ocupând un loc în acelaşi vagon ca şi dl Cimara, care a fost arestat în locul unde linia ferată se bifurcă spre Iaşi şi spre frontiera austriacă. Acestea le-am văzut cu ochii mei; despre ceea ce s-a întâmplat după aceea şi se va întâmpla în viitor nu pot vorbi şi nici despre gradul de vinovăţie al prizonierului, care a părut foarte surprins de arestarea sa, aparent fără nici un motiv. Am vorbit despre acest incident doar pentru a arăta că, în ciuda a ceea ce afirmă duşmanii României, conducătorii ţării nu susţin, sub nicio formă, persecutarea evreilor; dimpotrivă, aceştia pedepsesc, sau cel puţin investighează orice infracţiune împotriva legii care garantează libertatea religioasă şi de exprimare a fiecărui cetăţean. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8058, 29 iunie/11 iulie 1877, p. 1, col. 2–3)

Corespondenţii de război

Dificultatea de a obţine informaţii – Corespondenţi ce caută „frontul" – Căile ferate în România – Telegraful şi serviciul de poştă [...]

Bucureşti, joi, 9/21 iunie 1877

Dacă un corespondent special nu este indiscret, nu va obţine nicio informaţie; şi dacă este indiscret riscă să fie împuşcat, aşa cum s-a întâmplat cu nefericitul baron von Graben de Hesse Darmstadt, cu puţin timp în urmă; acesta a fost descoperit dând târcoale taberei din Ploieşti, dus în faţa ofiţerului de poliţie militară; pentru că respectivul nu era autorizat să intre în tabăra militară rusă, a fost împuşcat pe loc, ca spion. Aceasta este neplăcuta dilemă în care se află un corespondent neacreditat, obligat să aleagă între moarte şi oferirea unor informaţii lipsite de conţinut despre luptele politice interne pentru beneficiile ce rezultă din ocuparea unor poziţii administrative, ale unor oameni despre care 99% din omenire nu a auzit, sau dacă a auzit, nu îi pasă de ei. Presupun că dacă ar fi existat un „front" de luptă ar fi trebuit să merg acolo, dar toate eforturile mele de a-l descoperi au fost zadarnice; acest nume se dă confruntărilor ridicole de focuri de artilerie ce au loc, la fiecare 24 de ore, pe linia Dunării, şi care sunt întotdeauna urmate de un buletin de ştiri oficial în care se spune că „oamenii noştri au luptat cu un remarcabil curaj şi suntem fericiţi să putem spune că nu au existat victime". Fără îndoială că astfel de anunţuri aduc fericire familiilor de acasă, dar sunt

[175] *Rernan*, municipiu în judeţul Neamţ, România.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dezamăgitoare pentru publicul însetat de fapte senzaționale. Trebuie să îi asigur pe cititori că, deși vor trebui să aștepte până când apele Dunării se vor retrage – căci acum, pe o distanță de jumătate de milă în interior, malul stâng al Dunării este o mlaștină – vor avea totuși parte de știri senzaționale odată ce luptele vor începe, căci mulți dintre cocheții ofițeri ruși, ce ocupă acum cele mai bune hoteluri din București și împing la o parte trecătorii când merg pe stradă, nu se vor mai întoarce acasă, sau o vor face schilodiți. Turcii au pierdut timp prețios, dar vor lupta din răsputeri atunci când va veni vremea.

Sosirea prințului Milan[176] al Serbiei este încă o dovadă a inutilității argumentelor celor ce cred într-o rezolvare pașnică a conflictului. [...]

Rețeaua de căi ferate ce ar fi contribuit la prosperitatea României nu este încă terminată, izbucnirea războiului complicând situația financiară a țării. [Autorul prezintă principalele linii de cale ferată, precum și numărul de poduri construite în România]

Călătorul nu întâlnește nicio dificultate în a călători acolo unde îl duc afacerile sau curiozitatea, caii de poștă și poștalioanele găsindu-se foarte ușor, deși prețurile au crescut foarte mult după izbucnirea războiului. Telegraful și poșta nu sunt așa cum ar trebui să fie, nici măcar în capitală, deși ar trebui să aibă loc două livrări pe zi; dacă numărul a fost completat greșit, poștașul nu își dă osteneala să caute adresa corectă, chiar dacă respectiva casă se află pe aceeași stradă; cunosc o astfel de situație, când scrisoarea, pe care fusese completată greșit adresa destinatarului, Strada Sculpturei nr. 23 a fost adusă înapoi la oficiul poștal, deși persoana căreia îi fusese adresată locuia de câteva săptămâni pe aceeași stradă, la nr. 7. Toate telegramele trec prin mâinile Directorului General și, după sosirea rușilor, probabil pe la un Birou de Cenzură <rus> unde, <în funcție de conținut>, sunt sau nu cenzurate. La oficiile poștale din interiorul țării, foarte puțini angajați știu o altă limbă în afara limbii române, poate câteva cuvinte în germană, astfel că un mesaj în engleză sau franceză va fi transmis într-atât de stâlcit, încât va deveni indescifrabil. O altă dificultate ce îngreunează trimiterea telegramelor din micile oficii este dată de lipsa cunoștințelor de geografie ale operatorilor care, neștiind distanța la care se află o anumită localitate, nu îți pot spune tariful pe care trebuie să-l plătești, deși tarifele sunt exact stabilite printr-un regulament emis de Guvern. Aceasta va fi unul dintre principalele obstacole în calea trimiterii știrilor despre război și sunt convins că, de fiecare dată, telegrama va trebui să fie trimisă întâi în capitală, de unde, dacă va fi pe placul cenzurii, va fi trimisă mai departe în localitatea de destinație. Cât privește telegramele transmise direct de pe câmpul de luptă, este inutil să te gândești la așa ceva; chiar dacă are trecută o localitate <de pe câmpul de luptă>, telegrama a fost trimisă din București, așa cum, în prezent toate telegramele primite la redacția din Londra a ziarului *Times* trec mai întâi pe la redacția acestuia din Viena, de unde sunt transmise apoi în Anglia, printr-un cablu direct.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8059, 30 iunie/12 iulie 1877, p. 1, col. 2–3)

[176] Milan Obrenović (1854–1901), prinț (1868–1882), apoi rege al Serbiei (1882–1889).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Aspecte din viaţa armatei ruse – Farmecul neruşinării în capitala română – Distracţia Prinţului Gorceacov la un cabaret[177]

Bucureşti, marţi, 29 iunie/10 iulie 1877

În Bucureşti există un teatru – o splendidă clădire din lemn şi stuc[178], în stilul Partenonului din Grecia – unde, când vremea este răcoroasă, o mie de persoane pot asculta comedii, drame, vodeviluri şi opere, în română, franceză şi italiană. Acum însă publicul s-ar sufoca în mai puţin de şapte minute şi jumătate, astfel că sălile sale, printre cele mai bogat decorate din Europa, sunt închise, iar populaţia trebuie să găsească alte locuri de amuzament. Nu este de mirare că viaţa literară nu este intensă acum în Bucureşti, căci termometrul arată 32°C[179] la umbră, caii trăsurilor se prăbuşesc pe stradă din cauza căldurii, iar muştele roiesc într-un număr atât de mare, încât nu-i poţi decât compătimi pe bieţii egipteni asupra cărora Moise a trimis cea de-a patra plagă, pentru a-l pedepsi pe Faraonul fără de Dumnezeu. Pe această căldură, când cântecul greierilor devine o povară, nu poţi să nu fi demoralizat şi să nu îţi doreşti, precum Sidney Smith[180], să te dezbraci de carne şi să rămâi doar în oase[181]. Şi totuşi, Bucureştii trebuie să se amuze, chiar dacă fiii săi sunt plecaţi pe front, animaţi de dorinţa patriotică de a opri gloanţele cu piepturile lor. Nu poţi citi, căci camera în care stai este ca un cuptor, chiar şi în orele de noapte; romanele sunt descurajant de scumpe, iar bucureştenii nici măcar nu visează la o bibliotecă de unde să poată împrumuta cărţile. E de mirare, atunci, succesul pe care l-au avut localuri de petrecere precum cabaretele? Nu găseşti aici atracţiile localurilor din Paris şi Marsilia, pe care le imită, nu sunt lumini strălucitoare, nici podoabe artificiale, ci doar o grădină prăfuită care devine, când plouă, plină de noroi – cu bănci şi mese, unde, dacă faci parte din lumea mondenă, îţi poţi rezerva un loc pentru doi franci, iar dacă faci parte din oamenii de rând, îţi poţi rezerva, pentru un franc, un loc nu cu mult mai puţin confortabil. Totuşi, seamănă destul de mult cu localurile originale <franceze>; poţi bea aceleaşi băuturi proaste la preţuri scandalos de mari şi poţi asculta acelaşi program de cântece şi

---

[177] *Café chantant.*

[178] Eroare, clădirea Teatrului Naţional inaugurat la 31 decembrie 1852 a fost o construcţie în stil baroc, în cea mai mare parte, din cărămidă, cu parter cu 338 staluri, trei rânduri de loji, un foaier luxos cu scări de marmură de Carrara şi o mare galerie, unde aveau acces studenţii şi elevii, în mod gratuit. Sala în întregime avea 1 000 de locuri, fiind socotită a treia în Europa ca mărime, iar acustica era excelentă. Clădirea a fost ridicată după planurile arhitectilor Xavier Villacrosse, Balsano şi Iacob Melik, construcţia fiind încredinţată arhitectului vienez A. Hefft, iar decorarea germanului Mühldörfer.

[179] *90°F.* 1 °F = -17,22 °C.

[180] Sydney Smith (1771–1845), scriitor englez şi pastor anglican, renumit printre contemporani pentru umorul său.

[181] *Take off his flesh and sit in his bones.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dialoguri, lipsite de pudoare şi pline de aluzii directe. De când acea spălătoreasă, Thérésa[182], a creat furori la Paris, cu ale sale cântecele, „Les Canards" şi „La Femme à Barbe", publicul european a început să guste tot mai mult limbajul trivial şi obscenităţile. Tinerii poeţi ce şi-au folosit imaginaţia pentru a produce creaţii indecente, care să spună totul, dar totuşi să treacă de cenzura indulgentă, au avut succes; mari doamne au exersat în faţa oglinzii mişcările şi gesturile divei, încercând să-i imite vocea răguşită şi privirea lipsită de modestie pentru a delecta curtea imperială. Picanteriile erau necesare pentru gusturile corupte din 1867 şi îmi amintesc de un personaj foarte important – o prinţesă prin naştere şi căsătorie, soţia unui ambasador – care a fost extrem de încântată atunci când Thérésa, chemată să asiste la repetiţiile pentru cântecul *Rien n'est sacré pour en sapeur*, a spus: „Eu îl cânt mai bine, doamnă, dar dumneavoastră sunteţi într-o măsură mult mai mare o canalie!" Aceasta i-a provocat o bucurie fără margini doamnei, căci să fii o canalie era considerată o distincţie, scrupulele oneste ale unei femei modeste fiind numite cu dispreţ, pudoare simulată. Nu este intenţia mea să ţin o predică. Vreau doar să spun că acest tip de comportament a ajuns şi pe malurile Dunării, fiind adoptat şi în societatea înaltă. Cei mai respectabili oameni merg în fiecare seară la cabaret. Bărbaţii merg împreună cu soţiile şi fiicele lor şi cu toţii râd la glumele al căror substrat obscen sper că nu îl înţeleg. Chiar şi miniştrii din cabinet frecventează astfel de localuri, iar prinţul Gorceacov este un client fidel. Acesta a fost prezent noaptea trecută la un asemenea local pentru a o vedea pe Mlle Fanelly, care, având o voce necizelată, este foarte apreciată; am avut astfel ocazia să văd cum se comportă bătrânul domn în viaţa de zi cu zi. Îl văzusem deja, în uniformă strălucitoare, cu pieptul plin cu decoraţii, stând cu două-trei locuri în spatele suveranului său, la primirea ţarului în gară; acum, îmbrăcat cu un frac negru, cu un joben ce îi acoperea părul alb ca zăpada, cu ochii strălucitori în care se vedea răutatea suprimată, stătea la o masă lângă cea la care eram eu, împreună cu trei doamne din trupa Fanelly, cu braţul aşezat familiar în jurul taliei celei mai drăguţe dintre cele trei doamne, ignorând complet reproşurile pe care i le-ar fi făcut dna Grundy[183]. [...]

<Gorceacov> pare o persoană energică, căruia îi place să se distreze în afara programului oficial; totuşi, a fost sub demnitatea lui să le însoţească pe doamnele Fanelly şi Rachel în grădină, după terminarea spectacolului şi să o salute pe soţia unui ministru român, în timp ce se afla la braţul uneia din aceste doamne, deşi respectiva este foarte drăguţă, dar şi lipsită de pudoare, numindu-l bătrânul meu pretendent[184]. Sper ca vizita mea la cabaret să nu fie considerată frivolă; am prezentat episodul pentru a ilustra morala şi manierele şi pentru că, într-un anume

---

[182] Thérésa (născută Eugénie Emma Valladon, 1837–1913), cântăreaţă franceză, ce s-a bucurat de un mare succes în epocă, în cafenelele din Paris, Roma şi Sankt-Petersburg.

[183] Personaj fictiv ce a ajuns să întruchipeze normele convenţionale de conduită. Iniţial, personaj secundar în piesa lui Thomas Morton, *Speed the Plough* (1798), a devenit cu timpul un personaj tip în întreaga literatură europeană.

[184] *Vieux Seige*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sens influenţează sentimentele invadatorilor pentru gazdele lor, care s-au săturat de rolul de parteneri pasivi. Nu ştiu ce crede cu adevărat principele <Carol>, care, pentru că s-a născut în Germania se consideră un geniu militar, dar dacă planurile sale sunt cele care au ajuns la urechile mele, Dumnezeu să ajute armata română. Din fericire există cercuri de putere în spatele tronului, care vor controla strategiile militare <ale principelui Carol>; influenţa unor oameni precum Brătianu şi Rosetti va contribui, probabil, la evitarea dezastrului. Un articol despre actuala fază a chestiunii orientale publicat în *Românul*, ziarul dlui Rosetti, arată că soluţia este formarea unei confederaţii orientale, atât de des ridiculizată de politicienii occidentali şi de jurnaliştii turcofili, care să înlocuiască Imperiul Otoman şi să devină bastionul intereselor europene în faţa politicii agresive a Moscovei. [...]

Conflicte de autoritate între oficialii ruşi şi cei români apar în mod constant, întâlniri între prinţul Gorceacov şi dl. Brătianu pentru stabilirea privilegiilor având loc zilnic; în general, acestea se încheie cu o concesie din partea marelui cancelar. Ultima concesie făcută a fost permisiunea acordată guvernului român de a folosi propriile linii telegrafice timp de două ore pe zi, pentru ca ministerul să poată transmite comunicatele oficiale către prefecţii oraşelor de la Dunăre. Începând din 22 iunie şi până la data acordării acestei permisiuni (5 iulie), doar mesajele ce priveau operaţiunile militare ale ruşilor au putut fi transmise prin telegraf.

O nouă confruntare cu armata turcă a avut loc, ce s-a încheiat cu un eşec – un rezultat indecis, în comunicatele oficiale; nu se ştie încă exact locul acestei confruntări, dar probabil că a fost vorba de o încercare de a trece Iantra[185]; probabil că ruşii au suferit pierderi importante, căci fiecare tren aduce noi răniţi, voluntarii de la Crucea Roşie, care până recent se plângeau că nu au ce face, fiind acum foarte ocupaţi. Circa 150 de prizonieri, luaţi în urma înfrângerii de la Byala[186], au trecut prin Bucureşti, în drumul lor spre interiorul Imperiului. Sunt bine trataţi şi nu li se interzice să vorbească cu străinii. Potrivit relatărilor acestora, forţele ruse numărau 18 batalioane, iar cele turce 12 batalioane; comunicatul oficial al armatei ruse afirma că 12 000 de soldaţi ruşi au înfruntat 30 000 de soldaţi turci; adevărul probabil că se află undeva la mijloc; în orice caz, rezultatul a fost o înfrângere clară. Cu tot respectul pe care îl am pentru vitejia şi disciplina ruşilor, nu m-ar surprinde să aflu că prima mare bătălie s-a încheiat cu o înfrângere clară a ruşilor. Lupta va avea loc pe terenul ales de duşman; frontul este reprezentat de râul Iantra, iar flancurile sunt apărate de fortăreţe, astfel că turcii vor rezista cu îndârjire, profitând de poziţiile favorabile; nu va exista nici posibilitatea unei manevre de învăluire pe flancuri, deşi până acum comandanţii ruşi au dat dovadă de un asemenea talent tactic. Totuşi, previziunile mele s-ar putea dovedi complet greşite, prostia, apatia sau laşitatea vreunui paşă turc, sau un incident fericit permiţând ruşilor să forţeze cea de a doua linie defensivă a turcilor, aşa cum s-a întâmplat la trecerea Dunării. [...]

Ieri am fost la Turnu Măgurele, unde am fost martor la un intens foc de artilerie între bateriile ruseşti şi cele din fortul turcesc de la Nicopole. Turcii răspundeau cu o rapiditate uimitoare, tunurile lor trăgând înainte ca proiectilele

[185] Râu în Bulgaria, afluent al Dunării.

[186] *Biela*, oraş, regiunea Ruse, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

tunurilor noastre să își atingă ținta. Sunt însă în continuare lipsiți de eficiență și pot depune personal mărturie că nimeni din Turnu Măgurele nu a fost rănit în urma focului artileriei turce. [...]

Pentru moment, tocmai am primit informația că înaintarea românilor a fost amânată, corpul de armată de la Caracal primind ordin să deplaseze un important contingent de cavalerie și artilerie pentru a întări flancul drept al armatei ruse de la Turnu Severin, ținut în continuare pe loc de către fortăreața de la Nicopole.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8074, 18/30 iulie 1877, p. 2, col. 3–4)

Înaintarea ruşilor. Cu armata la Giurgiu

[...] Un hotel românesc şi lipsa lui de confort.

De la corespondentul nostru special

Giurgiu, Miercuri 6/18 iulie – 10 p. m.

[...] Tocmai am sosit în Giurgiu, după un drum de 14 ore prin praful până la genunchi, termometrul arătând 36°C la umbră. Este prea târziu pentru a mai putea vedea ceva, mai ales că patrulele ruseşti sunt foarte aspre cu persoanele neautorizate care se plimbă noaptea; astfel că singura mea preocupare a fost să găsesc un loc în care să petrec noaptea. Precedenta mea vizită aici a durat câteva ore, astfel că nu am avut nevoie de un loc de cazare; îi las pe cititori să-şi închipuie ce trebuie să fi simțit un călător înfometat în căutarea unui loc unde să-şi odihnească oasele obosite, într-un oraş ocupat de trupe străine, din care mai bine de jumătate din locuitori fugiseră – unii, mi s-a spus, nu s-au oprit până ce nu au ajuns în Munții Carpați, cei mai curajoşi oprindu-se în Bucureşti. Fusesem aici în urmă cu un an şi servisem un mic-dejun oribil la Hotel de Paris, în Piața Mare, o piață rotundă, cu un turn înalt în mijloc şi magazine şi cafenele de jur-împrejur. Dar acum nu mai era nicio urmă a vreunui local similar cu Hotel de Paris. La început, m-am gândit la efectele ultimului bombardament, dar nu se vedeau nicăieri ruine şi până şi un cutremur ar fi lăsat urme; vechile barăci erau la locul lor, dar hotelul lipsea – pur si simplu dispăruse şi locul său fusese luat de altceva. Cum nu vorbeam fluenta româna, iar localnicii nu sunt foarte inteligenți, m-am învârtit neajutorat, urmat de hamalul ce îmi ducea bagajele, până când, în cele din urmă, o femeie prietenoasă ce vindea tutun, mi-a spus că hotel încă există, având chiar acelaşi patron, doar că, pentru a-i complimenta pe ruşi, numele său fusese schimbat şi că, dacă vreau să ajung acolo, va trebui să întreb de Hotelul St. Petersburg. [...]

Orice este posibil acum şi, cu cât soluția propusă pentru rezolvarea problemei politice este mai puțin logică, cu atât mai mare este probabilitatea ca ea să fie pusă în aplicare. Nimeni nu poate spune ce se va întâmpla, dar cei mai bine informați şi mai inteligenți oameni de stat români – căci, orice defecte ar avea, nu se poate

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spune că nu sunt inteligenți – sunt convinși că pacea se va încheia până la jumătatea lunii septembrie, ori altfel întreaga Europă va intra în război.

Dar să ne întoarcem la pățania mea: intrând în hotel, am găsit același personal ca și în trecut, adică un proprietar gras și chelneri murdari; o schimbare avusese totuși loc; anul trecut, toată lumea vorbea sau încerca să vorbească franțuzește; acum păreau că fac eforturi să uite această limbă. Deși nu știu rusa, mi-am putut totuși da seama cât de tare stâlceau această limbă; gazda, aproape că s-a înecat încercând să pronunțe un cuvânt cu 17 consoane, pe care oricum nu-l înțelegea, astfel că a fost nevoit să renunțe la rusă și să folosească din nou limba Galiei. Gazda mi-a spus că avea o cameră liberă, luminoasă și aerisită, la ultimul etaj al clădirii, pentru 10 franci pe noapte; camera nu mai fusese ocupată de când, la ultimul bombardament, un obuz trecuse prin acoperiș și făcuse o gaură în peretele camerei, de mici dimensiuni, după spusele gazdei; dar când am fost să văd camera, am descoperit că diametrul găurii se apropia de 6 picioare[187]. Evident, era vorba de o bombă blândă, civilizată, căci deși fusese însoțită de zgomot puternic și făcuse gaura despre care am vorbit, spărsese ferestrele camerei – cioburile încă mai erau în cameră – și distruse o parte din podea, se odihnea acum liniștită pe coridorul interior, unde va fi păstrată ca suvenir și transmisă generațiilor viitoare de giurgiuveni, ca o dovadă a curajului de care au dat dovadă în fața pericolului – spun curaj, căci se aștepta ca bombardamentul să reînceapă în orice clipă. Am privit această carte de vizită turcească, un adevărat simbol al caracterului acestei națiii – leneșă, nonșalantă și apatică. Își îndeplinise misiunea; dărmase o bucată de zid, dar a fost prea indolentă ca să mai și explodeze; pe scurt, disprețuia să facă mai mult decât îi cerea datoria. Nu m-a liniștit vechea superstiție conform căreia două proiectile nu lovesc niciodată în exact același loc, căci clădirea era direct în bătaia tunurilor, dacă bombardamentul ar fi fost reluat; dar cum nu exista un alt adăpost în oraș, am acceptat camera. Servitudinea gazdei față de oaspeții săi ruși făcea ca la masă să se servească doar o carne ațoasă de oaie, înăbușită cu usturoi și ceapă în grăsime râncedă; unul dintre chelneri – un francez cu descendență nobilă, dar care avea dificultăți financiare – mi-a spus că în curând grăsimea de focă sau balenă[188] și alte preparate gătite în grăsime vor înlocui supa și vor reprezenta piesele de rezistență[189] ale bucătăriei.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8087, 2/14 august 1877, p. 1, col.)

Redesenarea hărții Europei

Se pregătește o mare schimbare – Trasarea unor noi granițe [...]

București, sâmbătă 23 iulie/4 august 1877

Gravitatea situației, din punct de vedere politic mai mult decât militar, produce multă neliniște în rândul românilor, mulți dintre aceștia exprimând îndoieli

[187] 6 picioare = ~ 183 cm.
[188] *Train-oil.*
[189] *Pièce de résistance.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

în legătură cu înțelepciunea politicii „de acțiune" adoptată de guvern și regretând că nu au fost suficient de puternici pentru a rezista și a-și limita implicarea în conflict la o atitudine pur defensivă. Fratele mai vârstnic al primului ministru, dl Dumitru Brătianu[190], a publicat un pamflet în această direcție, implorându-și compatrioții să se oprească cât încă mai este timp și să nu intre orbește într-un conflict pe care țara nu are suficiente resurse financiare și militare pentru a-l câștiga. Din nefericire, principele se încăpățânează să-și dovedească abilitățile de mare general și este susținut de cabinetul său; vinul a fost turnat în pahare, iar națiunea va fi obligată să-l bea, chiar dacă are un gust neplăcut. Nimeni nu consideră o invazie turcească ca fiind un pericol real, dar înfrângerea rușilor poate duce la complicații are căror urmări vor fi grave pentru toate națiunile Europei, chiar dacă nu au participat în mod direct la conflictul ruso-turc. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8096, 12/24 august 1877, p. 1, col. 2)

De ce a fost respins atacul rușilor

[...] Reacții la ultimele evenimente – Urmașii românilor – Soldații răniți pe front

De la corespondentul nostru special

București, luni, 25 iulie/6 august 1877

[...] Nu lipsesc reacțiile provocate de ultimele evenimente <înfrângerea rușilor la Plevna> și neînțelegerile încep să apară în tabăra lui Agramante[191]. Seara trecută, un ofițer rus a afirmat în public că lucrurile sunt mult mai grave decât a anticipat guvernul său. „Nici nu e de mirare", a răspuns un strălucit valah ale cărui cizme sunt admirate în toate cafenele din București și care probabil că va părăsi Bucureștii când va afla că armata rusă a ocupat Constatinopolul; „nu e de mirare că ați fost înfrânți; dacă guvernul vostru nu ar fi nesocotit armata română și i-ar fi permis să treacă Dunărea, Plevna ar fi fost cucerită, iar poziția voastră nu ar fi fost atât de critică"; moscovitul s-a înfuriat și i-a spus ceva ce eu nu am înțeles, dar probabil a fost destul de neplăcut, căci urmașul romanilor a plecat grăbit și supărat. De mai bine de o lună îi întreb <pe români>: „Când veți traversa <Dunărea>?" și am primit, invariabil, același răspuns: „Mâine sau poimâine, cel mai târziu"; vanitatea lor națională a făcut ca acum o săptămână să apară o descriere tulburătoare a eroilor români ce înaintau cântând, cu steagurile fluturând, în frunte

[190] Dumitru (Dimitrie) C. Brătianu (1818–1892), diplomat și om politic român, fratele lui Ion C. Brătianu.

[191] Personaj din poemul lui Ludovico Ariosto, *Orlando furioso*, regele sarazin al Africii, care, împreună cu aliații săi, îl atacă pe Carol cel Mare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu „bravul" Manu[192], în întreaga Bulgarie vorbindu-se despre faptele lor de vitejie; şi toate astea deşi un singur regiment – împotriva voinţei sale, căci primii răniţi de la Plevna începuseră să sosească – trecuse <Dunărea>, întreaga artilerie şi cea mai mare parte a infanteriei rămânând, în siguranţă, pe malul stâng <al Dunării>. Trebuie să fi existat reproşuri la adresa guvernului <român>, care nu a îndeplinit ordinele primite, căci nemulţumirea faţă de explicaţiile de ordin militar – ruşii nu le-au pus la dispoziţie un pod, iar armata română nu a avut mijloacele de transport necesare – a făcut ca în paginile cotidianului *Românul* să fie oferite explicaţii de ordin politic, potrivit cărora România nu va renunţa la independenţa sa de acţiune şi fiii ei nu vor asculta niciodată ordinele unei căpetenii străine. Adevărata istorie a acestei afaceri este următoarea: Pe 20 iulie prinţul Ion Ghica[193], denumit de către concetăţenii săi „Generalul Zero", ataşatul român pe lângă cartierul general rus, a fost însărcinat să transmită principelui Carol o depeşă prin care marele duce cerea ca trupele române de la Islaz să înlocuiască garnizoana rusească de la Nicopole, care urma să plece pe front. Ghica, care cunoştea conţinutul scrisorii, era însă patriot şi, mai presus de toate, un adept al constituţiei. Astfel, înainte de a merge la Poiana Mare[194], unde se afla suveranul său, a cerut sfatul lui Kogălniceanu, ministrului Afacerilor Străine. La rândul său, acest mare „vraci" l-a înştiinţat pe şeful Mamamouschi[195] Brătianu şi, împreună, cele două minţi luminate au ajuns la concluzia că cerinţa Marelui Duce nu poate fi îndeplinită decât în anumite condiţii: Pentru că raportul către împărat al marelui duce Nicolae în legătură cu operaţiile de la Dunăre a fost alcătuit în termeni atât de ofensatori pentru români, încât a stârnit indignarea întregii ţări; pentru că România nu a cheltuit milioane, stârnind invidia întregii Europe, doar ca să devină lacheul Rusiei; cerinţele marelui duce vor fi refuzate dacă acesta nu va întocmi un alt raport oficial către ţar în care va recunoaşte faptul că ocuparea oraşului Nicopole a fost posibilă numai datorită sprijinului oferit de artileria română şi va afirma răspicat dreptul armatei române de a acţiona independent şi nu doar sub comanda militară rusă. Dacă aceste cerinţe vor fi îndeplinite, România va ajuta Rusia să iasă din situaţia dificilă în care singură se pusese; altfel, Rusia va suporta consecinţele.

După ce au ajuns, în particular, la această decizie, toţi aceşti „vraci" au mers la Poiana, de unde principele Carol a transmis *mesajul dictat de înţelepţii săi*

---

[192] Gheorghe Manu (1833–1911), general şi om de stat roman, cu studii militare în Prusia. Întors în ţară (1858), a fost însărcinat cu organizarea artileriei române. Cu gradul de colonel, a fost ministru de război în guvernele Dimitrie Ghica şi Manolache Costache Epureanu (1869–1870). Cu gradul de general, s-a distins în războiul de independenţă, fiind primul român decorat cu Virtutea Militară (1877). Comandant de divizie în războiul pentru independenţă, el este cel care a obţinut în februarie 1878 capitularea Vidinului. După război a fost unul dintre fruntaşii Partidului Conservator.

[193] Ioan Gr. Ghica (1829–1891), fiul principelui Grigore V. Ghica X, domn al Moldovei şi al doamnei Elena, fiica lui Iancu Sturdza. A fost ministru de Război şi al Afacerilor Străine în timpul lui Cuza. Ulterior a fost agent diplomatic la Viena, apoi reprezentant diplomatic la Constantinopol (1872–1877). În timpul războiului din 1877–1878 a fost ataşat extraordinar al guvernului român pe lângă ţarul Alexandru al II-lea, însoţindu-l pe durata întregii campanii. După război, numit general de divizie, a fost trimisul României la Petersburg.

[194] *Pojana*, sat, com., jud. Dolj.

[195] Titulatură fals onorifică folosită pentru a desemna un înalt funcţionar. Cu o puternică conotaţie ironică, termenul a fost folosit pentru prima dată de Molière în *Le Bourgeois gentilhomme*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

marelui duce, care, pe 24 iulie, a transmis, printr-un alt războinic român, generalul Zefcari[196], un refuz categoric în ceea ce priveşte cerinţele românilor; astfel că „vitejii" români au rămas în Turnu Măgurele, iar cotidianul semi-oficial a fost autorizat să anunţe întreaga creştinătate că „românii nu vor fi niciodată sclavi", veste la auzul căreia inimile spartane ale mamelor şi soţiilor române şi ale fiilor şi bărbaţilor români s-au bucurat nespus. Principele <Carol> s-a întristat însă, căci îşi vedea trupele intrând în Istanbul înaintea ruşilor, iar când cineva i-a sugerat că aceasta ar fi o dovadă de lipsă de curtoazie faţă de oaspetele său, a acceptat fără tragere de inimă ca ambele armate să ocupe capitala Turciei, cu condiţia ca, la intrarea în oraş, dl Rosetti să stea la dreapta ţarului, iar marele duce Nicolae la stânga acestuia. Totuşi, am primit asigurări că principele Carol nu este deloc mulţumit de rolul său actual de erou de operă comică[197] şi că nu mai este dispus doar să cânte cântecul de război al României. Era nerăbdător să se acopere de glorie în urma unei fapte de vitejie sau a unei strategii geniale, iar impulsurile sale belicoase cu greu puteau fi stăpânite. Raţiunea de stat trebuie să fie însă mai presus de astfel de porniri, iar Kogălniceanu, un om inteligent, ştie că, în urma ameninţărilor lansate de Austria, România îşi poate pune în pericol însăşi existenţa sa statală <dacă participă la operaţiunile militare din sudul Dunării, alături de Rusia>; astfel putem înţelege de ce a fost invocat respectul de sine <care îi face pe români să nu accepte să fie comandaţi de un străin> pentru a compensa loviturile aduse mândriei naţionale <rănită, ca urmare a pasivităţii armatei române>. La câteva zile, detaşamente <de soldaţi români> sunt trimise pe malul drept al Dunării, fiecare incursiune fiind urmată de acelaşi buletin informativ oficial: „După încheierea recunoaşterii, trupele noastre s-au retras în ordine, în faţa unui duşman superior numeric, ale cărui pierderi nu sunt cunoscute. Pierderile româneşti au fost: un soldat ucis şi trei răniţi". Din când în când, la acest buletin se adaugă informaţia: „Locotenentul X a fost rănit uşor". Acest buletin informativ oficial a devenit deja stereotipic.

O schimbare a intervenit totuşi în urmă cu câteva zile; viteazului Manu i s-a dat comanda unei alte divizii, şi o brigadă de 8 000 de oameni, aparţinând diviziei a patra. a trecut Dunăre şi a intrat în Nicopole, garnizoana de aici înaintând 8 mile în teritoriul bulgar pentru a ajuta la reorganizarea celor două corpuri de armată <ruseşti> înfrânte la Plevna. Principele <Carol> jubilează, dar nu se ştie dacă Moscova a fost de acord să onoreze armata română, acordându-i libertate de mişcare, sau dacă, mai degrabă, <Principele> s-a mulţumit doar cu o promisiune verbală, atâta timp cât trupele române îşi vor îndeplini sarcinile de miliţie.

Un tren cu 30 de vagoane, ce transporta 600 de răniţi ruşi a plecat azi dimineaţă din Bucureşti spre Chişinău; în timp ce acesta pleca, a intrat în gară un alt tren, cu acelaşi număr de răniţi. În jur de 30 din primul transport erau cazaci, cu

---

[196] *Zeffcaria*. Alexandru Zefcari (1830–?). A intrat în armată cu gradul de iuncăr la 1849 şi a fost avansat sublocotenet la 1850, maior la 1863, colonel la 1869 şi general de brigadă la 1875. A fost primul conducător al Cercul Militar al Ofiţerilor din Garnizoana Bucureşti (1876–1877). În timpul războiului de independenţă a fost ataşat pe lângă marele cartier general al comandamentului rusesc.

[197] *Héros d'Opéra Comique*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

toții având, cu unele excepții – nu mai mulți de douăzeci – răni la antebrațul stâng sau drept; un singur om avea o rană la cap, nasul îi fusese smuls, rană care probabil că va fi trecută pe lista atrocităților comise de turci. Ceilalți 19 fuseseră răniți la picior. Cu toții erau demoralizați, bucuria lor că vor merge acasă fiind evidentă. Fiecare dintre ei avea legat în jurul gâtului un carton de dimensiunea unei cărți de joc, pe care erau scrise numele, tipul de rană și locul unde fusese rănit, precum și locul de destinație. Cum fuseseră aduși în căruțe simple, trase de boi, este de presupus că ambulanțele erau folosite pentru transportul celor cu răni mai grave. Nici un aranjament nu se făcuse pentru a alina suferințele acestor bieți soldați, care erau pe drum de opt zile fără să fi primit nici un fel de îngrijiri. Am auzit că la Frăteşti[198], prima stație de după Giurgiu, acolo unde răniții sunt mutați din căruțe în tren, au început să apară cazurile de cangrenă; din observațiile personale, pot spune că măsurile sanitare luate în acel loc sunt precare și ineficiente.

Totuși, marele eveniment al zilei a fost sosirea a doi români răniți; unul dintre ei, un ofițer rănit la umăr, iar celălalt, un soldat rănit în picior. Fiind primii români răniți în acest conflict, sunt priviți cu interesul și curiozitatea cu care ar fi privită o pasăre dodo[199]. Spitalele naționale au fost deja golite, având mai multe paturi decât numărul de soldați ce alcătuiesc armata română, iar pansamentele pregătite de frumoasele românce cântăresc deja câteva mii de tone. Este greu de acceptat ca toată această muncă umanitară patriotică să fi fost făcută în zadar. Ar fi așa de frumos să îngrijești un erou, să goneşti muștele care îi tulbură odihna, să fi îngerul care are grijă de el; ce romanță s-ar fi putut crea. Dar, vai! Soarta e crudă, iar sora Ana așteaptă în zadar rănitul <pe care să-l îngrijească>. Nu e așadar de mirare rapiditatea cu care s-a răspândit vestea sosirii unui războinic rănit așteptat și nici încântarea cu care a fost primit de doamnele sus-numite, una dintre aceste frumuseți, ce era însoțită de alte douăzeci de doamne, la fel de frumoase, bătând din palme și, mulțumindu-i binevoitoarei Providențe, a exclamat: „În sfârșit, vraja s-a rupt și avem binecuvântați"[200]. Probabil că aceşti „binecuvântați" nu au fost la fel de încântați, mai ales omul care își pierduse piciorul, dar unii oameni sunt egoiști, iar secolul al XIX-lea nu mai este secolul cavalerismului.

Sâmbătă seara a circulat știrea că un grup de başbuzuci a trecut Dunărea și a jefuit Alexandria. Desigur că zvonul nu s-a adeverit, dar, dată fiind starea de spirit a românilor, a fost suficient pentru a alimenta teama de viitoare nenorociri, și nu puțini sunt aceia ce au făcut pregătiri pentru a fugi în cazul unor viitoare atacuri ale turcilor, notabilitățile orașului depunând la comandamentul rus numeroase petiții prin care cereau să le fie protejate viețile și proprietățile. Nu există pericolul imediat al unei invazii a musulmanilor, dar faptul că ruşii estimează ca fiind mici șansele de a-și păstra pozițiile de pe malul drept al Dunării se poate deduce din

---

[198] *Fratesti*, sat, com., jud. Giurgiu.

[199] Pasărea Dodo *(Raphus cucullatus)* a trăit de-a lungul mileniilor pe insulele Réunion și Mauritius din Oceanul Indian. În anul 1680, deci la aproximativ 170 de ani de la sosirea primului om pe insule, a dispărut și ultima pasăre Dodo. Cu aspectul său neobișnuit, picioarele mari, aripile butucănoase, gâtul scurt și ciocul foarte gros și curbat, corpul greoi și dolofan, completat de o coadă scurtă, formată dintr-un smoc de pene, pasărea Dodo este una din cele mai cunoscute specii dispărute.

[200] *Enfin le charme est rompu et nous avons de blessés.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

numărul mare de bărci şi cantitatea însemnată de material pentru poduri aduse la Svişţov[201]. [...]

P.S. Am fost asigurat că un vânzător ambulant întreprinzător face avere vânzând platoşe antiglonţ, ce pot fi purtate pe sub uniformă, cererea depăşind cu mult oferta.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8097, 14/26 august 1877, p. 1, col. 2–3)

Pregătirile pentru o mare bătălie

Dificultatea de a strânge informaţii de pe front – Armata română de invazie [...]

Bucureşti, luni, 25 iulie/6 august 1877

Rând pe rând, uneori în grupuri de trei sau mai mulţi, toţi corespondenţii străini ce au fost acreditaţi să însoţească armata <rusă> s-au întors în capitala României, cu excepţia domnului ce reprezintă *London Standard*[202], care a rămas, ca ultimul trandafir al verii, undeva în nordul Bulgariei. Cu rare excepţii, toţi corespondenţii sunt descurajaţi; relatările lor privind condiţiile militare şi sanitare ale trupelor sunt încrezătoare sau descurajatoare, în funcţie de simpatiile individuale, filoturce sau filoruse, dar cu toţii sunt de acord asupra unui lucru – obţinerea de informaţii este dificilă, iar transmiterea lor de pe câmpul de luptă este imposibilă. Anumite restricţii au fost impuse de la începutul campaniei; ştirile nu putea fi transmise în oraşele din Europa occidentală, prin telegraf, direct de pe linia frontului, dar depeşe puteau fi trimise prin mesageri personali la Bucureşti, şi de aici redacţiilor din Occident, cu condiţia ca acestea să nu conţină informaţii care ar fi putut compromite succesul operaţiunilor militare, să nu dezvăluie poziţia trupelor sau intenţiile comandanţilor <ruşi>. Pentru a se asigura că restricţiile menţionate mai sus sunt respectate, toate telegramele trebuiau prezentate în limba franceză, pentru a fi avizate de Biroul de Cenzură. Deşi cerinţele era deja suficient de restrictive, evoluţia evenimentelor a făcut ca în curând să fie impuse noi măsuri, mai restrictive, care să asigure că publicul nu va putea afla adevărata stare de fapt a lucrurilor. În zadar s-au străduit corespondenţii să fie laudativi la adresa armatei ruse, atenuând severitatea înfrângerilor şi mulţumindu-se să nareze episoade minore ale campaniei, care, deşi interesante pentru cititorii străini, era lipsite de importanţă militară. Atât de suspicioşi au devenit ruşii – deranjaţi de faptul că

[201] *Sistova* (Şiştova, în perioada otomană), oraş în nordul Bulgariei, regiunea Veliko Târnovo, pe malul drept al Dunării, în dreptul localităţii Zimnicea.

[202] Frederick Boyle (1841–1914), jurnalist englez, corespondent al ziarului *Standard* în războiul ruso-româno-turc din 1877–1878. Date bio-bibliografice şi traducerea însemnărilor sale despre război a se vedea în prezentul volum.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prestigiul armatei lor a fost pătat – încât vedeau aluzii la înfrângerile şi eşecurile lor militare chiar şi în cele mai simple fraze; în cele din urmă s-a ordonat ca nicio scrisoare sau telegramă, nici măcar cele ce priveau afaceri personale, să nu fie trimisă din tabăra lor. Unul dintre corespondenţii parizieni mi-a povestit ce i s-a întâmplat. Pe când se afla la Byala, toţi banii i-au fost furaţi de servitorul său, un pios patriot bulgar, care s-a înrolat apoi în gărzile bulgare. Dorind să ceară fonduri, a mers la Biroul de Cenzură pentru a fi semnată telegrama cu următorul text: „Am fost furat; am rămas fără bani. Trimiteţi urgent fonduri prin intermediul Băncii Române"[203]. Biroul de cenzură a refuzat însă semneze telegrama. Nimic nu putea fi mai inofensiv, însă autorităţile <ruse> au rămas insensibile; îl vor prinde şi pedepsi pe hoţ, dacă fapta sa va fi dovedită; trebuie să spun că acesta, dacă s-a înrolat în rândul patrioţilor „Legiunii", care îşi spun „războinicii", se află încă în libertate. I-au oferit dl X banii de care avea nevoie, dar nu au permis transmiterea nici unui fel de scrisoare sau telegramă. Dl X este aici acum <în Bucureşti> şi nu doreşte să se mai întoarcă pe front. Cu toţii au trăit experienţe asemănătoare, dacă sunt suficient de sinceri să recunoască. Totuşi, în ciuda acestor măsuri de precauţie, adevărul iese în cele din urmă la iveală; publicul nu ar trebui însă să creadă ştirile pompoase din anumite cotidiene, care publică scrisori şi telegrame transmise la redacţie „de pe front". Sunt de regulă veridice, dar în 9 din 10 cazuri este vorba de compilaţii făcute cu isteţime. De când armata română a început operaţiile militare, în rândul paginilor ziarelor române domneşte o linişte de cimitir şi doar în cercurile oamenilor politici şi ale consulilor străini mai poţi afla ştiri. Toţi miniştri au plecat pentru a-şi sfătui suveranul, ce pendulează între Poiana şi Calafat, Turnu Măgurele şi Nicopole. Principesa <Elisabeta> a plecat ieri în acea direcţie. [...] Armata română invadatoare sapă acum tranşee la câteva mile de Nicopole, la Văbel[204] şi Somovit[205]. Primele poziţii <de la Văbel> vor proteja linia de comunicaţii cu Sviştov, celelalte vor proteja văile râurilor Osam[206] şi Vit[207], a patra linie de comunicaţii între interiorul <Bulgariei> şi bazele operaţionale de la Sviştov şi Nicopole fiind protejată de poziţiile ocupate la Bălgarene[208] de trupele rămase din corpurile de armată conduse de Krüdener[209] şi Scharkofsky, completate cu divizii trimise de la cartierul general. Cum în fiecare noapte avanposturile româneşti se luptă cu trupele turceşti neregulate ieşite la jaf, trecerea Dunării de către trupele turceşti pare foarte probabilă; această avansare <spre Dunăre a trupelor turceşti> va avea loc probabil pe valea râului Vit, acolo unde există un drum bun, flancat în partea sa dreaptă de către râul Vit, între Guleanţi[210] şi Komarevo[211] existând un vad

[203] *Ai été volé; reste sans argent. Envoyer sans retard fonds par intermédiaire Banque Roumanie.*

[204] *Ermene Vubla*, sat, com. Nikopol, regiunea Plevna, Bulgaria.

[205] *Samovit*, sat, com. Guleanţi, regiunea Plevna, Bulgaria.

[206] *Osma*, râu din nordul Bulgariei, afluent al Dunării. Se varsă în Dunăre în apropierea oraşului Nicopole.

[207] *Vid* sau Vit, râu din nordul Bulgariei, afluent al Dunării.

[208] *Bulgareni*, sat în comuna Levski, regiunea Plevna, Bulgaria.

[209] Nikolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general locotenent, comandant al corpului 9 de armată rus.

[210] *Guljani*, oraş, regiunea Plevna, Bulgaria.

[211] *Hissarlik*, sat, com. Dolna Mitropolia, reg. Plevna, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de trecere; de aici, două drumuri duc, spre est, la Nicopole, iar spre vest la Somovit[212]. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8101, 18/30 august 1877, p. 3, col. 2)

Planurile Rusiei

[...] Alianța sârbo-greco-română

Bucureşti, sâmbătă, 6/18 august 1877

[...] Un indiciu al unei posibile alianțe sârbo-greco-române este reprezentat de organizarea în România a unor grupări de voluntari greci, toți cei ce doresc să se întoarcă în Grecia având dreptul de a folosi liber căile ferate. Cinci sute de tineri au plecat săptămâna trecută spre Atena, noi comitete de război sunt organizate pe teritoriul României, iar în capitală a început să iasă de sub tipar *Syllagrus*, un ziar publicat în greacă şi franceză, care militează pentru lupta comună a tuturor naţiunilor creştine din Orient pentru drepturile lor. [...]

Aici, la Bucureşti, predomină un sentiment general de descurajare, nu din cauza dificultăților militare, pe care oricum nu le înțeleg, ci din motive financiare. Statul nu mai are bani. Trezoreria este goală şi, pentru a satisface cerințele celor mai insistenți creditori, toate resursele financiare au fost deja epuizate. Existența armatei este asigurată printr-o continuă serie de rechiziții de la locuitori, care ruinează țara şi provoacă reclamații din toate părțile. Bărcile pescarilor de pe Dunăre şi ale negustorilor, caii şi boii țăranilor, laptele şi brânza ciobanilor, toate au fost rechiziționate, fără nicio altă compensație în afara unor bucăți de hârtie fără valoare, în vreme ce marii proprietari de pământ sunt expropriați pentru construirea de căi ferate cu scop militar, fără a primi vreo despăgubire. Dar nici acestea nu sunt suficiente. Pentru că anumite plăți trebuie făcute cu bani lichizi, iar Trezoreria este goală şi un împrumut extern e imposibil de realizat, principele Carol a apelat la bogatul său tată, prințul Anton de Hohenzoller[213], pentru ajutor. Până acum bătrânul domn a fost surd la cererile copilului său, dar nu e puțin lucru să ai un fiu ce poartă pe cap coroana regală şi, cum suveranitatea României depinde de rezultatul acestui război, poate că punga tatălui se va deschide pentru a plăti viitoarea glorie a României, ale cărei vise de independență nu mai par acum la fel de uşor de realizat.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8107, 25 august/6 septembrie 1877, p. 1, col. 4–6)

---

[212] *Samovitz*, sat, com. Guleanți, reg. Plevna, Bulgaria.

[213] Karl Anton Joachim Zephyrin Friedrich de Hohenzollern-Sigmaringen (1811–1885), şef al casei de Hohenzollern-Sigmaringen, prim-ministru al Prusiei în perioada 6 noiembrie 1858–12 martie 1862 şi tată al regelui României, Carol I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Armata română este pregătită pentru luptă – Ofiţerii sunt resemnaţi cu soarta lor – Luptele din avanposturi – Răniţii şi bolnavii ruşi arşi de vii

Bucureşti, luni, 8/20 august 1877

[...] Disprețuita armată română, ce până acum câteva săptămâni era luată în derâdere de către ruşi, este gata să joace un rol activ în încleştarea ce va urma, cu condiția ca marele duce să fie de acord ca aceasta să se afle sub conducerea directă a principelui Carol. Dacă marele duce nu va fi de acord, trupele române se vor retrage de pe malul drept pe cel stâng al Dunării, unde vor ocupa poziții strict defensive, iar principele se va întoarce la Bucureşti, refuzând orice viitoare colaborare cu armata rusă. Vineri, acesta părea să fie rezultatul ultimelor negocieri ce avuseseră loc la cartierul general. Câțiva ofițeri români obținuseră permisiunea de a se întoarce în capitală, iar mamele, soțiile şi fiicele erau bucuroase la gândul întoarcerii în siguranță a celor pe care îi iubeau. Dar multe lucruri se schimbă în decursul a 36 de ore. S-a ajuns la un compromis mulțumitor, iar cei plecați acasă au primit ordin să se întoarcă la regimentele lor fără întârziere pentru a fi încununați cu lauri, în urma unui atac asupra flancului stâng al armatei lui Osman Paşa[214], comandat de principele <Carol>. Primul corp de armată român, cu excepția micii garnizoane de la Calafat, mărşăluieşte acum spre Corabia[215], un orăşel la sud de Caracal[216], ce nu apare pe hărțile obişnuite, de unde, imediat ce se va strânge un efectiv de 30 000 de soldați, va începe traversarea <Dunării>. Divizia a patra, aflată deja la extremitatea flancului drept al ruşilor, va face joncțiunea, cât mai repede posibil, cu forțele conduse de principele Carol, obligându-l astfel pe Osman Paşa să trimită un efectiv de 20 000 de soldați, slăbind apărarea Plevnei în fața atacurilor ruşilor.

Materialele pentru construirea unui al doilea pod au fost aduse lângă gura de vărsare a Jiului, în fața Rahovei, pe unde probabil că o parte a trupelor principelui <Carol> vor trece Dunărea, pentru a-i tăia lui Osman Paşa posibilitatea de retragere la Vidin. Dar, dacă Rahova mai este în aceeaşi stare în care se afla acum 10 zile, această operațiune va fi un eşec, nu doar din cauza dificultății de a construi un pod într-o zonă controlată în totalitate de bateriile turceşti, ci şi pentru că nu există nici cea mai mică probabilitate ca Osman Paşa, care a dat până acum dovadă de inteligență, să se retragă la Vidin, chiar dacă este înfrânt, atâta timp cât are o linie de retragere mult mai sigură înspre Balcani. De altfel, nu sunt convins că bravii români se vor angaja în luptă cu duşmanii turci, cel puțin nu până vor ajunge pe creasta muntelui dintre Plevna şi Loveci[217]; iar aici nu vor găsi deloc agreabilă

[214] Osman Nuri Paşa (1832–1900), feldmareşal otoman (paşă). Este unul dintre eroii implicați în asediul Plevnei.

[215] *Carabia*, oraş, jud. Olt.

[216] *Caracalla*, municipiu, jud. Olt.

[217] *Lovdscha*, oraş, regiunea Loveci, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lupta. În ceea ce privește fortăreața de la Vidin, toată lumea consideră de la sine înțeles faptul că trupele garnizoanei au fost trimise lui Osman Pașa, ca întăriri, ignorând complet faptul că noi trupe ar fi putut fi trimise la Vidin, de pe valea superioară a Moravei[218], unde staționează trupe turcești. Este posibil să se fi întâmplat astfel, <turcii să nu fi întărit efectivele garnizoanei din Vidin>, dar multe bătălii s-au pierdut pentru că inamicul a fost subestimat, iar cum aliații au fost întotdeauna lipsiți de informații în ceea ce privește efectivele trupelor inamice, strategia lor militară nu se bazează pe altceva decât pe propriile speranțe.

Ofițerii români sunt resemnați și pregătiți pentru orice. Sunt convinși că nu vor avea parte de milă dacă vor cădea vii în mâinile dușmanului. Toți cei care au bunuri de lăsat moștenire și-au făcut testamentele și aproape toți și-au procurat otravă pentru a evita soarta crudă a martiriului, de care știu că vor avea parte dacă sunt luați prizonieri. Vor lupta cu vitejie, de asta putem fi siguri, dar nu și cu entuziasm și vor avea curajul dat de disperare. Poate că unul dintre motivele pentru care sunt descurajați are legătură cu intrigile țesute împotriva chirurgului-general Davila, un medic francez, care în ultimii 24 de ani și-a dedicat întregul talent și toată energia, amândouă remarcabile, pentru organizarea serviciului sanitar militar și civil al României. Foarte rar am văzut în America, și cu siguranță niciodată în Europa, o atât de bună organizare a serviciului de ambulanță, care funcționează perfect, până la cele mai mici detalii. Faptul că Davila este străin, a făcut însă ca această organizare perfectă să stârnească invidia doctorilor români, care s-au înrolat voluntari în serviciul Crucii Roșii, ce intră mai mereu în conflict cu autoritățile statului, așa cum este deseori și cazul Comisiei Sanitare din America. Șeful unei ambulanțe din Craiova, acolo unde nu se află nici un rănit, își dă demisia pentru că Davila îi cere medicamente care sunt necesare pe front. Președintele de onoare al asociației <Crucea Roșie din România>, prințul Ghica, susține cauza civililor în detrimentul soldaților, ziarele opoziției au preluat criticile la adresa „tiraniei oficialilor guvernului" și înainte ca primul rănit să fie adus de pe front s-a creat o asemenea confuzie în spitale că, atunci când vor sosi răniții, cu greu se va mai găsi un chirurg care să opereze sau o soră care să-i panseze rănile.

Nimic nou nu se întâmplă pe front, cu excepția unor mici hărțuieli în avanposturi; dar în fiecare zi sosesc trenuri pline cu răniți și prizonieri. Sâmbătă, rușii au bombardat ușor Rusciuc, iar ieri turcii au bombardat Giurgiu. Pagubele provocate de ruși în Rusciuc nu pot fi estimate; în Giurgiu, două femei și doi cai au murit. Imediat ce s-a anunțat prin telegraf începutul bombardamentului, am plecat spre Giurgiu, dar nu am putut ajunge mai departe de Frătești, căci linia ferată fusese blocată de trei trenuri, unul venind dinspre Giurgiu, un altul ce ducea trupe acolo și un al treilea, format din 40 de vagoane, ce aducea bolnavi și răniți din Zimnicea; aceștia fuseseră aduși din diferite locuri la Zimnicea, unii dintre ei tocmai din Yeni Saghra[219]. Șeful de gară a anunțat pasagerii că ar face bine să se întoarcă la București, căci nu este permis accesul la mai puțin de două mile de Giurgiu, tirul bateriilor turcești ajungând până la gara din Giurgiu, pe care o

[218] Morava sau Morava Mare, râu din Serbia, afluent al Dunării.

[219] *Yeni Saghra* (turc. Yeni Zağra), oraș, obștina Nova Zagora, regiunea Sliven, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bombardau cu precizie. Această poveste fusese spusă deja de multe ori, iar acum nimeni nu o mai credea; dar, judecând după numărul mare de funcționari de la căile ferate aflați pe peronul gării din Frățești, se putea remarca cu ușurință că, indiferent dacă povestea de mai sus era sau nu adevărată, gara din Giurgiu fusese evacuată. Se puteau auzi tunurile grele bubuind în depărtare, dar nu se putea vedea nimic, așa că a trebuit să ne întoarcem fără a ne satisface curiozitatea, dar până la urmă bucuroși că nu am fost nevoiți să petrecem o noapte în aer liber, flămânzi, căci cele câteva case din Giurgiu era ocupate de ofițeri ruși și nicio sumă de bani nu te putea ajuta să-ți procuri măcar o bucată uscată de pâine. [...]

(*The New York Times*, vol.. XXVI, no. 8108, 26 august/7 septembrie 1877, p. 1, col. 5–6)

Starea armatei de invazie

Forțele române sunt într-o stare jalnică [...]

Sviștov, luni, 15/27 august 1877

Potrivit unui chirurg militar român ce a trecut pe aici, în drum spre București, starea trupelor principelui Carol este jalnică. Poate că dr. X exagera când a afirmat că o săptămână întreagă a mâncat doar mămăligă; relatarea sa era însă prea detaliată pentru a nu convinge o persoană imparțială de neglijența serviciului de intendență al armatei române. Febra tifoidă și dizenteria fac ravagii în tabăra românilor, căruțele pline de cadavre plecând în fiecare noapte spre Turnu Măgurele; rațiilor soldaților s-au micșorat, aceștia primind rareori carne; magaziile spitalelor s-au golit, în ciuda contribuțiilor voluntare, iar aprovizionarea se poate face numai din București, căci punctele deschise de voluntarii Crucii Roșii pe drumul spre București nu sunt dispuse să ofere nimic oficialilor de la Ministerul de Război. Ultimele ploi au făcut ca afluenții Dunării să se umfle, ducând în fluviu numeroase cadavre de oameni și animale, al căror miros a infestat aerul. Fântânile și puțurile au fost infestate, iar apa potabilă nu mai este acum în cantitate suficientă, căci numeroasele fântâni săpate odinioară de musulmani, pentru a satisface setea călătorilor au fost distruse imediat după invazia armatei ruse de către soldații acesteia și prietenii lor bulgari, dornici să-și manifeste astfel ura față de turci și disprețul față de instituțiile acestora. Ofițerii nu au mai fost plătiți de 10 săptămâni, doar puțini dintre ei, care au și alte surse de venituri permițându-și să cumpere mărfurile scumpe vândute de negustorii ambulanți. Cu toții sunt slăbiți, înfometați și descurajați; de când trupele române au ocupat Nicopole, Osman Pașa nu a avut niciodată o ocazie mai bună de a ataca. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8112, 31 august/12 septembrie 1877, p. 5, col. 1–2)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[...] Cazaci ucigași – Descrierea trupelor Principele Carol și armata sa – Cum sunt aceștia tratați de către prietenii lor ruși

Turnu Măgurele, miercuri, 17/29 august 1877

[...] În urmă cu o zi sau două a avut loc o întâmplare ce ilustrează, mai bine decât recentul atac criminal asupra reprezentantului Companiei Havas[220], caracterul <cazacilor>. Vinovații au fost pedepsiți în ambele cazuri, dar crimele fuseseră deja comise, iar posibilitatea unor noi astfel de incidente violente îi sperie pe locuitorii României, care se tem că, după ce întreaga armată rusă va trece la sudul Dunării, cazacii vor avea frâu liber. Deocamdată disciplina de fier înfrânează apetitul pentru violență al acestor barbari, dar Dumnezeu să-i ajute pe români atunci când frâiele vor fi slăbite. Incidentul s-a petrecut nu cu multe zile în urmă, într-un sat de lângă Iași; vremea era călduroasă, iar norii de praf se ridicau în urma trecerii unui regiment din garda imperială. [...] Cu toții erau însetați. Fântânile de pe marginea drumul ofereau apă din belșug, dar este un lucru bine știut că apa nu face altceva decât să sporească setea și că vinul este mult mai potrivit. Cel puțin aceasta a fost părerea a doi cazaci, care nemaiputând rezista tentației și-au lăsat camarazii să meargă spre glorie și au intrat în prima crâșmă ce le-a ieșit în cale. Cupele s-au golit cu rapiditate și ei au continuat să ceară de băut până când proprietarul, temându-se, a refuzat să le mai dea. Indignat, unul dintre cazaci, care mai băuse deja și la o altă crâșmă, și-a scos sabia și i-a amenințat pe toți cei prezenți că îi omoară. Proprietarul a fugit și, după câteva minute, în crâșmă a intrat un vătășel – în zonele rurale, funcționar la primărie care face poliția în sat – care a încercat să-l aresteze pe soldatul beat și a fost lovit mortal cu sabia de către acesta. Un al doilea și un al treilea vătășel au avut aceeași soartă, până când situația a fost salvată de însuși primarul, însoțit de o ceată de țărani înarmați cu bâte, care l-au bătut bine pe cazac, l-au legat de mâini și de picioare și l-au ținut închis până când o căruță l-a dus în tabăra rusească. În tot acest timp tovarășul său privea liniștit, cu frâul calului în mână, neintervenind nici în favoarea cârciumarului, dar nici pentru a-și apăra prietenul de loviturile țăranilor și fredona încet unul din acele sălbatice cântece din Urali, care cântate în cor de către acești războinici din est țin locul fanfarei regimentului. Voia să vadă cum se încheie evenimentele, la care nu participase, astfel că nu putea fi învinuit de nimic, cu excepția poate a faptului că uitase să-și plătească consumația; așa că s-a arătat foarte indignat atunci când autoritățile au încercat să-l rețină. A spus foarte puține, dar gesturile sale erau grăitoare și, deși nimeni nu-i înțelegea limbajul, revolverul său a fost foarte convingător; după o scurtă discuție, autoritățile i-au făcut semn să plece în pace, ceea ce cazacul a și

[220] Agenție de presă franceză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

făcut, spre uşurarea sătenilor. Nimeni nu s-a mai interesat apoi de soarta sa, dar tovarăşul său a fost împuşcat în aceeaşi seară, în urma unei sentinţe a curţii marţiale, ce se află în sesiune permanentă pentru a judeca astfel de cazuri. [...]

Cum ruşii nu m-au lăsat să aleg un alt drum, am fost nevoit să traversez fluviul înapoi la Zimnicea şi de acolo să merg până la Turnu Măgurele şi Corabia, aflate la o distanţă de doar câteva ore. Când am sosit <la Corabia> trupele române se pregăteau să treacă <Dunărea>, traversare ce se desfăşoară în mod regulat, dar cu încetineală, sub supravegherea principelui Carol şi a preşedintelui Consiliului de Miniştri, un adevărat meşter bun la toate[221], dl Brătianu, care a profitat de ocazie pentru a ţine un discurs plin de emfază ce i-a făcut pe soldaţi să strige cu entuziasm: „Trăiască România! Trăiască independenţa!"[222]; suveranul a fost într-atât de mişcat, încât i-au dat lacrimile şi a jurat să-şi dea viaţa pentru sfânta cauză <a obţinerii independenţei>. Fanfara a cântat imnul naţional, iar soldaţii erau bine dispuşi; nu la fel de încântaţi păreau însă şi ofiţerii, iar principele părea îngrijorat şi deprimat. Starea sa de spirit este de înţeles. Armata sa a fost obligată să mărşăluiască fără ca termenii colaborării militare cu ruşii să fie stabiliţi cu exactitate, în fiecare zi apărând noi dovezi ale aroganţei pretenţiilor comandanţilor ruşi. Colonelul Angelescu[223], comandantul diviziei <române> ce se află deja pe front şi împreună cu el toţi ofiţerii români sunt trataţi fără nici cea mai mică urmă de politeţe şi, deşi sunt supravegheaţi cu mare atenţie dacă respectă ordinele primite, nu sunt niciodată consultaţi sau informaţi despre detaliile şi obiectivele misiunilor la care iau parte.

Situaţia este şi mai rea în ceea ce-i priveşte pe soldaţii <români> de rând; până acum, ei au fost folosiţi datorită indulgenţei ofiţerilor lor, care nu au nevoie să fie severi cu aceşti oameni ale căror caracteristici native sunt obedienţa şi respectul faţă de autorităţi. Acest lucru s-a schimbat însă acum; ruşii îşi privesc aliaţii cu un dispreţ făţiş, românii fiind pedepsiţi cu lovituri de bici pentru cea mai mică încălcare a regulamentelor ruseşti, după plăcerea oficialilor ruşi, ca şi când <soldaţii români> ar fi fost recrutaţi din interiorul imperiului, fără să fie trimişi spre a fi judecaţi de proprii lor superiori ierarhici. Într-o ţară în care pedeapsa cu biciuirea a fost interzisă de douăzeci de ani, această injurie la adresa unor oameni ce vor să fie liberi a stârnit indignare, scrisorile atât ale soldaţilor cât şi ale ofiţerilor din Divizia a patra fiind pline de plângeri în legătură cu brutalitatea foştilor lor prieteni. Principele a luat atitudine în legătură cu această problemă, dar totul a fost în zadar, iar viitoarea sa întrevedere cu marele duce Nicolae, la Nicopole, probabil că nu va schimba starea de fapt. Principele are şi un alt motiv de mâhnire. Cu ceva timp în urmă s-a zvonit, deşi autorităţile au negat, că otomanii nu vor îngriji prizonierii români. Acum nu mai există nicio îndoială că acest zvon a

---

[221] *General factotum.*

[222] *Viva Roumania! Viva independencia!*

[223] *Angulescu.* Gheorghe Angelescu (1839–1915) a fost un politician şi general român. Ofiţer de infanterie, este avansat la gradul de colonel în 1870, iar la cel de general în 1877. A comandat Divizia 3 Infanterie în Războiul pentru Independenţă. Între 12–14 august 1877 a supravegheat construcţia podului de vase de la Corabia. A trecut Dunărea cu divizia sa şi a participat la atacul asupra Griviţei. După căderea Plevnei, la 12 ianuarie 1878, a bombardat Belogradgicul şi a cucerit Tatargicul de la turci, facilitând prin aceasta instituirea blocadei Vidinului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fost lansat de ruşi pentru a arăta Europei motivele umanitare ce stau în spatele acţiunilor lor; totuşi, îmi pot asigura cititorii că urmează să fie publicată o iradea imperială prin care principele Carol este acuzat de rebeliune împotriva suzeranului său şi, drept urmare, poate fi ucis de către oricine, iar dacă va fi luat prizonier, va fi judecat şi executat, ca trădător şi rebel; supuşii săi, conduşi pe un drum greşit, vor fi însă iertaţi. Situaţia nu este liniştitoare pentru principele care, pentru visele sale de încoronare, a riscat nu doar propriul său viitor, ci şi bunăstarea ţării de adopţie; însă oricât de crud ar părea decretul sultanului, el este în concordanţă cu principiile dreptului internaţional, căci imediat ce sabia odată imaculată a românilor va vărsa primele picături de sânge musulman, suveranul şi ofiţerii săi vor fi în aceeaşi situaţie în care au fost Rochefort[224], Clemenceau[225], Rossel[226] şi alte câteva mii de persoane cu nume mai puţin cunoscute ce au căzut pe străzile Parisului sau au fost executaţi la Satory[227], după Comuna din 1871. Desigur că şi acum, ca şi atunci, va exista un val de indignare la adresa aşa-zisului masacru; cert este că <românii> au ridicat armele împotriva suveranului lor legitim, fără ca revolta lor să aibă la bază vreun motiv legal. Totuşi, principele a luat taurul de coarne, aşa că nu mai poate da înapoi acum; dar, în condiţiile înfrângerii şi ocupării <României> de către creştini sau musulmani, speranţele fondării unei dinastii de Hohenzollern în România vor lua sfârşit.

În prezent, mărul discordiei este oraşul Nicopole, pe care românii vor să-l transforme în baza de operaţiuni a armatei lor. Probabil că nici acum nu vor avea succes, aşa cum s-a întâmplat şi în cazul celorlalte cerinţe ale lor, deşi oricine îşi poate da seama că <Nicopole> le este indispensabil în situaţia unei campanii de iarnă. Turnu Măgurele se află la două mile[228] distanţă de Dunăre, de care îl leagă un drum pietruit, ce va deveni însă impracticabil odată cu venirea ploilor de toamnă. <Românii> au muncit cu hărnicie şi pricepere la podul dintre Corabia, mai exact Silistioara[229] – la o jumătate de oră distanţă – şi Măgura[230], pe malul drept. Podul are o lungime de aproape o milă şi se sprijină pe postamente şi pe pontoane, acestea din urmă în număr de 120, făcute din scânduri solide. Fortificaţia de pe insula din mijlocul fluviului a fost aruncată în aer, iar cele două capete de pod[231]

---

[224] Victor Henri Marquis de Rochefort-Luçay (1831–1913), publicist politic francez. În cele două ziare ale sale, *La Lanterne*, şi apoi *La Marsellaise*, a criticat cel de-al Doilea Imperiu. În 1870 a susţinut în mod deschis Comuna din Paris, ceea ce a dus la arestarea şi deportarea sa în Noua Caledonie, în 1873.

[225] Georges Clemenceau (1841–1929), politician francez, prim-ministru al Franţei între anii 1906–1909 şi 1917–1920, membru al Academiei Franceze din 1918. Primar în Montmarte la începutul Comunei, Clemenceau a încercat să negocieze o înţelegere între Comună şi guvern, eşuată însă pentru că niciuna din părţi nu avea încredere în el, deputaţii din cadrul Adunării ce reprezentau provincia considerându-l prea radical, iar liderii Comunei considerându-l prea moderat.

[226] *Roussel*, Louis-Nathaniel Rossel (1844–1871), om politic şi militar francez, ministru de război în timpul Comunei din Paris.

[227] În timpul represaliilor ce au urmat înfrângerii Comunei din Paris mii de oameni acuzaţi că au susţinut în orice fel Comuna au fost arestaţi şi judecaţi. Mulţi dintre aceştia au fost executaţi în tabăra militară de la Satory, lângă Versailles.

[228] 2 mile ≈ 3 km.

[229] *Selistioara*. La 1877 sat, astăzi cartier al oraşului Corabia, jud. Olt.

[230] *Magura*, în bulgară Zagrajden, sat, com. Guleanţi, regiunea Plevna, Bulgaria.

[231] *Tête-de-pont*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vor apăra trupele în eventualitatea unui atac al inamicilor; deşi până acum cunoştinţele sale despre război erau doar teoretice, trebuie să recunoaştem că, cel puţin în ceea ce priveşte pregătirile şi măsurile de precauţie luate, disprețuita armată valahă a dat dovadă în operaţiunile sale de o abilitate mai mare decât armata rusă. Vom afla în curând cum se va comporta pe câmpul de luptă, căci mult aşteptata bătălie nu mai poate fi amânata mult timp, fiind aşteptat un atac asupra fortăreţei turceşti de la Rahova, acolo unde s-a strâns o cantitate însemnată de muniţie şi provizii pentru armata lui Osman Paşa.

(*The New York Times*, vol. XXVI, no. 8116, 5/17 septembrie 1877, p. 1, col. 1–4)

Capitala României

[...] Suferinţa refugiaţilor – Aroganţii „apărători ai credinţei" [...]

Bucureşti, vineri, 26 august/7 septembrie 1877

Ieri seară, pe drumul de întoarcere <la Bucureşti> am auzit, în zona satul Frăteşti, un puternic schimb de focuri, în depărtare. Trenurile spre Giurgiu au fost oprite şi nimeni nu a mai putut intra în oraşul pe care locuitorii săi îl părăseau în valuri, o deplasare nu tocmai plăcută, în condiţiile în care temperatura scăzuse cu două grade în ultimele 24 de ore şi ploua torenţial. Uzi până la piele, bieţii nefericiţi stăteau îngrămădiţi pe marginea drumului, fără să aibă nimic care să-i ferească de ploaie. Femeile şi copiii erau îngropaţi până la genunchi în noroiul ce avea să le ţină loc de pat în acea noapte; nu aveau de mâncare şi nici cu ce să facă focul; nu aveau nimic, poate doar certitudinea îmbolnăvirii şi suferinţei. Soldaţii au făcut tot ce-au putut pentru a le uşura suferinţa şi deşi ofiţerii ruşi au ordonat ca refugiaţilor să li se distribuie pâine, aceasta nu putea fi decât o mică consolare pentru aceşti oameni ce făcuseră o epuizantă călătorie de şase mile[232] prin vânt şi ploaie şi care urmau să petreacă în noroi următoarele 24 de ore. Lucrurile nu ar fi fost într-atât de grave dacă refugiaţii ar fi fost bulgari, dar aceşti bieţi români erau obişnuiţi cu un trai mai bun şi este greu de acceptat ca aceştia – nevinovaţi – să sufere din cauza ambiţiei câtorva politicieni interesaţi, care, sub pretextul patriotismului, a făcut ţara să intre într-un război în care nu are un interes direct sau indirect şi care poate aduce, indiferent de rezultat, doar dezavantaje românilor.

[...] La Bucureşti, toată lumea îşi face griji în legătură cu siguranţa armatei române, al cărei conducător de geniu, ministrul de Război interimar, dl Brătianu, şi-a părăsit biroul şi se află acum la Corabia, de unde a cerut prin telegraf să-i fie trimise urgent toate persoanele din Bucureşti şi împrejurimi ce au cunoştinţe medicale. Cum deja erau prezenţi acolo numeroşi medici militari, această neliniştitoare telegramă a dus la convingerea că numeroşi soldaţi români au murit, în onoarea lor

[232] *Half a dozen.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

apărând deja în vitrinele magazinelor medalii comemorative. Merită să acordăm atenție satisfacției cu care clasele de sus ale <României> primesc știrile despre înfrângerile rușilor. Această satisfacție nu este exprimată în mod deschis în ziare și documente publice, fie din curtoazie față de aliații lor, fie din cauza apropierii de Rusia și a posibilității ca aceasta să câștige până la urmă războiul. Se manifestă chiar entuziasm față de acest presupus război de eliberare și o exagerată repulsie față de tot ceea ce are legătură cu turcii. Imediat îți poți da însă seama că aceste sentimente nu sunt simțite cu adevărat. În discuțiile private, <românii> nu-și ascund satisfacția produsă de înfrângerile suferite de ruși, ce reprezintă un sos la fel de apetisant, atât la masa suveranului, cât și pentru mămăliga țăranilor din tranșee. Cuvântul *veste*[233], folosit, în jargon, de francezi pentru a desemna o înfrângere, este utilizat de către toți românii ca sinonim pentru lupta de la Plevna. Soldații simpli îl folosesc fără să-i înțeleagă probabil semnificația, în vreme ce ofițerii mai inteligenți discută despre avantajele folosirii sale în cafenelele publice și la mese. Această schimbare de atitudine față de foștii lor prieteni nu este de mirare. În loc de a le evita, aroganții ruși par să caute noi motive de a răni mândria națională a românilor, iar comportamentul ofițerilor ruși încalcă în mod repetat bunul-simț. Cabaretele sunt pline de soldați ruși beți, ale căror cântece obscene acoperă muzica orchestrei; într-o seară, la Grădina Raşca[234], <soldații ruși> au cântat un cântec care, precum *La Marseillaise*[235], era interzis de autorități. <Soldații ruși> se plimbă fuduli pe Podul Mogoşoaiei[236], pintenii și săbiile lor zăngănind și blocând intrarea în cafenele, stau în ușă mâncându-și înghețata și uitându-se cu impertinență pe sub pălăriile doamnelor sau împing cu cotul pe toți trecătorii de pe trotuar; nicio doamnă respectabilă nu mai îndrăznește să iasă afară, nici măcar ziua, de teama acestor apărători ai credinței. Frumoasele romance nu sunt foarte pudice, dimpotrivă, dar există anumite limite dincolo de care un domn nu trece; iar rușii au o idee foarte vagă în legătură cu aceste limite. Totuși, pentru o anumită parte a reprezentantelor sexului frumos, și printre acestea sunt și câteva doamne din vechi familii românești, cu poziții sociale importante, sosirea moscoviților a fost ca un dar trimis de Dumnezeu. Acestea nu s-au simțit jignite să primească cadouri, și cum podoabele accentuează frumusețea, le-au cumpărat pe cele mai la modă, acumulând mari datorii pe care urmau să le achite prin generozitatea admiratorilor lor nordici, care nu s-au dovedit însă întotdeauna într-atât de generoși pe cât promiseseră. Consecința a fost o serie de scandaluri din care unele se vor încheia

---

[233] În expresia *prendre une veste* = a suferi un eșec.

[234] *Rosca*. Raşca, unul dintre cele mai vizitate locuri de petrecere din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, atât pentru oamenii simpli, cât și pentru celebritățile timpului. Grădina a fost deschisă de cehul Hrtschka în anul 1860, pe Strada Nouă (în prezent Edgar Quinet), pe locurile unde astăzi se ridică Facultatea de Arhitectură și o parte a Universității, mai exact aripa Facultății de Matematică.

[235] Cântec revoluționar francez, imnul național al Franței. Compus (text și muzică) în 1792 de Claude Joseph Rouget de Lisle sub titlul „Cântec de război pentru armata Rinului". A primit actuala denumire după un batalion al marsiliezilor, care l-au adoptat drept cântec de luptă.

[236] Vechea denumire a Căii Victoriei. După ce la 8 octombrie 1878, armata română își face intrarea triumfală în Capitală, în urma victoriei din războiul de independență, *Podul Mogoşoaiei* primește numele de *Calea Victoriei*, nume păstrat până în prezent.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu un divorț, în ciuda răbdării și resemnării soților lor boieri; indignarea acestora față de soțiile lor iubite a atins punctul culminant nu din cauza purtării imorale a acestora, pe care o privesc cu destulă indulgență, ci din cauza cheltuielilor exagerate ale soțiilor. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8122, 12/24 septembrie 1877, p. 1, col. 1–3)

Cruciații moderni

Deosebirile între soldații ruși și cei români [...]

București, duminică, 28 august/9 septembrie 1877

[...] <Spre deosebire de soldatul rus>, soldatul român, ca și cel francez și cel italian – cu care se aseamănă în privința rasei și a temperamentului – trebuie să fie ținut tot timpul în mișcare. Viața sedentară din tabără și garnizoană îl demoralizează. Atât ofițerii cât și soldații trebuie să aibă parte de amuzament, altfel devin mohorâți și nemulțumiți; cunoscând această particularitate a caracterului național, comandanții încurajează orice manifestare zgomotoasă de bucurie, ceea ce face să existe un puternic contrast cu tabăra liniștită a rușilor. Acolo, <în tabăra rușilor> rar îi vezi pe ofițeri adunându-se laolaltă; acolo fiecare trăiește pentru sine, întâlnindu-se cu camarazii săi doar când îndeplinirea sarcinilor face necesar acest lucru. În regimentele române, dimpotrivă, luarea în comun a mesei este o adevărată instituție, camaraderia dintre soldați putând fi comparată doar cu cea existentă între ofițerii din armata austriacă. În fiecare seară soldații dansează pe muzica cântată de fanfarele militare, adesea, batalioane întregi putând fi văzute dansând la lumina lunii hora națională; adesea, participă și ofițerii la horă, spre bucuria și amuzamentul soldaților, care nu dau dovadă de aceeași disciplină rigidă și respect pentru superiorii ierarhici ce caracterizează armata rusă. Rămâne de văzut cum va funcționa acest sistem în momentele când ofițerii vor fi nevoiți să-și impună autoritatea; pentru moment soldații români par să aibă un moral bun și dacă sunt conduși cu calm și inteligență se comportă bine în timpul luptei, așa cum au făcut-o la Calafat și în numeroasele misiuni de recunoaștere dincolo de liniile turcești, deși până acum nu au fost puși în situații foarte primejdioase. Chiar și rușii recunosc că artileria <română> este excelentă, atât în ceea ce privește organizarea cât și practica; personal, pot depune mărturie în legătură cu starea admirabilă a bateriilor și priceperea comandanților lor. Impresia generală în ceea ce privește curățenia <din tabăra românilor> este una favorabilă. Corturile sunt aliniate, spre deosebire de cele ale aliaților <ruși>, ale căror corturi sunt întinse fără nicio o preocupare în legătură cu ordinea, ca într-o tabără de țigani; ochii și nasul nu sunt ofensați de mirosul oribil produs de mormanele de gunoaie. Prin înfățișare și organizare, <taberele românilor> fac cinste celor au muncit atât de mult în ultimii 12 ani pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

organizarea armatei. Există totuşi o excepţie. Impresia lăsată de cavaleria <română> este neplăcută. Caii nu măsoară mai mult de 13 palme[237] înălţime, mai mult de două treime din ei şchiopătează, cu toţii sunt înfometaţi şi niciunul nu este bine îngrijit. Soldaţii nu ştiu să călărească bine; nu au fost învăţaţi să-şi folosească săbiile, iar atunci când trebuie să scoată sabia din teacă, fac acest lucru folosind ambele mâini. Ofiţerii au învăţat să călărească după metodele lui Baucher[238], astfel că pot executa bine numere de dresaj pe muzică, pot ridica caii pe picioarele dinapoi; dar dacă trebuie să atace, să sară peste obstacole şi tranşee, scapă din mână frâiele şi ajung în partea cealaltă – de regulă înaintea calului – albi ca stafiile şi incapabili să vorbească pentru următoarele cinci minute, de parcă ar avea malarie. Credeam că cei mai dizgraţioşi cavalerişti din lume sunt cazacii, dar încă nu văzusem călăraşii principelui <Carol>; acum, că i-am văzut, nu-mi rămâne decât să-mi cer scuze faţă de aceşti domni din Ucraina.

Nu poţi aştepta, aşadar, prea mult de la aceşti militari, care vor fi cu uşurinţă înfrânţi de lăncierii turci; dar răbdătoarea infanterie îi va ajuta <pe cavelerişti> să meargă mai departe, dacă nu vor fi sacrificaţi în urma unor decizii neghioabe ale generalilor lor. În privinţa unui lucru putem fi însă siguri: vor suporta rigorile iernii mai bine decât ruşii, care deja tremură în paltoanele lor groase, deşi temperatura nu a scăzut într-atât de mult încât să-i facă pe băştinaşi să renunţe la hainele de vară. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8124, 14/26 septembrie 1877, p. 5, col. 1–2)

Cu aliaţii ruşi

Comportarea trupelor române [...]

Bucureşti, luni, 5/17 septembrie 1877

Răspunzând cerinţelor repetate ale tuturor ziarelor, guvernul <român> a fost de acord să inaugureze vineri un „buletin de ştiri de pe front", posterele gigantice afişate la colţurile străzilor, anunţând că „cea mai bravă armată, condusă de cel mai mare general din Europa a luat cu asalt o fortificaţie la fel de puternică precum cele din Dybbøl[239] şi Sevastopol[240]." Efectul unor asemenea buletine de informare victorioase asupra moralului valahilor este extraordinar, astfel că cei ce începuseră să dispere au prins din nou curaj şi s-au unit încă odată în jurul „salvatorilor patriei", miniştrii radicali, a căror politică, chiar dacă a necesitat sacrificii materiale

[237] Unitate folosită în spaţiul anglo-saxon pentru a măsura în special înălţimea cailor. 1 palmă = 101,6 mm.

[238] François Baucher (1796–1873), maestru de echitaţie francez, autor a numeroase manuale de echitaţie şi dresaj.

[239] *Duppel*. Dybbøl (în germană: *Düppel*), mic oraş în Danemarca.

[240] Oraş în Ucraina, port la Marea Neagră.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi umane, a asigurat independenţa naţiunii. Din nefericire, bucuria lor a fost de scurtă durată, speranţele lor legate de triumf stingându-se atunci când au aflat nu numai că Grivița nu era punctul cheie ce asigura controlul asupra Plevnei, aşa cum fuseseră ei convinşi, ci şi că reduta este înconjurată pe trei părţi de alte fortificaţii, astfel că nu poate fi păstrată din cauza puterii de foc a turcilor. Totuşi, românii au sperat că lucrurile nu stau chiar aşa, căci, la urma urmei, asemenea ştiri erau oferite de reporteri străini, care probabil că erau plătiţi de turci, până când un alt buletin informativ oficial a anunţat că un al doilea atac asupra unei poziţii mai avansate a fost respins, atacatorii retrăgându-se în dezordine. Opinia publică a început apoi să critice politica „roşilor", acuzându-i de corupţie; Rosetti, care până în urmă cu trei zile era „patriotul perfect" este acuzat acum că a profitat de mandatul de primar al Bucureştilor pentru a-şi umple punga, că a folosit în scopuri personale banii donaţi de cetăţeanul Xenocrates pentru construcţia unui spital. Acuzaţii nedrepte, căci orice învinuire i s-ar putea aduce tribunului român, acesta nu poate fi acuzat de sustragere de bani publici. Colonel Wellesley şi majoritatea reporterilor de război s-au întors ieri cu armata <la Bucureşti> pentru a-şi reface sănătatea. Niciunul dintre reporteri nu mai participase la o asemenea campanie, precum cea de acum din Bulgaria, iar acum suferă consecinţele lipsei lor de experienţă. Mulţi dintre ei sunt la pat, având febră şi ficatul inflamat, dl. Granet[241], corespondentul unuia dintre marile cotidiene pariziene, fiind internat în spital, starea sa de sănătate fiind îngrijorătoare. Potrivit relatărilor celor ce au participat la sângeroasele evenimente de săptămâna trecută, trupele române s-au comportat excelent. Artileria lor a lovit cu o precizie mai mare decât cea a aliaţilor <ruşi>, soldaţii pornind mereu, în valuri succesive la asalt, în faţa unor proiectile mai îngrozitoare, am fost asigurat de către un ofiţer german, decât cele ce au decimat garda imperială pe înălţimile de la Solferino[242]. Desigur că e o exagerare; totuşi, disprețuita miliție moldo-valahă a arătat că e formată din soldaţi mai buni decât mult lăudaţii ruşi, care s-au arătat şovăielnici în ultimele zile şi ai căror ofiţeri au avut nu de puţine ori un comportament de tipul „scapă cine poate" care a dus la o panică generală – astfel s-a întâmplat la Kărtojabene[243], pe 12 septembrie, cu trupele generalului Skobelev. [...]

Ferocitatea luptelor de la Plevna arată că ruşii recunosc situaţia disperată a armatei lor din Bulgaria. Toate forţele disponibile au fost mobilizate, permiţându-se chiar şi românilor să ia parte la asediu, căci ţarul şi generalii săi ştiu că îşi joacă ultima carte, ordinul fiind de a cuceri Plevna cu orice preţ, chiar dacă aceasta înseamnă sacrificarea unui întreg corp de armată, cu condiţia ca retragerea la nordul Dunării să poată fi făcută în siguranţă. [...]

Ruşii au anunţat că au pierdut în ultimele cinci zile 12 500 de oameni, la care se adaugă 2 800 de români; iar aceste estimări oficiale nu reprezintă decât jumătate

---

[241] Corespondent de presă francez.

[242] Oraş în Lombardia, Italia, situat la aproximativ 10 km sud de lacul Garda, cunoscut pentru bătălia care s-a dat în apropiere la 24 iunie 1859, soldată cu victoria armatei aliate formată din armata franceză, condusă de Napoleon al III-lea şi armata sardă, condusă de Victor Emmanuel al II-lea, împotriva armatei austriece, condusă de împăratul Franz Joseph I.

[243] *Kirtozab*, sat, com. Plevna, regiunea Plevna, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

din numărul real de victime. Ştim deja că armata principelui Carol a pierdut 3 600 de soldaţi şi 60 de ofiţeri, iar sosirea căruţelor încărcate cu răniţi, pentru îngrijirea cărora au fost evacuaţi pacienţii spitalelor civile, îi îngrozeşte pe locuitorii <din Bucureşti>, supranumit odinioară „oraşul vesel". Orice amuzament este dezaprobat public în presă, astfel că o trupă de actori a trebuit să-şi anuleze reprezentaţia ce urma să aibă loc pentru Serviciul de Ambulanţă. Cabaretele nu s-au închis, este adevărat, dar proprietarii lor ar fi dat faliment dacă nu ar fi fost ofiţerii ruşi, dornici să-şi exerseze franceza cu solistele din cabaretele provinciale franceze. Un semn al vremurilor grele este reprezentat de iritarea provocată autorităţilor de ziarele ce îndrăznesc să critice politica guvernului sau să sugereze posibilitatea unei invazii a turcilor. Redacţiile ziarelor *Timpul* şi *România liberă* au fost informate că, deşi libertatea presei va fi respectată în ceea ce priveşte afacerile interne, „permiţându-se chiar insultele şi calomniile", nu li se va permite să publice nicio scrisoare sau telegramă din surse personale, al căror conţinut să pună sub semnul îndoielii „seria neîntreruptă de succese a armatei naţionale". Numărul unui ziar a fost ieri retras pentru că avea un articol care suna în felul următor: „Ruşii stau încălţaţi cu cizme atât vara cât şi iarna şi cum nu sunt renumiţi pentru curăţenie sugerăm comandanţilor lor, lipsiţi până acum de succes, dacă vor să cucerească Plevna, să ordone soldaţilor să meargă desculţi pentru jumătate de oră. Dacă cei 80 000 de ruşi îşi vor scoate cizmele în acelaşi timp, mirosul va fi la fel de eficient precum kakodyl[244] în asfixierea armatei otomane". [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8131, 22 septembrie/4 octombrie 1877, p. 5, col. 1–3)

Rezervele ruşilor

Lipsa ştirilor de pe front – Vitejia soldaţilor români [...]

Bucureşti, sâmbătă, 3/15 septembrie 1877

Ziarele au primit ordin să fie foarte atente în legătură cu ceea ce spun cititorilor, soarta dl. Damé[245] servind drept exemplu despre consecinţele pe care le va suporta un jurnalist zelos, aşa că redacţiile au ales să nu ofere nicio ştire până când varianta oficială nu va fi publicată în *Monitorul Oficial*; acest ziar este însă la fel de precaut, orice articol încheindu-se cu precizarea: „această ştire urmează să fie confirmată". Din fericire, informaţiile se pot obţine din surse personale, iar acestea ne arată că lucrurile nu merg prea bine pe front. Se pare că românii luptă cu vitejie, prinţul Gorceacov adresând o scrisoare redacţiei ziarului *Golos* prin care

[244] Tetrametildiarsină, compus chimic otrăvitor, cu miros extrem de neplăcut.

[245] Frédéric Damé (1849–1907), ziarist, istoric, filolog şi traducător francez stabilit în România din 1872. A fost fondatorul, la Bucureşti, a mai multor publicaţii în română şi franceză: *L'Indépendence Roumaine*, *Cimpoiul*, *l'Étoile roumaine*, *La Roumanie contemporaine*, *La Politique*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cerea acestuia „să înceteze aluziile ironice la adresa acestei naţii de eroi"; însă plătesc scump pentru această glorie; joi noaptea, câţiva medici au fost treziţi din somn şi duşi, din ordinul ministrului de Război, cu un tren special la Zimnicea, acolo unde răniţii sunt aduşi într-un număr atât de mare încât nu există suficienţi chirurgi şi nici paturi destule pentru îngrijirea lor. Capturarea Griviţei pe 12 septembrie a făcut cinste acestor soldaţi, aflaţi la prima înfruntare cu duşmanul; cu atât mai mult cu cât aici ruşii au suferit o înfrângere drastică, la 31 iulie. Din nefericire, ca şi pe tinerii ruşi, îi aşteaptă alte necazuri, căci Griviţa nu este decât una dintre fortificaţiile avansate ale Plevnei, aflată la 6–7 kilometri de fortificaţia principală, pentru cucerirea căreia aceasta nu reprezintă un punct cheie, aflându-se dincolo de raza de acţiune a tunurilor bateriilor ruseşti. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. , 23 septembrie/5 octombrie 1877, p. 1, col. 1)

Trupele române

O pradă de război ajunge la Bucureşti – Regimentele de cavalerie – Răniţii neglijaţi [...]

Bucureşti, miercuri, 7/19 septembrie 1877

Marţi, 18 septembrie va fi, sau ar trebui să fie, o dată scrisă cu roşu în analele României, căci atunci unul dintre fii săi a adus pentru prima dată în capitală un trofeu de război, capturat pe câmpul de luptă. Un viteaz sergent din miliţie a capturat, în timpul asaltului asupra Griviţei, un steag turcesc, iar bucureştenii s-au adunat să-l onoreze. Toată lumea ieşise îmbrăcată în haine de gală, cu două ore înainte de ora la care era programat evenimentul, făcându-i pe străini să creadă că întreaga populaţie era entuziasmată. Dar imediat după ce ulanii din gardă[246] au defilat pe Podul Mogoşoaiei lumea a început să plece în linişte acasă, străinii dându-şi seama că s-au înşelat şi că bucureştenii erau animaţi de curiozitate şi nu de patriotism. Un mic detaşament de jandarmi călare, câţiva membri ai Brigăzii de Pompieri şi fanfara Gărzii Naţionale însoţeau steagul verde zdrenţuit ce purta însemnele musulmane şi era ciuruit de gloanţe, dar cortegiul nu a fost însoţit de aclamaţiile populaţiei, în drumul său de la Cotroceni la Mitropolie, unde urma să fie expus ca o dovadă a faptului că românii se treziseră după secole de apatie şi îşi afirmau acum dreptul la existenţă naţională. Poate că dacă nu ar fi fost un alt eveniment în aceeaşi zi, ar fi fost acordată mai multă atenţie Maiorului Candiano[247]

[246] Este vorba despre Garda Naţională a Rusiei.

[247] Alexandru Candiano-Popescu (1841–1901), avocat, ziarist şi general al armatei române. A absolvit Şcoala Militară de Ofiţeri din Bucureşti la 10 iulie 1857, ca sublocotenent de artilerie, parcurgând ierarhia militară până la gradul de căpitan. În 1867 a demisionat din armată. Mobilizat în 1877, a participat la războiul de independenţă, remarcându-se la comanda Batalionului 2 Vânători în atacul pentru cucerirea redutei Griviţa 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi sergentului său, care au primit amândoi Crucea Sfântului Gheorghe[248] pentru vitejie. Dar până ieri trupele ruseşti nu mai defilaseră pe străzile Bucureştilor, iar doamnele erau nerăbdătoare să vadă elita armatei imperiale, nemaifiind interesate să asiste la ceremonia, nu la fel de spectaculoasă, în care un subofiţer purta o bucată zdrenţuită de mătase.

Din punct de vedere fizic, ulanii sunt o privelişte remarcabilă: nu în fiecare zi vezi două regimente de cavalerie defilând. Caii sunt mari şi puternici, oamenii curaţi şi milităroşi, însă nu ştiu să călărească foarte bine, au scările foarte înalte în şa, genunchii fiind aproape la acelaşi nivel cu şaua. Fiecare regiment era precedat de o fanfară călare, formată din 20 de persoane, iar fiecare escadron îşi avea propriul cor, acompaniat de un instrument: un flajeolet, un timpan[249], o tamburină sau cimbale. Cel de al treilea escadron de ulani albaştri marca ritmul cu o dairea[250], împodobită cu o păpuşă îmbrăcată în culorile regimentului, pe care conducătorul corului o dansa în sus şi în jos cu o măiestrie admirabilă. Coloana era formată din rânduri de câte doi sau trei călăreţi, cei din primul rând având lăncii şi revolvere, cei din ultimul rând purtând în spate puşti în teci de piele, iar subofiţerii având doar săbii. O parte a unei baterii de artilerie a defilat între cele două regimente, fiecare dintre acestea fiind urmat de o ambulanţă. [...] La aceeaşi oră, puteai fi martorul unui alt spectacol în gara din Târgovişte, acolo unde în fiecare oră soseau sute de răniţi. Nu există nimic mai dezagreabil ca privelişte a unui tren românesc de ambulanţă, cu toate că organizarea <serviciului românesc de ambulanţă> părea perfectă. În ultima mea scrisoare am vorbit despre termenii duri în care col. Wellesley critica laşitatea chirurgilor români; acum pot afirma, în urma observaţiilor personale, că neglijenţa lor egalează, dacă nu chiar depăşeşte, laşitatea de care dau dovadă. S-au făcut eforturi pentru a creşte numărul de medici militari, căci soldaţii fuseseră asiguraţi că, în cazul în care vor fi răniţi, vor fi bine îngrijiţi; generalul Davila chiar anunţase că nu a mai existat vreo armată care să plece pe câmpul de luptă însoţită de un număr atât de mare de chirurgi. Faptul era adevărat în ceea ce priveşte numărul acestora; însă, medicii de profesie, cu rare excepţii, şi atunci servind doar ambulanţele private, au refuzat să meargă pe front pentru un câştig de doar 40 de lire pe lună; astfel că toţi chirurgii asistenţi au fost recrutaţi din rândul bărbierilor care, ca şi în Spania şi Italia, au dreptul să practice şi medicina, fiind, de altfel, singurii dentişti din ţară. Pagubele produse de aceste persoane ignorante în ceea ce priveşte practicile ştiinţifice ale medicinii, care nu ştiu să folosească decât lipitorile şi lanţeta, vor fi însemnate; nu se mai poate face nimic acum însă, iar armata română va pierde un număr mare de oameni din cauza acestei lipse de precauţie. Trenul era aşteptat în gară de principesa Elizabeta, care, împreună cu doamnele sale de la palat, împărţea hrană şi cutii cu vin şi băuturi alcoolice. Bieţii răniţi chiar aveau nevoie, căci niciodată nu am văzut o imagine a mizeriei atât de revoltătoare. Cu toţii fuseseră răniţi în bătălia din 11 septembrie şi

---

[248] Decoraţie rusă înfiinţată în 1807 în Imperiul Rus, fiind destinată subofiţerilor, soldaţilor şi marinarilor pentru eroismul dovedit în luptă.

[249] *A crescent and bells.*

[250] *Chapeau chinois.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de atunci hainele şi bandajele nu le mai fuseseră schimbate. În tren erau surori medicale de profesie şi voluntare şi două personaje care purtau uniforma de chirurg militar, dar soldaţii spuneau că suferă de foame şi de sete şi că rănile lor nu mai fuseseră spălate şi nici pansamentele schimbate de când au plecat din Zimnicea şi Turnu Măgurele, în urmă cu cinci zile. Principesa era foarte eficientă: ştergea cu buretele sângele închegat, înfăşa membrele rănite cu bandaje curate sau oferea o bucată de pâine şi o înghiţitură de vin unui biet nenorocit, a cărui faţă arăta că foamea îl chinuia mai mult decât durerea fizică. Dar exemplul nobilei doamne nu era urmat şi de alte reprezentante ale sexului frumos din Bucureşti, care au nervii slabi şi, deşi admiră şi laudă spiritul de sacrificiu, nu sunt dispuse să urmeze exemplul suveranei. Cu toţii deplângeau suferinţele eroilor răniţi, cum îi numeau ziarele, dar nimeni nu era dispus să-i ajute; dimpotrivă, toată lumea a fost contrariată când principesa şi-a trimis trăsura acasă şi a mers cu trenul până la Cotroceni, unde s-a ocupat personal de transportul a 50 dintre cei mai grav răniţi la micul spital organizat acolo sub conducerea sa. Din 13 septembrie, nicio luptă importantă nu a mai avut loc la Plevna; turcii îşi menţin în continuare poziţiile, iar ruşii şi românii sapă tranşee în jurul Griviţei, aşteptând un nou asalt al inamicilor asupra redutei, după cele şapte respinse deja, cu pierderi grele. Este corect să spunem că, dacă Plevna va fi cucerită, acest lucru se va datora mai ales rezistenţei armatei române şi calmului de care au dat dovadă ofiţerii săi, în vreme ce ruşii au făcut greşeli după greşeli şi, pentru prima dată, nu au dat dovadă de obişnuita lor vitejie. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8138, 30 septembrie/12 octombrie 1877, p. 5, col. 1–2)

Conflictul din Est – În cartierul general al ruşilor

Sosirea corespondentului nostru special la Gorna Studena[251] [...]

Gorna Studena, miercuri 14/26 septembrie 1877

Când şi cum va ajunge această scrisoare la destinaţie rămâne încă un mister pentru mine. Dacă ar fi încredinţată poştei ruse sunt sigur că nu va ajunge niciodată la destinaţie, iar serviciile private de poştă nu sunt regulate; aşa că nu-mi rămâne decât să notez cu cât mai mare exactitate experienţele personale şi să încerc să trimit scrisoarea la Bucureşti, cu prima oportunitate ce mi se oferă. Sunt de ieri <la Gorna Studena >, după întârzieri şi neplăceri de tot felul şi încerc să aflu cât mai multe, deşi nimeni nu ştie nimic şi <nimeni> nu este dispus să mă ajute. Ultima zi a călătoriei prin Valahia a pus capăt răbdării mele. A început să plouă torenţial de la ora două după-amiază. Nu exista nicio cameră liberă în văgăuna numită Zimnicea şi, după o oră, cortul meu stătea în mijlocul unui heleşteu. Nici cu rugăminţi şi nici

[251] *Gorny-Studen*, sat, com. Sviştov, regiunea Veliko Tărnovo, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu bacşişuri nu am reuşit să găsesc un loc de cazare, aşa că am fost nevoit să merg până în cel mai apropiat sat, numit Bragadiru[252], la o distanţă de 16 mile, unde, cu mare noroc, am găsit o cameră cu patru pereţi goi, în singurul han existent; pentru cameră, trei ouă fierte şi o bucată de brânză Gruyère am plătit 10 franci. Călătoria prin România nu este confortabilă, dar este scumpă. [...] Drumurile spre şi din Zimnicea nu sunt decât nişte mlaştini, ca şi cele din partea dreaptă a Dunării, noroiul ajungând până la pintenii călăreţilor şi depăşind deseori butucul roţilor. Uneori <noroiul> devine lichid, dar de cele mai multe ori are o consistenţă pe care am mai văzut-o doar în Virginia de vest. Trecusem pe aici acum o lună, dar lucrurile s-au schimbat în rău de atunci, locul prafului, căldurii şi muştelor din august fiind luat de muştele, noroiul şi frigul din septembrie. Convoaie de căruţe de tot felul, pline cu provizii sau muniţie, merg încet, fără escortă, sub comanda unui băştinaş grosolan; acesta, atunci când căruţele se împotmolesc, ceea ce se întâmplă la fiecare 15 minute, scoate mai întâi o serie de urlete curioase, apoi biciuieşte animalele şi apoi îşi face semnul crucii, iar dacă nici asta nu ajută, se aşează jos şi începe să plângă.

Am fost oprit la primul pod din Zimnicea, deşi fusesem asigurat că actele mele de drum sunt în regulă, de către un dorobanţ[253], căci acum oraşul este ocupat de către români, ruşii fiind doar în trecere. Dorobanţul l-a chemat pe caporal, dar nici acesta nu era suficient de educat pentru a putea descifra literele chirilice de pe documentele mele emise de ruşi; doar după un ordin verbal din partea comandantului român al locului am fost lăsat să trec. Cel de al doilea pod, pe partea opusă oraşului, fusese în cele din urmă terminat şi deschis traficului. Este o structură solidă aşezată pe plute ancorate pe ambele părţi, cu buşteni care să spargă valurile, dar podeaua deja a început să cedeze şi cu siguranţă că nu va rezista pe timpul iernii. Vorbesc acum despre podul peste principalul braţ al Dunării, căci mai sunt alte trei poduri ce fac legătura, de pe ambele maluri, cu insulele din mijlocul fluviului. Acestea, ca şi luncile din România şi Bulgaria, au devenit mlaştini şi vor fi, într-o lună, complet acoperite de apă. Acum, acolo sunt tabere ale infanteriei şi cavaleriei ruse, bieţii caii stând în apa şi noroiul ce le ajunge până la genunchi. Nu am văzut nicăieri vreun ofiţer, doar la intrarea pe pod, unde mi-au fost din nou cerute documentele. Am observat totuşi că oamenii ce serveau trenul cu muniţie fumau într-una, chiar dacă la nici 50 de yarzi[254] un artilerist umplea un obuz cu praf de puşcă – era cu adevărat încurajator să vezi un asemenea dispreţ în faţa pericolului. Capetele de pod nu au fost fortificate, cu excepţia a două ziduri de pământ, cu tranşee de trei picioare[255] adâncime; cu ce scop au fost făcute acestea nimeni nu poate spune, căci nu acoperă nimic de pe ţărm, fiind expuse tirului de pe înălţimile situate pe malul celălalt, de unde cu siguranţă că inamicii o să deschidă focul. Un inginer mi-a spus că acestea au fost realizate cu intenţia de a controla o eventuală retragere în dezordine pe malul românesc al Dunării; dacă aşa stau

[252] *Baguerelu*, sat, com., jud.Teleorman.
[253] *Doroban*.
[254] 50 yarzi = ~ 46 m.
[255] 3 picioare = ~ 92 cm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lucrurile, realizarea lor a fost un eşec, căci ambele poziţii se află în bătaia focului inamic şi cu siguranţă că nu vor opri panica generală ce se va instala în cazul unei retrageri generale a armatei ruse la nord de Dunăre. [...]

După o călătorie de şase ore am ajuns la Gorna Studena, un mic sat în ruine, unde este campată toată lumea, inclusiv împăratul şi comandantul şef. Colonelul Hasenkampf[256], însărcinat cu supravegherea străinilor, m-a primit foarte bine şi, după ce mi-a examinat scrisorile de acreditare, a scris permisiunea de liberă trecere pe spatele fotografiei mele, remarcând că nu m-ar fi recunoscut în acea imagine, ceea ce m-a făcut să mă gândesc că, într-o zi, o persoană mai puţin inteligentă m-ar putea aresta, crezând că am fotografia altcuiva. Apoi am fost condus la generalul Stein[257], comandantul taberei. Din acel moment am devenit „nr. 74", precum un condamnat, fiind nevoit să port o brasardă cu negru, galben şi alb, pe care erau cusute cuvântul rusesc „corespondent", numărul şi o marcă, fără de care aş fi fost considerat un intrus, ca să nu folosesc un cuvânt mai dur. Întregul proces de acreditare a durat în jur de o oră, după care am fost liber să-mi instalez cortul şi să cumpăr mâncare, de proastă calitate, dar la preţuri de hotel de pe Fifth-Avenue[258], de la o firmă de evrei întreprinzători, ce reuşiseră să-şi întreacă concurenţii egipteni. Acum scriu într-un mic cort, cu noroiul gros de un inch[259] sub picioarele mele; sunt mulţumit însă, căci putea fi mult mai rău: unui nefericit, ce venise tocmai din Agram[260], Croaţia, i s-a spus să facă drumul înapoi şi nu i s-a permis nici măcar să petreacă noaptea în tabără, deşi era acreditat, pentru că îşi uitase brasarda. Când l-am văzut ultima oară se plimba deznădăjduit, în paza unui soldat, căutând un mijloc de a ajunge la Bucureşti. În timpul discuţiei cu colonelul Hasenkampf am fost informat în legătură cu condiţiile pe care trebuie să le respecte orice corespondent. Printre acestea, sunt interzise speculaţiile în legătură cu strategia militară. Este strict interzis să oferi orice indicaţie despre numărul, distribuţia şi mişcarea trupelor. Suntem însă liberi să vorbim despre rezultatul oricărei operaţiuni, fără ca remarcile nefavorabile <la adresa armatei ruse> să fie cenzurate. [...] Tocmai am fost informat de către generalul Stein că dl Boyle, corespondentul ziarului *Standard* a fost trimis la frontieră sub escortă armată, nemaiavând nici măcar permisiunea de a rămâne în România. Şi asta pentru că folosise un limbaj lipsit de respect faţă de planurile de campanie <ale armatei ruse>.

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8144, 7/19 octombrie 1877, p. 2, col. 1–2)

Gorna Studena, vineri 16/28 septembrie 1877

[...] Mă tem că expulzarea corespondentului ziarului londonez *Standard*, nu doar de pe front, ci şi din România, cu interdicţia de a intra pe teritoriile stăpânite

[256] Colonelului Mihail Alexandrovici Hasenkampf, secretarul marelui duce Nicolae, istoricul campaniei şi şeful serviciului de informaţii al marelui stat major al armatei ruse de operaţiuni.

[257] Comandantul armatei ruse de la Gorna Studena.

[258] Bulevard în New York.

[259] 1 inch = 2,54 cm.

[260] Numele istoric german şi austriac pentru oraşul Zagreb, Croaţia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de Rusia şi de aliaţii acesteia, marchează începutul unui nou tip de tratament, neplăcut, la care sunt supuşi reprezentanţii presei. Până atunci nu funcţionase o cenzură directă. Corespondenţii erau puşi să îşi dea cuvântul că nu vor publica nicio informaţie ce ar fi putut ajuta inamicul; şi cum aceasta era considerată o dovadă suficientă pentru buna lor credinţă, scrisorile ce plecau din tabără nu erau controlate. Autorităţilor <ruse> nu le păsa de simpatiile politice ale ziarelor; erau interesate, folosind cuvintele pe care colonelul Hasenkampf mi le-a adresat, „doar de persoana corespondentului, nu şi de politica ziarului". Singura cerinţă, pe care o doreau respectată cu rigurozitate, era ca nicio informaţie privind operaţiunile viitoare, poziţia şi numărul trupelor să nu fie oferită. Această condiţie era însă una normală şi nimeni nu se putea plânge de restricţiile impuse, de vreme ce era permisă critica severă, deşi nu întotdeauna îndreptăţită a operaţiunilor încheiate <ale armatei ruse>. [...] Regret că nu am văzut articolul <dlui Boyle> pentru a putea aprecia, aşa cum trebuie să facă cititorii mei, dacă măsurile autorităţilor ruse sunt justificate; căci dacă lucrurile s-au întâmplat cum au fost ele prezentate de autorităţile ruse, măsurile luate au fost mai blânde decât prevedea legea. Autorităţile susţin că reporterul a telegrafiat la Londra poziţiile trupelor ruse din faţa Plevnei, de unde au ajuns apoi la Constantinopol, înainte de începerea ultimei bătălii. Dacă aşa stau lucrurile – nu pot nici confirma şi nici nega – dl Boyle are noroc că nu a fost împuşcat. Despre măsura de expulzare prefer să nu vorbesc, dar, în orice caz, ne creează tuturor neplăceri. Este astfel oferit un avertisment şi se stabileşte un precedent; severitatea cu care vom fi de acum înainte supravegheaţi va creşte, la fel ca şi suspiciunea cu care vom fi priviţi. Până acum, eram, în cel mai bun caz, toleraţi ca intruşi; de acum încolo însă, vom fi bănuiţi de spionaj.

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8145, 8/20 octombrie 1877, p. 2, col. 1–2)

Confruntarea din Est – Cu armata în faţa Plevnei

[...] Încrederea în trupele române [...]

Pordim[261], marţi, 20 septembrie/2 octombrie 1877

[...] Cu câteva zile în urmă, cred că pe 25 septembrie, doisprezece spioni bulgari au fost arestaţi şi duşi la Nicopole de câţiva călăraşi români. Nu exista nicio îndoială că erau spioni şi, ca atare, trebuiau împuşcaţi, dar autorităţile militare ezită să mai aplice pedeapsa capitală, astfel că bulgarii erau duşi pentru a fi închişi la Turnu Măgurele. Ar fi trebuit să fie recunoscători că nu au fost executaţi, dar, aşa cum am mai spus-o, recunoştinţa este un sentimentul necunoscut caracterului

[261] *Poradim*, oraş în nordul Bulgariei, regiunea Plevna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

național al acestui popor; așa că, imediat ce au ajuns în Nicopole, au început să ceară ajutor. Bineînțeles că gloata le-a sărit în ajutor și a cerut eliberarea lor. Un subofițer de poliție și un sergent rus au încercat să potolească mulțimea, iar prizonierii au refuzat să mai înainteze, unul dintre ei reușind chiar să fugă. Atunci și-a făcut apariția un sergent de călărași, dl Paul Lukasevici, un voluntar, ce era în drum spre regimentul său și care a luat ordinul de transfer la închisoarea din România a condamnaților <bulgari> și l-a citit cu voce tare, dar mulțimea a continuat să opună rezistență soldaților, care și-au scos săbiile. Bulgarii din mulțime au scos și ei bâte și cuțite, situația fiind pe cale să devină critică, când sergentul a avut prezența de spirit să cheme un grup de dorobanți ce trecea pe acolo; iar cum acești războinici nu ezită niciodată să execute un ordin dat de cineva ce poartă uniforma armatei române, au împrăștiat imediat mulțimea, legându-i pe turbulenți și luându-i pe sus. Deși minor ca importanță, acest incident arată sentimentul de ură ce a existat dintotdeauna, și încă mai persistă, între popoare de pe malurile opuse ale Dunării; totodată, ilustrează lipsa de înțelegere între aliați și lipsa de respect a băștinașilor <bulgari> față de autoritățile române, căci dacă ordinul de transfer ar fi fost semnat de un comandant rus, fie el chiar și sublocotenent, ar fi fost respectat; și nici prizonierii nu s-ar fi revoltat dacă ar fi fost păziți de un cazac, fie și neînarmat. Întreaga problemă poate fi rezumată în câteva cuvinte: toate lumea știe că nu e de glumit cu rușii, dar nu același lucru se poate spune și despre supușii principelui Carol.

Au trecut așa de multe secole fără ca România să se încununeze cu vreo faptă glorioasă de arme, că întreaga lume și-a format, în mod greșit, opinia că acestei națiuni i-ar lipsi curajul și că sumele cheltuite pentru educarea ofițerilor și organizarea armatei au fost irosite. Și totuși, acești așa-ziși soldați de cazarmă au luptat bine, comportarea lor pe câmpul de luptă fiind cu adevărat eroică. Nu i-am văzut încă în focul luptei, dar știm că au cucerit reduta la asaltul căreia veteranii lui Șakovsky[262] fuseseră decimați cu o lună înainte și au reușit să o păstreze, în ciuda încercărilor repetate ale turcilor de a o recuceri, fiecare asalt fiind respins, cu pierderi grele în rândul trupelor lui Osman Pașa. Curajul soldaților este dublat de calmul și prudența ofițerilor. Avanposturile și patrulele de cavalerie sunt bine organizate, oferind cartierului general informații despre orice mișcare de trupe a inamicului. Își iau toate măsurile de precauții și dacă vor fi învinși, aceasta se va întâmpla în luptă dreaptă, și nu din cauza greșelilor făcute de comandanți sau pentru că soldații fug în fața pericolului. Un lucru e sigur: principele Carol nu va fi luat niciodată prin surprindere și, dacă va fi învins, cauza înfrângerii va fi reprezentată de numărul prea mare al dușmanilor și nu de propria-i neglijență. Suveranului <românilor> îi lipsește experiența pe câmpul de luptă, dar are suficientă energie și o bună cunoaștere teoretică a artei războiului, iar experiența poate fi dobândită în timp. Învățând din lecțiile oferite de marele nostru război[263], românii sapă tranșee peste tot; linia de trăgători nu se formează până ce aceștia nu își sapă gropi din care să deschidă focul. Imediat ce un detașament se oprește

[262] *Schakovsky*

[263] Este vorba despre războiul civil american (1861–1865).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pentru a înnopta, începe săparea tranşeelor, acestea indicând astfel mişcarea trupelor române. Oamenii sunt îndemânatici; în vreme ce unii sapă cu târnăcoapele şi lopeţile, ceilalţi construiau faşine care să-i protejeze pe săpători, astfel că, într-un timp relativ scurt, cu toţii erau la adăpost. Acelaşi lucru îl fac şi când îşi ridică tabăra, aşa că, în ciuda lipsurilor serviciului de intendenţă şi a celui medical, <românii> suferă într-o măsură mult mai mică decât ruşii din cauza vremii nefavorabile. Fiecare companie are patru scări, pentru a urca parapetele duşmanilor şi a trece peste şanţuri. Oamenii trag fără să se precipite, numai după ce şi-au luat bine ţinta, fără să-şi irosească muniţia; în această privinţă sunt opuşii turcilor, care trag salve continue, fără să fie totuşi foarte eficienţi, cu excepţia momentului unui asalt, când o parte din gloanţe îşi ating ţinta. Văzând starea trupelor române, am devenit convins de eficienţa lor; mărşăluiesc bine, suportând oboseala şi lipsurile fără să murmure, chiar fără să dea impresia că suferă; şi îşi vor urma ofiţerii până la moarte, dacă aceştia au dat deja dovadă de cutezanţă. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8151, 15/27 octombrie 1877, p. 2, col. 1–2)

Conflictul din Est – Cu ruşii, pe câmpul de luptă

[...] Operaţiunile din faţa Plevnei [...]

Pordim, joi, 22 septembrie/4 octombrie 1877

[...] Românii se apropie de cea de a doua redută de la Grivița, asupra căreia era ieri aşteptat un asalt, care până la urmă nu mai avut loc. Ploaia a căzut fără întrerupere, dar voinicii români au continuat să mânuiască târnăcopul şi lopata, în ciuda tirului neîncetat al turcilor. Românii au săpat deja cel de al patrulea şanţ paralel, fără pierderi prea mari, căci în ultimele 24 de ore nu au fost mai mult de 12 răniţi, din care unul singur a murit. Focul inamic este infernal, zi şi noapte, uneori însă într-atât de lipsit de sens încât ai crede că <turcii> trag doar pentru a-şi face curaj. [...]

Moralul trupelor continuă să fie excelent, cu toţii abia aşteptând să pornească un nou asalt asupra inamicului. Se poate spune chiar că sunt veseli, iar în momentele de linişte, principala lor distracţie este să ridice deasupra parapetului o uniformă pe un băţ sau o baionetă şi să asculte zgomotul sutelor de puşti turceşti ce se descarcă imediat în direcţia acesteia. În general, oamenii s-au obişnuit cu pericolul. Urechile lor devin, după cum ar spune Byron, „mai irlandeze şi mai puţin fine" şi am văzut mai mulţi dorobanţi părăsind adăpostul tranşeei şi mergând târâş câteva sute de yarzi pentru a lua pepeni, care se găsesc din abundenţă pe dealurile aflate în bătaia puştilor turceşti. [...] Rândurile jurnaliştilor s-au subţiat considerabil în cele trei săptămâni ce au urmat bătăliei de la începutul lunii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

septembrie. Bolile şi oboseala au lăsat urme în rândul corespondenţilor. Întregul contingent francez a plecat acasă, unii fiind bolnavi, alţii, mi s-a spus, din prudenţă. Ziarul londonez *News* şi-a pierdut cel mai bun om, ce va sta la pat cel puţin până la sfârşitul anului, iar singurul ziar american, cu excepţia *The Times*, ce a avut un reprezentant oficial aici, a considerat mai potrivit să-şi trimită corespondentul la Roma, unde se aşteaptă moartea Papei, angajaţii săi fiind detaşaţi la delegaţia unui mare ziar londonez, care îi va pune la dispoziţie informaţiile primite prin telegraf. Doar germanii sunt neobosiţi şi asta pentru că, atunci când şi-au ales reporterii, ziarele germane au preferat pe cei care aveau cunoştinţe militare, în detrimentul acelora ce ştiau doar să scrie. Doar ziarul londonez *Times* şi-a păstrat corespondenţii, o jumătate de duzină, ce sunt prezenţi pretutindeni.

Dar să ne întoarcem la trupe. În general, starea lor de sănătate este bună, în special a românilor, care au înlocuit corturile în care se adăposteau cu nişte colibe făcute din coceni de porumb. Acestea nu îi protejează însă de umezeală şi frig şi mă tem că, dacă vremea nu se va schimba, va izbucni o epidemie. Nu sunt suficient de bine îmbrăcaţi, cei mai mulţi dintre ei neavând decât pantaloni, tunici şi paltoane de pânză, acestea din urmă provenind de la trupele regulate, care renunţaseră la ele din cauza uzurii. Totuşi, dl Brătianu, acum ministru de război, a fost ieri aici şi, cum este o persoană practică, a hotărât ca dorobanţii sau miliţia, care până acum au dus greul luptei să primească şube din lână de oaie. Aş sugera că înlocuirea opincilor cu cizme şi creşterea în calitate şi cantitate a raţiilor soldaţilor îi va face mai eficienţi, dar glasul meu va fi precum al „celui ce strigă în deşert" şi mi se va spune că e mai uşor să critici decât să oferi o soluţie atunci când îţi lipsesc mijloacele. Există şi un grad de nemulţumire în rândul românilor, provocată de favoritismul în acordarea decoraţiilor, ordinul Steaua României fiind acordat într-un număr mai mare doctorilor, care nu au excelat în a-şi face meseria, decât soldaţilor ce au luptat. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8151, 16/28 octombrie 1877, p. 2, col. 1–2)

Chestiunea orientală revăzută

Bucureşti, joi, 30 septembrie/11 octombrie 1877

În prezent, este inutil să te gândeşti că s-ar putea efectua manevre pe câmpul de luptă. Ploaia nu a încetat să cadă din dimineaţa zilei de 30 septembrie; toate câmpiile din nordul Bulgariei sunt sub apă şi cât vezi cu ochii se întinde o mare de noroi, cu excepţia zonelor înalte din Balcani, unde a nins deja din abundenţă. Nicio armată nu se poate deplasa printr-o asemenea mlaştină. [...] Doar românii trudesc din greu la săparea tranşeelor, ajungând la 20 de yarzi[264] de „reduta însângerată"; cel puţin aşa se aude, căci nimeni nu poate confirma din observaţiile personale

[264] 20 yarzi = ~ 18 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

înaintarea românilor; noile ordine de la cartierul general au interzis oricărui corespondent de război prezența la Plevna. Indiscreția – sau mai degrabă presupusa indiscreție – de care a dat dovadă corespondentul ziarului londonez *Standard* a stat la baza emiterii acestui ordin; totuși, autoritățile militare nu pot fi învinovățite pentru o astfel de măsură de prevedere. Pentru moment, pot fi prezentate doar zvonuri; însă interzicerea prezenței reporterilor la Plevna este un semn că acalmia de acum este doar liniștea dinaintea furtunii, luptele urmând să înceapă în câteva zile, cu o înverșunare și mai mare. [...]

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8157, 22 octombrie/3 noiembrie 1877, p. 2, col. 1)

Un centenar în Est – Celebrând moartea unui erou

Vechea capitală a Moldovei – Povestea ultimului secol – Soarta tragică a unui român – Știri despre armata din Bulgaria

Iași, duminică, 2/14 octombrie 1877

Pentru a menține viu entuziasmul românilor și pentru a le reaminti soarta ce îi așteaptă dacă turcii ar câștiga prezentul conflict, guvernul a hotărât să celebreze, cu solemnitatea cuvenită, centenarul morții unuia dintre domnitorii[265] țării, un erou și martir pentru cauza independenței țării sale. Cum de două săptămâni vremea nu s-a îmbunătățit, astfel că doar zgomotul târnăcoapelor și lopeților se putea auzi pe front, aproape toți corespondenții s-au întors, unii având febră, alții pentru a participa la marea ceremonie de ieri. Serbarea centenarelor este nouă în această țară, ce nu are încă multe evenimente de marcă înscrise în analele sale, astfel că <autoritățile> și-au dat <cu această ocazie> toată silința pentru a întări patriotismul românilor și a-i pregăti pentru noi sacrificii. Am spus cam tot ce era de spus despre vechea capitală a Moldovei vara trecută, când, deși am petrecut mai multe zile în acest ospitalier oraș, nu am auzit nimic despre răposatul prinț, a cărui statuie amplasată în una din piețele publice nici nu mi-a atras atenția. Contextul este însă cel care contează, neglijatul călăreț fiind acum în centrul atenției.

---

[265] *Hospodars*. Este vorba despre Grigore al III-lea Ghica, sau Grigore al III-lea Alexandru Ghica, care a fost domn al Moldovei de două ori: 18 martie 1764–23 ianuarie 1767 și septembrie 1774–1 octombrie 1777 și al Țării Românești: 17 octombrie 1768–5 noiembrie 1769. După Tratatul de la Kuciuk-Kainargi din 1774, Austria s-a înțeles în secret cu Rusia și în 1775 obține de la Poartă Bucovina. Deoarece domnitorul a protestat vehement împotriva pierderii Bucovinei, austriecii au cerut turcilor să-l înlăture. Poarta a trimis un capugiu, Ahmed Cara Hisarli-aga, la curtea lui Grigore al III-lea Ghica, cu porunca de a-i comunica mazilirea și de a-l aduce viu sau mort la Istanbul; acesta l-a ucis la 1 octombrie 1777.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[...] Ceremonia a avut drept scop comemorarea acestui martir; deşi singurele trupe militare care au participat au fost pompierii şi garda civică, celelalte fiind plecate la război, ceremonia a fost frumoasă, punctul de atracţie fiind frumoasele doamne de la Crucea Roşie din Moldova. La prânz, împrejurimile catedralei[266], sau mai degrabă ale anexei – căci imensa clădire cu patru turle, viitoarea perlă a oraşului, nu este încă terminată – erau pline de preoţi, cu şi fără sutană, membrii diferitelor societăţi civile şi religioase, consilierii oraşului, poliţişti, cerşetori şi delegaţi din provincie. Aceştia din urmă au sosit în grupuri în ultimele 48 de ore, găsirea unei camere de hotel devenind astfel şi mai dificilă şi detestabilă decât de obicei. Fiecare grup avea cel puţin un stindard; nu-mi amintesc să fi văzut vreodată atât de multe steaguri într-un singur loc şi nu cred că exista în tot oraşul vreo fereastră la care să nu fluture un drapel. Cum biserica era mică, doar câţiva oameni au putut intra; pentru că delegaţiile nu au sosit într-o anume ordine s-a creat confuzie, poliţiştii întorcând din drum mulţi spectatori, care s-au urcat pe gard pentru a privi printre barele de fier, împingându-se şi dând din coate pentru a obţine un loc cât mai bun; spre lauda lor însă, făceau această cu umor, fără înjurăturile pe care le-ai fi auzit într-o asemenea situaţie în spaţiul anglo-saxon. Din când în când, cineva apuca o altă persoană de picior şi o dădea jos de pe gard pentru a-i lua locul, pentru ca locul său să fie luat apoi de altcineva mai puternic; nimeni nu părea însă să se supere, acţionând parcă conform principiului „dreptatea e de partea celui mai puternic". Câteva bătrâne încăpăţânate, ce arătau precum culegătoarele de mere[267] irlandeze, pândeau lângă poartă şi, când paznicii se uitau în altă parte, ţâşneau înăuntru, reuşind uneori să rămână înăuntru, dar de cele mai multe ori fiind scoase afară; aici, rămâneau din nou pe lângă poartă, aşteptând o nouă ocazie de a intra. Ghidul mi-a spus că aşa se întâmpla de la 6 dimineaţa şi se vedea că cei trei poliţişti ce păzeau intrarea erau epuizaţi; în schimb, bătrânele erau în continuare proaspete. Înăuntrul bisericii nu era loc nici să arunci un ac; toţi cei îmbrăcaţi prezentabil fuseseră primiţi, aceştia aşteptând două ore într-o atmosferă sufocantă, creată de mirosul de tămâie arsă şi de fumul lumânărilor. Într-una dintre scrisorile mele anterioare am relatat o ceremonia religioasă română, aşa că nu va mai fi nevoie să ofer prea multe detalii despre aceasta, cântată şi ea pe nas şi mai sumbră decât cea pentru Sf. Dumitru; liturghia pentru <domnitorul> mort a fost însoţită de o monotonă predică ce trebuia să rememoreze virtuţile şi faptele domnitorului martir. În cele din urmă <ceremonia religioasă> s-a încheiat, alaiul pornind în coloană spre locul[268] unde se afla statuia lui Ghica.

Înaintea coloanei mergea jumătate de duzină de jandarmi călare – special aduşi pentru această ocazie de la Bucureşti – apoi un grup de băieţi mici şi un numeros grup de popi îmbrăcaţi cu sutane negre, urmat de alte feţe ecleziastice frumos îmbrăcate ce mergeau prin noroi, cu părul lor lung ascuns sub gulerul hainei, mişcând cădelniţele şi intonând psalmi. Urmau apoi brigada de pompieri, cu

[266] Catedrala Mitropolitană din Iaşi.

[267] *Apple-women.*

[268] *Piaţa Belicul.* Dezvelit la data de 1 octombrie 1875, monumentul a fost amplasat pe strada Ghica Vodă în apropierea Mănăstirii Barnovschi şi al fostului Beilic turcesc din Iaşi, într-un mic parc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

căşti strălucitoare şi cei din garda civică, unii în uniformă, dar cei mai mulţi îmbrăcaţi pestriţ, ce îşi purtau puştile cu acea mândrie specifică cetăţenilor soldaţi ce defilează pentru prima dată în faţa unui public. Urmau apoi primarul şi membrii consiliului municipal, toţi mergând pe jos şi purtând în faţă emblema oraşului; apoi veneau studenţii şi profesorii de la Universitate, delegaţii din provincie şi ofiţerii şi soldaţii din armată ce se aflau acolo întâmplător, în permisie sau pentru recrutare. Din fericire, ploaia încetase cu o noapte înainte, dar străzile continuau să fie pline de noroi, murdărind astfel hainele fine ale participanţilor, mai ales pe cele strălucitoare ale arhiepiscopului şi ale membrilor clerului, care, spre deosebire de cele ale clerului catolic, păreau să fie alese după gustul individual al celui care le purta şi nu după o regulă <care să arate ierarhia> – totuşi, florile de un roşu aprins, pe satin de culoare albastră sau galbenă fac o puternică impresie, stârnind admiraţia pioasă a credincioşilor. Steagul „Uniunii doamnelor din Iaşi" marca ultimul grup oficial al cortegiului, încheiat de cetăţenii obişnuiţi, care doreau să-i aducă un omagiu ilustrului mort, dar nu mergeau pe jos, ci, ca şi doamnele din „Uniune", în propriile căruţe; multe din acestea erau foarte vechi, la fel ca şi ocupanţii unora dintre ele, încărcaţi cu diamante şi decoraţii de parcă ar fi mers la un bal la curte. Procesiunea a mers pe străzile Golia[269] şi Ilie[270], pe lângă primărie şi în jos spre Sf. Vineri[271], cântecele şi rugăciunile auzindu-se pe 2000 de voci; aici s-a oprit în faţa unui altar şi, după câteva clipe de linişte, au început din nou bocetele – cel puţin cred că erau bocete, căci nu mai auzisem vreodată ceva asemănător, poate doar de pe bărcile ce coborau pe râul Hudson[272], când eram în tabăra de cadeţi de la Fort Clinton[273]. Din fericire acestea nu au durat mult, căci nici un om civilizat nu putea asculta mai mult de cinci minute aceste bocete, fără să simtă nevoia să se ascundă în vreo pivniţă. De la Sf. Vineri la piaţa Beilicului, unde se află monumentul, pe locul „sfinţit de sângele eroului" distanţa este scurtă; nu însă la fel de scurtă a fost şi slujba de sfinţire a monumentului. Cu toţii, de la reprezentantul oficial al statului, plin de el, la mitropolit şi până la cel mai mărunt popă cu părul soios, au avut ceva de spus, acompaniaţi de gemete ce îmi aminteau de o adunare de negri; ai fi spus că erau cu toţii foarte „religioşi", dacă nu şi-ar fi întrerupt *rugăciunile pentru a vorbi despre alte lucruri*, reluând însă rugăciunea odată digresiunea încheiată. S-au ţinut cel puţin 20 de discursuri şi mulţi alţii aşteptau ocazia să vorbească, dar arhiepiscopul, un bătrân domn durduliu şi mărinimos, a dat semnalul de încheiere. Bietului om îi fusese de ajuns, discursurile şi rugăciunile cântate pe nas obosind până şi nervi săi tari. În cei 25 de ani de când era în ierarhia ecleziastică nu auzise aşa ceva; iar slujbele nu sunt de regulă însoţite de o plimbare

---

[269] Actuala stradă Cuza Vodă, pe care se află şi mănăstirea Golia.

[270] *Illia*. Uliţa Sfântul Ilie, în zilele noastre, Strada Vasile Alecsandri, uliţă situată între Uliţa Goliei (actuala stradă Cuza Vodă) şi Uliţa de Sus (bulevardul Independenţei). Strada a fost numită după Mănăstirea Sfântului Ilie, ce a existat între secolele al XVII-lea şi jumătatea secolului al XX-lea.

[271] Piaţa Sfânta Vineri.

[272] Râu în estul S.U.A.

[273] Una dintre fortificaţiile construite în timpul războiul de independenţă al S.U.A. pentru a controla traficul pe râul Hudson. Folosită de către Academia Militară Westpoint, fortificaţia a fost ulterior demolată, pe locul ei aflându-se astăzi oraşul Highlands, Orange County, New York.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de o oră şi jumătate prin noroi şi mocirlă; trupul şi mintea sa nu mai rezistau. Aşa că a dat semnalul de plecare, clopotele au început din nou să bată, preoţii şi-au reluat psalmii şi fiecare a depus o coroană de flori lângă piedestalul statuii, procesiunea pornind apoi către Primărie, unde reprezentantele „Uniunii doamnelor din Iaşi" urmau să lase steagurile, în amintirea ceremoniei de azi.

Potrivit localnicilor, ceremonia a fost frumoasă şi impresionantă, iar discursurile elocvente; asupra acestui din urmă punct nu mă pot pronunţa, pot însă spune că a fost un spectacol curios, deşi mare parte din originalitate s-a pierdut prin lipsa frumoaselor costume purtate odinioară de ţărani şi boierii de provincie, locul lor fiind luat de imitaţii prost realizate ale modei pariziene. În circumstanţele de acum, guvernul a dorit însă să ofere strălucire ceremoniei, nu din admiraţie pentru Ghica, reprezentant al unei aristocraţii opusă clasei politice ce se afla acum la putere, ci pentru a arăta lumii că independenţa României a fost unul dintre visele strămoşilor şi nu doar un truc politic folosit de actuala guvernare pentru a păstra frâiele puterii. De aceea ceremonia din data de 1/13 octombrie a fost importantă; aceasta alături de dorinţa de a vedea comportamentul populaţiei la comemorarea unui eveniment istoric, m-au făcut să particip la ceremonie şi să o relatez publicului american. Atât de multe lucruri s-au spus despre „descurajarea naţională" a românilor şi dorinţa lor de pace cu orice preţ, încât eram nerăbdător să văd aceste lucruri cu ochii mei; şi m-am convins că, cu excepţia proprietarilor de magazine, românii doresc să continue lupta. Precum cei ce fac un duş rece, românii au trecut peste efectul primul şoc. Sângele vechilor gladiatori daci s-a înfierbântat după multe secole, orice ezitare dispărând; până şi femeile, deşi îşi plâng soţii, fii şi fraţii morţi, nu doresc pacea, decât dacă aceasta aduce mult aşteptata libertate şi independenţă.

(*The New York Times*, vol. XXVII, no. 8160, 25 octombrie/6 noiembrie 1877, p. 2, col. 3–4)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

KONSTANTIN NICOLAEVICI FAVRIKODOROV

Despre voluntarul rus, de origine greacă, sosit în România la sfârşitul lunii mai a anului 1877 nu dispunem de date privind familia sau educaţia sa. Cele câteva informaţii ne sunt oferite de autor în notele de călătorie, publicate opt ani mai târziu în periodicul „Istoriceskii Vestnik". Potrivit acestora Fabrikodorov era grec, originar din Macedonia, care în 1854 s-a înscris în legiunea greacă înfiinţată de împăratul Nicolae I şi a participat alături de trupele ruse la războiul Crimeii, unde a şi fost rănit în lupta de la Cernaia. După încheierea ostilităţilor, K.N. Favrikodorov şi-a dat seama că întoarcerea acasă era primejdioasă şi presupunea multe riscuri, aşa că a preferat să rămână definitiv în Rusia, unde şi-a întemeiat o familie şi a deschis chiar o mică afacere cu panificaţie la Chişinău. În contextul izbucnirii conflictului din 1877–1878, potrivit propriei mărturisiri, mânat de recunoştinţa pentru noua patrie şi de dorinţa de a participa la eliberarea conaţionalilor săi de sub dominaţia otomană, s-a decis să se înscrie voluntar, prezentându-se la Statul Major General al armatei ruse (aflat de la mijlocul lunii aprilie la Ploieşti). După contacte succesive cu colonelul I.A. Artamonov (şeful unităţilor de cercetaşi) şi cu generalul M.D. Skobelev (cel tânăr) care răspundea de activitatea de culegere de informaţii, K.N. Favrikodorov a acceptat misiunea riscantă de a efectua o călătorie dincolo de Dunăre pentru a obţine informaţii despre dispunerea trupelor turceşti, armamentul lor, despre comandanţi şi şefi militari, dar şi despre punctele fortificate existente în oraşele de pe malul bulgăresc al Dunării.

Relatările voluntarului grec despre realităţile şi starea de spirit din România, precum şi descrierea curajoasei, dar riscantei sale acţiuni în nordul Bulgariei (Vidin, Rusciuk, Şistov), ni se par destul de veridice, mai ales că la data publicării lor principalii martori ai activităţii sale de culegere de informaţii erau în viaţă şi l-ar fi dezavuat public în cazul unei minciuni. Traseul prin ţara noastră al lui K.N. Favrikodorov s-a desfăşurat, potrivit relatării sale, între 29 mai–12 iunie 1877, interval ce cuprinde şi misiunea în nordul Bulgariei. Autorul ne oferă date despre sistemul de transport al epocii, reţeaua hotelieră şi alimentară, starea de spirit şi moravurile epocii. În opinia noastră, varianta integrală a relaţiei (care cuprinde şi evenimentele petrecute în Bulgaria şi descrierea aparatului militar otoman, a operaţiilor militare, a atitudinii şi componenţei populaţiei) se constituie într-un preţios izvor privind războiul ruso-româno-turc din anii 1877–1878.

În acelaşi timp apare şi o ipoteză interesantă ce derivă din faptul că primele informaţii ale agentului rus despre potenţialul uman şi de apărare al oraşului Şiştov au fost obţinute în prima decadă a lunii iunie 1877. Cum traversarea Dunării de către armata rusă a avut loc pe segmentul Zimnicea-Şiştov, iar construirea podului militar s-a desfăşurat în intervalul 10–15 iunie, nu este exclus ca în alegerea de către Statul Major rus a acestui punct de trecerea a fluviului o pondere însemnată să fi avut şi datele furnizate de Favrikodorov, care evidenţiau slaba dotare cu tunuri a oraşului şi gradul de dezorganizare avansată a puţinelor unităţi turceşti aflate acolo.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Amintirile unui spion al armatei ruse în războiul din anii 1877–1878[1]

p. 66 La începutul anului 1877, când un suflu patriotic cuprinsese întreaga Rusie şi când şi cel mai simplu rus era gata de orice jertfă, ca om pentru care Rusia devenise a doua patrie, n-am putut rămâne un spectator indiferent al dramei în desfăşurare. De aceea am considerat drept o obligaţie sfântă faptul de a mă pune la dispoziţia guvernului rus, aceasta cu atât mai mult cu cât scopul războiului era eliberarea de sub jugul turcesc exact a acelei ţări unde văzusem pentru prima dată lumina zilei şi învăţasem să-i urăsc pe turci.

Cei douăzeci şi doi de ani, petrecuţi prin asumarea de activităţi civile paşnice şi în special în domeniul comerţului şi al aprovizionării cu pâine, nu au trecut fără să lase urme: în calitate de voluntar în legiunea grecească <organizată de> împăratul Nicolae I[2], am stat cu pieptul descoperit în apărarea bastionelor Sevastopolului[3]. Inima, ca întotdeauna rămâne tânără, dar forţele <corpului> nu, şi cum evenimentele militare s-au succedat destul de repede în acest interval de timp, m-am trezit, la 42 de ani, deşi nu o mai credeam, că am devenit recrut. Au existat şi înainte gânduri şi vise despre intrarea în rândurile armatei, însă cu toate aceste dorinţe a trebuit să-mi caut un alt drum. Indiferent de voinţa mea împrejurările s-au complicat, aşa încât mi-a revenit însărcinarea de a servi în armată ca agent de informaţii – rol pe care mulţi nu îl socotesc demn de cinste şi de respect. Propun de aceea cititorilor înşişi să răspundă la întrebarea dacă rolul de agent este unul cinstit sau nu, pentru un soldat al armatei active.

[În continuare autorul insistă asupra calităţilor unui agent de informaţii].

p. 69 **Până la război – În Ploieşti – Intrarea în serviciu – Prima vizită la Skobelev – Traversarea Dunării – Întâlnirea cu păstorii şi transformarea mea în păstor**

M-am născut în oraşul Meliki[4], în Macedonia, din părinţi suficient de înstăriţi, care s-au preocupat să-mi asigure suficientă educaţie, atâta cât se putea oferi într-un mic orăşel de provincie.

Până la douăzeci de ani, am trăit pe lângă părinţi, ajutându-i în afacerile negustoreşti şi am călătorit adesea prin Turcia în scopuri comerciale, lucru care mi-a

[1] Traducere din K. N. Fabrikodorov, *Vospominania lazutcika russkoj armii v voinu 1877–1878 godov*, în „Istoriceskii Vestnik", an VI, oct. 1885, p. 66–87.

[2] Nicolae I (Romanov), împărat al Rusiei (1825–1855), rege al Poloniei (1825–1831).

[3] Referire la asediul Sevastopolului, cea mai importantă acţiune militară din timpul războiului Crimeii, care a durat un an (septembrie 1854–septembrie 1855).

[4] *Mirliki*, oraş în Grecia, intrat în componenţa Alexandriei după reforma administrativă din 2011.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dat posibilitatea nu numai să aprofundez <cunoaşterea> limbii turce, dar şi aproape toate graiurile Peninsulei Balcanice. În vremea războiului Crimeii, ca urmare a amintitelor înclinaţii, m-am înscris în legiunea grecească a împăratului Nicolae I, am plecat în Rusia şi am participat la apărarea Sevastopolului. În lupta de avanposturi de pe râul Cernaia[5] am fost rănit de glonţul unei carabine duşmane mai sus de cotul mâinii stângi şi am fost decorat cu ordinul militar „Sfântul Gheorghe" clasa a IV-a.

După terminarea războiului, întrucât întoarcerea acasă nu era lipsită de pericole, am rămas în Rusia, m-am stabilit în Chişinău[6], am luat cetăţenia rusă, m-am căsătorit, am întemeiat o familie şi am trăit în pace douăzeci şi doi de ani. Cel din urmă război m-a făcut să-mi dau seama că eram destul de bătrân. M-am frământat îndelung, gândindu-mă la soţie şi la îndatoririle către familie, însă dragostea pentru Rusia şi dorinţa de a fi folositor mi-au risipit îndoielile şi m-am hotărât să mă îndrept către teatrul de război. Lichidându-mi toate afacerile, am plecat către Ploieşti[7], unde am fost sfătuit să mă adresez şefului trupelor de cercetare ale armatei active, colonelului Artamonov, de la Statul Major, căruia puteam să-i fiu de folos în calitate de translator datorită cunoaşterii multor limbi.

Într-un asemenea sens, mi-am oferit de altfel şi eu serviciile la întâlnirea pe care am avut-o în ziua a doua a sosirii mele la Ploieşti, unde în acea vreme se afla sediul Cartierului General. Colonelul a început să mă întrebe despre trecutul meu, m-a privit atent, ca şi cum m-ar fi studiat <să-şi dea seama> cu cine are de-a face. Trebuie să adaug aici că, cel mai probabil, impresia produsă a fost în favoarea mea, aşa încât, după ce m-a privit din cap până-n picioare, m-a invitat să mă aşez pe un scaun <în faţa lui>. Apoi colonelul, care era foarte departe de ceea ce presupusesem eu, <mi s-a adresat>:

– Dar ce-aţi zice, dacă v-aş propune o mică plimbare prin Bulgaria? Dvs. vorbiţi şi cunoaşteţi bine // limba turcă la fel ca un turc şi de aceea pentru p. 70
dumneavoastră n-ar fi o problemă să vă daţi drept turc. În acest fel puteţi să ne aduceţi informaţii preţioase despre ce fac şi ce ridică ei în acea parte <a Bulgariei> şi prin aceasta v-aţi câştiga importante merite în faţa noastră.

Însă, domnule colonel – am îndrăznit eu – dvs. pentru a o spune pe faţă, mi se pare că îmi propuneţi să devin chiar spion...

– Ah, renunţaţi la acest cuvânt stupid! În general nu e vorba de un spion, ci de un cercetaş al armatei ruse, care se luptă pentru eliberarea fraţilor noştri...

Cuvânt cu cuvânt – după o jumătate de oră deja nu am mai văzut în propunerea şefului cercetaşilor nimic ciudat şi cu atât mai puţin ceva umilitor sau jignitor. Dimpotrivă, propunerea până la urmă m-a onorat, întrucât ea reflecta încrederea <conducătorilor> în persoana mea. Drept urmare, fără să mă mai îndoiesc, mi-am dat deplinul acord la propunerea Statului-major.

---

[5] Râu în Crimeea unde la 16 august 1855 a avut loc una din bătăliile importante din cadrul asediului Sevastopolului.

[6] *Kişinev.*

[7] În timpul războiului ruso-româno-turc din 1877–1878 locul unde armata rusă îşi stabilise cartierul general înaintea marşului spre Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Mâine dimineaţă veniţi devreme la mine şi veţi primi instrucţiuni – a încheiat întrevederea noastră colonelul Artamonov, iar eu m-am înclinat.

Să spun că m-am simţit deosebit de fericit primind o asemenea importantă şi specifică însărcinare ar fi împotriva adevărului şi n-aş putea nega acest lucru.

În realitate, în primul moment am fost uimit şi n-am putut da un răspuns despre ce se aştepta de la mine şi ce mi se va da să fac.

Pe de altă parte m-am bucurat că voi fi pe front şi în linia activă în conflictul aflat în desfăşurare, însă eram pe deplin conştient că îmi dădusem acceptul să servesc <patria> ca spion şi, aşa cum se spune, mă aruncasem singur în prăpastie, dar fără să-i ştiu adâncimea.

Gândul despre viitoarea mea situaţie m-a bântuit nu doar un singur minut; iar eu nu m-am străduit să-l îndepărtez. Imaginea s-a amplificat dintr-odată. Mă şi vedeam printre duşmani, gata să se arunce asupra unui străin azvârlit, Dumnezeu ştie de ce, în tabăra lor. Apoi, în acelaşi cap înfierbântat au început să se schiţeze nişte tablouri mai favorabile..., imagini ale succesului, ale decoraţiilor şi recunoştinţei întregii Rusii. Bântuit de asemenea gânduri, am adormit sau, mai bine zis, am aţipit; în somn mi s-a năzărit că am fost recunoscut de turci şi mă duceau să mă ardă în foc. Era ca şi cum aş fi suferit o boală îngrozitoare în care cădea pielea de pe mine, însă aceasta marca sfârşitul caznelor şi m-am trezit în nişte frisoane, asemeni unui şuvoi rece pe corp.

Dimineaţa a fost minunată. Pe cer nu era nici un nor, deşi în dialectul local românii îşi botezaseră oraşul „ploiosul"[8]. În primele minute, sub impresia nopţii
p. 71 care tocmai trecuse, m-am decis să nu mai continui contactele // cu şeful cercetaşilor, însă ruşinea încălcării cuvântului dat şi asumat ferm, fără a face nimic apoi, au izgonit din mintea mea aceste gânduri ruşinoase şi umilitoare.

M-am îmbrăcat la repezeală şi am plecat să-mi iau micul dejun la o cafenea învecinată unde am băut o cafea şi apoi pe la orele opt dimineaţa m-am prezentat din nou la <colonelul> Artamonov.

De această dată întrevederea nu a durat mult. Mulţumindu-mi pentru punctualitate şi urându-mi succes, colonelul mi-a înmânat un pachet gata pregătit şi bine sigilat, destinat generalului Skobelev al doilea[9] (cel tânăr), de la care urma să primesc instrucţiuni ulterioare, *mult mai amănunţite. El m-a rugat să mă îndrept* neîntârziat către Giurgiu, unde se afla, în acel moment, cartierul şi sediul eroului războiului din Turcmenia[10], care se afla detaşat la armata de la Dunăre pe postul modest de şef de stat-major al detaşamentului de la Giurgiu.

Pe 29 mai am plecat cu trenul în cursul nopţii, pentru a fi în dimineaţa următoare la Giurgiu. În dimineaţa de 30 <mai>, am găsit, fără prea multă greutate, sediul generalului Skobelev şi i-am înmânat pachetul pe care mi-l încredinţase colonelul Artamonov.

---

[8] Interpretare forţată a autorului, atât în text cât şi în nota de subsol, pentru semnificaţia denumirii oraşului Ploieşti.

[9] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general rus, comandant al Corpului de cercetaşi ai armatei ruse în 1877–1878. În faza finală a războiului M.D. Skobelev a condus avangarda armatei ruse care în februarie 1878 a ajuns la periferiile Constantinopolului.

[10] Referire la luptele duse de Rusia pentru cucerirea Turcmeniei, începute în 1868 şi soldate în 1881 cu cucerirea acestei provincii otomane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

M. D. Skobelev locuia într-o clădire aflată pe bulevardul care se întindea de-a lungul Dunării. Cu toate că era o oră matinală, l-am găsit în plină activitate. Împreună cu tatăl său (care-i fusese şef până atunci), şedea la o masă încărcată cu hârtii şi făcea planuri. Luând pachetul pe care i-l adusesem, el a început să citească repede documentele aflate în el şi care, cel mai probabil, se refereau la persoana mea. După aceea, în spiritul obişnuitei sale amabilităţi, mi-a propus să iau loc.

– Dvs. sunteţi deci acel Favrikodorov, despre care îmi scrie şeful cercetaşilor? Ei, ce să spun, îmi pare bine. Tot timpul este mereu ceva de făcut. Nu vă ascund că activitatea dvs. va fi însoţită şi de pericole destul de mari. Însă înţeleg că pe dvs., ca vechi soldat, pericolul nu vă sperie – mi s-a adresat generalul.

M-am înclinat şi i-am răspuns că toate forţele mele vor fi îndreptate către îndeplinirea în cele mai bune condiţii a însărcinărilor primite, pe care Excelenţa Sa va binevoi să mi le încredinţeze. Apoi, generalul s-a străduit să-mi explice, în linii generale, viitoarele mele obligaţii. El mi-a propus să mă inflitrez în ţara ocupată de inamic, să-i depistez forţele, compoziţia şi efectivele trupelor, să acord o atenţie specială punctelor întărite şi să depistez punctele slabe ale acestor fortificaţii. Toate informaţiile dobândite urma să i le comunic fie lui (generalului Skobelev), fie colonelului Artamonov.

– Acum, a spus în încheiere colonelul, trebuie să mergeţi să vă odihniţi de drum; gândiţi-vă, de asemenea, cum şi unde ar fi cel mai bine pentru dumneavoastră să treceţi în partea cealaltă. Diseară am să vă înmânez permisul care vă oferă acces la trecerea printre avanposturile noastre, însă eu vă sfătuiesc mai curând să nu recurgeţi la acest document, deoarece succesul misiunii dvs. depinde de secretul ei şi cu cât ştiu mai puţini despre ea, cu atât este mai bine. Zona este împânzită // de p. 72
spioni turci şi va fi o adevărată nenorocire dacă află de dumneavoastră.

Seara când m-am întors la general hârtiile care-mi erau destinate nu erau gata şi urma să aştept până a doua zi dimineaţă pentru a le primi.

Pe 31 mai l-am întâlnit pe Mihail Dimitrievici <Skobelev> pe pragul locuinţei sale. Văzându-mă pe geam că vin la el, mi-a ieşit în întâmpinare. Ne-am plimbat împreună pe malul <Dunării>, aici el s-a oprit şi arătând către malul celălalt mi-a spus:

– Veţi trece în Bulgaria, traversând Dunărea acolo unde credeţi că este mai sigur şi lipsit de pericole. Străduiţi-vă să pătrundeţi în toate oraşele de la Dunăre, de la Vidin până la Rusciuc inclusiv şi, fără a rămâne prea mult în punctele intermediare, încercaţi să aflaţi care sunt forţele şi mijloacele duşmanului, dar şi unităţile presupuse a fi în mişcare. Cel mai bine este să le vedeţi cu proprii ochi decât din relatări indirecte, provenind în special de la oameni care nu sunt militari. V-aţi gândit pe unde să treceţi Dunărea?

– Presupun – am răspuns eu – că va trebui să fac un ocol, prin Serbia...

– Da, pe aici ar fi mai greu, pe partea cealaltă mişună başbuzucii şi cerchezii şi riscaţi să cădeţi în vreo ambuscadă şi, fără a fi făcut nimic, să riscaţi şi să suferiţi mari primejdii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

O pedeapsă bună – reflectam eu – ar fi aceea de a fi spânzurat de tocul uşii sau eventual perpelit la foc mic. Am presupus, ca atare, că generalul ştia la fel de bine ce perspective îmbietoare mă aşteptau de cealaltă parte <a Dunării>.

Ne-am întors după aceea la locuinţa generalului, unde acesta mi-a înmânat biletul <de liberă trecere> iar eu, cuprins de o puternică nostalgie, mi-am luat rămas bun de la şeful cel cumsecade. „Dacă ai intrat în horă, trebuie să joci" spune o zicală rusească. Oricât de imprevizibil şi de necunoscut îmi părea viitorul şi cu cât mai primejdios, cu atât mai multă pasiune mă gândeam că voi pune în îndeplinirea însărcinării primite.

Trebuie spus că locul traversării <Dunării> îl alesesem şi mă hotărâsem asupra lui cu mai mult timp în urmă. Cea mai bună soluţie o reprezenta trecerea Dunării în apropierea oraşelului românesc Turnu-Severin, care era situat pe malul opus celui sârbesc. Fără a mai pierde nici o clipă, în aceeaşi zi am plecat din Giurgiu pe calea ferată la Bucureşti. De aici, prin Piteşti şi Craiova, pe 2 iunie <1877>, la amiază, am sosit la Turnu <-Severin>[11].

În cursul drumului, când am intrat în discuţie cu alţi pasageri, m-am prezentat drept negustor de peşte. Am continuat să joc acest rol şi la sosirea la Turnu-Severin şi drept urmare, atunci când m-am oprit la hotelul „Banceak", pentru a mă odihni şi a mânca ceva, am întrebat unde pot fi găsiţi cei mai buni
p. 73 pescari din împrejurimi. Stăpânul hotelului care mă găzduia s-a dovedit a fi // un conaţional grec, din Ianina, care mi-a recomandat o pescărie aflată la vreo şapte verste de oraş, în localitatea Calu-Ghermec[12] şi ţinută de un român, Ion Moraru.

Am tocmit un birjar şi pe la ceasurile zece seara mă aflam la pescăria respectivă. Stăpânul ei, dl Moraru, s-a dovedit a fi un bărbat zdravăn, la vreo patruzeci de ani, cu o faţă energică şi prietenoasă, uşor închisă la culoare din cauza arşiţei. Mi-a plăcut de la prima vedere, iar declaraţia mea că doresc să fiu un cumpărător permanent al produselor sale m-a făcut să beneficiez de cea mai călduroasă primire posibilă.

Când ceilalţi pescari, lucrătorii de rând <ai lui Moraru>, au ieşit din încăpere şi am rămas singur cu stăpânul afacerii, acesta m-a tratat cu un vin destul de bun. Am schimbat atunci sensul discuţiei, care avusese până atunci un caracter comercial, şi i-am expus acestuia dorinţa mea de a traversa Dunărea şi a trece pe malul celălalt în aceeaşi noapte.

– Dar ce diavol te mână pe malul celălalt, domnule, m-a întrebat Moraru, care părea destul de mirat. Chiar nu ai destul peşte pe partea asta a apei?

Un răspuns în doi peri n-ar fi servit la nimic şi doar o explicaţie definitivă părea potrivită pentru acest pescar atât de raţional, om cu capul umeri, drept care am considerat că este cel mai bine să-i spun adevărul, desigur în ceea ce mă privea. Scoţând din buzunar biletul de trecere pe care mi-l înmânase Skobelev şi arătându-i imprimată pe el pecetea mare cu sigiliu roşu, i-am declarat pe loc lui Moraru:

---

[11] *Turnîi*.

[12] Localitate azi dispărută, situată probabil pe actualul amplasament al com. Simian, jud. Mehedinţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Aceasta este pecetea prințului nostru, Carol; acesta mă împuternicește să culeg informații și date despre dușman. Acordându-mi sprijinul tău, îți vei dovedi astfel atașamentul pentru țara ta și conducătorul ei.

Cuvintele mele au avut efect; desigur că Moraru nu ar fi ezitat să-și slujească patria, însă, în egală măsură, era cât se poate de dispus să negocieze cu mine un preț cât se poate de bun pentru aceste servicii.

– Noaptea este întunecoasă – a zis el – auzi și dumneata cum clocotește Dunărea. Traversarea este lungă... Ce mai, una peste alta, dă și dumneata douăzeci de „napoleoni"[13], cam ăsta este și riscul.

I-am explicat mercantilului patriot că douăzeci de napoleoni este o sumă mult prea mare pentru trecerea unui om peste râu, chiar dacă acesta se numea Dunărea, însă el ținea cu înverșunare la prețul său.

– În alte vremuri aș fi făcut-o mai ieftin, dar acum este război. Nu se poate nicidecum mai puțin de douăzeci de napoleoni.

În cele din urmă ne-am înțeles pentru 15 napoleoni și am bătut palma.

Așa se face că la miezul nopții mă aflam într-o barcă lungă și subțire, condusă de mâna puternică a lui Moraru. Bărcuța noastră înfrunta valurile asemeni unei aschii de lemn oarecare. În fiecare moment te puteai aștepta ca ea // să se p. 74
răstoarne, iar atunci ți se putea întâmpla să faci o baie cât se poate de neplăcută; să dea Dumnezeu să nu fie decât atât, căci Dunării nu-i place să glumească. Am fost plăcut surprins de îndemânarea pescarului și chiar nu-mi mai părea rău de bani. Altul desigur ar fi putut-o face chiar pe gratis, însă nu și-ar fi făcut treaba la fel de bine cum o executa iscusitul Moraru. Lotca, scuturată de valuri, înainta totuși cu iuțeală, tăind cursul <Dunării>. În întuneric, malul opus apărea ca o masă întunecată, informă. Nu se vedea nici măcar un foc, orișicât de mic, și nici un semn al vreunei locuințe omenești. Acest lucru însă îmi convenea pe deplin.

Întâlnirea cu oamenii, noaptea, în situația mea, mai ales după ajungerea pe celălalt mal al Dunării, se putea sfârși cât se poate de prost pentru mine. Din această cauză, în chip firesc nu doream câtuși de puțin o asemenea întâlnire.

Iată-ne și pe mal. Am pus piciorul pe prima piatră care mi-a ieșit în cale, am strâns în tăcere mâna pescarului (de altfel nu era vremea pentru despărțiri mai cordiale), iar barca s-a îndepărtat imediat. [...]

Întunericul era total. Pe apă părea că strălucește ceva luminos, aici, mai jos, aproape sub nivelul malului nu se vedeau nici un fel de valuri.

M-am cățărat până sus, oprindu-mă doar un minut pentru a privi și pentru a asculta. În cele din urmă cotiturile malului m-au izolat de pânza luminoasă a fluviului. Terenul părea destul de neted, iar sub picioarele mele scrâșneau pietricele aspre, destul de numeroase. În față domnea o liniște absolută, care se întindea până spre munți, așa încât am coborât într-o vâlcea. Au trecut așa aproape două ceasuri. Din lateral, undeva în dreapta, se auzeau lătrături de câini, dar acestea erau destul de departe de mine. Eram atât bucuros, dar totodată și încordat.

---

[13] *Napoleon*. Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 franci, cu efigia lui Napoleon I și, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea, care a circulat și la noi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Nevoia de a mă orienta mă obliga să caut să întâlnesc nişte oameni, dar întrebarea era cum o să mă întâmpine ei pe mine? Aveau să fie prieteni sau dimpotrivă duşmani, gata să mă captureze la prima imprudenţă? Şi dacă erau duşmani, în ce ipostază ar fi trebuit să-i întâmpin? Aveam să reuşesc oare să-i înşel?

Acestea erau întrebările care mă frământau în acel moment. Ştiind că totul depinde de o întâmplare, de un complex de împrejurări sau de propria-mi isteţime, de adaptarea şi orientarea la condiţiile şi obiceiurile locale, mi-am impus să fiu mai liniştit.

Dorind să ies din chinuitoarea nesiguranţă în care mă aflam, m-am orientat după lătratul câinilor şi după circa o jumătate de oră am dat peste un sălaş de oieri.

Câţiva păstori, în care puteai să recunoşti fără mare greutate un grup de sârbi, erau aşezaţi în jurul unui foc care pâlpâia.

Le-am dat bineţe în ceea mai curată limbă sârbă, iar ei, fără să ezite, m-au invitat să împart cu dânşii modesta lor cină. A început o conversaţie. Fizionomiile păstorilor îmi inspirau cea mai deplină încredere. Erau desigur nişte oameni simpli, cu o viaţă dură, dar în mod sigur nu erau trădători. Cum convorbirea s-a învârtit în jurul războiului, după câteva fraze care le-au ieşit din gură, n-am avut nici cea mai mică îndoială privind sinceritatea patriotismului acestor oameni simpli, precum şi ura pe care o nutreau faţă de turci. //

p. 75 Atunci, fără nici o ezitare, mi-am deschis sufletul în faţa lor. Pentru ei, se pare că acest lucru nu a fost întru totul surprinzător. Apariţia mea în miez de noapte într-un asemenea loc izolat nu putea fi explicată decât prin nişte motive cu totul excepţionale, iar păstorii au sesizat asta, deşi nu se observa nimic nici în privirile şi nici în cuvintele lor.

Aici trebuie să atrag atenţia cititorului asupra unui lucru. Atât slavii de sud, cât şi, în mod curios, asupritorii lor – turcii, în ciuda durităţii şi asprimii lor, se abţin de la a pune întrebări unui om, mai ales dacă se întâmplă ca acesta să le fie oaspete. Peste tot, în răsărit, oaspetele este ceva sacru, aproape sfânt.

Atunci când am declarat noilor mele cunoştinţe că sunt ofiţer rus şi că am fost trimis de superiorii mei să culeg informaţii despre trupele turceşti, feţele lor au rămas aproape impasibile, dar în expresivii lor ochi negri am văzut cum sclipea curiozitatea.

Le-am explicat faptul că ruşii, dispunând de forţe numeroase, au pătruns în cea mai mare parte a malului nordic al Dunării şi că peste puţin timp vor intra în Bulgaria, pentru a pune capăt stăpânirii turceşti în Peninsula Balcanică.

După spusele păstorilor, în Vidin se afla o puternică şi <bine> înarmată oaste turcească, a cărei cavalerie era desfăşurată pe culmi, aşa încât ei socoteau că încercarea mea de a intra în oraş este o adevărată nebunie; ei au insistat să mă răzgândesc şi m-au convins că, dacă mă duc, merg la moarte sigură.

Odihnindu-mă după peripeţiile nopţii precedente, am decis să mă pregătesc pentru continuarea călătoriei. În capul meu a început să prindă contur ideea de a mă alătura păstorilor şi în felul acesta să pătrund în Vidin[14]. Costumul, cu toate

[14] Oraş în sud-vestul Bulgariei, port la Dunăre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

veşmintele care îl compuneau, mi l-au asigurat sârbii cei cumsecade, pentru o plată destul de mică; tot de la ei mi-am procurat şi vreo 15 berbeci de crescătorie. După ce m-am îmbrăcat, costumul acesta de cioban îmi acoperea doar parţial culoarea albă, imaculată, a pielii mâinilor, a pieptului şi a gâtului. Dar întreprinzătorii ciobani au găsit o soluţie şi m-au uns cu gudron de mesteacăn, pe care fiecare cioban îl are mereu asupra sa. După două ceasuri, graţie acestei operaţii, pieptul, gâtul şi mâinile mele au căpătat o nuanţă bronzată, de culoare închisă, cum au majoritatea ciobanilor obişnuiţi.

Îmbrăcat cu un veston vechi, cu pantaloni lungi vârâţi în cizme, cu o şapcă din piele de berbec jumătate ruptă, de sub care se iveau şuviţe de păr ca şi cum nu m-aş fi tuns un an întreg, puteam trece liniştit drept un prieten ocazional <al ciobanilor>, fără ca nimeni să mă poate recunoaşte. //

A doua zi spre seară m-am despărţit de inimoşii păstori care nu credeau că p. 76
voi rămâne în viaţă. Mi-am îndemnat turma de berbeci în direcţia râului Timoc[15], care serveşte drept graniţă sigură între Serbia şi Bulgaria.

II

Vidin – Nicopole – Şiştov – Rusciuk. Trimiterea primului raport către generalul Skobelev

Era noaptea târziu când am ajuns la râul Timoc şi am traversat, fără nici o opreliştе, podul mizerabil peste acest râu şi, pentru a fi corect, acoperit de paie şi murdărie, şi am ajuns pe teritoriul Bulgariei. De câteva ori a trebuit să mă opresc, pentru a permite turmei să pască şi pentru ca eu însumi să mă pot odihni. Noaptea a trecut fără evenimente deosebite, soarele deja răsărise când am intrat într-o localitate oarecare. Am întâlnit la intrarea în sat doi turci, pe care i-am apreciat ca fiind negustori; la întrebarea mea ce sat este acela, m-au luat în râs şi m-au înjurat cu asprime pentru faptul că deşi sunt cioban de acolo nu ştiu care e satul. Fireşte că n-am ripostat la ofensa aceasta cu totul nemeritată.

După cum am aflat după aceea, satul era locuit de bulgari şi se numea Racoviţa[16]. Trebuie să spun că drumul făcut pe jos întreaga noapte îşi spunea cuvântul asupra trupului meu; eram extrem de obosit. Trebuia să-mi odihnesc şi picioarele şi, desigur, trebuia să şi mănânc ceva. M-am îndreptat în acest scop către mica cârciumă a satului, aflată într-o mică piaţă lângă fântână şi mi-am întărit <forţele> cu un pahar de vin. Pâinea şi brânza le păstrasem de la sârbi şi le căram cu mine într-o traistă de lână peste umeri, cum poartă orice cioban autentic.

---

[15] Râu în Serbia.

[16] *Rahoviţ*, azi Kudelin, sat, com. Bregovo, regiunea Vidin, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cu toată oboseala pe care o simțeam, am hotărât să nu rămân mai departe în sat: pe de o parte mă temeam întrebări incomode și, în plus, trebuia să merg mai încolo. Racovița a rămas curând în spate.

Am traversat două sau trei sate locuite de bulgari, iar spre seară am ajuns în satul Kulata și aici, adăpostindu-mi berbecii în curtea hanului din localitate, am poposit pentru o noapte.

Am dormit adânc. Oboseala fizică a alungat teama din inimă și, pe lângă aceasta am început, încet-încet, să mă obișnuiesc cu noul statut. Succesul îți conferă mult curaj, iar primii mei pași în noua postură nu puteam să-i consider infructuoși.

De la Kulata până la Vidin rămăseserâ nu mai mult de 6–7 ore <de mers> pe drum și, sculându-mă devreme în dimineața următoare, la ora 5 a după amiezii //
p. 77 am intrat în oraș prin poarta „Vardar-Kipisî" exact în momentul când muezinii, din înălțimea minaretelor, chemau pe „drept credincioși" la rugăciunea de seară, cu strigătele lor obișnuite „Li-lah! Alah akbai".

Iar „drept credincioșii" în Vidin se adunaseră o mulțime. Peste 80 de tabere de nizami, cu alte cuvinte de infanterie regulată, fiecare având de la 660 la 800 de oameni, cu artileria obișnuită și anexele ei, erau răspândite o parte în oraș, o parte în împrejurimile acestuia. La fiecare pas dădeai peste ofițeri. În câteva locuri cânta muzica militară și grupuri de recruți făceau instrucție. Între aceștia din urmă se întâlneau și tineri de vreo 16 ani, dar și recruți bătrâni și bărboși. În ansamblu, majoritatea soldaților erau maturi, oameni sănătoși și activi, cu o mină veselă. Din toate elementele era evident că trăiesc destul de confortabil. Încălțămintea și hainele nu puteau fi de o calitate mai bună. Priveam cu curiozitate la acești tineri luptători și la echipamentul lor nou-nouț. În schimb cei rămași de cealaltă parte a Dunării erau niște soldați bătrâni, înarmați cu niște puști Krnka (învechite).

Bulgarii care locuiau acolo păreau înspăimântați. Se vedea clar că nu le era plăcut să trăiască într-o asemenea companie. Pentru berbecii mei am găsit destul de repede un cumpărător și cum nu am cerut un preț prea mare, târgul s-a făcut repede. I-am mânat până în curtea cumpărătorului și, primind de la acesta banii, am luat-o agale prin oraș pentru a studia locurile. Din păcate întunericul care se așternuse nu mi-a ingăduit să observ străzile și pe cei amplasați în cazărmi, așa că am decis să amân această operațiune pentru dimineața <următoare>. Pentru a înnopta, m-am adresat unui bulgar care ținea o mică cafenea. În asemenea cafenele, în care de regulă se comercializează vin și mastică, se adună toate soiurile de oameni și destul de des chiar, poți asculta cele mai recente informații. Am coborât în cafenea și m-am așezat în apropierea unui grup de bulgari care veniseră aici să bea un pahar de vin după teama din fiecare zi. Ce-i drept, soldați turci n-am văzut. Lor le era strict interzis să se îndepărteze de amplasamentele lor, iar noaptea toți trebuiau să fie la posturi.

Odată cu venirea serii s-au înmulțit în oraș patrulele călare sau pe jos, care adunau bețivii și cheflii și acest lucru a contribuit la restabilirea ordinii în oraș. Unul dintre ofițerii turci și-a pedepsit foarte aspru ordonanța, care venise să bea o dușcă de mastică în cafeneau deasupra căruia am locuit. Nici nu am mai văzut o
p. 78 altă națiune unde // ofițerii să se comporte în acest mod cu servitorii lor. //

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Din convorbirile cu bulgarii, am reuşit să aflu că detaşamentele din Vidin erau comandate de Osman-paşa, Djirit-paşa şi Ialdîval-paşa. În special Osman-paşa se bucura de un respect deosebit în rândul soldaţilor; era de remarcat energia cu care menţinea cât de cât disciplina, iar acest lucru i-a atras şi respectul locuitorilor <din Vidin>. Cetatea <Vidinului> se arăta ca bine dotată cu o mare cantitate de provizii destinate armatei, iar căratul acestora, ce nu înceta nici o clipă, devenise ceva permanent. Pe lângă armata <turcă> se aflau numeroşi englezi, având calitatea de medici şi ingineri. În dimineaţa zilei următoare m-am decis să iscodesc, plimbându-mă prin oraş şi pe lângă întăriturile dispuse pe înălţimile din jurul acestuia. În unele din aceste locuri turcii m-au gonit, în altele se uitau la mine ca la o ciudăţenie; în realitate cu şuba pe umeri şi cu o cămaşă ruptă păream destul de rufos, dar mi-au permis să trec, însoţindu-mă cu câteva înjurături.

În acest fel am reuşit să observ că pe zidurile cetăţii se aflau 84 de tunuri destul de noi, dintr-o producţie recentă şi, pe lângă acestea, patru baterii izolate, cu câte opt tunuri fiecare.

Pe o altă stradă câteva steaguri albe, cu semiluni roşii pe ele, confirmau că sectorul medical fusese instalat. Întrucât culesesem informaţiile necesare acestei etape, am considerat că şederea mai departe în Vidin nu-şi mai are rostul şi am decis ca, în aceeaşi zi, să plec mai departe.

Nu mai avea sens să călătoresc <deghizat> în păstor: rolul acesta fusese destul de ingrat, şi în plus era greu să presupun că voi putea obţine peste tot informaţii la fel de uşor, cum îmi reuşise în Vidin, datorită naivităţii santinelelor. Pe lângă toate acestea, călătoria împreună cu berbecii era destul de incomodă şi obositoare şi se desfăşura foarte încet.

Având în vedere toate aceste elemente, mi-am cumpărat un cal şi apoi un costum turcesc complet al unui locuitor turc bogat, precum şi armamentul de rigoare care se numeşte în limba turcă „salahlikî" şi care era compus dintr-un iatagan şi două pistoale. Toate aceste obiecte le-am cumpărat separat şi în locuri diferite pentru a nu atrage atenţia nimănui.

La sosirea nopţii m-am îmbrăcat şi ieşind din oraş am plecat mai departe *ţinând tot timpul malul Dunării în stânga.*

Mergând fără oprire nu am rămas nicăieri peste zi şi la venirea serii am rămas să înnoptez în micul orăşel Lom-Palanka, care nu avea nici un fel de întăriturî, iar în ziua următoare am ajuns la Nicopole. Am parcurs o etapă destul de însemnată a călătoriei mele datorită drumului cât şi iuţelii calului.

Oraşul Nicopole este situat într-o trecătoare lungă care merge de-a lungul malului Dunării, şerpuind printre stânci înalte. Partea oraşului dinspre malul <Dunării> era compusă din căsuţe turceşti mizere, cafenele modeste şi cherhanale pescăreşti. Partea centrală // a urbei era ceva mai bine construită şi aici era p. 79
concentrată pătura negustorească a orăşelului. Deasupra Nicopolelui se ridica citadela „Tunakali" (Turnul de la Dunăre), construită direct pe stâncă şi care dispunea de un zid lung şi înalt, cu patru colţuri şi susţinut de bastioane.

Vechea fortăreaţă, aflată în flancul drept al întăriturilor din Nicopole, era dotată cu 64 de tunuri de model vechi, iar pe celălalt munte se găseau trei baterii cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

câte două tunuri fiecare, de asemenea de model vechi, cu încărcarea prin culată. În ansamblu întăriturile nu păreau a fi într-o stare prea bună, aşa încât în principal dificultatea cea mai mare o reprezentau – pentru noi – condiţiile naturale.

În vremea şederii mele acolo, garnizoana din Nicopole era compusă doar dintr-o singură tabără de infanterişti, sub conducerea lui Aldîr-bei; dar ei aşteptau din moment în moment să vină întăriturile din Şiştov. Pe Dunăre, în faţa oraşului se aflau la ancoră două monitoare, fiecare fiind înzestrate cu patru tunuri de calibru mare.

La 45 de verste[17] de oraş se găseşte localitatea Plevna, locuită de numeroşi bulgari înstăriţi. Acest nume atunci era puţin cunoscut ofiţerilor ruşi, dar în două sau trei luni a devenit cunoscut nu numai în Rusia, ci şi în întreaga Europă.

Drumul de la Nicopole la Plevna merge de-a lungul malului înalt al cursului inferior al râului Osam[18], care este aproape secat în apropierea podului de lângă Muselim Selo[19], iar mai departe trece aproape paralel cu apele râului Vit[20], spre o câmpie muntoasă, înaltă, acoperită de păşuni verzi şi bogate.

În costumul turcesc mă simţeam mult mai bine şi aş putea spune chiar liniştit. Bulgarii pe care îi întâlneam pe traseu îmi cedau drumul cu anume teamă, iar soldaţii, ba chiar şi ofiţerii, intrau cu plăcere în vorbă cu mine, văzând în mine un patriot şi un ardent susţinător al războiului. În felul acesta îmi parveneau, destul de lesne, diverse şi disparate informaţii. Din această cauză, am hotărât să mă prezint drept un negustor turc patriot, doritor să se ocupe cu furnizarea de provizii pentru armată.

Următorul punct care îmi rămânea de vizitat era oraşul Şiştov. El era situat pe malul Dunării, pe partea cealaltă a fluviului aflându-se târguşorul românesc Zimnicea. Şiştovul a fost deja descris, atât de corespondenţii <de război> ruşi, cât şi de cei străini, aşa încât nu mă voi mai opri la prezentarea sa. În timpul şederii mele acolo, în drumul de la Nicopole către Rusciuk, eu am găsit în oraş cinci tabere de infanterişti (*nizami*), aflaţi sub conducerea lui Halil-Paşa. Unica baterie <de artilerie> se afla pe o stâncă, în flancul stâng, punct care domină atât Dunărea, cât şi oraşul pe jumătate ruinat. Soldaţii garnizoanei din Şiştov, atât datorită slăbiciunii lui Halil-paşa, cât şi din alte motive, erau cât se poate de nedisciplinaţi şi se ţineau numai de jafuri şi de beţii. *Malul Dunării, în acest loc, favoriza, după părerea mea,* debarcarea trupelor ruse, comparativ cu alte locuri văzute de mine şi, // din această
p. 80 cauză, în primul din rapoartele mele am menţionat Rusciuc, ce se găseşte pe malul drept al Dunării, puţin mai jos de gura de vărsare în fluviu a râului Lom. În perioada tuturor campaniilor şi războaielor anterioare dintre noi şi turci, această cetate a jucat un rol important. În acel moment de la ea pleca calea ferată spre Varna şi, în afară de aceasta ea are legături nemijlocite cu Şumla, punct care deschide drumul către trecătorile Balcanilor.

Prin căderea Rusciucului linia de apărare dunăreană îşi pierde practic orice importanţă. Turcii erau foarte conştienţi de acest lucru şi din această cauză se

[17] Veche unitate de măsură rusă echivalentă cu 1,0668 km.

[18] *Osma*, râu în nordul Bulgariei, afluent al Dunării.

[19] Probabil azi sat Muselievo, com. Pleven, Bulgaria.

[20] Râu în nordul Bulgariei, afluent al Dunării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

străduiau să ia toate măsurile pentru a face Rusciucul inexpugnabil şi de netrecut.

Cetatea, care domină din înălţime cursul Dunării, controlează pe de o parte traficul naval de-a lungul fluviului, iar pe de alta închide drumurile spre Şumla, Varna şi Târnovo.

În ceea ce priveşte mijloacele şi starea materială a Rusciucului văzut ca oraş principal al vilaietului dunărean, acesta se află într-o stare incomparabil mai bună decât toate celelalte localităţi dunărene ale Bulgariei. Aici se află toate consulatele statelor străine şi datorită prezenţei lor valii, caimacamii şi în general funcţionarii turci de toate rangurile nu îşi permit să facă nici un fel de abuzuri.

Oraşul era înţesat de trupe; ţi se părea că toate naţionalităţilor mahomedane îşi au aici reprezentanţii lor. Mundirele modeste ale nizamilor, ale redifilor şi mustafilor[21] se amestecau cu uniformele viu colorate, mai curând teatrale decât militare, ale albanezilor şi uzbecilor. Başbuzucii călări şi cerchezii încovoiaţi mişunau peste toţi, pe caii lor micuţi, dar rezistenţi.

În radă şi la ancoră, în faţa oraşului staţionau vasele de luptă „Azaziel", „Baladie", „Sultan-Samasi", „Dunaima", „Arcadia" (care aparţinuseră grecilor în timpul răscoalei din Creta), şi „Daghestan". Tot aici se aflau şi patru monitoare care nu mai aveau nici o putere activă, din cauza barajelor de mine, instalate de ruşi.

În jurul Rusciucului au fost adunate trupe până la 150 de mii <de oameni>. Din zi în zi era aşteptată sosirea comandantului suprem Abdul-Kerim-paşa, iar o parte a statului său major se afla deja în oraş.

În ciuda prezenţei în oraş a multor şefi militari importanţi, erau greu de spus că ordinea în oraş era restabilită. Rar se întâmpla să treacă o noapte fără omoruri, ale căror victime erau cel mai adesea soldaţii, căci era evident că între membrii diverselor tabere de infanterişti relaţiile nu erau câtuşi de puţin amicale.

Lăsând pe altă dată descrierea <oraşului> Rusciuc, voi relata în continuare în ce mod am reuşit să găsesc un mesager pentru trimiterea către generalul Skobelev a informaţiilor culese de mine. //

Necesitatea indiscutabilă şi mai ales neîntârziată de a transmite datele culese p. 81
nu-mi dădea linişte.

[Autorul descrie cum a trimis informaţiile culese generalului Skobelev prin intermediul unui marinar grec pripăşit la Rusciuc].

III

Rusciuc – Sosirea lui Abdul-Kerim Paşa. Bombardamentul – Plecarea din Rusciuc – Loveci[22] – Armata turcă – Plevna

p. 82

Apreciind importanţa Rusciucului pentru poziţia sa strategică, turcii nu şi-au precupeţit mijloacele <militare> pentru consolidarea sa. Cetatea a fost dotată cu

[21] Tunari

[22] *Lovcea*, oraş, regiunea cu acelaşi nume, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

tunuri de model nou – până la 24 la fiecare din baterile sale. Şanţurile au fost întărite cu piatră şi au fost împănate cu parapete şi contraforturi. Pe lângă aceasta şi la periferiile oraşului s-au ridicat fortificaţii suplimentare după cum urmează: 18 mari şi 24 mici.

Cea mai importantă fortificaţie, sub forma unei cetăţi izolate, se găsea în flancul drept şi se numea Leven-Tabcasî. Armamentul său era compus din 48 de tunuri şi era înconjurată de o întreagă reţea de tranşee, legate între ele prin coridoare săpate adânc, pentru a comunica între trupe în siguranţă în caz de pericol inamic.

<Turcii> acordaseră o mare importanţă şi aspectului sanitar al campaniei. În cetatea şi pe lângă trupele detaşate la Rusciuc, se aflau, potrivit relatării ofiţerilor turci, 270 de doctori şi peste 1 600 de felceri. Majoritatea personalului medical era compus din greci. Cu fiecare tren, împreună cu personalul <sanitar> soseau şi
p. 83 diverse accesorii sanitare. Astfel, la 9 iunie, chiar eu am // putut observa 116 imense pachete cu feşe şi bandaje şi 360 de tărgi pentru răniţi, destul de comode şi chiar luxoase. Tărgile acestea erau confecţionate din lână împletită; din punct de vedere medical erau mult mai comode şi mai igienice decât cele folosite în armata rusă.

O imensă moară cu aburi, deţinută de un grec, căpitanul Iani, măcina zi şi noapte cereale (grâu şi porumb) rechiziţionate din localităţile din împrejurimi. Însă era evident un fapt: căpitanului Iani nu-i plăcea ritmul acesta neîntrerupt, obositor chiar; plata nu o primise pentru măcinat, îi era doar promisă, şi dacă ar fi fost după el ar fi oprit de mult moara. În cele din urmă moara a ars ca urmare a focului bateriilor din Giurgiu.

Un mare număr de brutari pregăteau galeţi (pesemeţi uscaţi) pentru rezervele permanente ale armatei. Trebuie să recunosc că există o diferenţă uriaşă între aceşti biscuiţi ai lor, minunat de gustoşi şi picanţi, şi biscuiţii noştri zaharaţi de culoare închisă (neagră).

În fine, la 10 iunie a sosit îndelung aşteptatul comandant suprem, Abdul-Kerim-paşa[23]. În această zi, atât în cetate cât şi în taberele din jurul ei se observa o mişcare şi o animaţie deosebite. Totul se spăla şi se curăţa. Pe străzile pe unde trebuiau să treacă paşa şi aghiotanţii lui au fost atârnate ghirlande luxoase *multicolore. Toată conducerea <armatei> s-a adunat la gara de cale ferată.* Comandantul suprem a ieşit primul din vagon într-o uniformă simplă şi a primit rapoartele subordonaţilor săi. În acelaşi loc în care avusese loc o confruntare cu forţele noastre, el a analizat cu aceştia împrejurările luptei, după care, înconjurat de o suită strălucită şi numeroasă, s-a îndreptat către Levent-Tabiasî. Întorcându-se de acolo în tabără, el a dejunat în palatul guvernatorului local (*vali*), apoi a plecat să inspecteze celelalte întăriri.

Rezultatul acestei inspecţii a fost ordinul, dat în aceeaşi zi, de instalare a două noi baterii, între Rusciuc şi Prigo. Spre seară, în cinstea comandantului suprem, s-a dat o masă festivă care s-a prelungit până pe la ceasurile douăsprezece noaptea. În timpul mesei s-a decis ca Ali-paşa să fie trimis în Muntenegru, împreună cu o <nouă> armată de nouă mii de soldaţi.

---

[23] Abdul Kerim, comandant suprem al forţelor turceşti de la Dunăre; a fost însă înlocuit de la comanda supremă la 9 iulie 1877 de generalul Mehmed Ali (paşa.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Deşi este în vârstă, Abdul-Kerim se menţine destul de tânăr şi activ. Toate zilele din urmă el şi le-a consacrat, fără nici o odihnă, inspectării bateriilor şi fortificaţiilor, încheindu-le cu urcatul ca să vadă starea acestora din urmă. Paşa nu a fost prea comunicativ, iar planul său de campanie, dacă într-adevăr exista în realitate, rămâne o engimă şi un secret pentru toţi.

Din 12 iunie, din bateriile de la Giurgiu s-a declanşat un tir foarte susţinut asupra fortificaţiilor Rusciucului. Câteva obuze au căzut şi în oraş. Bateriile turceşti de pe malul <Dunării> au încercat să riposteze focului artileriei ruse, dar treptat-treptat au încetat // tirul. Nu numai sticla ferestrelor, dar chiar şi casele, în p. 84
special cele de structură mai uşoară, se zgâlţâiau de pe urma salvelor asurzitoare cu care răspundeau bateriilor din Rusciuc. În prima fază mai puteai crede că trupele ruse traversau Dunărea şi din cauza aceasta se declanşase canonada turcilor. Deşi pagubele făcute în oraş n-au fost aşa de importante, ca urmare a acestui duel <de artilerie> majoritatea locuitorilor din Rusciuc a preferat să plece din oraş; cei mai înstăriţi se grăbeau să plece cu trenul, împreună cu tot ceea ce aveau.

Canonada, fără a se opri în cursul nopţii, a continuat şi în zilele următoare.

Pe 17 iunie am plecat din Rusciuc. La început drumul pe care mergeam se întindea aproape paralel cu râul Kam-Lom, pe ale cărui maluri creştea o pădure tânără, măruntă. Destul de des mă întâlneam cu grupuri de bulgari, care se întorceau de la muncă – să care piatră pentru întărituri şi să pregătească şanţurile. Lângă satul Sumuli, ei curăţau locul pentru a instala acolo barăci de lemn pentru un spital. Drumul spre Loveci continua de-a lungul unui platou înalt, aflat între câmpuri îngrijit lucrate, cultivate cu grâu şi porumb şi care promiteau o recoltă bună. Pe marginea lor se aflau păşuni bogate, acoperite cu o iarbă deasă şi stufoasă, bună pentru oile lor. Până la Loveci am străbătut vreo patru verste, iar pe parcursul drumului erau dispuse tabere pentru unităţile de infanterişti, aceştia fiind preocupaţi să-şi ridice întărituri din pământ. La această treabă erau erau, evident, ajutaţi de bulgari. Era de la sine înţeles că operaţiile de săpat în sprijinul armatei turce erau efectuate de <locuitorii> bulgari, fiind obligaţi de turci. Aşa cum am avut ocazia să constat, nu o dată, turcii îi obligau pe bulgari să ridice şi să termine întăriturile chiar sub focul duşmanilor şi nu o dată aceşti lucrători gratuiţi mureau din cauza gloanţelor şi obuzelor armatei care se lupta pentru eliberarea lor. Pentru operaţiile de săpat, <turcii> strângeau locuitorii din satele înconjurătoare, care trebuiau să se prezinte împreună cu uneltele şi cu căruţele lor. Aşa se explica uimitoarea iuţeală cu care turcii, adesea în cursul unei singure nopţi, terminau uriaşele fortificaţii de pe dealurile înconjurătoare.

Drumul de la Loveci spre Plevna se desfăşoară la început pe o porţiune lină şi plată, dar apoi, pe măsură ce te apropii de Plevna, devine mai muntos. Plevna însăşi se află în mijlocul unui adânci depresiuni, ale cărei coaste sunt străbătute de râul Ciora, afluent al râului Vit. Crestele muntoase care la început se ridică lin, atingând ulterior cea mai mare înălţime, împrejmuiesc din părţile laterale, în mod abrupt, oraşul.

Am găsit în Plevna nu mai mult de trei sute de ostaşi <turci>, sub comanda lui Uzun-Nedjib. Pe fortificaţii, în <cartierul> Upanţe am observat o singură baterie <de artilerie>, însă zăbovind puţin la cafeneaua locală am aflat faptul că în curând

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

conducerea militară turcă a decis să întărească Plevna, concentrând aici forțe foarte
p. 85 puternice. Din zi în zi se aștepta sosirea unor ingineri // englezi, pentru care deja se pregătiseră <niște locuințe>.

Primarul bulgar <al orașului>, Zlatan Cerbadji, a primit ordinul să adune 3 000 de bulgari, împreună cu căruțele și uneltele necesare. Toate acestea te făceau să dai crezare zvonurilor, care susțineau că, în puțină vreme, se urmărea ca Plevna să devină o tabără puternic întărită care trebuia să joace un rol important în războiul aflat în desfășurare.

Populația, atât cea bulgară, cât și cea turcă, se afla într-o situație confuză și destul de grea. Apropierea armatei turcești producea groază, cunoscute fiind jafurile și devastările care o însoțeau. Desigur că mulți ar fi preferat să plece din oraș, dar trebuia să te gândești de două ori, pentru că orice încercare de acest fel putea fi urmată de consecințe neplăcute. Este cât se poate de adevărat că de fugit se putea fugi lesne, dar se presupunea de la sine că <într-o asemenea situație> trebuie să te lepezi de tot avutul tău. Pe de altă parte, zvonurile care circulau despre traversarea soldaților la Șiștov și înaintarea către Târnovo făceau cât se poate de verosimilă apariția lor la Plevna, ori acest lucru neliniștea foarte mult populația turcă. În rândul acesteia clerul <musulman> răspândise cele mai incredibile știri despre brutalitatea extremă a soldaților ruși și a înclinației lor spre jafuri și violarea femeilor. Faptul că nici comportamentul turcilor nu era prea diferit era totuși ultima lor problemă. Din această cauză ei se pregăteau să-și strângă și să-și depoziteze avutul, pentru a avea posibilitatea să fugă din oraș în momentul apariției trupelor ruse în împrejurimile <cetății>. În ceea ce-i privește pe bulgari, acestora nu le rămânea altceva de făcut decât să aștepte răbdători desfășurarea evenimentelor și, având în vedere posibilitatea unor momente mai puțin plăcute, să-și ascundă lucrurile mai de preț și să ascundă rezervele de legume și de cereale.

Pentru a evita vreo întâlnire neplăcută, am preferat să iau din nou drumul Serbiei și, traversând de aici în Valahia, să mă întorc apoi în Bugaria, unde se afla în acel moment sediul cartierului nostru general, pe care speram să-l găsesc deja în Șiștov.

Pe drumul de întoarcere de la Plevna, prin satele bulgare am întâlnit numeroase grupuri de başbuzuci și de cerchezi, care se ocupau cu strângerea proviziilor alimentare și a vitelor. Aceste produse (împreună cu animalele) fuseseră deja rechiziționate ca urmare a informațiilor primite de la autoritățile locale, care stabileau cu cât poate să contribuie fiecare sat. Nu a fost o decizie înțeleaptă, deoarece fiind păstrate în condiții foarte bune de către turci, ele au fost capturate de armata rusă atunci când a ocupat taberele respective.

Am efectuat bine drumul de întorcere peste Dunăre cu ajutorul unor barcagii sârbi, care m-au debarcat pe țărmul românesc puțin mai jos de Turnu-Severin[24]. Până la acest <oraș> am ajuns pe jos și, cumpărând un costum de haine european pe măsura mea, m-am îndreptat cu trenul către Giurgiu și apoi am ajuns la Zimnicea[25]. De aici am traversat <Dunărea> și am ajuns la Șiștov[26], unde se instalase deja cartierul general al armatei ruse.//

---

[24] *Turno-Severina.*

[25] *Zimnițeiu.*

[26] Svištov, oraș, regiunea Veliko Târnovo, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Şiştovul nu mai semăna câtuşi de puţin cu oraşul bulgăresc anost şi plicticos, p. 86
aşa cum îl întâlnisem eu cu ocazia primei sosiri de la Vidin, când aici se afla încă Halil-paşa cu infanteriştii săi.

Bulgarii, deveniţi dintr-o dată „fraţi de suflet", nu mai aveau aerul acela abătut şi chinuit. Tinerii îşi procuraseră şepci din blană de oaie, puseseră pe ele câte o cruce şi etalau cu mândrie acest acoperământ <al capului> interzis înainte <de venirea ruşilor>. Aurul rusesc, asemenea baghetei magice a unui vrăjitor, înviorase şi înviase comerţul local. Fiecare cocioabă, orice colţ liber se transforma într-un magazin unde orice mărunţiş, orice lucru cu gust răsăritean se vindea la preţ bun şi găsea numeroşi cumpărători în persoana generoşilor ofiţeri ruşi cărora draga de România încă nu le golise buzunarele. În catedrala din Şiştov bat din nou clopotele, aduse de undeva de la ţară, unde au fost ascunse pe timpul stăpânirii turceşti.

Şiştovul este realmente înţesat de trupe şi zile întregi podul[27] făcut între Şiştov şi Zimnicea este permanent ocupat cu traversarea trupelor şi a muniţiilor, care sosesc aici din Moldova. Malul celălalt este plin de fum din cauza prafului. Insulele de pe Dunăre, înviorate de venirea primăverii, se înalţă deasupra apei şi încep să se acopere cu verdeaţă. Un mare număr de bărci circulă pe Dunăre, fără a se mai teme de monitoarele turceşti, acestea fiind blocate de barajele de mine şi explozibil în faţa fortăreţelor turceşti. Totul renaşte la viaţă şi capătă din nou speranţă. Cele dintâi succese au ridicat moralul, nu numai al tinerilor, capete înfierbântate, dar au influenţat şi pe cei precauţi şi prevăzători.

Începutul favorabil <al campaniei> le insuflă tuturor speranţa unei încheieri cât mai rapide <a războiului>. „Încă o lună, cel mult două şi războiul se termină", aceasta auzi în toate discuţiile şi cel mai adesea această frază iese din gura acelora care ar trebui să ştie că turcii nu sunt chiar aşa de slabi şi că victoria pe care o vom obţine asupra lor ne va costa destul de scump... În acel moment, chiar nu puteau fi obţinute succese rapide cu armata puţin numeroasă care traversase fluviul în Bulgaria şi care din primele momente începuse să se răspândească pe un spaţiu mare, desfăcându-se în detaşamente mai mici.

Odată sosit la Şiştov (în jur de 24 iunie) am predat colonelului Artamonov raportul călătoriei mele şi i-am înmânat acestuia o descriere completă a fortificaţiilor şi punctelor întărite din <cetăţile> Nicopole şi Rusciuc, cu indicarea clară a numărului de tunuri şi a dispunerii tuturor întăriturilor. Totodată eu i-am transmis tot ceea ce observasem referitor la componenţa armatei turceşti, armamentul ei, proviziile, rezervele militare şi partea sanitară. Apoi am atras atenţia colonelului asupra prezenţei în armata inamică a multor ofiţeri englezi, în cea mai mare parte artilerişti şi ingineri. După aceea am indicat dispunerea detaşamentelor, numind şi indicând cu aproximaţie // forţa lor, indicând numele principalilor conducători de p. 87
unităţi, începând cu comandantul suprem. Scrisoarea mea, trimisă pe căi ilegale din Rusciuc, fusese înmânată la vremea ei generalului Skobelev (cel tânăr), întrucât compatriotul meu, grecul Dimitraki se dovedise a fi un om de încredere.

[27] Autorul se referă la un pod din vase militare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Chiar în timpul îndelungatei mele relatări a sosit şi generalul Skobelev (cel tânăr), căruia am fost obligat să-i repet descrierea peregrinării mele <prin Bulgaria>, iar cei doi şefi militari s-au arătat foarte mulţumiţi de mine, remarcându-mi curajul şi spiritul de iniţiativă. După acesta generalul Skobelev mi-a declarat: „Ei, acum m-am convins şi eu că nu degeaba ai luptat la Sevastopol. Acum odihneşte-te, dar mâine să vii din nou, am pentru dumneata o nouă însărcinare". Eu am presupus că urma să fiu răsplătit într-un mod mai substanţial, eventual să fiu ridicat în grad şi apoi scutit de greaua şi periculoasa-mi îndeletnicire şi m-am prezentat la raport în ziua următoare. Nu mică mi-a fost unimirea când colonelul Artamonov mi-a propus să mă duc din nou în Turcia şi să ajung până la Adrianopol.

Nedorind să resping chiar de la început misiunea pe care voia înaltul ofiţer să mi-o încredinţeze, i-am răspuns că, în ceea ce mă priveşte, nu am nimic împotrivă să-mi jertfesc viaţa în folosul Rusiei, însă am adăugat după aceea că riscându-mi în fiecare minut viaţa într-o asemenea periculoasă expediţie, trebuie totuşi să mă gândesc şi la nevasta şi copiii mei care, în cazul morţii mele vor rămâne în restrişte, deoarece nu puteam să le las nici un capital.

– Dar oare crezi că guvernul şi ţara noastră nu vor fi recunoscători şi nu vor aprecia cum trebuie eforturile dumitale? Poţi să fii sigur că noi ne îngrijim de oameni ca d-ta şi că în cazul decesului dumitale familia îţi va fi asigurată pentru tot restul vieţii. Te asigur că eforturile îţi vor fi răsplătite cum nici nu te gândeşti; ca urmare adu-ne cât mai curând date despre obiectivele pe care ţi le va indica generalul Skobelev.

Nu mi-a rămas decât să-i mulţumesc pentru amabilitate şi primind, la timp, instrucţiunile necesare, să mă aştern din nou la drum.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

APOLLO MLOCHOWSKI DE BELINA

(1837–19?)

Despre jurnalistul Apollo Mlochowski de Belina dispunem de foarte puține date biografice. Cunoaștem că este polonez de origine, naturalizat în Franța și că este autorul lucrărilor: *Le catholicisme romain et l'orthodoxie russe (1386–1870)* Paris, 1870; *Les Polonais et la Commune de Paris* (Paris 1871), *Le salut de l'Espagne* (Paris, 1875) și *Nos peintres dessinés par eux-même* (Paris, 1883). Cei mai mulți consideră că De Belina a fost inițial un pseudonim, pentru ca apoi să fie adăugat numelui polonez. Ei se bazează pe faptul că volumul despre rolul emigrației poloneze înainte și în timpul Comunei din Paris este semnat De Belina. Autorul precizează pe copertă că lucrarea este o culegere de documente despre război și comuna din Paris (*Documents sur la guerre de 1870–71 et sur la Commune*).

În timpul războiului din 1877–1878 el a fost acreditat de ziarul francez „L'Estafette" să ofere cititorilor informații de la fața locului despre evoluția frontului. Însemnările sale au fost publicate la Paris, în 1878, sub titlul *De Paris à Plevna. Journal d'un journaliste. De mai à décembre 1877.* Ajuns la Viena de la Paris, el călătorește cu trenul prin Bucovina, trece prin Cernăuți, Suceava, unde constată că „funcționarii români vorbesc franțuzește și sunt foarte afabili", Roman, București. Despre capitală consemnează discrepanța dintre centru, cu hoteluri elegante și scumpe, străzi pavate și bine luminate pe timpul nopții, străbătute de trăsuri luxoase și periferie, menționează ziarele apărute și corespondenții străini întâlniți. La Ploiești, oraș plin de grădini, „foarte frumos", cu case „mici, dar curate, primește de la colonelul Mihail Alexandrovici Hasenkampf, secretarul marelui duce Nicolae, legitimația de corespondent de front și instrucțiuni privind ceea ce ar trebui să cuprindă știrile către redacțiile la care erau acreditați. Revenit în București asistă la trecerea în revistă a legiunii bulgare, la primirea la gară a prințului sârb, Milan Obrenović, descrie prânzul oferit țarului de principele Carol și notifică despre spectacolele de amatori pentru Crucea roșie, susținute de membri ai marilor familii românești. În drum spre linia frontului trece prin Giurgiu, Zimnicea, asistă la trecerea Dunării, vizitează orașul bulgar Șiștov. În descrierea campaniei din Bulgaria, Mlochowski face foarte scurte referiri la români și acestea critice, expediază contribuția ostașilor români la cucerirea Griviței, sunt minimalizate acțiunile și vitejia acestora în predarea lui Osman pașa.

Despre Apollo Mlochowski de Belina a scris Nicolae Iorga, *Un cercetător al României în vremea războiului de independență*, în „Revista istorică"; Adrian-Silvan Ionescu, *Penel și sabie. Artiști documentariști și corespondenți de front în războiul de independență (1877–1878)*, București, 2002, p. 21, 23, 59, 85, 95; Idem, *România în vreme de război. Observațiile unui corespondent de front de la 1877*, în *Vers l'Orient européen: voyages et images*, București, 2009, p. 251–264; Idem, *Modă și societate urbană în România epocii moderne*, București, 2006, p. 341, 343; Idem, *„The City of Pleasure": Romantic Bucharest through the 19th Century Travellers' Eyes and Pionner Photographer' Lenses*, în „Studii și cercetări de istoria artei", serie artă plastică, tom 4 (48), p. 29–74; Daniela Bușă, *Militari și reporteri de front, martori ai războiului de independență*, în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. XXX, 2017, p. 36–45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

APOLLO MLOCHOWSKI DE BELINA

De la Paris la Plevna. Jurnalul unui ziarist. Din mai până în decembrie 1877[1]

Capitolul II

[...] Frontiera României – Roman – Convoaie de trupe – Patrulele cazacilor – Soldaţi păzind liniile româneşti – Dorobanţi – Sosirea la Bucureşti –
p. 25 **Dificultăţi de cazare – Proclamaţia de independenţă a României – Prinţul Carol – Marele duce Nicolae[2] – Consideraţii politice privind proclamarea independenţei – D. Brătianu[3]**

p. 29 [...] Ajungem în sfârşit la Suceava-Iţcani[4], frontiera României. Acest oraş ar putea deveni în curând o adevărată fortăreaţă. În jurul oraşul sunt înălţimi care-l vor întări doar într-o zi. Vizita la vamă a fost terminată repede. Funcţionarii români vorbesc franceza şi sunt foarte amabili. Am devenit mai încrezători după ce am găsit o masă bună cu un excelent vin de ţară, de *Drăgăşani*[5], cred, care seamănă puternic cu cel din Burgundia. Bucuria noastră a fost şi mai mare când am primit o frumoasă monedă de argint de 1 sau 2 franci cu efigia prinţului Carol al României.

Ţăranii de la frontieră sunt ceva mai prost îmbrăcaţi, simţim că suntem în apropierea Carpaţilor.

Începând de la Roman, întâlnim o afluenţă de ofiţeri ruşi şi de convoaie militare. Toţi aceşti ofiţeri sunt eleganţi, uniforma rusească este superbă şi ei o poartă cu bucurie. Ofiţerii au figuri marţiale, seamănă bine cu ofiţerii francezi mai degrabă decât cu cei prusieni, deşi se încearcă a se introduce în armata rusă obiceiurile şi practicile armatei prusiene. Toţi poartă chipiuri din pânză albă pentru a se apăra de soare. Soldaţii sunt superbi şi au o mare grijă de puşca lor Berdan[6].

---

[1] Traducere după Mlochowski De Belina, *De Paris à Plevna. Journal d'un journaliste. De mai à décembre 1877*, Paris, 1878.

[2] Nicolai Nicolaevici Romanov (1831–1891), fiul ţarului Nicolae I şi fratele ţarului Alexandru al II-lea, comandantul armatei ruse în războiul din 1877–1878 în calitate de mareşal.

[3] Dumitru (Dimitrie) C. Brătianu (1818–1892) diplomat şi om politic liberal, fratele lui Ion. C. Brătianu, Fondator al Comitetului Revoluţionar (1848) din Ţara Românească, Ministru de Externe (ianuarie–martie 1859), ministru de interne (martie–august 1860), ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (martie–august 1867), preşedinte al Consiliului de miniştri (aprilie–iunie 1881), ministru al Afacerilor Străine (aprilie–iunie 1881).

[4] *Soutchava – Itzkani*

[5] *Drogosani,* municipiu, jud. Vâlcea. Zona viticolă Drăgăşani se extinde în vestul şi nordul oraşului şi se compune din mai multe arii viticole repartizate pe localităţi: Dealul Oltului, Drăgăşani, Călina, Prundeni, Zăvideni, Orleşti şi Scundu, Suteşti, Verdea şi Mitrofani, Creţeni, Nemolu, Aninoasa şi Olteanca. Podgoria are o vechime de peste 500 de ani, multe din vii fiind proprietăţile banilor Buzescu şi Ghica sau ale principilor Gheorghe Bibescu şi Barbu Dimitrie Ştirbei.

[6] Puşcă creată de americanul Hiram Berdan în 1868, folosită de armata rusă în intervalul 1871–1990.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La fiecare staţie <de cale ferată> întâlnim patrule de //cazaci urcaţi pe cai p. 30
mici, asemănători cailor din Tarbes[7]. Suliţe mari sunt legate în bandulieră la spatele cavalerilor. Pichete de infanterie păzesc în apropierea gărilor, străbătute în toate direcţiile de ofiţeri de toate gradele ce soseau şi plecau spre Ploieşti, sediul cartierului general al marelui duce Nicolae, comandantul şef al armatei sudice.

Simţim că ne apropiem de teatrul de război – lungi convoaie cu provizii brăzdează drumurile, păzite de escadroane de cazaci.

Îi vedem pe *dorobanţi,* soldaţii români al căror acoperământ de cap este atât de original, o căciulă din blană aproape atât de mare cât a căciulilor din păr a grenadierilor noştri din garda imperială, dacă nu este chiar o căciulă în forma uneia frigiene care a fost pusă peste ea. – Uniforma acestor soldaţi este mai sărăcăcioasă şi *dorobanţii* nu au nici broderii, nici bocanci, ci un fel de sandale spaniole <legate> strâns cu şnururi[8] – pur şi simplu urâte. Ofiţerii lor au uniforma *moblots* de la 1870–71 sau mai bine a fostei gărzi naţionale[9]. Feţele sunt închise <la culoare>, arse de soarele Orientului. –Se crede că românii au sânge ţigănesc în vene din moment ce pielea lor este închisă şi în contrast cu cea a soldaţilor ruşi.

Ne-a trebuit douăzeci de ore pentru a ajunge la Bucureşti, la fiecare oprire trenului expres se oprea pentru a lăsa să treacă trupele. // p. 31

După cinci zile de voiaj am ajuns la gara Târgovişte la 22 mai şi am intrat curând în capitala română.

Prima noastră impresie este că Bucureşti este departe de frumuseţea care i se atribuie.

Am mers prin mahalale[10]. Ce sărăcie! La fiecare pas roţile trăsurii noastre intră în băltoace şi trecem prin faţa caselor care seamănă cu colibe şi sunt înconjurate de garduri din lemn putred. Din loc în loc, există terenuri goale se află îngrămădite mormane de gunoaie. Pe străzi erau câini, pui, curcani, porci. În sfârşit, lângă aceste case sărăcăcioase vedem adevărate palate şi echipaje se rostogolesc zgomotos pe lângă căruţe trase de boi.

Intrăm pe strada Mogoşoaiei[11], cred că este singura locuibilă. Casele sunt construite cu luxul marilor capitale europene. Există un magnific teatru şi multe hoteluri pline cu ofiţeri şi străini de toate naţiile în care elementul grec pare să domine.

În sfârşit, după ce am încercat inutil să ne cazăm la hotel Huges[12], am ajuns să găsim ospitalitate la *Grant Hôtel du Boulevard*[13], clădire de asemenea măreaţă

---

[7] Comună în sud-vestul Franţei, departamentul Hautes–Pyrénées.

[8] *cordons.*

[9] Autorul se referă la gărzile naţionale mobile, create în Franţa prin legea din 1868 (Moblots), auxiliare al armatei active, ce acţionau în paralel, cu rol în apărare. Serviciul în aceste gărzi era de cinci ani. Ele erau organizate pe sistem militar, cu unităţi de infanterie şi artilerie corespunzătoare administraţiei civile. Întreaga gardă mobilă, la nivelul naţiunii, alcătuia o rezervă de aproximativ 600 000 de oameni.

[10] *faubourgs.*

[11] *Rue Mogosoi*

[12] Hotel construit de belgianul Donat Hugues între 1856–1860, aflat în apropierea fostului Teatru Naţional pe Calea Mogoşoaiei, ulterior Calea Victoriei. Hotelul avea două etaje şi 40 de camere, al căror cost era destul de ridicat pentru acele vremuri. Către sfârşitul secolului al XIX-lea a intrat în proprietatea vestitului cofetar Georges Riegler, care a mai ridicat un etaj şi a mansardat clădirea.

[13] Construcţia, începută în 1865 după planurile arhitectului Alexandru Orăscu, se află la intersecţia Căii Victoriei cu bulevardul Regina Elisabeta de azi. Terenul a fost cumpărat de Jacques

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unde am întâlnit confortul hotelurilor elveţiene. De exemplu, preţurile sunt incredibile. O modestă cameră se închiriază cu 12 franci pe zi. Trebuie să fii nabab
p. 32 pentru // a-ţi permite luxul unui apartament la *Grant Hôtel du Boulevard*.

Prânzul este bun, în mod sigur bucătăria românească merită să fie clasificată, mai puţin felurile româno-ungureşti foarte condimentate care se adresează stomacurilor mai puţin sensibile decât unui stomac parizian. O! Acest condiment! O carafă de apă din Dâmboviţa nu stinge focul care arde.

Şi ce apă! Un proverb românesc spune: „*Dambovitza apa dulce cine bea nu se mai duce*" Ce şovinism! Această apă este detestabilă, celebrul actor român Millo[14] a făcut o parodie acestui dicton popular şi a spus pe bună dreptate: „Dâmboviţa apă dulce, apă proastă, cine o bea nu o va mai bea". Spunem că cel care a băut apa Dâmboviţei preferă sigur vinul de *Drăgăşani*.

Sala de mese frumos decorată şi foarte curată, mai puţin rufăria care nu fusese schimbată destul de des, este un adevărat turn Babel unde se vorbesc toate limbile din lume.

O muzică militară ne aduce la ferestre: un regiment român defilează cu stindardul său, nou, echipaje strălucitoare înhămate după moda rusească urcă în sus pe strada Mogoşoaiei.

Ce se întâmplă? – Ni se spune că este o primire la palatul princiar şi că se va
p. 33 proclama independenţa României. //

Ne îndreptăm spre palat şi asistăm la ceremonie. Prinţul Carol al României, având la dreapta pe marele duce Nicolae Nicolaevici, comandantul-şef al armatei ruse, la stânga pe principesa Elisabeta[15], în spate lui statul major al marelui duce Nicolae, statul major român şi domnii Catargi[16], Brătianu[17], Kogălniceanu[18], primeşte corpul diplomatic şi dl Rosetti[19] dă citire actului <prin care este proclamată> independenţa României.

Herdan. Inaugurat în 1871, a purtat iniţial numele de *Hotel Herdan*, având la parter un restaurant franţuzesc şi librăria Alcalay. Din 1877 hotelul s-a numit *Grand Hôtel du Boulevard*, fiind unul dintre cele mai luxoase şi scumpe hoteluri din Bucureşti, primul care a avut apă curentă. În preajma izbucnirii războiului de independenţă o cameră modestă costa 12 franci pe zi. În 1934, patru ofiţeri ai armatei române, cazaţi în camera 44, au încercat să-l asasineze în noaptea de înviere pe Carol al II-lea, când acesta, însoţit de alaiul regal, trecea pe sub ferestrele hotelului. Atentatul a eşuat.

[14] Matei Millo (1814–1896), actor şi autor dramatic român, susţinător şi valorificator al repertoriului naţional, strălucit interpret al comediilor lui Vasile Alecsandri.

[15] Elisabeta a României, pseudonim literar Carmen Silva, numele real Elisabeth Pauline Ottilie Luise zu Wied (1843–1916) soţia principelui Carol al României, principesă şi apoi regină (1881–1916), poetă, eseistă, scriitoare.

[16] Lascăr Catargiu (Catargi) (1823-1889), om politic român, prim-ministru al României (1866; 1871–1876; 1889; 1891–1895).

[17] Ion C. Brătianu (1821–1891), un om politic, lider liberal, prim-ministru (1876–1881, 1881–1888), ministru al Apărării Naţionale (1868, 1877, 1878, 1879, 1881–1884, 1886, 1887–1888), ministru al Afacerilor Străine, ministru de Finanţe, membru de onoare al Academiei Române.

[18] Mihail Kogălniceanu (1817–1891), om politic de orientare de orientare liberală, avocat, istoric şi publicist român, prim-ministru, diplomat. În calitate de ministru de externe în guvernul Ion C. Brătianu (primăvara-vara 1876, aprilie 1877–noiembrie 1878), Kogălniceanu a susţinut intrarea României în război de partea Rusiei.

[19] Constantin Alexandru Rosetti (1816–1885), cunoscut ca C. A. Rosetti, om politic şi publicist român, unul din conducătorii revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, luptător pentru unirea Principatelor, preşedinte al Camerei Deputaţilor, deputat, senator, ministru în mai multe rânduri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prinţul Carol al României are o ţinută frumoasă, faţa umbrită de o mică barbă ascuţită este foarte plăcută. Ceea ce noi numim în mod vulgar un băiat drăguţ. Prinţesa este încântătoare şi are cu adevărat aer măreţ. Marele duce Nicolae este ca toţi Romanovii, un om frumos, cu o ţinută militară şi discută cu voce joasă cu aghiotanţii săi.

Ce spune augustul frate al împăratului Alexandru?[20] Cred că este preocupat. Fie că această ceremonie ar părea a fi prea lungă sau mai degrabă se gândeşte la teribila responsabilitate ce apasă asupra lui prin care împăratul l-a însărcinat să conducă armatele la victorie. Dumnezeu vă păzeşte, domnule, luptaţi pentru o cauză dreaptă şi victoria va încorona eforturile voastre.

În grupurile care ies de la reşedinţa principelui – între paranteze, o locuinţă modestă – se discută despre marele act politic făcut de România şi de circulara dlui Kogălniceanu. // Unii spuneau că a acţionat precipitat. Adepţii, şi aceştia sunt cei p. 34
mai puţin numeroşi, spun că a făcut bine, că oricum proclamarea independenţei este mai mult lucrarea românilor decât cea a evenimentelor; ea este făcută doar după ce turcii au bombardat oraşele româneşti de pe malul drept al Dunării. Există momente în viaţa popoarelor când trebuie acţionat şi nu reflectat. Ignorăm, nefiind profet, ce rezervă viitorul României, dar ştim că până aici românii nu au făcut decât ceea ce evenimentele le-au impus să facă.

Suntem încrezători şi credem că vocea lui Dimitrie Brătianu care tocmai a lansat ceea ce el numeşte *o datorie de conştiinţă faţă de ţara noastră* şi sfaturile compatrioţilor săi de a nu lupta alături de ruşi, va primi răspunsul pe care îl merită.

Dimpotrivă, trecând Dunărea, cooperând cu armata rusă, armata română îşi câştigă meritele sale şi pune dreptul unui stat suveran mai presus de toate discuţiile diplomatice. // p. 35

Capitolul III

Români şi români – Viaţa la Bucureşti – *Café-concerts* – Presa română – Corespondenţii ruşi – Ploieşti – O manevră a cazacilor – Generalul Stein[21] şi colonelul Hesenkampf[22] – Permisul de corespondent – Insigne – Intrarea în corpul (d'arinee) şi drumul lor în evantai spre Dunăre – Sosirea împăratului Alexandru – Împăratul Rusiei, fii săi şi curtea – Muzica ţigănească – Vizitii ruşi din Bucureşti

Hotărât oraşul Bucureşti îşi schimbă aspectul de două sau trei zile. Am crezut că găsesc aici aceeaşi societate pe care am întâlnit-o în oraşele pe jumătate civilizate ale Orientului, ca Belgrad, de exemplu, dar deloc. Bucureşti este un oraş

[20] Alexandru (Alexandr) a II-lea Nicolaevici (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881), mare duce al Finlandei; a revendicat şi titlul de rege al Poloniei.

[21] Generalul Stein

[22] Mihail Alexandrovici Hesenkampf, colonel în armata rusă, secretarul marelui duce Nicolae, istoricul campaniei şi şeful serviciului de informaţii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

european în pofida cupolelor aurite după moda orientală[23]. Societatea românească este aceea pe care am întâlnit-o în capitalele noastre.

Dacă la periferie am văzut mizeria la lumina zilei şi copiii în cea mai sumară îmbrăcăminte, adică fără cămaşă, în schimb, pe şoseaua Kiselev[24] am întâlnit echipaje frumoase plimbând persoane din tot ce are mai bun *high-life*-ul, traversând aleile acestei păduri Boulogne[25], vai prea asemănătoare şi nu atât de lungă. Pomii sunt îngrijiţi, brazdele cu flori sunt întreţinute de grădinari francezi, dar ce înseamnă o
p. 36 plimbare // lungă de cinci sute de metri pentru o populaţie atât de numeroasă.

Dacă treci de rond vezi câmpurile aride, tăiate de un drum prăfos; este adevărat că la stânga şi la dreapta de această Sahară sunt grădini frumoase, *grădini de flori* şi o altă oază misterioasă unde în loc să vii să respiri parfumul florilor, respiri în schimb un miros care este <la fel> cu cel de la răzuirea lacului de pe viori ce nu se poate respira.

Dacă vă mărginiţi să rătăciţi la şosea, cu siguranţă veţi întâlni o mulţime de chipuri cu ochi negri pe o piele catifelată, cu buze ca rodia şi păr negru, cum suntem obişnuiţi să vedem la Paris, la Trouville[26] şi în oraşele cu ape. Cavaleri corecţi şi cu feţe plăcute le însoţesc, aici o trăsură se opreşte de-a lungul unei alei şi românii fac curte doamnelor, colo un cavaler se plimbă pe un armăsar pur sânge, ici mici ţigani fug cu toată viteza micilor lor gambe pentru a aduce flori celor care se plimbă şi insistă pentru a primi o remuneraţie mai mult decât dreaptă.

În oraş, animaţia este mare; Calea Mogoşoaiei este sufocată de trăsuri şi bulevardul abundă de plimbăreţi. Vedem multe romance frumoase ce însoţesc ofiţeri ruşi, în timp ce tinerii români îngrijoraţi, îi urmăreau cu privirea. Vor exista
p. 37 desigur drame din dragoste // la Bucureşti şi în anul de graţie 1877, epoca şederii ruşilor în capitala română. În rest, uniforma este mereu privilegiată pentru doamne. Astfel, domni români, faceţi-vă soldaţi, deveniţi ofiţeri şi aceste doamne vă vor acorda favorul de a vă accepta braţul şi de a le aduce evantaiul.

Seara, se merge la concert, locurile preferate sunt *Grădina Raşca*[27], *Union elveţian*[28], *Teatrul de vară*[29], *Hotel Dacia*[30], *restaurantul Stavri*[31]. Se joacă operete,

---

[23] În sensul de răsăriteană.

[24] *Kisseliov*. Pavel Dmitrievici Kiseliov, cunoscut sub numele de Kisseleff sau Kiselev (1788–1872) general, considerat un important reformator rus din timpul domniei ţarului conservator Nicolae I. Între 1829–1834 a condus administraţia militară rusească din Ţara Românească în calitate de preşedinte plenipotenţiar al divanurilor Moldovei şi Ţării Româneşti în timpul administraţiei militare ruse. A contribuit la reorganizarea administrativă a celor două principate şi la întocmirea Regulamentelor Organice.

[25] Bois de Boulogne, celebră pădure din vestul Parisului cu o suprafaţă de 846 ha, devenită încă din timpul regelui Ludovic al XIV-lea (1638–1715) loc de promenadă pentru parizieni.

[26] Trouville-sur-Mer, com. în Normandia, Franţa.

[27] *Raschka*. Grădina s-a aflat pe actuala stradă Edgar Quinet, colţ cu bulevardul Nicolae Bălcescu, unul din localurile de elită ale Bucureştilor. Pe timpul verii, grădina Raşca era o atracţie deosebită datorită fanfarei şi orchestrei Operei, care aveau program în fiecare seară. Pe aleile înconjurătoare doamnele elegante se plimbau, ascultând muzică şi etalându-şi toaletele. În 1897 terenul pe care se afla a fost cumpărat de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice pentru construirea unei aripi a Universităţii Bucureşti.

[28] Grădina se afla pe strada Regală (azi Ion Câmpineanu), pe terenul coloniei elveţiene şi găzduia în fiecare seară spectacolele unei trupe franceze şi şansonetele lui I.D. Ionescu, un răsfăţat al bucureştenilor. Grădina se dovedea mult prea mica pentru numărul mare al celor doritori sa-l asculte pe I. D. Ionescu sau să vadă „comediile nemţeşti". Unul dintre spectatorii celebri de la Union a fost prinţul Alexandr Mihailovici Gorceakov, cancelarul ţarului, venit sa vadă trupa Fanell şi să asculte cuplete.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

se spun glume care se spun în *cafés-concerts*-ele noastre. Aici un cor de rusoaice, printre care sunt şi nemţoaice, poloneze, române şi chiar englezoaice, fără a mai pune la socoteală şi o franţuzoaică din Bas-Rhin[32], zbiară *mère Angot*[33] sau corul din *Orfeu*[34]. Toate sunt cântate în franceză, judecaţi cacofonia din cauza pronunţiei diverselor naţionalităţi. Acolo câţiva artişti parizieni cântă *Tartine, Cresson, Caporal, Noce* sau iniţiază publicul în repertoriul nou. Mai este şi amantul din *Amanda* şi nu mai ştiu care *Camelia.* Artiştii sunt rechemaţi chiar şi de zece ori, iar ofiţerii ruşi aplaudă la orice. Lăsaţi aceste inimi curajoase să aplaude, nu-şi vor expune mâine viaţa pentru a apăra drapelul? O singură voce separată se face auzită. Un neîndemânatic al comunei, artist de ocazie, a venit să ţipe *Marseillaise, fără asta, fără asta?* strigară ofiţerii şi el a trebuit să se execute. //

Viaţa intelectuală este remarcabilă la Bucureşti, unde dacă plăcerea domneşte p. 38
există şi câmp de activitate pentru lucrul spiritului. Literatura română este încă în faza copilăriei, cu tot avântul pe care caută să-l dea pleiada de scriitori şi poeţi dintre care cel mai cunoscut este marele <Vasile> Alecsandri[35], fratele binevoitorul diplomat[36] pe care l-am cunoscut la Paris, în vremea domniei prinţului Cuza. În schimb, presa numără numeroşi scriitori politici şi economişti de un real talent.

Există multe jurnale în Bucureşti. *Ab jove principium*[37], menţionăm jurnalul *L'Orient*, ce apărea în limba franceză, admirabil condus şi citit mai mult în străinătate. Dl. Frédéric Damé[38] este redactorul-şef; acesta este nu numai un publicist de mare talent, dar şi un erudit care a făcut cunoscut în străinătate istoria şi limba română.

Vine apoi *Journal de Bucharest*, apărut de asemenea în franceză şi care-l are ca redactor şef pe dl. Ulysse de Marsillac.

Jurnalele publicate în limba română sunt: *Monitorul oficial*[39], condus de dl. Orăşanu[40], directorul Imprimeriei Statului.

---

[29] Teatrul de vară, cunoscut şi ca grădina Guichard se afla în spatele Palatului regal.

[30] Iniţial a fost hanul Manuc, nume sub are era cunoscut primul proprietar, Emanuel Marzoian, pentru ca după vânzare, din 1874 să devină hotel Dacia.

[31] Grădină aflată pe strada Academiei, unde putea fi văzut adeseori Matei Millo.

[32] Departament în estul Franţei, în Alsacia, creat în urma Revoluţiei din 1790.

[33] Cântec francez pentru copii.

[34] Opereta *Orfeu în infern*, de Jacques Offenbach, reprezentată pentru prima dată la Paris, la 21 octombrie 1858, pe scena teatrului *Les Bouffes-Parisiens.*

[35] *Alessandri.* Vasile Alecsandri (1821–1890), poet, dramaturg, folclorist, om politic, diplomat, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc şi al literaturii dramatice în România. În februarie 1859, domnitorul Alexandru Ioan Cuza l-a trimis în Franţa, Sardinia şi Anglia pentru a obţine recunoaşterea dublei sale alegeri. La Paris a avut întrevederi cu importante personalităţi politice ale vremii: prinţul Napoleon, poetul Alphonse de Lamartine, la Torino cu regele Victor Emanuel şi contele Emilio Cavour.

[36] Autorul se referă la Iancu Alecsandri (1826–1884), prieten cu Alexandru Ion Cuza, primul agent diplomatic al României la Paris (1859–1866), stabilit la Paris după înlăturarea domnitorului.

[37] *Pentru început*

[38] Frédéric Damé (1849–1907), ziarist, istoric, filolog, traducător francez, stabilit în 1872 în România. Colaborator al lui Ulysse de Marsillac.

[39] *Le Moniteur officiel*

[40] *Orashanu.* Nicolae T. Orăşanu (1833–1890), poet, publicist, memorialist român, participant activ la unirea din 1859, inspector la Regia Monopolului Tutunurilor (1872–1875), director la „Monitorul Oficial" (1876, 1886–1888), director al Imprimeriei Statului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Românul (Le Roumain), cotidian, are deja 21 de ani de existenţă şi este condus de la prima apariţie de dl. C. A, Rosetti, un activist roşu ajuns până a fi
p. 39 prezent în Camera <Deputaţilor> şi a fi primar al capitalei. Are ca // adjunct pe dl. Emil Costinescu[41]. De când guvernarea a intrat în mâinile roşilor, *Românul* este aproape un jurnal oficial. *Presa* (La Presse) este condusă de dl. Vasile Boerescu[42], fost ministru al Afacerilor Străine, orator, avocat şi economist, este un organ <de presă> moderat.

Timpul[43] (le Temps) este un organ al partidului „vechilor boieri", mare adversar al roşilor.

Vin apoi: *Alegătorul Liber* (l'Electeur libre)[44], condus de dl Catargi, un organ de centru stânga; *România liberă* care are ca redactor principal pe dl Laurian[45], este un adevărat organ republican. *Telegraful*[46] (le Télégraph), are caracteristica de a ieşi primul şi de a lansa cu putere bârfe fără ca ele să aibă mare importanţă; *Vestea* (la Nouvelle) este condus de dl Macedonski[47], un poet de talent şi un politician incolor; *Nuvelistul* (le Nouvelliste), condus de dl Pantazi Ghica[48], ni se pare un jurnal oarecum turcofil.

Aceste jurnale se vând în general cu 20 de centime numărul, lasă cu siguranţă mult de dorit şi preferăm de o mie de ori jurnalul l'*Orient*, al cărui preţ este de numai zece centime, nu pentru că acest important organ apare în franceză, dar pentru că este o excelentă foaie de informaţie a cărei linie politică este nu numai corectă dar şi moderată în prezentare.

p. 40 Facem cunoştinţă cu corespondenţii // jurnalelor ruseşti, dl Vsevolod Krestovski[49], de la *Messager du Gouvernement,* un scriitor de mare talent, dublat de un romancier în vogă. Dl Krestovsky este locotenent de lăncieri în armata rusă şi temporar înlocuieşte sabia cu pana, pe care o mânuieşte admirabil. Este un minunat vorbitor.

---

[41] Emil Costinescu (1844–1921), economist şi politician român, ministru de finanţe al României (1902–1904, 1907–1910 şi 1914–1916), primar al Bucureştilor (februarie–aprilie 1901). Numele lui se leagă de staţiunea Costineşti de la Marea Neagră, înfiinţată de el pe moşia proprie prin colonizarea ei cu germani.

[42] Vasile Boerescu (1830–1883), ziarist, jurist, diplomat şi om politic român, susţinător al ideilor liberale moderate. A fost ministru în mai multe cabinete şi a deţinut portofoliul Justiţiei (1860, 1861, 1868–1870), al afacerilor străine (1873–1875), al cultelor şi instrucţiunii (1860, 1874).

[43] *Tempul*, din 1900 apare sub numele de *Conservatorul* fiind organul Partidului Conservator până în 1914. La ziar au scris Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Luca Caragiale.

[44] Ziar politic, apare la Bucureşti de la 23 ianuarie 1875–14 iulie 1876.

[45] Dimitrie August Laurian (1864–1906), ziarist şi critic literar român, membru corespondent al Academiei Române, fiul lui August Treboniu Laurian. Primul număr al ziarului „România liberă" a fost la începutul lunii mai1877. Din 1884 devine oficiosul grupării politice junimiste, iar din 1889 fuzionează cu „Epoca" şi îşi schimbă numele în „Constituţionalul".

[46] *Telegraphul*

[47] Alexandru Macedonski (1854–1920), poet, prozator, dramaturg şi publicist român.

[48] Pantazi Ghica (1831–1882), scriitor, critic literar, dramaturg, politician, avocat român, cunoscut şi sub pseudonimele Tapazin, G. Pantazi sau Ghaki. Proeminent reprezentativ al curentului liberal, fratele mai mic şi colaborator îndelungat al lui Ion Ghica.

[49] Vsevolod Vladimirovici Krestovski (1840–1895), scriitor şi gazetar rus de origine poloneză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dl Georgevici reprezintă *Ruski Mir* (le *Monde russe*), organul generalului Cerniaiev[50]. Se spune că acest coresponent a făcut campania din Serbia; întâi a urmărit operaţiunile insurgenţilor din Herţegovina şi Bosnia şi a făcut interesante multe publicaţii.

Dl Karazine[51] este corespondentul lui *Novoie Vremia* (*Nouveau Temps*) şi a făcut corespondenţe alternative cu cele al dlui Bourenine, critic literar cu mult spirit. Dl Karazine era căpitan de dragoni şi a scris mult despre Turkestan şi a desenat foarte frumos.

Dl Ghirts reprezentantul lui le *Messager du Nord*, este un vechi ofiţer, romancier pe deasupra.

Dl Sokalsky[52] scrie la *Golos* (La Voix) şi a fost redactor la *Messager d'Odessa.*

Dl Fedorov este corespondent al *Gazette russe.*

Dl Maximov este colaborator la *L'Illustration russe*; este un vechi locotenent de vas care a făcut campanie în Serbia.

Dl Nemirovici Dancenko este corespondent al *Siècle russe.* // p. 41

Nedorind să ne eternizăm la Bucureşti şi să ne topim în acest oraş unde peste tot se pot respira parfumuri de Lubin[53] şi Violet[54], unde portofelul se goleşte repede, am luat drumul spre Ploieşti cu scopul de a ni se elibera permisele pentru a urma armata rusă. După două ore de mers pe calea ferată am descins în faţa gării acestui oraş românesc.

Frumos oraş, înconjurat de grădini în spatele cărora se poate distinge lanţul Carpaţilor şi culmile sale ninse. Casele sunt mici, dar curate. Marele duce Nicolae, statul lui major şi două corpuri ale armatei sunt deja aici şi se fac pregătiri pentru a-l primi pe ţar a cărui sosire este anunţată pentru a doua zi.

Am descins la hotel *Concordia*. La ce Dumnezeu să vă aşteptaţi într-un astfel de târg? Înainte de război se plăteau 2 franci pe zi pentru o cameră foarte mare. La intrarea ruşilor, aceeaşi cameră se închiria cu 4 franci, apoi hotelierii au crescut preţul neavând nici o cameră liberă, au gândit să taie printr-un perete despărţitor numitele camere şi au cerut 8 franci pe zi, apoi au împărţit această jumătate a camerei în două, de maniera că au avut un randament de 32 de franci pe zi pentru un loc de cinci metri pătraţi. Ce pat şi care bucătărie! De asemenea imaginaţi-vă fericirea fiecăruia când putea să revină la deliciile Capoului românească. Mergem fără // să întoarcem capul şi ofiţeri şi corespondenţi au făcut să intre multe piese de p. 42 douăzeci de franci în casa căilor ferate în primele zile de animaţie din Ploieşti. Hotelierul batjocoritor ne-a spus furându-ne banii: „Domnilor în trei săptămâni vă voi caza şi hrăni pentru 5 franci pe zi". Mulţumesc. N-am dus bombănind.

---

[50] *Tcherniaiev.* Mihail Grigorovici Cerniaiev (1828–1898), general rus, remarcat pentru campania armatei ruse în Asia Centrală şi pentru conducerea sârbilor în lupta împotriva turcilor în 1876.

[51] Nicolai Nicolaevici Karazin (1842–1908), militar, pictor şi scriitor rus, membru al Academiei imperiale de arte plastice. În 1876–1877 a participat la războiul de eliberare din Serbia, iar în 1877–1878 la războiul dintre Rusia, România şi Imperiul Otoman în calitate de corespondent special şi ilustrator al mai multor organe de presă.

[52] Petr P. Sokalsky (1832–1887), compozitor şi jurnalist ucrainian din Odessa.

[53] Parfumerie deschisă de Pierre François Lubin după revoluţia franceză, ale cărei creaţii erau folosite de participanţii la balurile mascate.

[54] Casă de parfumuri din Franţa, creată în 1827.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am vizitat unul dintre câmpurile <de manevre> şi am asistat la o magnifică manevră a cazacilor. Ce cavaleri! Ce cai! Cavaleria turcă trebuie să se ţină bine. Cazacul şi calul sunt una şi nu ştim ce să admirăm mai mult: cavalerul sau calul? Am asistat la o şarjă impetuoasă: deodată cavalerul alunecă sub burta calului, apoi urcă în şa, se ţine acolo, îngenunchează pe şa, se întoarce brusc spre crupa <calului>, aruncă o lance şi reia apoi prima poziţie. O sotnie[55] de cazaci merge pe burtă la pământ, se opreşte, apucă caii de nări, îi obligă să se culce, îi foloseşte ca pe o baricadă, îl trag < ridicându-l> şi urcă în şa cât ai clipi din ochi. Un cazac se aruncă într-un galop, cade pe pământ, doi cazaci părăsesc sotnia tot atât de repede şi-l ridică pe om fără a coborî de pe cal şi-l aduc înapoi.

Aceşti centauri sunt oamenii cei mai drăguţi de pe pământ şi dacă în legende
p. 43 sunt prezentaţi ca barbari şi sălbatici, din contră sunt // copii buni, ştiind toţi să citească şi să scrie şi care cântă absenţa patriei şi căile înverzite pe care-le-au părăsit.

Mergem să ne prezentăm dlui colonel Hasenkampf pentru a obţine autorizaţia de a urma armata. Este un tânăr colonel de stat major, în vârstă de cel mult treizeci şi cinci de ani, un ofiţer de mare valoare ales ca istoriograf al campaniei. Este amabil, încântător şi afabil. Poartă un soi de vestă militară austriacă. Ne-a primit într-o mică rotondă adăpostită într-un cort unde colonelul lua masa. I-am arătat scrisoarea care mă acredita drept corespondent şi i-am arătat potrivit misiunii care mi-a fost dată, trei fotografii ale mele. Colonelul căruia i-am fost recomandat, s-a grăbit să scrie pe spatele uneia dintre fotografii numele meu, jurnalul pe care-l reprezint şi m-a recomandat autorităţilor militare. Colonelul a avut grijă să le însoţească de câteva cuvinte călduroase: vă voi citi domnule, nu uitaţi să-mi trimiteţi jurnalul vostru şi de fiecare dată când veţi avea nevoie de noutăţi, veniţi la mine. Mulţumind colonelului, nu am abuzat, noi şi alţii, ne-am pus onoarea să plătim oamenilor noştri şi să povestim *de visu* evenimentele. Bine, foarte bine domnule. Să fiţi întotdeauna corect şi prudent; nu uitaţi că trebuie să fiţi sobru cu informaţiile militare. Duşmanul foloseşte indiscreţiile presei.

p. 44 Am plecat şi m-am îndreptat spre generalul Stein // comandantul statului major general al locului care era asistat de colonelul Polianov. Generalul trebuia să-mi semneze permisul, să-mi pună timbrul oficial şi să-mi elibereze brasarda de corespondent. Generalul Stein este unul dintre cei mai amabili oameni pe care i-am întâlnit în armata rusă, atât de obişnuită cu politeţea şi bunăvoinţa. Mi-a eliberat autorizaţia şi mi-a remis placa de corespondent. Este o placă urâtă din alamă purtând vulturul imperial, nr. 29 şi rubrica corespondent în limba rusă. Un timbru de ceară roşie purtând amprenta *comandamentului de stat major general local* şi în mijloc vulturul imperial. Precaut, nu am lăsat să fie atins însemnul oficial, astfel amprenta de ceară s-ar fi stricat, s-ar fi desprins şi atunci vai de mine! Urâtă placă, mă vor lua ca agent. Totuşi mă asigur; dacă nu este elegantă, în schimb este un paşaport solid.

Ieşind de la generalul Stein am văzut, păziţi de un pichet de soldaţi, câţiva indivizi arestaţi pentru spionaj. Figuri urâte, ochii priveau pofticioşi la placa de

[55] Subunitate a regimentelor de cazaci, cu un efectiv de o sută de oameni. În termeni moderni, *sotnia* ar fi echivalentul unei companii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

corespondent. O, frumoasa mea placă. Străluceşte sub razele soarelui, de-ai crede că e de aur. Hotărât această placă arată bine.

Ni se spune că operaţiunile serioase vor începe curând: corpul 8, cazacii din // p. 45
Caucaz, corpurile 12, 9, 13 fac un marş în evantai spre Dunăre sau mai degrabă continuă marşul început la Chişinău şi Akerman[56]; 12 iunie ar trebui ne găsească într-un punct pe Dunăre, aşteptând să fim martori la sosirea împăratului Alexandru.

Împăratul este bolnav, se spune în lumea românească. Majestatea sa nu va veni şi nu va fi pe teatrul de război.

Împăratul va veni, spun ofiţerii, căci el va dori să vadă bravele trupe în marş împotriva inamicului. Iubitul nostru suveran îndrăgeşte prea mult armata pentru a rămâne la Ţarskoe Selo[57] când ele se bat. Împăratul nu va uita că numai el va şti să încurajeze soldaţii în încercările grele pe care ei vor trebui să le depăşească.

Un ordin al statului major indică eşalonarea trupelor la Ploieşti de la gară la modesta locuinţă aleasă ca reşedinţă imperială, iar plecarea marelui duce Nicolae şi a principalilor lui conducători de corpuri la frontiera rusă, dovedesc că împăratul va sosi. – Ei să fie, spun neîncrezătorii, dacă împăratul vine, nu o face decât pentru a trece în revistă trupele şi se va întoarce în Rusia. – Pariez pe 1 000 de franci cu Pellicier[58] de la *L'Illustration espagnole* că Majestatea Sa va face toată campania. Voi câştiga, nu voi câştiga?

Gara din Ploieşti este împodobită cu <ramuri> verzi; se pun covoare, o escortă de onoare sta în faţa // gării, generali, ofiţeri de toate gradele ruşi şi români p. 46
aşteaptă pe peron, trupele aliniate de cele două părţi ale drumului care duce spre oraş şi de-a lungul străzilor. Un sunet de clopot este urmat de o comandă militară: *Luaţi-vă armele!* – Trenul imperial condus de dl. Alquier soseşte în gară, este vechiul tren al împăratului Napoleon[59]. Mişcare pe peron: *Prezentaţi armele!* Împăratul coboară din tren, este însoţit de prinţul Carol[60] al României care a mers incognito să-l întâmpine pe Majestatea Sa la graniţă. Majestatea Sa este viu aclamat de trupe şi salutat milităreşte. Corespondenţii străini care sunt în gară nu auzit niciodată uralele trupelor ruse, minunându-se de puterea strigătelor ce ieşeau din piepturile acestor soldaţi robuşti, salutându-l pe suveranul lor.

---

[56] *Akhermann*, azi Cetatea Albă, oraş în raionul cu acelaşi nume, regiunea Bugeac, Ucraina. Cetatea se numea Tyras în vremea lui Burebista şi ţinea de regatul dac. În între 1359–1484 s-a aflat sub suveranitatea Moldovei, condusă de Ştefan cel Mare, pentru ca în 1484 să fie cucerită de turci. Din 1918 până în 1940 a făcut parte din România, revenind din nou pentru scurt timp în componenţa ei (1941–1944).

[57] Localitate aflată la 24 km de Sankt Petersburg, reşedinţă a familiei imperiale, azi parte componentă a oraşului Puşkin.

[58] Jose Luis Pellicier (1842–1901), jurnalist şi pictor ilustrator catalan, corespondent „La Illustración Española y Americana", „L'Illustration", „The Graphic", „Le Monde Illustré" şi „L'Esquella de la Torratxa". În timpul războiului din 1877–1878, în calitate de corespondent acreditat pe lângă comandamentul armatelor ruse, a trimis corespondenţe, desene şi schiţe acestor publicaţii privind lupte şi evenimentele.

[59] Charles-Louis-Napoléon Bonaparte (1808–1873) primul preşedinte al celei de-a 2-a Republici Franceze în 1848. În urma loviturii de stat din 1852 a devenit al doilea împărat al francezilor sub numele de Napoléon al III-lea.

[60] *Charles*, Carol I al României, principe de Hohenzollern-Sigmaringen, nume complet Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), domnitorul (1866–1881) şi apoi regele României (1881–1914).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Succesiv vedem cum coboară din vagon alteţele lor imperiale marii duci Nicolae Nicolaevici[61], Alexandru Alexandrovici[62], Vladimir[63], Serge Alexandrovici[64], ducii de Leuchtenberg, aghiotanţii generalului conte Adlerberg[65], Miliutin[66], ministrului de război, Rîleev[67], Sumarokov[68], Ignatiev[69], Mesenţov[70], Nepokoitciţki[71], prinţii Suvorov[72] şi Galiţin[73], contele Lavakov[74], Lieven[75], Soltikov[76], Totleben[77], Tutcikov[78], prince Masalski[79], cancelarul imperial, prinţul Gorceakov[80], baronul
p. 47 Jomini[81], secretarul de stat // Hamburger[82], prinţul Cerkaski[83], baronul Frédèriksz[84], baronul Stuart[85], agentul diplomatic în România, miniştrii României, Brătianu,

---

[61] *Nicolas Nicolaievitch,* Nicolai Nicolaevici (cel Tânăr) Romanov, nepot de frate al ţarului Alexandru al II-lea, fiul marelui duce Nicolai Nicolaevici al Rusiei (cel Bătrân).

[62] *Alexandre Alexandrovitch,* marele duce Alexei Alexandrovici al Rusiei (1850–1908) fiul ţarului Alexandru al II-lea al Rusiei.

[63] Marele duce Vladimir Alexandrovici al Rusiei (1847–1909), fiul ţarului Alexandru al II-lea şi frate cu Alexandru al III-lea.

[64] *Serge Alexandrovitch*, marele duce Serghei Alexandrovici al Rusiei (1857–1905), fiul ţarului Alexandru al II-lea

[65] Nicolai Vladimirovici Adlerberg (1819–1892), conte, general de infanterie în armata imperială, consilier de stat, guvernator al oraşelor Taganrog, Sinferopol şi al Finlandei, diplomat.

[66] Dmitri Alexeievici Miliutin (1816–1912), ministru de Război al Rusiei (1861–1881), general rus, apoi mareşal, profesor de geografie la Academia Militară (1845–1856), şeful Statului Major al armatei din Caucaz (1856–1859), locţiitorul ministrului de Război (1860–1861), ministru de Război (1861–1881), consilier al ţarului pe probleme de politică externă.

[67] *Ryleiew*, A. M. Rîleev, general în armata imperială rusă.

[68] *Soumarokow*, Felix Sumarokov-Elston (1820–1877), conte, general imperial rus, guvernator al Kubanului şi ataman al cazacilor de aici.

[69] *Ignatiew,* Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), conte, general imperial rus, om politic, diplomat (ambasador al Rusiei la Constantinopol 1864–1877), negociator şi semnatar al Tratatului de la San Stefano.

[70] *Mesentzow*, general rus.

[71] *Nepokoitchistky*, Arthur Adamovici Nepokoitcitki (1813–1881), general-adjutant de infanterie, şef al marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani.

[72] *Souvarow*, Alexandr Arkadievici Suvorov, conte Rimnikski (1804–1882), general, diplomat, om politic rus.

[73] *Galitzin*, Boris Dmitrivici, prinţ Galiţin (1819–1878).

[74] *Lawachow,* conte.

[75] *Liewen,* Alexandr Karlovitz Lieven (1801–1880), general rus, guvernator al Taganrogului (1844–1853).

[76] *Soltykow*

[77] Eduard Ivanovici Totleben (1818–1884), general rus, participant la asediul Plevnei, guvernator al Basarabiei, Novorosiei şi al oraşului Vilnius.

[78] *Toutchkow*

[79] *Massalsky*, prinţ

[80] *Gortchakow,* Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), prinţ, ministru de externe, cancelar al Rusiei (1856–1882).

[81] *Jomini*, baron.

[82] *Haburger*, secretar de stat.

[83] *Tcherkasky,* V. A. Cerkaski (1830–1891), prinţ, general rus, comandantul administraţiei civile în Bulgaria (1877–1878).

[84] *Frédèriksz*, baron.

[85] Dimitri Feodorovici Stuart, diplomat rus, consul general al Rusiei la Bucureşti (1876–1879). A semnat, din partea guvernului rus, acordul din 4/16 aprilie 1877 privind tranzitul armatei ruse prin teritoriul românesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Kogălniceanu[86]. Printre generalii care se află în gară recunoaştem pe şefii de corpuri Radetzki[87], Vannovski[88], prinţul Şakhofski[89], Zimmerman[90], Krüdener[91], cei doi generali Skobelev[92].

Escorta particulară a Majestăţii sale este deja aliniată în spatele gării.

Împăratul salută din nou trupele, urcă într-o trăsură trasă de caii de trap ai <prinţilor> Orlov[93] şi intră în oraş urmat de tot cortegiul. Am auzit cum fiecare admira aerul măreţ al împăratului, statura sa maiestoasă, bogăţia uniformelor ruseşti şi aspectul atât de ostăşesc al strălucitorului stat-major rus.

Comentariile şi-au urmat cursul, de data aceasta se spunea că împăratul nu va face decât o scurtă şedere la Ploieşti, că n-ar fi însoţit decât de principalii şefi ai ministerului său de Afaceri Străine, de generalul Ignatiev, de Nelidov[94] şi de şeful administraţiei Bulgariei, prinţul Cerkaski şi că ar trebui să se întoarcă imediat.

Am prins rădăcini la Ploieşti şi în fiecare zi ne întâlnim cu aghiotanţii Majestăţii sale, care vin şi pleacă, agasându-l fără îndoială pe prefectul judeţului Prahova şi aşteptând cu nerăbdare ca noroiul să se usuce şi să înceapă operaţiunile. Seara // mergem în cafenele unde se ascultă muzica *lăutarilor.* p. 48

Împăratul munceşte enorm, se trezeşte dis-de-dimineaţă, citeşte toate documentele ce i-au fost date, înainte de a fi semnate. Marele duce Nicolae lucrează cu împăratul – Majestatea Sa face după masă o plimbare în trăsură, fără altă escortă decât o duzină de circazieni din gardă. Marele duce Nicolae, aghiotanţii de serviciu şi şeful jandarmilor trebuie să facă propriile rapoarte în fiecare dimineaţă la oră fixă. Împăratului îi place să asculte muzica lăutarilor. Într-o seară, trecând prin faţa hotelului *Concordia* auzind câţiva ţigani[95] zgâriind vioara, s-a oprit, a ascultat această muzică originală şi a plecat râzând. Împăratul a dat câteva piese de aur ţiganilor pe care i-a întâlnit, vorbind, fumând, certându-se, zdrenţăroşi şi puţind mizerabil. O aceşti ţigani[96], cu ochii lor negri strălucitori şi gene lungi – cu cămaşa larg deschisă la piept şi în talie prinsă o curea roşie! Ce foc! Ce magnetism! Ce poeţi <pot> cânta înfricoşătoarele lor feţe negre. Ce mare păcat că ele fumează pipă, stricându-şi dinţii albi, înjură ca birjarii şi aruncă vorbe

---

[86] *Cogalniceano.* Mihail Kogălniceanu (1817-1891) a fost un om politic de orientare liberală, avocat, istoric şi publicist român, prim ministru şi ministru în mai multe cabinete. În perioada 3 aprilie 1877–24 noiembrie 1878 a deţinut funcţia de ministru al Afacerilor Străine.

[87] Fiodor Radetzki (1820–1890), general rus.

[88] *Vannowsky,* general rus.

[89] *Schakhofsky,* prinţ.

[90] Appolon Ernestovici Zimmerman (1825–1884), general de infanterie, comandantul corpului XIV al armatei ruse în Dobrogea

[91] Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie, baron german din ţările baltice, s-a distins în luptele de la Nicopole.

[92] Dmitriy Skobelev (cel Bătrân, 1821–1879), general rus şi Mihail Dimitrievici Skobelev (cel Tânăr, 1843–1882), general rus, participant la luptele de la Plevna.

[93] *trotteurs-Orlow*

[94] *Nelidow,* Alexandr Ivanovici Nelidov (1835–1910), conte rus, diplomat (ambasador la Roma 1897–1903, Paris 1907–1910, s-a remarcat la redactarea Tratatului de la San Stefano. În timpul războiului din 1877–1878 a fost şeful cancelariei diplomatice a statului major al armatei ruse în Balcani.

[95] *Quelques tziganes*

[96] *Bohémiennes*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deocheate vizitiilor ruşi din Bucureşti, care au nefericirea să aparţină celei mai odioase secte, cea a *scopiţilor*[97] (mutilaţi).

p. 49 Aceşti bieţi sectanţi recunoscuţi uşor după // obrazul imberb, după aspectul tânăr şi de asemenea după excesul de greutate, îşi doresc să fie cu toţii diavoli când se întâlnesc cu cei ce-i numesc fiii lui Satan, vrăjitori şi vrăjitoare şi care le fac mii de nervi. „Vino, tataie, mărită-te cu mine, priveşte, sunt un ţigancă frumoasă şi-ţi voi da o duzină de copii frumoşi. Nu mă refuza, o bărbat al hainelor lungi şi al cailor, atât de mândru de virilitatea ta, tu esti bun, căci vocea ta este mai dulce decât a unei femei. Vino să cânţi în trupa noastră, vei fi binevenit, tăticule, soţii îţi vor încredinţa soţiile lor şi mamele o să-ţi spună să le conduci la oraş fetele de măritat". Nefericiţi scopiţii! Ei se prefac că nu înţeleg sau râd gălbejit.

Se spune că sunt aproape 30 000 de sectanţi în Moldova unde au o biserică foarte bogată. Persecutaţi în Rusia de autorităţi, care voiau să împiedice ca secta să se înmulţească, au preferat să se expatrieze. În general aici sunt în largul lor şi fac comerţ mai ales cu cai. Sunt de o sobrietate exemplară şi nu beau decât apă şi limonadă.

Împăratul, marii duci şi curtea au plecat la Bucureşti să facă o vizită alteţelor sale prinţesei României şi prinţului Carol.

Gara şi capitala sunt pavoazate. Calea Mogoşoaiei, principalele hoteluri şi case
p. 50 particulare // au covoare la ferestre. <Însemnele> armatelor Rusiei şi României sunt arborate pretutindeni. Trei arce de triumf au fost ridicate pe parcursul <drumului> cortegiului, şcoala militară era împodobită cu grupuri de arme dispuse cu gust. Garda particulară a prinţului Carol, *dorobanţii* şi *călăraşii* sunt sub arme. Prinţul Carol şi prinţesa României s-au dus la gară în întâmpinarea augustilor oaspeţi. Agenţii diplomatici ai Germaniei, dl de Pfuel[98], al Americii, dl Peixoto[99], al Franţei, dl Debains[100], al Austro-Ungariei, Greciei, Spaniei şi Serbiei sunt prezentaţi prinţului Gorceakov. Dl Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Străine al României, i-a prezentat Majestăţii sale. Domnii Brătianu şi Rosetti sunt aici, iar primarul Bucureştilor rosteşte un discurs în care comite stângăcia de a vorbi despre „emanciparea populaţiilor din Orient". Împăratul i-a răspuns: „Am de făcut o mică rectificare la *vorbele dumneavoastră: vreau emanciparea popoarelor creştine* din Orient".

Colonia rusă îi dă pâine şi sare Majestăţii Sale şi familiei imperiale şi împăratul şi suita sa pleacă la reşedinţa prinţului, aclamat de trupele române.

Grupul „roşu" ar fi dorit să organizeze o manifestaţie contrară, dar poliţia,
p. 51 condusă de un prefect mână de fier, era gata să-i ia de guler pe manifestanţii care // se aflau în frunte şi care astfel ar ponegri marea lucrare întreprinsă de augustul oaspete al prinţului Carol.

---

[97] *Skoptzy*. În epocă, vizitii (birjarii) trăsurilor particulare din Bucureşti erau de origine rusă şi proveneau din secta scopiţilor, o sectă de credinţă veche (staroven) ai cărei adepţi se supuneau castrării. Către sfârşitul secolului al XIX-lea şi până la primul război mondial, pentru desemnarea acestei categorii profesionale s-a utilizat termenul „muscal".

[98] În perioada 1876–1879, consul general la Bucureşti al Germaniei era Friedrich Johann von Alvensleben (1836–1913). Probabil Pfuel era unul din funcţionarii consulatului.

[99] F. Benjamin Peixotto, consul general al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti din 1870.

[100] Fréd Debains, agent diplomatic al Franţei la Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În aceeaşi seară, împăratul s-a întors la Ploieşti şi generalii ruşi nu şi-au ascuns nemulţumirea pe care au simţit-o de a fi auzit de un emul al *cetăţeanului* Floquet[101] care şi-a permis să răstălmăcească cuvintele împăratului, în timp ce populaţia din Bucureşti a rămas liniştită atunci când a trecut suveranul şi că ura răutăcioasă a purtătorilor de carmaniole[102] româneşti se traduce prin cuvinte aspre şi gesturi fără echivoc.

Aceşti republicani sunt deci peste tot.

În Franţa: *mai curând prusienii decât imperiul!*

Acesta este strigătul lor. În România ei spun: *mai curând turcii decât ruşii*! Ce patrioţi frumoşi aceşti oameni de aici! //

Capitolul IV

p. 53

Dl. Brătianu şi teoria „roşilor" – România şi românii – Statistică – [...] – Ungurii – Comitetul din Sibiu – Armata română în timp de pace – Armata rusă – Legiunea bulgară – Căpitanul Nicolov[103] şi Ivan de Woestyne[104] – Vizita împăratului la reşedinţa de la Cotroceni – Ambulanţele ruse şi române – Dr. Davila[105] – Sosirea prinţelui Milan[106] la Ploieşti – Consideraţii politice – Boierimea română şi roşii – Veşti de la Dunăre – Sosirea marelui duce Alexis

Mănuşa a fost aruncată! Românii grăbesc pregătirile pentru o viitoare intrare în campanie. Naţiunea română este decisă nu numai să-şi apere casele, dar şi să ducă lupta pe teritoriul turc. „Roşii" fac o crimă din primirea în vizită a împăratului Alexandru de către prinţul Carol. Îi reproşează dlui Kogălniceanu că nu vrea decât ca românii să rămână vasalii turcilor.

---

[101] Referire la Charles Thomas Floquet (1828–1896), om de stat francez, republican, care în 1867 la vizita ţarului Alexandru al II la Paris, i-ar fi strigat la intrarea acestuia în Palatul de Justiţie „Vive la Pologne, monsieur!". În 1871 a fost ales în Adunarea Naţională.

[102] *Carmagnoles*, vestă scurtă purtată în timpul revoluţiei franceze, dar şi o melodie şi un dans. Melodia *La Carmagnole* a fost creată în 1792 în timpul căderii monarhiei (10 august). Iniţial, cântecul a pornit din Piemont, s-a răspândit în regiunea Marsilia şi apoi la Paris. Apoi, după căderea tronului, a fost popularizat în întreaga Franţă pentru a deveni un imn de *sans-cullotes* (nume sub care, în 1789, erau desemnaţi revoluţionarii care purtau pantaloni lungi albastru şi alb, în loc de pantaloni scurţi şi ciorapi, cum purtau nobilii).

[103] Braïtscha Nicolov, căpitan bulgar, luptător în armata rusă.

[104] Henri Pierre de Vestin (nume de publicist *Ivan de Woestyne,* 1834– ?), jurnalist francez de origine belgiană, corespondent de război al ziarului „Le Figaro" în timpul războiului din 1877–1878.

[105] Carol Davila (1828–1884, nume real Carlo Antonio Francesco d'Avila), medic şi farmacist francez, naturalizat în România, organizatorul serviciului sanitar românesc şi al celui de ambulanţe, întemeietorul învăţământului medical, farmaceutic şi veterinar românesc, fondator a numeroase societăţi şi reviste de specialitate, general şi membru post mortem al Academiei Române.

[106] Milan Obrenović (1854–1901), prinţ sârb, fiu al lui Miloš Obrenović (1829–1861) şi al Elenei Maria Catargiu (1835–1876), conducător al Serbiei (1868–1882) şi apoi rege al Serbiei (1882–1889).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În timp ce turcii bombardează oraşele malului românesc <al Dunării>, există o politică a partidului roşu al dlui D. Brătianu care îndrăzneşte să scrie compatrioţilor săi: „cei care pretind că onoarea ne obligă să luptăm alături de ruşi
p. 54 în Bulgaria // fac greşeală, căci nu pentru noi au luat ruşii armele; din contră, venirea lor în ţara noastră şi sprijinul pe care noi l-am dat a fost prilejuit de bombardarea ţărmurilor noastre de către turci; în caz de nevoie, ruşii sunt aceia care sunt obligaţi să se bată pentru noi". E frumos după cum vedeţi. N-ar fi fost mai bine ca dl. Kogălniceanu să se fi gândit altfel şi să spună când Europa întreagă n-a avut nici un cuvânt reprobabil pentru guvernul turc, românii nu pot fi alături de acest guvern. Niciodată România nu a fost parte integrantă a Imperiului Otoman, dacă ea a plătit un tribut anual Divanului, este pentru a plăti protecţia Turciei; ori, protecţia a fost ruptă prin bombardamentul ţărmurilor româneşti, făcut înainte de sosirea ruşilor la Dunăre.

Participând la război, România nu face decât să continue tradiţia istorică, ea a luptat mereu în sprijinul civilizaţiei şi credinţei europene şi ocupă primul loc între popoarele creştine ale Orientului.

Există două feluri de români: cei din nord şi cei din sud. Primii se întind la nordul Dunării, între Dunăre şi Tisa[107], ceilalţi sunt răspândiţi pe tot teritoriul Peninsulei <Balcanice>.

În bazinul Carpaţilor sunt 9 700 000 români în: Valahia – 3 000 000; Moldova –
p. 55 2 700 000; Banat şi Timişoara – 660 000; // Transilvania – 200 000; Bucovina, Maramureş – 850 000; Basarabia rusă – 800 000.

Românii din sud sunt cei din cele două provincii danubiene: Dobrogea şi Bulgaria: 400 000 şi cei din interiorul Turciei: Macedonia: 450 000; Thesalia: 200 000; Epir: 350 000; Tracia: 200 000; ar 1 600 000 de suflete.

Rămâne ca ţinând cont că românii fac parte integrantă din Austro-Ungaria şi Rusia, 7 300 000 de români, asta dovedeşte că elementul românesc este cel mai important în statistica populaţiei creştine din Orient. [...]

p. 57 Dl. Frédéric Damé adresând un elocvent *apel Franţei în favoarea răniţilor români*, comitete ale doamnelor au luat fiinţă la Sibiu[108] şi Braşov[109] pentru a aduna în Transilvania donaţii pentru răniţii români. Am fost anunţati că aceste comitete au fost interzise de administraţia ungară. Pentru ce a fost împiedicată această lucrare de milă creştină? Se crede o conspiraţie românească în Transilvania? Sau poate ar fi o continuare a persecuţiilor maghiare împotriva românilor care din toate timpurile au protestat împotriva actelor arbitrare ale guvernului maghiar? Românii
p. 58 din Transilvania intră în componenţa imperiului austriac ca ungurii şi au // toate drepturile ca ungurii prin bunăvoinţa guvernului.

---

[107] *Theiss*

[108] *Hermanstadt*

[109] *Cronstadt*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Graţie activităţii generalului Florescu[110], fost ministru de război al României, care a făcut greşeala de a fi sacrificat pentru plăcerea partidului roşu, armata română are un efectiv respectabil şi ar avea încă, dacă prinţul Carol ar fi vrut să urmeze exemplul mareşalului Mac-Mahon[111] care nu a permis niciodată radicalilor să pună mâna pe Ministrul de Război.

Credem că cu actualele efective, care sunt încă unele de pace, România poate să intre curajos în luptă.

Ministrul actual de Război, dl. general Cernat[112], este un foarte bun administrator, dar cât ar fi fost mai uşoară sarcina sa dacă el putea recurge la colaborarea inteligentului său predecesor? // p. 59

Armata română se compune din:

Armata	Ofiţeri şi asimilaţi	Trupă	Total	Cai
Stat major	133	–	133	106
Intendenţă şi administraţie	111	679	790	179
Infanterie:				
8 regimente de linie	471	10 790	11 261	92
6 batalioane de vânători				
Artilerie:				
2 regimente sau 12 baterii	84	1 993	2 077	954
1 companie de pontonieri				
Cavalerie:				
2 regimente de 4 escadroane	74	1 264	1 338	979
Geniu:				
1 batalion	25	535	560	3
Pompieri (2 batalioane)	56	1 671	1 727	578
Jandarmerie călare	8	295	303	245
Jandarmerie pedestră	8	230	238	–
Şcoli militare	21	557	478	81
Corpuri de sănătate	67	–	67	4
Dorobanţi:				
8 regimente de 34 batalioane	383	33 116	33 499	392
Călăraşi:				
8 regimente de 33 escadroane	172	11 128	11 300	11 308
Total	1 613	62 158	63 771	14 921

Armata rusă are aproximativ următoarea componenţă:

[110] Ioan Emanoil Florescu (1819–1893), general şi om politic român, consilier militar lui Alexandru Ioan Cuza şi al lui Carol I. În timpul războiului Crimeii a fost colonel în armata rusă.

[111] Marie Edme Patrice Maurice de Mac-Mahon, primul Duce de Magenta (1808–1893), general şi om politic francez, mareşal al Franţei, şef de stat (1873–1875), preşedinte al celei de-a Treia Republici (1875–1879).

[112] Alexandru Cernat (1828–1893), politician şi general român, ministru de Război (aprilie–august 1877, martie–noiembrie 1878), şef al Statului Major General (1881–1882), deputat şi senator.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Armata regulată

	Batalioane	Escadroane	Tunuri	Ofiţeri	Combatanţi	Necombatanţi	Cai
Rusia europeană	532	385	1 198	24 430	532 270	81 810	81 530
Caucaz	119	20	168	3 176	92 965	10 801	6 919
Rusia asiatică	41/4		42	920	20 870	3 270	840
Total	655/4	405	1 408	28 526	646 105	95 881	89 289

p. 60 Armata neregulată (fără miliţii şi fără opolcenie[113]):

3 batalioane, 747 escadroane, 180 tunuri, 3 505 ofiţeri, 131 290 combatanţi, 5 698 necombatanţi, 120 999 cai.

Adică un total de 678 ¼ batalioane, 1 152 escadroane, 1 588 tunuri, 32 031 ofiţeri, 777 395 cambatanţi, 101 579 necombatanţi şi 210 288 cai.

Evident că dacă generalul Miliutin împărţea aceste efective redutabile în două părţi, din care o parte ar fi fost angajată în Turcia europeană şi cealaltă în Turcia asiatică, în loc să mobilizeze numai un singur corp de armată, armatele ruse nu ar fi avut în acest moment decât să efectueze o promenadă militară să zdrobească prin simpla lor prezenţă toate eforturile turcilor.

O mobilizare generală ar fi costat prea mult şi apoi se spune în şoaptă că nu ministrul de război este cel care a stabilit numărul corpurilor de armată trimise aici. El a avut de luptat cu baronul Reutern[114], ministrul de finanţe al imperiului, care refuza să facă cheltuieli prea mari şi de asemenea cu cancelarul imperiului, ai cărui colaboratori au declarat că dacă Turcia ar fi trebuit să lupte timp de aproape zece luni pentru a învinge Serbia ajutată de câţiva voluntari ruşi, ar avea cu
p. 61 uşurinţă dreptate în trimiţând 200 000 oameni în teatrul de război. //

Că Dumnezeu veghează asupra acestor probabilităţi este adevărat şi că în nici o zi nu se regretă că nu a fost trimis odată dublul acestor forţe, căci armata de operaţiuni ni se pare a fi insuficientă! Şi apoi considerăm că Anglia, cu toată *declaraţia ei de neutralitate*, va ajuta sigur cu banii săi armamentul Turciei şi ai aliaţilor ei mahomedani, pe kediv[115], pe beii Tunisiei şi pe cei din Tripoli, poate chiar pe voluntarii din India, deşi valorile turbanelor sunt prost cotate la Bursa din Londra. Nu există la dispoziţia cabinetului englez fonduri secrete ale bugetului Indiei pentru a apela la ele în aceste eventualităţi?

Se aude că împăratul ar vizita pe 12 iunie câmpul de la <Valea> Largă[116] de lângă Ploieşti pentru a asista la plecarea legiunii bulgare şi mă duc pe acest câmp. Efectiv împăratul i-a trecut în revistă pe bulgari şi le-a spus: „la revedere dincolo de Dunăre". Această legiune este alcătuită din 6 000 de oameni, înarmaţi cu puşti,

[113] Denumire dată trupelor neregulate care luptau în spatele primei linii, alături de armata obişnuită. Deşi formau regimente şi divizii nu aveau niciodată propriile unităţi permanente.

[114] *Reutern*, Michael von Reutern, baron, ministru de Finanţe al Rusiei.

[115] Khédive, titlu purtat în trecut de viceregii Egiptului.

[116] *Laga*, sat, com., jud. Prahova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

perfect echipate. Uniforma lor diferă de cea a trupelor prin aceea că materialul este mai verde şi ei poartă o bonetă din blană neagră împodobită cu crucea bulgară. Acest corp va fi încredinţat generalului Stoletov[117], este actualmente sub ordinele colonelului Kisekov[118], bulgar din naştere, soldat brav dublat de un mare patriot. Ţarul era urcat pe un cal magnific gri rotat, era înconjurat de comandantul şef, de marii duci // fii săi, ducii Leuchtenberg[119] şi de principalii şefii de stat-major. p. 62
Generalii Miliutin şi Ignatiev au asista la defilarea bulgarilor. Era o căldură înăbuşitoare şi generalul Ignatiev avea ochelari albaştri; il dor ochii, poate fi recunoscut cu atât mai mult cu cât încearcă să se adăpostească sub un pom. Boala de ochi a celebrului diplomat care de curând a mers la Paris şi Londra să consulte oculişti nu era o prefăcătorie cum se presupunea, cu atât mai puţin cu cât prinţul Orlov[120], ambasadorul Rusiei la Paris şi contele Şuvalov[121] ambasador la Londra sunt foarte devotaţi împăratului şi foarte respectaţi de guvernele pe lângă care sunt acreditaţi, pentru ca să-i fie încredinţată unui trimis extraordinar o misiune diplomatică de importanţa celei care a fost.

L-am întâlnit pe confratele meu Ivan de Woestyne, corespondentul lui „Figaro" care era angrenat într-o discuţie cu bravul căpitan bulgar Braïtscha Nicolov. Căpitanul este foarte popular aici şi iată de ce: în 1854 când turcii au trecut Dunărea pentru a-i ataca pe ruşi, căpitanul Nicolov a trecut Dunărea înot pentru a-i informa pe cei din urmă de intenţia duşmanilor lor. Dl Woestyne mi-a povestit lunga sa odisee de la Saint-Petersburg la Chişinău, progresele sale în lecturarea cărţilor ruseşti şi mi-a oferit ospitalitate într-o casa pe care o închiriase la Ploieşti. Fericit // confrate, el nu-şi refuză nimic, are un frumos echipaj rusesc în p. 63
vreme ce eu nu am decât un cal înşeuat.

Începem să ne militarizăm. Corespondenţii au arborat cascheta albă, au cizme lungi, o tunică albă şi fiecare este înarmat cu un revolver de cavalerie. Acestea îi dau un aer semeţ care nu va arăta prea rău în faţa frumoaselor romance. Confraţii noştri englezi continuau să nu facă ca noi şi să păstreze costumul civil, germanii sunt echipaţi în manieră prusiană şi austriecii au costumaţie mixtă. Confratele nostru Lichtenstadt are un chipiu american şi o bluză austriacă.

Încântătoare rezidenţă este cea de la Cotroceni. Majestatea sa a mers cu fii săi şi cu fratele său şi au luat masa afară pe o ridicătură a castelului sau mai bine a mânăstirii, căci Cotroceni este o veche mănăstire care nu a avut încă timp să fie transformată în castel. Aceasta este o semi-mănăstire sau un demi-castel, doar jumătate din această construcţie veche a fost însuşită pentru nevoile prinţului Cuza

---

[117] *Stoletew*, Nikolai Grigorevich Stoletov (1834–1912), general în armata imperială. A condus unităţile armatei ruse şi detaşamentul bulgar în bătălia din pasul Şipca. După război a fost numit comandant militar al districtului Turkestan şi a participat la o misiune dilomatică în Afganistan.

[118] *Kisekow*

[119] George Maximilianovici (1852–1912), al 6-lea duce de Leuchtenberg, cunoscut drept prinţul Gheorghi Romanovski sau Georges de Beauharnais şi Eugen Maximilianovici (1847–1901), al cincilea duce de Leuchtenberg.

[120] *Orlow*, David Ivanovici Orlov (1840–1916), general, comandant general şi comandant al diviziei imperiale ruse; a fost comandantul diviziei 12 cavalerie şi a primei divizii a cazacilor de pe Don.

[121] *Schouvalow*. Pavel Andreevici Şuvalov (1830–1908), general şi diplomat rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pentru a servi ca loc de odihnă domnilor României. Cotroceni este construită pe o ridicătură de unde se văd Bucureştii tot atât de bine cum se vede Parisul de pe terasa Saint-Germain[122]. Adăugaţi că această ridicătură este înconjurată de culturi de viţă de vie şi de mari pomi seculari. Trandafiri, dalii şi o nenumăraţi lauri roşii şi
p. 64 plante exotice // mărgineau terasa. Prinţul şi prinţesa României au aranjat bine lucrurile: două muzici militare şi-au cântat repertoriul şi la desert, tinere din azilul Elena Doamna, ascunse în spatele boscheţilor cântau în cor cântece româneşti.

Doctorul Davila şi-a înmulţit <acţiunile> pentru organizarea ambulanţelor româneşti ale Crucii Roşii. Peste tot sunt organizate în sprijinul răniţilor. Artişti şi amatori îl sprijină pe Davila. Mare, în ciuda aspectului ascetic, cu o voce poruncitoare, doctorul Davila care este inspectorul general al corpurilor de sănătate ale armatei, este un muncitor neobosit şi un distins chimist. Pentru început are deja şase ambulanţe. Ele au trecut prin faţa noastră la Bucureşti cu materialul lor rulant tras de mici măgari. Medicii nu sunt la prima tinereţe, dar sunt urmaţi de o masă de studenţi, brancardieri şi căruţe. Crucea Roşie are nevoie de mult sprijin, tunul bubuie pe toată lungimea Dunării. De asemenea altetea sa prinţesa, prinţul D. Ghica[123] organizează reprezentaţii teatrale, concerte, seri diverse în beneficiul ambulanţelor şi fiecare se străduieşte să aducă donaţiile pentru societate.

Societatea rusă a Crucii Roşii a făcut bine lucrurile; ea are deja optsprezece trenuri-ambulanţe şi a închiriat şase străinătăţii; fiecare tren poate transporta două
p. 65 sute de bolnavi. Societatea a strâns, pe // cheltuiala sa, personalul medical şi a asigurat tratarea bolnavilor; ministrul de război a atribuit 40 de copeici pe zi pentru fiecare bolnav. Există mari aşezăminte pentru bolnavi la Frăteşti[124], Iaşi, Roman, Galaţi, Zimnicea, fără a număra spitalele stabilite în Rusia. Împărăteasa[125] este protectoarea societăţii, iar delegaţii săi pentru armata de sud sunt: prinţul W. Cercaski, M. N. Abaza[126] (în regiunea Iaşi–Chişinău). Alţi delegaţi sunt: prinţii Dolgorukov[127] la Moscova, San-Donato[128] la Kiev, Cerbatov[129] la Saratov[130], Samarin[131] la Tula[132], Kotcetov[133] la Harkov[134], contele Bobrinski[135] la Tver[136],

---

[122] Referire la mănăstirea benedictină din cartierul parizian Saint-Germain construită în secolul al VI-lea.

[123] Dimitrie Ghica (1816–1897), om politic român de orientare conservatoare, prim-ministru al României între 1868–1870.

[124] Frăteşti, sat, com., jud. Giurgiu.

[125] Referire la soţia ţarului Alexandru al II, prinţesa Maria de Hesse (1824–1880), cunoscută apoi sub numele de Maria Alexandrovna.

[126] M. N. Abaza

[127] *Dolgoroukov*, Constantin Friedrich Peter von Holstein-Gottorp, duce de Oldenburg (1850–1906), cunoscut la curtea ţarului Alexandru al II-lea ca ducele Constantin Petrovici de Oldenburg. Din 1869 până în 1906 a făcut parte din regimentul Preobrajenski. În timpul războiului din 1877–1878 a fost adjutant pe frontul din Caucaz, sub comanda marelui duce Mihail Nicolaevici, guvernatorul Caucazului.

[128] San-Donato

[129] Tcherbatow

[130] Saratow, oraş şi regiune în Rusia.

[131] *Samarine*

[132] *Toula*, oraş şi regiune în Rusia.

[133] *Kotchetow*

[134] *Kharkow*, sau Harkiv, oraş şi regiune azi în Ucraina.

[135] *Bobrinsky*

[136] Tver, oraş şi regiune în Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Chidlovsky[137] la Voronej[138] şi Richter[139] la Bucureşti. Crucea Roşie are la dispoziţie 3 milioane de ruble şi donaţiile continuă să sosească. Întreaga Rusie ţine să vină în ajutor celor care cu arma în mână îşi varsă sângele pentru triumful cauzei celor oprimaţi.

17 iunie – Altetea sa prinţul Milan al Serbiei a venit la Bucureşti. Dl Brătianu, preşedintele Consiliului de miniştri, este la gară să-l întâmpine. O trăsură a curţii îl duce la palatul principelui. Suita prinţului Serbiei este alcătuită din generalul Protić[140], dl Ristić[141], coloneii Leşanin[142], Horvatovitć[143], Ianković[144] şi secretarul Stoianović[145]. Prinţul <Milan> este la casa unchiului său, prinţul Catargi[146] mâine se va duce la Ploieşti pentru a-şi prezenta omagiile împăratului. // p. 66

Opinia publică este viu preocupată de această călătorie, cunoscând răcirea ce există de câteva luni între curtea de la Sankt Petersburg şi guvernul de la Belgrad[147]. Unii spun că însoţit de doi comandanţi ai armatei din Timoc, prinţul Milan a trezit susceptibilităţile Porţii, că el ar fi instruit vrând-nevrând să profite de evenimentele militare care se pregătesc, pentru a reîncepe campania atât de nefericit angajată anul trecut.

După părerea noastră, nu va fi nimic, ceva timp încă, căci pentru a face război trebuie bani şi casieria Serbiei este goală.

Se vorbeşte de preparativele militare ale Austrio-Ungariei. Decisă să mobilizeze trupe la frontierele Transilvaniei şi Serbiei. Împotriva cui va fi îndreptată această mobilizare? Împotriva sârbilor sau împotriva românilor? Dar Serbia nu a luat încă armele şi românii masează trupe la frontiera sudică, pe malurile Dunării, nu ameninţă frontierele austro-ungare.

Prinţul Milan a fost de două ori la Ploieşti. Întrevederea lui cu împăratul a fost lungă şi cordială. Cât priveşte ceea ce s-a spus între tânărul prinţ şi împăratul Alexandru, credeţi-mă că nu ştiu nimic. Nu pot să spun mai multe despre ceea ce s-a spus în timpul întrevederii care a avut loc între prinţul Carol şi dl Ristić, p. 67 preşedintele // Consiliului <de miniştri> al Serbiei şi la care dl Kogălniceanu a asistat.

În timp ce republicanii de la Bucureşti ocupă puterea şi împart favoruri adevăraţilor „roşii", prefecţi, perceptori sau funcţionari superiori, boierimea are

---

[137] Mihail Romanovici Chidlovski (1827–1880), militar şi om politic rus. În 1873 era general-locotenent, adjunct al ministrului de Interne, guvernator la Tula (1865–1870).

[138] *Voronege*, oraş şi regiune în Rusia.

[139] *Richter*, prinţ, general.

[140] Kosta Protić (1831–1892), general, sef al Statului Major General al Serbiei, premier al Serbiei.

[141] *Ristich*, Iovan Ristić (1831–1899), om politic, prim-ministru sârb.

[142] *Leschanin*

[143] *Horvatovitche*

[144] *Iankovith*

[145] *Stoianovitch*

[146] Gheorghe Catargi (1825–1907), colonel, fratele Mariei Catargi, mama lui cneazului Milan.

[147] Distanţarea Serbiei de Rusia avea loc pe fondul abandonării de către diplomaţia de la Sankt Petersburg a aspiraţiilor sârbe privind unificarea slavilor sudici sub sceptrul Belgradului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

numai grija ţării. Descendenţii marilor familii ale ţării, intră ca voluntari în serviciul militar. Numele acestor inimi curajoase merită să fie menţionate şi eu voi cita câteva nume pentru a arăta calitatea boierimii române. Printre aceşti patrioţi voluntari, primii înrolaţi în armată sunt: prinţii Grigore Sturdza[148], Grigore Ghica[149], Gheorghe Manu[150], Lahovari[151], Bălăceanu[152], cei doi Polizu[153], Rioşanu[154], Stefanopulo[155], Vârnav[156], Moruzi[157], Jean Ghica[158].

Adevăraţii roşii, care încă nu s-au putut plasa, au intrat la <serviciul> ambulanţei ca angajaţi ai Crucii Roşii sau infirmieri.

Suntem anunţaţi că multe trupe ruseşti sunt în Brăila şi că aici s-a adunat materialul necesar pentru a ridica un pod. Se schimbă obuze între Calafat şi Vidin ca şi între Rusciuc şi Giurgiu. Bateriile turceşti se întrec în vioiciune şi în stângăcie. Pentru a vedea plecarea precipitată a celor mai multe servicii importante ale cartierului general al marelui duce Nicolae, care au fost duse către mai multe
p. 68 zone danubiene, // ne-am dus la Brăila. Acolo va începe fără îndoială dansul?

Marele duce Alexei a sosit la Ploieşti. Ce prinţ! este înalt, cu o talie herculeană, figura este plăcută şi mâinile de femeie. Marele duce are 27 de ani; vine să aducă fregata *Svetlana* de la Kronstdt[159] la bordul căreia a făcut un lung voiaj. Marinarii de pe *Svetlana* trebuiau să debarce şi să-şi ajute dragul lor comandant să organizeze flotila Dunării. //

---

[148] Grégoire *Stourdza*, Grigore Sturdza (1821–1901), fiu al domnitorului Mihail Sturdza (1834–1849).

[149] *Grégoire Ghika*, Ioan Grigore Ghica (1830–1881), fiu al lui Grigore Al. Ghica, domn al Moldovei (1849–1856) diplomat, militar de carieră şi om politic.

[150] În text Constantin. În realitate este vorba despre Gheorghe Manu (1833–1911), militar de carieră retras din armată cu gradul de colonel şi reintegrat, la cerere, în 1877 cu gradul de general de brigadă, comandantul diviziei 4 infanterie în luptele de la Nicopole şi participant la luptele de la Plevna. În mai multe rânduri a fost ministru de Război; primar al Bucureştilor (1874–1877).

[151] Iacob N. Lahovari (1846–1907), cunoscut sub numele de Jacques, militar şi om politic român, fratele lui Alexandru şi Ion Lahovari. În timpul războiului de independenţă a fost şef al operaţiunilor militare la Marele Stat Major general al armatei cu gradul de maior.

[152] *Bolo[illegible]*, Ion Bălăceanu (1828–1914), om politic român.

[153] *Polizo*, Probabil Gheorghe A. Polizu (1819–1886), medic român, deputat şi senator liberal şi fratele său.

[154] *Riosano*

[155] *Stephanopoulo*

[156] *Barnav*, probabil Scarlat Vârnav (1851–1919), inginer, om politic. În 1876, a fost numit inginer al liniei Iaşi-Ungheni şi însărcinat cu mişcările importante ale trupelor ruseşti din campania 1877–1878. În 1881 a devenit director al acestei linii, apoi director al construcţiei liniei Bucureşti-Cernavodă, director al Şcoalei naţionale de Poduri şi Şosele. Între 1902–1904 şi 1907–1909 a fost prefect al judeţului Constanţa, timp în care au fost construite şi inaugurate bulevardul „Elisabeta", primul bulevard din Constanţa şi Cazinoul.

[157] *Morouzi*, Dumitru C. Moruzi (1850–1914), om politic şi scriitor român. Iniţial, ca supus al ţarului a servit în armata rusă ca ofiţer în statul-major al generalului Nepokoiciţki şi translator în statul major al armatei ruse. După ce s-a stabilit definitiv în România a deţinut mai multe funcţii printre care cea de subprefect al Sulinei.

[158] Jean Ghika

[159] Oraş, mare port la Marea Baltică, Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Podurile de la Brăila; Galați – Dispozițiile generalului Zimmerman – Don Carlos – Generalul Boët – Vicontele Monserrat – Trecerea Dunării de trupele ruse – Domnii corespondenți Lazzaro, Marcotti, King, Bjorlin – Regimentul Borodino – Împăratul vizitează răniții – Dl. Forbes[160] și consulii – Dl. Ward – Spionii turci – Căpitanul Jolchine – Ocuparea Hârșovei – Marșul generalului Ianov – O reprezentație de amatori la teatrul din București – Ducele de Saxa-Altenburg[161]– Prințul Gorceacov[162] la București – Câmpul de la Băneasa – Rugăciunea de câmp

Sosesc la Brăila; Dunărea se întinde măreață în fața noastră, nefiind mai albastră ca la Viena. Generalul Ziemmermann, comandantul corpului al 14-lea asistă la ultimele lucrări ale podului înainte de a servi la trecerea trupelor ruse. Podul peste fluviu de la Brăila la Ghecet[163] este aproape terminat, începe pe țărmul românesc cu aproape 200 de metri suport pus pe părțile pământului inundat încă de Dunăre. Mijlocul podului, reprezentând spațiul ocupat de albia fluviului, este construit din plute de scânduri. O flotilă alcătuită din vase, se află în jurul podului, ea fiind ajutată de patru șlepuri (barje) pe care au fost făcuți pereți din scânduri // p. 70 acoperiți pe părțile exterioare cu tablă. Fiecare șlep este echipat cu piese de artilerie și în zidurile podului au fost puse mortiere pentru a apăra infanteria. Aceste șlepuri sunt adevărate cazemate flotante.

Generalul Ziemmermann a realizat aceste lucrări în două zile. Șlepurile care erau aici de trei zile, bărci mici pe care le-am văzut acum câteva luni în urmă pe Dunăre, încărcate cu cereale și remorcate de vase, au devenit teribile mașini de război, în timp ce un corespondent miop pe care nu-l vrem să-l numim, le-a luat drept monitoare.

Ei dar ce fac turcii? Sunt deja 1 200 de metri de pod plasat între Ghecet și țărmul turcesc și garnizoana de la Măcin[164] nu mișcă. Oare marile baterii ruse plasate la sud de Brăila îi vor fi speriat? Sau ar putea să se teamă de un dezastru ca cel la care au ajuns recent două monitoare? Sau pentru că alte monitoare turcești s-au retras la Silistra? În sfârșit, nu este mai puțin adevărat că lucrările rușilor nu i-au îngrijorat și nici că Ghecet-ul este ocupat de un mic detașament rus.

---

[160] Archibald Forbes (1838–1900),jurnalist scoțian, corespondent de război pentru *Daily News*. Date bio-bibliografice și traducerea corespondenței sale de război vezi în volumul de față.

[161] Ernst I Frederic Paul George Nikolaus, duce de Saxa-Altenburg (1826–1908), prieten cu țarul Alexandru al II-lea. Ducatul său, aflat în Turingia, a fost unul dintre cele mai mici state germane cu o suprafață de 1 323 Km^2.

[162] Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), diplomat și om politic rus, unul dintre cei mai influenți, respectați și cunoscuți diplomați ai secolului al XIX-lea, ministru de Externe al Rusei (1856–1882).

[163] Azi Smârdan, sat, com., jud Tulcea.

[164] *Matchin*, oraș, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Colonelul de geniu Klimenko a reparat vasele cu tâmplari din corpul al 14-lea, cărora li s-au adăugat pontonierii, marinarii şi chiar cazacii de pe Don şi Volga care
p. 71 sunt obişnuiţi cu apa din copilărie. Ofiţerii de geniu // sunt acolo; ei hotărăsc greutăţile pe care vasele le pot duce şi aprobă plutele pentru transportul artileriei. Vasele româneşti au remorcat plutele de la Galaţi la Brăila. Cazacii formează două companii de vâslaşi: una de 200 de oameni şi alta de 160 de oameni la Galaţi, unde se fac alte pregătiri.

Comandantul corpului 14 nu a neglijat nici o măsură de prevedere pentru a asigura succesul trecerii trupelor prin aceste două puncte. Din 3 iunie, a impus recunoaşterea navelor de la Galaţi la Bugeac[165] şi de la Brăila la Măcin. A examinat călare drumul de la Ghecet la Măcin, în timp ce bravii marinari au lansat torpile pe braţul principalul al fluviului şi pe braţul Măcin.

Terminându-se aceste pregătiri, generalul Zimmermann, a dat ordine pentru concentrarea de trupe la Dunărea de Jos. La zece zile după ordinul primit de la marele duce Nicolae, privind înlocuirea trupelor corpului 11 staţionat în raionul Dunării de Jos de corpul 14, concentrarea corpului 14 era terminată. În timpul concentrării, apele Dunării erau de 14 la 16 picioare[166] mai mari decât nivelul normal, inundaţia era de 15 picioare 10 ½ degete, dar începând cu 17 iunie apele au început să scadă.

Generalul-locotenent din Norbut[167], comandantul diviziei 17 infanterie, a fost
p. 72 plasat la conducerea trupelor din Galaţi. Generalul // Jukov[168], comandantul brigăzii a 1-a, chiar divizie, este desemnat ca şef al corpului de desant destinat să ducă <trupele> de la Galaţi în Bugeac. Coloana este alcătuită din brigada sa cu 4 piese de artilerie. Primul eşalon, alcătuit din 10 companii de artilerie, a primit ordinul de îmbarcare la Zatoka[169] şi de debarcare în zori pe malul Bugeacului, la 22 iunie; va fi ajutat alte eşaloane pe care trebuie să le aştepte şi să se regrupeze – când cel puţin 20 de companii vor debarca, trupele vor trebui să înainteze şi să se stabilească pe înălţimile Horvan.

În ceea ce priveşte trecerea Dunării de la Brăila la Măcin, au fost primite următoarele ordine: regimentul de la Borodino al majestăţii sale trebuia să se îmbarce în seara de 23 <iunie>, *să urmeze braţul Măcin, să se oprească noaptea la* trei sau patru verste[170] de Măcin, pentru a debarca pe 24 dimineaţa aproape de acest oraş în timp ce coloana generalului Jucov să vină spre ei dinspre Jijila[171], regimentul Borodino trebuia să fie urmat de cel Tarontivo.

Pe 20, 21 şi 22 iunie, generalul Verevkin[172] şi colonelului Demitrov, şeful detaşamentelor de pe litoral, au primit ordin de a opera demonstraţii împotriva

---

[165] *Boudjak.*

[166] Un picior = 30,48 cm.

[167] Zonă din sudul Basarabiei între Dunăre şi Marea Neagră, azi în componenţa Ucrainei.

[168] Jokov, general, comandantul brigăzii 1-a.

[169] *Zatok*, mic port la vărsarea Nistrului în Marea Neagră, în regiunea Bugeac, sudul Basarabiei.

[170] O verstă = veche unitate rusească de măsură a lungimii, echivalentă cu 1,071 km.

[171] Jijila, sat, com., jud. Tulcea.

[172] *Verevkine*, Vladimir Verevkin (1821–1896), general de infanterie, comandantul al diviziei 36; sub supravegherea lui a fost montat un dispozitiv de mine pe braţul Sulina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<turcilor> la Isaccea[173], Tulcea[174] şi Hârşova[175], ar putea da schimbarea şi facilitarea construcţiei de poduri. Nu există nici o îndoială că trecerea Dunării se va face în condiţii excelente.

Zimmerman este în puterea forţei, este un general frumos, instruit, activ, neobosit. El are de // partea sa un brav locotenent de vas, dl Niconov, care vine cu p. 73
patru ofiţeri de lăncieri de la Ovidiopol[176], 72 vâslaşi şi 15 soldaţi, să facă o recunoaştere la Măcin. Flotila debarcată va fi comandată de el; doi ofiţeri şi 60 de voluntari au fost puşi sub comanda sa. [...]

Generalul Ziemmerman a plecat spre Galaţi, unde trebuie să aibă loc trecerea p. 75
cea mai importantă <a Dunării,> urmând să revină apoi la Brăila. Cred că operaţiunile vor începe pe linia Dunării. Armata rusă nu este la Galaţi. Unde este? Zgomotul unui schimb de focuri a trezit la ora 3 dimineaţa toţi oaspeţii din Hotel de Paris, am sărit din pat, m-am îmbrăcat în grabă şi m-am dus pe chei. Lupta începuse între ruşi, pe care numeroase bărci îi duceau pe cealaltă parte a Dunării şi vedetele turceşti plasate pe ridicături din faţa Galaţilor. Tunul loveşte deja.

Zece companii ale regimentelor din Reazan[177] şi Riajsk[178] sub conducerea generalului Jukov[179] // se îndreaptă în bărci spre Bugeac. Turcii ascunşi pe mal în p. 76
tranşee, i-au lăsat să se apropie la 150 de paşi şi au deschis un foc violent asupra lor. Companiile au debarcat şi s-au năpustit asupra inamicului şi ocupară imediat fortificaţiile. Prinşi în flanc şi în spate, turcii se retrag pe înălţimile Horvan.

La ora şapte dimineaţa, 300 de călăreţi turci atacă primul eşalon, primesc lupta la baionete şi continuă până la orele unsprezece, în momentul în care eşalonul nr. 2 debarcă cu două tunuri, puse imediat pe poziţie. Duşmanul se retrage spre Măcin şi generalul Jukov se îndreaptă spre Horvan.

Forţele turceşti erau de 3 000 de infanterişti, 300 de călăreţi şi 2 tunuri. Pierderile noastre au fost în morţi: 3 ofiţeri printre care eroicul colonel Luders şi 43 de oameni; în răniţi: 2 ofiţeri şi 92 de oameni; contuzii: un ofiţer şi 3 oameni, pierderi neînsemnate dacă considerăm rezultatele obţinute, datorită măsurilor de prevedere ale comandantului şef, ale adjuncţilor şi ale valoroşilor colonei Şulguin[180] şi Şelkovnikov[181] şi ale colonelului Mikiev[182], şeful statului major al diviziei 18.

Pentru a abate atenţia inamicului, generalul Zimmerman a ordonat o demonstraţie asupra Măcinului. La ora două dimineaţa, locotenentul de vas Dubasov[183] a urcat pe Dunăre de la Brăila spre Măcin cu vasul *Marele duce*

---

[173] *Issaktchi*, oraş, jud. Tulcea.
[174] *Toultcha*
[175] *Hirsova*, oraş, jud. Constanţa.
[176] *Olviopol*, oraş, regiunea Odesa, Ucraina.
[177] *Riazan*, oraş şi regiunea din Asia Centrală, Rusia.
[178] Riajisk, oraş, regiunea Ryazan, Rusia.
[179] *Ioukow*
[180] *Schoulguine*
[181] *Schelkovnikow*
[182] *Mikhéïew*
[183] *Doubassow*, Dubasov Fiodor Vasilievici (1845–1812), amiral, absolvent al Corpului naval de cadeţi din Sankt Petersburg. În războiul din 1877–1878 a fost locotenent, puitor de mine în Flotila Dunării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 77 *Nicolae* şi cu şalupele *Ţarevici*[184] şi *Pliscka*[185]şi // a deschis focul asupra taberei şi a bateriei turcilor şi s-a întors la Brăila.

Trecerea Dunării continuă. Cazacii, caii, artileria traversează; pe fiecare plută sunt un tun, douăzeci de cazaci şi caii lor. Infanteria a trecut pe bărci şi pe două canoniere cu abur.

În aceeaşi zi puternice coloane ruseşti parcurg munţii. În depărtare se aude tunul dinspre Măcin. Seara se aude că turcii au evacuat Măcinul.

A doua zi are loc trecerea de la Brăila la Măcin şi generalul Ziemmermann a debarcat în acest oraş cu regimentul Borodino, fără a trage un cartuş; oraşul era deja ocupat de locotenentul de vas Niconov şi voluntarii lui.

Mergem pe drum cu armata şi coborâm la Măcin urmând călare pe colonelul Şurupov[186] care vine de la Ghecet la Măcin cu o sută de cazaci. Nu ştiu cum nu ne-am înecat, căci caii noştri, ca urmare a inundaţiei au fost nevoiţi să înoate în mai multe locuri. Hotărât lucru, draga mea iconiţă de la Notre Dame des Victoire[187] este cea care mi-a purtat noroc.

Corespondenţii jurnalelor sunt acolo, la post, în număr mare. Dl Forbes de la *Daily News* este pe un şlep, Ivan Wœstyne îi dă sfaturi lui Pellicer care desenează
p. 78 trecerea // Dunării pentru suplimentul lui *Figaro*. Dar baia de forţă de la Ghecet la Măcin n-a surâs nici unuia dintre aceşti domni şi au motive căci nu urmează operaţiuni pe acest mal. Bineînţeles că au plecat în bărci.

Ajung la Măcin, oraş frumos cu amprentă orientală şi aspect pitoresc. Confratele meu Dick de Lonlay[188] este deja cu colonelul Brackenberg de la *Times*. Ne strângem mâinile. Mă prezintă cavalerului Lazzaro[189], corespondentul ziarelor italiene, lui Marcotti[190], spiritualul *Aristo* de *Fanfulla*, lui Eduard King[191], corespondent american şi dl Björlin[192] locotenent de stat major suedez, care scrie la un jurnal din Stockholm.

Regimentul Borodino, steaguri desfăşurate în sunetele imnului naţional, a intrat în primul oraş turcesc ocupat de trupele noastre. Clerul şi populaţia creştină au venit să-l întâmpine pe generalul Zimmerman cu cruci, pancarte, imagini, intonând rugăciuni pentru împărat şi notabilităţile au oferit pâine şi sare generalului.

Ne-am răspândit prin oraş, *conacul*[193] *neavând nimic special*, moscheile nu sunt bogate, un spectacol oribil ni se oferă ochilor: trei femei sunt legate cu măruntaiele lor. O explozie a başbuzucilor![194] Ne-am întors la Galaţi pe o

---

[184] *Tsarévitch*

[185] *Plitchka*

[186] *Schouroupow*

[187] Mică biserică romano-catolică din Paris, Ile de France.

[188] Dick de Lonlay, nume real Georges Hardouin (1846–1893), scriitor, publicist, desenator francez. Date bio-bibliografice şi traducerea corespondenţei sale de război vezi în vol. de faţă.

[189] Lazzaro, corespondent italian.

[190] Giuseppe Marcotti vezi Francesco Guida, La Bulgaria dalla guerra di liberazione sino al trattato di Neuilly (1877-1919). Testimonianze italiane, Roma, Bulzoni, 1984,

[191] Eduard King (1848–1896), jurnalist american, corespondent de război ataşat pe lângă armata rusă.

[192] Björlin, militar şi corespondent de război pentru publicaţii din Stocholm.

[193] *Konak*, denumire sub care era cunoscută reşedinţa guvernatorului otoman.

[194] *Bachi-bouzoukis*, soldaţi înrolaţi voluntar în armata otomană, cunoscuţi pentru cruzimea lor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

canonieră care aducea răniți pe care-i ajutam la pansat. În treacăt spunem că în timp ce musulmanii comiteau // orori, generalul Zimmerman a plasat santinele în p. 79
fața moscheilor pentru a nu fi profanate.

De ce revenim la malul românesc? Din păcate, nu trebuie să telegrafiem jurnalelor noastre despre gravele evenimente de fiecare zi? În timp ce fiecare gustă un somn binemeritat, noi trebuie să scriem această pagină de istorie, ai cărei martori suntem, să o descriem în toate aceste aventuri și să aducem un omagiu bravurii trupelor rusești.

Confrații mei dorind numai să le fie acceptate depeșele la biroul telegrafic, au trimis un mesager până la Suceava – Itcani[195] pentru a le duce informațiile. *Forbes* a adresat o depeșă de trei coloane pentru *Daily–News*, eu am trimis simplu servitorul și depeșa mea va ajunge la *L'Estafette* cu cincisprezece ore înainte ca patru jurnale să știe marea veste a trecerii Dunării. Am calculat că pentru a sosi la frontieră un mesager ar fi oprit de douăzeci de ori de convoaiele de trupe, în timp ce drumul de la Galați la București era aproape liber.

Venind de la Brăila, împăratul a ajuns la Galați, înainte de a vizita răniții. A dat crucea Sfântul Gheorghe generalului Jukov și apropiaților lui Suşkov[196] și Vasiliev[197] care au ajuns primii pe malul turc. Mulți consuli merg pe cealaltă parte a Dunării la cererea dlui Forbes, // pentru a vedea oribilele mutilări făcute răniților p. 80
și morților de către soldații turci. Este un adevărat război de supraviețuire ce fac acești oameni acolo! Împăratul este trist, lacrimile îi curg când întâlnește odioasele masacre făcute de başbuzuci. Consulii întorși nu-și ascund indignarea. Agentul consular al Marii Britanii, dl. Ward, este singurul care nu a fost indignat, fiind aservit, se zice, politicii lordului Beaconsfield[198] și corespondent pentru jurnalele englezești la această oră.

Sunt aduși la comandamentul din Galați doi evrei care sunt spioni turci care au fost văzuți apărând frecvent pe malul stâng al Dunării sub pretextul comerțului, relațiilor de prietenie sau nevoia de a lua aer. Acești voinici luau note despre ceea ce vedeau și auzeau apoi se întorceau la Măcin. Bulgarii din Măcin i-au denunțat și între timp au fost urmăriți și surprinși asupra operațiunilor. Sper că autoritățile nu o să fie împiedicate să-și facă datoria.

Căpitanul Jolchin al corpului de jandarmi, însărcinat cu interogarea spionilor, a recunoscut repede valoarea morală a acestor triști indivizi și i-a expediat sub o bună escortă la Ploiești unde o să fie judecați de consiliul de război. Dl Iolchin este un căpitan tânăr, glumeț, amabil și știind ceea ce am scris în jurnal și că am trecut Dunărea cu o zi înainte cu // trupele, îmi dă informații pe care tocmai le-a primit. p. 81

Brigada Jukov este deja dincolo de Măcin cu brigada a I-a a diviziei 1 a cazacilor de pe Don, bateria 11 călare de pe Don, regimentul 17 cazaci de pe Don și bateria 16 de pe Don. Toate corpurile <comandate> de Zimmerman au traversat

---

[195] *Soutchava – Itzkani*

[196] *Souschkow*

[197] *Vassilliew*

[198] Benjamin Disraeli, primul conte Beaconsfield (1804–1881), politician conservator britanic, premier (1874–1880), ministru de finanțe, membru în mai multe cabinete.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dunărea. Orașul Hârșova a fost evacuat de trupele turcești și generalul Ianov[199] a fost trimis cu 8 sotnii[200] de cazaci de la Măcin prin Isaccea[201] către Tulcea[202] pe care o va cuceri ușor.

Căpitanul Jolchin mă sfătuiește să nu rămân în această regiune și să mă deplasez spre Giurgiu[203], dar eu doresc să urmez operațiunile armatei. Corpurile de la Dunărea de Jos au mers doar pentru a face o diversiune, operațiunile principale trebuind să aibă loc între Giurgiu și Nicopole, fapt mult mai sigur mai ales că marele duce Nicolae nu se află în apropiere.

Intru deci în București pentru a ca apoi să mă reîntorc la Giurgiu unde aștept sigur cartierul general al marelui duce Nicolae.

Tot *hihg-life*-ul Bucureștilor, tot Bucureștii patriot, aceste două definiții sunt inseparabile în România, este adunat la Teatrul Național[204] unde se dă o serată în beneficiul Societății de Cruce Roșie. În fruntea societății românești este marchizul
p. 82 L'Aubespine-Sully, amabilul secretar // general al companiei franceze de căi ferate și dna de L'Aubespine-Sully, care s-au transformat în actori pentru această operă de caritate. Spectacolul este alcătuit din *Două văduve*, *Pălăria ceasornicarului* și *Gramatica*. În sfârșit o serată foarte reușită care n-o voi uita niciodată. Amatorii s-au arătat actori perfecți. Citâm în ordine numele acestei trupe de elită: dna prințesă Alexandru Ghica[205], dna marchiză de L'Aubespine-Sully, dna Ecaterina Florescu[206]. Domnii de L'Aubespine-Sully, Bengescu[207], Grigore Paleolog[208], prințul Jean Cantacuzino[209], Cerchez[210] și Strat[211]. Sala era ticsită, alteța sa prințul Carol și prințesa Elisabeta, ducele de Saxa-Altenburg, Don Carlos, au asistat la reprezentație. Corespondenții principalelor ziare erau acolo în haine și cu cravată albă. Ne-am fi crezut la o premieră la Paris. Am lăsat acasă îmbrăcămintea atât de ușoară pe care am avut-o la trecerea Dunării.

Profitul net pentru ambulanțe a fost de 1 436 franci. Nu este mult comparativ cu generoasa inițiativă luată de E. Tarbé[212], directorul patriot de la *Gaulois*, care a

---

[199] *Ianow*

[200] *8 sotnias*. O sotnie = 100.

[201] *Issaktchi*

[202] *Toultcha*

[203] *Jourjevo*

[204] *Grand Théâtre*

[205] Soția lui Alexandru Ghica.

[206] *Catherine Floresco*, soția lui Ioan Emanoil Florescu (1819–1893), militar și om politic român, ministru de război, șef al Marelui Stat Major, premier.

[207] *Bengesco*, Gheorghe Bengescu (1848–1921), diplomat, istoric și publicist de limbă română și franceză, membru titular al Academiei Române.

[208] *Grégoire Paléologue*.

[209] Probabil Ioan A. Cantacuzino (1829–1897) om politic.

[210] Mihai Cristodulo Cerchez (1839–1885), general român, conducătorul trupelor române în bătăliile de la Grivița, Bucov, Opanez, Smârdan, Plevna, Vidin.

[211] Ion Strat (1836–1879), jurist, economist, profesor, politician, ministru, diplomat (Paris și Constantinopol), promotor al liberalismului economic.

[212] Edmond-Joseph-Louis Tarbé des Sablons (1838–1900), jurnalist și scriitor francez, fondator, în 1868, al jurnalului *Le Gaulois* împreună cu Henry Pène.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

obținut în 1870 profitul societății franceze pentru ajutorul răniților, dar asta este altceva.

Trupa Crucii Roșii, dl Ion Pipera de la jurnalul *L'Orient* a botezat-o așa, a trebuit să dea a doua zi la Cotroceni o a doua reprezentație // în prezența majestății p. 83
sale împăratul, a augustilor săi fii, marii duci Vladimir, Alexis și Serge și a ducelui de Saxa-Altenburg care a venit să-l întâlnească pe țar.

Prințul Gorceacov a părăsit Ploieștii pentru a se așeza definitiv la București, fiind însoțit de baronii Jomini și Fréderyksz. Domnii Hamburger[213] și Nelidov ca și generalul Ignatiev urmează cartierul general, care era dus de la Ploiești într-un loc pe care nu-l știu și nimeni nu-l știe, nici chiar anturajul marelui duce Nicolae. Ar trebui să merg la Alexandria, la Slobozia, la Turnu Măgurele, la Paraipan sau Giurgiu?

Unul din prietenii mei de la statul-major mă sfătuiește să mai aștept și să merg să vizitez câmpul de la Băneasa.

Câmpul este situat la câțiva kilometri de București urmând șoseaua Kiselev. Acolo sunt 15 000 de oameni veniți direct de la Bolgrad[214] și Leova[215]. Acesta este corpul generalului Han[216] care merge la Giurgiu pentru a fi sigur.

Generalul Han mă primește afectuos și mă autorizează să vizitez câmpul de luptă ce se întinde la dreapta și la stânga drumului de la București la Giurgiu. Generalul nu este înalt, dar pare solid și are o alură militară. L-am întrebat unde se află marele duce Nicolae, dar generalul nu a răspuns. Aghiotanții mi-au spus că p. 84
generalul este foarte surd și din cauza asta este tăcut, neînțelegând // întrebarea mea. Ultimul cuvântul despre acest lucru este că statul-major pare a avea un cuvânt de ordine, acela de a ține secret drumul marelui duce.

Câmpul de la Băneasa este foarte animat, soldați și cai sunt la scăldat într-un râu limpede ce curge într-o vale umbrită de grupuri de arbori. Seara sosește curând și vedem un spectacol unic în lume. Trupele aliniate pe linia frontului fac rugăciunea de seară și cântăreții intonează imnuri.

Ce cântec! Ce voci! Este un deosebit efect și dl Halanzier[217], dacă ar fi fost aici, ar fi avut în fața lui cea mai frumoasă punere în scenă la care putea visa, cu un cor de voci care l-ar face să cadă în focul extazului pe marele și scepticul Rossini[218]. Domnilor muzicieni din viitor ce nu sunteți aici! Ați fi avut sigur un subiect de studiu atât de puternic, atât de grandios că v-ar fi greu să-l notați. Acest cântec atât de maiestuos în notele sale joase, atingeau la un moment notele cele mai ridicate ale vocii. Este un diez lansat de unele voci perfecte și pure cu studii muzicale. Natural, este minunat să vă dea fiorul și să vă aducă lacrimi pe pleoapele

---

[213] Daniel Hamburger (1824–1882).

[214] Oraș, regiunea Odessa, Ucraina.

[215] Azi oraș în sud-vestul Republicii Moldova.

[216] Han, general.

[217] Hyacinthe Olivier Henri Halanzier-Dufresnoy (1819–1896), director al Operei din Paris (187?–1879).

[218] Gioacchino Rossini (1792–1868), compozitor italian, autorul operelor: Italianca în Alger, Otello, Bărbierul din Sevilla, Semiramida.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

celor mai tari bărbați. Voi toți, muzicieni, critici, compozitori și dirijori, mergeți și ascultați rugăciunea de seară cântată de inimile unui regiment rus! Vezi vedea că există departe de acest cântec puternice nerozii ale multor opere care vă stârnesc admirația și
p. 85 pentru ca admirația voastră // să fie completă, face ca acest cântec să ajungă la urechile voastre pe un câmp de bătaie sau într-o sală de spectacole. O, voi toți, spectatori ai credinței religioase, care nu sunteți aici, veți fi emoționați în fața acestei rugăciuni de seară atât de simplă și grandioasă și în mod sigur și voi scepticii o să credeți.

p. 87

Capitolul VI

Gara Filaret – Coloneii Sobolev[219] și Lemmlein Banias – Frățești – Giurgiu – Comandantul Manu – Generalii Schmidt și Skobelev – Fapta armatei navale – Coloneii Paparigopoulo – Exton – Bombardamente turcești și rusești – În drum spre Zimnicea – Vizitiii români – Convoaiele de trupe – Transportul materialului pentru asediu – Canonieri în trăsuri – Marinari care mână bivolii – Brigadier – Doctorii Korzeniewski și Heidenreich – dl. Mac Gahan[220] – Podurile românești – Zimnicea – Recunoașterea malurilor Dunării de la Zimnicea la Turnu de către marele duce – Marșul corpurilor de armată spre Zimnicea – Generalii Dragomirov[221] și de Richter – Marele duce Alexis Alexandrovici – material pentru construirea podurilor – Trecerea primului convoi pe malul turcesc – Generalul Jolchin[222]

Gara Filaret este cea de unde se ia trenul spre Giurgiu. M-am dus împreună cu mai mulți confrați dorind să vedem ce se petrece de această parte, convinși că odată ajunși acolo, vom afla dacă ne vom îndrepta spre Zimnicea sau spre Turnu-Măgurele pentru a întâlni cartierul general al marelui duce Nicolae.

Gara este înțesată de trupe ce urcă în vagoane: soldați, ofițeri, generali, medici, infirmieri și ambulanțieri prind trenul pe plecare; alte trenuri sunt gata să primească această masă, vagoanele descoperite având tunuri și chesoanele lor; sunt
p. 88 acolo o sută de alte vagoane cu cai. //

---

[219] Leonid Nicolaevici Sobolev (1844–1913), la acea vreme colonel, apoi general rus, unul dintre cei doi tineri generali ruși ai cabinetului bulgar din aprilie 1882. A îndeplinit funcția de premier și ministru de Interne, împreună cu generalul rus Aleksandr Kaulbars, care deținea portofoliul Războiului.

[220] Januarius Aloysius MacGahan (1844–1878) jurnalist american și corespondent de război. În timpul conflictului din 1877–1878 a lucrat pentru „New York Herald" și pentru ziarul londonez „Daily News".

[221] Mihail Dragomirov (1830–1905), general de infanterie rus, comandantul diviziei a 4-a.

[222] *Iolschine*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ne punem brasardele şi într-o clipă trenul nostru pleacă pentru a face apoi loc altuia a cărui locomotivă fumega deja. În compartimentul nostru era generalul Schmidt, detaşat la Giurgiu şi mai mulţi ofiţeri superiori printre care am recunoscut pe tânărul colonel Skobelev[223], savantul explorator al Amudariei[224] şi al Sîrdariei[225] care revine drept de la Kiva[226], el este acum ataşat pe lângă statul-major al marelui duce Nicolai. Colonelul care este foarte amabil se întreţine cu noi şi ne povesteşte viaţa sa în Asia Centrală şi dificultăţile cărora armata rusă a trebuit să le facă faţă în timpul expediţiei din Kiva. Colonelul este un narator, povestirea sa este presărată cu anecdote încântătoare. Ne povesteşte că într-o zi generalul Skobelev a aflat că cazacii se amuzau să treacă Dunărea înot pentru a fura caii ce se găseau pe malul turcesc. Aceşti bravi soldaţi după ce au aduceau caii pe malul românesc, îi vindeau pentru cinci sau şase ruble cantinierilor armatei care le dădeau 50 de copeici arvună la livrare. Aceste 50 de copeici echivalează cu 2 franci ai monedei noastre. E drept să-ţi rişti viaţa pentru atât de puţin lucru?

Plecăm curând la Banias unde este un câmp atât de vast. Prinţul Massalsky[227] şi artileria sa este aşezat acolo cu o divizie de infanterie. Am observat la 800 metri de gară locomotive încărcate cu tunuri. Colonelul Lemmelin, însărcinat // cu acest p. 89
serviciu, este un inginer talentat şi un om excelent. La dreapta drumului este un loc de aprovizionare cu obuze. Sunt mii de locuri asemănătoare şi păzite de sentinele. Aceste proiectile sunt destinate bombardării Rusciucului[228] şi sunt transportate pe calea ferată până la Giurgiu.

La Frăteşti este de asemenea un câmp imens şi pe înălţime este o locuinţă frumoasă unde va sta împăratul. Pe panta colinei, au fost pregătite corturi mari şi largi pentru serviciul de ambulanţe. Drapelul Crucii Roşii flutură pe unul din aceste corturi. Lucrătorii (salahorii) sunt ocupaţi cu trasarea unui drum şi ni s-a spus că acestea sunt primele lucrări ale unei linii de cale ferată ce ar pleca de la Frăteşti şi ar duce la Zimnicea şi care se va construi fără încetare pentru a se termina până în luna decembrie. Această cale ferată fiind exclusiv militară, prevăd că şi campania ar putea dura mult timp, altfel s-ar reţine de la aceste cheltuieli de care, după război, ar rămâne să profite doar românii.

Colonelul comandant al gării Frăteşti ne-au adus la cunoştinţă că la ora două bateriile ruse vor bombarda Giurgiu şi să fugim căci sigur am fi în pericol rămânând în acest oraş. Nu ne-am clintit şi colonelul ne-a dorit un excelent voiaj.

Plecând din Frăteşti se vede foarte bine // Rusciucul, aflat pe vârful unui deal p. 90
ca Mont-Valérian[229] şi care domină malurile Dunării. Fluviul, mai albastru ca

---

[223] De fapt este vorba despre Mihail Dimitrievici Skobelev (cel Tânăr, 1843–1882), general rus şi nu colonel.

[224] *Amu-Daria*, fluviu în Asia centrală la graniţa dintre Afganistan şi Tadjikistan.

[225] *Syr-Daria*, cel mai lung râu din Asia Centrală, cu o lungime de 2 212 km.

[226] Oraş în Uzbekistan.

[227] Nicolai Feodorovici Massalsky (1812–1880), general rus de artilerie.

[228] *Roustchouk*

[229] Dealul, cu o înălţime de 162 de metri, este situat în departamentul Hautes-Seine în apropiere de Paris. În vârf se află cetatea Mont Valérian, construită în 1841, un poligon puternic cu cinci laturi, construit între 1840 şi 1846, unul din cele 16 fortificaţii din jurul Parisului. În 1960, în exteriorul cetăţii, a fost inaugurat memorialul luptei Franţei în amintirea celor o mie de luptători şi ostatici din Rezistenţă, împuşcaţi de germani în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

niciodată, deşi departe de noi, a ieşit din albie şi a inundat câmpuri pe malul românesc. Mari turme de boi, bivoli şi oi, mânate de ciobani zdrenţăroşi, pasc iarba pe de ridicăturile ce mărginesc drumul. Animale şi ciobani rămân acolo fără să se mişte şi petrec adesea noaptea chiar şi când tunul loveşte, când obuzele fluieră şi başbuzucii fac dese descinderi pe teritoriul românesc. Este adevărat că de ceva vreme, aceşti sălbatici auxiliari ai Turciei privesc de două ori înainte de a se apropia de malul românesc, mai ales când este un frumos clar de lună.

Giurgiu – Coborâm din tren şi intrăm în oraş. Ieşind din gară se întinde o stradă lungă şi ajungem la locul <dorit>. În mijloc se află un turn ce serveşte ca observator statului major rus. Îl întâlnim pe comandantul armatei române, Manu[230], care vrea să ne ghideze prin oraş pentru a ne găsi o locuinţă. Mergând, comandantul ne arată traseul obuzelor armatei turce. Multe case sunt avariate. Ici ruine, colo ruine şi peste tot ruine. Intrăm în hotelul Bellevue şi mâncăm cu
p. 91 comandantul Manu, care este de acord să ne arate un chioşc // frumos făcut în faţa hotelului de care aparţine. Chioşcul este la extremitatea vestică a promenadei publice; domină Dunărea şi cu binoclul vedem foarte bine nu numai fortificaţiile turceşti, dar şi lungile cozi de convoaie ce merg la Rusciuc.

Câmpurile turceşti sunt stabilite pe doi versanţi al dealului pe care se întinde cetatea, mai jos distingem sentinelele care se plimbă pe lângă baterie. Un drum sinuos merge de la cetate în oraşul Rusciuc unde se văd numeroase minarete. La stânga Rusciucului observăm un tren care aleargă cu mare viteză. La dreapta este o casă mare pe care flutură drapelul german.

După dejun, am făcut o vizită comandantului rus al Giurgiului care locuieşte de asemenea la hotelul Bellevue, generalul Schmidt, care m-a primit foarte bine şi m-a întrebat dacă doresc să mă duc la Slobozia să vizitez bateriile ruseşti. Festinul ar fi fost complet, căci la ora 3 bateriile trebuiau să bombardeze Rusciucul, pentru a răspunde bombardării <oraşului> Giurgiu. Accept prompt; generalul Schmidt mă prezintă generalului Skobelev II[231] care sosise. Ce om generalul Skobelev! Imaginaţi-vă un bărbat tânăr de 32 la 35 de ani, înalt, frumos, cu trăsături
p. 92 aristocratice, cu un aer impozant, cu epileţii // de aghiotant al ţarului şi Crucea Sfântul Gheorghe la gât. Este plăcut să priveşti această graţioasă figură. Iată un om de viitor, cu foc în priviri, un geniu pe acest front vast, unde inteligenţa străluceşte. Astfel trebuia să fi fost generalul Marceau[232], eroul francezilor. Nu ştiu de ce, dar mă simt în prezenţa tânărului general, pătruns de acelaşi respect ca atunci când am avut ocazia să-l întâlnesc pe împărat. Nu ştiu de unde provine asta, dar o voce interioară îmi spune că generalul Skobelev va face să se vorbească despre el şi va fi un erou al acestei campanii.

---

[230] Gheorghe Manu nu era comandantul armatei, ci al operaţiunilor de la Plevna.

[231] Referire la Skobelev cel Tânăr.

[232] François Séverin Marceau-Desgraviers (1769–1796), participant la revoluţia franceză din 1789, general de divizie, în 1793 adjunct al comandantului armatei vestice. Numit, în 1794, în fruntea armatei din Ardeni, devenită armata din Sambre-et-Meuse, a condus trupele franceze în luptele de pe Rin împotriva austriecilor în 1796, fiind rănit mortal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul vedea perfect uimirea pe care mi-a produs-o şi mi-a spus simplu: „Mergem împreună la Slobozia, dacă doriţi, domnule. Vreţi veşti proaspete despre ce se întâmplă aici? Ei bine, iată câte ceva, este puţin, dar faptele de arme merită a fi citate". Generalul scrie cu mâna sa următoarea notă în creion, pe care eu am transcris-o textual: „20 iunie, la ora 8 dimineaţa, o flotilă turcească, alcătuită dintr-un vapor cu abur cu artilerie şi două monitoare a fost atacat de şalupa marelui duce moştenitor *Şutka*[233]. Flotila a luat-o la fugă. Fitilele pilelor electrice fiind rupe de gloanţe, atunci când a fost atacat vaporul de şalupă, explozia nu a avut loc. În ciuda insuccesului, fapta de arme a locotenentului de vas Skridlov, este văzută de camarazi ca una // dintre cele mai îndrăzneţe din epocă. Pierderile noastre au fost: p. 93
un mort, 6 răniţi, dintre care 3 ofiţeri; pictorul Vereşceaghin[234] este unul dintre răniţi". Ferice de locotenentul Skridlov, ferice de Vereşceaghin, ei au fost lăudaţi de un bărbat care desigur alătură curajului, frumoasa cruce Sfântul Gheorghe pe care o poartă la gât.

Doi colonei vin să primească ordinele generalului Skobelev şi să-l întrebe de drumul pentru a ajunge la postul lor de luptă. Cei doi colonei sunt prietenii mei din Rusia, unul este colonelul Exton, comandantul poligonului model de la Moscova. Acest ofiţer este de asemenea foarte tânăr şi trece drept un artilerist pe cât de instruit pe atât de modest. Este o autoritate în materie de artilerie şi este foarte apreciat în *high life* Moscovei, atât de greu leagă relaţii. Cel de-al doilea este colonelul Nicolas Paparigopulo[235], ofiţer brav pe care am onoarea să-l socotesc printre prietenii mei de mai mulţi ani şi pe care tot Petersburgul îl cunoaşte. Este un ofiţer strălucitor căci campaniile sale sunt numeroase. Este încărcat cu decoraţii. Din Caucaz în Turkestan, de la Kodjand la Khiva, dl. Paparigopulo şi-a cucerit gradele cu vârful sabiei şi doamnele din Petersburg sunt departe de a fi crude cu el, căci el nu este numai un brav soldat, dar şi un băiat foarte frumos. Va avea şi el crucea Sfântul Gheorghe, curând? A venit pentru asta şi a fost detaşat la statul major al unei divizii de cavalerie, actualmente // la Piatra[236]. Drum bun şi Dumnezeu p. 94
să te aibă în pază, dragă colonele.

Întorşi la Slobozia am văzut moara lui Rădulescu incendiată, unde a plouat cu obuze toata noaptea. Oraşul este gol pe chei. În schimb în piaţa Turn am văzut români aşezaţi în faţa cafenelelor, discutând, fumând şi râzând, alţii jucau biliard în interior. Se spune că în fiecare zi sute de proiectile cad în acest oraş. În mod sigur românii nu sunt laşi şi nu imită un oarecare corespondent belgian, pe care confraţii mei îl cunosc şi care palid şi transpirat de frică, s-a refugiat într-o pivniţă de îndată ce a auzit primul şuierat de obuz. Acest viteaz este cel mai radical din cea mai frumoasă sevă, mare spintecător de reacţionari, critic experimentat în ceea ce priveşte curajul şi cu puţină consideraţie faţă de valoroasa noastră armată. Nu-l vom numi, dar fiecare corespondent ştie de cine vorbesc şi presupun că dl. Berardi, eminentul director al *L'Indépendence belge*, il cunoaşte de asemenea.

---

[233] *Choutka*

[234] *Verestchaguine*, Vasili Vasilievici Veresceaghin (1842–1904), faimos pictor de bătălii. Date bio-bibliografice şi traducerea însemnărilor sale de călătorie pot fi consultate în volumul prezent.

[235] *Nicolas Paparigopoulo.*

[236] Sat. com , jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bateriile ruseşti de la Slobozia sunt admirabil făcute şi bine plasate. De la o sută de metri nu bănui prezenţa lor, dacă sentinelele nu s-ar plimba la marginea poziţiilor şi dacă stâlpii n-ar arăta străinilor că este interzis să te apropii şi în sfârşit,
p. 95 aşa-zisele sentinele n-ar opri cu strigătul lor „cine mişcă" // curioşii care ar dori să treacă. Există aici mari piese de asediu, am numărat paisprezece tunuri Krupp noi şi lucitoare, alături este a doua baterie de opt piese; în baterie vor fi puse şi alte tunuri <acum> încă demontate. Artilerişti, trăgători şi şefi de piese sunt la post şi ofiţerii îi supraveghează.

Ora trei. Generalul Skobelev intră în baterie, noi îl urmăm; comandă începerea focului. Teribilele tunuri Krupp îşi lansează proiectilele; muzică satanică puţin îmbucurătoare pentru turci. Două sute de obuze sunt trimise împotriva bateriilor şi bineînţeles împotriva oraşului, pentru că turcii trimit imediat o ploaie de obuze împotriva <oraşului> Giurgiu. De cele două părţi acţiunea a durat până la 10 ore. Niciun obuz turc nu a atins Slobozia. Un ofiţer de artilerie îmi povesteşte că general Skobelev a folosit o excelentă stratagemă de război la sosirea sa la Giurgiu. Cum piesele de asediu nu au putut fi aduse încă, generalul a pus să fie făcute noapte tunuri din paie şi le-a pus bine în evidenţă între coşurile cu aprovizionare. Turcii au crezut în prezenţa unei redutabile baterii şi n-au acţionat.

După câteva zile, bateriile din Slobozia au fost puse pe poziţie, turcii bombardând timp de trei zile bateriile false, distrugând de fapt tunurile din paie şi
p. 96 coşurile goale. Când focul lor a încetat, generalul Skobelev // s-a grăbit să răspundă <atacului turc de la> Rusciuc, punând în luptă toate piesele şi această groaznică luptă de artilerie a durat două zile în şir. Ceea ce nu i-a împiedicat deloc pe reporterii ataşaţi pe lângă armata turcă să anunţe că la Rusciuc bateriile ruşilor au fost demontate. Am în mână un fragment dintr-un tun din paie şi pot să-l ofer cadou tuturor reporterilor turcofili care doresc.

M-am reîntors la *Bellevue.* Întreaga faţadă este dărâmată, interiorul nu arată prea bine. În jur de 60 de obuze au căzut acolo, chioşcul în care mâncasem este redus la bucăţi. Cinci persoane care nu crezuseră că trebuie să-şi întrerupă partida de biliard fuseseră rănite. Multe case au fost incendiate. Mi s-a spus că ruşii au trecut Dunărea la Slobozia sau puţin mai sus *la Carapancea*[237] *azi 24 iunie, dar că* turcii i-au împiedicat să acţioneze. Câte cuvine, atâtea greşeli. Sunt sigur că urmează un plan clar şi că bombardamentul asupra Rusciucului a fost făcut pentru a masca o operaţiune mult mai importantă.

Generalul Skobelev m-a anunţat că împăratul este la Alexandria şi m-a sfătuit să caut cartierul general al marelui duce. M-am reîntors la Bucureşti şi am mers la Alexandria, pe un drum, care mi s-a părut a fi mult mai larg decât cel de la Giurgiu
p. 97 la Zimnicea şi de la acest oraş la Alexandria. // Mi-am luat liber de la general şi colegul său generalul Schimdt. Am dormit în gara Giurgiu într-un cupeu[238] de prima clasă, singura cameră pentru dormit care mi-am putut-o oferi. Vizitiii din Giurgiu sunt numeroşi, au trăsuri bune, înhămate cu patru cai care merg pe front. Unul din aceşti birjari a consimţit să mă ducă la Zimnicea pentru un preţ de şaizeci

[237] *Paraïpan*, sat, com. Răsuceni, jud. Giurgiu.
[238] Este vorba despre un vagon de cale ferată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de franci. Înainte de război această călătorie costa doar jumătate. Plecăm. Caii aleargă şi fac să sune clopoţeii şi diverşii zurgălăi ce fac parte integrantă din harnaşamentul lor. Aceste clopote servesc drept avertizoare de noapte, căci se aud de departe şi ai timp să opreşti. Vizitiul este un tânăr vesel, cântă melodii româneşti şi diferite cântece mai puţin româneşti şi brodează pe melodia *Petit ébéniste*. Caii îl dublează în viteză. Nici un sat, nici un pom, pe drumul până la Bragadiru[239]. Sunt şase ore de mers până la acest sat, este o căldură toridă, din timp în timp se întâlnesc în lungul drumului o fântână unde ne răcorim, cu un jgheab pentru cai. Fântânile sunt la fel în tot Orientul, un mic acoperiş din lemn, un mic postament din lemn, o bară masivă cu o greutate din lemn la un capăt, ridică găleata ce atârnă în celălalt capăt. Apa este detestabilă, mi-e foame şi niciun han, nicio colibă pe drum. Vizitiul se desfată cu un porumb cu care câmpul este acoperit.

Trupe multe mărşăluiesc în acelaşi sens // cu noi, soldaţii vioi şi veseli cântă p. 98
refrene de război, în timp ce rapsodul regimentului cântă un cântec militar. Imense convoaie urmează.

Piese de asediu aşezate pe căruţe trase de 14 boi sau bivoli înaintează încet, supravegheate de artilerişti români[240] cu misiunea de conducători, îmboldind-şi animalele. Ici, o baltă în care bivolii au intrat până la gât, capetele negre lucind în soare, strălucesc precum cele de focă. Peste tot aceste animale iubesc nămolul. Colo câmpurile de porumb şi mulţimea de păsări de toate mărimile, de la vrăbii până la potârnichi şi prepeliţe, de la berze până la stârci, la pui de apă, zboară în faţa noastră. Ici nori de corbi şi ciori, urmate îndeaproape de coţofene în culori frumoase croncăne mai mult la cine trece şi ciopârţesc un cal mort, mai departe un stol de canari sălbatici îşi ia zborul spre bălţile Dunării. Ici grupuri de ţigani la fel de negri şi zdrenţuiţi îşi gătesc şi frig oile pe care le-au furat din împrejurimi. Din loc în loc cazaci luminează convoaiele şi dau socoteală şefului convoiului de ce au văzut.

Canonierele, în parte dezmembrate, urmează acelaşi drum cu noi şi sunt trase de douăzeci de boi. Marinarii sunt cei care dau imboldul şi limbajul lor colorat face ca bărcile // să meargă mai repede pe apă decât pe pământ. Un matelot care mână p. 99
boii şi un matelot în uniformă, vă rog! „Hi încolo, balene mari, spune unul din cei doi boilor săi, nu ai cărbune în maşină? Ce este, spune altul către un vizitiu bulgar, ţi-e frică să nu sară podul <pentru> că animalele merg atât de încet? La babord, foca mea, mai neagră ca fiii de căţea pe care Egiptul i-a trimis pentru a lupta cu noi şi pe noi îi vom chelfăni, dragul meu!"

Ne-am oprit la Bragadiru, un sat mare românesc. M-am întâlnit cu profesorul Korzeniewski şi cu doctorul Heidenreich, două celebrităţi ale corpurilor sanitare ale armatei care mi-au dat amănunte despre organizarea ambulanţelor şi despre personalul sanitar.

La capătul unei jumătăţi de oră ne urcăm în trăsuri şi ajungem la un râu. Niciun pod, era acum câţiva ani, dar nu a fost întreţinut şi partea de pod dinspre români lasă de dorit. Caii înoată până la celălalt mal, din fericire trăsura este bună, dacă nu, aş fi avut ocazia să fac o baie asemănătoare celei de la Ghecet la Măcin.

---

[239] *Bragadir*, azi oraş, jud. Ilfov.
[240] *Valaches*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Zimnicea – Doamne, este acolo un oraş? Mi s-a spus că este un oraş în jur de
p. 100 trei sute de case, acoperite cu paie, cu garduri găunoase. Este mai multă armată ca // la Bucureşti ceea ce este uşor de recunoscut după cantitatea de copii goi, porci, pui, gunoaiele găsite pe stradă. Un praf sufocant înconjoară oraşul şi un vânt permanent[241], care ţine tot sezonul frumos şi este înlocuit de un metru de noroi în timpul sezonului urât.

Este plin la Zimnicea: ofiţeri, soldaţi, sosesc din toate părţile unii de la Giurgiu, alţii de la Turnu <Măgurele>, alţii dinspre Alexandria. Judecând după ce văd, trebuie să fie cel puţin două corpuri de armată aici, dacă nu mai mult. Caut în zadar să mă cazez, nicio cameră şi nici un vagon ospitalier ca la Giurgiu, intru în local şi cer de mâncare. Mă privesc ca pe animalul cel mai extraordinar din lume. De mâncare, dar domnule aici nu se mănâncă decât din timp în timp, de la ora opt dimineaţa la prânz, după această oră nu mai este nimic. Dă-mi atunci pâine şi ceai. Nu există nici pâine şi nici ceai. Este trist într-adevăr, dar am fost cumpătat, un mare număr de ofiţeri ruşi fiind în aceeaşi situaţie cu mine. De ce n-am putut aduce provizii? Nu mi s-a spus? Dar mi s-a spus că trebuie să ai puterea să mergi până în Bulgaria, dar aici nu suntem în Bulgaria. Ah, şi în nici un caz pe o stradă din Moscova. O dragul meu Paris, cât te regret! Este un clar de lună magnific; mă apropii de Dunăre este frumoasă, Şiştov-ul plin de farmec este dincolo în faţa mea şi se întinde pe un deal împădurit. Dunărea nu este mai albastră ca la Măcin şi
p. 101 Giurgiu, // cred că este chiar mai albastră ca la Viena, căci am văzut-o după o masă la *Goldenes Lamm* şi văd şi de aici, de unde în zadar am căutat o bucată de pâine pentru a-mi astâmpăra foamea.

Câţiva ofiţeri vin să mă întrebe de un foc. Ce faceţi acolo? – Caut să dorm. – Cine sunteţi? – Corespondent de jurnal. – Arătaţi cartea şi brasarda. – Iată domnilor. – Perfect, sunteţi în regulă, scuzaţi că v-am deranjat. – Nu-i nimic, scuzaţi dacă nu vă conduc, domnilor, cazare de multe stele, cum vedeţi. – Ofiţerii au început să râdă şi m-au invitat să iau cu ei un excelent pahar cu ţuică. – Veniţi imediat? – Cum, imediat, dar este noapte? – Nu dormiţi domnule, căci este prevăzut ca trecerea <Dunării> să fie într-o oră. – Mulţumesc domnilor.

Este ora unu din noapte, aţipesc şi sunt deodată trezit de un zgomot de muschete. Ce, deja? – În timpul cât am adormit pontoanele au fost puse în mişcare. Regimentul Volânie 100 plastounes şi 60 de cazaci ai regimentului 23 de pe Don au trecut pe malul turcesc sub comanda generalului Iolşin.

Sunt repede în picioare; binoclul este îndreptat spre malul turcesc, văd bine vedetele turceşti care se repliază, aud lovituri de puşcă şi observ o animaţie
p. 102 extraordinară pe cheiurile // Şiştov, în timp ce soldaţii turci se lansează într-o cursă fugind de ameninţarea rusă. Alerta este dată, Dumnezeu apără armata rusă!

Un ofiţer mi-a spus că reprezentanţii gărzii, care erau lângă majestatea sa, mai mult de jumătate de companie, au cerut onoarea de a lua parte la trecerea Dunării. Erau acolo reprezentanţi din următoarele companii: grenadieri din garzile Preobrazenski, Semenovski, Izmailovski, Moscova, Pavlovski, Finlanda, Lituania, a împăratului Austriei, a regelui Prusiei, a Volâniei care doreau să ia parte la acţiune.

---

[241] *Sirocco perpétuel*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Împăratul care își iubea garda le-a acordat acestor bravi grenadieri favoarea cerută și ei s-au grăbit la Zimnicea sub comanda colonelului Ozerow.

Capitolul VII

p. 103

Trecerea Dunării [...] Un *Te Deum* și un *Requiem* la Zimnicea [...] Doctorul Bergman și ambulanța de la Zimnicea – Contele Sievers – Generalul Zefcari[242] și colonelul Ghergheli – Partea slabă a prințului Gorceakov

Un nou transport de trupe ajunge pe malul turcesc și în timpul traversării cinci din pontoanele noastre au fost lovite de proiectile inamice. Focul de artilerie și de muschete este dublat de violență. Trupele turcești sunt adunate. Generalul Dragomirov pleacă cu al treilea transport. Divizia a 14-a de infanterie a venit în întregime pe malul turcesc și augustul fiu al comandantului șef, marele duce Nicolae Nicolaevici, care a supravegheat plecarea trupelor, calcă primul pe pământ. Generalul Dragomirov preia comanda comanda trupelor care au debarcat și sunt deja prevenite să reprime dușmanul la cinci verste de râu. [...]

29 iunie – Un *Te Deum* solemn de mulțumire pentru victoria trupelor noastre p. 109
la trecerea Dunării a avut loc în prezența Excelenței sale țarul și a marilor duci Nicolai Nicolaevici tatăl și fiul, a marilor duci Alexei și Vladimir pe una din colinele malului drept al Dunării aproape de Zimnicea. Corpul 12 în întregime și legiunea bulgară au alcătuit un șir în jurul colinei. [...]

Puțin apoi după *Te Deum* și *Requiem* ne-am reîntors la Zimnicea. Un număr p. 111
de ofițeri erau la local pentru a lua ceaiul și povesteau amănunte de la ceremonie, când a apărut un drac de ofițer pe jumătate beat, sau mai bine complet beat, ca un polonez, între paranteze, ceea ce și era. Văzând că se poticnește, am vrut să-l împiedic să cadă. Mare furie a bețivanului care mi-a adresat invective. Ei ce, ai îndrăznit să atingi un ofițer rus? – Dar domnule, i-am spus, nu am făcut decât să vă împiedic să căderi. – Nu sunt beat să cad, vedeți că merg drept. – Din nefericire încercând să meargă drept a căzut cât era de lung. Am căutat să-l ridic. El și-a tras sabia. Camarazii săi au intervenit, l-au dezarmat // și l-au pus la culcare pe parchet. p. 112
Înfuriat bețivul a sfârșit prin a-i trimite la dracu pe toți care au asistat, să-i numească fii de cățea, fii de nimic și alte alocuțiuni puțin grațioase. La trezire, omul mi-a spus: „Aici mă persecută pentru că sunt polonez și catolic, atunci când să mă răzbun?" – Bun ofițer, după cum vedeți voi fi atent să nu spun cine este acest domn, mare admirator al vinului și al principiului naționalităților. [...]

Dacă în aceste ultime zile am putut admira valoarea soldatului rus, profundul său dispreț față de pericol, am văzut // azi cu câtă rapiditate vin în ajutor când unul p. 113
este rănit sau bolnav. Doar ce primul transport ajungea pe malul drept al Dunării că

[242] Alexandru Zefcari, general, primul conducător al Cercului militar (1876–1877).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deja o ambulanţă era instalată şi funcţiona sub direcţia unui tânărului conte Sievers care sosise cu ambulanţe şi brancardieri. Două alte ambulanţe erau stabilite la Zimnicea sub direcţia doctorilor Bergmann şi Korzeniewski. Erau acolo douăsprezece corturi cu douăzeci de paturi şi şase corturi *kibitka* kurde pentru personalul sanitar. Trebuie să vezi că totul este curat şi ce îngrijire se dă răniţilor. În timpul atacului de la Şiştov patru din brancardierii noştri au fost ucişi în exerciţiul funcţiunii şi turcii au tras asupra a două din ambulanţele noastre în ciuda drapelului alb şi a crucii roşii. Doamna Kartzow, şefa comunităţii doamnelor de la Sfântul Gheorghe îngrijeşte răniţii alături de cealaltă pleiadă de surori de caritate şi infirmiere, dintre care cea mai mare parte aparţineau lumii mari.

Generalul Zefcari şi colonelul Ghergheli ataşaţi la cartierul general al marelui duce Nicolae au primit de la prinţul Carol medaliile *Virtutea militară* pentru purtarea lor la trecerea Dunării la Zimnicea, aşteptând crucea rusească binemeritată de ei. Aceşti bravi ofiţeri au fost printre primii la trecerea fluviului.

Este aşteptat în continuare Alteţa Sa marele duce prinţul Henri Hesse[243],
p. 114 cumnatul împăratului care // vine să-l anunţe pe Majestatea Sa venirea la tron a marelui duce Louis[244].

Capitolul IX

p. 139 **[...] Lăcomia românească [...] Românii, grecii, sârbii şi muntenegrenii – Corpurile din Dobrogea – [...] Armata română va trece Dunărea – Domnul Florescu [...] Artileria română la Turnu <Măgurele> [...]**

p. 147 Dl. Florescu, ofiţer al statului major general român al lui Manu, pe care l-am întrebat dacă armata română va trece Dunărea, a rămas un timp tăcut. Un ofiţer rus care era încă sub impresia primirii împăratului la Bucureşti, a spus cu voce tare această reflecţie: „Este o dorinţa de a trece Dunărea, dacă armata română o va trece". Ofiţerul român nu a răspuns la această glumă. După un moment mi-a spus că el crede că românii vor trece Dunărea, generalul Manu a fost trimis special la Ţareveţ[245], pentru a-l preveni pe marele duce de sosirea prinţului Carol la Poiana[246] de unde se va reîntoarce la Turnu <Măgurele>.

---

[243] Autorul se referă probabil la prinţul Alexandru Ludwig Georg Friedrich Emil de Hesse (1823–1888), fratele Mariei de Hesse, devenită împărătească a Rusiei cu numele de Maria Alexandrovna după căsătoria cu ţarul Alexandru al II-lea. Dat fiind vârsta prinţesei la data căsătoriei (16 ani), părinţii au decis ca prinţul să-şi însoţească sora în Rusia. După ceremonie, acesta a rămas la curtea rusă şi a intrat în cercul apropiaţilor ţarului.

[244] Friedrich Wilhelm Ludwig Karl (1837–1892), al patrulea Mare Duce de Hesse şi de Rin, care a domnit între 1877–1892.

[245] *Tsarevitsa*, sat, regiunea Veliko Tărnovo.

[246] Sat, com. Ciuperceni, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ofițerul s-a oferit să mă ia în trăsura lui care se întorcea în acest moment la Turnu <Măgurele>. Am acceptat din inimă, dorind să văd de pe malul românesc orașul Nicopole, spre care mersese corpul 9. În drum spre Turnu <Măgurele>!

Dl. Florescu este nepotul unui vechi ministru de Război, el este căpitan de husari; este un ofițer încântător și un băiat frumos pe care doamnele din București și-l dispută. L-am crezut monden și indiferent la lucrurile de război. Eroare profundă, căpitanul Florescu, odată pe teatrul de război este un soldat dublat de un patriot. // Este entuziast în legătură cu armata română: „Suntem luați drept efeminați, p. 148
spune el, pentru că avem grijă de persoana noastră, pentru că ne radem, pentru că nu ne plac mănușile murdare. Ei bine, când trebuie să plătim cu persoana noastră, veți vedea dacă vreunul din noi va da înapoi! Ce bucurie este pentru noi, a continuat, nu mai este vorba acum de luptele de artilerie, ca cele de la Calafat, unde în cincisprezece zile nu am avut decât trei morți și zece răniți. Este vorba despre șirul de bătălii unde morții cad cu sutele și răniții cu miile. De două secole nu au făcut să se vorbească de ei, acum istoria ne va judeca. Românul nu se teme de moarte, pentru că știe că omul moare numai când vrea Dumnezeu".

Trecem podul de la Șiștov–Zimnicea și o luăm într-o parte de acest oraș. p. 149
Împăratul este la Zimnicea cu suita. Dl. Florescu îmi arată reședința imperială și norul echipajelor care-l înconjoară. Corturile, simetric aliniate, la dreapta și la stânga de oraș, folosesc drept adăposturi pentru suita majestății sale. În fața gardului, cazacii din escorta particulară a majestății sale, stau de pază. Trupe ale diverselor arme coboară pe platou, se îndreaptă spre Dunăre, muzica militară execută imnul național trecând prin fața reședinței imperiale. Împăratul și statul său major au înaintat câteva sute de pași de acolo pentru a vedea defilând vitezele lui trupe care-l aclamau, în timp ce // câțiva ofițeri își salută suveranul cu sabia și înclină stindardele.

14 iulie – Intrăm în Turnu Măgurele, dl Florescu mă lasă în fața singurului han al orașului, se scuză cu nu poate rămâne cu mine mai mult timp, fiind așteptat de generalul Manu. Parcurg orașul care n-ar nimic special și seamănă în urâțenie cu Giurgiu. *Multe trupe românești sunt așezate în jurul orașului, restul la Poiana.*

Văd în fața mea Nicopole și marile întăriri de la Samovit[247], Văbel[248] și Emene. Orașul Nicopole este construit de-a lungul unui defileu care sfârșește în Dunăre. Este dominat de cetatea Tuna Kalé, construită în formă rectangulară alungită pe o rocă și întărită prin vechi bastioane. Tunurile bubuie din această parte.

Seara bombardamentul de la Nicopole începe. O <patrulă> de recunoaștere, trimisă cu barca de generalul Manu, revine spunând că locuitorii sunt în mișcare și că nu sunt trupe în oraș. Bateriile române își dublează focul, orizontul dinspre Nicopole este roșu. Ne este imposibil să ne apropiem de bateriile românești, sentinelele ne împiedică.

O scrisoare sosește de la Zimnicea. Generalul Richter anunță că și corpul 9 încercuiește Nicopole, după ce luase un grup de case din lemn, care se întindeau // p. 150

[247] *Samavit, Samovit*, sat, regiunea Plevna, Bulgaria.
[248] *Vubla*, sat, com. Nicopol, regiunea Plevna, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

la mai mult de 8 kilometri de loc, lupta durând treizeci şi şase de ore şi că asaltul va fi mâine dimineaţă. Toată lumea este curând sub arme, tunurile bubuie mereu în spatele colinei ce domină Nicopole. Calmul este restabilit, românii profitând pentru a ţinti şase piese mari ale unei baterii din artileria turcă ce se îndreptau spre malul românesc.

Către orele unsprezece ale serii se aud din nou tunurile. Se zăreşte mişcare de trupe turceşti pe colină. Imediat bateriile româneşti deschid focul şi mai violent asupra acestor trupe, care revin la locul lor cu toată viteza picioarelor.

15 iulie – Generalul Manu a aflat că trupele turceşti au prevenit atacul prin ridicarea drapelului alb. 7 000 de turci s-au constituit prizonieri de război, printre ei şi 300 de răniţi. Hassan paşa[249] şi Ahmed paşa[250] au remis generalului Şmitnikov[251], şeful statului major, cheile fortăreţei şi trupele turceşti şi după ce şi-au depus armele la un loc, au defilat pe povârnişul fortăreţei în faţa comandantului corpului 9. Au fost găsite 6 drapele, 113 tunuri de câmp şi de metereze, din care 11 bucăţi Krupp de oţel, două monitoare plus 10 000 de puşti, o enormă cantitate de
p. 151 proiectile, cartuşe, arme albe şi alimente. //

O scrisoare a generalului Richter primită la ora 11 confirmă aceste detalii şi adaugă că generalul Krüdener a felicitat artileria română care a contribuit la succesul zilei. Aceste felicitări au fost adresate colonelului Cantilli[252] şi generalului Manu. [...]

p. 152 Am fost anunţaţi că în câteva zile o parte a diviziei Manu va trece Dunărea pentru a ocupa Nicopole şi că generalul Schilder-Schulder merge asupra Plevnei. Bârfele au început într-o anume lume. Se spune că în curând o să-i avem pe englezi în spate. Marele duce Nicolae l-a primit foarte prost pe ataşatul militar englez, colonelul Wellesley din garda majestăţii sale regina şi că acest personaj s-ar fi întors în Anglia. Totul este un simplu zvon stupid. Dimpotrivă, colonelul Wellesley a fost primit foarte bine de marele duce ca şi de împărat, au făcut împreună o excursie în împrejurimile Tsarevit unde împăratul a avut ocazia să-i arate onorabilului reprezentant militar englez sărăcia bulgarilor, mutilaţi oribil de başbuzuci şi l-a rugat să binevoiască să semnaleze guvernului său atrocităţile <văzute>.

Sigur, aptitudinile militare ale lui Seder-Ekrem, general, conducătorul armatei Dunării, Abdulkerim[253] sunt din ce în ce mai puţin apreciate. La statul major rus am aflat că acest otoman însemnat a fost destituit şi înlocuit cu Mehmet-Ali paşa[254], care a plecat la Şumla[255]. Suleiman[256] paşa a preluat comanda armatei

---

[249] Hasan Rami Pasha (1842–1923), ofiţer de carieră în marina militară otomană, amiral şi ministru. În timpul războiului din 1877–1878 a fost comandant de navă de război.

[250] Ahmed Muhtar Pasha (1839–1919), mareşal otoman.

[251] *Schmitnikov*

[252] Grigore Cantilli (1839–1906), militar de carieră, colonel, comandantul unei brigăzii, participant la luptele de la Plevna şi Vidin în 1877.

[253] Abdülkerim Nadir paşa (1807–1883), general otoman.

[254] Mehmed Ali Müşir paşa (1827–1878), ofiţer otoman de origine germană (la naştere se numea Ludwig Karl Friedrich Detroit), convertit la islamism în 1843. În timpul războiului din 1877–1878 a condus armata turcă din Bulgaria, iar după unele insuccese a fost înlocuit cu Suleiman paşa.

[255] *Choumla, Şumen*, oraş în Bulgaria.

[256] *Souleïman*, Suleiman Husnu paşa (1838–1892), general de divizie, comandantul şef al operaţiunilor militare ale armatei otomane în Balcani în 1877. După încheierea conflictului fost deferit unui tribunal militar, iar apoi a fost exilat la Bagdad de către autorităţile otomane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

din Balcani. Adăugăm // că Abdulkerim ar fi fost chemat în fața consiliului de p. 153
război cu Redif paşa[257], Hassan paşa şi Ahmed paşa. Cei doi apărători de la Nicopole sunt în drum spre Chişinău şi n-au cum să se prezinte consiliului de război.

Mehmet-Ali paşa noul generalisim otoman este un renegat german care s-a făcut musulman. Este fiul unui muzician sărac care încă trăieşte şi care este lăsat în mizerie în ciuda milioanelor pe care le are.

27 iulie – Au fost trimise întăriri marelui duce moştenitor căci s-a observat că Mehemed-Ali a alcătuit un corp de armată de 60 000 de oameni al cărui centru se află la Razgrad[258], în partea dreaptă la Topeu, în partea stângă la Sadina. 50 000 de oameni au fost trimişi la Şumla în Balcani. Corpul 4 va sosi în această seară la Zimnicea şi va traversa fluviul pentru a ajunge pe teatrul de operaţiuni.[...]

28 iulie – Ura pentru armata română! Ea //a trecut Dunărea în această p. 154
dimineaţă. Regimentul 5 a luat în posesie Nicopole. Generalul Manu, colonelul Cantilli, statul major al regimentului 5 cu drapelul, muzica şi batalionul 1 au fost transportate pe celălalt mal de vaporul *Anetta.* Bulgarii au făcut o primire călduroasă românilor. Generalul Krüdener a părăsit oraşul când românii intrau şi le-a lăsat mult material de artilerie. Apoi au trecut alte batalioane cu cavaleria şi artileria.

Împăratul a trimis o cruce Sfânta Ana maiorului de artilerie Fălcoianu[259] şi o cruce Sfântul Gheorghe tânărului Costinescu pentru purtarea lor în lupta ce a precedat luarea Nicopolelui.

Cartierul general al marelui duce Nicolae este la Pavlo[260], iar al împăratului la Biala[261].

Ura pentru *România liberă!* Prefectul de Zimnicea ne arată un număr de jurnal ce conţine un apel patriotic către naţiune, din care transcriu un fragment:

„Ne putem arăta vitalitatea, scrie jurnalul, mai ales străinilor care ne stigmatizează ca fiind corupţi şi nedemni de a trăi, că am sigilat cu sânge proclamaţia noastră de independenţă.

Avem alături de noi forţa şi dreptul. Evenimentele ne surâd. Am fi neajutoraţi dacă nu am şti să profităm de sacrificiile făcute. // p. 155

Între prudenţa fricii şi a slăbiciunii şi imprudenţa curajului şi demnităţii, nu ezităm să alegem pe cea din urmă.

---

[257] Redif Mehmed paşa (1836–1905), amiral, guvernator al Yemenului, Bagdadului, comandantul armatei 1-a între martie 1876–iulie 1878.

[258] *Rasgrad, oraş în nord-estul Bulgariei.*

[259] Ştefan Fălcoianu (1835–1905), militar (ajuns la gradul de general), şef al Statului major general, ministru de Război, matematician, istoric şi politician român, membru al Academiei Române. În timpul războiului de independenţă a fost director general al Administraţiei Centrale a Ministerului de Război, iar din 20 octombrie 1877, devenea şef al Statului Major al Armatei Române de Operaţii.

[260] Localitate în Bulgaria.

[261] Azi oraş. regiunea Ruse, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Europa ne va admira când va vedea că ştim să murim pentru dreptul nostru.

Iată de ce suntem de acord cu războiul şi de ce îl împingem.

Prin război obţinem dreptul de a intra la congresul de pace şi dobândim mai uşor şi de o manieră mai bărbătească independenţa pe care o cerem.

Bravo! Admirăm acest această limbă mândră, care n-are nimic comun cu palavrele câtorva români, cu tot ceea ce există este mai şovin, care spun deja că dacă divizia lui Manu nu este la Turnu, niciodată generalul Krüdener n-o să fie la Nicopole! Este ceva de râs, într-adevăr, ascultând aceste minciuni româneşti"[262]. //

p. 2

Capitolul XIII

[...] Luarea Griviţei – Românii – Căpitanul Valter <Mărăcineanu>

p. 231 Împăratul, prinţul Carol, marele duce Nicolae şi statele lor majore au sosit pe câmpul de luptă. În acest moment a început asaltul asupra marii redute inamice pe flancul drept şi curând lupta a cuprins toată linia frontului cu o furie de nedescris până la ora 5 şi ½ seara. Trupele noastre şi trupele române au mers la atac cu un curaj şi o ordine admirabile sub o grindină de gloanţe şi obuze ce cădeau asupra lor de pe înălţimile redutelor şi din bateriilor turceşti. De trei ori românii au fost obligaţi să se oprească sub această ploaie de foc ce aducea moarte în rândurile lor, dar se regrupau şi continuau să înainteze spre redută. Căpitanul Valter <Mărăcineanu> care se grăbea cu oamenii săi să intre în redută, a căzut mort în şanţuri. După un moment de oprire, românii au reînceput atacul; generalul Rodionov[263] s-a năpustit asupra redutei cu regimentele Arkhangelsk[264] şi Vologda[265] şi la ora 6 şi ½ marea redută Griviţa a fost cucerită de şase batalioane ruseşti şi un batalion român care şi-au pierdut jumătate din efectivul lor.

Dimpotrivă, pe flancul stâng, atacul a fost executat cu aceeaşi bravură şi
p. 232 turcii s-au bătut cu aceeaşi rezistenţă disperată. Tabăra fortificată // nu a putut fi luată, dar întreprinzătorul Skobelev cucerise trei redute turceşti.

Acesta a fost rezultatul din această zi, care prin durată, prin numărul de trupe angajate şi prin întinderea în terenul pe care se desfăşurase şi prin forţa poziţiilor atacate, a căpătat proporţiile unei mari bătălii. Este prima după secole la care participă armata română şi în care această tânără armată a primit un glorios botez.

Trofeele noastre au fost două drapele şi cinci tunuri. Pierderile sunt enorme: generalul Dobrovolski şi colonelul Schlitter ucişi. Avem 120 de ofiţeri morţi şi 119 răniţi şi în jur de 6 000 de soldaţi morţi şi răniţi. În armata română au fost ucişi 15 ofiţeri şi 1 335 soldaţi, răniţi 41 ofiţeri şi 1 176. [...]

---

[262] *gasconnades*

[263] Victor Alexeevici Rodionov, general rus.

[264] *Arkhangel*, oraş în partea de nord-vest a Rusiei, pe malurile râului Dvina de Nord, aproape de vărsarea acestuia în Marea Albă.

[265] Oraş şi regiune în nord-vestul Rusiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[...] Succesul românilor – Prințul Carol [...] Zona ocupată de trupele române – Împăratul la Poradim – Colonelul Gaillard [...]

Prințul Carol nu a cedat nici o activitate marelui duce Nicolae și nu-i place să p. 261
stea pe loc. Ca toți Hohenzollernii este un soldat brav și un adevărat temperament
militar. A mers într-o zi la Poradim[266] pentru a-l vizita pe colonelul Zukov, șeful p. 262
escortei particulare a majestății sale împăratul. Colonelul primise mulți răniți din
lupta de la Gorni Dubnik[267] și prințul i-a conferit medalia de aur Virtutea Militară.
După două zile, a mers la Bogot, cartierul general al marelui duce Nicolae și cei
doi comandanți s-au îndreptat spre o baterie de asediu avansată care trăgea asupra
Plevnei, pentru a observa efectul proiectilelor. A doua zi, prințul Carol s-a dus la
Vărbița[268], trebuia să fi fost un consiliu de război la Poradim, căci împăratul, care
este la Poradim cu statul major rus, l-a ținut mai multe ore pe prințul Carol. Altețea
Sa a venit atunci cu generalii Cernat, Radovici[269], Manu și tot statul său major, să
inspecteze pozițiile armatei române, pe flancul drept. //

Zona ocupată de trupele române se întinde neîntrerupt de-a lungul unei linii
de la Grivița la Dolny Etropol[270]. Aripa stângă se bazează pe corpul 9 rus
(Krüdener); ea este alcătuită din divizia a 2-a, comandată de colonelul Cerchez,
care ocupă tranșeele și ridicăturile paralele din fața fortificațiilor inamice. Divizia a
3-a staționează imediat lângă, ea este condusă de colonelul Angelescu și se întinde
în fața Vărbiței și a pozițiilor turcești de la Bucova[271]. Prelungirea acestei linii este
alcătuită din brigada Sachelarie, care ocupă redutele, vârfurile și punctele de
observație ale Opanezului[272]. Apoi vine brigada de cavalerie Roznoveanu, ce leagă
trupele române mai jos și mai sus de valea Vitului[273], comandate de generalul
Racoviță și alcătuită din brigăzile Cantilli și Borănescu, din brigada de călărași
Formak și brigada de roșiori Cretzeanu, care se aliază cu divizia rusă de grenadieri
a generalului Danilov[274]. Aici încep trupele imperiale, ce alcătuiesc circuitul de la
Plevna, adică garda, infanteria și cavaleria, trupele generalului Skobelev și Zotov,
care se unesc cu corpurile lui Krüdener.

Generalul Cernat comandă trupele române sub conducerea superioară a
prințului Carol, comandantul-șef al armatei ruso-române din fața Plevnei.

Prințul a parcurs toată această linie și a venit în fața Opanezului, a coborât de
pe cal ca o // săgeată și a ordonat artileriei să deschidă focul asupra cavaleriei turce p. 263
care ducea vite în valea dominată de fortificații turcești.

---

[266] Oraș în nordul Bulgariei, regiunea Plevna.
[267] *Gorny-Doubniak*, sat, regiunea Plevna, Bulgaria.
[268] Oraș în Bulgaria, situat în fața municipiului Zimnicea.
[269] Alexandru Radovici, comandantul secției sanitare a Corpului II de Armată.
[270] Localitate în Bulgaria.
[271] *Boukova*
[272] Localitate și fortificație din cadrul sistemului de apărare a Plevnei.
[273] Râu în nordul Bulgariei, cu o lungime de 189 km, afluent al Dunării.
[274] Danilov, general rus, comandantul diviziei de grenadieri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Turcii nu au răspuns, sau îşi retrăseseră artileria din redută sau le lipseau muniţiile. Ei au tras totuşi de la Bucova, unde o baterie românească nou-aşezată deschisese focul pentru prima dată în această zi împotriva marilor gărzi turceşti postate în jos de înălţimea Bucova, chiar pe fort şi pe un câmp turcesc ce se găsea la intrarea Plevnei. Efectul tirului românesc a fost foarte tare simţit şi inamicul a ripostat. Prinţul Carol s-a reîntors la Vărbiţa pentru a inspecta recruţii şi a plecat din nou la Poradim.

În aceeaşi zi, la orele 8 ale serii, generalul Racoviţă a înaintat cu cavaleria şi a ocupat cu un batalion de vânători înălţimile ce dominau satul Susurlu[275] şi a construit imediat un punct de observaţie şi tranşee pentru infanterie. Această mişcare a permis brigăzii Sachelarie să-şi aşeze avanposturile la 1 500 metri, făcând să se retragă avanposturile turce. Centrul înconjurat de duşman se strânge mai mult, fiindu-i răpită valea unde se găsea încă mult porumb şi furaje de care se putea profita.

Colonelul Gaillard[276], ataşatul militar francez la Saint Petersburg, a căpătat un
p. 264 interes enorm faţă de progresul // realizat de armata română, se duce adesea în poziţiile ocupate de români şi prinţul Carol îi poartă cea mai mare afecţiune. Asta nu vrea să însemne că ofiţerii ruşi şi iubitul lor comandant şef, marele duce Nicolae, acordă mai puţină stimă şi afecţiune colonelului Gaillard. Dimpotrivă, simpaticul reprezentant al Franţei este iubit în cele două tabere, dar îi iubeşte mult pe români pentru că această armată tânără a realizat minuni de valoare şi de ştiinţă militară, deşi este doar la început şi colonelul Gaillard ştie că Franţa a făcut mult pentru organizarea acestei armate, creată şi instruită de o comisie militară franceză. Dl colonel Gaillard este neobosit, este ataşat armatei ruse nu numai ca ataşat militar, dar este ataşat cu inima şi se ocupă de armata română pentru că iubeşte pe cei pe care-i numeşte „bravi"[277] şi care cu atât mai mult sunt soldaţi admirabili şi eroici. Eu de asemenea, dragă colonele, am salutat armata română, o admir, dar am un os care se opreşte în gât, la prima înfrângere a lui Krüdener, că generalul Manu ar fi putut-o împiedica dacă ar fi vrut să nu fie prea formalist. Şi apoi, vedeţi, sunt prea conservator pentru a-i iubi pe roşii şi mi s-a spus că această culoare era puţin prea gustată de duşmanii generalului Floreşcu pe care eu îl consider o victimă
p. 265 sacrificată exigenţelor roşiilor.//

Am auzit că Arnous de Rivière[278], dragul nostru confrate de la Paris, a făcut zboruri cu aerostatul[279] şi că este aici pentru a oferi armatei ruso-române un *serviciu complet de aerostate militare* care le-ar permite de a vedea inamicul înainte, în timpul şi după bătălii. Godard[280] şi Durnof trebuie să fie cu el. Intenţiile

---

[275] Sat în Bulgaria.

[276] L. Gaillard, ataşatul militar francez pe lângă Statul major general al armatei ruse.

[277] *bravaches*

[278] Jules Arnous de Rivière (1830–1905) jurnalist francez şi unul dintre cei mai buni jucători de şah din secolul al XIX-lea.

[279] Referire la balonul cu gaz.

[280] Eugène Godard Ainé (1827–1890), pionier în construcţia baloanelor cu gaz şi aer cald, organizator al primei competiţii de acest gen din Franţa. Godard a efectuat peste 2 500 de zboruri cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

voastre sunt excelente, dragă confrate, fiecare aplaudă ideile şi eforturile voastre, ar fi util statului nostru major să vadă la înălțimea de 500 de metri liniile inamice, dar dragă, dacă curajul te-a adus până sub Plevna, unde existența plăcută este relativă, nu este mai puțin adevărat că de la teorie la practică este mult.

În timpul asediului Parisului baloanele au fost folosite pe o scară mare şi aerostatele au adus un serviciu imens, dar aici este diferit, nu avem uzine de gaz ca la Paris, cum veți face să umflați baloanele? Mereu istoria de a face tocană fără iepure. Cere cordons-bleus dacă lucrul este posibil, este adevărat că nu sunt astronaut pentru a discuta această importantă problemă.

---

baloane în Franța şi în străinătate. În 1863 a construit cel mai mare balon, iar în timpul asediului Parisului (1870–1871) a organizat un serviciu poştal aerian cu aerostate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Între finlandezii care au luptat în armata rusă în conflictul din 1877–1878 s-a aflat şi G. W. Eklund. Din păcate, cu excepţia celor câteva pagini despre prezenţa sa în rândurile armatei ruse, nu deţinem date despre perioada în care a trăit, nu ştim ce grad militar a avut, nici ce educaţie a primit, dacă a fost militar de profesie sau voluntar şi nici care a fost parcursul personal şi profesional după încheierea ostilităţilor. Ceea ce ştim este că în mai 1877 se afla la Galaţi, în cadrul corpului de sud al armatei ruse, comandat de generalul Mihail Dimitrievici Skobelev, fiind martor al luptelor din 26 mai pentru trecerea Dunării. După o încercare eşuată, ruşii reuşeau, datorită actului de eroism al unuia dintre locotenenţi, să pună pe fugă cele patru monitoare turceşti ce bombardaseră în mai multe rânduri oraşul şi astfel să deschidă calea spre Dobrogea. În continuare, Eklund consemnează succint asaltul trupelor române şi ruse asupra Plevnei din 6–11 septembrie, asistate de împăratul Alexandru al II-lea, soldat cu cucerirea redutei Grivița.

Însemnările sale privind prezenţa pe frontul războiului din 1877–1878 au văzut lumina tiparului în 1878 la Helsingfors, Imprimeria ziarului Hufvudstadisbladet, la noi fiind traduse de Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 139–141.

G. W. EKLUND

Privelişti din războiul dintre ruşi şi turci în 1877–1878, după izvoarele cele mai sigure[1]

[...] După ce împăratul vesti războiul în Chişinău la 23 aprilie 1877 [...], trupele ruse trecură a doua zi graniţa în trei grupuri. Grupul de sud, comandat de viteazul general Skobelev[2], se aruncă înainte, infanteria parcurse într-o zi 70 verste[3], iar cazacii 100, atingând podul peste Siret de la *Barboşi*[4], lângă *Galaţi*, pe unde trecea

[1] „Helsingfors, Imprimeria ziarului Hufvudstadisbladet, 1878". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 139–141.

[2] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general rus, comandantul grupului de armate sud, care a participat la atacul asupra redutelor de la Plevna şi Crisina. În războiul din 1877–1878 a cucerit Edirne şi San Stefano, obligându-i pe turci să încheie armistiţiu. El s-a remarcat şi prin comanda trupelor ruseşti care au participat la cucerirea Asiei Centrale. Îmbrăcat în uniformă albă, călare pe un cal alb, era numit de soldaţi „Generalul Alb", iar turcii il numeau „Paşa Alb".

[3] Veche unitate de măsură rusă echivalentă cu 1,0668 km.

[4] În text *Bărboşi*, azi cartier aflat în partea de sud a municipiului Galaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

singurul drum de fier spre *Bucureşti* [...] Această linie nu era suficientă, astfel încât armata rusă trecea încet prin teritoriul românesc [...] Bunăvoinţa românilor [...] înlesni armatei ruse posibilitatea de a ajunge fără obstacole la Dunăre. Patru monitoare turceşti de pe Dunăre bombardau oraşele de pe mal şi staţionau mai ales în dreptul Galaţilor, sperând să poată distruge podul atât de important de pe Siret. La 26 mai, patru canoniere mici, sub comanda locotenenţilor Dubasov[5] şi Şestakov[6], se îndreptară spre acele monitoare turceşti, în nădejdea că nu vor fi văzute din pricina nopţii. Sentinelele turceşti îi observară însă şi vasele ruseşti fură bombardate. Unul, fiind lovit, începu să se scufunde. Ruşii se retraseră. La ora 3, luna fiind acoperită de nori, se repetă încercarea. Cu vâslele acoperite cu lână, corăbiile ruseşti se apropiară fără zgomot. Ruşii erau tocmai pe cale a lega o torpilă de unul din vasele inamice când fură din nou observaţi de sentinelă. Focul reîncepu [...] Maiorul român Murgescu striga de pe mal, în turceşte: „prieteni buni!, dar turcii nu se lăsară amăgiţi. Văzând că nu mai era alt mijloc, locotenentul Dubasov se aruncă în apă şi legă torpila la prora unui monitor, fără a fi zărit. Întors la mal, se aprinse torpila cu electricitate, cu ajutorul unei sârme de fier. În clipa aceea o coloană de foc se înălţă în aer şi se auzi o detunătură îngrozitoare. A doua zi, nu se mai văzu mare lucru din monitoarele turceşti ...

La 6 septembrie, ruşii se apropiară a treia oară de şi o bombardară până la 11 septembrie. De data aceasta, forţele ruseşti erau mult superioare, fiind 80–90 000 soldaţi, din cari 35 000 români, al căror domnitor era oficial aliatul Rusiei [...] Românii se ţineau la est; lângă ei armata lui Krüdener[7] – care făcuse până acum două încercări neizbutite, apoi partea din corpul IV comandat de Zotov[8] şi în fine Skobelev cu 20 000 oameni. La ora 2 ½ opt batalioane româneşti se aruncară asupra Griviţei, prima coloană în formaţiune de tiraliori purta scări, gabioane, fascine; armele acestei Plevna coloane erau legate pe spatele soldaţilor şi ei primiseră ordinul strict de a nu intra în luptă, sarcina lor fiind numai de a pregăti atacul. Coloana a doua urma să atace, iar a treia constituia rezerva ... Ei înconjurară fortul din trei părţi şi făcură tot ceea ce omeneşte erau în stare să facă. Dar panta care trebuia urcată era foarte râpoasă, iar pământul alunecos din cauza ploilor. Turcii îi împroşcau cu tunurile şi puştile ... Şiruri întregi de soldaţi cădeau la pământ. Iarăşi şi iarăşi erau respinşi cu pierderi grozave. La ora 5, bătălia fu puţin întreruptă, dar la 5 ½ românii, ajutaţi acum de două regimente ruseşti, încercară încă odată să urce panta de la Grivita, sub privirile împăratului Alexandru II[9]. Zadarnică strădanie ! Împăratul părăsi amărât câmpul de luptă, căci cursese atâta sânge în zadar. Abia ajunsese însă la cartierul său şi află vestea îmbucurătoare

---

[5] Fiodor Vasiliecivi Dubasov (1845–1912), amiral, absolvent al Corpului naval de cadeţi din Sankt Petersburg. În războiul din 1877–1878 a fost genist în Flotila Dunării.

[6] Locotenent în armata rusă.

[7] Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie, descendent al unei familii germane din zona Mării Baltice, care a contribuit la căderea cetăţii turceşti Nicolpole.

[8] Pavel Dmitrievici Zotov (1824–1879), general rus, participant la războiul din Caucaz (1858).

[9] Alexandru al II-lea (Alexandr Nicolaevici) (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881), fiul ţarului Nicolae I şi al Charlotei de Prusia, fiica lui Frederich Wilhelm al III-lea, regele Prusiei, asupra căruia au existat mai multe tentative de asasinat, ultima, cea din 1881, fiind materializată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

despre căderea Griviței. Ultimul atac înverşunat şi plin de avânt izbutise în amurg. Învingătorii nu au luat însă decât cinci tunuri, deoarece Osman paşa[10], prevăzând sfârşitul, evacuase cea mai mare parte a pieselor de artilerie. Acest fapt nu micşora întru nimic însemnătatea izbândei, căci Griviţa era fortul cel mai de seamă al Plevnei. În mai multe rânduri încercară turcii, în acea seară, să recâştige fortul pierdut, dar nici românii, nici ruşii nu lăsară să le scape din mâini prada aşa de scump dobândită ... Un ziarist englez care a cercetat interiorul fortului Griviţa, a doua zi după luptă, scrie că privelişte a era înfiorătoare: întreg fortul acoperit de cadavre şi muribunzi: români, ruşi, turci claie peste grămadă. Cum Griviţa mai era încă bombardată din celelalte forturi turceşti, nici medicii nici infirmierii nu puteau să se apropie şi bieţii răniţi rămâneau culcaţi lângă cadavre, nimeni neavând puterea să le vină în ajutor sau să le dea o picătură de apă spre a le uda buzele arzătoare. Cucerirea acestui fort însemnat al Griviţei şi a trei altora mai mici costară pe români 3 000 soldaţi şi 60 ofiţeri ...

[10] Osman Nuri paşa (1832–1900), mareşal otoman, eroul luptelor de la Plevna din 1877. Rănit la picior la asediul cetăţii şi înconjurat de trupele române şi ruse, el a decis să capituleze, predând sabia colonelului român Mihail Cerchez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ÉMILE SAYN-WITTGENSTEIN-BERLEBOURG

(1824–1878)

În epistolele către mama şi soţia sa, Émile Sayn-Wittgenstein-Berlebourg revine cu noi informaţii asupra evenimentelor care au loc în spaţiul românesc în perioada 1876–1877. Amintim că în timpul războiului ruso-româno-turc a fost chemat în suita ţarului pentru a participa la campania armatei ruse la sudul Dunării. Nu după mult timp, sănătatea a început să se deterioreze, astfel că a fost nevoit să stea deoparte. Curând febra şi reumatismul l-au determinat să solicite îngăduinţa superiorilor săi de a se retrage şi odihni la Şistov şi apoi la Bucureşti. Chiar şi aşa, ştirile care-i parvin sau lucrurile pe care le observă conţin informaţii importante, demne de luat în seamă într-o posibilă discuţie asupra vieţii cotidiene pe timp de război sau în ceea ce priveşte negocierile diplomatice. Moare în 1878.

Pentru detalii privind biografia prinţului Émile Sayn-Wittgenstein-Berlebourg, dar şi pentru o altă prezentare a spaţiului românesc vezi volumele VI şi VIII din prezenta serie, *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*.

ÉMILE SAYN-WITTGENSTEIN-BERLEBOURG

Amintiri şi corespondenţă[1]

<Mamei sale>[2] p. 427

Fântânele,[3] în Moldova, 28 septembrie 1876

Franz te-a anunţat deja în legătură cu sosirea noastră. Am ajuns cu una din acele răceli dintotdeauna pe care mi le cunoşti – una din cele pe care le-ar fi putut căpăta localnicii uzi şi îmbrăcaţi subţire din Elveţia pe timpul oraşelor lacustre. Am început, ca răspuns la curtoaziile ce mi s-au făcut, prin a sta la pat timp de două zile. Drumul de la Pesta la Baziaş[4], cu o oprire de aproape o oră la Belgrad, a

[1] Traducerea după Emil Sayn-Wittgenstein-Berleburg, *Souvenirs et correspondance*, vol. I, Paris, C. Lévy, 1888, p. 427–501.

[2] Maria Fortunata Allesina von Schweitzer (1802–1878).

[3] *Fontanelli*, com. Hemeiuş, jud. Bacău.

[4] Sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fost ciudat. Pe vapor erau doi ofițeri ruși care își dăduseră demisia pentru a merge pe front în Serbia, iar unul dintre ei, căpitan al cavaleriei în garda imperială, un băiat simpatic, modest și bine crescut, este fiul unuia dintre vechii mei camarazi, ordonanța Wolkoff. Li s-a alăturat și un tânăr francez, care a făcut Școala specială militară Saint-Cyr[5] și care spunea că mulți dintre colegii săi sunt gata să îl urmeze dacă vor fi bine primiți. Printre pasageri mai era și o fată drăguță, serioasă și concentrată care dădea impresia că aparține sectei nihiliste: ochelari albaștri, tunsă scurt, o pălărioară rotundă și un palton scurt, genul marinăresc, care învățase să panseze în spitalele din Petersburg și care pretindea că merge nu într-o infirmerie, ci la // unitatea sanitară mobilă, chiar pe câmpul de luptă. Când i-am spus că
p. 428 mergând pe câmpul de luptă riscă să fie prinsă de turci, mi-a arătat un pistol pe care îl avea în buzunar; și când i-am spus că nu îi va folosi la nimic, mi-a răspuns calm: „am și otravă la mine". Ăsta da curaj ! De altfel, toți rușii care merg acolo au la ei otravă, ca ungurii în Evul Mediu (astăzi au devenit avocații turcilor) pentru a scăpa de teribilele torturi pe care aceștí fanatici le aplică răniților și prizonierilor. Cu puțin timp înainte de a trece și noi pe acolo, niște mercenari başibuzuci[6] jupuiseră de vie o fată după ce îi tăiaseră sânii și îi smulseseră limba; bineînțeles, înaintea acestor atrocități a fost violată de tot grupul ! Aproape în același timp, de cealaltă parte a Moravei[7], acești başibuzuci au ars de vii, în fața avanposturilor sârbești, opt prizonieri dintre care patru erau ruși ! Iată cine sunt protejații lordului Beaconsfield[8] ! I-ai citit discursul la o nu știu ce sărbătoare agricolă ?

Toți aceștia au coborât la Belgrad și au promis, cu multe strângeri de mâini, că mă vor căuta pe mine și armata rusă. Sângele vă fierbe în vene când nu participați încă la lupte, dar cred că acest lucru nu va întârzia, presiunea este prea puternică în Rusia !

Unul din coloneii noștri de stat-major, revenind din Serbia ca simplu spectator, s-a îmbarcat la Belgrad pentru a se întoarce în Rusia prin Baziaș. Mi-a dat câteva detalii interesante, spunând că, departe de a fi încolțiți, sârbii au dimpotrivă câțiva pioni în plus față de turci. Aceștia din urmă asistă la închiderea celor trei defileuri prin care ar putea avansa; se pare că sunt poziții aproape de neînvins. Nu au decât o rută deschisă, aceea a retragerii prin Niš[9]; dar nu par încă
p. 429 interesați de ea. Între timp // nu li se dau haine, nu sunt plătiți și este o mare lipsă de alimente așa încât fiecare soldat primește o livră[10] de pâine pe zi și de trei ori pe săptămână o șesime de livră de carne, de aceea smulg iarba care rămâne pe câmp pentru a o găti și *mănâncă carne de porc*! Se spune că toată artileria este

[5] Este vorba despre École spéciale militaire de Saint-Cyr, academie militară franceză de elită, creată de Napoleon Bonaparte la Fontainebleau în 1802 și mutată în 1808 la Saint-Cyr, la vest de Paris.

[6] *Basibozuk*, ostaș voluntar, fără soldă, din trupele otomane neregulate, care trăia din jaf.

[7] Râu, Serbia.

[8] Benjamin Disraeli (1804–1881), om politic, scriitor și prim-ministru al Marii Britanii (1868; 1874–1880), conte de Beaconsfield (din 1876).

[9] Oraș, Serbia.

[10] Unitate de măsură pentru greutăți de aproximativ 0,500 kg.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

comandată – şi chiar deservită de englezi. Erau cu noi pe vapor vreo şapte-opt englezi, *gentlemeni* transformaţi în militari, care se duceau la Vidin şi Ruse, la turci, sub pretextul unităţilor sanitare mobile. Vorbeau puţin de coroana regală a prinţului Milan[11]. Unchiul său Catargi[12] a venit cu noi de la Belgrad. Fratele său, care a coborât de pe Dunăre acum câteva săptămâni, a pus piciorul pe pământ doar pentru o clipă la Nicopole; a fost recunoscut şi era cât pe ce să fie înjunghiat. Recent, doi soldaţi sârbi, care călătoreau pe vaporul austriac, au fost denunţaţi de nişte spioni turci şi la Vidin, în momentul în care vaporul a acostat, un grup de turci s-a aruncat asupra lor şi i-a masacrat în faţa tuturor pasagerilor. Şi pe vaporul nostru erau soldaţi sârbi, dar unde ar fi fost norocul să fi fost astfel atacaţi de turci! Aveam nouă puşti şi douăzeci şi patru de pistoale gata să-i primească cu toate onorurile necesare rangului lor. Muntenegrenii nu ştiu multe. Imaginează-ţi că turcii trag foarte prost; se sprijină pe genunchi; la ei nu sunt aproape deloc lupte de trăgători. De aceea, muntenegrenii îi lasă să se apropie şi, când sunt la o distanţă mică, se aruncă asupra lor cu iatagane şi cuţite şi scot nişte sunete sălbatice. Au o dexteritate deosebită de a-i prinde în capcană şi de a le tăia dintr-o singură lovitură nasul, gura şi barba. Sunt unii care aduc şase, şapte astfel de garnituri după o asemenea *steeple-chase*. Turcii fug imediat ce aud aceste ţipete teribile cu o frică care motivează de altfel // foarte mult dorinţa pe care o are oricine de a-şi păstra p. 430
nasul şi mustăţile. Este ceea ce Byron[13] numea: A încerca să-şi salveze şunca[14].

În Rusia, se pare că elanul şi entuziasmul pentru cruciadă sunt de nedescris. Doamnele de cel mai înalt rang din Petersburg, prinţese şi contese, parcurgeau străzile, intrau în magazine etc. cerşind. Femeile, tinerii se salvau pentru a merge acolo; rublele cădeau cu milioanele în portofelele acestor doamne şi în casele comitetelor de ajutor. Sunt donaţii de o sută de mii, de două sute de mii o dată. Stieglitz[15] singur a donat 500 000 ruble. Bisericile răsunau de rugăciuni, gările sunt încărcate şi cei care pleacă sunt binecuvântaţi de cler, aprovizionaţi cu bani, aclamaţi şi acoperiţi cu flori de mulţime. Este o mişcare magnifică, care va sfârşi prin a atrage guvernul. În Serbia sunt deja în jur de trei mii de soldaţi şi mai bine de opt sute ofiţeri ruşi licenţiaţi şi vin zi de zi alţii. Acum se ocupă de formarea unei legiuni. Este păcat că, în marea lor majoritate, sunt nişte ticăloşi şi nişte beţivi, care fac scandal, escrochează şi aruncă ruşinea asupra minorităţii oneste şi de origine bună, care se plânge amar. Paraziţii se adună peste tot unde este o nenorocire.

Cât despre lucrurile noi descoperite la coborârea noastră pe Dunăre, nu este nimic neobişnuit de semnalat cu excepţia, poate, a micii fortăreţe turceşti pe care o

---

[11] Milan Obrenović (1854–1901), prinţ sârb, fiu al lui Miloš Obrenović (1829–1861) şi al Elenei Maria Catargiu (1835–1876), conducător al Serbiei (1868–1882) şi apoi rege al Serbiei (1882–1889).

[12] Lascăr Catargiu (Catargi) (1823–1889), om politic român, prim-ministru al României (1866; 1871–1876; 1889; 1891–1895).

[13] George Gordon Byron (1788–1824), poet englez.

[14] *Trying to save their bacon.*

[15] Alexander von Stieglitz (1814–1884), baron, filantrop şi bancher rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ştii, puţin mai jos de Orşova. Garnizoana turcă este de o parte, un pichet sârb de cealaltă; oamenii de la bucătărie preparau în linişte masa pentru o trupă şi pentru cealaltă la distanţă de o împuşcătură. Am trecut printre cele două tabere fără să întoarcem privirea. Mai departe, punerea în scenă este una obişnuită; râturi de bivol în apă, stoluri de pelicani mari, care se ridicau făcând zgomot la apropierea vasului
p. 431 cu aburi, grupuri de copaci negri, acoperişuri mari roşii şi // minarete albe; Dunărea acoperită de feluci[16] turceşti, ce seamănă cu caravelele lui Cristofor Columb[17], îţi dă ghes să tragi asupra turbanelor şi caftanelor roşii şi albastre care se vedeau presărate pe punte. Căpitanul nostru a făcut un gest de politeţe faţă de mine, cerându-şi scuze pentru că nu a ridicat pavilionul rus, din pricina neutralităţii.

În sfârşit, la Bacău[18] îl primesc la orele şase dimineaţa pe Déakonowitch, cu cravată albă, etalând o cascadă de decoraţii mici, pe care le vedeai căzând în dreptul butonierei. Acolo se găseşte o delegaţie a coloniei germane, şi ea cu cravate albe, escortată de vreo patruzeci de cavaleri, cu eşarfe, drapele în culorile mele, ramuri înverzite etc. La portiera trăsurii mele se aflau doi dintre puşcaşii[19] mei într-un costum impresionant, brodat în întregime şi cu paiete, cu puşca la spate, pistoalele la centură şi majoritatea armelor spânzurate de măciulia de la spate; caii sunt împodobiţi cu harnaşamentul de gală; toată gara este plină de evrei şi creştini strigând „Ura" şi agitând pălării într-un mod de nedescris, cu riscul de a ne da tot felul de păduchi. Opt trăsuri agitau cavalcada şi se împingeau spre străzi, unde lipseau trotuarele, iar ferestrele, uşile <erau> pline de evrei care făceau plecăciuni. O altă delegaţie la capătul proprietăţii şi haltei mele; în fine, în momentul în care am trecut de grilaj, sub ghirlandele care formau un arc de triumf, înfrumuseţat de drapele şi banderole, între un gard viu realizat de angajaţi şi de oameni de serviciu în ţinută de gală, casa a dispărut sub flori, strălucind sub aprinderea datorată puştilor tuturor paznicilor de vânătoare în costume de briganzi <asemănătoare celor> de la balet, însoţiţi de cai înspăimântaţi. Vroiau să mă vadă, cu bietul meu cap ameţit, mulţumind acestei lumi şi vorbind de nas.

p. 432 I-am invitat pe toţi duminica viitoare la o petrecere //câmpenească. Le voi oferi răcoritoare, un bou şi patru porci la frigare, pâine, ceapă, pepeni verzi, produse de patiserie, cu grăsime şi şofran şi cincisprezece sute de sticle de vin la preţul de 3 franci sticla.

Iată, sper, o scrisoare!!!

Émile Wittgenstein. //

---

[16] Feluca este o corabie mică şi îngustă, cu pânze şi lopeţi, folosită în Marea Mediterană.

[17] Cristofor Columb (1451–1506), navigator spaniol de origine italiană, descoperitor al continentului american.

[18] *Bakeu*, oraş, jud. Bacău.

[19] *Pouschkaschs*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ploieşti[20] – Sosirea împăratului[21] – Tabără mai jos de Alexandria – Tabără la Pratsa[22] – Tabăra de la Zimnicea[23] – Şistov[24] – Întoarcerea la Zimnicea – Tabără la Pavlovo[25] – Byala[26] – Tabăra de la Gorna-Studena[27] – Tabăra de la Radenița[28] – Asaltul Plevnei – Întoarcerea la Gorni-Studen – Bucureşti – Gorni-Studen – Pordim[29] – Capitularea Plevnei – Vidin

<Soției sale, baroana de Kleydorff>

Ploieşti, 20 mai/1 iunie 1877

Dragă micuță,

Ieri seară am fost într-atât de obosit din cauza călătoriei şi a căldurii încât nu am mai avut forța de a scrie. Prima mea luptă a fost o bătălie sângeroasă împotriva unei armate de păduchi. Este ora şapte dimineața şi trebuie să merg să mă prezint Marelui Duce[30]. Sunt cazat într-o cameră mică, aparținând familiei Brătianu[31] şi dispun şi de o anticameră pentru oameni, bagaje, samovar, provizii etc.

Theophile are o figură nefericită, aceea a unei ființe de nerecunoscut, capabilă să mişte o stâncă. Îmi voi lua masa la Marele Duce. Cât despre restul, trebuie ca eu să-mi // port de grijă pentru că gazda nu a ținut să-mi ofere nimic. În p. 434
fața mea, într-o curte mare, cazacii din Caucaz fac *digittofka*; când sunt pe caii lor înspăimântă femeile de pe stradă, mergând spre ele cu mare viteză, oprindu-se scurt în fața lor. Pentru a completa farmecul existenței mele, cinci fetițe, cu vârste cuprinse între opt şi cincisprezece ani, cu ochi mari negri, trec prin camera mea – pentru că este camera cea mai scurtă pentru a ajunge în salonul lor – asistând curioase la despachetarea coletelor mele, vorbind o franceză de ocazie şi nu mă deranjau deloc, din moment ce ele erau politicoase şi vesele. Călătoria mea a fost o

---

[20] *Plojesti*

[21] Alexandru II (1818–1881), țar al Rusiei (1855–1881), rege al Poloniei şi mare duce de Finlanda.

[22] Localitate neidentificată.

[23] *Ziemnitza*, oraş, jud. Teleorman.

[24] *Sistovo*, oraş, provincia Veliko Târnovo, Bulgaria.

[25] *Pavlovo*, azi cartier sudic al Sofiei, Bulgaria.

[26] *Bjela*, oraş, provincia Varna, Bulgaria.

[27] *Gorni-Studen*, sat, com. Sviştov, Bulgaria.

[28] Azi Obnova, sat, com., Bulgaria.

[29] *Poradin*, oraş, provincia Plevna, Bulgaria.

[30] Nikolai Nikolaevici Romanov (1831–1891), fiul țarului Nicolae I al Rusiei şi al Alexandrei Feodorovna şi frate al țarului Alexandru II. În calitate de Mare Duce şi mareşal a comandat armata rusă de la Dunăre în timpul războiului (1877–1878).

[31] *Bratiano*. Autorul se referă la familia lui Ion C. Brătianu (1821–1891), om politic român, prim ministru al României (1876–1881; 1881–1888) şi lider al partidului liberal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

adevărată odisee. Am fost transportat cu un tren care ar fi permis cerşetorilor să alerge lângă noi. Singur, a doua zi, am ajuns la Chişinău[32]; o mare adunare de trupe, de transporturi militare, tunuri alături de furgonete ale Crucii Roşii: cauza şi efectul reunite. La gară, am regăsit multe dintre cunoştinţele mele. Şase ore după aceea am ajuns la Iaşi[33], la timp pentru a pierde trenul; deci, a trebuit să-mi petrec noaptea <în oraş>. Două zile mai târziu plecam spre Bacău: nebunia după lume, amici, angajaţi, creştini şi evrei veniţi să mă primească; la hotel, o aglomeraţie de oameni veniţi să mă vadă; printre alţii, Arghiropol[34], căruia i-am cumpărat un cal. A trebuit să mă spăl pentru a apărea în faţa domnului şi a oamenilor. Spre seară, plimbare la Fântânele, care este încântătoare şi am fost primit graţios de către şapte tineri lupi, pe care îi creşte pădurarul după ce i-a capturat pe când erau mici, cu cincisprezece zile în urmă. Dacă vrei, îţi pot aduce câţiva; sunt simpatici. Le-am putea spune câini, în ciuda aspectului lor de tâlhari, datului lor din coadă şi a încercărilor de a sta în picioare. Ziua următoare am luat micul dejun la Sturdza[35] şi am plecat triumfal, însoţit de toate doamnele aflate la cunoştinţa mea, alături de
p. 435 soţii lor, copii şi un regiment de evrei drept contrast. Calea ferată spre Galaţi[36] // şi Brăila[37]era distrusă de inundaţii şi nu putea fi gata decât în câteva zile şi a trebuit să aranjez să iau poşta între Mărăşeşti[38] şi Basen[39]; nouă ore în trăsură pe timp de noapte! Bine că aveam la Fântânele o trăsură bună de călătorie pe care am folosit-o. Prefectul de Bacău a avertizat autorităţile de trecerea mea astfel încât am găsit peste tot cai excelenţi, gata pregătiţi, în ciuda mulţimii de oameni nevoită să aleagă ruta aceasta şi, la fiecare câteva verste[40] de fiecare oraş, şeful poliţiei şi jandarmii mă aşteptau pentru a mă escorta călare şi a se agita pe lângă trăsură, în ciuda rugăminţilor mele de a nu face nimic.

Mi-am făcut prima intrare la Focşani[41], cu doi soldaţi şi bagajele lor pe trăsura mea. I-am recuperat de pe drum, târşâindu-se penibil în spatele unei coloane de infanterie, unul având piciorul lovit, altul cu o oftalmie ce nu-i permitea să vadă pe unde merge. I-am lăsat la directorul spitalului nostru din Focşani, unde m-au acoperit de mulţumirile lor. Am luat ceaiul la prietenii mei, familia Aslan şi mi-am continuat drumul pe un frig îngrozitor, după o căldură tropicală, însoţit călare de *şeful poliţiei române, el însuşi urmat de mai mulţi acoliţi, cu tresele până la urechi.* Escorta mea m-a condus până la prefectură, luminată ca ziua şi prefectul cu cravata albă mă aştepta în faţa uşii cu soţia drăguţă şi elegantă, dar şi cu un întreg corp de gardă în curte. Sărmanii oameni, credeau că ajung mai devreme, m-au aşteptat aşa

---

[32] *Kischenjeff*, oraş, Moldova.
[33] *Jassy*, oraş, jud. Iaşi.
[34] *Argyropoulo*.
[35] *Stourdza*. Cel mai probabil George A. Sturdza (1841-1909), proprietarul castelului de la Miclăuşeni, jud. Iaşi.
[36] *Galatz*, oraş, jud. Galaţi.
[37] *Braïla*, oraş, jud. Brăila.
[38] *Marasezszti*, oraş, jud. Vrancea.
[39] Localitate neidentificată.
[40] Unitate rusească de lungime, egală cu 1, 067 km.
[41] *Fokszany*, oraş, jud. Vrancea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

toată noaptea! Am recunoscut modelul de rochie al doamnei Louise în rochia purtată de doamnă, ceea ce este măgulitor în sine şi, lăsându-mi bagajele în curte, sub paza a opt soldaţi români dintre cei mai spilcuiţi, am cedat insistenţelor gazdelor mele şi am dormit câteva ore. Îţi dai seama că nu am plecat fără să las ceva aur în urmă căci onorurile costă scump pe cel care le primeşte; în sfârşit, ieri, după-amiază, am // ajuns. p. 436

Ştiţi, probabil, strălucitele fapte de arme a doi dintre ofiţerii noştri de marină, care au scufundat un al doilea cuirasat turc. Şi trupele româneşti s-au remarcat şi au oprit focul artileriei la Vidin, dând foc în mai multe zone ale acelui loc.

Al tău, din toată inima

Émile Wittgenstein.

*

Ploieşti, 25 mai/6 iunie 1877

Draga mea Camille,

Aici este o căldură înăbuşitoare, când te trezeşti dimineaţa te simţi mai obosit decât la culcare. Este atât de multă lume, mai ales de când a venit aici suita împăratului, încât imensa sală a Gimnaziului unde cinăm, este aproape neîncăpătoare. Diseară îl aşteptăm pe împărat şi Dumnezeu ştie cum vom găsi locuri. Am deja doi cai de călărit şi doi de trăsură; mai aştept patru. Aici totul te costă cât ochii din cap. Marele Duce este fermecător, bun şi binevoitor; este şeful cel mai simpatic pe care îl putem avea: trupa îl adoră. Singurele persoane pe care le văd puţin mai mult sunt vechiul meu prieten, ducele de Leuchlenberg[42], Boby Şuvalov[43], Pierre Wittgenstein[44] şi Boris Galitzyne[45]. Ne strângem la prânz sau la cină iar seara ne adunăm într-o mică grădină a unui hotel unde cântă un grup destul de bun de ţigani. În restul timpului dormim, transpirăm şi ne dorim să fim altundeva. Nu ştim încă când vom intra în campanie, Dunărea este prea umflată pentru a putea fi traversată şi ne muşcăm pumnii de nerăbdare.

Alaltăieri am fost la Bucureşti pentru câteva cumpărături şi am fost şi // la p. 437 vechiul meu prieten Alexandru Cantacuzin[46]. Am vizitat-o pe prinţesa de România.[47] (Prinţul[48] nu era acasă). M-a primit cu o amabilitate de compatriot de-a

[42] Eugen Maximilianovich Romanov, duce de Leuchtenberg (1847–1901), general rus, comandantul regimentului 5 Alexandria husari.

[43] *Schuvaloff.* Piotr Adreevici Şuvalov (1827–1889) om politic, diplomat, consilier al ţarului Alexandru II.

[44] Neidentificat.

[45] Boris Dmitrivici (1819–1878), prinţ Galitzin.

[46] Alexandru Cantacuzino (1813–1884), om politic român.

[47] Elisabeta de Wied (Carmen Sylva) (1843–1916), principesă (1869–1881) şi regină a României (1881–1916).

[48] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), principe (1866–1881) şi rege al României (1881–1914).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dreptul fermecătoare; este o femeie extrem de distinsă şi simpatică. M-a rugat să mai vin în vizită cât pot de des. Se crede că războiul va fi scurt, se vorbeşte chiar deja de pace. A sosit aici şi Ignatieff[49].

Al tău, *for ever* !

Émile W<ittgenstein>.

*

Ploieşti, 31 mai/12 iunie 1877

Dragă Camille,

Este o căldură de ai spune că găinile vor începe să clocească ouă de porţelan! Este şase dimineaţa, singurul moment în care îţi pot scrie fără să curgă apele pe mine cum curg din fântâna Lacrimilor de la Bakshi Serai[50]. Împăratul este aici de câteva zile cu o suită numeroasă şi o escortă splendidă, formată din bărbaţi aleşi din toate regimentele gărzii imperiale. L-a adus cu el pe fiul prinţului Alexandru (Sandro Battenberg)[51] pe care l-am sfătuit să meargă în război cu noi şi l-a prezentat zilele trecute prinţului României ca fiind nepotul său. La Bucureşti, împăratului i s-a făcut o primire extraordinară, toată lumea a fost încântată. Niciun suveran nu a mai pus piciorul în Bucureşti de la Carol al XII-lea, rege al Suediei,[52] duşmanul lui Petru cel Mare[53]. Au fost oficiali în costum, declaraţii, flori peste tot, buchete aruncate în trăsura imperială etc.; pe scurt, se spune că a fost feeric şi regret nu m-am dus şi eu. Aceşti domni s-au extaziat mai ales în faţa mulţimii de
p. 438 femei frumoase care stăteau ca ciorchinii la ferestre, iar bătrânul prinţ // Gorceakov[54] s-a amorezat de tânăra şi fermecătoarea Rosetti[55], domnişoară de onoare a prinţesei României. Zilele noastre sunt monotone şi sufocante.

Dimineaţa, de obicei, împăratul asistă la defilarea soldaţilor: sunt splendizi cu uniformele lor din pânză, cascheta albă, mantaua închisă pe piept, cu figuri sănătoase, temerare şi bronzate. Adevărate trupe de război. La ora 12,30 suita împăratului ocupă trei mese imense pentru a lua prânzul; apoi mă culc. La ora şase cinăm, iar seara ne adunăm într-un parc sau într-un mic teatru groaznic şi dubios unde fumăm.

---

[49] *Ignatieff*. Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), om politic şi diplomat rus.

[50] *Bakciserai* sau Grădina Palatului, nume dat capitalei tătarilor, în Crimeea. Iniţial, oraşul aparţinea Republicii Ucraina, dar acum este parte a nou-createi Republici a Crimeii. Textul face trimitere la poemul lui Alexandru Puşkin din 1822, *Fântâna din Bakshiserai*, scris ca urmare a vizitei poetului din 1820.

[51] Alexander Joseph Battenberg (1857–1893), conducător al Bulgariei sub numele de Alexandru I (1879–1886), fiu al prinţului Alexander Ludwig George de Hesse-Darmstadt (1823–1888) şi al contesei Julia Therese Hauke (1825–1895). Mătuşa sa, sora tatălui său, era ţarina Maria Alexandrovna (1824–1880), fiica marelui duce Ludwig II de Hesse, căsătorită în 1838 cu viitorul ţar Alexandru II al Rusiei.

[52] Carol XII (1682–1718), rege al Suediei (1697–1718). În 1714 s-a aflat în Bucureşti, armata sa fiind în retragere, a trecut prin Ţara Românească şi Transilvania după pierderea bătăliei de la Poltava (27 iunie 1709).

[53] Petru I (cel Mare) (1672–1725), ţar al Rusiei (1682–1725).

[54] *Gortschakoff*. Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), print şi diplomat rus.

[55] Probabil Sophia Liberté Rosetti (1848–), fiica Mariei Rosetti (1820–1893) şi a lui C. A. Rosetti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Împăratul mănâncă cu familia sa. În afara personalului său mai sunt prezente doar câteva figuri importante ca Adlerberg[56], Gorceakov, Ignatiev, Nepokoicițki[57] etc., pe care îi invită uneori. Ieri, fiind de serviciu în slujba sa, am luat prânzul și cina la masa imperială. Cât despre ziua în care vom pleca de aici, nimeni nu știe nimic.

Familia imperială este numeroasă. În afara Majestății Sale, îl remarc pe Marele Duce moștenitor, marii duci Vladimir[58] Sergiu[59], Nicolae tatăl și fiul, doi Leuchtenberg și Sandro Battenberg. Dacă o vezi pe contesa Șuvalov, spune-i că p. 436
Boby este bine; el, Pierre Wittgenstein, Nicky Dolgorukov[60] și prințul Lapouchine[61], sunt printre cei pe care îi văd cel mai des.

Cu infinită tandrețe,
Émile<Wittgenstein>. //

*

Ploiești, 4/16 iunie 1877
Dragă Camille,

Suntem încă aici în așteptare și nimeni nu știe când vom pleca; totuși, o parte a suitei Marelui Duce Nicolae a fost deja trimisă în misiune prin diverse locuri. Dunărea scade; nu mai este atât de cald de când a izbucnit o furtună teribilă și presupun că nu vom mai rămâne prea mult murind de plictiseală în groapa asta.

Alaltăieri mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Văd, învârtindu-se în jurul casei, un soldat foarte tânăr care purta o uniformă sârbească, având o ținută militară, cu o față simpatică, rotundă, bronzată ca o cratiță de aramă, cu părul tăiat scurt, cu medalia sârbească pentru eroism pe piept, cu umeri largi și cu un mers de militar. Se decide până la urmă să intre, îmi spune că este bulgar, că a participat la toată campania din Serbia și că vrea acum să facă parte din voluntarii noștri bulgari pentru a continua să lupte împotriva turcilor. Vizitiul meu știe unde se află biroul de înrolare, îi spun să-l ducă acolo pe băiat care îndruga un amestec de sârbă, bulgară și rusă pe care reușeam să-l înțeleg. Dar soldatul ezită, ca și când voia să-mi mai spună ceva și până la urmă (tot cu mâna la caschetă, respectând poziția corectă a soldatului în fața unui superior) mă roagă să-i permit să-mi spună ceva între patru ochi. Îl invit în camera mea; mă întreabă ezitând dacă, pentru a intra în miliție, trebuie neapărat să fie examinat de un doctor. Îi spun că da și îl întreb de ce

[56] Nicolai Vladimirovici Adlerberg (1819–1892), conte rus, șambelan și guvernator de Taganrog, Simferopol și al Finlandei.

[57] Artur Adamovici Nepokoicițki (1813–1881), general-adjutant de infanterie, șef al marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani.

[58] Vladimir Alexandrovici Romanov (1847–1909), mare duce al Rusiei, fiul țarului Alexandru I.

[59] Serghei Alexandrovici Romanov (1857–1905), mare duce al Rusiei, fiul țarului Alexandru I.

[60] *Dolgorouki*, Vladimir Andreevici Dolgorukov (1810–1891), general, și diplomat, aghiotant al țarului în timpul războiului.

[61] Neidentificat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vrea să evite acest lucru. Atunci, îmi mărturiseşte şoptind: „Pentru că sunt fată!"
p. 440 Eu, în faţa acestui individ solid cu ţinută marţială, // pic ca din cer şi refuz să-l cred; atunci el (sau ea) îşi desface tunica ... şi îmi arată dovada că este adevărat! Imaginează-ţi aşa ceva! şi continua să stea cu călcâiele lipite, în cea mai strictă atitudine militară.

Este o bulgăroaică tânără, abia dacă are 18 ani, care a scăpat de masacrul din satul său; s-a refugiat în acel moment în Serbia unde s-a făcut soldat. A ştiut atât de bine să-şi disimuleze sexul că nimeni nu a bănuit nimic. A luat parte la toate bătăliile, în infanterie, iar acum cere să servească în cavaleria noastră bulgară! I-am promis să păstrez secretul, i-am dat câţiva franci şi am trimis-o la depozit, unde nu ştiu dacă a fost sau nu primită! Era un *soldat*, în adevăratul sens al cuvântului; a ieşit dreaptă, făcând stânga-mprejur din principiu cu mâna la caschetă şi cu ghetele răsunând în cadenţă pe podea.

Milan, prudent, vine în vizită la împărat în această dimineaţă, toată suita trebuie să asiste la recepţie.

Cu infintă tandreţe şi mii de sărutări,

Émile Wittgenstein [...]

*

p. 443 Tabăra Zimnicea, 17/29 iunie 1877

Iubita mea Camille,

Tabăra noastră (cea a cartierului general imperial) este situată sus pe o faleză care domină această magnifică Dunăre, în faţa localităţii Şistov, părăsită alaltăieri de turci în urma unei lupte şi ocupată de noi. Minaretele, cupolele moscheilor strălucesc în soare, un întreg amfiteatru de verdeaţă şi de case albe se ridică deasupra: creasta muntelui este presărată cu tumuli sub care dorm de două mii de ani bătrâni războinici daci, iar din vârful lor santinelele noastre supraveghează inamicul.

În stânga, pe o insulă de pe Dunăre, o aglomeraţie de trupe îşi aşteaptă rândul să treacă; la picioarele mele, la 50 de metri sub mine, o adevărată baltă cu oameni şi cai în apă, bărbaţi complet goi, precum călăreţii de pe basoreliefurile antice, cu caii ridicaţi pe picioarele dinapoi. La ora 7 dimineaţa un soare arzător umple de lumină ferestrele din Şiştov, unde domneşte un portocaliu deschis, ca în Napoli. În acest murdar şi sordid oraş Zimnicea nu se putea găsi ieri nicio bucată de pâine, niciun pahar de vin. Totul era devorat de trupele care treceau ca un nor de lăcuste şi care blocau pe o lungime de 30 de verste drumul pe care am venit. Era impresionant, dar se făcea un praf de nu mai vedeai nici picioarele calului tău. Când am ajuns la popas, eram negru ca un coşar. Am ocupat aproape cu forţa o cameră într-o speluncă mizerabilă numită hotel, unde patronul nu a catadicsit să mă primească decât după o serie de înjurături şi după ce l-am ameninţat că sparg uşa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

M-am spălat puțin, // apoi am mâncat o tocană oribilă de carne tocată și felii de p. 444
dovleac. Din lipsă de vin, a trebuit să ud această masă cu țuică amestecată cu o apă oribilă scoasă din mai sus numita baltă. Apoi m-am plimbat așteptând să vină corturile, care nu au sosit decât după patru ore. Cum podul nu era încă terminat din lipsă de pontoane suficiente, împăratul – împreună cu statul-major și marii duci – a traversat Dunărea într-un vapor cu aburi, a străbătut câmpul de bătălie de alaltăieri și a vizitat inopinat Șiștovul.

A fost un adevărat triumf: toată populația bulgară era afară, căzând în genunchi, binecuvântându-l, sărutându-i cizmele, femeile aruncându-i flori. Împăratul era emoționat până la lacrimi, la fel ca toți cei care îl înconjurau; preoții l-au întâmpinat cu *sfintele icoane* și au intonat un *Te Deum*, la care Majestatea Sa a asistat. Entuziasmul era de nedescris, dar cel mai comic a fost că lumea, în loc să strige, aplauda ca la teatru, chiar și la biserică. Toată populația musulmană (care reprezintă aproape o treime din locuitori) a fugit când s-au apropiat trupele noastre. Trupele turcești (din garda sultanului), părăsind bateriile și orașul, au mai înjunghiat doi copii creștini pe stradă. În timpul luptei, au mutilat în așa hal câțiva răniți, încât soldații noștri exasperați au masacrat tot: nu au luat decât 12 prizonieri. Nu este modul meu de a face război; cred că, reprezentând creștinismul și civilizația, nu trebuie să acționăm ca hunii și vandalii ! Dimpotrivă, creștinismul este reprezentat în mod nobil de Crucea-Roșie ale căror frumoase corturi înconjoară Zimnicea; nu lipsește nimic: surorile de caritate (majoritatea doamne din înalta societate) sunt neobosite, iar infirmierii adunau răniții, până în primele linii ale frontului, sub o ploaie de gloanțe. Unul dintre ei a fost înjunghiat de un turc // pe care voia să-l ridice, dar pe care apoi soldații l-au transformat într-o p. 445
adevărată țintă.

Ieri seară, panorama din fața noastră era splendidă; muntele acoperit până în depărtare de focuri care făceau concurență luminilor orașului; totul înotând într-o lumină a lunii feerică. – Noaptea, Marele Duce Alexis,[62] împreună cu un mic detașament, a adus din împrejurimile orașului Nicopole restul de pontoane, trecând foarte aproape de bateriile și de detașamentele turcești, care nu au tras, astfel că *podul va fi gata în această dimineață. Avem deja pe malul drept al Dunării* mai mult de 60 000 de oameni, dar nu avem aproape deloc tunuri și puțină cavalerie.

Fiul Marelui-Duce Nicolae[63] care, în timpul bătăliei de la Șiștov, se număra printre primii debarcați, a fost extrem de curajos. Dacă la început își apleca capul la zgomotele obuzelor, mai apoi s-a ridicat râzând și nu s-a mai clătinat, auzind un șef de companie strigând la soldații săi, care făceau același lucru: „Suntem cumva la biserică ca să salutați astfel?" Trebuie spus că abia 10 din 1 000 de oameni din trupele noastre mai participaseră la lupte.

Adio, te îmbrățișez tandru.

Émile Wittgenstein

---

[62] Alexei Alexandrovici Romanov (1850–1908), mare duce al Rusiei, fiu al țarului Alexandru I.

[63] Nicolai Nikolaevici Romanov (cel tânăr) (1856–1929), fiu al Marelui Duce Nicolae și nepot al țarului Alexandru II, ofițer în armata rusă în timpului războiului din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

P.S. Pierderile noastre sunt estimate la 60 de morți aproximativ și în jur de 500 de răniți. Turcii, care aveau șase batalioane, au pierdut aproape două treimi din ai lor. S-au bătut cu o îndârjire incredibilă și ne-au scufundat patru din bărci ale căror echipaje s-au înecat în întregime. Printre morți este și un tânăr ofițer din
p. 446 gardă.//

*

Tabăra de la Zimnicea, 21 iunie/3 iulie 1877

Dragă Camille,

Tabăra noastră este cea mai infectă dintre toate, suntem expuși la un praf care orbește și acoperă corturile cu o pojghiță neagră; drept băutură nu avem decât apa infectă dintr-un fel de băltoacă, unde se spălau oamenii și unde mâlul uscat a adus febra, apoi căldura a răsturnat situația. Drept contrast, asemănător cu Eldorado, avem în fața noastră grădinile, minaretele, casele albe de la Șistov cu plăcuta lor panoramă muntoasă. Așteptând, podul de vase s-a terminat și armata, în întregime, trece de cealaltă parte. Se spune că sunt deja peste douăzeci și patru de mii de oameni. Curând, Dumnezeu va vrea să vină și rândul nostru! Aici este insuportabil. Acest bivuac îngrozitor îmi dă o mică febră pe care Botkin o combate în zadar și am niște dureri reumatice în umărul drept încât abia îți pot scrie. Îl voi ruga pe împărat să-mi permită să rămân câteva zile la Șistov. Am făcut ieri o excursie. Acolo am găsit un Cicero în persoana unui foarte amabil agent al companiei austriece Lloyd, care mi-a promis că-mi va găsi o casă. A fost un adevărat regal după șederea mea de aici să umplu precum un nectar mai multe pahare cu apă
p. 438 proaspătă, clară precum cristalul. (...) //

Nicopole, pe care l-am bombardat, a ars și bateriile sale au dat foc, din față, cochetului oraș Turnu Măgurele[64], pe care l-am văzut prosper mai zilele trecute. Așteptăm noaptea și de departe se aude zgomotul surd al tunului care bombardează Ruse. Cavaleria noastră a trimis oameni în recunoaștere până la mai bine de cincizeci de verste de împrejurimile Șistovului; în noaptea asta a ridicat un pichet de başbuzuci. Împăratul mi-a acordat o permisie de câteva zile. Mâine, imediat ce se termină serviciul meu, voi pleca. Boby Șuvalov, al cărui cort îl atinge pe al meu, îți trimite mii de complimente.

Mii de sărutări pentru tine și copii,

Émile Wittgenstein.

[64] *Turn-Magureli*, oraș, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

*

Şistov, 25 iunie/7 iulie 1877

Dragă Camille,

Iată-mă după trei zile pe pământ turcesc, stabilit într-o casă bulgărească, drăguță şi curată, cu o privelişte splendidă: am putea spune că în fața mea sunt băncile unui amfiteatru. Deasupra terasei mele, coborând în etaje până la Dunăre, acoperişuri roşii mari, din țigle groase ca la Pompei şi de care se agață verdeața copacilor care le înconjoară, iar apoi Dunărea impozantă, strălucitoare ca o oglindă, cu insulele sale verzi; drept orizont, tabăra noastră îngrozitoare de la Zimnicea, acoperită ca un văl de o zăpadă de praf alb. Sunt orele şase dimineața şi acest cer albastru neîndurător, cu // soarele său arzător, care de săptămâni ne usucă şi ne p. 449
arde, nu vrea să arate câțiva nori. Mă simțeam foarte bolnav de febră şi reumatism astfel încât am obținut de la Maiestatea Sa permisiunea de a mă stabili aici pentru câteva zile. Agentul companiei austriece Lloyd, bunătatea însăşi, este cel care mi-a făcut rost de această casă minunată, unde sunt ca în paradis, cu camere curate, apă pură şi fără duhoarea de acolo. Febra aproape că a dispărut; nu mai este decât reumatismul care mă înțeapă în dimineața asta. Gazdele mele sunt două femei în vârstă şi soțul uneia dintre ele. (...)//

*

Şistov, 27 iunie /9 iulie 1877 p. 450

Dragă Camille,

Îți scriu două cuvinte la orele nouă ale serii. Ca să-ți spun că după căldura enervantă, care ne trimitea la înotat doar ca să ne agităm, avem răcoare! Este o binecuvântare de la zei! Toată ziua şi chiar şi acum, una din acele furtuni pe care le iubesc, care vă relaxează, vă reînvie, vă bucură (pe mine, vai, mă duce la adevărată pierzanie), cu o mică ploaie neîncetată, care a redus praful oribil şi a făcut să se simtă *minunat* ceea ce se simțea îngrozitor; este un adevărat deliciu, cred că am pierdut azi puțin din mine însumi! Noaptea trecută, la Zimnicea, de cealaltă parte a Dunării, am aprins un far cu lumină electrică pentru a lumina Dunărea pentru că aşteptam de la Nicopole (unde continuă bombardamentul) incendiatoare destinate să distrugă singurul nostru pod. Nu au mai sosit; am mers pentru cheltuielile de iluminat.

Eugène de Leuchtenberg şi brigada sa au ocupat oraşul Târnovo[65] după o mică luptă elegantă. Restul armatei noastre se joacă de-a fața ascunselea cu turcii. Nu ştim unde sunt, doar dacă nu se ascund cu toții în fortărețele lor, ceea ce ar face războiul mai enervant decât este. Am cumpărat aici, pentru bagajele mele, un minunat măgar turc, care sare în sus, cu urechi // lungi atente şi privirea inteligentă. p. 451
În cinstea generalului turc, i-am dat numele de Abdul Kerim[66]. Are o voce plăcută,

[65] Veliko Tarnovo, oraş, Bulgaria.

[66] Abdülkerim Nadir Pasha (1807–1883), general otoman de origine bulgară, guvernator de Tesalonic şi comandant al diviziei turceşti de la Dunăre în cadrul războiului ruso-turc din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sonoră şi plângătoare, pe care ar trebui să o auzim de la Zimnicea. A ştiut să se ţină după caii mei. (...)

Azi, Skobolev[67] şi Annenkov[68] au cinat la mine; ultimul, care se întoarce în Rusia, este însărcinat cu o telegramă pe care trebuie să se asigure că o va trimite de la Bucureşti[69]. Febra mi-a dispărut complet şi mâine, cu un mare regret, mă voi întoarce la tabăra noastră îngrozitoare de la Zimnicea. Când, acum câteva zile, l-am rugat, pentru sănătatea mea, pe împărat să mai petrec câteva zile la Şistov, mi-a răspuns râzând: „Şistoviţi-vă!". Acest nou verb a avut un mare succes în cartierul general.

Săptămâna trecută am străbătut Şistovul călare în suita împăratului, în mijlocul unui fluviu de praf şi de oameni. Printre florile care plouau deasupra noastră, mi-a căzut şi o coroană parfumată, cu miros de trandafiri, de ar fi făcut să vomite şi un rinocer! culoarea locală!

Al tău, din toată inima

Émile Wittgenstein.

*

Tabăra din Zimnicea, 1/ 13 iulie 1877

p. 452 Draga şi bună Camille,

Am părăsit alaltăieri casa mea drăguţă şi răcoroasă din Şistov pentru a mă reinstala în duhoarea şi dezordinea de // tabără de la Zimnicea. Pentru mine este un adevărat coşmar! Din fericire, o vom părăsi (îţi spun în secret) poimâine pentru a trece Dunărea şi a înainta (poate) până la Târnovo care este, se spune, un oraş cochet, cu aer bun şi aprovizionat cu apă excelentă: ce bucurie este, deci! În sfârşit, acolo împăratul se va găsi în mijlocul trupelor sale, pe când aici nu are decât escorta şi suita sa. Până acum, nu am făcut să făsâie nici un incendiator şi nu am resimţit deloc faptul că sunt în toiul unui război. (...) *Febra a încetat şi reumatismul* meu aproape că a dispărut; dar am doi cai bolnavi. Suntem nevoiţi să le dăm orz în locul ovăzului şi această schimbare de regim este ceea ce i-a indispus. Dimpotrivă, măgarul meu care a adulmecat o măgăriţă în împrejurimi face noaptea un asemenea vacarm în amor încât vecinii mei de cort protestează. În ziua în care ne-am întors aici a rămas să privească de departe patria sa, Şistov, cu urechile sale lungi ciulite, scoţând ţipete pe când stătea pe o stâncă. Ieri, la cină, l-am avut pe don Carlos cu doi aghiotanţi, care arată bine. Pretendentul spaniol este un ins chipeş, cu un aer potrivit şi cu ochi frumoşi. Va pleca în dimineaţa aceasta, nu ştiu pentru ce
p. 453 destinaţie. Împăratul nu i-a prezentat suita sa. Alaltăieri, Theophile // s-a îmbătat

[67] *Skobeleff.* Mihail Dimitrievici Skobolev (1843–1882), general rus.
[68] *Annenkoff.* Mihail Nikolaevici Annenkov (1835–1899), inginer şi ofiţer rus.
[69] *Bukharest*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cât zece elvețieni și încă un polonez și l-am găsit adormit pe *patul meu* și, cum nu vroia să se scoale, l-am aruncat cât colo.

Mii de sărutări tuturor,

Émile Wittgenstein.

*

Tabăra de la Pavlovo, 4–16 iulie 1877

Draga Camille,

Plecați ieri dimineață la ora cinci din Zimnicea, am făcut tabără, țareviciul și cu mine, fără cort, sub steaua frumoasă, la umbra unui dud și a unui nuc. Noapte splendidă, înfrumusețată de vizitele cailor detașați. În această dimineață, la orele trei, alertă; un telegrafist de la Șistov, panicat, anunță că turcii înaintează la Șistov (la cinci verste de țarevici) și că orașul este pe vârful de dedesubt. Pe cal! patrule, infanterie, trăgători etc. Știrea a sfârșit prin a se dovedi falsă! Azi am făcut 44 verste pe cal, pe un soare arzător, covârșitor și ne găsim la Pavlovo (mare sat bulgăresc). Marele Duce moștenitor și corpul său de armată este cu noi. La puține ore după aceea, primim vestea bună că în această dimineață Nicopole, unde a fost bătălie ieri toată ziua, s-a predat baronului Krüdener: doi pașa, cinci până la șase mii de oameni prizonieri, nu se știe încă numărul de steaguri și tunuri. Afacere minunată, dar pierderi mari de ambele părți. Toată Dunărea este a noastră, de la Vidin la Ruse.

Împăratul este încântat, mâine va fi Te Deum. Și iată că, pentru moment, tocmai ce avem o minunată furtună; cortul meu se agită precum o navă.

Adio, mii de sărutări.

Émile. [...]

*

Soției sale

București, 23 septembrie/5 octombrie 1877. p. 494

De ieri după-amiază sunt la București, instalat pentru cinci sau șase zile la vechiul meu prieten, prințul Cantacuzino. Frigul de la Gorni-Studen, cortul incomod și lipsa hainelor care să mă ajute, nu au înlăturat febra. Bodkin m-a sfătuit să schimb aerul; i-a vorbit împăratului, care mi-a permis în modul cel mai amabil să stau la București, cât timp aș avea nevoie. Suveranul, ocupând o cameră mică și proastă, aproape la fel de mare ca a mea de la Vevey[70], este foarte suferind, slăbit și

[70] Oraș în Elveția.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

anemic. L-am sfătuit mult să plece pentru câteva săptămâni pentru a se reface, fie la Bucureşti, fie chiar la Şistov, într-un oraş unde ar găsi confort dar Majestatea Sa mi-a replicat: „Este adevărat! Dar nu pot pleca într-un moment atât de critic!" Am plecat, deci, alaltăieri după micul dejun şi luându-mi la revedere într-un mod cald de la toată această lume pe care o amuz şi care, din acest motiv, regretă plecarea mea. M-au încărcat cu comisioane, precum un măgar cu făină. Pe drum am întâlnit un număr compact de trupe din gardă, mărşăluind. Am ajuns spre seară la Şistov, înconjurat de soldaţi şi furgonete pentru a nu putea trece şi m-am instalat la prietenul meu, agentul companiei austriece Lloyd, M. Stanizaglou, un bulgar care, de când suntem în ţara lui, şi-a schimbat numele în Stanizjev şi care, alături de toată familia, m-a primit cu strigăte de bucurie.

Ca prin minune, febra mi-a dispărut pe drum, am ascultat cu complezenţă încercările la pian ale domnişoarei Kirietzi, fata cea mare, care este foarte
p. 495 politicioasă. Am luat cina // cu aceşti oameni curajoşi, mâncând ca un căpcăun din aceste musacale bulgare din ardei roşu şi ceapă, incredibil de bune, după care am adormit ca o fiinţă fericită într-un pat minunat, un adevărat pat – mare, moale, cu puţini sau chiar fără purici. Am încercat o adevărată voluptate, după trei luni de dormit pe pat tare, să mă găsesc într-un pat adevărat. În dimineaţa următoare am plecat în zori în speranţa de a trece podurile, de a găsi cai de închiriat la Zimnicea şi a ajunge seara la Giurgiu[71], la timp pentru a prinde trenul către Bucureşti. Dar, soarta a decis altfel. Ruta îngrozitoare, desfundată, întreruptă între Şistov şi poduri, era în întregime ocupată de căruţe româneşti şi bulgare, angajate în transporturile armatei şi care nu avansau decât câte un pas, prin forţa înjurăturilor şi a ciomăgelilor. Unul dintre poduri era deteriorat şi a trebuit să aştept trei ore în faţa altora, care erau acoperite de trupe şi de care de transport astfel încât, în cele din urmă, nu am ajuns la această îngrozitoare Zimnicea decât la orele unsprezece ale dimineţii, cu convingerea că am pierdut trenul. Înjurând ca un păgân, mi-am lăsat caii şi pe credinciosul meu Jankel în plata Domnului şi a comandantului, după care am închiriat cu 60 franci un fel de caleaşcă semi-echipată şi cu un fel de stingător, trasă de patru gloabe. M-am suit cu bagajele mele şi Theophile şi ura!

Drumul, acoperit de trupe şi furgonete militare, de la Frăţeşti[72] şi până la Zimnicea, era animat precum un bulevard, la Paris; a fost ca o adevărată alee de cai şi boi sfârtecaţi, încărcând aerul până nu se mai putea respira. Mai departe, drumurile desfundate, podurile rupte; trupa şi coloanele nesfârşite de căruţe mergând cu greu prin apă, se loveau, se sfărâmau, ne opreau la fiecare pas. La căderea nopţii, pe o scurtă ploaie de gheaţă, am ajuns în sfârşit la Giurgiu. Am fost
p. 496 uimit să văd lume pe // stradă, magazine luminate etc. ca şi cum Ruse nu ar fi fost în faţă. Este adevărat că, de mai multe zile, turcii nu au tras asupra oraşului. Am văzut plecând din Ruse o duzină de lovituri de tun, dar probabil erau destinate bateriilor aflate în spatele oraşului pentru că nu am auzit fluieratul obuzelor. Am exagerat destul bombardamentul de la Giurgiu. Până acum, abia de a fost distrus un sfert din oraş şi pierderea de oameni nu se ridică la mai mult de cincisprezece,

[71] *Giurgievo*
[72] *Frateschti*, sat, com., jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împuşcaţi. Neştiind unde să merg, m-am instalat la gară, pe un divan plin cu ploşniţe. Am petrecut îngrozitor prima parte a nopţii, cazându-mă pentru cealaltă într-un vagon pe care au ştiut să ni-l furnizeze câţiva domni şi doamne de la Societatea de Cruce Roşie evanghelică din St. Petersburg, veniţi la Şistov, printre care erau şi un tânăr şi o tânără drăguţă Knieriem (din Riga). În sfârşit, am plecat ieri dimineaţă şi am ajuns aici cu două ore întârziere. L-am găsit pe bietul Sandro Battenberg foarte suferind din pricina dizenteriei. M-am culcat, am dormit până seara, după care am cinat la restaurant şi mi-am terminat seara căscând la o piesă proastă de teatru franţuzesc.

În dimineaţa asta trebuie să alerg la fel de repede cum se răspândeşte bârfa.

Émile Wittgenstein.

*

<Soţiei sale>

Bucureşti, 26 septembrie/8 octombrie 1877

Aici este o vreme câinoasă, un frig de îţi îngheaţă limba în gură. Mă plimb într-un palton gros, îmblănit. În aceste zile am fost foarte bolnav, // cu gâtul roşu, p. 497
cu o indispoziţie generală, motiv pentru care am crezut că trebuie să stau la pat, dar, într-un mod neaşteptat, sunt spre mai bine, după ce am transpirat un pic noaptea.

Ieri, am petrecut aproape toată ziua la prinţesa României, care este una dintre femeile cele mai simpatice pe care le cunosc. Am luat micul dejun cu ea la spitalul pe care îl conduce şi unde îşi petrece aproape toată ziua. Bucătărie germană cu bou german autentic! m-am simţit extrem de onorat. Rănile sunt îngrijite precum la femeile însărcinate, de cele mai drăguţe persoane din anturajul prinţesei. Aceste doamne dispun de talentul de a înfrumuseţa costumul de ambulanţă al Crucii Roşii cu diferite accesorii cochete, care-l fac extrem de drăguţ. Singura care-l poartă foarte strict este tânăra domnişoară Duca[73], extrem de frumoasă în ciuda rochiei gri şi a şorţului alb. Spre seară, prinţesa ne-a condus, pe Battenberg şi pe *mine*, în landoul[74] său, la ea acasă, în încântătorul palat de la Cotroceni[75]. Ne-a citit din versurile sale, deosebit de frumoase şi a cântat într-un mod admirabil în acompaniamentul a două din încântătoarele sale domnişoare de onoare, domnişoarele Rosetti şi Assan[76]. Mă credeam la mii de leghe[77] depărtare de Gorni-Studen.

Bietul Sandro Battenberg nu pare a-şi reveni dintr-un fel de dizenterie, care bântuie aproape epidemic aici, care l-a slăbit mult şi care-l împiedică de trei săptămâni să se întoarcă la Gorni-Studen. Cât despre mine cred că voi reveni în cinci sau şase zile. Mi-am cumpărat o blană mare pe care să mă culc, am dublat un sacou din piele de linx; pe scurt, m-am echipat ca pentru o călătorie în Siberia. În

[73] *Ducas*
[74] Trăsură luxoasă cu patru locuri aşezate faţă în faţă, cu capota formată din două părţi mobile.
[75] *Cotroczeni*
[76] Cel mai probabil Maria Assan, fiica lui Teodor Assan şi a Eufrosinei Grădişteanu.
[77] Unitate de măsură pentru distanţele maritime şi terestre, variind între 4 şi 5,5 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lume se spune că împăratul îşi va fixa tabăra la Şistov, dar Gorceakov a spus că nu ştie nimic.

p. 498 Alaltăieri am luat cina la familia Mansfield. Doamna Mansfield // a oblojit răni toată ziua; ieri a spălat unul de la picioare până în cap. Iată devotamentul!

Émile Wittgenstein.

*

<Soţiei sale>

p. 499 Gorni-Studen, 5/17 octombrie 1877

Prin aceste rute impracticabile şi desfundate de ploaie, am pierdut patru zile întregi pentru a veni de la Bucureşti aici. Am răcit luând micul dejun în gara de la Giurgiu, unde bombardamentul de cu două zile înainte a distrus toate geamurile şi mă pişcă un reumatism de la acele nevralgii pe care le cunoşti, cu o intensitate de îţi vine să te urci pe pereţi.

Cel mai clar lucru al călătoriei mele la Bucureşti se rezumă la multă ploaie, mult frig. De consemnat şi multe dejunuri şi cine la Cotroceni, la amabila, dulcea şi simpatica prinţesă a României; multe mâncăruri din carne de vită fiartă la hotel Brofft[78]; o piesă de teatru franceză groaznică; o cameră mică, dar bună la familia Cantacuzino, cu un pat mare şi cuprinzător; câteva invitaţii la cină; moravuri bune şi severe, compania aproape constantă a lui Leuchtenberg şi Battenberg, dar mult noroi – noroiul – şi iară noroi! Am stat acolo opt zile şi am revenit aici cu Battenberg. Nu ne putem închipui pentru zilele noastre o călătorie asemănătoare, în micul pas al cailor, culcându-ne, din cauza drumurilor proaste, într-un mic sat groaznic numit Carapancea[79], mergând încet, prin noroi şi pierzând o zi întreagă pentru a face cele 46 verste dintre Parapan şi Şistov; forţaţi să ne aşteptăm timp de douăzeci şi patru de ore bagajele la Şistov, plătind sume incredibile pentru
p. 500 transporturile noastre; cât faci // de aici până la Paris – şi, în sfârşit, la capătul *răbdării, banilor şi proviziilor noastre*, am ajuns la Gorni-Studen pentru a ne lua din nou frisoanele în micile noastre corturi, părând prea înguste după ce am savurat confortul camerelor bune, dar primiţi cu transportul de toată această lume care, în timpul acestor ploi, este enervant până la pierdere.

Pentru a-ţi face o idee despre această călătorie îţi voi spune că pe străzile din Zimnicea, aproape impracticabile, erau adevărate bălţi de noroi într-atât de adânci încât caii şi boii înotau şi pluteau! Am numărat şapte numai pe străzile pe care eram forţaţi să mergem. Între podul de vase şi Şistov era un adevărat talmeş-balmeş de căruţe distruse şi aproape dispărute în noroi, hoituri infestând aerul etc.; pe scurt, nu pricep nici acum cum am putut ajunge! Şi să spui că acolo este singura cale de comunicare între Rusia şi armata sa! Este scandalos. Am făcut o descriere

[78] Hotel Brofft, construit de belgianul Charles Brofft lângă hotel Hugues, a fost inaugurat în 1869 şi a devenit unul dintre cele mai cunoscute hoteluri din Bucureşti.

[79] *Parapan*, sat, com. Răsuceni, jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împăratului şi lui Miliutin[80] care, sper, să dea roade. O chestiune şi mai rea este modul în care îi exploatăm, în România, pe cei care vin din Rusia, din rândul nefericiţilor noştri ofiţeri, să se alăture regimentului lor. Îi facem să plătească 200 franci şi, în plus, o căruţă pentru drumul dintre Giurgiu şi Zimnicea (60 verste) şi până la 400 franci pentru a merge de la Zimnicea la Gorni-Studen (în jur de 32 verste). Majoritatea lor nu-şi pot permite asemenea cheltuieli şi am găsit la Giurgiu o mulţime de ofiţeri care nu ştiau cum să rezolve situaţia. Un mare număr dintre aceşti ofiţeri porneau la drum pe jos, cu noroiul până la genunchi. A trebuit să oblig un tânăr ofiţer trăgător de elită, care nu mai mâncase nimic de două zile şi care plângea la ideea că nu va putea să se alăture la timp batalionului său, să accepte patru napoleoni[81], dându-i adresa mea exactă pentru a mi-i înapoia. De asemenea, cred că se va remedia acest groaznic abuz. // În orice caz, l-am descris în p. 501
toate culorile împăratului, care a fost indignat. L-am regăsit vesel şi cu bună dispoziţie după vestea bună venită din Anatolia. Acum trupele sunt numeroase. Toate rutele sunt acoperite şi dacă bucătăria de vrăjitoare a generalului-şef nu a pus carne de tun în mod inutil este de sperat că vom relua frâiele.

Imaginează-ţi că înainte cu o zi de sosirea mea la Giurgiu, turcii au lansat asupra oraşului şi mai ales asupra gării o grămadă de obuze; acolo totul este pus la pământ: promenada, acoperişurile, incintele, geamurile, bietul bucătar de la bufet a fost împuşcat. Dar asta nu m-a împiedicat să am parte de un foarte bun mic dejun. Chelnerii aveau un aer hotărât şi implacabil, iar o servitoare grasă a luat un aer lăudăros precum acea cântăreaţă din *Asediul Corintului* de Rossini[82].

[80] *Milzoutin*. Dmitri Alekseevici Miliutin (1816–1912), mareşal şi diplomat rus, ministru de război (1861–1881).

[81] Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon Bonaparte şi apoi a împăratului Napoleon al III-lea şi care a circulat şi la noi.

[82] *Asediul Corintului*, operă în trei acte compusă de Gioachino Rossini (1792–1868) şi interpretată pentru prima oară la Opera din Paris în 1826.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

GEORGES HARDOUIN (DICK DE LONLAY)

(1846–1893)

Scriitor, publicist, desenator, Georges Hardouin, cunoscut sub numele de Dick de Lonlay, a fost şi un împătimit călător. El a vizitat Tunisia, Rusia, Bulgaria, Serbia, România, ţări din Asia şi a fost martorul unor evenimente importante ale epocii sale: războiul franco-prusac din 1870–1871, războiul civil din Spania (1873), acutizarea crizei orientale şi războiul ruso-turc din 1877–1878 în calitate de trimis special al celebrei reviste „Le Monde Illustré". Spre sfârşitul vieţii a deţinut funcţia de redactor-şef al publicaţiei „Le Drapeau". Scrierile sale sunt importante atât prin informaţia amănunţită şi riguroasă, cât şi prin crochiurile inspirate, care alcătuiesc ele însele izvoare interesante pentru istoria artei şi istoria militară. În anii 1877–1878 a fost corespondent de război, ataşat pe lângă armata rusă, mai precis pe lângă o divizie de cazaci, ceea ce i-a permis să vină în contact direct cu realităţile unui conflict de anvergură şi consecinţele lui asupra celor implicaţi, dar şi asupra populaţiei. Cu acest prilej el a consemnat pagini interesante despre disciplina, rezistenţa, curajul, modestia, curăţenia soldaţilor ruşi, dar şi despre profesionalismul, eleganţa, amabilitatea ofiţerilor. Este şi motivul pentru care lucrările menţionate sunt dedicate în special organizării, mişcărilor de trupe, luptelor angajate de armata imperială rusă. Pregătirea armatei ruse pentru campania sud-dunăreană s-a făcut pe teritoriul României, prilej pentru gazetarul francez de a veni în contact cu realităţile româneşti, de a cunoaşte şi nota o serie de aspecte privind societatea românească în pragul dobândirii independenţei de stat. În vara lui 1877 el a călătorit în Muntenia şi Oltenia şi a vizitat Craiova, Turnu-Severin, Calafat, Piteşti, Ploieşti, Bucureşti, Turnu-Măgurele, Alexandria, Giurgiu, Brăila. Constatările sale privesc arhitectura, dar mai ales obiceiurile şi vestimentaţia locuitorilor şi modul lor de a-şi petrece timpul liber: serbări câmpeneşti, dansuri, cântece. Deosebite sunt paginile dedicate Bucureştilor, cunoscut şi într-o zi de întreită bucurie: proclamarea independenţei, aniversarea sosirii prinţului Carol, vizita marelui duce Nicolae, dar şi cele despre vestitul târg al Moşilor. Dick de Lonlay a reuşit să evoce tensiunea ce domnea în capitala României în preajma izbucnirii războiului, bucuria şi mândria locuitorilor la vestea proclamării independenţei, dar nu a uitat să critice specula cu alimente şi alte produse necesare frontului. Dick de Lonlay descrie în detaliu evenimentele la care a fost martor, reuşind să redea cititorilor cu lux de amănunte îmbrăcămintea de gală a augustelor personaje, paradele militare, ceremoniile de primire la care au luat parte: Alexandru al II-lea şi fiii săi, marele duce Nicolae cu fiii săi, generali ruşi, prinţul Carol, principesa Elisabeta, miniştrii români etc. La Ploieşti, a fost martorul sosirii împăratului Alexandru al II-lea şi întâlnirii dintre acesta şi principele Carol. Corespondentul francez se opreşte cu naturaleţe şi tact asupra unor evenimente cheie ale războiului ruso-româno-turc: bombardarea oraşelor Calafat şi Giurgiu de către bateriile otomane, traversarea României de către trupele ruse, trecerea trupelor imperiale în Dobrogea, construirea unui pod de vase la Brăila, luptele din preajma oraşului Măcin, luptele din sudul Dunării de la Griviţa şi Plevna, unde a fost martor al încleştărilor militare dintre români şi turci. El a dedicat pagini emoţionante jertfelor maiorului Gheorghe Şonţu, căpitanului Valter Mărăcineanu şi eroismului dorobanţilor români.

În pofida subiectivismul autorului, admirator declarat al armatei imperiale, în scrierile menţionate există pasaje importante dedicate societăţii româneşti aflată într-un moment important al devenirii sale. De remarcat că lucrarea *En Bulgarie* este dedicată Alteţei Sale Imperiale, marele duce Nicolae. Pentru a reda cât mai bine atmosfera din România, relaţiile dintre statul major rus şi cel român, dintre casa imperială rusă şi principii români, am considerat oportun să ne oprim şi asupra capitolelor referitoare la organizarea armatei ruse.

Activitatea lui Dick de Lonlay a fost prezentată pe larg de Adrian-Silvan Ionescu în *Penel şi sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de independenţă (1877–1878)*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ed. Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 2002, p. 47–48, 71–74, 78–81, 83–87; Idem, *Picturi puţin cunoscute cu subiecte din Războiul de Independenţă datorate lui Johann Nepomuk Schönberg*, în „Muzeul Naţional" XI/1999, p. 86; Idem, *Observatori de front englezi în Războiul din 1877–1878*, în SCIA, Seria Artă plastică, tom 38/1991, p. 86–87; *Modă şi societate urbană în România epocii moderne*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2006, p. 342–344; Idem, *The City of Pleasure": Romantic Bucharest through the 19th Century Travellers' Eyes and Pioneer Photographers' Lenses*, în SCIA, Seria artă plastică, serie nouă tom 4 (48)/2014, p. 44, 46.

Pentru prezentul volum am selectat fragmente din lucrările: *En Bulgarie 1877–1878* şi *L'armée russe en campagne.*

GEORGES HARDOUIN (DICK DE LONLAY)

În Bulgaria 1877–1878

Amintiri de război şi de călătorie[1]

Capitolul III

p. 24

De la Turnu-Severin[2] la Bucureşti

La Turnu-Severin. Dorobanţii. Sărbătoarea Sfântul Gheorghe. Hora. Costume româneşti. Sate româneşti. Craiova[3]. Armata română. O coafură istorică. Calafat[4]. Divizia 31 rusă la Piteşti[5]. Oprirea unui tren rus. La fântână! Cazacii de pe Don[6]. Uniforme, echipament, moduri de luptă.

Turnu-Severin, 6 mai

La Turnu-Severin unde m-am oprit alaltăieri, populaţia este liniştită, parcă am fi la o sută de leghe depărtare de teatrul de operaţiuni. Locuitorii joacă cu aceeaşi încăpăţânare partidele lor interminabile de domino; hotelierii şi negustorii jecmănesc cu ardoare pe nefe // riciţii călători sau reprezentanţi ai presei, care sunt p. 25
nevoiţi să le ceară ajutorul.

În fiecare zi văd mişcările a 400 de dorobanţi încartiruiţi în faţa portului. Sunt încă îmbrăcaţi în haine naţionale: căciulă din piele de oaie, haină lungă de lână albă, ornată cu negru, pantaloni la fel, la care sunt adăugate centura şi punga.

Sub comanda instructorilor, exerciţiile sunt executate în formaţie, cu o mare precizie. Cum se vor comporta în război? Aceasta este întrebarea. Execută alergări şi gimnastică. Un corespondent englez pretinde că sunt învăţaţi să se retragă repede din faţa armatei turceşti. Cred că această afirmaţie este puţin răutăcioasă şi trebuie să vedem în ea critica britanică a tot ceea ce nu este turc.

---

[1] Dick de Lonlay, *En Bulgarie 1877–1878. Souvenirs de guerre et de voyage*, Paris, 1883.
[2] *Turnu-Sévérin*
[3] *Kraiovaj*
[4] *Kalafat*
[5] *Piteşti*
[6] Don, râu în Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La 5 mai[7] se sărbătoreşte aici Sfântul Gheorghe, apărătorul ilustru al religiei ortodoxe. Încă de dimineaţă uşile şi ferestrele au fost împodobite cu frunze şi ramuri; orchestre de muzicieni ţigani străbat ulițele, se opresc în faţa caselor autorităţilor şi cântă arii naţionale cu aceea precizie şi înţelegere muzicală specifică acestei rase. După-amiază, în timp ce societatea îşi etalează toaletele (de la Paris)
p. 26 în grădina publică, care domină Dunărea, // oamenii din popor şi ţăranii dansează hora, pe terenurile virane din spatele gării. Nimic mai curios decât aceste roţi, ce se aseamănă cu farandolele provensale[8] şi cu dansurile kolo sârbeşti[9], unde bărbaţii şi femeile se ţin de mâini şi se rotesc în jurul formaţiei aflate în centru.

Ce tipuri ciudate aceşti ţărani români, care au capetele acoperite de imense căciuli de oaie albă sau neagră, purtând cojoace din piei brune sau albe, cu cămăşile împodobite de flori şi de alte desene cusute cu lână colorată strălucitoare. Pantalonii de lână albă brodaţi cu negru şi opincile, completează acest costum, peste care îmbracă o haină mare sau caftan de aceeaşi culoare şi cu aceleaşi broderii ca pantalonii.

Mai mulţi români poartă cămăşi brodate cu flori multicolore, care sunt strânse în talie cu centuri de piele încrustate, acoperite de bucăţi de cupru şi brodate în culori naţionale. Femeile nu sunt mai prejos decât bărbaţii, în ceea ce priveşte originalitatea costumelor. De pe cap cad pe umeri până la centură voaluri verzi, roşii, cel mai adesea din borangic alb şi fixate pe frunte fie cu ace groase aurite, fie cu o panglică de mătase franjurată. O cămaşă brodată cu flori sau cu lamele de fir
p. 27 de aur sau de // argint, le serveşte drept corsaj. Peste jupon se pun două şorţuri plisate în partea superioară, ce se aseamănă cu tunicile ofiţerilor de zuavi. Acest şorţ cusut de ţărănci în timpul lungilor zile de iarnă este trainic şi are culori foarte frumoase.

În această zi de sărbătoare dansurile au durat până seara, şi la miezul nopţii oraşul a adormit, în timp ce jandarmii în colţurile străzilor, fluierau ascuţit şi anunţau că totul este bine. Aceste sunete îngrozitoare durau până la ziuă. Sincer, regret profund de când am venit la Turnu-Severin vocea nazală şi monotonă a serenadei spaniole care anunţa orele noaptea.

După declaraţia de război, liniştiţii locuitori din Turnu-Severin s-au trezit a doua zi eroi şi dorind să se remarce printr-un fapt oarecare au oprit un nenorocit de remorcher maghiar ce venea de la Vidin[10], pretinzând că se îndrepta spre Ada-Kaleh[11] spre a duce provizii şi muniţii garnizoanei turce din această linişte. Faptul odată împlinit, vaporul a fost reţinut în port, aşteptând ordinul ministrului de război.

Craiova, 7 mai, orele 10 dimineaţă

Am ajuns la Craiova, după ce azi dimineaţă, la orele opt am părăsit Turnu-
p. 28 Severin. Această parte a Micii Valahii[12], pe care am reuşit să o parcurg, // este fertilă şi cu o vegetaţie deosebită.

---

[7] Referire la vechiul stil (calendarul iulian). Sfântul Gheorghe se sărbătoreşte în 23 aprilie.
[8] Dans vechi provensal.
[9] Dans sârbesc asemănător cu hora.
[10] *Widdin*, oraş în Bulgaria
[11] *Ada Kalé*, insula pe Dunăre acoperită de apele lacului de acumulare al hidrocentralei Porţile de Fier.
[12] Se referă la Oltenia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

După ce a urmat, câtva timp, malul stâng al Dunării, ale cărei ape copleşitoare şi gălbui lovesc digul, trenul nostru porneşte pe drumul şerpuit, care ocoleşte colinele, pe malul fluviului.

În această regiune, unde s-au construit drumuri puţine, din cauza lipsei calcarului, terasamentul căilor ferate este din pământ uşor şi nisipos, care se fărâmiţează în fiecare moment. Astfel, vedem de-a lungul drumului numeroase echipe de muncitori consolidând taluzul pe care trenul nostru urcă lent, tras de o locomotivă încălzită cu lemne.

Anul trecut, în timpul campaniei din Serbia, am vizitat nenorocitele bordeie de pe valea Ibar[13], pe cele de la graniţa Moraviei şi cred că nici în Bulgaria nu am văzut locuinţe atât de sărăcăcioase şi dărăpănate.

Vai, am dovada contrară: în aceste ţinuturi atât de fertile şi de bogate, nimic nu m-a întristat şi uimit în acelaşi timp, ca numeroasele sate româneşti pe care le-am văzut. Am văzut câteva clădiri acoperite de paie şi ale căror ziduri sunt construite din nuiele şi noroi uscat la soare; aceste sunt totuşi locuinţele notabililor din sat, pe care săracii din Ibar le disprețuiesc.

Cât despre alte locuinţe, // săpate în pământ ca adevărate muşuroaie, ele nu se p. 29
disting decât printr-o ridicătură, care este acoperişul, iar pe o latură au o deschizătură folosită drept fereastră, uşă şi coş.

Locuitorii au o înfăţişare atât de lamentabilă la fel ca a locuinţelor lor, cu veşmintele lungi din lână, murdare şi zdrenţuite. Pe câmpuri se văd pluguri, adevărate jucării de copii, brăzdând pământurile, trase de şase boi şi doi cai, ghidate de doi ţărani, în timp ce al treilea ţinea plugul de capete. Peste tot numeroase turme de boi şi de cai, cu păstori înfăşuraţi în lungi mantale roşii, pitoreşti. Turmele se adăpau de la o fântână, lângă care se găsea întotdeauna un stâlp cu un mic acoperiş de lemn în formă de ciupercă, ce adăpostea o icoană a Fecioarei.

Craiova este situat în câmpie şi cu mult timp înainte de sosirea la gară, zărim în depărtare cupolele de zinc şi de metal aurit al numeroaselor biserici, care scânteiază sub razele soarelui. Acest oraş, al doilea din România[14], este în acest moment plin de trupe care se îndreaptă spre Calafat. În gară am văzut primele uniforme ale armatei române: ofiţeri de vânătoare cu pălărie de fetru, rotundă ridicată pe partea stângă de o cocardă, deasupra căreia se află un pompon, cu vestă // maro pe gât, pe care sunt brodate două coarne de vânătoare în aur; ofiţeri de p. 30
artilerie în tunică maro, cu guler şi revere de catifea neagră; ofiţeri de infanterie a căror uniformă aminteşte destul de mult de cea a trupelor noastre mobile, chipiu albastru cu partea dintre cozoroc şi calotă roşie, tunică albastră cu revere şi mâneci roşii. Toţi poartă pantaloni gri cu vipuşcă roşie; ofiţerii de vânători <de munte> au în jurul taliei centuri largi de aur şi mătase neagră terminate cu două mari ghinde din acelaşi metal, ce cad de o parte şi de alta a tecii sabiei.

Într-un loc aflat între Craiova şi Calafat sunt adunaţi între 45–50 000 oameni, ce formează în acest moment armata română. Este tot ceea ce a putut face

[13] Ibar, râu în Serbia.

[14] Probabil se referă la Ţara Românească, pentru că Dick de Lonlay nu a vizitat Moldova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

guvernul, care nu a avut resurse financiare, pentru a pregăti o armată de 140 000 de oameni, efectivul militar necesar în timp de război.

Craiova este destinată a deveni cartierul general al armatei române. Trupele vin aici din toate părțile. Pe străzi întâlnim soldați din toate armele. Asist la sosirea unui detașament de infanterie. Soldații au pe cap un chipiu acoperit cu pânză impermeabilă, cu un pompon roșu. Mărșăluiesc cu încredere, îmbrăcați cu mantale gri, purtând în spate ranița din piele neagră, în care au cortul și ustensilele după moda franceză.

În spatele lor sosesc două escadroane, unul de husari roșii, altul de jandarmi sau mai degrabă dragoni, cu cască din piele cu vârful de aramă, vestoane de pânză
p. 31 albastră, mănuși din piele, pantaloni gri, muschete puse pe // coapsa dreaptă. Caii de talie mică sunt energici și în stare foarte bună. Apoi văd o brigadă din armata teritorială, care merge spre Calafat. Soldații infanteriști sau dorobanții, militari în vârstă din armata activă, sunt conduși de ofițeri capabili. Mantalele lor sunt aceleași ca cele ale infanteriei de linie. Pe cap au o căciulă caracteristică ce merită o descriere aparte. Este o căciulă de astrahan cu fundul înclinat pe partea dreaptă și amintește de cascheta catalanilor. În față căciula are o placă de aramă pe care sunt gravate inițialele prințului, deasupra lor se află o coroană; pe partea stângă se află cocarda națională cu o egretă din pene de curcan. Această căciulă reproduce cuca lui Mihai Viteazul, eroul războaielor cu turcii.

Această brigadă mai are două escadroane de călărași, care poartă căciuli de husari, dolmane de culoare albastru închis cu găitane roșii, pantaloni gri cu terminații negre ca în Ungaria, băgați în cizme.

Toate aceste trupe se îndreaptă spre Calafat, pentru a-i împiedica pe turci să treacă Dunărea ca în 1828 și 1854[15]. În rest nu se întreprinde nimic pentru a-i înfrânge pe otomani. De la trecerea Prutului de către ruși, guvernul român, care nu
p. 32 avea decât patru batalioane la Calafat, a evacuat acest oraș, așteptându-se // să fie atacat de armata turcă din Vidin, <armată>care nu s-a gândit să ia ofensiva. Calafat este un punct strategic important, pentru că este singurul loc unde malul românesc domină țărmul otoman, este un oraș mic cu 2<000>–3 000 de suflete [...]

București, 7 mai, orele 8 seara

După o oprire de o oră, trenul nostru a părăsit Craiova, îndreptându-se spre București, unde am sosit noaptea. Am zărit pe peronul gării doi ofițeri ruși înconjurați de notabili și de o mulțime curioasă. Primul, în tunică bleu cu epoleți de argint este un căpitan de jandarmerie. Al doilea are un chipiu verde cu o dungă largă de aur, purtând o pelerină pe umeri, pe care se află doi epoleți aurii cu trei
p. 33 stele de sublocotenent de infanterie. Cei doi au avut ordin // să pregătească locuințele trupei și să ia în posesie poșta și telegraful.

La apus trenul s-a oprit la Pitești, ocupat încă de dimineață de divizia 31 rusă. Peste tot, din toate părțile până la orizont se văd corturi, ca niște mii de puncte

[15] Referire la războiul ruso-turc din (1828–1829) și la războiul Crimeii (1853–1854).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

strălucitoare pe verdele închis al preeriei, țevile puștilor Krnka[16] și cele ale artileriei de campanie, ale căror bronzuri strălucesc sub ultimele raze ale soarelui. O veritabilă mulțime freamătă în aceste tabere. Soldații, îmbrăcați în tunici verzi cu nasturi de aramă, pantaloni de aceeași culoare băgați în cizme înalte și pe capete cu chipiuri, au ocupații felurite, specifice unei campanii militare. Chipiul rus, dizgrațios, moale, teșit a diminuat semnificativ, după opinia mea imaginea pitorească a soldatului a cărui caschetă plată sau cască era mai bună. De-a curmezișul drumului se aflau imense cazane de aramă cu cele necesare unei campanii, instalate deasupra unor cuptoare de pământ; un pic mai departe era măcelăria de campanie, unde tocmai fusese doborât un bou, tăiat în bucăți și cântărit înainte de a fi împărțit echipelor de distribuție. În fața fiecărui batalion steagul, închis într-o husă de piele neagră, este sprijinit de o mică barieră de lemn, în fața căreia se află o santinelă îmbrăcată în manta gri cu arma la picior. // Pe p. 34
peronul gării se găsesc saci de orz, de făină, de pâine, fân. Toate șinele sunt aglomerate de trenuri militare formate în cea mai mare parte din vagoane de marfă, fiecare având 32 de oameni. Prin toate ușile ies o mulțime de figuri moscovite, cu pometii proeminenți, înroșiți, cu barba și părul blond. Cea mai mare parte a acestor soldați sunt în cămașă, fără mantale, nefiind obișnuiți cu vremea călduroasă. Acest tren cu soldați ruși nu este atât de vesel ca unul plin de soldați francezi. Fiecare popor are propriul temperament. Natura rusului este calmă, lentă, puțin tristă. Se aude totuși un cântec, dar nu are ritmul legănat al cântecelor noastre, nici precizia corurilor soldaților germani. „Două minute, pentru a ne răcori", așa este strigătul care se aude din fiecare tren militar care oprește, iar soldații se îmbulzesc să iasă, pentru a bea apă din fântânile care se zăresc lângă gară. Aceste fântâni țin loc de bufet sau birturi în toate satele unde staționăm [...] Se aude sirena // : repede în p. 35
vagon, iar trenul pornește.

De la Pitești până la București toate gările sunt ocupate de numeroase detașamente de infanterie. La Slatina[17], un regiment al cazacilor de pe Don poposește lângă gară și-i pot contempla curios, pentru prima dată pe acești îndrăzneți și inteligenți cercetași. Nimic mai pitoresc decât încartiruirea lor. Lăncile înalte sunt așezate în mănunchiuri și formează astfel scheletul corturilor alcătuite din mantale și cuverturi în loc de pânză. Acești copii ai Donului au părul lung până la gât, tăiat neregulat, tunsoare ce amintește de cea a cavalerilor medievali din secolul XIV. Uniforma lor de campanie este foarte practică. O căciulă, calpac, din piele de oaie, rotundă și joasă, acoperită cu o pânză impermeabilă, cu vizieră, pe care este pictat cu galben numărul regimentului, tunică albastră cu brandenburguri, nu cu nasturi, pentru a nu atrage atenția inamicului; pantalon bleu cu vipușcă roșie, cu o tăietură amplă, o manta gri și o glugă[18] de lână galbenă. Ei poartă numeroase arme: carabina Berdan[19], agățată de umăr și închisă într-o teacă de piele; lancea, legată de o bandă care trece prin cizmă, iar pe o parte // au o sabie puțin curbată p. 36

[16] *Krinka*, tip de pușcă importată din Rusia, calibru 15,24 mm, ghintuite, cu încărcare pe la culată.
[17] Slatina, oraș în jud. Olt.
[18] *bachelik*
[19] Carabină numită după fabricantul ei, colonelul american Hiram Berdan și folosită în războiul civil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

într-o teacă de piele şi o cingătoare de cupru fără gardă, mânerul este concav pentru a servi ca punct de sprijin carabinei, sabia era înfiptă în pământ. Cocoţaţi pe şeile garnisite cu perne din piele, care servesc la depozitarea hainelor, cu scări scurte, cu tocurile cizmelor lipite de cai, aceşti cavaleri îşi mână micii lor cai de stepă cu nagaica, un bici din piele, scoţând strigăte asurzitoare în faţa peisajului românesc, atât de nou pentru ei. Nu au pinteni, nici zăbală, aceasta din urmă fiind înlocuită de o coardă de piele lungă de doi metri, care se rulează în jurul oblâncului şeii. Această coardă de piele are două scopuri: la încartiruire, fiind foarte solidă; în momentul în care se angajează luptele, cazacul o trece prin nările calului, apoi la glezna din faţă, trage repede de ea, iar calul se aşează pe o parte, acoperindu-l astfel. Am fost frapat de o particularitate a harnaşamentului acestor cavaleri: nici o cataramă de oţel, peste tot numai noduri din piele. Astfel această cavalerie, în marş, nu face nici un zgomot. Este de dorit ca o asemenea măsură să fie luată şi de cavaleria franceză, care
p. 37 mărşăluind, // se face auzită de departe din cauza clinchetului de bidoane şi a carabinelor, a tecilor de oţel ce se lovesc de scările şeii. Trebuie să adaug că asemenea spahiilor noştri algerieni, cazacul este echipat pe cheltuiala sa: uniforma, montura, harnaşamentul, armamentul, totul îi aparţine. Statul îi dă numai carabina Berdan, iar în timp de război, cinci ruble de hârtie pe lună (adică 12 franci şi 50) şi mâncarea. În timp de război un regiment de cazaci este format din 6 *sotnias* (escadroane), fiecare cu 120 soldaţi. Ofiţerii aparţin nobilimii căzăceşti şi au urmat şcoala militară de la Novo Cerkasî[20], capitala Donului. Toate aceste detalii mi-au fost date de un ofiţer cazac care a urcat în compartimentul meu la Slatina, detalii care m-au interesat foarte mult în calitatea mea de vechi ghid al gărzii şi m-au determinat să îmi doresc să fiu ataşat unui astfel de regiment în această campanie.

p. 38

Capitolul IV

Bucureşti

***La Bucureşti. Aspectul european al oraşului.* Vizitii scopiţi. Sosirea ruşilor la Ploieşti. Dâmboviţa[21]. Situaţia proastă a ţării. Defilarea cavaleriei ruse. Cântăreţii şi ţambalul. Marele Duce Nicolae[22] la Bucureşti. Atelajele prinţului Carol[23]. Jandarmeria de elită. La palat.**

Bucureşti, 8 mai

Iată-mă ajungând foarte uşor în capitala României. În câteva zile voi merge în faţa trupelor ruseşti, care avansează încet, metodic şi în ordine, de-a lungul liniei

[20] *Novo Tcherkaski*, azi oraşul Cerkasî, în Ucraina.

[21] *Drinboutsza*

[22] Marele duce Nicolai Nicolaevici (1831–1891), comandantul armatei ruse în războiul ruso-turc din 1877–1878, fratele ţarului Alexandru al II-lea şi fiul ţarului Nicolae I.

[23] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), prinţ şi rege al României (1866–1914).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ferate de la Galaţi la Bucureşti. Cât despre Bucureşti, unde am ajuns ieri seară, trebuie să mărturisesc, <am avut> o plăcută // surpriză. Mi s-a povestit că străzile p. 39
ar fi fost vaste mlaştini, unde aş fi fost prins în noroi, în anotimpul ploios. Ei bine, nici pe departe, nu este adevărat! Piatra cubică, asfaltul a schimbat această stare, iar oraşul mi-a amintit despre curăţenia şi întreţinerea oraşelor noastre mari din provincie. Trebuie să remarc că vizitiul, care m-a condus de la gară la hotel, avea un costum rusesc şi o voce dezagreabilă, în falset. A doua zi mi s-a explicat această particularitate, că majoritatea vizitiilor din Bucureşti sunt refugiaţi ruşi, aparţinând nerecomandabilei secte a scopiţilor. Se ştie, fără tăgadă, în ce constă ceremonia de intrare în acest cult nefiresc. Poliţia română îi supraveghează, pentru a reprima eventualele acţiuni de prozelitism, care pot avea consecinţe negative asupra populaţiei principatului. Avangarda rusă trebuie să sosească în Ploieşti, de unde va lua trenul spre Bucureşti. Această veste ne arată că aripa stângă a armatelor ruse se află în Galaţi şi Brăila, iar trupele aflate în mers sunt cele din centru dirijate spre Oltenița[24] şi Giurgiu[25]. Conform convenţiei ruso-române[26], Bucureştii nu trebuiau ocupaţi. Forţele aflate în centrul României s-au aşezat la câţiva kilometri de oraş, pe un câmp de lângă Băneasa,[27] pe malurile Dâmboviţei. // Dâmboviţa este un mic p. 40
râu care străbate Bucureşti. Un proverb român spune: Dâmboviţa apă dulce, cine te bea nu se mai duce![28] Să sperăm că ruşii nu vor transforma versurile în proză! Oboseala adunată de trupele ruseşti, concentrate în regiunea Dunării inferioare, este de nedescris. Mai multe regimente au fost nevoite să traverseze prin locuri cu apa până la centură. Nici o acţiune serioasă nu este posibilă mai devreme de trei săptămâni sau o lună. Căile ferate cu linii pe un singur sens sunt ocupate 12 ore din 24 numai cu transportul de materiale; drumurile sunt noroioase sau complet scufundate; trupele de la Chişinău[29] au intrat, iar cele care defilează astăzi sunt din Polonia. În toate zilele regimente numeroase de cavalerie trec pe lângă Bucureşti, urmând drumul mare, în timp ce infanteria şi materialele sunt transportate cu trenul. Este uimitor cât de rezistentă poate fi această cavalerie. Astăzi am văzut sosind un regiment de ulani, care a parcurs 80 de verste într-o singură etapă. Călăreţii încălziţi, înveşmântaţi în mantalele lungi gri erau precedaţi de cântăreţi, cu un ţambal în faţa fiecărui escadron. Caii mergeau foarte bine, fără a fi obosiţi.// p. 41
Aceste animale sunt frumoase, elegante, robuste. Nu este greu să mergi repede şi să conservi starea bună a cailor, este o calitate ce aduce onoare ofiţerilor şi căreia cavaleria rusă îi este datoare inspectorului şef, Alteţei Sale Imperiale, marele duce Nicolae[30].

---

[24] Oraş, jud. Călăraşi.

[25] Oraş, jud. Giurgiu.

[26] Se referă la convenţia ruso-română din 4 aprilie 1877, unde era specificat traseul armatei ruse pe teritoriul României, prin ocolirea capitalei.

[27] *Baniasa*, pădure lângă Bucureşti.

[28] În limba română.

[29] *Kischeneff*, oraş în Republica Moldova.

[30] Nicolai Nicolaevici Romanov (1856–1929), nepot de frate al ţarului Alexandru al II-lea, cunoscut şi sub numele de Nicolae cel Tânăr pentru a-l deosebi de tatăl său. A participat la războiul din 1877–1878 în calitate de ofiţer al Marelui Stat Major. În 1895 a fost numit inspector general al cavaleriei, post deţinut timp de 10 ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Astăzi marele duce Nicolae va sosi în Bucureşti, pentru a-i face o vizită oficială prinţului Carol[31]. Trenul care-l aducea pe generalissimul armatei ruse a fost anunţat pentru orele 11 si 15 dimineaţa. Înainte de acest moment, toată populaţia s-a îndreptat spre gara Cernăuţi[32]; trecând prin faţa palatului prinţului, am zărit garda de onoare aranjată pe peron, toboşarii bătând în tobe, soldaţii prezentând armele, iar muzica intonând imnul rus: „Dumnezeu să-l apere pe ţar"[33]. În acest moment prinţul Carol a ieşit din palatul său, pentru a se duce la gară să-l întâmpine pe ilustrul său oaspete. Suveranul României este mai înalt decât media; faţa sa este energică, hotărâtă şi este încadrată de favoriţi negri, o mustaţă fină umbreşte buza superioară. Prinţul a îmbrăcat astăzi uniforma de general român, care aminteşte destul de mult de cea a colonelului din vechea noastră gardă. Chipiu înalt, rigid,
p. 42 împodobit cu o egretă albă; tunică albastră şi eghileţi de aur, totul // ornat cu decoraţii, printre care se remarcă, marele cordon roşu cu liziere galbene al ordinului rus Sfânta Ana.

Prinţul şi prinţesa, (care poartă astăzi o încântătoare toaletă bleu) iau loc într-o caleaşcă de opt arcuri, la care erau înhămaţi doi cai englezeşti, admirabil asortaţi, cu hamuri din piele neagră, terminate prin coroane de argint, de cel mai bun gust. Sobră este şi uniforma purtătorului livrelei Casei: pălărie cu panglică argintie, haină albastră cu manşete roşii, eghileţii de argint, pantalonii de caşmir alb şi ciorapi de mătase în pantofi cu catarame de argint. Toţi aceşti oameni, <care îl slujeau pe prinţ> erau raşi, îngrijiţi, nu aveau bărbi zbârlite ca cele ale servitorilor boierimii române. În spatele lor veneau în trăsuri închiriate, miniştrii, care, ca orice buni democraţi, erau îmbrăcaţi în redingote simple şi aveau imense umbrele galbene de bumbac.

În faţa gării, pe al cărei turn flutura drapelul român, este aranjat escadronul de jandarmi de gardă, care formează escorta, compus din soldaţi înalţi, purtând căşti de oţel cu panaş în formă de crini albi, tunică albastră brodată cu trifoi şi eghileţi galbeni, cu terminaţii roşii ce se răsfrâng pe pantaloni din piele, băgaţi în cizme
malte în formă de pâlnie; carabina Dreyse[34]*, cu gâtul scurt este purtată de-a lungul*
p. 43 coapsei drepte a cavalerilor, iar căptuşeala // verde cu dungi galbene a şeii are încrustată o coroană cu doi C intersectaţi.

În gară, pe peron, garda de onoare este alcătuită de jandarmi, ce au pe cap o chivără albastră cu un panaş în formă de coamă albă, tunică albastră cu trifoi şi eghileţi albi, pantaloni gri. La 11,40 muzica husarilor intonează imnul rus, pentru a saluta sosirea marelui duce Nicolae. Acesta, la coborârea din tren este primit de prinţul Carol, care, după ce îi strânge cordial mâna, îl duce în salonul de recepţie, unde îl aştepta prinţesa împreună cu două doamne de onoare. După prezentarea

---

[31] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), prinţ al României (1866–1878), alteţă regală (1878–1881), rege (1881–1914).

[32] *Cernowitz.* Eroare în text. De fapt este vorba despre gara Târgovişte, viitoarea Gara de Nord.

[33] *Boje tzaria khrani* (în text, în rusă).

[34] Carabină realizată de Johann Nicolaus von Dreyse (1787–1868)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

oficială, Alteţele Lor se urcă în trăsură şi se îndreaptă spre palat. Cortegiul are următoarea ordine: înainte un pluton de jandarmerie, în spate doi servitori în cizme, apoi o caleaşcă înhămată *à la Daumont*[35] cu vizitii în veste negre, cu nasturi în formă de clopot, ce poartă pe mâna stângă o placă de argint cu armele României; în spate este un minunat vânător, în culori verde-argintiul cu panaş din pene albe. În această trăsură se află prinţesa României şi marele duce Nicolae, în ţinută de general de divizie, purtând Marele Cordon albastru al Sf. Andrei, pe cap având o caschetă de pânză albă, asemenea tuturor ofiţerilor ruşi. În altă caleaşcă se află prinţul Carol, care are în dreapta sa pe fiul marelui duce[36], un tânăr înalt, de douăzeci de ani, cu faţa // roză, fără barbă, purtând uniforma aghiotanţilor. p. 44
Urmează apoi ofiţerii Casei militare şi ai Statului Major. Printre ei se remarcă doi generali cu cască ascuţită, ce aveau pe tunicile lor verzi marele ordin Sf. Ana. Pe unul dintre scaunele trăsurii am admirat frumoasa uniformă în roşu şi auriu a aghiotantului Marelui duce. De-a lungul drumului mulţimea întâmpină cortegiul cu respect, poate puţin demonstrativ, din cauza temperamentului românilor. Membrii corpului diplomatic nu au asistat la ceremonie, care este văzută drept un act de ostilitate faţă de sultanul care le-a dat firmanele.

Capitolul V

p. 45

Ploieşti

Ploieşti. Taberele de lângă gară. Cartierul general al marelui duce Nicolae. Cazacii din convoi. Colonelul Gaillard. Străzile din Ploieşti. O reprezentaţie a circului Gautier. Colonelul Hasenkampf[37]. Corespondenţii armatei ruse. O decoraţie nefericită. Marşul prin regiuni inundate. Peselnicii. Artileria divizionară. Starea proastă a străzilor. Tabăra legiunii bulgare. Întoarcerea drapelului la Samara. O ceremonie duioasă. Binecuvântarea drapelului. Un artist în război!

Ploieşti, 17 mai

Ploieşti, unde marele duce Nicolae şi-a stabilit cartierul general, este capitala judeţului cu acelaşi nume[38], fiind situat la două ore de mers cu trenul de la Bucureşti, la poalele Carpaţilor // şi care este în legătură, printr-o şosea ce p. 46
traversează munţii, cu oraşul Braşov, capătul de linie al căii ferate din Transilvania. Gara unde am sosit astăzi dimineaţă de la Bucureşti, se află la un kilometru de oraş.

[35] Trăsură de patru sau şase cai, condusă de vizitii ce călăresc caii.

[36] Este vorba de Nicolai Nicolaevici cel Tânăr (1856–1929).

[37] Mihail Alexandrovici Hasenkampf, colonel, şeful serviciului de informaţii al marelui stat major al armatei ruse.

[38] Eroare, era reşedinţa jud. Prahova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Această importantă staţie este păzită de un regiment de infanterie din divizia 32, ai cărui soldaţi poartă numărul 189 pe chipiul negru cu cilindrul alb. Corturile lor de campanie, de formă franceză, care poate adăposti fiecare şase oameni, sunt aranjate în linie de-a lungul palisadei, iar soldaţii aşezaţi pe saltele, mănâncă cu poftă cu linguri de lemn din gamele, pe care toţi militarii ruşi le poartă în raniţă. În timp ce noi soseam ne-am încrucişat cu un tren ce se ducea spre Bucureşti, ce ducea provizii, un detaşament de jandarmi şi un escadron de husari ai căror soldaţi poartă numărul 17 inscripţionat cu cifre galbene pe fâşia impermeabilă aşezată pe calpacul lor. Din ziua sosirii marelui duce sala de primire a gării a rămas împodobită cu ghirlande de flori şi cu drapele ruseşti şi româneşti, primele cu trei benzi orizontale: negru, galben şi alb, începând de jos. Am urcat într-o trăsură la care erau înhămaţi doi cai costelivi, care m-a zdruncinat pe drumul desfundat, plin de găuri şi de făgaşele făcute de alte trăsuri, urmând o coloană de cazaci şi infanterişti care
p. 47 mărşăluiau cântând. Am remarcat în mod deosebit // o haraba[39] ce ducea lemnele de încălzit pentru o sută de cazaci, pe care stăteau patru cazaci. Aceştia cu o beretă fără cozoroc, sunt cei care mi-au fost descrişi ca fiind caracteristici pentru acei războinici legendari, cu faţa înnegrită de soare, cu nasul turtit şi mustaţa mare, blondă, ce le cade de-o parte şi de alta a feţei. Ajungând la Ploieşti am fost condus la cartierul general, având asupra mea scrisorile de recomandare, pentru a obţine autorizaţia de a însoţi armatele ruse. Cartierul general al marelui duce era instalat într-o frumoasă casă stil Ludovic al XV-lea amestecat cu influenţe orientale, cum se întâlneşte adesea în aceste locuri, împodobită cu statui şi deasupra căreia flutură drapelul rus, pe fond alb cu dubla cruce albastră şi roşie şi purtând în centru, într-un medalion oval, efigia marelui sfânt Gheorghe omorând dragonul. Pe peron doi voluntari din noua legiune bulgară ne prezintă armele. La sosirea mea la cartierul general, marele duce dejuna împreună cu Statul său major şi a trebuit să aştept câteva minute într-un vestibul în formă de hemiciclu, unde se aflau cazacii din garda ducelui.

Aceşti soldaţi de elită, toţi înalţi, georgieni, au bărbi lungi, negre. Aparţin regimentului de gardă de pe linia Caucazului, numit regimentul convoiului.
p. 48 Caftanul lor este albastru, galonat, cu opt cartuşiere din abanos şi // argint, pe ambele laturi ale pieptului. Armele lor placate cu argint sunt scumpe. Asemănător spahiilor noştri din Algeria, aceşti cavaleri aparţin aristocraţiei războinice a triburilor din Kuban[40] şi Terek.[41] Armele, monturile, veşmintele le aparţin. În afară de uniforma de gală, pe care o poartă pe lângă marele duce, mai au uniforma de zi cu zi, care constă dintr-un caftan maro, fără nici un ornament, cu simple cartuşiere de piele, peste care aruncă *burka*, manta lungă fără mâneci şi garnisită pe margini cu piele de capră. Pe deasupra mantalei poartă o glugă ascuţită de piele galbenă, care se închide în jurul gâtului. După cele câteva minute de aşteptare în vestibul, s-a deschis o uşă, santinelele au prezentat armele şi a apărut marele duce Nicolae, care se ducea în sala de primire. Purta o tunică albă, cu epoleţi de aur, ţinuta de

[39] Căruţă mare.
[40] *Kouban*, regiune din Caucazul de Nord.
[41] Terek, râu şi regiune în Caucaz.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vară pe care o aveau mulți ofițeri ruși. Printre ofițerii care îl acompaniau l-am observat pe ofițerul român M. Zefcari[42] atașat pe lângă statul major al marelui duce. Un aghiotant de serviciu zărindu-mă a venit și m-a întrebat politicos ce anume vreau să discut și auzind răspunsul meu, l-a prevenit pe colonelul Gaillard[43], atașatul nostru militar la marele cartier general. Mi-am prezentat scrisorile de p. 49
recomandare și după câteva minute de conversație, colonelul a // promis să-mi obțină admiterea pe lângă marele duce și să-mi dea un răspuns în acea seară. Alteța Sa Imperială a stat închis în consfătuiri întreaga zi cu șeful statului major al armatei române. Atașatul nostru militar a reușit atât de bine în demersul său, încât după numai câteva ore am primit consimțământul marelui duce. Colonelul Gaillard, atașatul nostru militar la St. Petersburg, care a consimțit să-mi servească drept călăuză, este singurul atașat militar străin, care a asistat la formarea armatei Dunării. Face parte din statul major al marelui duce, mai mult ca prieten decât ca un reprezentant diplomatic. Zilele acestea va primi crucea de comandor al ordinului sârb Takovo[44], care i-a fost adusă de unchiul prințului Milan[45], dl. colonel Catargi[46]. Ceea ce spune despre armate rusă arată că o stimează, mai ales pe ofițeri. Este o mare plăcere pentru noi francezii să vedem poziția excepțională care i-a fost acordată unui ofițer al marelui nostru stat major de către cartierul general al acestei minunate armate. La Ploiești sunt puține trupe, acesta nefiind decât un loc de trecere al trupelor ruse spre Dunăre. Garnizoana este formată din escadronul cazac de gardă al marelui duce, puțină infanterie, ce aparținea diviziei 32 însărcinată cu paza gării și legiunea bulgară.

Ca toate orașele din Orient, Ploiești // cu cei 40 000 locuitori, ocupă o imensă p. 50
întindere de pământ tăiată de grădini și împrejmuiri, în care ar fi încăput o populație dublă în Franța. Nimic mai dificil pentru un străin decât a circula pe acest labirint de străzi, pavate oribil cu pietre ascuțite. La amiază mă voi întâlni cu colonelul Gaillard, care dorea să ajungă la locuința sa și am luat drept punct de reper una dintre multele clopotnițe, care se ridică în fața noastră. Din nefericire, cum la Ploiești toate bisericile se aseamănă, ne-am rătăcit, încât dacă nu ar fi fost bunăvoința unor ofițeri români și acum am fi căutat drumul.

De astăzi dimineață plouă torențial și este imposibil să te plimbi pe străzi, care s-au transformat în adevărate torente, cu excepția acelora care sunt podite de armata rusă. Singurul refugiu, în acea seară, a fost circul Gautier situat în fundul unei piețe, înconjurat de căruțele trenului militar și de furaje, acoperite de prelate de piele. Acest circ este invadat în fiecare seară de ofițeri și soldați ruși, iar circarii nu sunt răi deloc, mai ales echilibriștii și gimnaștii. Dar ceea ce aplaudă publicul la final este pantomima politică, dacă o putem numi așa, în care cinci soldați și ofițerul însărcinat să reprezinte armata turcă sunt îmbrăcați în tunica roșie a infanteriei britanice și cu fesurile nizamului, pentru a simboliza, fără îndoială, // p. 51
prin această uniformă compozită, alianța turco-britanică.

---

[42] De fapt este vorba despre generalul Alexandru Zefcari.

[43] Louis Dieudonné Gaillard (1824–1888), atașatul militar al Franței la Sankt Petersburg.

[44] *Takowo*, este vorba de Crucea Takovo, ordin sârbesc.

[45] Milan Obrenovici (1854–1901), prinț (1868–1882) și apoi rege (1882–1889) al Serbiei.

[46] Gheorghe Catargi, unchiul matern al prințului Milan al Serbiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Astăzi dimineaţă m-am prezentat la colonelul Hasenkampf, însărcinat de cartierul general să se ocupe de această plagă a armatelor, corespondenţii de presă. Acest ofiţer aparţine statului major şi pe tunica verde cu gulerul şi mânecile din catifea neagră brodate cu frunze de argint, poartă semnul distinctiv al acestei armate, ca şi eghileţii din acelaşi metal aşezaţi *à la russe*, adică în formă de pachet, la butonii hainei.

Colonelul Hasenkampf pare să aibă 35 de ani, este de talie mică, iar faţa sa inteligentă, încadrată de mustaţă şi favoriţi blonzi, este foarte energică. După ce mi-a confirmat admiterea în statul major general, acest ofiţer mi-a făcut cunoscute condiţiile acestei acceptări. Corespondenţii trebuiau să ţină secret deplasarea armatelor, să nu facă publice compoziţia trupelor, forţa coloanelor şi taberele. Înainte de a se prezenta la un corp de armată, corespondentul trebuie să avertizeze statul major, ca şi pe comandantul coloanei, atât la sosire cât şi la plecare. Aceste condiţii sunt juste şi rezonabile, căci în vreme de război orice dezvăluire poate
p. 52 deveni fatală trupelor. Să nu uităm, că în 1870 // în timp ce armata din Châlons[47] părăsea pe neaşteptate câmpiile catalaunice[48], pentru a se îndrepta spre nord, armata prinţului regal al Prusiei a fost timp de 48 de ore fără nici o ştire despre traseul trupelor noastre şi numai după ce un număr din „Le Temps"[49] a căzut în mâinile germanilor, aceştia au ştiut traseul trupelor conduse de mareşalul Mac-Mahon[50].

Iată insignele, pe care trebuiau să le aibă corespondenţii, pentru a putea circula liber pe lângă trupe. Fiecare corespondent acceptat de statul major trebuia să depună trei fotografii: una colonelului Hasenkampf, alta comandantului armatei, pe lângă care era acreditat; cât despre a treia se înscria pe verso un permis de circulaţie, cu o pecete de ceară roşie cu sigiliul statului major. Mai mult, fiecare corespondent trebuia să poarte, cusută pe braţul stâng, o placă de aramă, care avea gravate armele Rusiei înconjurate de cuvântul „corespondent" în limba rusă şi un număr matricol. Această placă are o formă urâtă şi se aseamănă cu cea care este pusă pe trăsurile publice din Franţa, chiar mai diformă decât aceea. Să sperăm că acest semn va fi înlocuit cu un altul mai comod şi elegant, de altă formă, care ar putea de exemplu să fie făcut din mătase, pentru a nu-i transforma pe nefericiţii
p. 53 corespondenţi în conducători de omnibuz. // Părăsindu-l pe colonel am întâlnit prima brigadă a diviziei 32 (45 şi 46 de linie), care sosise la Ploieşti, pe drumul de la Buzău şi am asistat la spectacolul interesant al unei brigăzi ruseşti aflată în marş. În fruntea coloanei se afla generalul urmat de aghiotanţi; în spate toboşarii bat ritmul cu o singură mână, în timp ce cu cealaltă ţin toba. Fiecare colonel este urmat de un gornist, care are şi un fanion. Ofiţerii merg în linie, cu revolverele într-o parte, cu mantaua rulată în bandulieră, iar în spate cu o mică raniţă de piele. Toţi

---

[47] Oraş în Franţa.

[48] Referire la lupta din 451 dintre romani, vizigoţi şi huni, din jurul actualei localităţi Châlons.

[49] Cotidian francez apărut la Paris în perioada aprilie 1861–noiembrie1942, fondat de jurnalistul Auguste Neffzer.

[50] Patrice Maurice de Mac-Mahon (1808–1893), general şi om politic francez, mareşal al Franţei, şef de stat (1873–1875) şi preşedinte al celei de a treia republici franceze (1875–1879).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

soldaţii acestor regimente sunt robuşti şi pot merge lejer în marşuri de 17 kilometri, pe nişte drumuri <desfundate>. Şosele inundate de ploaie, poduri luate de ape în douăzeci de locuri, drumuri transformate în bălţi, unde te scufunzi până la mijloc, văi devenite mlaştini, mlaştini transformate în lacuri, râuri deversate, de netraversat, căi ferate întrerupte zilnic, iată care sunt cauzele întârzierii concentrării armatei ruse la sud de Dunăre. Dacă ţinem seamă de condiţiile climatice, nu lentoarea marşurilor trebuie să ne uimească, ci modul precis în care trupele execută deplasarea în ciuda acestor obstacole. Acest marş în România reprezintă triumful disciplinei. Pe o vreme mizerabilă şi pe // drumuri fără nume, soldaţii ruşi p. 54
mărşăluiesc fără a se plânge, fără cea mai mică opoziţie, fără a-şi pierde umorul. Puştile lor transformate se încărcau prin închizător; mantaua în care era rulat şi cortul, ranița de piele de care atârnau gamela de aramă, două cartuşiere, portofelul de pânză, iată un echipament foarte greu. Totuşi am văzut puţini soldaţi delăsători. Când se rupe un pod, regimentele coboară în albia râului, cizmele înalte le permite soldaţilor să înfrunte apele; oamenii se scufundă până la mijloc, caii până la gât şi totuşi când trupele ajung la punctul de final al etapei, sunt atât de ordonate, încât stârnesc admiraţia românilor. Spectacolul unei trupe ruseşti în marş este de neuitat. Totul este pregătit minuţios şi ceea ce şochează este calmul soldaţilor. Fără dezordine, fără zgomote, tecile sunt de piele. Totul este îndeplinit metodic. În fruntea fiecărei companii sunt cântăreţii (*peselniki*), soldaţi care cântă şi dansează. Sunt aduşi oameni cu voce şi abilităţi muzicale, li se dau ordine şi astfel se formează aceste echipe de corişti. Este un excelent principiu de a interzice oamenilor urletele dezordonate care nu au nimic în comun cu un cântec, dar să-i
laşi liberi să cânte, // dacă doresc să înveţe să cânte. Nimic nu susţine soldatul în p. 55
marş ca muzica, mai ales aceea pe care o face el însuşi.

Coriştii cântă arii tradiţionale, preluate de întreaga companie, care cântă refrenul împreună. Dacă muzicanţii tac, atunci întreaga companie tace şi nu se aude decât cadenţa monotonă a cizmelor pe drum. Fiecare regiment al brigăzii, pe care l-am văzut defilând astăzi dimineaţă, are trei batalioane cu patru companii fiecare şi ceea ce m-a uimit a fost că fiecare batalion are drapelul său, închis în husă de pânză impermeabilă şi purtat de către un subofiţer. Aceste batalioane par a avea efectivul aproape complet. Am numărat la trecerea unei companii 32 de rânduri a câte şase oameni, la care adunând ofiţerii, absenţii temporari, bolnavii sau alţii şi oamenii detaşaţi, pentru serviciile de avangardă, ariergardă şi de escortă a carelor, ajungem la un număr de 250 soldaţi. Fiecare regiment de infanterie este urmat de o baterie de artilerie care îi este încredinţată. Imposibil să vezi, chiar şi în Germania, cai mai frumoşi şi mai bine întreţinuţi cu harnaşament de piele de calitate, din Rusia, foarte complet.

Piesele de aramă se încarcă prin culasă, care este învelită într-o teacă de piele,
şi care strălucesc de curăţenie, sunt montate pe afeturi de lemn // vopsite în verde p. 56
deschis şi trase de şase cai, bine îngrijiţi.

Chesoanele sunt trase de trei cai, iar servanţii a căror uniformă este asemănătoare cu cea a infanteriştilor, cu diferenţa că poartă o sabie lungă, merg pe lângă tunuri. Această brigadă este urmată de trăsurile ambulanţei cu sanitari, ce poartă revolvere şi o butelcă circulară învelită în răchită.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

După ce am asistat cu cel mai mare interes la defilarea acestei brigăzi m-am dus pe câmpul legiunii bulgare, situată la doi kilometri de Ploieşti, de-a lungul drumului spre Buzău. Şoseaua de curând pietruită este prăbuşită în mai multe locuri, din cauza ploii recente şi a trecerii atâtor convoaie militare. Din loc în loc numeroşi muncitori sunt ocupaţi cu umplerea gropilor cu pământul adus în căruţele trase de boi. Din nefericire, în contrast cu ruşii, care excelează în aranjarea pământului, românii se mişcă încet. Am văzut pe acest drum căruţe ce aduceau pământ cu o cantitate ce nu depăşea patru roabe, descărcate de muncitori cu târnăcoape, operaţie care putea fi îndeplinită rapid, dar care lor le-a luat timp îndelungat. Pe drumul trasat de-a lungul câmpiei, lângă şosea, am văzut mai multe
p. 57 bagaje ale brigăzii //, pe care am văzut-o la Ploieşti. După ce am fost zdruncinat timp de o jumătate de oră pe acest drum infernal, am ajuns la locul unde era campată legiunea bulgară, un mic platou de unde, la orizont, se văd Carpaţii acoperiţi de zăpadă. Oamenii sunt adăpostiţi în corturi mari, rectangulare, aşezate în linie, după fiecare batalion. Un pic mai în spate sunt cele ale ofiţerilor. În faţa cortului fiecărui ofiţer se află o cutie pictată în galben şi verde, înconjurată de un cerc de fier, aşezată pe un trepied acoperit cu pânză impermeabilă, păzită de un soldat.

Câteva detalii despre această legiune, aflată sub comanda generalului Sobolev[51] şi care număra deja aproape 3 000 de oameni. Aceşti voluntari, bine îmbrăcaţi, armaţi cu puşti *Chassepot*[52] sunt comandaţi de ofiţeri ruşi şi sunt excelenţi soldaţi. Uniforma lor, atât de simplă şi practică se compune dintr-o căciulă din piele neagră, cu o căptuşeală verde, cu o jachetă verde cu guler răsfrânt şi cu două rânduri de nasturi din aramă, cu pantaloni verzi băgaţi în cizme lungi. Cât despre ofiţeri, ei poartă uniforma regimentelor de infanterie, de unde au fost detaşaţi şi au pe cap căciula bulgărească cu o cocardă rusă fixată în faţă. Căpitanul primei companii a batalionului 5, M. Suhomlinov[53], îmi povesteşte că la sosirea sa la Moscova era în regimentul de grenadieri a regelui Frederic-Wilhelm[54], el a găsit
p. 58 numai doisprezece voluntari, care formau întregul efectiv // al acestei companii, iar apoi numărul acestora s-a ridicat la aproape o sută de oameni. Cei doisprezece au învăţat repede, iar în scurt timp au devenit instructori, pentru noii recruţi. Toţi aceşti voluntari sunt bulgari, pentru că numai aceştia sunt primiţi în legiune. Marele duce a trimis înapoi 200 de greci şi alţi numeroşi sârbi, pentru că nu voia să i se reproşeze că a înarmat popoarele împotriva turcilor. Ce vor crede englezii, care zilnic se alătură armatei musulmane?

La ora unu după-amiază trupele iau armele: urmează să se desfăşoare o ceremonie impresionantă. Astăzi marele duce va înmâna legiunii drapelul care i-a fost dat de oraşul Samara[55], localitate ce depindea de vechiul hanat de Kazan. Cele şase batalioane sunt în mijlocul câmpului.

---

[51] *Soboleff*, Leonid Nicolaevici Sobolev (1844–1913), general rus.

[52] Puşcă din serviciul armatei franceze, începând cu anul 1866, fabricantul ei fiind Antoine Alphonse Chassepot.

[53] *Suhomlinoff*, Vladimir Alexandrevici Suhomlinov (1848–1926), ofiţer rus, cavalerist devenit general.

[54] Wilhelm Friedrich Ludvig von Hohenzollern (1797–1888), rege al Prusiei din 1861 şi împărat german din 1871.

[55] Oraş în Rusia, pe malul râului Volga.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La orele unu şi un sfert marele duce şi fiul său sosesc în trăsură, urmat de escorta lor de cazaci. Înainte de a trece în revistă trupele, care l-au primit cu urale prelungite, marele duce acompaniat de statul său major s-a îndreptat spre o masă, unde era depus drapelul şi unde se afla şi prefectul de Samara. Acest stindard de mătase cu culorile slave roşu, bleu, alb, dispuse orizontal, are în centru o cruce greacă în aur şi portretul Fecioarei pictat pe pânză. Pe margini sunt brodate în slavă cuvintele: „Fie ca Dumnezeu să renască şi ca duşmanii săi să dispară". // Băţul p. 59
steagului, care se află pe masă, este garnisit la extremitate cu o lance de argint aurit, ornamentată.

Imediat după sosirea marelui duce, preoţii, care erau alături de acest altar au început rugăciunile, pentru binecuvântarea stindardului. Toată această mulţime cu capetele descoperite se închină cu cea mai mare reculegere. Un numeros stat major l-a înconjurat pe marele duce. Îl remarc pe generalul Famine, hatmanul cazacilor de pe Don, purtând o simplă tunică albastră fără nici un ornament, nici grad; pe generalul Nepokoicinski[56], şeful de stat major al armatei, de talie mică şi purtând o magnifică barbă albă, pe colonelul Gaillard, excelentul nostru ataşat militar şi pe cei doi noi ataşaţi militari austrieci, care au sosit de dimineaţă, un locotenent colonel de dragoni şi un căpitan de stat major.

Rugăciunile terminate, marele duce a fixat stindardul pe catarg cu ajutorul cuielor de argint. În timp ce desenez această interesantă ceremonie, fiul marelui duce se apropie de mine, pentru a-mi vedea munca şi cu cea mai mare eleganţă îmi dă câteva indicaţii asupra câtorva uniforme care mă înconjoară. Odată ce drapelul este pus pe catarg, marele duce l-a lansat în aer, adresând mulţimii un scurt dar energic discurs. Momentul este solemn. Toată lumea cade în genunchi în faţa acestui simbol al rasei slave; tobe şi goarne răsună pe câmpuri, în timp ce soldaţii strigă urale asurzitoare şi aruncă căciulile în aer // la mare înălţime şi atât de drept p. 60
încât le cad la picioare.

În timp ce drapelul, purtat de un subofiţer şi escortat de către un ofiţer şi un soldat, se întoarce la trupă, marele duce mulţumeşte prefectului de Samara şi îl îmbrăţişează după moda rusească. Legiunea îşi schimbă frontul şi defilează în faţa Alteţei Imperiale, pe companii, foarte disciplinat, pentru nişte noi recruţi, fapt pentru care l-am felicitat pe căpitanul Suhomlinov. „Ce vreţi, mi-a spus râzând acest brav ofiţer, trebuie să fim şi noi artişti în ceea ce facem".

Defilarea terminată, marele duce se urcă în trăsură şi se îndreaptă spre Ploieşti, salutat de noi urale. Cerul, care este frumos în această dimineaţă, s-a acoperit de nori şi apoi a început să plouă în averse. Totuşi starea proastă a drumurilor nu este un obstacol, deoarece toată lume vorbeşte că nu se va întâmpla nimic până la începutul lunii viitoare.

---

[56] *Nepocoitchinski*, Arthur Adamovici Nepokoicinski, (1813–1881), general-adjutant de infanterie, şef al marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mereu ploaia. Ce noutăţi? La cafeneaua Frascati[57]. Adio bătăliei. Proclamaţia de independenţă a României. Târgul Moşilor. Industrii locale. Aleea veseliei. Dansul ţiganilor. Bucuria populaţiei. Serenada studenţilor. La teatrul naţional. Doamnele române. Tipuri de toalete.

Bucureşti, 21 mai

De o săptămână, temperatura care era destul de neplăcută, a scăzut rapid. Sunt rafale violente însoţite de averse diluviene. Înainte ne sufocam, astăzi trebuie să ieşim înveşmântaţi în mantale. Ni se spune că ultimele corpuri ruseşti care au
p. 62 trecut prin Bucureşti au adus cu ele temperatura // glaciară din Siberia şi din munţii Urali[58]. Astfel România este astăzi mai mlăştinoasă decât Olanda; are o climă asemănătoare celei din Liverpool. De opt zile cerul are culoarea fumului. Când nu plouă dimineaţa, plouă la prânz; câteodată plouă mereu, dacă se iveşte un colţ de soare, acesta este acoperit îndată de un nor. Vă las să vă imaginaţi în ce stare sunt drumurile. Lângă drumurile desfundate, curg pâraie; cele mai mici râuri s-au umflat asemenea greierilor din fabulă, profitând de ocazie, pentru a ieşi din matcă şi s-au transformat în adevărate torente. Datorită timpului urât, orele se scurg aici monoton; singura noastră distracţie constă în plimbarea în Piaţa Teatrului. Acolo cei fără ocupaţie se plimbă, se opresc unii pe alţii şi vorbesc cu aceea vivacitate specifică meridionalilor. Treizeci de întrebări pentru un răspuns. „Ce noutăţi sunt?", iată întrebarea care se aude de douăzeci de ori pe oră. Se întreabă chiar dormind. Şi toţi răspund: „Nici una". Prin urmare conversaţia se reia. Seara, la ora când se bea cafeaua, conversaţiile se reiau cu frenezie şi nu încetează. Iată-ne la cafeneaua Frascati, un fel de cafenea Bignon[59] a Bucureştilor, de unde se vine din cele patru colţuri ale oraşului. Imaginaţi-vă o sală lungă şi îngustă, cu oglinzi. În
p. 63 centru un contor lung încărcat // de patiserii şi lichioruri de toate felurile. Micile mese de marmură sunt înconjurate de consumatori, printre care se strecoară chelnerii cu veste scurte cu acel aer de nonşalanţă şi acea nepăsare bucuroasă, specifică şi napolitanilor şi românilor.

În acest colţ, un grup de ofiţeri români acoperiţi de aur încât este greu să spui care este culoare uniformei lor se luptă să înţeleagă care este planul de campanie al Statului Major şi locurile pe unde pot trece Dunărea. Burghezii citesc câte patru „Românul"[60]. Refugiaţii şi voluntarii bulgari, care se recunosc după căciula din piele de oaie, gesticulează ca un telegraf de altădată şi vorbesc despre masacrele comise de turci în Bulgaria. Ochii lor mari şi negri scânteiază şi scrâşnesc cuvinte furioase: „asasini, jefuitori, trădători, infami, laşi, hoţi, incendiatori". Şi multe altele în ritmul rapid al mitralierelor [...]

---

[57] Cafenea celebră în Bucureşti.

[58] *Ourali*, munţi în Rusia.

[59] Café du Foy din Paris, celebră cafenea, cumpărată în 1854 de Louis Bignon.

[60] Publicaţie liberal-radicală din Bucureşti înfiinţată de C.A. Rosetti, secretar de redacţie Eugeniu Carada. Primul număr datează din 9 august 1857, iar ultimul în aprilie 1905.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Un domn soseşte şi anunţă fără suflare că operaţiile vor începe mâine la amiază. Lumea se uită unul la celălalt. Un alt domn vine alergând şi spune că atacul pe toată linia se va declanşa poimâine la orele şase dimineaţa. // Un al treilea p. 64
domn soseşte emoţionat şi spune că turcii, în număr de 30 00, se pregătesc să treacă Dunărea în faţa Calafatului. Comentariile se înteţesc. Dar iată al patrulea domn care intră cu umbrela înmuiată de ploaie. Plouă în averse, adio luptă!

Bucureşti, 22 mai

22 mai 1877 va rămâne ziua cea mai importantă în istoria României. Astăzi independenţa, proclamată ieri în şedinţa extraordinară a Camerei, a fost oficializată. Printr-o fericită întâmplare solemnitatea ceremoniei a fost dublată de două sărbători care aduc anual la Bucureşti mulţimi considerabile: aniversarea (a 11-a) a urcării pe tron a prinţului Carol de Hohenzollern[61] şi târgul Moşilor, foarte popular.

În această dimineaţă ne-au trezit 101 lovituri de tun anunţând populaţia că prinţului Carol i se fac onoruri ca unui suveran. Toate casele sunt pavoazate cu drapele naţionale, iar faţadele lor sunt decorate cu ramuri de iederă. Din toate părţile trăsuri, conduse de lipoveni, în costum rusesc şi tramvaie care aduc locuitorii la târgul Moşilor, ce se află în partea de est a Bucureştilor. Nimic mai pitoresc // decât această mulţime care se îmbulzeşte, mult mai impresionantă decât p. 65
cea de la târgul de la Saint-Cloud[62].

La Moşi sunt expuse toate produsele naţionale în căruţe, aşezate în linie şi care formează astfel adevărate alei.

Pe o parte sunt etalate opinci[63] sau sandale, ce au nişte corzi, care se leagă în susul piciorului. În faţă se vând imense cazane de aramă roşie, necositorite, pe care se văd loviturile de ciocan. Au o formă minunată şi o culoare pe care o întâlnim numai la vechile alame olandeze.

Nu departe de acestea se află produsele mai curioase: cruci de lemn vopsite, pentru cimitire. Rudele şi prietenii vin să cumpere sau să comande aceste ornamente funebre, care ornamentează mormintele celor dispăruţi. Aceste cruci de forme bizare şi fantastice sunt tăiate grosolan în lemn alb şi fabricate pe loc. Negustorii, cu mici perii înmuiate în culorile diluate aflate în cioburi în formă de aripi, ornamentează aceste cruci cu arabescuri şi embleme, care nu au nimic strălucitor sau strident, unde totul se armonizează. De cealaltă parte a târgului se găsesc alei cu ceramică, unde sunt expuse pe pământ amfore mari şi farfurii de argilă lustruite, maronii, ornamentate cu roşu sau galben. Se găsesc şi mici fluiere de argilă, pictate, jucării modeste pe care ţăranii le cumpără pentru copii lor şi care sunt reprezentări naive ale cavalerilor // cu coifuri romane sau cu căciuli de cazaci. p. 66
Alături de ceramică se vând şi vase mari de lemn cu capace, ornamentate cu arabescuri obţinute prin imprimare cu fier înroşit şi produse în Carpaţi[64]. Mai

[61] Este vorba de 10 mai 1866, ziua intrării prinţului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen în Bucureşti.

[62] Saint-Claud, oraş în Franţa, departamentul Hauts-de-Scine, în regiunea Île-de-France.

[63] *opaniks*

[64] *Karpathes*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

departe se află aleea numită a veseliei, mărginită cu cârciumioare construite din lemn şi păpuriş şi unde, în muzica naiului din lemn alb, ţăranii beau mastică şi dansează hora. Atât de mare este pasiunea românilor pentru acest dans, încât ieri am văzut doi jandarmi, însărcinaţi să menţină ordinea circulaţiei, uitând cu totul de îndatoririle lor şi executând paşi de dans reuşiţi, în mijlocul aplauzelor frenetice ale mulţimii. Mâine va fi ziua cea mai strălucitoare a acestui târg, care durează o săptămână, pentru că este ziua vizitei prinţului Carol. În centul târgului se află câteva barăci, care îi uimesc pe aceşti ţărani români de treabă. Într-una din ele se joacă, în franceză, *Călătorie în jurul lumii*. Pe platforma alteia sunt expuse figurile de ceară: Napoleon I, un cavaler din Evul Mediu, ţarul Nicolae şi alte personalităţi care emoţionează mulţimea, puţin obişnuită cu astfel de minunăţii. Dar, pentru mine, adevăratul spectacol, care oferă un mare interes şi pentru un turist, constă în
p. 67 vechile dansuri executate de ţigani, îmbrăcaţi în alb, cu talia // strânsă de o centură de mătase strălucitoare şi cu pălării ornate cu ghinde şi de buchete de flori. Aceşti dansatori experimentaţi, ţin în mâini bastoane garnisite la extremităţi cu plăci de metal şi cei pe care îi interpretează dansatorii au feţele acoperite cu o mască de lustrin negru, prevăzută cu găuri pentru ochi. Acest târg şi-a mai pierdut din culoarea locală de când a fost introdusă calea ferată în România. Acum douăzeci de ani se venea din toate colţurile ţării pentru a se face cumpărături de la acest târg. De atunci, din cauza noilor mijloace de transport şi în faţa afluenţei oribilelor produse manufacturiere austriece şi britanice, cea mai mare parte a industriilor locale au fost lichidate sau au rămas la nivelul satelor.

După-amiaza, către orele patru, marele duce Nicolae, dorind să arate fără îndoială că România nu este singură, soseşte de la Ploieşti împreună cu Casa sa militară şi cortegiul se îndreaptă spre mitropolie pentru *Te Deum*.

Mulţimea este enormă, iar casele sunt pavoazate. Covoarele din Orient ascund grilajele balcoanelor, iar portretele prinţului şi prinţesei înconjurate de flori sunt puse pe uşi. Întreaga zi, veselul Bucureşti, a cărei populaţie s-a dublat datorită triplei festivităţi, s-a aflat sub impresia unui fel de delăsare, care poate fi înţeleasă
p. 68 la un popor care // are temperamentul popoarelor din sud, pentru manifestări zgomotoase. Oamenii cei mai sobri nu au rezistat plăcerii de a se gratula cu vorbele: „*Bună ziua, om independent!*"; doamnele coboară din trăsuri, pentru a se amesteca în hore cu dansatorii de la răspântii; în micile cabarete improvizate sub arbori, ţăranii români, soldaţi de linie, dorobanţii, ciocnesc veseli şi fraternizează cu cazacii care au venit din taberele vecine [...]

Către orele opt seara, marele duce înveşmântat cu mantaua sa gri cu revere roşii, însoţit de prinţul Carol se îndreaptă pe jos însoţiţi de câţiva ofiţeri, spre consulatul Rusiei. Peste tot sunt întâmpinaţi de mulţime cu urale. Din loc în loc soldaţii din garda călare cu muschetele Dreyse în mâini sunt înşiraţi pe drumul ce duce de la palatul prinţului la Teatrul naţional, unde are loc un spectacol de gală.

p. 69 Către orele nouă, 800 de elevii din Bucureşti, precedaţi de muzica unui regiment de infanterie şi purtând drapele şi torţe se îndreaptă spre diferite ministere şi de acolo în faţa palatului, unde îl salută pe prinţ în urale. În acest timp mulţimea strânsă în sala teatrului îi aşteaptă cu nerăbdare pe prinţi. Aspectul acestei săli este magnific, cu candelabrele şi torţele sale, care luminează lojile şi avanscena, pe fondul catifelei de roşu închis, unde se detaşează profilurile fine şi aristocrate ale

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

doamnelor din înalta societate română, figuri încântătoare care reunesc frumusețea Spaniei, a Italiei cu grația frumoaselor creole americane. Toate au toalete de bal; într-o lojă am remarcat o tânără femeie îmbrăcată în costum național: frumosul său păr blond este împodobit cu paiete și pe rochia sa de mătase strălucitoare are un corsaj de mătase înflorat cu mii de paiete de argint și aur.

Fotoliile de orchestră și parterul este ocupat de ofițeri ruși, cu uniforme sobre, luminate numai de epoleții de aur și argint. În această seară, o trupă italiană aflată în trecere și destul de mediocră, va cânta *Il Trovatore*[65] Spre mijlocul primului act, cei doi prinți se așează la avanscenă, situată la // dreapta spectatorilor, prințul Carol p. 70
la dreapta, marele duce Nicolae în centru și la stânga, prințesa Elisabeta, îmbrăcată într-o rochie decoltată de muselină albă, care avea atașată sus, pe brațul stâng crucea unui ordin german.

La intrarea lor spectatorii s-au ridicat în liniște, iar spectacolul nu a fost întrerupt. Ofițerii satului major rus s-au așezat în marea lojă a țării situată în fundul sălii, înconjurată de draperii, pe care sunt brodate armele României, în timp ce avanscena prințului este înconjurată de o coroană de flori aurite.

La sfârșitul actului trei, Altețe Lor au părăsit sala, iar prințul Carol l-a însoțit pe marele duce până la consulatul rus.

Capitolul VII p. 71

Câmpul de la Băneasa

O tabără rusă. Divizia 33. Culorile divizionarilor. Corturile. Aspectul trupelor. Curățenia soldaților. Preceptele lui Odoevski[66]. Viața de zi cu zi în campanie. Ceaiul. Câmpul de artilerie. Regimentul din Kerson[67]. Garda drapelului. Başlicul[68]. Ținuta ofițerilor. Treapka[69]. Rigiditatea marii gărzi. La Moși. Echipajele aristocrației. Toaleta națională a prințesei Elisabeta[70]. Posturile pe calea ferată. Trenurile militare. Îmbarcarea cavaleriei. Marșul convoiului.

Câmpul de la Băneasa, 23 mai

Această tabără militară, pe care am vizitat-o în cel mai mic detaliu, este situată pe drumul de la Ploiești la București, la două leghe de ultimul //, unde se p. 72

[65] Operă a lui Giuseppe Verdi ce a avut premiera în 1853.

[66] Vladimir Fiodorovici Odoevski (1803–1869), scriitor, filozof rus.

[67] *Khersonnese*, oraș în provincia Crimeea, Ucraina.

[68] *Bachelik*, glugă din postav de origine căzăcească, prevăzută cu două betelii lungi, care se înfășurau în jurul gâtului.

[69] Dans popular rus.

[70] Elisabeta de Wied (1843–1916), prințesă și regină a României (1868–1916)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

opresc pentru 24 sau 48 de ore, trupele ruseşti care traversează Dunărea. Nimic nu poate da o idee despre disciplina şi ordinea care domneşte în această armată decât acest mic câmp, ocupat astăzi de brigada 1 a diviziei 33 de infanterie şi de cele două baterii ale sale. La 500 de metri în faţă este aşezată o linie de sentinele puse la 50 metri una faţă de cealaltă. Aceşti soldaţi şi-au pus pe pământ raniţa şi mantaua şi au pe umăr numai puşca. La 100 de metri în spate marea gardă şi-a aşezat corturile, în mijlocul câmpului.

Primul cantonament pe care-l întâlnim este cel al regimentului 130 de linie (Basarabia). Aceşti oameni poartă ţinuta de vară: chipiu învelit într-o pânză albă, bluză tunică verde deschis cu epoleţi albastru deschis, iar pe aceştia este trecut în culori diferite numărul ocupat de regiment în divizie: 1 regiment, roşu; regimentul 2, albastru deschis; regimentul 3, alb; regimentul 4, verde deschis. Cum am mai spus soldatul rus campează în cort deschis, compus din şase pânze şi ocupat de şase oameni. În faţa fiecărui şir de corturi puştile sunt aşezate în grinzi; în spate raniţele de piele cu micile buzunare de pâine, gamela de aramă şi de fiecare parte bidoanele.
p. 73 Soldaţii dorm sub pânza lor // şi se ocupă şi de spălarea lenjeriei şi a ciorapilor.

Aspectul acestor trupe este foarte bun. Oamenii sunt robuşti, îndesaţi şi lunga hibernare pe care au fost nevoiţi să o suporte în câmpiile vaste ale Basarabiei, departe de a-i slăbi, i-a călit şi i-a făcut să îndure mai bine oboseala vieţii de campanie. Aproape toţi sunt în floarea vârstei şi au servit la campania din Turkestan[71] de unde au medalii. Pe pieptul câtorva vechi soldaţi am zărit chiar plăcuţa războaielor din Caucaz[72], ca şi medaliile războaielor din Crimeea şi Polonia[73]. Vedem în aceste tabere cât de obişnuiţi sunt soldaţii ruşi cu oboseala. Abia sosiţi în tabere, ei caută în vecinătate un râu, odată găsit se aruncă în ape, unde rămân o jumătate de oră sau chiar o oră întreagă. Baia este o necesitate pentru ei şi parizianca care se îngrijeşte cel mai mult de corpul ei, nu are pielea mai curată decât a acestor mujici. Toţi sunt adepţii preceptelor poetului Odoevski: „Haide repede, ia săpunul şi spală-te. Murdarul care nu se curăţă repede, se face de râs. Piaptănă-te cu un pieptăn curat şi roagă-te la Dumnezeu"[74]. Această obişnuinţă este benefică stării de sănătate a trupei. De asemenea trebuie să fii călit precum soldatul
p. 74 rus, pentru a suporta aceste // băi în anotimpul în care apa nu are mai mult de 2 6 grade. După baie urmează masa. Ceaiul alcătuieşte principalul fel de mâncare, fiecare soldat îl primeşte de două ori pe zi; fiecare companie îl face în două mari samovare de aramă. Prânzul constă într-o supă de mazăre sau de grâu, o bucată de carne, o farfurie de orez şi o jumătate de pâine de secară. În spatele acestei tabere de infanterie cele două baterii sunt aşezate în linie de o parte şi de cealaltă a drumului, sentinelele se plimbă cu mâna pe sabie în faţa tunurilor, a căror culasă şi gură sunt acoperite cu grijă în îmbrăcăminte de piele. În spate caii stau la pichet şi primesc cu voluptate căldura razelor orientului, care îi face să uite zăpada şi îngheţul din ţările lor. Mai avantajaţi decât camarazii lor, soldaţii regimentului din

[71] Regiune din Asia Centrală; o campanie a avut loc şi în anii 1867–1868.
[72] Probabil campanii din timpul războiului Crimeii (1853–1856).
[73] Se referă la revoluţia poloneză din 1863.
[74] *Tchistim grebnieme pritchechiss, da i Bogou pomoliss*!, în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Kerson şi-au stabilit corturile la umbra răcoroasă a unor stejari verzi şi groşi. În centrul taberei este drapelul înfăşurat în pânză impermeabilă, pe al cărui băţ, se află crucea Sfântului Gheorghe în email alb, recompensă acordată regimentului pentru luptele sale. În jurul drapelului se află garda însărcinată să vegheze asupra acestei embleme sacre a patriei şi a onoarei regimentului. Toţi sunt soldaţi bătrâni cu mustăţi blonde, personificări ale cuvintelor // lui Napoleon despre bărbăţia şi p. 75
tenacitatea extraordinare ale moscoviţilor. „Când este împuşcat un rus, spunea marele căpitan, trebuie să-l împingi, pentru a-l doborî la pământ". Aceşti oameni sunt îmbrăcaţi în largi mantale gri, plisate la talie şi cu epoleţi roşii pe care este scris cu galben numărul 33. Deasupra se încrucişează pe piept două băieri ale glugii (*bachelik*) din lână galbenă. La centură sunt agăţate două cartuşiere, iar pantalonii sunt băgaţi în cizmele lungi până la genunchi, confecţionate din piele rusească, atât de fină, cu un miros specific.

Ofiţerii acestui regiment au avut norocul de a găsi în mijlocul pădurii o construcţie rotundă, care servea altădată drept pavilion de vânătoare, pe podeaua căruia şi-au aşezat paturile modeste şi cuverturile de campanie aruncate pe grămezi de fân. Toţi aceşti ofiţeri poartă în timpul marşului mantaua rulată în bandulieră, iar la spate o mică raniţă din piele cu lenjerie de schimb. Drept arme au o sabie curbată şi un revolver cu o centură în culori naţionale, atârnată de gât. Nimic mai simplu şi mai afectuos decât cordialitatea militară cu care am fost întâmpinaţi de aceşti ofiţeri, care suportă toate asprimile vieţii soldaţilor lor, făcând pe jos, în medie, 50 de verste[75] pe zi, atât sub razele arzătoare ale soarelui şi a prafului înecăcios, cât şi în noroaiele adânci şi groase.

În momentul sosiri noastre, muzicienii, îmbrăcaţi în // bluze de pânză, aflaţi p. 76
sub un mănunchi de arbori, au început să cânte arii naţionale, pentru a ridica moralul soldaţilor şi a le aminti de patria lor. La ordinele ofiţerilor, cei mai buni dansatori ai regimentului sunt chemaţi şi execută *treapka*, sau dansul naţional al ţăranilor ruşi.

Nimic mai uimitor şi mai original decât acest dans în ritm rapid, a cărei măsură aminteşte de cea a farandolei. Fiecare îl dansează în modul său: unii cu mâinile pe şolduri, bătând alternativ tocurile tovarăşilor lor; alţii făcând giumbuşlucuri ca maimuţele, făcând grimase şi contorsiuni, spre marele amuzament al asistenţei; alţii sărind în patru labe. Am remarcat unul care mergea în mâini, cu picioarele în aer timp de mai multe minute şi care ar fi putut rivaliza cu un clovn. Acest dans încurajat de ofiţeri şi ordonat de aceştia, nu numai că ridică moralul trupei, dar este şi un excelent exerciţiu. În spatele acestui regiment ambulanţele şi chesoanele ce transportă cartuşele de rezervă, cu steaguri albe, stau pe lângă biserica în construcţie din Băneasa. O linie de sentinele, pe care am văzut-o la sosire, există şi la ieşire şi îi împiedică pe curioşi şi pe negustorii evrei să se strecoare în tabără.

Întorcându-mă în Bucureşti am vizitat faimosul târg de Moşi, astăzi fiind ziua
cea mai importantă: se aşteaptă vizita prinţului şi a // marelui duce; astfel că p. 77
începând cu şapte seara toată populaţia se îndreaptă spre târg: aristocraţia în trăsuri de gală, în care alături de vizitiul lipovean îmbrăcat în manta lungă rusească,

[75] O verstă = 1, 071 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

plisată în talie şi ornată cu clopote aurii, se află un albanez cu mustaţa zbârlită, cu un fes pe cap şi cu o fustanelă albă, plisată. Burghezia şi alţi oameni sosesc pe jos, îmbulzindu-se în cafenelele şi cârciumioarele de pe margine. Numeroşi jandarmi din gardă încearcă să menţină ordinea în mijlocul acestei amestecături de echipaje şi plimbăreţi.

Spre orele opt seara, strigătele entuziaste anunţă sosirea iluştrilor oaspeţi, care sunt aşezaţi într-un landou, prinţul Carol pe bancheta din faţă, în fund, prinţesa Elisabeta, având la stânga sa pe marele duce Nicolae, sosit la orele patru şi jumătate din Ploieşti. Prinţesa este îmbrăcată pentru această plimbare în costum naţional: costum atât de încântător încât voi încerca să-l descriu spre bucuria cititorilor. Costumul se compune dintr-o fustă de lână neagră şi roşie, acoperită de broderii masive de mătase colorată, împodobită cu paiete argintii, cu un şorţ în nuanţe vii şi strălucitoare şi ornat cu aceleaşi broderii. Corsajul constă într-o cămaşă de mătase albă, acoperită în întregime de bucăţele de aur şi de argint, care alcătuiesc desene originale şi care strălucesc în mii de scântei. Pe cap are o mică
p. 78 tocă de pânză roşie cu desene aurite // prinsă de păr cu paiete, pe deasupra căreia este aruncat un voal subţire de mătase, cu fire de aur şi de argint, ce coboară pe gât şi umeri.

Ploieşti, 25 mai

De la Bucureşti la Ploieşti, unde am sosit astăzi de dimineaţă am putut remarca câtă vigilenţă şi prudenţă depune armata rusă, pentru a proteja calea ferată. În fiecare gară sunt aşezate una sau două companii de infanterie. La fiecare pod şi şosea este stabilit un mic post de opt oameni şi un sergent, cu corturile puse de-a lungul drumului, cărora le este ataşat un cazac, care serveşte drept ştafetă pentru staţia următoare, în caz de nevoi urgente. În gara din Ploieşti zgomotul şi agitaţia este extraordinară. Trenul nostru s-a intersectat cu unul ce aducea un regiment de infanterie. Oamenii aşezaţi în vagoane de marfă, pe paie, ocupau chiar şi scările; pe vagoanele platformă sunt încărcate carele regimentului şi chesoanele de cartuşe, păzite de o santinelă cu arma la picior. Un pic mai departe un tren încărcat cu provizii şi cu biscuiţi, venea de la Odessa şi era oprit, aşteptând să i se dea plecarea. Mai departe jandarmii călare din gardă, cu uniforme albastru deschis, garnisite cu eghileţi albi şi husarii ale căror dolmane albastru închis cu trese albe şi cu pantaloni roşii amintesc de uniforma regimentului 5 al husarilor noştri, îşi
p. 79 îmbarcă caii, care // se cabrau şi aruncau cu copitele înapoi, aşteptând saboţii şi băteau pe planşeul sonor al vagoanelor.

Pe drumul spre gară defila un interminabil convoi militar compus din căruţe la care erau înhămaţi unul sau doi cai, iar cel din stânga purta deasupra gâtului un semicerc de lemn sculptat, vopsit, garnisit cu clopoţei care se ataşau brancardelor. Acest convoi se deplasa încet, printre făgaşele şi gropile, care formau, după cum se ştie, toate drumurile în România, sub paza cazacilor aşezaţi pe micii lor cai, aproape acoperiţi în întregime de mantaua gri a călăreţilor şi ale căror siluete se detaşează atât de bine pe fondul strălucitor al orizontului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sosirea țarului la Ploiești

Țarul la Ploiești. Decorarea orașului. La gară. Clerul. Garda de onoare. Pâinea și sarea. Generalul Florescu[76]. Statul major rus. Sosirea trenului imperial. Alexandru al II lea[77]. Recepția. Trăsura împăratului. Escorta. Plecarea spre oraș. La cartierul general. Aranjarea pieselor. La marele duce Nicolae. Prânzul. Capela de campanie. Parada escortei gărzii. Tipuri de uniforme.

Ploiești, 6 iunie, miezul nopții

Împăratul Rusiei a sosit astăzi la Ploiești, unde a fost întâmpinat cu entuziasm. De la orele patru după-amiaza, trupele au început să se pună în mișcare și să formeze un gard viu pe drumul ce ducea la gară. Pe toate // edificiile publice și p. 81
la ferestrele multor particulari flutură drapele în culorile românești și rusești. La ieșirea din oraș se ridică un arc de triumf din flori, ce are în mijloc un medalion cu inițialele țarului. De la acest loc până la gară, voluntarii legiunii bulgare sunt așezați fără arme pe partea stângă a șoselei, formând un gard viu. În față, din loc în loc, jandarmi călare, cu caschete albe pe capete și îmbrăcați în tunici albastru deschis, cu eghileți albi, supravegheau mulțimea. La orele șase toate autoritățile civile și militare din Ploiești, ofițerii, generalii marelui stat major rus, aghiotanții lor s-au reunit pe peronul gării, așteptând trenul imperial, a cărui sosire este anunțată la orele șapte. Puțin înainte de acest moment, o mulțime numeroasă s-a adunat în jurul gării, sub supravegherea jandarmilor călare. Acoperișul a dispărut literalmente sub mulțimea steagurilor. Pe peroane sunt așezate din loc în loc bețe purtând steaguri, care au în centru un medalion cu o coroană imperială și cu inițialele împăratului. Stâlpii sălii de așteptare sunt împodobiți cu lungi ghirlande de flori și un covor lung este desfășurat de la peron la sala de așteptare, transformată în salon de primire, ai cărei pereți sunt acoperiți cu stofă verde și drapele. În această sală se afla episcopul din Ploiești //, preoții, toți îmbrăcați în p. 82
cape și dalmatice[78] din pânză <împodobită> cu aur și argint, cu voaluri lungi negre ce acoperă boneta cilindrică din catifea albă. Douăsprezece tinere fete poartă costum național: cămăși de mătase albă, cu paiete din aur și argint, fustă și șorț de lână neagră, în întregime acoperite de broderie de mătase de toate culorile, la gât au o eșarfă în culorile românești, iar în mâini au buchete mari de flori, pe care vor să le dăruiască împăratului. Pe coridoare și la intrarea în sală se află cazacii din gardă în magnificele lor costume de gală și nemișcați ca niște statui. Pe peron serviciul de

[76] Ion Emanoil Florescu (1818–1893), general și om politic român, ministru de Război și șef al Marelui Stat Major. A avut o contribuție decisivă la Legea pentru organizarea puterii armate (1874).

[77] Alexandru al II-lea Nicolaevici (1818–1881), împărat al Rusiei (1855–1881).

[78] Veșmânt lung bisericesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

onoare este făcut de o companie de bulgari ce au steagul recent primit de la oraşul Samara. Alături se află muzicanţii unui regiment de infanterie, oameni ce au pe cap chipiuri albe şi purtă pe umeri şiraguri albe şi roşii. Pe o masă de acaju este depus un mare platou de argint cu două mânere, pe care se află o pâine mare, un crucifix cu coroana imperială făcut din granate şi o solniţă din argint cu sare simbolul ospitalităţii, pentru a le fi oferite ţarului.

În mulţimea demnitarilor, care înconjoară peronul, l-am văzut pe generalul Florescu, adevăratul organizator al armatei române, cu marele cordon roşu cu
p. 83 panglici galbene al ordinului Sf. Ana pe uniforma sa de general de divizie; // pe domnul Dimitrie Brătianu[79], prefectul de Ploieşti, vechi căpitan de stat major şi purtând pe tunica sa crucea legiunii de onoare, pe care a câştigat-o în războiul din 1870–1871, în timpul în care era aghiotantul generalului Faron[80]; pe dl. Filipescu[81], vechi mareşal al palatului, care are reverul hainei plin de decoraţiile, care i-au fost date în diferitele misiuni diplomatice, pe care le-a îndeplinit atât de strălucit; colonelul Filipescu[82], colonel onorific al unui regiment de husari, vechi aghiotant al lui Lüders[83] în războiul din 1853–1854 de la Dunăre; generalul Zefcari ataşat al marelui duce. Toţi ofiţerii ruşi sunt îmbrăcaţi în tunică de pânză verde şi poartă o mare centură de argint, întreţesută de fire negre şi galbene şi terminată cu două mari ghinde care lovesc teaca sabiei. Îi remarc printre ei pe generalul Ignatiev[84], foarte surâzător şi înconjurat de lume; generalul Tolstoi[85], generalul Hall, cei doi prinţi Wittgenstein[86], aghiotanţii ţarului; pe prinţul Cerkaski[87], şeful cancelariei, dl. Kitrowo, un preot, căruia nu-i cunosc numele, care purta în jurul gâtului cordonul Sfânta Ana şi pe piept medaliile din războiul din campaniile din Caucaz şi Crimeea; un domn al palatului, pe cap cu un tricorn şi îmbrăcat în tunică verde acoperită pe piept şi pe laturi de mari trese de aur şi cu pantaloni de caşmir alb, cu dungă de aur etc. Pe lângă strălucirea broderiilor şi a eghileţilor, a uniformelor în
p. 84 culori stridente // de galben, roşu, albastru deschis, cu panaşe enorme de toate culorile, a ataşaţilor militari suedezi, danezi şi austrieci, uniforma sobră şi severă a ataşatului nostru militar, colonelul Gaillard, contrastează fericit.

La orele 7 şi 45 sirena trenului imperial, anunţă apropierea acestuia de gară. Trupele prezintă armele. Drapelul se înclină, se intonează imnul imperial, toate mâinile se ridică la viziera cascheteloi, iar la coborârea ţarului pe peron izbucnesc urale asurzitoare. După ce a trecut în revistă compania bulgară, ţarul, avându-l la

---

[79] Dimitrie Brătianu (1818–1892), diplomat şi om politic român, prim-ministru şi ministru al Afacerilor Străine.

[80] Joseph Faron (1819–1891), general francez.

[81] G.C.Filipescu, mareşal al Palatului.

[82] Nicolae Filipescu colonel.

[83] Alexander Nicolaevici von Lüders (1790–1874), general rus, comandant al trupelor ruseşti în Principate (1848–1855).

[84] Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), general şi diplomat rus, reprezentantul Rusiei la negocierile Congresului de pace de la Paris (1856) şi la cele de la San Stefano, guvernator al provinciei Nijni Novgorod.

[85] Nikolai Mateevici Tolstoi (1802–1879), general.

[86] Émile Sayn-Wittgenstein-Berlebourg (1824–1878).

[87] V. A. Cerkaski (1830–1891), general rus, comandantul administraţiei civile în Bulgaria (1877–1878).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

stânga sa pe marele duce Nicolae, fratele său, s-a îndreptat rapid spre autoritățile române, care îl așteptau la intrarea în sala de recepție. Țarul poartă caschetă albă și o tunică lungă de stofă verde, fără ornamente și broderii, cu mici eghileți auriți, iar la gât cu crucea în email albastru a ordinului Sfântului Andrei.

Împăratul Alexandru, pe care l-am văzut la Paris în 1867, a îmbătrânit puțin. Distincția și amabilitatea sa i-a cucerit pe parizieni, cu ocazia vizitei sale la Expoziția universală[88]. El, împreună cu fratele său, sunt înalți și sunt demni fii ai tatălui lor, împăratul Nicolae, reputat pentru frumusețea sa, trecând unul dintre cei mai bine bărbați ai timpului său. În spatele țarului sunt cei trei fii, țareviciul[89] // cu p. 85
marii duci Serghei[90] și Vladimir[91], fii marelui duce Nicolae, prințul Gorceakov[92], miniștrii, Casa militară, baronul Stuart[93], consulul Rusiei la București, miniștrii Brătianu[94] (de finanțe) și Kogălniceanu[95] (afaceri străine).

Ajungând în fața autorităților române, țarul l-a zărit pe generalul Florescu și i-a întins mâna dreaptă zicându-i: „Încântat să vă văd, generale" și în același timp a întins cealaltă mână colonelului Gaillard, care se găsea în fața autorităților din Ploiești, prezentându-i-l pe Kogălniceanu; primarul a rostit cuvintele de bun sosit în română și i-a oferit împăratului pâinea și sarea, puse pe platoul de care am povestit, purtat de consilierii municipali.

Aceeași primire cu același ceremonial, i-a fost făcută de comitetul bulgar, care era puțin mai în spate. În sala de primire, episcopul și clerul au cântat în onoarea țarului, căruia tinerele fete i-au oferit flori.

După prezentarea autorităților civile și militare, țarul s-a îndreptat spre peronul unde îl aștepta trăsura; pe capră era un vizitiu cu barbă lungă, nemișcat, ce ținea frâiele și era îmbrăcat în costum național. Avea pălăria joasă, teșită în formă de pâlnie, o cămașă lungă, plisată în talie, cu mici clopoței de aur, cu mânecile de catifea neagră. Cei doi cai magnifici, din rasa Orlov, cu coamă lungă și cu harnașament negru, cu hamuri de piele, acoperite cu mici plăci de aramă. Numai coroanele // aurite de pe felinare indicau destinația acestei trăsuri. p. 86

Țarul, care și-a aruncat mantaua pe umeri, a luat loc în trăsură, avându-l la dreapta sa pe fratele său, Nicolae, în mijlocul uralelor prelungite ale statului său major și a pornit în mare galop spre Ploiești, escortat de un pluton de cazaci, cu puștile pe umăr, puse în teci de piele păroase. În a doua trăsură, la care erau înhămați patru cai de război, iar căciula vizitiului era ornată cu pene de păun, s-a așezat țareviciul. Toate trăsurile aflate pe peron au fost luate cu asalt de generali și de aghiotanții lor. Momentul plecării a fost impresionat cu toate aceste splendide

[88] Referire la Expoziția universală de la Paris din anul 1867.

[89] Referire la Alexandru al III-lea (1845–1894), țar al Rusiei (1881–1894).

[90] Serghei Alexandrovici Romanov, mare duce (1857–1905), fiu al țarului Alexandru al II-lea și frate cu țarul Alexandru al III-lea.

[91] Vladimir Alexandrovici Romanov, mare duce (1847–1909), fiu al țarului Alexandru al II-lea și frate cu țarul Alexandru al III-lea.

[92] Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), diplomat și om politic rus, reprezentantul țării sale la Congresul de pace de la Paris (1856), cancelar al Rusiei în timpul lui Alexandru al II-lea, ministru de externe.

[93] Dimitri Stuart, consulul rus la București.

[94] Ion C. Brătianu (1821–1891), premier și ministru de finanțe.

[95] Mihail Kogălniceanu (1819–1891), istoric, om politic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

atelaje puse în mişcare, cu bidivii care se cabrau, băteau pământul cu copitele; apoi toate aceste trăsuri: droşti, călești, troici cu cei trei cai, dintre care cel din mijloc poartă deasupra capului un semicerc de lemn pictat, aurit şi ornat cu clopoței, mânați cu o siguranță extraordinară de vizitii, toate acestea urmează atelajul împăratului, învăluite în praf. Pe tot drumul au fost ovații, iar împăratul a trecut printre gărzile aşezate de-a lungul şoselei, fiind bombardat cu flori de către doamnele din Ploieşti, care au umplut trăsura imperială de un adevărat pat de flori. Ajungând la casa Nicolescu, transformată în cartier general, țarul a fost primit de
p. 87 Ştefan // Belio[96], senator, în calitate de comisar general însărcinat cu instalarea Majestății Sale, care îi înmânează acestuia un minunat buchet de flori, în timp ce proprietarul casei, dl Nicolescu îl primeşte cu pâine şi sare, urându-i bun venit.

De dimineață drapelul comandantului-şef flutură pe casa țarului, iar pe cea a marelui duce Nicolae un fanion alb înalt, în centru cu un vultur negru, pe un fond auriu. Împăratul, care era obosit după drumul lung şi căldura toridă, s-a retras în apartamentele sale, unde a luat ceaiul.

Casa unde stă împăratul în timpul sejurului său la Ploieşti aparține, aşa cum am mai spus, dlui Nicolescu, iar interiorul a fost amenajat cu mult bun gust şi confort, fapt ce face onoare dl Belio, al cărui nume este cunoscut la Paris[97].

Este de necrezut că dl Belio a reuşit, cu atât de puține resurse şi cu mobilele alese piesă cu piesă, să creeze un interior demn de un oaspete imperial. Judecați.

Această locuință ca toate celelalte româneşti se compune dintr-un parter aşezat la un metru deasupra bucătăriilor, care se află la subsol. O scară largă din marmură de Carpați şi acoperită de un acoperiş de sticlă, dă spre o largă sală de
p. 88 primire, comunicând totodată cu o cameră // unde stau oamenii împăratului şi un cabinet al ofițerului de serviciu. Intrând în apartamentele țarului, întâlnim mai întâi un salon mic, rafinat, amenajat în stil turcesc, cu o estradă şi un divan circular. Pereții şi mobilele sunt acoperite cu stofe orientale în nuanțe vii şi strălucitoare, garnisite cu franjuri şi ciucuri de mătase. Galeria ce susține perdelele şi cornişele sunt aurite, încrustate cu semiluni şi stele. În mijlocul estradei este pusă o masă mică rotundă, pentru cafea, care are un vas de alabastru, pe pereți sunt puse portretele lui Nicolae I şi ale prințului Carol. Din acest salon trecem în cabinetul de lucru, cu mobilă de stejar şi damasc roşu. Urmează apoi marele salon de recepție, cu fotolii şi canapele de lemn aurit cu garnitură de satin albastru, dulapuri încrustate cu carapace de broască țestoasă şi aramă, pereții fiind acoperiți de oglinzi teşite; un mare portocal cu flori se află în intrândul unei ferestre şi înmiresmează toată încăperea cu mirosul său suav şi pătrunzător. În spatele acestei camere se află dormitorul împăratului, cu un şifonier cu oglinzi şi o altă oglindă cu încrustații Boule. Perdelele şi mobilele sunt din satin bleu, ca în salon. În plafon, suspendată de patru lanțuri aurite se află o veioză turcească în formă de minge, de
p. 89 opal bleu şi încrustată de mici puncte de // aramă. De notat, că țarul nu a folosit patul care i s-a pregătit, ci s-a culcat în patul de campanie, pe care îl poartă peste tot cu el. Sufrageria, este asemenea cabinetului de lucru, mobilată cu piese din

[96] Ştefan Bellu senator.

[97] Referire la George Bellu, fratele lui Ştefan, care a trăit la Paris, unul dintre protectorii impresioniştilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

stejar, iar la masă pot fi așezate șaisprezece tacâmuri. Acolo, țarul cu familia sa și cu cei apropiați servesc masa. Cât despre ofițerii din escortă, o masă cu cincizeci de tacâmuri le-a fost pregătită în sala prefecturii. În fața acestei clădiri au fost construite trei lungi barăci din lemn, măsurând fiecare 90 de metri lungime și adăpostind patru sute de cai. În alte hangare sunt ținute vagoanele trenului imperial, lângă care se plimbă sentinele legiunii bulgare. Numai într-un singur hangar am numărat douăsprezece minunate călești și berline de călătorie, vopsite în negru.

Serviciile sunt încredințate celor de la grajdurile imperiale, care poartă o tunică verde cu revere de stofă roșie înconjurate de un cordon aurit, pe care este așezată o broșă cu vulturul bicefal. În fața acestor barăci s-a construit o mare bucătărie, pentru a servi ofițerilor din suita imperială. Cât despre marele duce Nicolae și statul său major, ei mănâncă într-o sală la primul etaj al Academiei. Masa poate primi aproape cincizeci de persoane și are forma unei potcoave. Marele duce se află în centru având în fața lui pe generalul Napokoicinski, șeful statului major al armatei. La unul din colțuri // se p. 90
află fiul său[98] și aghiotantul acestuia. Aproape de intrare se află o masă, pe care sunt așezate aperitivele care se mănâncă în picioare. Marele duce este simplu în obiceiurile sale; mesele sale nu durează mai mult de o jumătate de oră și se compun numai din supă, un fel de carne și un altul de legume. La desert marele duce care nu fumează își invită ofițeri să-și aprindă țigările și să bea cafea. În toate serile, marele duce care este mare amator de muzică, ascultă o orchestră de țigani, care cântă sub ferestrele sale. În curtea acestei clădiri este așezat un cort care servește de capelă de campanie statului major. Acest cort în formă de paralelogram, este înconjurat de o bandă de pânză mărunțită și are deasupra o cruce greacă de aramă aurită. Interiorul cortului este separat în două părți de un perete de lemn sculptat, purtând patru mari portrete de sfinți, pictate pe fond aurit și în fața cărora ard două lumânări. Un covor frumos acoperă podeaua. Într-un colț, pe o estradă împodobită cu un covor albastru cu o cruce de aur este expus un frumos triptic în argint bătut și cizelat, reprezentându-l pe Sfântul Gheorghe, patronul militar al Rusiei și pe alți doi sfinți. Deasupra tripticului este fixată o cruce a Sfântului Gheorghe în email alb și aur, în jurul căreia este înfășurat cordonul de mătase galbenă cu raze negre al ordinului militar.

Ploiești, 7 iunie p. 91

Astăzi dimineață am avut un spectacol dublu: sosirea prințului Carol de România și parada gărzii imperiale. Către orele 11 și 50 minute, marele duce Nicolae a sosit călare, însoțit de o escortă de cazaci și s-a așezat în fața cartierului imperial. Chiar în același timp, prințul Carol a sosit de la gară într-o troică cu trei cai alături de fiul marelui duce Nicolae. În curte și pe peron țareviciul și cei doi frați ai săi, Serghei și Vladimir îl primește și îi urează bun sosit. În momentul în care prințul Carol pătrunde în peristil țarul avansează în fața lui și îl îmbrățișează afectuos.

Împăratul și gazda sa, intră în apartamentele majestății sale și numeroasa asistență de generali și ofițeri se răspândește în direcți diferite, pentru a dejuna, unii la prefectură, alții la Academie. Către 12 și un sfert marele duce Nicolae încalecă și de departe se aude muzica diviziei 5, ce preceda escorta gărzii imperiale, care sosea

[98] Referire la Nicolai Nicolaevici Romanov (cel tânăr, 1856–1929), general rus, comandantul suprem al armatei ruse pe frontul din răsărit în Primul Război Mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

în gară. Împăratul, cei trei fii, prințul Carol ies, încalecă se îndreaptă spre trupe, care sunt aranjate ca în timp de luptă, plecând din strada Sfântul Nicolae. Ajungând aici, prinții se opresc, în timp ce împăratul păşeşte singur în fața escortei sale, care îl
p. 92 primeşte cu urale frenetice; apoi, luând // comanda se aşează în frunte, urmat de colonelul Ozerov, şeful trupei şi doi trompetişti <ai regimentelor> de lăncieri şi cazaci.

Ajungând în fața prinților, care îi salută cu mâna la caschetă, aceştia se alătură împăratului şi toți împreună, mărşăluiesc până la cartierul imperial, în curtea căruia intră şi asistă la defilarea gărzii de onoare.

Trupa compusă din soldații tuturor regimentelor de gardă, ne arată ce magnific este acest corp de elită. Ea se compune din 273 infanterişti, 9 ofițeri de infanterie, 93 de soldați şi 3 ofițeri de cavalerie; 43 de artileriști; 47 de geniști. În față avansează infanteria, soldații au capul acoperit de o cască din piele, pe care se află o grenadă aurită. Printre ei se remarcă un pluton de grenadieri din regimentul Pavlovski[99], pe cap cu legendarele chivere placate cu aramă de formă triunghiulară, ca în timpul împărătesei Caterina[100]; apoi vin cavalerii pe caii lor minunați; cuirasierii îmbrăcați în alb, pe cap cască ascuțită şi purtând lănci în culorile regimentelor; dragonii cu chivere joase şi săbii suspendate precum cazacii; grenadierii călare, a căror cască de fier este împodobită de un enorm şnur pus transversal, în formă de semilună, husarii roşii şi verzi, unii cu carabine, alții cu lănci; lăncierii cu caschetă din piele prelucrată; cazacii
p. 93 de pe Don şi din Caucaz, a căror uniformă deja am descris-o. După defilarea gărzii // de onoare, împăratul şi suita sa au descălecat şi s-au retras în apartamentele lor. La orele două şi jumătate, prințul Carol s-a întors la Bucureşti. Se spune că împăratul trebuie să se ducă mâine în acest oraş, pentru a-i întoarce vizita de astăzi.

p. 94

Capitolul IX

Țarul la Bucureşti

Împodobirea gării. Arcul de triumf din strada Târgoviştei[101]. Marseilleza română. *Palatul prințului din România. Trenul imperial. Vizitii ruşi.* Cortegiul împăratului. Entuziasmul populației. Ploaia de aur. Grădina hotelului Moldova. Vântul din Carpați. Câmpul gărzii. Marşul cazacilor roşii ai împăratului. Uniforme, echipamente şi harnaşamente. Plecarea de la Ploieşti. Trenuri de artilerie de asediu şi de pontonieri.

Bucureşti, 8 iunie

Țarul soseşte astăzi în Bucureşti pentru a întoarce vizita făcută ieri de prințul Carol şi a fost primit foarte călduros de către populație, fapt care l-a emoționat mult
p. 95

[99] Regiment rus de gardă, creat de Pavel I al Rusiei în 1796.
[100] Ecaterina cea Mare (1729–1796), împărăteasă a Rusiei 1762–1796.
[101] Redenumită în 1878 Calea Griviței.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe Majestatea Sa. În drumul pe care l-am făcut astăzi de la Ploieşti // la Bucureşti am văzut gările intermediare împodobite cu ghirlande de flori şi pavoazate cu drapele româneşti şi ruseşti. Toate sentinelele sunt în mare ţinută, iar din loc în loc sunt aşezaţi cazaci cu lăncile alături.

Când am sosit în Bucureşti, la orele 10 şi jumătate, se lucra încă pentru terminarea ornamentării gări şi a străzilor Târgovişte şi Mogoşoaia[102], pe unde ar trebui să treacă ţarul, pentru a se duce la palatul prinţului Carol. Pe peroanele gării ca şi pe zidurile acesteia sunt drapele mari în culorile tuturor ţărilor, iar frontispiciul din sticlă are pe el un medalion mare reprezentând vulturul negru bicefal şi un grup de drapele ruseşti. În curte sunt amplasate numeroase catarge cu steaguri. Toate casele particulare sunt decorate cu drapele ruseşti şi româneşti şi garnisite cu bogate tapiserii originale, în culori strălucitoare. Pe strada Târgovişte se află un prim arc de triumf făcut din flori, nu departe de Şcoala militară, a cărei faţadă străluceşte de luminile aruncate de lăncile, săbiile, puştile, căştile şi cuirasele dispuse ca trofee în panoplie. La colţul acestei străzi şi a străzii Mogoşoaia, un negustor entuziast a pus în faţa prăvăliei sale, înconjurată de flori, o pictură pe sticlă, reprezentând o oribilă // femeie, care flutura un drapel, pe care a scris p. 96
Marseilleza română. Mă îndoiesc că majestatea sa a zărit în trecerea sa acest semn de bun venit; în orice caz aceasta ar fi trebuit să-l distreze. Pe strada Mogoşoaia a fost ridicat un al doilea arc de triumf din flori, iar la intrarea în palat, unde serviciul de primire este făcut de vânătorii de munte, au fost ridicate alte două arcuri. Remarc în trecere, de la înălţimea peronului, elveţianul în haină lungă galonată, cu o pălărie în colţuri ridicate şi ţinând în mână un baston lung cu terminaţii de argint. Pe tot drumul pe care trebuie să meargă ţarul sunt înşiraţi jandarmi din gardă pe jos şi călare.

La orele 11 şi un sfert am auzit de departe goarnele celor de la barieră anunţând sosirea trenului imperial, zărindu-se imensa locomotivă pavoazată cu drapele şi ghirlande de flori. După ce a ascultat în salonul de primire discursurile şi urările de bun venit ale autorităţilor din Bucureşti, ţarul s-a îndreptat spre ieşirea gării, primeşte pâinea şi sarea oferită de o deputăţie de vizitii ruşi din oraş. Când Majestatea Sa imperială a apărut pe peronul curţi exterioare, trupele prezintă armele, drapelele sunt aplecate, tobele bat pe câmp şi se aud imense urale de bun venit. Cortegiul se pune apoi în mişcare spre palat // în ordinea următoare: în faţă p. 97
un pluton de jandarmerie; în spate doi vizitii conduc un landou tras în stil Daumont de patru cai, unde se găseşte ţarul, care are la stânga sa pe prinţesa Elisabeta, iar pe bancheta de faţă se afla ţareviciul şi marele duce Vladimir; în spatele acestei trăsuri merge un strălucitor stat major. Urmează un al doilea landou cu marii duci Serghei şi Nicolae, având-l în faţă pe prinţul Carol. În cea de-a treia trăsură merge marele duce Nicolae şi cei doi prinţi de Leuchtenberg[103]. Apoi urmează miniştri, casa militară a împăratului etc. Astăzi împăratul, fii săi şi prinţii, poartă toţi tunici verzi cu marele cordon albastru deschis al Sfântului Andrei, iar în jurul gâtului colierul

[102] După înfrângerea turcilor în războiul din 1877–1878 s-a numit Calea Victoriei.

[103] Probabil se referă la Eugen Maximilianovici (1847–1901) şi Serghei Maximilianovici (1849–1877). Ultimul a murit în războiul din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

de argint cizelat al acestui ordin imperial. Pe tot drumul de la gară la palat, cortegiul a fost întâmpinat de lungi ovații. Peste tot mulțimea strigă entuziasmată la trecerea țarului. De la ferestre cade o veritabilă ploaie de flori, buchete și coroane aruncate de doamnele române, care au îmbrăcat cu această ocazie costume naționale.

În strada Mogoșoaia, doamnele care se aflau la ferestrele casei colonelului Algiu[104] au aruncat deasupra trăsurii imperiale o ploaie de paiete de aur. La amiază cortegiul ajunge la palat, unde pe prinț și pe oaspeții săi nobili îi așteaptă un prânz splendid. La orele două, țarul și familia sa se duc la gară, acompaniat de prinț și
p. 98 prințesă // și de același convoi, care i-a însoțit la sosire. Trenul imperial își reia la orele două și un sfert, drumul spre Ploiești.

Ploiești, 14 iunie

Operațiile armatei ruse par a intra într-o nouă fază și toată lumea crede că mișcările prudente ale trupelor, care s-au poziționat de-a lungul Dunării, vor fi urmate cu siguranță de o ofensivă energică și viguroasă. În seara trecută, odată cu sosirea mea la Ploiești, totul arăta că se pregătește o plecare imediată. Ofițerii din marele stat major, pe care i-am întâlnit în grădina hotelului *Moldova*, mi-au spus că au fost avertizați, pentru a se pregăti de plecare. Ieri ziua a fost calmă, nu se întrezărea o plecare imediată, iar când am trecut după-amiaza prin fața cartierului imperial, totul era calm și liniștit. Doi cuirasieri din garda regimentului împărătesei, îmbrăcați în tunică albă și galoane albastru deschis, cu revolverul într-o parte și cu sabia la șold, urcau scara de la intrare, iar de la una din ferestre au fost salutați de aghiotantul împărătesei. Țarul, care trebuia să facă în acea zi vizita la București, nu a putut să onoreze invitația prințului Carol, fiind ușor indispus de schimbările bruște de temperatură din Ploiești. Ziua este o căldură sufocantă, chiar sub largile
p. 99 tunici de pânză albă, pe care toată lumea le-a adoptat // în armata rusă, iar seara trebuie să te îmbraci bine, pentru a face față vântului glaciar care suflă dinspre Carpați, ale căror creste sunt încă acoperite de zăpadă. Pe de altă parte, țarul a primit chiar în acea zi vestea morții cumnatului său, ducele de Hesse, fratele împărătesei[105] și este în doliu timp de zece zile. După ce am depășit casa unde stătea împăratul, m-am retras la umbra unor arbori sub care stătea și detașamentul gărzii imperiale. Acolo în timp ce desenam acești solizi și frumoși soldați îmbrăcați în întregime în alb, ale căror siluete se detașează pregnant pe fondul verde al frunzișului, m-am întâlnit cu domnul Makarov, desenatorul atașat marelui duce Nicolae, care mi-a spus că a primit ordin să plece mâine cu mai mulți ofițeri, dar că nu știe unde și nici tovarășii săi de drum nu au habar. Seara alți ofițeri mă anunță că mâine dimineață la orele șase trebuiau să se afle în gară, călare, echipați, pentru plecare. Astfel că dimineață am ajuns la gară, pentru a lua trenul ce sosea de la Iași

[104] Ion Algiu (1834–1904), general român, participant la războiul de independență în calitate de locotenent-colonel, șef de stat major al diviziei comandate de Mihail Cerchez. La 28 noiembrie 1877, Batalionul 1 din Regimentul 6 infanterie de linie (subunitate aflată sub comanda sa) intră în Plevna, el fiind numit primul comandant al garnizoanei orașului Plevna.

[105] Maria de Hesse și Rin, împărătească sub numele de Maria Alexandrovna (1824–1880).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi se oprea la Ploieşti timp de şapte ore. Un regiment de infanterie ce a stat pe drum în timpul nopţii, a luat armele. Oamenii rulează mantalele largi gri în care au dormit şi le trec în bandulieră, deasupra raniţei. Corturile sunt strânse, pliate şi puse în micile căruţe de lemn // pictate în flori strălucitoare, care urmează fiecare p. 100
regiment. În faţă escadronul 1 şi 2 al regimentului 1 cazaci din garda liniei Donului se aşează în linie de luptă, în faţa gării. Toţi aceşti cavaleri de elită au pe cap un calpac acoperit cu o pânză impermeabilă, de formă cilindrică evazată, în formă de vază de flori, pe care este înscris cu galben, numărul fiecărei sotnii. Acest calpac se poartă înclinat, pe urechea dreaptă şi contrabalansează enorma coamă a părului, pe care fiecare cazac o poartă pe tâmpla stângă. Sunt îmbrăcaţi în tunică albastră, pe gât, cu revere galbene. Pe piept se încrucişează cartuşierele din piele albă, mica cutie de aramă, în care se găseşte grăsimea necesară pentru întreţinerea armelor şi lunga teacă de piele neagră, unde este închisă carabina Berdan, care se poartă în bandulieră. Au şi o lance lungă de cinci metri, al cărui lemn este pictat în roşu sau albastru, după culoarea epoleţilor soldaţilor. Hamurile sunt lejere şi acoperite cu mici bucăţi de aramă curăţată şi strălucitoare. În spate desagi din pânză albă, în care fiecare cavaler îşi pune ceainicul de aramă, îndoit şi uzat. În faţa celor două escadroane mărşăluiesc muzicanţii cu tunica acoperită de galoane şi de ecusoane din lână galbenă, iar instrumentele sunt ţinute alături de distincţiile ce au aceeaşi culoare.
În centrul coloanei drapelul se poartă, închis în husa sa impermeabilă, iar // deasupra p. 101
are un vultur bicefal de argint, ce stă pe o cruce a Sfântului Gheorghe, acordată regimentului, pentru serviciile sale. În fiecare echipă, un cavaler are atârnată la şa o lopată cu bâtul lung, al cărei fier este închis într-un etui de piele netăbăcită. Pe flancul coloanei, ofiţerii, care au la talie o centură de mătase albastră, galopează pe caii lor, iar şeile sunt acoperite cu un covor roşu, tivit cu argint. După această coloană de cavalerie, ajung la gară călare, în ţinută de marş, ataşatul nostru militar colonelul Gaillard, delegatul Muntenegrului, voievodul Radonici şi mai mulţi ofiţeri din marele stat major. Generalul Hall, care li se alătură, le spune că au de făcut 25 de verste călare şi imediat se vor întâlni cu trăsurile imperiale.

În trenul spre Bucureşti se găsesc numeroşi ofiţeri de la statul major al marelui duce Nicolae, care cu siguranţă cunosc scopul călătoriei lor. Astfel primul eşalon al cartierului general se pune în mişcare; dar unde şi cu ce scop nimeni nu ştie. Nimic mai admirabil decât liniştea în care se fac mişcările armatei ruse şi mai ales cât de bine este păstrat secretul acestora. În afară de marele duce, şeful de stat major şi câţiva generali, nimeni nu ştie nimic şi nu primeşte nici o indicaţie, decât pe măsură ce se avansează. // În această dimineaţă, în gara din Ploieşti am găsit p. 102
două imense convoaie remorcate fiecare de o locomotivă puternică. Primul căra piese lungi de poziţie şi obuziere mari cu ţeava scurtă şi grea de aramă, lustruită şi strălucitoare. Al doilea era încărcat cu bărci şi pontoane lungi de zece metri, gudronate, alături de grinzi şi postamente, necesare pentru puntea podului. Acest al doilea convoi era însoţit de un detaşament numeros de marinari ruşi, îmbrăcaţi în bluză de pânză şi pe cap cu o beretă ornată cu o panglică neagră, pe care sunt înscrise în litere de aur numele navei căruia îi aparţin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 103

Capitolul X

Giurgiu[106]

Bombardarea <portului> Giurgiu. De la Bucureşti la Giurgiu. Patrulele de cazaci din Caucaz. Bombardamentul din timpul nopţii. Incendiul din Rusciuk. Lumina electrică. Fuga locuitorilor din Giurgiu. Turnul cu ceas. Abandonarea oraşului. Daunele bombardamentului. Hotelul Bellevue. O noapte agitată. Generalul Skobelev[107]. Cercetaşii. Cazacii din Kuban[108] şi din Vladikavkaz[109]. Uniformele. Schaska[110]. Kingeal[111]. Plet[112]. Burka[113]. Spiritul războinic al cazacilor. Corpul ofiţerilor cazaci. Cuvintele frumoase ale portdrapelului. Djighiti[114]. Dansurile circazienilor. Panorama Dunării şi a Rusciuk-ului. Fortificaţiile turceşti. Levent-Tabia[115]. Muzica turcă. Santinelele nizam[116]. Insula Ramadan[117]. Bombardarea colegiului. Bateriile ruse de la Slobozia[118]. Reluarea focului.

Giurgiu, 18 iunie

Ieri seară, plimbându-mă pe Calea Mogoşoaiei, care este bulevardul
p. 104 Italienilor[119] din Bucureşti, m-am // întâlnit cu unul dintre prietenii mei buni, ofiţer al artileriei cazace şi aghiotant al generalului Schmidt comandantul trupelor ruse aşezate pe lângă Giurgiu. Am înţeles că de câteva zile, bateriile turceşti de la Rusciuk[120] au deschis un bombardament violent împotriva acestui nefericit orăşel. Neavând nimic să fac, pentru moment, am acceptat invitaţia prietenului meu, de a-l însoţi la Giurgiu şi la orele zece seara am luat trenul care făcea două ore până acolo. Noaptea este magnifică; lumina lunii inundă câmpul, iar razele sale se reflectă în strălucirea apelor Dunării. În fund înălţimile abrupte ale Rusciucului se

---

[106] *Giurgewo*

[107] *Skobeleff*, Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general rus, participant la atacul asupra redutelor Plevna şi Crissina.

[108] Regiune şi râu din Caucazul de nord, locuită în principal de cazaci.

[109] *Vladikavkass*, oraş în Osetia de nord, Federaţia Rusă.

[110] Un tip de sabie.

[111] Pumnal.

[112] Un fel de bici.

[113] Îmbrăcăminte purtată de femeile din unele tradiţii islamice pentru a-şi acoperi trupurile în locurile publice; aici manta militară.

[114] Călăreţi din Caucaz.

[115] Fortăreaţă construită pe înălţimile oraşului Ruse, în Bulgaria.

[116] Soldat turc în termen.

[117] Referire la ostrovul Ramadan, pe Dunăre în dreptul oraşului Giurgiu.

[118] *Slobosia*, sat, com., jud. Giurgiu.

[119] *Boulevard des Italiens*, arteră celebră din Paris care a primit numele după Théâtre Italian, a cărui clădire se afla aici. Construită în 1783, pentru actorii Comediei italiene, edificiul a ars un secol mai târziu (1887).

[120] Rusciuk, oraş în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

estompează într-o ceață alburie, ușoară, care este străbătută de raze roșietice în momentul în care bateriile turcești lansează obuzele asupra Giurgiului.

Pe malul românesc numeroase patrule de cazaci din Caucaz, înveliți în *burka* (manta de ordonanță din piele de capră) supraveghează insulele ocupate de cerchezi[121]. Câteva focuri de carabină se aud din loc în loc, amestecate cu zgomotul surd al bombardamentelor îndepărtate. Ajungând la țelul călătoriei noastre, ochii ne sunt izbiți de un spectacol înspăimântător. Primul lucru este priveliștea caselor în flăcări de pe malul turcesc, așezate în linie, care seamănă de departe, fiecare, cu o bucată de cărbune ce arde cu furie //, în timp ce deasupra orașului Giurgiu apare o cometă cu un cap de p. 105
monstru la orizont, a cărui coadă se vede la zenit, întinzându-se pe întreg cerul, ca un drum de lumină albă. Este o lumină electrică adusă de ruși, pentru a lumina celălalt mal, pentru a vedea mișcările turcilor și pentru a dirija mai bine artileria.

Românii, pentru a se sustrage bombelor otomane, au evacuat de mult orașul, unde nu au mai rămas decât câțiva bătrâni, care nu au vrut să plece și să-și părăsească locuințele; câțiva dorobanți și hoți se strecoară printre dărâmături. Pe câmpurile înconjurătoare întâlnim lungi convoaie de care, de cai și măgari încărcați de bagaje și de șiruri interminabile de oameni, retrăgându-se, purtând în spate câte un pachet, valiză, rămășițe ale unei averi distruse. După ce am depășit marea piață ce are un turn cu orologiu, am văzut în lumina lunii întinderea distrugerilor făcute de artileria turcă. Nu sunt numai două sau trei acoperișuri dărâmate, ca la Brăila, ci ziduri sfârtecate, cărămizi strivite, căzute pe pământ, grinzi smulse și peste tot o liniște absolută. Pe străzi mergem la lumina obuzelor. Înaintăm până la malurile Dunării, bătând la ușile închise ale hotelurilor pe jumătate dărâmate. Ultimul, cel mai distrus // dintre toate, *Bellevue* a rămas deschis deși este pe jumătate p. 106
abandonat. În spatele clădirii principale, găurite, se află o mică anexă, compusă numai din parter și care a rămas intactă cel puțin în partea alăturată hotelului. O cameră care a servit drept salon a fost transformată în dormitor, cu ajutorul saltelelor luate din camerele vecine și imediat, în ciuda zgomotului făcut de bombardamente am adormit atât de adânc, încât nu am simțit atacul micilor legiuni microscopice, pe care bombardamentul nu le-a convins să-și părăsească locuințele. În această dimineață mă pregătesc să fiu martorul reluării canonadei generale, dar am fost înșelat în așteptările mele. Turcii obosiți, fără îndoială, de a folosi atâta muniție împotriva unui oraș deschis, fără nici o garnizoană și depopulat, au păstrat liniștea absolută. Am făcut o vizită generalului generalului Skobelev, tatăl, la trei kilometri de oraș. Acest ofițer superior conduce corpul cercetașilor armatei ruse. Este un om înalt, cu barbă lungă, blondă, brăzdată de fire argintii și purtând un caftan lung albastru, galonat cu argint ca cel al escortei particulare a împăratului. Scriitor distins și un militar de carieră, Skobelev s-a ridicat prin propriile merite la situația deosebită pe care o ocupă astăzi în armată. // Fiul său, căpitanul Mihail p. 107
Skobelev, care are în jur de treizeci de ani se bucură în armată de o reputație uimitoare, îi este atașat ca șef de stat major. El este cel care în fruntea a 4 000 de soldați a cucerit în expediția militară din Kokuband[122], în 1875, pentru Rusia, o

[121] *Tcherkesses*

[122] Corect Kokand, oraș în Uzbekistan. Între 1709–1876 a fost capitala hanatului cu același nume, situat în Asia Centrală. În 1868 hanatul a fost nevoit să accepte suzeranitatea Rusiei. Câțiva ani mai târziu, aici a izbucnit o revoltă împotriva Rusiei, reprimată de trupele imperiale în 1876 și cu anexarea teritoriului la Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

provincie cu mai multe milioane de locuitori. Pe lângă cazacii de pe Don, marea majoritate a cercetaşilor sunt din Caucaz, fiind ceea ce ruşii numesc *ironodotsy* (de o altă rasă), adică nu sunt slavi. Este pentru prima dată de la constituire când regimentele din Caucaz ies din provincia lor, iar prezenţa lor în armata europeană constituie un spectacol original şi caracteristic. Aceste regimente în număr de două (regimentul din Kuban şi din Vladikavkaz) au format o brigadă minunată a cărei ţinută războinică şi asiatică este tipică. Costumul a împrumutat aproape toate piesele din cel popular cerchez. Cavalerii de statură înaltă poartă un caftan lung, bleu întunecat, plisat, strâns pe talie şi prin această ţinută dau acestor regimente o privelişte frumoasă. Pe piept au cartuşierele în abanos şi argint, garnisite cu ciucuri de lână, roşii pentru primul regiment şi albaştri, pentru cel de-al doilea. Li s-a dat
p. 108 precum tuturor cazacilor, puşca Bredan, pe care oamenii o poartă în bandulieră // închisă într-o teacă de piele de oaie, garnisită cu dungi negre; sabia (*schaska*), cu mânerul de argint, decorat cu încrustaţii negre şi fără gardă, cu o teacă din piele verde, garnisită cu plăci din acelaşi metal, care este agăţată de cingători argintate. De centura plină de argint este agăţat pumnalul lung cu lamă lată şi conică (*kingeal*), cutia cu ulei pentru întreţinerea armelor, şurubelniţa etc. Toate aceste piese fabricate în Caucaz sunt în argint cu încrustaţii negre, au o lucrătură fină. Într-un toc lung de piele, bogat brodat şi agăţat în spatele cavalerului este pus pistoletul îmbrăcat în lemn a cărui măciulie este o minge de fildeş. Pe cap soldaţii poartă o imensă căciulă de blană neagră cu o căptuşeală roşie sau verde. Caii sunt înhămaţi cu căpăstru; o pernă mare din piele brodată cu fir argintiu este rulată pe şa, scăriţele argintate sunt scurte după moda asiatică; cavalerii nu au pinteni, însă au un bici de piele (*plet*). Bagajele de călătorie, împodobite cu broderii sunt agăţate de şa, în spatele căreia se găsesc rulate *burka* şi *başelicul*, obiecte ce completează acest unic echipament. Stindardele brodate în culori naţionale şi împodobite într-o manieră neobişnuită sunt peste măsură de înalte, beţele au trei metri şi jumătate lungime.

Spiritul războinic conservă o nemaipomenită vivacitate acestor teribili
p. 109 oameni ai muntelui, pe care ţarii i-a supus aproape de un secol. // La primele zvonuri de război, în toamna lui 1876, când a fost decisă formarea noilor regimente, toţi războinicii s-au prezentat cu armele lor, veteranii vechilor lupte, cu urmele cicatricelor şi cu decoraţiile crucii Sfântului Gheorghe, alături de oamenii tineri. Fiecare regiment s-a constituit în zece zile. Călăreţii sunt echipaţi şi înarmaţi pe propria lor cheltuială, au caii lor. Printre aceşti voluntari, care servesc ca simpli soldaţi se află şi nobili cerchezi cu o avere de 20–25 000 franci. Astăzi sunt întreţinuţi de stat. Fiecare soldat primeşte 40 de franci pe lună, furaje şi hrană. Mai mult, cum nu sunt obişnuiţi cu pâine de secară, care formează masa soldatului rus obişnuit, li se dă pâine de grâu. Cât despre ofiţeri, numai jumătate dintre ei sunt ruşi şi provin din diferite regimente de cavalerie din Europa; cealaltă jumătate este formată din nobilimea din Caucaz; dintre aceştia puţini ştiu să citească, dar meseria armelor este un dat natural şi nu mai puţin cea de comandă. Iată un incident ce caracterizează spiritul războinic al acestor munteni. Printre primele exerciţii executate în faţa generalului Skobelev, cele două regimente au fost plasate în
p. 110 poziţie de luptă pentru a simula un atac. După regulament, în momentul atacului, // stindardele şi garda lor nu au rămas la locul lor, au mărşăluit în spate, fără entuziasm şi numai la sfârşitul exerciţiului şi-au reluat locul, în aceeaşi manieră.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Manevra s-a făcut cu respectarea regulamentului. Muntenii, pentru care acest lucru era nou, au fost foarte surprinşi şi dezamăgiţi că nu şi-au văzut drapelele în primele rânduri, când au atacat. Dar port-drapelul şi cei care îl ajutau au fost şi mai tulburaţi. La sfârşitul exerciţiului s-au dus la comandant şi l-au întrebat dacă mereu vor sta în spatele regimentului în timpul luptelor. La răspunsul generalului, care a fost afirmativ, pentru că acestea erau dispoziţiile regulamentului, aceşti bravi oameni au strigat: „Nu, tată general, această nu se va întâmpla! Noi suntem *djighites*[123], ca ceilalţi şi vrem să stăm în faţă; de aceea suntem portdrapele şi fiţi încredinţat că nu le vom abandona atât timp cât suntem în viaţă. Ne vor o omorî pe toţi până la unul, dacă aceasta este voinţa Domnului şi atunci numai morţilor le vor lua drapelele". Trebuie să fi văzut bucuria naivă a acestor curajoşi soldaţi // când li s-a dat în Basarabia puşca Berdan în locul vechilor lor flinte. Cu această ocazie au organizat o serbare şi au dansat dansuri p. 111
naţionale, cele ale pumnalelor, în care circazienii execută o serie de sărituri ţinând două pumnale ascuţite şi late pe şolduri, astfel încât *kipena*[124], în care dansatorii se strâng, formează un cerc deplin; alţii se urcă pe umerii lor şi tot aşa, încât se formează o piramidă vie, care se roteşte pe muzică. Cei în vârstă au primit <puştile> Berdan din mâinile comandanţilor lor cu veneraţie, considerându-le obiecte sfinte, sacre. S-au îndrăgostit de noile lor arme, strângându-le cu afecţiune în braţe. Grupuri, grupuri, unii pe jos, alţii călare, aşezate la distanţă unul de altul au început să exerseze cu puştile, mergând sau în galop. Învăţau să le încarce, să ochească şi să tragă la ţintă. Era o bucurie generală [...]

Cercetaşii noştri ocupă insula celebră, Ramadan, unde turcii s-au stabilit în p. 113
1854, dar pe care au neglijat-o acum în 1877. Ascunse în pădurile dese ale insulei, cazacii noştri îi împuşcă pe toţi cei care ajung în bătaia carabinelor lor. Pentru moment nu se aude canonada, în afară de cele trei explozii de astăzi de dimineaţă şi care mi-au părut că ar fi plecat de la o baterie turcească aşezată vizavi de Malu Roşu[125], la câtiva kilometri mai jos de Giurgiu. Oare de ce se încăpăţânează turcii să bombardeze acest oraş pustiu în loc să atace bateriile ruse aflate la mare distanţă de oraş?...De la începutul canonadei s-a arborat pavilionul Crucii Roşii pe colegiu, o foarte frumoasă construcţie care a costat aproape 150 000 franci. De îndată ce pavilionul a fost ridicat, construcţia a devenit ţinta favorită a artileriştilor turci, printre care se găsesc câţiva // instructori străini, pentru că tirul lor, trebuie să p. 114
recunoaştem a fost dirijat foarte bine. Colegiul a fost atins de mai mult de treizeci de obuze, care au explodat toate, distrugând acoperişul, grinzile şi planşeurile frumoasei faţade. Cam la atât s-au redus rezultatele bombardamentului de două zile ale artileriei turceşti, la care se adaugă, ca un trofeu demn de un *Te Deum*, moartea unui copil, ucis în braţele mamei sale de un obuz şi rănirea a şase locuitori.

Către orele patru şi jumătate, amiaza, m-am întâlnit cu generalul Schmidt care mi-a spus că bombardamentul va reîncepe. M-am dus pe şinele de pe calea ferată de la Smârda[126], locul cel mai potrivit de unde puteam vedea lupta artileriei şi să admir tirul bun al tunurilor ruseşti.

---

[123] Călăreţi din Caucaz.
[124] Probabil un fel de horă.
[125] *Malo-Rus*, sat, com. Răduleşti, jud. Giurgiu.
[126] Azi cartier al municipiului Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La orele cinci şi un sfert a fost lansat primul obuz de către bateria aflată la Slobozia (trei kilometri mai sus de Giurgiu) şi care a făcut să explodeze pulberăria unei redute turceşti. Dar aceasta a rezistat exploziei, având un blindaj bine înfipt în pământ. Apoi focul a fost deschis pe toată linia şi multe cartiere ale Rusciucului şi-au primit partea de obuze. În mai puţin de trei ore artileria rusă a aprins trei mari incendii, în timp ce adversarii au doborât numai o moară din Giurgiu. Am admirat îndelung
p. 115 liniştea // care însoţeşte mişcările armatei ruse, încât este imposibil duşmanilor şi spectatorilor de a sesiza prezenţa acestora în spatele fiecărei ridicături, în grădini, în fâneţe etc. unde se ascund, gata pentru orice acţiune. Ruşii nu au tras decât din bateria de la Slobozia. Turcii au folosit cinci baterii diferite, aflate la mare distanţă una de cealaltă şi au dirijat focul, unele asupra oraşului, altele asupra portului, unde s-au opintit, în van, să distrugă o mână de vase de comerţ, sub pavilion grec şi nu au putut face inamicului pagube mari. Una dintre aceste baterii posedă un Krupp[127] de o putere remarcabilă, dar ale cărei proiectile, din fericire, nu au explodat întotdeauna.

p. 116

Capitolul XI

Trecerea Dunării la Brăila

La Brăila. Dobrogea. Vederea Măcinului. Inundaţia Dunării. Ocuparea Ghecetului[128]. Generalul Zimmerman[129]. Podul de la Barboşi[130]. Torpilele. Plecarea trupelor noaptea. Regimentele de la Riazan[131] şi Riajisk. Transporturile blindate. Barcagii din Urali. La drum! Pe malul inamic. Muzica greierilor. În mlaştini. Răsăritul. Moscoviţii. Lupta pe apă. Cazacii de pe Don şi cerchezii. Înălţimile Bugeac. Atacul în stil francez. La baionetă. Sublocotenentul Elsner. Corp la corp. Bravo infanteriştilor! Patru eroi. Mutilaţii. Atacuri repetate. Eroismul sublocotenentului Nicolski. Opt ore de lupte. Sosirea artileriei ruse. Fuga turcilor. Pierderile noastre. Pe câmpul turc.

Brăila, 21 iunie

p. 117 Ieri seară, la întoarcerea din Giurgiu, am găsit în Bucureşti o invitaţie scurtă //, pentru a mă duce neîntârziat la Brăila. Repede am luat o trăsură şi m-am dus la gara Târgovişte[132] şi la drum.

Dimineaţa am sosit în Brăila. Acest oraş, părăsit de trupele regimentului 11, s-a umplut din nou de soldaţi prin sosirea corpului 14, câmpul din vecinătate a luat

[127] Este vorba despre un tun fabricat la uzinele Krupp, în Germania.
[128] Azi Smârdan, sat, com., jud. Tulcea.
[129] A.E. Zimmerman, general locotenent, comandantul corpului 14 de armată, care a ocupat Dobrogea.
[130] *Barboche*, cartier în sudul oraşului Galaţi.
[131] Riazan, oraş în Rusia.
[132] Veche denumire a Garii de Nord.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aspectul unui orăşel cu mici case albe, situat la ieşirea din marele oraş cu acoperişuri roşii şi verzi. Au sosit aproape 40 000 de oameni, fie prin Iaşi, fie prin Bolgrad[133]. Se simte că se apropie lupta. De pe poziţia bateriei din apropierea oraşului se deschide o frumoasă perspectivă. Nimic nu este mai frumos decât priveliştea Dunării în zori. În fund se zăresc munţii Dobrogei, la poalele cărora se întinde o câmpie mlăştinoasă de mai mulţi kilometri. De pe digurile înguste zărim cătunele Grabina[134] şi Jijila[135], unde se află cerchezii. Deasupra, pe flancurile colinelor, mici proeminenţe ne anunţă fortificaţiile în spatele cărora s-au aşezat nizamii. La dreapta se deschide gura braţului Dunării care duce la Măcin[136]şi într-un mic golf zărim, cu ajutorul unui binoclu, cele două catarge ale monitorului turc distrus de vapoarele torpilă ale locotenenţilor Dubasov şi Şestakov. Pe malul drept al acestor braţe, două mari minarete, o clădire mare albă, care ar fi conacul guvernatorului şi o mulţime de locuinţe îngrămădite, cu terase, ne semnalează // p. 118
oraşul Măcin, ce ar avea în jur de 10 000 locuitori. La picioarele noastre curge Dunărea, cu apele îngălbenite şi pe ambele maluri vedem locuinţe pe jumătate inundate ale căror acoperişuri depăşesc nivelul actual al fluviului. La Brăila toate trupele din garnizoană sunt gata şi lucrează de zor, pentru a termina construcţia podului peste Dunăre de la acest oraş până la Ghecet. Pe malul românesc acest pod începe prin 200 de metri de suporturi puse pe pământ şi acoperite de apa fluviului şi se continuă prin şlepuri unite pe o lungime de peste 1 200 metri. Pe malul stâng se prelungea cu suporturi. Podul este solid, poate fi trecut de şase oameni umăr la umăr, de tren şi de artileria grea. Două cordoane formează parapetul de fiecare parte. Lucru curios podul are lanterne groase, ca şi cum ar fi construit pentru o vreme mai îndelungată. Numai două zile a durat construirea părţii cu şlepuri. Nu au fost incomodaţi de turci, pentru că după explozia celor două monitoare, celelalte cuirasate turceşti au fost silite să se retragă la Silistra[137], pentru a scăpa de focul bateriilor ruseşti, plasate la sud de Brăila. Numai bateriile de la Măcin ar putea să-i incomodeze, dar tirul lor nu este destul de lung. Cât despre Ghecet, unde se află capul de pod, // acest sat turc este ocupat de mult timp de un detaşament de cazaci. p. 119
Generalul Zimmermann, comandantul corpului 14, căruia mă prezint astăzi la amiază îmi spune că adevărata traversare va avea loc noaptea viitoare la Galaţi şi la Reni[138] şi îmi arată un ordin al generalului Jukov, care comandă coloana de atac.

Galaţi, 21 iunie

Din nou la drum, plec imediat spre Galaţi; ajung la faimosul pod Barboşi, a cărei distrugere a fost, la începutul campaniei, o acţiune de precauţie elementară pentru generalii otomani. Este un pod tubular de fier de 246 metri lungime, cu zece arcuri. Opt dintre ele au 19 metri deschidere între ele, iar cele două de la centru de

[133] Bolgrad, oraş în Ucraina.
[134] De fapt este vorba despre satul Grădina, sat, com., jud. Constanţa.
[135] *Zizia*, sat, com., jud. Tulcea.
[136] *Matchine*, oraş, jud. Tulcea.
[137] Oraş în Bulgaria.
[138] Reni, oraş în regiunea Odessa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

47 de metri, în aşa fel încât ruptura pilonului central ar face o spărtură de 94 de metri, foarte greu de reparat. Ar fi suficiente câteva lovituri de tun. În prezent patul Dunării este oprit în faţa oraşului Reni de numeroase linii de torpile, care fac imposibilă trecerea monitoarelor turceşti, iar gura Siretului este înconjurată de o serie de lucrări fortificate ridicate zilnic de către soldaţii ruşi, care s-au dovedit a fi,
p. 120 // la Sevastopol, unii dintre cei mai buni constructori în pământ de la legiunile romane. La distanţă de pod şi aproape de calea ferată tăiată de o tranşee, se află o colină de douăzeci de metri înălţime, pe ale cărei flancuri şi culme se găsesc cazacii de pe Don.

Toate casele cantonierilor sunt păzite de echipele acestor neobosiţi cercetaşi. Din înălţimea câmpului Barboşi ne bucurăm de o panoramă unică în lume. La sud, spre orizont, numai apă, la est vârfurile Dobrogei, în mare parte acoperite; pe toate înălţimile malului românesc trupele lucrează la baterii, infanteriştii, cazacii îşi construiesc tabere; mai departe, Brăila, Galaţi, Reni, care ies din ape precum o altă Veneţie, căile ferate şi drumurile străbat această oglindă, iar liniile lor deseori şterse de ape şi lungile şine de tren par a naviga în mijlocul acestei dezolări.

Înălţimile Bugeacului, 22 iunie

La miezul nopţii trupele care trebuiau să traverseze îşi iau armele şi se unesc pe malul fluviului. Cinci companii din regimentul de infanterie de la Riajsk, cinci ale regimentului de la Riazan, două escadroane de cazaci şi o baterie uşoară, în total 2 000 de oameni din brigada 18, comandată de generalul Jukov, compun coloana de atac. Galaţi este punctul de plecare al regimentului de la Riazan, iar Reni al celui de la Riajsk; cele două coloane, după ce vor ajunge pe malul turcesc, trebuie să mărşăluiască spre cele patru înălţimi ale Bugeacului, situat la 20 kilometri nord de Măcin şi să le ocupe, coastă cu coastă. Se vor tatona forţele
p. 121 inamice şi se va asigura o bază de atac în viitor asupra Măcinului. // Spre orele zece seara ne-am îmbarcat pe nişte vase comerciale transformate de ruşi ingenios în nişte barje, pentru transportul trupelor. Pe fundul calelor au fost îngrămădite sute de butoaie goale, cu gurile închise. Dacă carcasa ar fi fost lovită de un obuz, ar străpunge trei, patru, şase butoaie şi ar ieşi pe partea cealaltă fără a ca vasul să se scufunde.

Pentru a proteja oamenii, găurile pentru tunuri au fost înălţate doi metri cu palisade verticale formate în felul următor: un perete de scânduri de zece centimetri, apoi pământ presat, peste care se pune un alt perete de scânduri, îmbrăcate într-o foaie de metal. Acest blindaj este perforat la înălţimea omului de jur-împrejur de 60 de mici găuri, pe unde soldaţii adăpostiţi pot ochi în siguranţă. În faţa fiecărui vas se află un mic tun, ameninţător. Cazacii din Urali, sosiţi de pe malurile Volgăi, sunt obişnuiţi cu apa încă din copilărie, conduc aceste imense barje, care remorchează mici vase cu aburi.

Sunt foarte silenţioşi la plecare, nu se aude nici un singur cuvânt, nici cel mai mic dialog; soldaţii, sprijiniţi de puştile lor, contemplă malurile joase şi mlăştinoase ale Dobrogei, pe care vor debarca curând. Momentul este solemn. Micul nostru detaşament ştie că va avea onoarea să debarce primul şi să intre pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

teritoriul inamic. Astfel // fiecare soldat a jurat să învingă sau să moară. Curând p. 122
ajungem şi debarcăm în aceeaşi linişte ca la plecare. Cu toate că este foarte frumos nici un turc nu a apărut. Totul este nemişcat pe câmpia mlăştinoasă, întreţesută de buruieni, care se întinde în faţa noastră. Nici un zgomot în afară de ţârâitul miilor de greieri ce se ascund în păpurişul fluviului.

După câteva clipe de repaus, coloana se pune în mişcare, protejată de flancuri de cazaci, toată noaptea mărşăluim prin câmpia inundată, în timp ce zărim în depărtare lumina roşiatică a bateriei de la Brăila, care bombardează Măcin, pentru a înşela inamicul. Pe deasupra mlaştinilor pluteşte o ceaţă umedă care ne pătrunde în oase şi ne înmoaie hainele. În zori această ceaţă se risipeşte şi imediat un pluton de avangardă este salutat de 20 de lovituri de puşcă şi de strigăte: moscoviţii, moscoviţii (ruşii, ruşii). Sunt circazienii care ocupă satele Grădina şi Jijila, pe înălţimile Bugeacului, care au zărit cazacii noştri şi dau alarma. Cu toate că înaintăm în noroaie în care se afundă oameni şi cai, dârjii copii ai Donului descalecă în apa care le ajunge p. 123
până la centuri şi încep să tragă în duşmani, // ale căror gloanţe încep să împroaşte apa şi să rupă ierburile din jurul nostru. Imediat cerchezii, lăsând pe vase pe unii dintre ei, întinşi în noroi, din cauza gloanţelor carabinelor Berdan, s-au repliat pe dealuri, unde infanteria turcă s-a aşezat pe poziţii.

Sunt într-adevăr admirabile trupele de cazaci, fiecare dintre acţiunile lor provoacă o nouă surpriză celor care îi observă; organizarea lor i-a transformat în adevărate maşinării de război. Sunt tot atât de buni înotători ca şi buni călăreţi [...]

La orele opt dimineaţa, după ce şi-a pus ranitele pe pământ, coloana mărşăluieşte spre Grădina. Caii noştri acoperiţi de noroi sunt extenuaţi de oboseală; cazacii sunt terminaţi din cauza luptei pe care au susţinut-o. Noi, simpli spectatori, vom fi martorii luptei strălucite care va avea loc. Se aud primele focuri de armă. Nizamii[139], în uniforme albastre, culcaţi în iarbă, se ridică şi se retrag, încărcându-şi armele. Fideli ordinului, cei 1 800 de soldaţi ruşi înaintează, fără a trage nici un foc şi // strigând ura. Imediat încep împuşcăturile turcilor, iar obuzele sfârtecă solul. p. 124
Infanteriştii noştri împrăştiaţi urcă, urcă sub focurile atât de bine reglate ale turcilor. Nimic mai frumos şi mai emoţionant decât aceşti soldaţi ce înaintează în pas alergător, cu baionetele înainte şi cu piepturile descoperite. Ei nu caută arbori pentru a se adăposti, pentru ei războiul nu este un calcul geometric [...] În timp ce cei din Riazan urcă atacând pe malul drept, cei din Riajisk ajung imediat după ei şi atacă colinele din stânga. Focurile de pe cele patru înălţimi se năpustesc asupra lor; zărim un ofiţer ce mergea în faţa lor agitându-şi sabia; este sublocotenentul Elsner, un glonţ îl doboară. Le strigă soldaţilor „nu vă îngrijiţi de mine, vă voi comanda de aici, am treburile mele de rezolvat". Îmbulzeala era mare: chipiuri verzi şi fesuri roşii sunt amestecate. Un subofiţer din Riazan soseşte primul pe poziţie şi este lovit cu sabia; mulţi soldaţi cad în apropierea ofiţerilor lor, cu piepturile sfârtecate de lovituri de baionete. Dar la vederea celor din Riajisk ce soseau la stânga lor, turcii
s-au oprit. Cele zece companii // ruse strigă ca un singur om, ofiţeri şi colonei de p. 125
prim rang, iar prima înălţime este luată la baionetă, în timp ce cazacii noştri

[139] Oştire turcească regulată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

spectatori strigă „Bravo", agitându-şi caschetele. Din acest moment lupta îşi schimbă cursul. Turcii au crezut că se află în faţa unor forţe considerabile, dar când şi-au dat seama de numărul mic al adversarilor şi-au reluat curajul şi au arătat o rezistenţă deosebită. Au triplul avantaj de a lupta doi contra unul, de a ocupa poziţii puternice şi de a avea două piese de artilerie; ruşii nu au nici un avantaj. Totuşi, îmbătaţi de prima victorie se reped asupra celei de-a doua înălţimi. Dar cu cât avansează, cu atât situaţia devine mai periculoasă pentru ei. Între a doua şi a treia înălţime se întind câmpuri de grâu şi de ovăz, de unde ţâşnesc şuvoaie de fulgi albi. Trei sute de călăreţi cerchezi, ale căror căciuli de blană le zărim prin fum s-au năpustit asupra acestor recolte şi ne măcelăresc infanteria. Patru sute de oameni înconjuraţi din toate părţile pe acest câmp, după ce şi-au epuizat toate muniţiile, refuză să se predea, sunt masacraţi, decapitaţi, iar başbuzucii se
p. 126 năpustesc călare asupra coloanei noastre, agitându-şi trofeele însângerate în vârfurile iataganelor. Soldaţii trăgători sunt oribil mutilaţi. Sublocotenentul Vasiliev a căzut şi cerchezii s-au aruncat asupra lui // şi i-au tăiat nasul, urechile şi buzele. În faţa acestui oribil spectacol, oamenii din brigada 18 au jurat să nu facă nici un prizonier. Învingi sau mori. Nu poţi să reziști în mijlocul câmpului, sub o ploaie de foc care seceră oameni şi spice. Atunci un tânăr sublocotenent, Nicolsky, fără a aştepta autorizarea căpitanului, porneşte în asaltul celei de-a treia înălţimi cu un pumn de voluntari. Au căzut toţi, cu faţa la pământ, pentru totdeauna; dar elanul a fost dat; şi pentru a treia oară vedem tunicile verzi ocupând înălţimea. Acest succes a făcut poziţia noastră dificilă. Noaptea a trecut cu traversarea de la Galaţi în Bugeac şi luptele durează fără întrerupere de opt ore. Soldaţii sunt epuizaţi, nu le soseşte nici un ajutor, iar a patra înălţime protejată de două piese de artilerie, de 3 500 de nizami şi 700 de cerchezi este cea mai puternică. Cele două tunuri trag într-una, cavaleria cercheză împreună cu başbuzucii, stăvilesc orice iniţiativă a asediatorilor. S-a dat ordinul de a se lua cu asalt ultima oară înălţimea. Tentativa este imposibilă, aproape disperată. Ofiţerul
p. 127 care comandă coloana vede o lumină pe mamelon; se aruncă la pământ şi ordonă soldaţilor să facă la fel. // Obuzul se înfige în pământ, lângă capul său, a *explodat, răzându-i craniul, expunându-i rinichii şi coapsele*. În acest moment s-a auzit din partea noastră o lovitură de tun; sunt întăririle, care au venit cu două piese de artilerie, dintre care una a fost pusă imediat în acţiune. Proiectilele au fost transportate pe braţe. La auzul acestei lovituri au fost urale pe întregul câmp de luptă, oboseala a fost uitată şi asaltul reluat. Dar acest efort a fost inutil, pentru că la a doua lovitură, turcii au fugit, luând cele două piese de artilerie şi carele cu răniţi şi morţi; departe am zărit norii groşi de praf ai cavaleriei cercheze, care se retrăgea în viteză. Mica noastră trupă a pierdut trei ofiţeri, 48 de soldaţi împuşcaţi şi răniţi 2 ofiţeri şi 150 soldaţi. În interiorul redutei sunt găsite cadavrele a 15 nizami, dar pierderile nu pot fi ştiute, pentru că turcii îşi îngropau repede
p. 128 morţii. În fuga lor precipitată, adversarii noşti // şi-au abandonat tabăra şi după noaptea obositoare, fără somn, ne-am întins cu voluptate în corturile conice cu simbolul sultanului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CAPITOLUL XII

p. 129

Ocuparea Măcinului

Deşteptarea. Recunoaşteri cazace la Măcin. Fuga populaţiei turce. Jafurile şi masacrele. Semnalele. Generalul Zimmermann la Măcin. Bucuria bulgarilor. Jaful conacului. Întoarcerea la Brăila. La Xenia. Defilarea trupelor în faţa ţarului.

Măcin, 23 iunie

Dimineaţa am fost treziţi de goarnele cazacilor care dădeau deşteptarea. Noaptea ne-a întremat pe noi şi pe cai. Curând suntem călare, gata de plecare. Trebuie să facem o recunoaştere la Măcin, să vedem dacă turcii au părăsit oraşul. Detaşamentul nostru, în jur de 100 de oameni, // comandat de un căpitan merge p. 130
pe un drum inundat de Dunăre şi mărginit de mlaştini fără sfârşit. În timpul primului kilometru, caii au apa până la genunchi, la cel de-al doilea apa le ajunge până la coapse, la al treilea, până la jumătatea burţii; mai departe adâncimea varia în funcţie de şoseaua îngustă care urca şi cobora. Cazacii care îndeplineau sarcina de recunoaştere împungeau apa cu sulița, pentru a nu pierde drumul, pentru că o mică abatere ar fi însemnat intrarea în mlaştini. Am parcurs astfel opt kilometri dintre care trei au fost foarte periculoşi, caii înotând sub greutatea încărcăturii. În preajma Măcinului nu mai era inundaţie, iar micii noştri cai galopau bucuroşi pe şosea. Nu am zărit nici un vas inamic, nici o împuşcătură nu ne-a semnalat apropierea. Am ajuns la primele case, câţiva bulgari s-au apropiat tremurând, dar au văzut uniformele ruseşti şi ne-au întâmpinat bucuroşi, spunându-ne că turcii s-au retras din oraş, dimineaţa, devreme. De mai mult timp, caimacamul p. 131
(guvernatorul civil) era gata de plecare, ca şi funcţionarii săi. Familiile turce cam 3–4 000 de suflete, au plecat de mai multe luni şi nu mai erau în oraş decât fortificaţiile // abandonate de mult şi nici un material de război. Evacuarea s-a făcut foarte repede. Cerchezii s-au răspândit în oraş, jefuind magazinele şi casele. Nu au incendiat decât o singură clădire, s-au mulţumit a le prăda. Din nefericire au fost comise multe barbarii. Într-o casă am găsit trupurile unei mame şi ale fiicelor ei, care după ce au fost pângărite, au fost martirizate cu o cruzime rafinată. Este de ştiut numai că aceste nefericite au fost legate cu bucăţi de carne, pe care cerchezii le-a tăiat de pe braţele lor. Ajunşi la Măcin, căpitanul detaşamentului de cazaci s-a grăbit să facă semnalele convenite, aprinzând focuri mari, al căror fum l-a anunţat pe generalul Zimmermann că se poate intra în oraş fără primejdie. Primele detaşamente din Brăila au debarcat. Aceşti soldaţi ne-au povestit că la amiază canonierele ruse au recunoscut Măcin şi au schimbat câteva împuşcături cu avanposturile inamice. În acea zi, începând cu amiaza, trupele din

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Brăila se pun în mişcare şi se îmbarcă pe vase, care remorcate de micul vapor *România*, debarcă soldaţii pe insula mare şi împădurită de la Filipoiu[140], din faţa
p. 132 Măcinului. // Un mare cuirasat rus, *Fulgerul*, a ajutat la traversarea fluviului, transportând o singură dată câte o mie de oameni. Curând a venit în Măcin şi comandantul corpului 14. Cei 10 000 de creştini din oraş, care timp de două zile au trăit clipe groaznice, putând să fie masacraţi în fiecare clipă de başbuzuci, au primit trupele ruse cu mare bucurie şi le-au întâmpinat cu cruci, icoane şi steaguri, intonând ţarului rugăciuni de viaţă lungă. Câţiva exaltaţi au vrut să dărâme două moschei, dar nu au fost lăsaţi de ruşi; singura răzbunare a populaţiei creştine a fost devastarea arhivelor Conacului (reşedinţa guvernatorului).

În această amiază doi ofiţeri şi patru cazaci au părăsit Măcinul, pentru a se uni cu trupele generalului Jukov şi a-l informa despre ocuparea oraşului de către trupele din Brăila.

Brăila, 23 iunie

Din Măcin m-am întors în Brăila, la bordul şalupei purtătoare de torpile *Xenia*, comandată de sublocotenentul Şestakov[141], pe pieptul căruia străluceşte crucea ordinului Sfântul Gheorghe. Această fragilă coajă de nucă legendară, în luna trecută, împreună cu şalupa *Ţareviciul* (<comandată de> locotenentul Dubasov[142]) au provocat explozia unuia dintre cele mai frumoase monitoare ale flotilei turceşti, *Hivzi Rahman*. Ajungând aproape de podul de vapoare, am zărit
p. 133 // pe ţar înconjurat de cei patru fii, în faţa cărora defila regimentul de la Borodino[143].

Căldura este apăsătoare şi sufocantă. Drumul făcut de acest regiment a fost destul de lung; pentru că deşi sunt îmbrăcaţi numai în cămaşa de pânză plisată, în formă de tunică, pe deasupra pantalonilor, soldaţii sunt împovăraţi de echipamentul greoi şi sunt obosiţi. În ciuda oboselii, apropiindu-se de locul unde se afla ţarul, oamenii îşi revin ca prin minune şi strigă urale. După ce a asistat câteva clipe la defilarea trupelor, împăratul a vizitat apoi bateriile şi poziţiile, iar seara a plecat la Ploieşti, lăsând în Brăila pe unul dintre aghiotanţii săi, pentru a-i înmâna crucea „Sfântul Gheorghe", generalului Jukov, comandantul brigăzii 18 şi tânărului locotenent care a sosit primul pe înălţimea turcă de la Grădina.

---

[140] *Philopoi*, prival şi canal din Balta Brăilei.

[141] *Chestakoff*

[142] *Doubasoff*, Fiodor Vasilievici Dubasov (1845–1912), ofiţer de marină, ulterior amiral.

[143] Borodino, localitate în Rusia, la 125 de km de Moscova, devenită celebră un urma bătăliei din 7 septembrie 1812 dintre trupele franceze conduse de Napoleon şi cele ruse, comandate de generalul Kutuzov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul XIII

p. 134

În drum spre Bulgaria

Încorporarea mea în regimental 26 al cazacilor de pe Don. Echipamentul voluntarului cazac. Pe câmpul de la Băneasa. Un băutor de bere cazac. La două luni distanță. Amintiri din Paris. Căpitanul de Martinov. Colonelul Krasnov. Adevăratul tip de cazac. Ordinul de marș. Nebuni de bucurie. O inimă de cazac. Cântecul Komisarov[144]

Câmpul Băneasa, 24 iunie

Ieri, revenind din Brăila la București, m-am oprit să petrec seara în Ploiești, unde se mai aflau încă câțiva ofițeri din statul major al marelui duce Nicolae. Acolo am aflat că Alteța Sa a aprobat cu gentilețe detașarea mea la regiment de cazaci, pentru a-l urma în campanie. // Trebuia să mă prezint grabnic regimentului p. 135
24, care se afla pe câmpul din Băneasa. Astfel, în această dimineață m-am ocupat cu facerea bagajelor. În mica valiză care trebuia transportată de trăsurile regimentului am pus câteva haine, pantofi de schimb, lenjerie, cămăși de mătase galbenă, mănuși, esență de opoponax[145] [...] În ranițele impermeabile de la șa sunt îngrămădite ustensile de toaletă, un castron de cauciuc cu perii și burete, o trusă de pansamente, un servici de campanie (cuțit, furculiță, lingură, ceașcă, farfurie de metal, toate aranjate unele în altele), tutun, țigări, pipa clasică a călărețului, tot ceea ce trebuia pentru scris și desenat, o mică lanternă. Odată pregătirile terminate îmi pun la centurion sabia circaziană, la care sunt agățate pistolul, binoclul și cnutul. Ținuta mea este foarte simplă, fiind cea a ofițerilor ruși aflați în campanie. Caschetă din pânză albă cu o apărătoare pentru gât, cu o cocardă militară rusă pusă în față, tunică de pânză albă cu nasturi de argint, pantaloni albaștrii cu dungă roșie, cizme fără pinteni, înalte. Dacă nu ar fi fost banderola de mătase, de corespondent // în culorile imperiale negru, galben și alb cu vulturul bicefal brodat în argint, pe p. 136
care o port pe brațul stâng, aș semăna cu un brav ofițer de cazaci de pe Don.

După ce mi-am luat rămas bun de la prietenul meu, dl Henri de Lamothe, corespondentul special al „Timpului", atașat și el pe lângă armata rusă, dându-ne întâlnire în Bulgaria, am încălecat pe calul meu cu harnașament de cazac, pe crupa căruia sunt înfășurate paltonul, burka și bașlicul. Am strâns din picioare, lovindu-l cu biciușca și iată-mă galopând pe drumul prăfuit spre Băneasa, temându-mă ca regimentul să nu fi primit un nou ordin și să nu mai plece în această dimineață. Totuși, apropiindu-mă de tabără, m-am asigurat că nu au plecat, zărind din depărtare lăncile cazacilor, asemănătoare cu stâlpii unei plantații de hamei. M-am

---

[144] *Komissarof*

[145] Plantă erbacee mare din a cărei rășină se fac medicamente și cosmetice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

întâlnit cu o veche cunoştinţă, dl Pierre de Martinov, căpitanul gărzii călare şi aghiotantul ministrului de război, al cărui nume este foarte cunoscut obişnuiţilor de la Bignon şi primelor noastre reprezentaţii. Este un domn prin excelenţă şi un parizian până în vârful unghiilor. A venit direct de la Paris, fiind ataşat regimentului 26 cazaci, unde comandă două echipe. Ultima oară ne-am văzut, în
p. 137 aprilie trecut, la premiera // *Clopotelor din Corneville*[146] şi astăzi ne-am întâlnit la mii de leghe de capitală, ataşaţi aceluiaşi regiment de cazaci [...] Imediat după ce am descălecat, prietenul meu m-a condus în cortul generalului Krasnov[147], comandantul regimentului. Ce om impresionant este „tata" Krasnov, cum este numit de cazaci. Mic de statură cu mustaţa albă tăiată perie, cu ochii vii, care par să caute inamicul la orizont, acest ofiţer superior s-a remarcat, cucerindu-şi toate
p. 138 gradele, prin nişte acţiuni uimitoare, care l-au făcut legendar printre cazacii // de pe Don şi i-au adus crucea „Sfântul Gheorghe". Curajos ca şi sabia sa, generalul Krasnov ştie să citească puţin şi să-şi scrie numele. Este adorat de oamenii săi, pe care îi conduce unde vrea şi fiţi siguri că turcii din Bulgaria vor avea de pătimit cu acest comandant neînfricat, care îşi urmăreşte şi îşi hărţuieşte inamicul cu abilitatea şi încăpăţânarea unei piei roşii. Am fost primit cu francheţe şi amabilitate. „Sunteţi de ai noştri", mi-a spus strângându-mi mâna. De aici înainte veţi face parte din statul major al regimentului. Părăsindu-l pe colonel, Martinov m-a prezentat ofiţerilor, toţi primindu-mă cu braţele deschise, ca nişte veritabili fraţi de arme. Cazacii din acest regiment sunt înalţi, au aspectul unei trupe regulate, de elită. Nu am văzut niciodată figuri mai bine întreţinute şi bărbi mai bine rase decât cele ale acestor bravi cavaleri. Ei sunt copii răsfăţaţi ai marelui duce Nicolae şi ai mulţimilor. Vă rog să vă lepădaţi de toate ideile preconcepute despre cazaci; nu seamănă cu personajele din *Mazepa*[148], *hatmanul de pe Don*, lăsaţi deoparte alte caracterizări literare de tipul: „fii sălbatici ai stepei", „hoardele indisciplinate ale
p. 139 Ucrainei", roiuri barbare de soldaţi călărind pe bieţi cai costelivi. // Calităţile care lipsesc infanteriei ruse, spiritul de luptă, mobilitatea, abilitatea, toate acestea le au cazacii. Un cazac de pe Don este o persoană care a luptat toată viaţa pentru drepturile sale. Calul său este mereu înşeuat, sabia îi mereu ascuţită. Noapte şi zi faţa îi este îndreptată spre inamic, gata să-l înfrunte. Tovarăş vesel, plin de pasiune şi de activitate, este gata oricând să plece, zeflemist, usturător, cu un cântec mereu pe buze, cu un roman în cap şi cu o iubire în inimă. Ce contrast cu caracterul liniştit şi resemnat al poporului rus. Noaptea brigada noastră de cazaci (regimentele 21 şi 26) a primit ordin să plece mâine dimineaţă la orele şase. Vestea este întâmpinată cu urale; soldaţii se adună în jurul focurilor şi îşi petrec noaptea cântând; nimic mai unic decât o inimă de cazac; oamenii formează un cerc, la mijloc este unul care cântă strofele, camarazii săi cântă refrenul. Este moda cazacă care a fost adoptată de întreaga armată. Vreţi un exemplu din aceste cântece ?

„Solistul: Cum un simplu ţăran, în 1864, l-a salvat pe Nicolaievici
p. 140 Corul Ura! Ura! Pentru Gloria ţarului nostru //

---

[146] *Les Cloches de Corneville*, operă comică compusă de Robert Planquette.

[147] *Krasnoff*, Nikolai Ivanovici Krasnov (1833–1900), general, istoric militar şi scriitor rus.

[148] Ivan Stepanovici Mazepa, vestit hatman al cazacilor, devenit legendar şi prin scrierile literare şi muzicale semnate de Lord Byron, Victor Hugo, Puşchin, Franz Liszt, Piotr Ilici Ceaikovski etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Solistul: Karakozov[149] are gânduri rele, se amestecă în mulțime
Corul Ura!Ura! pentru țar!
Solistul: Alexander Nicolaievici[150] se urcă în trăsură; se aude o împușcătură
Corul Ura! Ura, pentru bunul țar
Solistul Dar Komisarov țăranul era acolo și a deturnat lovitura
Corul: Ura! Ura
Solistul: Si iată unul care nu mai trebuie să muncească pentru a trăi, are crucea, pe care o poartă prinții" [...] p. 141

Capitolul XIV

De la București la Zimnicea

Plecarea de la Băneasa. Plutoanele de cântăreți. Traversarea Bucureștilor. Marșul vânătorilor români. Oprirea la Mihăilești[151]. Bordeie în pământ. Furtuna. Trăsuri răsturnate. La Drăgănești[152]. Calvar în pădure. Tabăra în ploaie. Alexandria. O baie în Vedea. La biserica greacă. Un nou tip de clopot. La Poroschia[153]. Miliția română. Ivirea soarelui. Marșul diviziei 14. Iastonii. Sosirea țarului la Turnu Măgurele. Demonstrații false.

Naipu[154]*, 25 iunie*

Astăzi dimineață ne-au trezit din somnul dulce sunetul trompetelor. Am aruncat cuvertura și m-am ridicat de pe fânul mirositor, care-mi era drept pat, și am întredeschis cortul. Deja toți cazacii // se pregăteau, strângându-și lucrurile și p. 142
înhămând caii. La orele șase, brigada, în linie de luptă, se îndreaptă spre sud. Traversăm Bucureștiul adormit. De departe zărim o mână albă, care ridică perdeaua de mătase verde, de după care se vede strălucind un ochi mare, negru. Cazacii defilează demni. Înălțați pe pernele de piele, înalte de zece centimetri, care sunt puse sub șa, ei strâng cu partea inferioară a picioarelor, micii lor cai, pe jumătate sălbateci, osoși, ce au coama bogată. Cazacii îi biciuiesc fără încetare cu *nagaika*, bici cu mâner scurt, dar foarte lung, pe care nu-l lasă niciodată din mâini. Animalul pare extenuat. Nimic mai fals. Astăzi a făcut 100 de kilometri, iar mâine

[149] *Karagozoff*, Dimitri Karakazov, studentul care a încercat să-l asasineze pe țarul Alexandru al II-lea în anul 1866.
[150] Referire la țarul Rusiei Alexandru al II.
[151] *Michalesti*, oraș, jud. Giurgiu.
[152] Drăgănești-Vlașca, jud. Teleorman.
[153] *Paroschia*, sat, com., jud. Teleorman.
[154] Naipu, sat, com. Ghimpați, jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

o va lua de la capăt. Plutonul cântăreților călare, care merge în fața coloanei noastre este precedat de un subofițer, virtuosul și solistul trupei, care marchează măsura cu *nagaika*. Cântăreții merg câte patru, cu chinga lăncii puse pe brațul drept, cântând melodiile tipice triburilor războinice de pe Don și din Caucaz. Printre ei unul bate
p. 143 într-o tobă de <zona> bascilor, altul într-un triunghi, în timp ce al treilea cântă // dintr-un mic clarinet din lemn alb. Unii dintre ei acompaniază melodia cu fluierături ascuțite, ca de flaut, pe care le fac din gură și care punctează ritmul notelor vii cu efecte sălbatice și grațioase. Ieșind din București, luăm drumul spre Alexandria[155] și prindem din urmă, datorită cailor noștri, un batalion român de vânători, care se dau la o parte, pentru a ne face loc. Acești vânători care formează elita armatei sunt îmbrăcați într-o bluză și un pantalon maro, băgați în cizmele rusești, indispensabile din cauza noroiului din țară. Partea caracteristică a costumului este mica pălărie rotundă de fetru ridicată într-o parte de o egretă pe care soldații o poartă cu demnitate. La amiază, pe o căldură sufocantă, ne-am oprit în micul sat de la Mihăilești și ce sat, Dumnezeule! Câteva mușuroaie de pământ, pentru a susține acoperișul de stuf, o deschizătură, pentru a lăsa fumul să iasă și o alta în perete, pentru a se pătrunde în interior. Dacă bordeiele aparțin unui țăran mai înstărit ele se înalță pe grinzi; pământul amestecat constituie un fel de căsuță, în care se intră pe un fel de scăriță. În preajma acestor clădiri sărăcăcioase, cocoșul,
p. 144 găștele, rațele picotesc tot timpul. // Odată ajunși se declanșează o furtună, plouă torențial, iar pe drumurile române care nu sunt pietruite se formează gropi mari, sub greutatea sutelor de care, ce însoțesc prima divizie rusă, pe care o depășim din mers. În această primă zi, la amiază ar trebui să ajungem la Drăgănești-Vlașca, la jumătatea drumului dintre București și Alexandria; ploaia continuă în rafale, iar drumurile devin din ce în ce mai mult îngrozitoare; pe străzile înguste atelajele cu șase cai ale trăsurilor rusești de abia pot să-și ducă încărcăturile grele. În ciuda vremii nefavorabile, infanteria mărșăluiește admirabil, având puțini bolnavi sau leneși [...] După ce s-a traversat un lac pe un dig îngust de pământ, pe jumătate dărâmat am ajuns la Drăgănești; din nefericire suntem în fața unei situații
p. 145 neplăcute; orașul este plin de trupe și trăsuri. Este // primul eșalon al cartierului general sosit direct de la Ploiești: trăsuri imperiale, ale marelui duce, cazaci roșii și albaștrii, husarii de escortă. Este imposibil să găsim fân pentru cai, ar trebui să mergem până la Naipu, care nu a fost încă invadat de oameni [...]

p. 146 *Înainte de Zimnicea, 26 iunie*

La orele trei dimineața, am primit ordin să pornim. Plouă în continuare, noaptea este neagră, aprindem în grabă câteva focuri și în cel mai dens întuneric înșeuăm caii. La orele patru pornim. Într-o parte artileria ușoară, care a primit ordin să ne însoțească caută soluții pentru a-și căra piesele; este o operație importantă; tunuri și chesoane se afundă în pământ, iar ofițerii privesc cu îngrijorarea cum se

[155] Oraș, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

rup, ca nişte pahare, frânghiile carelor trase de cai. La amiază, după ce am străbătut drumuri îngrozitoare, am ajuns la Alexandria, acoperiţi de noroi, aproape de nerecunoscut, precum machetele de lut ale sculptorilor. Suntem extenuaţi, obosiţi, dar graţie unei băi făcute în Vedea[156] ne-am revenit repede, gata să ne continuăm drumul. Profităm de cele două ore de repaus, pentru a vizita, împreună cu colonelul Krasnov biserica grecească din oraş. Acest edificiu, care are acoperişul rotund bombat este acoperit de aramă, cu zidurile văruite în alb se înalţă într-o grădină p. 147
publică, dacă putem numi aşa câţiva arbori piperniciţi şi ierburi mici. // Interiorul bisericii este simplu; în fund un simplu perete despărţitor, pictat cu albastru de Prusia, desparte pe credincioşi de altar; apoi peste tot picturi naive ale sfinţilor, în manieră bizantină, candelabru de alamă. Pe o masă acoperită cu o faţă de masă albă, cu desene roşii şi albastre, am remarcat o magnifică supieră din porţelan cu încrustaţii aurite [...] În împrejurimile bisericii sunt îngropaţi notabilii oraşului. În faţa crucilor de granit negru, acoperite de muşchi sunt puse candele în zinc aurit, unde arde constant o lumânare. Tocmai când treceam pe acolo, un instrument infernal a început să fie lovit: o mică bucată de lemn atârnată de patru plăci ţintuite. În ciuda zgomotului infernal am urcat cele câteva trepte ale pavilionului şi l-am văzut pe bravul preot, bătând în continuu, cu nişte ciocănele, pe o placă de fier suspendată de grinzile acoperişului, pentru a chema credincioşii la slujbă, în locul clopotului. La orele două am plecat, trecând prin Poroschia, care nu este, corect vorbind, decât o suburbie a Alexandriei. // În faţa unei pieţe în centrul căreia se p. 148
ridică o fântâna cu cumpănă şi unde se află un jandarm înarmat cu o carabină, am zărit o mică bisericuţă, pe zidurile sale sunt pictate figuri de sfinţi [...] În curând am ajuns din urmă numeroase coloane de infanterie, care mergeau în aceeaşi direcţie cu brigada noastră şi se întindeau de-a lungul drumului prăfuit, ca un imens şarpe ce strălucea datorită miilor de reflexe ale luminii în oţelul baionetelor. Aceste trupe aparţin corpului 14, comandat de generalul Radetzsky[157] şi care au sosit din Beju se compun din regimentul de infanterie din divizia 14 de infanterie a generalului Dragomirov[158], din brigada 4 de vânători din garda imperială, cu uniformă în întregime verde, împrospătată de mici broderii de pânză de culoarea amarantului[159], şi de un detaşament de geniu. Purtând pontoane, am remarcat două companii de trăgători ai detaşamentelor de infanterie căzăceşti[160] de lângă Marea Neagră. Au căciuli imense din piele de oaie, îmbrăcaţi în caftane de pânză maro, garnisite cu cartuşiere de piele, un pumnal la centură, o carabină Berdan // pe p. 149
umeri, aceştia seamănă mai mult cu un mănunchi de haiduci decât cu o trupă de soldaţi disciplinaţi. Şi totuşi, ce partizani frumoşi!

Obişnuit din copilărie să vâneze păsări de mare, prin mărăcinişurile Mării Negre, trăgătorul posedă o privire remarcabilă, iar glonţul lui loveşte întotdeauna inamicul aflat în bătaia puştii sale. Graţie hainelor închise la culoare, târându-se întotdeauna spre avanposturile inamice (de unde vine numele sau de *plaston*, care

---

[156] *Vede*, râu în sudul României, afluent al Dunării.

[157] Fyodor Fyodorovici Radetzky (1820–1890), general rus, comandantul trupelor ruse în bătălia din pasul Şipka (ianuarie 1878).

[158] *Dragomiroff*, Mihail Ivanovici (Dragomirov) (1830–1905), general rus.

[159] Plantă de culoare mov-roz.

[160] *Plastounes*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

în rusă înseamnă cel care se târăşte pe burtă), acest curajos soldat ajunge până în preajma santinelelor inamice, asupra cărora se aruncă, ca un adevărat jaguar şi în care înfige pumnalul, fără ca acestea să poată scoată un sunet. Nu există nici o îndoială că trecerea fluviului se va face în această noapte, mai sus de Zimnicea şi pentru a ne confirma previziunile, auzim departe pe malul drept, în direcţia Turnu-Măgurele[161], o canonadă îndepărtată, al cărei zgomot se răspândeşte pe falezele Dunării şi ajunge la noi ca o rostogolire continuă a tunetelor [...]

Armata rusă în campanie[162]

p. 44

Capitolul IV

Poradim[163]

p. 56

[...]Trecerea Dunării de către români. Un ofiţer român

Bulgarski-Karagach[164], *8 august*

p. 57 În această după-amiază am înţeles că două divizii de armată româneşti au trecut Dunărea, iar o brigadă de cavalerie a avansat prin Trstenik[165] în direcţia Karagatch-Bulgarski. Împreună cu doi călăraşi cu dolman albastru, galonat cu roşu, un tânăr ofiţer român, spilcuit, pomădat, ajunge la cartierul general. Tunica lui de o albeaţă strălucitoare, cochet apretată şi împodobită cu trese albastru deschis îi dă un aspect fantezist în comparaţie cu uniformele sobre ale armatei ruse. Cea mai vie iritaţie domneşte aici împotriva generalului român Manu[166], care nu a ocupat Nicopole[167], atunci când statul major rus i-a cerut şi l-a împiedicat pe generalul Krüdener[168] să atace cu toate forţele Plevna, în ziua de 20 iulie, aceasta fiind cauza indirectă a înfrângerilor din 20 şi 30 ale aceleiaşi luni [...]

---

[161] *Turn-Maguarelle*, oraş, jud. Teleorman.

[162] Traducerea după lucrarea *L'Armée russe en campagne*, Paris, Garniers Frères, Libraires Editeurs, 1889.

[163] *Poradine*, oraş în Bulgaria.

[164] *Karagatch-Bulgarski*, oraş în Bulgaria.

[165] *Terstenik*, sat, regiunea Ruse, Bulgaria.

[166] Gheorghe Manu (1833–1911), general şi politician conservator, preşedinte al Consiliului de Miniştri (1889–1991), primar al Bucureştilor (1874–1877). În februarie 1878 a obţinut capitularea Vidinului.

[167] *Nikopoli*, oraş în Bulgaria.

[168] *Krudner*, Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general de infanterie rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

170

Capitolul XIII

Poradim

[...] Prințul Carol al României la Poradim. Uniforma sa. Ofițeri români [...]

[...] *Poradim, 5 septembrie*

173 În această dimineață la orele 7, am încălecat împreună cu prietenii mei, baronul Korv[169], ofițer al lăncierilor din gardă, aghiotant al țarului [...] Ne îndreptăm către cartierul general, pentru a cere veşti, când ne întâlnim cu generalul Zotov[170] urmat de statul său major şi de escorta sa de cazaci din Caucaz, p. 174
îndreptându-se spre locuința unde prințul Carol al României, venise de trei zile. Prințul a primit comanda aripii drepte a armatei ruse şi are în ordinele sale două corpuri de armată româneşti şi corpurile nr. 4 şi nr. 9 ale armatei ruse. Generalul Zotov este desemnat ca şef de stat major şi colonelul Nevinsky ca sub-şef. Patru tineri ofițeri ai statului major al marelui duce sunt ataşați prințului României în calitate de ofițeri de ordonanță. Ne alăturăm generalului Zotov şi ajungem în fața unei mici căsuțe, singura din localitate care avea acoperişul din calcar, toate celelalte fiind din paie. Pe mica prispă de lemn se află prințul Carol, cu un chipiu *à la française*, acoperit cu pânză albă, îmbrăcat într-o tunică albastru regal cu încheieturi roşii şi purtând pe umeri o mică // tresă de aur. Aproape de el se află generalul Zefcari, colonelul Blaremberg[171] şi maiorul Bărcănescu. Aceştia din urmă fac parte din rândul miliției şi poartă o elegantă uniformă neagră, cu galoane de aur ce le indică gradul şi agrafe aurite pe dolman.

Mai în spate se găsesc ataşații militari străini, printre care îl remarc pe bravul nostru compatriot colonelul Gaillard, purtând la gât lângă crucea Legiunii de onoare, crucea de comandor al ordinului Sfântul Vladimir cu spade de aur, distincția cea mai mare conferită de țar; văd de asemenea un locotenent-colonel al dragonilor austrieci, un colonel de artilerie japonez, în uniformă cu croială franțuzească: chipiu albastru cu dungi de aur, purtând în față o placă de aramă, reprezentând o floare de crizantemă, care este emblema imperială a Japoniei, bluză albastră cu dungi de aur, pantaloni albaştri cu dungă roşie; am văzut un locotenent de cavalerie american, dl Green, purtând costumul de campanie al armatei americane, în expedițiile împotriva indienilor: pălărie de fetru moale, de formă calabreză, cu borduri late, bluză, pantaloni din piele de capră băgați în cizme înalte, până la jumătatea coapsei. O dată sosiți în fața locuinței principelui, escorta de cazaci se aranjează în linie de luptă, având în luptă un subofițer ce poartă drapelul din mătase neagră al generalului Zotov, pe care este brodată în argint o cruce greacă, pe o parte şi pe cealaltă parte se află înscrisă cifra 4, care este numărul vechiului corp de armată. Ofițerii descalecă, sunt prezentați prințului Carol, care la rândul său încalecă // se îndreaptă spre câmpul de infanterie rusă p. 175
situat în fața Poradimului, pentru a face inspecția trupelor [...]

---

[169] *Korff*, general.
[170] Pavel Dimitrievici Zotov (1824–1879), general rus, comandant al trupelor ruse din fața Plevnei.
[171] *Blarenberg*, Constantin Blaremberg (1838–1886), colonel român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul XVI

p. 2

Bombardamentul de la Plevna (9 şi 10 septembrie)

[...] Atacul infructuos al românilor. Griviţa [...]

[...] La dreapta noastră se zăresc înălţimile Kerim-Tabia[172], profilându-se în p. 2
seninul cerului. La apropierea serii în redută se declanşează incendiul, în mai multe
etape. Vedem ridicându-se coloane de fum negru întrepătrunse de mii de scântei:
p. 211 au luat foc gardurile de lemn. Românii cred că turcii s-au // retras şi au trimis în
recunoaştere, sperând să găsească reduta evacuată, ca mica înălţime pe care au
ocupat-o ieri. Nizamii îi lasă să se apropie la mică distanţă şi deschid brusc asupra
lor focul de arme, determinându-i să se retragă. De pe poziţiile din dreapta,
topografia satului Griviţa[173] apărea cu totul alta decât cea pe care am examinat-o
prima oară de pe marea baterie. În loc de un amfiteatru sunt de fapt două înălţimi
separate de o vale plină de case şi arbori, de unde nu se pot distinge nici poziţiile,
redutele sau bateriile celor două armate [...]

p. 235

Capitolul XIX

Luarea redutei Griviţa (aripa dreaptă, 11 septembrie)

Atacul de la dreapta al armatei ruso-române. Cele trei coloane atacă Kerim Tabia. Primul asalt. Dorobanţii din Vrancea. Atacul infanteriei de linie române. Moartea maiorului Şonţu. În retragere. Dorobanţii salvează.
O râpă perfidă. Al doilea atac. Sub ploaie. Moartea căpitanului Mărăcineanu.
Batalionul 3 de vânători. Un servitor fidel. Drapelul batalionului 16 dorobanţi. Moartea maiorului Şonţu. Salvarea unui tun de către căpitanul Pruncu [...]

p. 236

La marea ambulanţă rusă, 11 septembrie, miezul nopţii

Către orele şase seara, la extremitatea dreaptă, prin ceaţă, am văzut liniile de foc ale infanteriei române, strălucind de două ori. Trei coloane sunt însărcinate să atace reduta Griviţa. Prima coloană se compune din brigada 1 a diviziei a 5-a ruse, generalul Radionov[174] (regimentele din Arhanghel şi ale prinţului de Orania), care

[172] Redutele de la Griviţa se numeau Arab-Kerim Tabia.
[173] Sat în regiunea Plevna.
[174] *Rodionoff*, general.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deja a asistat la cele două atacuri ale Plevnei, din două batalioane din Dorohoi şi Botoşani, din regimentul 16 dorobanţi şi din batalionul 8 de linie.

Celelalte două coloane sunt compuse numai din trupe româneşti; generalul Cernat[175], ministrul de război din Principate[176] conduce trupele. O a patra coloană, compusă din trupele diviziei 3 română, este însărcinată să execute o diversiune asupra Bucova-Tabia. Se angajează şi pierde mulţi oameni. Cele trei coloane dirijate contra Kerim-Tabia sunt conduse deplorabil: una dintre ele condusă de colonelul Gramont[177] se rătăceşte, voluntar se pare, în ceaţă şi nu are nici o utilitate; prima, cea a generalului Rodionov, a ajuns la redută cu două ore şi jumătate după momentul fixat; a treia singură poate să atace la orele trei, conform ordinului de luptă. // p. 237

Această coloană este compusă din batalioanele 5 de linie, batalionul 3 şi regimentul 14 de dorobanţi, care au sosit de la Nicopole. Aceste batalioane sunt compuse de curajoşii munteni din Vrancea, veche republică din Moldova[178], care şi-a păstrat anumite privilegii şi caracterul său războinic. Aflate la extremitatea platoului, pe care este aşezată armata română, aceste trupe sunt separate de reduta Griviţa printr-o vale adâncă. Batalioanele de linie coboară primele înălţimile, pentru a urca pe versantul opus. Sunt deja în vale şi sunt mascate de arbuşti, în timp ce în partea stângă începe un puternic foc de arme. Generalul Cernat a crezut la început că este o neînţelegere, dar o ştafetă de la prinţul Carol I-a anunţat că turcii, înştiinţaţi de spionii lor de atacul românilor, au luat ofensiva atacând trupele ruse din Radinovo[179]. Dorobanţii au coborât colina în pas alergător şi s-au pierdut în mărăcinişuri, în timp ce trăgătorii au ajuns deja pe culmea unde se afla Kerim-Tabia.

Timp de un moment a domnit o linişte mormântală. Turcii, contând probabil pe efectul pe care tactica lor îl vor face asupra tinerelor trupe, îi lasă pe asediatori să se apropie până la o distanţă mică; apoi deschid asupra lor focuri mortale de armă, nu numai de pe redută ci şi de pe o tranşee de deasupra, pe care românii au ignorat-o necunoscând existenţa ei. // Momentul este critic. Trebuie mai întâi să-i p. 238 scoţi pe turci din tranşee înainte de a lua cu asalt reduta. Dar ofiţerii români sunt la înălţimea sarcinii. Maiorul Şonţu[180], bine cunoscut la Bucureşti se aruncă primul în tranşee strigând: „Înainte copii mei!, înainte". Şi cade în vale. Toate loviturile turcilor, din spatele parapetelor, îşi lovesc ţintele. Mai mult, tunurile împrăştie asupra românilor o ploaie de proiectile. În câteva minute un sfert de batalion a căzut, iar restul s-a retras căutând locuri să se ascundă, dar obuzele turceşti continuă să-i decimeze. În acest moment intervin dorobanţii, care adună

[175] Alexandru Cernat (1828–1893), general, ministru al Războiului (aprilie–august 1877), apoi comandant de operaţiuni în timpul războiului.

[176] Din 1866 titulatura oficială a statului era România.

[177] Alexandru Gramont, colonel de cavalerie, fiul vicontelui Louis Antoine de Gramont, naturalizat în Ţara Românească.

[178] Fantezie, nu a existat nici o republică în Moldova.

[179] *Radichovo*, sat, com. Mariţa, regiunea Plovdiv, Bulgaria.

[180] *Schoutz*, Gheorghe Şonţu (1851–1877), maior, căzut în bătălia pentru cucerirea Plevnei din 30 august /11 septembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

infanteriştii dezordonaţi şi reiau împreună atacul împotriva tranşeei, care este luată, dar numai după patru asalturi disperate. Ce spectacol se află sub ochii românilor! Răniţii, printre care se află ofiţeri, sunt mutilaţi oribil de către turci. Nenorocitul maior Şonţu a fost desfigurat într-un mod atroce. Dar nu pot pierde timpul. Tranşeea e cucerită, trebuie atacată reduta. Curajoşii ţărani români, atât de ciudaţi, cu opinci în picioare, cu bluza lor lungă albă şi căciula de blană, împodobită cu o pană de curcan, îşi reiau marşul înainte. Dar nu mare le este uimirea, când
p. 239 ajungând // pe culmea colinei unde cred că vor găsi reduta, văd că sunt separaţi de aceasta de o râpă lungă de cinci-şase sute de metri. Nimic nu este mai înşelător decât acest ţinut tăiat de ondulaţii şi nimic nu demoralizează o trupă decât aceste neplăcute surprize. Nici comandantul diviziei a 4-a, nici generalul Cernat, nici statul major al armatei nu au bănuit existenţa acestui fatal pliu de teren. Totuşi românii nu sunt zdruncinaţi. Semnalul este dat şi oamenii se avântă; îi întâmpină un teribil foc de arme, dar batalioanele decimate nu se opresc din înaintare; terenul alunecă sub tălpile soldaţilor, din cauza ploii care continuă să cadă şi care-i pătrunde, dar se ajută de baionete, pentru a urca pe versantul înălţimii. Mulţi ofiţeri au pierit aici, împuşcaţi de trăgătorii turci, care îi recunoşteau după uniforme. În final, după câteva minute românii au ajuns la redută. Primul care a ajuns la parapet a fost căpitanul de infanterie Valter Mărăcineanu[181], care a fost împuşcat în momentul în care înfigea steagul şi când striga către soldaţi: „Înainte, copii mei!". Ordonanţa sa aflată puţin mai în spate le-a spus: „Ia tu, i-a spus unui camarad, mantaua căpitanului meu, căci şi eu voi muri". În ciuda eforturilor supraomeneşti, coloana nu a fost susţinută şi a trebuit să se retragă, lăsând în urmă cadavre. Al treilea batalion de vânători este decimat, iar maiorul Şonţu, comandantul
p. 240 batalionului 5 de linie, rănit mortal. // Retragerea nu s-a făcut fără pericole. Două batalioane de nizami, ieşind de pe cele două părţi ale redutei au înconjurat practic în întregime batalionul 16 dorobanţi din Dorohoi. Drapelul acestui batalion a fost în pericol să fie pierdut, dorobanţii l-au rupt în bucăţi, luând fiecare <părţi> din el, pentru a fi returnate colonelului după bătălie. Unul dintre căpitani, Prunu, vechi ofiţer al legiunii noastre străine, care poartă pe piept medalia Crimeei şi Italiei, a purtat împreună cu soldaţii săi, pe braţe, un tun pe care turcii voiau să-l ia. La sfârşitul acţiunii au rămas în picioare numai 20 de oameni din cei 184, care compuneau compania sa. Împăratul Alexandru de pe înălţimea observatorului, unde se afla împreună cu marele duce Nicolae şi prinţul Carol al României au urmărit cu nelinişte, atât cât le-au permis evenimentele, toate momentele acestui atac. Întristat de insuccesul românilor, s-a dus spre Radinovo, ajungând chiar la timp, pentru a asista la al doilea eşec al lui Krylov[182].

[181] Nicolae Valter Mărăcineanu (1840–1877), căpitan, căzut eroic în luptele pentru cucerirea redutei Griviţa.

[182] Vladimir Krylov, general.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul XX

Vizită pe câmpul de luptă de la Griviţa

250 **[...] Armata română. Defilarea artileriei. Drapele luate de la turci. Uniforme române. Vânătorii de munte. Dorobanţii. Căciula. Curcanii. Prinţul Moruzi[183]. Bateria căpitanului Lupaşcu. Drapelul batalionului 13 dorobanţi este decorat cu Steaua României. Pierderile armatei române. Ambulanţa doamnelor din Iaşi.**

257 *Griviţa, 12 septembrie*

Ieşind din redută mă îndrept către // trupele româneşti şi ajung pe un platou larg, care se întinde până la Verbiţa[184], unde sunt aşezate cele patru divizii de armată conduse de prinţul Carol, în următoarea ordine: la stânga divizia a 4-a, condusă de generalul Alexandru Anghelescu[185], la dreapta, divizia a 3-a, colonel Gheorghe Angelescu[186]; în linia a doua, în faţa satului Verbiţa, divizia a 5-a, colonelul Cerchez[187] şi o brigadă din prima divizie.

Ajungând la avanposturi, am întâlnit două baterii româneşti, care îşi părăseau vechile poziţii, pentru a înainta. Artileriştii erau înfăşuraţi cu mantale lungi gri, aveau pe cap un chipiu înalt de pânză cerată cu un pompon roşu şi erau înarmaţi cu revolvere, puşcă cu sabie baionetă. Ofiţerii aveau chipiu *à la française*, aveau tunică scurtă de culoare maro, pe gât şi mâneci de catifea neagră, pantalonul gri cu o bandă dublă roşie, iar cureaua într-o învelitoare aurită.

În faţa redutei cucerită ieri s-a deschis un intens foc de armă; sunt românii care încearcă să ia cu asalt lucrările situate la două sute de metri în faţă şi care comunică cu Kerim Tabia, prin galerii subterane. După o scurtă, dar violentă confruntare, românii se retrag şi încearcă să se apropie de inamic, sfărâmând mai multe linii de tranşee. Aproape de tabăra generalului Angelescu am remarcat, înfipt în pământ, steagul bateriei ridicat ieri de un dorobanţ căruia ţarul i-a trimis crucea Sfântului Gheorghe în argint.

---

[183] *Moruzin*, Dumitru C. Moruzi (1850–1914).

[184] *Verbitza*, trecătoare în Bulgaria.

[185] Alexandru Anghelescu (1836–1911), general şi om politic român, ministru de Război (1886–1887). În războiul de independenţă a comandat Divizia 4 infanterie în atacul asupra redutei Griviţa 1 şi primul atac asupra redutei Griviţa 2 din cadrul bătăliei pentru cucerirea Plevnei.

[186] Gheorghe Angelescu (1839–1915), general, ministru de război (ianuarie – august 1882), senator. În timpul războiului de independenţă a supravegheat trecerea Dunării la Corabia pe podul de vase construit aici şi apoi a participat la asaltul asupra redutei Griviţa. După căderea Plevnei trupele conduse de el au cucerit Tatargic în ianuarie 1878.

[187] *Cherkess*, Mihail Cristodulo Cerchez (1839–1885), general, participant la luptele de la Griviţa, Bucov, Opanez, Smârdan, Plevna, Vidin din cadrul războiului pentru independenţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Acest steag este de mătase verde, cu o semilună în centru înconjurată de patru stele şi de versete din Coran brodate cu aur, fiind împodobit cu franjuri verzi şi
p. 258 aurii. Bățul steagului are la capăt un vârf lung de aramă de unde // cade un cordon gros terminat în două noduri de mătase verde şi aurie. În vârf s-a pus un fes al unui ofiţer turc. În spate se întind lungi şiruri de corturi, unde stau soldaţii. În afara celor de la infanterie şi geniu, care amintesc uniformele franceze, soldaţii români au uniforme originale, care nu se aseamănă cu nimic cu cele care sunt în uz la alte popoare europene.

Vânătorii, care formează elita armatei, sunt îmbrăcaţi elegant în bluză şi pantalon brun, băgat în ghete ruseşti, purtate de toţi soldaţii români, indispensabile din cauza solului noroios. Partea caracteristică este mica pălărie rotundă din fetru, ridicată pe partea dreaptă, cu o egretă, pe care vânătorii o poartă cu demnitate.

Dar uniforma cea mai curioasă este cea a dorobanţilor, care aminteşte de vechiul costum naţional: în picioare, opinci, un fel de sandale care sunt purtate de toţi ţăranii din regiunea Dunării de jos, compusă dintr-o bucată de piele neprelucrată, tăiată în forma piciorului, care alcătuieşte o talpă, pe care sunt găuri prin care sunt introduse nişte corzi subţiri din piele, care se înfăşoară de-a lungul piciorului. Picioarele sunt acoperite de un pantalon de lână albă, iar corpul de o
p. 259 bluză albă, care este foarte curată. Pe cap au căciula, din piele de oaie, // care imită astrahanul şi are forma unei bonete frigiene, al cărui vârf cade pe o parte. Armele încrucişate ale prinţului şi penele de curcan împodobesc această căciulă unică şi comodă. În armata română, dorobanţii au supranumele de curcani[188], ştiind pasiunea pe care aceşti bravi soldaţi o au pentru vânătoarea acestor păsări, cărora le smulg penele pentru a le pune la căciulă. Toate aceste trupe sunt bine întreţinute. Nu li se poate reproşa decât un lucru: cochetăria efeminată, care este o trăsătură caracteristică a naţiunii, o atenţie prea mare acordată propriei persoane, panglicilor, ornamentelor, panaşelor al tuturor acelor lucruri care atrag şi flatează vanitatea. Ofiţerii sunt atât de acoperiţi de aur, încât este foarte greu să le vezi culoarea uniformelor; dar acesta nu este un defect iremediabil.

Graţie unui bun amic, prinţul Moruzi, sublocotenent de călăraşi şi aghiotant al generalului Angelescu, am primit multe şi interesante detalii referitoare la comportamentul românilor, începând cu 7 septembrie. În timpul acestor cinci zile de canonadă, bateria care s-a distins cel mai mult a fost cea a căpitanului Lupaşcu, care a avansat până la 800 metri de tranşeele turcilor. Ţarul a acordat patru cruci de argint Sfântul Gheorghe acestei baterii, în timp ce celorlalte le-a dat câte două. Trupele diviziei a 4-a, care au luat parte la lupte, sunt aproape în totalitate compuse
p. 260 din moldoveni, care, datorită genelor celtice şi dace // au un temperament războinic şi militar, printre ceilalţi români.

Regimentul 13 dorobanţi, care a făcut în septembrie lucrări deosebite în avanposturi are steagul decorat de prinţul Carol cu ordinul Steaua României. În timp ce mărşăluia împotriva inamicului, comandantul său, colonelul Voinescu dorind să se asigure că plutonul său are tirul potrivit, l-a oprit şi le-a verificat puştile ca la paradă, sub focul mortal al turcilor.

---

[188] *Kourcanes*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În aceste lupte nemiloase, care au durat cinci zile întregi, românii au pierdut un ofițer superior, 40 de subofițeri și 1 176 de răniți; un ofițer superior, 14 subofițeri și 1335 de soldați morți [...] Un pic mai în spate de prima linie se găsește ambulanța doamnelor din Iași, care a primit numeroși răniți; aceștia sunt îngrijiți admirabil de doamnele Natalia Suțu[189], Liteanu[190], Codreanu[191] și Conduratu[192].

Capitolul XXIII

p. 284

La București

Aspectul capitalei României. Strada Mogoșoaia. Suferințele armatei. Cinismul și corupția. Mulțimea săracilor. Strategii de cafenele. Furniturile evreilor. La Raşka[193]. Trafic rușinos. Intendența. Nemulțumirile armatei referitoare la intendență

București, 6 octombrie p. 285

Dimineața, după un repaus de trei săptămâni din cauza febrei contractată în taberele noastre din jurul Plevnei, în septembrie trecut, am părăsit Bucureștii pentru a mă reîntâlni dincolo de Vid cu bravii mei camarazi din regimentul 26 cazaci.

Sincer mă grăbesc să plec din capitala României, invadată în acest moment de o mulțime murdară, care s-a năpustit asupra orașului ca un stol de vulturi și care se etalează zilnic cu cinism[...] Pe trotuarele străzii Mogoșoaia este imposibil să mai faci un pas fără să dai peste oameni ce pescuiesc în ape tulburi. Dincolo, de partea cealaltă a Dunării, pe malurile Lomului[194], în defileele de la Șipka[195] și la picioarele redutelor turcești de la Plevna, unde bravii soldați de mai multe luni suportă oboseala, epuizează toate suferințele, se bat fără odihnă și mor de tifos, dacă scapă de mitraliere, unde ofițerii curajoși mor în acțiune, în fruntea oamenilor lor, numai abnegație, curaj, suferințe; totul este simplu și natural pentru acești curajoși apărători ai patriei ruseşti. Aici grădinile, teatrele, cafenelele și restaurantele

[189] *Natalie Soutzo*

[190] *Letiano*, este vorba de Lucia Liteanu, fiica lui Mihail Koglniceanu.

p. 286

[191] *Codriano*

[192] *Condurado*. Este vorba de Eugenia Conduratu, care a înzestrat pe propria cheltuială, o ambulanță care a funcționat la Nicopole.

[193] *Raska*, Grădină situată pe actuala stradă Edgar Quinet, colț cu bulevardul Nicolae Bălcescu, fiind un local de elită ale Bucureștilor. Pe timpul verii, grădina Raşca constituia o atracție deosebită datorită fanfarei și orchestrei Operei, care aveau program în fiecare seară. Pe aleile înconjurătoare doamnele elegante se plimbau, ascultând muzică și etalându-și toaletele. În 1897 terenul pe care se afla a fost cumpărat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru construirea unei aripi a Universității București.

[194] Lom, râu în Bulgaria.

[195] *Schipka*, trecătoare în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sunt umplute de o lume pestriță și cosmopolită, avidă de câștig: bancheri și agenți ce au îmbrăcați în alb și decorați cu toate ordinele străine de la Aligatorul din Sudan până la Cimpanzeul din Tunis, care au milioane, dar se împrumută cu cinci franci la băiatul de la hotel, aventurieri și // așa-zișI ofițeri din toate țările, care au venit să-și ofere spadele marelui stat major rus, pe care l-a apărat să treacă Dunărea și să pătrundă în Bulgaria; toți acești viteji cavaleri umplu cafenelele cu vocile lor lăudăroase, dispărând fără zgomot la apariția unei căști verzi cu dungă roșie purtată de un ofițer rus.

Ce buchet cosmopolit de avocați care discută strategia la mese și critică conduita trupelor, care sunt decimate la Plevna, ofițeri ai gărzii naționale, cu uniformele încărcate de aur, care înspăimântă copii și câinii cu sunetul săbiei ce se lovește de teacă; furnizorii militari care doresc să sperie ofițerii și tremurând la cel mai mic gest, toate acestea te fac să înțelegi de ce doresc să scurtez cât mai mult sejurul meu în București.

Acești furnizori militari, evrei în cea mai mare parte, adică fără lege și fără credință, fură cu obrăznicie și vând intendenței cumpărăturile făcute la prețuri foarte scumpe [...] Pentru a vă da o idee asupra acestui trafic rușinos, voi cita câteva cifre. Patruzeci de livre[196] de pâine costă la București 4 franci și 10 centime; aceeași cantitate, când este livrată soldaților, costă 4 ruble fie 10 franci. La Târnovo[197], în Bulgaria, pentru 10 cetverți[198] (cetvertul cântărește 7 pfunti sau 40 livre) de orz se plătește 10 franci. Amabilii furnizori au găsit un mijloc pentru a-l vinde cu 40 de franci.
p. 287 // Astfel administrația plătește aceste lucruri de trei ori mai scump decât valoarea lor reală; dar și furnizorii câștigă de trei ori mai mult, iar domnii de la intendență duc o viață veselă la București și golesc pahare de șampanie [...] Guvernul rus plătește deci pentru mărfuri de trei, patru, cinci și chiar de șase ori mai scump. Ofițerii de intendență își bagă în buzunare cel puțin un sfert din suma plătită statului. Astfel corturile, care erau oferite cu 80 de franci bucata, au fost cumpărate cu 300 franci bucata.

Pentru o altă marfă importantă, o furnitură de biscuiți, un ofițer superior de intendență a cerut, înainte de semnarea contractului 40 000 ruble, adică în jur de 90 000 franci. Fără nici o rușine, acești ofițeri de intendență, în număr de 300, au găsit un mijloc de a depune la banca României sau în altă parte banii furați, în schimbul titlurilor la Sankt Petersburg. Conturile curente ale multora dintre ei atingeau cifra de 400 000 franci. Ori solda lor se ridica la doar 300 ruble pe lună. Ceea ce era și mai rău era că, odată primit un aconto, furnizorii uitau să mai dea marfa. Un furnizor din Viena a ajuns la cartierul general al intendenței, cu intenția de a vinde încălțăminte armatei, și etalându-și eșantioanele, a spus că poate livra
p. 288 cizme la calitatea indicată cu șase ruble perechea. I s-a răspuns că oferta va fi // acceptată, dar că trebuie să facă factura cu șapte ruble pe pereche, cu toate că va primi numai prețul inițial. Un alt funcționar rus a propus directorului căilor ferate din România să aprobe verificarea unui cont de 10 milioane de ruble datorat de guvernul său acestei companii, punând condiția să i se dea un comision de o jumătate de rublă la o mie, adică aproape 25 000 franci. Furniturile rusești aflate la București, Frătești, Zimnicea, Sistov și Brăila sunt puțin protejate de intemperii. Cum poate fi altfel, când interesul tuturor, în afară de stat și de armată, este de a se deteriora, pentru a putea cumpăra altele?[...]

---

[196] O livră =453,59 grame.

[197] *Tirnova*, referire la Velico Trnovo, oraș în Bulgaria.

[198] *Tchetvert*=sfert.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<VICONTE> ALFRED DE CASTON

(1821–1882)

Prestidigitator celebru, jurnalist, „vechi elev al Şcolii politehnice", cum îi plăcea adesea sa se definească, vicontele Alfred de Caston, pe numele său adevărat Antoine Aurifeuille, aparţine seriei călătorilor care au străbătut România în mai multe rânduri. În 1867 pornea spre Constantinopol, unde avea să ajungă doi ani mai târziu, timp în care a petrecut mai mult timp în unele capitale ale Europei printre care şi Bucureşti. Nu vom insista asupra datelor biografice, ele putând fi consultate în volumul IX al prezentei serii. În vara anului 1877, în condiţiile declanşării conflictului dintre Rusia şi Imperiul Otoman, Alfred de Caston, aflat probabil în drum spre patrie, străbătea Dobrogea, măcinată de abuzurile administraţiei şi trupelor otomane. Răscoalele populaţiei din Balcani, declanşate încă din 1875, extinse şi acutizate în anul următor, i-au încurajat pe musulmanii din regiune să întreprindă acţiuni împotriva populaţiei creştine. Totodată guvernul otoman a distribuit arme voluntarilor mahomedani: cerchezi, albanezi şi tătari pentru a preîntâmpina izbucnirea unei răscoale a populaţiei creştine din regiune, fapt ce a multiplicat abuzurile împotriva ei. În lucrarea sa, *Voyage dans la Dobroudcha. La vérité sur les hommes et les choses*, pe care o intitulează modest broşură, Alfred de Caston ne oferă informaţii despre ultimele zile ale administraţiei şi stăpânirii otomane a provinciei şi despre trecerea ei sub administraţia rusă. În acest sens, după ce prezintă ultimii şase guvernatori otomani ai sangeacului Tulcea din intervalul 1867–1877, Caston consemnează abuzurile şi jafurile başbuzucilor şi circazienilor asupra populaţiei creştine, care aveau loc sub oblăduirea şi cu ştirea lui Said paşa, guvernatorul provinciei. După şase zile de lupte, timp în care locuitorii au fost apăraţi de o miliţie naţională improvizată, sosirea armatei ruse avea să producă un adevărat entuziasm.

Partea a doua a broşurii descrie trecerea armatei ruse prin Dobrogea, ocuparea Măcinului, Isaccei, Tulcei şi Babadagului, bătălia pentru Medgidia, administraţia rusă în frunte cu Alexandr Beloţercovici, noi masacre la Mangalia, Şabla şi Cavarna, ocuparea Silistrei de trupele ruse conduse de generalul Verovkin, reîntoarcerea locuitorilor la casele lor.

Partea a treia a lucrării cuprinde informaţii şi date privind geografia locului, climatul, resursele naturale, populaţia, impozitele, vămile, veniturile şi cheltuielile, învăţământ, oraşe, salubritate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<VICONTE> ALFRED DE CASTON

p. 1

Călătorie în Dobrogea. Adevărul despre oameni şi locuri[1]

Sumarul primei părţi

Administraţia Dobrogei sub turci – Cum au ocupat piraţii Tulcea – Guvernatori, de la Rasim paşa la Said paşa (1867–1877) Biserici profanate, bărbaţi, femei, bătrâni, copii masacraţi şi sate jefuite înainte de război – Acţiunea nobilă a consulului Franţei şi a colegilor lui – Frumoasa şi curajoasa rezistenţă a mitropolitului grec, M<onseniorul> Nicefor[2] – Protest solemn al arhimandritului bulgar şi al clerului său; răspunsul demn al dlui Stoianovici, delegatul român[3], către Said paşa – Guvernatorul general primeşte ordin de la Constantinopol să facă vid în faţa ruşilor, să ardă sau să distrugă tot ceea ce ar putea servi inamicului, să ia, de bună-voie sau cu

p. 2

forţa, toată populaţia de dincolo „de zidurile lui Traian" – Said paşa a comunicat „medjils-lor" ordinile guvernului său – Mare // emoţie populară; totul organizat pentru rezistenţă – Armata rusă traversează Dunărea; plecarea lui Said paşa şi a lui Fahri bey – După ce au fost apăraţi timp de 6 zile de o miliţie naţională improvizată, locuitorii îi aclamă pe ruşi la intrarea în oraş si vor să le ofere pâine şi sare

În legătură cu conversaţia din numărul XIV din „Revue de Bucarest" (6 octombrie trecut) pe care am avut-o cu un patriot român, o frază ne-a uimit şi ne-a rămas întipărită în memorie:

„Trebuie să mărturisesc, ca cei mai mulţi dintre concetăţenii mei, cunosc mult mai bine împrejurimile Parisului, munţii Elveţiei şi lacurile Italiei decât provinciile situate pe malul drept al Dunării".

Astfel, onorabilul nostru interlocutor, acest om considerabil, ce sigur nu ignoră nici un fapt politic sau istoric, acest fost ministru care nu a trecut probabil niciodată Dunărea, a recunoscut sincer că nu cunoştea absolut nimic despre oamenii şi lucrurile *Dobrogei*[4].

Cum, se spune atât de mult rău despre această ţară fără a o cunoaşte? Adică fără cel puţin să fi mers, s-a spus că solul Dobrogei este întristător de arid şi climatul fatalmente mortal!

Ştim că se pot invoca sumbrele amintiri ale corpului de armată <comandat>

p. 3

de generalul // Espinasse[5], decimat de febră în Dobrogea; dar este imposibil să

---

[1] Traducere după V<icom>te Alfred de Caston, *Voyage dans la Dobroudcha. La vérité sur les hommes et les choses*, Bucharest, Imprimerie Thiel & Weiss, Palais „Dacia", 1878.

[2] *Nicephore.*

[3] Alexandru Stoianovici, delegatul României la Tulcea.

[4] *Dobroudcha.*

[5] *Lespinasse*, corect Charles Marie Esprit Espinasse (1815–1859), general francez, decorat cu importante distincţii militare (Legiunea de Onoare, Ordinul pontifical Sf. Grigore cel Mare).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

judeci salubritatea unei țări după moartea unei trupe a cărei tabără se afla în câmp și se alimenta adesea prost.

Englezii, afară de lupte, au pierdut mulți oameni în Crimeea și această peninsulă este încă unul din dintre cele mai sănătoase locuri din Europa.

Am discutat cu un doctor european stabilit de peste un deceniu în Dobrogea și am vorbit despre sănătate și aerul care se respiră.

– Nu există friguri, ne-a spus el, în stadiu epidemic ca în orașul Medgidia[6] și în câmpia sudică care o urmează coborând din nord; dar în întreaga Dobrogea frigurile există în stadiu endemic, numai că nu sunt de natură malignă și este foarte ușor de prevenit, chiar pentru străini, hrănindu-se de o manieră normală și puțin consistentă.

– Și care este cea mai bună băutură?

– Dimineața un pahar mic cu coniac de bună calitate și ziua în timpul mesei, vinul alb al țării este un bun <antidot> împotriva frigurilor.

– Vinurile străine, ca de exemplu *Scherry* sau vinul de Porto nu sunt bune <a fi băute> în cantități moderate?

– Sunt perfecte, dar ele au un defect capital pentru pungile mici, sunt foarte scumpe, în vreme ce aveți vinurile albe ale țării pentru // câțiva bani. Țineți minte – p. 4
vinurile albe ale României sunt excelente.

– Deci, dumneavoastră, care sunteți foarte competent în materie, atribuiți frigurile alimentației și băuturilor consumate de localnici și străini.

– Exact: s-a vorbit mult la vremea lor de soldații generalului Espinasse, aceștI nefericiți sunt morți pentru că au fost hrăniți cu prea mult pește și pentru că au băut apă într-o cantitate lipsită de moderație.

– Și localnicii?

– Locuitorii creștini din Dobrogea, ruși, bulgari și români urmează aproape toți ritul ortodox, zis rit oriental; frigurile servesc de obicei celor după un post lung riguros observat.

– Dar un episcop inteligent n-ar putea, ținând cont de climatul ce necesită o alimentație sănătoasă, să atenueze puțin regulile servere ale abstinenței?

– Mitropolitul[7] care ar face asta ar fi tratat catolic! Ceea ce este o injurie care vine imediat după cea de a fi numit evreu!

– La dracu, dar turcii, tătarii?

– Musulmanii își afectează stomacul în timpul <sărbătorii> *Ramazan*[8] și dacă nu sunt de fier, ei ar fi cuprinși de friguri. Aveți idee ca mai mult de o lună să treceți în toate zilele // de masa de prânz și în fiecare noapte să beți, să cântați și să p. 5
chefuiți ca nebunii! Își imaginează acești oameni curajoși că „bunul Dumnezeu" nu vede clar decât ziua?

Generalul s-a îmbolnăvit de holeră în campania din Dobrogea din cadrul războiului Crimeii, dar nu a murit atunci, cum eronat afirmă Caston, ci câțiva ani mai târziu, în 1859, în campania din Italia (bătălia de la Magenta).

[6] *Medjidié.*

[7] *„Métropolitain"* **(n. a.)**

[8] Ramazan sau ramadan, sărbătoare musulmană care celebrează perioada în care profetul Mahomed a primit revelația coranică, fiind o lună a pocăinței, iertării, milei și a postului. Timp de 30 de zile musulmanii adulți trebuie să postească din zori și până la apusul soarelui. În această lună musulmanii nu trebuie să mintă, să jignească sau să blesteme. Religia islamică stabilește postul ca un mijloc de purificare, un exercițiu de autocontrol și o dovadă de credință.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Scuzați-mă, dragă doctore, că nu vă urmez pe acest teren, eu sunt creștin și am principiul de a nu discuta lucrurile nici unei religii. Cel puțin în asta, îl urmez pe bătrânul Herodot[9].

– Și ați face bine să păstrați această linie de conduită cât timp suntem în Tulcea, unde se sărbătorește gloria unui singur Dumnezeu în *douăzeci de culte!*

– Am uitat să vă întreb un lucru important: care este stadiul actual al sănătății publice la Tulcea și în sangeac[10]?

– Este foarte bună, cu toate acestea aici cel puțin de 5 sau 6 ani n-am văzut prea multe friguri, dar frigurile au cedat în fața unui tratament rațional. Ah! Nu scrieți asta în broșură, îi speriați pe cei pe care îi așteptăm!

– În calitate de doctor, cunoașteți <proverbul> latin: *Amicus Plato sed magis amica veritas*[11]. Adevărul înainte de toate și apoi această informație nu poate avea rezultat decât dacă sunt luate <măsurile> de precauție necesare.

Adăugăm la acestea că la *konac*[12] guvernatorului general, ne-a fost dat să constatăm că în acel moment media mortalității în orașul Tulcea și în sangeac a
p. 6 scăzut la cea mai mică cifră pe care lista // deceselor poate să o arate cu o precizie până acum necunoscută în această țară.

Citind dialogul de mai sus nu a fost prea greu <ghiciți ce a urmat>: dând urmare ideilor ce ne preocupau, am luat calea Dobrogei.

Într-adevăr am ajuns să parcurgem această țară și, ca Herodot, pe care l-am citit deja, putem afirma că *tot ceea ce am scris, am văzut, sau că lucrul ne-a fost certificat de persoane absolut demne de încredere.*

Cu asta, am început fără nici un preambul.

Am cunoscut, în înalta administrație rusă, un personaj cu o gândire foarte liberală, care ne-a determinat repede să vizităm această țară despre care jurnalele din București discutau foarte doct, dar care păreau ca o duzină de orbi ce se adunaseră să discute despre culori. În rest, toate jurnalele mărturiseau deschis că nu cunoșteau Dobrogea decât prin reputația ei proastă.

Exprimându-ne dorința de a merge să vizităm Dobrogea înaintea dlui De Bacourt[13] – amabilul și inteligentul nostru agent diplomatic – <care> a avut îndatoritoarea curtoazie să ne ofere o scrisoare pentru dl. Langlais, viceconsulul Franței la Tulcea. Am acceptat repede și am pornit cu acea recomandare și cu cele pe care le aveam deja pentru Tulcea, pentru Măcin[14], pentru Sulina, pentru
p. 7 Constanța[15] și pentru Mangalia. //

Toate aceste scrisori au ușurat singure realizarea misiunii pe care ne-am impus-o, din păcate unii dintre destinatari fiind absenți, dar mulțumită unui prieten,

---

[9] Herodot din Halicarnas (484 î. Hr.–425 î. Hr.), grec, părintele istoriei, a surprins evenimentele epocii sale și în special conflictul greco–persan.

[10] *district*

[11] Platon este prietenul meu, dar adevărul este un prieten mai bun.

[12] Reședința guvernatorului, actualmente Muzeul de Artă din Tulcea.

[13] Conform *Anuarul Diplomatic și Consular al Republicii Franceze pentru anul 1876* (Paris, 1876), consul general al Franței la București era Fred Debains.

[14] *Matchine*

[15] *Kustendjé*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

am putut completa această lacună şi mulţumim în numele publicului şi în numele nostru personal, toate persoanele ne-au dat cu graţie concursul lor.

Plecaţi din Bucureşti la ora opt şi zece minute seara, am sosit la Galaţi pentru....a pierde vaporul, care, din zori, luase drumul spre Tulcea.

A trebuit să aşteptăm până a doua zi dimineaţa, neavând altă distracţie decât consolarea să mergem să petrecem seara la „Hotel du Midi" sau la Don Antonio, de care am auzit în această vară la Ionescu, înfrumuseţat de încântătoarea sa soţie; domnişoara Rosine Radou şi trei sau patru domnişoare.

Se pare că „Café Chantant"este un puternic agent de civilizaţie, căci, din ziua în care ruşii au trecut Prutul, s-au răspândit aici ca ciupercile. Nu există localităţi care să nu aibă propriile lor „Café Concert". La Tulcea am găsit două, una la *Constanţa* şi una la *Cernavodă*[16] şi intrând în Babadag, ne-am încrucişat, prietenii mei şi cu mine, cu o trupă de artişti muzicieni (6 femei şi un bărbat) care au venit sa facă deliciul diviziei care pleca dimineaţa, lăsând la Babadag numai un batalion de rezervă. // p. 8

A doua zi după sosirea noastră la Galaţi, am plecat la Tulcea, pe un vapor rusesc, unde am putut dejuna foarte bine pentru o rublă şi 20 de c<opeici>, inclusiv vinul, călătoria costând 16 franci; la întoarcere am luat vaporul austriac în care pentru un bilet la <clasa întâi> se plătea numai 8 franci; dar am mâncat foarte prost şi nota a fost de 17 franci, ea restabilind echilibrul.

Cum avem material suficient pentru a scrie două volume şi pentru că noi nu aveam timp decât pentru o broşură, vom povesti numai pe scurt lucrurile fără a intra în amănunte, mai ales în ceea ce priveşte persoana noastră şi peregrinările noastre în Dobrogea.

Am făcut traversarea de la Galaţi la Tulcea în compania consulului Rusiei şi a soţiei şi cumnatei Excelenţei sale dl. Beloţercovici[17], organizatorul Dobrogei şi guvernatorul general al Tulcei. Pe acest personaj l-am cunoscut altădată la Constantinopol şi ne-a lăsat amintiri dintre cele mai plăcute.

Coborâm la hotel „Turquie", excelent şi recomandat cu căldură, unde nu ni s-a dat de mâncare, dar unde este absolut imposibil de procurat o ceaşcă cu ceai sau un pahar cu coniac. În rest, toate hotelurile din Dobrogea, exceptându-l pe cel din Constanţa, sunt mici şi după acelaşi model.

După ce am participat, într-o companie încântătoare, la un dejun pe care ne era complet imposibil // să nu-l onorăm, am luat o trăsură (existau 5 sau 6 p. 9 confortabile la Tulcea) şi i-am făcut o vizită consulului nostru.

Rar să fii primit cu atâta sinceritate şi cordialitate. Am avut avantajul de a-l cunoaşte mai de mult pe dl. Langlais[18], la un unchi la Paris, şi în cinci minute noi discutam ca două vechi cunoştinţe vă rog să credeţi şi l-am informat de scopul călătoriei noastre. – Foarte bine, ne-a spus el, din această seară vă voi face

---

[16] *Tchernavoda*

[17] *Belotsercovietz.* Alexandr Beloţercovici, general rus, guvernator al sangeacului Tulcea în timpul administraţiei provizorii a Dobrogei, începând cu 1 iulie 1877 până în octombrie 1878.

[18] Aimé Adrien Langlais, consul al Franţei la Tulcea. La acea vreme consulatul ţinea de amabasada Franţei din Constantinopol.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cunoştinţă cu persoanele care sunt aici, cu mine, din timpul ultimelor zile care au precedat venirea ruşilor şi în curând veţi şti tot atât cât mine.

Acest galant om şi-a respectat cuvântul şi iată rezultatele informaţiilor culese de la sursele cele mai serioase.

Iată întâi numele ultimilor şase paşi sau bey care au administrat sangeacul Dobrogea[19], cu reşedinţa la Tulcea, capitala lui (1867–1877).

1. Ahmed Rassim paşa, care a fost succesiv guvernator la *Varna, Rusciuc şi Trebizonda*. Era fiul unui ienicer şi al unei grecoaice.

Într-o frumoasă zi, mama sa l-au luat şi au fugit în Grecia, ţara ei natală. Copilul a crescut într-un oraş cu imense amintiri, dar la 15 ani a îndrăznit să-i spună
p. 10 mamei sale că nu era nimic de făcut pentru un om ca el într-o ţară // al cărui orizont era atât de limitat şi cu permisiunea şi binecuvântarea maternă, a luat drumul Constantinopolului şi a revenit alături de tatăl său, care i-a făcut o caldă primire.

Ahmed Rassim paşa a fost guvernatorul care a administrat cel mai bine Dobrogea, dar s-a folosit de luptele neîncetate dintre conducătorii diferitelor părţi (1867).

2. *Suleiman paşa*, care i-a succedat lui Rassim Paşa, era un om animat de cele mai bune intenţii, dar incapabil de a pune una singură în practică. Chemat la Constantinpol, el a pierit acolo având un sfârşit tragic, de care, se spune, administraţia sa în Dobrogea nu a fost străină. Numele marelui vizir a fost amestecat în această afacere.

3. *Ismail bey* a venit după Suleiman paşa. El era însurat cu o grecoaică şi uneori chiar l-a dus la biserica sa. Ne amintim de interminabilele sale procese cu *Giampiétri*, directorul <gazetei>„*Courrier d'Orient*" din Constantinopol. El a trebuit să ceară acceptul lui Ismail paşa pentru proiectul său de <a aduce > apă potabilă *Constanţei*, dar acesta era un administrator mediocru, un judecător imparţial şi un albanez foarte orgolios care n-a reuşit să mulţumească pe nimeni, nici măcar pe turci.

Totuşi, trebuie spus că el a avut de luptat împotriva lui Beloţercovici, atunci consul al Rusiei la Tulcea, care era o persoană dură.

Giampiétri de o parte, Beloţercovici de cealaltă, era prea mult pentru Ismail
p. 11 bey; a trebuit să cedeze! *Asta a fost pentru cine a venit.* //

Acesta a fost *Fahri bei*, în prezent trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar în Persia, pe care l-am cunoscut în timpul lui Hayder Efendi ca prim secretar al Legaţiei otomane la Viena, care a primit apoi ordinul de a merge să administreze Dobrogea.

Fahri bei, care este european, liberal, foarte drăguţ şi deloc fanatic poate ar fi putut face ceva bun în sangeac, dar S<ublima> Poartă nu i-a lăsat timp liber. L-a expediat ca succesor al lui pe *Aali bei*, pe care tot Constantinopolul îl cunoştea pentru serviciul adus Sănătăţii, pentru lucrările sale dramatice, pentru traduceri şi pentru sprijinul dezinteresat pe care i l-a dat lui Gullian efendi, directorul *Trupei turco-armene de la Stambul* şi de la *Pera*.

---

[19] Numele corect este sangeacul Tulcea în componenţa căruia intra teritoriul provinciei Dobrogea, adică ocoalele (cazalele): Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Constanţa şi Medgidia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Aali bei, care este un bărbat tânăr încântător, căruia nu i-au lipsit poate decât drăguțele artiste ale lui Gullian Efendi pentru a reuși pe deplin să regrete toată Dobrogea pentru buna dispoziție, nu a făcut nici un rău, ceea ce era contrar caracterului său, dar el nu a adus transformări semnificative în țară și guvernul l-a înlocuit cu *Said pașa*, un bătrân foarte fin, foarte spiritual, vorbind admirabil limba franceză, dar atins de oftalmie din cauza căreia ochii îi ardeau în fiecare dimineață, ceea ce a avut o anumită influență asupra afabilității lui înnăscute.

Said pașa a rămas o adevărată enigmă. Nimeni la Tulcea nu este edificat asupra caracterului său. Vorbind despre zilele teribile care au precedat plecarea sa, // consulul Franței spunea: „L-am văzut plângând". „Erau lacrimi de crocodil", p. 12
răspunde un alt consul.

Pe scurt, cu Said pașa am intrat din plin în atenție. Evenimentele merg repede.

Nu ne vom împrăștia în cincizeci de povești: Tulcea este un oraș bine așezat pe malul Dunării, în fața insulei *Letea*[20], ce separa fluviul și formează cu insula Sfântu Gheorghe, două mari guri de vărsare în Marea Neagră.

Tulcea are de la 25 <de mii> la 30 de mii de suflete – vă vom spune mai târziu cifra exactă pe naționalități. În afară de bulgari, în acest oraș și în împrejurimi se găsesc refugiați din toate țările vecine; dacă viața nu a fost acolo la fel de ușoară, probabil orașul n-ar fi fost cel mai sigur.

Luând un ultim pahar de vin sau de mastică cu un bătrân și onorabil cetățean al Tulcei, astăzi „Marguillier al parohiei sale"[21], se întâmpla uneori să vorbească nu fără regrete despre timpurile vechi când încă înflorea acolo „Pirateria".

– Ah! Domnule, era totul aranjat și părțile erau bucuroase: urcați în cinci sau șase bărci, cu pistolul la brâu și pumnalul în mână, patruzeci de buni tovarăși puneau mâna pe oraș încă de dimineață. – Beiul se temea să nu fie închis în reședință cu cei treizeci de zapcii[22]. – În general, aveau // curtoazia de a preveni o p. 13
lovitură cu câteva zile înaintea expediției...și apoi.

– Apoi?

– Ah, într-adevăr! Apoi, la fetele noastre frumoase! La noi prada! – Tot orașul ne aparținea... Când eram sătui de *carne și bani*, plecam zicând: la revedere!

Era frumos și se zice că aceste lucruri se petreceau înainte de *războiul Crimeii* – adică pe la 1852.

Să revenim la zilele noastre.

Înainte de declararea ultimului război[23], Said Pașa a primit de la Constantinopol: *ordinul de a face, la primul semn, vid în fața armatei ruse și de a incendia și de a distruge tot ce putea servi inamicului.*

Dar nu era tot: Said Pașa trebuia să ia cu el vrând-nevrând toată populația nemusulmană până dincolo de zidurile lui Traian!

---

[20] *Leti*, grind și pădure din Delta Dunării.

[21] *Marguillier de sa Paroisse*, termen folosit în vechiul regim în vremea Concordatului care definea persoana însărcinată cu administrarea bunurilor unei parohii.

[22] *zapatiès*

[23] Referire la războiul ruso-româno-turc 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Aceste ordine nu au fost comunicare celor interesaţi, dar zvonul s-a răspândit repede în rândul populaţiei musulmane, şi *cerchezii*[24] şi *circazienii*[25] şi *başbuzucii*[26] au intrat imediat în campanie.

Ahmed aga, şeful <unităţilor> neregulate, era un fanatic înrăit, un om sângeros care a luat ca auxiliari doi hoţi teribili care timp de zece ani au comis crimele cele mai atroce. Aceşti doi *bin-başi*[27] improvizaţi se numeau Kara
p. 14 Mustafa[28] şi Hadji Aga[29], ultimul fiind un negru. //

I-am întâlnit chiar acum pe amândoi.

Chiar înainte de declararea războiului ei au început să jefuiască împrejurimile Tulcei şi în fiecare zi am aflat în oraş că în ziua precedentă circazienii şi başbuzucii au comis alte noi crime.

Corpul consular de la Tulcea era atunci alcătuit din (titularii nu au fost schimbaţi în acest timp):

Dl. Cavaler *Pertazzi*, consulul Austro-Ungariei şi Germaniei

Dl. *Pyrgos*, viceconsulul Greciei

Dl. *Langlais*, viceconsulul Franţei, Italiei şi Olandei

Dl. *Stoianovici*, delegatul României

Aceşti domni au fost de mai multe ori la konac şi i-au împărtăşit lui Said Paşa zvonurile sinistre care răspândeau în oraş.

Acesta le răspundeau mereu că nu este absolut nimic fondat în toate aceste zvonuri şi că el răspundea de tot...Cu condiţia să nu fie nimic! Nu a putut să-l împiedice pe viceconsulul Franţei.

Avocat foarte cunoscut la Paris şi unul din fondatorii *L'Encyclopédie du XX-e siècle*, în compania lui *Chateaubriand*[30], *Ampère*[31], a ducilor de *Noailles*, a lui *Rochefoucauld*[32], a contelui de *Saint Priest*[33] etc., etc., tatăl dlui Langlais, reprezentantul nostru la Tulcea, l-a trimis pe fiul său în Mexic unde a fost în înalta
p. 15 funcţie de controlor general al finanţelor, în aşteptarea unui // minister care îi fusese promis înainte de plecarea din Paris. Nu amintim decât faptul că, prin forţa împrejurărilor, la vârsta la care alţi tineri îşi fumează ţigaretele pe bulevardele capitalei, dl Langlais era amestecat în evenimente grave şi că a fost o şcoală grea ce formează din fericire oameni de acţiune.

---

[24] *Therkes*. În timpul războiului din 1877–1878 ei vandalizau satele locuite de creştini pentru a-şi arăta ataşamentul faţă de guvernul otoman care le permisese aşezarea, în 1864, în nordul Dobrogei după ce fuseseră deportaţi din Rusia.

[25] *Circassiens*

[26] *Bachibouzouks*, ostaş voluntar din trupele otomane neregulate, fără soldă, care trăia din jaf.

[27] *Bin-Bachis*

[28] *Kara Mustapha*, conducător al trupelor neregulate care vandalizau satele şi omorau populaţia.

[29] *Hadji Aga* sau *Hadji-le-negre*, conducător al trupelor neregulate care vandalizau satele şi omorau populaţia.

[30] François-René de Chateaubriand (1768–1848) scriitor, diplomat şi politician francez, considerat fondatorul romantismului în literatura franceză, membru al Academiei Franceze.

[31] André-Marie Ampère (1775–1836), fizician şi matematician francez, cel care a descoperit legea interacţiunii curenţilor electrici, unul din principalii fondatori ai electromagnetismului.

[32] François de la Rochefoucauld (1613–1680), filosof şi moralist francez.

[33] François Emmanuel Guignard (1735–1821), cavaler şi apoi conte de Saint Priest, diplomat şi om de stat, ambasador în Imperiul otoman, Portugalia, Olanda, ministru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cerem permisiunea cititorului să deschidem o mică paranteză, asta pentru a face un act de justitie.

Vă amintiți mai mult sau mai puțin de *colonelul Chenet*, acest vechi ofițer al Mexicului, care, fiind în serviciul guvernului otoman, și-a lăsat locul și și-a părăsit soția și copiii pentru a-și oferi concursul brațelor sale Franței invadate.

Dacă vă amintiți de colonelul Chenet, nu ați uitat cu siguranță că, profitând de un ordin verbal contradictoriu, Statul Major al lui Garibaldi, din invidie sau din alt motiv, a vrut, dacă nu să-l omoare, cel puțin să-l dezonoreze pe vechiul organizator al jandarmeriei model a Mexicului.

Ei bine! Dl Langlais ce credeți că a făcut la un moment dat, ne-a declarat cu căldură și profundă convingere că el nu cunoștea un om mai brav și mai onest ca <dl> colonel Chenet și că se constituie garant pentru el cu onoarea și capul lui. Și consulul nostru ne-a povestit două fapte de eroism ale colonelului Chenet atunci când comanda jandarmeria mexicană. // p. 16

Noi, în 1871, înainte de a fi achitat onorabil, i-am luat apărarea colonelului Chenet la Bordeaux, în coloanele ziarului „La Paix". Suntem fericiți de a putea reproduce această atestare și avem convingerea și asentimentul tuturor oamenilor de inimă.

Închidem paranteza și revenim la Dobrogea.

Nu există fum fără foc! Consulul Franței a vrut să judece lucrurile *de visu et de auditu* și să știe cui îi erau atribuite masacrele, despre care vorbeau conaționalii ce căutau un refugiu în oraș, dar negate energic de pașă, adică de omul care trebuia să fie cel mai bine informat de tot ce se întâmpla în sangeacul Dobrogea și în special în împrejurimile Tulcei.

Într-o noapte, însoțit de un servitor și având aerul că merge să se plimbe[34], dl Langlais a luat drumul satelor unde refugiații pretindeau că au văzut cu ochii lor cum se prăda.

Ce orori! Realitatea întrecea tot ce se putea închipui.

Principalele biserici prădate erau cele de la *Yeni-Keoy*[35], *Congaz*[36], *Hadjilar*[37], *Hadjad-Keui*[38] etc. La *Hadjilar* circazienii au comis asupra marelui altar cea mai abjectă și mai infamă profanarea.

În satul *Cataloi*[39], pastorul protestant, *dl. Liebing, a fost biciuit de către turci* pentru că a vrut să apere tinerele fete de a fi supuse celor din urmă ofense. // p. 17

După profanare, jaf și viol, masacru și incendiu! Acesta era felul de a acționa al circazienilor și başbuzucilor.

Consulul Franței a revenit în oraș complet și teribil edificat de tot ce se petrecea la <distanță> de o oră de Tulcea.

---

[34] *taquiner le lièvre.*

[35] Corect *Yeni-Keoy*, azi sat Traian, com. Cerna, jud. Tulcea.

[36] Azi Rândunica , sat, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea.

[37] Azi Lăstuni, sat. com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea.

[38] Neidentificat.

[39] *Kataloni*, sat, com. Frecăței, jud. Tulcea. În perioada 1840–1859 aici s-au așezat coloniști italieni, majoritatea veniți după 1840, iar din 1857 germani de religie baptistă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Din mica excursie a dlui Langlais, Said Paşa nu a rămas fără învăţătură; el l-a rugat pe prim-secretarul său, să treacă pe la konac.

– Spune-i Excelenţei sale că voi fi la ordinele sale după ce-mi voi vedea colegii.

Planul consulului Franţei era deja făcut. Cunoscător al proiectelor cabinetului de la Constantinopol[40], el dorea organizarea şi înarmarea unei miliţii europene, alcătuită din rezidenţii străini cărora li se vor alătura cu siguranţă, în ziua pericolului, aproape toţi oamenii valizi <din rândul> populaţiei creştine.

Alsacienii, protejaţi francezi, şi germani au refuzat <să dea> căruţele turcilor şi şi-au ascuns caii pentru a alcătui cavaleria.

Dl cavaler de Pertazzi, dl Pyrgos şi dl Stoianovici şi-au dat aprobarea asupra proiectului. Nu uitaţi că războiul nu fusese încă declarat.

Dl Langlais şi aceşti domni s-au dus la konac. Said paşa s-a ridicat, a luat mâna consulului Franţei şi i-a spus: „O bine! Dragul meu consul ce aţi văzut în aceste mici sate?

p. 18 – Nimic. //

– Vedeţi, v-am spus că nu s-a petrecut nimic şi că toate aceste pretinse veşti nu sunt decât poveşti de adormit copiii.

– Pardon, Excelenţă, nu am spus că nu s-a întâmplat nimic.

– Cum, nu mi-aţi răspuns că nu era nimic?

– Da, nu am văzut nimic pentru că nu a mai rămas nimic de văzut decât urmele jafurilor şi dovezilor celor mai dezgustătoare şi mai abjecte profanări ale bisericilor creştine, fără deosebire de rit.

– Dar este de necrezut şi vă jur că am ignorat...

– Nu am văzut nimic, Excelenţă, decât sate pustii, unde nu a rămas nici măcar un câine pentru a face dovada că omul a locuit acolo. Case în ruină sau incendiate, iată ce se poate vedea încă! Cauţi în zadar să găseşti o uşă sau o fereastră la locul lor!

– Păcat! Păcat! Ruşii sunt cei care au făcut asta cu războiul lor!" Şi Paşa se pune pe plâns.

Consulii nu au fost de acord cu lacrimile lui Said Paşa în acest moment.

Nu vrem să insistăm mult asupra acestei triste pagini de masacre şi jafuri şi vom face tot ce putem pentru a rămâne la constatările oficiale. Vom vedea, pe de-o parte, ceea ce am văzut cu ochii noştri. //

p. 19 „Informaţiile date de consuli asupra jafurilor de la 1 la 5 mai au fost verificate şi recunoscute în întregime de: 1 – de o comisie administrativă locală formată din cadiu, muftiu, episcop grec, de preoţi bulgari şi notabilităţi musulmane şi creştine. 2 – de o comisie extraordinară trimisă de sultan, alcătuită din: *Dimitraki Bey Theodorov*, deputat bulgar în Parlamentul otoman şi de *Ahmet Hickmet bey*, unul din oamenii de încredere ai marelui vizir".

Crimele imputabile circazienilor şi başbuzucilor au fost recunoscute ca adevărate: păcat! Nici nu putea fi altfel!

---

[40] Referire la Constituţia liberală din 1876, operă a marelui vizir Midhad paşa, rămasă în stadiul de proiect, potrivit căreia toţi supuşii sultanului erau recunoscuţi ca otomani indiferent de religie, egali în drepturi, se bucurau de libertate individuală, cu condiţia de a nu prejudicia libertatea celuilalt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Se înțelege ușor că rezultatele acestor comisii nu aveau legătură cu problema <prezentată> de Said Pașa. Mai mult, el era furios pe consulul Franței și pe colegii lui care au trimis scrisoare după scrisoare la guvernele lor, pentru a le ruga să intervină energic și prompt pe lângă Poartă, pentru a evita un masacrul general.

Deși s-a încercat deja în două rânduri să interzică consulilor să trimită telegrame cifrate, dl Langlais nu a încetat să trimită telegrame presante ducelui Decazes[41].

Poziția lui Said pașa devenea din zi în zi mai dificilă, putând fi dezavuat de guvernul său – și asta s-a și întâmplat – dar să nu anticipăm evenimentele.

A hotărât apoi să recurgă la intimidare // și a vrut să oblige preoții cultelor p. 20
creștine să recunoască prin „Medjilis" (Marele Consiliu) că toate faptele au fost exagerate de o manieră de necrezut și că pretinsele masacre și jafuri s-au redus la câteva dispute[42] între soldați surescitați și tineri din unele sate.

Temându-se de resentimentele puternice ale lui Said pașa, Consiliul, din lașitate, a semnat un act pe care guvernatorul îl pregătise, prin secretarul său, când vorbele Monseniorului Nicefor, mitropolit *ad-interim* ce-l înlocuia pe Monsenior Dionysis, care, în urma câtorva discuții cu enoriașii săi, a plecat să-și plaseze capitalul în Europa și, constatând că avea patruzeci de mii de livre în titluri de rentă, a gândit că este mai practic să le ia să meargă în liniște într-o plăcută stațiune cu apă termală decât să vină să înfrunte furtuna în Dobrogea[43].

Răspunzând cererii lui Said pașa, monseniorul Nicefor a declarat clar: „că el nu va semna niciodată un asemenea act".

Potrivit obiceiului său, Said pașa a protestat vehement și i-a spus episcopului:

„Luați aminte! Sunt pașa dumneavoastră, am în mână // puteri extinse și p. 21
puratea voastră ar putea să vă coste scump!"

La aceste cuvinte amenințătoare, Monseniorul Nicefor a cărui răbdare nu era printre virtuțile principale, a răspuns energic:

– Da Said! Tu ești pașă și guvernator cum și eu sunt episcop! Numai că există o ciferență între noi, aceea că mâine voi puteți să nu mai fiți nimic și că eu voi rămâne episcop. Știu bine că mă puteți face să pierd invocând exemplul Constantinopolului! Faceți-l! Dumnezeu va avea grijă să mă răzbune!

– Ah! Îndrăznești să mă sfidezi în față! Vom vedea!

– Acționați potrivit conștiinței voastre, nu mă tem de nimic, viața mea este în mâinile lui Dumnezeu, dar eu sunt dator să-mi păstrez onoarea și dacă aș fi făcut ceea ce mi-ai cerut și aș fi semnat această odioasă minciună, aș fi dezonorat! Cum, când am văzut bisericile noastre profanate de o manieră oribilă și am dat ultima binecuvântare cadavrelor fetelor și femeilor violate și ucise în mod laș de

---

[41] Louis Charles Élie Amanieu Decazes (1819–1886) diplomat și politician francez, deputat în Adunarea Națională, trimis extraordinar al Franței la Madrid și Lisabona (1846–18478), ambasador la Londra (septembrie–noiembrie 1873), ministru al Afacerilor Externe (1873–1877).

[42] *Barouffes*

[43] „Această situație va lăsa guvernul român într-o situație foarte jenantă; el va trebui în mod sigur să numească la Tulcea un episcop grec, de naționalitate română, dar ce situație vor avea monseniorul Dionysis, episcopul de drept și monseniorul Nicefor, episcopul de fapt, care a condus admirabil în timpul războiului ce avea să aducă României Dobrogea?" **(n. a.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mizerabilele dumneavoastră ajutoare. Îmi cereți mie, apărătorul lor firesc, să-mi pun semnătura pe un act în care declarați că tot ceea ce s-a petrecut n-are nici un fel de importanță...Dacă v-aș asculta ar trebuit să-mi tai părul și <să-mi rad> barba și
p. 22 n-aș mai fi demn să fiu preot! //

– Bine! Vom vedea! Și Said Pașa a ieșit furios din marele salon.

Monseniorul Nicefor, care era pradă unei mari surescitări, s-a adresat apoi consiliului: „În acest moment solemn", a spus el, „ca preot, eu susțin, în numele lui Hristos al tuturor creștinilor, că nu semnez acest act de complezență pe care Said Pașa a avut îndrăzneala de a-l prezenta".

Consiliul s-a retras fără a delibera și fără a semna.

Furia lui Said pașa nu a fost de lungă durată, seara el aranjând un alt „plan de campanie" pe care evenimentele nu l-au lăsat să-l pună în aplicare.

A doua zi dl. Stoianovici, delegatul român, a făcut vizita de adio la guvernator. Consulii erau acolo.

– Astfel, i-a spus Pașa, românii se aliază cu rușii pentru a ne declara război?

– Ce vreți excelență, guvernul nostru ne tratează mereu, ca pe vremea sultanului Soliman al III-lea[44], cu un dispreț mai supărător decât furia lui, nu a vrut să asculte de aspirațiile noastre, de drepturile noastre, de actele noastre, pentru el națiune română nu a existat niciodată!

– Vreți să spuneți că sultanii au fost mereu prea buni pentru voi! Și cam câte trupe pot pune sub arme cele două provincii ale voastre?

– Excelență, România ar putea pune cu ușurință 50–60 de mii de oameni în linie, dar la nevoie <țara> găsește o sută de mii de soldați! //

p. 23 – I-am văzut pe soldații voștri, sunt foarte buni, curați și foarte bine echipați, spuneți-mi *sunt din carton*?

S-a auzit o rumoare printre auditori, întrebându-se ce răspuns va da delegatul român la această insultă gratuită a pașei turc?

El nu s-a lăsat mult timp așteptat, a fost calm, demn și precis.

– Cu puțină răbdare, excelența voastră va judeca curând că soldații români sunt oameni ca și alții!

Această istorie ne-a povestit-o un consul, în prezența dl-ului Stoianovici care păstra o atitudine rezervată. Asta nu l-a putut împiedica să ne spună. „Aș vrea să-l revăd azi pe Said pașa pentru a-l întreba dacă găsește că soldații noștri de la *Grivița*, de la *Smârdan* și de la *Plevna* sunt *oameni de carton!*"

Said pașa s–a ridicat, audiența s-a terminat.

A doua zi de dimineață dl. Stoianovici a plecat spre România. Rușii trecuseră deja Prutul de câteva zile.

Consulii, care în asemenea moment aveau mereu câte ceva de făcut la reședința guvernatorului[45] au venit să-l vadă în timpul zilei.

– Ei bine, le-a spus, a plecat?

– Cine?

---

[44] Corect Selim al III-lea (1789–1807), nu Soliman.

[45] *Konaq du Gouverneur.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Dar ştiţi bine de cine vă vorbesc, acel domn al cărui nume se termină în ...ci... delegatul Moldovei[46]... doream foarte mult să-l fac să se oprească. //

– Excelenţa voastră ar fi greşit ca la orice alarmă să fim noi înşine într-o p. 24
barcă purtând pavilioanele noastre, conduse pe ţărmul românesc.

– Cum de vă interesează atât de mult acest domn? Ei bine, să nu mai vorbim!

– Scuzaţi-mă excelenţă, încă un cuvânt despre acest subiect. Aţi spus de bună voie că ruşii sunt barbari. Ascultaţi ce-au făcut pentru un turc: aveţi la Brăila un delegat numit Naum efendi, unul din fiii fostului director al Teatrului Mare din Pera. În momentul în care războiul actual a fost declarat, v-a scris pentru a vă spune poziţia lui. „Eu sunt, v-a spus el, fără bani şi fără instrucţie, ce trebuie să fac?" Excelenţa voastră i-aţi răspuns: nu pot ordona în ceea ce vă priveşte, dar vă sfătuiesc să vă retrageţi într-o casă neutră, vorbiţi fără îndoială de un consulat. – Când ruşii au venit la Brăila, în loc să se prezinte la comandantul lor pentru a spune situaţia, aşa cum cerea datoria lui prin lege, Naum efendi a petrecut trei zile plimbându-se în mijlocul trupelor şi examinând mişcarea armatei. – În sfârşit, generalul Verevkin[47], comandantul Diviziei 36, a trimis după el şi în loc să-i trimită, cum zic germanii, douăsprezece <boabe> de mazăre în cap şi în piept, adică să-l împuşte ca spion, i-a dat bani şi o barcă şi i-a dat onorul pentru un general de divizie. //

„Sper că după ce aţi auzit acest lucru, Excelenţa voastră să nu regrete că p. 25
delegatul român a părăsit teafăr şi nevătămat pământul Dobrogei".

Said paşa nu a răspuns nimic pentru că nu era nimic de răspuns.

Două zile mai târziu – paşa avea să mărturisească colonelului Siborne[48], delegatul englez în Comisia Dunării (viceconsul în porturile de la Marea Neagră) că: „În ciuda onorabilelor demersuri", nu obţinuse de la Constantinopol, retragerea ordinului care îi cerea să-i scoată pe toţi nemusulmanii dincolo de „zidurile lui Traian"; consulul nostru a rămas un moment singur cu guvernatorul.

– Vedeţi excelenţă, oraşul sau mai curând sangeacul Tulcea numără între 25 şi treizeci de mii de suflete, sperati că aceşti oameni se vor lăsa smulşi de bună voie din casele lor, fără a opune nici o rezistenţă?

– Nu desigur, dar dumneavoastră ştiţi domnule consul: când copiii nu merg cu graţie sunt traşi puţin de urechi (Paşa adora metaforele cu care îşi presăra discursurile) şi ei merg în pasul în noi dorim.

– Ah! Drace! Este ceea ce başbuzucii şi cerchezii voştri au un fel al lor de a trage de urechi care mă face să cred că le rămân capetele în vârful degetelor! //

– Ce vreţi, în momentele critice nu se poate răspunde de nimic! p. 26

– Asta nu e tot: Excelenţa voastră i-ar lăsat în pace pe străinii latini, protestanţi, izraeliţi, greci şi chiar pe români şi asta pentru a-i forţa pe bulgari să urmeze <calea> armată când se va ia această măsură şi, dacă aceşti oameni se apără, – naţiunile noastre vor fi făcute răspunzătoare desigur!

---

[46] Corect, delegatul României era A. Stoianovici.

[47] *Verowkine*

[48] *Seyborn.* Herbert Taylor Siborne colonel reprezentantul Marii Britanii în Comisia Europeană a Dunării (1873–1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Da, ca şi dumneavoastră şi eu cred că vor fi răspunzătoare, a răspuns Said paşa cu un zâmbet rău.

– Bine, eu îmi voi face datoria de consul.

Paşa a comunicat „Medjilis"-ului instrucţiunile de la Constantinopol, momentul era un critic.

În această seară s-a petrecut o scenă pe care nu o putem omite în această mică lucrare, care va avea cel puţin meritul de a fi absolut imparţială.

M<onsenio>rul Ghencho, arhimandritul bulgar a venit în fruntea clerului său să-l întâlnească pe Said paşa şi i-a ţinut cu greu acest discurs:

– Aţi jurat să-i pierdeţi pe bulgari! Doriţi dezonoarea şi moartea noastră! Nu! Nu vom pleca ca o turmă netrebnică sub conducerea başbuzucilor şi cerchezilor voştri! Aveţi intenţia să ne împingeţi la comiterea unor acte de rezistenţă fără sens, pentru a da o cauză dacă nu o scuză masacrelor! Ştiţi ce va urma? Ne vom lua
p. 27 femeile tinere şi fetele şi bătrânii noştri // şi copiii noştri şi-i vom arunca în Dunăre! – Şi apoi după ce-i vom cere iertare lui Dumnezeu – noi, care niciodată nu am făcut ceva împotriva sultanului – neavând decât conştiinţa propriei noastre disperări, ne vom năpusti asupra soldaţilor voştri barbari pentru a ne răzbuna scumpele noastre victime. Iată ce vom face la primul semnal pe care excelenţa voastră îl va da pentru a alunga un singur bulgar, un singur creştin din locuinţa sa!

Consulii Franţei, Italiei şi ai Olandei, ai Austro-Ungariei şi Germaniei, ca şi cel al Greciei au confirmat că acest sentiment de rezistenţă disperată era împărtăşit de toată populaţia creştină.

– Ei bine, voi telegrafia la Constantinopol, a răspuns simplu paşa, mai mişcat de această scenă decât părea.

O delegaţie de români a cerut să vorbească cu consulul Franţei pentru a-i explica situaţia lor neplăcută.

– Sunteţi supuşi[49], le-a spus, şi în calitatea mea de consul acreditat pe lângă guvernul otoman, nu pot face nimic pentru voi, dar la primul semn de pericol real, vă autorizez să arboraţi drapelul francez şi, dacă acesta nu vă va apăra suficient de eficace, vă ofer ospitalitate la consulatul Franţei.

Să spunem tot adevărul: nu este imposibil ca Said paşa să nu fi aţâţat
p. 28 populaţia pentru a forţa mâna reprezentanţilor puterilor semnatare ale // „Tratatului de la Paris"[50] şi astfel să se găsească în imposibilitatea de a executa ordinele care trebuiau imprimate în numele său, până atunci onorabil.

Toate presupunerile sunt posibile cu un asemenea om.

Am spus că deja consulul Franţei, în acord cu colegii săi, a organizat o miliţie internaţională însărcinată nu să lupte împotriva turcilor, ci să apere Tulcea şi împrejurimile de loviturile başbuzucilor şi cerchezilor. Dl Langlais a fost obligat

---

[49] *rayas*

[50] Referire la tratatul de la Paris, semnat la 30 martie 1856 prin care se punea capăt războiului Crimeii dintre Rusia, pe de-o parte, şi o coaliţie formată din Imperiul Otoman, regatul Piemont, Franţa şi Marea Britanie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deja să meargă o dată sau de două ori să le ducă cai şi căruţe luate pentru miliţie, pe care dragomanul consulatului Franţei, azi funcţionar al Comisiei Dunării, dl *Weikum*, le comandase cavaleriei. Miliţienii aveau un drapel alb şi purtau o banderolă albă.

Cât priveşte turcii, locuitori ai oraşului, se ştie că plecaseră toţi cu mica garnizoană.

Ruşii trecuseră Dunărea, când deodată Said paşa a primit ordinul înlocuirii sale cu Fahri bey, care ocupa deja postul de guvernator de Trnovo.

Said paşa şi-a ţinut discursul de adio când Fahry bei a sosit la Tulcea, unde nu a rămas decât patru ore.

Trupele avansau în marş forţat.

Said perorând vehement, anunţa consulii că desemnase notabilii, // cu ajutorul p. 29
cărora va administra Dobrogea în timpul absenţei autorităţilor regulate otomane.

Consulii au răspuns că ei nu au cerut decât să se înţeleagă cu delegaţii şi să-i ajute să apere oraşul împotriva jafurilor dinafară şi să menţină ordinea în interior.

Chiar în aceeaşi seară turcii au plecat şi oraşul Tulcea, vedea, pentru prima dată, patrulele miliţiei naţionale trecând pe străzi.

Timp de 6 zile a fost comisă o singură crimă în satele din împrejurimi, ca urmare a unei dispute, un moldovean a asasinat un ţăran, un detaşament de miliţie călare l-a prins pe făptaş, l-a adus la Tulcea unde, mai târziu, a fost remis autorităţilor competente.

Nici o casă abandonată de turci nu a fost jefuită şi cele trei moschei au fost respectate de populaţie.

Cum ne spunea un român care îşi făcuse studiile la Paris: miliţia, drapelele, brasardele, tobele, goarnele, caii, cântecele, sunetele toate acestea aminteau bine de Paris după o zi de revoluţie, dar important era că oraşul era salvat.

A fost nevoie de multă grijă pentru a împiedica infanteriştii şi cavaleriştii care nu erau beligeranţi ca ei să nu lupte împotriva unei trupe regulate, ce era alcătuită din ostaşi turci sau ruşi, dar care era ferm obligată să facă uz de arme atât timp cât se găseau în prezenţa unui detaşament //de cerchezi sau de başbuzuci, fie p. 30
în oraş, fie în satele din împrejurimi. Din fericire, au fost numai alarme false.

În a 6-a zi după amiază, cercetaşii aparţinând cazacilor[51] au venit să ceară 500 de pounds[52] de făn. Imediat autorităţile au improvizat şi tot oraşul s-a dus înaintea ruşilor cărora le-a oferit pâine şi sare.

La ora zece seara soldaţii împăratului Alexandru <al> II-<lea>[53] şi-au făcut intrarea în Tulcea în zgomotele şi aclamaţiile călduroase ale populaţiei de toate riturile şi de toate naţionalităţile.

Mai târziu pe 15/27 mai s-a cântat un Te Deum şi s-a afişat şi distribuit proclamaţia ţarului.

Tulcea a redevenit un oraş creştin. //

---

[51] *cosaques*

[52] Un pound = 0,453 kg.

[53] Alexandru (Aleksandr) al II-lea Nicolaevici Romanov (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ocupația rusă în Dobrogea
Sumarul părții a doua

p. 31 **Trecerea unei părți a armatei ruse în Dobrogea – Vizita imediată a M.S. împăratului Alexandru la spitalul din Galați unde erau transportați primii răniți – Ocuparea Măcinului[54], Isaccei[55], Tulcei, a întregii văi Taița[56] și Babadag – Luptele împotriva <trupelor> neregulate – Noi masacre la Kassap Keui[57] și la Nassev[58] – Prinderea başbuzucilor Kara Mustafa și negrului Hadji[59] – Un mocan reclamă legea „*Lynch*"[60] – Ruşii la Hârşova[61], vapoarele salvatoare – Bătălia din fața Medgidiei, câștigată de generalul Zimmerman[62] – Conții Orlov[63] și Miliutin[64] – Constanța[65], Cernavodă[66] ocupate de ruși–Yuzefovici[67] comandă la Tulcea și Beloțercovici organizează Dobrogea – Încă o dată despre masacrele de la Mangalia, Șabla[68] și Cavarna[69]. Luarea Sulinei de generalul Verevkin, comandantul Droummond și grecul Nicolas Macri, comandantul portului Constanța – Nu mai sunt musulmani înarmați în Dobrogea – Dl. Beloțercovici, guvernatorul sangeacului cu reședința la Tulcea – Fericita sa administrație – Reîntoarcerea turcilor la căminele lor – Ordinul prințului Dondukov Korsakov[70] de a remite Dobrogea românilor și părți din sangeacul Varna și Silistra care le-a fost atribuită de Congresul de la Berlin //**

p. 32 Scriind această broşură nu am avut intenția numai de a aduce în atenția publicului istoria campaniei făcută în Dobrogea de Statul Major al savantului şi

---

[54] *Matchin*
[55] *Isaktcha*
[56] *Taiza*, curs de apă în zona litoralului Mării Negre care se varsă în lacul Babadag.
[57] *Kassap Keui*
[58] *Nasseff*
[59] *Kara Moustapha et Hadji le negre.*
[60] Legea lui Lynch, lege barbară constând într-o justiție sumară săvârșită de popor asupra culpabilului prins asupra faptului.
[61] *Hirsova*, oraș, jud. Constanța.
[62] Appolon Ernestovici Zimmerman, general de infanterie, comandantul corpului XIV al armatei ruse în Dobrogea.
[63] Orlov, familie nobiliară din Rusia.
[64] *Milloutinne*, Dimitri Alekseievici Miliutin (1816–1912), general rus, apoi feldmareșal, profesor de geografie la Academia Militară (1845–1856), șeful Statului Major al armatei din Caucaz (1856–1859), locțiitorul ministrului de Război (1860–1861), ministru de Război (1861–1881), consilier al țarului pe probleme de politică externă.
[65] *Kustendjé*
[66] *Thernavoda*
[67] *Youzephovitch*
[68] *Chabala*, oraș în Bulgaria pe coasta mării Negre.
[69] *Kavarna*, oraș în Bulgaria pe coasta mării Negre
[70] Alexander Mikhailovich Dondukov-Korsakov (1820–1893), prinț, participant la războiul Crimeii și la războiul din 1877–1878, guvernator al Kievului, Podoliei și Volâniei, șeful administrației ruse în Bulgaria după 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

gloriosului general Zimmerman; – de cealaltă parte a Dunării, în timpul războiului, n-am mers decât între *Nicopole*[71] şi malurile *Lomului*[72].

Nu am văzut cu ochii noştri momentul acţiunii, episoade ale marii drame pe care am povestit-o pe scurt – toată recunoştinţa că o asemenea epopee merită multe volume – dar garantăm exactitatea informaţiilor noastre şi dacă s-a strecurat cea mai mică eroare în povestea noastră cititorul trebuie să-l socotească numai ca un defect al memoriei noastre.

Dispoziţiile generalului Zimmerman au făcut să se creadă de toată lumea, şi în principal de către turci, că trecerea Dunării s-a efectuat sau se va face între *Brăila* şi *Măcin*. Un rus era comandantul Corpului XVI armată.

Generalul Zimmerman dorea să cruţe sângele soldaţilor săi pentru a-i face să treacă printr-un colţ anume ales şi, la 9/21 mai, spre seară, linia 69 *Reazan*[73], a colonelului Şulghin[74] a trecut cu ambarcaţiunile în care se aflau de la şase la zece oameni. Aceste bărci fragile erau remorcate de piroscafe care aveau misiunea de a le conduce până la păpuriş, de unde soldaţii, mergând prin apă, trebuiau // să p. 33
câştige prin două părţi *capul Bugeac*[75] şi să-şi surprindă inamicul.

Asta a fost ceea ce s-a întâmplat şi ar fi reuşit, dacă n-ar fi fost imprudenţa unui tânăr ofiţer care a tras, voluntar sau involuntar, o lovitură de pistol care i-a alarmat pe turci; cu toate acestea, deşi foarte abrupte, toate poziţiile au fost cucerite la baionetă.

În timp ce regimentul 69 făcea minuni pe un mic pod construit la Brăila, în faţă *Ghecetului*[76], insulă mlăştinoasă pe unde se trece prin vad, cazacii au trecut acest pod, ducând armele camarazilor lor, în timp ce aceştia din urmă, duceau fiecare în plus faţă de al său, <şi> câte un alt cal de frâu care trecea Dunărea înot; din păcate insula Ghecet era inundată şi s-au pierdut patruzeci de cai, totuşi nici un om nu s-a înecat.

În sfârşit mişcările au fost atât de inteligent date şi atât de metodic executate încât Capul Bugeac era în mâinile ruşilor atunci când ţarul a sosit pentru a asista la trecerea Dunării.

Primind această veste bună primul gând al împăratului Alexandru II a fost acela de a merge la spitalul din Galaţi să-i vadă în primul rând pe răniţii de la Capul Bugeac, care <urmau> a fi transportaţi.

Judecaţi cum a fost primit împăratul de bravii răniţi din regimentul din Reazan.

Turcii au adus în mare grabă întăriri de la *Măcin* şi *Isaccea*, iar ruşii în număr de aproape 2 000 au trebuit să suporte greul // a aproape 4 000 de oameni care p. 34
declanşaseră ofensiva şi sperau încă să-i arunce pe *moscoviţi* în Dunăre.

Această mică luptă în care s-a jucat în mare parte <soarta războiului> a fost foarte animată, <soldaţii luptând> la baionetă; dar în momentul în care turcii au lovit prima dată şi se regrupau pentru a începe atacul, ruşii au primit în sfârşit

---

[71] *Nicopolis*, oraş în Bulgaria pe malul Dunării.
[72] Lom, râu şi oraş în Bulgaria.
[73] *Riazanne*, oraş în Federaţia Rusă în regiunea cu acelaşi nume.
[74] Schoulguine
[75] *Cap Boudjak*
[76] *Guetchet*, azi Smârdan, sat. com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

tunurile de <calibru> 4, care au fost transportate pe malul drept al fluviului cu preţul unor greutăţi de necrezut.

La a doua lovitură de tun turcii au ezitat; şi la a patra lovitură s-au repliat în grabă, iar la a şasea lovitură de tun retragerea lor a degenerat în derută.

Colonelul Şulghin şi regimentul 69 şi-au făcut datoria cu noblețe. Ofiţerii şi soldaţii au luat pe 10/22, 11/23 şi 12/24 mai cu o energie de necontestat.

Generalul Zimmerman, ale cărui dispoziţii excelente au asigurat succesul acestei grele întreprinderi, a fost tot timpul la Brăila în fruntea corpului XIV al său; pe 13/25 <mai> a dat ordin primei divizii de cazaci de pe Don, aflaţi sub comanda aghiotantului imperial, Excelenţa Sa generalul Şamcev[77] să meargă de cealaltă parte a fluviului; a fost preludiul marşului de înaintare al acestui întreg corp de armată.

p. 35 Cazacii au trecut pe pod, cu barca sau prin apă şi Statul Major cu vaporul // *Ştefan cel Mare*[78] în care au luat loc domnii. *Yuzefovici* şi *Beloţercovici*, unul fiind primul guvernator al Tulcei, al doilea organizatorul sangeacului Dobrogea.

Fără a întâmpina o mare rezistenţă s-au despărţit în două coloane avansând de-o parte spre Măcin, de cealaltă <parte> pe drumul spre Isaccea şi Tulcea, unde la sfârşitul primei părţi a acestei broşuri, i-am văzut pe ruşi intrând în aclamaţiile populaţiei din acest oraş.

În timp ce trupele regulate turceşti, cantonate la Dunăre, s-au îndreptat în marş forţat spre *Hârşova*, forţele ruseşti, urmând malul râului cu acelaşi nume, au coborât pe valea *Taiţa* vânând în faţă pe başbuzuci şi circazieni care nu se opriseră decât la *Babadag*, oraş musulman la distanţă de 5 sau 6 leghe[79] de Tulcea şi aşezat în linie dreaptă cu Hârşova.

La Bababdag, <trupele> neregulate, cărora li s-au alăturat câteva detaşamente de soldaţi musulmani, au fost angrenate într-o luptă, care a luat proporţiile unei
p. 36 mici bătălii, datorită // cazacilor, comandaţi de colonelul Ismailov[80], care au luat zece mii de capete de vite şi o mare cantitate de arme.

Aceste animale sosiseră la moment pentru a fi repartizate în satele creştine, cărora agresorii nu le lăsaseră nici un singur bou, nici o singură oaie.

Imediat întâlnim o altă coloană rusească, care mergea să ia în stăpânire Hârşova; cât priveşte pe başbuzuci şi circazieni ei nu luptă, ei încă jefuiesc.

La *Kasap-Keui* şi la *Nassev* i-au masacrat pe toţi! Au distrus tot! Dar înainte ca ei să aibă ocazia să ia tot, colonelul Izmailov le-a căzut în spate pe neaşteptate şi ei au suferit mari pierderi.

Printre cei care au căzut prizonieri s-a aflat faimosul bandit *Kara-Mustafa* şi vrednicul său acolit negrul *Hadji aga*.

Când aceşti doi mizerabili, care timp de zece ani au comis nepedepsiţi atâtea crime monstruoase împotriva creştinilor, au fost aduşi la Tulcea, a trebuit toată energia soldaţilor ruşi pentru a-i sustrage pedepsei imediate a furiei populare.

---

p. 37 [77] *Schamcheff*

[78] „Pentru campanie românii cedaseră nava *Ştefan cel Mare* (Etienne le Grand) şi *Fulgerul* (La Foudre). Cele două nave au adus mari servicii, ele fiind construite de marinarii ruşi; dar ne amintim de rolul important jucat pe acest ultim vapor de un român, căpitanul fregatei *Murgescu*. Domnul Murgescu a primit de la guvernul rus crucea Sfântul Vladimir, este foarte bine. Când va primi Crucea Sfântul Gheorghe, asta va fi perfect". (**n. a.**)

[79] *Lieues*. O leghe terestră = 4,83 km.

[80] *Ismailoff*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Era în special un *mocan*[81] care a dorit <să semene> cu Kara-Mustafa şi a reuşit // să-i crească un pic de barbă ce i-a schimbat figura.

– N-ai pic de ruşine – i-a zis un rus împingându-l – să loveşti un soldat prizonier?

– Dar asta nu este un soldat, este un monstru, a strigat mocanul exasperat, cum după ce l-am surprins în locuinţa mea, în fruntea unei bande de mizerabili ca şi el, m-a lipit de perete, a dezonorat-o, sub ochii mei, pe soţia mea şi pe fiica mea, un copil de doisprezece ani care stătea în genunchi implorându-l pe acest bandit a cărui inimă este mai dură ca o piatră! Şi voi, salvatorii noştri, îl aduceţi aici, prizonier, iar eu nu am dreptul de a-i smulge cu dinţii o bucată de piele! – Atunci care este justiţia voastră?

Toate temerile din lume au fost să duci pe aceşti doi tâlhari la închisoare. – Au fost predaţi generalului Şamcev, care după citirea dosarelor lor care se găseau la Tulcea, i-a expediat la *Chişinău*[82], unde, după un proces obişnuit, nu ştim exact dacă au fost spânzuraţi sau împuşcaţi.

Ferească Dumnezeu! Cât ne priveşte, noi avem alte subiecte sensibile.

Pentru că suntem aici, să terminăm cu faptele triste ale başbuzucilor şi circazienilor.

La *Hârşova*, în timp ce dl Beloţercovici organiza guvernământul rus, au fost semnalate deodată trei nave cu pânze ce coborau pe Dunăre. Acestea nu pot fi decât inamice! // p. 38

Au fost aşezate bateriile, au fost făcute toate pregătirile pentru apărare şi generalul *Danaurov*[83] a dat ordin să fie lansate proiectile pentru a-i avertiza că-i aşteaptă.

Navele au venit şi au aruncat ancorele. *Fulgerul* a fost trimis în recunoaştere: erau nave greceşti încărcate cu familii fugite din Cernavodă, unde cerchezii, la apropierea ruşilor, au masacrat locuitorii şi au predat oraşul devastat.

Răniţi, femei, copii cele trei veliere aduceau cinci sute de fugari. Nefericiţii care au petrecut două zile ascunşi în stuf au putut lua vasele când ruşii i-au atacat pe musulmani. – Asta avut loc pe 2/14 iulie.

Iată un fapt care s-a petrecut puţin înainte pe malul mării.

Circazienii veniţi de la Tulcea şi bătuţi la Babadag de cazacii colonelului Ismailov[84], s-au repliat la *Carcaliu*[85], unde au reînceput masacrele; femeile şi copii s-au salvat <ascunzându-se> în stuf pentru a încerca să scape de moarte!

Era atunci la *Constanţa* o navă engleză, *Rapidul*, comandant *Droummond*, căruia i-a s-a adresat pentru a-l ruga să meargă cu vasul lui să-i salveze pe nefericiţi. – Ascultând numai de sentimente umanitare, acest onorabil gentleman a făcut imediat cale întoarsă spre locul indicat...dar, ajuns la jumătatea distanţei, nu // p. 39 ştim din ce cauză, ne-a spus un martor ocular care ne-a raportat în scris, *Rapidul* a virat jumătate şi a intrat <în portul> Constanţa.

Căpitanul acestui port, dl. *Nicolae Macri*, cu ajutorul câtorva dintre compatrioţii săi, s-a dus să salveze aproape 300 de oameni.

Vă spunem o altă poveste de acelaşi fel.

---

[81] „Numim mocani, pe românii din Transilvania austriacă care îşi păşteau turmele în Dobrogea. Mulţi mocani s-au stabilit în această ţară, unde şi-au făcut familii".(**n. a.**)

[82] *Kichinioff*

[83] *Danaouroff*, Mihail Ivanovici Danaurov, general rus.

[84] *Ismailoff*

[85] *Kargalik*, sat, com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

De la 15 la 27 iunie a fost măturată Dobrogea, la 31 iulie trecut la recucerirea *Divinis-Keui*, lângă Medgidia, unde contele Orlov şi Miliutin s-au comportat vitejeşte, bătălia de la Medgidia fiind câştigată şi oraşul cucerit.

Luând în stăpânire Hârşova şi Măcinul (1 iulie), Beloţercovici era peste tot deodată, a preluat conducerea unui oraş, a organizat ţara, a protejat şi păstrat tot ceea lăsaseră musulmanii. El a restabilit tribunalele, poliţia, au fost alese consiliile municipale, *prin vot secret*, şi, în sfârşit, a trecut la exploatarea imediată a resurselor ţării.

Într-o zi, fiind guvernator al Constanţei, un preot bulgar, sosit pe cal de la Cavarna, anunţa că *Şabla, Cavarna* (un oraş mare situat un pic mai la nord de lacul *Balcic*[86]) şi M angalia au suferit o nouă trecere a cherchezilor, care au masacrat totul.

Locuitorii, a spus preotul, şi-au părăsit locuinţele. Astfel, la Mangalia cazacii
p. 40 // au găsit numai şase persoane în acest oraş încântător şi înfloritor.

Beloţercovici a plecat cu cazacii să-i vâneze pe cerchezii după ce a cerut Societăţii căilor ferate să-i împrumute un o mică navă pentru a merge să adune nefericiţii <locuitori> care altfel ar fi murit de foame. Iarăşi Macri este cel care a preluat comanda foarte periculoasă a acestei mici nave, care deşi naviga sub pavilion englez, trebuia să se păzească de cuirasatele turceşti.

În operaţiunea de salvare, din păcate, o ambarcaţiune a fost răsturnată şi treizeci de persoane au murit în valuri, dar patru sute de persoane au fost salvate!

Un ultim cuvânt în legătură cu vaporul englez care nu a putut să-şi continue drumul pentru a merge să-i salveze pe creştini: *Rapid* naviga constant de la Constanţa, unde erau ruşii, la Balcic, unde se aflau cuirasatele turceşti, *honni soit qui mal y pense*[87].

Ruşii, care trebuiau să torpileze tot ce se apropia de Constanţa, nu puteau în fiecare zi să apere trecerea şi s-au văzut astfel în situaţia dureroasă de a-l preveni pe comandantul Droummond că cel mai bine era să rămână în portul Constanţa, dar că dacă ar vrea să iasă în larg nu se putea „*răspunde în cazul <că erau atacaţi>*".

Micile accidente suferite <din cauza> cuirasatelor turceşti i-au dat de gândit
p. 41 comandantului, // *Rapid*-ul întrerupându-şi pe moment cursul evoluţiei sale fanteziste.

Iată un cuvânt drăguţ şi o opinie avantajoasă pentru turci. *Dl* guvernator Beloţercovici a fost cazat la Constanţa la colonelul Sankey, consul englez şi fost colonel al <trupelor> *otomane neregulate* din timpul campaniei din Crimeea.

A adormit în fiecare seară cu perspectiva dulce de a fi trezit de tun; într-o zi colonelul a arborat drapelul britanic pe casă.

– „Ah!, a zis el, venind să ia ceaşca de ceai, acum sunt perfect în regulă pentru a fi omorât, şi dumneavoastră împreună cu mine, nu vă spune inima?

– Cum să fac asta? Sunteţi prietenul englezilor şi aţi venit aici să ridicaţi pavilionul vostru, dumneavoastră nu aveţi, mi se pare, a vă teme de nimic?

---

[86] *Balchek*. Nu există un lac cu acest nume. Autorul confundă cu lacul din apropierea localităţii Şabla, aflată în apropierea Balcicului.

[87] În text *honny soit qui mal y pense* (ruşine cui gândeşte ceva rău). Deviză a Ordinului jartierei, creat în 1348 de Eduard al III-lea, regele Angliei, în onoarea favoritei sale Joan de Salisbury.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Dragul meu fost coleg, turcii au un mod al lor de a *de a nu prinde niciodată ceea ce urmăresc.* Aşadar, cum se vor feri să ia în obiectiv drapelul meu, – dacă ating vreo casă – aceea va fi în mod sigur a mea.

Nu s-a întâmplat nimic, vasele de război <turceşti> fiind ţinute mereu la o distanţă respectabilă de torpilele şi bateriile Constanţei.

Se ştie ce s-a întâmplat la Sulina unde turcii au fost mai îndrăzneţi? Domnii *Bagenhov, Drigenkov, Trouskov* şi *Stroganov,* fiul defunctei A<alteţei> S<ale> d<oamna> mare ducesă Maria[88], fiica M<ajestăţii> S<ale> ţarul Nicolae[89], şi-au imitat camarazii la Brăila. // p. 42

Ni s-a povestit o mică istorioară pe acest subiect.

Colonelul a spus: Îmi trebuie doi ofiţeri de prim rang pentru a îndeplini o misiune periculoasă!

Nu s-a auzit de cât un singur cuvânt: Eu!

Colonelul a luat doi ofiţeri cei mai apropiaţi de el şi i-a condus într-o altă încăpere.

– Domnilor, gândiţi-vă bine înainte de a merge mai departe, că poate veţi merge la moarte. Cine mai este încă tentat de aventură?

– Eu! Au răspuns cele două voci.

– Bine! Mergeţi fiecare în partea lui, trebuie să credeţi într-un fals atac: trebuie să mergeţi să luaţi cu voi *„rachete"*, soldaţi şi marinari, care vă vor dirija, spre acel loc. Voi spre altul; dar, a spus colonelul celui mai tânăr, o să vă dau un grec, care o să vă conducă, este un om sigur. – Mergeţi şi Dumnezeu să fie cu voi!

L-am urmat pe ofiţerul cel tânăr care avea în echipă pe grec. – Pentru a găsi locul indicat, acolo unde trebuia pus fitilul *rachetei* – trebuia mers prin apă, sub focul cuirasatelor şi al tunurilor ce vegheau asupra apei. Marşul era deosebit de anevoios.

La un moment dat tânărul ofiţer de marină s-a aplecat spre grec şi i-a spus cu voce joasă:

– Nu mai pot, îmi este imposibil să merg mai departe, lasă-mă să mor aici!

– Fără copilării, o să rămâneţi puţin în urmă şi vă veţi putea reîntoarce la mal. // p. 43

– Nu! Îţi ordon să mă laşi aici şi să mergi în locul meu să execuţi ceea ce a ordonat colonelul.

– Dar nu pot să vă las să muriţi aşa!

– Trebuie, am fost un obraznic luând locul altuia care ar fi avut forţa de a îndeplini misiunea. Un pas înapoi mă va dezonora! Murind, mama o să mă plângă, dar a să spună: şi-a făcut datoria, a murit pentru ţar!

– Haideţi, un pic de forţă, ne apropiem!

– Nu mai pot să fac un pas! Vei fi cauza dacă se va trage asupra acestor bravi oameni. Avansează, eu mor!

– Scoateţi-vă cizmele, locotenentul meu, şi mergeţi ca noi, a spus un marinar care ascultase <discuţia>.

– Ai dreptate, i-a răspuns grecul. Imbecil ce sunt, nu m-am gândit la asta.

Tânărul bărbat a fost ridicat de braţe şi i s-au scos cizmele sale lungi şi groase, ele erau pline de noroi şi atârnau 20 kilograme fiecare.

---

[88] Marea ducesă Maria Nicolaievna a Rusiei (1819–1876), fiica ţarului Nicolae I.

[89] Nicolai Petrovici Romanov (1796–1855), ţar al Rusiei Nicolae I (1825–1855).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Turcii n-au văzut nimic, ofițerul a putut să-şi lanseze *rachetele*, în timp ce camarazii săi au înconjurat de torpile cuirasatul cel mai avansat spre Sulina.

Cel mai curios este că, înaintea exploziei, grecul a spus ofițerului: ajuns aici
p. 44 // vreau să vă duc într-o casă sigură unde să vă odihniți.

Într-adevăr, imediat în casa în care au intrat printr-o poartă din spate, li s-a adus ceai şi coniac. Era un rest de ceai din cel pe care îl serviseră, într-o cameră alăturată, consulului englez, înainte de a se urca pe terasa casei pentru a urmări mişcarea cuirasatelor turceşti aşezate să bombardeze Sulina. [...]

p. 46

Partea a treia

Sumar

Dobrogea: geografie, geologie, climat, resurse naturale, populație. Venituri, impozite, vămi, cheltuieli, bogățiile solului – Instrucție publică – Siguranță generală. Orașul Tulcea – Salubritate – Viitor

Țara este foarte fertilă pe mai mult de două treimi din sangeac. Suprafața sa este de 19 200 kilometri pătrați din care 4 800 kilometri pătrați sunt acoperiți de păduri. Stejarii şi lemnul mare pentru construcții reprezintă 3 150 kilometri pătrați[90].

În aceste cifre nu sunt cuprinse cele ale <suprafeței> lacului Siutghiol[91], aproape de Constanța, despre care vom mai vorbi.

Vița-de-vie se întinde pe o suprafață mai mare de 25 000 de dünuns, păşunile se ridică la 900 000 dünuns[92], gospodăriile (mici moşii) la aproape 100 000 dünuns
p. 47 şi fânețele la peste 500 000 dünuns. //

Altă dată, aşa cum am spus, mocanii sau țăranii din Transilvania austriacă, veneau în număr mare cu turme imense, petreceau iarna în Dobrogea şi se întorceau primăvara cu animalele lor.

Guvernul otoman a fost îngrijorat de acest lucru şi a sfârşit prin a da ordine ca să fie limitată această invazie a păstorilor.

Veniturile anului trecut au depăşit 2 900 000 <franci> aur[93].

---

[90] „Informațiile le deținem de la fostul căpitan rus, care a fost însărcinat să facă măsurători în Dobrogea atunci când rușii nu se hotărâseră încă asupra viitorului sangeacului. Când o parte din sangeacurile Varnei şi Silistrei au fost anexate Dobrogei, nu am avut informații atât de precise despre ele, dar după studii făcute asupra hărții Statului Major austriac, împreună cu ofițerul menționat mai sus, ne-am făcut o imagine aproximativă asupra evoluției a 3–4 mii de kilometri pătrați, a acestui teritoriu ce cuprinde *Tuzla*, la mare, şi Mangalia, închis strâns, care coboară peste 15 kilometri la sud, mai jos de linia ferată Constanța – Cernavodă". **(n. a.)**

[91] *Anadol-keuii (Sut-gheul)*, liman aflat în apropierea imediată a municipiului Constanța, care se întinde pe 1 900 ha (lungime 7,5 km, lățime 2,5 km).

[92] Unitate de masura a suprafetei. Nu cunoaştem echivalența.

[93] „Remarcăm aici, spre lauda Rusiei, că în Dobrogea impozitele au fost strânse pentru un an– din septembrie 1877 în septembrie 1878 – şi că nici o copeică nu a fost percepută până acum, în octombrie. – Guvernul român şi-a intrat în toate drepturile – Dar pentru lemnul de construcție, reducerile, care niciodată nu au fost făcute de o manieră normală, se aşteaptă sfârşitul lui septembrie. **(n. a.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cheltuielile nu se ridică la jumătatea acestei sume, căci, după plata costurilor administrației, a lucrătorilor telegrafului și poștei, a transportului trupelor etc., etc., Exc<elența> S<a> dl Beloțercovici a vărsat încă 1 500 000 de franci în casieria guvernului rus.

Iată sursa principalelor venituri. // p. 48

Zeciuieli – în jur de	600 000 franci
Drepturi de vamă	1 600 000 franci
Impozit pe oierit	255 000 franci
Taxe asupra imobilelor și a drepturilor comerciale	140 000 franci
Total.....	2 155 000 franci

Restul provenea din: impozite pe porci – drept de păşunat – drept de a vinde tutun – drept de banderolă – drepturi asupra vinului, hârtiei, a biletelor de trecere[94] – venituri din bunurile statului[95]– venituri din carantine etc., etc.

Vămi. Obiectele de export sunt: piei crude – blăni de oaie – peşte proaspăt şi sărat, grâu şi tutun. (Acestea se pot tripla în timpul unei administrații inteligente în timpuri normale).

– *Obiecte de import*: <obiecte> manufacturate, <obiecte> industrial – condiment – spirt din vin – vin – tutun – gudron – sare – petrol – bovine.

Veniturile vămii, numai pentru sangeacul Dobrogea, dau 600 000 franci pe an; se declara două milioane atunci când se vrea. // p. 49

În apropiere de Babadag există mari lacuri care comunică cu marea prin canale <mărginite> de stuf. Acestea sunt saline foarte importante care pot fi exploatate aproape fără costuri.

Pescării

Principalele pescării ale provinciei se găsesc în Delta Dunării şi în special pe brațele *Chilia*, *Sulina* şi *Sfântu Gheorghe*[96], ca şi în lacurile ocolului Babadag. Se prinde o *imensă* cantitate de peşte. Pescăriile sunt exploatate în exclusivitate de ruşi şi lipoveni[97], statul obține venituri considerabile. Numai pescarii din Chilia, au

[94] *Passeports*

[95] „Potrivit «legii musulmane», sultanul era stăpânul solului, actele de proprietate din sangeac fiind numai acte de închiriere pe termen lung. Imperiul Otoman avea în Dobrogea şi imense proprietăți care deveniseră proprietăți ale statului. De asemenea, existau multe proprietăți numite *vacuf*. Pentru a se îmbogăți imediat, trebuia numai să-i imite pe americani şi să vândă oricui se prezintă orice, indiferent de religia lui, de naționalitatea lui, terenurile cărora guvernul român le va garanta libera posesie". **(n. a.)**

[96] *Ghiorghiewsk*

[97] „Sub numele general de lipoveni se înțeleg toți rușii care din motive religioase au părăsit de bună voie sau nu patria pentru a se stabili în străinătate. În Dobrogea se găsesc mulți «cazaci de pe Don», descendenți ai cazacilor *zaprojeni sau zaporojeni* şi *starobrazi sau staroviți*, vechi credincioşi sau frați vechi. Ei sunt cei care exploatează principalele pescării. Ocupă 5 sate: *Sarikeui, Zaurilowka, Slava, Camen* şi *Tataritza*. Primele trei sate numără 1 700 de familii de starobrazi, la Camen numai 100 de familii şi 30 de familii la Tataritza. La Tulcea s-au amestecat cu alți ruşi şi numirea lor este foarte dificilă. Rusia numără aproape 8 milioane de vechi credincioşi. Înainte au fost persecutați de guvernul rus care vedea în ei nu dizidenți religioşi, ci un partid politic ostil ordinii stabilite. De câțiva ani, guvernul țarului a schimbat linia de conduită vis-à-vis de staroveți, atât în Rusia cât şi în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 50 obținut // de la guvernul turc (grație intervenției Rusiei) monopolul pentru suma minimă de 2 000 de ducați austrieci pe an.

Iată acum, două tabele, cât se poate de exacte, despre numărul locuitorilor sangeacului Tulcea[98]:

	ruși	bulgari	români	greci	armeni	evrei	germani	străini	tătari
Orașul Tulcea	903	814	417	80	40	75	–	245	30
Cazaua Tulcea	640	500	1520	15	2	55	125	3	200
Cazaua Măcin	270	350	1390	7	–	30	12	–	5
Cazaua Constanța	70	500	65	110	15	27	35	450	2
Cazaua Babadag	300	2100	425	70	55	35	330	2	10
Cazaua Cernavodă	77	120	1500	35	–	–	–	–	5
Cazaua Sulina	360	15	210	230	20	6	–	50	–

Populația

(Bărbați și femei)

Orașul Tulcea și cazale

	Bărbați	**Femei**	**Total**
Orașul Tulcea	1 557	4 307	8 864
Cazaua Tulcea	7 692	6 920	14 614
Cazaua Măcin	5 883	5 355	11 238
Cazaua Constanța	?	?	4 929
Cazaua Medgidia	1 344	1 249	2 593
Cazaua Cernavodă	4 408	4 279	8 687
Cazaua Sulina	2 045	1 676	3 721
Cazaua Babadag	12 177	11 059	23 236
p. 51 Total	38 106	34 845	77 880 //

Remarci privind primul tabel

Iată numărul tătarilor și turcilor reîntorși la casele lor în timpul ultimelor două luni, după tabelul de mai jos:

Orașul Tulcea	88 familii
Cazaua Tulcea	248 familii
Cazaua Babadag	80 familii
Cazaua Măcin	266 familii
Cazaua Sulina	52 familii
Cazaua Constanța	1 429 familii
Cazaua Cernavodă	189 familii
Total	2 359 familii = 12 000 suflete

străinătate și aceștii protestanți împotriva Rusiei trăiesc în pace. Marii șefi religioși ai fraților vechi sunt aproape mereu printre cei ce locuiesc în Dobrogea. Deci este o chestiune foarte importantă pentru guvernul român și o ocazie excelentă, ca într-un timp dat să se pună bine cu Rusia". **(n. a.)**

[98] „Sunt ale preoților fiecărui cult (vă amintiți că Dobrogea numără 12 ? <culte religioase>) care au fost însărcinați să facă registre cu statistica populației". **(n. a.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lazii[99] locuiesc peste tot în jurul Măcinului. Principalele triburi de circazieni sunt: *buzuci*[100], *başduci*[101], *abazes*[102] etc.

Tătarii sunt împărțiți în tătari *nogai*[103] și cei nou-veniți. Toți sunt emigranți din Crimeea.

Imediat după organizarea administrației ruse mulți tătari au venit în sudul Dobrogei, s-au unit cu cei de aici dând un total de 50 de mii, fără a-i mai cuprinde pe cei care au revenit în ultimele două luni, în fiecare zi venind alții.

În prezent pot să fie atribuite Dobrogei și părților sangeacului o populație de cel puțin 150 000 de suflete, iar sub o bună administrare această cifră poate fi // p. 52
triplată ușor în câțiva ani. Această țară poate să aibă 500 000 de locuitori.

Resursele actuale ale orașului Tulcea

Există 65 de edificii aparținând statului și 28 de măcelării. – Acestea plătesc 1 000 de franci pe lună. Pe lângă astea, trebuie cuprinse: taxa pe hârtie de timbru, dreptul de cântărire și de măsurare, <dreptul> de a vinde bovine, de a fabrica var, comerțul de piață, dreptul asupra vinului, jocului <de noroc>, caselor de toleranță, etc., etc., etc., toate acestea aduc lunar cel puțin 8 000 <de franci>.

Orașul Tulcea este situat magnific, se poate întinde la infinit, pe chei are deja case frumoase din piatră, unde vapoarele acostează direct. Împrejurimile sunt plăcute și umbroase.

La Tulcea se vorbesc 12 limbi, numără 8 naționalități ce practică 12 culte.

Instrucția publică

Instrucția publică lasă mult de dorit la Tulcea, în restul sangeacului fiind aproape inexistentă. Problema a fost de multe ori discutată când s-a căutat cel mai bun // mijloc de a crește numărul școlilor și al elevilor. p. 53

Totuși, mișcarea este remarcabilă la bulgari și rezultatele depind de sprijinul pe care îl găsesc la guvernul român.

În întreaga provincie sunt numai 45 de școli – din care 25 bulgare, 12 românești, 3 grecești, una catolică, una rusească (de rit vechi), una germană, una evreiască și una tătară. Din acest număr, 15 sunt în orașe, restul în sate. Aceste școli există cu ajutorul veniturilor bisericilor care *impun* colecte locuitorilor.

Școala românească este întreținută de guvernul român.

Procentul elevilor ce urmau școala nu era decât 7 % din totalul populației.

---

[99] Populație de origine turcă.
[100] *bzouches*
[101] *bjedouches*
[102] *abazes*
[103] *Nogais*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Siguranța națională

Nu ne temem absolut de nimic în ceea ce privește siguranța publică a orașelor, satelor și a drumurilor. Ordinea și liniștea sunt menținute în toată provincia de 200 de jandarmi, din care 50 călare. Totul depinde de o administrație și de o echitabilă distribuire a justiției. La întoarcerea turcilor fugiți au existat câteva certuri pe ici, pe colo, printre bulgari, dar cei din urmă, fiind în greșeală, pe nedrept, au fost pedepsiți și totul a intrat în ordine.

p. 54 Pentru a ocupa Dobrogea nu ai nevoie decât de *patru // oameni și un caporal* și în plus ... în fruntea administrației un adevărat om de stat.

Pentru să păstra puterea, de câți soldați este nevoie? Pot fi plasați: 1 000 de oameni la Tulcea, 1 000 de oameni la Babadag, 1 000 de oameni pe linia Constanța – Medgidia – Cernavodă, o compania la Mangalia, o companie la Sulina, o companie la Măcin, o companie la Isaccea și jandarmi călare buni pe drumuri.

Solul

Studii geografice superficiale au demonstrat că Dobrogea ascunde în adâncuri fier, plumb și foarte probabil cărbune de pământ.

Un distins francez, fost profesor la Paris, exilat după lovitura de stat din 1851[104] și *frate vitreg* al dlui *Grevy, președinte Adunării Naționale Franceze*[105], dl *More*, care locuiește în această țară de mult timp și cunoaște perfect Dobrogea, *a găsit aur*. Se așteaptă ca guvernul român să se instaleze pentru a înființa o societate de exploatare a acestei noi Californii.

În așteptarea ca această societate, căreia îi dorim cea mai mare reușită din lume, să poată da ca profit lingouri de aur acționarilor ei, Dobrogea poate oferi imediat grâu, piatră dură, granit și marmură (luată de la Isaccea).

Orașele

p. 55 *Măcin*, un oraș locuit aproape în exclusivitate // de români, poate deveni foarte repede un frumos mic oraș.

Isaccea, poziție bună, exploatare bună.

Babadag, o rezidență foarte agreabilă, cu case frumoase, a suferit mult de la începerea războiului, dar a fost reparată prin activitate.

Cernavodă, capul liniei ferate, oraș comercial și maritim, magazii bune pentru cereale; <oraș> de viitor. Are construcții bune de linii de cale ferată și un dig, reparat ce datează din <vremea> romanilor.

Constanța, împrejurimi admirabile, oraș ce ar fi încântător, dacă n-ar fi insalubru. De la lac la lac, românii ajungeau de la mare la Dunăre, lucrările

[104] Este vorba despre lovitura de stat din 2 decembrie 1851 în urma căreia Ludovic Napoléon Bonaparte obținea, printr-un referendum, „restaurarea sistemului Primului Consul", pas important spre instaurarea, un an mai târziu, a celui de-al doilea imperiu.

[105] François Paul Jules Grévy (1807–1891), avocat și om politic francez, președintele al Adunării Naționale (1871–1873) și al celei de a treia Republici franceze (1879–1887).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

companiei engleze de cale ferată Constanța – Cernavodă au înfundat toate micile conducte prin care se scurgeau apele produse de infiltrațiile subterane.

Iată cauza răului.

Dacă compania, înainte să fi avut ideea, ar fi săpat un canal înainte de a construi o cale ferată, Medgidia ar fi fost un oraș perfect sănătos, dar asta ar fi costat mai mulți bani.

În rest, există remediu împotriva răului, îl vedem noi în patru direcții: crearea, cu apele luate din lacul *Siutghiol*, – un curent de apă dulce și înconjurat – în afara *eucaliptilor*[106], care nu pot crește în această țară – de două rânduri de salcâmi. (Acești arbori ce alungă frigurile[107] se găsesc în același lac.) // p. 56

Un milion a fost cheltuit în ultimele șase luni pentru a face șase milioane în șase ani.

Mangalia, oraș care n-are nevoie decât de a fi reconstruit pentru a fi înfloritor. Știm că Mangalia, care face parte acum din Dobrogea, a făcut parte din sangeacul Varna.

Toate aceste țări sunt acoperite de lucrări romane.

Constanța, oraș care a fost distrus, dar care a fost reconstruit ferbril după ce au revenit bulgarii. – Magnifice lucrări romane. – Admirabile surse minerale. – În roci, băi putând rivaliza cu toate celelalte din Europa.

La doi pași de acest oraș, unde singură apa potabilă lipsește, se găsește lacul *Siutghiol*, care nu este decât la o jumătate de oră de *Constanța*, acolo se găsește această insulă care are o pădure. – De asemenea, în acest lac în jurul căruia au fost descoperite lucrările hidraulice de pe vremea romanilor, turcii au vrut să le refacă prin ridicarea unei fântâni.

La Constanța apa este sălcie și, din vremea lui Ismail bey, compania este în discuții pentru a aduce apă din lacul *Siutghiol*, dar nu s-a căzut de acord asupra costurilor cauzate de activitate. Cu toate acestea exista deja dinainte la Constanța, și rămâne, o mașină cu abur și tuburi care ar putea fi folosite mai târziu.

Constanța va deveni în mod corespunzător, sub o // guvernare preocupată de p. 57
viitorul Dobrogei, un al doilea port la mare și un oraș înfloritor.

Sulina. În pofida palatului Comisiei Europene viitorul Sulinei este destul de limitat, căci acest oraș, construit pe un spațiu, s-ar putea spune „furat mării", nu este susceptibil să fie mărit. Activitatea sa va trebui să se facă în mod necesar într-un cerc restrâns. Acum Sulina nu este un punct neplăcut, situația dându-i chiar un oarecare aer de originalitate.

Înainte de a încheia această listă, să nu uităm *Mangalia*, o mică perlă luată de la sangeacul Varna.

Pentru a rezuma, iată adevărul: Rusiei, căreia nu-i pasă decât de „Basarabia", a ținut, *din amor propriu,* să reintre în posesia acest teritoriu, care să recunoaștem, nu a fost bine administrată de români și nu este cu siguranță o țară îmbelșugată.

Problemă de demnitate sau de sentiment aparte, noi afirmăm, după ce am văzut lucrurile cu ochii noștri: că Dobrogea valorează de cel puțin patru sau cinci

[106] *Calyptus(?)*
[107] *febrifuges*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ori cât Basarabia şi continuăm să credem că anumite persoane şi câteva jurnale au ascultat mai mult de vocea raţiunii decât de râvna patriotismului lor ardent; permiţând guvernului să ceară compensaţii de teren, ele au obţinut, din generozitatea ţarului Alexandru al II-lea, o Dobrogea încă mai mare şi mai bine
p. 58 împodobită decât cea care îi fusese acordată prin „Tratatul de la Berlin". //

Noi repetăm aici ceea ce am scris în broşura noastră cu titlul: *Chestiunea retrocedării Basarabiei. Sfat dat românilor de un imparţial,* Berlin, martie 1878:

„Profunda noastră convingere este că Europa – din mai multe motive – a părăsit România în faţa puternicei sale aliate, noi am avut misiunea crudă de a-i da sfatul de a se înţelege direct cu ţarul Rusiei.

Avem motive <să credem> că s-a acţionat astfel?

Continuăm să credem că acest sfat este încă bun şi sfidăm pe oricine ar găsi în toate aceste lucruri un singur rând în care să nu fi rămas prieteni adevăraţi ai românilor.

Cu puţină memorie – recitind *„Le Journal de Bucarest"* al bietului Ulysse de Marsillac – poţi găsi dovada că singur, în acea epocă, am apărat armata română şi am prevăzut un succes strălucitor.

Credeţi-ne, v-am spus adevărul că atunci dl. Beloţercovici avea dorinţa de a vă remite Dobrogea pe care a administrat-o atât de bine, vorbind cu turcii, tătarii,
p. 59 cu grecii, cu românii, cu bulgarii – // cu cei de la oraşe şi de la sate – nu am auzit o singură plângere împotriva ruşilor.

Un exemplu: deasupra tuturor bisericilor planează această reprezentare a lui Dumnezeu pe pământ care este Justiţia!

Că în noua voastră provincie românească, sub drapelul român <scrie>: *Dreptatea trebuie făcută şi niciodată vândută!*[108]

Plătiţi pe funcţionarii voştri astfel încât să nu le treacă prin cap să încalce legea.

Nu permiteţi ca Dobrogea să fie *„refugium peccatorum"*[109], unde influenţii zilei să se debaraseze de fiii lor şi de noii veniţi leneşi şi de părinţii supărători sau recalcitranţi.

Dobrogea să fie o provincie unde se poate face carieră....muncind.

Profitaţi de tot, vedeţi ce faceţi ca ruşii, turcii, intraţi în număr mare, cauzând probleme serioase autorităţilor locale, căci au trebuit găzduiţi şi lucrul a fost dificil, locuinţele abandonate de musulmani au fost date creştinilor ale căror locuinţe fuseseră incendiate.

– Dă-mi mie această casă! A spus musulmanul, este a mea!

– Dă-mi-o mie că tu mi-ai ars-o, a răspuns un creştin!

A trebuit ca guvernatorul să intervină de îndată pentru a evita un conflict,
p. 60 ceea ce a făcut, a întrerupt pe moment, turcii care s-au întors // în oraşe şi sate, spunându-le: iată lemn şi material – construiţi-vă casele.

Locuitorilor de la sate autoritatea le-a dat grâne.

Am avut deja de-a face cu acest lucru în satele creştinilor, căci, fără această precauţie, Dobrogea ar fi fost vizitată de *hidoasa foamete!*

---

[108] La Justice soit toujours rendue et jamais vendue!

[109] Refugiu al păcătoşilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Iată un fapt care zugrăveşte obiceiurile locuitorilor acestei ţări.

Am povestit despre conduita avută la Tulcea de consulul francez, uitând, între altele, să vă spun că dna Langlais, care nu a vrut să-şi părăsească soţul în zilele proaste, prin curajul ei, a contribuit din plin la oarecare liniştire a bietelor femei din acest oraş, în săptămâna care a precedat plecarea turcilor.

Făcând o mică digresiune în mijlocul acestor pagini puţin sumbre, suntem în stare să vă arătăm pe cea mai tânără dintre cele două fiice ale dnei Langlais, de aproape patru ani, care luând o pălărie şi mergând s-o caute pe sora sa mai mare, la şcoală, pentru că ea *să nu fie tăiată în bucăţi de başbuzuci*, s-a întors triumfătoare la consulat.

Biet copil încântător, i-am da cu mare plăcere numele publicităţii dacă... nu l-am fi uitat – nu mai puţin ea nu se numeşte: Marie.

Dar iată ce este mai serios: după intrarea ruşilor în Tulcea, locuitorii bulgari // p. 61
din acest oraş au adresat consulului Franţei un document afirmându-şi eterna lor recunoştinţă.

Doamnele (toate sunt drăguţe) au elaborat de asemenea o adresă în care între alte titluri, ele îl numesc pe dl Langlais sub două nume, de tată şi salvator!

Acest lucru s-a întâmplat acum cincisprezece luni.

Având în vedere că, dl Langlais i-a apărat pe creştini împotriva başbuzucilor şi cerchezilor şi a fost în acelaşi timp apărătorul moscheilor şi protectorul musulmanilor rămaşi în oraş, în timpul zilelor de *interimat*, S<a> M<ajeste> sultanul i-a trimis decoraţia *Osmanie*.

Ghiciţi ce au făcut bulgarii? auzind că consulul nostru a primit această decoraţie de la Constantinopol, i-au trimis dlui Langlais o a doua adresă mulţumind încă şi mai călduros decât în prima.

Doamnele bulgare au urmat exemplul dat de fraţii şi soţii lor.

Revenim la ultimele noastre sfaturi.

Mai ales aveţi răbdare şi în această ţară se va naşte o viaţă socială, nu vă gândiţi că totul se va schimba în 24 de ore şi nu încercaţi să aplicaţi o „Constituţie" care, dând admirabile rezultate în România, ar înstrăina toată populaţia din Dobrogea.

Începeţi aplicarea codului prin dreptul la succesiune, dar să fie înainte de toate lucruri înţelepte. Nu-l înlocuiţi niciodată pe Pierre cu // Paul înainte ca cel din urmă să nu fie la curent cu ceea ce trebuie şi ceea ce poate să facă.

Acţionaţi încet în toate lucrurile şi pentru a arăta că aveţi cunoştinţă de toată situaţia, trimiteţi ca guvernator al acestei ţări, una dintre capacităţile recunoscute în România.

Dacă faceţi asta, dacă ascultaţi umilele mele sfaturi, în câţiva ani, fără deosebire de partid, poporul român va spune: ei au fost prietenii cu vederi limpezi şi servitorii demni ai patriei!

Ce se va întâmpla în cazul în care Dumnezeu binevoieşte să ne împlinească dorinţele noastre sincere!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VASILI VASILIEVICI VEREŞCEAGHIN

(1842–1904)

Vasili Vasilievici Vereşceaghin este una dintre personalităţile reprezentative ale artei plastice ruseşti şi europene din secolul al XIX-lea. Fiu al unui nobil rus, proprietar al unor întinse terenuri, autorul jurnalului de însemnări despre războiul ruso-turc din 1877–1878 s-a născut în 1842 la Cerepoveţ, o localitate din centrul Rusiei. În 1853, în plină criză a războiului Crimeii, a intrat în corpul cadeţilor de marină. Primul drum a fost pe fregata rusească *Kamchatca*, prilej de a călători în Danemarca, Franţa şi Egipt. Fire foarte dinamică, cu un temperament viu, uneori oscilant (care îl va caracteriza în întreaga sa viaţă), după numai o lună de la absolvirea şcolii navale ca şef de promoţie, în 1860, a abandonat serviciul militar şi a intrat la Academia de Arte Frumoase din Sankt Petersburg, unde a studiat grafica sub îndrumarea unor profesori renumiţi în epocă (A. T. Markov şi A. E. Beideman). Trei ani mai târziu, în 1863, a câştigat o medalie de la Academia din Sankt Petersburg pentru tabloul „Uciderea lui Ulise". Din păcate, Vereşceaghin nu a reuşit finalizarea cursurilor. Graţie unei burse de studii oferite de un negustor bogat (K. V. ?), unul din admiratorii săi, el a plecat la Paris în 1863, unde s-a înscris la Ecole de Beaux-Arts unde a studiat pictura de gen şi retrospectiva batalistă cu unul dintre cei mai reputaţi specialişti ai domeniului, Jean-Leon Jerôme. În 1866 şi-a expus lucrările la Salonul de la Paris. Întors în ţară, după circa un an, s-a stabilit la Tiflis (actualul Tbilisi – în Georgia), unde a fost invitat de generalul Constantin Petrovici Kaufaman să-l însoţească într-o expediţie militară în Turkestan, fiind decorat cu *Crucea Sf. Gheorghe* (clasa a IV-a) pentru eroismul de la asediul Samarkandului din 2–8 iunie 1868. Ulterior s-a stabilit la Tiflis, unde a predat desenul la un institut de educaţie a tinerelor nobile.

Vasili Vasilievici Vereşceaghin a fost şi un călător neobosit. Între 1864–1866 a călătorit prin sud-estul Europei, ocazie de a vizita porturile româneşti situate de-a lungul fluviului. La sfârşitul anului 1868 a revenit la Sankt Petersburg, în 1869 a vizitat din nou Parisul, pentru ca apoi să călătorească în Siberia (1869), Siria, Palestina (1884), Filipine, SUA, Japonia. Moartea l-a găsit departe de ţară, în apropierea bazei navale de la Port Arthur, pe cuirasatul Pétropavlovsk, ca martor artistic al conflictului din Extremul Orient dintre Rusia şi Japonia. Vasul pe care se afla a fost lovit de o mină japoneză şi scufundat. Numeroase tablouri şi schiţe stau mărturie despre toate aceste locuri prin care a călătorit.

Desenele realizate de el în această perioadă i-au adus o anumită notorietate, fiind reproduse în presa franceză („Le Tour de Monde") şi cea rusă („Vsemirnâi Puteşestvennik" = Călătorul universal), dar valoarea lor este mai puţin importantă sub raport artistic, ci mai curând sub raport etnografic. Din aşa-zisa serie „turkestană" (1867–1873) fac parte o serie de tablouri din care amintim *Rănit mortal*, *Atac prin surprindere. În ambuscadă*. Tot de atunci se consideră că datează şi interesul său pentru mişcarea „peredvijnicilor" („antemergătorii"), curent literar-artistic foarte influent în Rusia în ultimul sfert al secolului XIX, bazat pe o mai strânsă legătură cu masele largi şi pe caracterul mult mai realist al picturii, inclusiv al picturii bataliste. Semnificativ pentru noua orientare în această direcţie a pictorului este – deja – renumita sa operă *Apoteoza războiului* (1872–1873). Excepţional colorist, Vereşciaghin a fost unul din principalii promotori ai realismului în arta plastică rusă, alături de Surikov şi Repin.

După un an de şedere, în 1876, în India – soldat cu numeroase realizări artistice, în anul următor Vereşceaghin a fost puternic implicat în evenimentele prilejuite de războiul ruso-româno-turc. El a însoţit trupele ruse în campania din Balcani în calitate de pictor oficial al armatei, fiind

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

detaşat, alături de alţi pictori ruşi, pe lângă statele-majore ale generalilor M. D. Skobelev şi I. I. Gurko. În această calitate a fost martor ocular al luptelor de la Plevna şi a însoţit armata rusă până la Adrianopol. Lucrările realizate cu acest prilej au fost expuse la Paris (1879) şi în alte metropole occidentale, după care, cu aprobarea lui Alexandru al II-lea, la Moscova şi Sankt Petersburg (1883).

Dată fiind lipsa de precizie cronologică a însemnărilor sale privind sejurul în spaţiul românesc, reconstituirea acţiunilor sale o efectuăm cu o anume aproximare. În România, Vereşceaghin a sosit împreună cu statul-major al generalului M. D. Skobelev, cel mai probabil la începutul lunii mai 1877, iar prima săptămână este consacrată cunoaşterii capitalei şi a amplasamentelor armatei şi flotei ruse în sudul ţării şi pe Dunăre. Întrucât pictorul menţionează în jurnal că a efectuat în acest interval un voiaj de douăzeci de zile la Paris şi s-a întors la Ploieşti, acolo unde era deja încartiruit ţarul, estimăm că acest voiaj s-a desfăşurat în intervalul 6–26 mai (s.v.) 1877. Prieten cu ofiţerul de marină M. L. Skridlov şi fire extrem de curioasă şi aventuroasă, Vereşceaghin participă alături de acesta la o acţiune de torpilare a unor vase otomane, operaţiune în cursul căreia este rănit la picior şi internat la Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti. La 12/24 iunie 1877, când aşezământul sanitar amintit este vizitat de principele Carol şi de împăratul Alexandru al II-lea, *Însemnările de viaţă* (varianta germană) ale suveranului român confirmă prezenţa sa acolo, ceea ce ne determină să plasăm expediţia sa marină în noaptea de 9/10 sau 10/11 iunie (s. v.) 1877. Din păcate, după acest episod, jurnalul de călătorie al lui Vereşceaghin sare direct la etapa „Şipka" (trecătoarea din munţii Balcani unde au avut loc lupte grele în cursul războiului), ceea ce ne face să credem că durata şederii sale în spitalul românesc amintit nu a depăşit 10 zile.

Consemnările lui Vasili Vereşceaghin privind şederea sa în România au un caracter destul de alert, sunt scrise într-o manieră atractivă, iar locurile şi personajele (militari ruşi, autohtoni, situaţiile date) reflectă un remarcabil spirit de observaţie. Toate aceste lucruri fac din *Jurnalul de călătorie* al lui V. Vereşceaghin un izvor cât se poate de util în cadrul istoriografiei şi iconografiei consacrate războiului ruso-româno-turc din 1877–1878.

Despre Vereşceaghin au scris: N. Iorga, *Vereşceaghin şi românii*, în „Revista istorică", XIX, 1933, nr. 7–9, p. 240–242; Wilhelm Wiener, *Vasile Vereşceaghin* (traducere de), în „Contemporanul", V, 1886, p. 515–528; Vasile Floarea, *Pictura rusă*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1973, p. 180-182; Beatrice Marinescu, Aurel Duţu, Şerban Rădulescu-Zoner, *Bucureştiul şi epopeea independenţei. 1877–1878*, Bucureşti, Editura Academiei, 1978, p. 98; Adrian-Silvan Ionescu, *Penel şi sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de Independenţă (1877–1878)*, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 2002, p. 10–17, 36, 61–64, 255; idem, *Observatori de front englezi în Războiul din 1877–1878*, în SCIA, Seria Artă plastică, tom 38/1991, p. 81.

VASILI VASILIEVICI VEREŞCEAGHIN

Amintiri. Copilărie. Călătorii. Război[1]

(1877)

[...] Nu aveam nici cal, nici trăsură şi, în consecinţă, // am fost obligat să mi le procur şi pe unul şi pe cealaltă. A rămas convenit ca sotnicul[2] W ... care comanda o sotnie[3] de cazaci din Kuban şi ştia totdeauna să găsească orice, să mi le p. 286

[1] Traducere din Vasili Vereşceaghin, *Souvenirs, enfance, voyages, guerre*, illustrés pas lui-même, Paris, Albert Savine Editeur, 1888, p. 286–314.

[2] Comandantul unui grup de o sută de oameni.

[3] Sotnie = o sută.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

procure. Generalul m-a prezentat acestuia. „Foarte bine", a zis W. şi într-adevăr, a doua zi mi-a adus un cal murg, care, fără nici o îndoială, era chior. Altfel era un <animal> calm, cu un caracter bun şi vedea bine cu celălalt ochi şi, ceea ce era esenţial, costa numai şaptezeci de ruble, preţ destul de rezonabil în împrejurările actuale.

Ceva mai târziu, la Bucureşti, W. mi-a procurat, la fel, un cal şi o trăsură, care aparţineau unui emigrant rus, un *scopit*[4], cu preţul de patru sute de franci. Skobelev[5] mi-a dat, pentru a conduce trăsura, un călăreţ dintre cazacii de la Don, numit Ivan, iar pentru cai un tânăr osetin pe nume Kaitov. [...]

*

p. 288 Am ajuns la o mică distanţă de Bucureşti, dar conform convenţiei care fusese făcută, nu am intrat în oraş.

Vechiul nostru agent <diplomatic> la Constantinopol, colonelul Bobrikov[6], a sosit călare din oraş, împreună cu câţiva ofiţeri români, pentru a ne întâmpina. El venise pentru a ne face un tur al cartierelor oraşului şi noi ne-am stabilit într-unul din acestea, pe malul Dunării[7].

Acest aranjament a cauzat o mare nemulţumire în detaşament. Condiţia de a nu traversa oraşul a fost calificată drept umilitoare, dar de altfel greşită.

Când trupele primiră biletele de încartiruire, bătrânul <general> Skobelev[8] fu informat că, în drum <spre front> comandantul-şef se va opri la Bucureşti şi va locui în casa consulului Stuart[9]. Demnul Dimitri Ivanovici încercă o plăcere deosebită, se aşeză pe pat şi îşi sălta picioarele în aer. După aceea el se urcă pe cal şi desfăşură steagul, care era din mătase albastră cu o mare cruce albă şi care era purtat în fruntea detaşamentului în timpul marşului de traversare <a teritoriului> României. //

p. 289 Însoţit de tânărul Skobelev, am parcurs oraşul în trăsura mea. Trebuie să mărturisesc că eram foarte stânjenit de tovarăşul meu întrucât el scotea limba la toate doamnele pe care le întâlnea, în special la cele care erau drăguţe.

---

[4] *Rusky skopet*. De regulă, în epoca respectivă multe din persoanele care asigurau transportul particular cu trăsuri în Bucureşti (birjari) erau de origine rusă şi proveneau din secta scopiţilor, o sectă de credinţă veche (staroven) ai cărei adepţi se supuneau castrării. Către sfârşitul secolului al XIX-lea şi după aceea, pentru desemnarea acestei categorii profesionale s-a utilizat termenul „muscal".

[5] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general-adjutant rus de infanterie, comandantul grupului de armate sud; a participat la atacul asupra redutelor Plevna şi Crisina, a cucerit Edirne şi San Stefano, obligându-i pe turci să încheie armistiţiu. Anterior s-a remarcat şi prin comanda trupelor ruseşti care au participat la cucerirea Asiei Centrale. Îmbrăcat în uniformă albă, călare pe un cal alb, era numit de soldaţi „Generalul Alb", iar turcii îl numeau „Paşa Alb".

[6] Gheorghi Ivanovici Bobrikov (1840–1924), militar şi apoi diplomat rus. Date bio-bibliografice şi traducerea însemnărilor sale de călătorie se află în volumul X al prezentei colecţii.

[7] Eroare a călătorului rus: evident este vorba de Dâmboviţa.

[8] Dmitri Ivanovici Skobelev (cel Bătrân), general rus, tatăl generalului Mihail Dimitrievici Skobelev (cel tânăr).

[9] Dimitri Feodorovici Stuart, diplomat rus, consul general al Rusiei la Bucureşti (1876–1879). A semnat, din partea guvernului rus, acordul din 4/16 aprilie 1877 privind tranzitul armatei ruse prin teritoriul românesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[...] Bătrânul Skobelev ne-a oferit un dineu la hotelul „Gluck"[10], unde închiriasem şi eu o cameră. Stabilimentul era bun, nu era scump şi, după cum se spunea, foarte frecventat. Dar adevărul este că, la Bucureşti, aproape toată lumea a profitat, într-un fel sau altul, de trecerea ruşilor. // Proprietarii de hanuri şi hoteluri p. 290
în mod sigur trebuie că s-au îmbogăţit.

*

Cum sarcina de a furniza desertul mesei noastre comune căzuse asupra mea, am colindat toate magazinele din oraş, dar n-am putut găsi decât nişte struguri de calitate inferioară şi nişte prune uscate foarte tari; totul era vândut. Eram foarte dezamăgit să mă văd în situaţia de a oferi bunilor mei camarazi aceste merinde atât de puţin seducătoare.

După două zile de odihnă, am plecat în marş în ordinea obişnuită. O zi avangarda era alcătuită din cazacii de la Don, în ziua următoare din cazacii din Kuban. Cel mai adesea ei jucau şi cântau muzică căzăcească, care fără să fie mereu armonioasă era destul de vie şi de zgomotoasă.

[...] Trupele erau adăpostite, ca şi mai înainte, în case dacă existau locuri, dacă nu în corturi, cât mai aproape posibil de <o sursă de> apă. În ceea ce ne priveşte, noi găseam întotdeauna vreo casă, fie cea a vreunui arendaş, fie cea a unui proprietar. Adesea mergeam cu Dimitri Ivanovici la fermele situate aproape de drum: dacă cumva proprietarul era absent, toţi se grăbeau să ne arate tot şi ne ofereau dulceaţă[11] //, cu alte cuvinte un sirop de fructe, împreună cu tradiţionalul p. 291
pahar cu apă. Într-una din zile, am locuit într-o casă mare şi spaţioasă aparţinând unui mare proprietar.

Dar, în noaptea care a urmat, detaşamentul nostru a dus-o destul de prost; în ciuda unor atente căutări, nu s-a găsit nici un loc uscat, iar cazacii au fost nevoiţi să-şi ridice corturile pe un teren mlăştinos. Pe lângă asta, timpul era umed şi cădea o ploaie rece şi persistentă. Îmi amintesc doar că bătrânul Skobelev a fost acuzat că îşi cazase trupele prea aproape de propriul său cartier <general> //.[...]

*

Am ajuns curând la Frăţeşti[12], aproape de gara care purta acelaşi nume şi de p. 294
unde puteai vedea Dunărea, care strălucea ca o panglică de argint sub razele soarelui. Întrucât detaşamentul se pregătea să-şi ocupe poziţiile la malurile fluviului şi nu se punea încă problema traversării, m-am gândit că acum aveam ocazia favorabilă pentru a face o scurtă călătorie la Paris. Câteva dintre instrumentele

[10] Amplasat, cel mai probabil, pe str. Smârdan, în clădirea fostului han Ghermani. După 1863 acesta a devenit hotel şi şi-a schimbat numele (cf. George Potra, *Istoricul hanurilor bucureştene*, Bucureşti, 1985, p. 149).

[11] *Dultchas*

[12] *Frateshti,* sat, com., jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

(uneltele) de pictură se deterioraseră foarte rău în timpul drumului, aşa încât ori trebuia să trimit pe cineva pentru a-mi cumpăra unele noi, ori trebuia să mă duc eu însumi. Am ales varianta din urmă, l-am informat pe Skobelev de intenţia mea şi în aceeaşi zi am plecat – prin Bucureşti – la Ploieşti, unde se găsea atunci cartierul nostru general.

*

După douăzeci de zile eram înapoi. Cartierul general era într-un du-te-vino continuu în acel moment, pentru că împăratul[13] tocmai sosise pentru a fi împreună
p. 295 cu armata. În seara aceleiaşi zile, am mers la Giurgiu[14], unde se afla Skobelev // împreună cu divizia sa. A doua zi am fost trezit de tunetul tunului şi un cazac mi-a adus din partea generalului următorul mesaj: „Turcii au început să bombardeze Giurgiu, veniţi să vedeţi!".

M-am dus călare până la Dunăre. Ziua era frumoasă şi clară: Rusciucul[15], cu forturile sale, cu minaretele sale albe şi taberele dispuse în depărtare se desfăşura în faţa mea ca şi cum l-aş fi avut în podul palmei. Bătrânul Skobelev, împreună cu întreg statul său major, era aşezat pe acoperişul din faţă al unei case care domina fluviul. Turcii, cel puţin după cât se observa, nu bombardau de fapt oraşul, ci vasele de comerţ oprite între mal şi o mică insulă, căci ei le credeau destinate transportului trupelor pe malul celălalt. Erau nişte bărci de o construcţie aparte, ce amintea forma celor din secolul trecut, iar cei care presupuneau că trupele ruse ar fi putut să efectueze deplasarea pe malul turcesc în aceste galere îşi făceau o palidă idee asupra resurselor noastre de traversare a Dunării.

Mai multe bombe căzuseră deja printre casele situate la marginea oraşului; confuzia care rezulta de aici oferea un spectacol curios. Locuitorii adunau în grabă ceea ce aveau cu adevărat indispensabil şi se salvau plecând în altă parte a oraşului. M-am urcat la bordul vasului care se afla în centrul <fluviului>, pentru a observa, mai întâi, buimăceala care domnea prin cartiere şi apoi căderea obuzelor în apă. Chiar în acel moment o bombă a căzut într-o lungă clădire publică, fără îndoială un
p. 296 fel de magazin, care servea atunci de adăpost // unei jumătăţi de sotnii de cazaci din Kuban, iar a doua căzu foarte curând după asta. Când primul obuz izbi zidul, cazacii de-abia începură să-şi strângă lucrurile, dar când al doilea a traversat acoperişul, ei au ieşit în goană, aplecându-şi capetele, cu sabia într-o mână şi cu chipiul în alta, au luat-o la goană pe străzi, de-a lungul zidurilor.

Mai multe obuze, care se înfundaseră în nisipul malului în care căzuseră, au zvârlit în sus nisipul ca într-o feerie, de forma unui cap de conopidă, în centrul căruia bucăţi masive şi fărâmături de piatră zburau în aer, în timp ce deasupra se ridica o coloană groasă de fum alb.

---

[13] Autorul se referă la Alexandru al II-lea (1818–1881), ţarul Rusiei (1855–1881). În timpul războiului, timp de aproape trei săptămâni (25 mai–13 iunie 1877), ţarul Alexandru al II-lea, comandantul general al armatei ruse a locuit în Ploieşti, în casa lui Istrate Negulescu. Alături de ţar s-a aflat şi fratele său, marele duce Nicolae, comandantul trupelor ruse. Prezenţa ţarului în oraş nu era întâmplătoare, ea fiind legată de stabilirea cartierului general al armatelor ruse înainte de declanşarea ostilităţilor.

[14] *Giurgewo*

[15] *Routschouk*, azi Ruse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Obuzele căzuseră nu departe de locul unde mă aflam. Un mic număr dintre ele atinseseră plaja, dar majoritatea căzuseră fie în apă, fie pe vasele de pe fluviu, la distanțe mai mari sau mai mici de mal. Barca în care mă aflam fu lovită de două ori. Prima lovitură îi atinse chila, iar cea de-a doua izbi puntea și bulversă tot ceea ce se afla dedesubt.

Explozia a fost atât de violentă, încât n-aș putea-o numi decât infernală, deși cunoștințele despre infern nu sunt bazate pe experiența mea personală. Îmi amintesc doar că zgomotul a atras pe punte doi cățeluși, care au început să se joace; explozia nu a făcut decât să-i oprească, apoi și-au ridicat urechile și au reînceput să se gudure.

Era foarte interesant de observat că atunci când obuzele cădeau în apă se ridica un jet lichid la mare înălțime în aer. Când am văzut prima trecere, am încercat o senzație destul de ciudată și m-am gândit: // „Acum locul sub care mă aflu va fi p. 297
lovit, voi fi aruncat în jos și azvârlit în apă și nimeni nu va ști ce am devenit".

Turcii au lansat vreo cincizeci de obuze, după care s-au oprit. Rezultatul bombardamentului a fost cu desăvârșire nul.

„Dar unde erați – m-au întrebat – cum ați putut lăsa să vă scape ocazia de a vedea un spectacol atât de interesant și pe deasupra pe gratis?" „Ah – dar l-am văzut mai bine decât voi – am răspuns – căci am fost tot timpul pe vasul acela!"

„Imposibil!" – au strigat toți în cor. „Hai să mergem să vedem pagubele pe care le-au făcut" – zise Skobelev. Ne-am urcat la bordul vasului, am examinat stricăciunile pe care le suferise, dar n-am găsit câinii. Le fusese teamă, plecaseră să se ascundă undeva sau pur și simplu căzuseră în apă?

Nu am obținut prea multe aprecieri pentru că mi-am făcut observațiile rămânând pe vas. Unele <persoane> au refuzat pur și simplu să creadă că mă situasem eu însumi în centru, iar altele îmi calificau conduita drept o fanfaronadă inutilă. Nimeni nu a remarcat că, de fapt, această observare era scopul însuși al acțiunii mele, căci dacă aș fi avut cu mine cutia cu culori aș fi pictat câteva explozii.

*

Detașamentul a postat pichete de-a lungul Dunării pe o mare distanță. Pe flancul stâng, la Malu Roșu[16], staționau cazacii de la Don, comandați de Orlov; în centru, până la satul // Malu de Jos[17], se aflau cazacii din Kuban, iar dincolo până la p. 298
satul Pietroșani[18], erau dispuși osetinii. Am mers călare până la Malu Roșu, la cazacii de la Don. Acolo ei își construiseră un turn de pază model. Furioși din această cauză, turcii au deschis focul împotriva cazacilor, lucru care i-a displăcut mult <colonelului> Orlov. Obuzele, căzând printre cai, îi risipeau pe aceștia punându-i pe fugă și era foarte greu să-i readuni la un loc. Cazacii încercaseră să riposteze cu micile lor tunuri de campanie, dar renunțaseră curând pentru a nu deveni ridicoli.

[16] *Malorosh*, sat, com. Vedea, jud. Giurgiu.
[17] *Mali – Dijos*, sat, com. Vedea, jud. Giurgiu.
[18] *Petroshani*, sat și com., jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[În continuare descrie pregătirile de fortificare a oraşului Giurgiu întreprinse de trupele ruse].

*

Micul orăşel care este Giurgiu nu a suferit nici un fel de schimbare, întrucât atmosfera care era înainte şi care domneşte şi acum nu este decât cea obişnuită.
p. 300 Dacă este ceva, aceasta este faptul că majoritatea locuitorilor // au plecat din cauza fricii de bombardamente.

Casele situate în apropiere de mal au rămas goale. Dar în interiorul oraşului, în pieţe şi pe străzi, oamenii erau destul de numeroşi, iar tranzacţiile animate. Hanurile şi hotelurile erau pline de ofiţeri care petreceau, unii singuri, alţii în grup, unii cu femei, alţii fără, iar petrecerile lor nu rămâneau întotdeauna în limitele bunei-cuviinţe. Într-o zi, intrând într-un han, cu S<kridlov>[19] şi alţi ofiţeri, ca să cinăm, am găsit o ceată pe jumătate beţi; unii îşi scoseseră săbiile şi chipiurile, alţii tunicile şi împodobiseră cu toate acestea pe domnişoarele care beau cu dânşii. Şi asta în sala comună!

Cei mai tineri ofiţeri ai detaşamentului nostru, S<kridlov>, de care am mai vorbit, precum şi alţii, veneau la o anumită grădină a cărei atracţie pentru dânşii stătea în nişte fete care cântau şi din harpă; ele au făcut o asemenea impresie lui Skobelev de pe urma povestirii plăcerilor ce se găseau acolo, încât bătrânul, temându-se de a se compromite dacă vizita grădina, s-a hotărât să arunce o privire pe furiş. A fost văzut odată cum se furişează pe lângă zid şi se uită printr-o gaură din gard. Această ispravă i-a adus glume pe care le merita.

La Bucureşti, M. D. Skobelev m-a prezentat lui Mac Gahan[20], corespondentul bine cunoscut al lui „Daily News". Ceva mai târziu, la Giurgiu, l-am întâlnit pe d<omnu>l Forbes[21], care avea de făcut o înştiinţare şefului de detaşament.
p. 301 Deoarece eram singurul care vorbea // engleza, am jucat rolul de interpret şi m-am străduit să atenuez răceala excesivă cu care au fost primite întrebările sale. Pentru a evita reproşurile privind bunăvoinţa mea faţă de „trădătorul englez", m-am abţinut de a mă revedea cu dl Forbes cu ocazia unor întâlniri întâmplătoare. Trebuie să mărturisesc că sarcina îmi era destul de dificilă, căci observasem că el resimţea neîncrederea generală datorată naţionalităţii sale şi că depunea toate eforturile posibile pentru a se face plăcut.

---

[19] Nicolai Ilarionovici Skridlov, ofiţer de marină rus, prieten apropiat al lui Vereşceaghin.

[20] Januarius Aloysius MacGahan (1844–1878), jurnalist şi corespondent de război american, trimis al ziarelor „New York Herald" şi „London Daily News". Prezenţa sa a fost facilitată şi de prietenia cu generalul Mihail Dmitrievici Skobelev, comandantul armatei ruse, însoţindu-l de fiecare dată. A fost prezent la asediul Plevnei şi la semnarea Tratatului de la San Stefano.

[21] Archibald Forbes (1838–1900), jurnalist scoţian, corespondent de război, trimis al ziarului „Daily News". Date biobibliografice şi traducerea însemnărilor sale în calitate de corespondent de război a se vedea în volumul de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

*

Ofițerul care comanda divizia locuia pe malul fluviului într-o căsuță mică în care ne adunam în fiecare zi să luăm masa. Acolo ni s-a alăturat prințul Țerțelev[22], fost secretar al ambasadei <noastre> de la Constantinopol, care se înrolase în regimentul din Kuban ca subofițer[23] și era atunci de serviciu în detașamentul condus de Skobelev. Mihail Skobelev, care era șeful de stat-major al detașamentului, ni se alătura destul de rar, căci el își petrecea cea mai mare parte a timpului la București. El era reținut acolo mai ales de femeile de toate naționalitățile, care se adunaseră acolo din toată Europa. Sărbătorile și distracțiile permanente alcătuiau un mod de viață interesant în acest oraș. De la plutonierul care avea, pentru prima dată, trei sute de ruble în buzunar, până la intendenții care cheltuiau cu zecile de mii odată, toți își arătau firea slavă; toți făceau zgomot, mâncau și beau, mai ales beau. Mihail // Skobelev, care la acea vreme nu avea un p. 302
sfanț în buzunar, se străduia să-și procure banii de unde putea, și în principal de la tatăl său, care îl ținea din scurt cu banii. Într-o zi Skobelev cerându-i bani tatălui său, acesta i-a trimis patru monezi (piese) de aur. Pe fiu l-au apucat nervii: „Cum este posibil" – a strigat acesta cu indignare, – „eu dau mai mult și la un lacheu". Nu-i mai puțin adevărat că, în această epocă fericită, nici o sumă nu i-ar fi fost de ajuns.

*

Destul de des în această perioadă mă plimbam cu bătrânul Skobelev pe aleile bulevardelor. Într-o zi îmi spuse: «Hai să mergem să vedem un spion!» Ne-am așezat pe o bancă în fața casei unde erau încartiruiți colonelul Parențov împreună cu aghiotantul comandantului-șef. În fața pragului casei erau plasați soldați, doi la dreapta, doi la stânga. Am rămas așezați câteva momente și tocmai mă pregăteam să plec să asist la o judecată când Skobelev mă reținu.

Când au coborât în fine scările, spionul, cu mâinile în buzunarele jachetei, îi preceda. Avea aerul că afacerea nici nu-l privea, fiind cu desăvârșire nevinovat. Dar, la vederea soldaților, el a părut să înțeleagă că afacerea este serioasă, s-a oprit câteva secunde după care a coborât treptele.

Era un oarecare baron K.; nu știu dacă era cu adevărat un spion, dar fără îndoială au găsit asupra lui // hârtii compromițătoare, căci a fost trimis în Siberia. p. 303
După două luni i s-a permis totuși să se întoarcă.

*

Înaintea plecării la Paris îl întâlnisem la cartierul general pe locotenentul Skridlov, din garda navală. Acum el era pe punctul de a face o recunoaștere la Dunăre și mă invită la Malu de Jos unde staționa divizia dunăreană a gărzii navale.

---

[22] *Tsertselew*. Diplomat rus, ofițer de cavalerie.
[23] *Uriadnik*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Îmi spuse că își propunea să atace un cuirasat turc cu unul din torpiloarele sale și se oferi să mă însoțească. Nu ceream nimic mai mult, dar i-am cerut cuvântul de onoare că mă va ajuta să văd o explozie. Nu puteam să ratez o ocazie atât de rară.

Curând după reîntoarcerea mea la Giurgiu, am făcut o vizită ofițerilor de marină. Aceștia locuiau într-un sat la oarecare distanță de fluviu, deoarece dinamita și piroxilina cu care se încărcau torpilele trebuiau puse la adăpost, cât mai departe posibil de focul turcilor.

Skridlov și cu mine fuseserăm camarazi cu mult timp în urmă, la școala de ofițeri de marină (deși era mai tânăr ca mine cu doi ani) și făcusem o campanie împreună pe fregata *Svetlana*. Când eram sergent în corpul cadeților din marină, el era sub ordinele mele și nu o dată i-am făcut observații severe din cauza păcătoasei lui obișnuințe de a vorbi cu voce scăzută în rând. //

p. 305 M-am stabilit, împreună cu el și cu un alt camarad, Podiapolski, în mica lor căsuță, situată pe un câmp larg și destul de murdar. Câteodată noi luăm masa la popota ofițerilor, iar alteori ne pregătim masa la noi <acasă>. În acest caz ordonanța ne dă o mână de ajutor, căci este un băiat de treabă. Ne culcăm pe scară, cu perdelele trase, deoarece țânțarii (suntem la sfârșitul lunii mai) erau foarte supărători.

Din prima zi am fost pus la curent cu secretul celor doi camarazi de încartiruire. Când garda navală a părăsit Sankt Petersburg, șeful unei case de comerț englezești bine cunoscute, furnizorul lor permanent, a oferit divizionului o ladă de sherry, iar Skridlov s-a angajat să o transporte până la Dunăre. În privința asta și-a ținut cuvântul, dar singurul care a știut de existența lăzii a fost Podiapolski și de aceea cei doi și-au împărțit sherry-ul, care de altfel era foarte bun. Din când în când îl ofereau și prietenilor așa încât, când adevărul a ieșit la iveală, lada, acum mult mai ușoară, a fost transportată la popotă.

În același amplasament locuia și comandantul întregii escadre de torpiloare, comandantul-secund Novikov[24]. Acesta era un ofițer curajos, al cărui comportament

p. 306 brav la Sevastopol[25] îi adusese crucea Sfântului Gheorghe. //

*

[...] Îl însoțeam adesea pe Skridlov, mai ales când avea instrucțiuni de dus la destinatari. Coborâm pe fluviu (noaptea asta durează) și lăsăm geamanduri pentru a indica drumul pe care trebuie să-l urmeze torpilorii pentru punerea torpilelor. Dunărea era încă destul de mocirloasă și de aceea câteva torpiloare care aveau un pescaj destul de mare nu puteau trece peste tot, mai ales pe cursul râurilor adiacente care erau puțin adânci. Cursul unui mic râuleț care se varsă în Dunăre trebuia să fie sondat și indicat cu balize; torpilele trebuiau puse la gura de vărsare a râului <în Dunăre>.

Se dăduse ordinul formal de a nu-i alarma pe turci, de a nu le atrage atenția și

p. 307 de a încerca să le adoarmă <temerile> într-o securitate totală pe cât // posibil. Din această cauză trebuia să ne punem pe treabă abia după căderea nopții. Dimineața geamandurile erau fixate, dar sondarea fundului râului, deși gura acestuia era

[24] Modest Petrovici Novikov, comandant al escadrei de vase din flota rusă la Dunăre.
[25] Referire la luptele din portul de la Marea Neagră în timpul războiului Crimeii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

barată cu pari solizi, ne-a luat mult timp şi n-am reuşit să terminăm această sarcină la timp. Când am reuşit să facem o mică trecere provizorie pentru micul *sloop*, am trecut la traversarea Dunării trăgând la rame, nu atât pentru a ne demonstra curajul, cât pentru a vedea dacă turcii erau stăpâni pe insula care se afla în faţa noastră. Manevrând ramele cu cât mai puţin zgomot posibil, abia atingând apa cu extremităţile lor, am trecut de-a lungul unui cordon strâns de sălcii. Orice zgomot neaşteptat, un peşte care sărea din apă sau strigătul unei păsări de noapte, ne făcea să tremurăm. Am urcat pe micuţa insulă, i-am făcut ocolul şi am rămas cu certitudinea că turcii o evacuaseră, deşi anterior mai văzusem iarba călcată pe alocuri. Coboram odată cu curentul, malul turc era destul de aproape, iar curentul era atât de puternic încât era greu să mergi împotriva lui. Pentru a nu obosi oamenii, precum şi pentru a nu atrage atenţia turcilor, nu am întârziat să ne întoarcem: dimineaţa eram înapoi. Secundul lui Skridlov, micimanul[26] Nilov, cel care făcuse acest turneu de noapte cu noi, încheie în noaptea următoare sondarea micului râuleţ.

Altă dată, am mers într-o misiune secretă printre toate trupele postate la Dunăre. Am trecut, călare, pe lângă cazacii din Kuban, cei din Vladikavkaz[27] şi pe lângă osetini, până la Zimnicea[28], unde nişte // trupe de husari – nu ştiu care – îşi p. 308
amplasaseră avanposturile.

La Carapancea[29], am făcut cunoştinţă cu generalul Dragomirov[30], căruia i se încredinţaseră pregătirile pentru trecerea fluviului. După ce s-a asigurat că nu eram un reporter, el s-a exprimat cu multă libertate <de opinie>, raţiune şi logică. Din această cauză noi (adică eu, Skridlov şi subofiţerul Wulfert la care fuseserăm cazaţi) am rămas pur şi simplu stupefiaţi. Dragomirov poseda atunci şi posedă încă o mare popularitate aşa încât, după Skobelev, el rămâne unul dintre cei mai buni generali ai armatei noastre, dacă nu cel mai bun dintre toţi.

Ofiţerii cu care am luat masa erau foarte agreabili; ei ne-au asigurat o masă bună şi ne-au procurat, cu promptitudine, caii necesari. Skridlov ar fi preferat, totuşi, ca la această promptitudine să se adauge şi un plus de atenţie, deoarece el mai avusese parte de asemenea mârţoage. Aceasta deoarece când a parcurs spaţiul care îi separa pe husari de cazaci, el a trebuit să biciuiască fără încetare masivul său cal de culoare brună. În ciuda tuturor eforturilor sale de a călări cât mai relaxat, el şi-a jupuit rău unele părţi ale corpului.

---

[26] Micimanul are gradul de subofiţer în armata rusă. În armata română a fost înlocuit, în 1859, cu gradul de plutonier major de marină.

[27] *Vladikaucase*, oraş în Osetia de nord, Federaţia Rusă.

[28] *Simnitza*, oraş, jud. Teleorman.

[29] *Parapanci*, sat, com. Răsuceni, jud. Giurgiu.

[30] *Dragomiroff*. Mihail Ivanovici Dragomirov (1830–1905), general rus, comandantul diviziei a patra în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878. Dragomirov a condus operaţiunea delicată şi dificilă de trecere a Dunării la Zimnicea şi de debarcare pe malul bulgar. După bătălia de la Plevna, împreună cu generalii Eduard Totleben şi Dimitri Miliutin, s-a opus energic sugestiei marelui duce Nicolae de a retrage armata rusă în România. Rănit în bătălia de la Şipka, a fost nevoit să renunţe la câmpul de luptă, devenind rând pe rând aghiotant al ţarului, comandant militar al districtului Kiev, apoi guvernator al acestuia. Dragomirov este şi autorul unor lucrări cu caracter militar, traduse în limba franceză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

*

Am făcut o schiță a Dunării și a unui pichet de cazaci de pe mal, dar în
p. 309 ansamblu am pictat foarte puțin. Am călărit până la Giurgiu, i-am vizitat // pe cazaci, am examinat lucrările săpătorilor sau m-am dus cu Skridlov să încercăm câteva mecanisme și motoare pe torpilorul său, *Șutka*. Temându-ne să atragem atenția turcilor, trebuia să profităm de apusul soarelui sau de vremea rea. Trebuia de asemenea să evităm fumul șemineelor sau proiectarea vreunei scântei și în acest scop trebuia utilizat cel mai bun sortiment de cărbuni de pământ. Turcii nu știau și nu trebuiau să știe că noi avem o întreagă flotă de mici vapoare.

Altă dată am plecat la o oră foarte înaintată și pe o vreme destul de furtunoasă. Vântul devenise atât de violent că *Șutka* de abia a putut să se întoarcă. Valurile tulburi ale Dunării creșteau cu furie, iar ploaia deasă cufunda atmosfera într-o totală obscuritate. Aceasta i-a sugerat lui Skridlov ideea de a executa un atac, proiect la care medita de mult, împotriva unuia din cuirasatele care erau ancorate în rada portului Rusciuk. Știam deja că unul din cuirasate staționa în fața forturilor, iar altul ceva mai la dreapta, în spatele unei mici insule. Numeroasele lovituri de ciocan pe care le auzisem în ultimele zile ne făceau să presupunem că <turcii> îl înconjuraseră pe acesta din urmă cu o plasă de protecție. Ca atare, noi nu puteam să-l atacăm decât pe primul <cuirasat>. Vremea de acum, agitată și întunecată, ne permitea să ne apropiem de acest vas fără a fi observați.

„Ce zici, să încercăm ?" mă întrebă Skridlov. „Sunt gata!" i-am răspuns. În definitiv, nu mergeam noi. Skridlov sfârși prin a spune: „Esențialul este nu să distrugem <un> cuirasat turc, ci să punem torpile și să facem posibilă trecerea fluviului de către armată. Cu un obiectiv așa de important ar fi destul de imprudent
p. 310 //, ba chiar fără sens, să riscăm unul din cele mai bune torpiloare, când în realitate nu avem nevoie de așa ceva. Ce ziceți? Eu sunt sigur că aveți dreptate", i-am răspuns.

Am decis să debarcăm, însă timpul urât ne-a făcut să greșim direcția; am ajuns la capătul unui punct îndepărtat de unde ne-a trebuit mult timp pentru a ne regăsi satul. N-am ajuns acolo decât noaptea târziu. Pe malul de pământ unde debarcasem se găsea un pichet de trei cazaci. Acești bărbați zdraveni, înveliți în mantalele lor caucaziene, așa numitele *burkas*, dormeau așa adânc că ne-a fost milă să-i deșteptăm cu brutalitate. Dacă un comando de cerchezi i-ar fi surprins, ar fi fost măcelăriți ca o turmă de oi. Nu am ascuns acest fapt comandantului de sotnie, dar am obținut de la el promisiunea că, de această dată, cazacii respectivi nu vor fi pedepsiți. [...]

*

p. 313 Skridlov îmi spuse, confidențial, că văzuse la Novikov un document emanat de la cartierul general. Comandantul-șef își exprima nemulțumirea față de stadiul întârziat al pregătirilor, lucru care întârzia instalarea de pontoane pentru trecerea întregii armate (între noi fie vorba, pontoanele erau gata din timp). Aceasta, în chip firesc, sugera că trecerea <Dunării> urma să se efectueze în câteva zile, deși lipseau cărbunii și alte câteva lucruri, Skridlov mi-a mai spus că el, împreună cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

C. ... fuseseră desemnați pentru a ataca cuirasatele inamicului, în cazul în care acesta ar fi încercat să se opună operațiilor noastre. În plus el mai aflase faptul că Novikov nu dorea ca expediția să fie însoțită de o persoană care nu aparținea diviziei. Așa încât, dacă doream să particip, trebuia să aleg un moment favorabil pentru a-i vorbi căpitanului.

La început Modest Petrovici <Novikov> păru inflexibil și îmi răspunse de mai multe ori că nu aveam ce căuta la bordul <vasului>, care se afla foarte departe, la vreo trei verste[31]. Până la urmă a consimțit și noi // începurăm preparativele p. 314
pentru campania împotriva turcilor. Am gătit mai mulți pui, ne-am însușit o sticlă de sherry din lădița care acum aparținea tuturor, am făcut provizii de pâine și de alte produse alimentare pentru cel puțin o săptămână. În afară de hârtia pentru desen, mi-am luat și mica mea cutie de culori, care însă nu avea să-mi fie de nici un folos.

În seara de dinaintea expediției noastre am primit, prin intermediul lui Skobelev, următoarea telegramă de la Cartierul General: „Pictorul Vereşceaghin se va alătura imediat brigăzii de vânători <de munte>. Skalon[32]". La început n-am înțeles, dar când m-am dus la Giurgiu am înțeles. Cu ceva timp înainte îl rugasem pe Skalon, secretarul comandantului-șef, să-mi găsească o ocazie pentru a asista la trecerea fluviului și în acest scop să mă detașeze, temporar, la unitățile care erau cele mai avansate. Brigada de vânători tocmai părăsea Zimnicea, ceea ce însemna că traversarea avea să se facă din această direcție. Cum trupele nu mărșăluiau decât noaptea și rămâneau în repaus pe timpul zilei, pentru a nu atrage atenția turcilor, îmi trebuiau doar mai puțin de 48 de ore pentru a executa acest drum. Ca atare speram să-i ajung din urmă pe marinari în momentul propice pentru punerea torpilelor și abia apoi să mă alătur generalului Ţvetinski[33] la brigada sa.

M-am dus așadar la căsuța unde se găseau // efectele mele pentru a lua lucrurile cu adevărat indispensabile. În timp ce mă aflam aici am făcut câteva p. 315
cugetări puțin liniștitoare. Când Skridlov va încerca să-i arunce în aer, turcii vor rămâne niște spectatori liniștiți? Ce se va întâmpla cu mine dacă mă voi afla în apropierea exploziei? După toate probabilitățile torpilele noastre ne vor arunca și pe noi – nu numai pe turci – în aer. Am părăsit casa, am aruncat o privire asupra cailor mei, printre care se găsea unul nou, un murg alb care mergea foarte plăcut, am vizitat câțiva ofițeri și în aceeași noapte m-am întors la Malu-de-Jos.

Fratele meu mai mic, care revenise în serviciul militar în regimentul imperial din Vladikavkaz, sosise chiar în acea zi și a reușit să mă găsească. După ce ne-am revăzut, l-am prezentat superiorilor săi (dintre ofițeri) și m-am dus, cu valiza cu tot, la marinari.

După masa de seară, ofițerul care era decanul de vârstă al detașamentului naval a distribuit țuică echipajelor reunite în curtea casei unde se ținea masa religioasă și a făcut-o cu atâta solemnitate și metodă încât plecarea noastră a suferit o întârziere considerabilă. Se făcuse deja întuneric atunci când ne-am adunat pe

---

[31] *Verstî*, unitate de măsură a distanței echivalentă cu 1,071 km.

[32] *Skalonî*, secretar, șef de cabinet al marelui duce Nicolae Nicolaevici, comandantul suprem al armatei ruse din Balcani.

[33] *Ţvetinski*. General de infanterie, a comandat divizia 15 din armata de la Dunăre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

malul golfului unde staționau în acel moment torpiloarele. În acel moment mecanicii tocmai dădeau presiune aburului <din mașini>. [...]

*

p. 317 Skridlov nu se grăbea să forțeze vaporul și a trebuit să recurgem la vâsle. Întrucât i-am reproșat aceasta, am primit de la el următorul răspuns: „Poți să fii sigur că noi vom depăși pe toată lumea, că vom atinge Dunărea mai curând decât alții, care nu cunosc trecerea și care vor intra în panică". Așa s-a și întâmplat. Întunericul era atât de adânc încât geamandurile nici nu puteau fi văzute și n-au fost reperate nici măcar de pilotul primei ambarcațiuni. De îndată ce mașinile noastre începură să funcționeze și mersul navelor s-a accelerat, văzurăm în dreapta
p. 318 și în stânga niște mase sumbre și imobile. Le-am salutat și ni s-a răspuns: erau // torpiloarele noastre care se rătăciseră și ne tăiau drumul. *Șutka* noastră a mai fost izbită din când în când de valuri, dar torpiloarele, care aveau instrucțiuni precise, nu ne-au ajuns din urmă decât foarte încet.

Conform planului, noi trebuia să ajungem la Dunăre înainte de zorii <zilei> și să punem atunci torpilele, dar s-a întâmplat cu totul altfel: zorii zilei veniseră și nici unul din vapoare nu ajunsese în mijlocul curentului. Ne găseam apoi în locul în care noi fixaserăm parii. Așa cum prevăzuse Skridlov, eram aproape primii care ajungeam la cursul Dunării, fiind depășiți doar de C., care conducea al doilea torpilor. Deoarece le depășea pe celelalte prin greutatea sa, care era mai mică și viteza mai mare, acesta fusese cel desemnat să execute atacul. *Șutka* noastră era a doua din punct de vedere al rapidității.

Am rămas mult timp în același loc pentru ca și alții să ni se poată alătura, după care am îndreptat vapoarele spre o mică insulă, unde, datorită unei perdele de arbori, eram feriți de vederea turcilor. Să te apropii fără să fi văzut și să pui o torpilă pe malul turc, cum o prevedea planul nostru, era evident imposibil. Pe lângă aceasta, toate torpiloarele (cu excepția celui al nostru și poate încă vreo două) scoteau fum și huruiau teribil, ori aceasta era suficient pentru a indica prezența escadrei noastre.

Abia trecusem de ultima perdea de protecție pe care o reprezenta mica insulă, că de pe malul opus, din ghereta unei sentinele <turce>, se ridică un norișor de fum. Se auzi șuierul unui glonț, apoi veni al doilea, al treilea, apoi altele care se
p. 319 succedară la scurte intervale. Malul nu era departe și noi am putut // observa distinct soldații care alergau în dezordine ici și colo. În curând apărură și vânătorii și cerchezii, care aruncară asupra noastră o adevărată ploaie de gloanțe.

Novikov ni se alătură. Își asumă un rol de conducere, sprijinindu-și coatele pe acoperișul de fier al torpilorului, fără a acorda nici cea mai mică atenție gloanțelor. Atitudinea sa energică, precum și mantaua cu care era îmbrăcat, îl făceau o excelentă țintă pentru inamici.

Cantitatea de lovituri care se trăgea asupra noastră făcea ca situația să devină foarte periculoasă. Malul opus era literalmente acoperit de carabinieri, ale căror gloanțe făceau un zgomot asemănător răpăitului continuu al tobelor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Torpiloarele înaintau încet şi în tăcere; cel dintâi se apucase deja de treabă atunci când ultimul de abia pătrundea pe fluviu. Soarele se ridicase destul de sus; era o minunată dimineaţă de vară şi un vânt uşor stârnea valuri mici pe Dunăre. Sub un foc continuu torpilele fuseseră deja puse, dar marinarii comiseseră greşeala de a nu merge drept şi cu repeziciune spre malul turc şi de a începe cu malul stâng.

Prima torpilă fusese pusă conform tuturor regulilor: exact pe mijloc. La fel şi micimanul Nilov îşi plasă torpilele, dar acţionă prea repede şi nu le plasă convenabil: drept urmare acestea ieşiră la suprafaţă. Nici unul dintre ofiţeri nu se hazardă mai departe şi, ca urmare, jumătate din lăţimea fluviului rămânea practicabilă. Această greşeală fu rezolvată în timpul nopţii de Podiapolski. Cu toate acestea turcii puteau forţa uşor trecerea şi dacă nu au făcut-o, această atitudine trebuie atribuită temerii pe care le-o insuflaseră // precedentele explozii ale vaselor p. 320
lor cauzate de torpilele ruseşti.

*

Cele două torpiloare ale noastre rămâneau ascunse în spatele hăţişurilor unei mici insule, situată un pic mai sus de locul unde aveau loc operaţiunile noastre. Am auzit un zgomot distinct în lăstărişurile insulei, dar nu i-am dat atenţie, când, ca din senin, au apărut două vase care înaintau rapid către noi. Cum eram pregătiţi să-i primim cu torpilele portative cu care Skridlov se dotase în eventualitatea unei lupte corp la corp, ne-am dat până la urmă seama că inamicii presupuşi nu erau decât nişte cazaci care debarcaseră anterior pentru a acoperi acţiunile noastre. Prezenţa lor se datora lui Skobelev şi, pentru a spune adevărul, nu ne-a fost de nici un folos.

Un vapor turc care venea dinspre Rusciuk deschise focul împotriva flotilei noastre, dar fără cel mai mic rezultat.

– Nikolai Larionovici – i-am spus atunci lui Skridlov – pentru ce nu atacaţi?

– Pentru că atacatorul este prea departe de noi şi focul său ne poate dăuna!

Vasul turc nu întârzie să se îndepărteze, fără îndoială pentru a merge să caute ajutoare.

Atunci torpilorul lui Novikov se apropie de noi.

– Nikolai Larionovici, de ce nu atacaţi acest cuirasat?

– Nu este un cuirasat, este un vas cu aburi. Mă gândeam că veţi ordona să fie atacat în caz că se apropie. V-am ordonat să atacaţi // în orice situaţie. Binevoiţi s-o p. 321
puneţi în aplicare.

– Foarte bine ! şi Novikov se întoarse la activităţile sale.

– Acum, dragul meu camarad – îi spusei lui Skridlov – ai ajuns şi tu să vezi că torpilele sunt prost plasate, vei fi ţapul ispăşitor şi tot ce va eşua va fi pus pe seama ta! Ca atare acum trebuie să ataci, ordinele tale sunt clare şi precise!

Drept urmare Skridlov dădu ordine ca totul să fie pregătit. El luă loc în faţă, aproape de postul de comandă şi de torpila din faţă. Îmi încredinţă torpila flotantă din spate, după ce îmi arătă cum se manevrează, şi îmi explică când trebuia s-o lansez şi când trebuia să strig: „Lansaţi!"

Pentru ca oamenii să fie şi mai atenţi, el le ordonă să se spele.

– Nu te speli şi tu? îmi zise.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

– Am făcut-o deja – am spus eu.

– Da, dar nu aveai săpun.

Nu avea prea multă importanță, dar am fost obligat să mă spăl cu apă și cu săpun.

Cu toții ne-am luat centurile de salvare, în eventualitatea că *Șutka* ar sări în aer și noi am cădea în apă, ceea ce ar fi reprezentat una din consecințele relativ ușoare ale exploziei. Am mâncat o aripioară de pui, am băut un gât de sherry și atunci prietenul meu s-a întins pentru a trage un pui de somn, și, pentru Dumnezeu, nervii săi de oțel i-au permis să doarmă.

N-am reușit să dorm. Mă aflam pe partea din spate a vasului, așezat pe podeaua de fier care acoperea sala mașinilor și priveam curentul de apă din partea Rusciuk-ului. Iată-l, zise cu voce scăzută un marinar. Era adevărat; între mal și copacii înalți de pe insulița care ascundea mica trecere a Dunării, o dâră de fum
p. 322 urca și se apropia cu repeziciune. //

– Nicolai Larionovici, sosește ! Skridlov se sculă: „Dați-i drumul! Înainte! Cu toată viteza!"

Noi înaintam vertiginos, dar vasul turc nu era încă vizibil.

– Nicolai Larionovici – i-am zis din nou, un pic mai încet – dacă mergem așa o să ne izbim de malul turc.

– Câtuși de puțin, bătrâne. Ai auzit și tu. Acum mergem până la Rusciuk!

– Foarte bine, cu toții înainte !

Vaporul turc se apropia; comparat cu *Șutka* el părea de dimensiuni enorme. Skridlov cârmi drept spre el și cu rapiditatea unei locomotive noi pornirăm în acea direcție.

Ce confuzie! Și nu numai asupra vasului dar și asupra malului. Puteai să vezi fără nici o îndoială că această mică cochilie de nucă avea să distrugă vaporul.

Carabinierii și cerchezii de pe mal intraseră în apă până la umeri pentru a trage de cât mai aproape posibil. Gloanțele plouau peste noi; întreg bordul navei era acoperit de un fum dens. Pe puntea vaporului alerga o mulțime uluită. Văzurăm cum ofițerii se precipitau spre postul de comandă pentru a dirija vasul spre mal; în același timp ei traseră o asemenea salvă cu tunurile lor grele, încât biata *Șutka aproape că-și schimbă cursul.*

Acum – mi-am spus – iată-mă în plină luptă și nu cred că o să scap viu.

Îmi scosei cizmele și l-am sfătuit pe Skridlov să facă la fel. Marinarii ne urmară exemplul.

În momentul acela am privit în jurul nostru: nici unul din torpiloare nu ne însoțea. Era de presupus că avuseseră defecțiuni la motoarele mașinilor lor. //

p. 323 Oricum ar fi fost, *Șutka* era singură, absolut singură și escadra undeva departe în spate. Focul <turcilor> devenea insuportabil. Vasul nostru tremura sub ploaia de gloanțe care ștergeau puntea, iar loviturile de tun îl zguduiau în așa măsură că aveai senzația că o să se desfacă în bucăți. Fusese străpuns în mai multe locuri în lateral, avea o gaură în spate, aproape de locul unde mă aflam, aproape de nivelul liniei de plutire. Capacul din metal care acoperea sala mașinilor fusese de asemenea străpuns. Marinarii se ascunseseră în fundul vasului și se protejau cu tot ce le cădea în mână. Din această cauză n-am mai văzut pe nici unul dintre ei, cu excepția unui tunar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Acesta ţinea în faţa lui o geamandură pentru a se apăra, dar stătea imobil fără a mai face o mişcare. //

În acest moment eram extrem de aproape de vaporul <turc>. Zgomotele şi p. 324
izbiturile produse de gloanţele şi bombele care plouau asupra *Şutkăi* ajunseseră la apogeu.

Deodată l-am văzut pe Skridlov, care era aşezat la cârmă, tresărind; el fusese atins de un glonţ şi, curând după aceea, de al doilea.

Şeful-mecanic, complet palid, care îşi aruncase boneta şi se ruga, îşi reveni şi trăgându-şi <din buzunar> ceasul, îi strigă lui Skridlov, ca şi cum am fi fost la capătul puterilor: „Nikolai Larionovici, este ora opt şi cinci minute".

În ciuda pericolului, îi observam cu interes şi curiozitate pe turcii de pe vapor, atunci când ne-am aflat aproape de el. Se ţineau drepţi şi rigizi, parcă ar fi fost de piatră, cu mâinile ridicate şi capetele aplecate către noi.

În ultima clipă, cârmaciul nostru deveni nervos; el întoarse cârma spre dreapta şi curentul ne antrenă departe de vapor. Skridlov se întoarse spre el şi îi spuse cu asprime: „La stânga, sau altfel eşti un om mort!", după care preluă el însuşi cârma. *Şutka* pivotă în jurul propriei axe, ajunse bot în bot cu vaporul şi îl izbi cu lansatorul de torpile. În momentul acela, atât printre noi cât şi printre duşmani, se înstăpâni o linişte totală; cu totul liniştiţi aşteptam cu toţii explozia.

L-am lovit? mă întrebă tunarul, care se afla ciucit lângă mine.

– Nu încă! i-am răspuns cu voce scăzută.

– Mai lansaţi! strigă din nou Skridlov, dar nici o explozie nu se produse.//

În acest timp, ne luă curentul şi pintenul nostru cu torpile, care era deja p. 325
sfărâmat, fu luat în plasele vaporului. Turcii îşi recăpătară prezenţa de spirit şi trimiseră de pe mal o ploaie de gloanţe mai violentă ca niciodată asupra noastră. Din ordinul lui Skridlov cablul pintenului fu tăiat şi în fine redevenirăm liberi în mişcare. Vaporul <turc> ne izbi din flanc şi produse un asemenea şoc încât *Şutka*, deja foarte rău chinuită, începu să se umple cu apă. Pentru ca nenorocirea să atingă apogeul, maşinile <torpilorului> nostru funcţionau din ce în ce mai încet şi nu puteam să înaintăm decât urmând curentul.

Anticipând că în momentele următoare o să ne scufundăm, am pus un picior pe afetul tunului. Am auzit un zgomot violent în preajma mea, am simţit un şoc la şold, asemeni unei lovituri de topor, am căzut cât eram de lung, dar m-am sculat de îndată. [...]

După ce ne-am tras sufletul în adăpostul improvizat pe mal, ce mai rămăsese din *Şutka* se îndreptă spre Novikov şi Skridlov îi dădu raportul. Toţi ofiţerii erau în picioare pe mal. Se părea că nu sunt la curent cu ceea ce ni se întâmplase, căci micuţa insulă le mascase vederea în timpul atacului nostru.

– I-aţi aruncat în aer – am fost întrebaţi – sau doar ni s-a părut?

– Nu – răspunse Skridlov – focul lor a fost prea violent şi ne-a tăiat fitilele conductoare. Vasili Vasilievici şi cu mine suntem răniţi.

Urmă o tăcere generală // care semnifica blamul; singur, bunul Novikov p. 329
trimise un sărut simbolic lui Skridlov şi îl felicită pentru lupta sa inegală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Oamenii noştri se odihniră, mâncară şi fură în curând gata să pornească la drum. Ei ne duseră deci de-a lungul malului românesc. Făcură un fel de targă din lopeţi şi pe ea l-au pus pe Skridlov, iar eu am mers pe jos. În primele momente de agitaţie nu simţisem nici o durere, nici o oboseală, dar după ce am parcurs aproape o milă m-am lăsat aproape cu toată greutatea trupului pe marinarii care mă sprijineau. Pe mal i-am întâlnit pe Skobelev şi Strukov[34], care se uitaseră de departe la aşezarea torpilelor. Skobelev, care ne strânse în braţe şi ne dădu şi o sărutare striga:

– Ce viteji! Ce viteji! El ne invidia în chip evident, deoarece el nu fusese rănit. Ne-au dus apoi în satul Carapancea unde furăm găzduiţi la un proprietar: în aceeaşi casă locuia Wulfert şi tot aici făcusem cunoştinţă cu Dragomirov.

[34] Alexander Strukov (1840–1911), general de cavalerie, aghiotant al marelui duce Vladimir în războiul din 1877–1878, participant la asediul Plevnei, unul dintre ofiţerii superiori ruşi care s-a evidenţiat prin deciziile luate şi prin acţiunile înfăptuite pe câmpul de luptă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VLADIMIR MIHAILOVICI VONLARLARSKI

(1852–1946)

Colonelul rus Vladimir Mihailovici Vonlarlarski se înscrie în seria călătorilor străini despre a căror viaţă avem puţine date. Fiu al generalului-maior Mihail Petrovici Vonlarlarski şi al Verei Nicolaevna, Vladimir Mihailovici s-a născut în 1852. După absolvirea liceului, în 1871, a intrat cadet în armată, într-un regiment de cavalerie. Ascensiunea în cariera militară a fost rapidă: după câteva luni a fost numit stegar, în 1874 a fost înaintat la gradul de locotenent, iar în 1877 la cel de căpitan. După declanşarea războiului ruso-româno-turc din 1877–1878 a fost ataşat ofiţer de ordonanţă pe lângă marele duce Nicolae, comandantul şef al armatei, însoţindu-l pe acesta pe front. În 1881, din motive personale, Vonlarlarski renunţă la cariera militară şi părăseşte armata cu gradul de colonel. Devenit mare proprietar funciar şi industriaş, a deţinut mii de hectare de teren agricol, păduri şi mine de aur în Urali, a înfiinţat şi a condus numeroase societăţi economice şi s-a implicat în acţiuni cu caracter social, construind o şcoală şi un spital. După 1917 s-a stabilit la Sankt-Petersburg, încercând în mai multe rânduri să obţină un paşaport, dar a fost refuzat. Abia în 1925 a obţinut permisiunea de a pleca din Rusia şi s-a stabilit în Germania, iar mai târziu în Franţa.

Participarea sa la război, la asediul cetăţii Nicopole şi la cucerirea Plevnei, decoraţiile primite pentru faptele de arme (Sf. Stanislau, Sf. Ana şi Sf. Vladimir) sunt descrise în volumul de amintiri, tradus şi apărut în 1899 în limba franceză, *Souvenirs d'un officier d'ordonnance. Guerre turco-russe 1877–1878*. Volumul este mai degrabă un jurnal de campanie, cu multe date din spatele frontului, care îl pot ajuta pe istoricul de astăzi să înţeleagă mai bine desfăşurarea evenimentelor. Desigur, Vonlarlarski a folosit la redactarea memoriilor sale însemnările din timpul războiului, materialul fiind bine organizat cronologic, iar evenimentele descrise cu precizie.

Un excelent profil moral al lui Vladimir Mihailovici Vonlarlarski găsim în prefaţa volumului, semnată de Anatole France, fapt pentru care am socotit util să o includem în volumul de faţă.

VLADIMIR MIHAILOVICI VONLARLARSKI

Amintirile unui ofiţer de ordonanţă. Războiul turco-rus 1877–1878[1]

Prefaţă

În 12/24 aprilie 1877 armata rusă, plasată sub ordinele marelui duce Nicolae[2] şi compusă din trei corpuri de armată, o brigadă de trăgători de elită, o brigadă de

[1] Traducere după colonel W. M. Wonlarlarsky, *Souvenirs d'un officier d'ordonnance. Guerre turco-russe 1877–1878*, Préface de M. Anatole France de l'Académie Française, Paris, Librairie Militaire R. Chapelot et Cie, 1899.

[2] Nikolai Nicolaievici Romanov (1831–1891), al treilea fiu al ţarului Nicolae I, comandant al armatei ruse în războiul din 1877–1878 în calitate de mareşal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cazaci din Caucaz şi cinci regimente de cazaci de pe Don, trece frontiera Imperiului cu scopul de a ocupa cât mai repede Galaţiul[3] şi podul de la Barboşi[4] pe Siret. Era important ca turcii să fie devansaţi în acest punct de contact al principalelor rute care traversau România şi să se asigure astfel concentrarea trupelor şi transporturilor dirijate pe Dunăre.

Pe 13/25 <aprilie 1877> această ţintă este atinsă. Patru corpuri de armată s-au alăturat, fără prea mare întârziere, primelor trei; şi armata de operaţiuni, ale cărei mişcări fuseseră întârziate de ploile continue şi de starea proastă a drumurilor, precum şi a căilor ferate, aproape că şi-a isprăvit concentrarea în România spre sfârşitul lunii mai. Avangărzile şi cavaleria sa s-au întins de-a lungul Dunării de la Turnu<-Severin> până la Chilia[5].

Pe 15/27 iunie <1877>, în urma bătăliei de la Zimnicea[6], ruşii au reuşit să
p. VI pună piciorul pe malul drept al // Dunării. Turcii se retrag din faţa lor, la Rusciuc[7] şi <Veliko> Târnovo[8].

În acest moment ofiţerul de stat-major Vonlarlarski, din regimentul călăreţilor de gardă, ia parte la operaţiuni ca ofiţer de ordonanţă al marelui duce Nicolae. El a participat la asaltul de la Nikopole şi la asediul memorabil al Plevnei. Se considera capabil să îndeplinească funcţiile ce îi erau încredinţate. Ştia să ridice un plan, să facă schiţa unui teren. Şi, cum îşi nota pe carnetul său diferitele faze ale acţiunii, având grijă să marcheze orele, era în stare să redea întocmai evenimentele la care asistase. Trebuie adăugat, pentru a-l zugrăvi, că îi plăcea meseria lui şi că alătura sentimentelor cele mai eroice multă raţiune şi o judecată sănătoasă. Se pare că şi credinţa creştină îl ajutase să adauge calm şi satisfacţie sufletească curajului său. Mai mult, nu este inutil de remarcat aici că toate credinţele religioase, toate doctrinele filozofice, chiar cele care interzic orice speranţă a unei alte existenţe, pot, în egală măsură, să se împace cu devotamentul în faţa datoriei şi cu sacrificiul voluntar al vieţii. Şi dacă citirea Evangheliei, pe care o asculta pios în ajunul unei bătălii, oferea tărie acestui suflet deja puternic prin el însuşi, câteva superstiţii favorabile, un anume fetişism blajin contribuiau, de asemenea, la menţinerea bunei dispoziţii şi a umorului. Ofiţerul de stat-major Vonlarlarski avea o credinţă napoleoniană în steaua sa. În plus, el păstra pe piept o mică icoană pe care un
p. VII soldat o purtase *la Sevastopol*[9] şi conta pe virtuţile // acestei amulete pentru îndepărtarea gloanţelor. Povestesc aceste fapte, insignifiante în sine, pentru a arăta cum, la oamenii de acţiune, influenţele instinctului se asociază celor mai raţionale sentimente şi celor mai cumpănite decizii. Iar exemplul nu ar putea fi mai bine ales: ofiţerul de stat-major Vonlarlarski îşi îndeplineşte atribuţiile de ofiţer de ordonanţă într-un fel în care arată că este un spirit foarte chibzuit, dar şi foarte hotărât. Boala cea mai copleşitoare, febra, îl chinuie crunt în timpul acestei dure campanii, fără să-i altereze claritatea inteligenţei, fără să-i abată energia caracterului.

---

[3] *Galatz*
[4] *Barboche*, azi cartier al municipiului Galaţi.
[5] *Kilia*, azi Chilia Nouă, oraş, port la Dunăre, Ucraina.
[6] *Zimnitza*, oraş, jud. Teleorman.
[7] *Roustchouk* = Ruse, oraş în Bulgaria.
[8] *Tirnova*, oraş în Bulgaria.
[9] Referire la asediul Sevastopolului (1854), în timpul războiului Crimeii (1853–1856).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Acest soldat este dotat cu o altă calitate prețioasă pe care trebuie măcar să o menționez aici, având în vedere că e trecută în cartea sa: sinceritatea. Acest om adevărat a făcut o carte adevărată. Relatându-şi campania, el s-a îndatorat, fără îndoială, mai puțin din principiu decât din instinct, să nu transmită nimic pe spusele altora şi să nu vorbească decât despre ceea ce a văzut. El spune adevărul. Şi trebuie să-l lăudăm din plin, pentru că spune tot adevărul. Această armată rusă, pe care o iubeşte cu o iubire pioasă, e arătată precum este: eroică, răbdătoare, dar nu infailibilă şi nu mereu norocoasă. Dacă a fost martor al unui moment de panică, o spune, desemnând fără ocol pe generalul care a cauzat această nenorocire. Când ai săi sunt învinşi, el spune: „Suntem învinşi". Nu se teme să arate, spre exemplu, în toată tristețea sa, ziua de 18 iulie <1877>[10]. Şi îşi termină povestirea sinceră cu această urare emoționantă: „Fie ca Domnul să vă cruțe de spectacolul unei asemenea ororl!" Dacă descoperă că disensiunile ivite între generali // tulbură p. VIII
unitatea comandamentului superior, nu le ascunde. Dacă sunt prost îngrijiți caii, face faptul cunoscut.

El ştie că serviciul cel mai păgubos care poate fi adus unei armate, precum şi oricărui corp constituit într-un stat, este ascunderea greşelilor, ale căror cauze, lăsate în umbră, riscă să dăinuie şi să se înmulțească. De altfel, pentru a arăta erorile, slăbiciunile pe care le-a descoperit, n-are acest ofițer toată prudența dragostei şi respectului? Iubeşte, plânge din toată inima, admiră, venerează soldatul rus pe care îl numeşte cu Dragomirov[11] „sfânta vită amețită de băutură". Ni-l arată indiferent la frig şi foamete, de un curaj atât de mare şi atât de simplu! Citindu-i cartea, ne amintim aceste cuvinte ale lui Ivan Turgheniev[12]: „Soldatul rus moare pur şi simplu. E ca un ritual pe care îl îndeplineşte". Iar când ofițerul de ordonanță al Marelui Duce Nicolae ne arată mujicii în haine cenuşii striviți fără a ceda, pe 18 iulie <1877>, cuvântul energic al celui mai mare căpitan care a existat vreodată ne revine în memorie: „Nu este de ajuns să omori soldatul rus printr-o împuşcătură, trebuie încă să-l faci să cadă prin lovituri de baionetă"[13].

Vonlarlarski, fiind ofițer de ordonanță, nu se afla în contact direct, de familiaritate aş spune, cu soldatul. Dar în cartea sa nimic nu dezminte ceea ce ştim *de altfel din legăturile aproape religioase şi aproape familiare care leagă ofițerul,* care este un domn, de // soldații săi, care sunt țărani. Aceştia recunosc p. IX
superioritatea cvasi-divină a şefului care, în schimb, devine blând, binevoitor, parental. Este ultima rămăşiță a unei stări care a fost generală în Europa. E de crezut că până la urmă va dispărea şi din Rusia. Dar subzistă încă, şi îi găsesc o mărturie care nu este mai veche de un deceniu: „Soldatului rus îi place să i se vorbească şi-i prețuieşte mult pe şefii care ştiu să îi vorbească. Ruşii nici nu înțeleg cum ar putea fi altfel. Ei răspund cu bonomie oamenilor care se miră de acest obicei, că până şi calului îi place să i se vorbească"[14].

---

[10] Primul atac rusesc asupra Plevnei, respins cu pierderi foarte mari pentru atacatori.
[11] Mihail Ivanovici Dragomirov (1830–1905), general şi scriitor militar rus.
[12] Ivan Sergheevici Turgheniev (1818–1883), scriitor rus.
[13] Napoleon I **(n.a.)**.
[14] *Les grandes manœuvres de l'armée russe*, Boussod, in-f°, 1886, p. 10 **(n.a.)**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am auzit povestindu-se că în urma capitulării de la Plevna, soldații ruși, văzându-i pe soldații turci defilând întristați și răniți, își întrebară ofițerii dacă nu există sfinți Gheorghe și pentru acești oameni bravi. Această gândire naivă nu este, cu siguranță, lipsită de frumusețe. Vonlarlarski, care este un bun rus și un om brav, ne înfățișează, cu mai puțină naivitate, sentimente la fel de nobile. El recunoaște cu generozitate meritele inamicului care a luptat bine. El însuși mai are puțin și cere sfinți Gheorghe și pentru turci. „Astfel de soldați, spune el, comandați de ofițeri adevărați, vor fi capabili să facă minuni." Pe de altă parte, îi arată disprețuind moartea și mergând descoperiți sub mitralii, strigând *Allah! Allah!*

Trebuie să-i fim recunoscători comandantului Weil pentru că a tradus în
p. X franceză, cu o elegantă claritate, această carte care va interesa // nu numai pe cei ce studiază special treburile militare, ci și pe oricine iubește istoria adevărată, relatările fidele ale acțiunilor umane.

Filozofii și moraliștii, de asemenea, ar trebui să o citească: vor vedea aici cum un spirit foarte sincer, foarte curajos, se ridică în mod natural la cel mai înalt raționament. În această carte există o pagină a cărei frumusețe morală nu va scăpa nimănui și pe care vreau să o citez aici: „Bătălia, lupta prezintă un farmec, un interes, o atracție particulară. Surescitarea nervoasă, care îi urmează, vă face să uitați tot; dar, după bătălie, ororile descoperite la fiecare pas vă obligă, în ciuda dorinței voastre, la o introspecție și vă inspiră reflecții filozofice pline de tristețe și de amărăciune. De ce au fost sacrificare atâtea vieți umane? Cum se face că, în ciuda întregului progres al civilizației, n-am reușit încă, în numele umanității, să punem definitiv capăt ororilor războiului!"

Astfel de gânduri au ceva într-atât de admirabil și prețios, încât arată cum, într-un suflet mare, dragostea eroică pentru război se întâlnește, la o anumită înălțime, cu caritatea genului uman.

Anatole France

p. 1

Capitolul întâi

Plecarea din St. Petersburg – Chișinău

În timpul iernii anului 1877 începe să se vorbească despre posibilitatea unui război împotriva Turciei. Serveam, în acel moment, în regimentul cavaleriei de gardă. Foarte fanatic în meseria mea, nu încetam să caut un mijloc să fac parte din armata de operații care tocmai se mobiliza. După zvonurile care umblau, regimentul nostru nu părea să trebuiască a fi chemat să participe la campanie, și-mi spărgeam capul să găsesc ce era de făcut ca să merg să lupt.

Până la urmă mi-am încercat norocul. M-am adresat comandantului meu de regiment, general-maior Alexei Pavlovici Ignatiev[15], din suita Majestății Sale[16], și

[15] Alexei Pavlovici Ignatiev (1842–1906), conte, general de cavalerie, membru al suitei țarului Alexandru al II-lea, guvernator al gubernilor Irkusk și Kiev.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

l-am rugat să mă aibă în vedere în cazul în care ar primi ordin să trimită armatei de operații câțiva ofițeri ai cavaleriei de gardă.

Pe 1 sau 2 aprilie 1877, Alexei Pavlovici m-a chemat; m-a anunțat că primise ordin să desemneze un ofițer din regimentul său pentru a face parte dintre cadrele miliției bulgare, care urma să se formeze, // și că se gândise la mine pentru această p. 2
însărcinare. Recunosc că, cu vivacitatea mea de caracter, perspectiva de a servi ca instructor fraților noștri și de a petrece într-una din barăcile lor tot timpul războiului nu îmi surâdea deloc. Am cerut permisiunea să reflectez două zile, ca să îmi fac un calcul exact al îndatoririlor impuse ofițerilor numiți să facă parte din aceste cadre.

Spre marele meu regret, nu am reușit să mă sustrag și nu știam, în realitate, cum să răspund binevoitoarei propuneri a șefului meu. Steaua mea norocoasă mă scăpă de necaz. În chiar ziua în care eram obligat să dau un răspuns definitiv, am primit, în timpul paradei de la manejul Mihail[17], vestea bună că marele duce, comandant-șef al armatei Dunării, decisese să-și atașeze, în calitate de ofițeri de ordonanță, zece ofițeri luați din anumite regimente ale gărzii, și că eu tocmai fusesem desemnat să ocup <una dintre> aceste funcții. Nu mai puteam de bucurie. La sentimentul, foarte natural, al orgoliului pe care îl simțeam la gândul de a servi pe lângă marele duce, pe care toți în veneram ca pe un tată, se adăuga satisfacția de a fi ieșit în mod atât de sclipitor și neașteptat din încurcătură și de a fi scutit de acest transfer la miliția bulgară, al cărei viitor era foarte obscur.

Ni s-a dat, camarazilor mei[18] și mie, // un răgaz de trei zile pentru a părăsi p. 3
Petersburgul. Trebuia să ne echipăm, să ne procurăm cai buni de bătaie, să ne despărțim de familie și prieteni. Și pentru toate acestea nu aveam decât trei zile.

Am decis să iau cu mine o ordonanță, soldat în regimentul cavaleriei de gardă Ticinski (*Titchinsky*), pe fostul meu servitor Maxim și doi cai de călărie. Nu aveam în acel moment decât un singur cal, un cal puternic de Don, de culoare brună, de 2 arșini[19] 4 verșka[20] (în jur de 1,6 m) înălțime, remarcabil ca rezistență; dar nu aveam un al doilea cal la fel.

Întâmplarea mi-a venit în ajutor: am avut norocul să pot cumpăra de la fostul comandant al regimentului nostru, general-aghiotant Grinwald, un cal pur sânge englez, Lord. Generalul a consimțit să-mi vândă calul numai pentru a întoarce un serviciu unui ofițer din fostul său regiment plecat la război.

---

[16] Alexandru al II-lea (1818–1881), țar al Rusiei din 1855.

[17] Aflat în Palatul de iarnă din Sankt Petersburg.

[18] „Au fost desemnați pentru a servi ca ofițeri de ordonanță: căpitan de Stat major Andreevsky de la artileria călare de gardă; ofițerul de Stat major Wonlarlarsky din regimentul de cavalerie de gardă; ofițerul de Stat major Felitzine din regimentul gărzilor călare; cornetul Ridzevsky din același regiment; căpitanul de Stat major Kléiguels din regimentul de dragoni ai gărzii; căpitanul Benkendorf din regimentul de husari ai gărzii; căpitanul Țurikov din regimentul de husari din Grodno; ofițerul de Stat major Evreinov; ofițerul de Stat major conte Stackelberg; cornetul Derfelden, toți trei din regimentul de ulani ai gărzii". **(n.a.)**

[19] Unitate de măsură rusească; 1 arșin = 0,71 m.

[20] Unitate de măsură rusească; 1 verșka = 0,04 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<Fiind> în posesia acestor doi cai, mă consideram complet echipat şi la adăpost de toate preocupările. De fapt, aceşti excelenţi cai mi-au permis să fac deseori curse lungi şi rapide şi, după 13 luni de campanie, i-am adus înapoi la Petersburg. Unul dintre ei, calul meu de Don, a câştigat la expoziţia de cai din
p. 4 Petersburg, // în 1879, un premiu ce i-a fost atribuit pentru frumosul său aspect şi remarcabila stare de vioiciune.

Demersurile livrării „foilor noastre de drum" pentru Chişinău ne-au făcut să pierdem destul timp, iar aceste trei zile s-au scurs neaşteptat de repede. Cât despre mine, eram absolut aiurit. În sfârşit, plecarea noastră a fost fixată pe 9 aprilie <1877> la prânz şi, în ciuda vremii îngrozitoare de afară, noi toţi, noii ofiţeri de ordonanţă, am părăsit fericiţi Petersburgul cu un tren special, cu oamenii şi caii noştri.

Înţelegerea cea mai cordială nu a întârziat să domnească între noi, atât de bine încât am petrecut fără să simţim cele 4 zile, cât a durat transportul nostru la Chişinău. Fiecare după chef, în lungile noastre taifasuri, încerca să-şi facă o idee despre serviciul nostru viitor, despre care nu aveam decât nişte noţiuni foarte vagi, şi pe care imaginaţiei noastre îi plăcea să-l ni-l zugrăvească sub aspectele cele mai fantastice. Unul din camarazii noştri, şuetar spiritual cu o vervă inepuizabilă, ofiţerul de Stat major S.-N. Evreinov, dintre ulanii[21] gărzii, ne-a făcut un tablou dintre cele mai pitoreşti cu ce vom avea de făcut într-o zi de luptă. Lupta este generală... Tunul tună fără întrerupere... Auzim în depărtare comenzile şefilor... Marele Duce, înconjurat de suita sa, stă pe o înălţime, de unde descoperă liniile noastre şi pe cele ale duşmanului. Fiecare dintre noi aşteaptă momentul în care comandantul-şef îl va chema şi îi va da un ordin de purtat: „Cutare, va striga
p. 5 marele duce, va purta la regimentul N ordinul de atac // al tranşeelor turcilor". Ofiţerul de ordonanţă salută, îşi face calul să execute o semivoltă la stânga, se orientează şi se aruncă în galop în direcţia cerută... totul ca în manevrele de câmp la Krasnoie-Selo[22].

Ne punem toţi pe râs la această povestire, înfrumuseţată cu o nebunie de vorbe de duh şi de glume legate toate de starea de spirit a ofiţerului de ordonanţă galopând spre linia de foc; dar, în realitate, puteam cu atât mai puţin să reprezentăm lupta sub un *alt aspect, cu cât toţi urma să primim botezul focului*.

Pe 12 aprilie <1877> ajungem la Chişinău pe o vreme superbă, cu un soare de vară. Schimbăm ţinuta şi fugim să ne prezentăm comandatului-şef. Alteţa Sa Imperială ne face o primire dintre cele mai binevoitoare, ne felicită că am fost aleşi şi ne expune, în câteva cuvinte, ceea ce cerea de la noi. Se aştepta să ne vadă trăind în cea mai deplină uniune, în cea mai perfectă înţelegere, ne interzicea formal jocul <de cărţi> şi partidele de table, cerea de la noi îndeplinirea imediată a dorinţelor sale şi discreţia cea mai absolută în ceea ce priveşte ordinele ce ne vor fi date sau misiunile care ne vor fi încredinţate. Cea mai mică abatere de la aceste dispoziţii ar aduce la destituirea imediată din armată. Toate acestea, în câteva cuvinte scurte, severe şi paterne totodată. Marele duce ne-a tratat cu atâta bunăvoinţă şi ne-a sedus

[21] Militar din cavaleria uşoară.

[22] Oraş (din 1925), azi în jurisdicţia Sankt Petersburgului, Rusia, unde în a doua jumătate a secolului al XIX-lea aveau loc manevrele militare ale armatei ruse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

până-ntr-acel punct în care, la ieşirea din audienţă, fiecare dintre noi era cu totul gata să-şi dea viaţa pentru a-l mulţumi. Ca urmare, de fiecare dată când unul dintre noi pleca pentru a îndeplini // o misiune, marele duce, luându-şi la revedere de la p. 6
el, îi dădea binecuvântarea sa şi îl săruta. La întoarcere, fie zi sau noapte, trebuia să ne prezentăm în faţa lui fără să ne anunţăm şi să-i facem imediat un raport verbal.

În timpul întregii ierni din 1877, marele duce fusese foarte suferind, iar noi ne aşteptam să-l găsim foarte schimbat. Slăbise mult; dar nu-şi pierduse câtuşi de puţin din superba prestanţă, care îl făcea asemănător, după spusele taţilor noştri, cu răposatul împărat Nicolae I[23], vocea fermecătoare, graţie căreia seducea pe toată lumea. În ciuda suferinţelor teribile pe care le îndura, marele duce nu lăsa niciodată să se vadă nimic.

Împăratul ajunsese la Chişinău cu 24 de ore înaintea noastră. Decisese să petreacă ziua de 12 aprilie <1877> pe câmpul de curse de la Chişinău, pentru inspectarea tuturor trupelor stabilite în apropiere. La ordinul împăratului, arhiepiscopul Pavel[24] a citit soldaţilor manifestul care declara război Turciei. Apoi, după un serviciu solemn, a început defilarea. Vederea marilor linii, formate de companiile şi de escadroanele cu efectivele lor pe picior de război, a surprins ochii noştri, care nu văzuseră niciodată ceva asemănător. Cadrele miliţiei bulgare, care tocmai se formaseră, defilau pentru prima oară. După defilare, împăratul a inspectat trupele, a adresat cuvinte amabile ofiţerilor şi soldaţilor şi le-a spus la plecare: „Adio. La revedere. Reveniţi curând acoperiţi de glorie. Fie ca Dumnezeu să vă apere!" Un „ura" asurzitor a răspuns acestor cuvinte; bonetele au zburat // în aer; p. 7
entuziasmul era de nedescris. Trebuia să fi asistat la scene asemănătoare pentru a le înţelege şi a le simţi întreaga măreţie.

La puţin timp după aceea, în urma unui ordin venit de la Statul major, am fost repartizaţi în grupe de câte doi ofiţeri. Fiecăreia dintre aceste grupe i s-a atribuit un furgon cu doi cai, care, precum Arca lui Noe, trebuia să transporte boarfele şi tot ce ne aparţinea. M-am găsit, voia sorţii, alături căpitanului de stat-major N. W. Kleiguels, din dragonii gărzii, pe care nu-l cunoscusem înainte, ceea ce nu ne-a împiedicat să petrecem toată perioada campaniei ca nişte buni şi vechi camarazi.

Pentru moment, *serviciul nostru consta mai întâi* în pregătirea calului pentru însoţirea marelui duce fie la o trecere în revistă, fie la o inspecţie a corpurilor trupelor ce traversau aproape zilnic Chişinăul, apoi în a face prin rotaţie serviciul de zi pe lângă Alteţa Sa.

În timpul de care puteam dispune, ieşeam din oraş ca să mergem pe câmp să ne antrenăm caii şi să-i pregătim pentru campanie. Trebuia, de asemenea, să ne gândim şi la furgoneta noastră. Am cumpărat, Kleiguels şi cu mine, o căruţă (*tiélèga*) de arendaş, căreia i-am adăugat un acoperiş; iar după ce am cumpărat o pereche de cai, n-am mai zăbovit şi am terminat cu chestiunea atât de delicată a mijloacelor de transport. În această căruţă am încărcat cortul de mici dimensiuni al oamenilor noştri, două cufere, // samarele, un samovar, o lopată, un topor şi câteva p. 8
conserve. Ni se spusese că, atât timp cât suntem în cartierul general, avem masa

[23] Nicolae I (1796–1855), ţar al Rusiei (1825–1855) şi rege al Poloniei (1825–1831).
[24] Pavel Lebedev (1827–1892), arhiepiscop al Chişinăului şi Hotinului (1871–1882).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

noastră la marele duce, dar că trebuie să ne procurăm hrana când suntem trimişi în cursă sau în misiune. E de la sine înţeles că am avut grijă să ne dotăm cu potcoave de schimb şi câteva scule de potcovar, fără de care, evident, nu vom putea depăşi cu bine momentele rele din timpul campaniei.

Un ordin al şefului de stat-major general al armatei de operaţiuni ne impunea fiecăruia să ne prezentăm cartea de identitate cu fotografie, care trebuia vizată de generalul-maior Levitki[25] şi reîntărită cu sigiliul statului major. Acest document trebuia să ne servească să ne dovedim identitatea şi funcţiile în cazul în care marele duce ne însărcina să transmitem ordine verbale.

Prima mea misiune nu a întârziat: am fost însărcinat să duc itinerariile şi instrucţiunile privitoare la pornirea la drum a trupelor destinate armatei de operaţii, staţionate la Dubno[26], Lutk[27] şi Zamostea[28]. Trebuia astfel să călătoresc parţial pe linia ferată, parţial cu poşta. Cum nu mai pusesem până atunci piciorul în provinciile noastre occidentale, mă tot minunam de pădurile de stejari ai Volâniei[29] şi de aspectul atât de pitoresc din această parte a Rusiei. Nu era însă niciun minut
p. 9 de pierdut: eram nerăbdător să mă întorc la Chişinău, atât // de teamă mi-era să-l văd pe marele duce plecat fără mine. La întoarcere am găsit multe noutăţi. Statul-major păstra un secret atât de absolut despre tot ce se întâmplase în teatrul de război, încât ne era foarte greu să aflăm noutăţile. În ciuda acestui fapt, am auzit vorbindu-se de remarcabilul ajutor, datorită căruia colonelul Strukov a pus stăpânire pe podul de la Barboşi, de ciocnirile care avuseseră loc pe Dunăre, de barajele fixate cu ajutorul torpilelor scufundate în fluviu. În sfârşit, am aflat prin telegraf că un obuz de la una din bateriile noastre stabilite în apropiere de Brăila[30] aruncase în aer monitorul turc *Lufti-Djelil*[31]. Cu ocazia acestui prim succes, care provocase o bucurie generală, am organizat primul nostru banchet. Spun primul banchet şi în acelaşi timp ultimul din acest repaos, pentru că al doilea a avut loc pe 19 ianuarie <1878>, la Adrianopol, în ziua semnării armistiţiului. Vom aprecia prin asta cât am trăit de simplu şi frugal în campanie.

În sfârşit, la 30 aprilie <1877>, am fost anunţaţi că marele duce, cu generalul aghiotant Nepokoiteiţki[32] şi câţiva dintre ofiţerii suitei sale, va pleca a doua zi la Ploieşti. Restul marelui cartier general trebuia să ajungă acolo pe calea ferată, pe eşaloane. Cu unul dintre aceste eşaloane au fost transportaţi la Ploieşti ofiţerii de ordonanţă, caii lor de călărie şi de povară. Furgoneta noastră mergea cu convoiul marelui cartier general şi trebuia să ne găsească acolo.

---

[25] „Adjunct al şefului de stat major, general al armatei de operaţiuni". **(n.a.).**

[26] *Doubno*, azi oraş în Ucraina.

[27] *Loutzk*, azi oraş în Ucraina.

[28] *Zamost*, azi localitate în Ucraina.

[29] *Volhynie*, regiune istorică a Ucrainei de Vest.

[30] *Braïla*.

[31] Navă de război blindată, de tonaj mic, dotată cu tunuri destinate luptei contra obiectivelor de pe mal.

[32] Arthr Adamovici Nepokoitcitki (1813–1881), general-adjutant de infanterie, şef al marelui stat major al armatei ruse din Balcani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Voi trece sub tăcere peripețiile călătoriei noastre pe calea ferată, confuzia, dezordinea care domneau la direcția căii ferate: mi-e de ajuns să spun că // această p. 10
linie blestemată fusese construită în România de faimosul Strousberg[33]. Creşterea apelor primăvara şi activitatea anormală a traficului aduseseră calea ferată într-o asemenea stare, încât este greu de explicat cum a putut rezista transportului întregii noastre armate. Fiecare dintre noi îşi spunea numele şi se semna în momentul trecerii frontierei române, apoi scotea un „ura" puternic, repetat după chef de toți cei care se găseau în trenul nostru. Necunoscutul se deschidea în fața noastră. Niciunul dintre noi nu ştia dacă avea să-şi mai revadă patria... şi toți, în acelaşi timp, aveam sufletul vesel şi uşor.

Am uitat numele stației române unde s-a oprit trenul nostru pentru a ni se spune că era imposibil de mers mai departe; apele luaseră un pod. Dezolați de această inoportunitate şi de această întârziere neprevăzută, ne-am luat cu promptitudine lucrurile. Am coborât caii şi ne-am dus călare, pe drum, în halta următoare, unde am reuşit cu mare greutate să formăm un alt tren, cu care am putut, în sfârşit, să ne continuăm călătoria.

p. 11

Capitolul II

Ploieşti[34]

Ajungem, totuşi, la Ploieşti, un mic oraş românesc, ticsit de trupe, de stabilimente militare, de state majore, de echipaje, de convoaie, semănând cu o tabără vastă.

În fiecare zi ofițerii statului major şi marelui cartier general dejunau şi cinau la marele duce. Casa sa era clubul nostru, acolo ne întâlneam, aflam noutățile şi făceam cunoştință. Pe timpul întregii campanii la aceste cine, care aveau caracterul unor mese în familie, se cimenta intimitatea care domnea între noi. Ce ar fi de spus despre simplitatea marelui duce care, din prima zi, se amesteca mereu în conversație? Mai ales după friptură, marele duce, luându-şi vocea de comandament, striga: „Luați car-tuş!" şi ne permitea să ieşim să fumăm; şi cum deprinsesem obiceiul să repetăm în cor „tuş", trebuia să vedeți fața celor care asistau pentru prima data la mesele noastre. Câțiva dintre noi nu reuşeau niciodată să pronunțe „tuş" în acelaşi timp // p. 12
cu camarazii şi rămâne de gândit dacă râdeam din inimă de cei care nu țineau măsura. Muzica militară cânta pe parcursul cinei şi, în timpul sejurului cartierului general la Ploieşti, țiganii români ne dădeau audiții aproape zilnic. Bucata pe care o cântau de preferință şi cel mai des începea cu aceste cuvinte: *Sunt micul surugiu*,

[33] Bethel Henry Strousberg (1823–1884), industriaş german. Referire la „afacerea Strousberg", scandal politico-financiar având ca obiect concesionarea liniei ferate Roman–Bucureşti–Vârciorova (1868–1871).

[34] *Ploiesti*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

iar refrenul, foarte inocent şi insignifiant, ne oferea o scenă dintre cele mai vesele. Prinţul Carol al României[35] a venit într-o zi la cină; marele duce a băut în sănătatea lui şi li s-a ordonat muzicanţilor să cânte imnul românesc. Fie şeful orchestrei nu a înţeles bine ordinul, fie oamenii săi nu ştiau imnul, cert este că muzicanţii au atacat melodia cunoscută, pe care o auzeam în fiecare zi: *Sunt micul surugiu*. Totul s-a explicat pe loc: şeful orchestrei nu înţelesese ceea ce i se ceruse. Această piedică involuntară pusă etichetei n-a avut consecinţe, dar, chiar din cauza conduitei ulterioare a românilor, eroarea comisă de ţigani semăna enorm cu o critică sângeroasă şi muribundă.

În timpul şederii noastre la Ploieşti am primit vestea faptelor de arme îndeplinite de locotenenţii Dubassov şi Şestakov. Fiecare dintre noi îi invidia pe aceşti eroici marinari şi aştepta, cu o nerăbdare crescândă în fiecare zi, momentul
p. 13 în care, la rândul nostru, vom // auzi praful de puşcă vorbind. Cât despre mine, îmi foloseam orele libere învăţând un pic de română, bulgară şi turcă, iar aceste câteva noţiuni pe care am reuşit să le dobândesc mi-au făcut reale servicii de-a lungul campaniei. Nu aş putea să trec sub tăcere un fapt care ne-a mirat pe toţi: nu erau deloc în acel moment în România, ca monedă curentă, decât vechi ruble cu efigia Ecaterinei a II-a[36], jumătăţi şi sferturi de rublă din aceeaşi epocă, amintiri incontestabile şi elocvente ale luptelor noastre contra Turciei. Cât despre soldaţii noştri, s-au obişnuit repede să socotească în franci şi gologani (bani din Franţa). Pentru prima dată îşi băteau capetele pe subiectul cursului rublei noastre de hârtie, pe care îl explicau în felul lor şi într-o manieră foarte originală: „Oh, ce popor sărac, ziceau ei, nenorociţii nu pot nici măcar să ne schimbe o rublă întreagă; nu ne dau decât 60 de copeici, de unde dracului să ia restul?" *Se non è vero, è ben trovato*[37].

Statul major al armatei de operaţii ne-a dat pe moment două broşuri: una intitulată *Balcanii*, alta *Itinerarii*[38]. Aceste cărţi ar fi trebuit să ne familiarizeze cu viitorul teatru de operaţiuni, despre care nu aveam până atunci nicio noţiune. Din păcate, nu am putut să înţelegem mare lucru din ele, iar Bulgaria continua să
p. 14 rămână pentru noi o lume cu totul necunoscută. Îmi amintesc, de exemplu, teama // pe care o simţeam în legătură cu fanatismul turcilor: eram anunţaţi că duşmanul nu ocolea otrăvirea fântânilor şi ni se recomandau, desigur, cele mai mari precauţii cu privire la acest aspect. Or, de când am trecut Dunărea, am putut să ne dăm seama că nu erau fântâni propriu-zise în Bulgaria, ci doar izvoare încastrate în piatră, pe care erau gravate versuri din Coran. Printr-o mică deschizătură făcută în piatră se scurge apă pură şi limpede precum cristalul, o apă care era imposibil de otrăvit. De altminteri, niciodată un turc nu ar fi comis o asemenea acţiune, veritabil sacrilegiu în ochii oricărui musulman. O fântână este cu atât mai sacră pentru ei, cu cât Coranul promite Paradisul lui Mahomed fiecărui credincios care ar construi o fântână.

---

[35] Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen, 1839–1914), domnitor (1866–1881), apoi rege al României (1881–1914).

[36] Ecaterina a II-a cea Mare (1729–1796), împărăteasă a Rusiei (1762–1796).

[37] Chiar dacă nu e adevărat, e o găselniţă bună.

[38] „Publicaţii ale comitetului ştiinţific militar al Statului major general, 1877". **(n.a.).**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În sfârşit, pe 12 mai <1877>, generalul-maior Levitki, adjunct al şefului de Stat major general, mă chemă: „Din ordinul Marelui Duce, comandant-şef, îmi spune, veţi fi însărcinat, alături de ofiţerul de stat major S.-N. Evreinov, cu o misiune importantă: recunoaşterea rutei de la Bucureşti la Roşiori de Vede[39]. O misiune asemănătoare trebuia încredinţată ofiţerilor de stat major; dar, pentru moment, sunt toţi angajaţi în detaşamente trimise în explorare de-a lungul Dunării. Marele duce speră şi crede că voi veţi reuşi să duceţi la capăt această misiune. Plecaţi la Bucureşti, adresaţi-vă ministrului de Interne, care vă va oferi permise de trecere şi vă va acredita în faţa autorităţilor locale, astfel încât vom repara, numai la // cererea voastră, podurile şi drumurile întărite cu nuiele pe care le veţi găsi în p. 15
stare proastă. Două drumuri duc de la Bucureşti la Roşiorii de Vede: una prin Bolintin[40] şi Obedeni[41], cealaltă prin Bragadiru[42]. Veţi recunoaşte cele două rute, o veţi alege pe cea mai bună, veţi face un itinerariu, indicând marşul zilnic şi bivuacurile, şi îmi veţi telegrafia cât mai rapid rezultatul recunoaşterii voastre. Trebuie să ne grăbim. Este ruta pe care trebuie să o urmeze corpul al 9-lea."

Evreinov şi cu mine, flataţi de această dovadă de încredere, plecăm spre Bucureşti cu caii noştri, ordonanţele şi doi călăreţi de escortă, pe care ni s-a ordonat să-i luăm din convoiul Majestăţii Sale.

Ministrul de Interne ne-a primit foarte bine, ne-a dat hârtiile necesare şi ordine către autorităţile locale. În plus, ne-a dat ca ghid un subofiţer şi un soldat dintre călăraşi.

A doua zi, la 6 dimineaţa, am părăsit oraşul Bucureşti şi fiecare dintre noi a urmat una din cele două rute: Evreinov a luat-o pe cea prin Bolintin, iar eu m-am angajat pe cea care trece mai prin sud, prin Bragadiru. La orele 5 seara ne-am reunit la Vadu Lat[43]. Evreinov făcuse în jur de 50 de verste[44], iar eu aproape 40. Drumul urmat de Evreinov i s-a părut acestuia impracticabil, judecase că era de prisos să-l traseze. Eu, dimpotrivă, trasasem cele 40 de verste ale mele. După ce am petrecut noaptea la Vadu Lat, ne-am reluat drumul în zori şi am ajuns seara la Roşiori de Vede, după ce am parcurs în timpul zilei 75 de verste. // Cum nu era p. 16
telegraf la Roşiori, abia a doua zi am trimis din Alexandria generalului-maior Levitki telegrama care îi da raportul rutelor care ar putea conveni corpului al 9-lea. La Roşiorii de Vede mi-am trasat planul, indicând numărul de puţuri existente la fiecare popas, starea podurilor, a drumurilor întărite cu nuiele, trecerile peste ape şi alte detalii. Nu am insistat atât pe această recunoaştere doar pentru că ea mi se părea cu adevărat interesantă din punct de vedere militar. În două zile am făcut o recunoaştere şi am sondat 115 verste. Subofiţerul român care ne acompania era atât de istovit, încât ne-a urmat cu greu până la final. Nu am uitat uimirea şi admiraţia provocate în sufletul cavalerilor români de Nikitin, unul dintre cazacii noştri din

[39] *Ruchi de Vede*, oraş, jud. Teleorman.
[40] *Bolentin*, probabil Bolintin-Vale, azi oraş, jud. Giurgiu.
[41] Sat, com. Bucşani, jud. Giurgiu.
[42] *Bragadir*, azi oraş, jud. Ilfov.
[43] *Vadoulatou*, sat, com. Bucşani, jud. Giurgiu.
[44] Unitate de măsură folosită cu precădere în Rusia; o verstă = 1,071 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Terek[45]: la aproximativ 40 verste de Vadu Lat şi-a dat seama de descurajarea, de delăsarea românilor şi i-a venit cheful să se laude, să crească un pic în ochii lor. „Căpitane, permiteţi-mi un pic de fantezie (*djiguitovka*)", ne spune. În momentul în care i-am dat aprobarea şi-a lansat calul în plin galop, a sărit în aer, a revenit în şa; apoi, cum îşi pierduse boneta, a făcut brusc un semi-tur, a ridicat-o în plin galop, a oprit brusc şi a revenit spre noi. „Hei! Călăraş, ce zici? Fă şi tu la fel!" strigă el, privindu-i mândru pe români.

Aceşti cavaleri nu văzuseră niciodată în viaţa lor ceva asemănător; au rămas
p. 17 muţi de admiraţie şi nu îşi reveneau din uimire: „Turcii nu // vor avea niciodată vreo distracţie cu asemenea cătane", nu încetau ei să repete.

Peste tot pe unde treceam populaţia şi proprietarii funciari ne primeau cu o cordialitate extremă; dar noi eram atât de nerăbdători să ne încheiem misiunea, încât a trebuit să refuzăm toate invitaţiile. Din Alexandria ne-am întors, trecând prin Beiu[46], la Giurgiu[47] şi, cum ruta pe care o urmam se apropia de Dunăre, am observat atunci, pentru prima oară, malul turcesc şi am putut să admirăm enorma lărgime a fluviului, care nu intrase încă în albia sa şi ale cărei ape neliniştite şi gălbui curgeau cu o rapiditate zgomotoasă şi vertiginoasă. În toată acea parte a cursului Dunării malul românesc este jos şi dominat de înălţimile malului opus. Acest mal îl scrutam cu curiozitate, căutând să descoperim în vreun punct corturile albe şi ascuţite ale avanposturilor turceşti.

„Aici va începe dansul!", acesta era gândul care ne urmărea; „dar cum vom trece Dunărea? poate, prin hazard, înotând?" Şi, apropo de asta, îmi amintesc de sfatul, nu foarte original, pe care mi l-a dat un camarad rămas la Petersburg, care voia cu orice chip să mă facă să cumpăr o centură de salvare, cu ajutorul căreia, după cum spunea el, trebuia să scap de pericolul de a mă îneca traversând Dunărea.

Prin aceste regiuni am găsit brigada mixtă de cazaci din Caucaz, însărcinată
p. 18 cu paza // şi documentarea asupra malului românesc. Această brigadă se compunea din al doilea regiment de cazaci din Kuban[48] şi din regimentul de cazaci călare din Vladikavkaz[49], căreia i s-a alipit o divizie (*2 sotnias*) din Osetia[50]. Cei din această brigadă erau bărbaţi solizi, adevăraţi soldaţi, toţi admirabili călăreţi; caii lor erau superbi şi foarte musculoşi. Vederea acestei brigăzi ne-a provocat o bucurie dintre cele mai vii.

De mult timp, bateriile din Rusciuc trăgeau asupra Giurgiului şi cauzaseră deja destule daune, pe care ne-a fost uşor să le observăm plimbându-ne pe străzi. Dar cum nu aveam timp de pierdut, ne-am grăbit să reluăm drumul pe calea ferată, care ne-a readus la Ploieşti, unde am raportat asupra muncii noastre şefului de Stat major general.

Pe 26 mai <1877> Maiestatea Sa Împăratul a ajuns la Ploieşti, unde se lucra activ la pregătirea trecerii <Dunării>. Generalul-şef rezolvase apropierea coloanelor

---

[45] Azi oraş în sud-estul Rusiei.

[46] *Béiou*, azi sat, comuna Ştorobăneasa, judeţul Teleorman.

[47] *Giurgevo*

[48] Regiune în nordul Caucazului.

[49] Oraş în Osetia de Nord, Federaţia Rusă.

[50] Regiune în partea centrală a Caucazului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

comandate în diverse puncte de pe malul Dunării, încât să păcălească inamicul şi să îi ascundă locul pe care îl va alege în final pentru a traversa fluviul. Pe noi toţi, aghiotanţi şi ofiţeri de ordonanţă, marele duce ne ataşa momentan diferitelor coloane din armata sa. Se pregăteau echipajele Împăratului şi se dispuneau locurile de popas în direcţia Turnu Măgurele. În acest moment aveam stabilit punctul pe unde ar fi trebuit să se facă trecerea; dar secretul era atât de bine păstrat, încât niciunul dintre noi nu reuşea să-l afle.

Corpul al 9-lea, comandat de general-locotenent // baron Krüdener[51], primise p. 19
ordine să se ducă la Roşiori de Vede şi Turnu[52], iar eu am avut norocul să fiu ataşat acestui corp. Ni s-a ordonat, camaradului meu Kleiguels şi mie, să ne alăturăm cât mai repede diviziei a 5-a de infanterie din corpul al 9-lea al armatei, deja plecată din Bucureşti, să o însoţim în marşul ei până la Dunăre şi să ne întoarcem, pe 13 iunie <1877>, la Dracea[53], unde tot cartierul general trebuia să se reunească.

Am ajuns divizia a 5-a aproape de Baciu[54] şi ne-am prezentat şefului său, general-locotenent Schilder-Schuldner, care ne-a primit cu o bunăvoinţă extremă şi ne-a invitat, o dată pentru totdeauna, să luăm masa cu el. Încă îmi amintesc cu bucurie de zilele petrecute în România cu statul major al diviziei a 5-a. Generalul Schilder-Schuldner era de înălţime mijlocie, alb ca zăpada; era un bătrân bun şi amabil, îngrijindu-şi şi iubindu-şi divizia, şi, drept urmare, foarte iubit de soldaţii săi. General-maior Pokitonov, comandantul brigăzii a 5-a de artilerie, era încarnarea veritabilului soldat rus. Văzându-l, l-ai fi crezut mai degrabă proprietar, decât general. Figura sa, încadrată de o barbă mare şi albă, era aceea a unui rus pur sânge. Foarte simplu în ţinută şi maniere, foarte calm şi foarte rece, nu se agita deloc şi totodată, doar văzându-l, vedeai în el omul de acţiune. Era, în realitate, sufletul diviziei. Cei doi generali trăiau în cea mai perfectă înţelegere; relaţiile lor erau cât se poate de apropiate şi cordiale.

În fiecare zi părăseam bivuacul cu ultimul // eşalon, pentru a ne alătura apoi p. 20
capului coloanei, pe care generalul o făcea să defileze în faţa lui înainte de intrarea în noile adăposturi. Era o divizie superbă, compusă din bărbaţi de statură înaltă şi în rândurile cărora găseam cavaleri ai ordinului Sf. Gheorghe, care luptaseră deja în Asia Centrală. Am mers acolo pentru prima oară cu soldaţii noştri de infanterie şi am fost uimit de disciplina exemplară, de ordinea impecabilă a acestor regimente, de profundul respect al soldaţilor pentru şefii lor. Patriot cum eram, nu mă săturam să-i admir pe aceşti oameni bravi, care, de altfel, nu întârziau să-şi dovedească valoarea. Regimentul din Arhanghelsk[55], de exemplu, fusese pe de-a întregul reformat în trei reprize distincte, odată ajuns la Adrianopol; îi pierduse succesiv pe doi dintre coloneii săi şi, dintre ofiţerii care traversau cu mine România, doar câţiva au intrat în San-Stefano[56]: toţi ceilalţi au căzut pe câmpurile de bătălie bulgare.

---

[51] Nikolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie, descendent al unei familii germane din zona Mării Baltice, care a contribuit la căderea cetăţii turceşti Nicopole.

[52] Probabil Turnu Măgurele.

[53] *Dratcha*, sat, com., jud. Teleorman.

[54] *Batchiou*, sat, com. Blejeşti, jud. Teleorman.

[55] *Arkhangelgorod*, oraş în nordul Rusiei europene.

[56] Localitate lângă Constantinopol unde, la 3 martie 1878, s-a semnat pacea dintre Rusia şi Imperiul Otoman, la încheierea războiului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Brigada a 5-a de artilerie se făcea remarcată, de asemenea, prin frumoasa sa apariţie: bărbaţi, cai, material, totul era în ordinea cea mai perfectă. În rest, D. D. Pokitonov îşi cunoştea meseria. Era în acelaşi timp şi şef şi tată.

Am constatat cu plăcere că trasarea itinerariului nostru a fost făcută cu grijă. Mişcarea trupelor s-a efectuat fără incidente şi fără întârzieri; podurile fuseseră refăcute după indicaţiile noastre, iar la fiecare bivuac oamenii puteau găsi în puţuri apă în cantităţi suficiente. //

p. 21 Ne-am despărţit la Roşiorii de Vede de generalii care ne trataseră cu atâta bunăvoinţă, pentru a merge spre Dracea. Camaradul meu şi cu mine eram convinşi că trecerea Dunării se va efectua fără noi şi că a noastră coloană va face doar o simplă demonstraţie în faţa Nikopolelui.

p. 23

Capitolul III

Trecerea Dunării

În 14 iunie <1877>, la ora 8 seara, şeful statului major general, generalul aghiotant Nepokoitciţki m-a chemat: „Generalul Leviţki vă va da un plic destinat comandantului Corpului 9, mi-a spus el, şi vă veţi îndrepta imediat spre Turnu[57], unde îl veţi găsi pe baronul Krüdener".

Noaptea era atât de întunecată, încât cu greu am ajuns cu cazacul meu de escortă la Turnu, unde, în locul baronului Krüdener, nu l-am găsit decât pe generalul Veliaminov, comandantul diviziei 31 infanterie. Generalul m-a anunţat că baronul se stabilise în satul Seaca[58] şi se pregătea să treacă Dunărea. O ceaţă densă, venind de pe apă, întuneca orizontul, cu atât mai sumbru cu cât nu se vedea nici un foc. Pornesc iar la drum şi, depăşind o coloană de artilerie care nu putea să meargă decât încet în mijlocul tenebrelor, reuşesc să-l găsesc în cele din urmă pe baronul Krüdener şi să-i înmânez depeşele. Acest plic conţinea, cum am aflat mai târziu, ordinul să fie pregătit pentru trecerea Dunării, dar să aştepte ordine ulterioare pentru începerea operaţiunii. „Comunicaţi-i marelui duce, mi-a spus
p. 24 generalul, // că suntem complet pregătiţi." Purtător al acestui răspuns, am reluat drumul spre Dracea încă în timpul nopţii.

În 15 iunie dis-de-dimineaţă împăratul a părăsit Slatina cu marele duce moştenitor[59], în timp ce generalul-şef se întâlnea cu statul său major din Dracea la Turnu şi s-a reunit cu Majestatea Sa la mică distanţă de malurile fluviului, pe deluşorul din *Grapaou*, puţin în spatele localităţii Flămânda[60]. Vacarmul s-a

[57] Probabil Turnu Măgurele.

[58] *Siaka*, sat, com., jud. Teleorman.

[59] Referire la Alexandr Alexandrovici Romanov (1845–1894), ţar al Rusiei sub numele de Alexandru al III (1881–1894).

[60] *Flamounda*, azi sat Poiana, com. Ciuperceni, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

răspândit repede, în timp ce trupele noastre au traversat Dunărea la Şvištov[61] şi totul a trecut cu bine.

Toată dimineaţa bateriile noastre de la Flămânda au bombardat puternic Nikopole; era acolo o simplă demonstraţie, cu scopul de a distrage atenţia inamicului de la punctul în care se făcea trecerea şi toţi aşteptam cu nerăbdare crescândă întoarcerea camaradului Evreinov, însărcinat să ne aducă informaţii exacte şi amănunţite. Telegraful de campanie, care fusese instalat pe înălţimea pe care se stabilise marele duce, şi care fusese deja legat cu Zimnicea, funcţiona fără întrerupere şi ne transmitea noutăţi liniştitoare. În sfârşit, pe la 9 dimineaţa, Evreinov, al cărui cal era alb de sudoare, ne-a adus fericita veste despre reuşita completă a trecerii Dunării, care se făcuse mult mai uşor şi mult mai mulţumitor decât sperasem.

„Mulţumesc, viteazul meu, i-a spus împăratul lui Evreinov, trebuie să fii obosit şi flămând, mergi în cort şi mănâncă ceea ce Dumnezeu a trimis."

Seara, cartierul imperial şi marele cartier general s-au întors la Dracea pentru a-şi petrece noaptea acolo. // p. 25

Din rapoarte, aduse puţin mai târziu pentru ofiţerul de stat major, conte Stackelberg, de căpitanul Benkendorf, locotenentul Derfelden şi de căpitanul Laskovski, care, pus la dispoziţia generalului Dragomirov şi martor la trecerea Dunării, luase parte la luptă, a rezultat că acţiunea a fost strălucit condusă şi nu ne costase decât pierderi relativ nesemnificative. În locul câtorva mii de oameni, aveam aproape 800 de oameni scoşi din luptă. Împăratul l-a felicitat pe marele duce pentru această primă victorie repurtată asupra inamicului, i-a conferit crucea Sf. Gheorghe clasa a doua şi i-a dat şefului său de stat-major general, general-aghiotant Nepokoitciţki, crucea Sf. Gheorghe clasa a treia.

Entuziasmul era nemărginit: nu se auzeau decât urale, nu se vedeau decât chipiuri care zburau în aer. Chiar şi noi, aproape l-am înăbuşit pe marele duce, care ni se adresă în aceşti termeni: „Şi eu, eu nu v-am mulţumit încă, vouă care credeţi poate că nu m-aţi ajutat îndeajuns. Când vă trimit să-mi purtaţi ordinele este ca şi cum aş merge eu însumi. Alegându-vă, ştiam pe cine iau şi nu m-am înşelat. Mulţumesc, prietenii mei!"

A doua zi eram la Zimnicea, unde, pentru prima dată, am văzut feţele triste ale războiului: posturile de prim-ajutor, ambulanţele, surorile de caritate şi chirurgii cu mânecile suflecate şi bluzele mânjite de sânge.

Ascultam fără a pierde un cuvânt povestirile înflăcărate ale celor care luaseră parte la luptă şi care // redau diferite episoade ale trecerii. Am consumat puţine p. 26
cartuşe: am luptat mai ales la baionetă. Totul era nou şi interesant pentru noi. Dumnezeule, gândeam, mi-ar face plăcere să fiu scutit de masa de amputare şi să-mi acord, mai degrabă, favoarea de a fi omorât rapid.

Pe 16 iunie, marele duce a traversat pe un ponton, l-am acompaniat şi a fost primit pe malul celălalt de generalul Dragomirov, învingătorul din ajun, care, într-un stil pitoresc şi animat, i-a redat toate detaliile acţiunii. El a recomandat bunăvoinţei marelui duce pe generalul-maior M. D. Skobelev[62] din suita Majestăţii Sale, care

[61] *Sistova*, oraş pe Dunăre, în Bulgaria.

[62] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), comandant al diviziei 16 infanterie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fără ordinul generalului-şef, ajunsese voluntar la Zimnicea înaintea trecerii, luase parte la acţiune în calitate de ofiţer de ordonanţă al generalului Dragomirov şi făcuse generalului cele mai mari servicii pe toată durata acţiunii, consiliindu-l pe loc asupra mersului luptei.

„Alteţă Imperială, spuse generalul Dragomirov, el este cel de la care ştiu că turcii fuseseră învinşi şi că noi eram victorioşi. Nu aş fi putut face asta singur. Nu a ezitat un moment să-mi aducă cele mai mari servicii".

Şi asta a fost într-adevăr, datorită intervenţiei generalului Dragomirov, motivul pentru care marele duce a consimţit să-l ierte pe Skobelev, care, fără intervenţia atât de energică a generalului, ar fi fost probabil îndepărtat din armata de operaţii. În realitate, lui i s-a datorat faptul că trupele noastre au trebuit să îl
p. 27 păstreze în rândurile lor // pe cel care va deveni curând eroul armatei şi Rusiei.

Cum am spus deja, s-a păstrat secretul absolut asupra punctului ales de marele duce. A fost interzis tuturor ofiţerilor, sub ameninţarea celor mai aspre pedepse şi chiar sub ameninţarea alungării din armată, să se depărteze de trupele lor şi să se ducă, chiar pentru scurt timp, în apropierea altor unităţi, pentru a evita în orice fel tot ce ar fi putut furniza turcilor cel mai neînsemnat indiciu asupra intenţiilor generalului-şef.

Ori, Mihail Skobelev era în acel moment şeful de stat-major al diviziei mixte de cazaci, comandată de tatăl său, generalul-locotenent Skobelev[63]. El trebuia deci să rămână la postul său la Giurgiu; dar el nu a putut rezista. Firea sa ardentă, temperamentul nervos nu i-au permis să rămână cu braţele încrucişate când ne luptam lângă el. În ciuda pedepsei la care se expunea, nu a putut să nu fugă la generalul Dragomirov în ajunul trecerii, pentru a lua parte la luptă, strălucitor, după cum ştim.

Majestatea Sa împăratul a traversat Dunărea la scurt timp după noi. Ne-au fost aduşi primii cai cazaci, pe care ne-am dus la Şvistov. Pe toată lungimea drumului care traversează o regiune accidentată, brăzdată de tranşee, acoperită de câmpuri cu cereale alternând cu cele de viţă-de-vie, nu am văzut decât cadavre, puşti, cartuşe, urme ale luptei care tocmai se încheiase. La cotiturile drumului, soldaţii diviziei 14 infanterie, care se acoperiseră de glorie la trecere, se înşiruiau: // feţele lor erau încă roşii, umflate şi uşor congestionate. Era acolo fizionomia soldatului abia revenit din luptă. Nu mai era soldatul din timpul păcii. Avea pe faţă o expresie unică, nouă, care mă şoca.

Simţeam o senzaţie ciudată şi penibilă la vederea cadavrelor de turci. Spre marea mea surpriză, aceşti soldaţi morţi nu mi-au inspirat nicio milă: în ochii mei nu erau decât *inamicul*. În rest, nu cred că eram singurul care resimţeam o asemenea indiferenţă. Este evident acest sentiment inexprimabil care permite omului, sau mai degrabă soldatului, să-şi omoare semenii fără milă în război. Mai târziu, când nervii mei erau tociţi, după ce am văzut mii de morţi, am resimţit aceeaşi impresie ca în această zi. Nu am mai putut avea niciodată compasiune decât pentru ai noştri; cât despre cadavrele soldaţilor turci, le-am privit întotdeauna ca şi cum aş privi figurile de ceară dintr-un muzeu. Soldaţii noştri se holbau cu anxietate

[63] Dmitri Ivanovici Skobelev, numit *cel bătrân*, pentru a fi deosebit de fiul său.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

la morții dușmanului și, fără a realiza, resimțeau instinctiv aceleași senzații pe care le-am constatat la mine.

Am fost primiți la porțile orașului Șvištov de clerul bulgar, venit în procesiune înaintea noastră. Muzica militară a intonat un marș. Am fost dezagreabil impresionat de faptul că, după ce i-au urat viață lungă împăratului, popii bulgari îmbrăcați cu hainele sacerdotale de sărbătoare și cu crucea înainte, au trecut în fața noastră, // stabilind ritmul de mers. Probabil au făcut-o involuntar, p. 29
pentru că este greu să nu mergi pe ritmul muzicii militare; în orice caz, nu era mai puțin ciudat să vezi preoți defilând în acest fel înaintea trupelor. Am rămas numai puțin timp în Șvištov și apoi ne-am întors la Zimnicea.

În acest moment, au ajuns 20 de cai de la Don, a căror sosire marele duce o aranjase, pentru ofițerii săi. Cum aveam nevoie de un cal de bătălie, am cumpărat cu 150 de ruble un frumos cal castaniu și de acum, având 3 cai ai mei, aspiram la momentul când voi fi ales pentru o misiune.

[Vonlarlarski continuă cu misiunile îndeplinite la sudul Dunării.]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VICTOR EDWARD LUDWIG TUDERUS

(1852–1825)

Victor Edward Ludwig Tuderus s-a născut în 1852 la St. Michel (Finlanda), fiind unul dintre finlandezii care au luptat în armata rusă în războiul din 1877–1878. Tânăr subofiţer (sublocotenent) în regimentul dragonilor gărzii imperiale ruse, Tuderus a trăit experienţa deplasării spre linia frontului şi apoi a frontului propriu-zis cu mare intensitate şi a considerat important să consemneze în scris pentru contemporani şi urmaşi cele trăite, dar şi să imortalizeze cu penelul aspecte, momente, fapte, portrete din timpul conflictului. După război a fost înaintat la gradul de ofiţer (locotenet) şi a activat în cadrul regimentului dragonilor din garda imperială rusă (în timp de pace garnizoana era la Novgorod).

Multă vreme însemnările ca şi picturile, desenele, crochiurile, schiţele sale au rămas în stadiul de manuscris, adică aproape necunoscute marelui public şi accesibile unui număr restrîns de specialişti. Manuscrisul aflat în Biblioteca Universităţii din Helsingsfors, intitulat *„Vad jag sett och upplevat under fälttaget 1877–1878* a văzut lumina tiparului abia în 2009, sub titlul *Ceea ce am văzut şi experimentat în timpul campaniei ruso-turc din 1877 şi 1878*, la editura Helsinki din Finlanda, sub egida Societăţii de Literatură suedeză, fiind publicat în două ediţii, însoţite şi de plastica autorului. La noi cel care a relatat despre prezenţa finlandezului între combatanţii războiului din 1877–1878 a fost Raoul Bossy, căruia îi datorăm traducerea câtorva pagini din însemnările acestuia în lucrarea *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 123–133.

Primit cu entiziasm, ordinul de mobilizare al corpului de gardă din august 1877 a însemnat contactul finlandezului cu românii, problemele lor şi spaţiul locuit de aceştia. Plecat din Moscova spre front pe ruta Kursk–Kiev–Iaşi–Bucureşti şi de aici spre Zimnicea, unde a trecut Dunărea, Tuderus străbate, chiar dacă numai în trecere, Iaşi, unde a fost impresionat de „gustul estetic atât de rafinat", întâlnit la fiecare pas, de eleganţa oamenilor, Vaslui, Bârlad, Focşani, Râmnicu Sărat, Buzău, Ploieşti, oraşe care, în opinia sa, „se disting prin curăţenia şi eleganţa lor", dar şi Bucureşti, „cu case monumentale, bulevarde grandioase, străzi largi, prăvălii frumoase şi circulaţie animată", care făceau din capitala României „un oraş mare". Autorul ne oferă informaţii privind modul de transport al efectelor soldaţilor, misiunea ce-i fusese încredinţată, dificultăţile întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport (căruţe închiriate de la localnici), precaritatea acestora, drumul prost şi prelungit de desele popasuri impuse de căruţaşi care doreau să bea ceva la fiecare cârciumă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

VICTOR EDWARD LUDWIG TUDERUS

Ce am văzut şi prin ce am trecut în timpul războiului ruso-turc din 1877 – <18>78[1]

Capitolul I

Ordinul de mobilizare este primit cu entuziasm de regiment, deşi era aşteptat încă de când marele duce Nicolae, comandant în şef al armatei, concentrase trupele în Basarabia, la frontiera românească. Corpul de gardă nu a fost însă mobilizat decât după enormele pierderi de lângă Plevna care necesitară o sforţare puternică. La 16 august 1877, dragonii din gardă pornesc pe itinerarul următor: Moscova-Kursk-Kiev-Iaşi-Bucureşti. Călătoria este plăcută; pretutindeni serbări şi ovaţiuni; intrând în Basarabia, găsim dealuri despădurite, mărăcinişuri joase şi lanuri de porumb monotone. Un vânt cald ridica praful alb, satele sunt lipsite de grădini, casele locuitorilor pline de insecte. Sculeni[2] a fost ultimul popas înainte de frontiera românească şi acolo, generalul Gurko[3], comandantul diviziei, inspectă regimentul. [...]

Capitolul III

Prin România la câmpul de luptă

După o zi de odihnă în Sculeni, regimentul, îşi urmă, la 8 septembrie, drumul spre sud şi, 2 km mai departe, trecu Prutul, graniţa dintre Rusia şi România.

Cu intrarea noastră pe teritoriul românesc se modifică şi ordinea de marş, care se efectuă de acum pe brigadă. Regimentul nostru forma împreună cu

---

[1] *„Vad jag sett och upplevat under fälttaget 1877–1878.* Manuscris aflat la Biblioteca Universităţii din Helsingfors, înregistrat „E./ I 8". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 123–133.

[2] Sat, com., raionul Ungheni, Republica Moldova, aflat pe malul stâng al Prutului.

[3] Iosif Vladimirovici Romeiko-Gurko (1828–1901), cunoscut şi ca Iosif sau Ossip, mareşal rus de origine bielorusă sau poloneză, aghiotant al ţarului Alexandru al II-lea în 1860, comandant al Regimentul IV Husari din Mariupol în 1866, general-maior în suita împăratului din 1867. A luat parte la războiul Crimeii, dar cea mai importantă participare la luptă a fost la războiul din 1877–1878, când a cucerit Târnovo, a ocupat Stara Zagora şi Nova Zagora, iar după căderea Plevnei, în decembrie, a condus trupele ruse în bătăliile decisive de la Philippopolis, Sofia şi Adrianopol. Pentru merite pe câmpul de luptă, Gurko a primit titlul de conte şi a fost decorat cu două clase ale Ordinului Sfântul Gheorghe. În 1879–1880 a fost guvernator al oraşului Sankt Petersburg, iar între 1883–1894 a fost guvernator general al Poloniei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

grenadierii Gărzii Imperiale şi cu bateria a treia a gărzii călări o coloană comună pusă sub comanda comandantului nostru de brigadă, generalul-maior Leonov[4]. Potrivit convenţiunei încheiate între Rusia şi România, trupele ruse nu puteau fi încartiruite în oraşe şi sate, în timpul marşului lor prin România, ci urmau să-şi aşeze taberele în afara acestora. Ţinta primei noastre zile de marş pe pământ străin era capitala Moldovei, *Iaşi*. Drumul de parcurs nu era lung, vreo zece kilometri ... Primul nostru bivuac a fost dispus în împrejurimile oraşului *Iaşi*.

Fiecare ofiţer primise în Sculeni un cort, numit cort-adăpost, ce era transportat, cu celelalte efecte ale ofiţerilor, de convoiul escadronului. Dădui ordin lui Stepan, ordonanţa mea, să-mi aşeze cortul pe când îmi schimbam ţinuta spre a vizita oraşul românesc. Câteva trăsuri dc piaţă elegante se aflau lângă tabără şi aşteptau muşterii; la una din ele era înhămată o prea frumoasă pereche de cai de trap. Mă urcai în una din aceste trăsuri, împreună cu trei camarazi şi pornirăm înspre oraş. Trăsura o luă mai întâi pe o şosea largă şi pavată, împrejmuită de parcuri şi grădini stufoase. Dar deodată potcoavele cailor loviră pe asfalt şi ne aflarăm în oraşul însuşi. Treceam acum prin faţa unor vile, unele mai elegante decât altele, ale căror faţade frumoase şi partere de flori minunate provocară via noastră admiraţiune. Urmară apoi rânduri de case, cele mai multe în stilul Renaşterii, prăvălii superbe cu galantare luxoase, cafenele şi restaurante. Ne aflam într-un oraş mare, absolut modern, care, prin eleganţa sa, putea rivaliza cu cele mai frumoase oraşe din Europa.

Ştiam că *Iaşi* se bucură de renumele unui oraş frumos, nu mă aşteptam însă să găsesc în România un gust estetic atât de rafinat la fiecare pas. Impresia aceasta plăcută era sporită încă de eleganţa publicului din oraş, mai ales a româncelor, vestite pentru frumuseţea lor, care se plimbau pe stradă cu o graţie neasemuită şi ne aruncau pe furiş, nouă străinilor, priviri de curiozitate şi ni se părea chiar uneori de încurajare. Trebuie să adaug totuşi numaidecât, ca să fiu drept, că auzisem vorbindu-se atâta de uşurătatea frumoaselor române şi de sentimentele lor repede înflăcărate, încât se poate prea bine ca, influenţat de aceasta, să fi interpretat greşit privirile cele mai nevinovate.

Trăsura se opri în *faţa unuia din hotelurile cele mai fashionable* ale oraşului. Preţul cerut de birjar – doi lei – părea fabulos de ieftin, ţinând seama de eleganţa trăsurei şi de lungimea drumului parcurs. Nu pot spune acelaşi lucru, din nenorocire, de preţurile restaurantelor şi hotelurilor care, de bună seamă din pricina sosirii trupelor ruse, erau foarte ridicate.

După ce mi-am astâmpărat foamea şi m-am odihnit după masă, m-am plimbat prin oraş. Am făcut unele cumpărături, apoi am nimerit într-o cafenea elegantă unde găsii câţiva camarazi şi petrecui restul zilei. Noaptea târziu m-am întors la tabără şi pentru prima oară de la începutul campaniei, am dormit sub cortul meu.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, brigada şi-a urmat drumul spre sud ... În nordul României satele mi s-au părut rare, oraşele dimpotrivă destul de numeroase şi în genere despărţite unul de altul doar prin distanţa unei zile de marş. Ne-a fost astfel

[4] Leonov, general-maior, distins cu „Sabia de Aur" cu inscripţia „Pentru vitejie" pentru contribuţia forţelor armatei ruse comandate de el la forţarea Dunării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu putință să ne așezăm bivuacul în fiecare zi aproape de un oraș. În felul acesta, am făcut cunoștiință cu orașele Vaslui, Bârlad, Tecuci, Focșani, Râmnic[5], Buzău și Ploiești.

Cele mai multe din aceste orașe, deși mai mici decât Iași, se distingeau prin curățenia și eleganța lor. Casele aveau de obicei numai unul sau două caturi; erau de cele mai multe ori construite ca niște vile, într-un stil arhitectonic ales. Grădini fermecătoare înconjurau adesea aceste clădiri plăcute. Casele erau tot atât de elegante înăuntru ca în afară: odăile îndeobște mari și luminoase cu ferestre duble și sobe frumoase, pereții și tavanele zugrăvite cu mult gust în ulei sau „al-fresco". În fiecare oraș se aflau restaurante bune și prăvălii unde găseai de toate, precum și o grădină publică nelipsită, loc de întrunire preferat al locuitorilor după-amiaza și seara. Grădina aceasta publică sporea simțitor farmecul orașelor. Nu suferam de necunoașterea limbii române, deoarece se vorbea limba franceză în toate orașele românești, astfel încât mă descurcam în toate împrejurările. Firea meridională vie a populației se manifesta pretutindeni, creând o atmosferă de veselie constantă. Oriunde soseam, eram întâmpinați de sunetele unei muzici vesele, executate de un taraf de lăutari, care cântau atunci cu foc melodii și arii la modă.

Ramificațiile Carpaților, care ajung până aproape de Iași sub forma unor dealuri împădurite, scad din ce în ce mai mult spre sud și dispar cu totul lângă *Focșani*. Aici țara se transformă într-un șes întins până la Dunăre. Deși bătea un vânt de miazăzi, primele zile ale marșului nostru prin România au fost destul de reci și noaptea cu brumă. Pe la mijlocul lui septembrie vremea s-a schimbat și s-a făcut mai cald.

La 20 septembrie, brigada ajunse în Ploiești, primul oraș mai însemnat pe care-l întâlnim de când părăsisem Iașii. Cu casele sale arătoase, cu teatrul său frumos, cu prăvălii și cafenele elegante, Ploiești producea impresia unui oraș mare. Înainte de trecerea Dunării de către trupele ruse, cartierul general al armatei de operații se stabilise în Ploiești și chiar împăratul[6] șezuse aci câtva timp.

Nopțile reci sub cort vătămaseră sănătatea mea. Mă simțeam rău de la o bucată de vreme, mai ales de la sosirea în Ploiești. Trebui deci să cer învoirea de a locui în oraș, ceea ce era îngăduit în caz de boală. Ofițerul cu încartiruirea, foarte îndatoritor, mă duse în camera ce-mi rezervase. Care nu-mi fu mirarea aflând că urma să stau în una din vilele cele mai distinse și alese ale orașului, la o familie bogată care pusese o odaie foarte frumoasă la dispoziținea mea. Aflai în urmă că marele duce Vladimir[7] locuise vila aceasta, cât timp fusese cartierul general în Ploiești.

Cam rușinat de a mă înfățișa gazdelor mele prăfuit după marș, intrai cerându-mi iertare în camera mea luxoasă ... La ora cinci după amiază, mă simții destul de

---

[5] Corect Râmnicu Sărat.

[6] Este vorba despre Alexandru al II-lea (Alexandr Nicolaevici Romanov) (1818–1881), țar al Rusiei (1855–1881), fiul țarului Nicolae I și al Charlotei de Prusia, fiica lui Frederich Wilhelm al III-lea, regele Prusiei, asasinat în 1881, după mai multe tentative eșuate. Alexandru al II-lea a stat la Ploiești timp de 19 zile, în intervalul 25 mai–13 iunie 1877, vizitând orașul, dar în principal inspectând trupele rușești, încartiruite aici înaintea plecării pe frontul din Bulgaria.

[7] Vladimir Alexandrovici (1847–1909), al treilea fiu al țarului Alexandru al II și fratele țarului Alexandru al III-lea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

odihnit spre a mă plimba prin oraş. În frumoasa grădină publică, în care cânta orchestra şi se adunase public numeros, întâlnii mai mulţi camarazi din regiment. Printre ei se afla şi colonelul Lantz, comandantul regimentului. Îi raportai starea sănătăţii mele şi îi cerui o permisie de câteva zile spre a mă duce cu trenul la Bucureşti şi a mă căuta acolo până la sosirea regimentului.

Colonelul Lantz se arătase, în timp de pace, plin de energie şi de zel pentru reorganizarea oştirei; el se pasiona pentru tot ce era nou şi modern în cariera armelor; ţinea, cu sau fără rost, discursuri înflăcărate despre participarea glorioasă a regimentului nostru într-un eventual război. Regimentul trebuia să culeagă lauri de onoare şi de glorie, faima lui să treacă de graniţele Rusiei ! Odată însă apărut ordinul de mobilizare, colonelul Lantz îşi schimbă cu totul punctul de vedere. Însuşirile lui marţiale dispărură cu desăvârşire şi mărturisea, cu o francheţă extraordinară, antipatia sa faţă de tot ce privea războiul. Antipatia aceasta sporea pe măsură ce ne apropiam de câmpul de luptă. Parcă voia să se folosească de orice prilej pentru a încetini mersul regimentului, a-i micşora aptitudinea de luptă şi astfel a-i amâna participarea în operaţiunile militare. Cu cea mai largă bunăvoinţă îmi acordă deci permisiunea solicitată, văitându-se şi el de oboseală şi dureri de cap. El adăugă că nu era de mirare că un marş atât de lung şi de obositor să fi dăunat sănătăţii ofiţerilor şi că din partea sa, era bucuros să le poată îngădui să se odihnească.

Dorinţa mea de a pleca înainte la Bucureşti îmi era dictată nu numai de sănătatea mea, dar şi de nerăbdarea de a vizita capitala României. Convenţiunea încheiată între Rusia şi România oprea trupele ruse, în trecere prin principat, de a intra în Bucureşti; ele erau obligate deci a evita capitala ţării. Îmi dădeam astfel seama că, urmând regimentul, nu mi se va înfăţişa nici un prilej de a vedea oraşul, chiar în mod superficial. Dar acum aveam pentru aceasta trei zile întregi la dispoziţie, căci regimentul avea nevoie de două zile de marş până la Bucureşti şi urma să se şi odihnească o zi în satul Mihăileşti[8], aflat la 12 kilometri sud de oraş.

După o noapte bună petrecută în Ploieşti, camaradul meu de regiment Kosmatschov, care obţinuse şi el o permisiune de trei zile, şi cu mine plecarăm de aici şi sosirăm după vreo două ceasuri de cale ferată, în Bucureşti.

La fel ca Iaşi şi ca celelalte oraşe româneşti. Bucureşti producea o impresiune foarte favorabilă. Deşi mai impunător ca dimensiuni, îi lipsea oraşului Bucureşti ceva din eleganţa Iaşilor. În schimb însă, Bucureştii, cu case monumentale, bulevarde grandioase, străzi largi, prăvălii frumoase şi circulaţie animată, părea în toate un oraş mare.

După ce m-am instalat cu Kosmatschov într-unul din cele mai bune hoteluri şi după ce am prânzit, ne-am dus la un spital instalat de Crucea Roşie pentru ofiţerii răniţi. Unul din camarazii noştri, pe care doream să-l vedem, colonelul Uşakov, era îngrijit în acest spital ... Ajunşi la spital, am fost conduşi într-o sală mare şi luminoasă în care se aflau, culcaţi în paturi, vreo zece ofiţeri bolnavi. Printre ei găsirăm şi pe camaradul nostru rănit. Era deja în convalescenţă şi părea vesel şi mulţumit. De abia ne aşezarăm lângă patul său şi se răspândi zvonul că domnitorul României, principele Carol, sosise la spital. Dar aceasta nu era decât o confuzie,

[8]Azi oraş, jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fiind vorba de soţia lui, principesa Elisabeta[9], care onora spitalul cu prezenţa ei. Uşile se deschiseră mari şi precedată de un şambelan, intră principesa, întovărăşită de o doamnă de onoare. Principesa făcu înconjurul sălii, oprindu-se la fiecare pat şi întreţinându-se câteva momente cu bolnavii. Sosi şi rândul colonelului Uşakov. Principesa se aşeză pe un scaun anume pregătit pentru ea şi zăbovi destul de mult lângă patul său. Astfel am avut prilejul să o observ cu luare aminte. Pe vremea aceea, nu era încă cunoscută ca scriitoare, sub pseudonimul Carmen Sylva şi nu atrăgea atenţiunea mea decât ca soţie a principelui domnitor. Înfăţişarea ei nu prezinta ceva deosebit. Era o femeie trecută puţin de treizeci de ani, destul de corpolentă, blondă şi cu tenul colorat. Purta un costum cenuşiu, simplu dar elegant, şi ai fi putut s-o iei drept o mică burgheză germană. Trăsăturile feţii ei, simpatice când era nemişcată, se frângeau parcă, când vorbea, într-un surâs forţat, nenatural şi timid. Ea stătu de vorbă, în modul cel mai amabil, cu colonelul Uşakov, îl întrebă în ce împrejurări fusese rănit, cum se simţea, ce planuri avea pentru viitor, Mai rămaserăm cu Uşakov şi după plecarea principesei, ascultând cum povestea întâmplările sale de pe front. Seara o petrecurăm în grădina publică, unde era lume multă şi o orchestră care cânta, ca de obicei.

A doua zi, aşezaţi confortabil într-o cafenea, asistarăm la marşul impunător prin oraş al brigăzii noastre. Generalul Drenteln[10], care avea sub ordinele sale toate trupele ruse aflate în România, obţinuse o modificare a convenţiunei amintite mai sus. Potrivit acestei modificări, o excepţie era făcută în favoarea trupelor din Garda imperială, care dobândeau îngăduinţa de a trece prin capitală. O mare mulţime se afla pe uliţi, ca să primească brigada care, împodobită cu flori, aclamată cu entuziasm de popor, defila în faţa ferestrelor cafenelei noastre. După trecerea prin Bucureşti, brigada mai avea vreo 15 kilometri de parcurs până să ajungă în satul Mihăileşti unde urma, cum am spus, să se odihnească o zi ...

Acum se isprăvise cu viaţa plăcută din Bucureşti; sforţările şi privaţiunile serioase ale câmpului de luptă erau să-i ia locul. Dis-de-dimineaţă plecarăm într-o trăsură de piaţă confortabilă, la Mihăileşti de unde brigada noastră trebuia să-şi continue drumul în aceeaşi zi – era 22 septembrie – spre Dunăre. De abia coborâi din trăsură şi adjutantul regimentului mă informă că eram de rând spre a lua comanda aşa-zisului tren regimentar de rezervă. Acesta era compus din căruţe închiriate care transportau efectele soldaţilor. Efectele ar fi trebuit de fapt să fie împachetate în saci cilindrici de postav albastru închis, legate în dosul şeii fiecărui soldat şi transportate astfel pe caii de călărit. Dar, spre a feri spatele cailor de jupuirea pielei produsă de această povară în timpul marşurilor lungi, efectele erau duse în căruţe anume închiriate pentru aceasta, care urmau în dosul brigăzii, sub comanda unui ofiţer.

Căruţele trebuiau închiriate încă înaintea sosirei mele, dar din neglijenţă nu se găsiseră decât prea puţine. Mi s-a dat deci însărcinarea suplimentară şi nu prea plăcută de a aduna şi restul căruţelor necesare. Mai uşor de zis decât de făcut.

---

[9] Elisabeta, principesa României (pseudonim literar Carmen Sylva, nume complet Elisabeth Pauline Ottilie Luise de Wied, 1843–1916), prinţesă şi din 1881, regina României.

[10] Alexander Romanovici Drenteln (1820–1888), general rus de infanterie, comandantul trupelor ruse aflate pe teritoriul României.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Țăranii, proprietari de căruțe, nu erau întotdeauna dispuși să-și întrerupă munca spre a face un drum lung și anevoios cu transportul efectelor militare. Am fost deci silit să trimit soldați, în căutarea căruțelor, în toate părțile, până în sate îndepărtate la mai mulți kilometri. S-a pierdut multă vreme prin aceasta și se făcuse aproape ora cinci după amiază până s-a putut aduna în sfârșit numărul trebuincios de căruțe și până s-a pus în mișcare convoiul.

Drumul de parcurs era lung și prost. Căruțele primitive se rupeau la fiecare pas și boii de arat mergeau atât de încet încât parcă nu se mișcau. Ba, mai începu să și plouă și întunerecul părea de nepătruns. Scârțâitul monoton al roatelor neunse de la care și strigătele uniforme ale căruțașilor contribuiau să facă atmosfera și mai jalnică. La fiecare cârciumă trebuia să ne oprim ca să poată bea căruțașii un pahar de rachiu. Și după aceea trebuia opinteală zdravănă ca să ne urnim iar din loc. Toată noaptea așa o petrecurăm. A doua zi, pe la ora șase dimineata, am sosit în sfârșit, istovit, ud până la piele și înghețat, în satul Drăgănești[11], unde brigada noastră stătu peste noapte și de unde urma să pornească la drum mai departe. Eu însă, ordonanța mea și mai ales caii noștri eram prea obosiți, după un marș de noapte de 13 ceasuri, ca să ne putem continua îndată drumul. Hotărâi deci să rămân câteva ceasuri în Drăgănești, ca să ne putem odihni și da fân cailor.

Pe locul unde se aflase bivuacul părăsit de regiment, ordonanța mea Stepan îmi așeză cortul. Luai măsuri pentru nutrețul cailor și dădui ordin lui Stepan să-mi găsească o căruță care să-mi ducă efectele; apoi mă culcai în pat și dormii până la amiază. Vremea se luminase, soarele se arăta din când în când printre nori. Îndată după masă, am pornit la drum. Căruța care îmi transporta cortul și celelalte efecte, și în care mă urcasem și eu cu Stepan, era trasă de șase cai românești mici care înaintau în trap domol de-a lungul șoselei noroioase. Caii noștri de călărit, legați de căruță, alergau după noi. Regiunea pe care o străbăteam avea înfățișarea nespus de monotonă a unui șes nesfârșit.

După vreo cinci, șase ceasuri, ajunserăm în orașul *Alexandria*; aici, brigada urma să facă o haltă de odihnă și de ajustare de o zi, în vederea intrării în zona de război. Se puse în vedere ofițerilor să-și lase în Alexandria geamantanele cu efectele care nu le erau numaidecât trebuincioase și să nu ia cu dânșii decât lucrurile strict necesare căci, după trecerea Dunării, fiecare escadron nu avea dreptul decât la un singur furgon de transport. Se recomanda de asemenea ofițerilor – fără a-i obliga totuși la aceasta – de a-și procura cai pentru transportul efectelor lor.

În acest scop a fost deci nevoie să se confecționeze în Alexandria saci speciali de mușama în care să se poată pune efectele care urmau să fie duse pe cai sau catâri ... Ziua de odihnă în Alexandria am închinat-o acestor pregătiri pe care le-am efectuat în mod satisfăcător ...

La 25 septembrie marșul fu continuat spre Zimnicea, unde trebuia să trecem Dunărea. La o distanță de 20 km depărtare de localitatea sus-menționată, începea să se zărească malul bulgăresc, înalt și de coloare albastru-cenușiu, care contrasta mult cu malul stâng, mult mai jos al fluviului.

---

[11] Probabil este vorba despre Drăgănești Vlașca, sat, com., jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vremea continua să fie rece şi ploioasă, drumurile erau înfundate, furgoanele şi artileria nu înaintau decât foarte greu. Cu cât ne apropiam de Dunăre, cu atât se simţea mai mult vecinătatea războiului. În fiecare sat prin care treceam se vedeau diferite forţe militare concentrate, din ce în ce mai numeroase. În *Zimnicea* furnicau militarii, toate câmpurile şi locurile deschise erau ocupate de parcuri de artilerie, furgoane şi ambulanţe.

Cu toată vremea rea, nu mă putui opri, îndată ce am ajuns în Zimnicea, de a mă duce să privesc Dunărea măreaţă, care atinge aici o lărgime de peste un kilometru. Străbătând oraşul, găsii drumul spre fluviu, ale cărui maluri erau unite prin două poduri mari, construite parte din plute, parte din pontoane.

Malul bulgăresc ridicat, pe care-l zăream întunecos şi învăluit de ceaţă, mi se înfăţişa posomorât şi neatrăgător.

La vederea acestei ţări necunoscute, care se ridica ameninţătoare şi duşmănoasă, un simţământ negrăit de descurajare şi melancolie mă cuprinse. Gânduri jalnice îmi treceau prin minte. Mă întrebam ce soartă mă aşteaptă, ca şi pe ceilalţi, în dosul acestor munţi cenuşii şi mohorâţi. Voi fi pierdut pe vecie în ţinutul acesta de taină, de jale şi de întunerec, fără a mai vedea vreodată tot ce mi-este scump ? Mergem oare spre glorie şi izbândă, sau ne aşteaptă acolo înfrângerea, dezonoarea, moartea ? Mulţi căzuseră până acum sub gloanţele duşmanului. Se zvoneau că ar fi zeci de mii de jertfe; oare nu este rândul meu acum ?

Moartea mi se părea deosebit de dureroasă în clipa în care întrezăream de abia mirajul făgăduielilor vieţii. Nu ştiu unde m-ar fi dus cugetări atât de triste şi de melancolice, dacă ploaia din ce în ce mai tare nu le-ar fi întrerupt din fericire, silindu-mă să mă întorc la tabăra noastră. [...]

Capitolul V

La 18 octombrie, în timpul marşului spre Bagot[12], lângă Plevna, brigada noastră întâlni la Poradim[13] pe principele României, întovărăşit de comandamentul suprem.

Trecând prin satul Poradim, unde se afla cartierul general al armatei române, divizia noastră avu prilejul de a se prezenta principelui României, care, urmat de o mică suită, venea călare în direcţia diviziei. Un moment după aceea, aproape ajunşi în Bagot, întâlnirăm pe eroul de la Sevastopol, generalul Todleben[14], care sosea tocmai din Petersburg, fiind numit comandantul suprem al tuturor trupelor care operau contra Plevnei. Personajele acestea înalte se distingeau în genere printr-o mare modestie. Ei apărură pe neaşteptate pe drumul nostru şi dispărură ca umbre fără să-i mai zărim vreodată. [...]

---

[12] Mică localitate lângă Plevna.

[13] Poradim sau Pordim, localitate în nordul Bulgariei, regiunea Plevna unde a funcţionat comandamentul armatei române în timpul războiului de independenţă.

[14] Eduard Ivanovich Totleben (1818–1884), general rus, participant la asediul Silistrei şi comandantul operaţiunilor armatei ruse în bătălia de la Sevastopol din cadrul războiului Crimeii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ANTON REINHOLD VON ALFTHAN

(1850–?)

Finlandez născut la Sankt Petersburg în 1858, Anton Reinhold von Alfthan s-a înscris în 1870 în şcoala militară în „Corpul cadeţilor finlandezi", iar după absolvire, în 1874, a trecut în „Corpul Pajilor Imperiali", ca paj de cameră. În 1877 era sublocotenent în brigada I de artilerie a gărzii, cu care avea să treacă Dunărea la Zimnicea şi să participe la războiul contra turcilor. După război devine adjutant al guvernatorului general al Finlandei, iar din 1881 se retrage din armată în 1881, ocupând diferite funcţii civile pe vremea stăpânirii ruseşti. În drum spre linia frontului prima oprire a brigăzii sale a fost la Oniţcani, pe Nistru, unde remarcă aspectul curat al caselor şi expresia „blajină şi cinstită" şi firea tăcută, „aproape descurajată" a ţăranului moldovean. După un drum de câteva zile ajungea la Iaşi despre care are numai cuvinte de laudă, fiind impresionat de magazine de calitatea străzilor, forfota mulţimii, de numărul mare de trăsuri, de eleganţa locuitorilor. Impresiile despre Bucureşti, unde ajungea la 14/26 septembrie, nu sunt în totalitate favorabile. Ca şi alţi călători, Anton Reinhold von Alfthan remarca lipsa unui plan de sistematizare a capitalei, dar şi contrastul evident, întâlnit la tot pasul, dintre lux şi sărăcie: „Palate frumoase stau alături cu biete cocioabe, cu măcelării murdare: echipaje elegante se întâlnesc cu căruţe primitive; lume bine îmbrăcată se împiedecă de ţigani pe jumătate goi. Acelaşi contrast există între bulevardele din centrul oraşului şi străzile mici din mahalale, dintre casele celor bogaţi şi mahalale <unde> întâlneşte şi străzi desfundate".

Despre Anton Reinhold von Alfthan a scris Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 110–120. Pentru traducerea însemnărilor tânărului sublocotenent, Raoul Bossy s-a folosit varianta din limba franceză.

ANTON VON ALFTHAN

Note asupra campaniei din Turcia 1877–1878. Din Iaşi la Constantinopol[1]

Capitolul I

De la mobilizare până la lupta de lângă Gorni-Dubnik[2]

Brigada I de artilerie din gardă plecă pe front la 3 septembrie 1877, stilul gregorian. După un drum lung şi plicticos cu trenul, ajunseră în sfârşit în Moldova.

---

[1] „Helsingfors, J. W. Edlund, 1879. Lucrarea se află în Biblioteca Universităţii din Helsingfors, înregistrată «Suom. hist. 3.310.VIII.9»". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 110–122.

[2] Fortificaţie din jurul Plevnei. Atacul trupelor ruseşti asupra acesteia, la care a luat parte şi batalionul finlandez, a început la 24 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

De la Dubăsari[3] (pe Nistru) la Onițcani[4]

Avem prima oprire la *Onițcani*, sat moldovenesc așezat pe o coastă de deal. De la o casă la alta se întind câte două rânduri de grădini cu o trecere îngustă între ele, ceea ce dă satului o înfățișare caracteristică.

Deși această parte a Basarabiei era anexată Rusiei de la 1812 și se afla de atunci sub administrațiunea rusească, locuitorii ei nu adoptaseră limba rusă și își păstraseră de asemenea celelalte obiceiuri naționale.

Casele din lut acoperite cu paie ale sătenilor dau o înfățișare de mare curățenie. Zidurile sunt văruite. De peretele din afară, înspre ogradă, este rezemată o laviță pe care șed toată ziua gospodarii, tăcuți și duși pe gânduri, cu luleaua în gură. Fața țăranului moldovan este ovală cu o expresie blajină și cinstită, firea lui este tăcută, aproape descurajată, și deși copil al unei țări de miazăzi, aduce cu finlandezul, prin liniștea felului său de a fi. Belșug mare nu prea e pe aci, dar mai mult din lipsa de inițiativă, de silință și de stăruință a locuitorilor, decât din pricina calității pământului.

În mijlocul satului, o dumbravă mică și adumbrită, împrejmuită cu un zid: cimitirul. Privind crucile de lemn aplecate, mă gândeam la cimitirele încă necunoscute care vor răsări pe urmele noastre, după sosirea pe front, pe câmpurile Bulgariei de nord, în văgăunile Balcanilor, la poarta lui Traian și pe câmpiile noroioase din valea Mariței[5].

Neașteptata schimbare a vremii prezicea ploaie pentru ziua a doua a marșului nostru în direcția Chișinăului, oraș despre care s-a vorbit mult de la mobilizarea armatei ruse în 1877.

Și într-adevăr o furtună grozavă, o veritabilă catastrofă ne-a apucat în timpul marșului.

Parcă se deschiseseră cerurile, ploua cu nemiluita, picăturile de ploaie erau așa de mari încât ne dureau destul de tare când cădeau pe fețele noastre. Caii nu mai înaintau decât cu cravașa și pintenii. Dar când grindina luă locul ploii și împinsă de vânt, lovi capul cailor, aceștia nu mai ascultară de nimic, se întoarseră și ne siliră să așeptăm sfârșitul furtunei.

O vijelie de toamnă, care nu ținu decât un sfert de ceas, dar care udă complect hainele soldaților și prefăcu șoseaua într-o gârlă prin care trebui să bălăcim până în oraș.

Chișinău nu merită nici o descriere ca oraș, dar din cauza comerțului de aci, atât de desvoltat în timpul războiului, a ajuns o localitate istorică memorabilă. Seara se făcu iluminație în grădina cea mai de seamă a orașului și toții militarii se adunară acolo. Intrând în restaurant nu găsii decât militari, cari discutau cu aprindere ultimul comunicat oficial privitor la atacul nenorocit de la Plevna din 11 septembrie (30 august, după stilul vechi).

---

[3] Conotat *Dubășași*. Oraș pe Nistru, azi în Republica Moldova.

[4] Sat, com., raionul Criuleni, Republica Moldova.

[5] Râu în Bulgaria, care izvorăște din partea estică a Munților Rila și se varsă în Marea Egee.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În mijlocul odăii erau aşezaţi, în jurul unei mese, un mare număr de ofiţeri. Ei purtau o uniformă albastră cu guler brodat în argint şi nasturi <tot> de argint. Tipul feţii lor ca şi limba pe care o vorbeau îi arăta ca străini. Erau ofiţerii batalionului 3 de Skarpskytte (trăgători) finlandezi ai Gărzii Imperiale, care sărbătoreau în ziua aceea patronul batalionului ...

A doua zi, bateria porni spre *Străşeni*[6], sat pe jumătate moldovenesc, pe jumătate rusesc, iar în ziua următoare poposirăm în satul ruso-evreiesc *Călăraşi*[7]. Starostele ne duse la o casă aflată pe ulița principală, unde găsirăm nu numai confort, ci chiar lux.

Dar divanurile acoperite cu catifea roşie nu izbuteau să împiedice o oarecare atmosferă caracteristică care ne convinse că trăsesem la evrei, ceea ce nu doream deloc. Până la urmă găsirăm locuință la un negustor de la țară, atunci chemarăm bucătarul popotei să ne pregătească masa ...

Uşa se deschise deodată şi un civil purtând brasardă albă cu cruce roşie intră în odaie. Era medicul unui tren sanitar sosit în seara aceea.

– Vii de la Iaşi ? – întrebă colonelul pe noul-sosit.

–Vin de la Frăţeşti[8], ceva mai departe ca Bucureşti, la şapte verste[9] depărtare de Giurgiu – răspunse doctorul – „şi aduc cu mine răniți din ultima luptă de lângă Plevna".

– Ce se mai spune de la cartierul general?

– Atmosfera este destul de apăsătoare. Se pare că Mehemed Ali Paşa[10] a reuşit să-şi facă drum printre liniile de la Kara-Lom[11] şi a izbutit, lângă Kazelovo[12], să respingă trupele noastre şi să ocupe poziţiunea. Există temeri pentru Târnovo[13] şi pentru soarta trupelor de la Şipka[14]. Se aude că ar fi vorba să se mute din nou cartierul general de la Biala[15] la Gorni-Studen[16] şi că se aşteaptă corpul gardei cu multă nerăbdare.

– Cred şi eu, – urmă acela care începuse conversația – „.vor să ne dea şi nouă prilejul de a ne sparge capul !"

Masa isprăvită, făcurăm o plimbare prin sat, atraşi de farmecul serii.

La marginea satului, în faţa unei colibe de lemn, se aflau adunați bărbați şi femei care petreceau seara *jucând. Ei se ţineau de mână* şi jucau în roată, dar uneori

---

[6] Oraş, azi în Republica Moldova.

[7] Călăraşi, numit în trecut şi Călăraşi-Târg, oraş, raionul cu acelaşi nume, Republica Moldova.

[8] Sat, com., jud. Giurgiu.

[9] Veche unitate de măsură rusă echivalentă cu 1,0668 km.

[10] Müşir Mehmed Ali Paşa (1827–1878), mareşal otoman de origine germană (numele german era Ludwig Karl Friedrich Detroit), comandantul trupelor otomane din Bulgaria în timpul războiului din 1877–1878, înlocuit spre sfârşitul conflictului cu Suleiman paşa, participant la Congresul de pace de la Berlin.

[11] Punct în Bulgaria în apropiere de oraşul Lom.

[12] Localitate in Bulgaria, regiunea Ruse.

[13] Corect Veliko Târnovo, oraş în Bulgaria

[14] Oraş şi trecătoare în Bulgaria. În vara şi toamna anului 1877 în pasul Şipka au avut loc mai multe lupte între forţele otomane şi ruseşti în bătălia decisivă pentru Plevna.

[15] Oraş, regiunea Ruse, Bulgaria.

[16] Sat, com. Sviştov, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dansau şi câte doi. Se purtau cuviincios şi liniştiţi. Închişi la faţă, cu părul negru, nu încăpea nici o îndoială că erau din neamul tainic şi pribeag pe care nici o putere în lume nu-l poate opri de a se lăsa dus de pornirile sale seculare. Aici, într-adevăr, jucau ţiganii, nepăsători, dar alături se afla o ambulanţă plină de oameni istoviţi veniţi de la un război sângeros şi crunt.

După o zi de odihnă, ne îndreptarăm, la 9/21 septembrie, spre satul Grăseni[17]. Oprirea următoare avea să fie în Iaşi, capitala Moldovei.

În zori de zi mă trezi un sergent de artilerie – grad corespunzător cu cel de subofiţer de infanterie. Primisem ordin de a pleca înainte cu convoiul.

În loc de a porni călare, mă urcai într-o căruţă trasă de doi cai mici româneşti. Erau înhămaţi în mod foarte primitiv: gâtul calului era încins cu un brâu de care erau legate două frânghii ale căruţei.

Pe la amiază sosirăm la graniţa ruso-română, lângă staţia *Ungheni*. Formalităţile fură îndeplinite repede, dar ne-a trebuit multă vreme până ce podul de cale ferată – singurul care există pe Prut – a putut fi descongestionat de numeroasele trenuri de marfă, spre a ne lăsa să trecem cu căruţele noastre. Lăsai unui sergent de artilerie ordinul să supravegheze convoiul şi dădui bice cailor. Treceam acum iute pe şosea, prin păduri şi câmpii, pe lângă case ţărăneşti şi stâlpi telegrafici.

Priveliştea pe care o străbăteam se prefăcea acum într-un şes roditor şi oamenii întâlniţi în cale înfăţişau atât prin trăsăturile feţei cât şi prin port, tipul caracteristic românesc. Cămaşa albă coborâtă până la genunchi peste ţarii de pânză albă, opinci în loc de cizme, care nu sunt purtate decât pe vreme ploioasă, chimir din piele, un cuţit, un amnar şi o pungă de tutun, cojocul aruncat pe umeri, toiagul în mână, iată portul ţăranului român care ne ieşea în cale. Fetele române erau frumoase de nespus în portul lor naţional, cu fota strânsă la mijloc.

Dar iată că se înalţă în zare turlele şi clopotniţele bisericilor din *Iaşi*. Ajungem într-o mahala cu cocioabe de lemn şi uliţi strâmte şi murdare. Mulţime de oameni se aduna ca să nu piardă prilejul de a ne privi. Mulţimea era alcătuită dintr-un amestec de rase orientale: români, greci, evrei, armeni, ţigani, ba chiar ici colo vreun soldat rus. Ne ducem îndată la gară, unde comandantul ne înştiinţează că trupele sosite au aşezat o tabără în sud-estul oraşului.

Atâta informaţie am putut obţine şi noi. În genere, nimeni nu găsea cu cale să ne spună ceva. Nu era vreo persoană specială care să indice trupelor, la sosire, locul unde urmau să-şi aşeze lagărul, astfel încât fiecare trupă trimetea patrule în toate părţile până să găsească locul taberelor. Uneori, cercetările acestea rămâneau fără rezultat, afară numai dacă vreo împrejurare neaşteptată nu deslega problema.

Cu cât ne apropiam de centrul oraşului, cu atât cele ce se înfăţişau ochilor noştri erau mai plăcute de privit, până ce ajunserăm pe o stradă frumoasă şi asfaltată. Demne de admirat erau trăsurile de piaţă atât de elegante, cu cai frumos înhămaţi, puse la dispoziţia publicului în schimbul unei taxe bucuros plătite având în vedere confortul şi plăcerea pe care le procurau. Pe capră, la stânga birjarului, se află un bici mare care fâlfâie în vânt. Şirurile de case frumoase, prăvăliile cu

[17] „Grazieni". **(n. t.)** Sat, com. Todireşti, raion Ungheni, Republica Moldova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

galantare atrăgătoare, cafenelele superbe ne dădeau impresiunea plăcută de a fi ajuns într-un oraş construit în mod occidental.

În mijlocul acestui lux orbitor, biata noastră căruţă trebuia să pară foarte primitivă, semănând mai mult cu carele în care se transportă gunoiul.

După amiază sosi şi bateria noastră. Nu fără greutate străbatea ea oraşul: caii alunecau, ba uneori şi cădeau pe pavajul ajuns lunecos din cauza ploilor.

După ce instalarăm corturile, ne schimbarăm ţinutele de drum în altele mai potrivite cu o vizită în oraş şi plecarăm să mai admirăm Iaşii.

Printre clădirile oficiale cercetarăm universitatea, palatul domnesc aflat singur într-o piaţă, seminarul, catedrala cu patru turle şi o sumedenie de biserici mai mărunte.

Prăvăliile sunt bogat aprovizionate, găsirăm tot ce ne trebuia, ce este drept pe preţuri foarte ridicate. Dar în zadar căutam cu ochii burlanele fabricilor în cari ne-am fi aşteptat să se lucreze măcar o parte din mărfurile din prăvălii. Oraşul Iaşi nu posedă însă nici o industrie, iar românul nu se îndeletniceşte cu meşteşug manual.

Constituţia românească promulgată în 1866 este foarte liberală şi asigură cetăţenilor principatului, în afară de libertatea învăţământului, a presei şi a întrunirilor, şi inviolabilitatea persoanelor şi a confesiunilor. De aceea se întâlnesc în Iaşi oamenii ei mai deosebiţi. Astfel „scapeţii"[18], opriţi în Rusia, au găsit aci adăposturi liniştit; sunt mai toţi de meserie birjari şi formează o societate bărbătească organizată după modelul comunist. Ei se pot lesne recunoaşte după faţa lor spână care, la adulţi mai ales, pare foarte stranie şi produce o impresiune curioasă asupra trecătorilor.

Pe străzi se observă animaţie mare. Rareori însă se întâlnesc plimbându-se pe jos persoane din lumea mare, doamne mai ales. Când se întâmplă aşa ceva, atunci persoana este întotdeauna urmată de vreun servitor.

În împrejurimile oraşului se află un parc mare[19], în care lumea elegantă se plimbă seara cu trăsura. Mulţi tineri moldoveni[20] îndrăgostiţi privesc cu inima tremurândă cum trec pe aci boieroaicele frumoase şi gătite, cu nasul lor roman, cu gura lor subţire, cu părul lor închis şi lucios, cu ochii negri şi arzători. Doamnele poartă adesea costumul naţional. Din nenorocire însă buclele cele multe nu sunt adesea decât mreji înşelătoare, iar ochii frumoşi şi plini de neastâmpăr nu oglindesc întotdeauna credinţa.

---

[18] Corect *scopiţi*. Adepţii unei secte religioase care se supun castrării. Potrivit legendei, în 1717, un fanatic, Procopie Lupkin, împreună cu două duzini de bărbaţi şi femei au creat o sectă de eunuci şi de mutilate. Scopiţii se consideră singuri cei mai curaţi, cei mai drepţi dintre copii lui Dumnezeu, socotind că Adam şi Eva au păcătuit. Păcatul original nu poate fi stârpit decât prin tăierea părţilor genitale ale bărbatului şi a sânilor femeii. După aceasta, celui implicat i se deschid porţile raiului. Operaţia era făcută de specialişti care ştiau să evite complicaţiile. Existau şi fanatici care se castrau singuri. Secta scopiţilor a fost persecutată în Rusia, cei mai mulţi fiind exilaţi în Siberia, iar unii adepţi chiar ucişi. O parte din scopiţi s-a refugiat şi în ţările române, comunităţi mai importante fiind în Bucureşti, Galaţi şi Iaşi. Recensământul din 1861 a arătat că se aflau în România 8 375 scopiţi bărbaţi şi femei; în 1871 numărul lor s-a ridicat la 16 098. Primii scopiţi au apărut în Bucureşti în 1840, formând o colonie care ocupa cartierul dintre strada Romană şi Calea Moşilor.

[19] „Copou". **(n. t.)**

[20] „Valachisk". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cofetăriile sunt, îndeosebi după-amiaza, locul de predilecție al ieșenilor. Printre hoteluri, „Hotel du Nord" este cel mai recomandat străinilor; el este situat în centrul orașului și se compune dintr-o clădire cu două caturi, formând un pătrat în jurul unei curți spațioase.

În timpul trecerii trupelor ruse, se întâlneau mulți ofițeri în sala de restaurant a acestui hotel. Cum intrai seara, auzeai zăngănitul săbiilor și glasuri vesele. Bufetul era bine asortat, o masă lungă luminată de câteva lămpi se întindea în mijlocul sălii, alte mese mici se aflau rânduite de-a lungul pereților. Lăutarii și cântăreții dacă nu erau încă în restaurant înaintea venirei noastre, soseau numaidecât după noi. De abia ne așezam la masă și „țambalagiul" și începea să atingă strunele, schițând câteva acorduri, pe când tovarășul lui se apuca să cânte primul cuplet din prea cunoscutul cântec: „Ich reit durch Feld und Wald". Pintenii și săbiile țineau tactul sprintenei melodii, pe când vreun spectator tăcut s-o fi gândit fără voie că în curând, peste câteva săptămâni poate, mai mulți din aceia care făceau atunci zgomotul acesta tânăr și nevinovat nu vor mai putea niciodată să lovească pintenii unul de altul.

Ieșind din restaurantul hotelului, aceleași sunete sunt repetate de o flanșnetă, iar a doua zi, în timpul vizitei ce fac la lagărul batalionului gărzii finlandeze, aud cântând în corturile ofițerilor: „Da, eu sunt micul postilion".

Potrivit ordinului de zi, pornirăm la 13/25 septembrie[21] cu trenul, spre capitala Munteniei[22]. O animațiune mare domnește în gările de pe această linie. Se văd acolo români, unguri, evrei de rit spaniol etc. Niște oameni îmbrăcați curios, cu expresiuni energice pe fețele lor, cu ochi lucitori și păr negru sunt armeni. Vestele lor lungi de mătase și sacourile de catifea atrag îndată privirea. Negustori îndemânatici și foarte solidari între dânșii, ei adună averi mari, dar nu izbutesc să fie iubiți de obștea locuitorilor.

La 14/26 septembrie trecurăm prin *Ploiești*, unde s-a aflat câtva timp cartierul general rusesc. În seara aceleiași zile ajunserăm în capitala României, veselul *București*.

Cu un adevărat sentiment de fericire intrarăm în sala de așteptare bine luminată a gării. În jurul unei mese se zărea o sumedenie de uniforme multicolore. Găseai acolo nu numai ofițeri de pe front, ci și funcționari în uniformă de la contabilitatea armatei, de la telegraf și poșta militară, precum și ofițerii de intendență, căci nu trebuie uitat că Bucureștii erau centrul de aprovizionare al oștirei.

Vânzători de mărunțișuri ofereau plăpumi de lână, șaluri, ciorapi, cămăși călduroase și alte lucruri de care un ostaș poate avea nevoie în viața sa de pe câmpul de luptă. Vânzători de ziare ne întindeau jurnalele diferitelor țări.

Bucureștii sunt un oraș întins, cu vreo 200.000 locuitori, interesant de vizitat, chiar în treacăt. Privit din depărtare, în lumina amurgului, înfățișează un tablou încântător și minunat. Nenumăratele biserici cu turlele lucind în soare, cu crucile lor strălucitoare ca aurul, mănăstirile construite în stilul caracteristic al țării, dar acum aproape dărăpănate, clădirile mărețe la rând cu dughenile sărăcăcioase, acoperișurile de olane printre care se zărește verdeața grădinilor, toate formează o panoramă de o frumusețe desăvârșită care se desfășoară în fața ochilor noștri.

---

[21] „În aceeași zi pleca spre București, cu același itinerar și batalionul finlandez al gărzii". **(n. t.)**

[22] Corect, României.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ce păcat că aceste impresiuni plăcute dispar de îndată ce soarele asfinţeşte ! Suntem siliţi să trecem în întuneric prin şoseaua lungă care duce de la gară în oraş, arcurile trăsurilor fiind în primejdie de a fi strâmbate sau frânte în drumul făcut prin mahalale, ale căror străzi de o murdărie de neînchipuit se prefac când plouă, în adevărate cloace. Trebuie însă să recunoaştem că o mare parte de răspundere în starea deplorabilă a şoselelor o au carele grele, încărcate cu aprovizionament pentru armată, care treceau prin *Bucureşti* în timpul războiului.

Nenumăratele ulicioare ale *Bucureştilor*, care se încrucişează la fiecare pas, precum şi rândurile de case neregulate şi murdare nu dau impresiunea unui plan bine întocmit de sistematizare. Rar se întâmplă călătorului să vadă contraste atât de izbitoare ca în acest oraş. Palate frumoase stau alături cu biete cocioabe, cu măcelării murdare: echipaje elegante se întâlnesc cu căruţe primitive; lume bine îmbrăcată se împiedecă de ţigani pe jumătate goi. Acelaşi contrast există între bulevardele din centrul oraşului şi străzile mici din mahalale.

Am descris în linii mari starea mizerabilă a cartierelor şi mahalalelor îndepărtate; centrul dimpotrivă prezintă aspectul luxos al oraşelor mari din apus: străzi pavate fără cusur, case înalte, magazine scânteietoare, hoteluri spaţioase şi confortabil amenajate.

Animaţia pe străzi este foarte intensă. Vezi oameni care pierd toată ziua, de dimineaţă până seara tot plimbându-se pe trotuarele străzii celei mai distinse. Printre pietoni, femeile nu pot fi de loc considerate cele mai leneşe, par chiar că cunosc întreg publicul pe care-l întâlnesc. Se zice că şi multe din doamnele care se plimbă cu trăsura ar duce o viaţă uşoară. Despre bărbaţi nu spun nimic căci lor li se recunoaşte pretutindeni dreptul de a fi extravaganţi.

Ne-ar mai fi rămas multe de văzut, dar se făcuse după-amiază şi trebuia să pornim cu bateria. Sosirăm seara la *Frăţeşti*[23].

Tabăra bateriei a 4-a se află la câţiva metri de gară, pe o câmpie monotonă; ceva mai departe se ridică corturile trăgătorilor finlandezi din infanterie. Poimâine plecăm împreună cu ei, spre câmpul de luptă care nu este prea îndepărtat de aci. Vom folosi ziua de odihnă de mâine spre a face o excursie până în oraşul apropiat *Giurgiu*, pe malul nord al Dunării.

Soarele este sus pe cer când parcurgem pe jos distanţa scurtă de la gară şi ajungem în centrul oraşului, pe o „piaţă de forma unui poligon regulat. În mijlocul pieţei se află un turn vechi şi nici un călător nu vrea să piardă prilejul de a se urca sus pe turn. Acolo, de pe o mică galerie, ne aruncăm privirile peste priveliştea dimprejur. Dincolo de Dunăre se vede cetatea Rusciucului. Sus, pe platoul muntos se zăresc corturi albe şi conice peste cari flutură în vânt semiluna turcească; mai jos, pe povârnişul de lângă fluviu, este aşezat oraşul Rusciuc cu minareturile sale albe îndreptate spre cer. De jur-împrejur, unele deasupra altora, se văd mai multe ziduri de apărare groase, acolo sunt puternicele baterii de cetate ale turcilor.

De vrei să cunoşti rezultatul produs de aceste baterii, uite-te în jos la oraşul de aci: locuitorii şi-au părăsit casele, distruse acum din temelie. De altfel nici bateriile ruse şi române de pe mal, cu tunuri şi mortiere (cu calibru de 0,216 cm.) nu s-au purtat altfel faţă de bateriile şi casele din cetatea turcească de peste fluviu ...

---

[23] Vezi nota 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La 28 septembrie[24], bateria, sub escorta batalionului 3 al trăgătorilor finlandezi din garda imperială, se îndreaptă spre *Zimnicea*, unde se aflau în apropiere podurile şi pontoanele de trecut Dunărea.

Deşi nu eram încă pe câmpul de luptă, înaintam totuşi după regulile prescrise pentru toate trupele aflate în ţară, inamică: infanteria trimetea înainte trei pichete şi o avangardă de 50 soldaţi comandaţi de un ofiţer, care mergeau la o distanţă de 200 paşi în faţa batalionului. După ei venea bateria pe coloană, astfel ca fiecare tun să fie întovărăşit de carele cu muniţii şi de afeturile de rezervă. Trăsurile de ambulanţă urmau întotdeauna coloanele fiecărei trupe, pe când convoiul forma o coloană specială care venea în urmă de tot ...

Ţinta comună a marşului nostru era un sat mic numit *Putineiu*[25]. A doua zi, ajunserăm în alt sat, *Bragadiru*[26], în faţa căruia curge un afluent al Dunării, Vedea. Pe când batalionul îşi aşează bivuacul în sat şi ofiţerii se pun la masă în aer liber, bateria noastră coboară până la fluviu, unde îşi stabileşte parcul, cu gurile tunurilor îndreptate spre sud. Se pun corturile ofiţerilor într-un crâng de pe mal. Fluviul nu este larg aci, apele sale curg liniştite între malurile acoperite cu copăcei înverziţi.

Seara e plină de tăcere. Nenumărate stele sclipitoare presară nesfârşita întindere a cerurilor. Luna răsărită apare şi scaldă întreaga privelişte în lumina ei. Zvon de cântec se ridică din sat: răsună în văzduh, blândă şi cuvioasă, rugăciunea de seară a ostaşilor finlandezi.

Dis-de-dimineaţă, a doua zi[27], începe marşul spre *Zimnicea*, lângă Dunăre. Cu cât înaintăm pe câmpia întinsă şi ne apropiem de fluviu, cu atât ni se desluşeşte mai limpede în faţa ochilor măreaţa panoramă.

Acolo în dreapta este *Zimnicea*, unde ne despărţim de România şi de români; în faţă, peste Dunăre se zăreşte Şistov care, cu minaretele lui, pare din depărtare un sat mic prins între munţi. Drept în faţa noastră se văd podurile şi pontoanele legând între ele insule destul de mari, peste Dunărea care aci apare mai mult ca o mare decât un fluviu. Este greu de descris toată mişcarea care domneşte pe malurile fluviului lângă *Zimnicea* şi Şistov. Birjele româneşti trase de cai mici şi slabi, căruţele bulgăreşti şi o sumedenie de trăsuri de formă neprecisă se îngrămădesc pe şosea, unele peste altele, îmbâcsind podul. Căruţaşii, mai toţi români, purtând cămăşi lungi albe, cu căciula în cap, mână nepăsători caii lor înceţi şi împovăraţi.

Povara o compun îndeosebi aprovizionările. Făina, pâinea, furajul pentru cai, de care putea să aibă nevoie numeroasa armată rusă în Bulgaria, totul era transportat peste fluviu. Se poate astfel lesne închipui ce îngrămădeală, ce haos şi ce zarvă s-au produs, după primul atac al Plevnei, când un bulgar călare răspândi vestea neadevărată că vin turcii. Fapt de neînţeles, căruia i s-a dat numele de „panica de la Şiştov".

După o zi de odihnă, începurăm trecerea Dunării. De cu noaptea răsunase văzduhul de tirul tunurilor de la Plevna şi prea puţini dintre noi se putură odihni liniştiţi. La 20 septembrie/2 octombrie, trecurăm Dunărea.[...]

---

[24] „Data greşită, plecarea a fost la 29 septembrie". **(n. t.)**

[25] „30 septembrie". **(n.t.).** În text conotat *Putinea*, sat, com., jud. Giurgiu.

[26] „1 octombrie". **(n. t.)** Oraş, jud. Ilfov.

[27] „2 octombrie". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La Poradim[28] se află cartierul general al Principelui Carol al României. Fiind comandantul grupului de armate de care fără îndoială urma să depindem şi întrucât era, în afară de acesta şi Domnitor, a inspectat trupele. Apoi le trecu în inspecţie şi generalul Todleben[29]. Ni s-a spus că amândoi erau comandanţii noştri supremi.[...]

Lupta de la Gorni Dubnik. Opt escadroane de călăraşi[30] au primit ordinul să treacă la vest de Teliş[31] de-a lungul Iskărului[32]. Generalul Arnoldi[33], dispunând de 19 escadroane, de 2 batalioane româneşti[34] şi de 16 tunuri, urma să procedeze la un atac fals contra poziţiei Dolni Dubnik[35]. Generalul Cernozubov[36], cu 700 cazaci, 5 batalioane româneşti, 6 tunuri din artileria călăreaţă, trebuia, din poziţiile luate lângă Dolni-Etropol[37], să respingă un atac eventual pornit din Plevna. [...]

După evacuarea poziţiei Dolni Dubnik. A doua zi de dimineaţă (2 noiembrie), toate trupele se îndreptau, pe şoseaua cucerită, în direcţia Plevnei. Divizia 2-a din gardă şi brigada trăgătorilor finlandezi (Skarpskytte) rămaseră ca rezervă în faţa poziţiei Dolni Dubink. Divizia 1-a fost aşezată, cu artileria ei, între Tărnene[38] şi satul Bivolare[39], pe malul drept al Vitului, la nord-est de satul Dolni-Etropol. Misiunea ei era de a menţine contactul cu divizia a 4-a română[40], lângă Dolni-Etropol, în vederea asediului complet al Plevnei. [...]

Pe linia Dolni Etropol-Dolni Dubnik-Tărnene. Bateriile româneşti bombardau toată ziua micile fortificaţii aflate la capul podului de peste Vit.

---

[28] Poradin sau Poradim, oraş, provincia Plevna. În timpul Războiului de Independenţă aici a funcţionat comandamentul armatei române şi cartierul general al principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen.

[29] Eduard Ivanovich Totleben (1818–1884), general rus, participant la asediul Silistrei şi comandantul operaţiunilor armatei ruse în bătălia de la Sevastopol din cadrul războiului Crimeii.

[30] „Brigada de călăraşi (reg. 5 şi 6) comandată de colonelul C. Formac". **(n. t.).**

[31] Sat, com. Cerven Breag, regiunea Plevna, Bulgaria.

[32] Râu în Bulgaria, afluent al Dunării.

[33] Alexandr Ivanovici Arnoldin, general rus.

[34] „Batalionul 2 vânători şi un batalion din reg. 12 dorobanţi". **(n. t.)**

[35] „La acest atac fals a luat parte şi brigada de cavalerie a colonelului Victor Creţeanu". **(n. t.)** Dolni Dăbnik oraş în nordul Bulgariei, regiunea Plevna.

[36] Conotat *Cernosuboff.*

[37] „În text: *Netropoli*". **(n. t.)** Localitate în Bulgaria şi redută din sistemul de apărare al Plevnei.

[38] „În text: Termina". **(n. t.)** Conotat Trina, sat, regiunea Plevna.

[39] Sat, com. Dolna Mitropolia, regiunea Plevna, Bulgaria.

[40] „Comandată de colonelul Al. Anghelescu". **(n. t.)** Alexandru Angelescu (1836–1911), colonel şi apoi general (1881). În momentul respectiv era comandantul diviziilor 2 şi 4 Infanterie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

W. PALANDER

1881

În cazul finlandezului, W. Palander, jurnalul ce cuprinde câteva amintiri şi însemnări de pe front, nu a fost publicat de autorul însuşi, ci de A. Liljenstrand şi cuprinde informaţii despre drumul pe calea ferată de la Chişinău la Zimnicea al regimentului din care făcea parte, iar apoi pe uscat, în Bulgaria, până la satul Poradim. Scurtele opriri i-au prilejuit câteva remarci laudative la adresa românilor. La Iaşi, de pildă, constată varietatea etnică a locuitorilor, frumuseţea clădirilor de importanţă publică (Universitatea, Palatul administrativ, Seminarul Teologic, Catedrala), iar la Bucureşti, faptul că oraşul „a devenit centrul aprovizionărilor pentru armată".

Traducerea pasajelor dedicate drumului prin România le datorăm lui lui Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 142–144.

W. PALANDER

Amintiri despre ultimul război dintre Rusia şi Turcia

Jurnal, amintiri şi altele, adunate de A. Liljenstrand[1]

Drumul spre Dunăre

[...] Sosiţi în *Chişinău*, am primit corturi în care urma să locuim de acum înainte. Despre Chişinău nu este mult de povestit, comerţul este foarte viu şi oraşul a ajuns istoric în timpul războiului, căci aici a fost declarat şi tot aici se adună trupele care se îndreaptă spre câmpul de luptă. [...].

Din Chişinău ne-am urmat drumul cu trenul până la *Ungheni*[2] ... Când ne-am apropiat de *Iaşi*, priveliştea s-a schimbat: se vedeau pretutindeni câmpii roditoare şi ţărani cu înfăţişare curat românească, îmbrăcaţi în portul lor naţional. Cămaşa albă până la genuchi trasă peste ţiari, opinci în picioare în loc de cizme (cari se poartă numai când este noroi), chimir din piele, cremene şi pungă de tutun, cojocul

[1] „Bjorneborg, O. Palander, 1881. Acum se cunosc aceste nume, dar pe carte se află tipărite doar prescurtările: „W. P-rin" şi „Arvo L- acum nd". **(n. t.)**

[2] Oraş situat pe râul Prut în Republica Moldova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

căptuşit cu blană de oaie pe umeri şi toiagul în mână, iată portul unui ţăran român. Mândrele romînce au şi ele ii frumoase şi fote lungi dintr-o singură bucată de lână.

Ajunşi în Iaşi, am avut timp destul ca să ne odihnim şi să privim în jurul nostru. Mahalalele ni se părură a fi un amestec de uliţi mici şi întortochiate şi de case joase de lemn.

Locuitorii se uitau la noi cu curiozitate. Populaţia înfăţişa diferite naţionalităţi orientale: români, greci, armeni, evrei, ţigani şi, printre dânşii, soldaţi ruşi. Dar, cu cât ne apropiam de centrul oraşului, cu atât se schimba fizionomia Iaşilor. De odată ne aflarăm pe o stradă frumoasă şi asfaltată. Ca în Occident, circulau aici trăsuri de piaţă elegante, se vedeau clădiri frumoase şi prăvălii cu galantare unde puteai găsi de toate, dar pe preţuri scumpe. Printre clădirile publice trebuie amintite: universitatea, Palatul administrativ, Seminarul teologic, Catedrala cu patru turnuri şi încă alte biserici mai mici. Lângă oraş se găseşte o grădină mare[3] unde societatea înaltă obişnuieşte să se plimbe cu trăsura.

De aci ne-am urmat drumul, tot cu trenul, până la *Bucureşti*. Comerţul este foarte viu în capitala României, care a devenit centrul aprovizionărilor pentru armată. Bucureştii au 200 000 locuitori.

Din Bucureşti, trenul ne-a dus, la 28 septembrie, în *Frăţeşti*[4]. Am coborât aci spre a ne odihni şi a ne pregăti de marş. Văzurăm pentru prima dată corturile Crucii Roşii. Marşul a început la 30 septembrie pe o vreme favorabilă, astfel încât am ajuns peste trei zile în Zimnicea. La 2 octombrie părăseam satul *Bragadiru*[5] şi în aceeaşi zi întrevăzurăm în depărtare albastrul Dunării. După-amiază sosirăm în *Zimnicea*, localitate neânsemnată pe malul fluviului, căreia războiul i-a dat oarecare însufleţire ... Un ofiţer rus rănit la Plevna, pe care-l întâlnesc în Frăţeşti, îmi povesteşte plângând că nu-şi poate închipui nimeni ceva mai îngrozitor ca bătălia din jurul Plevnei ... Noaptea, pe când stelele străluceau pe cer şi firea părea înfundată într-o linişte adâncă, se auzeau din timp în timp, ca un suspin uriaş, tunurile de la Plevna ... A doua zi dis-de-dimineaţă ne îndreptăm spre pod, pentru a trece Dunărea.

Peste Dunăre

[...] În ziua de 8 octombrie, am fost mutaţi în partea opusă a satului Poradim[6], în care ajunsesem dimineaţa, şi care era cartierul general al principelui Carol al României. Aici garda imperială primi din partea Principelui României, sub ale cărui ordine se afla, următoarea telegramă, citată în ordinea de zi: „Ruşii şi românii s-au adunat în jurul stindardului nostru, închinat Crucii, umanităţii şi adevărului şi care, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne va duce la izbândă".

Satul Poradim este sărăcăcios, doar militarii îi dau oarecare vieaţă. Mulţi negustori s-au pripăşit pe aci şi finlandezii noştri îşi dau toţi gologanii pe băutură românească ...

---

[3] „Copou". **(n. t.)**

[4] Sat, com., jud. Giurgiu.

[5] Oraş, jud. Ilfov.

[6] Poradim sau Pordin, localitate în nordul Bulgariei, regiunea Plevna unde a funcţionat comandamentul armatei române în timpul Războiului de Independenţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FERDINAND EMANUEL VON WAHLBERG

(1847–?)

Ferdinand-Emanuel von Wahlberg s-a născut în 1847 într-un orăsel din Finlanda şi s-a specializat în medicină. În timpul războiul 1877–1878 a acţionat în calitate de medic militar pe lângă al 3-lea batalion de „Skarpskytte" (trăgători) finlandezi din Garda Imperială rusă, unde îndeplinea în acelaş timp şi însărcinarea de casier al batalionului şi şef al încartiruirii. Pentru activitatea sa a fost decorat cu crucea „Trecerea Dunării". După război, a continuat să profeseze ca medic militar, ajungând medic-militar şef al armatei finlandeze şi consilier de Stat. Ulterior a fost ridicat de ţar la rangul de nobil.

Imediat după încheierea conflictului, îşi publica însemnările sale privind participarea pe frontul din Balcani sub titlul *En Härfärd i Turkiet*, Helsingfors, Imprimeria ziarului Hufondstadsblated, 1878. Succintele informaţii privind persoana şi activitatea medicului militar finlandez, dar şi traducerea paginilor referitoare la drumul străbătut de el prin România le datorăm lui Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937. p

Ferdinand-Emanuel von Wahlberg a plecat din Sankt Petersburg la 8 septembrie 1877, pentru ca la 30 septembrie să ajungă la Giurgiu, iar la mijlocul lunii octombrie să-l găsim angrenat în luptele pentru cucerirea Plevnei.

CARL FERDINAND VON WAHLBERG

O expediţie militară în Turcia[1]

Capitolul I

De la plecarea din Helsingfors[2] până la intrarea în Bulgaria

Plecarăm din Petersburg la 8 septembrie (stilul nou), în două detaşamente şi sosirăm în *Ungheni*[3] fără întâmplări deosebite. Trecurăm Prutul în sunetele

---

[1] „*En Härfärd i Turkiet*, Helsingfors, Imprimeria ziarului Hufondstadsblated, 1878. Lucrarea se află la Biblioteca Universităţii din Helsingfors, înregistrată „Suom. hist. 3.310.VIII.9". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937.

[2] Denumirea în limba finlandeză a oraşului Helsinki.

[3] „La 10/22 septembrie". **(n.t.)** Oraş aşezat pe râul Prut, azi în Republica Moldova, reşedinţa raionului cu acelaşi nume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„Marşului din Bjorneborg"[4]. Ne aflam acum pe teritoriu străin. Cu cât ne apropiam de câmpul de luptă, cu atât se încetinea rapiditatea trenurilor şi se prelungeau opririle în gări. Avurăm timp destul ca să cercetăm oraşul *Iaşi*[5], să facem cunoştinţă cu voia-bună a poporului român şi să constatăm marea sa ambiţie naţională. Avurăm de asemenea răgazul trebuincios pentru a profita de excelentele restaurante din Bucureşti[6] şi a auzi ultimele veşti despre război.

Plictisiţi de lunga călătorie cu trenul, ne-am bucurat când am ajuns, la 29 septembrie, în *Frăţeşti*[7], de unde urma să înceapă marşul nostru pe jos. Ziua următoare o închinarăm odihnei şi pregătirilor de plecare, dar ne duserăm să vedem *Giurgiu*, frate geamăn şi duşman al Rusciucului, de care-l desparte Dunărea. În afară de ceea ce am putut vedea din aceste două oraşe, ne-a fost dat să privim aici pentru prima dată opera de distrugere a războiului. Populaţia părăsise oraşul, casele erau pustii, ici-colo, ghiulele de tun îşi făcuseră drum prin ziduri şi biserici. Prima noastră zi de marş începu la 30 septembrie[8].

Favorizaţi de vreme, am parcurs distanţa până la Zimnicea în trei zile[9] şi fără dificultăţi prea mari. Starea şoselelor fiind relativ bună, convoiul care ne urma, sub comanda unui plutonier, ne ajungea mereu la timp la locul hotărât pentru bivuac, astfel încât nu ne lipsea niciodată nimic.[...]

La 2 octombrie, plecarăm din satul *Bragadiru*[10]. După o jumătate de zi de marş, malurile Dunării se ridicară la orizont. Conturul lor se distingea din ce în ce mai clar şi după-amiază, ne ajunserăm ţinta: *Zimnicea*, pe malul fluviului maiestuos. Oraşul în sine este neînsemnat. Pe atunci, suprafaţa îi era mărită prin uliţi noi, care-şi croiau drumul între maghernite de lemn. Un comerţ viu, născut din necesităţile războiului, se adăpostea în acele maghernite. O câmpie înverzită, scăldată în soarele tomnatic, se întindea în josul oraşului. Primăvara şi toamna, fluviul se revarsă pe această câmpie; acum însă era locul cel mai potrivit pentru bivuacul nostru şi pentru acela al celorlalte trupe care treceau pe acolo.

La câţiva kilometri de noi, curgeau cele două braţe ale fluviului[11]. În depărtare se zăreau, pe teritoriul turcesc, malul înalt al Dunării şi minaretele albe din Şistov care se ridicau spre cer. Vederea ce ni se înfăţişa în faţa ochilor ar fi putut da naştere la multe cugetări frumoase, dar timpul nu ni le îngăduia, căci era acum ultimul prilej de a ne procura obiectele de drum necesare. Nici un alt loc nu ar fi putut desigur oferi o atât de lacomă colecţiune de negustori de mărunţişuri ca aceea a cărei pradă căzurăm. Numai cantinieri cât vedeai cu ochii, veniţi aci să se aprovizioneze pentru nevoile armatei de pe front. Un mare număr din ei se afla şi în

---

[4] „Marş tradiţional al finlandezilor". **(n. t.)** *Björneborgarnas marsch* aparţine unui compozitor de la 1700, rămas necunoscut şi se intonează cu prilejul unor ceremonialuri şi a unor ocazii speciale. Bjorneborg este numele suedez al oraşului finlandez Pori.

[5] „De la 11/23 la 13/25 septembrie". **(n. t.)**

[6] „16/28 septembrie". **(n. t.)**

[7] Sat, com., jud. Giurgiu.

[8] „Ajungând în acea zi la Putinei". **(n. t.)** Putineiu, sat, com., jud. Teleorman.

[9] „18/30 septembrie - 20 septembrie/2 octombrie". **(n. t.)**

[10] Azi oraş, jud. Ilfov.

[11] Fals, autorul confundă unele bălţi, formate de-alungul fluviului cu braţele lui.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

hanul unde mă adăpostisem ca să scriu scrisori sau telegrame acasă. Ici jucau jocuri de noroc, beau, cumpărau sau vindeau; colo două chipuri de bandit îşi luau tacticos cafeaua turcească; lângă fereastră lucra un ceasornicar, iar afară, în faţa uşii, se tocmeau caii.

Viaţa nu curgea într-un singur curent pe aici, ci în sute de şivoaie. Mă bucurai să constat adevărul zicătoarei vechi: „lucrul dobândit pe nedrept, dispare uşor". Într-adevăr, cantinierii îşi vedeau teancurile de aur, dispărând în tejghelele casierului de la masa verde.

Se lăsă amurgul, soarele asfinţi şi o sumedenie de stele mici se aprinseră pe cer ca să păzească oraşul care se cufunda în somn. Noi ne adunarăm, între camarazi, ca să bem un pahar de vin în sănătatea tuturor acelora care ne erau dragi. Din timp în timp eram întrerupţi parcă de un suspin îndepărtat. Ce putea fi ? Răsunetul tunurilor de la Plevna. Salve puternice, asemănătoare tunetului, urmau detunăturilor separate.[...]

Astfel trecu noaptea şi sosi dimineaţa. După obişnuita rugăciune de dimineaţă, batalionul se puse în mişcare spre podul de pe Dunăre. Mulţime de oameni şi de care se aflau în faţa podului. Comandantul pontoanelor, un general, supraveghea trecerea şi menţinea ordinea. Muzica începu să cânte vechiul nostru marş de la Bjorneborg şi, în clipa aceea, finlandezii se urcară pe pod. Ceaţa se împrăştiă deodată, ca pentru a ne arăta priveliştea Dunării în toată măreţia ei. Şuvoiul spumegător al apelor, se rostogolea cu vuiet spre Marea Neagră.

Din piepturile soldaţilor izvorau cântece de acasă. „Marşul marelui Adolf" (marşul războiului de 30 ani) răsuna acum şi, atraşi de melodie, câţiva corespondenţi de război se apropiară de noi. Printre ei se afla un austriac, d. Lichtenstein, un spaniol şi un român. Am luat frăţeşte un pahar de vin împreună şi străinii ascultau cu nesaţ corurile soldaţilor noştri. Pe malul fluviului, ne-am luat rămas bun de la dânşii, drumul lor îi ducea la Plevna, iar noi nu presimţeam că al nostru avea cam aceeaşi ţintă. [...]

Capitolul III

De la Gorni-Studen[12] la Jeni Brkac[13]

Poradim[14] era cartierul general al Principelui Carol al României, un sat sărăcăcios în care furnicau cantinierii, spre a vinde soldaţilor alcool românesc[15].

---

[12] Localitate în nordul Bulgariei, unde la 16 august 1877 a avut loc întâlnirea dintre principele Carol al României şi Marele Duce Nicolae a Rusiei, în urma căreia comanda trupelor aliate româno-ruse trece la principele Carol al României .

[13] Localitate în Bulgaria.

[14] Azi oraş în nordul Bulgariei, locul unde a fost instalat comandamentul armatei române în timpul războiului de independenţă.

[15] „Rachiu". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Jeni Brkac, Gorni Dubnik[16] şi Dolni Dubnik[17]

Ordinul de zi al armatei din 18 octombrie ne aduse la cunoştinţă că brigada trăgătorilor şi două divizii din gardă vor fi ataşate corpului de vest al armatei, care se afla sub comandamentul suprem al Principelui Carol al României.[...]

După ce armata română tăiă retragerea lui Osman Paşa[18] spre Vidin, nu-i mai rămânea acestuia decât să ia drumul Sofiei prin Orhania[19].

Privitor la planul lui Gurko[20] pentru asediul Gorni Dubnik-ului

Spre a ocupa garnizoana turcească din Dolni Dubnik şi din Plevna, un mare detaşament de cavalerie, compus din 33 escadroane, 3 batalioane româneşti[21] şi trei tunuri, primi ordinul de a face un atac fals asupra Dolni Dubnikului din spre vest. [...]

După luarea Gorni Dubnikului, finlandezii înlocuiră, la 30 octombrie primul batalion de trăgători la avanpostul din faţa Dolni Dubnikului.

Întâmplându-se autorului să se despartă, în întunerecul nopţii, de batalionul său, el întâlni husarii din Mariopol[22] şi pe urmă cavalerişti români[23] care se ţineau în stânga husarilor.[...]

Poziţiunea cavaleriei româneşti este încă determinată prin următoarea frază a autorului:

Avanposturile primiseră ordin să nu tragă spre a nu se ivi vreun incident neplăcut, căci forţa de căpetenie a armatei noastre se afla lângă Gorni Dubnik, la o distanţă deci de mai puţin de opt verste[24], iar rezerva cea mai apropiată o forma cavaleria românească.

---

[16] Sat din apropierea Plevnei, loc de desfăşurare a bătăliei din 24 octombrie 1877 la care au participat membrii gărzii finlandeze, alcătuită în principal din voluntari.

[17] Dolni Dăbnik, azi oraş în partea de nord a Bulgariei, regiunea Plevna.

[18] Osman Nuri Pasha (1932–1900), mareşal otoman, participant la războiul Crimeii şi la războiul ruso-româno–turc din 1877–1878, comandantul trupelor otomane din zona Plevna. Rănit la picior de un glonţ rătăcit şi convins că bătălia pentru Plevna era pierdută pentru otomani, Osman Paşa a predat garnizoana şi propria sabie colonelului român Mihail Cristodulo Cerchez.

[19] Azi Botevgrad, oraş în vestul Bulgariei.

[20] Contele Iosif Vladimirovici Romeiko-Gurko (1828–1901), mareşal rus de origine bielorusă sau poloneză, comandant al cavaleriei aliate din octombrie 1877, a participat la atacurile asupra liniei de comunicare ale Plevnei, a ocupat Gorni Dubnik, Teliţe şi Vraţa. Între 1879–1880 a fost guvernator al Sankt Petersburgului, iar din 1883 până în 1894 a fost guvernator general al Poloniei, unde a aplicat politica de rusificare a ţarului Alexandru al III-lea.

[21] „De fapt, bat<atalionul> 2 vânători, un batalion din reg. 16 dorobanţi şi brigada de roşiori comandată de colonelul Creţeanu au luat parte la atacul fals de la 12–24 oct<tombrie> asupra Dolni Dubnik, care avea ca scop să permită ocuparea de către ruşi a punctului de etapă Gorni-Dubnik". **(n. t.)**

[22] Azi oraş din regiunea Donetk, Ucraina.

[23] „Brigada de roşiori comandată de colonelul Creţeanu". **(n. t.)**

[24] 1 verstă = 1,071 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

DIMITRI IVANOVICI ILOVAISKI

Nu cunoaştem date biografice referitoare la Dimitri Ivanovici Ilovaiski, un călător rus prin spaţiul românesc şi bulgar în toamna anului 1877. Din propriile declaraţii aflăm că el mai călătorise în spaţiul locuit de români, fără a preciza când a fost aici, în ce condiţii sau dacă a avut sau nu o misiune. De această dată a venit mânat, aşa cum se destăinuie, de curiozitate, pentru a vedea la faţa locului şi a evalua gravitatea înfrângerii suferite de trupele ruse la Plevna după al treilea atac, care produsese atâta tensiune în societatea rusă. Provenit, cel mai probabil, din păturile mijlocii ale societăţii ruse, panslavist înfocat, Ilovaiski este şocat, ca şi numeroşi compatrioţi de-ai săi, de eşecul înregistrat de armata rusă în sângeroasa confruntare de la Plevna din 30 august 1877. Patriotismul exacerbat şi panslavismul său perseverent îl determină să aibă o tentativă, destul de curajoasă, dar în egală măsură şi periculoasă şi anume aceea de a merge în teatrul de operaţiuni din Bulgaria pentru a vedea, cu ochii lui, care este starea de lucruri. Ajuns în Bulgaria, stă de vorbă cu comandanţii militari ruşi şi după circa două săptămâni, cât a fost martor ocular al evenimentelor, se întoarce în patrie destul de optimist în ceea ce priveşte succesul armatei ruse. În drum spre Plevna, Ilovaiski traversează teritoriul românesc. Notele sale de drum, deşi sumare, sunt interesante prin comentariile privind transportul public în Bucureşti, reţeaua hotelieră şi starea căilor ferate în acel moment. Însemnările de călătorie ale lui Ilovaiski nu au văzut lumina tiparului până acum în limba română.

Despre el a scris Valeria Trifu, în volumul colectiv *Independenţa României. Bibliografie*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1979, p. 34.

DIMITRI IVANOVICI ILOVAISKI

Călătoria spre Plevna în anul 1877[1]

p. 351

Este închinată memoriei lui Mihail Dimitrievici Skobelev[2]

După al treilea <atac> asupra Plevnei, desfăşurat în nefericita zi de 30 august, tensiunea nervoasă în care se afla societatea rusă a atins punctul critic. Eu nu am mai rezistat şi am plecat pe teatrul de război pentru a vedea, cu proprii ochi, cum

[1] Traducere din ediţia <D. I. Ilovaiski>, *Poezdka pod Plevnu v 1877 godu*, în „Russkaia Starina", t. XIV, 1883, nr. 2, p. 351–374.

[2] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general aghiotant rus, unul din principalii comandanţi ai forţelor ruse de la Plevna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

stau lucrurile. Nu voi sta să vă descriu lungul drum de la Moscova la Iaşi. Începând de la staţia Razdelnaia[3], mersul <trenului> nostru era încetinit tot mai mult de aglomerarea trenurilor sanitare şi militare care ne veneau în întâmpinare, pline până la refuz cu răniţi. La Chişinău, unde am petrecut între două şi trei ore, am reuşit să iau legătura cu generalul Dragomirov[4], care zăcea acolo din cauza piciorului rănit; fusese împuşcat la Şipka[5]. Soţia sa mi-a încredinţat o ladă cu ceai pentru spitalul din Zimnicea[6].

În Iaşi a trebuit să aştept întreaga zi trenul următor. Aici, în gară am întâlnit <din fericire>, o cunoştinţă de-a mea, colonelul Sitenko[7], şeful batalionului feroviar. Graţie amabilităţii sale, am reuşit nu numai să vizitez imensa baracă-spital, aflată chiar lângă gară, plină ochi cu răniţi şi bolnavi care zăceau <în paturi> în aşteptarea plecării către Rusia, dar şi să pot străbate întreg oraşul Iaşi şi împrejurimile sale. Spre seară am plecat cu trenul <către Bucureşti>.

Spre dimineaţă, când a răsărit soarele şi vagoanele trenului goneau pe largile întinderi ale Câmpiei Române, nu departe şi aproape paralel cu noi, putea fi observată şoseaua principală (pietruită) pe care înainta în marş o coloană rusă.
p. 352 Vremea era frumoasă, luminoasă şi uscată, iar razele soarelui străluceau pe // tăişul baionetelor. Soldaţii mărşăluiau vioi, iar ofiţerii superiori alcătuiau un grup compact în fruntea coloanei în mişcare. Nu aş putea să ascund sentimentul care m-a încercat atunci: câteva lacrimi mi-au căzut din ochi la vederea armatei ţării natale, aflată în marş pentru o cauză sfântă. Însă pe teatrul de război sau în apropierea acestuia aceste sentimente foarte adesea erau înlocuite cu altele. Îmi amintesc alt episod, petrecut în timpul întoarcerii mele, în aceeaşi Românie, pe drumul dintre Zimnicea[8] şi Giurgiu[9]. Cerul era acoperit cu nori, iar ploaia cădea; prin întunericul adânc al serii caii trăgeau încet trăsura, iar vizitiul de două ori a încurcat drumul. Pe acest drum ne întâlnirăm cu grupuri destul de numeroase <de oameni>, toţi ne întrebau dacă următorul sat este departe. Aceştia erau soldaţi ruşi, obosiţi şi uzi şi se târau, prin noroi, până la următoarea oprire. Dar să revenim la călătoria spre Bucureşti. Impresia anterioară, produsă de coloana rusă <în mişcare>, s-a estompat repede în gălăgia voioasă produsă de un grup de tineri ruşi, care călătoreau în vagoanele vecine. Fiind în plină discuţie, veselia lor se transmitea şi în vagoanele

[3] Localitate în Ucraina, la sud de Kiev.

[4] Mihail Ivanovici Dragomirov (1830–1905), general rus, comandantul diviziei a patra în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878. Dragomirov a condus operaţiunea delicată şi dificilă de trecere a Dunării la Zimnicea şi de debarcare pe malul bulgar. După bătălia de la Plevna, împreună cu generalii Eduard Totleben şi Dmitri Miliutin, s-a opus energic sugestiei marelui duce Nicolae de a retrage armata rusă în România. După bătălia de la Şipka, unde a fost rănit, a fost nevoit să se retragă, devenind rând pe rând aghiotant al ţarului, comandant militar al districtului Kiev, apoi guvernator al Kievului. Dragomirov este şi autorul unor lucrări cu caracter militar, traduse în limba franceză.

[5] Oraş în centrul Bulgariei în apropiere de Stara Zagora.

[6] *Zimniţki.* În timpul războiului de independenţă, la Zimnicea a fost sediul de campanie al trupelor ruseşti care luptau în Bulgaria. Aici funcţiona şi un spital de campanie unde erau aduşi răniţii.

[7] Colonelul Sitenko, voluntar bulgar în armata rusă.

[8] *Zimniteja*

[9] *Djurdgevo*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vecine. Se pare că aceştia erau iuncheri sau elevi din şcolile militare, ridicaţi la rangul de ofiţeri şi trimişi la armata activă <de pe front>.

Motivul veseliei lor gălăgioase îl constituia se pare solda, care le fusese dată în avans şi nu la sfârşitul lunii (oricum nu-mi mai amintesc exact). În faţa publicului român, subiectul era, desigur, ceva mai puţin familiar şi puţin nelalocul lui. Apoi am început să conversez cu vecinii mei români despre tinereţea lor fragedă, despre faptul că toţi aceşti tineri se vor comporta curajos şi, evident, nu toţi se vor întoarce în patrie (şi fără îndoială ce am scris s-a şi înfăptuit). Din convorbirile cu vecinii de tren români, atât bărbaţi cât şi femei, mi-am dat seama că toţi se temeau ca turcii să nu pătrundă în această parte a Dunării şi să se dedea la jafuri şi pustiiri.

În Bucureşti, la ieşirea din oraş, funcţionarii vămii mi-au scotocit lucrurile şi cu greu mi-au permis să iau cu mine amintita ladă cu ceai. În gară m-am tocmit cu un birjar rus[10]; erau foarte mulţi pe aici şi, graţie posibilităţii de a mă înţelege cu el în limba maternă, am reuşit, în cele din urmă să găsesc o cameră destul de întunecoasă la un hotel de mâna a doua, care nu strălucea prin curăţenie. //

În acest oraş, în care mai fusesem şi în trecut, am petrecut, de această dată, p. 353
doar o zi şi jumătate. Primul drum l-am făcut, înainte de toate, la consulatul general. Când l-am întrebat pe consul dacă este nevoie să obţin de la el un permis pentru trecerea Dunării, el mi-a răspuns că este necesar în mod sigur, pentru că, eu fiind persoană particulară, altfel nu mă vor lăsa să trec. El mi-a promis că în ziua următoare, în jurul orei 12, îmi va pregăti documentul necesar. Auzind că în aceeaşi clădire a consulatului, în camerele vecine, lucrează şi locuieşte cancelarul rus[11], am dorit să folosesc acest prilej pentru a-l vedea şi auzi pe unul dintre marii lideri ai istoriei noastre contemporane pe care nu reuşisem să-l văd până atunci. Însă la cartea <de vizită> trimisă am primit următorul răspuns: cneazul este plecat la plimbare şi nu mă poate primi.

În această zi, neîntâlnind pe nimeni cunoscut sau măcar binevoitor, nu am aflat nici un fel de informaţii despre teatrul de război; am putut doar să observ mişcarea şi viaţa pe străzi, în magazine şi restaurante. Am văzut doar cum aurul şi argintul rusesc se risipesc pretutindeni cu mână largă. În ziua următoare, la ora stabilită m-am prezentat la consulatul general, dar acolo nimeni nu se gândise să-mi pregătească hârtia <oficială> cerută. Consulul era ocupat şi oricum nu avea timp pentru mine în asemenea momente. Am hotărât ca atare să risc plecând fără permisul <de călătorie> necesar, şi la orele patru după-amiază mă aflam în trenul de Giurgiu care mergea numai până la // Frăteşti[12]. Acesta era un tren în întregime p. 354
militar şi foarte probabil plătit de guvernul rus. Nu m-a întrebat nimeni de bilet, iar în tren nu existau diferenţe între clase. Toţi stăteau care unde puteau. Trenul

[10] *Rusky skopet*. De regulă, în epoca respectivă multe din persoanele care asigurau transportul particular cu trăsuri în Bucureşti erau de origine rusă şi proveneau din secta scopiţilor. La sfârşitul secolului al XIX-lea şi după aceea se va utiliza termenul de „muscal".

[11] Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798–1883), om de stat şi diplomat rus, ambasador la Viena (1854–1856), cancelar şi ministru de externe al Rusiei (1856–1882).

[12] *Fratesti*, sat şi com., jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mergea încet, cu opriri mari în nişte staţii mici ce aveau mici tarabe, unde se vindeau mâncarea şi băuturile, de pildă vodcă şi <bucăţi de> salam. Abia seara târziu am ajuns la Frăteşti. În acea vreme Giurgiul suferea din cauza obuzelor trase de pe partea cealaltă a Dunării, de la Rusciuk, şi din această cauză nici unul din trenuri nu mergea până la capătul liniei ferate. În staţie aştepta o mare mulţime de comisionari. Eu am ales un bulgar originar din România, cu o trăsurică uşoară, trasă de trei cai mici şi m-am târguit cu el pentru câte <ruble> imperiale să mă ducă în Bulgaria, mai precis la Gorna Studena[13], unde se afla Cartierul General. Am călătorit toată noaptea, iar spre dimineaţă am ajuns într-o localitate românească destul de mare, al cărui nume, din păcate, nu mi-l mai amintesc. Aici, bulgarul, neavând unde să poposească, şi-a hrănit caii direct în stradă şi apoi ne-am continuat drumul. După toate aparenţele, ce am văzut în această parte a României nu-ţi permite să-ţi faci <o impresie> despre nivelul de cultură sau despre densitatea populaţiei şi preferinţele acesteia.

Pe măsura înaintării noastre se simţea apropierea teatrului de război, în special prin vederea cailor şi boilor căzuţi pe drum, care nu fuseseră mişcaţi, din care cauză rămăşiţele lor rămâneau nestrânse.

Către orele zece sau unsprezece dimineaţa am ajuns în localitatea (sau orăşelul) românesc Zimnicea, aflat pe malul stâng al Dunării, având pe partea cealaltă <a fluviului> oraşul bulgăresc Şiştov[14]. Lângă Zimnicea, în câmp deschis era dispus pe un spaţiu destul de larg un spital al Crucii Roşii, adăpostit sub un cort destul de mare. Acolo am şi petrecut două ore. Datorită lăzii cu ceai, pomenită mai sus şi destinată spitalului mi s-a acordat oarecare atenţie, iar surorile de caritate m-au tratat cu un ceai. Apoi m-au însoţit în timp ce făceam turul spitalului şi m-au condus la baraca alimentară, unde în imense cazane, fierbeau borş sau ceai pentru bolnavi şi mi-au propus să gust o porţie de borş fierbinte. Luându-mă drept corespondent <de presă>, ele şi-au exprimat speranţa că voi da o informare cât se poate de favorabilă asupra activităţii gospodăreşti a spitalului. Deşi e puţin cam târziu, abia acum, dar cu dragă inimă inserez şi eu aprecierea mea pozitivă despre activitatea lor. Bolnavii, care umpleau corturile, se bucurau fără îndoială de aerul proaspăt, dar începuse să se instaleze vremea de toamnă, iar eu am presupus că în timpul nopţii sufereau din cauza frigului. *Dintr-o baracă mare, unde aveau loc*
p. 355 operaţii chirurgicale şi se puneau // pansamente ghipsate, răzbăteau gemete şi văicăreli care exprimau o imensă tristeţe şi disperare.

Coborând, de pe malul înalt către podul de pontoane întins peste Dunăre, am fost oprit mai multe ceasuri, interval în care mi-a fost verificată identitatea şi permisul <de liberă trecere>. Aveam la mine o scrisoare a contelui V. A. Cerkasski[15] (care azi nu mai este printre noi) şi care, în acel timp era şeful administraţiei civile în Bulgaria. Scrisoarea, care avea antetul funcţiei oficiale a acestuia şi fusese redactată cu cinci luni în urmă, conţinea în esenţă răspunsul la cererea mea de a merge la Cartierul General, dorinţă care la momentul respectiv nu fusese dusă la

[13] Localitate în centrul Bulgariei în Munţii Balcani.

[14] *Svişţov*, oraş în Bulgaria.

[15] V. A. Cerkasski (1830–1891), general rus, comandant al administraţiei civile în Bulgaria în timpul războiului din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

îndeplinire. Scrisoarea s-a dovedit a fi suficientă şi ca atare m-au lăsat să trec <mai departe>.

[În continuare Ilovaiski descrie perioada de aproximativ o săptămână petrecută la cartierul general rus, contactele cu generalii Skobelev şi Totleben[16], starea de spirit şi dotarea armatei ruse].

Abia la prânz am traversat <fluviul> şi am ajuns pe malul celălalt, la Zimnicea, datorită faptului că de această dată trecerea nu a mai fost întreruptă; şi apoi // am p. 373
ajuns în aceeaşi localitate românească destul de mare, al cărei nume l-am uitat. Atât în această localitate, dar şi în general pe tot parcursul drumului am întâlnit diverse unităţi ale gărzii <imperiale>, care se îndreptau către teatrul de război. Îmi mai amintesc doar că noaptea am poposit pe drum <şi ne-am odihnit> sub cerul liber, într-un întuneric adânc şi din nou sub o ploaie măruntă. Iar în dimineaţa următoare am ajuns, în fine, la Giurgiu şi <din fericire> şi cu puţin noroc deoarece am ajuns cu exact cinci minute înainte de plecarea garniturii feroviare spre Bucureşti. În caz contrar, ar fi trebuit să aşteptăm întreaga zi. Aici s-a încheiat călătoria cu bulgarul meu; trebuie să spun că ne-am despărţit ca doi prieteni; la despărţire el mi-a strâns mâna cu putere şi mi-a urat drum bun în continuare. Fiecare din noi avea toate motivele să se declare mulţumit: el, deoarece câştigase bani frumoşi, iar eu, datorită lui am ajuns repede şi am putut să înfăptuiesc până la capăt hotărârea mea de a ajunge până la Plevna. În general, călăuza mea era un tip interesant, care reflecta lungile şi grele suferinţe sub un jug barbar. Dorinţa de muncă, seriozitatea şi spiritul de economie reprezentau trăsăturile sale caracteristice. Cum îşi hrănea el caii sau cu ce se hrănea el însuşi în acest interval n-am reuşit să aflu niciodată. Din toate acestea eu pot doar trage concluzia că şi-a făcut datoria cu vârf şi îndesat.

Odată ajuns la calea ferată, era clar că voi putea să mă întorc, fără piedici, în patrie. Însă, din păcate (lucru pe care îl regret acuma), m-am hotărât să realizez întoarcerea nu prin Basarabia şi Rusia de sud-est, ci prin Galiţia. Am luat această decizie din cauza încetinelii trenurilor, încărcate până la refuz cu materiale sanitare şi provizii pentru armată, crezând că voi câştiga timp graţie trenurilor mult mai rapide <din Galiţia>. Esenţialul consta în aceea că de multă vreme voiam să vizitez oraşul Halici[17] şi să-i cunosc monumentele vechi, iar în a treia zi să mă opresc la Lvov[18], să mă întâlnesc aici cu o serie de învăţaţi ruşi şi polonezi şi să discutăm o serie de aspecte particulare ale istoriei relaţiilor ruso-poloneze. Dar, după cum este cunoscut, în Halici am fost arestat şi dus la închisoarea din Lvov. Nu mă voi referi acum la acest episod, deoarece la vremea respectivă s-a scris destul despre el. Pot doar adăuga că în ciuda comportamentului unora din polonezii de pe teritoriul austriac, care mi-au produs ruşine şi suferinţă, impresia mea generală despre polonezi nu s-a schimbat. Îi voi considera şi pe mai departe un neam slav simpatic şi dăruit <de Dumnezeu> cu o bogată istorie, din care se pot învăţa multe lucruri.

---

[16] Eduard Ivanovici Totleben (1818–1884), general în armata rusă, de profesie inginer, responsabil cu fortificaţiile. Datorită calităţilor sale a fost numit şef al departamentului de ingineri, cu rang plin de general. A participat la războiul Crimeii şi la războiul ruso-româno-turc din 1877–1878. După război a fost guvernator al Basarabiei şi Novorusiei.

[17] Oraş în Ucraina.

[18] Liov (*Lemberg* în germană), este cel mai mare şi cel mai important oraş din vestul Ucrainei şi din regiunea Galiţia, reşedinţă a regiunii administrative cu acelaşi nume.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

MARIUS SOPHUS FREDERIK VON HEDEMANN

(1836–1903)

Danezul Marius Sophus Frederik von Hedemann s-a născut la Copenhaga în ianuarie 1836. El a urmat cariera militară, ca şi tatăl său ajuns general, frecventând şcoala de profil de unde, la vârsta de 17 ani, a ieşit cu gradul de sublocotenent. A continuat apoi studiile militare şi, în 1864 (februarie–octombrie), a luat parte la războiul dintre Danemarca şi Prusia al cărui obiect au fost ducatele Schleswig şi Holstein, distingându-se în luptele de la Dybbøl. După un stagiu la Statul Major şi Ministerul de război, în 1871 a fost numit aghiotant al regelui Christian al IX-lea al Danemarcei[1], iar în 1876 devenea comandant al companiei de gardă. Un an mai târziu, în perioada mai – noiembrie, a fost trimis ca ataşat pe lângă Marele cartier general rus şi apoi a luat parte la operaţiunile Corpului IX, condus de generalul Nicolai Krüdener[2]. În 1880 a fost înaintat la gradul de locotenent–colonel, iar în 1885 devenea colonel plin şi şef al secţiei tactice din cadrul Statului Major. În 1896, pentru serviciile aduse, a fost avansat general de brigadă, iar în 1901 a devenit şef al Statului Major al Armatei. Informaţiile despre viaţa şi cariera ofiţerului danez şi traducerea însemnărilor lui de război le datorăm generalului Radu Rosetti, membru corespondent al Academiei Române[3].

Din perioada cât a fost detaşat pe lângă armata rusă, Marius Sophus Frederik von Hedemann a întocmit câteva rapoarte, trimise de pe câmpul de luptă (unul fiind scris după sosirea în patrie), adresate superiorilor săi din Ministerul de Război de la Copenhaga, referitoare la desfăşurarea unor operaţiuni, efectivele implicate, disfuncţionalităţile existente, cauzele unor înfrângeri. Cum ofiţerul danez şi-a desfăşurat activitatea pe lângă comandamentele armatei ruse, informaţiile sale privesc firesc aceste efective, referirile la trupele române şi la operaţiunile lor fiind mai degrabă întâmplătoare sau parvenite pe filieră rusă. De altfel, traducerea generalului Radu Rosetti priveşte numai acele pasaje din rapoarte care se referă la trupele române. În acest context, considerăm că prezenţa în volum a unora din acestea (am optat pentru ultimele trei) este oportună deoarece vine să lămurească unele afirmaţii şi să amendeze altele făcute de autor şi pe care el le-a preluat de la ruşi. Menţionăm că ultimul raport, scris la Copenhaga şi care poartă data de 22 martie 1878, este concomitent o sinteză, dar şi o completare a celor anterioare, ceea ce explică prezenţa sa în volum.

Sosit pe câmpul de luptă la începutul lunii iunie, el a asistat la trecerea Dunării de către armatele ruse şi la luptele de la Nicopole şi apoi Plevna. Referindu-se la lupta din 18/30 iulie, el preia informaţiile oferite de partea rusă, afirmând că reduta Griviţa 2 fusese construită ulterior acestei date, deşi, conform şefului de Stat major otoman, Mouzaffer paşa şi englezului W. Herbert, care a luat în armata turcă la acea dată, ea exista înaintea acestui atac. Ruşii încercau astfel să se justifice de acuzaţia că nu i-au informat de la început pe români de existenţa ei. Cauza ar fi lipsa de coordonare şi contact strâns între statele majore ale armatei ruse şi române.

---

[1] Christian al IX-lea (1818–1906), rege al Danemarcei (1863–1906).

[2] Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie rus, descendent al unei familii aristocrate de origine germană, care s-a distins în războiul din 1877–1878 în bătăliile de la Nicopole şi Plevna.

[3] General Radu Rosetti, *Rapoarte daneze asupra războiului din 1877–1878*, în Academia Română în „Memoriile secţiunii istorice", seria III, tom IX, memoriul 9, 1929, p. 317–335.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Martor ocular la luptele din teritoriul bulgar în perioada iunie–octombrie 1877, Hedemann a remarcat acțiunea artileriei române, vitejia ostașilor și eficiența legăturilor telegrafice și fortificațiilor.

În comparație cu însemnările unui alt participant la război, locotenentul norvegian Gunnar Solfest Flood, rapoartele ofițerului danez Marius Sophus Frederik von Hedemann sunt mai puțin importante și asta din cauza faptului că ele conțin numai informații și date oferite de partea rusă, care a căutat să evidențieze aportul primordial și decisiv al trupelor imperiale, fără a putea fi completate și cu veşti, puncte de vedere, lămuriri ale părții române sau opinii proprii. În pofida acestor deficiențe, citite mai atent și critic ele dezvăluie felul în care au acționat oștile țarului, lipsa de comunicare, de informații, uneori chiar modul superficial și superior în care ofițeri ruși au înțeles să se raporteze la cursul evenimentelor.

MARIUS SOPHUS FREDERIK VON HEDEMANN

<Raportul > IV[4]

Gorni Studen, 19 septembrie 1877

[...] Forțele ruso-române, care în seara de 4 <septembrie> ocupaseră pozițiile în așteptarea acțiunii viitoare, erau repartizate astfel: cele trei divizii ale armatei române se aflau la nord de valea Griviței, având două divizii în linia întâi și una în a doua, la Vărbița[5]; al IX-lea corp de armată <rus> luase poziție în sudul văii Grivița; corpul al IV-lea de armată era la stânga acestuia, de la Radișevo[6] până spre drumul de la Loveci[7], unde detașamentele generalului Skobelev[8] și ale prințului Imeretinski[9] trebuiau să facă legătura cu acest din urmă corp, astfel încât să poată și ele acționa în terenul de la vest de șoseaua Loveci. Pentru a completa cercul se formase un corp de cavalerie din 8 regimente – 4 rusești și 4 românești – al cărui gros trecuse râul Vit[10] la Riben[11] și a cărui însărcinare principală era de a observa drumul spre Sofia și de a tăia retragerea dușmanului.

---

[4] Traducerea rapoartelor a fost preluată după General Radu Rosetti, *Rapoarte daneze asupra războiului din 1877–1878*, în Academia Română, „Memoriile secțiunii istorice", seria III, tom IX, memoriul 9, 1929, p. 317–335.

[5] Trecătoare din estul munților Balcani.

[6] Sat, com. Plevna, regiunea Plevna, Bulgaria.

[7] In text *Lovcea*, oraș la 35 de km de Plevna.

[8] *Skobeleff*, Mihail Skobelev (1843–1882), general rus, participat războiul din 1877–1878 la luptele de la Plevna și Griviția. De asemenea, este cunoscut pentru aportul decisiv la cucerirea Asiei Centrale. Îmbrăcat în uniformă albă și aflat pe un cal alb, a fost cunoscut de către soldații săi ca „generalul alb".

[9] *Imeritinsky*, Alexander Constantinovici Bagration-Imeretinski (1837–1900), general rus, guvernator general al Varșoviei (1897–1900), cunoscut pentru vederile sale liberale. În timpul războiului ruso-turc din 1877–1878 a fost comandantul Diviziei a doua infanterie și a luat parte la luptele de la Loveci și la asediul Plevnei.

[10] Râu în Bulgaria, care trece prin Plevna, afluent al Dunării.

[11] Sat, com. Dolna Mitropolia, regiunea Plevna, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Înaltul comandament al forțelor întrunite fusese dat prințului Carol al României, care la rândul său, încredințase comandamentul trupelor ruseşti şefului său de stat-major, generalul Zotov[12].

Într-o convorbire ce avu loc între Marele Duce Nicolae[13] şi prințul Carol[14] la Radeniţa[15], unde marele duce îşi mutase cartierul la 5 septembrie, se hotărî ca atacul să înceapă la 7 septembrie printr-o canonadă cu cel mai mare număr de tunuri pe care terenul ar îngădui a-l folosi. Spre a da focului întreaga sa eficacitate, se construiră, în noaptea de 6 spre 7 septembrie, baterii pentru 20 de tunuri de 24[16]; se mai construiră de asemenea <baterii> în locurile prielnice, pentru artileria de câmp, care de cele mai multe ori era aşezată în plin câmp.

Marele duce găsindu-se pe câmpul de bătălie pe tot timpul acțiunii, comandamentul de căpetenie al prințului Carol nu fu decât nominal[17], situația dezvoltându-se aşa încât nu păstră decât comandamentul armatei române.

Turcii întrebuințaseră răgazul <ce li se dăduse> de la 30 iulie pentru a întări cu mai multe fortificații pozițiile ce ocupau mai ales la aripa dreaptă, unde prințul Şahovskoi[18] câştigase, în ziua sus-numită, teren. La aripa stângă turcii, construiseră o nouă redută la nord şi foarte aproape de reduta care în aceeaşi zi <30 iulie> rezistase tuturor atacurilor ruseşti. Şi această nouă redută era aşa de bine aşezată, încât nu fu văzută decât în timpul atacului însuşi.

Bombardamentul începu la 7 septembrie, ora 8 dimineața; bateriile ruseşti şi româneşti ocupaseră aproape aceleaşi poziții pe cari le ocupaseră bateriile ruseşti la 30 iulie; riposta turcilor fu foarte vie. Neputând deloc constata efectul tirului său, comandamentul rus hotărî a-l continua mai multe zile şi a căuta, în acest timp, să pună cel mai mare număr de tunuri în poziție şi să apropie cât mai mult va fi cu putință bateriile de inamic. Se făcu şi aceasta şi, în primul rând, trebuie semnalată artileria românească, care înaintă curajos şi reuşi a pune în acțiune 18 baterii <a 6 tunuri> pe porțiunea de pe front pe care generalul de artilerie rus nu găsise loc, la 30 iulie, decât pentru 30–40 de tunuri ... În ultima zi aproape 300 tunuri[19] fuseseră puse în baterie.

Cu toate că nu se reuşi a se reduce la tăcere nici o baterie turcească, se socotea totuşi că efectul <tragerii> fusese îndestulător pentru a se hotărî atacul general pentru ziua de 11 septembrie – onomastica Majestății Sale împăratului[20] –

---

[12] *Zotoff*, Pavel Dmitrievici Zotov (1824–1879), general rus, participant la războiul din Caucaz (1858).

[13] Marele Duce Nicolai Nicolaevici Romanov (1831–1891), comandant al armatei ruse în timpul războiului din 1877–1878, fiul țarului Nicolae I şi fratele țarului Alexandru al II-lea.

[14] „Cu ocazia acestei convorbiri Domnitorul a căutat a convinge pe Marele duce să amâne atacul (*Memoriile Regelui Carol*, 25 August/16 Septembrie 1877)". **(n. t.)**

[15] Localitate în Bulgaria.

[16] „*Memoriile Regelui Carol I*, 26 august/7 septembrie. E vorba de tunuri de asediu". **(n. t.)**

[17] Afirmația, reluată de mai multe ori în rapoarte, nu este adevărată şi a fost preluată de la comandamentul rus. Atunci când i s-a încredințat comanda domnitorului Carol, ruşii ar fi dorit desigur ca ea să fie formală, dar din memoriile sale cât şi din documentele epocii reiese abilitatea sa de a comanda efectiv operațiunile militare.

[18] *Şavovskoi*. A. I. Şahovskoi, general-locotenent în armata rusă.

[19] „256 tunuri, G-ral Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877–78*, p. 55". **(n. t.)**

[20] Alexandru al II-lea Nicolaevici (1818–1881), țar al Rusiei (1856–1881). Referire la 29 august, Sfântul Alexandru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi se fixă, lucru straniu, ca oră a atacului, ora 3 după amiază ... E de mirare că atacul să fie hotărât pentru o oră aşa de târzie, care nu ar fi lăsat, în caz de izbândă, armatei ruso-române, timp pentru exploatarea succesului obţinut; ora <aleasă> era cu atât mai nefavorabilă cu cât vremea, în ziua de 11 septembrie – asemenea celei a zilelor precedente – era ploioasă şi ceţoasă, aşa că de la ora 6 după-amiază fu cu neputinţă a se vedea o întindere mai mare din câmpul de bătălie. Din lipsă de comunicaţii telegrafice între cartierul general şi comandamentele aripilor nu se putură lua hotărâri decât după informaţiile verbale. Cât despre ora atacului, probabil că s-a produs o neînţelegere, căci pe când unele unităţi au priceput că ordinul prevedea ca atacul să înceapă la ora 3, altele crezuseră că ele trebuie a se pune în mişcare, la acea oră, din poziţiile pe care le ocupaseră pe timpul duelului de artilerie, poziţii care deşi fuseseră alese cât mai aproape de inamic, erau însă în aşa fel <şi la aşa distanţă> încât soldaţii să fie acoperiţi faţă de focul inamic.

La ora 2¾, focul artileriei deveni mai intens şi la ora 3 trupele române erau deja angajate contra redutelor situate la nord-vest de Grivița. După planul de atac, românii trebuiau să atace dinspre nord şi dinspre est, reduta situată la nord-vest de Grivița – aceea care, la 30 iulie, rezistase tuturor atacurilor ruseşti – pe când o brigadă din corpul IX <rusesc> trebuia să atace aceeaşi redută dinspre sud, din valea Griviţei. Deoarece această brigadă nu a început marşul din bivuacul său decât la ora 3 şi fiindcă acest bivuac era aşezat aşa de departe în spatele dealurilor, încât brigada avea de parcurs 2 000 – 3 000 paşi până la satul Grivița, românii fură singurii care, la ora hotărâtă atacară reduta. Ei formaseră trei coloane de atac din care două aveau câte patru batalioane şi a treia – cea mai din dreapta – trei batalioane[21]. Această din urmă coloană înaintă printr-o râpă, care ducea dinspre nord spre poziţia inamică. În capul râpei ea se lovi de o redută contra căreia se desfăşură primul atac. Dar se văzu acum – cum am spus-o – că şi coloana îşi greşise obiectivul şi că ajunsese în faţa unei redute a cărei existenţă nu fusese cunoscută dinainte[22]. Coloana din centru ţinuse legătura cu cea din dreapta şi numai după ajungerea ei pe platou descoperi că direcţia era greşită[23]; se deplasă deci spre stânga pentru a susţine coloana a treia, dar întârziase atât, încât această din urmă coloană pornise singură la atacul redutei date ca obiectiv[24].

Cu toate că românii s-au mişcat înainte, <au atacat> cu mare bravură şi au ajuns la marginea şanţului <redutei inamice>, nu e de mirare că acest atac izolat a fost respins şi coloana a trebuit să se retragă, suferind pierderi mari. Coloana din centru, care în acest timp se apropiase, susţinu retragerea şi aruncă înainte câteva batalioane în trăgători, care se ţineau la o distanţă de aproape 300 metri de redută şi o băteau cu un foc rar, dar continuu[25]. Coloana din dreapta nu reuşise nici ea în atac şi trebuise să se retragă.

---

[21] „Această coloană, comandată de colonelul A. Gramont, avea ca misiune să protejeze flancul drept, nu să atace". **(n. t.)** Brigada a stat într-un câmp de porumb şi nu a atacat reduta, aşa cum afirmă în mod eronat Hedemann, fapt semnalat de generalul Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 321.

[22] „Reduta No. 2". **(n. t.)**

[23] „Direcţia sa era exactă, dar era altă redută, ca aceea ce se intenţiona a se ataca". **(n. t.)**

[24] „Coloana Ipătescu nu veni deloc spre stânga". **(n. t.)**

[25] „Coloana Ipătescu se retrase în valea Bucovei, de unde nu mai mişcă". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Numai la ora 4¼ brigada rusă trecu prin Grivița și se formă, la apus de acest sat, pentru atacul redutei, atac ce se execută pe la sud, cu două batalioane – din regimentul al 17-lea – în linia întâi, al treilea batalion din acest regiment și regimentul al 18-lea, fiind în rezervă. Batalioanele din linia întâi, ajungând la înălțimea trupelor române, se culcară și deschiseră focul contra redutei, care răspunse, dar nu cu aceeași intensitate ca în timpul atacului de la 30 iulie. Aceasta era în parte din cauza faptului că artileria română urmase infanteria în mișcarea acesteia înainte și deschisese, la o distanță de maximum 700 metri, un foc violent de șrapnele contra redutei ...

... La ora 6¼ seara mă întorsei la locul unde împăratul și marele duce așteptau rezultatul luptei. Prințul Carol sosi tocmai atunci și anunță el însuși nereușita atacului românilor; nici o știre de la aripa stângă[26]. Se hotărî deci a se întrerupe lupta și se trimiseră ordinele diferitelor unități să petreacă noaptea pe pozițiunile actuale. Apoi Majestatea Sa împăratul părăsi câmpul de luptă și se duse în trăsură la Radenița; marele duce rămase însă, cu statul său major, pe teren.

Starea de spirit nu era bună. Era o presiune din cauza decepției ce avuse loc. Se sperase că o reușită a luptei ar fi contrabalansat știrile primite, în ultimele zile, de la marele duce moștenitor[27]. El dădea de știre că fusese atacat, cu forțe superioare, de către Mehmed Ali[28] și că fusese silit a se retrage pe linia Iantrei[29], unde, de altfel, situația sa era așa încât nu mai era primejdie.

Abia pe la orele 9 seara Marele Duce află de reușita atacului rusesc contra redutei de la nord-vest de Grivița. Focul de infanterie ținuse vreo oră și jumătate și rezerva rusească apropiindu-se îndeajuns de cele două batalioane din al 17-lea regiment, acestea – împreună cu un batalion de trăgători români[30] ce înainta dinspre nord – dădură asaltul și aceste trei batalioane reușiră a lua <reduta>. Colonelul Schluter, comandantul regimentului 17, căzu în timpul atacului; batalionul românesc cuceri un drapel; în redută se găsiră trei tunuri, care au fost făcute neîntrebuințabile, luându-li-se culatele[31][...]

La români erau mai mulți morți cu răniți și aceasta din cauza faptului că în urma atacurilor respinse nu se putură ridica răniții, care fură omorâți de turci. Românii *declară că au găsit după atacul reușit trupurile* răniților tăiate în două de dușman.

[...] În noaptea de 12 spre 13 <septembrie>, turcii încercaseră de asemenea să recucerească reduta de la Grivița, dar atacul lor fu respins; la fel se întâmplă cu atacul ce întreprinseră turcii, în după-amiaza de 14, contra pozițiilor românești.

---

[26] „Legăturile erau proaste". **(n. t.)**

[27] Alexander Alexandrovici Romanov (1845–1894), fiul țarului Alexandru II al Rusiei și al Mariei Alexandrovna, mare duce și moștenitor al tronului în 1865, după moartea fratelui său, Nicolae. În 1881 devine țar al Rusiei sub numele de Alexandru III.

[28] Müşir Mehmed Ali paşa (1827–1878), general otoman de origine germană, născut Ludwig Karl Friedrich Detroit la Brandenburg, cunoscut și sub numele de Karl Detroy, a condus operațiunile de pe râul Lom (august – septembrie) 1877; spre sfârșitul conflictului a fost înlocuit cu Suleiman paşa; a participat la Congresul de pace de la Berlin.

[29] Râu în Bulgaria, afluent al Dunării.

[30] „În realitate au fost 4 batalioane rusești și unități din Batalionul 2 Vânători, 14 și 16 dorobanți și 5 linie (*Memoriile Regelui Carol*, 30 August)". **(n. t.)**

[31] Închizătoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

O consfătuire avu loc, la 14, între Majestatea Sa Împăratul, Marele Duce Nicolae, generalul Zotov, generalul Nepokoitcițky[32], generalul Levițki[33] și șeful artileriei armatei, prințul Massalsky[34]. Ea fu urmată, după plecarea Împăratului, de o nouă consfătuire – care ținu două ore – între persoanele sus-numite și prințul Carol al României, consfătuire care se continuă și a doua zi, în prezența prințului Imeritinsky și a generalului Skobelev. Se hotărî să țină strict în defensivă în fața Plevnei, să se respingă, în măsura posibilului, atacurile turcești, să se încercuiască pozițiile dușmanului de către cavalerie și astfel să se taie orice aprovizionare pe drumurile dinspre apus.

Totuși se socoti prielnic a pune mâna pe reduta, menționată așa de des, de la nord-vest de Grivița, reduta deja cucerită (nr. 1) fiind aproape fără importanță, deoarece turcii o țineau sub focul lor așa că nu s-a putut înzestra cu artilerie[35] și nu s-au putut folosi cele trei tunuri (ce fuseseră cucerite cu reduta) căci nu se putură găsi închizătoarele luate.

Românii primiră misiunea de a se apropia de redută prin lucrări de sapă și, când acestea vor fi destul de înaintate, să încerce un asalt contra redutei [...] Trupele trebuiau să se întărească în pozițiile ce ocupau [...]

Turcii au făcut, în mai multe rânduri, ieșiri contra lucrărilor românilor, dar fără succes. Ieri după-amiază românii au încercat, la rândul lor, un atac contra redutei, de asemenea fără rezultat ...

În anturajul marelui duce spiritele sunt favorabile unei campanii de iarnă, cu scopul de a ocupa Constantinopolul înainte de a face pace. Se crede că odată ajutoarele sosite, se va putea bate întâi Osman Pașa[36], la Plevna, apoi Mehmet Ali spre est și în urmă se va putea trece Balcanii și cantona trupele în regiuni mai bogate și mai ales locuite.

<Raportul > V

Gorni Studen, 9 octomvrie 1877

[...] După spusele dezertorilor armatei de la Plevna, din care se aduc mulți în fiecare zi, starea sufletească a armatei turcești nu e bună. Lipsește hrana, sunt mulți răniți și bolnavi în oraș și îmbrăcămintea și în special încălțămintea soldaților e în stare rea. De aceea se speră ca armata rusă, printr-o acțiune completă, să poată constrânge armata turcă să se predea, fie să încerce o străpungere a poziției ruseşti.

---

[32] Artur Adamovici Nepokoicițki, general, șeful statului-major al armatei active ruse.

[33] Kazimir Vasilievici Levițki (1835–1890), general-maior, adjunct al șefului de Stat Major al armatei ruse.

[34] Prințul Masalsky, comandant al artileriei ruse.

[35] „Ulterior s-a pus o secție de artilerie în ea". **(n. t.)**

[36] Osman Nuri pașa (1832–1900), cunoscut și sub numele de Gazi pașa, feldmareșal, comandantul trupelor otomane în războiul din 1877–1878. După înfrângerea trupelor otomane, în decembrie 1877, n-a avut de ales decât să capituleze și a predat sabia colonelului român Mihail Cerchez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În prevederea acestei din urmă eventualități se caută, după indicațiile generalului Totleben[37], a se stabili o poziție strategică încât să se poată avea siguranța de a împiedica armata turcă să scape [...]

[...] Zilele din urmă au fost extreme de neplăcute cu ploaie și vânt rece; tot ce e în cort e saturat de umezeală, cu toate că nu lasă să străbată ploaia. A fost aproape cu neputință a ține un condei în mână și a lucra; nu se poate nici umbla spre a te încălzi, căci după o zi de ploaie, drumurile sunt desfundate și așa de lunecoase încât te aștepți să cazi la fiecare pas ...

<Raportul > VI

Copenhaga, 22 martie 1878

[...] Între această armată <rusă> și țara inamică <Turcia> se întinde România, al cărei guvern, convins că țara va fi desigur atinsă de operațiile unui eventual război, luase deja, chiar înaintea mobilizării armatei ruseşti, măsuri pentru a lua parte la luptă, concentrând armata sa în luna octombrie sub pretextul marilor manevre și ținând-o pe picior de război.

Partea din armata română care se găsea astfel sub arme cuprindea două categorii: armata regulată și miliția[38]; armata regulată cuprindea:

8 regimente de infanterie de linie, a câte două batalioane.

4 batalioane de vânători

2 regimente de cavalerie și

4 regimente de artilerie, a câte 7 baterii[39].

Țara e împărțită în 33 regiuni[40], fiecare dând câte un batalion de infanterie și un escadron de cavalerie de miliție, aceste unități fiind adunate după nevoie[41] în regimente. Din contingentul anual de recruți se dă o parte armatei regulate, alta miliției, în care soldații primesc o instrucție de cincisprezece zile; ei sunt chemați apoi, în fiecare lună, în patru schimburi – pentru a sluji o săptămână în jandarmerie[42]. Pe lângă aceasta, miliția poate fi chemată sub drapel de două ori pe an pentru câte cincisprezece zile. Efectivul batalioanelor de miliție – dorobanți – și a escadroanelor de miliție – călărași – depinde de regiune și poate să varieze în timp de pace, în ceea ce privește escadroanele, de pildă, de la 350 la 670 de oameni; efectivul unui batalion de linie sau de miliție este în timp de război de

---

[37] Eduard Ivanovici Totleben (1818–1884) general rus de origine germană din zona baltică, însărcinat cu fortificarea și construcția de șanțuri de apărare, participant la războiul Crimeii la luptele de la Sevastopol și la luptele de la Plevna din 1877. După război a fost guvernator al Basarabiei și Novorusiei.

[38] „Sub numele de miliții autorul înțelege teritorialii (schimbașii)". **(n. t.)**

[39] „Erau a câte 6 baterii și nu 7". **(n. t.)**

[40] „Județe". **(n. t.)**

[41] „Nu după nevoie ci organic". **(n. t.)**

[42] „Serviciul administrativ și paza graniței". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

800 oameni. Fiecare regiment de artilerie are o baterie călăreață; în caz de formare de brigăzi de cavalerie, aceste baterii sunt afectate lor. Partea mai însemnată a armatei române a fost concentrată lângă Calafat, în fața Vidinului, deoarece guvernul român, hotărându-se de la început a coopera la acțiunea rusească, căuta în acest scop o alianță ofensivă și defensivă cu această putere. Totuși nu s-a încheiat un asemenea tratat între Rusia și România decât după declarația de război, atunci când marșul rușilor prin România începuse deja și cum se va vedea mai departe, după primele lupte dintre ruși și turci[43]. România își proclamase deja neatârnarea la 12 mai[44] și se găsea astfel, de fapt, în război cu Turcia, din acea zi.

[...] Turcii făcuseră o mare greșeală neocupând acest pod[45], ceea ce ar fi tăiat comunicațiile cu calea ferată. Și deși România, în acel moment, nu declarase încă război Turciei, starea de spirit a guvernului său era destul de cunoscută spre a îngădui turcilor a-și înainta trupele în această țară.

[...] Turcii făcuseră o greșeală asemenea la aripa opusă a poziției lor.

Vidinul, unde era întrunit un corp de armată turcesc comandat de Osman Paşa, este dominat de Calafat, oraș de pe malul stâng al Dunării. Era deci în interesul turcilor a încerca să ia Calafatul printr-o lovitură și a-l întări, spre a feri Vidinul contra oricărui atac. Ei nu luară această precauțiune și, cum s-a văzut mai sus, românii se grăbiră a pune stăpânire pe Calafat, concentrând acolo o mare parte din armata lor.

[...] În fine, guvernul rus începu tratative cu guvernul român <după a doua bătălie de la Plevna> pentru a stabili cooperarea trupelor românești cu cele rusești și încă din 5 august sosi de la Turnu <Măgurele> o divizie românească având un efectiv de 13 batalioane, 3 regimente de cavalerie și 5 baterii[46]; 2 regimente – 4 batalioane – fură lăsate ca garnizoană la Nicopole, pe când restul diviziei fu îndreptat spre Plevna și așezat la dreapta Corpului IX armată, cavaleria românească însărcinându-se cu supravegherea terenului la nord de Plevna și în lungul Vitului [...]

Spre sfârșitul lunii august, când românii trimiseră încă două divizii în Bulgaria, se folosiră de un pod aruncat la Corabia, pod ce fu mișcat la Nicopole, astfel că, cu începere de la începutul lunii septembrie, toate aprovizionările armatei române au putut fi transportate de la Turnu <Măgurele> prin Nicopole la Verbița, unde se află cartierul lor general [...]

Înaltul comandament rus care impusese până la începutul lunii septembrie ca diferitele corpuri să se țină în defensivă, credea acum că sosise ceasul pentru reluarea ofensivei împotriva Plevnei, dat fiind că armata română, cele două noi divizii <ruseşti> și brigada a 3-a de trăgători adusese atâtea trupe proaspete încât superioritatea numerică nu putea fi decât de partea rușilor.

---

[43] „Este o eroare căci nici o acțiune nu avusese loc la 4/16 aprilie, data semnalării convențiilor". **(n. t.)** Într-adevăr, Rusia declarase război Imperiului Otoman la 12 /24 aprilie 1877.

[44] Independența României a fost proclamată la 9/21 mai 1877, actul fiind semnat a doua zi de principele Carol.

[45] Este vorba despre podul de peste Prut din satul Barboși, com. Hoceni, jud. Vaslui.

[46] „Divizia 4-a". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prințul Carol al României, care sosise, la 28 august, la marele cartier rusesc, aducând vestea că celelalte două divizii românești au trecut Dunărea la Corabia, primi la 3 septembrie, comandamentul armatei ruso-române strânse în fața Plevnei, al cărei șef de stat-major fu numit generalul Zotov, își stabili, în aceeași zi cartierul general la Poradim[47].

[...] Comandamentul de căpetenie rus pregătea acum un atac în stil mare asupra Plevnei. Marele cartier general propriu-zis fu așezat la Ceaus-Mahle[48], la 4 septembrie; la Radenița, la 5 și la Poradim, la 10, pentru ca operațiile, care nominal trebuiau să fie conduse de prințul României, să poată fi <conduse> de însuși marele duce – și de împărat[49].

[...] La nord de șoseaua bulgarilor se afla armata română care avea 2 divizii în linia întâi și o divizie în linia a doua, adică 42 batalioane și 18 baterii a 6 tunuri.

[...] Din cavalerie, 4 regimente românești, 3 regimente din corpul IX și al 8-lea regiment de husari, cu o baterie călăreață română și 2 rusești – 23 guri de foc – totul sub ordinele generalului Lascarev[50], fură trimise prin Riben[51] pe malul stâng al Vitului, pentru a acționa în spatele dușmanului. Restul cavaleriei românești – 5 regimente cu 2 baterii – acoperea aripa dreaptă a pozițiilor românești.

[...] Turcii au întrebuințat vremea de la 31 iulie spre a întări pozițiile lor prin bateriile construite mai ales spre est și spre sud.

În afară de marea redută dela Grivița, care cu ocazia ultimului atac rezistă bine tuturor încercărilor generalului Krüdener, la sud de șosea se vedeau 4 redute pe două rânduri, legate între ele prin tranșee.

[...] Toate aceste lucruri fuseseră executate fără a fi tulburate de ruși și, în realitate, numai recunoașterile făcute cu puțin timp înainte de atac făcură ca rușii să aibă cunoștință de locul diferitelor lucrări; ei le însemnau pe o schiță a regiunii, făcută în grabă de topografii armatei. Această hartă, care a fost distribuită statelor-majore, fu socotită așa de exactă încât șeful de stat-major al diviziei a 3-a române fu înlocuit, când raportă că în afară de reduta de la Grivița se construise alta, observând că nu era însemnată pe hartă[52]. La luarea măsurilor pentru atac nu se ținu seamă de această informație.

[...] Artileria puse astfel în lucru 5 baterii – 30 tunuri – pe aceleași locuri unde se așezase în ziua de 30 iulie artileria corpului IX [...]

Riposta turcă a fost puternică; pierderile erau minime de ambele părți și redutele turcești nu fură stricate de bombardament.

În noaptea de 7 spre 8 <septembrie> românii au luat în stăpânire câteva tranșee înaintate, la nord de redutele de la Griviția[53].

---

[47] „E adevărat că Domnitorul a sosit la 16/28 august la Gorni Studen, de acolo s-a întors însă în țară și nu și-a luat reședința la Poradim decât la 21 august/2 septembrie (vezi *Memoriile Regelui Carol I*)". **(n. t.)** Poradim este un oraș în nord-vestul Bulgariei.

[48] *Ceauș-Mahale*, localitate în Bulgaria.

[49] „Marele Duce a stat, în gazdă, la domnitor în zilele de 27–30 august (8–11 septembrie), *Memoriile Regelui Carol I*". **(n. t.)**

[50] Alexandr Grigorievici Laskarev.

[51] Vezi nota 11.

[52] „Șeful de Stat Major al diviziei nu a fost înlocuit". **(n. t.)**

[53] „E o confuzie cu atacul de la 27 august/8 septembrie". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

[...] <A doua zi> se dădu ordin a se continua această canonadă timp de mai multe zile şi, în acest scop, de a pune cât mai multe baterii în poziţie şi de a le aşeza cât mai aproape cu putinţă de inamic. Aceasta avu loc deja în după-amiaza zilei de 8 <septembrie>, când s-a văzut infanteria română înaintând, în bună ordine, spre reduta Griviţa şi săpându-şi imediat tranşee. După aceasta, bateriile româneşti, acoperite de focul trăgătorilor, înaintară la pas şi luară poziţie pe dealurile depărtate la 1 200 metri de redută.

[...] Noaptea de 8 spre 9 <septembrie> fu relativ calmă; numai lovituri rare au fost trase de bateriile ruseşti; turcii nu răspundeau. La începutul nopţii, se auzi, timp de o jumătate de ceas, în direcţia redutei Griviţa, un violent foc de puşcă datorat unei recunoaşteri pe care o făceau românii lângă acel loc[54] [...] Românii puseseră 14 baterii de foc în ziua de 9 <septembrie>.

[...] Tot atunci se făcu o deplasare de trupe spre stânga, astfel că ocupară poziţiile până la Griviţa – inclusiv.

[...[La 10 septembrie românii aveau toată artileria lor – 18 baterii – în poziţie.

[...] Într-un consiliu de război s-a hotărât ca atacul să se dea a doua zi – onomastica împăratului – la ora 3 după amiază, cu toate că nu se reuşise a se reduce la tăcere nici una din bateriile turceşti. Pe de o parte, bombardamentul a consumat multă muniţie, iar pe de alta era a opta zi de când trupele erau pe poziţie fără corturi şi în fine se credea că superioritatea numerică era o garanţie de succes.

Atacul trebuia să fie pornit simultan pe toată întinderea frontului, armata română şi 1-a brigadă din a 5-a divizie trebuind a înainta contra redutei Griviţa, corpul IV şi divizia 31 contra redutelor din centru şi detaşamentul prinţului Imeretinsky contra redutelor de la Crişin.

În ziua de 11 septembrie vremea era rea, o ceaţă deasă acoperea pământul, din când în când ploua, aerul era greu aşa că fumul rămânea jos şi împiedica a se vedea părţile mai îndepărtate ale câmpului de bătălie.

Nu exista comunicaţie telegrafică între locul unde se afla marele cartier general şi cele două aripi; era deci cu neputinţă pentru înaltul comandament a conduce lupta. La aripa dreaptă, armata română construise o linie telegrafică militară între marele cartier român şi diviziile din prima linie.

„La ora 11 dimineaţa se celebră un serviciu divin cu ocazia onomasticii împăratului, la care au asistat împăratul, prinţul României şi marele duce Nicolae, cu suitele lor; la dejunul care urmă, marele duce închină un toast pentru împărat, care mulţumi închinând un toast pentru cele două armate aliate, care trebuiau să-şi verse sângele, în acea zi, împreună, pentru o cauză sfântă" – extras din raportul prinţului României[55].

[...] La ora 2¾, focul artileriei ruseşti a crescut mult ca intensitate şi, chiar de la ora 3, trupele române erau angajate contra redutei de la nord-vest de Griviţa. Planul prevedea că românii trebuiau să atace această redută dinspre nord şi dinspre

---

[54] „Nu se găseşte nicăieri menţionarea unei asemenea recunoaşteri. E probabil vorba de încercarea turcilor de a relua tranşeele luate de ai noştri la 27august/8 septembrie (*Memoriile Regelui Carol I.*" **(n. t.)**

[55] „Nu se cunosc aceste rapoarte ale prinţului Carol". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

est, pe când o brigadă din corpul IX <rus> trebuia să înainteze din satul Griviţa spre a ataca reduta dinspre sud. Deoarece această brigadă nu pleca din bivuacurile ei, situate la 1 600 – 2 400 metri de satul Griviţa, decât la ora 3, pe când românii începuseră mai devreme înaintarea lor, înţelegând, fără îndoială, că ordinul prevedea că lupta propriu-zisă să înceapă la acea oră, românii dădură deci singuri primul atac.

Ei înaintară pe trei coloane, din cari două erau formate din câte 4 batalioane, iar a treia, cea din dreapta, din 3 batalioane. Toate trei aveau ca misiune de a ataca reduta de la Griviţa, despre care s-a vorbit atât. Când coloana numită în urmă, ce înainta pe o râpă care ducea dinspre nord spre poziţia duşmană, sosi pe platou, se găsi în faţa unei redute turceşti, faţă de care se desfăşură pentru atac; s-a observat atunci că şi coloana îşi greşise obiectivul, existenţa acestei redute nefiind cunoscută dinainte. Auzind împuşcături, coloana din mijloc se îndreptă spre coloana din dreapta; dar băgând seama de eroarea sa, ea se îndreptă din nou spre stânga pentru a merge în ajutorul coloanei ce opera în acea parte; ea întârziase atât încât nu a putut lua parte la primul atac contra redutei de la Griviţa. Deci în loc de un atac concentric şi simultan al celor trei coloane contra aceleiaşi redute, avură loc două atacuri izolate, făcute de două coloane, fiecare asupra unei redute deosebite.

Coloana din stânga înaintă cu multă bravură şi ajunse la marginea şanţului; dar acolo fu copleşită de focul advers şi trebui să se retragă în grabă, deoarece suferise pierderi grele. Ea fu susţinută de coloana din mijloc care atunci trimise înainte câteva batalioane de trăgători[56]; acestea se ţineau la o distanţă de aproape 350 metri de redută pe care o băteau cu un foc rar şi continuu. Două companii din trupele ce se retrăgeau se adunară după un deal, la sud de redută şi deschideau de acolo focul contra ei.

Coloana din dreapta a trebuit să se retragă şi astfel primul atac român fu respins.

Artileria română, care urmase mişcarea infanteriei şi se apropiase la 6–700 metri de redută, a ajutat, prin focul său, infanteria română şi i-a îngăduit a se aduna din nou.

Această luptă era terminată la ora 4.

La ora 4 ¼, brigada rusă – regimentele 17 şi 18 – trecuse de Griviţa, de unde urmă spre apus valea cu acelaşi nume, până ce ajunse la sud de redută; se desfăşură pentru atac cu două batalioane din regimentul 17 în linia întâi şi restul în rezervă. Linia întâi înaintă în ordine desfăşurată până ce fu la înălţimea trupelor române; acolo se culcă şi deschise, spre a fixa pe inamic, un foc de trăgători contra redutei, care răspunse viu, dar mult mai puţin violent ca la 30 iulie, probabil fiindcă garnizoana era supărată de focul bateriilor româneşti, cari continuau a bate reduta cu şrapnele. Acest foc de trăgători ţinu cam o oră şi jumătate, până ce sosiră rezervele. Cu toate că era deja noapte ruşii înaintară şi trupe proaspete româneşti atacară şi ele din nord, având reduta ca obiectiv; aceasta fu luată la ora 7, mai ales de cele două batalioane ale regimentului 17 şi de un batalion de vânători români; se luară trei tunuri şi un steag.

[...] Ştirea celor două succese parţiale <luarea Griviţei şi a redutelor de la Crişin> nu sosi la marele cartier decât în timpul nopţii; seara se primise numai un

[56] „Inexact, ca toată descrierea acestei lupte". **(n. t,)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

raport verbal de la prințul Carol asupra insuccesului primului atac contra redutei Griviția și nu se știa nimic despre ceea ce s-a petrecut pe tot restul liniei de luptă. Împăratul, care fusese pe câmpul de luptă toată ziua, se întorsese cu trăsura la Radeniția, iar marele duce dădu diferitelor corpuri ordinul de a întrerupe lupta și de a petrece noaptea pe pozițiile pe care se aflau.

Victoriile dobândite nu erau hotărâtoare. Reduta de lângă Griviția ce se luase era dominată de cea situată în urma ei, așa că era cu neputință a se pune tunuri în ea [...][57].

Pentru armata turcă atacul pe la sud era cel mai primejdios, căci rușii înaintând pe acolo amenințau linia de retragere [...]

În noaptea de 12 spre 13 <septembrie>, turcii încercaseră două atacuri contra redutei Griviția, dar fură respinși. În zilele de 13 și 14 bateriile rușești traseră asupra Plevnei toată ziua; turcii nu răspunseră decât în seara de 14, îndreptând un foc violent contra redutei Griviția, pe care o atacaseră mai târziu; ei fură respinși, rezervele rușești și românești sosind în ajutorul redutei.

[...] Faptul că la români numărul morților e mai mare ca acel al răniților, provine din faptul că în urma atacurilor respinse nu se putură aduce înapoi răniții. Se raportează, că după cucerirea definitivă a redutei, românii, găsiseră trupuri de-ale răniților lor tăiate în două.

[...] Înaltul comandament trebui să recunoască atunci că atât atacurile anterioare cât și ultimul, cel mult mai important, nu au fost pregătite destul și executarea lor nu fusese destul de judicioasă. Probabil nu s-a ținut contactul destul de strâns cu inamicul spre a fi la curent cu schimbările ce se făceau în forțele acestuia și în pozițiile sale. Nu se încercase a se tăia comunicațiile dușmanului cu spatele său, cu ajutorul marilor detașamente de cavalerie și, în sfârșit, atacând pe un front prea întins, era cu neputință de a avea forțele necesare pentru un atac „à fond" asupra zonelor importante din punctul de vedere tactic. Din măsurile luate de Osman pașa reiese de asemenea destul de clar pe ce punct ar fi trebuit a se da atacul principal; el apăra, e adevărat, toată poziția sa, dar pierderea redutei Griviția nu-l îngrijora atât cât mișcarea din sud a generalului Skobelev.

[...] Într-un consiliu de război, ținut la 14 septembrie, s-a hotărât să se rămână în defensivă și să se întărească pozițiile pe care le ocupau trupele, ca să poată rezista astfel eventualelor atacuri turcești; se arăta că era totuși de dorit a se lua cealaltă redută la nord-vest de Griviția, posesiunea redutei deja cucerite fiind aproape fără interes, căci <turcii o dominau și> trăgeau asupra oricui se arăta.

Românii fură însărcinați a înainta prin apropieri succesive și astfel odată ajunși destul de aproape de redută, să încerce un asalt asupra redutei.

[...] Marele Cartier fu mutat la 17 <septembrie>, la Gorni Studen și prințul Carol își stabili din nou cartierul său general la Poradim[58] ...

Lucrările <de apropiere> ale românilor progresau iute și dădeau loc la mai multe acțiuni neînsemnate; la 17 dimineața spre pildă, turcii încercară a-i împiedica la lucru; la 18 după-amiază, românii încercară un atac asupra redutei nr. 2. Se

[57] „Totuși se puseră tunuri acolo în cursul lunii septembrie". **(n. t.)**

[58] „Nu l-a mutat niciodată de la Poradim". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

hotărâseră la aceasta fiindcă aflaseră de la bulgari că turcii o părăsiseră; ei atacară din nou în dimineaţa de 24[59].

[...] Nu se poate spune că învestirea Plevnei era completă. Corpul de cavalerie relativ puternic, care era adunat în regiunea de la sud-vest de Plevna, unde terenul, cel mai adesea se prezintă bine pentru întrebuinţarea acestei arme, nu fu condus în chip mulţumitor.

[...] La nordul acestei şosele <de la Plevna la Bulgăreni> la aproximativ un kilometru la vest de Grivița, erau amplasate 10 tunuri de 9 – adică 8 piese ale corpului IX şi 2 româneşti[60].

[...] La aripa dreaptă, Generalul Cernat[61], cu corpul român.

Comunicaţii acoperite fuseseră construite între satul Grivița şi reduta nr. 1 – Abdul Kerim[62]; de asemenea între aceasta şi valea situată la nord de redutele nr. 1 şi nr. 2. Plecând din reduta nr. 1 tranşee – paralele – trei la număr, ajungeau până la 70 paşi de reduta nr. 2. Unghiurile occidentale ale celor două redute erau legate între ele printr-o comunicaţie acoperită faţă de focul de la est; ea era totuşi neîntrebuinţabilă pentru ambii adversari, fiind bătută de ambele redute. Din reduta nr. 1 un tranşeu se îndrepta spre vest. La aproape 1 200 metri la est de reduta nr. 1 se despărţea, din comunicaţia acoperită, o altă ramură având direcţia vest–nord–est, făcând faţă redutei nr. 2 şi conţinând 3 baterii, fiecare a 6 tunuri de 9, depărtate la 8 la 900 metri de ultima redută. La nord de această redută, se construiseră paralele şi apropieri până la o distanţă de aproape 300 metri de aceasta. La nordul lagărului turc întărit, zis fortul Bucova, era de asemenea o paralelă. În nordul văii aflată la nord de redutele nr. 1 şi nr. 2, se construise fortul Alexandru, blindat pentru 15 tunuri de 24, din cari 6 erau în baterie. La 4–500 metri la sud de acest fort, se află o lunetă pentru infanterie care domină valea. La 400 la apus de fortul Alexandru, se află o baterie de 8 tunuri de 9; ea forma aripa dreaptă a poziţiei din lungul acestei creste.

La un kilometru la vest de Vărbiţa, se afla un adăpost pentru un batalion şi 12 tunuri, din care 6 erau în baterie şi la 800 metri mai departe spre nord-vest, o lunetă care domina valea Calinovăţ[63]. De cealaltă parte a acestei văi se găsea o altă lunetă şi o redută aşezată mai sus pe dealul în spatele căruia trece drumul spre Brăsleaniţa[64]. În sfârşit se construise un fort la Riben.

---

[59] „Nici un izvor nu semnalează acest atac care nu a avut loc". **(n. t.)**

[60] „Tragerea artileriei noastre fiind mult mai exactă, ruşii au cerut şi li s-a dat o secţie de artilerie care să regleze tragerea lor. (*Istoricul de mai mulţi ofiţeri*, p. 426)". **(n. t.)**

[61] Alexandru Cernat (1828–1893), general de brigadă, comandant al Diviziei 3 Infanterie ministru de război (2 aprilie–19 august 1877), calitate în care, la 6 aprilie a decretat mobilizarea armatei şi a decis apărarea frontierei de sud a ţării de atacurile otomane, comandantul operaţiunilor armatei române (din 23 august 1877).

[62] Abdülkerim Nadir Pasha (1807–1883), comandant otoman, participant la războiul Crimeii şi comandantul unei divizii turceşti la Dunăre în 1877.

[63] Ostrov pe Dunăre, în suprafaţă de 12 ha, situat în aval de intrarea Dunării în România. Insula şi luciul apei fac parte din Parcul natural Porţile de Fier.

[64] Sat, regiunea Plevna, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Colonelul C. Angelescu[65], comandantul diviziei a 4-a[66], avea o brigadă în redută, în drumurile acoperite şi în paralele de la sud şi est de reduta nr. 1 şi o brigadă la bivuac la capătul de est a văii de la nord de redute. Colonelul A. Angelescu[67], comandantul diviziei a 3-a, avea o brigadă în valea între fortul Alexandru şi redute; avanposturile sale erau cu un kilometru înainte în paralele şi tranşee, având aripa dreaptă în faţa fortului Bucov; cealaltă brigadă a sa era aşezată înapoia fortului Alexandru, având însă un batalion în luneta aşezată pe povârniş mai jos.

Colonelul Cerchez, şeful diviziei de rezervă, avea o brigadă în forturile Bârbiţaşi, Calinovăţ şi, în tabăra de la Bârbiţaşi, 2 brigăzi în rezervă la est de acest sat. La Riben se aflau 1 regiment de infanterie, 8 regimente de cavalerie[68] şi 2 baterii călăreţe.

[...] În faţa Plevnei, procedeul de atac fu cu totul schimbat după recunoaşterea făcută la începutul lunii octombrie de marele duce Nicolae, menţionată mai sus. Se căuta acum a se încercui complet armata lui Osman paşa; în acelaşi timp se căuta a se restrânge succesiv cercul bateriilor care băteau poziţiile turceşti[69].

[...] La aripa dreaptă, la 18 octombrie, românii dăduseră din nou asalt asupra redutei nr. 2; ei pătrunseră chiar în ea, dar fură respinşi.

---

[65] De fapt este vorba despre colonelul Alexandru Angelescu, comandantul regimentelor 2 şi 4 Artilerie şi al diviziilor 2 şi 4 Infanterie.

[66] „Eroare: Colonelul A. Angelescu comanda Divizia 4-a". **(n. t.)**

[67] „Colonelul G. Angelescu comanda Divizia 3-a". **(n. t.)** Gheorghe Angelescu (1839–1915), militar şi politician român, ministru de Război (ianuarie–august 1882). În fost calitate de general a comandat „Divizia Activă Dobrogea" (devenită în 1903 Divizia 9 Infanterie) prima mare unitate militară din Dobrogea după intrarea provinciei în teritoriul României.

[68] „Ruse şi române". **(n. t.)**

[69] „Lucru preconizat de domnitor încă de mai înainte". **(n. t.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Nu deţinem nici un fel de date biografice despre sergentul major finlandez Lemminkäinen. Din foarte scurtele sale însemnări de jurnal, ce cuprind perioada 14 septembrie–9 octombrie 1877, aflăm că în acest interval, împreună cu compania sa, s-a deplasat de la Tighina la Zimnicea, trecând prin Chişinău, Comeşti, sat la graniţa dintre Moldova şi Basarabia, apoi prin Iaşi, Brăila, Bucureşti. Singurul oraş în care a zăbovit ceva mai mult (3 zile) a fost Iaşi, unde a şi fost încartiruit în imediata apropiere. Aici a remarcat grădinile frumoase, străzile curate şi bine întreţinute şi trăsurile elegante, dar şi spectacolul pitoresc oferit de ţiganii cu ursul, care au fost prezenţi în mai multe ori în tabăra rusă. La Ziminicea a venit în inspecţie principele României, Carol I, însoţit de mareşalul rus Iosif Vladimirovici Romeiko-Gurko.

Însemnările sergentului major Lemminkäinen privind scurta perioadă petrecută pe teritoriul României au văzut lumina tiparului în 1881 la Helsingfors, Imprimeria G. W. Edlund, 1881, ele fiind traduse la noi de Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 147–149.

SERGENT MAJOR LEMMINKÄINEN

Jurnalul sergentului-major Lemminkäinen 1877–1878[1]

La 14 septembrie sosirăm în Bender (Tighina)[2], localitate cunoscută nouă prin luptele viteazului rege Carol XII al Suediei[3]. Oraşul are o poziţie caracteristică, în josul puternicei sale cetăţi curge Nistrul. La 15 septembrie

[1] „Helsingfors, Imprimeria G. W. Edlund, 1881". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 147–149. (Ortografia a fost actualizată conform D.O.O.M 2005, n.r.)

[2] Azi municipiu în Republica Moldova, situată la 61 km sud-est de Chişinău.

[3] „Lupte la cari luaseră parte numeroşi finlandezi, care pe vremea aceea făceau parte din regatul Suediei". **(n. t.)** Carol XII al Suediei (1682–1718), rege al Suediei (1697–1718), angajat într-o serie de bătălii cunoscute sub numele de Marele război nordic, început în 1700 cu spectaculoasa victorie a regelui asupra ţarului Petru cel Mare al Rusiei la Narva, oraş baltic de importanţă strategică. Timp de nouă ani, Carol a condus campanii epuizante împotriva unui inamic mai puţin important, lăsându-i timp lui Petru să-şi facă o armată modernă şi să creeze marina militară a Rusiei. Rezultatul a fost bătălia hotărâtoare de la Poltava, din 28 iunie 1709, când armata suedezilor a fost înfrântă şi Carol al XII-lea a fost silit să se refugieze umilit în teritoriile periferice ale Imperiului Otoman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ajunserăm la Chişinău. Aci am stat mai multe zile, locuiam în corturile noastre aşezate în împrejurimile oraşului. Ne-am putut desfăta în voie cu cele mai bune şi mai ieftine fructe din sudul Europei, rodul acestui pământ, mai ales cu struguri şi pepeni ... Noaptea se auzea fără încetare lătratul a mai multe sute de câini ... La 21 septembrie ..., ora 9, plecarăm cu trenul, iar la 22 septembrie, ora 8, sosirăm la Corneşti[4], unde am rămas şase ceasuri. Apoi ne continuarăm drumul cu trenul până la Ungheni[5], graniţa dintre Rusia şi România [...] După o oprire de 40 minute, trecurăm Prutul şi în curând coborârăm în gara Iaşi. Lagărul[6] nostru se afla pe un deal lângă oraş. La 23 septembrie, ora 9, se făcu S<fân>ta Liturghie în tabără. După aceea ne plimbarăm în grădinile frumoase şi pe străzile asfaltate ale Iaşului. Ni se păru că erau cam mulţi evrei în acest oraş. Trăsurile de oraş erau foarte elegante, trase de doi cai şi cu caprele învelite cu postav roş. Neavând numere, ai fi putut crede că erau trăsurile vreunui bogătaş. Ţigani cu ursul, care au aici dreptul să circule în voie, au venit în dese rânduri la tabăra noastră. [...]

Iaşii se întind în jurul unei văi frumoase, pe o muchie de deal. Locuitorii sunt o fire blajină. La 26 septembrie am părăsit cu trenul Iaşii, spre a trece Siretul, la 27 ne aflam în Brăila, pe malul Dunării [...], la 28 în Ploieşti [...] şi în aceeaşi zi, la ora 12 ½, în Bucureşti.

Capitala României este frumoasă şi bine clădită, dar n-am avut dreptul s-o vizităm, fiind siliţi să rămânem în locul unde s-a oprit trenul. Din fericire se află acolo o fabrică cu lucrătoare care prânzeau pe iarbă. Cum soldaţii aveau trompete şi armonici, ne-am pus pe joc. Nu ne putem înţelege cu fetele, dar ele surâdeau, cum se surâde de obicei la joc [...]

După o noapte în tren, am ajuns, la 29 septembrie, în Frăţeşti[7] [...] Ne simţeam înţepeniţi după 17 zile şi nopţi în tren. Ne-am scos efectele din tren şi ne-am aşezat corturile în marginea satului [...] Vremea era frumoasă şi vederea spre Dunăre minunată. Aci am auzit prima oară zgomotul tunului. La 30 septembrie am început un marş lung şi foarte greu din cauza arşiţei şi a căldurii istovitoare. Cu raniţa plină în spinare, înaintăm, ca nişte cămile, prin ogoare nesfârşite de porumb, uscaţi de sete, căci nu găseam apă nicărei. Nu eram obişnuiţi cu marşuri pe astfel de căldură. Mergeam spre vest, de-a lungul Dunării, dar aşa departe de fluviu că nu-l puteam măcar zări. La 1 octombrie, ora 6, pornirăm din nou marşul. Am mers nouă ceasuri, chinuiţi de sete şi arşi de soare, până am ajuns în satul Bragadiru[8], unde ne-am întins corturile lângă fluviu şi ne-am scăldat până noaptea. La 2 octombrie, ora 6, am plecat la Zimnicea. Sosiţi acolo la ora 3, ne-am întins corturile pe o insulă. Liniştea nopţii era tulburată de o sumedenie de sunete: lătratul câinilor, cântecul cocoşilor şi tunurile de la Plevna. La 3 octombrie am plecat de pe insulă şi ne-am îndreptat spre podul pe care urma să trecem Dunărea. [...]

---

[4] Sat, com., raion Ungheni, Republica Moldova.
[5] Oraş situat pe râul Prut, Republica Moldova.
[6] În sensul de loc de tabără militară.
[7] Sat, com., jud. Giurgiu.
[8] Oraş, jud. Ilfov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La 9 octombrie, când eram gata de plecare, Principele Carol I al României a venit să ne treacă în revistă pe noi şi celălalt batalion cu care eram.[...]

La 3 octombrie 1877, Principele Carol al României, însoţit de generalul Gurko[9], a venit să ne inspecteze. El este numit comandant suprem al Armatei de vest, din care fac parte finlandezii. Era călare şi, trecând în faţa batalionului nostru, el s-a oprit şi ne-a urat sănătate pe ruseşte. Apoi a vorbit multă vreme în franţuzeşte cu comandantul brigăzii noastre. Nu înţelegeam ce spunea, dar ni s-a părut că întreba: „de unde sunt flăcăii aceştia ?".

[9] Iosif Vladimirovici Romeiko-Gurko (1828–1901), cunoscut şi ca Iosif sau Ossip, mareşal rus de origine bielorusă sau poloneză, aghiotant al ţarului Alexandru al II-lea în 1860, comandantul al Regimentul IV Husari din Mariupol în 1866, generalul-maior în suita împăratului din 1867. A luat parte la războiul Crimeii, dar cea mai importantă participare la luptă a fost la războiul din 1877–1878, când a cucerit Târnovo, a ocupat Stara Zagora şi Nova Zagora, iar după căderea Plevnei, în decembrie, a condus trupele ruse în bătăliile decisive de la Philippopolis, Sofia şi Adrianopol. Pentru merite pe câmpul de luptă, Gurko a primit titlul de conte şi a fost decorat cu două clase ale Ordinului Sfântul Gheorghe. În 1879–1880 a fost guvernator al oraşului Sankt Petersburg, iar între 1883–1894 a fost guvernator general al Poloniei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Axel Lindfors este unul dintre soldaţii de origine finlandeză din armata rusă care a participat la războiul din 1877–1878. Cu excepţia celor câteva rânduri privind prezenţa sa în război, nu deţinem date despre perioada în care a trăit, ce educaţie a primit, dacă a fost militar de profesie sau voluntar şi nici care a fost parcursul personal şi profesional după încheierea ostilităţilor. Din propriile mărturisiri ştim că a fost tiralior, adică infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare şi că în intervalul 15 septembrie–3 octombrie 1877 s-a deplasat cu regimentul din care făcea parte, de la Chişinău la Zimnicea, trecând prin Iaşi, Brăila, Bucureşti. Ajunşi la Zimnicea a trecut imediat Dunărea, însemnările sale oprindu-se în acest punct. Însemnările privind participarea la războiul din 1877–1878 au fost publicate în 1883, iar traducerea în limba română a pasajului referitor la drumul prin România o datorăm lui Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 145.

AXEL LINDFORS

Jurnalul unui tiralior. (Amintiri din războiul ruso-turc) 1877–1878[1]

[...] La 15 septembrie 1877 sosirăm în Chişinău, unde am rămas şase zile, trăind sub corturi ... Deşi tabăra era în afara oraşului, ne puteam plimba în voie prin Chişinău... Oraşul arată a fi vechi şi evreilor pare să le meargă bine aci. La 21 septembrie părăsim Chişinăul şi a doua zi eram în Iaşi, unde am stat mai multe zile. Aici lagărul nostru se afla pe un câmp în faţa oraşului. Iaşul este frumos şi curat, cu străzi asfaltate, netede ca o masă. Locuitorii, deşi nu ne puteam înţelege cu dânşii prin grai, erau toţi foarte politicoşi şi binevoitori, cu firea lor orientală. Limba ţării este cea română, dar te poţi înţelege şi cu limba germană ... La 27 septembrie am ajuns în Brăila, care fusese bombardată de turci la începutul verii, iar a doua zi în Bucureşti. Cu începere de la 29 septembrie, călătoria cu trenul s-a terminat şi au început marşurile pe jos ... În sate, ţăranii români ne aduceau doniţe cu apă, astfel încât am putut, tot lungul drumului, să ne răcorim gâtlejurile uscate de praf şi arşiţă ... La 3 octombrie ne-am aflat pe malul Dunării şi ne-am petrecut noaptea pe un ostrov lângă Zimnicea. A doua zi am trecut, cu bucurie mare, Dunărea.

[1] „Nicolaistádt, Imprimeria din Waasa 1883. Se află la Biblioteca Universităţii din Helsingfors" **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p. 145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ca şi în cazul altor finlandezi care au luptat în războiul de la 1877–1878 în armata rusă, nici despre A. W. Lindgren nu deţinem dat biografice. Din succintele sale însemnări privind prezenţa sa pe front reţinem că la atacul asupra Plevnei din 12 septembrie 1877 armata română se afla în dreapta redutei Griviţa, iar forţele ruseşti erau conduse de generalii Nicolai Pavlovici Krudener, Pavel Dmitrievici Zotov, Mihail Dimitrievici Skobelev şi Alexander Constantinovici Bagration-Imeretinsky. După o luptă crâncenă, românii au cucerit fortul Griviţa. În pofida pierderilor şi a atacurilor turcilor, Lindgren consemnează că soldaţii români şi ruşi „sunt plini de voioşie".

Însemnările finlandezului privind perioada petrecută pe front au văzut lumina tiparului în 1878, în mai multe ediţii, iar traducerea referirilor la spaţiul românesc le datorăm lui Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p.

A.W. LINDGREN

Povestiri din războiul între ruşi şi turci în 1877–1878[1]

[...] După pregătirea artileriei, ruşii şi românii se aruncară ieri, 11 septembrie 1877, contra Plevnei, dinspre est. Românii erau în dreapta Griviţei, lângă ei se afla Krudener[2], *la mijloc Zotov*[3], iar la stânga Skobelev[4] şi Imeretinski[5]. Turcii aveau 14 forturi legate prin şanţuri.

---

[1] „Hameenlinna, 1878 (ediţia doua)". **(n. t.)** Traducere preluată după Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p.146.

[2] Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie, descendent al unei familii germane din zona Mării Baltice, care a contribuit la căderea cetăţii turceşti Nicopole.

[3] Pavel Dmitrievici Zotov (1824–1879), general rus, participant la războiul din Caucaz (1858), în 1877–1878 comandantul corpului 4.

[4] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general rus, comandantul grupului de armate sud, care a participat la atacul asupra redutelor de la Plevna şi Crisina. În războiul din 1877–1878 a cucerit Edirne şi San Stefano, obligându-i pe turci să încheie armistiţiul. El s-a remarcat şi prin comanda trupelor rusesti care au participat la cucerirea Asiei Centrale. Îmbrăcat în uniformă albă, călare pe un cal alb, era numit de soldaţi „Generalul Alb", iar turcii il numeau „Paşa Alb".

[5] Alexander Constantinovici Bagration-Imeretinski (1837–1900), general rus, guvernator general al Varşoviei (1897–1900), cunoscut pentru vederile sale liberale. În timpul războiului ruso-turc din 1877–1878 a fost comandantul Diviziei a doua infanterie şi a luat parte la luptele de la Loveci şi la asediul Plevnei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Skobelev atacă frontul care apăra comunicațiile spre Sofia, dar a fost respins în mai multe rânduri. La ora 1, o brigadă a lui Zotov a atacat, dar fără succes. În același timp se aruncară românii asupra fortului care cădea în seama lor, dar zadarnic. La ora 5, toate atacurile pe toată linia fuseseră respinse. Împăratul[6] s-a întors la cartierul lui.

Azi-dimineață însă, împăratul a primit vestea că ieri, la ora 7 seara, fortul asediat de români a fost cucerit, cu ajutorul a două noi brigăzi. Românii au cucerit de asemenea fortul Griviţa. [...]

Ieri, 12 septembrie, turcii au început să bombardeze fortul Griviţa şi l-au atacat, dar au fost respinşi de români şi rezerva noastră. Azi continuăm bombardarea forturilor inamice. Oraşul Plevna este în flăcări. Românii au pierdut 60 ofiţeri şi 3 000 soldaţi. Românii şi soldaţii noştri sunt plini de voioşie.

[6] Autorul se referă la Alexandru al II-lea (Alexandr Nicolaevici) (1818–1881), ţar al Rusiei (1855–1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

RICHARD FRIEDRICH ALBERT VON PFEIL UND KLEIN-ELLGUTH

(1846–1912)

Richard Friedrich Albert von Pfeil und Klein-Ellguth s-a născut la 13 februarie 1846 şi a încetat din viaţă la 9 octombrie 1912. Descendent al unei vechi familii nobiliare, a fost ofiţer de carieră, ajuns până la gradul de general-maior. A servit în armatele germană şi rusă. A scris mai multe lucrări de istorie militară şi memorialistică, mai ales datorită faptului că după războiul din 1877–1878 a rămas în serviciul ţarilor Alexandru al II-lea şi Alexandru al III-lea.

În 1877, după ce servise în războiul franco-prusac din 1870–1871, s-a înrolat ca voluntar în armata rusă. De la Moscova a călătorit spre teatrul de operaţiuni din Bulgaria. Traseul său a trecut prin Chişinău şi Bucureşti. Puţin impresionat şi interesat de relaţiile cu românii, Richard von Pfeil l-a întâlnit totuşi la Bucureşti pe Alexander von Battenberg, viitorul principe al Bulgariei. Interesul său pentru trupele române din Bulgaria a fost, de asemenea, destul de scăzut.

RICHARD FRIEDRICH ALBERT VON PFEIL UND KLEIN-ELLGUTH

Experienţele unui ofiţer prusac în serviciul din timpul războiului cu turcii 1877–1878[1]

p. 23

De la Moscova la Bucureşti

Am ajuns la Chişinău în după-amiaza zilei de 24 septembrie <1877>. Se întâmpla ca directorul staţiei de cale ferată de la Razdielnaya[2], un ofiţer din gardă aflat în rezervă, să călătorească într-acolo, şi m-a însoţit până la comandament. Localitatea pare total lipsită de confort; un oraş de mai mult de 100 000 de locuitori şi totuşi aducând mai mult cu un sat uriaş; pavajul şi aleile sunt necunoscute şi

[1] Traducere după Richard von Pfeil, *Erlebnisse eines preussischen Offiziers in russischen Diensten während des türkischen Krieges 1877–78*, Berlin, Ernst Mittler und Sohn, 1892, p. 23–43.

[2] Localitate în apropiere de Odessa, Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

desigur că de iluminație cu gaz nici nu poate fi vorba. Am // mers în trăsură pe p. 24
strada principală prin noroi adânc, până la așa-numitul hotel de căpătâi, care era în realitate doar o tavernă nenorocită. Pe drum am întâlnit cu greu pe altcineva în afară de evrei, cu veșmintele lor lungi, tipice, și cârlionții soioși; aceștia formează aici majoritatea populației. L-am deranjat pe comandant de la somnul său de după-amiază și în ciuda a ceea ce mi se promisese la Sankt Petersburg, nu am primit bani, ci doar un ordin de liberă trecere până la Ungheni[3], adică la frontiera românească.

La hotel i-am întâlnit pe ofițerii din Regimentul 1 Husari, care tocmai se îndrepta spre câmpul de luptă. În timpul călătoriei am făcut cunoștință cu unul dintre cornești, Martinov, care m-a ajutat într-o anumită împrejurare. În timp ce mă uitam pe fereastră, singura mea șapcă de uniformă a fost luată de vânt, până când tânărul ofițer mi-a făcut rost de șapca unui funcționar de la căile ferate. După aceasta am fost privit cu și mai multă suspiciune decât înainte, deoarece un ofițer cu șapca unui funcționar de cale ferată și care nu știa ruseşte oferea o imagine și mai izbitoare. Doar după ce am ajuns la Bucureşti am putut obține o nouă șapcă regulamentară. Cornetul m-a prezentat căpitanului său iar acesta din urmă comandantului, prin care i-am cunoscut pe // ofițeri; aceștia m-au primit cu multă căldură. Am fost surprins să observ că nu exista nici cea mai mică dorință de p. 25
război, nici măcar printre cei mai tineri ofițeri de husari.

În ziua următoare, directorul gării din Chișinău mi-a spus că ajunsese aici în urmă cu câteva zile comandantul brigăzii de care aparținea regimentul <de infanterie> Yeleț[4], căruia i se ordonase să se întoarcă în Rusia din cauza comportamentului neadecvat în fața inamicului. La sosire aflase că soția lui îl dăduse în judecată pentru bigamie, ceea ce știa că este perfect justificat. Pentru că nu a putut suporta această dublă dezonoare, se împușcase în gară. Mai apoi mi s-a confirmat această veste tristă.

Când am plecat din Chișinău, un cuplu arătând foarte impunător a intrat la mine în compartiment. Domnul, care era de aproape 60 de ani, avea o barbă lungă, căruntă, și purta Ordinul Sf. Vladimir la gât[5]. Doamna era o femeie mică și grăsună, vioaie, mereu nervoasă că soțul ei, care se tot dădea jos, ar putea pierde trenul. [...] // La început nu i-am băgat în seamă și am început să scriu o scrisoare, p. 26
așa cum făceam mai mereu, fapt ce a părut perechii ca fiind o glumă; astfel că în curând am început o conversație, care s-a purtat la început în franceză, și apoi, când au aflat mai multe despre mine, în germană. El mi-a oferit o plăcintică, iar eu i-am dat niște produse de patiserie ce îmi fuseseră date la Moscova, și am continuat să conversăm cu amiciție până când discuția noastră a fost întreruptă de sosirea trenului pe o porțiune a căii ferate ce ne fusese <deja> indicată că fiind periculoasă,

---

[3] *Ungheni*, oraș, Republica Moldova.

[4] Yeleț (Eleț în limba rusă), oraș, regiunea Lipetsk, Rusia, cel mai mare centru comercial din regiune în secolul al XIX-lea.

[5] Nu este ieșit din comun ca rușii, atunci când călătoresc în haine civile, să poarte unul dintre cele mai înalte ordine ale lor, mai ales mult respectatul Ordin Sf. Vladimir. Sunt atunci tratați cu mai multă politețe. **(n.a.)** Ordinul Sf. Vladimir, fondat în 1782, se acorda pentru merite civile și militare. Ca prestigiu, era considerat al doilea ca importanță în Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi unde doamna cea corpolentă a devenit atât de nervoasă încât nu mai puteam vorbi în liniște. Mulțumită planificării făcute de domnul Strousberg[6], linia de cale ferată fusese construită pe un teren atât de mlăştinos, între două staţii, astfel încât terasamentul căii ferate nu rezistase traficului enorm din luna ce trecuse şi mai multe trenuri avuseseră deja parte de accidente, deoarece merseseră prea repede. Pământ şi pietre se depozitau într-una aici, dar fără vreun efect benefic, astfel că linia era chiar periculoasă iar trenul putea merge doar foarte încet vreme de o oră – cu adevărat mai încet decât putea un om merge pe jos. În afară de aceasta, vagonul se zgâlţâia atât de tare în unele puncte, astfel încât era imposibil să stai în picioare fără să te ţii de ceva. De îndată ce primejdia se terminase, femeia cea scundă fu din
p. 27 nou în largul ei şi a început să vorbească // despre fii ei, dintre care unul, de unsprezece ani, nu era interesat de nimic altceva decât de Prusia. „Trebuie să vă cunoască", mi-a spus. I-am răspuns că îmi va face mare plăcere să cunosc pe acest tânăr prieten la Bucureşti. Le-am spus numele meu iar domnul s-a prezentat ca fiind consilierul secret Struve[7], odinioară guvernator al Americii Rusiei[8]. [Discuţie despre calitatea superioară a drumurilor din Siberia]. Nu avea multe de spus în favoarea oficialităţilor româneşti şi le găsea vina în corupţia şi neglijenţa cu care îndeplineau serviciul. Cu câteva zile înainte făcuse o cerere către unul din înalţii oficiali români pentru cincizeci de transporturi pentru trupele ruseşti; dar acesta refuzase categoric să îl ajute şi pretinsese că nu sunt căruţe la dispoziţie. Struve i-a
p. 28 promis atunci funcţionarului că îi va da // zece franci pentru fiecare transport, pe lângă plata obişnuită, şi îi va mai oferi încă 500 de franci, iar în câteva ore căruţele erau la locul hotărât. A povestit, de asemenea, şi despre alte contracte incredibile pe care guvernul rusesc le-a încheiat cu notoria „Companie de Aprovizonare a Armatei", prin mijlocirea celor trei directori, Greger, Cohan şi Horvitz[9], cunoscuţi drept „comitetul celor trei evrei". Compania a cumpărat toată hrana şi furajele pentru oameni şi cai, fixând ei preţul pentru acestea şi au şi primit o bonificaţie de 10% peste tarifele aranjate tot de ei. Este chiar imposibil să descriu aranjamentele pentru care s-a deschis astfel drumul.

La Ungheni[10], calea ferată trece Prutul, care pe vremea aceea constituia graniţa României iar acolo am văzut pentru prima oară ofiţeri şi soldaţi români. Mi-au amintit de cei francezi, dar mi-au plăcut mai mult, prin ţinută şi uniformă. La Iaşi am avut pentru prima oară ocazia de a fi enervat de neglijenţa funcţionarilor români. Directorul gării, care era un bărbat destul de tânăr, a dezavuat zâmbitor toate plângerile referitoare la îngrozitoarea stare de confuzie în care se găsea totul
p. 29 şi a continuat să spargă nuci în timp ce ofiţeri superiori ruşi vorbeau cu el. // Mulţi ofiţeri ruşi au fost siliţi să călătorească cu clasa a III-a, deşi erau disponibile

---

[6] Bethel Heinrich Strousberg (1823–1884), antreprenor, industriaş şi om politic german, cu interese în construcţia şi exploatarea căilor ferate. În afară de înţelegerea frauduloasă cu statul român, a avut interese economice şi în Rusia, unde a şi fost judecat pentru afacerile sale.

[7] Bernhard Struve (1827–1899), guvernator al provinciilor Perm şi Astrahan. Căsătorit cu Ana Feodorovna Rosen.

[8] Denumire a Siberiei.

[9] Antreprenori care au preluat o parte din furniturile armatei ruse, fiind acuzaţi ulterior de fraude.

[10] *Ungheni*, comună, jud. Iaşi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vagoane de a II-a. Chiar din acel moment am observat marea ruptură dintre ruşi şi români, care mai apoi s-a transformat într-o dușmănie deschisă.

După o călătorie obositoare am ajuns, în cele din urmă, la Bucureşti. Ploua torențial şi a trebuit să mergem de la gara aflată la depărtare, pe jos, până în oraş, din cauza unei greve a birjarilor.

De la Bucureşti la Gorni-Studen

Bucureştiul îşi justifică reputația de a fi unul dintre cele mai scumpe oraşe din p. 30
Europa. A trebuit să plătesc 11 franci pentru o cameră la etajul patru, inclusiv pentru combustibil şi lumină. Străzile erau pline de viață, căci în acele vremuri, din cauza războiului, oameni din toate țările veniseră la Bucureşti pentru a-şi găsi cumva norocul; şi desigur, capitala României juca un rol important ca bază de aprovizionare pentru armata ruso-română. Mereu întâlneai trupe ruseşti, ca şi ofițeri sau soldați singuri, dar nu era nici o comunicare între ei şi aliații lor români. Ruşii, în cel mai injust chip, încercau să micşoreze reuşitele românilor, în încercarea de a face uitat faptul că după primele atacuri respinse de la Plevna[11], când situația era atât de critică, cartierul general rusesc a căutat ajutorul românilor; într-adevăr, doar şi pentru atâta lucru, // dacă turcii ar fi acționat cu puțină vigoare p. 31
lucrurile ar fi mers rău pentru ruşi. Pe de altă parte, dinspre români porneau relatări monstruoase despre felul în care erau conduse corpurile de armată ruseşti şi se arăta cel mai mare dispreț față de ofițerii ruşi. Astfel că între cele două puteri aliate existau cele mai rele relații imaginabile. Se relata că prințul Carol al României[12], în prezent rege, sub ale cărui ordine era pusă armata de asediu de la Plevna, a comparat cu acribia unui adevărat Hohenzollern cifrele date de unele unități ruseşti cu numărul propriu-zis <al soldaților> şi a găsit diferențe serioase; erau mult mai puțini oameni decât se arăta. Ruşii au fost foarte ofensați de această încercare neaşteptată.

Am descoperit din întâmplare pe comandantul diviziei mele, prințul Sviatopolk-Mirski[13] care se afla bolnav la Bucureşti, şi am decis să mă prezint lui. [*Descrie viața comandantului său şi discuțiile despre războiul în curs.*]

În ziua următoare am mers la biroul comisariatului aflat în cazărmile Cuza[14], p. 34
denumite astfel după prințul asasinat[15], pentru a-mi primi solda pentru drum,

---

[11] După primele lupte date la Plevna contra armatei otomane aflată sub comanda lui Gazi Osman paşa, marele duce Nicolae, comandantul armatei ruseşti, a cerut sprijinul militar al României.

[12] Carol I (1881–1914), domnitor şi rege al României (1866–1914), comandant al armatei româno-ruse de la Plevna.

[13] Dimitri Ivanovici Sviatopolk-Mirski (1825–1899), căsătorit cu prințesa georgiană Sofia Orbeliani, şef al statului-major rusesc în bătălia de la Karsk în războiul din 1877-1878.

[14] *Cusa*. Principala cazarmă a trupelor de cavalerie şi infanterie menite să apere Bucureştii. Garnizoana a fost înființată în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza şi era cunoscută sub denumirea de Malmaison, după un domeniu favorit al împăratului francez Napoleon al III-lea. Imobilul era situat în Calea Plevnei 137 A.

[15] Fals, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost obligat să abdice în noaptea de 10/22–11/23 februarie 1866.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

deoarece, după cum mi se impusese, trebuia să o cer până la regimentul meu, adică până la Munții Balcani, mai cu seamă că trăsuri se puteau procura la prețuri foarte mari. Totuși, mi s-a spus că o pot cere doar până la Dunăre și că aveam dreptul la doar 10 ruble; restul călătoriei trebuia să îl plătesc din buzunarul propriu. Ofițerul care trebuia să mă plătească dormea atunci și doar la ordinele mele repetate servitorul său s-a hotărât să îl trezească. Am auzit cuvinte urâte și zgomotul a ceva aruncat de perete, după care ușa mi s-a deschis. Așa cum e ușor de imaginat,
p. 35 ofițerul m-a primit foarte nepoliticos, ceea ce, oricum // îmi era indiferent, a vârât mâna într-o ladă mare de lângă patul său și a scos 10 ruble de argint nou-nouțe. I-am urat somn ușor și am plecat. În treacăt fie spus, la sfârșitul anului s-a descoperit, pe ce temeiuri nu pot să înțeleg, că acele 10 ruble nu ar fi trebuit plătite și a trebuit să le dau înapoi.

La hotel am făcut cunoștință cu prințul Alexander von Battenberg[16], mai apoi principe al Bulgariei, care se trata de probleme de stomac la București. Tocmai se întorsese de pe câmpul de bătălie și își exprima marea lipsă de satisfacție pentru modul de conducere al trupelor rusești, mai ales al cavaleriei; căci deși erau șaisprezece regimente de cavalerie pe drumul de la Plevna la Loveci[17], turcii fuseseră capabili să trimită multe sute de căruțe cu provizii pentru orașul asediat chiar pe acest drum. Am mers în trăsură cu prințul Battenberg la domnul von Alvensleben[18], la acea vreme consul general german la București, unde am luat cina. S-a spus acolo că rușii l-ar face bucuroși pe prinț Principe al Bulgariei; dar
p. 36 tânărul prinț s-a opus cu îndârjire ideii și a declarat că niciodată // nu ar accepta poziția. Când evenimentele ce au urmat i-au falsificat cuvintele, mi-am spus că tânărul care pe atunci părea atât de inocent avea în orice caz multă aplecare pentru diplomație, căci știa cum să se folosească de cuvinte pentru a-și ascunde gândurile.

Dar de acum trebuia să mă grăbesc spre teatrul de război și de aceea mi-am scurtat pe cât posibil șederea la București și am plecat din oraș din gara Filaret[19] cu un bilet pentru Giurgiu[20]. Trenul a călătorit foarte încet și a făcut opriri peste tot, deoarece mereu trebuia să ia soldați. Într-o gară am observat doi domni care se uitau în continuu și vorbeau despre mine; în sfârșit, unul mi s-a adresat în germană și mi-a spus că a făcut un rămășag cu celălalt, care era englez, că fusesem ofițer prusac. La răspunsul meu a fost foarte mulțumit să își fi câștigat prinsoarea.

Am ajuns la Giurgiu la două după-amiază. Turcii tocmai renunțaseră să tragă asupra orașului dinspre Ruse, care era pe malul opus, și de unde trăseseră în fiecare zi fără vreun avantaj anume; dar văzând distrugerile deja provocate, precum și
p. 37 tranșeele și întăriturile turcești // vizibile pe celălalt mal al Dunării, am simțit cel puțin că mă aflu într-un teatru de război. În această zi era aniversarea nunții mele!

---

[16] Alexander von Battenberg (1857–1893), nepot al țarului Alexandru al II-lea, principe al Bulgariei între 1879–1886.

[17] *Lovcha*, oraș în nordul Bulgariei, aflat la aproximativ 40 kilometri depărtare de Plevna.

[18] Friedrich Johann von Alvensleben (1836–1913), consul-general la București între 1876–1879.

[19] *Philaret*

[20] *Giurgewo*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Între Giurgiu şi Zimnicea[21], care era punctul terminus al podului de peste Dunăre de la Şistov[22] funcţiona un soi de serviciu poştal şi, urmând sfatul unui cunoscător, am telegrafiat să îmi asigur două locuri, ceea ce, indiferent de preţ, era mult mai ieftin decât să angajez o trăsură pentru unul singur; mai mult, am simţit că aşa îmi voi putea transporta şi bagajul, nu numai pe mine. Aproape că m-am căit mai târziu pentru că am încercat să călătoresc pe întuneric cu aşa-zisa „poştă", în loc să îmi petrec noaptea la Giurgiu şi să merg ziua; dar doream să pierd cât mai puţin timp posibil.

Am pornit pe la trei dimineaţa, eu fiind singurul pasager. Trăsura era un soi de cutie pătrată deschisă, aşezată pe patru roţi, desigur fără arcuri, cu şase cai, patru în faţă şi doi în spate. Pe capră stătea un om murdar, care îşi zicea „vizitiu"; era slovac sau ţigan. Aşa că a început călătoria, cât de repede puteau merge caii. Distanţa de la Giurgiu la Zimnicea este de vreo 52 kilometri, aşa că aveam câteva ore bune înaintea mea, mai cu seamă că din cauza umezelii şi a gloanţelor turceşti nu puteam // merge pe drumul cel mai scurt, de-a lungul Dunării. La început p. 38
drumul m-a fascinat foarte mult. Câmpurile înalte de porumb aflate de-a lungul Dunării ne ascundeau de vederea turcilor, dar puteam vedea cu ochiul liber întăriturile lor puternice de pe malul opus, înalt, precum şi viaţa agitată din tabăra de la Ruse, în timp ce cu luneta puteam vedea grupuri de soldaţi. După ce mi se spusese la Giurgiu, prima porţiune a drumului pe care o apucasem era destul de expusă tirurilor, căci turcii suspectau că acolo se aflau trupe; am aşteptat în zadar şi nici măcar un obuz nu a căzut.

În curând, drumul şi ţinutul înconjurător au devenit nespus de rele; este ceea ce se numea un drum natural, asta însemnând că fusese format de numeroasele vehicule care călătoreau peste acelaşi teren şi nu avea limită laterală. Cât puteai cuprinde cu ochiul nu se putea vedea decât o câmpie nesfârşită, întreruptă pe alocuri de lanuri de porumb; nu se puteau vedea nici copaci, nici tufe, nici măcar pietre. Vizitiul mergea cu viteza maximă, fără să observe şanţurile cauzate de roţile ce se scufundau în noroiul care încă se usca. Deoarece trăsura, aşa cum am arătat mai înainte, nu avea arcuri, zgâlţâiturile rezultate din înclinările continue ale trăsurii puteau fi cu greu suportate. Câtă vreme am fost de-a lungul Dunării, am văzut frecvent // pichete ruseşti, fiecare având pregătită câte o vatră din materiale p. 39
uşor inflamabile, astfel încât, în cazul unui atac prin surprindere al turcilor toate trupele ruseşti din vecinătate ar fi putut fi deîndată avertizate. Între pichete se mişcau schimburile de gardă, astfel că la începutul călătoriei mele aveam dinainte o scenă vie de război. Dar am părăsit repede linia Dunării, drumul a devenit foarte singuratic, şi nu am întâlnit nici măcar o fiinţă omenească; şi astfel trăsura a pornit într-o goană nebună prin câmpia părăsită. Nefiind foarte sigur de respectabilul meu prieten aflat pe capră, mi-am tras revolverul şi l-am încărcat într-o manieră ostentativă. Singurele fiinţe vii pe care le-am văzut erau vulturii cenuşii[23], care stăteau ici-colo pe drum sau se roteau peste noi. Am trecut o dată pe lângă nişte

[21] *Simnitsa*, jud. Teleorman.
[22] *Sistova*, oraş în Bulgaria.
[23] *Ichthyophaga ichthyaetus*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bordeie de pământ, unde ne-a depăşit o trăsură similară, cu doi funcţionari de la comisariatul militar. Între timp se făcuse chiar întuneric şi după o călătorie de patru sau cinci ceasuri căruţa a tras lângă o colibă singuratică, în jurul căreia mai mulţi cai hoinăreau liberi; nu am putut vedea dacă erau într-o îngrăditură sau nu. Am fost repede înconjuraţi de o haită de fiinţe asemănătoare ţiganilor, care au apărut nimeni nu ştie de unde, şi am schimbat vizitiul şi caii. Această din urmă operaţiune // a fost
p. 40 făcută de un individ care a adus şase din caii care erau acolo şi i-a înhămat la trăsură. Cealaltă trăsură mergea acum în faţă, vizitiul ei având în mână un felinar care, deşi era întuneric beznă, trebuia să servească drept sursă de lumină pentru amândouă trăsurile. Noul meu vizitiu era, după cum am descoperit la schimbarea cailor, un ţigan hidos care desigur că vorbea doar româneşte şi nici un cuvânt în rusă. [...]

În faţă galopa trăsura cu felinarul şi în urma ei, a mea; dar nu am putut vedea nimic din drum. Trăsura făcea salturi uriaşe, astfel în fiecare moment credeam că se va zdrobi şi nu se vedea nici o fiinţă vie în jur.

Apoi am văzut în faţa mea o suprafaţă ce strălucea, un iaz sau un râu. Prima trăsură se avântă prin acesta şi a mea o urmează; apa sare, trece de roţi, intră în trăsură; iarăşi, cu aceeaşi viteză, pe maluri mlăştinoase până la un iaz identic, apoi într-un al treilea. Distanţa faţă de cealaltă trăsură creşte; lumina felinarului, singura
p. 41 noastră rază de lumină, // devine din ce în ce mai slabă. Ţiganul meu se ridică în picioare pe capră, biciuieşte cei şase cai, singurul mod de a-i face să zboare, zbiară şi blestemă pe tonuri oribile. Ţinutul începe să devină unduitor iar trăsura este, prin urmare, mereu pe punctul de a se răsturna şi pare că doar viteza o împiedică.

Slavă Domnului! Nu departe putem vedea lumini. Dar ce este acolo? O tabără de ţigani prin care trebuie să trecem. Figuri sălbatice se apropie şi o urmăresc pe o distanţă considerabilă. Stele singuratice se arată pe boltă, dar nu fac decât să apară întunericul şi mai pregnant. Deodată – stai! Drumul s-a închis şi trebuie căutat! Iar felinarul din faţă nu se mai vede nicăieri! Vizitiul blestemă înspăimântător şi biciuieşte caii, e tot ce poate face. Era limpede pentru mine că ne-am rătăcit iar acum mergea la întâmplare şi se încredea în norocul său.

Singur în întuneric, în această câmpie enormă! Singurătatea în pădure este, în anumite împrejurări, mişcătoare: este cu adevărat înspăimântătoare, dar este poezie în ea. Într-o câmpie nesfârşită totuşi te simţi mai singur decât în pădure; nu e
p. 42 altceva decât proză goală.//

Astfel că goana noastră a continuat peste câmp şi în sfârşit, după vreo douăzeci de minute, am zărit iar felinarul. De asemenea, în curând am văzut lumini în depărtare. Zimnicea se afla în faţa noastră şi, pentru prima oară în acest război, am auzit bubuitul îndepărtat al tunurilor, probabil de la Ruse. Nu la mare depărtare am auzit un zgomot ca un zgâlţâit de căruţă. Trăsura mea s-a oprit un moment şi apoi din aceeaşi direcţie a venit strigătul îngrozit al unui bărbat urmat de ţipătul înfiorător al unei femei. Asta a părut să îl impresioneze şi pe oribilul meu vizitiu. Primul meu gând a fost să mergem spre ei, dar imediat mi-am spus că în beznă era imposibil să găsim drumul. Nu am fi ajuns la scena unei fapte probabil oribile ce se întâmpla acolo şi cu siguranţă ne-am fi rătăcit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În cele din urmă, târziu în noapte, am ajuns la Zimnicea; iar membrele mele păreau ca şi cum ar fi fost zdrobite după această călătorie îngrozitoare şi tensionată. În hotelul mizerabil, singurul din oraş, domnea o dezordine supremă. În camera din faţă, prin nori deşi de fum de tutun, amestecat cu mirosul dezgustător al rachiului prost, se puteau vedea ofiţeri beţi, evrei şi femei desfrânate, // şi se auzeau râsete, p. 43
ţipete şi jurăminte. Într-o cameră din spate ofiţerii jucau cărţi, aparent pe mize mari, căci un teanc de aur şi bancnote zăcea în faţa celui care ţinea banca. Nu se putea găsi nici un loc de dormit, de nici un fel, dar un evreu care vorbea germana mi-a făcut rost de o cameră umedă într-o căsuţă din afara oraşului pentru 15 franci pe noapte. Încă eram cu adevărat norocos de a fi găsit un adăpost de orice fel.

La o oră matinală, a doua zi, m-am pus pe treabă pentru a găsi o trăsură care să mă treacă podul peste Dunăre la Şistov. Am fost ajutat de un om care vorbea puţină germană, care mi-a spus că era un student din Serbia şi că luase parte la războiul dintre sârbi şi turci. După multă bătaie de cap a reuşit să îmi procure o căruţă nenorocită pentru 20 de franci, ceea ce, am aflat mai târziu, era foarte ieftin deşi distanţa era de abia 5 kilometri. Nu era uşor să treci podul de campanie de peste râul larg, despărţit în trei braţe, căci era mereu traversat de trupe, trenuri regimentale, călăreţi singuratici şi căruţe, într-o ordine stabilită de comandantul podului de această parte <a fluviului>.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

CLEON RIZO RANGABE

(1842–1917)

Cleon Rizo Rangabe s-a născut la Atena într-o familie de înstărită, tatăl său, Alexandros Rizos-Rangabe, fiind diplomat, istoric, arheolog, dar şi poet, educat la şcoala militară de la Munchen. Un timp, acesta a activat ca ofiţer de artilerie în armata bavareză. Întors în ţară a avut mai multe funcţii administrative, ulterior fiind numit ambasador al Greciei în S.U.A. (1867), Paris (1868) şi Berlin (1874–1886). A fost unul dintre plenipotenţiarii greci la Congresul de la Berlin din 1878. Fiul său, Cleon, a urmat cariera diplomatică a tatălui, fiind agentul Greciei la Bucureşti, Sofia (1885), ministru plenipotenţiar la Roma (1887–1889) şi St. Petersburg (1889–1890). În calitate de consul al Greciei la Bucureşti, el anunţa la 12/24 ianuarie 1876 Ministerul Afacerilor Străine al României despre decizia guvernului elen de a ridica reprezentanţa diplomatică din capitala României la rang de agenţie, îndeplinind totodată şi rolul de consulat general. Cleon Rizo Rangabe a fost martor la schimbările ce se prefigurau în legătură cu statutul României, la declaraţia de independenţă din Parlamentul român şi la pregătirile oficialităţilor de la Bucureşti şi ale armatei române pentru câştigarea independenţei pe câmpul de luptă. Dorind să vadă la faţa locului evoluţia conflictului, diplomatul elen a luat drumul frontului la 22 noiembrie 1877, cu câteva zile înainte de căderea Plevnei şi a trecut prin Roşiorii de Vede, Turnu Măgurele, a traversat Dunărea ajungând la Nicopole. La Verbiţa a fost martorul unui spectacol impresionant, generat de căderea Plevnei: patru convoaie de prizonieri turci treceau printre două rânduri de soldaţi români. De la colonelului Eraclie Arion, ataşat militar pe lângă marele duce Nicolae la Marele Cartier general, a aflat detalii despre împrejurarea victoriei de *la Plevna şi prodarea lui Osman paşa*. *Ajuns la Plevna* avea să descopere un oraş plin de noroi, moloz, ruine, cele mai multe din casele rămase fiind abandonate, în vreme ce cei câţiva locuitori creştini păreau mai degrabă derutaţi decât fericiţi de ceea ce vedeau. Peste tot a întâlnit ororile războiului: cadavre în putrefacţie, leşuri de animale din care se ospătau păsările de pradă, răniţi, muribunzi, supravieţuitori care îşi încărcaseră avutul şi încercau să scape de război.

În lucrarea *Le jour de la réédition*, Vienne, apărută în 1879, Cleon Rizo Rangabe a consemnat cu minuţiozitate atmosfera din armata română, rolul şi comportamentul ofiţerilor superiori, felul cum erau îngrijiţi răniţii, aspectul satelor şi oraşelor prin care a trecut, multe din cele de la sudul Dunării având de suferit de pe urma conflictului. Diplomatul elen a privit cu compasiune armata turcă şi a elogiat conducătorii turci care au rezistat în faţa atacurilor trupelor româno-ruse, evidenţiind totodată respectul de care se bucura Osman paşa în rândul învingătorilor şi fost impresionat de starea prizonierilor de război turci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Plevna. Ziua căderii[1]

p. 3

La 22 noiembrie dimineața, M. P. şi cu mine am plecat din Craiova pe calea ferată. Călătoria noastră a fost foarte plăcută, căci am avut fericirea să-l întâlnim în gară pe M. G., directorul căilor ferate române, care mergea să inspecteze joncțiunea liniilor Vârciorova şi Orşova[2]. La invitația sa am luat loc în vagonul special. Am avut plăcerea să găsim aici pe domnii agenți <diplomatici> ai Franței şi Belgiei[3], care profitaseră de această ocazie pentru a ieşi puțin din capitală şi am aflat cu bucurie că noua cale <ferată>, care aşeza Bucureştii la 28 de ore de Viena, va fi dată publicului de îndată. //

p. 4

Până la Piteşti, unde ne aştepta un dejun excelent, drumul nu prezintă nimic interesant. Pe cele două laturi ale drumului privirea se pierde în câmpuri imense, care bine cultivate, asigurau acestei frumoase țări o abundență constantă, dar care astăzi, din păcate, ca vacile faraonului[4] nu recompensează eforturile agricultorilor decât o dată la şapte ani. Curând ne-am apropiat de Carpați ale căror prime înălțimi ni se prezentau ca dealuri înalte. Solul se unduia în coline împădurite. Admirăm satele cu casele lor senioriale şi biserica şi în ciuda sezonului trist, ne imaginăm ce trebuie să fie primăvara grație peisajului minunat, pe care noi îl contemplăm totuşi astăzi cu admirație, traversând o ceață înghețată.

Iată-ne ajunşi la gara Stolnici[5]. O trăsură la care erau înhămați patru cai buni ne aştepta. După un traseu obositor de şapte ore prin ploaie şi zăpadă, pe un drum ce seamănă cu un şir interminabil de gropi, am ajuns în cele din urmă pe principala stradă din Roşiorii de Vede[6].

Este un târg care ni s-a părut adormit în plin secol nouăsprezece, ca în // Evul Mediu, sub lumina palidă a câtorva felinare şi într-un noroi adânc ce transformă fiecare casă într-o adevărată insulă. Aici ne aştepta un om călare şi trăsura unui rude a lui M. S. După un nou traseu de două ore am ajuns în sfârşit la casa acestuia din urmă, unde trebuia să petrecem noaptea.

p. 5

A doua zi, când am deschis ochii, am auzit zgomot de cai cabrați în curte. Am fost uimiți, căci plecarea noastră fusese fixată pentru după-amiază. M. S. m-a asigurat totuşi, într-o manieră foarte elegantă, că a primit în dar de la un ofițer prieten patru trăpaşi turceşti şi a propus să-i încerce în aceeaşi dimineață. Iată-ne deci suiți în şa; câțiva oameni din escortă au făcut acelaşi lucru după noi şi în cinci minute galopam veseli, traversând câmpurile peste iarba înțepenită de îngheț.

---

[1] Traducere după Cleon Rangabe, *Le jour de la réédition*, Vienne, Imprimerie W. Heinrich, 1879.

[2] Calea ferată făcea parte din tronsonul Timişoara–Orşova şi era legată de cea de Timişoara–Budapesta şi de aici de Viena. Primul tren a sosit în gară la Orşova la 11 ianuarie 1878, iar peste câteva luni, la 19 mai, prin această gară imperială de graniță circulația trenurilor a devenit normală

[3] Frédéric Debains, consul general al Franței la Bucureşti şi Josef Jouris, consul al Belgiei.

[4] *Vaches de Pharaon*

[5] Sat, com., jud. Argeş.

[6] *Russu de Vede*, azi municipiu, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Deodată un iepure plecă din stânga mea; se dădu semnalul şi cursa nebunească continuă întâi pentru bietul animal, apoi pentru câinii care ne urmează îndeaproape şi în sfârşit pentru cavalerii care ne urmau îndeaproape. În fine, după un veritabilă cursă cu obstacole[7] prada a fost capturată, am lăsat toate grijile, pentru a împiedica
p. 6 câinii să-l facă bucăţi. Am sosit // al doilea: am avut noroc căci calul care a fost primul s-a speriat de privelişte câinilor necruţători năvăliţi asupra bietei victime, a făcut un salt lateral violent, l-a aruncat pe călăreţul său în mijlocul grupului turbulent şi a fugit cu toate forţele în direcţia satului. Văzând că noul Curtius[8] s-a ridicat fără a primi vreo zgârietură, am plecat cu toţii veseli şi vânătoarea a continuat. Patru iepuri au fost urmăriţi, doi fiind doborâţi. Două noi căderi ale călăreţilor s-au adăugat emoţiile vânătorii, a cărei plăcere nu poate fi apreciată decât de cei care au experimentat-o.

După masă, cei doi însoţitori ai mei, împreună cu mine, am pornit la drum şi patru ore mai târziu am ajuns la Uda[9], o frumoasă proprietate a lui M. P., situată la câţiva kilometri de Turnu Măgurele[10].

Aici aveam să simţim primele emoţii ale unui câmp de bătaie. Doar ce am pus piciorul pe pământ că un zgomot surd şi îndepărtat ne-a ajuns la urechi. Era bombardamentul de la Plevna. L-am recunoscut în curând; căci, cu ocazia unei vânători în împrejurimile Bucureştilor, am asistat o zi întreagă la o astfel de
p. 7 conversaţie între tunurile din Rusciuc[11] // şi Giurgiu. Am păstrat mult timp linişte: vâjâitul îndepărtat se făcea auzit mereu. Singura legătură, îmi aminteşte de o frumoasă noapte la Sierra Nevada[12] când, de la o distanţă aproximativ asemănătoare, am ascultat cu încântare sunetul valurilor Pacificului, care se spărgeau de rocile coastei.

p. 9

II

În timpul nopţii o furtună violentă a trecut peste capetele noastre; casa unde am primit ospitalitate a fost puternic scuturată. Sub aceste auspicii, trecerea Dunării devenea periculoasă. Nu am ezitat nici un moment să ne continuăm excursia. O făceam într-un anotimp înaintat, astfel că eram pregătiţi să facem faţă la toate obstacolele. De asemenea, mi-am asigurat la Bucureşti un *bilet de liberă trecere*[13], care trebuia să micşoreze greutăţile întreprinderii noastre. Deci am înhămat la trăsura noastră uşoară patru cai robuşti şi de îndată liniştea satului a fost trezită de

---

[7] *Steaple-chase*

[8] Autorul face referire probabil la eroul mitologic roman Marcus Curtius, al cărui sacrificiu a rămas legendar. Potrivit legendei, după cutremurul din anul 362 î. Hr., în Forumul roman ar fi apărut o uriaşă groapă pe care romanii au încercat în zadar să o umple. Oracolul le-a spus că zeii au cerut cele mai preţioase bunuri ale lor. Tânărul soldat Marcus Curtius a răspuns că armele şi curajul romanilor erau cele mai preţioase bunuri ale naţiunii. Imediat Marcus a sărit în groapa adâncă, care s-a închis peste el, salvând Roma.

[9] Azi satul Uda Clocociov, com., jud. Teleorman.

[10] *Turn Magureli*

[11] *Roustchouk*

[12] Lanţ muntos în California.

[13] *Un sauf conduit.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

plesniturile de bici şi mai ales de acel strigăt special de care se foloseau // vizitii p. 10
locali pentru a-şi ţine animalele în galop timp de ore întregi.

Drumul nostru (vorbesc numai de M. S. şi cu mine, căci M. P. nu ne-a însoţit mai departe) se întindea între Olt[14] şi vechea sa albie, care acum era invadată de un al curent <de apă>. Blănurile noastre până la urechi ne apărau doar de vântul rece, însoţit de o lapoviţă fină şi pătrunzătoare, în timp ce fragilul nostru vehicul, încărcat cu arme, provizii şi câteva haine ale noastre, aluneca uneori periculos pe pantele rapide ale colinelor, alteori îşi încetinea înaintarea în mijlocul valurilor unui torent. În sfârşit am ajuns la capătul cursei. Turnu Măgurele se desfăşura în faţa ochilor noştri. Aici, am aflat de la intrare vestea tristă a întreruperii comunicaţiilor cu Nicopole[15], căci furtuna rupsese podul făcut de români şi îndepărtase 14 pontoane care serveau drept bază.

După ce am încercat inutil să-l vedem pe domnul prefect, am coborât până la Dunăre, pe o distanţă de patru kilometri, pentru a vedea noi înşine stadiul lucrurilor. Valurile fluviului se ridicau precum cele ale unei mări furioase. Totuşi însoţiţi de un ofiţer de la pază, ne-am aventurat pe // podeaua în mişcare a podului. p. 11
Din cauza fundului stâncos al fluviului, separarea valurilor se făcea pe cealaltă parte. Asta a făcut să ne apropiem cu mare greutate de Nicopole. Unele dintre vasele scufundate lăsau să se vadă extremitatea pupei într-o inflorescenţă de apă la stânga. Dar, era evident că, deşi furtuna se liniştea, restabilirea podului necesita zile întregi de muncă asiduă. În acest stadiu al lucrurilor, trecerea Dunării era imposibilă. Pe de altă parte, hotelurile din Turnu Măgurele erau pline ochi[16]. Pentru asta, după un timp de gândire, am hotărât să ne întoarcem la Uda, cu toate protestele vii ale îndemânaticului nostru vizitiu, care se folosea de întreaga elocinţă pentru a ne înfăţişa pericolele unei astfel de hotărâri. M. S., care îl avea pe acest om slugă de peste douăzeci de ani, m-a asigurat nu numai că conducea pe fiecare bucată de teren, dar că se bucura de o vedere bună noaptea[17]. De asemenea, după i-am cerut să tacă, am traversat din nou oraşul şi ne-am îndreptat spre nord.

Totul a mers bine până seara, dar deja după ora cinci întunericul devenea profund şi vântul sufla cu furie. Nefericiţii noştri // vizitii nu vedeau mai mult decât p. 12
caii lor. În împrejurări asemănătoare se foloseau felinarele, care nu luminau decât în cerc foarte restrâns, ascunzând adevăratele pericole ale drumului. Nu ne puteam întoarce din drum; am continuat la pas prin noroiul gros, aruncând priviri furişe spre prăpăstii ce păreau să ne atragă în ele şi ne cramponam cu amândouă mâinile de vehicul pentru a contrabalansa zdruncinăturile fantastice. Pentru a spune tot, mărturisesc că am început să ne adresăm unele reproşuri asupra obstinaţiei hotărârii noastre. Această prudenţă târzie era fără folos căci, după ce am coborât o pantă foarte periculoasă, roata din dreapta s-a angajat pe o ridicătură, care a dus la pierderea echilibrului echipajului; trăsura şi caii s-au răsturnat şi noi, cu veşmintele şi proviziile de toate felurile, am fost aruncaţi în mijlocul unei mări vâscoase şi adânci.

---

[14] *Olto*
[15] *Nicoplis*
[16] *Regorgeaient de monde.*
[17] *Il jouissait d'un véritable don de nyctalopie.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Din fericire nu am fost rănit. M-am ridicat grăbit căci am văzut deasupra capului masa ameninţătoare a trăsurii şi M. S. mi-a urmat exemplul. Dar bietul
p. 13 vizitiu, căzut între picioarele cailor, scotea strigăte de păun. // Dintr-o dată am crezut <că am dat> peste o nenorocire. Odată ridicat şi fără nici o rană, am înţeles că această stratagema lui, prin acele ţipete, era de a evita dreapta dojană pe care o merita. I-a reuşit; eram dezarmaţi.

Ce era de făcut? După ce am calmat caii, am aşezat trăsura lângă ei, tatonând multă vreme în umbră, am reuşit să ridic toate bagajele, cu excepţia totuşi unei lăzi grele cu vin pe care o adusesem prietenilor din armată pentru a bea cu ocazia luării Plevnei.

Ridicarea trăsurii era o acţiune imposibilă pentru patru braţe, chiar dintre cele mai viguroase. Astfel, mare ne-a fost bucuria văzând că apar lumini şi agitaţie în vârful colinei vecine! Evident în această parte erau locuitori şi trista noastră situaţie a fost înţeleasă. Încurajaţi de această speranţă, am început să strigăm cu toată forţa, cerând ajutor, când am auzit următoarea frază:

„Ce să faceţi dacă n-aţi plătit? ridicaţi-vă trăsura" părea să cadă din cer, dar
p. 14 ne părea // fără nici o noimă, puţin conformă cu bine-cunoscuta ospitalitate a localnicilor.

Nu ne rămânea decât să-l trimitem pe vizitiu în satul cel mai apropiat pentru a cere ajutor şi, dacă era posibil, un felinar, în timp ce M. S. m-a asigurat că un astfel de lux era himeric într-un sat românesc.

Am aşteptat astfel o jumătate de oră, poate mai mult, cuprinşi de gânduri sumbre şi uitându-ne doar la caii, care căutau în depărtări, când am văzut umbre desprinse din tenebre care ne înconjurau. Aproape imediat o duzină de oameni cu mine puţin liniştitoare ne-au înconjurat din toate părţile.

– Cine sunteţi? i-am întrebat dintr-o dată văzând pistoalele.

– Primarul şi consiliul municipal.

Aproape imediat grupul s-a deschis lăsând drum unui fervent adept al lui Bachus, care înainta bălăbănindu-se nesigur. Din fericire pentru noi, acest om, care servise mulţi ani pe pământul lui M. S., reprezenta acum în satul său toate autorităţile. *Căci era totodată primar*, notar şi perceptor fiscal. Acest personaj a
p. 15 urcat apoi în trăsură şi // a început un discurs vehement în care ne-a spus că vizitiul îl găsise stând cu consiliul în unicul local din sat, că domnii consilieri au refuzat să se deranjeze în această noapte sumbră, dar că el, având în vedere că a fost <în slujba> lui M. S. pentru care s-ar fi aruncat şi în foc, a sfârşit, cu forţa argumentelor şi epitetelor, din care ne-a dat o probă în terminarea discursului. Consiliul a ascultat din nou cu mărinimie aceste epitete.

Totuşi această elocventă alocuţiune a produs efectul dorit, căci toţi au dat o mână de ajutor şi trăsura a fost ridicată şi încărcată din nou. Dar lada cu vin lipsea. Degeaba ne-am procurat câteva lumânări şi am intrat până la genunchi în noroi, apărând slaba lor lumină de suflul furtunii. Lada pe care am lovit-o cu piciorul, cu câteva minute înainte, a devenit de negăsit. Asta ne-a făcut să ne gândim că în scena următoare onorabilul consilier municipal va avea preocupări serioase. Un amănunt ne-a explicat de altfel această dispariţie: nefericita noastră cutie semăna

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

celor // în care erau transportate rublele care, de la începutul războiului inundaseră p. 16
ţara.

Trăsura astfel reparată ne întrebam ce trebuia să facem. Mai presus de toate, vizitiul nostru protesta, dar noi doream să continuăm drumul. Primarul ne-a oferit cu bunăvoinţă locuinţa sa; bineînţeles l-am urmat pe acest brav om, care ne-a condus în a doua şi principala cameră a locuinţei sale subterane. Ea conţinea un cuptor, două paturi din lemn şi o masă mare încărcată cu registre groase ale perceptorului. Soarta noastră, credinţa mea, ne-a părut aproape surâzătoare.

Acest fel de locuinţă, care aminteşte de începuturile omului, este foarte obişnuit în această ţară, de altfel ca şi în aproape toate ţările nordului. Deoarece necesită puţin material de construcţie şi mai puţin lemn pentru încălzire în timpul lungilor zile de iarnă. Am fost asiguraţi că în unele cătune bulgăreşti, vaca şi porcinele ce coabitau împreună cu familia, îndeplineau rolul de surse de căldură. Arhitectura era cea mai simplă. Se sapă o groapă cu o pantă lină, se împarte în două sau chiar în patru, totul se acoperă cu paie în care se face // o deschizătură pentru a p. 17
lăsa să iasă fumul.

Din fericire, coşul nostru cu provizii a rămas neatins. Aveai acolo tot ce puteai să doreşti, fără a excepta vinul. Astfel, după ce am făcut lumină aprinzând patru din cele şase lumânări ale noastre, am întins o masă pe care, sigur, aceşti pereţi umezi o priveau desigur surprinşi. Apoi ne-am întins pe blănuri, încercând să gustăm puţină odihnă. Dumnezeul somnului ne refuza aceste favoruri; astfel, de la primele semne ale aurorei, am urcat din nou în coaja noastră de nucă şi după două ore am revenit, fără alte incidente la Uda, unde din păcate fusesem repede uitaţi.

La Uda am avut plăcerea unui fel de vânătoare care îmi era necunoscută: vânătoarea cu câini, rasă locală de câini special dresaţi. Cu şase cai buni ai lui M. P. ne-am angajat în galop spre pădure, în timp ce vânătorii şi câinii ne urmau în trăsuri în ciuda ninsorii care cădea mereu. Sosiţi în locul stabilit, ne-am aşezat la marginea unei păduri; căinii au fost lăsaţi liberi şi curând ecourile pădurii răspândeau în toate părţile lătrăturile câinilor mereu atenţi, căci ei văd jocul în mijlocul căruia, după lungi ocolişuri şi adesea o cursă de mai mulţi kilometri, obliga vânatul să treacă prin faţa puştilor vânătorilor. În câteva clipe, haita era atât de departe încât noi am mai auzit nimic. Dar curând lătrăturile se făcură auzite mult mai aproape, a răsunat o foc <de armă> şi iepurele care încerca să traverseze luminişul, fu întins cât era de lung în zăpadă. Alţi patru iepuri avură în scurt timp aceeaşi soartă. Seara, la întoarcere, eram epuizaţi. În ciuda oboselii, ne gândeam la o expediţie asemănătoare pentru a doua zi. În ziua următoare, într-adevăr, vânătoarea a fost reluată, dar cu mai puţin succes, căci am pus jos numai doi iepuri şi am văzut alunecând prin faţa noastră o splendidă vulpe. // p. 19

III

Între timp a fost trimis un călăreţ la <Turnu> Măgurele. Ne-a spus că refacerea podului este terminată. După ce ne-am pregătit repede, am revenit pentru a treia oară la <Turnu> Măgurele. Dl. prefect deosebit de amabil ne-a spus că într-adevăr

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

podul nu este încă terminat, dar o legătură a fost stabilită cu ajutorul unor plute remorcate de şalupe ruseşti. Era tot ceea ce voiam. La cererea noastră ni s-a eliberat un permis necesar pentru a ne îmbarca cu trăsura pe prima plută şi s-a dat ordin
p. 20 unui jandarm să ne însoţească până la Plevna. Acest reprezentant al autorităţii // ne putea fi de folos în multe situaţii.

Ne-am îndreptat imediat spre fluviu, dar am găsit că expediţia noastră ne se putea realiza fără grave dificultăţi. Câteva sute de căruţe de toate formele şi de toate dimensiunile, cai, boi şi un întreg popor de pahontzi (căruţaşi ruşi) aşteptau deja de câteva ore, căci nu existau decât trei plute mici pentru a face serviciul podului. Mulţumită amabilităţii şi de asemenea puţin cravaşelor ofiţerilor prezenţi, echipajul nostru a putut să se îmbarce fără accidente, împreună cu două mari căruţe şi zeci de cai şi boi. Remorcherul era acostat şi noi am plecat.

La prima scuturare a vasului, câţiva cai s-au cabrat astfel că m-am gândit întâi că fragila noastră ambarcaţiune, înconjurată cu o singură frânghie, ne va arunca fără greş în mijlocul apei. Din fericire, chiar în momentul în care eram în derivă, antrenaţi de acţiunea curentului, însăşi animalele, mai întâi agitate, au părut
p. 21 că înţeleg pericolul comun; s-au calmat şi noi am atins fără accidente malul opus. //

Atunci a început debarcarea care nu prezenta greutăţi. Trăsura noastră a fost pusă prima pe pământ. Dar când a atins ţărmul bulgar s-a afundat adânc în noroi. Toate eforturile noastre pentru a o smulge din acest noroi cleios au fost zadarnice. În spatele nostru douăzeci de mujici[18] robuşti, trăgeau cu forţa braţelor o imensă căruţă pe care voiau să o scoată de pe vapor. Nu păreau să se îngrijească prea mult de pericolul care ne ameninţa, căci dacă această enormă încărcătură ar ceda la eforturile lor, ea ar cădea fără greş peste noi, zdrobindu-ne. În acel moment, caii noştri agitaţi de pocnetul bicelor s-au ridicat şi s-au lansat cu o asemenea violenţă că au rupt două frânghii ce ne foloseau la tras; asta chiar la momentul în care căruţa grea era în vârful pantei pe care cobora trăsura noastră. Frica m-a făcut să închid ochii şi fără nici o îndoială, aici s-ar fi sfârşit expediţia noastră, dacă câţiva soldaţi români, înţelegând iminenţa pericolului, nu s-ar fi grăbit în ajutorul nostru şi n-ar fi reuşit să ferească vehiculul nostru de teribilul şoc al căruţei grele, împingând-o mai
p. 22 departe. //

După atâtea peripeţii trebuia să ne procurăm o locuinţă. Am stabilit să căutăm Hotel de Russie, despre care noi am vorbit deja.

Am ajuns la Nicopole. Oraşul este, cum se ştie, aşezat de o manieră foarte pitorească pe două coline dintre care una este încununată cu un fort. <Oraşul> se întinde în valea ce le desparte şi poartă tipul de amestec <întâlnit> în aproape toate oraşele Turciei. Câteva case sunt în ruine, mai ales cele ale turcilor, singurele vestigii ale recentei lupte. Un drum frumos ce şerpuieşte în jurul fortăreţei şi la care lucrau zi şi noapte câteva sute de lucrători, semnala apropierea civilizaţiei şi ducea la Plevna. Pentru noi, încercările grele nu luaseră sfârşit. Calea ferată era pe vârful colinei: bietele noastre animale nu puteau decât cu cea mai mare amărăciune să ne tragă trăsura pe pietricele ce se rostogoleau şi le-am urmat prin vadul de noroi care ne stropea din cap până în picioare.

---

[18] *Mouziks*, termen sub care erau cunoscuţi ţăranii din Rusia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

După ce am întrebat trecătorii în greacă şi română, două limbi care sunt la fel înţelese în acest oraş, am ajuns în sfârşit la hotel, care, rus după nume, este grecesc în toate celelalte moduri. Căci fusese // deschis de greci în acelaşi timp cu un altul, p. 23
chiar a doua zi după luarea Nicopolelui. Asta este de fapt o trăsătură de spirit întreprinzător, caracteristică <grecilor>, ce face distincţia acestui neam.

Aveam încă două ore de zi în faţă. Ne-am grăbit să profităm pentru a vizita fortăreaţa. Urcaţi mândri pe doi măgari şi urmaţi de doi băieţi turci isteţi, ne-am început asaltul. Am parcurs râzând şi glumind chiar drumul al cărui fiecare pas fusese udat din belşug cu sânge. Acestea sunt vicisitudinile umane. Cum am intrat în fortăreaţă, i-am întrebat pe micii noştri conducători de măgari dacă cunoşteau locuinţa generalului Lupu[19]. Ne-au răspuns afirmativ şi ne-au condus imediat până în mijlocul unei curţi pline cu soldaţi ruşi, uimiţi de acest atac imprevizibil al cavaleriei uşoare. Aceşti oameni bravi ne-au spus că suntem în cartierul general rus şi nu la comandamentul românesc, care de altfel nu exista. Un colonel s-a oferit să ne conducă la fortul principal. Am acceptat cu recunoştinţă şi am putea astfel să ne asigurăm că acest fort este într-adevăr de necucerit, datorită atât poziţiei cât şi celor paisprezece // guri de foc care-l apărau în momentul atacului. p. 24

În acest punct imaginea era feerică. La dreapta se întindea oraşul pitoresc, în faţa noastră fluviul, pe care se rostogoleau valuri impunătoare, peste care podul construit de români părea o panglică neagră. Mai departe două monitoare luate de ruşi şi o navă grecească mare; vis-à-vis pe o ridicătură <Turnu> Măgurele; la dreapta Oltul, pe care a fost transportat materialul rus; mai departe Corabia şi, în sfârşit, la stânga, Flămânda[20].

„Acolo, ne-a spus colonelul, în acele vii, de cealaltă parte a fluviului, se găsesc bateriile ruseşti. Aici, la dreapta, pe râu, lucrările turceşti. De pe această înălţime pe care ruşii au coborât-o a fost umplută această groapă cu cadavre". Totuşi peisajul încântător părea să ne surâdă, ca şi cum urmele carnagiului n-ar fi fost încă recente.

Dar soarele era la orizont; ne-am reluat drumul în şa şi am folosit faţă de animalele noastre argumentele cele mai concludente pentru a evita ca noaptea să ne ajungă în mijlocul acestor prăpastii. Când sosit <în oraş>, toate prăvăliile erau încă deschise, o mulţime considerabilă circula pe // străzi; erau bulgari, români şi greci. p. 25
Din vârful colinei învecinate se văd femei turce care priveau cu nelinişte mişcările oraşului.

IV p. 27

După o noapte destul de calmă pentru un oraş sub asalt, am pornit la drum odată cu primele lumini ale aurorei. Am fost asiguraţi că este practicabilă calea ferată: numai Dumnezeu putea şti ce ne aştepta, dacă nu ajungeam la Vărbiţa[21] înainte de seară. De fapt, urcuşul abrupt din spatele Nicopolului ne-a luat el singur

[19] Gheorghe Lupu, general, comandantul Corpului I Armată.
[20] *Flamenda*
[21] Localitate şi trecătoare în Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mai mult de două ore; în timpul traseului ne-am temut că-i vedem pe nefericiții noștri cai căzuți și lăsându-și oasele prin această pustietate ce semăna în acel moment cu un adevărat abator, atât de mare era cantitatea de schelete de animale ce
p. 28 acoperea pământul. Din loc în loc se vedeau în gropi urme // de sânge și adunături de cârpe, printre care se distingeau resturi de panglică roșie ale nizamilor[22]. Era un indiciu că în acest loc se refugiaseră câțiva răniți și-l transformaseră în mormânt neștiut.

Circulația pe drum era continuă. Căruțe grele, la care erau înhămați opt sau zece boi, înaintau încet deși pământul era complet înghețat. Aprovizionarea se făcea în principal prin Șiștov[23]. De altfel, pământul însuși părea a fi în mișcare, căci noapte și zi, cozi lungi de trăsuri și șarete circulau fără odihnă.

În două sau trei reprize am întâlnit mici trupe de soldați. De la un timp, doi tineri vânători români mergeau alături de noi. Răniții în timpul nefericitei zile de 30 decembrie[24], au fost îngrijiți la Craiova; astăzi vindecați, se întorceau cu toată graba pe câmpul de onoare, plini de o nouă înflăcărare. Dealul este înconjurat de un platou larg pe care l-am traversat în galop, apoi încercările noastre au reînceput la coborâre pentru două ore îngrozitoare.

Am traversat un cătun turcesc redus complet la cenușă. Apoi am traversat pe
p. 29 drum un sat mixt din care partea bulgară era neatinsă, dar partea otomană // și tătară dispăruseră. Populația musulmană care a putut scăpa masacrului a fugit după luarea Nicopolelui. Bulgarii au confiscat lucrurile fugarilor și le-au incendiat locuințele. Este posibil ca aceste două neamuri rivale să coabiteze altundeva după <încheierea> păcii, dar pot afirma, pentru că am văzut cu ochii mei, niciun turc[25] nu a rămas în această parte a Bulgariei pe care am vizitat-o.

În sfârșit am observat valea scăldată de râul Osam[26], pe care l-am traversat pe un pod din piatră[27] și ne-am apropiat de plăcutul sat bulgar Russelim[28]. Am admirat două încântătoare lebede sălbatice, ca și două grupuri de lișițe, dar momentele sunt prețioase și rezistăm tentației vânătorii. Am traversat încă două coline și am mâncat, pe jumătate înghețați, lângă ruinele unui sat bulgar ars. Caii noștri păreau extenuați, dar i-am împins înainte pentru că ne mai rămâneau câteva ore din zi. Am urcat, am coborât de mai multe ori și am pătruns în sfârșit într-o vale îngustă care părea să ne ducă direct la scopul nostru. Bineînțeles am observat la dreapta noastră
p. 30 o tabără românească și am înțeles că soldații așezați în fața corturilor lor, // pe care

---

[22] *Quelques bribes du galon des Nizams*. Nizamii erau soldați turci în termen.

[23] Oraș în Bulgaria, situat în fața municipiului Zimnicea.

[24] Dată eronată, probabil se referă la 30 august /12 septembrie 1877 când atacul trupelor române a fost respins de turci.

[25] *Osmanlis*

[26] Conotat *Osma* (Assamus, în antichitate), râu în nordul Bulgariei, între Vit și Iantra. Se varsă în Dunăre la 5 km de Nicopole.

[27] Podul leagă vechile și noile părți ale orașului Loveci, fiind probabil cel mai recunoscut simbol al orașului. Podul a fost aproape complet distrus de un potop în 1872 și refăcut în 1874 prin contribuția materială a tuturor locuitorilor orașului. Inițial avea o lungime de 84 m și 6 guri și a găzduit 64 de magazine. Distrus în totalitate de foc în noapte 2–3 august 1925, a fost refăcut în 1931 și modernizat în 1981–1982.

[28] Sat aflat în apropierea orașului Loveci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

noi îi aveam în față, erau divizia a patra, însărcinată cu aprovizionarea.

– Și cartierul general?, am întrebat.

– O oră mai târziu, a fost răspunsul. Acest răspuns ne-a readus curajul. Abondonând vehiculul nostru, am atins curând înălțimile care se desenau în fața.

Deci ne-am apropiat de liniile inamice, de acele teribile redute, care zi și noapte aruncă din colțurile lor foc și fier mortal și totuși nici un zgomot nu ne ajungea la urechi. Astăzi totul părea liniștit.

Ajunși pe vârful unui deal, am distins la stânga noastră două căsuțe albe, înconjurate de câteva colibe și o sută de corturi. Era Vărbița, capătul atât de dorit al călătoriei noastre. Ne-am apropiat de un grup de soldați, care, la cererea noastră, ne-au arătat casa principală din cele două ca fiind locuința comandantului-șef și a generalului Manu[29] și am fost informați în același timp că cei doi ofițeri superiori ca și toate celelalte cunoștințe ale noastre se aflau în redute. Pe câmp rămăseseră numai santinelele. // p. 31

– Se pare că se pregătește o acțiune importantă, am observat noi.

– Adică bătălia e fost teribilă, dar după cum știm, este deja o jumătate de oră de când ziua a fost hotărâtă.

– O bătălie! Și de care parte?

– O ieșire a lui Osman <pașa>[30] cu toată armata, spre Vit[31].

– Și spuneți că ziua a fost hotărâtă?

– În mod sigur. Osman <pașa> rănit s-a predat și Plevna se află în mâinile noastre.

Astfel am prins marele eveniment și în câteva momente am putea să ne credem urechilor. Lucru ciudat! În timp ce altă dată auzeam bombardamentul chiar din împrejurimile Bucureștilor, astăzi mărșăluim, fără să ne pese, sub focul mortal al redutelor inamice și asta în timpul unei lupte sângeroase. Asta era forța vântului care sufla într-o direcție contrară!

Totuși iată un tânăr ofițer care recunoscându-ne, s-a apropiat de noi în galop.

– De unde veniți? l-am întrebat.

– De la Plevna. Am asistat la luptă. L-am urmat pe alteța sa, care trebuie să petreacă noaptea în // în oraș; am venit să caut provizii. – Și a dat imediat ordinele p. 32 necesare. Apoi s-a întors către un soldat:

– Dă-mi un pahar de țuică[32] și o bucată de pâine, i-a spus, de ieri nu am mâncat nimic.

După ce a primit ce a cerut, a luat numai o gură și s-a prefăcut că bea de încă două ori, în timp ce noi îi strigam:

– Anunță prietenii de la Plevna.

---

[29] *Mano.* Gheorghe Manu (1833–1911), general general și om de stat român, prim-ministru din partea Partidului Conservator (1889–1891), primar al Bucureștilor (1874–1877), comandant de divizie în războiul pentru independență. În februarie 1878 a luat parte la luptele încheiate care au dus la capitularea Vidinului.

[30] Referire la Osman <pașa>. Nuri Pașa (1832–1900), feldmareșal otoman. Rănit la Plevna, s-a refugiat într-o moară unde a primit delegația condusă de colonelul Mihail Cerchez și a acceptat condițiile de capitulare oferite de aceasta.

[31] *Vid*, râu în Bulgaria, afluent al Dunării.

[32] *Eau de la vie*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Casa comandantului constă în patru camere, din care una era ocupată de el, alta de generalul Manu, a treia de colonelul Fălcoianu[33], şeful Statului Major şi a patra de maiorul Lahovary cu fratele lui[34], sergent de cavalerie, înrolat voluntar.

Acesta din urmă, membrul unei familii distinse, el însuşi distins avocat ce se bucura de o frumoasă avere, abandonase toate aceste avantaje pentru a răspunde la chemarea patriei. Şi nu era singurul. Există în cavalerie un escadron întreg alcătuit din tineri care, ieri încă, străluceau în saloane şi care astăzi fac serviciul unor simpli
p. 33 soldaţi, cu cai englezeşti sau arabi, uimiţi de soarta lor de acum. //

Refugiaţi în camera generalului Manu, ne-am încălzit membrele amorţite de frig, în timp ce distingeam în mijlocul zgomotului de afară strigăte: „prizonieri!, prizonieri!"

Ne-am grăbit spre poartă şi am fost martorii unui spectacol ciudat: un lung convoi de turci înainta încet şi trist spre Vărbiţa între două rânduri de soldaţi români. În frunte mergeau doi paşi cu câţiva alţi ofiţeri superiori, urmaţi de neînfricaţii apărători ai Plevnei, trişti şi zdrenţăroşi, aparţinând tuturor raselor asiatice, de la osmanlâi albi, până la arabii de culoarea şofranului. Au trecut prin faţa noastră în tăcere. Am văzut mulţi dintre privitori întorcând capul cu compasiune. Soldaţii care-i conduceau păreau mândri de a-i însoţi pe turcii adevăraţi şi-i tratau cu mult respect.

Patru convoaie s-au succedat astfel până la căderea nopţii. Nouă mii de prizonieri şi un mare număr de ofiţeri superiori se găseau deja adunaţi în jurul nostru, în timp ce nu aveau decât câteva sute de oameni pentru pază şi aproape
p. 34 nimic de mâncare. Acest lucru a fost îndreptat într-un fel. // O parte a fost internată în redută, alta s-a întins pe pământ în jur. Nici o încercare de rezistenţă sau plecare nu exista din partea unor oameni pe jumătate morţi de oboseală şi de lipsuri.

Până la sfârşitul nopţii, am parcurs liniile care se întindeau până departe pe pământul îngheţat, ascultând multe lucruri ciudate şi asistând la episoade specifice. Numai atunci când întunericul a fost complet, am decis să părăsim acest interesant spectacol.

La întoarcerea în cartierul general i-am găsit pe toţi prietenii noştri ofiţeri, care se reîntorseseră, cu excepţia generalului Manu, reţinut de prinţ. Ne-au făcut o primire deosebit de cordială. Tuturor le-a plăcut să ne spună cu bunăvoinţă că venirea noastră în mijlocul lor a fost de bun augur şi că le-am adus victoria.

Cum camera goală a generalului Manu mi-a fost cedată şi cum M. S. a găsit ospitalitate la dl. M. Lahovary, ne-am gândit că trebuie onorat apartamentul. Coşul nostru ne-a fost de un mare ajutor, am luat ingredientele necesare pentru un ceai
p. 35 bun şi am // petrecut seara jubilând, ascultând povestirile unora şi aventurile de

---

[33] *Falcoyano.* Ştefan Fălcoianu (1835–1905), militar (ajuns la gradul de general), matematician, istoric şi politician român, membru al Academiei Române. În timpul războiului de independenţă a fost director general al Administraţiei Centrale a Ministerului de Război, iar din 20 octombrie 1877 devenea şef al Statului Major al Armatei Române de Operaţii.

[34] Iacob Lahovari (1846–1907), general, om politic, şef al Marelui Stat Major, ministru de Război, ministru al Afacerilor Străine. În timpul războiului de independenţă a fost şef al secţiei operaţii din Marele Cartier General. După căderea Plevnei a fost avansat locotenent-colonel. Fratele său Ion N. Lahovari (1844–1915), jurist şi om politic român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

război ale altora şi am strâns cordial mâinile ofiţerilor cu care ne întreţineam în fiecare moment. // p. 37

V

Mai interesantă a fost mai ales povestea colonelului Arion[35] despre capturarea lui Osman <paşa>.

„Mareşalul turc, ne spunea el, era rănit de un glonţ care după ce i-a trecut prin gambă, i-a omorât calul. Dus într-o colibă care se găsea pe înălţime, aproape de podul de pe Vit, a trimis inamicului o ordonanţă pentru a cere un ofiţer superior. Cum după luarea Bucovei şi Opanezului[36], am coborât la câmpie, mă găseam la o mică distanţă când am luat cunoştinţă de mesajul lui Osman <paşa>. Am înaintat cu colonelul Cerchez[37] şi cu doi soldaţi în mijlocul duşmanilor, // care ne priveau p. 38
nemişcaţi şi uimiţi. Am ajuns la cabană unde l-am găsit pe Osman <paşa> care suferea mult din cauza rănii, deşi fusese pansat provizoriu. I-am oferit serviciile chirurgilor noştri, dar imediat medicul său a protestat, spunându-ne: «Îl îngrijesc de peste douăzeci de ani, nu-i voi ceda nimănui onoarea de a-l îngriji astăzi».

Nu aveam o trăsură la dispoziţie şi atunci din respect pentru o nobilă nenorocire, ne-am gândit că trebuie să ne abţinem să transportăm imediat rănitul. La ordinul meu o santinelă a fost pusă la uşa cabanei şi am rămas mai mult de o oră cu Osman <paşa>, conversând cu el prin intermediul unui interpret, căci vorbea prost franceza.

«Am rezistat, ne-a spus el cu demnitate, atâta timp cât oamenii mei m-au ajutat. Azi mi-a căzut sabia din mână. Nu cer nimic pentru mine, dar doresc ca brava mea armată, care a suferit atât de mult, să găsească îngrijirea necesară.» După ce a aşteptat răspunsul nostru prin care îl asiguram că prizonierii şi răniţii turci vor primi cel mai bun tratament posibil, muchir-ul[38] a părut mai puţin îngrijorat. Ne-a întrebat curios care era numărul atacatorilor ruşi, care // rezistaseră p. 39
atât de puternic la Vit. Ne-a mărturisit că a ignorat complet luarea Kars-ului[39] şi a Rahovei[40], în care, ne-a spus că spera să găsească un refugiu. Aceasta dovedeşte că investiţia riguroasă menţinuse Plevna.

---

[35] Eraclie Arion (1838–1903), colonel (1875), general de divizie, comandant al Şcolii Speciale de Artilerie şi geniu, inspector general de artilerie, comandant al Corpului 2 Armată. În timpul războiului de independenţă a fost ataşat militar pe lângă marele duce Nicolae la Marele Cartier general. El a organizat bateriile „Mircea" şi „Elisabeta" pentru apărarea oraşului Calafat, a coordonat construirea podului de peste Dunăre de la Săliştioara–Măgura, a condus pregătirea intrării în acţiune a artileriei la asediul asupra cetăţii Plevna.

[36] Redute aflate în componenţa sistemului de apărare al Plevnei

[37] Mihail Cristodulo Cerchez (1839–1885), colonel şi apoi general român, comandantul Diviziei 2 Infanterie în timpul războiului de independenţă; a condus trupele române în luptele de la Griviţa, Opanez, Bucov, Smârdan, Plevna şi Vidin. Din 6 septembrie 1877 a fost comandantul Armatei de operaţii.

[38] Înalt ofiţer otoman, investit cu cea mai înaltă demnitate, echivalentă cu gradul de mareşal.

[39] Kars a fost cucerit de Rusia în noiembrie 1877.

[40] Bătălia pentru cucerirea garnizoanei Rahova (7/19 noiembrie–9/21 noiembrie 1877) a fost una dintre confruntările decisive al conflictului ruso–româno–otoman în care au fost implicate trupe române şi ruse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Această conversaţie aproape amicală ar fi durat dacă un general rus n-ar venit să ia prizonierul".

Deja suna miezul nopţii. Eram frânţi de oboseală şi în ciuda farmecului şi a interesului conversaţiei, ne-am întins pe paturile de campanie, care ne-au părut, trebuie să mărturisesc, puţin confortabile. Nu am putut închide ochii toată noaptea, am petrecut ore întregi visând la aventuri care ne erau rezervate pentru mâine.

În zori, zgomotul de trupe de cavalerie care se apropia de locul nostru ne-a ajuns la urechi. Erau diferiţi şefi ai corpului şi ofiţeri superiori care se întorceau la Plevna pentru a lua parte la un Te Deum. Ne-au dat un foarte frumos cal şi ne-au pus la dispoziţie obligatoriu o ordonanţă la dispoziţia fiecăruia dintre noi.

Am urcat în şa şi am plecat în galop. Dimineaţa era rece, dar frumoasă.
p. 40 Această mică trupă de patruzeci de cavaleri, // strălucitori în uniformele lor bogate, călărind prin câmpiile albite de îngheţ, oferea o privelişte magnifică. Am traversat o vale largă care, ieri încă, se găsea sub focul încrucişat al turcilor şi ruşilor şi am ajuns repede pe colinele ce înconjurau teribila Bucova[41]. Un strigăt de admiraţie ne-a scăpat din piepturi şi instinctiv am tras de frâiele cailor pentru a le încetini mersul şi a putea să admirăm încântătoarea panoramă ce ni se dezvăluia ochilor.

Jos în vale, Plevna, oraş pitoresc cu 15 000 de suflete, părea adormită, după lungile suferinţe, sub minaretele celor două mari moschei şi turnurile catedralei bulgare. De jur-împrejur cât vezi cu ochii, un imens şir dealuri, fiecare purtând pe flancuri câte o redută înnegrită şi în sfârşit, la stânga, panglica argintie a Vitului, ce şerpuia liniştit la vale. În spatele nostru, distingem clar Bucova, ca şi cele două forturi ale Griviţei şi la dreapta, fortul Alexandru cu cele şapte redute ale Opanezului. Acolo depărtarea nu ne-a permis să descoperim şi alte forturi şi mai ales <să vedem> terasamentele ruseşti. Mă gândeam că era pentru prima dată când
p. 41 // îmi puteam forma o idee asupra importanţei unei astfel de lucrări de fortificaţie ce ocupă o imensă suprafaţă. Datorită acestor lucrări oraşul asediat poate rămâne în afara ariei de acţiune, redutele construite împrejur schimbând între ele focul de mortiere. Dar dacă admiram acele minuni ale tehnicii militare, inima noastră se entuziasma la amintirea vitejiei acestor trupe nepregătite, care ieri încă erau aici, luptând pentru fiecare pas în gropi, ascunzându-se în spatele celei mai mici ridicături sau apărând vitejeşte avanposturile, expuse întreaga zi gloanţelor inamice.

După ce am admirat mult timp acest tablou impunător, ne-am continuat drumul; am părăsit înălţimile şi am pătruns curând în oraş. Cei câţiva locuitori creştini care mai rămăseseră se aflau în faţa porţilor lor, s-au descoperit respectuos la trecerea noastră şi păreau mai degrabă derutaţi decât fericiţi de ceea ce vedeau. Înotam într-un ocean de noroi; prăvăliile sunt fie închise, fie pline de moloz; multe case păreau abandonate. Într-un colţ, am privit curios trei preoţi ducând icoane şi
p. 42 ramuri verzi. Puţin // mai departe se afla cadavrul unui arab pe jumătate în noroi. Doi soldaţi români treceau în acel moment. Unul dintre ei i-a dat un picior în piept. Colonelul Berindei[42], văzând acest act brutal, s-a îngălbenit de furie, l-a oprit pe

[41] Redută aflată în componenţa sistemului de apărare al Plevnei.

[42] *Bérendey.* Anton Berindei (1838–1899), colonel în timpul războiului de independenţă, general de brigadă (1885) şi apoi de divizie (1895).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vinovat şi a ordonat unuia dintre camarazi să-i de patru palme, aplicate de acesta din urmă pe obrajii răufăcătorului, cu vigoarea specifică militarului. Apoi justiţiarul şi pedepsitul şi-au reluat drumul braţ la braţ.

Pe o altă stradă o familie bulgară plângea, bărbaţi şi femei îşi smulgeau părul în semn de durere. I-am întrebat să aflam cauza. Ca răspuns la toate astea, bieţii oameni ne-au arătat uşa localului vecin, care le aparţinuse şi în care soldaţii ruşi şi români au jefuit tot şi s-au dedat la orgii. Căpitanul G. a descălecat şi imediat s-a repezit cu biciul în mână în mijlocul infractorilor. Aceştia au fugit în mici grupuri, bălăcind în noroi, urmăriţi de biciul nemilos al căpitanului. În acel moment trecea un ofiţer rus însoţit de un sergent şi a văzut despre ce era vorba. A tras sabia din teacă lovindu-i pe ruşi peste faţă. // p. 43

Aceşti nefericiţi sângerând n-au uitat consemnul şi au salutat. Sergentul a făcut la fel. El i-a urmărit pe fugari. Pentru această operaţiune au fost suficiente cinci minute; localul era gol, noi ne-am retras, ducând cu noi binecuvântarea proprietarilor. // p. 45

VI

Se apropie prânzul, oră la care era fixat Te Deum. Această solemnitate avea loc în prezenţa împăratului[43] şi a prinţului[44]. Noi ne-am îndreptat spre Trnovo, unde am găsit întregul stat-major princiar şi am salutat noi cunoştinţe. Metropola bulgară[45] era încă plină de muniţii, astfel că Te Deum-ul nu a putut avea loc. Va fi celebrat în reduta cea mai apropiată. Ne ducem acolo cu caii în galop şi ajungem tocmai la timp pentru a asista la un spectacol pe cât de mişcător pe atât de măreţ. // p. 46

Preoţi îmbrăcaţi în minunatele lor veşminte sacerdotale oficiau chiar în vârful colinei. Aproape de ei era împăratul. Palid, dar calm şi demn, avea la dreapta pe prinţ şi pe marele duce Nicolae[46]. În jurul lui sunt grupaţi alţi membri ai familiei imperiale cu marea demnitate de la curte. Puţin mai departe se găseau ofiţerii superiori şi celebrităţile recentei lupte: generalii Ignatiev[47], Skobelev[48], Totleben[49]

---

[43] Referire la Alexandru al II (Alexandr Nicolaevici Romanov, 1818–1881), fiul ţarului Nicolae I şi ţar al Rusiei (1855–1881), asasinat de anarhişti.

[44] Autorul se referă la principele Carol, şeful armatei române, prezent pe câmpul de luptă de la sudul Dunării.

[45] Velico Trnovo, vechea capitală a Bulgariei.

[46] Nicolai Nicolaevici Romanov (1831–1891), fratele ţarului Alexandru al II-lea, militar, comandantul armatei ruse în 1877–1878 în calitate de mareşal.

[47] Nicolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), general şi diplomat rus, negociator din partea Rusiei la tratatele de la Paris (1856) şi San Stefano (1878).

[48] Mihail Dimitrievici Skobelev (1843–1882), general-adjutant rus, participant la războiul din 1877–1878, comandant al Corpului de cercetaşi ai armatei ruse şi unul din principalii comandanţi ai forţelor ruseşti de la Plevna. În faza finală a războiului Skobelev a condus avangarda armatei ruse, care în februarie 1878 a ajuns la periferiile Constantinopolului.

[49] Eduard Ivanovici Totleben (1818–1884), inginer şi militar rus ajuns la gradul de general, participant la războiul Crimeii, când a luat parte la asediul Silistrei şi al Sevastopolului şi la cel din 1877–1878. După încheierea preliminariilor de pace a preluat comanda întregii armate ruseşti, iar apoi a îndeplinit funcţia de guvernator al Basarabiei, Novorusiei şi oraşului Vilnius (Lituania).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi Krüdener[50]. Singur neînfricatul Gurko[51] lipseşte de la solemnitate. Este deja la Orhanie[52]. Cadrul tabloului era alcătuit din careurile diferitelor regimente. La picioarele noastre vedem oraşul cucerit. Acest moment a fost nu numai solemn, el a devenit istoric şi oricine a contemplat spectacolul îi va păstra o amintire veşnică.

Te Deum-ul odată terminat, ne-am urcat în şa. Împăratul trecând prin faţa trupelor care-l aclamau cu entuziasm, a venit să-şi îmbrăţişeze cu tandreţe fratele şi să-i confere prinţului marele colan al <ordinului> Sf<ântului> Andrei[53]. Apoi s-a îndreptat spre oraş, însoţit de mai mult de două mii de cavaleri: cel care nu se teme niciodată de o asemenea scenă poate cu greutate să-şi facă o idee. Defilarea
p. 47 trupelor a început. Ele intră pe străzile prea strâmte, // caii înotă în noroi şi alunecă pe şindrila pavajului. În sfârşit ajungem la locuinţa unui notabil, la el fiind pregătit dejunul pentru împărat. Majestatea Sa intră împreună cu câţiva prinţi în apartamentul foarte strâmt, în timp ce noi umplem curtea şi străzile învecinate. Unul dintre noi scoate din buzunar, fără menajamente o bucată de brânză şi o treime din câteva felii de şuncă. Romăncele ne aduc vin de la o casă din faţă şi mâncăm veseli fără a descăleca.

Deodată se observă o mişcare mare în mijlocul mulţimii: se apropie o trăsură. Observăm două calote roşii. O imensă exclamaţie răsună din jurul nostru: Osman! Osman! Într-adevăr era Osman <paşa>. Toată lumea îl salută cu respect. Este adus un fotoliu în care este aşezat astfel încât să fie spre împărat, cate l-a primit cu cea mai perfectă curtoazie. El i-a dat chiar sabia de onoare pe care i-a dăruise sultanul. Câteva minute mai târziu, trăsura s-a îndepărtat, am reuşit să traversez cu greutate, este adevărat, un grup de ofiţeri care se găsea în faţa mea şi galopând pe pavajul
p. 48 alunecos al unei străzi // laterale, am ajuns la timp pentru a putea contempla un moment fizionomia semeaţă a muşirului. Părea impasibil, dar problema sufletului său şi suferinţele prelungite se distingeau clar pe faţa sa.

În acest timp, împăratul şi-a terminat dejunul frugal şi s-a urcat în trăsură. Prinţul s-a urcat pe cal şi cortegiul s-a deplasat, iar noi am mers pe strada principală a oraşului. Atunci prinţul şi-a luat rămas bun de la împărat care s-a îndepărtat urmat de marii duci şi suita sa. Alteţa Sa a vorbit mult timp cu generalul Totleben; apoi trecând înaintea mea, mi-a întins mâna cu acea amabilitate ce-l caracterizeaza şi a primit cu plăcere felicitările mele.

---

[50] *Krüdner*. Nikolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie, comandantul Armatei a 9-a, răsplătit pentru victoria de la Nicopole cu Ordinul Sfântul Gheorghe.

[51] Iosif Vladimirovici Romeiko-Gurko (1828–1901), mareşal al armatei ruse, de origine bielorusă sau poloneză. A participat la războiul Crimeii şi s-a distins în mod deosebit în războiul din 1877–1878 când a fost în fruntea trupelor ruse cele mai avansate, cucerind pe 7 iulie Velico Târnovo, apoi în scurt timp a trecut Munţii Balcani şi a ocupat Kazanlâk, a aprticipat la bătălia de la Philippopoli (Plovdiv) şi Adrianopol, creând astfel panică la Constantinopol.

[52] *Orkanie*, azi Botevgrad, oraş, provincia Sofia, situat la 47 km de capitala bulgară. Între 1866–1936 a purtat numele de Orhanie, după ce anterior se numise Samundjevo.

[53] Ordin onorific rusesc fondat la 30 august 1698 de ţarul Petru cel Mare, cea mai înaltă distincţie rezervată celor mai importante personalităţi ale statului, atât civile cât şi militare. Astăzi *Ordinul Sfântului Andrei* este atât un ordin dinastic al familiei imperiale Romanov din exil, cât şi cel mai înalt ordin al Federaţiei Ruse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am fost nevoiți atunci să ne retragem, căci ne propusesem să vizităm câmpul de bătaie cu câțiva ofițeri prieteni cu noi. Mareşalul curții ne spune că în acest moment prințul vrea să treacă în revistă trupele de sub comanda sa chiar pe locul unde au dat dovadă de curaj. Îi urmăm bucuroşi şi desigur ieşim din oraş pe drumul care, traversând valea, duce direct la podul de pe Vit. // p. 49

VII

Aici o scenă pitorească ni se oferă privirilor. La stânga colinele sunt acoperite de mii de turci[54], pe care-i recunoaştem după uniformele zdrențuite. La dreapta, valea este ticsită cu mai multe sute de căruțe lungi acoperite cu pânză care adăposteau familiile şi bunurile emigranților turci. Până când le va fi decisă soarta, întreaga populație musulmană a oraşului se refugiase în aceste căruțe şi urmase trupele în speranța că după <o victorie> în luptă, ar putea să treacă mai departe şi să ajungă la Balcani. Dar Osman <paşa> fusese zdrobit după // primul său elan şi p. 50
toată această mulțime de <oameni> fusese obligată să rămână pe loc. În timpul luptei câteva obuze românești fuseseră aruncate în mijlocul acestei mulțimi. Strigătele sfâşietoare au făcut să se ştie clar care erau victimele. Bombardamentul s-a încheiat imediat.

În momentul când am trecut, oamenii stăteau aproape de căruțe şi ne priveau cu stupoare, în timp ce din fundul întunecat al acestor vehicule primitive, de unde răsunau strigătele stridente ale unei liote de copii, se vedeau strălucind doi ochi frumoşi asiatici ce ne examinau pe furiş. Ce spectacol trist este cel al acestor nefericiți. Câteva luni mai înainte ei trăiau liniştiți şi fericiți în oraşul lor bogat, care era unul dintre principalele piețe ale Bulgariei centrale. Şi acum, ei suferă toate ororile unui asediu ce va rămâne în istorie. Astăzi încă ei trebuie să rătăcească fără locuință, departe de locul naşterii sau al rămăşițelor strămoşilor lor şi de care se leagă cele mai dragi amintiri ale lor. Astea sunt urmările nefaste ale disputelor umane.

Mersul cailor noştri era lent şi treceam la pas prin fața acestei tabere biblice. Aci silueta unei tinere frumoase[55], // văzută în umbră, ne aducea aminte de p. 51
povestirile arabe, de trandafirii aruncați pe furiş prin grilajul gardurilor şi poate, după mine, de scările din mătase; colo formele descărnate ale câtorva femei bătrâne murind de foame ne aduceau la trista şi teribila realitate.

În acest colț drumul se îndrepta în linie dreaptă spre podul de pe Vit. L-am urmat pe alteța sa ce galopa înaintea noastră. La dreapta noastră este un heleşteu adânc; la stânga un şanț.

Deodată se aude un strigăt: împăratul! Brusc grupul nostru se opreşte şi după un moment de ezitare, vedem călăreți, care în fața noastră sar peste şanț şi escaladează sprinten înălțimea abruptă. Fără a ține cont deloc de ce făceam, am imitat toate aceste exemple cu excepția prințului şi a suitei sale; urcăm, nu fără pericol, panta stâncii şi atingem vârful fără nici un accident. Ajunşi aici, am înțeles

[54] *Nizams*

[55] *Jeune hourie.* În religia musulmană hurie înseamnă o fecioară foarte frumoasă promisă de Mahomed creştinilor în paradis.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mai bine ce era. Era într-adevăr împăratul pe care l-am văzut venind în fața noastră, urmat de strălucitorul lui stat-major. Revenea de pe câmpul de luptă spre care noi ne îndreptam. Prin periculoasa noastră escaladă am părăsit drumul, ocupat de suita
p. 52 împăratului în toată lărgimea lui și // am împiedicat întâlnirea și confuzia a două state majore numeroase. Splendidul cortegiu defila în fața noastră și noi îl salutam; apoi am coborât pentru a ne reîntâlni cu Alteța Sa.

În curând, spectacolul devine teribil și mișcător, căci ajunsesem pe câmpul de luptă. Deja cadavrele rușilor fuseseră îngropate și în mare parte cele ale turcilor fuseseră îndepărtate. Dar rămâneau încă destule pentru ca tabloul să nu piardă nimic din sinistra sa frumusețe. Pe de altă parte cârpele însângerate ce acopereau fiecare petec de pământ, dovedeau suficient care era numărul celor ce, cu o oră în urmă, se găseau în acest loc. Unele din aceste cadavre, întinse pe spate, păreau că se adresau cerului pentru un ultim blestem, altele îndoite păreau că voiau să urmărească încă dușmani. În unele colțuri, grămezi <de cadavre> strânse alcătuiau grupuri oribile; mai departe câțiva răniți nefericiți se târau dureros în genunchi spre șuvoiul pârâului din apropiere. Pretutindeni o mare cantitate de puști, tunuri răsturnate, cai morți sau muribunzi și mii de tuburi de cartușe lăsate pe locul unde
p. 53 fii Profetului luptaseră, // cu puterea celor două mâini. Santinelele ruse, plasate de cele două laturi ale drumului, menținеau o ordine provizorie.

Contemplăm, nemișcați pentru câteva momente, acest tablou lugubru și vai mie, mă simt copleșit de gânduri amare. Aceste grămezi putrede, care nu mai au nimic omenesc, sunt altceva decât materie? Unde sunt visurile orgoliului uman? Unde este sufletul nemuritor, care ne înnobilează, apropiindu-ne de divinitate? La ce servesc dorințele pământești, speranțele dezamăgite și poate îndelungile necazuri ale nefericitelor creaturi? Și totuși, pentru fiecare din aceste cadavre, astăzi uscate, <altădată> gângurind, copil adorat, în brațele unei mame iubitoare, <pentru ele> în acest moment inimi iubitoare și fidele poartă un doliu neconsolat; în timp ce, pentru lume, individualitatea sa se pierde printre miile de dispute care au costat victoria.

Facem armistițiu cu gândurile noastre!, înainte! Ne reluam galopul și iată-ne aproape de Vit. La stânga se găseau câteva cabane și vedem cu oroare cum morții și răniții turci erau adunați de-a valma. Prin ușile deschise, nu distingem decât
p. 54 membre însângerate și // ochi stinși; din timp în timp o mișcare convulsivă arată că există încă un rest de viață în această grămadă fără formă.

Pentru moment credem că umblăm cu Dante în bolțile întunecate ale infernului și ne amintim îngrozitoarea imagine a contelui Ugolin[56] devorând craniul arhiepiscopului Rugieri[57], sau mai bine încă, cea a asasinilor înecându-se furioși într-o mare de sânge.

Mă abordează colonelul Arion și-mi arată una din cabanele aflate pe vârful colinei.

---

[56] Ugolino della Gherardesca (1210–1289), conte și personaj din opera lui Dante Rugiero, „Infernul".

[57] Ruggieri degli Ubaldini (?–1295), arhiepiscop catolic italian; unul din personajele din „Infernul" lui Dante, prezentat ca un opus al contelui Ugolino della Gherardesca.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„Iată acolo, îmi spune, acea cameră pe care o vedeți cu țigla spartă, este cea în care Osman <paşa> s-a refugiat ieri seară şi în care am vorbit împreună mai mult de o oră. Această căsuță va fi istorică atâta timp cât furtunile vor respecta zidurile dărăpănate".

Câțiva paşi mai departe, drumul face un cot şi ajungem la pod. Cel pe care Osman <paşa> îl construise cu ajutorul căruțelor legate între ele, fusese rupt. Ici şi colo vedem în apă cai înecați şi la marginea apei un negru ale cărui picioare erau mâncate de câinii înfometați.

Ne întoarcem privirea de la acest oribil spectacol pentru a o îndrepta spre câmpia care // care se întindea în fața noastră. În sfârşit observăm trupele țarului. p. 55
Prințul întinde mâna fiecărui general şi noi galopăm în fața regimentelor care-l aclamau cu entuziasm pe alteța sa. Un corespondent rus, purtând uniforma lungă neagră a meseriei sale, şi-a aruncat boneta în aer şi exemplul lui a fost imitat de un mare număr de soldați. Spectacolul era într-adevăr grandios. Soarele nevăzut de o săptămână, îndepărtează norii care până atunci acopereau orizontul; cerul este inundat de razele de aur ce cădeau cu strălucire pe această scenă sublimă şi făceau să scânteie armele strălucitoare ale soldaților. S-ar putea spune că ar vrea să se alăture acestei sărbători militare pentru a adăuga mai multă strălucire. Astfel un general rus, care călărea lângă mine, mi-a spus: „Astrul zilei străluceşte rar la culcare, un tablou impunător". Şi pentru prima dată i-am răspuns că după crearea lumii „soarele şi semiluna se culcă în acelaşi timp". Generalii ruşi îl însoțesc apoi până aproape de oraş pe alteța sa, care la despărțire, le va conferi medalia „Virtutea militară". Puțin mai departe, ne despărțim de asemenea şi-i urmăm pe ofițerii care reveneau la Vărbița.// p. 57

VIII

Colonelul Arion mergea deja în fața noastră şi, deşi el cunoştea foarte bine topografia locurilor, am găsit în drum un pârâu mai mare, care ne-a provocat mari necazuri. Acest pârâu de rău augur, din cauza miilor de fire <de apă> din câmpie, se afla mereu în fața noastră, deşi l-am trecut de mai multe ori. Putem spune că suntem într-un labirint complicat. Un moment ne-am crezut eliberați sosind la baza dealului. Mare ne-a fost surpriza de a-l regăsi într-un colț, unde şi-a săpat chiar şi o albie adâncă. Este vorba deci de // a-l traversa din nou. Calul colonelului Berindei p. 58
ezită, dar <împuns> de pintenii călărețului, traversă abisul cu un salt şi căzu pe malul opus. Noi am venit în goană neliniştiți, dar călărețul şi calul s-au ridicat fără a fi răniți. Exemplul era dat, trebuia să-l urmăm: am urmat toți aceeaşi rută aeriană fără nici un accident. Am dat apoi pinteni nefericitelor noastre animale care ne duceau de peste douăsprezece ore, căci întunericul nopții ne ajunsese deja şi Vărbița era încă departe. Văile şi dealurile le-am trecut repede când, deodată, am dat peste un drum pe care l-am găsit ocupat de un regiment ce se întorcea în tabără. Prin urmare l-am abandonat pentru a găsi un altul. De ore întregi eram în întuneric, revenind mereu exact pe acelaşi drum şi în fața regimentului, pe care credeam că l-am lăsat departe în spate. Atunci ne-am alăturat lui şi, schimbând complet direcția,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

am ajuns în sfârşit, după un marş copleşitor, la fortul Alexandru, despărţit printr-un heleşteu de Vărbiţa, ale cărei lumini le vedeam cu o vie plăcere.

După un sfert de oră punem piciorul pe pământ în faţa locuinţei noastre şi
p. 59 găsim // o telegramă de la mareşalul curţii care ne anunţa că alteţa sa ne va primi mâine la Poradim[58].

Acest cătun bulgar, devenit istoric datorită şederii prelungite a împăratului şi a principelui Carol, se găseşte la două ore distanţă de Vărbiţa, dar drumurile care duc la el sunt aproape impracticabile.

Pe la mijlocul drumului trecem prin faţa diviziei sanitare şi-l salutăm pe generalul Davila[59], care ne arată cu îndreptăţit orgoliu 350 de prizonieri răniţi, veniţi în oraş şi care, prin grija sa, au primit toate îngrijirile necesare.

Cât eram pe câmp, am înaintat fără nici o dificultate, deşi încet, dar ajunşi în sat, lucrurile au luat un cu totul alt aspect pentru noi. Obiectivul foarte lăudabil de a asigura eliminarea pe cât posibil a oceanului de noroi care inundă străzile, s-a transformat într-un pavaj din cele mai primitive prin simpla alăturare de blocuri imense. Astfel trăsura noastră ameninţa să se rupă la fiecare mişcare. În trecere am văzut locuinţa cu două etaje, văruită în alb, în care împăratul împărţea, cu o tărie
p. 60 sufletească admirabilă, toate suferinţele // armatelor sale şi am ajuns apoi la casa prinţului. Este o construcţie simplă, alcătuită numai din două camere la parter. În mijlocul curţii este un cort mare în care am împărţit împreună cu alţi patruzeci de oaspeţi, un dejun frugal, care în împrejurările date, a avut pentru noi efectul unui festin al lui Balthazar[60].

Alteţa Sa era în acel moment la împărat, pentru a uni în viitor înaintarea trupelor. A revenit curând şi noi am rămas la Poradim până la asfinţit. Apoi am luat drumul cartierului general, unde am ajuns fără dificultate, căci am fost luminaţi de un frumos cer înstelat.

La Vărbiţa am găsit ofiţerii deja la masă. Era printre ei o agitaţie extraordinară. Generalul Cernat[61], lângă care mi-a fost rezervat un loc cu bunăvoinţă, mi-a

---

[58] *Poradin* sau Poradim, oraş în nordul Bulgariei. În timpul războiului din 1877–1878 aici a fost instalat comandamentul armatei române. În 1906–1907 în aceeaşi clădire în care a locuit principele Carol pe durata conflictului, a funcţionat un muzeu dedicat conflictului.

[59] Carol Davila (1828–1884), născut la Parma cu numele de Carol Antonio Francesco D'Avila, medic şi farmacist de origine franceză, naturalizat român. În 1853 a venit în Ţara Românească după finalizarea studiilor doctorale şi după ce s-a implicat în stingerea epidemiei de holeră din 1849 din Campagne şi Cher. Iniţial venise pentru 3 ani, dar avea să rămână la Bucureşti pentru tot restul vieţii, contribuind la organizarea serviciului sanitar, a celui de ambulanţe, a învăţământului medical. Împreună cu soţia lui Alexandru Ioan Cuza, Elena, a întemeiat azilul de orfane „Elena Doamna".

[60] Autorul se referă la tabloul lui Rembrandt, intitulat „Festin de Balthazar" şi a fost inspirat de povestea biblică a Cărţii lui Daniel. Tabloul îl înfăţişează pe regele Babylonului, Balthazar la banchetul dat în onoarea demnitarilor săi. Înfierbântat de vin, el porunceşte să fie aduse bolurile de aur şi banii pe care Nebucodonosor, tatăl său, le luase din Templul de la Ierusalim. Povestea se derulează pe fondul sosirii iminente a armatelor persane.

[61] Alexandru Cernat (1828–1893), general al Armatei române, şef al Marelui Stat Major, om politic, deputat şi senator liberal, ministru de Război. La 19 august 1877, Alexandru Cernat a fost numit comandant de operaţiuni al armatei şi, patru zile mai târziu, a decis trecerea Dunării şi pregătirea luptelor pentru cucerirea redutelor din jurul Plevnei. La 29 august, sub conducerea lui Cernat, armata română a cucerit reduta Griviţa 1, iar apoi una câte una toate fortificaţiile care protejau

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

explicat cauza şi mi-a spus că, după luarea Plevnei, ofiţerii au dorit să sărbătorească acest mare eveniment cu câteva sticle de şampanie, dar că erau împiedicaţi mereu de prezenţa prizonierilor, pe care, din curtoazie, îi invitau la masa lor comună; în sfârşit a fost găsit un pretext onest de // a-i îndepărta şi prin p. 61
urmare nimic nu mai împiedica sărbătoarea proiectată.

Totul mergea deja bine: fanfarele, aşezate în faţa cortului, făceau să se audă de departe gălăgia lor, buna dispoziţie era în creştere, cuprinzându-i pe toţi, când deodată, ofiţerii, care se aflau aproape de uşă, au pălit, ca şi cum ar fi văzut spectrul lui Banco. Erau trei musulmani care coborau mândri scara şi care se îndreptau spre locurile lor. Pe moment consternarea a fost generală. Deodată o primire obişnuită a fost făcută străinilor, dar se întrebau temători şi cu voce joasă, dacă manifestarea bucuroasă trebuia să continue în faţa lor. Politeţea ne spunea că nu, dar majoritatea vocilor noastre a hotărât să recurgem la o stratagemă. Un sergent, ce vorbea turca, a fost pus să explice *musafirilor*[62], că armata, având în curând a se dispersa, ofiţerii aveau motiv pentru a sărbători puţin înainta despărţirii.

Sărbătoarea a continuat deci. Generalul Cernat, după ce a amintit pe scurt de succesele armatei şi a mulţumit fraţilor de arme, care l-au urmat cu mult zel, a toastat în mijlocul uralelor în sănătatea prinţului, // care se acoperise de glorie, p. 62
conducându-şi trupele spre victorii repetate. Toţi ochii s-au întors atunci spre mine; deci m-am ridicat pentru a-mi exprima marea mea bucurie de a fi ajuns la timp pentru a împărtăşi bucuriile îndreptăţite ale unui popor frate şi a-i felicita pe tinerii luptători pentru comportarea lor excepţională, care merită admiraţia generală: „Toastez pentru armata română". Colonelul Fălcoianu a răspuns nobil, bând, în mijlocul unei adevărate efuziuni de sentimente de simpatie, pentru prosperitatea Greciei. Apoi s-a ridicat generalul Manu: „Domnilor, ne-a spus, în timp ce noi luptam pentru patrie, o femeie impunătoare îşi petrecea zilele şi nopţile în spitale. Devenită providenţa şi consolarea suferinzilor, a plâns cu biata mamă lângă sicriul fiului şi fericirea ei era să şteargă lacrimile orfanilor. Vă propun un toast în sănătatea suveranei noastre, vă amintesc un nume adevărat românesc care de acum înainte va fi purtat veşnic în inimile noastre. Respectul şi devotamentul nostru pentru augusta noastră suverană s-a *transformat în adoraţie*". Aclamaţiile entuziaste, care au urmat acestor cuvinte, dovedesc că sentimentele exprimate de general erau // împărtăşite de întreaga asistenţă. În acest timp, interpretul explica turcilor p. 63
diversele momente ale acestei sărbători. Colonelul Fălcoianu a avut fericita inspiraţie ridicând paharul: „Domnilor, a spus el, curaj nefericiţilor! Dacă un mic oraş al Bulgariei a putut rezista şase luni în timpul eforturilor noastre este datorită curajului excepţional al apărătorilor; nu negăm meritele noastre, recunoaştem doar calităţile adversarului. Vă propun deci tuturor să bem în sănătatea valorosului nostru inamic Osman <paşa>". Emoţionaţi de aceste cuvinte generoase întreaga asistenţă se ridică, chiar şi musulmanii şi, după un moment de ezitase, înaintară cu

---

trupele turceşti, astfel că la 28 noiembrie armata lui Osman <paşa> a fost nevoită să capituleze. În urma acestui succes, Cernat a fost înaintat la gradul general de divizie şi decorat cu mai multe ordine şi medalii româneşti şi ruseşti, în cadrul unei ceremonii desfăşurate chiar pe câmpul de luptă.

[62] *musafirs*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

paharele de vin în mână. Cel al colonelului care apărase Opanezul cu atâta îndărătnicie, conţinea numai apă, dar cele ale celor doi maiori erau umplute cu şampanie, în ciuda preceptelor Coranului şi inamicii de ieri au băut azi aproape cu prietenie.

Această întâmplare vorbeşte mai concludent decât volume întregi în favoarea partizanilor păcii universale. Se poate spune că, fără guvernanţi şi interesele lor foarte adesea îndoielnice, popoarele civilizate, dedicându-se numai îmbunătăţirii
p. 64 soartei lor // materiale şi intelectuale, ar realiza republica ideală a acestor numiţi visători.

Începând din acest moment festinul continua în cea mai perfectă armonie; musulmanii s-au alăturat la toate toastele şi sărbătoarea s-a terminat printr-un discurs lung al unuia dintre maiori, care după interpret, a ţinut să ne asigure că generoasa ospitalitate acordată nefericiţilor prizonieri nu va fi uitată niciodată.

Bătea ora zece în momentul plecării din cort, dar orchestra încă cânta şi cu toată intensitatea frigului, am rămas mai mult de o oră atenţi ascultând cu atenţie aerele românilor, melodiile executate de români şi privind cu admiraţie vasta câmpie ce se întindea în faţa noastră în lumina dulce a unui frumos clar de lună şi a
p. 65 focurilor bivuacelor. //

IX

A doua zi eram din nou călare. Dl. Lahovary ne-a propus o vizită la principalele redute. Am acceptat cu vioiciune şi o oră mai târziu intram în lungile tranşee pe care românii le săpaseră după luarea Griviţei, pentru a apăra împrejurimile. O mare parte din aceste tranşee erau atât de adânci încât le-am parcurs călare, fără a atinge înălţimea parapeţilor. Dar mai mult, potrivit amabilului nostru ghid, care a urmat de mai multe ori acest drum atât de periculos, era necesar
p. 66 să punem piciorul pe pământ, căci turcii aveau trăgători excelenţi // şi îndrăzneţi, dacă se vedea o mică parte din corp, loveau fulgerător. Puţin mai departe, groapa era în zig-zag, cu unghiuri apărate de gabioane[63], care împiedicau gloanţele să *ajungă în tranşee*. După ocoluri numeroase, eram în inima redutei. Era un pătrat larg înconjurat de ridicături în care erau săpate numeroase abrazuri[64]. În centru observăm câteva săpături şi adăposturi firave pentru soldaţi ale căror urme încă se văd la fiecare colţ; am găsit grămezi de cartuşe şi am cules de pe pământ o baionetă pe care am luat-o ca amintire.

După ce am urcat un parapet, am văzut la mică distanţă a doua redută Grivita, care ieri se găsea încă în mâna turcilor şi care nefiind vizibilă din poziţiile ruso-române, a făcut să eşueze nefericitul atac din 30 august[65]. Am văzut în faţa noastră

---

[63] Coş din nuiele sau din plasă de sârmă, umplut cu pământ, pietriş etc., care serveşte la apărarea malurilor de valuri, la construirea barajelor sau la susţinerea malurilor de pământ.

[64] Deschizătură în pereţii unei fortificaţii prin care se execută trageri cu tunul sau mitraliera.

[65] La 30 august/12 septembrie 1877 maiorul George Şonţu, sub comanda căruia se afla un batalion din Divizia 3, ce deschidea atacul, a întreprins primele acţiuni ofensive. Lipsa hărţilor şi a referinţelor privitoare la structura sistemului defensiv otoman din faţa Plevnei a îngreunat misiunea trupelor române, mai cu seamă că nu se ştia despre existenţa a două redute Grivita. După două atacuri

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

patru paralele, în mijlocul cărora românii, după ce au cucerit prima redută şi s-au apărat cu curaj împotriva tuturor atacurilor, s-au apropiat numai la treizeci de metri de cea de-a doua, chiar sub focul inamicului. // p. 67

Revenind la caii noştri, am văzut pe drum o scară ce părea să ducă până în străfundul pământului. Ni s-a spus că era intrarea în mina românească. Am coborât treptele alunecoase şi curând ne-am găsit în faţa unui culoar întunecos. Dl. Lahovari ne-a urmat până la baza redutei turceşti; ajunşi aici, ne-a dus într-o subterană paralelă din care plecau şapte frânghii secundare. La capătul acestor frânghii erau plasate butoaiele cu pulbere, pregătite mereu să explodeze. Ce admiraţie am simţit la vederea acestei perfecţiunea şi întinderea acestor lucrări! Câtă îndrăzneală în inima acestor lucrători curajoşi, ce înaintau pe sub pământ spre inamic, care fără a şti, făcea acelaşi lucru de partea lui. O lovitură de târnăcop putea să dărâme ultimul perete care-i despărţea pe adversari. În acest caz, ce lupte grele ar fi trebuit să fie sub pământ la lumina palidă a făcliilor, între oameni care, cu pumnalul sau sabia în mâini, se căutau în umbră şi se loveau orbeşte fie în cap fie în inimă, aducându-şi reciproc moartea într-un mormânt întunecos, care păstra de multe ori cadavrele celor doi combatanţi. După ghidul nostru, puţin // a lipsit ca p. 68
presupunerea noastră să nu devină realitate la momentul asediului. Pentru că turcii săpaseră două tunele, unul pentru a arunca în aer reduta atacatorilor, altul pentru se întâlni cu cea a românilor. Printr-o fericită întâmplare, săpând subterana lor, turcii au trecut deasupra celei a românilor. Tunelul românilor era complet terminat cu mai multe zile înaintea predării locului. Dar prinţul, ale cărui sentimente generoase sunt bine-cunoscute, nu a vrut să consimtă la acest sfârşit dureros.

Urcaţi din nou pe cal am parcurs foarte repede patru linii ale atacatorilor şi când am ajuns la ultima, eram doar la treizeci de metri de reduta turcească. Acolo, românii ridicaseră un morman de pământ, înconjurat de gabioane, în spatele cărora se aflau trăgătorii, care urmăreau de aproape pe toţi cei care se arătau. Astfel turcii neputând să reziste pe această parte, au fost obligaţi să abandoneze un tranşeu, cu ajutorul căruia sperau să fie în măsură să se apropie de duşman. Ghidul nostru ne-a spus că apropierea între atacatori a fost <atât de mare> încât atunci el însuşi auzea dialogul între combatanţii celor două // părţi. „*Eh! Mahomed – striga plăcut într-o* p. 69
zi un soldat român la un soldat turc – ai pâine? Iată tutun" Şi cât mai curând pâinea despica aerul în timp ce un pachet din preţioasa plantă parcurgea aceeaşi cale aeriană în sens invers. Odată schimbul terminat, violenţele reîncepură, mereu urmate de trageri ce nu permiteau combatanţilor să poată folosi pâinea sau tutunul cu care făcuseră schimb.

Deci o mică distanţă ne despărţea de reduta turcă, pe care bineînţeles am trecut pentru a o examina cu atenţie. Era asemănătoare cu cea pe care noi o părăsisem, dar mai puţin îngrijită. În afara celor două tranşee despre care am vorbit, apărătorii Plevnei săpaseră numeroase fugase. Acestea sunt nişte găuri mari umplute cu blocuri mari de granit, care aruncate în aer în momentul exploziei nu puteau decât să producă îngrozitoare ravagii printre asediatori. Cei care erau în cel

---

nereuşite, cel de-al treilea a avut succes. În noaptea 30/31 august 1877, turcii au încercat să recucerească reduta Griviţa 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mai mare pericol, căci deja fitilele fuseră aprinse, dar din fericire, români, care bănuind pericolul, l-au evitat şi le-au stins la timp.

Pentru a părăsi reduta am luat-o prin şanţul îngust, care-i servea ca ieşire. Dar
p. 70 ce spectacol îngrozitor ni se oferea încă ochilor // în acest loc. Cadavrele, aruncate în stânga şi în dreapta în acest culoar lung, alcătuiau doi pereţi printre care noi trebuia să trecem. Aceste cadavre erau acoperite doar cu un strat foarte subţire de pământ. Pe măsură ce înaintăm, privirile noastre se îndreaptă la dreapta şi la stânga spre picioare, braţe, piepturi, figuri livide şi strâmbături ca urmare a durerilor atroce ale agoniei. Lucruri îngrozitoare am constatat; majoritatea capetelor nu aveau ochi, care erau scoşi din orbitele lor cu lăcomia corbilor şi a altor păsări de pradă. Pentru a controla sentimentul de oroare care părea să pună stăpânire pe noi în faţa unui atât de îngrozitor spectacol aveam nevoie de toată energia şi voinţa noastră. Părăsind aceste locuri îngrozitoare speram într-o alinare pentru inimile noastre chinuite. Dar vai! În afara gropii a trebuit să fim trişti spectatori a unei orori nu mai puţin îngrozitoare. Căci acolo întreaga suprafaţă a solului era acoperită de cadavre; pământul aruncat peste ele, doar le acoperea. Caii noştri păreau că împărtăşeau sentimentele noastre de oroare, căci se cabrau instinctiv pentru a nu le zdrobi cu copitele. Pentru un moment m-am simţit distanţat şi mi-am
p. 71 amintit fără să vreau poveştile // din copilărie, întrebându-mă dacă nu ne-am transformat în aceste fiinţe fantastice care se numesc vârcolaci şi care, se spune, străbat de obicei regatul morţii.

Cum doream să vizităm încă o dată Plevna, ne-am îndreptat într-acolo. Pământul era presărat cu obuze, din care un mare număr neexplodate încă, astfel că am fost obligaţi să ne îndreptăm caii cu cea mai mare precauţie. Aşa că ne-au trebuit nu mai puţin de două ore pentru a ajunge la Plevna.

Am intrat pe drumul principal, dar acolo, ce spectacol îngrozitor! Se eliberau străzile şi casele de cadavrele care le aglomerau. Operaţia începuse dimineaţa. Peste tot se căutau bolnavii şi răniţii care se retrăseseră în diferite case. Descoperiţi cu zecile, erau târâţi grăbit pe picioare în noroi şi erau aruncaţi ca pe câini în căruţe mari, aflate din loc în loc. Pe cele două părţi ale străzii, supravieţuitorii stăteau chirciţi sau zăceau culcaţi pe pământ ca şi cadavrele. Mulţi dintre ei păreau deja
p. 72 torturaţi şi gemeau în // agonie. I-am văzut acolo, în acelaşi loc, cu două zile înainte şi erau încă acolo fără posibilitatea ca cineva să se fi gândit la aceşti nefericiţi. Doar în această dimineaţă le-a fost dată o bucată de pâine înfometaţilor.

Un incident îmi va rămâne mai ales în memorie. În apropierea unei pietre mari zăcea culcat un om încă tânăr, purtând veşmântul unui ordin monahal mahomedan. Era venit din adâncurile Asiei, mânat de fanatismul lui religios. Îşi părăsise tatăl şi mama, renunţase de bună voie la cele mai dulci afecţiuni ce dau viaţă inimii; se credea investit cu o autoritate supranaturală. Astfel îşi cheltuise aici tot zelul fanatic pentru a obţine şi mai multe avantaje ca fiu al Profetului. Fără îndoială a contribuit mult la îndărătnicia rezistenţei, adăugată erorilor de război. Atunci când alaltăieri împăratul a trecut cu strălucitorul lui alai, am observat că abia se putea ţine <pe picioare>, dar fixa cu mândrie privire noastre, unde se citea în orice moment ura şi disprețul. Astăzi capul îi recade pe piatra rece, el ţine în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mână o bucată de pâine. Prin contractarea mușchilor pare să facă eforturi în zadar pentru a o duce la gură. Evident sufletul lui se avântă spre Mahomed, care fără îndoială // îl va recompensa minunat, căci pentru dragostea pentru Mahomed, p. 73
moare în astfel de orori. Privindu-l îmi pare că văd sfârșitul despotismului ignorant și rival, care timp de patru secole, a izgonit civilizația din cele mai frumoase țări ale Europei; cu toate acestea mărturisesc, acești oameni au calități admirabile: în nefericirea lor ei au în special resemnare și răbdare. Ei sunt acolo, murind de foame și de frig, pe jumătate înghețați în colțul lor. Ne privesc trecând cu o apatie extraordinară. Figura lor semeață nu trădează nici cea mai mică emoție. Unul singur dintre ei ne întinde o mână dezgolită în care vedem imediat punga noastră. Dar la ce i-ar folosi banii noștri acestui nefericit într-un oraș unde nu poate cumpăra nimic pentru că nu există mărfuri.

Mi-am amintit atunci cu bucurie de eforturile lăudabile încercate de București pentru a veni în ajutorul răniților. De câte ori nu am urmărit cu admirație frumoasele degete trandafirii ale doamnelor aplecate ore lungi pentru a face scame? De asemenea îmi pare că le văd încă alergând, mai degrabă decât mergând, spre diferite spitale ale orașului, într-un du-te vino, cu crucea roșie pe piept, în mijlocul marilor săli cu răniți, față // de care, din milă au acceptat nobila misiune de p. 74
consolare a îngerilor. Dar vai, aici, în acest moment, toate aceste ajutoare lipsesc și sunt chiar imposibile. Astfel cadavrele se îngrămădesc cu sutele. Numai câțiva soldați au adăugat fesului lor roșu o cruce din hârtie și-i ajutau pe supraviețuitorii ce se târau dureros până la principalele moschei ale orașului, transformate în infirmerii.

Iată în fața noastră una din aceste moschei; intrăm. Edificiul este evident foarte vechi. Cupolele negre au ceva maiestuos, dar fără nici un ornament exterior. Bolnavii și răniții sunt aglomerați cu sutele pe dalele goale ale edificiului. Tifosul și alte maladii contagioase sunt răspândite printre ei și fac în fiecare moment noi victime. Din prudență, am rămas la ușă; dar ce tablou! Manzoni[66] n-a contemplat unul asemănător, deși a descris așa bine ororile pestei și ale lazaretului din Milano. // p. 75

X

Spectacolul așa de îngrozitor ne-a bulversat sufletele; aveam nevoie să respirăm un aer mai pur. Am părăsit această imagine a orașului, dar iată că ne găseam în mijlocul turcilor care-l abandonaseră. Acești nefericiți, pentru a procura câțiva bani, voiau să ne vândă arme și diverse obiecte, care, credeau ei, ar fi pentru noi amintiri despre expediția noastră. Acești oameni săraci erau în acel moment foarte îngrijorați. Își aduseseră provizii numai pentru cinci zile. Ele erau aproape epuizate. În spaima lor, ne înconjurau consternați și ne spuneau cu o îngrijorare // p. 76
extremă: „Dumnezeule, ce vom deveni!" – Nu știm noi înșine cum putem face față la așa nevoi; totuși i-am consolat pe acești bravi oameni <cum am știut> mai bine.

Soarele cobora la orizont și noi voiam să vizităm fortul Alexandru. Caii noștri, presați de pinteni, au pornit la trap și după două ore de mers am ajuns frânți

[66] Alessandro Francesco Tommaso Manzoni (1785–1873), scriitor, dramaturg și critic literar italian, promotorul liricii romantice, teoretician al romantismului italian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi obosiţi. Acest fort a fost ridicat de români cu o grijă extremă. Cu certitudine este lucrul cel mai bine făcut dintre cele ce înconjoară Plevna. Este încă păzit de un detaşament de trăgători.

O oră mai târziu eram lângă ofiţeri şi le-am împărtăşit impresiile noastre.

A doua zi o altă solemnitate strălucitoare trebuia să aibă loc. Împăratul trebuia să treacă în revistă trupele române. Aveam cea mai vie dorinţă de a asista la acest spectacol, dar datoria ne chema mai departe. După ce ne-am despărţit de prietenii noştri, am pornit la drum a doua zi, de la primele ore ale zilei, îndreptându-ne spre Nicopole.

Pe drum am observat printre caii noştri două urechi gigantice; am cerut
p. 77 explicaţii lui M. S. care m-a informat că // cumpărase de la un soldat un catâr frumos pentru suma de patruzeci de franci. A sperat de la acest animal, mi-a spus, minuni la trecerile periculoase. Vizitiul nostru a achiziţionat de asemenea şi un cal mic pentru câţiva piaştri şi l-a ataşat în spatele trăsurii.

Vremea devenea furtunoasă, vântul sufla cu atâta violenţă încât, aveam să aflăm mai târziu, trecerea în revistă nu a mai avut loc. Astfel nu am avut nimic de pierdut. Datorită măgarului, vehiculul nostru a zburat mai mult decât a mers pe pământ şi noi am înaintat rapid.

Ţăranii ne strigau de departe cu tot felul de gesturi din care noi nu înţelegeam nimic. Ne uităm înapoi şi vedem că târguiala îndemânaticului nostru vizitiu căzuse de mult timp şi noi o târam de gât mai mult moartă decât vie. Luam aminte şi înaintând la trap am întâlnit un lung convoi de prizonieri turci. Aceşti nenorociţi nu scăpaseră de o durere că imediat căzuseră în alta mult mai teribilă. Căci de dimineaţă ningea cu fulgi mari, acoperise câmpul şi, ne-a spus un martor ocular, atunci când prinţul s-a întors la Bucureşti câteva zile mai târziu, drumul era
p. 78 presărat cu cadavrele acestor // prizonieri. Şapte sute dintre ei au pierit într-o singură noapte.

Atât de rapid a fost drumul nostru încât la amiază eram la Russelim. Ne pregăteam prânzul când un sergent, care-i vânduse lui M. S. o sabie ungurească şi un sac cu cartuşe, s-a apropiat de noi:

„*Aţi observat acest animal*, ne-a spus, cred că are răpciugă[67]". M. S., care a văzut de aproape urmările acestei teribile maladii contagioase chiar şi pentru om, sare ca împins de un resort misterios. Constată faptul şi în furia sa îl prinse pe vizitiu de ambele urechi şi-l scutură cu atâta forţă trăgându-l spre el, că am văzut momentul în care măgarul părea cuprins de gelozie. Apoi, dezlegând bietul animal, l-a dus lângă un lac din apropiere şi l-a pus jos cu un foc de armă. Nu ne-am terminat încă cu necazurile cu această întâmplare, căci coşul cu provizii era legat în spatele trăsurii aproape de calul răpciugos.

„La foc cu toate proviziile, mi-a spus imperios M. S." Cine ştie dacă animalul nu le-a contaminat? – Un apetit atroce mă tortura deja; nu putem consimţi să ardem

[67] Boală ulceroasă la cai şi catâri, caracterizată prin ulceraţii pe mucoasa nazală, scurgeri de lichid din nas, respiraţie grea. Calul răpciugos tuşeşte, are febră şi slăbeşte rapid. Boala duce de cele mai multe ori la moartea animalului. Pentru ca microbul să nu se răspândească trebuie ars tot ce a venit în contact cu animalul, iar grajdul trebuie spălat cu acid fenic în soluţie de 5% şi văruit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

tot[68], am protestat energic; partea de sus a // coşului a fost singura sacrificată, dar p. 79
am salvat fondul care ne oferea dejunul căruia i-am făcut toată onoarea, căci foamea a alungat frica.

Ne-am continuat drumul. Bietul vizitiu, fără îndoială pentru a se face iertat de neplăcerile aduse, a presat caii şi astfel am ajuns la Nicopole în două ore. Podul fusese refăcut; revenim la <Turnu> Măgurele unde am găsit primul convoi de prizonieri, pe care-l depăşisem. Bravii burghezi priveau cu destulă neîncredere în grădina publică a oraşului pe apărătorii de la Plevna, a căror atitudine era trufaşă, deşi ei erau în zdrenţe.

Mai fericiţi ca prima dată am găsit o cameră la hotel, ceea ce ne-a permis să petrecem noaptea la <Turnu> Măgurele. A doua zi am luat drumul care ducea direct la pământurile lui M. S. Acest drum nu era altul decât Via Traiana, vechiul drum militar al marelui împărat roman.

Am ajuns la Belitori[69] peste o oră; am mâncat, apoi din nou pe cal, dedicând restul zilei vânătorii cu ogari. // p. 81

XI

A doua zi m-am trezit înainte de ziuă şi mi-am luat adio de la M. S. Deja comandasem prin telegraf o trăsură la Roşiorii de Vede. M-am dus într-acolo. Caii înaintau lent din cauza grosimii zăpezii care căzuse toată noaptea. Am intrat în oraş şi m-am dus imediat spre cel de la care închiriasem trăsura pentru a mă duce la Stolnici[70], unde trecea trenul la ora patru. Omul meu era plecat. Am trimis în toate colţurile să-l caute şi am sfârşit prin a-l descoperi. Dar el mi-a zis rece că drumurile sunt impracticabile pe un asemenea timp, că prin urmare plecare mea din Roşiorii de Vede era imposibilă. // p. 82

– Imposibilă, am strigat, şi când va fi?

– Când zăpada se va topi, în una sau două săptămâni.

Să te rogi sau să ameninţi, totul era inutil. Caraghiosul a refuzat orice găzduire. Disperat, am oferit atunci de patru ori preţul obişnuit; cel care închiria trăsura s-a lăsat înduplecat şi a înhămat neglijent patru sărace animale şi am plecat la pas.

– Hei! vizitiu, există posibilitatea de a ajunge la timp pentru a prinde trenul? i-am zis acestuia odată ce am ieşit din oraş.

– Nu, în nici un caz, mi-a răspuns cu o francheţe descumpănitoare. – Înaintăm încet şi pentru a nu pierde nici un moment am mâncat în trăsură resturile din coş. Drumul aproape că nu se vedea; o ceaţă groasă se aşternuse asupra câmpiei; doi vulturi mari, ce păreau singurii locuitori al acestor singurătăţi, s-au aşezat de mai multe ori în bătaia puştii. I-am respectat, căci am mereu ochii aţintiţi asupra ceasului.

În fiecare moment conducătorul trăsurii mi-a spus disperat că se vor opri caii, că era imposibil să ajungem la timp chiar şi în satul vecin, dar noi înaintam mereu. În sfârşit, la // căderea nopţii, am văzut în faţa noastră clădirea gării. p. 83

---

[68] *holocauste*

[69] Azi sat, com., jud. Giurgiu.

[70] *Stolnitzi*, sat, com., jud. Argeş.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Am sărit din trăsură pe jumătate mort de oboseală şi de frig şi am intrat în birou.
– Când trece următorul tren, i-am spus funcţionarului?
– Mâine la ora patru.
– Există vreun loc unde aş putea petrece noaptea?
– Nici unul.
– Atunci, vreţi să-mi daţi sala de aşteptare
– Regulamentul interzice.
– Unde este şeful gării?
– Cinează.

Indiferenţa asta faţă de ghinionul meu a sfârşit prin a mă enerva. Am insistat atunci pentru a fi chemat şeful de gară. Acesta a deschis sala de aşteptare şi eu m-am pregătit să petrec noaptea într-un fotoliu. Dar o trăsură trasă de şase cai înainta cu greu prin câmpie. Curând am văzut coborând din trăsură pe M. G., comisarul general român pe lângă autorităţile militare ruseşti şi pe M. de B., tânăr ofiţer de cavalerie voluntar. Aceşti domni s-au grăbit spre sală scuturându-şi mantalele şi
p. 84 frecându-şi mâinile cu frenezie. Naufragiaţii, care s-au întâlnit pe o insulă // ignorând oceanul Pacific, nu erau mai veseli ca noi, găsindu-ne în acest deşert.

Noaptea, care se prezenta mai întâi sub auspicii sumbre, şi-a schimbat curând aspectul într-o companie plăcută, căci m-a fermecat prin farmecul unei conversaţii dintre cele mai agreabile; am căutat din nou în inepuizabilul meu coş şi am descoperit încă, o! fericire!, un pui fript şi câteva ouă.

Răceala şefului de gară s-a topit pentru a face loc unei ospitalităţi pline de curtoazie, căci acest domn a fost încântat să adauge ceea ce lipsea festinului nostru. Cina terminată, toate sofalele staţiei au fost duse în sala de aşteptare, au fost puse la dispoziţia noastră perne, care, <împreună> cu blănurile noastre au fost mai mult decât suficiente pentru oamenii care veneau de la Plevna.

În câteva momente după asta şeful de gară s-a prezentat el însuşi: „Domnilor, ne-a spus, am sus o cameră cu un pat pe care o pun la dispoziţia dumneavoastră".

Fiecare dintre noi, din politeţe, a refuzat acest exces de sibilism. Dar şeful de gară a revenit:

„Domnilor, ne-a spus, încă un pat va fi pus la dispoziţia dumneavoastră".
p. 85 Atunci, // nedorind să refuzăm asemenea politeţe, am acceptat propunerea, atât eu cât şi M. G. Apoi cedând lui M. de B. toate pernele noastre, am urcat într-o cameră excelentă, care ne-a făcut să uităm repede toată oboseala voiajului greu.

A doua zi, la ora patru, trenul ne-a dus la ora nouă la gara Cotroceni[71], pe care am găsit-o luminată ca ziua de lumini electrice. Împăratul, care venise în aceeaşi zi la Bucureşti, plecase spre Rusia.

Trăsura, comandată prin telegraf, ne aştepta şi am trecut pe sub arcul de triumf, am traversat străzile, furnicar de lume şi scânteind de mii de făclii, am văzut culorile luminoase ale tabloului după ce-i văzusem umbrele.

---

[71] Gara Cotroceni a fost inaugurată în anul 1872 şi a fost legată de construcţia Palatului Cotroceni (1888–1896). Odată cu inaugurarea noului palat regal (1937) şi a gării Băneasa, aceasta îşi pierde din importanţă. În 1960 clădirea a fost dezafectată, împreună cu liniile care o legau de reţeaua feroviară, iar astăzi serveşte drept una din intrările palatului Cotroceni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

GOTTFRIED WALDSTEDT

„Scrisorile din România" au fost inițial o serie de prelegeri publice, rostite de Gottfried Waldstedt între decembrie 1876 și aprilie 1877 în mai multe localități din Saxonia (Halle, Zeitz, Gera, Merseburg). Redeschiderea crizei orientale și deciziile care au condus România pe drumul către independență au justificat atât prelegerile, cât și publicarea acestora sub forma unei broșuri separate.

Numele (masculin) al editorului poate fi însă un pseudonim, căci textul relatării este redactat sub forma unor scrisori trimise de o guvernantă, domnișoara Eveline, către acest Gottfried Waldstedt. Pe pagina de gardă, acesta este trecut ca „editor" și nu ca „autor". Din diverse motive, domnișoara Eveline (dintr-o familie bună, chiar aristocratică) lucra ca guvernantă la Viena, de unde s-a mutat la Turnu Severin. După o referire la o vizită făcută de principesa Elisabeta împreună cu fiica ei, ședere la Turnu Severin poate fi datată între 1871 și 1874.

Din lucrarea de mică întindere am ales părțile referitoare la relația cu familia aristocratică din Turnu Severin cu care guvernanta s-a aflat în legătură directă. În ciuda incertitudinii asupra identității reale a autoarei sau autorului, aceste pagini descriu viața de zi cu zi a unei familii de vază dintr-un oraș de provincie românesc din anii ce au precedat războiul de independență.

GOTTFRIED WALDSTEDT

Scrisori din România[1]

Destinația călătoriei mele era Turnu Severin[2], unde locuia sora domnului p. 14
Parnakoff, o doamnă Wirulgano[3]. El însuși locuia de obicei la Calafat[4], care este așezat mai departe, tot pe Dunăre, căci a trebuit să cobor singur la Turnu Severin, în timp ce tovarășul meu de călătorie a trebuit să meargă mai departe cu vasul cu aburi, pentru a ajunge la destinație. Mă găseam deci pe pământ românesc, dar deodată mă simțeam părăsit, căci, ca urmare a unor depeșe pierdute, nu mă aștepta nimeni și a trebuit să îmi caut singur o trăsură, ceea ce era foarte greu, căci nu mă puteam înțelege cu nimeni, neștiind românește. În cele din urmă am găsit o trăsură

[1] Traducere după Gottfried Waldstedt (Hrsg.), *Briefe aus Rumaenien*, Zeitz, Verlag von Eugen Strien, 1877, p. 14–28.

[2] *Turn Severin*

[3] Neidentificat.

[4] *Calafat*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

iar vizitiului îi era cunoscut numele de Wirulgano şi mi-a întărit aşteptările, şi
p. 15 anume că voi fi introdus într-o casă aleasă şi cunoscută. [...] // Într-o curte spaţioasă, destul de murdară, se afla o clădire lungă, cu un etaj, aşezată aşa cum sunt pe moşiile din Germania casele servitorilor. Singura deosebire constă probabil într-o verandă zidită, ce formează intrarea principală a casei; aveam îndoieli că vizitiul mă înţelesese corect.

Am coborât totuşi când a apărut pe verandă o fată cam de opt ani, în care am recunoscut imediat, după anume trăsături de familie, pe nepoata domnului Parnakoff [...]. Am fost plăcut surprins când fetiţa a venit la mine plină de încredere, m-a luat de mână şi m-a întrebat dacă nu sunt guvernanta pe care promisese să i-o trimită unchiul Constantin de la Viena. Când am răspuns că da, chipul fetiţei s-a luminat imediat, deşi s-a străduit să joace rolul gazdei potrivite şi a început să se tot scuze că nu m-a luat nimeni <de la debarcader>. Copila era de părere că depeşa unchiului, ce anunţa sosirea mea, abia ajunsese iar mama va fi deosebit de afectată de faptul că nu trimisese trăsura să mă ia.

Copila drăgălaşă mi-a făcut o impresie liniştitoare. Eram cu totul fermecată de conversaţia ei foarte simpatică, jumătate în germană, jumătate în franceză şi nu oboseam să o ascult, dacă micuţa nu m-ar fi dus într-o cameră unde m-a salutat o
p. 16 fată cam de zece ani, sora // micuţei. Şi aceasta era brunetă şi promitea să fie o frumuseţe mai mare decât cea mică, care însă o întrecea în inteligenţă. Antoinette şi Lenutzi erau numele celor două viitoare învăţăcele. Dacă deja de la prima întâlnire micuţa Lenuţa m-a surprins cu comportamentul ei fluent şi politicos, Antoinette părea să cunoască în detaliu toate formele comportamentului social; mi-a cerut scuze în numele mamei că aceasta nu mi-a putut încă vorbi, dar o surioară apăruse în casă de puţin timp, astfel încât mama se trezea foarte târziu şi desigur trebuia să o scuz dacă mă primea în négligé. Eram curioasă să o cunosc pe mama acestor copii foarte frumoşi şi nu am aşteptat mult până când o servitoare a apărut pentru a mă invita la doamna Wirulgano. Am intrat în dormitorul acesteia şi am văzut-o pe doamna şezând foarte artistic pe sofa. La intrarea mea s-a ridicat imediat şi am putut să privesc în ochi această fiinţă atractivă. [Descrie portretul doamnei şi camera acesteia.]

p. 18 În România există în cele mai multe familii, distinse sau nu, un amestec aparte între cea mai mare eleganţă şi mai mare dezordine. Casa, care devenise de acum domiciliul meu, era un exemplu grăitor pentru acest fapt. Am văzut-o pe onorabila ei stăpână îmbrăcată numai în stofe scumpe, iar în fiecare cameră existau obiecte care se pot vedea în locuinţele princiare; dimpotrivă, lipseau lucruri dintre
p. 19 cele mai necesare, mai ales din cele care la noi în Germania // sunt considerate comode. Aici totul pare să fie pentru ochi şi mereu m-am mirat cât de frumos era decorat salonul. În ciuda mobilelor învechite, a spătarelor rupte, totul strălucea de parcă mereu trebuia să primească oaspeţi. Şi asta se întâmpla des, căci doamna Wirulgano era una dintre gazdele cele mai plăcute. Pe lângă aceasta, pregătirea pentru a primi este mai puţin obositoare decât la noi în Germania. [...] Nimic din toate acestea aici în România. Aici se oferă o serbare mare cu toată eticheta şi servirea, care constă la început în cunoscutele dulceţuri şi mai târziu într-o ceaşcă de cafea neagră, turcească, ce nu este doar pregătită după tipicul turcesc, ci şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

servită aşa. [...] Se povestesc <aici> ca *chose horrible* faptul că în Germania se mănâncă fripturi la baluri, ceea ce este considerat extrem de prozaic. În orice caz, aparițiile doamnelor la baluri şi în societate sunt aici minunate, astfel încât poate că nici nu mai trebuie să te gândeşti la problemele prozaice ale stomacului. Aproape fiecare doamnă tânără arată remarcabil *en toilette*. Figurile de obicei frumoase şi ispititoare sunt şi mai accentuate de rochii fantastic de împodobite şi de bun gust. Splendoarea // care este etalată astfel este aproape indescriptibilă. Am văzut la p. 20
marile serbări rochii care erau literalmente pline de diamante. [...]

Sunt datoare dragului meu Turnu Severin de a vorbi şi descrie împrejurările acestui orăşel şi împrejurimile sale, căci este unul dintre cele mai frumos aşezate oraşe din România, iar prin elementul german care domină acolo în multe privinţe foarte privilegiat, în ceea ce priveşte organizarea şi dezvoltarea sa, faţă de alte oraşe din România.

Dunărea albastră, ruinele fortificaţiei de pe malul acesteia, munţii care strălucesc albaştrii sau roşii în depărtare, dau împrejurimilor oraşului Turnu Severin (*Turris Severii*) un farmec aparte, accentuat de anumite amintiri istorice. [...] p. 21

Bărbaţii sunt impozanţi: culoarea smeadă a feţei, ochii ce strălucesc plini de viaţă, nasul de formă nobilă, dinţi strălucitor de albi se regăsesc aproape la toţi. Cele mai multe femei sunt până la 20 de ani foarte frumoase, amintind de cele din Grecia şi Italia. Din păcate se trec foarte repede, căci frumuseţea lor remarcabilă din tinereţe se transformă fie în pasiunea pentru găteli, fie în căutarea aventurilor romantice, şi altele asemenea. În general, se poate spune despre români că au o inteligenţă remarcabilă, ba chiar că se străduiesc către cele mai bune şi mai nobile lucruri; dar le lipsesc hărnicia, rigoarea şi perseverenţa, iar aceste lipsuri fac ca lucrurile începute să fie repede lăsate deoparte, chestiune pernicioasă, care se observă şi în problemele publice, şi în cele private.

Chiar de la începutul şederii mele am observat că cei mai mulţi meşteşugari erau germani, care păreau a fi, ca şi în alte ţări, chemaţi ca pionieri ai educaţiei şi moralei, ca şi ai muncii vrednice. Am intrat odată în atelierul unui tâmplar german care mi s-a plâns despre lenea din oraş şi din ţară. Meşteşugurile // şi-au pierdut p. 22
deja mult din însemnătate în Germania – dar aici nu au avut niciodată un teren roditor, căci comerţul procură şi mijloceşte tot. Mobilele vin de la Viena sau din Franţa; se stă doar pe scaune de Marsilia. Rochiile de-a gata sunt procurate de la Pesta. Trăsurile şi căruţele vin de la Viena, Pesta şi Bucureşti. Pe scurt, activitatea meşteşugărească propriu-zisă aproape că nu există aici, nici la Galaţi[5] sau alte oraşe, iar costurile mari ale vieţii fac să nu poţi rezista concurenţei cu străinătatea. Meşteşugarii sunt de aceea căutaţi mai mult pentru reparaţii şi construcţii şi doar câţiva dintre ei chiar o duc bine. Mai mulţi meşteri mi-au spus că ar fi imposibil să şcoleşti un român într-un meşteşug. În mai multe rânduri, ucenicii români dăduseră speranţe din cele mai frumoase, prin aplecarea lor înnăscută, dar după cel mult două săptămâni aspiraţiile lor erau deja stinse iar lipsa de atenţie şi punctualitate făceau imposibilă continuarea învăţării.

[5] *Galatz*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Chiar de la elevele mele, Antoinette şi Lenuţa, am avut de-a face, pe tot timpul şederii mele, cu nostalgia unei opoziţii îndărătnice la învăţare. Aceste două fete erau extraordinar de înzestrate şi adesea atât de dornice de învăţare, atât de adânc interesate de creşterea cunoştinţelor lor, aşa cum încă nu găsisem la copiii germani, mai ales la o vârstă atât de fragedă. Nu este mai puţin adevărat că treceau zile şi săptămâni în care nu se putea începe nimic cu ele şi era nevoie de destul de multă energie din partea mea pentru a putea continua cât de cât să predau. Greutăţile sunt imposibil de descris, dar am reuşit să creez un sistem pentru a le convinge să înveţe. Doamna Wirulgano îmi spusese oricum de dinainte, că este de
p. 23 acord cu toate regulile mele, şi că mă susţine în <încercarea> // de a-i obliga copiii să fie silitori. Această doamnă avea uneori, aşa cum am observat la multe altele, un sentiment clar asupra slăbiciunilor naţiunii sale, deşi eu niciodată nu am dorit să le întăresc <opiniile> atunci când le spuneau – iar aceasta este o dovadă că şi ei le percepeau ca atare.

În ceea ce priveşte lecţiile, doamna Wirulgano dorea, ca şi fratele ei, cel mai mult să fie avute în vedere pianul şi franceza. Dorea de asemenea ca istoria, literatura şi religia să fie materiile privilegiate. După modelul german, hotărâsem 3–4 ore dimineaţa pentru materiile ştiinţifice şi <alte> 2 ore după-amiaza; în timpul dintre acestea făceam muzica. Totuşi, doamna nu voia să ştie nimic despre aceasta; repeta hotărât că după ea muzica ar fi materia cea mai importantă şi că trebuia să îi dedic cele trei ore de dimineaţă. Nefiind prea mult de acord cu acest lucru, am modificat orarul, ceea ce am făcut cu îngrijorare, dar din contră, copilele l-au primit cu curiozitate.

Sâmbăta fusese statornicită o oră de rugăciune, ceea ce, la început, am aşteptat cu mare curiozitate. Doamna îmi spusese că nu este şic pentru *haute volée* să meargă la biserică în duminicile obişnuite, căci aceasta era prea frecventată de oamenii săraci. Pentru a evita întâlnirea cu aceştia, se abonau[6] la preot, care era prin urmare obligat să ţină o slujbă în casă în fiecare sâmbătă seară, contra unei anume sume de bani. În acest scop, în camera copiilor era împodobită cu flori o icoană a Fecioarei Maria, era atârnată în faţa acesteia o candelă mică[7] şi astfel era
p. 24 *ridicat un fel de altar al casei*. Preotul apărea la ora hotărâtă; // mai întâi se discuta despre politică, preţurile din piaţă şi alte chestiuni profane. După ce diaconul care îl însoţea deschidea cu zgomot cartea de rugăciuni începea slujba. Spre marea mea dezamăgire am observat că nici un membru al familiei nu ia parte activă la aceasta ci continuau să dezbată liniştiţi temele discutate mai înainte cu preotul. Am încercat să le conving măcar pe elevele mele să asculte rugăciunile, dar au părut foarte mirate de pretenţiile mele şi aproape că puteam să le iert lipsa de atenţie faţă de slujbă, căci preotul bălmăjea rugăciunile cu atâta iuţeală, încât se vedea limpede că mai are de isprăvit câteva slujbe în aceeaşi seară. La sfârşit rostea un fel de binecuvântare deasupra familiei, iar toţi îngenuncheau cu sfială în jurul lui şi căutau să prindă o parte din veşmântul său nu foarte curat. Totuşi, sâmbăta seara la români avea o asemănare cu cea de la germani prin faptul că toată casa era supusă

[6] *Abonnire*

[7] *Laempchen*, mai degrabă lămpiţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unei curățenii aparte, şi nu doar atât, căci şi locuitorii ei se îngrijeau în această zi de curățenia corpurilor lor, ceea ce, în zilele săptămânii se întâmpla rar sau deloc. Faptul că în fiecare zi te spălai cu atenție pe față, gât şi brațe, căci la piept nu se gândeau chiar deloc, părea colocatarilor mei români a fi o exagerare ilară germană; şi în această privință am avut unele lupte grele cu elevele mele, totuşi doar la început, căci, în general, cu spiritul lor foarte pătrunzător au recunoscut, după explicațiile mele, utilitatea celor spuse de mine şi au început să facă la fel, iar de atunci nu mai voiau să recunoască faptul că fusese vreodată altfel.

Am intrat în familie într-o zi de post şi, deşi mâncărurile de post nu îmi păreau prea atrăgătoare, nu ştiam deloc cum erau preparate. La ortodocşi, // în p. 25
zilele de post nu sunt excluse doar mâncărurile cu carne, ci şi ouăle, untul şi laptele. La mesele din acest răstimp, alimentele de bază sunt mămăligă, porumbul copt şi peştele sărat; în afară de acestea, treceau drept delicatese melcii gătiți, caracatița[8], un fel de şopârlă[9], precum şi un dulce turcesc numit halva. În cele mai multe case, masa de prânz se lua la 6 după-amiaza. Devreme se bea o ceşcuță de cafea neagră, în puține familii bându-se cafeaua cu lapte, căci acesta este aici un aliment destul de scump. Noi dețineam propriile bivolițe, laptele acestora fiind foarte gustos şi gras. Ca o atenție pentru mine s-a introdus şi la noi cafeaua cu lapte; desigur, în timpul posturilor şi aceasta era interzisă şi se căuta înlocuirea ei cu fructe conservate iar toamna cu struguri. Între 12 şi 1 se lua un mic dejun, unde se gusta din vinul obişnuit al țării, care, deşi destul de bun la gust, are totuşi o culoare neplăcută. În ciuda numeroaselor podgorii de aici, nu se înțelege prepararea <vinului>. Cei mai aleşi dintre români sunt mari iubitori de vin şi îl beau numai amestecat cu apă. Şi vinul moldovenesc, care se produce în Moldova, este uşor şi ieftin, dar este atât de neatent făcut încât, de obicei, nu ține mai mult de un an şi de aceea trebuie băut mereu tânăr. Rar îşi desăvârşeşte buchetul şi fierbe în sticlă, are culoarea slabă şi este uneori atât de deschis la culoare şi clar ca apa de fântână. Prânzul constă din mai multe feluri doar că există particularitatea ca la o masă să se dea un singur fel de carne. Dacă, de pildă, există supă de pui, ca fel al doilea mai vine o bucată de pui cu orez, la al treilea o altă bucată friptă, la al patrulea // cu un p. 26
sos special: pui şi iar pui până la ultimul fel. Apoi, după numărul mesenilor este socotit numărul bucăților de pe platou, astfel încât să nu rămână nimic pe acesta. Fiecare străin care doreşte să mănânce bine în România este sfătuit să evite bucătăria înainte de masă, pentru a nu îşi strica apetitul de la murdăria care stăpâneşte acolo; dar merită efortul ca după aceasta să arunce o privire înăuntru. Poți vedea un amestec minunat de tăvi, cioburi de farfurii, etc. în locul zânei bucătăriei care domneşte la noi se vede o țigancă smeadă, legănând drept sceptru un protap. Organizarea bucătăriei româneşti este foarte simplă. Peste un foc de tabără sunt un protap şi un trepied <pentru ceaun>, iar pe acestea sunt preparate toate felurile de mâncare. M-am mirat adesea de cât de puțină veselă trebuia să se ajute buna țigancă bucătăreasă. Mai ales de linguri şi furculițe nu avea deloc nevoie, căci la gustarea şi învârtitul mâncării se ajuta mai repede de mâinile ei

[8] *Karrakatits*
[9] *Eidechse*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

negre. De prosoape de bucătărie nu era deloc vorba, farfuriile erau clădite la nevoie şi puse iarăşi pe masă, ude.

În timpul verii, podeaua casei şi curtea serveau drept sală de mese, iar în puţinele luni reci mâncam, chiar şi când erau musafiri, în camera vizitiului, care, desigur, nu oferea cea mai plăcută privelişte. În această cameră stăteau mereu copiii doamnei, care, după obiceiul românesc, rămân până la o anume vârstă, destul de mare, departe de odăile părinteşti şi se preocupă mai mult de vizitarea vizitiului, bucătăresei şi fetelor în casă. Că micuţii suferă mult din această cauză este de la
p. 27 sine înţeles; rar am văzut // copii mici atât de murdari. Surorile mai mari erau ţinute mai bine, în comparaţie cu cei mai mici, atât ca supraveghere, cât şi ca haine.

Îmi amintesc mirarea ţâfnoasă cu care mai multe doamne din România <s-au uitat> la principesa <Elisabeta> atunci când, într-o vizită la Turnu Severin, şi-a ţinut fetiţa în poală. În timp ce inima spectatorilor germani tresărea de bucurie la vederea acestei imagini de dragoste maternă, doamnele române şuşoteau cel mult un dispreţuitor: „<obicei> nemţesc", adică german[10]. Da, această principesă germană a avut mult de suferit în prima parte a şederii ei în România de la supuşii înfumuraţi şi superficiali. Doamnele din aristocraţie au luat în derâdere (urăsc acest cuvânt, dar îl găsesc cel mai sugestiv), simplitatea toaletelor principesei Elisabeta. [...]

Frugalitatea claselor de jos este, în ceea ce priveşte mâncarea, demnă de mirare; trăiesc din lucruri care în altă parte ar trece cu greu drept alimente. Fasole simplă, pe jumătate doar coaptă, decojită şi dreasă doar cu sare, fără nimic altceva,
p. 28 // este micul dejun al ţăranului. Trebuie să fii obişnuit cu un asemenea fel, pentru a fi cucerit de gustul său. În cârciumi şi hanuri, numite locante[11], domneşte murdăria. Este remarcabil că şi aici, ca peste tot în sud, unde vitele de sacrificiu sunt în număr atât de mare, astfel încât uneori nu au nici o valoare, îţi ajunge pe masă carne atât de proastă. Ţăranii din Moldova trăiesc foarte simplu. Porumbul, pregătit în toate felurile posibile, formează alimentul lor preferat. Dar felul principal care este pe masă zi de zi este mămăliga[12], o fiertură din mălai şi apă; la cei bogaţi şi în zilele de sărbătoare este îmbunătăţită cu slănină[13] şi ouă. Supa de varză, castraveţii, varza acră, ceapa, pepenii roşii, pâinea de secară şi brânza de oaie încheie ciclul felurilor de mâncare ale moldovenilor. Se bea mult vinars, zilierul şi argatul aproape că nu au altă plăcere decât să îl bea; de aceea nu se ridică niciodată şi rămâne sclavul nevoilor de zi cu zi.

---

[10] „Românii ne numesc pe noi, de obicei, «nemtzi», dar şi «germani»". **(n.a.)**
[11] *Locanda*
[12] *Mamaliga*
[13] *Fett*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

MARCO ANTONIO CANINI

(1822–1891)

Despre biografia şi activitatea filoromânului veneţian Marco Antonio Canini am scris în vol. VII al colecţiei de *Călători străini prin ţările române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2012, p. 32–33. În volumul de faţă redăm fragmente din lucrarea sa dedicată problemei evreieşti din România. Sejurul său în principate din perioada 1857–1859, cu scurte reveniri în anii 1862, 1877–1878, strânsele amiciţii cu personalităţi ale culturii şi politicii româneşti, l-au transformat pe Marco Antonio Canini într-un bun cunoscător al problemelor sociale, economice, politice ale statului român, aflat, ca şi cel italian, în perioada de construcţie a instituţiilor fundamentale. Broşura sa apărută iniţial în limba italiană a fost tipărită în acelaşi an la Paris, cu finanţarea Alianţei Israelite Internaţionale, fiind publicată şi în „Nuova Antologia", numărul din 16 august 1879.

Problema israelită declanşată oficial odată cu inserarea în Constituţia României a celebrului articol 7, prin care se prevedea accesul la drepturi politice al cetăţenilor români creştini, a animat în deceniile şapte şi opt ale secolului al XIX-lea cercurile diplomatice europene. Ofensiva publiciştilor şi a finanţei evreieşti împotriva guvernelor române a fost puternică după 1866 şi mai ales după Războiul de Independenţă, când recunoaşterea noului statu-quo internaţional, de stat suveran, a fost condiţionat şi de modificări constituţionale. În perioada dezbaterilor aprinse, referitoare la recunoaşterea independenţei României de către Italia, Germania, Franţa şi Marea Britanie, apărea lucrarea lui Canini, care susţinea cauza emancipării populaţiei evreieşti. Pe baza datelor statistice, autorul prezintă situaţia demografică a evreilor, numărul mai mare al acestora în Moldova, aducând drept argumente în favoarea lor: austeritatea moravurilor, aplecarea spre muncă, respectul faţă de familie. Trece în revistă *legislaţia antievreiască*, începând cu prevederile regulamentare, cu nedreptatea articolului 7 din constituţia din 1866 şi terminând cu circularele emise de guvernele liberale în anii 1867–1868. Redă amănunţit principalele etape ale luptei politice din România referitoare la chestiunea evreiască. Amintea că, din considerente electorale, foştii lideri de la 1848, cei care înscriseseră în programul lor emanciparea evreilor, au renunţat la această reformă. Analizează interesele grupurilor sociale care aveau manifestări antisemite, subliniind că poporul român este tolerant în fapt şi numai anumite categorii ale burgheziei româneşti în formare au astfel de sentimente.

Prezent la Parlamentul României, în momentul declaraţiei de independenţă, a fost şi unul dintre puţinii corespondenţi de presă străini, martori ai luptelor de pe fronturile sud-dunărene în perioada Războiului de Independenţă. A scris numeroase articole, pentru publicaţiile: „Il Pungolo" (Napoli), „La Gazzetta Piemontese" (Torino), „L'Adriatico" (Veneţia), „L'Opinione" (Milano), „Corriere della sera" (Milano). Aminteşte în broşura de faţă câteva episoade de bravură ale soldaţilor români. În finalul scrierii prezintă eforturile sale, din păcate eşuate, în vederea concretizării planurilor de colonizare a Dobrogei cu italieni, ce urmau a coloniza acest teritoriu al statului român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Adevărul despre problema israelită din România[1]

p. 3 [...] Am petrecut, fără câțiva ani, aproape treizeci de ani în Orient (din 1849)
p. 4 și am făcut un studiu asupra // condițiilor etnografice, istorice și politice ale acelor țări, având o oarecare competență, cu siguranță mai mult decât a oricărui alt italian, pentru a constata astfel de probleme. Cred că sunt singurul italian care a participat personal la ședințele *Vuli*[2] din Atena, ale adunărilor din Iași și București, ale Skupștinei[3] din Kragruievaț[4]. Printr-o norocoasă circumstanță am fost prezent în zile istorice ale acelor adunări: la Iași am fost prezent când a fost ales Al. I. Cuza[5] domn, în cea din Atena, când a fost ales rege George al Danemarcei[6], în cea din București, când a fost proclamată independența, în cea din Kraguievaț, când a fost acceptată anexiunea teritoriilor date prin tratatul de la Berlin[7]. Voi scrie despre israeliții din România lucruri, pe care nu le știu din auzite sau din lecturi, ci lucruri, pe care le-am văzut cu ochii mei și pe care le cunosc de la fața locului [...]

p. 5 Israeliții din România se divid în două ramuri: spanioli[8] și polonezi[9]. Primii, puțini numeroși și stabiliți aproape toți în Țara Românească, cei din urmă foarte numeroși, aflați în Moldova. Evreii spanioli descind din cei izgoniți în cursul
p. 6 secolului al XV-lea, vorbesc o spaniolă // în care se găsesc forme corupte din vechea castiliană, care nu se mai regăsesc în limbajul de astăzi. Au venit aduși de fanarioți sau odată cu rușii, veterani de la Adrianopole (1829)[10]. Evreii polonezi, vin din acele regiuni, care le-au acordat ospitalitate când au fost prigoniți în Germania, în timpul cruciadelor. Pentru că erau foarte legați de gazdele lor și au făcut și suferit mult pentru soarta nefericitei Polonii, au fost persecutați cu înverșunare de ruși (1832–1839), iar <în cele din urmă> au căutat un refugiu în Moldova. Mulți au imigrat din Galiția și Bucovina, regiuni aflate sub dominația austriacă, care în trecut au făcut parte din Polonia. Vorbesc o limbă germană veche, medievală, *mitteldeutsch*, pe care au conservat o de secole, dar care în Germania a suferit modificări. Au păstrat și îmbrăcămintea veche germană, care astăzi pare ridicolă.

---

[1] Traducere după *La verità sulla questione degl'israeliti in Romania*, seconda edizione, Roma, Presso i fratelli Bocca, 1879.

[2] Parlamentul din Atena.

[3] *Skupstina*, denumire sub care era cunoscut parlamentul Serbiei.

[4] *Kragujevatz*, oraș din Serbia.

[5] Al. I. Cuza, domn al Principatelor Unite (1859–1866).

[6] George al Danemarcei (1845–1913), rege al Greciei (1863–1913).

[7] Referire la Tratatul de pace de la Berlin, semnat la 13 iulie 1878.

[8] Evreii sefarzi, de rit spaniol, care au migrat începând cu secolul al XV-lea în Nordul Africii, Peninsula italică, balcanică și spațiul locuit de români.

[9] Referire la evreii aşkenazi, care se înrudeau prin ritualul rugăciunilor și limbă cu confrații lor din Polonia, Rusia, Germania, Austro-Ungaria.

[10] Tratatul de pace de la Adrianopol, semnat în urma războiului ruso-turc din 1828–1829.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Printre israeliții români se află oameni instruiți, care au studiat în țară sau în străinătate, în special foarte buni medici. Sunt și specialiști în disciplinele biblice sau talmudice și în limbile semitice, ca Barasch[11], care nu este născut în România, dar care a trăit mult timp aici și ține conferințe în limba română. A murit acum cincisprezece ani. Era cu siguranță singurul savant care a trăit vreodată în România. Chiar și cei mai săraci evrei din Moldova știu să citească, cartea sfântă, cartea legilor.

Persecuțiile ruse nu sunt singura cauză a creșterii numărului evreilor din România în secolul al XIX-lea. Această țară era încă în epoca păcii de la Adrianopole, semibarbară: locuitorii erau sau proprietari de pământ sau agricultori, stăpâni sau servi[12]. Lipsea clasa medie sau era foarte slab reprezentată, formată <în cea mai mare parte> din lume venită de ici-colo, pestriță, care apoi a devenit, prin stabilirea în țară, română. Numărul negustătorilor și cel al lucrătorilor era mic; toți sau aproape toți erau străini. Industria casnică producea hainele și mobilierul majorității populației, mai mult trebuie spus că mesele și scaunele erau obiecte introduse în uz în ultima jumătate de secol. Stofele de lux soseau din Constantinopol. România nu avea relații cu marile centre comerciale și bancare din Europa. Când au apărut noile nevoi, împreună cu civilizația și cu ideile progresiste în acea țară, care aparține Europei numai din punct de vedere geografic, s-au introdus obiceiuri și mode continentale, în special din Austria, sosind speculatori, comercianți; // lucrătorii erau ori germani, în special saxoni din Transilvania sau p. 7
evrei; cei din urmă erau majoritari. Alți evrei stabiliți de mult timp în România au inițiat activități comerciale, găsind credit printre coreligionarii lor din Austria, Germania. Crearea creditului în România, acest factor al progresului economic, se datorează evreilor. Chiar astăzi în spațiul produselor de galanterie din București, numit Lipscani (adică lipscanii, cei care vând mărfuri cumpărate la târgul din Lipska[13]), cele mai multe magazine aparțin evreilor. În afară de comerțul de cereale, care s-a aflat și se află în porturile dunărene și care este exercitat de greci, italieni și bulgari, toate celelalte ramuri comerciale, ca și cele industriale, chiar și cele mai primitive au fost introduse de germani sau evrei. Chiar și astăzi marea majoritate a legătorilor de cărți din București sunt toți sau aproape toți evrei. Aceștia din urmă au adus meșteșugul în țară. În cele mai multe orașe din Moldova evreii sunt aproape toți cei care fac meșteșugurile de primă necesitate, adică dulgherie, croitorie, cizmărie și altele. Ingrați sunt românii, care îi consideră paraziți și care nu le acordă drepturi civile și politice. Contribuind din plin la crearea în România a creditului, comerțului și meșteșugurilor, israeliții au contribuit și contribuie la progresul țării.

Cât despre numărul evreilor din România, cifrele variază între 250 000 și 500 000. Domnul George Obedenaru[14], agentul român care a fost mult timp în Italia, într-una din lucrările sale statistice scrie că nu sunt mai mulți de 264 000. Aceasta nu l-a împiedicat să scrie în articole de presă din Roma, că România este inundată de

[11] Julius Barasch (1815–1863), medic, filosof, pedagog evreu, stabilit în Moldova.
[12] Se referă la boierime și la țăranii dependenți, clăcași.
[13] Veche denumire a orașului Leipzig.
[14] Mihail (Gheorghiad) Obedenaru (1839–1885), medic, publicist, diplomat român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

circa jumătate de milion de evrei. Sunt totuşi (şi această cifră este mai degrabă superioară decât inferioară adevărului) 340 000 dintre care 240 000 în Moldova şi 60 000 în Ţara Românească. Raportul faţă de populaţia ţării este de 1:15. Raportul celor din Moldova este 1:8, iar al celor din Ţara Românească de 1:40[15].

Mi se pare utopică teama românilor faţă de creşterea fantastică a numărului evreilor de dincolo de Milcov (Moldova), care ar pune în pericol poporul român, ce ar putea deveni o minoritate. Lăsând la o parte orice observaţii, putem scrie:

1. Din 1866 numărul evreilor emigranţi în România a scăzut mult. În aceşti ani au fost aproape 100 pe an. Chiar înainte de 1866 nu era atât de
p. 8 considerabil cum // ar vrea românii să credem. Adevăratul exod din Polonia şi din Galiţia a fost între 1832 şi 1839.
2. E puţin probabil ca din Bucovina şi din Galiţia, ţări care fac parte din monarhia austro-ungară şi din care au venit cel mai mare număr de evrei, ca şi din alte regiuni ale monarhiei dualiste, evreii să fi venit direct în ţările române, ştiind că aici nu au drepturi civile şi politice, de care se bucură alţi cetăţeni ai monarhiei austro-ungare [...]
3. Am putut observa în timpul războiului din 1877, că evreii din România nu-i priveau cu ochi buni pe cei care veneau aduşi de trupele ruse, temându-se de concurenţă. Priveau România ca ţara lor, iar pe coreligionarii lor din alte părţi, drept străini.

Vom vorbi în continuare despre condiţia juridică a evreilor şi cea reală a evreilor din România.

Am spus deja că aceştia au găsit din vechime ospitalitate şi toleranţă. Se pare că au avut dreptul de a cumpăra bunuri imobiliare la ţară, cu siguranţă au avut dreptul de a-şi cumpăra case în localităţi. Mari proprietăţi rurale nu au avut în ultimele secole, pentru că cea mai mare parte a pământurilor se află în mâna boierilor şi numai creştinii ortodocşi puteau cumpăra bunuri extinse şi puteau avea jurisdicţie asupra ţăranilor, care erau la rândul lor creştini ortodocşi. Dar evreii puteau cumpăra vii, cele mai multe în apropierea oraşelor [...]

Excluderea şi persecuţia lor au început la debutul acestui secol, chiar în momentul când a început să se formeze o clasă de mijloc, burgheză, care nu existase până atunci. S-a observat că israeliţii au fost bine trataţi în regiunile unde nu exista o clasă de mijloc, ca în Polonia sau Turcia şi rău trataţi în acele locuri unde exista o burghezie, pentru că aceasta vedea în ei o eventuală concurenţă. Persecuţiile din Evul Mediu au fost în mare parte cauzate de fanatismul religios: principalul motiv era gelozia şi ura celei de-a treia stări, care vedea în ei un concurent serios al propriilor afaceri. Dar trebuie să recunoaştem dreptatea
p. 9 burgheziei franceze: când aceasta s-a emancipat pe deplin, // în 1789, a recunoscut şi evreilor drepturile ei[16].

---

[15] Potrivit recensământului din 1859 evreii erau în număr de 118. 922, la care se adaugă cei 5.945 evreii din judeţele Basarabiei de sud. Evreii reprezentau în jur de 9% din populaţia Moldovei şi circa 0,4% din populaţia Ţării Româneşti.

[16] Autorul se referă la decretele din timpul revoluţiei franceze prin care li se recunoşteau evreilor drepturile politice (1790–1791). Aceste drepturi au fost reglementate deplin abia în 1831.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

A început să li se ia evreilor dreptul de arendare a pământului, a moşiilor statului şi ale boierilor. Această interdicţie a fost confirmată de Regulamentul organic[17], un fel de statut al celor două principate, alcătuit de adunările ţărilor, dar sub influenţă rusă, în 1832. A fost stabilit atunci că numai străinii de rit ortodox pot avea drepturi politice. E adevărat că această măsură nu se putea aplica cu rigoare evreilor din România, care prin aceeaşi lege erau recunoscuţi drept pământeni sau indigeni, ci numai acelora care tocmai veneau din ţările vecine.

Această distincţie între evreii pământeni şi cei străini a fost recent negată de unii, dar pe nedrept, fiind în contradicţie cu legile ţărilor civilizate, care prevăd ca cei născuţi în ţară, mai ales dintr-un tată născut acolo e considerat indigen, lucru recunoscut de altfel şi de legile şi tradiţiile româneşti.

În ciuda vexaţiunilor la care erau supuşi şi a restricţiilor puse în activităţile lor şi care erau mereu în creştere, condiţia evreilor în România a fost până la jumătatea secolului nostru, tolerabilă.

Revoluţia de la 1848 a fost făcută în numele sfintelor principii ale libertăţii şi egalităţii. Proclamaţia de la Islaz, localitatea de unde a început mişcarea şi prin care era garantată emanciparea completă a israeliţilor, a fost iscălită şi de Constantin Rosetti[18], astăzi preşedinte al Camerei, pe care l-am întâlnit recent la Roma, venit să ceară recunoaşterea independenţei române de către Italia, înainte de a fi îndeplinite condiţiile puse în tratatul de la Berlin. Această bunăvoinţă a noastră a făcut ca problema emancipării israeliţilor să fie amânată la calendele greceşti, problemă cu, care Rosetti era de acord în 1848.

În articolul 21 al programului revoluţiei române (din 11/23 iunie 1848) s-a proclamat egalitatea drepturilor evreilor cu cele ale românilor, recunoaşterea drepturilor civile şi politice, pentru toţi locuitorii ţării, indiferent de religia lor. Adunarea proclama într-un apel adresat poporului: „cetăţeni, preoţi, boieri, soldaţi, negustori, meşteşugari, de orice naţionalitate şi religie, voi care vă aflaţi în oraşele sau în // satele româneşti, greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, evrei, înarmaţi-vă p. 10 pentru a apăra ordinea şi a contribui la marele act al eliberării patriei comune. Dacă doriţi să rămâneţi pe teritoriul României, aceasta vă întâmpină ca o mamă. Vechiul sistem nu vă chema la banchetul comun. De acum *înainte avem o masă şi pentru* voi. De acum înainte avem toţi aceleaşi drepturi".

Aceste rânduri au fost iscălite printre alţii şi de către Ion Brătianu[19], acum premier şi de către Rosetti, amândoi astăzi adversari ai emancipării evreilor. Brătianu s-a scuzat spunând, că ideile sale de atunci erau greşeli ale tinereţii.

Cezar Bolliac[20], cel mai mare persecutor al evreilor, fiul unui evreu convertit, era pe atunci primar al Bucureştiului şi coleg cu Manoach Hillel[21], evreu, consilier

---

[17] Legiuiri fundamentale introduse în Ţara Românească şi Moldova în timpul ocupaţiei militare ruse din 1829–1834. Sunt considerate primele acte constituţionale. Canini se referă probabil la articolul 94 din capitolul III unde evreii sunt consideraţi străini; articolul L interzicea dreptul de a lua în arendă pământuri.

[18] C.A. Rosetti (1816–1885), publicist şi om politic român, unul din conducătorii revoluţiei de la 1848.

[19] Ion Brătianu (1821–1891), om politic, lider la Partidului National Liberal, premier al României (1876–1888).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

orășenesc. Unul dintre cei mai activi revoluționari a fost Rosenthal[22], care apoi, după înăbușirea evenimentelor s-a retras în Franța cu cei mai compromiși, printre care Rosetti, amicul său. Lui i s-a încredințat o misiune periculoasă în Austria, unde a pierit tragic, devenind unul dintre martirii cauzei române [...]

p. 17 După căderea principelui Cuza, moderații și autoritarii au pierdut puterea, pe care au luat-o autorii loviturii, în urma căruia a pierdut tronul, adică democrații aliați cu unii boieri. A fost o monstruoasă coaliție a oamenilor de la 1848 cu o parte a boierilor, inamici ai domnitorului Cuza. Evreii români și prietenii din Europa ai României au crezut că acele puține inițiative ale oamenilor regimului autoritar în favoarea israeliților, vor fi urmate de rezolvarea definitivă a problemei, o emancipare completă fără a mai exista acele restricții, care ofensează principiile liberale, baza unei societăți moderne.

Îi aștepta o amară deziluzie! Brătianu, președintele noului cabinet, vechi prieten al lui Mazzini[23], conspirator republican în Paris (afacerea Operei Comice[24]), cu promisiuni făcute evreilor și filoromânilor străini era obligat să îndeplinească acel mare act de justiție [...]

p. 19 Eu cunosc România, tot atât cât Italia și Franța, ba chiar mai bine! Am o mare stimă și afecțiune, o mare compasiune pentru bunul, valorosul și nefericitul popor român. Am stat adeseori în cârciuma[25] ținută de evreu în mijlocul țăranilor români ce aveau pe cap voluminoasa căciulă, un fel de beretă argentiniană din miel, cu cămeși albe încinse de cingătoare, ce cădeau deasupra pantalonilor. Am dormit și în bordeiul (locuință subterană acoperită de grinzi și frunze), care adeseori este singurul adăpost al săracului țăran[26]. Pot spune că nu este adevărat că majoritatea poporului român urăște evreii. Se întâmplă câteodată ca țăranii să fie atâțați împotriva evreilor chiar de proprietari sau de autoritățile, care ar trebui să-i apere și iau parte la acțiuni violente, dar acestea sunt excepții. Adeseori țăranii rezistă la presiuni și îl ascund pe bietul evreu în bordeiele lor. S-a întâmplat și nu o dată, ca funcționarii publici, nedemni de funcția lor, să le spună țăranilor să nu mai
p. 20 dea ajutor evreilor urmăriți ca animalele sălbatice // și au stabilit și pedepse, pentru cei care încălcau acele ordine.

Țuica (băutura din prune), pe care o vinde cârciumarul evreu, nu este nici mai bună, nici mai proastă decât cea vândută de creștini. Mărfurile expuse în piețe, târguri, de negustorii evrei au prețuri mai joase decât cele puse la vânzare de creștini. E adevărat evreul se ocupă cu camăta mică și mare, dar creștinul care împrumută, care are capitaluri mici și este lipsit de abilități, nu cere un împrumut mic, iar de multe ori evreul pune condiții mai bune. Împrumuturile sunt o consecință a lipsei de capital, a lipsei de investiții și a absenței instituțiilor de

---

[20] Cezar Bolliac (1813–1881), poet, publicist și revoluționar român.

[21] Hillel Manoah (1797–1862), bancher și filantrop evreu.

[22] Constantin Daniel Rosenthal (1820–1851), pictor și revoluționar român de etnie evreiască.

[23] Giuseppe Mazzini (1805–1872), revoluționar italian.

[24] Ion C. Brătianu a fost implicat într-un complot împotriva lui Napoleon al III-lea în 1853.

[25] *Kerciuma*

[26] *terrano*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

credit. De ce după atâtea discuții, România nu și-a creat un credit agricol destinat să vină în ajutorul țăranului, care este un mic proprietar grevat de datorii [...]

Repet, adevăratul popor român nu este cu nimic inamic al evreilor. Dacă ar fi consultat, ar consimți de bună voie să le recunoască egalitatea în drepturi.

Plebea orașelor atâtată adesea de burghezie și de meșteșugari, de perspectiva unor jafuri, nu este prietena evreilor; dar aceasta este o minoritate.

Marii și micii proprietari, printre care boierii, care odată conduceau statul, nu sunt cu adevărat prietenii evreilor. Cei mai mulți dintre actualii proprietari au origine în epoca fanariotă; titlurile lor de proprietate datează de cel mult două secole. Vechii boieri erau descendenții războinicilor care au coborât în câmpia dunăreană, din regiunea carpatică sau transcarpatică, din Făgăraș și Maramureș, astăzi parte din Ungaria orientală, oameni războinici, care, de exemplu în Veneția de Jos[27] și cea de Sus[28] două localități importante, care au titlul de oraș în acele locuri; ungurii au admirat bravura locuitorilor în războaiele contra turcilor, încât le-au acordat concesii nobiliare. Ultimele vlăstare ale acelei rase războinice, care au creat principatele în locul republicilor din Evul Mediu de început[29], sunt acum țărani liberi, numiți moșneni[30]. Actualii // proprietari ai României, mari sau mici, p. 21
sunt risipitori. Vițioși, obișnuiți să cheltuiască și să irosească în capitalele europene,
sau în localitățile balneare celebre, fructul muncii nefericiților țărani [...] p. 22

Vom prezenta care sunt adevărații, înverșunații dușmani ai evreilor.

1. Toți sau aproape toți avocații. Și nu trebuie să ne minunăm. Dacă evreii ar fi fost avocați, unii dintre ei ar fi fost educatorii poporului român, cum alți coreligionari ai lor au fost în parlamentul francez, italian etc.
2. Toți sau aproape toți funcționarii, lume în mare parte lacomă, nesătulă, coruptă. Statutul lor nu este stabil. Orice partid care vine la putere își pune proprii oameni. Toți încearcă, când sunt în funcție să strângă cât mai mult. Dacă evreii ar fi fost admiși în funcțiile publice, ar fi rămas puține posturi pentru creștini.
3. Oamenii politici, mari și mici, miniștri, senatori, deputați, primari, consilieri municipali. Se tem de concurența evreilor. Vor să aibă numai ei puterea în mâini.
4. Medicii conduși și plătiți de stat. Se știe că israeliții din toate timpurile au fost medici buni. E adevărat că de multe ori guvernul are nevoie de ei, pentru astfel de munci, dar după ce servesc mai mulți ani, nu li se acordă pensie, pentru că sunt israeliți și în același timp li se refuză restituirea reținerilor din salariu, cum se întâmplă cu alți funcționari publici. De multe ori Camerele au sancționat astfel de nedreptăți.
5. Ofițerii din armată, profesorii, învățătorii. Dacă evreilor li s-ar da dreptul de a ocupa catedre, puține ar rămâne pentru necircumcișii.

---

[27] *Venezia Maggiore*, sat, com. Părău, jud. Brașov.

[28] *Venezia Minore*, com., jud. Brașov.

[29] Eroare. În spațiul românesc nu au fost create republici. Probabil autorul este influențat de istoria Italiei.

[30] *mosneni*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

6. Marii negustori, puțini numeroși față de greci și evrei. Neputând să lupte cu aceștia din rațiuni comerciale, de capital sau de abilități, ar vrea să-i alunge. Nu au reușit, dar ura și resentimentele durează în timp. Aceasta se aplică în special micilor negustori de manufacturi, de produse alimentare, care se tem de concurența israeliților.
7. Arendașii de terenuri private sau ale statului, antreprenorii bunurilor de consum și ai lucrărilor publice. Cel mai ușor mijloc de a face să dispară un concurent este acela de a nu-i recunoaște drepturile civile, în așa fel încât să nu poată fi arendaș sau să încheie contracte cu statul.
8. Cârciumarii din sate, vânzătorii ambulanți. Aceștia au provocat circularele ministeriale (1867–1874), în urma cărora evreii au fost expulzați din comunele rurale. Și tot așa.

Într-un cuvânt burghezia română mare și mică, formată recent, este ostilă evreilor din rațiuni de competiție. Aceștia cum nu pot fi proprietari de bunuri rurale, nu pot fi nici avocați, nici funcționari, nici medici, nici deputați, nici consilieri comunali, nici arendași, nici antreprenori, nici cârciumari. Ar fi format partea cea mai importantă a burgheziei române, probabil jumătate. Cealaltă jumătate, cea creștină face tot ce este posibil, pentru a-i exclude, vrând să-i extermine.

9. În multe locuri, mai ales în Moldova, așa cum am menționat, meșteșugurile
p. 23 sunt exercitate de evrei. Când // miniștrii, deputații, jurnaliștii îndrăznesc să spună că evreii în Moldova au distrus industria și comerțul național, pentru a acapara totul pentru ei, cel care nu cunoaște România rămâne uimit și poate să creadă. Cine cunoaște țara, ca mine, surâde și spune: e fals. Nu poate fi distrus ceea ce nu există. Acum se formează meșteșugari români și încă foarte buni. Mulți dintre ei vor să elimine concurența evreilor, care de obicei lucrează mai mult, mai bine, au o piață mai bună. Aceștia meșteșugari evrei sunt în genere mai onești.
10. În sfârșit printre cei mai avizi inamici ai evreilor, trebuie să-i enumerăm pe cei care trăiesc pe picioarele lor, care trăiesc abuzurile cărora aceștia le cad victimă. Evreul nu are posibilitatea legală să țină o cârciumă și să vândă spirtoase în sat. Un creștin ia aprobare și o vinde evreului. Evreul nu are voie să pună sechestru pe bunuri. Se servesc de un creștin, pe care îl plătesc. Așa se întâmplă și cu antreprenorii de bunuri de consum, de vânzare a tutunului. Pentru a susține cheltuielile comunității evreiești, aceasta, prin tradiție, pune un impozit pe carnea consumată de evrei, iar pentru a-l obține, de multe ori se plătesc sume mari prefectului, subprefectului. De exemplu, dacă un mic funcționar crede că a primit mai puțin decât superiorul său îl bate pe evreu cu bastonul sau cu pumnii. Pentru a nu fi bătut, dezbrăcat și aruncat pe ulițele satelor moldovenești, acesta trebuie să plătească mereu. Iată a venit iarna, aspră, geroasă în acele regiuni. Pământul este acoperit de imense straturi de zăpadă, iar ulițele sunt transformate în adevărate lacuri de noroi. Primarul, subprefectul amenință că vor aplica ordonanțele ministeriale de alungare a evreilor din sate. Nefericitul evreu, pentru a nu fi aruncat împreună cu familia în acele neospitaliere ținuturi, plătește, plătește, mereu plătește [...]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mâncătorii de evrei, cei care au apărut de curând în societatea românească, se tem că israeliții le vor face rău. Dar <ce putem spune despre> cei 250 000 de țigani care se găsesc în România, miile de bulgari care locuiesc în orașe, ca Alexandria, armenii în Moldova! Și totuși sunt toți cetățeni români! Să li se recunoască evreilor drepturile omului și ale cetățeanului și în câțiva ani vor vorbi toți limba română, cu un insesizabil accent, care îi va deosebi de românii adevărați [...] p. 24

Problema israelită nu a apărut din rațiuni religioase în România. În afară de unele momente de criză, evreii au fost liberi să-și exercite religia. Fără ecou, un antisemit ca Bolliac încearcă să denatureze problema și s-o prezinte drept una religioasă. Românul nu este fanatic. Bolliac susține că evreii au un alt Dumnezeu și se roagă acestuia a-i pedepsi pe credincioșii de altă religie, că este imposibili să-i civilizezi, deoarece civilizația europeană are la bază creștinismul.

Unii români, cei care sunt din partidul conservator, au pus degetul pe rană, arătând // conaționalilor lor adevărul. Iată cuvintele unui profesor, născut în p. 25
Transilvania, ministru al instrucțiunii publice în București, Maiorescu[31]: „marele număr de străini și mai ales de evrei în țara noastră, este, fiecare este de acord, o mare problemă. Dar este o mare nechibzuință de a o rezolva, menținând obiceiurile rele, să-i ataci, sperând că vei vindeca răul...Nenorocirea noastră constă în lipsa de activitate și în ignoranța poporului român. Evreii au creat și au introdus activitatea comercială la noi. Școlile din Franța, Germania (și se poate adăuga și Italia) au dat ideile civilizației. Noi nu ne putem descurca fără acest ajutor străin, cu excepția cazului când ne-am putea dezvolta singuri. Dar trebuie să avem mai întâi o activitate comercială și intelectuală proprie. Ne putem descurca fără evrei atunci când vom putea face ce fac ei. Ideilor franceze, germane, italiene le putem substitui ideile noastre numai atunci când vor fi suficient de mature. Dar până atunci, a persecuta străinii înseamnă a alege barbaria contra civilizației, obscurantismul contra inteligenței. Singurul mijloc de însănătoșire pentru noi este difuzarea științei. Timpul consacrat intoleranței, al așa-numitului exclusivism, este timp pierdut și nu produce decât ruina statului român".

Și un alt ministru al instrucțiunii publice, dl. Carp[32], spunea în Camera deputaților în 1875: „Credeți că veți putea rezolva problema israelită cu legi și regulamente?...Nu. De opt ani luptați cu toate mijloacele de represiune. Și ce ați obținut? Nimic. Absolut nimic. Știți cum se poate rezolva problema?...Într-o seară, la o oră târzie, împreună cu prietenii mei am ieșit de la o întâlnire. Am văzut un sărman evreu, un muncitor, în ușa casei sale, care lucra la orele trei dimineață...Un adevărat tablou de Rembrandt[33]! În același timp trei muncitori români ieșeau de la cârciuma vecină, beți și cântând cântece patriotice. Le-am spus companionilor mei: iată problema israelită!...Vreți să luptați cu rezultat împotriva evreilor? Fiți sobri, muncitori și economi ca aceștia și nu vă veți mai teme de nimic. Adevărata soluție a problemei israelite stă în competiția muncii.

---

[31] Titu Maiorescu (1840–1917), politician, avocat, critic literar, eseist, filosof, academician, membru al grupării junimiste, autorul teoriei sociologice *forme fără fond.*

[32] Petre P. Carp (1837–1919), politician, membru marcant și președinte al Partidului Conservator (1907–1913), prim-ministru (iulie 1900–februarie 1901 și ianuarie 1911–aprilie 1912).

[33] Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669), pictor olandez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cuvinte înțelepte! Lecții pierdute!

p. 26 Problema e simplă. Este cazul băcanului Constantin //care îl urăște de moarte pe vecinul său Moise, pentru că acesta vinde zahărul și cafeaua cu cinci sau șase lei mai puțin pe oca. Și negustorul Dimitrie Culescu, care ar vrea să-l înece în Dunăre pe Abraham Rosenfled, pentru că acesta vinde pânza mai bine ca el. Și cazul deputatului Catrescu, care suspectă că rabinul Melchisedec în anumite chestiuni economice știe mai multe ca el și vrea să-l trimită la Salonic sau chiar în Cartagena, unde au fost trimiși în vechime evreii de către regii catolici, de teamă că dacă ar fi devenit elector și eligibil ar fi fost deputat în locul lui [...]

p. 27 În general evreii români, în afara faptului că sunt muncitori, inteligenți, economi, au și alt avantaj asupra competitorilor lor creștini. Sunt mai sănătoși și mai morali. Moralitatea și longevitatea lor sunt dovedite de statistici. Nu se găsesc mulți condamnați sau morți în aceste registre.

Trei plăgi teribile rod societatea română, mai ales clasa proprietarilor și a celor care conduc: indolență, desfrânare și corupția funcționarilor publici, în proporție mai mare decât în orice altă societate cunoscută, cu excepția celei ruse.

A spune că nu există în București o fecioară, o soție fidelă, un judecător integru, un funcționar onest, ar fi o calomnie și o prostie. Am cunoscut români onorabili și virtuoși și-i amintesc numai pe cei care au murit: C. Florescu[34], E. Turnavitu[35], frații Golescu[36], printre care Alexandru[37] cu o inimă nobilă și nevinovată, dar cei mai mulți dintre cei avuți și cei care conduc țara sunt corupți [...]

p. 28 Israeliții care sunt răspândiți în România, singuri sau împreună cu familia, vorbesc limba română, trăiesc liniștiți și în siguranță. Problemele apar în satele mari și orașe. Aici se găsesc cei mai mari inamici ai lor: negustori, funcționari...și profesori.

Constituția română elaborată sub influența lui Brătianu și Rosetti este în unele părți foarte liberală. O singură clauză viciază și corupe tot sistemul: legea
p. 29 electorală. Cetățenii români sunt // împărțiți în patru categorii numite colegii. Primul, colegiul marilor proprietari, al doilea, colegiul proprietarilor mici; al treilea, colegiul negustorilor, al patrulea, colegiul micilor proprietari sau ai celor fără proprietăți. În acest ultim colegiu este îngrămădit poporul sărac, care votează *în două trepte*. Fiecare colegiu dă 33 de deputați, în afară de al treilea, care dă aproape dublu, 58 de deputați. Colegiul patru votează cum vrea guvernul; votul acestuia este o mascaradă de alegeri libere, încât a fost numit, pe bună dreptate colegiul minciunii. Este limpede că clasa preponderentă este burghezia. Aceasta explică încăpățânarea Camerelor și a miniștrilor români împotriva evreilor români, de când a fost adoptată actuala constituție din 1866. Există apoi un Senat, corp conservator; cei aleși trebuie să aibă un venit de 8000 de ducați (96 000 franci) [...]

p. 30 Acea nefericită lege electorală a fost rodul unui compromis între autorii revoluției de la 1866, democrații și boierii care nu erau cuziști, care nu s-au înțeles cu adepții domnitorului. Au fost uniți pentru îndepărtarea acestuia, în adunarea

[34] Probabil Costache Florescu, revoluționar.
[35] Probabil Scarlat Turnavitu (1816–1876), lider al revoluției de la 1848.
[36] Frații Golești: Nicolae, Alexandru, Radu, Ștefan, lideri ai revoluției de la 1848, oameni politici.
[37] Alexandru C. Golescu (1815–1873), revoluționar în 1848, om politic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

prăzii. Din când în când, puterea este pierdută de democrații (roșii) și este luată de conservatori (albii), care, în anumite privințe sunt mai slabi decât autoritarii lui Cuza. Cu puțin timp în urmă, conservatorii au căzut[38] ca urmare a unei alianțe încheiate între democrați și foștii adepți ai lui Cuza în frunte cu Mihail Kogălniceanu[39], omul care a făcut împreună cu domnitorul Cuza lovitura de stat din 1864, foarte abil, bun orator și care s-a dovedit a fi convertit la liberalism. Compromisul s-a numit de la Mazar pașa[40], pentru că în casa acestuia, un englez în serviciul turcilor, căsătorit cu o româncă s-au întâlnit capii coaliției și au făcut un pact [...]

Și iată-i pe Oreste Brătianu și pe Pilade Rosetti, care târâți de exigențele partidului lor își renegă cu fapte principiile din tinerețe numai pentru a se menține la putere sau pentru a se întoarce atunci când sunt răsturnați de albi. Aceeași fatală necesitate l-a atras și pe Kogălniceanu. El care este autorul principal al dispozițiunilor din Codul Civil[41] și din legea comunală, cu prevederi limitate, dar totuși cu o oarecare bunăvoință față de evrei, a devenit persecutorul lor. Odată dorea emanciparea lor graduală, pe categorii, în timp ce talentatul poet Bolintineanu[42] promova emanciparea lor totală. Pe acesta din urmă românii l-au lăsat să moară în spital. Kogălniceanu, pentru a-și mulțumi electorii, majoritatea dintre ei din Moldova, a scris faimoasele circulare antievreiești una după alta, utilizate drept reclame electorale. Cum am arătat mai sus, conservatorii-albii au fost mai puțin violenți și Vasile Boerescu[43], fie din pudoare nu a uitat vechile principii liberale, pe care le-a învățat în Franța, fie pentru că dorea să-și țină aproape amicii și bogații evrei cu care avea relații de afaceri, fiind el însuși un maestru între afaceriștii țării, a încercat mai mult să stingă focul manifestărilor antievreiești și nu a fost un turbat antisemit ca democrații. E adevărat l-a convins pe Andrassy[44] să semneze o convenție prin care evreii austrieci au în România un altfel de tratament decât cetățenii austro-ungari, dar nu s-a compromis cu declarații antievreiești ca emulii săi Kogălniceanu și Brătianu [...] p. 31

Întors la putere (1867) Brătianu a început persecuția. Au fost trimise circulare[45] prefecților și subprefecților, ce ordonau expulzarea din sate a vagabonzilor; numele oficial al evreilor a fost de atunci cel de vagabond sau de străin. Persecuția s-a extins în orașele din Moldova. Așa cum s-au făcut în București mari arestări în masă de vagabonzi, care nu erau decât muncitori pașnici maghiari sau saxoni din p. 32

[38] Este vorba de guvernul condus de Lascăr Catargiu în perioada 1871–1876.

[39] Mihail Kogălniceanu (1817–1891), istoric, om politic și diplomat român.

[40] Stephen Bartlett Lakeman (1823–1897), cunoscut sub numele de Mazar pașa, ofițer britanic intrat în armata otomană, șeful poliției Bucureștilor în 1854, căsătorit cu Maria Filipescu, văduva maiorului Emanoil Filipescu. În casele sale au fost puse bazele viitorului partid liberal.

[41] Codul civil a fost adoptat în timpul domniei lui Al. I. Cuza, intrând în vigoare la 1 decembrie 1865.

[42] Dimitrie Bolintineanu (1819–1872), poet, diplomat, om politic.

[43] Vasile Boerescu (1830–1883), publicist, om politic român.

[44] Gyula Andrassy (1823–1890), om politic maghiar, prim ministru al Ungariei (1867–1871), ministru al Afacerilor Străine al Austro-Ungariei (1871–1879).

[45] În calitate de ministru de interne Ion Brătianu a emis mai multe circulare, prin care evreii nu mai aveau voie să locuiască în comunele rurale, să țină hanuri și cârciumi sau să ia în arendă proprietăți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Transilvania, alungându-i din Ţara Românească, aşa s-a făcut pentru evrei în Iaşi sau altundeva. Vechiul republican, pentru a se menţine la putere a dat satisfacţie celor mai urâte manifestări ale burgheziei române, fie împotriva maghiarilor şi saxonilor, drept consecinţă a evenimentelor din timpul revoluţiei de la1848, fie împotriva fiilor lui Israel. Şi cei din Ţara Românească ar trebui să fie mulţumiţi. Au şi ei vagabonzi, pentru a fi persecutaţi. Cabinetul democrat vrea înainte de toate să-şi consolideze poziţiile prin popularitate. Scopul justifică mijloacele, după antica doctrină jesuistică, devenită acum doctrina democrată. În Iaşi au fost formate comisii extraordinare, cu puteri depline, ca în timpul revoluţiei. Mulţi evrei onești, părinţi de familie, cu soţie şi copii, au fost puşi în fiare şi aruncaţi în carcere insalubre, expulzaţi din ţară. Mulţi debitori au găsit maniera cea mai bună de a nu mai fi plictisiţi de creditori. I-au trecut pe listele vagabonzilor. Tribunalul de primă instanţă a emis un decret care conţinea mai multe expulzări, din fericire anulate de tribunalul de apel. Un protest împotriva acestor barbarii, a fost iscălit, cum deja am arătat, de mai mulţi conservatori [...] Dar nu acesta este motivul pentru care au încetat persecuţiile împotriva nefericiţilor evrei din Moldova atunci şi nici în următorii ani. Citind povestirile acelor fapte, parcă ai în faţa ochilor una dintre cele mai triste pagini din istoria Evului Mediu. La Galaţi[46], Bacău, Bârlad pentru toate
p. 33 arestările, jafurile, amenzile arbitrare, expulsiunile: // au fost femei dezbrăcate, fecioare violate, sinagogi devastate, morminte profanate. Nefericiţii alungaţi din casele lor, jefuiţi de avere, hoinăreau pe câmpii. În 1869 la Bacău, Fălciu[47], Botoşani s-au întâmplat noi orori. În van consulii europeni şi întreaga Europă au făcut proteste pentru respectarea drepturilor sacre ale umanităţii. Alianţa israelită a asurzit Europa cu lamentări şi proteste. Miniştrii români au denaturat, au atenuat faptele şi au continuat acest sistem. În Cameră nişte deputaţi antisemiţi i-au învinovăţit că nu au luat măsuri...După o pauză persecuţiile au reînceput în 1871–1872 la Cahul[48], Ismail[49], Vâlkov[50] şi în alte părţi. Dar cum umanitatea nu-şi pierde drepturile, s-au văzut şi acte generoase în favoarea nefericiţilor persecutaţi, în special în mediul rural.

În mijlocul acelor evenimente, care se reluau de mai multe ori în cursul a cinci sau şase ani, nu ştii ce te fascinează mai mult, răbdarea evreilor, curajul de a-şi relua activitatea imediat ce lucrurile se linişteau sau încăpăţânarea miniştrilor români în a prezenta distorsionat fapte certe, să arunce pulbere în ochii Europei cu minciuni referitoare la toleranţă. Kogălniceanu declara că „toleranţa este o virtute veche pe malurile Dunării şi el ar saluta bucuros ziua în care israeliţii nu s-ar distinge de români decât prin religie. Era fals că în România sunt persecuţii religioase; cel care face injustiţii este expus oprobiului public". Miniştrii români nu se zgârcesc la cuvinte frumoase. Încă din 1861 Nicolae Golescu[51] scria într-o notă:

[46] În Galaţi în iulie 1867 s-au înecat doi evrei.
[47] Fălciu sat, com., jud. Vaslui.
[48] Cahul, oraş în Republica Moldova.
[49] Ismail, oraş în Ucraina.
[50] Vâlkov, oraş în Ucraina.
[51] Nicolae Golescu (1810–1877), om politic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„Este uşor de demonstrat că orice naţiune, care revendică pentru sine libertatea, nu trebuie să înceapă s-o nege. Dacă românii care îşi datorează emanciparea lor simpatiei Europei, se transformă în persecutori ai evreilor, atunci le este foarte greu prietenilor lor să-i apere" [...] p. 34

Cine examinează sentinţele tribunalelor române relative la plângerile, la drepturile evreilor, în acea perioadă tulbure, rămâne uimit de confuzia, de contradicţiile care existau. Dacă se găseşte o oarecare urmă de dreptate, aceasta se afla în deliberările tribunalelor din Ţara Românească. Moldovenii sunt orbiţi de prejudecăţi şi de ură.

Atitudinea presei române a fost variată, în general favorabilă persecutorilor. Când se citeau din întâmplare articole binevoitoare, se putea presupune cu certitudine că aurul rasei blestemate, aurul evreu alunecase în buzunarul publicistului şi exercita o benefică presiune asupra creierului acestuia, pentru a-l face să recunoască realitatea [...]

Vom face o scurtă prezentare a unui proiect de lege ciudat prezentat în Cameră în 1868, cunoscut sub numele de proiectul celor treizeci şi unu[52].

Expunerea de motive, care îl precedă este lungă, confuză, plină de repetiţii, evident este opera mai multor minţi. Se scrie că: „românii sunt înconjuraţi de o rasă ostilă şi diferită, cu interese opuse, care a creat un monopol monstruos. Evreii sunt patronii unor pieţe comerciale; s-au substituit negustorilor şi lucrătorilor autohtoni; au pătruns mai ales în comunele rurale; toate capitalurile se află în mâinile lor. Sunt paraziţii care se interpun între producător şi consumator. Împotriva lor românii nu au nici un succes. Creştini sunt constrânşi să consume ceea ce le prepară evreii. // p. 35 Lâncezeala în care a căzut rasa română se datorează evreilor, din cauză că deţin întreg capitalul. Sunt excluzivi ca în timpurile biblice; vor să crească pe ruinele altora, să creeze un stat iudaic, să conducă lumea. Sunt nerecunoscători faţă de ţările care i-au primit. Spiritul cosmopolit este de rău augur; datoria statului român este de a ridica românii. Cum statul are dreptul de a se apăra de inamicii străini, îl are şi pe acela de a se apăra împotriva acelora din interior, care îl dezorganizează şi distrug prosperitatea naţională, ca evreii".

Urmează proiectul de lege semnat de preşedintele de atunci al Camerei[53]. Se împiedica stabilirea evreilor în sate; aveau nevoie de un permis anume, pentru a li se accepta aşezarea în oraşe, chiar şi pentru a face un mic comerţ. Se împiedica comerţul cu alimente.

Acest proiect a fost numit, pe bună dreptate, de către un consul francez, unul abominabil. Atât de mari au fost protestele europene, încât Brătianu a fost nevoit să-i învinuiască în Cameră pe autorii proiectului. S-a exprimat atunci în cuvinte elocvente. A spus că în toată Europa exista un sentiment de reprobare nu numai printre inamici, dar şi printre prietenii românilor; că proiectul nu se sprijinea pe

---

[52] Este vorba de treizeci şi unu deputaţi radicali moldoveni numiţi Fracţiunea liberală şi independentă, care au depus în 24 martie 1868 un *Proiect de lege pentru „regularizarea situaţiei evreilor în România"*.

[53] Preşedintele Camerei era dr. Anastasie Fătu (1816–1886), membru în divanul ad-hoc şi apoi în Adunarea Deputaţilor membru al Academei Române (1871).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

tradiţiile românilor, că s-a dat prilejul puterilor garante sau ne garante să protesteze; că sunt prevederi care nu se găsesc în nicio ţară civilizată. „Nicio naţiune nu poate trăi, fără aprobarea celorlalte. O naţiune nu se ucide numai cu tunurile, cu baionetele, dar şi cu reprobarea tuturor".

Evenimentul care a readus românilor simpatia universală a fost războiul din 1877. S-a văzut atunci că descendenţii coloniştilor romani, au păstrat curajul strămoşilor lor. Pot să afirm chiar ca martor ocular, pentru că am fost corespondent de presă pe frontul rus şi pe cel românesc. Îmi aduc aminte că înainte de luptele din faţa Plevnei, am lăudat la Vărbiţa[54] ordinea şi disciplina, care domneau printre soldaţii români. Brătianu mi-a spus atunci cu prietenie: „vedeţi totul prin prisma ochilor unui frate". Eram singurul corespondent de presă străin aflat lângă generalul Cernat[55] în ziua teribilă din faţa Griviţei. Nu am să uit uimirea bătrânului general spaniol Boet, care sa afla acolo ca spectator, când a văzut că românii, care nu mai luptaseră până atunci, au urcat colina în forţă. „Se poate spune, a spus
p. 36 spaniolul, că // parcă erau trupe cu experienţă, care făcuseră până atunci zece campanii". Inventivitatea românilor, răbdarea lor în faţa nenorocirilor de tot felul sunt într-adevăr de lăudat. Vă pot povesti multe fapte, mă voi opri numai la acesta: am văzut un soldat rănit la mână, care mergea spre ambulanţă. Strângea la piept două puşti şi avea cartuşiera plină de cartuşe. L-am întrebat de ce avea două puşti în loc de una singură. Un camarad al meu, mi-a răspuns, a fost ucis alături de mine; i-am strâns arma şi muniţia. Şi cum îi spuneam că mai bine ar fi avut grijă să se salveze şi să se vindece, acela mi-a răspuns cu indignare: „Domnule, acestea sunt proprietatea patriei mele; trebuie să avem nevoie de ele, pentru a nu cădea în mâinile turcilor". Trebuie spus că nici un roman din antichitate nu ar fi dat un răspuns mai bun.

Mărturisesc că atunci am înţeles cuvintele generoase spuse de un ofiţer român, care vorbea de renaşterea caracterului naţional al românilor. Unul dintre ofiţeri îmi spunea: „am restabilit vechea glorie a poporului român. Dar mai avem multe de făcut în ţara noastră. Trebuie să ne vindecăm de multele vicii strânse în epoca de decadenţă. Ne vom pune cu îndârjire pe treabă şi să sperăm că vom reuşi".

Toţi ştiu că puterile europene, semnatare ale Tratatului de la Berlin a impus României emanciparea civilă şi politică a israeliţilor, drept o condiţie *sine-qua non* a recunoaşterii independenţei române. Guvernul român a încercat să ocolească aceea clauză şi să-i fie recunoscută independenţa, înainte să legifereze ceea ce Europa i-a impus. Înţelegerea românilor era de a amâna problema emancipării la calendele greceşti, de a ocoli voinţa Europei formulată la Berlin în 1878, aşa cum reuşiseră timp de douăzeci de ani s-o ocolească pe aceea discutată în 1858 la Paris[56].

---

[54] *Verbitza*, localitate în Bulgaria.

[55] Alexandru Cernat (1828–1893), general român, ministru de Război, comandantul operaţiunilor armatei în Războiul de Independenţă. Sub conducerea sa, armata română a cucerit reduta Griviţa 1, iar apoi una câte una toate fortificaţiile care protejau trupele turceşti, astfel că la 28 noiembrie armata lui Osman-paşa a fost nevoită să capituleze.

[56] Este vorba despre prevederile Convenţiei de la Paris, care au fost ocolite de liderii români atunci când au ales acelaşi domn în fruntea celor două principate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În fapt, Austria, Turcia, Rusia au recunoscut independența României[57], trimițând la București reprezentanți diplomatici. Lucrurile sunt ușor de explicat. Conform politicii sale de toleranță Turciei puțin îi pasă de evreii din România. Austria are mari interese materiale în România. Cum a cedat acum câțiva ani în privința tratamentului inegal al evreilor austrieci, a cedat și în fața recunoașterii condiționate. Cât despre // Rusia e inutil să mai subliniem că nu era de acord să p. 37
ceară să li se acorde evreilor în România ceea ce ea nu le acordase în imperiu.

Au rămas Germania, Franța, Italia și Anglia[58], care au decis să nu-i recunoască independența, până când România nu le acordă drepturi evreilor. A trecut deja un an și problema este încă nerezolvată.

Era ușor pentru români să nu facă opoziție voinței europene, înlocuind articolul 7 din Constituție cu art. 44 din Tratatul de la Berlin[59], lăsând apoi noul text de lege literă moartă așa cum au rămas și altele mai mult sau mai puțin favorabile evreilor. Aceasta s-au gândit probabil să facă. Italia a încercat să se eschiveze de acest pericol. Întors la București, baronul Fava[60], înainte de a-și prezenta acreditările, ceea ce ar fi implicat recunoașterea independenței României de către Italia, a cerut din partea guvernului său, declarații categorice din partea cabinetului român asupra modului de interpretare al articolului 44 de la Berlin. După cum răspunsul nu a fost satisfăcător, acreditarea a rămas în buzunarul domnului baron.

Românii pregătesc noi capcane, pentru a ocoli dispozițiile tratatului de la Berlin și să înșele Europa.

Aproximativ acum un an, patru deputați evreofagi, noi îi numim intransigenți, pentru că erau membrii grupului intransigent din Cameră, au prezentat o moțiune în urma căreia copiii străinilor, născuți în țară, puteau face o cerere Parlamentului, pentru a fi naturalizați. Parlamentul urma să examineze cererile și să se pronunțe asupra fiecăreia. Am notat că începând cu 1866 românii în contradicție cu textele legilor lor, îi numeau pe israeliții născuți în țară, străini.

„În acest fel, îmi spunea unul dintre acești intransigenți, acum un an, îi mulțumim pe prietenii evreilor, neatingând interesul nostru. În primul an vom acorda patru sau cinci naturalizări; în al doilea poate opt sau zece". Și cum eu i-am spus că acesta era un mod de a înșela Europa, el mi-a răspuns: „Ei bine, Europa să facă război!" [...]

Românii au atâtea de lucruri urgente făcut în țara lor, care este „neguvernată" nici p. 41
de „roșii", nici de „albi". Trebuie să creeze instituții de credit, care să nu fie capcane pentru capitaliști, să constituie un credit agricol pentru țărani și micii proprietari, să preschimbe acel mare sat care se cheamă București și alte localități numite pompos orașe, în adevărate centre urbane europene. Au de rezolvat problema însurățeilor.

---

[57] Austro-Ungaria, Rusia și Imperiul Otoman au recunoscut independența României în septembrie, octombrie, respectiv noiembrie 1878.

[58] Italia a recunoscut independența României în decembrie 1879, Franța, Anglia, Germania în februarie 1880.

[59] Art. 44 din Tratatul de la Berlin prevedea acordarea drepturilor civile și politice tuturor locuitorilor țării, care nu erau supuși străini.

[60] Roberto Saverio Fava, consulul Italiei la București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Aceştia sunt tinerii ţărani, care vor să fie împroprietăriţi, ca şi taţii lor. Românii au o dificilă problemă socială care îi ameninţă; au de făcut poduri şi străzi, în fine au totul de făcut într-o ţară în care civilizaţia este incipientă, în care se găsesc imitaţii ale societăţii europene şi totul se află în stare de început, dacă nu deja depăşită. De un an de zile îşi consacră întreaga activitate naţională, pentru a ocoli înfăptuirea hotărârilor de la Berlin, să nege dreptatea concetăţenilor lor evrei! [...]

p. 42 Forma politică a României nu este absolutismul, nici oligarhia proprietarilor, cum era odinioară, nici cezarismul autoritar cum a fost timp de doi ani până la căderea lui Cuza. Din 1866 este un fel de plutocraţie, formată din burghezi şi proprietari, cu preponderenţa acestora. Este primul, al doilea şi în special al treilea colegiu care domină; adevăratul popor român, colegiul minciună, contează puţin sau chiar deloc.

p. 43 Acum mi se spune, emanciparea politică a evreilor, // va produce efectul următor. Cea mai mare parte a evreilor, adică acei buni şi bravi muncitori, vor merge să îngroaşe rândurile colegiului IV; un mic număr vor alege la primele trei colegii, în special la al treilea. Această burghezie evreiască va fi mai activă, mai bogată, poate mai morală decât cea creştină, dar va fi întotdeauna o burghezie compactă [...]

p. 44 Am încredere în poporul român, în principe şi pot să o spun în tineretul român. În sfârşit propun o altă măsură, pentru a-i linişti pe patrioţii români referitor la creşterea elementului latin în ţară... Într-o broşură a mea, acum douăzeci de ani[61], am propus să vină în România colonişti italieni. Această idee a fost susţinută în mai multe scrieri de prietenul meu, V. Maniu[62], deputat, conştient de originea latină a naţiunii sale. Am reluat acum doi ani proiectul meu, care a fost bine primit de Brătianu în ianuarie 1877, alături de alţi oameni eminenţi din alte partide[63]. Cât despre Italia, admiţând că nu poate împiedica numeroasa emigraţie care porneşte din oraşele şi din satele noastre îşi va da seama că va fi preferabil ca ai noştri să meargă într-o regiune apropiată, prietenă, cu interese comune, decât să se ducă peste Ocean, unde vor fi pierduţi pentru patria mamă. Este important mai ales de a-i duce pe colonişti în Moldova sau pe Marea Neagră, în Dobrogea. Odată cu încheierea păcii m-am întors în România, am format un comitet din italienii stabiliţi acolo, printre care D.V. Marini, dl Bruzzesi, negustor, liberali de bună calitate, dl Frollo[64], profesor la Universitatea din Bucureşti, autor de dicţionare şi de alte scrieri. S-a publicat un program, bine primit de opinia publică. Atitudinea lui Rosetti, lider al guvernului a fost curioasă. Se arăta favorabil, chiar amabil cu

p. 45 autorii, dar în realitate îi duşmănea. Pretextând că-i favoriza, spera să // păcălească Italia şi să obţină din partea guvernului nostru recunoaşterea independenţei, fără condiţii. În timp ce eu mă găseam iarna trecută la Roma, unde încercam să obţin susţinerea pentru colonizare, am aflat că Brătianu după ce i-a făcut să aştepte câteva zile pe cei din comitetul nostru, i-a primit în anticamera ministerului şi le-a spus că el sau prietenii săi nu au vrut această colonizare [...]

---

[61] Se referă la broşura *Studii istorice asupra originii naţiunii române*, publicată în 1858.

[62] Vasile Maniu (1824–1901), istoric, publicist. Este autorul lucrării *La mission de l'Occident Latin dans l'orient de l'Europe*.

[63] Despre proiectul lui Canini, care intenţiona să aducă în Dobrogea în jur de 50 000 de italieni, aveau cunoştinţă Vasile Alecsandri şi Mihail Kogălniceanu.

[64] Gian Luigi Frollo (1832–1899), profesor de limba italiană la Universitatea din Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Francezul A<rmand> B<elin> face parte din seria călătorilor despre care nu deţinem date privind familia, originea socială, instrucţia sau profesia. Din prefaţa lucrării sale *De Paris à Constantinople par le Danube* aflăm de la autor că era un călător împătimit, că vizitase Norvegia împreună cu prietenul său şi că plănuia să facă înconjurul lumii şi să ajungă până în Japonia. Din păcate, planul implica o absenţă de acasă de cel puţin un an, astfel că nu a putut fi pus în practică. În schimb, a luat în calcul alte variante şi a optat în cele din urmă pentru o călătorie la Constantinopol, metropolă care i se părea deosebit de atractivă în contextul în care conflictul dintre Rusia şi Imperiul Otoman se sfârşise de curând, armatele celor două părţi se aflau încă pe teren, iar emoţiile stârnite de apropiata deschidere a lucrărilor Congresului de la Berlin erau intense. Armand Belin mai vizitase Constantinopolul în 1855, mânat probabil şi atunci ca şi acum de curiozitatea de a vedea eventualele schimbări produse în urma conflictului armat în care fusese angrenat Imperiul Otoman. Călătoria s-a desfăşurat în intervalul 12 iunie – 7 august şi a cuprins oraşele germane München şi Regensburg, a trecut prin Austro-Ungaria, oprindu-se la Viena şi Budapesta, de aici s-a îndreptat spre Belgrad, apoi pe Dunăre până la Galaţi, în opinia sa „al doilea oraş al României", care deşi „nu este lipsit nici de locuinţe elegante, nici de promenade, nici de biserici", era totuşi lipsit de multe elemente indispensabile unui oraş modern şi anume nu avea o poliţie organizată, nu exista iluminat stradal şi nici curăţenie. La Sulina călătorul francez constata că „ocupaţia rusă prezintă în orice caz caracterele unei permanenţe", că ruşii îşi asumaseră administraţia, iar poliţia îşi exercita competenţa până la bordul vaselor. Cum intenţia autorului, mărturisită de altfel, nu a fost de a face o descriere amănunţită a călătoriei, iar notele nu au fost păstrate, lucrarea este de fapt o trecere în revistă a punctelor de escală.

A<RMAND> B<ELIN>

De la Paris la Constantinopol pe Dunăre[1]

III

Mai jos de Belgrad, până la Orşova[2], vaporul urmează, la stânga malurile p. 33
joase şi mlăştinoase ale teritoriului ocupat de vechile colonii militare ale Austriei.

[1] Traducere după A<rmand> B<elin>, *De Paris à Constantinople par le Danube. Esquisses et souvenirs de voyage*, Paris, Imprimerie de Jouaust, 1878, p. 33–48.

[2] *Orsowwa*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

La dreapta, malul sârb, accidentat şi muntos, ne duce la vărsarea Moravei, controlată de ciudata fortăreaţă Semendria[3], vechea capitală a Serbiei.

Înainte de a ajunge la Baziaş[4], fluviul, tăiat de un arhipelag de insule, se împarte în două braţe. Baziaş este punctul unde reţeaua de căi ferate austriece întâlneşte Dunărea. Această staţie importantă este destinată, într-un viitor apropiat, să lege celălat mal al fluviului cu reţeaua căilor ferate otomane, care azi se opreşte
p. 34 la Priştina[5]. //

Începând de la Baziaş, Dunărea curge într-un pat din ce în ce mai strangulat, la traversarea unui pasaj tot mai tumultos şi sălbatic. Adunându-şi apele rătăcitoare pentru a le strânge într-un pat unic, fluviul pare că-şi reuneşte forţele pentru a se lansa în sumbrul defileu al *Porţilor de Fier*.

Porţile de Fier înseamnă un canal îngust alcătuit din roci desprinse din Carpaţii transilvăneni ale căror înălţimi domină. În partea cea mai îngustă, canalul n-are mai mult de 300 de metri lărgime. În multe locuri ale parcursului lui, este semănat cu capcane rapide şi dese ce fac mereu dificilă navigaţia şi uneori chiar periculoasă, mai ales în vremea când apele sunt scăzute. Dar aceste obstacole sunt înfruntate cu curaj şi trecute abil de piloţii fluviului, a căror decizie şi vigilenţă ar trebui lăudate.

În timpul scurtei, dar impresionantei treceri, natura, mereu aspră şi sălbatică, oferă spre admiraţie scenele cele mai variate. Uneori malurile se apropie şi aruncă mase de apă puternice şi tumultoase, alteori se abat sensibil şi formează un lanţ de
p. 35 lacuri // liniştite, despre care rocile abrupte care le înconjoară din toate părţile nu lasă nici o bănuială. Trecerea atinge în acest loc un grad de maiestate care nu este cu siguranţă depăşit de nici unul din spectacolele oferite de natură în locuri
p. 36 asemănătoare. //

IV

La ieşirea din Porţile de Fier, Dunărea îţi reia alura mai calmă şi să spunem mai maiestuoasă. Apele galbene şi nămoloase ce curg cu încetineală de-a lungul celor două maluri român şi bulgar nu au nimic din „frumoasa Dunăre albastră" imaginată de autorii valsurilor <vieneze>.

După Porţile de Fier până la Galaţi[6], cursul, care continuă între câmpiile fertile şi imense ale României şi colinele dezolante şi nesănătoase ale Dobrogei, este absolut plictisitor. Interesul călătoriei nu se află în scenele oferite de natură, ci în totalitate în amintirile războiului de curând terminat şi în curiozitatea legată de
p. 37 prezenţa armatelor victorioase ale ţarului în punctele de oprire ale // vaporului nostru.

Malurile Dunării, în special malul drept, alcătuiesc un imens câmp, unde s-au adunat toate mijloacele imaginate de atac şi apărare. De pe puntea vasului *Tégéthoff*, aglomerată de ofiţeri de toate gradele cu tunici şi caschete albe şi soldaţi

---

[3] Semendria, oraş în Serbia, pe Dunăre.

[4] *Baziash*, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin.

[5] Capitala şi cel mai mare oraş al Republicii Kosovo.

[6] *Galatz*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cu aspect robust, dar obosiți sau mai ales bolnavi și deopotrivă murdari și zdrențuiți, vedem, atât cât îi putem ajunge cu privirea, batalioane moscovite făcând manevre pe un front marcat de șiruri nesfârșite de corturi, cai legați, tunuri, locuri pline de provizii de tot felul, barăcile ambulanței în număr neobișnuit <de mare>, ce pot fi recunoscute după crucea roșie care le distinge; într-un cuvânt, tot ce aduce o armată în campanie și în prezența inamicului.

Cu acest spectacol sub ochi am lăsat succesiv în urmă Vidin[7], ultimul bulevard al puterii otomane de mai jos de Balcani; Nicopole[8], în apropierea locului unde avangarda rusă a reușit să treacă Dunărea; Șiștov[9], Rusciuc[10] și Giurgiu[11], aproape distrus de bombardamentele reciproce și în sfârșit Silistra. // p. 38

Celebra fortăreață Plevna nu era departe de noi, dar totuși nu ne era dat să o vedem.

Între Giurgiu și Rusciuc și Silistra, rușii, în vederea asigurării comunicațiilor cu Bulgaria, au construit poduri de vase a căror prezență în traversarea fluviului era un obstacol pentru navigație pe toată durata războiului. Dar în ziua dinaintea trecerii noastre, circulația a fost restabilită, în timp ce în rest rămânea supusă restricțiilor supărătoare (neplăcute). Dacă aceste exigențe militare ne-au impus o oarecare întârziere, cel puțin nu ne-au oprit din drum, și am continuat fără nici un incident până la Galați.

Galații sunt al doilea oraș al României. Numără, am fost asigurați, 180 000 de locuitori. București, capitala principatului, nu are mai puțin de 250 000 <de locuitori>.

Lucrările speciale nu aduc Galaților decât o populație de 10 000 de suflete. Singura explicație care se poate da acestei contradicții este că aceste lucrări au fost scrise înainte de a fi realizate rapidele dezvoltări ale Galaților datorate mai degrabă situației geografice a Galaților și mai puțin // lucrărilor înfăptuite după 1856 de p. 39
Comisia Europeană instituită de tratatul de la Paris pentru ameliorarea trecerii Dunării.

Se știe că acest fluviu își varsă apele în Marea Neagră prin trei brațe principale: Chilia, Sfântu Gheorghe și Sulina.

Așezat în vârful triunghiului ca constituie Delta Dunării, orașul Galați se găsește în punctul de întâlnire al navigației fluviale cu navigația maritimă. De asemenea este antrepozitul obligatoriu pentru toate produsele care iau calea Dunării pentru a face schimb între provinciile cele mai îndepărtate ale Germaniei, ca marele ducat Baden și piața asiatică, în spatele Constantinopolului. S-a încercat spargerea monopolului prin construirea a două căi ferate: una, care pleacă de la Cernavodă[12], pe Dunăre, sfârșită la Constanța[13], la Marea Neagră; a doua ce pleacă de la Rusciuc și se termină în portul Varna. Și una și alta din aceste căi au ca scop eliminarea curbei accentuate ce descrie Dunărea în sus către Galați și Basarabia[14]

---

[7] *Widdin*
[8] *Nicopoli*
[9] *Sistowa*
[10] *Routschouck*
[11] *Djurdjevo*
[12] *Tcernavoda*
[13] *Kustendjié*
[14] *Bessarabie*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 40 înainte de a-şi vărsa apele în Pontul Euxin; dar această tentativă nu pare a // reuşi. Chiar şi în ipoteza în care realizarea va fi socotită ca imediată, sau cele două tronsoane se vor găsi unite cu reţeaua generală a căilor ferate europene, înglobările, întârzierile, taxele de transbordare şi diferenţa de preţ între calea ferată şi calea apei vor fi compensate aici de avantajul ce se poate promite de la o scurtare de traseu relativ nesemnificativă, dacă avem în vedere distanţa imensă ce trebuie parcursă de mărfurile de schimb de la un punct extrem la altul.

Portul Galaţi are prin urmare această situaţie privilegiată, beneficiind aproape exclusiv de creşterea considerabilă survenită după războiul din 1856 în schimburile dintre Orient şi Occident. Acest progres a fost favorizat în mod deosebit, cum am mai spus, de lucrările făcute după acea epocă de adâncirea cursului Dunării.

De fapt, înainte de 1856, braţul cel mai accesibil al fluviului putea primi doar nave mici având mai puţin de patru metri pescajul; astăzi poate fi parcurs de
p. 41 bastimente enorme cu un pescaj de peste şase metri. Astfel mărfurile, // provenite de pe cursul superior al Dunării trebuiau încărcate pe barje pentru ca ulterior să fie transbordate pe mave maritime, ce se văd astăzi ancorate în faţa cheiurilor Galaţilor, pe vapoare cu tonaj ridicat, ce arborează în general pavilionul englez şi care adună, fără intermediari, încărcătura la Galaţi pentru a o transporta singură la Constantinopol, sau direct şi fără a o descărca în porturile Mediteranei, sau chiar până în Anglia.

Această modificare intervenită în obiceiurile comerţului este în întregime în avantajul Galaţilor, a cărui activitate nu ar putea decât să se dezvolte în viitor sub influenţa lucrărilor făcute de Rusia în Basarabia, în lungul braţului Chilia.

Oraşul Galaţi ocupă oricum o poziţie magnifică, ce contribuie la înfrumuseţarea marilor perspective oferite în acest loc de cursul maiestuos al Dunării. Nu lipsesc nici locuinţe private atât de elegante, nici promenade, nici biserici sau moschei[15] relativ bogate. Cu toate acestea ansamblul este sălbatic şi aspectul să spunem aşa,
p. 42 lipsit de cultură. Dacă civilizaţia se dezvăluie // în câteva detalii, este o civilizaţie de început şi abia conturată. Nimic mai mult decât că în niciunul din oraşele Orientului, nu există un <serviciu> edilitar, nici poliţie organizată şi, ca urmare, nici iluminat, nici proprietate. Dacă unele străzi principale sunt pietruite, ele sunt de maniera că mersul pe jos este penibil şi circulaţia în trăsură dacă nu imposibilă, cel puţin foarte obositoare.

La Galaţi am abandonat navigaţia exclusiv fluvială, impregnaţi cu gratitudine pentru atenţia al cărui subiect am fost în timpul călătoriei noastre prelungite la bordul magnificelor vase ale Companiei imperiale şi regale[16].

Pentru a ajunge până la Constantinopol, ne-am mutat pe *Aunis*, aparţinând companiei Messageries maritimes[17]. La bordul acestui frumos vas, în care singura

---

[15] Fals. La Galaţi nu au existat moschei.

[16] Referire la compania austriacă de navigaţie cu piroscafe înfiinţată în 1829 (*Erste Keiserlich-Königliche Danau-Dampfschiffahrts Gesellschaft*), care a funcţionat din 1830 pe teritoriul austriac, din 1831 a primit dreptul de a circula pe sectorul maghiar al Dunării, pentru ca din 1834 linia să fie prelungită până la Galaţi, iar de aici la Constantinopol.

[17] Companie de navigaţi franceză cu sediul la Marsilia, creată în 1851, care iniţial a purtat numele de *Messageries Nationales*, apoi *Messageries Impériales*, pentru ca din 1871 să fie numită *Compagnie des Messageries Maritimes*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

lipsă consta în proba insuficientă pentru a răspunde exigenţelor unui trafic mereu în creştere, mă aflam şi eu şi pot spune ca în mijlocul familiei. Este de la sine că pe *Aunis* nu ducem lipsă de nimic din *confortul* care este posibil să fie obţinut în cursul unei traversări maritime. // p. 43

Coborârea dinspre Galaţi spre mare pe braţul Sulina a durat mai puţin de opt ore. În cursul drumului, pe care l-am făcut în compania unui excelent agent al „Messageries Maritimes", dl Malavassi, am trecut în revistă mai multe opriri de o importanţă inegală, dar toate interesante, ca Tulcea[18] şi Sulina.

Ultima, unul din târgurile cele mai complexe ale Dobrogei[19], se află la sfârşitul chiar al braţului Dunării care i-a dat numele. Aspectul este plăcut; portul, deşi înghesuit şi incomod, nu era lipsit de animaţie. Sulina este, în plus, sediul administraţiei instituite de Comisia internaţională pentru ameliorarea trecerii Dunării şi principalul ei depozit.

În timpul operaţiunilor necesare pentru debarcarea şi aducerea la bord a mărfurilor, am pus piciorul pe pământ şi am examinat în amănunt, sub conducerea unui medic francez ataşat al Comisiei Dunării, formidabilele lucrări ridicate de ruşi pentru a apăra intrarea pe braţ.

Până aici nu i-am văzut pe ruşi decât la distanţă; plecând de la Galaţi, contactul cu // ei a devenit direct. Nu numai că ocupă într-adevăr militar întreaga p. 44
ţară ce se întinde pe unul şi celălat mal al Dunării, în aval de Galaţi, dar ei şi-au asumat şi administraţia. Poliţia lor îşi exercita competenţa până la bordul <vasului> nostru: trebuie să spun, pentru a fi just, că procedeele agenţilor moscoviţi, întrucât au fost investiţi de guvernul lor cu depline puteri până la cel mai de jos funcţionar, nu se deosebesc prea mult, am fost asiguraţi de locuitori, de spiritul şi omnipotenţa militarilor. Dacă în România, simplu loc de trecere pentru trupe, ruşii păstrează atitudinea şi mobilitatea unei armate de campanie, în Bulgaria, dimpotrivă, unde se consideră la ei<acasă>, au luat-o în posesie completă. Ei s-au transformat inevitabil în guvernanţi şi administratori mai curând decât învingători şi cuceritori. Ocupaţia rusă prezintă în orice caz caracterele unei permanenţe. Nu a existat până atunci ca femei văzute la braţul ofiţerilor de toate gradele, asistând pe chei la sosirea vaporului, ale căror toalete elegante şi primăvăratice nu ne mărturisesc decât că părăsiseră malurile Nevei *pentru a-şi întâlni // soţii sau fraţii sub soarele Orientului,* p. 45
aceste dame nu au păstrat spiritul de dinainte. În Bulgaria, te simţi astăzi în plină Rusie. Dar asta nu este cea mai mică atracţie a călătoriei să vezi curentul moscovit traversând, fără a se amesteca, curentul otoman, ca apele nămoloase ale Ronului traversând, fără a se amesteca cu valurile albastre ale lacului Geneva.

La 6 iulie, pe un timp splendid, *Aunis* a părăsit Sulina pentru a intra în mare. Calmul nu a fost tulburat nici măcar un singur minut în timpul cursei rapide şi încântătoare. Adunarea pasagerilor era puţin numeroasă, dar aleasă. Trebuie să menţionez printre ei pe soţia guvernatorului rus al Tulcei[20], pe care am lăsat-o la Constanţa, unde mergea pentru a face baie în mare.

---

[18] *Toultscha*

[19] *Dobrutcha*

[20] Este vorba despre soţia generalului rus A. Beloţercovici, fost consul al Rusiei la Tulcea, care între iulie 1877–noiembrie 1878 a îndeplinit funcţia de guvernator al sangeacului Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

De asemenea la bordul <vasului>*Aunis* am purtat discuții cu consilierul de stat turc Constantin Caratheodory[21] care pentru noi au fost atât agreabile cât și folositoare pe toată durata sejurului pe care l-am petrecut la Constantinopol.

p. 46 Acest personaj, încă tânăr, se distinge prin vastitatea și varietatea // cunoștințelor sale ca și prin spiritul și afabilitatea manierelor. Conversația sa amabilă ne-a apropiat de el. Este fratele lui Caratheodory pașa[22], actualul ministru al Lucrărilor Publice, același care a reprezentat Poarta la Congresul de la Berlin.

Alexandru și Constantin Carathéodory și-au făcut amândoi studiile în Franța. Au trăit timp de zece ani la Paris, unde Constantin a urmat <cursurile>Școlii Politehnice și ale Școlii de mine. Greci de origine, fii unui medic al sultanului, cei doi frați au intrat de tineri în serviciul Turciei, devenind țara lor de adopție. Fără capricii legate de locul precedentului minister pe care l-a ocupat în mod strălucit la Consiliul de stat și care recent i-a fost luat, Constantin revenea din vizita <făcută la> proprietățile importante pe care familia sa le avea în România.

Între Sulina și Constantinopol, vaporul nu a avut nici un punct de odihna în afară de Constanța, port neospitalier, dar a cărui singură importanță constă în faptul că este punctul se sosire a căii ferate de la Cernavodă. Varna, situat mult mai la

p. 47 sud, capătul celei de a doua linii ferate ce leagă Marea Neagră // de Dunăre, oferă comerțului un adăpost mai sigur și debușee mai abundente; dar, în momentul trecerii noastre prin fața Varnei, rușii, ce făcuseră din acest oraș centrul operațiunilor lor în Rumelia, nu ridicaseră încă interdicția, prin care, la începutul războiului, a fost îngrădită circulația, în scopul de a dispune liber în interesul lor de transporturile militare. Varna se găsea, prin urmare, lipsită de circulație comercială.

De-a lungul coastei Dobrogei, traseul este plictisitor și lipsit de interes. Terenurile văzute de departe sunt aride și câmpurile par cam depopulate. În apropiere de Bosfor, vaporul era aproape de țărm și se pot vedea lucrări importante și multe pe care turcii, din cauza rușilor, le-au îngrămădit pentru a-și proteja capitala. Peste tot nu sunt decât bateriile armatei, gărzi mari, câmpuri de tranșee, redute servind la apărare. Pe Dunăre am văzut din plin armata rusă; aici este

p. 48 reversul tabloului. Dl Caratheodory ne-a dat explicații, cu // deplină competență, asupra obiectelor care ne-au frapat ochii și ne-au atras atenția, a căror precizie s-a adăugat acestui spectacol de foarte mare interes.

[21] Constantinos Caratheodory, membru al Consiliul de stat otoman, fratele mai tânăr al lui Alexandros Caratheodory pașa, diplomat și politician otoman de origine greacă.

[22] Alexandros Caratheodory pașa (1833–1906), ministru, ambasador otoman la Roma (1874), reprezentant al Porții la negocierile preliminare de la San Ștefan și înalt comisar la lucrările Congresului de pace de la Berlin și semnatar al tratatului din partea Imperiului Otoman, guvernator al insulei Creta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ARCHIBALD FORBES

(1838–1900)

Născut în Scoţia, în 1838, Archibald Forbes a fost fiul vicarului Lewis William Forbes şi al celei de-a doua soţii a acestuia, Elizabeth. Tatăl său era una dintre figurile importante în lumea religioasă prezbiteriană, mediind adunările generale ale bisericii scoţiene şi ţinând predici publice. După moartea sa, survenită în 1854, copiii sunt crescuţi de mamă, Archibald studiind la Universitatea din Aberdeen. Atras de viaţa militară, el audiază prelegerile ţinute de unul din primii corespondenţi de război, William Howard Russell, referitoare în mare parte la experienţa din timpul războiul Crimeii şi se înscrie în unitatea de dragoni regali (1859–1864). În acest timp scrie articole pentru „Morning Star" şi „Cornhill Magazine" şi fondează un săptămânal, „London Scotsman". Acestea sunt începuturi timide, însă adevărata formare a sa ca jurnalist are loc la „The Morning Advertiser", ziar care îl angajează şi îl trimite pe front, în timpul războiului franco-german. În memoriile de mai târziu recunoaşte că atunci a avut contact cu realitatea de teren, dar că nu a reuşit să obţină rezultatele scontate pentru că instituţia nu i-a oferit nici recomandări şi nici mijloacele financiare necesare pentru a-şi face bine meseria. Prin urmare şi-a dat demisia şi s-a îndreptat spre „Daily News", unde avea să facă şi carieră. A fost în Spania şi în Bengal (1874), iar din 1875 s-a aflat în suita prinţului de Wales, în India. Jurnalul la care scria l-a trimis în Balcani pentru a relata despre conflictul sârbo-turc şi apoi cel ruso-turc. În perioada 1877–1878, a transmis informaţii despre trecerea Dunării, bătălia de la Plevna, întâmplările de la trecătoarea Şipka, armatele combatante şi manevrele lor. Epistolele trimise către „Daily News" ajungeau rapid la cunoştinţa cititorului prin intermediul telegrafului. În septembrie 1877 Archibald Forbes s-a îmbolnăvit, însă avea să se recupereze suficient de rapid pentru ca, în anul următor, să fie prezent la ocuparea Ciprului de Marea Britanie. Scrisorile trimise în timpul războiului din Balcani au o formă omogenă şi au fost publicate sub forma unei cărţi, în 1878. Această experienţă este cea care îl impune drept un mare corespondent de război şi un inovator al genului, care poate sta alături de William Howard Russell. Recunoaşterea este atestată de calitatea şi veridicitatea informaţiilor transmise ziarului său, dar şi de decorarea de către ţarul Rusiei, Alexandru al II-lea, cu ordinul Sf. Stanislas „mărturie a curajului şi spiritului cutezător" de care a dat dovadă la Plevna, în timpul bătăliei din 30 iulie, când s-a avântat printre combatanţi. „The Manchester Guardian", care l-a avut drept corespondent pe Francis Stanley, nota în data de 7 noiembrie 1877 că această decorare surprinde plăcut societatea engleză şi că Forbes nu ar trebui suspectat în niciun moment că ar fi fost avantajat de marele duce Nicolae şi de generalii ruşi prezenţi pe câmpul de luptă. Acest fapt este întărit şi de articolul apărut în aceeaşi perioadă în noua publicaţie de dezbateri „The Nineteenth Century" (1877–1977) în care Archibald Forbes comenta asupra armatei ruse, bulgare şi otomane şi unde aprecierile nu sunt tocmai binevoitoare. Deci, există o doză de obiectivitate care-l recomandă.

În decembrie 1877, uşor revenit după boală, se întoarce în Marea Britanie, unde are parte de o surpriză plăcută din partea familiei, prietenilor şi admiratorilor din breaslă, care-i organizează o petrecere la deja cunoscutul Savage Club din Londra, de pe Whitehall Place. Fondatorul său, celebrul jurnalist şi scriitor George Augustus Sala (1828-1895), îl întâmpină de la prezidiu cu un discurs laudativ.

După evenimentele din Balcani, Archibald Forbes a fost trimis în noi misiuni în calitate de corespondent de front, dintre care amintim Afganistan (1878–1879) şi războiul dintre Anglia şi zuluşi (1879–1880). În ultimele decenii ale veacului se dedică scrierii de lucrări, ţinerii de prelegeri în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Anglia, Australia şi America (1880–1882) şi întemeierii unei familii. Spre deosebire de corespondenţă, prelegerile – referitoare la războaie şi implicaţiile sale politice – nu au avut aceeaşi vervă şi nici nu s-au bucurat de un mare succes în rândul publicului. În jurul anului 1885 se căsătoreşte cu Louise, fiica lui Montgomery Cunningham Meigs (1816-1892), important general şi om politic american şi se stabileşte la Londra. Vârsta şi sănătatea nu-i mai permit să meargă în zonele de conflict ale epocii şi el singur recunoaşte în memorii că pentru a fi corespondent condiţia esenţială este să fii tânăr şi în putere. Colaborează cu Philip Howard Colomb, Frederick Maurice şi mulţi alţi camarazi la scrierea lucrării *The Great War of 189–*. Totodată, este autorul unor biografii, fie de mici dimensiuni şi reunite într-un volum (*The Soldiers I have known*) sau ample, dedicate unei singure personalităţi (*Emperor William II* (1889), *Havelock* (1890), *Colin Campbell* şi *Lord Clyde* (1895) *Life of Napoleon III* (1898)). În paralel, realizează o ediţie critică a lucrării semnate de Moltke despre războiul franco-german şi îşi publică o parte din memoriile sale sub titlul *Memories and Studies of War and Peace* (1895).

În ultimele şase luni din viaţă a fost foarte bolnav şi a fost imobilizat la pat. Moare în casa sa din Londra la 31 martie 1900, iar marile ziare se grăbesc să anunţe evenimentul şi să-i aducă un omagiu.

Revenind la episodul războiului ruso-turc, care ne interesează prin prisma relatărilor sale despre români, trebuie amintite câteva detalii. La începutul conflictului, a existat o continuă suspiciune că trimişii ziarelor, corespondenţii, ar fi spioni şi a fost necesară verificarea lor pentru obţinerea autorizaţiilor. Însă, experienţa sa anterioară ca prizonier (sub aceleaşi acuzaţii) în Franţa, Germania, Serbia şi Spania l-au ajutat să privească lucrurile mai detaşat. A ajuns prizonier şi în Ungaria, Rusia, România şi Bulgaria, unde situaţia sa nu a fost mai bună, declarând tranşant că „nu pot recomanda în mod conştient pe niciuna dintre aceste ţări din acest punct de vedere" (*Memories and Studies of War and Peace*, p. 14). Ca toţi ceilalţi, el şi-a obţinut autorizaţia de corespondent pe lângă armata rusă pe baza recomandărilor ziarului „Daily News", pe care îl reprezenta, dar şi a ambasadorului rus. Autorităţile ruseşti aveau obligaţia de a prezenta persoanei desemnate, colonelul Hansenkampf, o copie a materialelor lor. Acesta acorda un avertisment şi prezenta sugestii în cazul în care existau probleme grave de conţinut, iar repetarea greşelii ducea la înlăturarea corespondentului respectiv. Toţi trimişii ziarelor erau înregistraţi de comandament, li se făcea o fotografie, primeau un permis şi o banderolă de recunoaştere, care se punea pe braţ. Iniţial, aceasta din urmă era grosolană şi amintea de portari sau hamalii din gări, motiv pentru care corespondenţii francezi au protestat şi s-a realizat una cu mult mai estetică. Pe spatele fotografiei se afla scris numele persoanei, acordarea permisiunii şi ştampila. O dublură se afla într-un album al corespondenţilor pe care îl deţinea comandantul, iar Forbes mărturiseşte că singura dată când l-a văzut avea 82 de fotografii. Dintre colegii săi, îşi aminteşte cu plăcere şi admiraţie de Januarius Aloysius MacGahan şi Frank Millet, ambii alegând să îl urmeze pe generalul Gurko în campaniile din Balcani, după căderea Plevnei. În lucrarea *The War Correspondence of the Daily News. 1877, with a connecting narrative forming a continuous history of the war between Russia and Turkey*, Archibald Forbes recunoaşte că deşi rândurile au fost scrise în grabă, au un pitoresc şi, fără modestie, afirmă că fixează un standard. Este conştient că publicul nu are în minte o cronologie a evenimentelor şi de aceea introduce una la începutul cărţii. După atacul asupra Plevnei, la 12 septembrie 1877, referirile la români se opresc. Cum este şi de aşteptat datorită ataşării pe lângă armata rusă, cele mai multe informaţii se referă la aceasta şi, fiind într-o continuă mobilitate, îi este dificil să facă o separare între ceea ce se petrece cu ruşii, bulgarii, turcii şi românii aflaţi într-un anumit teritoriu. Declanşarea războiului de către Rusia şi momentul anunţării trupelor la Chişinău este remarcabil descris de Forbes. El a trecut Prutul împreună cu trupele ruse şi a continuat să urmărească îndeaproape acţiunile acestora. Trecerea ruşilor la Dunărea de Jos, debarcarea la Măcin, acţiunile de la Zimnicea au fost surprinse în detaliu.

În istoriografia română prezenţa lui Archibald Forbes a fost semnalată de Adrian-Silvan Ionescu, *Penel şi sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de Independenţă (1877–1878)*, Bucureşti, Biblioteca Bucureştilor, 2002, p. 36, 85; Dumitru Vitcu, *Lumea românească şi Balcanii în reportajele corespondenţilor americani de război (1877–1878)*, Iaşi, Junimea, 2005.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ARCHIBALD FORBES

Corespondența de război a ziarului „Daily News", 1877 cu o relatare despre istoria continuă a războiului dintre Rusia și Turcia[1]

CAPITOLUL III

Trecerea granițelor – Intrarea rușilor în România – Avansarea armatei în Caucaz – Capturarea podului de la Barboși – Ocuparea Galațiului – Plecarea forțată a vaselor străine – Cazacii de la Don – Caracteristica specială a campaniei – Compoziția armatei de ocupație – Generalul Nepokoicițki[2], comandantul corpului de armată rusesc p. 37

Imediat după emiterea manifestului imperial din 24 aprilie, trupele ruseşti din Europa şi Asia au trecut granițele cu Turcia. Principalele eşaloane ale armatei europene au trecut granița la Leova[3], Beştamac[4] şi Kubea[5] şi au intrat în Moldova. În data de 25 aprilie au fost ocupate oraşele Reni, Galați, Brăila şi podul de cale ferată de peste Siret[6], de la Barboşi[7]. Au venit noi eşaloane, iar oraşele Ismail şi Chilia[8], de la Dunărea de Jos, au fost ocupate. Astfel, trupele ruseşti au anticipat <manevra> turcilor de a transforma Galații – cheia către sistemul de cale ferată din România – în garnizoană, un fapt de o importanță crucială pentru concentrarea armatei şi transportarea bagajelor sale şi a echipajului. Pentru câteva zile, ca urmare a inundației de la Leova, s-au întâmpinat dificultăți în a trece Prutul. Turcii nu au efectuat nicio operațiune de atac, cu excepția celei din 3 mai când două cuirasate au schimbat câteva focuri cu artileria terestră rusă, la Brăila. // [...] p. 39

Aşteptările unei mari rapidități de mişcare din partea armatei ruseşti, crescute în urma trecerii Prutului şi prompta capturare a podului de la Barboşi, nu au fost împlinite, iar manevrele ulterioare ale forțelor imperiale au fost făcute într-o manieră care a dus la presupunerea că rușii nu erau aşa de bine pregătiți pentru război precum s-a presupus. // Vor trece două luni până când armata rusă va fi gata p. 40 să treacă Dunărea în Bulgaria. Au fost marşuri de multe sute de mile realizate de mii de soldați, pentru care căile ferate nu erau disponibile. Bunuri şi alimente

---

[1] Traducere din *The war correspondence of the „Daily News" 1877 with a connecting narrative forming a continuous history of the war between Russia and Turkey* including the letters of Mr. Archibald Forbes, Mr. J.A. MacGahan and many other special correspondents in Europe and Asia, 3rd edition, containing a full description of the taking of Kars, London, MacMillan & Co, 1878.

[2] *Nepokoitschitsky*, Arthur Adamovici Nepokoicițki (1813–1881), general-adjutant de infanterie, aghiotant al țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, şef al marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani.

[3] *Leonovo*, oraş în Republica Moldova.

[4] *Beshtamach*, sat, com., raion Leova, Republica Moldova.

[5] Vezi nota 3.

[6] *Sereth*, râu.

[7] *Barbosch*, azi cartier în oraşul Galați.

[8] *Kilia*, Chilia Veche, com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

urmau să fie transmise peste drumuri şi poduri care trebuiau să cadă neîncetat. Era un timp de tulburări şi încordare pentru Europa, începutul discreditării ruşilor şi pregătirii unei apărări puternice din partea turcilor.

Unul din primele scopuri ale preocupării ruseşti era să obţină întreaga comandă a Dunării şi mai întâi partea sa joasă. Primele măsuri luate în acest sens sunt subiectul următoarelor două scrisori.

Galaţi, 27 aprilie.

În jurul orei două şi jumătate ale acestei dimineţi, pasagerii care mergeau de la Bucureşti spre Galaţi au fost lăsaţi pe platforma mare de la intersecţia cu Barboşi, la vreo şase mile de ultimul loc. Timp de cel puţin aproape o milă[9] până să ajungem la staţie am văzut focurile pichetelor ruseşti la nord de noi pe ambele părţi ale râului Siret; aproape de podul de cale ferată, buştenii înfipţi în fiecare mal marcau pregătirile pentru construirea unui pod chiar de-a lungul structurii de fier pe care trece calea ferată, peste acum inundatul Siret. Era normal să se aştepte o oarecare zarvă, dacă nu chiar confuzie, într-o staţie de cale ferată care se afla în imediata apropiere a taberei şi care, pentru o vreme, a fost punctul final al avansării ruse în vecinătate; însă, totul era liniştit şi sistematic. Poate că erau mai multe lăzi folositoare decât de obicei pe macazuri, dar platforma era încărcată ici şi colo din numeroasele depozite, în timp ce trei santinele tropăiau în sus şi în jos printre pasageri. Chelnerul din camera cu răcoritoare era gata cu invitaţia sa la o cafea fierbinte, iar recomandarea sa pentru un hotel în Galaţi, a fost dată cu multă răceală ca şi cum nu s-ar mai fi găsit un rus în afara Basarabiei. Câţiva ofiţeri ruşi stăteau şi beau ceai în timp ce aşteptau trenul către Bucureşti, iar la celălalt capăt al mesei lungi se afla un maior român, mic şi înzorzonat, care nu putea să le intre în voie domnilor ruşi. În timp ce trenul călătorea spre Galaţi, pe întuneric nu se putea vedea nimic din măsurile luate de ruşi pentru a flanca drumul de cale ferată. Printre
p. 41 alţi tovarăşi de drum de la Barboşi // la Galaţi se aflau mai mulţi ofiţeri ruşi, care la sosirea în acest loc s-au grăbit la <hotel> Concordia care, datorită apropierii de cartierul general rus, aflat într-o casă particulară mare, din oraş, este locul cel mai important de cazare pentru ofiţerii ruşi. Principalele trăsături ale <oraşului> Galaţi, aşa cum le simte călătorul care ajunge în staţia gării, sunt mirosurile rele şi apropierea apei. Dar, deşi ultima caracteristică se agaţă cu îndărătnicie de Galaţi, la o mai bună cunoaştere, te poţi afla în siguranţă şi pe uscat când ajungi în partea de sus a oraşului. Ea se află pe faleza joasă şi continuă în interiorul <teritoriului>, în timp ce o mică fâşie de oraş dă înspre capătul Dunării. Nu îmi voi spune părerea dacă tot pavajul străzilor <româneşti> era precum cel din Galaţi, o realizare care în general ar genera o violentă împotrivire faţă de însemnătatea cuvântului. În plus, ar fi o cerere prea mare să se renunţe la noroiul moale şi să se născocească o metodă prin care să fie înlocuite diversele bucăţi de piatră, care alternează cu gropile de apă, într-atât de mari încât sunt capabile să înece un cal. Până azi, Galaţiul comercial a trecut printr-o perioadă grea şi solicitantă. Se pare că în momentul în

[9] O milă terestră = unitate de măsură pentru distanţele terestre, care a variat în timp şi de la o ţară la alta şi care astăzi este egală cu 1609, 3 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care ruşii au venit pentru prima oară aici au fost intimidaţi pentru că, deşi toate vasele comerciale de aici şi din Brăila trebuiau să plece, era necesar să le fie acordat un timp rezonabil pentru a încărca <marfa> şi a lăsa totul în ordine în urma lor. Dar în acea dimineaţă comunitatea negustorească a fost luată prin surprindere de un decret ferm, transmis prin consulul rus, prin care se anunţa că toate vasele trebuie să plece din Galaţi până la ora şase seara, indiferent dacă şi-au încărcat marfa sau nu. Cei mai afectaţi au fost compatrioţii noştri deoarece aici sunt mai multe agenţii britanice şi o mare parte din comerţul de la Dunărea de Jos se desfăşoară pe nave britanice. S-a hotărât să ceară consulilor de diverse naţionalităţi, interesaţi să-şi folosească poziţia pe lângă generalul rus ce comanda aici, de la care a provenit ordinul, ca acesta să intervină asupra hotărârii şi să obţină o amânare. Un număr de negustori i-au însoţit pe consuli la o audienţă cu prinţul Şahovskoi[10], care şi-a primit vizitatorii cu o mare amabilitate. Însă, după cum mi-a spus extrem de franc un negustor, amabilitatea nu încărca vasele. Prinţul a spus că a primit ordine de la Chişinău[11] şi că nu a avut nimic de spus în această privinţă. La remarca unui opozant a arătat că cei implicaţi în activităţile de navigaţie ar fi trebuit să-şi dea seama mai devreme, fiind suficiente semne care să arate că s-ar ajunge la un asemenea pas. Dacă este vorba despre greutăţi, apoi nu asta este ceea ce aduce războiul, greutăţi şi penurie pentru interesele negustoreşti? În cele din urmă, a adăugat // că el nu poate face nimic, dar că va telegrafia la Chişinău pentru a p. 42
întreba dacă nu s-ar putea oferi o amânare, avertizând totuşi delegaţia să nu se aştepte la nicio schimbare şi mergând până la un asemenea detaliu încât să compare timpul arătat de ceasul său şi cel al unuia din membrii delegaţiei. Gata sau nu, unul după altul, vasele şi-au ridicat ancorele şi au pornit în jos pe fluviu. Nu s-a spus nimic despre subiect, dar a existat senzaţia că intimidarea venită din partea generalului era o ameninţare cu torpile[12] şi că acele torpile nu sunt lucruri cu care să te joci. Un căpitan irlandez încăpăţânat, al cărui vas stătea la Brăila, şi-a chemat ajutoarele şi a refuzat să plece până când nu-şi încărca marfa – să zicem, în cursul a două zile – şi a mers până într-acolo încât să fie în acord cu expresia *civis romanus sum*[13] şi să pocnească din degete în faţa torpilelor. Însă, în final, a fost convins, iar vasul său a trecut pe Dunăre prin faţa Galaţilor cu câteva minute înainte de ora anunţată. În spaţiul rămas liber pe cheiul din Galaţi, lângă bursă, se adunase o mare parte din populaţia Galaţilor implicată în negoţ a pentru a privi plecarea navelor, care era simţită ca şi cum li s-ar pune o pecete odată cu venirea războiului. Englezi cinstiţi cu feţele pătrăţoase, turci pământii cu ochi blânzi, evrei cu tot felul de trăsături, de la acvilinul arab la senzualul evreu austriac cu buzele îngroşate, ici şi colo un armean, un grup de italieni, volubili şi dând din mâini, un mănunchi de francezi predispuşi la un umor cinic, o grămadă de nemţi, spaţiile libere fiind

[10] *Schahofskoy*
[11] *Kischeneff*
[12] *Torpedoes*. Torpila a fost inventată la mijlocul secolului al XIX-lea de către Robert Whitehead. A fost utilizată pentru prima oară în 1878, în timpul războiului ruso-turc, când nava Hivzi-Rahman a fost scufundată de şalupele româneşti şi ruseşti, în apropiere de Brăila.
[13] Expresie care îşi are originea în timpul Imperiului Roman şi care face referire la dreptul de a călători şi naviga în conformitate cu drepturile de cetăţean al statului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

umplute cu români cu ochii negri, greu de distins printre italieni – <toți> stăteau aproape de apa maronie pe când undele ei stropeau cheiul și cleveteau despre încărcături, privilegii și torpile, în vreme ce canonierele turcești, precum *Farnley Hall* și *Mary Coverdale*, veneau încet, alunecând în josul fluviului cu prora îndreptată spre Sulina. De-a lungul țărmului se vedeau întinse pânzele velelor, ce ajută în navigație, pe când stăteau să atingă fluviul și care se aplecau la sud-est mai jos de Galați. Câteva mai rămăseseră atârnând de chei, nu știu din ce pricină, fie în speranța de se răzgândi rușii, fie din cauza căpitanilor, care nu doriseră să plece. Noaptea, consulii au înmânat colegului lor rus un protest oficial împotriva timpului scurt acordat, dar această măsură a fost considerată ca fiind una pur formală; astfel, agenții de grâne din Galați, maritimi și comerciali, își pot închide birourile și își pot lua o vacanță până când li se va pune din nou botniță câinilor de război și Galații se
p. 43 remarcă // prin a fi primul spațiu comercial care a resimțit impactul războiului prin totala oprire a traficului său maritim. Într-adevăr, deținătorii de grâne pot să-și găsească clienți la ruși pentru o parte din numeroasa marfă, recolta de anul trecut; dar achizițiile lor nu pot compensa pierderea exportului de azi și nu trebuie să ne mirăm că starea de spirit din această seară din Galați nu este una entuziastă.

Desigur, omletele nu pot fi făcute fără a sparge ouăle și nu este vina rușilor că primele ouă care au de suferit sunt interesele negustorilor din Galați. Într-adevăr, construirea unui pod mai jos de Galați nu poate în sine să oprească navigația, însă este necesar să se acopere lucrările atât în partea de sus cât și în cea de jos prin manevre de flancare și realizare a unei protecții, ținând cont de forma torpilelor mai ales că turcii au ambarcațiuni în ambele părți, fapt care ar împiedica sau chiar opri construirea podului și care ar putea să-l distrugă și după înălțare, fără ca aceștia să intervină. Rușii și-au făcut toate pregătirile pentru construirea și protecția podului destinat a fi realizat peste Dunăre în această parte a avansării lor. La Ismail a fost adunată o grămadă de cherestea și obiecte de realizat pontonul. Acum două zile au ajuns cu trenul la Galați și de atunci au fost puse în funcțiune două șalupe la care s-au adăugat ambarcațiuni cu torpile, ce mi-au fost descrise în scrisoarea colegului meu de la Constantinopol și pe care ai publicat-o într-una din primele zile ale acestei săptămâni. Din câte înțeleg, trei alte tipuri de ambarcațiune sunt deja pe Siret la Barboși și alte două, aflate la gura de vărsare a Prutului, se îndreaptă într-acolo adunate în căruță. Fără îndoială, aceste vase vor fi folosite în dublul scop de a lansa torpile, pentru a acoperi podul sau podurile, și de a încerca să distrugă vasele inamicului dacă aceștia vor face o mișcare de a interveni. Poate, în vederea construirea celui de-al doilea pod, au fost comandate la Galați o sută de bacuri din lemn. Șlepurile au venit la Prut, au fost remorcate de o canonieră românească, au fost încărcate cu șalande[14] sau bărci mai proaste, care urmau să fie folosite în construcția podului. Că începerea lucrului se va face imediat este un fapt dovedit de anunțul rapid și ferm dat navigației de la Galați și Brăila. Rămâne să se specifice de la ce punct va fi preluată acea muncă. Nu pretind că am primit vreo informație competentă în această privință, dar, deși indicațiile nu pot fi considerate un ghid,

[14] Șalandă = navă de construcție specială, remorcată sau autopropulsată, folosită în lucrările hidrotehnice, fluviale sau maritime, pentru transportul unor materiale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pot oferi o ipoteză cât de cât viabilă. Atât cât sunt cunoscute, ordinele militare p. 44
ruseşti // duc cu precizie spre concluzia că forţa ce va trece Dunărea la est de Brăila nu va fi formată din principalul corp, ci doar din flancul stâng. Este imperios necesar, pentru marile noastre armate moderne, să se meargă în marş pe un teren întins şi aceasta cu atât mai mult cu cât marşul va avea loc prin teritorii neprietenoase, unde drumurile sunt puţine şi proaste. Astfel, aici flancul stâng, hai să spunem între Brăila şi Ismail, îşi începe operaţiunile mai devreme pentru că are, practic, cea mai mare distanţă de parcurs şi trebuie să se trezească devreme pentru a se aşeza în linie sau măcar cu restul armatei invadatoare, care indiferent când va traversa fluviul va fi în avantaj şi pe calea ferată va avea o mai mare sau mai mică rapiditate a transportului prin România. Întreaga Dobroge la nord de mica linie de cale ferată care merge perpendicular de la Cernavodă[15], pe Dunăre, spre Constanţa[16], la Marea Neagră, este un promontoriu care se îndreaptă spre nord; flancul stâng rus trebuie să meargă la sud şi de-a lungul acestui promontoriu, cel puţin la fel de departe ca linia de cale ferată amintită, astfel încât să ajungă aproape în linie cu restul armatei care vine la Dunăre dinspre vest. Atunci, traseul său va trece prin Bazargic[17] şi de aici spre trecătoarea Provadia[18]; sau, ca o alternativă la concentrarea de la Şumla, va întoarce spre dreapta şi va merge pe drumul Varna-Şumla.

Cu această muncă suplimentară ce o are de făcut, flancul stâng trebuie să treacă Dunărea devreme şi nu ar trebui să întârzie nici măcar cu o oră trecerea. Însă, un om care stă pe înălţimile Galaţilor şi se uită către sud, peste Dunăre, şi-ar pune degeaba întrebarea: Unde se poate face trecerea? În depărtare, pe partea turcească, fără îndoială, un ţinut înalt şi uscat, un pinten mic, întrerupt al Balcanilor; dar, cum să ajungi la el prin mlaştina cu papură care se luptă cu inundaţia, întreruptă de mici ostroave pe care se află câte-o oaie ce paşte, iar întinderea de apă se intersectează cu lagune adânci ale unei naturi izolate? Acea mlaştină întinsă, în care nu este nicio pauză nici la est nici la vest, nu poate fi traversată nici de un căluţ cazac nici de un ponei al vreunui vechi soldat de cavalerie de la graniţă – este o prostie să te gândeşti la el ca un reazăm ce ţi-l poţi permite pentru o armată. O lună de secetă cu greu ar putea face o *terra fima* din el. Dar, dacă cititorul are o hartă bună şi se va uita la ea va vedea marcat pe partea turcească, la mijlocul distanţei între Galaţi şi Brăila, un loc numit Isaccea. În acest punct platoul Dobrogei vine foarte aproape de fluviu şi este un mal greoi şi un braţ de drum tocmai dinspre vârful apei. Şi asta nu este tot. De la Isaccea pornesc către sud două drumuri acceptabile prin tot acest // promontoriu dobrogean. Un drum se p. 45
abate înspre vest şi, fără să atingă Măcinul, ajunge până la umerii pintenului Balcanilor, unde se orientează către valea Dunării şi astfel merg spre sud până ating istmul, de-a lungul căruia se găseşte calea ferată Cernavodă-Constanţa. Celălalt drum, care porneşte de la Isaccea şerpuieşte spre sud-est prin Babadag, după care ţine calea până spre sud, oarecum în interiorul mlaştinilor de coastă. Pe partea

[15] *Tchernavoda*, oraş, jud. Constanţa.
[16] *Kustendjie*, oraş, jud. Constanţa.
[17] *Bazardjik*, azi Dobrici, oraş, Bulgaria.
[18] *Pravadi*. Referire la defileul Provadia, lângă râul cu acelaşi nume, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

românească, opusă Isaccei se observă condiții pe măsura așteptărilor. Sunt două drumuri direct de la Bolgrad[19], câte unul pentru fiecare parte a lacului Ialpug[20] și sunt, de asemenea, două drumuri de la Ismail din care, cred, doar unul iese acum din apă. Existența unui pod aici ar transforma și Tulcea[21] și Măcin, ambele având baterii și tunuri, dar gândul legat de apărarea acestor locuri, nu este prezent. În fine, mă aventurez în a anticipa că primul pod făcut de ruși pe această secțiune a Dunării își va avea capătul pe partea turcească, la Isaccea. Rușii trudesc din greu și pentru construirea altor poduri. Ei lărgesc și îmbunătățesc noul pod din apropiere de gura Prutului, duminica trecută fiind luată vechea dărăpănătură pe care trecea drumul peste fluviu și care a fost folosită de primul detașament de cazaci ce a venit. Mai sus un alt pod este în curs de ridicare. Două poduri se realizează peste Siret. Nu a mai trecut nicio trupă în ultimele două zile peste Prut, prin Galați. Ieri, Brăila a fost ocupată de un regiment de cazaci cu două baterii de tun. În această după-amiază am vizitat Prutul, care este la o distanță de doisprezece kilometri la est de Galați. Când treci drumul ce se află deasupra apei dintre Dunăre și lacul Brateș[22], realizezi cât de ușor ar fi fost pentru turela turcească, ce naviga atunci în porturile încă deschise marți seara, să deschidă focul asupra trupelor rusești ce tocmai treceau. Câteva tunuri sunt pe poziție, pe o creastă, supraveghind gura Prutului. Cazacii se află de pază la Galați la capătul podului, iar pe pantele următoare infanteria rusească a ridicat o tabără sub prelate. Ofițerul de serviciu de pe pod a fost foarte amabil – amabilitatea este cuvântul de ordine al ofițerilor ruși din România – și a permis trăsurii noastre să treacă fără ezitare. Timpul nu ne-a permis să mergem mai departe, decât de cealaltă parte a podului. Drumul spre Galați era străjuit de santinele de infanterie și de patrulare căzăcești. Toate trupele pe care le-am văzut
p. 46 păreau a fi într-o stare fizică excelentă, puternice precum piroanele, îmbrăcate // călduros; într-adevăr, m-am întrebat cum puteau tropăi de-a lungul drumului cu atâta vigoare în ghetele lor lungi și grele și în hainele groase din sibir[23].

După-amiaza târziu, mi-am prezentat omagiile prințului Șahovskoi la sediul său major din oraș. Excelența sa părea însărcinat și cu chestiuni administrative, dar și cu comanda armatei care înaintase. Este un bărbat destul de solid, cu o față vicleană și puternică și cu părul și barba cărunt argintie. Nu are umorul sec și plin de sentințe, are maniere politicoase și binevoitoare și vorbește engleza cu o fluență și precizie demne de admirat. Mi-a zis „Vin aici cu cele mai pașnice intenții". „Desigur, către români, Excelența Voastră", m-am aventurat să-i răspund, „însă ce poziție aveți față de turci?". „Oh, ei sunt într-o situație diferită, recunosc" a fost replica, cu o sclipire afectată sub sprâncenele stufoase. Aș fi fost bucuros să știu unde-și va construi podul generalul, dar subiectul nu a fost atins. A fost o coincidență plăcută să întâlnesc la post pe ofițerul din acea zi al prințului

[19] *Bolhrad*, oraș, regiunea Odesa, Ucraina.

[20] *Jalpuch*, lac în Ucraina, ale cărui maluri nordice se învecinează cu Bolgrad, cele din sud-vest cu Reni, iar cele din sud-est cu Ismail.

[21] *Tulcha*, oraș, jud. Tulcea.

[22] *Brattich*, lac, jud. Galați.

[23] Țesătură groasă din bumbac, asemănătoare cu moltonul, folosită pentru căptușeli.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Şahovskoi, contele Keller[24], un tânăr ofiţer german la origine, care fusese unul dintre cei mai buni oameni din personalul generalului Cerniaiev[25] în timpul războiului sârb şi care s-a făcut remarcat prin comanda unei coloane distincte în operaţiunile întreprinse împotriva turcilor din vecinătatea Zaječar[26], chiar înainte de catastrofa finală de la Đunis[27].

Galaţi, 5 mai

Ieri după-amiază am fost iarăşi în locul în care drumul de la Galaţi spre Reni trece Prutul şi intră în Basarabia. Acolo au trecut pe lângă mine, pe drumul care mergea de-a lungul Braţeşului şi Dunării, două batalioane din infanteria rusă îndreptându-se într-un marş ordonat către Galaţi. Era al 44-lea regiment de linie şi aparţinea, aşa cum se întâmplă în cazul tuturor trupelor acum, armatei a 11-a comandată de prinţul Şahovskoi. Au trecut într-o ordine degajată, împrăştiaţi pe întreaga şosea, la un pas de aproape patru mile pe oră – un tropăit lung, încăpăţânat şi regulat, părând stângaci, dar fără îndoială rezistent.

[Urmează descrierea soldaţilor ruşi şi cazaci] p. 49

La întoarcerea noastră, pe podul de peste Prut, am găsit o foarte mare aglomeraţie. Vreo duzină de ambarcaţiuni de diverse feluri stăteau sub pod şi erau repede încărcate cu torpilele şi dispozitivele lor. Grupuri de marinari, lucrând cu ambiţie, descărcau vagoanele care veneau unul câte unul peste pod şi cu o încurajare şi o smucitură azvârleau conţinutul lor pe mal spre capătul apei, unde mici vase transmiteau torpilele către ambarcaţiunile mai mari, pe fluviu. Bobine de cablu multifilar, baterii electrice, balize vopsite în roşu, urmau cilindrilor de la torpile ce semănau cu tobele, în timp ce grupuri de ofiţeri stăteau în jur şi dirijau mersul operaţiunilor. Un lot de torpile fusese deja pus jos şi timp de o vreme, în fiecare noapte, vedeam cum numărul lor creştea. Din câte înţeleg, lanţul se afla chiar sub gura Prutului, unde trecerea peste fluviu este în continuare păzită de mai multe baterii la hotarul de pe malul abrupt şi proeminent, în locul unde Prutul se întâlneşte cu Dunărea. Dincolo de pod, într-o vie, sub adăpostul unor stânci de argilă, era tabăra marinarilor şi inginerilor care se ocupau de torpile – vreo două rânduri de *tentes d'abri*[28] fiecare cuprinzând trei oameni, cu locurile de gătit în spate şi cele pentru bagaje în faţă.

Am mers pe un drum excelent până aproape de Reni[29], cam la douăsprezece mile mai jos de Galaţi. Pe partea dreaptă încă se mai vedeau rămăşiţele unei ridicături de pământ făcute de ruşi în // 1853 pentru a acoperi punctele prin care au p. 50
trecut fluviul. Unul din podurile lor era la Isaccea, altul la Galaţi, pe cheiul oraşului, iar un al treilea la Brăila. În călătoria spre casă l-am întâlnit pe prinţul Şahovskoi, generalul comandant al trupelor ruseşti din jurul Galaţiului, mergând

[24] Fiodor Keller (1850–1904), general rus de origine austriacă.
[25] *Tchernaieff*. Mikhail Grigorievici Cerniaiev (1828–1898), general rus.
[26] *Saitchar*, oraş, Serbia.
[27] *Djunis*, sat aflat în apropierea oraşului Kruševac, Serbia.
[28] Corturi adăpost.
[29] Reni, oraş, Republica Ucraina.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

într-una din cele mai banale birje din oraş, însoţit de un singur aghiotant, fără escortă, pentru a cerceta modul în care înainta lucrul la Prut.

În această dimineaţă, cazacii au fost trimişi peste Dunăre în bărci să patruleze prin satele de pe ţărmul turcesc. La capătul fluviului, pe partea mlăştinoasă sunt două sau trei astfel de sate, mici sate jalnice de contrabandişti, cuprinzând mai degrabă o mână de locuitori amestecaţi. Sunt câţiva bulgari, câţiva români, câţiva români renegaţi, dezertori din armată, care au fugit şi au trecut la Islam şi câţiva turci adevăraţi. Se pare că echipajul unui vas turcesc, interceptat de ruşi pe partea opusă acestor sate, a mers la mal şi, probabil, îmbătându-se, a început să abuzeze şi să atace câţiva dintre locuitorii creştini. Se spune că ei erau instigaţi şi asistaţi în acest comportament de rezidenţii mahomedani şi totul a continuat până când câteva femei creştine, scăpând, au ajuns într-o barcă, au trecut fluviul şi au raportat necuviinciosul tratament ofiţerului rus de cealaltă parte. Noaptea trecută s-a anunţat aici că au fost trase câteva focuri, dar sunt convins că nu este nimic adevărat.

Trupele ruseşti sunt acum pe Dunărea de la Chilia aproape de gura celui mai nordic braţ al fluviului, la vest de Brăila. Aici trebuie să fie – adică aici, între această zonă şi Barboşi – aproape 15 000 oameni. Şase mii sunt acum dincolo de Barboşi, spre Brăila; 8 000 <oameni> cu tunuri grele de asediu sunt la Ismail; la Chilia sunt anunţaţi 2 000 <oameni>. Totuşi, este mai important să închizi gura Sulina de la Dunăre decât gura Chilia.

Chişinău, 10 mai.

Deşi drumurile Basarabiei sunt în continuare într-o stare de suferinţă din cauza averselor mari de ploaie care alternează cu vremea caldă şi uscată, înaintarea rusească în Principate este şi mai avansată decât s-a anticipat de conducătorii ruşi mai puţin optimişti înainte de război. Cu toate acestea, tinerii infanterişti, fără a ţine
p. 51 cont de marea greutate pe care o duc şi de noroiul gros prin care ocazional // sunt nevoiţi să meargă, răzbună reputaţia de marş a ţăranului-soldat rus. Puţine marşuri mai bune au fost făcute în vremea noastră decât acel lung, obositor şi neîntrerupt mers al avangărzii corpului 11 de la frontiera cu Prutul, peste şoseaua Reni-Galaţi, şi înainte spre podul Barboşi; iar oamenii care au văzut subdiviziunile ruseşti înaintând prin Galaţi spun că, deşi cazacii care i-au precedat pe infanterişti erau adesea adormiţi în şeile lor, pedestraşii s-au apropiat amabili la auzul muzicii şi au păşit cu paşi mari cântând pătimaş ca şi cum marşul zilei tocmai începuse abia lăsând vreun rătăcit în urmă. Primele trupe de infanterie care au mărşăluit în Iaşi, mergând pe drumuri proaste, au dovedit, se spune, mai multe semne de extenuare şi s-a ajuns până la situaţia în care oamenii se aşezau, de nevoie, efectiv pe stradă din cauza epuizării. Dar asta a fost în prima zi de marş; oamenii care îşi aduc aminte cum câteva din cele mai bune regimente ale noastre s-au pierdut temporar unele de altele pe o distanţă comparativ scurtă, între Devonport[30] şi Dartmoor[31] la începutul

[30] Devonport, parte a oraşului Plymouth, Anglia.

[31] Darmoor este o zonă de landă (nisipuri marine şi vegetaţie specifică) aflată în partea de sud a ţinutului Devon, Anglia. Distanţa despre care vorbeşte autorul este de 30.8 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

manevrelor care au rămas memorabile pentru şovăiala lui Sir Charles Staveley[32], şi pentru ploaia continuă care a făcut din mlaştina mohorâtă teatrul unui război simulat, ar fi cu greu surprinşi să afle că la sfârşitul unei zile lungi de marş într-o ordine greu de menţinut, unele din persoanele mai slabe ar arăta semne de epuizare. Mărşăluind mai ales pe drum, majoritatea corpurilor celei de-a douăsprezecea armate ruseşti sunt deja în vecinătatea imediată a Bucureştilor, în apropierea unei capitale, dar nu în incinta ei. Cu avansarea majorităţii armatei, Chişinău încetează să mai fie luat în considerare ca stat major şi, drept urmare, duminica următoare, marele duce Nicolae[33] va pleca spre Bucureşti. Înălţimea sa va fi însoţit de generalii Nepokoicitki şi Levitky[34], şeful şi adjunctul personalului său, anturajul său, generali ce comandau cavaleria, artileria, ingineri, intendenţi etc; dar grosul statului major va fi la Ploieşti[35]. Deocamdată nu se poate prevedea ce dispoziţii vor decurge din această schimbare, dar soldaţii care s-au familiarizat cu topografia militară a văii Dunării şi cu istoria războaielor precedente dintre ruşi şi turci, nu vor găsi nicio dificultate fizică în a-şi trage propriile concluzii.

Fără a ne aventura în a spune care vor fi intenţiile strategilor ruşi cu privire la trecerea // Dunării şi fără a fi în posesia nici unei informaţii ce poate fi transmise p. 52
asupra manevrelor pe care le-au decis până acum în planificarea campaniei, totuşi nu poate fi de condamnat dacă aş face câteva observaţii asupra diferenţelor iniţiale, care devin vizibile, între obstacolele pe care ruşii le-au avut de întâmpinat în operaţiunile de atac anterioare împotriva Turciei şi acelea cu care se confruntă acum. Cred că vor fi cu siguranţă mult mai multe decât previziunile unei campanii care începe şi care se anunţă mai favorabile decât acelea pe care Wittgenstein[36] le-a avut de căutat când şi-a condus armata de-a lungul Prutului în mai 1828. Wittgenstein a avut sub comanda sa trei corpuri de armată, cu o putere totală, asupra unui maxim, dacă îmi aduc aminte bine, de 84 000 oameni. Marele duce Nicolae trece Prutul în mai 1877 la comanda a şase corpuri de armată, cu un efectiv de 216 000 soldaţi deja trecuţi prin iarnă şi cu o primăvară care se instalează. Boala decima armata lui Wittgenstein în timp ce era în Principate – boala, ai cărei germeni i-a luat în Basarabia – iar aranjamentele sale sanitare aveau caracterul cel *mai slab şi rudimentar*. Armata de azi a Marelui Duce a trecut printr-o inspecţie specială înainte de a trece frontiera, iar cei plăpânzi şi bolnavi au fost înlăturaţi. Se raportează că sănătatea armatei aflate în marş este excelentă; chirurgii sunt la datorie, trenurile de ambulanţe, echipamentele sanitare şi chiar muniţiile de război au luat drumul căilor ferate, iar spitalele civile şi militare româneşti îşi deschid uşile pentru a-l primi pe bolnavul rus. Pornind de departe, din inima Rusiei,

---

[32] Sir Charles William Dunbar Staveley (1817–1896), general britanic.

[33] Nikolai Nikolaevici Romanov (1831–1891), al treilea fiu al ţarului Nicolae I şi al ţarinei Alexandra Feodorovna, mareşal şi comandant al armatei ruseşti de la Dunăre; fratele ţarului Alexandru al II-lea.

[34] *Levitsky*, Kazimir Vasilievic Levitky (1835–1890), general rus.

[35] *Ployeşti*

[36] Ludwig Adolph Peter zu Sayn-Wittgenstein-Ludwigsburg (1769–1843), mareşal rus de origine germană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bărbații lui Wittgenstein au trebuit să traverseze fiecare verstă[37] a drumului printr-o țară practic lipsită de drumuri până la pontonul podurilor de pe Dunăre; și fiecare kilogram de provizii, fiecare încărcătură de muniție pentru război a trebuit să fie purtată pe drum – dacă acesta poate fi un termen care să se aplice unei regiuni în care, la acea vreme, drumurile erau doar niște urme. Astăzi, cu ajutorul căii ferate, batalioanele ruseți pot călători din locul mobilizării lor până pe țărmul Dunării; aceia care mărșăluiesc descoperă în Moldova și Țara Românească, pe rutele principale, șosele pe care le pot compara cu cele mai bune drumuri cu barieră ale noastre din Anglia; e adevărat, pe rutele secundare, drumurile sunt înecate în noroi și umezeală, dar permit o înaintare bună când se călătorește pe vreme uscată; iar calea ferată, care a permis ca atâtea trupe să nu mărșăluiască, este la dispoziție pentru trimiterea de provizii și muniții de război rezolvând, în mare măsură, cea mai mare problemă a fiecărui război ofensiv – dificultatea de a menține // acel
p. 53 curent de aprovizionare constant, fapt care este necesar pentru subzistența armatei în țara inamicului. În 1828, Wittgenstein a trebuit să treacă Dunărea în fața a unsprezece cetăți turcești mai mult sau mai puțin puternice: Vidin, Nicopole, Ruse, Giurgiu, Turtucaia[38], Silistra[39], Hârșova, Măcin[40], Brăila[41], Isaccea[42] și Tulcea, pentru a nu mai aminti de Turnu[43], Calafat. Brăila a întârziat un corp de armată de la 11 mai până la 18 iunie; dar acum Brăila este un oraș comercial pașnic al României, nu unul turbulent și tot acum este sub ghiulele canonierelor turcești. Giurgiu aparține României, nu Turciei și este un oraș deschis. Azi la Calafat nu mai este nici un Kuchuk pașa precum în 1828, nici un Omar Pașa[44] ca în 1854, care să vegheze de pe flanc și din spatele vreunui corp de armată care încearcă să treacă Dunărea. Nicopole, Turtucaia, Hârșova și Isaccea nu mai sunt cetăți, nici măcar turcești, ci spații deschise care abia dacă au câteva baterii prăpădite înarmate cu ghiulele; până acum trei luni, Silistra a rezistat în fața rușilor tot așa cum o făcuse în 1854 datorită, în principal, eforturilor lui Butler și Glyn, care s-au retras în spatele meterezelor înarmate și deschizăturilor sparte; Vidin este o cârpeală; Ruse este, într-adevăr, excepțional și înarmat în mod adecvat, nu ca o cetate, pentru că cea de la Ruse este putrezită și depășită, ci ca o tabără cu șanțuri, pe un teren bun, deținând comanda, dacă nu controlul, asupra trecerii fluviului pe granița sa. Măcin era un loc puternic până când tunurile cu țeavă lisă[45] au început să fie folosite în asedii. Wittgenstein nu avea trenuri de asediu, iar oamenii săi se îmbolnăveau și

[37] Măsură rusească de lungime egală cu 1.067 km.

[38] *Turtukai*, oraș, Bulgaria.

[39] *Silistria*, oraș, Bulgaria.

[40] *Matchin*, oraș, jud. Tulcea.

[41] *Braila*

[42] *Isatchia*, oraș, jud. Tulcea.

[43] *Turnan*, Turnu Măgurele, oraș, jud. Teleorman.

[44] Omar Pașa, nume real Mihailo (Mihajlo) Latas (1806–1871), etnic sârb trecut la mahomedanism, comandantul forțelor otomane din Principate în timpul războiului Crimeii.

[45] *Rifled cannon*. Referire la un tip de tun a cărei țeavă avea linii spiralate pentru o mai bună stabilitate a ghiulelei. Acest tip de tun începe să fie folosit cu precădere din 1855 fiind perfecționat de William Armstrong pentru războiul civil american, dar preluat și în războiul Crimeii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mureau aşteptând în tranşee, în timp ce munca epuizantă a săpării altora înainta lent. Au plecat deja spre Dunăre nu unul, ci mai multe trenuri, aşa cum trebuie să se întâmple cu oricare din armatele din Europa. [...]

Capitolul IV

p. 61

Ruşii în România

Distrugerea unui cuirasat turcesc pe Dunăre – O expediţie cu torpile – Distrugerea unui alt vas de război turcesc – Prezentarea îngrijorărilor ofiţerilor ruşi – O recompensă rapidă pentru merite în armata rusă – Brăila pe timp de război – Înlesniri pentru trecerea la Brăila – Un tur cu prinţul Carol al României – Cântăreţii ruşi – O improvizaţie militară – Un caporal care dansează – Surparea unui pod – Generalul Skobelev[46] şi extraordinara sa carieră – Un prinţ printre ceilalţi – Fortăreaţa de la Ruse – Caracterul unui soldat turc obişnuit

Aşteptarea şi suspansul care s-au resimţit de-a lungul lunii mai şi mare parte din luna iunie nu au fost înlăturate de isprăvile de război. Tentativele ingenioase de a părăsi <acest război> se lovesc de eficienţa militară întâlnită din partea beligeranţilor.

Printre aceste isprăvi a fost şi distrugerea a două cuirasate de război turceşti puternice pe Dunăre. Circumstanţele prin care primul din aceste două vase a fost pierdut de flota otomană pe 11 mai sunt descrise în următoarea scrisoare.

Galaţi, 13 mai.

Braţul Dunării cunoscut sub numele de Dunărea Veche se întinde de la Hârşova până în faţa Brăilei. Pe acest braţ, fortăreaţa turcească de la Măcin şi o parte a flotilei turceşti sunt supravegheate de baterii ruseşti la ambele capete. Într-o vineri după-amiază un cuirasat turcesc, acelaşi care a îngrozit recent Galaţii, a ieşit de la Măcin urmat de două canoniere şi la ora trei şi jumătate stătea acoperit la capătul împădurit al insulei, cu cei trei piloni <ai săi> vizibili printre copaci. Tunarii ruşi din bateriile din apropierea Brăilei, mai jos de barăcile româneşti, au deschis focul cu tunuri uşoare, distanţa fiind de aproximativ patru kilometri, însă fără efect. Ofiţerul responsabil, prezent în fruntea bateriei, // a dat indicaţii de p. 62
poziţionare a tunurilor la 2 şi 8 inci[47], să intre în acţiune. Primul foc nu a avut nici un efect. Al doilea foc, tras la înălţime mare cu încărcătură joasă, a căzut pe puntea cuirasatului şi probabil că a ajuns în magazia cu pulbere. Imediat o explozie îngrozitoare şi o lumină orbitoare au ieşit din interiorul navei, urmate de un fum alb, puternic, care acoperea precum un giulgiu. Prin acest nor alb a ţâşnit până la

[46] *Skobeleff.* Mihail Dmitrievici Skobelev (1843–1882), general rus supranumit şi „generalul alb".
[47] Inci = unitate de măsură pentru lungime, folosită în Anglia şi SUA, egală cu 2,54 cm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mare înălțime un jet de fragmente negre de toate formele și mărimile. Când fumul s-a împrăștiat tot ce se mai putea vedea din cuirasat era scheletul său, cu artimonul în picioare unde încă se mai vedea steagul turcesc. Nava s-a scufundat în partea din față în apele tulburi. Prova și catargul au fost spulberate de îndată. Două nave ruseşti trimise de la Brăila au tras epava, au luat steagul, au adunat câte ceva din cele rămase, au luat doi bărbați, fochistul și inginerul, ambii grav răniți. De atunci, unul a murit. Altul este încă în viață, în spital. El raportează că <acel> cuirasat a avut un echipaj de 200 oameni, sub comanda lui Kezim Bey. Fragmente din epavă au fost adunate mai jos, pe fluviu, la Galați. Entuziasmul rusesc în baterie a fost intens și ofițerii s-au îmbrățișat. Pe neașteptate, la explozia cuirasatului canonierele turcești s-au grăbit să plece, dar s-au întors o oră mai târziu și au tras asupra ruşilor care se aflau într-o misiune umanitară.

Numele cuirasatului era *Lufti-Djelil*. Armamentul său era format din cinci tunuri, din care două erau de nouă inci și două de cinci inci. Căpitanul, un pașă, se afla la țărm. Spionii raportează că intenția cuirasatului era să stea liniștit până în dimineața următoare, apoi să bombardeze Brăila.

Pe 26 mai a fost distrus de torpile al doilea hidromonitor turcesc. Următoarea descriere a isprăvii a fost obținută din declarațiile ofițerilor ruși care au realizat acest lucru.

Ploiești, 31 mai. Distrugerea de torpile a hidromonitorului turcesc noaptea trecută pare să fi fost una din cele mai strălucite și îndrăznețe fapte. Două șalupe cu aburi, cu o mână de oameni, au intrat cu curaj în mijlocul flotei turcești, au pus două torpile sub unul din hidromonitoare și au reușit să-l facă să explodeze și să-l distrugă complet. Această faptă, realizată cu siguranță, fără a se pierde nici un om,
p. 63 este una remarcabilă și dacă // poate fi repetată cu succes, atunci hidromonitoarele și canonierele de pe râurile interne vor deveni complet inutile și chiar și monstrul de cuirasat modern, blindat, construit cu atât de multe cheltuieli va fi și el fără uz în apropierea coastelor dușmanului. Un cuirasat nici măcar nu va fi în siguranță pe mare pentru că orice tip de navă, chiar și una de lemn, poate să trimită o jumătate de duzină de șalupe noaptea, să-l înconjoare și să-l distrugă fără nicio primejdie.

Mica expediție care a reușit să arunce în aer hidromonitorul turcesc era compusă din patru mici șalupe, din care două să realizeze atacul, iar celelalte două să fie pregătite să acorde ajutor în cazul în care, destul de probabil, s-ar petrece un accident asupra celor care atacă. Cele două șalupe care trebuiau să atace erau conduse de locotenenții Dubasov[48] și Șestakov[49] și aveau, una paisprezece, cealaltă nouă oameni. Echipajele erau protejate de o apărătoare din fier, care acoperea vasul complet dintr-o parte în cealaltă și care era suficient de groasă pentru a opri un glonț. Această apărătoare, ca și vasul, era vopsită în negru ca să nu se poată distinge noaptea, astfel echipajul să fie protejat împotriva focului tras de arme mici, cu excepția omului de la proră care dirija mișcările vasului și care era expus din

[48] *Dubasoff*. Fyodor Vasilyevich Dubasov (1845–1912), amiral și om politic rus, guvernator al Moscovei (1905–1906). Absolvent al Corpului naval de cadeți din Sankt Petersburg, în războiul din 1877–1878 a fost puitor de mine în Flotila Dunării.

[49] *Shestakoff*. Alexander Șestakov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

necesitate. Echipajele s-au îmbarcat în vase puțin după ora douăsprezece vineri noaptea, la o distanță de aproape șapte mile[50] de locul în care se aflau hidromonitoarele turcești. Noaptea era întunecată și ploioasă, iar norii acopereau cu totul luna, care totuși a împiedicat noaptea să fie de o beznă totală. Era suficientă lumină pentru a le permite să distingă grupurile întunecate ale canonierelor turcești fără a se da de gol. După o oră de navigat au ajuns în imediata apropiere a flotilei inamice. Motoarele șalupelor au fost astfel construite încât să facă puțin zgomot și când au fost încetinite toată gălăgia pe care o produceau era un fel de sunet tremurător care era aproape acoperit de orăcăitul necontenit al broaștelor, mari și numeroase de-a lungul mlaștinilor Dunării. Cu toate acestea, urechea prevăzătoare a santinelei turcești a prins zgomotul neobișnuit și a strigat în turcă „Cine e acolo?". Vasele au înaintat fără să răspundă. Santinela a strigat din nou și iarăși a rămas fără răspuns. A strigat și a treia oară și cum era evident că nava <turcească> se va alarma, locotenentul Dubasov a răspuns în turcă „Prieteni!" și a continuat să avanseze. Totuși, santinela nu a fost deloc mulțumită și după ce a mai strigat de două sau trei ori, în cele din urmă a tras. // p. 64

Atunci, rușii care erau foarte aproape de hidromonitorul condamnat, au auzit un sunet în vas. Era un zgomot de pași, cel grăbit al marinarilor, plânsete și țipete și vocea ofițerului comandându-le să pregătească tunurile pentru tragere. Au auzit ordinul dat pentru tun în provă pentru a se trage. L-au auzit strigat de trei ori și de trei ori au auzit clinchetul ciocanului, ceea ce arăta că s-a făcut o încercare de tragere și că tunul a refuzat să tragă. În cele din urmă, când s-a dat al treilea ordin, un glob de flăcări a sărit peste canonieră și o ghiulea s-a îndreptat șuierând spre capetele lor. În mod clar, au fost văzuți de turci. Unul dintre vase, cel al lui Șestakov, s-a întors în acest moment, în timp ce al lui Dubasov a continuat să înainteze. Fiecare dintre vase era înarmat cu două torpile, atașate la capătul unei vergi lungi al cărei arc făcea propulsarea. Aceste vergi erau aranjate să se miște pe pivoți și puteau fi balansate ca și cum ar descrie un semicerc. Torpilele erau astfel plasate încât puteau să se desprindă de vergi în orice moment și, plus de asta, le erau atașate lanțuri lungi și ușoare prin care se puteau prinde de orice parte a vasului atacat, fiind legate de navă printr-o sârmă bună, flexibilă, lungă de aproape 100 yarzi[51]. Ofițerul responsabil avea o mică baterie electrică strânsă de corp. O salvă de foc vie a fost deschisă asupra vasului de turci, dar în ciuda acesteia, șalupa lui Dubasov a tras sub arcul hidromonitorului, însă lanțul care era strâns de torpilă atârna în jurul unei frânghii care <și ea, la rândul ei> atârna de arcul vasului, torpila a fost eliberată din vergă, iar curentul fluviului a purtat-o împotriva fundului navei. Atunci, șalupa a tras din nou până întregul fir electric a fost atins. Ofițerul l-a pus la bateria din jurul pieptului său și chiar în aceeași clipă un volum mare de apă s-a ridicat în aer, care a umplut pe jumătate și aproape a inundat șalupa lui Dubasov, iar o explozie îngrozitoare s-a auzit,care a acoperit complet țipetele, plângerile și focurile turcilor. Între timp, celelalte hidromonitoare s-au alarmat și fără să știe cauza au tras la întâmplare și o scenă plină de teroare și confuzia a luat naștere. Nu

[50] O milă marină = 1,852 km.

[51] Unitate de măsură engleză, pentru lungime, egală cu 0,914399 m.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

numai că au tras asupra şalupelor ruseşti, dar au continuat să se ferească precum ţânţarii, iar în panica şi confuzia lor au tras între ei. Gloanţele au ciuruit apărătoarele din fier ale şalupelor, dar nu le-au făcut rău. Ele nu au fost lovite, deşi arcul unei <apărătoare> era găurit şi înecat de o bucată de ghiulea care explodase în apropiere. Cele două şalupe se aflau acum în părţile opuse vasului condamnat.
p. 65 Dubasov şi-a dat seama că hidromonitorul se scufunda în faţa sa, // dar foarte încet; în timp, turcii continuau să tragă orbeşte şi neîncetat cu tunuri mici în ambele <şalupe>. Dubasov i-a strigat lui Şestakov să încerce să pună încă o torpilă pentru a se asigura de vas, însă acesta din urmă a strecurat-o sub schelet şi a pus încă o torpilă în acelaşi mod în care o pusese şi pe prima. După care a tras când a fost la o distanţă sigură, a folosit bateria electrică în acelaşi mod şi a urmat o explozie şi mai puternică. Părţi din vas au fost aruncate în aer, după cum foarte curând s-a realizat, când o scândură mare a venit cu capul înainte, trecând prin ecranul de fier în şalupă printre doi marinari care stăteau spate în spate, fără să-i rănească. Apoi, hidromonitorul s-a scufundat rapid, iar după câteva momente nu mai rămăsese nimic deasupra apei decât catargele. Echipajul fie se înecase fie scăpase înotând. Începuse să se facă ziuă şi poziţia celor două şalupe în apropierea a încă alte două hidromonitoare turceşti a devenit foarte serioasă. Pentru a adăuga un plus la pericolul situaţiei, elicea uneia dintre ele s-a încurcat, iar vasul nu a mai putut fi controlat; asta în timp ce şi-au dat seama că o şalupă turcească dintr-unul dintre hidromonitoare pornise înspre ei. Au deschis focul cu armele asupra şalupei turceşti care a schimbat direcţia şi nu s-a mai arătat dispusă să se mai apropie. Unul dintre marinari a ajuns în apă şi după câteva minute de efort a reuşit să cureţe elicea şi cele două şalupe, îndeplinindu-şi misiunea de distrugere, s-au repezit, au trecut prin focul celorlalte două canoniere turceşti, au scăpat nevătămate şi, alăturându-se compatrioatelor lor, s-au întors pline de triumf la locul lor de pornire. Marele duce a primit vestea la două sau trei ore după aceea, iar bucuria printre ruşi a fost foarte mare. Cei doi ofiţeri şi echipajele celor două vase au primit toate Crucea Sf. Gheorghe.

Cred că aceasta este prima ocazie în care un vas a fost distrus pe timp de război de torpilele inamicului, iar uşurinţa cu care acest lucru s-a îndeplinit îl face cel mai important eveniment din războiul naval. Ceea ce dă şi o mai mare relevanţă este că, se pare, turcii nu au fost luaţi prin surprindere. Au avut tot atâta avertizare pe care un om în război o putea aştepta în aceste circumstanţe şi au găsit cu totul imposibil să prindă sau să lovească instrumentele teribile şi iuţi de distrugere care se îndreptau către ei pe întuneric. Se ştie că turcii sunt marinari nepricepuţi, dar se pare că nici cei mai buni nu s-ar fi descurcat mai bine într-o astfel de situaţie. Este
p. 66 aproape imposibil să loveşti cu o ghiulea // un asemenea obiect mic şi rapid aflat în mişcare, precum unul dintre aceste vase cu torpile, mai ales în întuneric, iar focul armelor este inutil. Nici plasa de torpile care a fost inventată ulterior nu pare că ar fi putut proteja un vas de un asemenea atac. [...]

De îndată ce a primit vestea, marele duce a trimis după cei doi ofiţeri care au făcut isprava, căci dorea să audă povestea din gura lor şi să-şi dea singur seama cât se datora norocului şi cât abilităţii şi ştiinţei şi dacă s-ar putea repeta experimentul în situaţii similare. Cei doi ofiţeri au ajuns repede şi au fost trataţi atât de mult ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nişte celebrităţi încât au fost copleşiţi. Sunt amândoi tineri, ambii foarte modeşti şi lipsiţi de pretenţii. De la ei am auzit povestea.

În a treia săptămână din mai a fost publicat un raport, într-o situaţie care cerea o rapidă acceptare, prin care se spunea că ruşii au trecut Dunărea în Dobrogea. Ceea ce s-a întâmplat de fapt a fost că, sub acoperirea bateriilor lor de la Brăila, au pus stăpânire peste o insulă de pe Dunăre şi şi-au aşezat primele tunuri pe teren inamic. Următoarea scrisoare arată importanţa Brăilei din această perioadă.

Brăila, 21 mai.

Brăila, după cum o numim azi – Ibrailow cred că-i este numele corect – este un loc istoric. Până când ruşii nu şi-au construit meterezele pe coaste, // un vizitator p. 67
putea să caute în zadar după hotarele Brăilei, după ruina unui bastion sau a unui zid; până să vină ruşii, locuitorii de azi nu ştiau probabil ce-i acela un tun decât după trecerile ocazionale peste apă. [...]

Brăila, deşi mai mic, este un oraş cu mult mai frumos decât vecinul său Galaţi, şi are un aspect agreabil, prosper, care vorbeşte despre profiturile bune obţinute din vânzarea grânelor din Moldova. Acum, comerţul nu poate fi considerat unul intens căci decrete nemiloase blochează Dunărea şi nici chiar negustorul priceput, căpitanul Murphy, căpitanul de vas comercial irlandez care i-a blestemat de la obraz pe ruşi când li s-a cerut tuturor vaselor străine să plece în şase ore şi care a jurat pe Sf. Patrick că nu va încetini cablul de remorcă până când încărcătura sa nu va ajunge peste hotare, <nici el> nu îndrăzneşte // să încerce să meargă pe p. 68
Dunăre. Încă se mai văd câteva vase de-a lungul cheiului. Vreo douăzeci de goelete şi veliere se află acolo, dar nu pentru a încărca marfă şi pentru a coborî la Sulina şi prin Bosfor, ci pentru că nu pot face altceva. Sunt victimele războiului şi trebuie să rămână în uitare aici până când câinilor li se va pune din nou botniţă. Un alt motiv ar putea fi că au tendinţa să scadă din generozitatea Brăilei. Din când în când ghiulelele turceşti vin şi lovesc şi uneori se aude ecoul pe străzi şi prin pieţe, gălăgia tunului rusesc este şi mai puternică făcând ferestrele să se zgâlţâie în ramele lor, iar linguriţele să sară în ceştile de pe masele din afara cafenelelor, de sub salcâmi. Loviturile de tun nu pot fi numite nemiloase pentru că foarte rar explodează proiectilele, iar răniţii au fost într-un număr neînsemnat; chelnerul de la hotel vorbeşte despre focul de tun ca şi cum ar vorbi de sosirea încă unui tren pe calea ferată. „Ieri nu a venit niciunul, cu o zi înainte a fost unul sau două. În majoritatea zilelor este un oarecare foc. Ce doriţi domnule, roşu sau alb?" Dar nu stă totul în nonşalanţa chelnerului de la hotel. Nervii doamnelor o iau razna sub presiunea bubuitului de tun, deşi abia dacă se poate vorbi despre vreo lumină în legătură cu acel bubuit; astfel se face că majoritatea domnilor pe care-i întâlneşti trăiesc băieţeşte pentru că şi-au trimis departe soţiile şi copiii. Locul mi se pare mai mult de jumătate părăsit; cu excepţia huruitului unei trăsuri care duce un ofiţer rus de la tabăra sa spre hotelul restaurant, sau păcănitul înăbuşit al copitelor căluţilor cazaci, domneşte o linişte ciudată, care este foarte deprimantă.

În afară de asocierile istorice, nu este nici un interes pentru Brăila în ziua de azi. Pe lângă aceasta a căzut peste turci prima dintre multele catastrofe pe care

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

acest război le pregătește – explozia corvetei *Lufti-Djelil*. Mulți cred că rușii intenționează să urmărească aceleași precedente precum în 1827, 1828 și 1853 și să arunce în aer unul din podurile de peste Dunăre, la Brăila. Previziunile speciale sunt întotdeauna pripite și câteodată periculoase; evenimentele anterioare dau o oarecare greutate unei astfel de anticipări care face credibilă rugămintea mea către cititori de a avea răbdare când descriu Brăila și vecinătățile sale în detaliu.

Să presupunem că îl rog pe cititor să mă însoțească pe acoperișul casei domnului Brown, vice-consulul britanic[52], aproape de centrul orașului. De aici ne uităm deasupra Brăilei și la Măcin. La picioarele noastre, în față, la dreapta și la stânga este orașul. Steagul cu o cruce roșie aflat la jumătate de milă flutură
p. 69 deasupra spitalului. La mică distanță spre est este o baterie // rusă ce cuprinde două tunuri mari, de 8 inchi și mai multe piese mici. Această baterie este numită bateria de nord. Undeva mai departe, la dreapta noastră și în interiorul orașului, se află bateria rusească de sud, care are patru tunuri de 8 inci, pe lângă cele mici, cântărind 12 livre[53]. Este așezată pe un mal abrupt și împădurit, la o oarecare înălțime, ceea ce îi conferă ceva prestanță; dar poziția sa în interiorul orașului expune Brăila la bombardament și îi anulează caracterul de oraș deschis. Hobart pașa[54] i-a promis domnului Sanderson[55], consulul englez la Galați, că vasele sale nu vor atinge Galați, Brăila sau Reni atâta timp cât bateriile nu vor fi făcute pe teritoriul lor sau în imediata lor vecinătate; dar, această baterie face posibil ca tunul turcesc să atace Brăila fără ca promisiunea făcută lui Hobart pașa să fie încălcată. Desigur, îmi închipui că rușii își imaginează că acum acest lucru este imposibil pentru că tunurile lor inundă Dunărea, iar puterea lor este în creștere. Fără îndoială, doar o ghiulea aruncată la întâmplare și tot va ajunge la Brăila, dar trebuie spus că rușii au acționat cu o oarecare nechibzuință expunând locul acestei oportunități. Înainte se află Dunărea, intrând în Marea Neagră cu acel curent calm, neoprit care pare însăși întruparea puterii. În partea opusă bateriei de nord rusești se poate vedea cum se ridică fumul din ruinele arse de la Ghecet[56] sau, cum mai este cunoscut, portul Smârdan[57]. Aici a fost o vamă, unde șlepurile care veneau dinspre Dunărea de Jos plăteau impozit, și au fost un corp de gardă, un han și câteva căsuțe – un loc de rând, de la malarie și febră și nu trebuie ales ca spațiu de locuit de nimeni decât de aceia cărora le place viața pe apă. Acum zece zile rușii l-au atacat și l-au ars pe jumătate, au trimis cu bacul cărbunele care era depozitat aici, folosit de canonierele turcești; dar niște răzvrătiți au luat o poziție nepotrivită printre ruine și au continuat să trimită focuri de armă asupra rușilor dinspre Brăila, deranjându-i. Nici nu mă încumet să întreb ce alt motiv ar fi putut să-i determine pe ruși să trimită un

[52] Personaj neidentificat.

[53] Livră = unitate de măsură pentru greutăți folosită în spațiul anglo-saxon, echivalentă cu aproximativ 0.500 kg.

[54] Augustus Charles Hobart-Hampden (1822–1886), căpitan englez și amiral și apoi mareșal otoman (mushir, din 1881), cunoscut sub numele de Hobart Pașa.

[55] Percy Sanderson, consul britanic la Galați și reprezentantul Angliei în Comisia Europeană a Dunării.

[56] *Getchet.*

[57] Sat, com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

detaşament şi să-l păstreze acolo; doar dacă şi-au propus să treacă. Mă hazardez să cred că o mai bună politică ar fi fost să fi păstrat cele câteva case care stăteau în picioare pentru a le transforma în nucleul unei baze şi să aduci o forţă pentru a păzi pontonierii care ar fi putut fi atacaţi în mod supărător. Oricum, ieri portul Smârdan a fost pentru prima oară bombardat cu ghiulele trase din micile tunuri ale bateriei de nord, după care a fost ocupat de 600 cazaci care au rămas acolo. Şi dacă tot suntem la portul Tighina[58], să terminăm discuţia despre el. Practic, locul este izolat. În spate, este o întindere mare de mlaştină, presărată cu // lagune şi ochiuri de apă, p. 70
care face traversarea imposibilă. Această întindere este mare de aproape două mile şi dincolo de ea se observă imaginea deformată a unui deal – coada acelui pinten al Balcanilor care merge spre nord prin Dobrogea şi îi formează coloana. Dunărea pare un noian de apă şi mai greu de trecut decât l-am perceput prima oară când m-am uitat acum o lună din locul de la Galaţi care oferă o panoramă asupra teritoriului; într-atât de continue sunt ochiurile de apă încât sunt convins că poţi merge pe apă de la Măcin până la Isaccea fără să atingi Dunărea. De la portul Tighina o cărare ocoleşte ţărmul vechii Dunări spre Măcin; dar pentru distanţe lungi totul este inundat şi nu a mai rămas nimic decât cărarea. Deci, printr-un test de bun-simţ, o trecere în forţă de la Brăila la Smârdan ar părea lipsită de scop, cel puţin acum, când apele sunt joase. Este imposibil de realizat, căci turcii nu au de ce să intervină în acţiune; Dunărea este cu totul sub bătaia tunului rusesc şi de la un anumit punct nu este mai lată de o mie de metri. Bacuri se găsesc din plin; sunt făcute în apropiere cu sutele; dar este esenţial pentru corpurile de armată să coboare în siguranţă la Smârdan, dacă, într-adevăr, în apropiere de acea localitate ispititoare s-ar găsi un teren propice pe care să se găsească o cameră. Realizarea unui drum pe platou, după cum au făcut ruşii în 1827 în partea basarabeană de la Satu Nou[59] pe ţărmul apei opus Isaccei ar fi un efort care, dacă odată realizat s-ar putea folosi, ar angrena o divizie timp de o lună, timp în care apa curgătoare ar transforma-o în ceva inutil. Nu încape îndoială că ruşii au trecut pe aici în 1853, dar era în iulie-august, când fluviul ajunge la nivelul de vară.

Cu câteva sute de yarzi deasupra Smârdan-ului se termină o insulă a cărei întindere începe la Hârşova, şaizeci de mile mai sus pe fluviu, şi împarte pe toată această distanţă teritoriul în două braţe. Dintre acestea, cea dreaptă curge mai mult sau mai puţin aproape de piciorul dealului Dobrogei, pe care se află oraşul Măcin şi este cunoscută sub numele de „vechea Dunăre"; braţul stâng, care se întinde şi se ramifică peste pajiştea netedă valahă este adevărata Dunăre, cel puţin din ziua de azi. Insula formată de aceste două braţe aparţine României; este joasă, netedă şi se intersectează cu <mai multe> cursuri de apă. Poate că în acest anotimp aproape jumătate este o mlaştină. De aici, <de la Brăila>, din faţa noastră, de cum o vedem de pe acoperişul casei consulului, este parţial desfrunzită, parţial acoperită cu arbuşti pitici, arini şi sălcii. Vechea Dunăre de dincolo de aceşti arini şi sălcii se îndreaptă brusc spre sud şi aproape, deşi nu chiar, în unghiuri drepte către braţul principal, care se află la // picioarele noastre, între noi şi insulă. Urmărim cu ochiul p. 71

[58] Eroare. Tighina se află pe malul Nistrului şi nu la Dunăre.
[59] *Salunevo*, sat, com. Mihai Bravu, jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cursul vechii Dunări. Aproape sus, la jumătate, între bifurcație și Măcin, vei observa acel deal înalt și desfrunzit care se ridică în goliciunea sa mult deasupra frunzișului. Acesta este artimonul aflat încă în picioare al condamnatului de *Lufti-Djelil*, corveta turcească, ce acum trei săptămâni a trecut atât de falnică în sus pe fluviu prin fața Galaților cu porturile deschide și cheiurile eliberate de lupte, în timp ce orășenii stăteau încruntați, cu sufletul la gură pe când priveau cum ea încearcă din toate puterile să se echilibreze. V-am spus povestea sa tragică. În spitalul care poartă steagul crucii roșii stă distrus și schilodit singurul supraviețuitor din cei 200 oameni care au format echipajul său. Acum nici un steag nu mai fâlfâie din acel catarg; semiluna și steaua au atârnat acolo două ore după tragedie, dar nicio corabie turcească nu a fost adusă de la Măcin pentru a putea repeta cuvintele atât de amabile ale lui Francis după catastrofa de la Pavia[60]. Totul a fost pierdut și onoarea nu a fost salvată; pentru că un ofițer rus s-a urcat pe epava uneia dintre șalupe, s-a cățărat pe schelet și a luat trofeul. La o oarecare distanță mai sus se văd câțiva piloni deasupra copacilor; dar aceștia nu se înalță trufași așa de ușor precum relicva îndoliată a corvetei. Aici, indiferent de adăpostul pe care țărmul insulei l-ar oferi, stau trei canoniere turcești. Noi vedem catargele lor. Soarta lor nu se anunță strălucitoare. Se pare, că nu este suficientă apă pentru a ieși din brațul vechii Dunări și a merge în sus spre locul unde se desparte de cursul principal. Într-adevăr, ar putea trece în jos, dar aceste baterii ruseşti, care se formează dincolo de curent, au lucrat deja cu grijă ruinele unui vas bun lângă care se aflau doar bărci de pescuit. <Canonierele turcești> sunt împrejmuite, prinse în laț, închise; soarta lor este fie să rămână aici ca niște oase de vite, în timp ce apele se retrag încet de sub ele și să facă ieșirea spre fluviu imposibilă, fie să ardă steagul lor în fața
tunarilor ruși. Ieri, marile tunuri ale bateriei de sud, aflate la vest de Galați, și-au încercat bătaia în acea direcție, cu rezultate satisfăcătoare; mâine pot fi țintele unei trageri zdrobitoare cu tunul.

Dacă ne uităm puțin în dreapta arborelui gabier al canonierelor, vom observa conturul principalelor clădiri din Măcin. Distanța este de opt mile, astfel încât chiar și cu ocheanul nu se poate distinge prea mult decât că pe o pantă înclinată aproape de centru se află o moschee, cu o fațadă impunătoare, flancată de două minarete. Se spune că Măcin este fortificat după un tipar – adică, vechile ziduri și turnurile care le flanchează ca boabele de piper și cortinele crenelate să nu cadă cu totul în șanț; dar nu are pretenția de a fi un loc puternic în accepțiunea modernă a cuvântului.
p. 72 Sunt câteva baterii, care au fost // înarmate cu un tun mare, dar demodat, cu tragere redusă; însă, s-a raportat la Brăila că la Măcin au ajuns câteva <tunuri> Krupp și care vor fi puse în poziție. Dacă s-a întâmplat așa, atunci nu s-a văzut niciun semn; când șalupele ruseşti au venit asupra corvetei nimic ostil nu a avut loc și nici nu s-a văzut în bătaia lor. Cu acea ocazie, nu tunul de la Măcin, ci o baterie aflată pe deal, la dreapta Măcinului și aproape imediat în spatele Smârdanului, a intrat în acțiune. Măcin urcă ușor pe partea deluroasă și este foarte cochet de la distanța de la care îl

[60] Bătălia de la Pavia (24 februarie 1525), purtată între Franța, reprezentată de Francis I, și Sfântul Imperiu Roman și Spania, la conducerea cărora se afla Charles V. Acesta din urmă a obținut victoria, care a determinat ascensiunea habsburgică în Italia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

privim, în timp ce soarele dansează pe acoperişurile caselor, iar umbra copacilor pe culmea din spatele său. Devenind treptat din ce în ce mai difuz până când dispare în albastrul estompat, culmea scade înspre sud-vest, către Hârşova, la şaizeci de mile depărtare de insula mare.

Nu ştiu dacă ar mai fi ceva de descris. Ruşii nu au încercat să se stabilească pe insulă şi de pe acest mal al fluviului, bătaia tunurilor lor, aşa mari cum sunt, nu ajunge până la Măcin. Este posibil ca acest loc să se trezească într-o bună dimineaţă în mâinile forţelor ruseşti care, mărşăluind de la Ghecet, pot lua prin surprindere locurile la adăpostul nopţii profitând de bine cunoscuta pază de noapte deficitară a turcilor. Dacă întoarcem spatele Dunării şi ne uităm spre regiunea centrală, dincolo de oraş putem vedea corturile de campanie ruseşti înconjurând pe jumătate Brăila. Există două tipuri de tabere: stabile şi mobile. În cea dintâi stă o divizie a corpului XI de armată sub comanda generalului Stalov[61], cealaltă divizie a aceluiaşi corp (a prinţului Şahovskoi) fiind în Galaţi. Acesta a fost primul corp de armată care a intrat în România şi a pătruns cel mai puţin în acel teritoriu. După un marş de o zi de la Prut încoace, s-a stabilit ca să ia în stăpânire partea stângă care era expusă, în timp ce restul armatei de operaţiuni a mărşăluit prin <această parte>, pe lângă ea sau în jurul ei. Ocupanţii taberelor mobile sunt azi acolo şi mâine pleacă. Acum, un regiment al cazacilor lui Skobelev a poposit o zi şi a cerut provizii în drumul către Bucureşti, Călăraşi, Brăila, Turnu Măgurele sau Calafat, cine ştie? În momentul următor va fi o brigadă a camarazilor curajoşi ai lui Dragomirov[62] din cadrul corpului VII armată, cu noroi proaspăt din valea Bârladului pe cizmele lungi, după aceea vin dragonii prinţului Manuelov[63], cu siguranţă cea mai bună cavalerie grea din toată Europa. Pe măsură ce detaşamentele mărşăluiesc, majoritatea iese din Brăila, dar un batalion sau un escadron sau o companie îşi face întotdeauna loc în oraş, aşa cum poate, cu fanfara care cântă, cu tobele care bat sau cu // cinelul, sau ascultând vechea comandă p. 73
genială care le-a luminat multora marşul de o zi: „Cântăreţii în faţă!" Proviziile sunt pregătite pentru trupele care vin, iar trupele care pleacă îşi au deja rucsacii pregătiţi. La început administraţia avea contract pentru furnizarea pâinii cu brutarii din Brăila. Acum ei cumpără făină – doar de grâu şi de secară, nu alte tipuri – şi brutarii militari coc pâine în cuptoarele amenajate în tabără. Este chiar bună pâinea. Vorbesc din experienţă căci astăzi am prânzit, în mare parte, din ea.

Încotro au dispărut bacurile? Sunt aici în număr mare şi de asemenea pe Siret, dar imediat ce îşi termină treaba dispar în mod misterios la adăpostul nopţii, unele în căruţe, altele pe calea ferată. Toată lumea ştie că aceste ambarcaţiuni sunt necesare pentru traversarea Dunării dar, după părerea mea, nimeni nu trebuie să ştie care este destinaţia lor.

Către sfârşitul lunii mai, se cunoştea faptul că împăratul Alexandru se pregătea să viziteze armata deşi, în acel moment, nimeni nu îşi imagina că ar fi posibil să rămână pe parcursul campaniei de vară.

---

[61] *Staloff*

[62] *Dragomiroff*. Mikhail Ivanovich Dragomirov (1830–1905), general rus.

[63] *Manueloff*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Scrisoarea anexată descrie o inspecție în Valahia făcută de principele Carol al României[64].

Poiana[65]*, lângă Calafat, 27 mai*

Născut Hohenzollern și educat ca ofițer în armata prusacă, nu e de mirare că principele este, mai întâi de toate, soldat. De la alegerea lui ca lider al Principatelor și-a dedicat o mare parte din energie îmbunătățirii sau mai bine spus, în primă fază, clădirii armatei române și faptul că munca nu i-a fost în zadar poate fi observat de oricine este familiarizat cu treburile militare și care și-a petrecut ultimele câteva săptămâni în teritoriile peste care principele Carol este stăpân. Două corpuri ale armatei române, fiecare numărând 28 000 oameni, sunt acum pe câmp, echipate și gata de atac în timp ce miliția, care are în dotare aproape 100 000 oameni, este gata de mobilizare la primul semn. Primul corp de armată este acum pe poziții în Oltenia, în principal în partea cea mai de vest și vizitând mai înainte și alte puncte în care detașamente ale trupelor sale erau la datorie, principele Carol și consilierii săi militari au organizat un circuit de inspecție, constrâns mai mult de apropiata
p. 74 încheiere // a diverselor pregătiri, aflate în desfășurare la un moment dat la Calafat, vizavi de fortăreața turcească Vidin. Era stabilit ca Majestatea Sa să plece din București ieri dimineață, călătorind până la Craiova și, prin amabilitatea unui vechi prieten sârb de ale cărui servicii am beneficiat nu în puține locuri ciudate din regiunea cuprinsă între Zaječar și Đunis, ne-a fost înmânată, mie și domnului Villiers de la „Graphic"[66], o invitație de a-l însoți pe principe în această călătorie. Eram neoficiali. Membrii oficiali ai grupului care îl însoțea pe Majestatea Sa erau următorii: ministrul de Război, colonelul Cernat[67]; șeful corpului de Stat Major general al armatei române, colonelul Slăniceanu[68], mareșalul Palatului Regal, colonelul Văcărescu[69]; ofițerul de stat major Lahovari[70], aghiotantul principelui și comandant al Corpului de Stat Major; colonelul Greceanu, aghiotantul ministrului de război; căpitanul Mavrocordat; colonelul Docturov[71], comisarul militar rus pentru armata română și colonelul Gaillard[72], ataşatul militar francez pe lângă Statul Major al comandantului armatei ruse. Grupul a părăsit Bucureștiul ieri la ora opt dimineața, în vagoane atașate cursei zilnice spre Craiova și mai departe spre Turnu Severin și frontiera austriacă. Acest tren îl duce și pe comandorul Dimitrescu-Maican[73], comandantul flotei române, însoțit de alți câțiva ofițeri

[64] Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), principe (1866–1881), apoi rege al României (1881–1914).

[65] Referire la Poiana Mare, sat, com., jud. Dolj.

[66] Frederic Villiers (1851–1922), corespondent și artist documentarist englez de război al mai multor jurnale engleze: „The Graphic", „Black and White", „The Standard", „English Illustrated Magazine" și „The Idler".

[67] Corect generalul Alexandru Cernat (1834–1893), om politic român.

[68] George Slăniceanu (1835–1885), general român.

[69] Theodor C. Văcărescu (1842–1914), general, diplomat și istoric român.

[70] Iacob N. Lahovari (1846–1907), general și om politic român.

[71] *Dochtourov*

[72] Colonelul L. Gaillard, ataşatul militar francez pe lângă Statul major general al armatei ruse.

[73] *Demetrescu Maican*. Nicolae Dimitrescu-Maican (1846–1902) general român, creatorul flotei militare române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

maritimi şi un număr de marinari în misiunea lor de puşcaşi în cadrul bateriilor care mărginesc malul stâng al Dunării în regiunea Olteniei.

A plouat puternic până după prânz, iar peisajul a fost monoton şi întunecat pentru mult timp, astfel încât această parte a călătoriei a fost departe de a fi interesantă. Mi-am dat seama că nu numai în Anglia, primarii şi alte oficialităţi locale insistă să-şi afirme importanţa prin prezentarea unor galanterii în momentele oportune. Primul foc din tirada de galanterii a fost tras la Găeşti, o staţie aflată la jumătatea distanţei către Piteşti, unde un bărbat îmbrăcat într-un frac neobişnuit nu a dat importanţă ploii şi a citit triumfal un document despre care pot doar să spun că a fost foarte sonor. Am avut plăcerea să am drept companion un colonel de la geniu care mergea la Slatina şi de acolo „la Dunăre" care este o expresie vagă, des folosită de precauţii şi reticenţii ofiţeri ruşi. Colonelul mi-a furnizat informaţii interesante şi preţioase în ceea ce priveşte economia internă a armatei ruse, informaţii pe care trebuie să profit de o altă ocazie pentru a le povesti. // p. 75

Am aflat că i-a făcut mare plăcere că era în puterea mea să fiu martor la maniera disciplinată şi cuviincioasă în care s-au comportat soldaţii ruşi de-a lungul marşului prin România şi confirmarea întâmplătoare a venit, în mod curios, de la un civil cu care se întâmpla să împărţim compartimentul. Conform spuselor sale, unui caporal din batalionul al VI-lea de pionieri i s-a întâmplat să spargă un geam în casa în care era cazat în micul orăşel Râmnic[74]. Când s-a oferit să plătească pentru pagubă, gazda sa i-a spus că nu va accepta nici o recompensă pentru ceea ce a fost o întâmplare, dar caporalul nu a văzut lucrurile aşa. Pentru că nu şi-a convins gazda să accepte plata pentru pagube, a mers şi a cumpărat un alt geam şi aducându-l în casă şi-a convins gazda să îl accepte. Colonelul mi-a mai spus că numele ofiţerului din cadrul Comandamentului marelui duce care conduce toată artileria armatei de operaţiuni este generalul prinţ Masalsky[75] şi al ofiţerului care comandă forţa de geniu este general Deebh – nume pe care trebuie să le reţin pentru că s-ar putea repeta în povestea despre campanie. La Piteşti, unde am poposit pentru a lua prânzul, gara era foarte frumos decorată cu flori şi obiecte rustice. Vecinătatea gării şi peronul erau înţesate de orăşeni şi ţărani care îl aclamau pe principe cu cel mai cald entuziasm, iar de partea cealaltă a trenului un batalion de infanterie rus, ocupant al trenului militar care poposea în gară, făcea paradă fără arme şi arătau foarte bine, bărbaţii fiind curaţi şi îngrijiţi în pofida călătoriei lungi făcute în condiţii nefavorabile pentru curăţenie, în timp ce aspectul robust şi soldăţesc trezea admiraţia tuturor celor care sunt capabili să aprecieze punctele fizice forte ale soldatului. În timp ce prânzeam, principele Carol a primit de la Ploieşti, de la marele duce Nicolae o telegramă care anunţa distrugerea de către o torpilă a unei canoniere turceşti, în apropiere de Brăila, a cărei descriere amănunţită şi ale cărei încercări îndrăzneţe şi pline de succes vi le-am transmis prin telegraf săptămâna trecută. S-a remarcat faptul că, datorită frecvenţei cu care dispar, nu va mai dura mult până ce flota turcească va fi îndepărtată în totalitate de pe Dunăre şi isprava are o importanţă şi mai mare în lecţia pe care o învaţă, sau mai

[74] *Remnik*. Referire la Râmnicu Sărat.

[75] Probabil prinţul Nikolai Fedorovich Masalsky (1812–1880).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

degrabă în lucrurile neprevăzute pe care le sugerează, decât în simpla relație cu navele de război turcești aflate pe Dunăre.

Până aproape de Pitești, trenul a traversat o regiune aproape perfect plană dar acum ne aflăm în vecinătatea unui relief mai înalt care marchează începutul gradual
p. 76 al coastei pitorești // a munților Carpați, iar terenul a devenit încântător de divers cu o întindere de pământuri fertile acoperite cu viță-de-vie și întrerupte de văi frumoase în care mici sate drăguțe se cuibăresc printre stejari, pe marginea pâraielor sinuoase. Ocazional, linia trece prin niște scobituri în pământ, adânci – rar întâlnite în România – și am observat că acestea sunt nivelate de niște benzi transversale de nuiele fixate de pari, lucru potrivit și care trebuie să fie o soluție ieftină de prevenire a alunecărilor de teren, lucru care reprezintă o problemă comună și chinuitoare a terenurilor friabile.

Întinderi de crânguri de stejar alternează cu terenuri fertile și vii – nimeni nu poate privi acest pământ fără să își dea seama că a fost corect. O țară pentru care merită să te lupți și care face în așa fel încât să trezească patriotismul chiar și unui popor care până acum nu avea faima unui popor luptător. Și românii sunt conștienți că așa sunt caracterizați în general, dar descrierea nefavorabilă nu pare a fi justificată din punct de vedere istoric. Tot ce pot spune este că deja am văzut de două ori trupele române sub asalt și nu am observat nici un fel de teamă, care de obicei nu le este străină soldaților tineri și neexperimentați.

La Corbu[76], după Ploiești, am găsit făcând paradă, pe peronul lung, un batalion neînarmat al Regimentului 122 parte a batalionului 31, aflat acum în marș în direcție vestică prin Valahia. Batalionul 31 este parte a Corpului 9 de armată. Cealaltă divizie a sa, a cincea, se află în marș în ariergardă. În toate cazurile, trupele rusești care au dat onorul în stațiile de tren pentru inspecția principelui, erau neînarmate pentru că se aflau în timpul unei călătorii cu trenul militar, iar centurile și armele lor, atunci când ei se află într-o astfel de călătorie, sunt depozitate în vagoane separate până la destinație. Principele a fost întâmpinat de către comandantul batalionului, fanfara cântând imnul național al României atunci când el a coborât din tren. A trecut prin fața batalionului și după ce a schimbat câteva cuvinte cu ofițerii s-a întors în vagon în timp ce fanfara *cânta imnul rusesc*, o frumoasă și solemnă melodie având un registru nobil în notele impunătoare. L-am auzit adesea în Anglia în timpul vizitelor membrilor familiei imperiale ruse dar este o muzică mult mai potrivită pentru a fi cântată în prezența unor coloane de soldați. Când trenul a plecat din stație, soldații ruși au strigat pentru Alteța Sa de trei ori un autentic „Ura" care mi s-a părut englezesc până ce mi-am amintit că acest „ura" pe
p. 77 care am ajuns să îl privim ca fiind al nostru este de fapt indigen, // de la cazacii din stepele Donului și a ajuns la noi, de la ei, traversând Europa. La *Poleovo*[77] care este ultima stație pe ruta vestică spre Slatina, am fost întârziați câteva ore. La puțină distanță avusese loc un accident în dimineața aceea, iar problemele nu fuseseră remediate astfel încât să permită trecerea unui tren. Nu exista altă soluție decât

[76] Sat, com., jud. Prahova.
[77] Localitate neidentificată. Denumire existentă în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

răbdarea. Şi aici se afla un batalion al Regimentului 122 cu generalul Belokopilov[78] comandând brigada, iar după ce principele l-a inspectat, generalul, pentru a face ca timpul să treacă mai repede, a ordonat contingentului de cântăreţi al batalionului să se adune pe platformă şi să facă tot ce le stă în putinţă pentru a încânta audienţa pe care providenţa le-o trimisese. Un cerc constând în circa două sute de camarazi cu plămâni puternici, dar voci dulci, care alcătuiau corul, s-a format rapid, iar spaţiul liber din centrul cercului a fost ocupat imediat de vocalistul principal, un soldat robust cu un zâmbet curios şi cu o voce atât puternică cât şi dulce. Imediat a început un cântec simplu, care, în mod cert, era foarte comic conform audienţei în rândul căreia se auzeau râsete frecvente. Din păcate nu sunt familiarizat cu limba rusă şi nu am putut urmări ceea ce voia să spună. Era cântecul lui, şi aşa cum mi s-a spus, o improvizaţie, dar am înţeles că era vorba despre Turcia şi Asia şi de câteva ori a fost menţionat şi numele Angliei. După aceea, mi-a spus prietenul meu colonelul genist că vocalistul nu a fost foarte drăguţ la adresa patriei noastre, speculând asupra faptului că Anglia ia partea turcilor, dar că acest lucru nu va avea nici cea mai mică influenţă asupra inevitabilului triumf rusesc. Micul colonel mustăcea viclean îmi răspundea la întrebarea despre aluzia tenorului şi nu am nici o îndoială că era în asentimentul majorităţii ofiţerilor în timp ce soldaţii se delectau în mod clar.

„Disraeli", pentru că ruşii insistă să îl numească lord Beaconsfield[79], nu este favoritul armatei lor şi este în zadar să încerci să convingi un rus de neutralitatea veritabilă a Angliei, doar dacă evenimentele care ar putea avea loc ar justifica, în opinia celor mai imparţiali ruşi, ba mai mult ar obliga, părăsirea liniei de neutralitate. Dar să ne întoarcem la vocaliştii noştri militari. La sfârşitul fiecărei strofe a cântecului său solistul cerea corului să i se alăture cu o zvâcnire a mâinii şi o înclinare a capului, iar corul îi urma instrucţiunile. Prima melodie a fost energică şi veselă, robustă şi plină de vervă, dar muzica a fost stângace. La refren, în timpul ultimului vers, un sergent // cărunt, dar suplu, cu corp de balerin, chemat fiind de p. 78
un ofiţer rus dornic să îşi exerseze abilităţile de limba engleză, a izbucnit într-un dans de o sălbăticie electrizantă. Acum era în şezut sărind ca o broască, acum se învârtea în aer ca la sarabandă. Fantasticele sale piruete mi-au amintit puternic de spectacolul ciudat al triburilor de la munte care şi-au prezentat dansul nativ în faţa prinţului de Wales, pe când acesta, însoţitorii şi invitaţii săi stăteau în jurul focului de tabără pe câmpia din spatele istoricei Coame Delhi[80]. Nici măcar nu existau instrumente complet nepotrivite pentru a scoate în evidenţă vocile soldaţilor. Se auzeau fluiere la marginea mulţimii, iar al doilea cântec a fost însoţit de sunetul melodios al unei tamburine. Mai târziu s-a cântat la acordeon şi un solo lăudabil a fost executat de către un soldat care arăta îngrozitor. Dar acesta nu a fost destul de

[78] *Belokopiloff*

[79] Benjamin Disraeli (1804–1881), om politic, prim-ministru al Marii Britanii (1868, 1874–1880), conte de Beaconsfield (din 1876).

[80] Parte a unui zone protejate azi de lângă capitala Indiei, Delhi, formată din păduri, arbuşti şi care acoperă aproximativ 35 km.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

antrenant pentru gustul generalului şi s-a cântat o melodie la acordeon şi tamburine în timp ce doi soldaţi au pus în scenă un spectacol de dans într-un stil care le-ar garanta angajarea imediată de către proprietarul unui music-hall din Londra, dacă vreun domn din această industrie s-ar afla în public. Şi-au menţinut feţele de o solemnitate ieşită din comun, ca să nu spun lugubră, pe tot parcursul reprezentaţiei în timpul căreia unul a executat o serie de salturi pe spate, iar celălalt a dansat în mâini în timp ce ţinea ritmul asemenea unor castaniete, cu călcâiele ghetelor sus în aer. Ultimul a fost un cântec tânguios, cântat cu o trăire autentică, bun-gust şi cu patos muzical încât, deşi nu am înţeles cuvintele, am reuşit să trec peste inconvenient.

În cele din urmă, după o lungă şi plictisitoare pauză, au sosit veştile despre repararea liniei care la locul accidentului nu era încă capabilă să susţină greutate mare. Deci trenul a fost împărţit în două şi vagoanele speciale ale principelui au mers înainte, lăsând să vină restul pe urmă. Scena accidentului era o pantă abruptă în căderea căreia linia de cale ferată era întreruptă şi se părea că sub greutatea unui tren cu material <ce cântăreşte mult> marginea exterioară cedase. Avusese loc o ciocnire puternică căci trei vagoane zăceau pe pantă, mai mult sau mai puţin avariate, iar conţinutul lor se răsturnase până în josul văii. Printre lanţurile masive şi multele cabluri erau multe carcase de mină. Dacă ar fi fost mine „active" în tren, ce catastrofă înfiorătoare ar fi avut loc! La locul dezastrului, a trebuit să coborâm şi
p. 79 să mergem pe jos, după care am mers cu voioşie către // Slatina. Pe platoul pe care este amplasată staţia, o privelişte drăguţă ne-a atras atenţia – tabăra diviziei de cavalerie a Corpului al IX-lea. Rândurile de cai şi corturi mici alternau şi se întindeau de-a curmezişul câmpiei, iar deasupra corturilor ulanilor erau arborate steagurile alb-roşu. Comandamentul de gardă i-a prezentat armele principelui în timp ce mergea trenul şi câteva minute mai târziu eram în staţie unde baronul Krüdener[81], comandantul Corpului al IX-lea aştepta să îl primească pe Alteţa Sa în splendoarea uniformei complete. Fanfara unuia dintre regimentele ruseşti ale diviziei cânta pe peron în timp ce se servea cina în restaurant; după aceea principele şi-a luat rămas-bun de la general, iar trenul şi-a continuat drumul spre Craiova. Pe câmpia de lângă oraşul Slatina am trecut pe lângă mari tabere ruseşti de infanterie, iar mai aproape de trecerea peste râul Olt era o tabără de cazaci cocoţată sus pe un mal care străjuia valea. *Aceasta a fost ultima tabără rusească*, dar nu ultimii ruşi căci în amurgul care se lăsa, trecând printr-un defileu îngust din podiş şi coborând în valea largă a râului Olt, am văzut mişcându-se brusc pe o cărare îngustă care mergea în jos prin acelaşi defileu, dar mult mai jos faţă de calea ferată, un grup de cazaci care călăreau pentru a-şi lua în primire posturile pe timp de noapte. Oltul, având de trei ori mărimea obişnuită, îşi ieşise din matcă într-o inundaţie maronie presărată cu buşteni urâţi şi bucăţi de lemn periculoase dar podul metalic solid suporta ferm greutatea. După pod, am trecut pe lângă o serie de amplasamente de baterii şi tranşee pe care trupele române le făcuseră pentru protecţia lor în anticiparea trecerii Dunării de către turci la Calafat şi a avansării acestora în principat. Din fericire, aceste lucrări sunt acum în zadar. Deşi podul principal a rezistat inundaţiei, un pod mai mic de pe unul dintre afluenţii Oltului

[81] *Krüdener*. Nikolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus de infanterie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

umflat s-a dărâmat, pilonul central fiind surpat, iar în apa şi noroiul de sub aluviuni zăcea un tren care, din fericire, nu transporta pasageri ci doar bunuri. În principiu, accidentul a fost unul foarte serios şi încă şi mai serios în ceea ce priveşte consecinţele pentru că va dura săptămâni să fie reconstruit podul şi între timp se construieşte o linie temporară, una asemănătoare celei pe care trenurile căii ferate din nordul Franţei traversează Sena la Creil[82], înainte ca podul de piatră, aruncat în aer la începutul războiului, să fie reconstruit. O asemenea trecere implică întârzieri şi este adesea mai mult sau mai puţin dificilă. Sistemul de căi ferate român a făcut // cel mai mult rău, în mod repetat, supărându-i pe ruşi şi încetinindu-le avansarea. p. 80
Este creaţia doctorului Strousberg[83] şi nu poate fi numită triumful ingineriei sau al construcţiei riguroase. Am găsit un tren care aştepta de partea cealaltă a podului avariat şi am fost conduşi la el de către nişte ţărani care purtau torţe mari, pentru că deja era întuneric. La puţin timp am ajuns la Craiova unde am poposit pentru noapte şi unde primirea principelui a fost entuziastă şi sinceră.

Locul de întâlnire stabilit pentru dimineaţă, la ora opt, a fost casa ocupată de principe pe timpul nopţii. Nu există cale ferată care să lege Craiova de Calafat şi ne-am continuat călătoria în diferite tipuri de trăsuri trase de căluţi iuţi. Principele a călătorit într-o caleaşcă trasă de o formaţie de patru cai. Colonelul Gaillard şi un alt companion au avut o trăsură obişnuită cu patru cai. Vehiculul nostru era o diligenţă trasă de trei cai rotaşi şi care avea doi birjari abili. De la punctul de întâlnire, suita s-a dus la biserica ortodoxă pentru rugăciunea de dimineaţă. Preoţi în reverende de o splendoare orbitoare stăteau în faţa splendidului iconostas. Biserica era încărcată de acordurile dulci şi solemne ale muzicii sacre şi mirosul de tămâie venea în valuri dintr-o cădelniţă de argint şi parfuma aerul cu aroma lui înţepătoare. Principele ocupa un jilţ vizavi de iconostas, suita sa forma un cerc în mijlocul bisericii, iar galeriile ornamentate ale bisericii ortodoxe erau înţesate cu oameni din partea locului. La sfârşitul slujbei, preoţii l-au condus pe Alteţa Sa la trăsură, iar călătoria a început cu seriozitate. Birjarii noştri erau ţărani îmbrăcaţi în haine albe, având pălării rotunde ornamentate cu fâşii lungi de panglici, iar vehemenţa cu care pocneau din bici era un avertisment. Mi-ar plăcea mult să descriu în detaliu lucrurile plăcute care s-au întâmplat în această călătorie prin frumosul şi fertilul teritoriu al Olteniei, dar nu este timp pentru că răpesc mai mult decât câteva ore din noapte pentru a scrie această scrisoare. Mi-ar fi plăcut să vorbesc despre frumuseţea statuară a oamenilor şi despre fantasticul pitoresc al hainelor lor, despre locuinţele lor semi-subterane, despre plăcerea pură de a-şi vedea principele. Dar nu este timp. Am galopat prin pădurile de stejar cu pâlcuri fermecătoare de verdeaţă intercalate ici-colo de poieniţe în care ne aştepta un grup pitoresc de ţărani călare cu steaguri fluturând deasupra capului şi care cu un chiot urmau trăsura principelui şi galopau până la marginea proprietăţii boierului lor unde predau // ştafeta unei p. 81
alte escorte civile de acelaşi fel; într-un sat de pe drum eram aclamaţi în acordurile muzicii şi găseam un umbrar construit din ramuri verzi, cu un covor răcoros de

[82] Oraş, Franţa.

[83] Bethel Henry Strousberg (1823–1884), antreprenor şi industriaş german de origine evreiască implicat în construirea liniei de cale ferată Roman–Bucureşti–Vârciorova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

iarbă proaspăt cosită presărat cu trandafiri şi liliac şi în acest umbrar principele era poftit să se odihnească într-un scaun al cărui spătar era făcut din boboci de trandafir şi ale cărui braţe erau grămezi de flori de salcâm şi să servească răcoritoare – fructe conservate, adică dulceaţă românească şi slafko sârbesc – în timp ce lăutarii cântau la vioară o melodie în mijlocul unui cerc de băieţi şi fete, toţi îmbrăcaţi în cele mai bune haine, cu flori în mâini şi cu cingători de flori care dansau cu iscusinţă hora – acel dans care atât ca nume cât şi ca modalitate este „horos" al vechilor greci. Apoi, frumoasa fată a primarului, singura domnişoară din sat îi dăruieşte principelui un buchet mic de trandafiri, iar alaiul merge în următorul sat la o scenă similară. Arcadia, dar o Arcadia rustică într-adevăr pentru că în depărtare pe câmpie se vedeau în lumina soarelui acoperişurile de metal ale bisericilor şi un pic mai în depărtare, dincolo de malul inundat al Dunării al cărei luciu se întrezăreşte ici şi colo printre sălcii, se vede marginea malului turcesc şi în spatele acestuia, de un albastru pal în lumina soarelui, culmile acoperite de zăpadă ale Balcanilor. În raport cu creasta de colo, trupă de başbuzuci poate parcurge, călare, drumul până la Arcadia în mai puţin de o zi. Aceşti munţi albaştri veghează o fortăreaţă turcească ce se întinde între Arcadia şi crestele de dincoace.

Am luat prânzul sub un şopron lângă Băileşti[84] – nu tocmai un prânz cu furculiţa, aşa cum remarca cineva, pentru că mai degrabă era penurie de furculiţe. Trei ore mai târziu am ajuns la Dunăre, la Golenţi[85] unde alaiul s-a dat jos pentru a inspecta o bună poziţie defensivă. Acum părăsisem Arcadia şi ne aflam chiar într-o atmosferă militară. De ambele părţi ale drumului trupele se aflau în tabere sau în bivuac – soldaţi de carieră, rezervişti şi miliţia, sau aşa cum li se spune în România, dorobanţii. Platoul larg de deasupra Calafatului este încercuit de întărituri făcute de generaţii de invadatori şi apărători, profilul lucrărilor făcute de Omar Paşa între anii 1853 şi 1854 este aproape perfect. La intrarea în metereze, principele a fost aşteptat de către generalul Lupu[86], comandantul corpului de armată şi comandantul Cerchez[87], comandantul diviziei care se află lângă Calafat cu cadrele aferente şi a fost escortat către Statul Major din oraş. Îmi este imposibil să descriu Calafatul,
p. 82 întăriturile şi duşmanul – Vidin – din faţa lui. Este suficient să spun // că în prezent se află 4 baterii în total, două înarmate cu tunuri de câmp amplasate pe marginea falezei şi două cu tunuri obuzier cu lungime de calibru 25 şi de calibru 15 centimetri, amplasate la marginea apei.

După o inspecţie a acestora, principele a mers în tabără unde a găsit o brigadă de infanterie care arăta cât se poate de eficientă şi soldăţească. Era aproape seară când grupul s-a întors la bateria numărul 1 şi a fost martor la efectul unor focuri care au fost trase către Vidin având ca scop stabilirea bătăii, fiind prima dată când erau puse în acţiune. Rezultatele au fost cele aşteptate şi nici o pagubă nu a fost făcută, atât în oraş cât şi în baterii, de focul cald şi întârziat venit din partea turcilor. Trei obuze au explodat în baterie în timp ce principele şi suita sa vedeau

[84] Oraş, jud. Dolj.
[85] Sat, com., jud. Dolj.
[86] Gheorghe Lupu, comandantul Corpului I armată.
[87] Mihail Christodulo Cerchez (1839–1885), general român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

exercițiul și am fost mirat de comportamentul tunarilor români care nu au tresărit deloc în timpul încercărilor grele.

Dintre puținii ofițeri care și-au creat rapid o reputație în timpul acestui război, nu este niciunul mai cunoscut decât generalul Skobelev. Scrisoarea următoare este o descriere a lui, din câte știu, făcută înainte să aibă ocazia să se remarce în Turcia.

Ploiești, 20 mai

Dintre mulții ofițeri ai personalului marelui duce este unul care ar atrage atenția oriunde și a cărui carieră a fost interesantă și strălucitoare. Este un bărbat înalt și chipeș cu o constituție suplă, mlădioasă și energică, ochi albastru-deschis, un nas mare dar drept, un nas despre care se spune că Napoleon căuta printre ofițerii săi atunci când voia să găsească un general și o față îndeajuns de tânără pentru a fi sublocotenent deși el este general – cel mai tânăr din armata Rusiei. [...]

Tocmai ce am fost surprins de vizita prințului Țerțelev[88]. Prințul va rămâne în p. 87
amintirea multora din societatea londoneză ca fiind tânărul și inteligentul secretar care îl acompania pe generalul Ignatiev[89] în timpul vizitei sale în Anglia, iar numele său este, mai mult sau mai puțin, cunoscut publicului ca vice-secretarul ambasadorului rus la Constantinopol. // Ne vom aduce aminte că prințul a p. 88
demisionat din poziția pe care o avea în corpul diplomatic pentru a se oferi voluntar în război ca soldat obișnuit. Acum este un simplu soldat de cavalerie la dragoni deși se așteaptă să fie transferat în curând la cazaci, sub comanda generalului Skobelev. El a fost în avanposturi de-a lungul Dunării încă de la începutul războiului și este atât de schimbat de uniformă, de expunerea la vitregiile vremii, fața îi este atât de arsă de soare și arată atât de aspră încât mă tem că nici mama lui nu l-ar recunoaște. De fapt, seamănă mai degrabă cu un brutar arătos decât cu oricine altcineva, lucru pe care nu am ezitat să i-l comunic cu o candoare care ar trebui să îi caracterizeze pe prieteni. A fost extrem de flatat de informație. Marea lui dorință este să arate ca un soldat și a considerat acest lucru ca o confirmare a faptului că se îndreaptă în direcția bună. Este foarte mândru de uniforma sa deși este mai urâtă decât ți-ai putea imagina; deși nu era nevoie, a îmbrăcat-o de la St. Petersburg pentru a călători la Chișinău și, după cum spune el, pentru a se obișnui cu ea cât mai repede, ca să nu arate ca și când s-ar fi costumat. Uniforma este albastru închis cu vipuști bleu, o manta gri aspră, pânză grea pe care un grăjdar londonez nu ar fi considerat-o destul de respectabilă pentru a fi pătură pentru cai și care seamănă cumva cu materialul folosit pentru a face hainele condamnaților, un chipiu negru și hidos din piele, cu un vultur cu două capete din bronz, cu un cozoroc lucrat de mântuială și care are cel mai dizgrațios și ridicol unghi. Sabia nu se poartă ataşată la centură, ci într-o bridă atârnată pe umăr.

Deși prințul era foarte mândru de costumul lui, a aflat la Chișinău că era motiv de rușine și a rezultat faptul că aproape a murit de foame. Potrivit regulilor care se aflau atunci în vigoare și care acum sunt mai permisive, un soldat nu putea

[88] *Tserteleff.*
[89] *Ignatieff.* Nikolai Pavlovici Ignatiev (1832–1908), om politic și diplomat rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

intra într-un teatru, restaurant, cafenea, club sau orice alt loc public unde ar fi putut întâlni un ofițer. Nu fusese atașat nici unui regiment și deci nu primea rație. Săracul băiat nu putea merge nicăieri să ia masa, excepție făcând situația în care era invitat la masă într-o casă particulară. A rătăcit pe străzi, un fel de vagabond surghiunit fără vreun mijloc de a-și câștiga existența, ca un câine din Constantinopol care mănâncă pe unde poate. Într-un final, m-a întâlnit pe mine și de atunci încoace lucrurile s-au îmbunătățit și obișnuia să vină la mine la hotel, să-și comande micul dejun sau cina și // să mănânce în camera mea. Cum la momentul respectiv se
p. 89 întâmpla să fiu imobilizat cu o gleznă luxată, aranjamentul mi-a convenit de minune și fiind așa izolat cum eram și rupt de societate și de lume, am fi fost înclinați să bem câte un păhărel mai mult dacă nu ar fi intervenit faptul că Hotelul Nord, la care eram cazat în Chișinău, nu oferea resursele necesare pentru a putea face exces de băutură și mâncare. Tot ce puteam lua de mâncare era friptură de miel și sparanghel sălbatic, iar ca băutură, singurul lucru era un fel de bere foarte trezită și o fiertură extrem de neplăcută pe care o numeau șampanie și pe care nici un om în toate mințile nu s-ar fi gândit să o bea decât dacă ar fi fost înclinat spre o sinucidere dureroasă și lentă. Acum, berea și mielul sunt în sine lucruri foarte bune, dar nu formează o diversitate cu care să poți face un banchet și, deși sunt bune pentru a susține viața, nu sunt făcute pentru a tenta doi bărbați tineri, sosiți de curând din restaurantele din St. Petersburg, să facă excese de mâncare și băutură; eram deci forțați să rămânem cumpătați. Până la urmă prințul a primit hârtiile care îi permiteau să se alăture regimentului său care plecase înainte și într-o dimineață rece, umedă și întunecoasă s-a urcat pe cal la ușa hotelului și a călărit fără servitori sau ghid, precum călărețul singuratic al lui G. P. R James[90], ca să își ajungă regimentul care deja avea două sau trei zile avans. A reușit să li se alăture și de atunci își face datoria la Dunăre. Spune că îi place viața de soldat mai mult decât s-ar fi așteptat deși i se pare un pic cam grea munca de întreținere a armelor și a echipamentului de piele, iar la început i s-a părut chiar dificil să urce și să coboare de pe calul care în plus față de călăreț ducea cortul, un sac de ovăz, o pătură, o tigaie, un ceainic și un balot mare de fân împreună cu multe alte lucruri considerate necesare în viața de soldat. A fost în luptă de trei sau patru ori deja și a trecut o dată Dunărea într-o misiune de recunoaștere. În cele din urmă, eu cred că prințul poate fi numit un soldat tot atât de bun pe cât a fost diplomat, dar sper că, pentru binele jurnalismului, în această nouă profesie va fi mai comunicativ decât în cea veche. Nu ar fi spus nimic din ceea ce nu știa deja sau dacă spunea, cu siguranță găseai acel lucru într-un ziar vechi de o săptămână care îți scăpase. În opinia mea, un diplomat de acest fel este absolut și complet inutil și cu cât
p. 90 schimbă mai repede profesia, // așa cum a făcut prințul, cu atât mai bine pentru toți cei implicați. [...]

[90] George Payne Rainsford James (1801–1860), scriitor englez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul VI

În zorii trecerii

p. 120

Ruse şi Giurgiu – Tunurile Straw ale lui Skobolev – Cazacii şi obiceiurile lor – Un observator de război – O recunoaştere a Dunării – Puterea în marş a soldaţilor ruşi – Viaţa sub focul ghiulelelor – Vânătoarea unui spion – Artileria rusească – Lumina rusească şi un cal puternic – Liniile ruseşti de înaintare, comparate – Osman Paşa la Vidin

Bucureşti, 1 iunie

[...] În veselul şi frivolul Bucureşti este greu de crezut că ne aflăm la marginea războiului. Pe creasta Filaret este posibil să auzi răsunetul slab al unui p. 121
bombardament de la Giurgiu sau Oltenița. Şi, deşi nu a fost nici un bombardament de mare putere la Dunăre, răpăitul izolat al salvelor de tun s-a auzit în fiecare zi a ultimei luni. Dar nu ne putem mărgini doar la constatarea faptului că „ne aflăm în mijlocul războiului" când nici măcar un om nu a fost dus către spital pe aceste străzi. Într-adevăr, o armată stă în jurul nostru cu săbiile scoase şi ridicate – putem vedea lama strălucind în lumina soarelui – dar nu s-a abătut asupra nici unui inamic şi luciul capătului său nu a fost mânjit de nici o picătură de sânge. Ofiţerii ruşi se înghesuie prin Bucureşti, majoritatea zilelor fiind de odihnă, între un marş îndelungat şi o campanie intensă. Camarazi simpli şi oneşti, ei se bucură de o binemeritată desfătare într-un mod decent şi netulburat care stârneşte respectul. Le place să stea la soare în afara uşii cafenelelor sau la mese în grădinile-restaurant umbrite de copaci, să bea ceai şi să asculte muzică. Formează mici cozi în faţa băilor turceşti pentru acea apă opărită care li se pare atât de reconfortantă, se adună în jurul unui pian în sufrageria unui hotel şi, dacă se luptă atât de bine pe cât cântă, <nici chiar> o armată mai bună decât cea a turcilor nu ar avea nici o şansă împotriva lor. Prezintă o politeţe şi o curtoazie studiată atunci când împrejurarea cere un dialog între ei şi oamenii pe al căror teritoriu au pătruns sau alţii; dar în afară de aceste situaţii nu se angajează în discuţii decât în mod excepţional, căci curtoazia lor este traversată de un firicel de rezervă evidentă. Bărbaţii de rang locuiesc în tabere cu un calm demn ca şi când ar fi locuit sub prelate încă din copilărie sau înghesuiţi în mici sate din câmpiile întinse ale României de unde se poate vedea capitala. Nicăieri nu poate fi observată nerăbdarea, confuzia, agitaţia, mândria. Dar printre norii de praf ocazionali de pe drumurile suburbane, printre bateriile care îşi adapă caii în bălţi şi pâraie, căruţele cu provizii care trec pe străzile lăturalnice şi ofiţerii cu haine şi şepci albe care împânzesc oraşul, vizitatorului ocazional i-ar fi greu să îşi dea seama că vizita sa nu a fost făcută pe timp de pace.

Până ce această scrisoare va fi tipărită, cu siguranţă veţi auzi de venirea împăratului rus la centrul de operaţiuni al fiului său din Ploieşti[91]. Evenimentul este

[91] Confuzie, comandant al armatei ruse era marele duce Nicolae (1831–1891), fratele ţarului Alexandru al II-lea (1855–1881).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 122 privit // de armata rusă ca fiind un vestitor al începerii imediate a ofensivei la scară largă. Nu e îndoială că prezenta pauză aparentă a fost, dacă nu absolut necesară, cel puțin înțeleaptă, dar este bine să se apropie de sfârșit cât mai repede cu putință. Sunt unele voci care susțin că timpul petrecut în inacțiune are mai degrabă un efect benefic pentru că se presupune că inamicul suferă de încordare. Dar mă întreb dacă timpul nu este pentru inamic la fel de valoros pe cât este pentru ruși. Turcii sunt mereu în urmă, dar fiecare zi de repaus le permite să fie mai puțin în urmă. Pot întări punctele slabe, pot construi sau întări bateriile, pot instrui trupele nepregătite și sigur este posibil ca administrația turcă să acumuleze bunuri mai repede decât le consumă. La acest lucru pot fi martor că orașul Ruse din ziua de azi este foarte diferit în ceea ce privește potențialul de apărare decât ceea ce era acum cinci ani când l-am văzut prima dată. Principiul după care se ghidează rușii este foarte clar. Sunt hotărâți să nu lase nimic în voia sorții; nu își vor asuma nici un risc nechibzuit de a ține piept unor represalii doar pentru a vrea să fie pregătiți să evite aceste represalii. Desigur că ar fi putut trece Dunărea acum vreo două săptămâni dacă nu mai devreme. Chiar dacă fluviul este lat l-ar fi putut trece cu barca, și-ar fi putut crea o bază bună și s-ar fi putut apuca să exploreze construirea podurilor. Este posibil și probabil ca totul să fi decurs bine. Dar este la fel de probabil să nu fi decurs bine și, deși în esență o neșansă nu ar fi fost de prea mare importanță, un lucru potrivnic ar fi putut produce consecințe pe care nu ar fi fost înțelept să și le asume. Masele pregătite pentru invazie se adună constant, foarte repede dar aparent încet. Fiecare zi aduce un regiment, o brigadă, o baterie pe poziția desemnată pentru așteptarea ordinului de aliniere riguroasă. Marele val se unește în mod gradual. Masa este mai degrabă pasivă decât să avanseze. Dar momentul în care puterea acesteia va lovi este tăinuit cu o grijă și o abilitate care stârnește admirația. Am vizitat majoritatea posibilelor puncte de trecere a Dunării. Mai mult decât oricine altcineva am fost încoace și încolo printre forțele ruse din prima linie. Sunt aproape singurul care are posibilitatea de a merge nestingherit înainte și înapoi prin liniile rusești. Nu puțini ofițeri ruși îmi sunt prieteni. Dar, declar că anumite
p. 123 informații nu îmi sunt accesibile în legătură cu punctele de trecere prin care // se va *face o încercare serioasă de a trece* Dunărea. Nu voi recurge la subterfugiul de a afirma că sunt în posesia unor informații pe care nu am libertatea să le comunic; sincer, mă declar lipsit de orice informație pe care mi-ar plăcea foarte mult s-o posed pentru propria mea cunoștință. Toată lumea poate face deducții, dar dintre aceste deducții trebuie să admit relativa slăbiciune și există o oarecare tristețe în sinceritatea cu care mă aventurez să felicit autoritățile militare ruse pentru abilitatea și finețea admirabilă cu care au reușit să tăinuiască detaliile planurilor lor până aproape de deznodământ. Există o credință generală că împăratul intenționează să fie martor la traversarea celei mai importante coloane de incursiune și se afirmă cu tărie că plănuiește într-adevăr să facă această campanie. După câte se pare, nu mai este mult de așteptat până la primirea unor vești de la Dunăre mai interesante decât detaliile neînsemnate despre ambuscade care au constituit până acum marea parte a informațiilor. Dificultățile traversării vor fi amplificate considerabil de cota fără precedent de mare a apelor Dunării în acest anotimp. S-a afirmat că aceste dificultăți

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sunt de netrecut şi că armatele ruse nu au altă alternativă decât să rămână pasive până ce descresc apele. Dar un lucru pot afirma cu siguranţă, acela că geniştii ruşi nu sunt de aceeaşi părere. În timp ce sunt de acord că apele umflate ale marelui fluviu le fac misiunea mai dificilă îşi declară şi abilitatea de a depăşi obstacolul din calea lor dacă ordinele sunt ca ei să încerce acest lucru. Modul de realizare al traversării este un subiect bun pe marginea căruia să faci speculaţii. Se poate crede că nici un pod nu poate fi construit peste Dunăre în faţa oricărui tip de foc şi nici nu este uşor să vezi cum focul artileriei ruseşti, aşa puternic şi constant cum este, poate îngenunchea în totalitate focul turcesc care ar trebui să ignore tunurile ruseşti şi să-şi îndrepte atenţia doar asupra pontonierilor şi a lucrului lor îndemânatic. Dacă aceste presupuneri sunt justificate este obligatoriu ca ruşii să-şi facă bază pe malul turcesc, să se stabilească pe creastă şi să ia în stăpânire punctele de unde poate fi condusă regiunea unde se va construi podul. În timpul unei asemenea operaţiuni ruşii vor suferi cu siguranţă pierderi mai mult sau mai puţin importante depinzând de puterea forţei defensivei turceşti şi de dispozitivele de la respectivele puncte selectate pentru trecere. Metoda care sugerează că ar putea reduce aceste pierderi inevitabile pe cât de mult posibil este următoarea: artileria rusă să intre // p. 124
în acţiune cu forţă mare şi susţinută, aruncând obuze în bateriile turceşti şi măturând de pe faţa pământului toată panta opusă. Acest lucru trebuie menţinut după ce replica turcească ar fi în mare măsură înfrântă când un detaşament de infanterie ar trebui să treacă râul în ambarcaţiuni sub focul protector al bateriilor, să acosteze şi să înceapă atacul. Simultan sau mai degrabă cu mult timp înainte, dacă admitem că atacul va fi simultan cu cel al detaşamentului desemnat pentru atacul direct, alte două detaşamente ar trece dincolo, unul în aval, iar altul în amonte, trecerea lor fiind acoperită, dacă va fi cazul, de focuri de artilerie, misiunea acestor două detaşamente fiind de a lua cu asalt flancurile poziţiei turceşti în timp ce este atacată din faţă de primul detaşament.

Poate că cele două detaşamente de pe flancuri vor reuşi fără această cooperare. Poate că într-adevăr, aşa cum s-a întâmplat la Isaccea în 1828, un singur detaşament poate lua prin surprindere flancul turcesc deşi nu prea este cu putinţă în 1877, uitându-ne la asiduitatea cu care turcii pichetează malul lor, cum a fost în 1828 când operaţiunea a fost îndeplinită cu succes cu ajutorul locuitorilor renegaţi de pe malul dobrogean. Dar ceea ce vreau eu să evidenţiez este necesitatea ca ruşii să îi alunge pe turci de pe poziţiile aflate pe malul râului, ocuparea acestor poziţii fiind o condiţie esenţială pentru construirea podurilor. Este puţin probabil ca această sarcină să implice o mare vărsare de sânge pentru că sunt puţine şanse ca punctele alese pentru traversare să fie unele vizavi de cele unde turcii sunt foarte puternici. Vrând să îi prezint respectele mele generalului Radetsky[92], comandantul Corpului 8, care a fost îndeajuns de amabil încât să mă invite să mă alătur acelui corp atunci când vor începe operaţiunile, am mers la Jilava unde se află comandamentul său în prezent. Jilava este un sat situat cam la opt kilometri de Bucureşti pe drumul principal spre Giurgiu. Pentru moment generalul duce o viaţă

[92] Fiodor Fiodorovici Radetsky (1820–1890), general rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

rustică liniştită într-o vilă drăguţă aflată în mijlocul unei grădini la ceva distanţă de drum. Satul este în principal ocupat de personalul şi intendenţii corpului, majoritatea trupelor fiind la o distanţă mai mare de Bucureşti în direcţie sudică, cantonate în tabere temporare în satele răspândite pe suprafaţa ţării. După ce am făcut conversaţie cu colonelul Dmitrovsky, şeful de stat major al Corpului 8, am
p. 125 mers câteva mile mai departe pe şosea pentru a-l vizita pe generalul // Dragomirov care conduce o divizie (a XIV-a) a Corpului 8, căreia, tind să mă alătur cu permisiunea generalului. Comandamentul diviziei se află în prezent în sătucul Carada[93] şi generalul Dragomirov locuieşte într-un castel spaţios care odată a aparţinut unui britanic. Fiind înconjurat îndeaproape de copaci şi fiind în centrul unui parc, acest comandament nu a fost uşor de găsit şi a fost necesar să cer informaţii de la nişte ofiţeri care locuiau într-o casă la ale cărei porţi flutura steagul verde – cadou de la un polcovnic, ce comanda un regiment. Însuşi colonelul Duhonin, şeful Regimentului 55, a fost destul de bine crescut încât să îmi răspundă în chip de bârfă, lucru care a dus la aflarea multor informaţii interesante. A deschis în faţa lui cufărul cu bani al regimentului, iar el şi casierul numărau fişicuri de monede de aur de cinci ruble pentru diverse cheltuieli curente. Mi-a spus că ofiţerii ruşi îşi primesc salariul lunar, în timp ce gradele celelalte sunt plătite trimestrial cu o rublă de argint sau patru şilingi pe lună. Aceştia sunt bani de buzunar sau, aşa cum spune colonelul, „bani de ţigări", ţigările fiind din punctul lui de vedere singurul articol de lux pe care soldaţii ruşi tind să îşi cheltuiască banii. Este aproximativ aceeaşi sumă care revine soldatului francez din linie şi este mult sub solda prusacă care dacă îmi amintesc bine este de 2 ½ mărci pe zi. Pentru a ilustra metoda de atac în armata rusă, care este ca şi în armata germană pe coloane de companii, colonelul şi-a chemat patru dintre militari, fiecare reprezentând o companie şi i-a aşezat în ceea ce se numeşte formaţie în formă de „cruce", adică fiecare bărbat reprezenta o companie şi unul dintre cele patru puncte ale formaţiei de cruce. Au înaintat menţinând aceste poziţii relative: schimbau direcţia către dreapta sau către stânga încă menţinând-o. În primul caz compania care reprezenta flancul drept era cea care conducea, cu alte cuvinte mergea în fruntea crucii. În cel de-al doilea caz, compania care fusese pe flancul stâng lua poziţia de conducere. Mi-a spus că în fiecare batalion exista o companie de trăgători sau cavaleria uşoară a cărei datorie era să creeze ambuscade. Dacă era nevoie de un batalion sau o brigadă de puşcaşi puteau fi masaţi trăgătorii, dar asta se întâmpla rar. Spune el că nu există cavalerie ataşată unei divizii de infanterie din armata rusă cu excepţia
p. 126 unor cazaci care sunt militari şi expediază depeşe; toată cavaleria unui corp // este masată în divizia de cavalerie a acelui corp şi acţionează independent. A punctat faptul că diverse regimente sunt recunoscute în primul rând după numărul regimentului de pe chipiu şi în al doilea rând după vipuşti la fel ca în cazul de faţă sau mai bine spus după culoarea gulerului. Astfel că vipuştile acestui regiment, al cincizeci şi cincilea, sunt albe în timp ce ale regimentului geamăn din aceeaşi brigadă, al cincizeci şi şaselea, sunt albastre.

[93] *Kerate*, azi com. 1 Decembrie, jud. Ilfov, care de-a lungul timpului comuna s-a numit Copăcenii de Sus, Copăceni-Carada, Regele Ferdinand şi 30 Decembrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Nimic nu poate fi mai încântător decât priveliştea pe care o am de la fereastra mea de aici, de pe malurile Dunării. Imediat în faţă este un bulevard cu trotuare de balast, copaci verzi, bănci şi mese mici rotunde, bulevard construit de ruşi când au fost aici în 1854[94], cu o santinelă rusă care umblă de colo-colo. Mai departe, la o distanţă de douăzeci de yarzi sunt cinci sau şase ambarcaţiuni mici acostate la chei şi în spatele lor, Dunărea având o lăţime de mai mult de o milă cu apele ei rapide şi noroioase care curg la vale într-un mod ameninţător, zgomotos şi furios ca şi când s-a decis să fie o barieră de netrecut pentru cele două armate care aşteaptă pe malurile sale. De cealaltă parte sunt malurile abrupte, care ici şi colo se transformă în pante netede care ajung până la marginea apei cu o înclinare domoală care uşurează debarcarea trupelor. Mai sus pe râu sunt minaretele înalte şi ascuţite şi turlele aurite ale oraşului Ruse, care strălucesc şi ard într-un mod minunat în lumina soarelui şi în spatele oraşului dealurile verzi ale Bulgariei acoperite de livezi, viţă-de-vie, izlazuri şi pâlcuri de copaci printre care se pot vedea ici şi colo dâmburi de pământ proaspăt, nou-construitele tranşee turceşti. Dealurile se ridică spre cer unde culmile lor au trasate linii distincte şi de-a lungul lor pot fi văzute mii de pete albe, care par a fi de mărimea unui ou şi care strălucesc în lumină şi dispar atunci când soarele intră în nori; văzute prin binoclu capătă forma şi mărimea unor corturi. Sunt corturile armatei turce ce pot fi văzute pretutindeni pe pante, pe jumătate ascunse printre grădini şi copaci şi sunt de ordinul sutelor şi miilor. Mult mai jos faţă de locul în care mă aflu eu, fluviul se lărgeşte la dimensiunea unui lac şi acoperă mile întregi // de pământ, care în timpul anotimpurilor obişnuite nu este p. 127
atins de apele mari. Ici şi colo se ivesc insulițe şi pâlcuri de copaci care stau în apă până la mijloc ca şi când ar încerca să se răcorească şi arătând de la depărtare ca mirajele pe care le-am văzut în deşertul Kyzylkum[95].

Fluviul larg şi rapid, dealurile verzi care se înalţă la cer, corturile albe ale duşmanilor, minaretele ascuţite şi domurile aurii, cerul albastru şi căldura plăcută care le scaldă pe toate într-o mare glorioasă de lumină alcătuiesc un tablou cum rar îţi este dat să vezi. Sunt puţine locurile şi chiar şi mai puţine sunetele războiului, iar cineva care nu a auzit nimic despre izbucnirea ostilităţilor, care ar pica din senin pe malurile Dunării în acest tablou liniştit, probabil nu ar vedea nimic care să îl facă să suspecteze că şi în mijlocul acestei scene frumoase, armatele se confruntă şi că vijelia bătăliei se poate abate asupra ei şi poate schimba această linişte adormită în zarva groaznică şi răsunetul războiului. Poate fi mirat să vadă un cazac care aleargă nebuneşte pe străzi din când în când şi dacă s-ar uita mai îndeaproape şi ar cunoaşte uniformele ar putea fi surprins să vadă un post de soldaţi ruşi chiar mai jos de oraş, pe malurile fluviului; ar putea rămâne aici patruzeci şi opt de ore, cum am făcut eu, fără a vedea ceva care să îi ridice semne de întrebare şi să îi indice că s-ar putea afla în mijlocul războiului. Ceea ce ar părea suspicios ar fi absenţa ambarcaţiunilor de pe Dunăre. Nu sunt vase cu aburi care să înainteze cu greu în

[94] Se referă la războiul Crimeii (1853–1856).
[95] Deşert în Asia Centrală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sus şi în jos pe apele noroioase, nici o plută care să alunece leneş la vale în lumina caldă a soarelui, nici vase de navigat, nici vase de pescuit, nici nave fluviale cu excepţia celor trei sau patru acostate pe cheiul din faţa bulevardului. Pentru o singură dată apele Dunării sunt netulburate de oameni, ca şi când nici un om nu ar locui pe malurile sale şi arta navigaţiei nu ar fi fost inventată. Şi apoi este ceva curios în liniştea misterioasă de pe celălalt mal, nu se aude nici un sunet, nici un om nu se vede nici măcar cu binoclul. Dealurile verzi se întind adormite în lumina galbenă a soarelui, atât de visătoare şi liniştite ca şi când nimeni nu ar fi făcut vreodată cărare pe pantele lor ierboase.

Oraşul Giurgiu este aproape pustiu. Toţi cei care au putut au plecat imediat după declaraţia de război, aproape toate magazinele sunt închise, iar cei care au rămas în urmă sunt cei care nu au unde să se ducă şi nu au prieteni care să îi primească. Oraşul este un loc posomorât, pustiu şi cu aspect singuratic care, cu excepţia unui cazac ce fuge pe străzi, îmi aminteşte de unul dintre acele oraşe muribunde din Belgia sau din Olanda, unde sunt mai multe case decât oameni
p. 128 şi unde poţi merge pe străzi // ore întregi fără a întâlni nici ţipenie de om. Este un circ aici şi circul a rămas în ciuda migraţiei populaţiei şi ameninţării bombardamentelor. Nu pare să fi fost vreodată într-o situaţie înfloritoare aşa cum reiese şi din afirmaţiile circarilor înşişi şi nu au părăsit locurile pentru simplul motiv că nu au suficienţi bani pentru a pleca. Pentru că sunt foarte puţin soldaţi în Giurgiu spectatorii sunt chiar mai puţini decât în cea mai prosperă zi şi sărmanii oameni sunt pe cale de dispariţie din cauza foamei. Pentru că eu cred în încurajarea artelor am sponsorizat circul în cele două nopţi cât am stat aici şi pot spune că am fost aproape singurul spectator. Cu siguranţă nu erau mai mult de cincisprezece persoane, iar pe unele le suspectez că nu au plătit biletul de intrare. A fost un spectacol trist să vezi bieţii oameni cum se străduiesc să facă pe plac unei mâini de spectatori care voiau să se distreze. Erau doi clovni, două fete care călăreau bine şi una despre care se spune ca o făcea şi mai bine, dar care nu lua parte la reprezentaţia din această seară pentru că se rănise în cădere cu câteva seri înainte. Era un contorsionist, un cal, o pereche de gimnaşti, un maestru de manej şi alte câteva persoane pe lângă jumătate de duzină de cai. Cum se descurcau să trăiască din cincisprezece sau douăzeci de franci pe care îi primeau pentru reprezentaţia din seara aceea, nu îmi pot imagina. Bănuiesc că circarii îşi puteau imagina chiar mai puţin decât mine, fiind puşi în faţa faptului de a încerca să o facă. Râsul clovnului nu era decât unul sec, glumele învechite erau aruncate cu o voce scăzută de care nu puteai să râzi şi zâmbetul fetelor atunci când le-am aplaudat, pentru că le-am aplaudat din răsputeri, era unul slab şi bolnăvicios. Până şi caii începuseră să simtă efectele foametei căci coastele lor erau vizibile clar, iar spatele şi oasele şoldurilor ieşeau puternic în evidenţă. Este greu de prevăzut ce vor face bieţii oameni dacă starea aceasta se prelungeşte, căci nu încasează destui bani din care să trăiască şi nici suficienţi bani să plece.

Giurgiu şi malurile sale, atât în aval cât şi în amonte, sunt ocupate de cazaci din Kuban sau cazaci cerchezi sub comanda generalului Skobelev. Trebuie menţionat că aceşti cazaci, cu excepţia unuia sau a două regimente, nu sunt

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cerchezi, deşi poartă aceeaşi uniformă cu haină lungă până sub genunchi, cu un rând de cartuşe de-a latul pieptului, şapcă din piele de oaie, un pumnal şi // şaşka[96], p. 129
o sabie curbată fără teacă. Această uniformă a fost preluată înainte de cucerirea Caucazului de către cazacii care formau liniile de avanpost care apărau graniţa şi se pare că a fost făcută mai degrabă pentru a înşela adversarul şi pentru a facilita cazacilor utilizarea tuturor trucurilor pentru care sunt atât de faimoşi şi a căror obişnuită organizare şi cunoaştere a numărului şi poziţiei propriilor trupe îi ajută să o facă cu uşurinţă.

Am vorbit deja despre cei doi generali Skobelev într-o scrisoare anterioară şi am prezis că vom mai auzi de ei până la încetarea războiului. De atunci o mică armată independentă, despre a cărei forţă şi compunere nu am voie să vorbesc, a fost alcătuită şi pusă sub conducerea generalului Skobelev senior având ca şef de stat major pe fiul său, cuceritorul Kokandului,[97] şi sunt doar ei cei care apără Dunărea în apropiere de Giurgiu. Este un lucru mai degrabă curios faptul că aceşti doi ofiţeri, tată şi fiu, s-au remarcat în aproape acelaşi fel adică atacând şi punând pe fugă armate superioare din punct de vedere numeric prin metode de cavalerie, unul în Asia Centrală împotriva kokandienilor, celălalt în Asia Mică în 1854 când a atacat cu 800 de oameni şi a alungat complet aproximativ 5 000 de turci, care s-au năpustit asupra lui într-o manieră neaşteptată.

I-am găsit locuind într-o căsuţă chiar în faţa bulevardului, căsuţă care fusese abandonată de proprietari. Toată mobila fusese luată şi mai degrabă erau cantonaţi decât locuiau, având doar echipamentul de campare pentru a mobila camerele goale. La momentul sosirii mele luau cina într-o grădină lipită de casă, la umbra unor pomi fructiferi şi imediat am fost poftit să mă alătur ospăţului după care generalul Skobelev senior m-a luat cu el ca să vizităm avanposturile din susul fluviului. Aici drumul trece la vreo două-trei sute de yarzi depărtare de Dunăre prin nişte câmpuri cultivate parţial, pâlcuri de copaci, grădini şi livezi. Undeva pe malul râului am trecut pe lângă un post de trei până la douăzeci de cazaci, cărora generalul le-a adresat o întrebare sau le-a trasat un ordin în timp ce treceam. Toate casele de-a lungul drumului erau abandonate pentru că oamenii care locuiau pe malul râului se retrăseseră, dar veneau să cultive câmpurile şi în multe locuri am văzut ţăranii lucrând pământul şi pregătindu-se pentru recolta ce vine. După o călătorie de trei mile eram exact vis-à-vis de Ruse. Am coborât din trăsură şi am mers până la malul fluviului. // Erau nişte câmpuri foarte bine cultivate. Erau p. 130
plantate ceapă, sfeclă, usturoi, extraordinar de bine îngrijite şi ceea ce m-a uimit a fost să văd aici un sistem de irigaţii cu apă adusă din Dunăre. Mici cursuri de apă străbăteau tot câmpul şi curând am ajuns la o roată de irigaţii imensă chiar pe malul abrupt al apei, la care lucrau doi cai asistaţi de un băiat leneş care stătea la umbra unui şopron şi arunca cu pietre în cai atunci când aceştia se opreau. Ne-am aşezat pe o mică căpiţă de fân şi am pornit în recunoaşterea oraşului Ruse. Cred că fluviul

[96] *Shashka*. Sabie cu un singur tăiş, cu mâner pentru o mână, fără gardă; poate fi socotită o armă intermediară între o spadă şi o sabie lungă.

[97] Oraş, regiunea Fergana, Uzbekistan. Hanatul Kokand cuprindea părţi din Uzbekistan, Kârgâztan şi Tadjikistan şi a funcţionat în perioada 1709–1876.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

avea aici o lățime de aproape o milă, iar apele curgeau la vale într-un șuvoi limpede, greoi și solid care aproape ajungea până în partea de sus a malului. Erau câteva vase cu abur mici acostate la mal chiar în partea de jos a orașului, între care se puteau distinge trei monitoare, situate în apropierea țărmului. Generalul Skobelev și-a exprimat dorința de a avea o șalupă și câteva torpile ca să își facă mâna aruncându-le în aer. Totul era perfect liniștit și tăcut în Ruse, singura mișcare vizibilă fiind cea a steagurilor fluturând în vânt pe care puteam distinge prin binoclu semiluna și steaua; de trei sau patru ori am surprins sunetul slab al unei trompete purtat la noi de briză și arătând că, în ciuda exteriorului calm, turcii erau treji și în viață. Într-un final, un alt semn de viață a fost dat de unul dintre vasele cu abur care a ridicat ancora și se mișca încet spre Giurgiu, menținându-se aproape de coastă. A mers la vale, a alunecat în jurul unui cart și a dispărut din raza noastră. Am mers apoi mai sus, la o baterie care era amplasată la câteva sute de yarzi de apă. Digul, tranșeele și toate celelalte părți erau năpădite de buruieni. Era un vechi meterez care a fost construit aici în 1854 și a rămas intact. Santinelele patrulau în sus și în jos prin fața lui și prin ambrazură am putut vedea ceva ce părea a fi un tun greu. Am fost foarte surprins și amuzat când am fost informat de către generalul Skobelev că aceste mașinării grele, care păreau să amenințe Ruse, erau făcute din paie și că au ocupat acest post două săptămâni întregi. Aceasta a fost ideea generalului Skobelev junior, care ocupând pozițiile fără artilerie a decis să-și impună prezența asupra turcilor montând acest tun din paie. Trucul a fost unul aparent strălucit căci turcii nu au îndrăznit să deschidă focul asupra lor și uitându-mă
p. 131 pe actele englezești am găsit telegrame de la Ruse, datate o zi sau două // după ce aceste baterii din paie au fost montate, care anunțau că rușii au ocupat pozițiile la Giurgiu și au instalat mai multe baterii cu arme de asediu. Ideea este că armele de asediu erau pe drum de la Galați spre București și nu au ajuns decât câteva zile mai târziu. Deja vor fi ajuns și vor fi fost montate până ce ajungea scrisoarea, deci nu va fi nici o indiscreție din partea mea să îi informez pe turci despre renghiul care li s-a jucat. Puțin mai sus am ajuns la un cap de pod acoperit de iarbă chiar verde, care de asemenea a fost construit de turci în 1854. Rușii nu l-au ocupat. Și mai sus era un sat unde era campat un detașament mare de cazaci. Toți locuitorii se retrăseseră luând cu ei toată mobila și toate bunurile, iar cazacii aveau tot satul doar pentru ei. Unii dintre ei au ocupat casele, iar alții au rămas în umbra copacilor. Unii dormeau, alții își îngrijeau și hrăneau caii, alții își curățau armele. Ici-colo erau adunați câte doi-trei în jurul focului gătind masa de seară, iar alții stăteau întinși la umbră cât erau de lungi și dormeau. Ultimii cu siguranță făcuseră de pază cu o noapte înainte. Am fost primiți de către colonelul regimentului, un ofițer activ și inteligent care deși era cazac vorbea perfect franceza și știa și puțină engleză. Mai departe m-a prezentat mai multor ofițeri de-ai săi dintre care trei sau patru vorbeau fie franceza, fie engleza sau germana făcându-mi o părere diferită despre inteligența și educația cazacilor față de cea pe care o are toată lumea. Marea parte a acestor ofițeri cazaci este de fapt formată din oameni înstăriți în țara lor, care au primit o educație aleasă, au călătorit și au văzut mai mult sau mai puțin din lume. Bărbații sunt înalți și atletici, au un aspect inteligent și sunt cu mult superiori în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

această privință soldaților ruși de rând. Pentru că se apropia seara, colonelul ne-a invitat la cină care era întinsă la umbra unui măr mare într-una dintre grădini și, deși acesta era un avanpost îndepărtat, ne-a servit o cină care a fost cu siguranță la fel de bună ca oricare alta care poate fi luată în orice hotel din Ploiești sau Giurgiu. Piesa de rezistență a fost șașlâc sau kebab, făcut pe băț în foc și care a fost mai bun decât orice. În timp ce mâncam am auzit unul sau două întâmplări interesante care au avut loc atunci când au venit cazacii pentru prima oară. În cursul unei expediții de recunoaștere, cinci cazaci și un subofițer au dat peste douăzeci de soldați români // de asemenea conduși de un subofițer. Cei cinci cazaci i-au arestat imediat pe p. 132
români, i-au dus la comandament și i-au predat generalului Skobelev ca prizonieri aparținând unei armate necunoscute. Cazacii nu erau siguri dacă sunt turci sau aducându-i au gândit că așa fac bine, operațiune cu care românii au fost de acord fără nici o crâcnire deși erau numeric superiori.

Acești cazaci au niște obiceiuri foarte curioase, unul fiindu-mi prezentat și părându-mi-se interesant. Toți sunt relativ tineri și toți sunt căsătoriți bineînțeles cu soții tinere. Se întâmplă adesea, ca și în cazul de față, să fie departe de casă în timpul războiului pentru un an sau chiar trei-patru și o consecință neplăcută este faptul că soțiile lăsate în urmă nu se dovedesc a fi Lucreția[98]. Cazacii sunt conștienți de lucrul acesta și mulți dintre ei, pe drumul de întoarcere, cumpără o eșarfă sau o batistă albă pe care o iau cu ei. La intrarea în satele lor toată lumea – femei, fete, bătrâni și copii – vine să îi întâmpine, inclusiv soția rătăcitorului. Acum, acele soții care au fost necredincioase domnilor lor, și care de obicei sunt într-un număr considerabil, merg către soții lor, îngenunchează în fața lor în mijlocul drumului, își pun fața în praf și pun piciorul soțului pe gâtul lor. Aceasta este o mărturisire a vinovăției și în același timp o rugăminte de iertare. Dacă soțul acoperă capul soției cu eșarfa înseamnă că o iartă, nu pune întrebări și uită trecutul. În acest caz nimeni, niciodată nu are dreptul să îi reproșeze soției inconstanța și dacă cineva este într-atât de nechibzuit să o facă va trebui să dea socoteală soțului care este protectorul onoarei soției. Dacă dimpotrivă eșarfa albă nu acoperă capul, soția se duce direct la casa tatălui ei fără a mai intra vreodată în casa soțului, iar divorțul este pronunțat. După cum am auzit, deși numărul femeilor care vin să îngenuncheze și să își pună fața în pământ este destul de mare, rar se întâmplă să nu fie iertate. Totuși mi-a fost povestit un caz tragic în care s-a întâmplat invers. Un cazac care se întorcea de la război a fost informat înainte de a ajunge acasă, de către un vecin rău, că soția i-a fost necredincioasă fără să aștepte să vadă dacă femeia vinovată va veni în față și își va mărturisi păcatele. Tovarășii cazacului au observat că acesta a început să bea și să risipească din senin deși nu era un om cu asemenea vicii. Așa cum se temea, când a ajuns în sat // soția lui a venit în față, a p. 133
îngenuncheat și și-a pus fața în praf la picioarele lui. Martorii spun că s-a uitat pentru mult timp la ea cum zace în praf. De două sau trei ori a dus mâna la piept pentru batista albă ca și cum ar fi vrut să acopere capul femeii pocăite – de două

[98] Referire la personajul menționat de Titus Livius și Dionisie din Halicarnas, Lucreția, soția lui Lucius Tarquinius Collatinus, unul din cei doi consuli ai Republicii Romane care s-a sinucis după ce a fost violată de fiul regelui etrusc. Aceleași surse consideră că evenimentul ar fi avut loc în anul 508 î. Hr.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sau trei ori s-a oprit. Într-un final, mânat parcă de un impuls de moment, a scos deodată şaşka şi cu o lovitură i-a tăiat capul de restul corpului. Pedeapsa pentru crimă a fost de două luni de închisoare, în timp ce vecinul rău care se deranjase să îl informeze dinainte despre comportamentul soţiei a fost condamnat să meargă în Siberia timp de trei ani.

Până s-a terminat cina, seara deja se instalase, grăbită fiind de norii care se adunau dinspre vest şi ameninţau cu o noapte furtunoasă. Ne-am pornit înapoi spre Giurgiu unde am ajuns chiar la timp pentru a evita să ne udăm până la piele. În dimineaţa următoare am fost trezit devreme şi invitat să merg în josul fluviului pentru a vizita un alt detaşament de cazaci amplasat la patru sau cinci mile de Giurgiu. Ploaia de cu o noapte în urmă răcorise şi curăţase atmosfera şi aşezase praful, iar o plimbare până pe malurile Dunării, în aerul rece al dimineţii, era una extrem de plăcută. În mai puţin de o oră de mers am ajuns într-un loc pe malul fluviului unde era aşezat un alt detaşament de cazaci. Ruşii ridicaseră aici un fel de observator înalt de treizeci de picioare unde erau mereu poziţionaţi doi oameni cu binoclu pentru a vedea tot ce se întâmplă. Am urcat până în vârful observatorului şi am aruncat o privire împrejurimilor. Aici Dunărea se întindea pe câteva mile şi formase două sau trei insule, sau ceea ce păreau a fi insule după copacii care erau adânc în apă pentru că pământul pe care creşteau era complet acoperit de ape. Ne aflam aici pe o bucată înaltă de pământ şi eram pe cât se putea de departe de mal. Dacă am fi mers mai departe am fi fost obligaţi să ocolim mult şi să trecem pe lângă ceea ce părea a fi un lac mare care se întindea pe trei sau patru mile în interior şi înconjura o întreagă pădure. Canalul original al Dunării se afla totuşi lângă malul pe care stăteam noi, iar acest canal nu avea mai mult de 300 yarzi lăţime. După acesta se afla o insulă complet scufundată şi mai departe un lac care se întindea până la poalele dealurilor de pe partea cealaltă şi de-a lungul malului
p. 134 nostru, două sau trei mile mai departe, era o insulă de hăţişuri // cu un canal îngust între ea şi ţărm.

Aici erau ancorate multe bărci şi un barcaz mare care a fost capturat de ruşi şi adus aici. Aceste bărci erau pline cu cazaci ce vâsleau doar în susul şi în josul canalului doar pentru a învăţa să vâslească. Evident erau puţini cei cu abilităţi în conducerea unei bărci, dar lucrau cu drag şi spor şi învăţau rapid. Aceşti cazaci sunt capabili să facă aproape orice şi nu va dura mult până să se simtă în bărci la fel de bine ca pe căluţii lor. Două sau trei mile mai jos pe fluviu era o garnizoană turcească situată pe un mal înalt şi care veghea fluviul. Generalul Skobelev junior executa o misiune de recunoaştere şi m-a invitat atât pe mine cât şi pe doi domni ruşi, care sunt acum ataşaţi la cancelaria diplomatică care acompaniază armata, să îl însoţim. Generalul a luat cincisprezece sau douăzeci de cazaci şi trei sau patru bărci mici şi am pornit pe canalul îngust prin pădurea de tufăriş anterior menţionată. Mergând cam două mile pe firul apei am intrat în hăţiş printr-un canal îngust şi sinuos prin care am înaintat cu dificultate şi într-un final am ieşit din pădure chiar în faţa garnizoanei turceşti care era chiar la şase-şapte sute de yarzi distanţă. Eram în câmp deschis faţă de trăgătorii ruşi şi hainele albe ale generalului Skobelev şi ale ofiţerilor din prima barcă ofereau o ţintă minunată. Turcilor nu le-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

luat mult timp să ne vadă şi nu a durat mult până să vedem mici nori de fum ridicându-se de pe malurile de lângă garnizoană şi apoi am auzit comunicările care au fost urmate de şuierul gloanţelor care treceau pe deasupra capetelor noastre, se ciocneau de tufe şi cădeau în apa din faţa noastră. Atmosfera s-a încins şi am crezut că vedem strălucirea unei ţevi de tun care era îndreptată către noi, dar se pare că ne-am înşelat căci nu a fost tras nici un foc de tun. Celelalte bărci s-au îndreptat către tufăriş şi au început să tragă asupra ţintaşilor turci, care curând au încetat să mai tragă. Am văzut o mare agitaţie în rândul oamenilor de lângă casă atunci când am început să tragem, iar unul dintre ofiţerii care îi privea atent prin binoclu ne-a asigurat că a văzut o persoană din grup clătinându-se şi căzând în timp ce restul au dispărut şi el crede că unul dintre turci a fost omorât sau rănit. Din acel moment au dispărut şi nu au mai tras. // p. 135

Generalul Skobelev al cărui obiectiv era să vadă stadiul fluviului, să arunce o privire atât de atentă pe cât se putea pe malul opus şi să observe poziţiile turceşti a continuat misiunea de recunoaştere fără să mai fie deranjat de turci şi, obţinând toate informaţiile posibile, ne-am întors, am intrat în pădure şi ne-am continuat drumul până înapoi la tabără. Detaşamentul era condus de colonelul Orlov[99] care, până la întoarcerea noastră, pregătise micul dejun pe care l-am servit în cortul lui din cauza faptului că nu se aflau copaci în imediata apropiere. Toată lungimea românească a Dunării pare să fie acoperită de metereze care au fost ridicate în timpul numeroaselor războaie care au avut loc între Turcia şi Rusia. Cortul colonelului era amplasat între nişte mici metereze, construite în 1854 de ruşi şi era complet ferit de bombardamentul de artilerie al turcilor, dacă ar fi fost dispuşi să tragă în direcţia aceasta, dar cum nu păreau dispuşi, restul zilei s-a scurs liniştit fără nici un foc tras de nici o parte. Nu cred că ruşii din Giurgiu şi din împrejurimi au tras, în total, o sută de focuri cu armele mici şi cu siguranţă nu au tras nici un foc de tun. Totuşi, această linişte nu va dura o veşnicie. Cred că Dunărea începe să descrească încet şi, probabil, înainte ca această scrisoare să ajungă la tine, liniştea care a domnit aici atâtea zile să fie întreruptă de urletul tunurilor şi zarva bătăliei.

Giurgiu, 5 iunie

În timp ce aceste zile de vară lungi şi obositoare – nu de inactivitate ci de pregătire – atârnă în mâinile celor a căror sarcină este să pregătească în detaliu evenimentele războiului, este bine să fim recunoscători pentru orice abatere din drumul prafului de puşcă. Nu că viaţa în România, chiar şi atunci când nu este război, nu ar fi lipsită de plăcere. Făceam tot ce ne stătea în putinţă cu timpul plictisitor, noi, grupul care locuiam la acel mic hotel excelent, Hotelul Brofft[100] din Bucureşti. Să enumăr membrii. Tânărul înalt, viteaz şi rumen care arată ca un cavaler englez este generalul Skobelev, cel mai tânăr general rus, cel mai tânăr din ultima perioadă. Deşi să fii general la treizeci şi cinci de ani este un lucru aproape neîntâlnit în armata rusă, în afară membrilor familiei regale, Skobelev nu a avut

[99] *Orloff.* David Ivanovich Orlov (1840–1916), general-locotent rus.

[100] Hotel deschis pe Podul Mogoşoaiei (Calea Victoriei) de Charles Brofft în 1868, aflat pe locul Grand Hotel Continental.de astăzi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nimic din ceea ce ruşii numesc „protecţie". Are în schimb noroc – acela al sorţii
p. 136 care l-a plasat adesea acolo unde i s-a oferit şansa să se remarce şi nici că a omis faptul să fructifice // la maxim oportunităţile. Este ceva ca un om aflat în floarea vârstei să fi anexat ţării sale un teritoriu mai mare decât cel al Marii Britanii – Hanatul Kokand. Doar ce l-am cunoscut zilele trecute pe generalul Skobelev şi un alt membru al grupului şi cu mine suntem vechi tovarăşi, în sensul cel mai apropiat, lucru care datează din perioada pericolelor şi lipsurilor pe care le-am trăit împreună. Nu doar o dată sau de două ori am bivuacat împreună cu Docturov[101] şi am rezistat împreună, în timp ce bărbaţii cădeau şi mureau în jurul nostru. Cel de-al treilea membru al grupului este – ce epitet să folosesc în primă fază? – un prinţ şi un soldat. Acest tânăr soldat cazac este probabil mai cunoscut în toată Europa decât orice alt ofiţer de care am amintit. Marea casă din Constantinopol, pe a cărei poartă se înghesuiau vulturii zilele trecute când dl Nelidov[102] a ieşit, îl cunoaşte bine pe tânărul soldat cazac care pe timp de pace era secretarul privat al generalului Ignatiev. Parcă mai zilele trecute prinţul Ţerţelev, vizitând ţara în această calitate, era oaspetele Lordului Salisbury[103] la Hatfield[104] şi a lui lady Derby[105] la recepţia din sala de ceremonii a Ministerului Afacerilor Externe. Un alt revers al axiomei *cedant arma togae*[106]. Tânărul diplomat s-a oferit voluntar ca soldat într-un regiment de cazaci şi astăzi, dacă nu ar fi ordonanţa temporară a generalului Skobelev, şi-ar îngriji calul şi ar zace adormit într-o mlaştină undeva în mlaştinile danubiene.

Ieri, pe când grupul stătea la masă, ne-au ajuns veştile că în aceeaşi dimineaţă avuseseră loc în Giurgiu focuri de tun din partea tunurilor turceşti. Acum, o impresie mai mult decât un crez s-a răspândit printre noi, aceea că turcii vor manifesta mai multă activitate ofensivă decât o făcuseră până atunci. Informarea a fost că Abdülkerim paşa[107] a adresat întrebări clare autorităţilor de la Constantinopol în ceea ce priveşte starea de inactivitate care caracterizase până acum atitudinea militară turcă. Mai departe, se spune că Abdülkerim primise carta albă pentru a fi oricât de activ dorea, rezultatul fiind că era eliberat din limitele care îl restricţionau până atunci şi acum călca pe urmele domnului Winkle – îşi dă haina jos şi anunţă că este aproape să înceapă. De două zile ai lui aşteptau la Vidin acest început. Acum focurile de ieri dimineaţă pot fi începutul în poziţia Ruse-Giurgiu.
p. 137 Oricum, călătoria la Giurgiu, // ca o alternativă a stării de vegetaţie din Bucureşti, părea a merita încercarea şi am stabilit să ne întâlnim la gară pentru trenul de şase p.m. În ziua de azi mergi la bombardament cu trenul şi ajungi pe câmpul de luptă cu un vagon clasa întâi şi cu dreptul de a protesta dacă nu se respectă mersul. Am

---

[101] *Dochtouroff*

[102] *Nelidoff*. Alexandr Nelidov (1838–1910), diplomat rus, consilier la ambasada rusă de la Constantinopol (1872–1879), ambasador al ţării sale în Saxonia, Italia şi Franţa.

[103] Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil, al treilea marchiz de Salisbury (1830–1903), om politic britanic, prim-ministru (1895–1902; 1886–1892; 1885–1886).

[104] Oraş, comitatul Hertfordshire, regiunea East, Anglia.

[105] Lady Mary Sackville-West, căsătorită cu Edward Henry Stanley (1826–1893), conte de Derby, la acea dată îndeplinea funcţia de ministru de externe.

[106] *Armele să cedeze togei.*

[107] Abdülkerim Nadir paşa (1807–1883), cunoscut şi sub numele de Çırpanlı Abdi paşa sau Abdul Kerim paşa, comandant militar otoman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

venit toți la întâlnire, dar a doua telegramă a adus vestea încetării focului turcesc. Abdülkerim, dacă își dăduse vreodată jos haina, care din experiența anterioară a tacticilor fabianiste inexplicabile ale generalului de care mă îndoiesc, și-a pus-o la loc. Skobelev vroia să cumpere un cal și stătea noaptea în București. Țerțelev, ca ordonanță a lui, rămânea cu el. Docturov[108] era de asemenea hotărât să își amâne călătoria pentru dimineață și a coborât din vagon după ce se așezase pe loc. Nu aveam nimic de făcut în București, îmi luasem bilet așa că am mers, cu speranța ascunsă că neurmând exemplul amânării, dimineață voi fi în mijlocul a ceva care va fi ratat de către cei care petrec noaptea în București.

Companionul meu a fost un soldat luptător din Caucaz, generalul-maior Jolchin[109], comandantul brigăzii întâi a Diviziei a XIV-a Corpului 8 de armată. Mi-a furnizat statistici care demonstrau ceea ce deja auzisem despre starea excelentă de sănătate a soldaților ruși. Divizia lui a parcurs tot drumul de la Chișinău după ce fuseseră campați lângă acel oraș oribil toată iarna. În apropierea Prutului bărbații au înaintat cu greu, cufundați în apă până la mijloc și au fost cazuri în care ofițerii au trebuit să se dezbrace și să ajute la scoaterea căruțelor coloanei din terenul mlăștinos. Nerezistând acestor greutăți și marșului lung, media oamenilor bolnavi din regimentele diviziei, fiecare regiment numărând aproape 3 000 soldați, nu a fost mai mare de cincizeci de oameni. Cele trei cauze predominante ale incapacității sunt febra, nu infecțioasă, ci cauzată de suferință, inflamații ale ochilor și dureri de picioare. Doar cazurile de febră, și dintre acestea doar cele mai severe, sunt lăsate în spate, celelalte cazuri venind cu regimentele respective în căruțe-ambulanță dintre care două de câte doisprezece locuri erau atașate fiecărui batalion. Generalul a râs în timp ce îmi dădea detalii despre rația de alcool a armatei ruse. În timpul marșului spre Chișinău, fiecare persoană a primit un dram de patru ori pe săptămână. Când nu se află în marș, rația este de două drame de rachiu pe lună. Rația de mâncare este de trei livre de pâine zilnic cu jumătate de livră de carne, fasole etc. pentru a face supa pe care soldații ruși o împart // de două ori pe zi, p. 138
mâncând atât de mulți din același cazan. Cum am ajuns într-o stație, o companie a brigăzii generalului era campată în apropiere acționând pe post de pichet pentru apărarea liniei, dar majoritatea oamenilor era pe peronul gării. Generalul a scos capul pe fereastră și a strigat „Bună ziua, băieți!" Soldații au răspuns într-un glas puternic „Bună ziua, tată!" Generalul m-a părăsit la Frățești[110] și mi-a arătat casa lui, la mică distanță peste câmpie, aproape ca și când s-ar fi stabilit acolo pentru totdeauna și mi-a spus să îl vizitez dacă se întâmplă să trec pe acolo.

Giurgiu este, bineînțeles în fața adversarului, un loc în care fiecare casă este în bătaia puștilor de pe malul celălalt, un loc care în urma unui bombardament s-ar transforma în cenușă, un loc din care, acum șase săptămâni când am venit eu, locuitorii fugeau în masă. Dar cei amenințați trăiesc mai mult, iar motto-ul orașului Giurgiu este *dum vivimus vivamus*[111]. Birjarii s-au luptat înverșunat pentru mine

[108] *Dochtouroff*
[109] *Yolchine*
[110] Sat, com., jud. Giurgiu.
[111] *Atât timp cât trăim, să trăim !*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

atunci când am ieşit din staţie. Aerul pulsa de cântecul la volum maxim al soldaţilor ruşi. Pe străzi, lumina răzbătea prin ferestrele fiecărei case, grupuri de civili bârfeau pe la colţuri, femeile stăteau în pridvor. Am mers prin oraş până la capăt, destinaţia mea fiind Hotel Bellevue aproape de comandamentul generalului Skobelev senior, care se află la comanda locului ocupat în principal de cazaci. Când am cotit spre hotel am întrezărit Dunărea la picioarele mele şi focurile de tabără ale turcilor de partea cealaltă. Camera şi cina erau pregătite pentru mine căci se telegrafiase pentru tot grupul. „O, da" a spus camerista în timp ce îmi arăta camera „au venit multe obuze pe aici în dimineaţa asta, destul de aproape de hotel. Desigur, nu este decât Dunărea între noi şi bateriile turceşti". Apoi a dorit să ştie dacă doream papuci şi a avut grijă să ia un fragment de obuz care a căzut şi explodat în grădina din spate. Am mers să îl caut pe general, dar am aflat că îşi făcea siesta de seară, aşa că l-am căutat pe şeful de stat major care a relatat că întâmplător în acea dimineaţă căzuseră cincizeci de obuze în zonă, pe un ton care sugera că obişnuieşte încă din copilărie să îşi pună în cafeaua cu lapte obuze în loc de zahăr. Nu a auzit ca cineva să fi fost rănit şi în mod cert privea oamenii din Bucureşti ca pe nişte alarmişti iraţionali. Când m-am trezit dimineaţa următoare,
p. 139 primul lucru pe care l-am făcut // a fost să mă uit pe fereastră şi în spatele câtorva copaci în care cântă păsările este cursul larg şi calm al Dunării, cu malul turcesc care se vede clar de partea cealaltă. În aerul limpede al dimineţii se vede ciudat de aproape. Cu ochiul liber pot vedea santinelele care patrulează pe parapeţi, ţăranii care îşi adapă animalele, femeile care spală rufe la marginea apei. Cu binoclul pot vedea gura tunului care se încruntă prin ambrazură. Un tren vine de-a lungul râului şi se opreşte în terminalul care este pe jumătate ascuns de copacii de pe insula din mijloc. Cu binoclul pot distinge profilurile pasagerilor aşa cum sunt la ferestrele vagoanelor. Mă întreb dacă ei ştiu că sunt în bătaia puştii santinelei care patrulează înainte şi înapoi pe cheiul de sub mine. Aşa este, căci gloanţele puştilor turceşti au ajuns până la comandamentul generalului, chiar lângă hotel, şi unul a spart geamul pavilionului din grădină. Chelnerul vine să îmi spună că este mai plăcut să beau cafeaua în grădina din faţă decât în sufragerie. Această grădină publică este un loc drăguţ cu bănci şi alei deasupra cărora atârnă florile albe ale roşcovilor şi verdele crud al smochinilor. Mare parte este situată pe creasta plată a unei faleze mici, dar lunecă şi pe panta care duce la malul apei din apropiere. În grădină am întâlnit ofiţeri şi civili care făceau plajă şi bârfeau leneş. Un grup mic joacă domino la umbra copacului mare. În pavilion este un bufet şi o fată de la hotel, care spune că obuzele turceşti nu o sperie deloc, este chelneriţă. Îţi arată geamul spart de glonţul turcesc şi râde dacă spui că ceea ce s-a întâmplat o dată se poate întâmpla iar. Dacă te plimbi prin grădină, printre trandafiri şi salcâmi poţi da peste nişte găuri urâte cu margini crestate care sunt în dezacord cu aspectul îngrijit al împrejurimilor. Acestea sunt gropi făcute de obuzele care au căzut ieri. Nu sunt semne clare pentru care cele de ieri nu pot fi urmate de altele astăzi, dar va fi timpul să ne gândim la ele atunci când vor veni. Între timp cafeaua e gata şi chelneriţa o toarnă cu o asemenea nepăsare de parcă obuzele ar fi bomboane. Mai târziu au venit nişte copii în grădină, iar doi dintre ei adună flori pe care le aruncă într-o groapă făcută de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

obuz. Apoi vine grădinarul şi începe să ude. Mâine poate că grădina va fi ocupată de o baterie rusească, dar grădinarul are un dezvoltat simţ al datoriei şi îşi udă plantele atât de conştiincios ca şi cum ar fi plătit la // procent din numărul de găleţi p. 140
de apă. Căldura creşte, dar umbra este reconfortantă şi pierde-vară vin şi adorm întinşi pe bancă sub copaci. Este un pic de zarvă şi mulţimea se adună pe esplanada grădinii atârnată deasupra fluviului.

Privesc un turc ce ne avertizează cu un steag alb cu o semilună în mijloc, la catarg, cum alunecă rapid din spatele insulei şi se duce în aval. Care vor fi mişcările sale? Dacă se îndreaptă peste Dunăre spre Giurgiu ar trebui să ne ferim noi, cei de aici de pe esplanadă, pentru că ieri aceasta a fost tactica acestei persoane care a susţinut focul bateriei de vizavi. Oare se va repeta reprezentaţia de ieri? Am câştigat un avantaj venind seara trecută, în timp ce ceilalţi au rămas în urmă? Se pare că azi persoana aceasta nu este războinică. Este angajată într-o călătorie în aval, cu siguranţă pentru a se uita la prietenii noştri de la Olteniţa şi să încerce să afle dacă sunt arme mari în bateriile de acolo. Alunecă în spatele unei alte insule joase şi acoperite de papură şi nu o mai vedem. Înainte să iasă din raza noastră vizuală, l-am văzut prin binoclu pe căpitanul ei stând pe dunetă sub un paravan de pânză. Ce îmi doream să fi fost un paravan de pânză şi pe esplanadă! Dar cum nu este, ne întoarcem la locurile noastre de la umbra copacilor unde stăm nepăsători la bârfă. Vine un băiat anunţând circul care este deschis seara undeva în centrul oraşului. Ce ar spune ruşii dacă o barcă plină cu turci ar veni de la Ruse pentru a asista la spectacol? Ruse, după toate aparenţele, nu este în prezent un oraş plin de viaţă. Dar, pentru o vreme, obuzele vor fi singurii vizitatori din partea turcă şi ruşii vor răspunde cu aceeaşi monedă şi vor sparge gheaţa dându-le turcilor întâietate. Moleşeala după-amiezii este diversificată de un pic de acţiune dar cu caracter intern. Ridicând ochii din carte, căci stăteam sub un copac, am văzut că grădina este înconjurată de un cordon de infanterişti ruşi. Uitându-mă peste stradă, la hotel, am văzut că şi acesta este sub ocupaţie militară. Santinele cazace păzeau numeroasele intrări şi nu permiteau nimănui să intre sau să iasă. Este amuzant să vezi oamenii încercând în van să intre pentru a lua cina sau încercând fără succes să iasă pentru a prinde trenul. Dar nu este chiar atât de amuzant când toţi cei din grădină suntem prizonieri pentru moment. Dar santinelele sunt de neînduplecat. Un cetăţean corpolent, care ar putea fi primarul, intră pompos pe poartă // doar pentru a p. 141
fi întors de un semn categoric al mâinii. Nici eu nu am mai mult succes, iar santinela nici nu s-a uitat la legitimaţie. În cele din urmă, un ofiţer de stat major pe care îl cunosc a trecut şi m-a eliberat. Fusese o vânătoare de spioni. Soarele care apune poleieşte străfundurile largi ale Dunării şi luminează tabăra de corturi albe de-a lungul frunzişului de pe panta lină a celuilalt mal. Cum căldura de peste zi scade, câteva doamne vin la plimbare în bătaia focului. Vereşceaghin, pictorul rus[112] care este aici cu armata, stă sprijinit de un copac de pe esplanadă şi priveşte coloritul soarelui pe apă. Ieri, din acelaşi loc, schiţa felul în care cădeau şi explodau în apă obuzele. A venit recent, direct de la Paris, respectând o însărcinare de la

[112] Vasili Vasilievici Vereşceaghin (1842–1904), pictor şi artist documentarist de război. Biografia şi traducerea însemnărilor sale de călătorie pot fi consultate în prezentul volum.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

împăratul Rusiei. Vereşceaghin a câştigat laurii pe un alt teren decât cel pe care sunt arme pensula şi creionul. Poartă crucea Sf. Gheorghe la butoni – răsplata pentru un act unic de valoare personală în Taşkent, când a concentrat trupele înfrânte şi a redobândit un tun capturat, deşi de atunci nu a mai îmbrăcat uniforma ţarului. Cum înserarea se adânceşte, un grup de ţigani începe să cânte pe esplanadă, au fost aprinse lampadarele care se bălăbăneau în copaci, halbele de bere lucesc pe măsuţe, ofiţerii şi civilii fraternizează şi aşa se scurge seara. Pentru mine este foarte uşor de remarcat că, în ceea ce priveşte întăriturile, Ruse este mult mai puternic decât era acum şase săptămâni când l-am văzut pentru prima oară. O treabă bună făcută în partea stângă a poziţiei turceşti care la vremea respectivă era abia la început, acum este gata şi de la armele ascunse acolo proveneau obuzele de ieri. Fortificaţiile de pe terenul de la bază, aflat în imediata apropiere a oraşului, sunt atât de evident de bine întărite şi pe panta malului, lângă marginea apei, se întinde o linie aproape continuă de tranşee pentru infanterie. Pe de altă parte, puţine trupe sunt vizibile, deşi ştiu că mărimea taberelor care pot fi văzute de pe poziţiile ostile nu este un criteriu riguros de măsurare a forţei. Dar au fost observate trupe care părăseau Ruse, fără îndoială pentru a forma armata pe care se spune că Abdülkerim o organizează pentru a acţiona între Şumen şi Ruse; în această dimineaţă am văzut două batalioane care părăseau Ruse şi mergeau pe drumul situat de-a lungul fluviului, spre Nicopole. La Ruse, ca şi la Vidin, spitalul, marcat de crucea roşie sau de steagul roşu cu semilună, nu ştiu care, este cea mai mare clădire din oraş, o casă înaltă şi mare chiar din inima oraşului şi în apropierea bateriei. Se pare că
p. 142 turcii au ales asemenea poziţii // pentru spitalele lor ca pretext pentru opoziţie.

Bucureşti, 9 iunie

Era aproape întuneric atunci când am ajuns în Turnu Măgurele, un oraş înfloritor şi bine clădit de aproape şapte mii de locuitori, cu un dezvoltat simţ comercial, cu precădere peştele şi cerealele, care sunt transportate cu vasele cu abur de pe Dunăre care acostează la debarcaderul legat de oraş printr-o şosea lungă de doi kilometri şi jumătate. La fel ca majoritatea oraşelor româneşti, Turnu are mai multe grădini publice şi deşi oraşul se află în bătaia tunurilor bateriilor din Nicopole, am găsit chiar aglomeraţie de oameni de ambele sexe stând la umbră şi ascultând muzica veselă a unei formaţii maghiare. L-am găsit pe prinţul Manuelov încartiruit în casa unui englez la capătul oraşului, aproape de Dunăre. Mi-a povestit despre multiplele sarcini pe care au trebuit să le îndeplinească trupele lui, cum au acţionat ca infanterişti, au făcut muncă de marinari şi au servit ca genişti în clădirea bateriilor. Până acum nu prea sunt infanterişti în Turnu, în prezent aici fiind doar cadre de rezervă şi, în consecinţă, de aici multitudinea de sarcini desfăşurată de călăreţii prinţului Manuelov. Aflând de la mine că am dezvoltat un interes deosebit în ceea ce priveşte cavaleria, Alteţa Sa a fost îndeajuns de amabil să ordone ca o baterie de cavalerie călare a cazacilor şi un detaşament de dragoni să defileze pentru mine în cursul dimineţii următoare şi am acceptat îndatorat curtenitoarea ofertă. Prin urmare, ieri dimineaţă la ora zece un ofiţer din statul major al prinţului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

a venit la mine cu informarea că respectivele detaşamente se află în piaţa de lângă comandamentul prinţului. Ne-am uitat mai întâi la bateria de cazaci, iar explicaţiile în ceea ce îi privea mi-au fost date de ofiţerul comandant, locotenent-colonelul Zotov. Era bateria a IX-a, cazaci cerchezi. Tunurile sunt făcute din bronz, producţie rusească, înzestrate cu lunetă şi sunt echivalente cu cele ale noastre de 57 mm, există şase tunuri în fiecare baterie de cavalerie, opt în fiecare baterie de luptă, piesele din ultimul tip fiind egale în greutate cu proiectilele tunurilor noastre obuziere de 12. Afetul este mare şi bine finisat, călcâiul la bandulieră este mai scurt decât al nostru şi mult mai greu. Echipa de tun este formată din şase cai de mărime şi calitate medie, fiind rechiziţionaţi în acest scop ca urmare a decretului de mobilizare, // bateriile de cazaci fiind doar o structură pe timp de pace. p. 143

La fel ca în toate armatele, mai puţin a noastră, caii sunt legaţi de un stâlp şi asta reduce munca de a da înapoi tunul care o ia la vale şi efortul de a-l trage în sus. Funia este cu siguranţă prea lungă şi chiar fără a lovi calul trebuie să fie peste un anumit punct atunci când harnaşamentul nu este întins. Harnaşamentul este făcut din piele neagră, simplă şi rezistentă. Nu există nici o cataramă sau o îndoitură de culoare deschisă deci nu poate fi nici lucios, nici ruginit. Barele, care sunt necesare atunci când se foloseşte o capră, sunt din fier, grele, şi lovesc ocazional, destul de rău, partea din spate a piciorului cailor. Birjarii, care poartă haina neagră lungă şi căciula de astrahan a cazacilor cerchezi sunt bărbaţi agili, binefăcuţi, înarmaţi cu săbii şi revolvere şi mână caii cu măiestrie şi multă energie. Detaşamentul călăreşte pe caii proprii, doar echipajele fiind făcute de guvern. Au acelaşi fel de arme ca birjarii. Fiecare tun are doi subofiţeri, în timpul acţiunii unul este pentru tun, celălalt pentru echipa de servanţi. Colonelul Zotov a ordonat unuia dintre tunuri să se detaşeze şi să vină în front. Cu mare rapiditate, echipa s-a rotit şi s-a oprit. Nu există nici un dubiu în privinţa rapidităţii cu care au descălecat şi au detaşat. Echipa şi caii detaşamentului au mers în spate şi au rămas în faţă cei patru servanţi şi subofiţerul, pregătiţi să înceapă focul. În general, dacă această baterie de cazaci nu avea hotărârea şi pregătirea uneia dintre bateriile noastre de artilerie, părea perfect *aptă să-şi facă treaba* şi părea să aibă o uzură calculată care recomandă soldatul practic. În cadrul fiecărei baterii există şase ofiţeri – un locotenent-colonel, un căpitan, doi locotenenţi şi doi sublocotenenţi. Gradul de maior nu există în artileria rusă. Fiecare divizie de cavalerie are două baterii din acestea de cavalerie – o baterii de soldaţi obişnuiţi, alta de cazaci.

[În continuare, autorul descrie cavaleria rusească.]

Am lăsat puţin spaţiu pentru a descrie poziţia de la Turnu Măgurele– p. 148
Nicopole[113]. Oraşul Turnu Măgurele[114] este pe vârful unui ţărm mic, suficient de înalt cât să fie protejat de inundaţii. Pe când stăteam pe vârful acestui ţărm, inundaţia mi-a ajuns la picioare, întinzându-se în lung şi în lat încât părea „o singură apă" până la baza rocii pe vârful căreia se află fortăreaţa Nicopole. Dar nu

[113] *Turna-Nicopolis*
[114] *Turna Magurelle*, oraş, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

este chiar aşa. De la Turnu Măgurele porneşte un drum peste <zona> inundată până la o bucată îngustă de pământ care reprezintă adevăratul ţărm nordic al Dunării, iar toate acestea sunt lăsate să se ridice din apă, cu câteva case pe ele, clădiri care fac legătura cu portul şi cu halta la care se opreşte vasul. Adevărata Dunăre este acum lată de un kilometru şi jumătate, iar ţărmul turcesc, atât cât poate fi cuprins cu
p. 149 ochiul, este prăpăstios şi în unele locuri abrupt. Dar chiar în partea opusă // oraşului Turnu este o mică breşă în colţul de stâncă, un defileu îngust, pe fundul căruia curge un mic pârâu către Dunăre. Chiar la gura acestui mic pârâu este portul Nicopole. [...]

Bucureşti, 19 iunie

Într-una din primele mele scrisori, pe când planul înaintării ruşilor în Principate era încă neterminat, m-am aventurat să prefigurez o schemă a unei acţiuni strategice din partea ruşilor care îmi păreau că poartă amprenta probabilităţii. Cuvântul cheie al acelei scheme era valoarea timpului sau, ca să fiu mai explicit, înţelepciunea de a profita de aceasta. Că aceasta s-ar fi putut face trecând Dunărea acum o lună la Isaccea, mai jos de Brăila, nu încape îndoială. Un marş prin Dobrogea nu era deloc o perspectivă plăcută, dar avea elemente de avantaj evidente pe care m-am chinuit atunci să le scot în evidenţă. Cu puterea lor în ce priveşte cavaleria, ruşii ar fi putut până acum să ocupe mare parte din Bulgaria, la nord de Balcani, ţinându-se departe de cetăţi şi evitând o întâlnire apropiată cu o forţă de teren, pe care turcii ar fi putut să o trimită din cetăţile şi
p. 153 taberele lor, dacă o asemenea forţă ar fi părut prea mare pentru a-i face faţă. Ar fi fost practic ca până acum, o forţă mare, rusească, să ocupe Dobrogea şi să fie la Bazargic pentru a-şi îndeplini orice scop i-ar fi fost destinat. Întrebarea care s-ar fi pus, iar răspunsul la acea întrebare ar fi depins de puterea pe care forţa ar fi acumulat-o în poziţia pe care am amintit-o, dacă Şumla ar fi fost primul obiectiv sau dacă un detaşament s-ar fi oprit să observe Şumla, altul să supravegheze Varna, iar coloana principală ar fi făcut presiuni pentru a ajunge la trecătoare Pravada[115]. [...]

Corespondenţii care au primit permisiunea de a se alătura armatei au primit-o pentru şederea la Bucureşti printr-o ofensatoare schimbare a insignei pe care o poartă. La început, am fost echipaţi cu o brasardă mare care era extraordinar de
p. 154 urâtă, dar răspundea scopului // destul de bine. Câţiva domni cu o sensibilitate delicată au găsit, se pare, că acest bilet îi dădea purtătorului o prea colorată asemănare cu un hamal de gară şi au sugerat schimbarea care are acum loc. Dacă pierd trecerea, ce efect va avea asupra mea că braţul îmi va fi încins de o insignă de dantelă aurie cu litere argintii şi pentru care trebuie să plătesc tot eu?

[115] *Pravada Pass.* Probabil Pravda, sat, regiunea Silistra, Bulgaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul VII

Prima trecere a Dunării

Înşelătoria turcilor de la Ruse – O torpilă reuşită – o lansare de expediţie confundată cu un atac refuzat – Începerea campaniei – Un echipaj de teren – O căutare a generalului – Soldatul rus în marş – Adunarea extraordinară la Alexandria[116] – Trecerea Dunării la Galaţi – Podul de la Brăila – Plecarea de la Galaţi – Ajungerea la Măcin – Lupta cu turcii şi cerchezii – Inspectarea unei lansări de torpile – O vizită la Măcin – Pregătirea celei de-a doua treceri – Suita împăratului – O escortă princiară – Dispariţia comandantului-şef

Perioada de pregătire se apropia acum de sfârşit şi din toate părţile se întrevedeau semne de mişcare, oricare putând deveni de o importanţă deosebită. Ca de obicei, apăreau alarme false, prefăcătoriile erau luate în serios, iar misiunile de recunoaştere interpretate drept atacuri; între timp, trupele ruseşti au aşteptat să înainteze până la jumătate din punctele de trecere prin care puteau fi direcţionaţi.

Ruse, 23 iunie

Săptămâna aceasta ruşii au făcut o încercare să treacă Dunărea spre Chiriacu[117], deasupra Pirgovo[118], între pichetele otomane nr. 6 şi 8, la o distanţă de aproape două ore şi jumătate de Ruse. Protejaţi de forturile muntene de la Carapancea[119], ruşii au înaintat miercuri dimineaţă la ora şapte spre insula românească indicată pe hartă sub numele de Cama Dinu[120]. Obiectivul lor era să se întărească pe această insulă pentru a se proteja de coloana invadatoare. După părerea mea, această mişcare nu era doar o demonstraţie sau o capcană pentru a-şi atrage adversarul lor, ci un atac serios până la un punct în care, comparat cu apărarea din alte locuri asupra sau aproape de ţărmul // drept, era cu siguranţă slab. Inamicul urmărea o surpriză, bazându-se pe focul p. 155
competent şi eficient al bateriilor de la Carapancea, care totuşi este inferior aceluia al turcilor ale căror tunuri având o bătaie mai lungă, au cauzat o distrugere teribilă în timp ce ruşii abia dacă au atins ţărmul turcesc.

Cu toate acestea, luptele au atins proporţii mari, iar situaţia a devenit extrem de serioasă pentru că pe insulă veneau continuu întăriri ruseşti, obiectivul turcilor fiind a opri sub orice formă ocuparea acesteia. Odată fortificată, insula Cama Dinu, ar fi fost un punct strategic de importanţă pentru protecţia capului de pod şi pentru trecerea Dunării. Turcii şi-au dat repede seama de obiectivul mişcării şi au luat

---

[116] *Alexandra*, oraş, jud. Teleorman.

[117] *Kiritach*, sat, com. Izvoarele, jud. Giurgiu.

[118] *Pirgos*, sat, com. Ivanovo, Bulgaria.

[119] *Parapan*, sat, com. Răsuceni, jud. Giurgiu.

[120] *Gura-Kame*. În prezent, este vorba despre două ostroave, Dinu de Sus şi Dinu de Jos şi de rezervaţia naturală Cama Dinu, în apropiere de Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

măsuri, care au împiedicat serios înaintarea inamicului. Pe când aştepta întăriri, artileria turcă şi-a direcţionat bateriile către fortificaţiile de la Carapancea; în acelaşi timp, hidromonitoarele *Seareth* şi *Haireddin* şi două remorchere înarmate, au atacat flancul inamic de pe insulă, aruncând ghiulele, care aproape toate au explodat. La zece şi jumătate un detaşament puternic de cerchezi şi gărzi de graniţă şi-au amestecat focul lor de muschete cu duelul artileriei în timp ce avansau către Cama Dinu, pentru a lua insula cu asalt şi a împrăştia duşmanul. Din acest moment, lupta a devenit foarte energică de ambele părţi, fiecare combatant dând dovadă de îndrăzneală şi curaj. Pentru un timp, victoria a fost pusă la îndoială. Turcii, inferiori în număr, s-au văzut expuşi pericolului de a se retrage; încurajaţi de credinţa lor că luptă pentru versetele Coranului care le promitea binecuvântarea într-o altă lume, au întâmpinat focul inamicului cu indiferenţă. La amiază, întăririle venite din partea trupelor regulate au luat parte la luptă; şi, protejate încă de focul hidromonitoarelor au reuşit să-i disloce cu succes pe ruşi care, în ciuda acelei superiorităţi ca număr la care m-am referit, au evacuat rapid insula Cama Dinu, întorcându-se din nou sub adăpostul forturilor oferit de satul Carapancea şi luând cu ei morţi şi răniţi.

Această întâlnire care este fără îndoială cea mai serioasă întâlnită până acum pe Dunăre de la începutul ostilităţilor arată, şi ar fi nedrept să omitem, curajul şi îndrăzneala trupelor ruseşti care, de-a lungul întregii afaceri, au demonstrat cea mai mare fermitate. La ora patru după amiaza ruşii, cu intenţia de a-şi face duşmanul să plătească crunt pentru înfrângerea lor, şi-au direcţionat dintr-o dată cinci şalupe de
p. 156 torpilare la viteză // maximă către hidromonitoarele otomane, care ocupaseră o poziţie nu departe de insulă; acea acţiune a eşuat pentru că, încă o dată, vigilenţa turcilor a întrecut motoarele teribile ale inamicilor lor. Cum am fost martor la acest incident, precum şi la lupta de dimineaţă, am putut să observ că două dintre aceste vase cu torpile au fost lovite serios; în special, una dintre ele şi-a arătat avaria suferită la maşinăria sa. Această luptă de o zi întreagă, ce reprezintă începutul unor ostilităţi pe Dunăre din partea armatei turceşti, poate părea la prima vedere un moment puţin însemnat; dar, dacă privim la hartă şi cum nu vedem nimic important din punct de vedere strategic din partea inamicului pe ţărmul drept, trebuie să admitem că prin respingerea duşmanului lor redutabil turcii au obţinut o victorie semnificativă. Cea mai mare parte a acestui triumf de azi se datorează generalului-brigadier Hassan Tewfik Paşa, şi locotenentului-colonel Enim Bey, şeful statului major – ultimul, datorită în mod special recunoaşterii punctelor favorabile pentru obţinerea succesului trupelor otomane.

La apus, turcii simţind dincolo de satul valah Slobozia[121] o coloană de trupe inamice, au început un foc puternic asupra acestui punct din forturile de la Hizir-Baba, (Rusciuc), în timp ce unul dintre oamenii ce trăgeau din acest fort a distrus fortificaţiile de la Slobozia. Ţelul constant al artileriei otomane şi plecarea precipitată a inamicului au dat motiv să se presupună că ultimul a suferit pierderi substanţiale. La şapte şi jumătate în acea seară patru vase ruseşti, venind dinspre Giurgiu, au fost bombardate de bateriile din fortul de la Inhudjuk şi obligate să se

[121] *Slobosia*, sat, com., jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

întoarcă. Unul dintre ele a fost puternic lovit de două ghiulele. La ora zece seara, un vas cu torpile, care a stat ascuns în spatele arbuştilor de pe insula opusă Giurgiului, s-a îndreptat încet în direcţia unui vas din flotila turcească, dar gărzile de frontieră şi marinarii, care supravegheau strict zona, şi-au primit atacatorii cu un p. 157
foc de muschete, eforturile lor fiind secondate de o lovitură de tun. Din cauza întunericului, vasul cu torpile nu a fost lovit şi a reuşit să scape rapid.

Până la 23 iunie era clar că armata rusă se pusese în mişcare pentru a trece fluviul, dar corespondenţii au fost lăsaţi să afle pe cont propriu când va avea loc trecerea Dunării. //

Alexandria (Ţara Românească), 23 iunie

În cele din urmă, în după-amiaza zilei de 21 <iunie>, eu şi însoţitorul meu am plecat din Bucureşti, ne-am lăsat în voia sorţii şi am pornit să ne alăturăm armatei. S-ar putea spune că trebuia să facem asta mai devreme; dar, din experienţa mea, o persoană care aparţine sau însoţeşte orice corp al armatei, cu excepţia principalului stat major, ştie mai puţin despre ce întreprinde armata ca întreg şi are mai puţine informaţii despre desfăşurarea evenimentelor decât acela care este la dispoziţia oricărei comunităţi din Europa ce doreşte să citească. Deci, când o anumită parte a armatei, căreia cineva îi aparţine sau îi este ataşat, este angrenată activ în porţiunea sa de a face istorie, este bine să fii alături de ea pentru că ai acces la cunoştinţe de primă mână – adesea, cunoştinţe pe care le capeţi asistând – la ceea ce se întâmplă, în timp ce restul poate avea, în cel mai bun caz, o informaţie de mâna a doua. Însă, în timp ce divizia sau corpul său de armată nu face nimic semnificativ, atunci ceea ce va fi considerat important în viitor nu va putea fi scris de corespondent, fiindu-i rezervat doar rolul de observator pasiv. Părea că o criză a acţiunii era atât de aproape încât nu va exista nici o ocazie pentru ca un corespondent să stea degeaba, dacă se va alătura în campanie unei anumite secţiuni a armatei de câmp.

Echipamentul nostru ar merita câteva cuvinte de descriere. Am găsit o trăsură care, acoperită cu piele şi aranjată cu diverse găuri, devine un spaţiu de locuit suficient de bun pentru doi oameni ce se pot înghesui. Printr-un simplu aranjament, podeaua acestui vehicul devine pe timp de noapte loc de dormit, pernele ţinând loc de saltea. În ce priveşte ploaia, te poţi proteja cu acoperământul trăsurii, ceea ce ne permite să dormim fără a fi udaţi; când vremea este bună, dormitorul nostru mobil este deschis. În găurile făcute am pus provizii variate – ceai, cafea, conserve de carne etc., cu ustensile pentru gătit extrem de simple, pentru că de cealaltă parte a Dunării nu te poţi aştepta la hanuri şi nici nu este înţelept să te încrezi în ospitalitate, oricât de generoasă ar fi. Cu un recipient pentru bagaje în spate, vehiculul este complet. Este tras de doi cai suri dârzi, din care unul este orb – o trăsătură care în acest oraş al aprovizionării are un merit important, de vreme ce îl face mai sigur în mulţime. Alături, am un cal de călărie; un murg mare, oarecum violent care are o voinţă a sa, ce iese în evidenţă doar în caz de forţă majoră. Caii sunt în grija unui vizitiu, un evreu român de o prostie extraordinară, iar de noi are grijă Andreas, bătrânul meu // servitor din campania sârbă, care pare să vorbească p. 158
puţin din fiecare limbă şi care are abilitatea de a găsi compatrioţi în locurile cele

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

mai neașteptate. Dar vehiculul pe care l-am descris nu este doar un vehicul. Realizat în mod șiret, dintr-o bucată de acoperiș, este un fel de cort. Tot ce trebuie făcut este să eliberezi două catarame și se dă drumul la o prelată. În centrul cilindrilor sunt câțiva pari, astfel când mecanismul este fixat ia naștere o plăcută cameră de desen ca o anexă la vehicul. Ce și-ar putea dori cineva mai mult decât asta drept ocupație de zi, cu o mică masă și două scaune, trăsura drept dormitor, iar drept bucătărie o gaură în șanțul de sub partea acoperită de vânt a „rezidenței potrivite și moderne"? Mă gândesc să îl iau cu mine în Anglia după război și să economisesc banii de chirie pe timpul lunilor de vară locuind aici, dar doar dacă îmi pot asigura un colț bun pentru el – să zicem Piața Grosvenor[122] sau spațiul central din Regent Park[123].

Cu tovarășul meu în trăsură, eu călare, am pornit, luându-ne la revedere de la prietenii militari și civili, toți legați de aceeași chestiune, dar probabil, de-a lungul unor drumuri diferite și așa am mers încet pe drumul Giurgiului. Am trecut de Jilava[124], unde acum trei săptămâni generalul Radetski, comandantul celui de-al 8-lea corp, a avut cartierul general și mai departe la Carada, unde se afla generalul Dragomirov, la a cărui divizie, a 14-a, mergeam să ne alăturăm. Acum Jilava și Carada au intrat în liniștea obișnuită căci valul de ruși a trecut de cochetele sate, iar Radetsky și Dragomirov sunt – ei bine, aș vrea să știu și eu unde sunt. Puțin după Carada, drumul trece peste râul Argeș[125] și pe când ne pregăteam să ne întoarcem către pod am auzit mai multe voci cântând. Din câmpia aluvionară și umbroasă de pe malul abrupt, se vedea pe drum capătul unei coloane ruseți de infanterie – o brigadă din divizia a 23-a a celui de-al 11-lea corp. Am făcut cunoștință cu această divizie și cu corpurile cu șase săptămâni în urmă la Galați, când stăteau acolo pe platou deasupra podului de la Barboși, dar și pe terenul plat din spatele Brăilei, scăldat acum cincizeci de ani de sângele soldaților ruși. Căciulile albe arătau o masă densă printre salcâmii de lângă Argeș; era ca și cum o gazdă măreață ar <cerne făină> prin mica pajiște, atât de departe se întindea aglomerația de soldați bravi. Această armată este una albă acum, albă până la ultimul os, cu excepția căptușelilor și a ghetelor. Ofițerii și soldații poartă o bluză albă de pânză, care este
p. 159 o îmbrăcăminte foarte bună de campanie pentru // vremea bună. Albul său nu este într-atât de puternic încât să ia ochii în soare, nici într-atât de alb încât praful drumului și petele dobândite în tabără să nu se mai vadă. Poate să fie spălată și uscată într-o oră; este suficient de largă pentru a permite lenjeriei groase să fie purtate dedesubt când acest climat schimbător face ca arșița să devină ger; permite libera aerisire și în acest chip ideea convențională de îmbrăcăminte militară este înlăturată. Nu știu dacă este un avantaj sau dimpotrivă, că un soldat astfel îmbrăcat în pânză albă nu poate să arate cărei divizii aparține. Singurul indiciu este pe numărul înscris pe banderola aurie sau argintie a ofițerilor, pe care o transferă de la tunicile din stofă la bluzele din pânză. Cum vremea călduroasă s-a instalat, marșul

[122] Piațetă cu grădini, districtul Mayfair, Londra.
[123] Parc în Londra, Anglia.
[124] *Jilava*, com., jud. Ilfov.
[125] *Argis River*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

soldaților ruși s-a făcut cel mai adesea dimineața devreme sau seara târziu, iar uneori, într-adevăr, în adâncul nopții. Bucureștenii sunt obișnuiți să iasă călare după-amiaza pentru a vedea un regiment sau o brigadă sub o pânză în lumina pitorească care se întrevede dincolo de marele castel neterminat. S-au făcut grupuri matinale pentru a merge să viziteze tabăra, raportată de vizitatorul din ziua precedentă ca fiind extrem de colorată. Dar excursioniștii au fost dezamăgiți de spectacolul pentru care s-au trezit. Nu mai rămăsese nimic în frunzișul luminat decât cenușă mocnind, câteva cârpe și oase și un miros îngrozitor. Acești oameni din divizia a 32-a au făcut un marș bun cât timp a fost dimineață, dar s-au oprit să mănânce și să doarmă la prânz pe malul Argeșului, iar acum în răcoarea începutului de seară reîncepeau să tropăie pentru câteva mile în plus. Soarele era încă destul de arzător, iar ei erau destul de încărcați, dar au înaintat cu pas energic, mare și ferm în care nu se vedea nici un semn de durere. Infanteriștii ruși, de-a lungul marșului lor din Rusia și prin România, au ajuns într-o stare foarte bună. La început oameni hotărâți, puternici, bine făcuți, au scăpat de orice gram de excedent de grăsime, iar acum sunt tari ca unghiile și bronzați ca boabele de cafea. Mersul complet împovărați cu o medie de patru mile pe oră nu le permite să facă lase prea mult loc pentru energie; le trebuie strengării când merg încet, iar popasul este întotdeauna un dans. Cântă la fel de tare pe cât mărșăluiesc, dansează pe cât țipă în discuții, se relaxează în clovnerii pe cât, fără îndoială, se luptă. Fizic, sunt un popor plin de sine, cuprins de // o mare energie care nu este nici intermitentă nici p. 160
efemeră, ci, în plus, spre deosebire de alte rase puternice, dăruit cu o răbdare obișnuită, blândețe a temperamentului și reținere, iar politețea lor este ca o datorie.

În fața acestor infanteriști am depășit mai multe baterii de artilerie de câmp aparținând aceleiași divizii. În rândul artileriei rusești există o dorință de a termina războiul, fapt care probabil nu se intersectează deloc cu eficiența sa practică. Urmele sunt foarte lungi astfel încât intervalul pare uriaș între cele două părți ale echipei, iar când nu se întâlnește vreo scobitură, se văd cum au fost târâți parii. Există un aranjament împovărător și greoi de gratii mișcătoare, iar atașamentele la harnașament sunt stângace. Dar caii sunt buni, într-o stare dură, rezistentă, iar bărbații par suficient de deștepți. Pe fiecare tun și vagon este o grămadă de fân, porția de seară pentru echipe. Vagoanele cu muniție sunt vehicule pe două roți, trase de trei cai, iar pe fiecare este un snop de crengi strânse puternic pentru a fi folosite, fără îndoială, ca improvizație de fascine pentru a umple o brazdă sau a repara un pod. La Călugăreni[126], pe malurile unui mic râu aflat la opt mile sud de Argeș, am găsit deja o tabără mare a aceleiași divizii și un subofițer și doi oameni din fiecare companie a detașamentului care se afla în marș, trimiși înainte să ocupe terenul pentru camparea pe timp de noapte. Aceștia erau deja pe poziție, așteptând precum micii cavaleri la capătul baionetelor lor. În această tabără nu a fost ridicat nici un cort; așa de plăcută era vremea încât oamenii au preferat să stea sub stelele frumoase. Până au ieșit stelele au gătit, s-au spălat, și-au cârpit hainele, și-au împărțit porțiile. Contrar opiniei generale, soldatul rus este un animal curat. Intră în apă ca o rață. Decât să nu se spele mai bine intră în apa neademenitoare. La băile

[126] *Kalugareni*, com., jud. Giurgiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

din Galați era mereu o coadă mare de ruși obișnuiți care așteptau răbdători să le vină rândul pentru a scăpa de noroiul marșului și al bivuacului. Noaptea trecută, în acest mic râu, sute de oameni se bălăceau printre buruieni și broaște. Cazaci goi înotau pe caii lor mici, intrând sub ei, trăgându-i de coadă, așezându-se cu fața înapoi pe spatele lor și trecând printr-o serie de caraghioslâcuri care le dovedeau experiența acvatică. Alți cazaci veneau dinspre câmpurile de iarbă, cu căluții încărcați de iarba secerată. În liniște, cazacii își hrăneau caii. Acum acest lucru nu mai este posibil și își obțin proviziile de la furnizori; dar și cel mai prost fân este
p. 161 suficient de bun pentru caii cazacilor, care // nu sunt proprietatea statului; flăcăii răbdători suplimentează rațiile proprietății lor cu patru picioare tăind iarba de pe câmpuri și de pe șanțuri.

Ar fi trebuit să fim mai înțelepți și să fi mers la Giurgiu peste noapte, dar drumul nostru o ia la vest de oraș, și eram ostili ideii de a merge în afara lui din cauza încartiruirii de noapte. Lângă Frățești am găsit o casă mică pe marginea drumului, în grădina căreia ne-am așezat trăsura și caii, găsindu-ne loc de dormit în două dintre camere. Înainte de venirea nopții, ne-am fi dorit din toată inima să fi făcut tabăra în grădină, pentru că țânțarii ne-au făcut temporar viața imposibilă. Am avut și alți vizitatori nocturni sub forma ofițerilor unui batalion din divizia a 32-a, aflați în marș spre Giurgiu. Batalionul a poposit timp de o oră pe un câmp în apropiere de noi, iar ofițerii s-au îmbulzit în căsuță pentru o scurtă odihnă. Nici unul nu putea vorbi vreo altă limbă decât rusa, așa încât conversația noastră a fost redusă, dar am putut să le dăm ceai și drept urmare au avut loc strângeri de mână entuziaste. În afara căsuței, m-a abordat un soldat în limba germană; dorea să știe cine erau mai puternici dintre ruși și turci. Toți, sau aproape toți soldații din armata rusă vorbesc germana; el era un evreu polonez, și ca toți evreii polonezi cu care am stat de vorbă, nu era încântat deloc de perspectiva de a lupta, și cu atât mai puțin de a lupta împotriva turcilor. Cred că rușii ar fi procedat mai bine dacă ar fi renunțat să-i primească pe evrei în rândurile lor. Au fost destule necazuri cu ei în România,
p. 164 din două motive: predilecția de a pleca și dependența de furt; nu au nici o aplecare spre luptă și vor fugi de îndată ce vor avea ocazia. Ofițerii au plecat însoțiți de un cor de despărțiri, și-au ridicat batalionul cu câteva cuvinte zgomotoase de comandă, tăcând pași mari în *lumina albă a lunii, tăcerea nopții fiind spartă* de ariile cântecului de marș. [...]

Alexandria viermuiește cu trupe de toate felurile. Străzile sale răsună de clinchetul săbiilor și de tropăitul oamenilor înarmați. Aici este personalul împăratului; aici este mulțimea personalului marelui duce, comandantul-șef; aici sunt marii duci, excelențele și personalul a jumătate din generali. Fiecare casă este încartiruită până la ușă – aproape că îmi venea să spun că până la poarta grădinii. Cazacii se îndoapă în magazine și mormăie bine dispuși despre prostul schimb al rublelor lor din hârtie. Vagoanele trenurilor sunt pline de un inci cu praf care vine continuu dinspre străzile late și se îndreaptă spre sud și sud-vest. Nu este nicio posibilitate de a obține un loc în tren – și trebuie să adaug și cea mai rea parte –
p. 165 nici la restaurant, iar cât despre o gloabă de trăsură, care implică // trei persoane nici atât. Dar, cu toate acestea, ordinea și un sistem de lucru predomină. Este un freamăt mare, dar nu este freamătul convulsiv al confuziei; mașina uriașă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

funcţionează cu o fineţe minunată şi, trebuie să adaug, cu o linişte şi discreţie la fel de minunate. În această dimineaţă, la ora opt, divizia 35, formată din jumătate din corpul 13, şi-a început marşul prin Alexandria. Chiar şi cel mai mare critic nu ar putea să nu fie impresionat de condiţiile şi înfăţişarea oamenilor şi a echipamentului lor. Ghetele unora sunt foarte purtate şi uneori rupte, dar o a doua pereche atârnă de spatele raniţei. Formaţiile cântau la instrumente, oamenii din gură, iar camarazii mărşăluiau cu un avânt şi o fudulie care erau elocvente pentru o putere conştientă şi încrederea de sine. Divizia, care şi-a continuat marşul din câte se pare pe un singur drum, a luat-o în direcţia sud-vest, părăsind Alexandria şi urmând drumul care duce la Zimnicea[127]. Dar asta nu înseamnă neapărat că Zimnicea este obiectivul său. [...]

Brăila, 22 iunie

Ruşii au început în sfârşit să treacă Dunărea. Contrar aşteptărilor, marea mişcare a început la Galaţi. Toată lumea presupunea că va fi undeva între Giurgiu şi Turnu Măgurele. Că turcii aveau aceeaşi părere este demonstrat de faptul că şi-au concentrat aproape întreaga armată între Ruse şi Nicopole, linia lor fiind mai slabă spre Silistra, în timp ce Dobrogea era aproape lipsită de // trupe. Modul de trecere p. 166
era la fel de neaşteptat şi nemaiîntâlnit atât pentru turci cât şi pentru spectatori. În ultimele patru zile, pe această parte a fluviului ruşii au început să construiască plini de hărnicie un pod aproape de Brăila, chiar mai jos de confluenţa dintre vechile şi noile canale ale Dunării. Această muncă a fost făcută în văzul forţelor turceşti de la Măcin şi de pe culmile îndepărtate; cu toate astea, ruşilor li s-a permis să construiască podul în linişte şi pace. A fost terminat ieri noapte, cu excepţia unui spaţiu îngust lăsat liber pentru trecerea bărcilor. Dunărea este încă destul de ridicată aici. O mare parte din vale este încă sub ape, care, totuşi, scad rapid. Podul a fost construit de pe ambele laturi ale fluviului în acelaşi timp, căci turcii le-au permis ruşilor să treacă şi să înceapă podul de pe malul turcesc în acelaşi timp în care a fost demarat de pe cel românesc. O mare parte a fost construit pe suporţi şi doar adevăratul canal, în care apa este învolburată şi adâncă, are poate un spaţiu de o mie de yarzi adâncime, pe care pontoanele le-au utilizat. Pontoanele au fost lansate la apă spre locurile lor, ancorate de suporturile construite pe ambele maluri în acelaşi timp. Munca la suport continuă de-a lungul vechiului canal spre Măcin pe drumul către acesta din urmă.

O privire asupra hărţii va arăta că două canale ale Dunării, mergând aproape paralel unul cu altul, de la Hârşova, unde se separă prima oară, spre Brăila, unde se unesc, vechiul canal făcând o întoarcere bruscă spre stânga, mai jos de Măcin şi formând un unghi drept. De-a lungul acestui mal nordic sau drept al fluviului merge drumul de la Măcin la Brăila, şi de-a lungul acestui drum, încă scufundat, avansează ruşii prin construirea de suporţi. Nu pot spune cât de adâncă este apa aici, dar în mod clar ruşii vor face un pod de-a lungul acestui drum până când vor întâlni o rezistenţă serioasă din partea turcilor. Până acum nu au dat de nicio

[127] Simnitza, oraş, jud. Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

rezistență, și cât de departe vor fi lăsați să meargă fără opunere din partea turcilor, este imposibil de spus; dar adevărul este că aseară se așteptau ca toți să fie gata pentru trecere. Asta pare să indice că rușii își doresc să o ia prin apă care, atunci când ajung la capătul podului, nu poate fi mai adâncă de câțiva inci. Împăratul și personalul său, și marele duce Nicolae și personalul său, urmau să vină aici noaptea trecută, iar trecerea urma să înceapă în această dimineață, în zorii zilei; dar, datorită știrilor de ieri de la Ploiești[128], plecarea atât a împăratului cât și a Marelui Duce a fost amânată pentru azi și s-a înțeles că, de asemenea, trecerea fluviului a fost și ea amânată
p. 167 pentru că un mare număr de forțe turcești au fost // descoperite pregătite pentru ambuscadă nu departe de capătul podului, unde îi așteptau liniștiți pe ruși să înainteze.

Indiferent însă de situație, generalul Zimmerman, care este comandantul operațiunilor de aici, a dispărut dintr-o dată din Brăila pe timpul nopții, iar în această dimineață, puțin după zorii zilei, locuitorii orașului au fost treziți de sunetul artileriei și focul muschetelor de pe celălalt țărm al fluviului, ceea ce arăta că Dunărea trebuie să fi fost trecută, iar o luptă avea loc acolo. De ceva vreme, turcii au ocupat linia de pe înălțimile unde avea loc bătălia. Generalul Zimmerman a plecat la Galați și a trecut Dunărea cu două regimente de infanterie și un număr proporțional de artileriști și infanteriști, într-un număr de bărci trase de corvete. Distanța traversată în bărci pare să fie de peste trei mile. Nu este un lucru de neglijat că a reușit și că a coborât în fața trupelor turcești. Imediat după aceea, a atacat ridicătura de la Carpina[129] și Văcăreni[130], iar bătălia s-a purtat pe aceste înălțimi din zorii zilei până acum, la ora două, când se pare că rușii au avansat până la Jijila[131], la cinci mile de Măcin.

Evident, obiectivul este să se apropie cât mai mult de Măcin pentru a prelua pozițiile turcești și a proteja podul cel mare și drumul parțial inundat pe care armata rusă va face curând trecerea. Cu siguranță, se vor fortifica aproape de Jijila, se vor menține pe acest capăt de pod și proteja trecerea armatei principale care, desigur, le va veni curând în ajutor. Ca de obicei, probabil că turcii au fost luați prin surprindere și, deși s-a tras mult cu artileria și muschetele, nu par să întreprindă o prea mare rezistență pe aceste ridicături, fapt care poate foarte bine să fie explicat dacă ne aducem aminte cum au avansat douăsprezece mile de dimineață până la ora două, trecând un fluviu lat, luptând între timp, luând pozițiile turcești și ocupând înălțimile. Vederea de pe această parte a fluviului a fost minunată. Locuitorii s-au adunat de la o oră matinală pe malul fluviului pentru a vedea progresul conflictului. Este o zi frumoasă și însorită. Nimic nu poate fi mai frumos decât peisajul văzut de pe bateriile ruseți mai jos de Brăila.

Sub noi se află un număr de vase și bărci înalte, printre care și mai multe canoniere ruseți, iar dincolo se află valea joasă a Dunării, pe jumătate inundată, cu
p. 168 insule de // copaci arbuști care se ridică din apă. Apoi, casele și minaretele de la Măcin se văd clar și, în spatele lor, se ridică înălțimile ocupate de trupele turcești,

---

[128] *Ployesti*

[129] *Garbina*, azi înglobată în com. Văcăreni, jud. Tulcea.

[130] *Vakareni*, sat, com., jud. Tulcea.

[131] *Zizila*, sat, com., jud. Tulcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

iar ici şi colo se întrevăd câteva corturi. Deodată, la dreapta <comunei> Jijila se văd ridicându-se nori albi dinspre deal, purtaţi de adiere, amestecaţi ici şi colo cu norul de praf care marchează mişcările rapide ale artileriei sau ale cavaleriei, în timp ce puternicul bombardament al tunurilor şi focul ascuţit al muschetelor vin spre noi, îmblânzit de distanţă, pe încă un aer de vară. Chiar şi cu ochelarii noştri, nu am putut distinge infanteria, în timp ce cavaleria şi artileria erau mai uşor de văzut şi puteam urmări doar înaintarea ruşilor prin fumul care se ridica şi care marca linia avansării.

Momentan, bătălia pare să se fi terminat. Tocmai am reperat ceea ce pare a fi două sau trei baterii ale artileriei, şi poate două regimente de cavalerie, avântându-se rapid în jos, spre înălţimile de Jijila spre Măcin, ridicând nori mari de praf. Presupun că fac parte din forţele turceşti care se retrag din ultimul loc. Nu avem nicio informaţie despre bătălie. Generalul Zimmerman nu s-a întors încă, iar şeful personalului său aflat aici, care îl aşteaptă, nu ştie nimic despre mişcările sale, decât ceea ce vede pe teren. Sper să vă pot da mai multe detalii de îndată ce generalul ajunge.

10 p.m.

Nu am putut să estimez numărul celor ucişi şi răniţi fie de partea rusească fie de cea turcească, dar circulă rapoarte care spun că pierderile ruseşti sunt mari. Un doctor rus care a trecut cu primul detaşament de opt sute oameni mă informează că nu crede că din acest număr nu au rămas douăzeci de oameni care să nu au fost fie ucişi fie răniţi. Turcii nu par să fi fost deloc surprinşi şi au întreprins o rezistenţă disperată. Au fost văzuţi înainte ca trupele să treacă spre locul unde şi-ar pune tunurile de munte cărate de cai şi par să fi fost conştienţi de mişcarea rusească aproape din momentul în care a început. În această seară, refugiaţii care vin dinspre cealaltă parte a fluviului spun că turcii au abandonat Măcinul şi se retrag pe înălţimile de deasupra lui, iar că cerchezii şi başbuzucii au prădat locul. Acum, când scriu, trupele mărşăluiesc pe străzi, îndreptându-se în mod clar către pod, pentru a se pregăti pentru trecerea din zori. // p. 169

Brăila, 24 iunie

În sfârşit, mult-aşteptata mişcare pe Dunăre a început. Marea barieră în faţa înaintării ruseşti – prima linie de apărare turcească – a fost, în sfârşit trecută, iar campania a început. Deşi fluviul a curs încet şi este cu doar câţiva inci mai scăzut decât era acum o lună, a devenit evident în ultimele opt sau zece zile că ruşii nu vor mai accepta şi că înaintarea se va declanşa. În ciuda discreţiei cu care personalul rusesc a încercat să înconjoare mişcările sale, nu era nicio noutate pentru nimeni aici că se va face în curând trecerea şi mulţi oameni, inclusiv turci, par să fi ştiut locul exact, sau locurile, unde va avea loc trecerea. Pretenţia unui secret la statul major rusesc este cel puţin amuzantă. Nimeni din personal nu i-ar spune un singur cuvânt despre manevrele avute în vedere şi deşi un ofiţer foarte deştept, colonelul Hasenkampf[132], a fost detaşat la serviciul de presă pentru a oferi informaţii

[132] Mihail Hasenkampf, secretarul marelui duce Nicolae.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

jurnaliştilor, informaţiile obţinute de la el în cursul ultimei luni pot fi scrise de un caligraf cu unghia degetului. Asta conta puţin pentru un ziarist pentru că era suficient să mergi în stradă şi să-l întrebi pe primul om pe care-l întâlneşti asupra a ceea doreai să afli şi despre mişcările armatei ruse, pentru a fi cu totul mulţumit. Întreg poporul român ştie şi raportează mişcările trupelor cu cea mai mare exactitate, iar precauţia colonelului Hasenkampf în această privinţă a avut puţine urmări. Apoi, cum corespondenţilor nu le era permis să telegrafieze nimic din ceea ce ştiau, conta şi mai puţin dacă ştiau ceva sau nu; dar gradul de tăinuire, precauţie, mister şi obscuritate în care era învăluit tot ce privea armata, era foarte impresionant. Toată lumea şuşotea şi făcea cu ochiul la toţi ceilalţi, ţineau conversaţii murmurătoare în colţuri retrase, dând ocheade misterioase de ştiri noi şi cu un aer de cunoaştere a unor fapte extraordinare care, fără îndoială, erau clarificatoare. Dar, iată, secretele noastre sunt, mă tem, secrete de scenă, şi doar actorii sunt cei care sunt nevoiţi să ascundă informaţia misterioasă pe care o deţin a
p. 170 lucrurilor ascunse ce sunt ştiute de toată lumea, şi mai ales de turci. <...> //

Este dificil pentru un muritor de rând să înţeleagă de ce această pretenţie de tăinuire mai trebuie păstrată de statul major rus. Este o iritare grozavă pentru corespondenţi să nu li se permită să telegrafieze ceva, chiar şi cel mai neînsemnat lucru referitor la armată şi cu siguranţă nu face nici cea mai mică diferenţă pentru turci care au printre români mii şi mii de spioni conştienţi şi inconştienţi. Documentele româneşti pot spune orice despre manevrele armatei, iar un spion turc poate să-şi trimită informaţia la graniţa austriacă, iar acolo fără nicio opreliştе telegrafiată cu o întârziere de o zi, fără a ţine cont de acele telegrame private care par legate de afaceri, vreme, politică şi alte subiecte, dar care nu sunt altceva decât mesaje cifrate. Adevărul este că atâta timp cât armata rusă rămâne în România şi până a trecut Dunărea este imposibil să păstrezi manevrele secrete şi dacă generalul Nepokoiciţki crede că turcii pot fi înşelaţi în privinţa planurilor şi intenţiilor sale atunci însuşi generalul va fi suferi o amarnică decepţie. Mi s-a spus acum câteva zile, sub pavăza unui secret mare şi teribil, că împăratul va merge la Brăila pentru a fi prezent la trecerea fluviului şi, de asemenea, că statul major va fi mutat la Alexandria; dar, în următoarele douăzeci şi patru de ore după ce am primit această grozavă informaţie am întâlnit cel puţin două sute de persoane, şi printre ei cei mai mari duşmani ai Rusiei, care erau destul de la curent cu toate detaliile. Partea amuzantă este că, neîmpărtind nicio informaţie corespondenţilor, colonelul Hasenkampf poate să lucreze şi să trăiască sub impresia că îi împiedică pe corespondenţi să obţină date. Desigur, colonelul Hasenkampf este un militar competent, dar mă tem că nu este suficient de profund şi de diplomat încât să trateze cu ziariştii de azi, care nu sunt deloc persoanele inocente, demne de încredere pe care ruşii îi cred. În ultimele zece zile ruşii au construit un pod la Brăila în faţa turcilor, care au privit operaţiunea cu calmul şi detaşarea pentru care sunt atât de admiraţi şi lăudaţi, fără să tragă niciun foc. De teama de a nu-l alerta pe duşman, li s-a cerut corespondenţilor să nu amintească faptul că podul este în curs de construire şi, din câte ştiu, toţi şi-au ţinut cuvântul până în ultimul moment, deşi nu ar fi făcut altceva decât să-i informeze pe europeni de un lucru pe care turcii îl

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

vedeau cu // ochii lor. Cu toate acestea, turcii erau orbi, adormiți sau treji, nu p. 171
contează; trecerea fluviului s-a făcut în modul cel mai reușit și extraordinar, iar prima mare dificultate cu care rușii s-au confruntat a fost virtual respinsă, întrucât trecerea fluviului realizată aici, este de o mai mare importanță decât se presupune.

Când am ajuns la Brăila vineri dimineață am descoperit că manevrele au început deja. La ora cinci dimineața locuitorii erau deja alertați, adunați în grupuri pe țărmul fluviului pentru a privi lupta de pe cealaltă parte a văii, care putea fi urmărită clar după fum și focuri. Când am ajuns la locul respectiv, scena era una dintre cele mai interesante și animate. La Brăila, țărmul stâng al Dunării este de 30 sau 40 picioare[133] înălțime. Mai jos de noi, fluviul strălucește în soare, acoperit aici cu bărci, vase și șlepuri, care nu au putut să scape în timpul de grație acordat lor după declarația de război și pe care rușii le-au reținut și folosit în operațiuni militare. Mai jos era podul, care se afla deasupra apei, se întindea departe peste apa ce se rostogolea repede și se pierdea aparent printre mlaștini și stuf pe cealaltă parte; dincolo erau mlaștini, copaci, arbuști, iarbă înaltă, buruieni fluturânde și papura care putea fi văzută, peste tot licărirea apei arăta că întreaga vale este încă inundată; încă și mai departe, la aproape zece mile depărtare, era orașul Măcin, aflat la râpa muntelui, cu o aglomerare confuză de case și două minarete albe și înalte, ridicându-se printre ele și conturându-se clar împotriva munților mici din spate. Mai jos pe fluviu, apa crescând mai lată și mai adâncă, se întindea peste întreaga vale până când părea să ia proporțiile unui lac și unde, la o distanță și mai mare, se află Galațiul, șters și puțin vizibil în ceața luminoasă, părând un oraș al mirajului într-un ocean al mirajului. La distanță de munții care coboară dinspre Măcin în direcția Galaților, rotocoale și linii lungi de fum se ridică de pe partea muntoasă, purtați spre norii lânoși. Sunetul puternic, plictisitor al bubuitului de tun, vuietul îndepărtat al artileriei și ciocnirea continuă și hârâitoare de armate mici ne erau aduse de aerul calm și senin. Acolo se purta lupta; rușii erau deja de cealaltă parte, și îi atacau // pe turci pe acele înălțimi, iar liniile lungi și rotocoalele de fum p. 172
alb marcau înaintarea conflictului.

O bătălie dusă în aceste condiții – o armată avansând și obținând în mod succesiv poziții, alta în retragere, dar apărând terenul – este o afacere de durată. Încet, cele două linii de fum au avansat de-a lungul distanței care marca dealurile spre Măcin, una urmărind-o pe cealaltă și marcând parcursul bătăliei. Încet, rușii i-au determinat pe ruși să dea înapoi, urmărindu-i după fiecare piatră, punct, vârf, de la deal spre vale și de la vale spre deal, pe terenul neregulat și accidentat; iar focul muschetelor a continuat din zori până la ora două după amiaza, până când au ajuns la ridicăturile de la Jijila, unde rușii au poposit, mulțumiți de ziua lor de muncă și de terenul câștigat. Vuietul tunului de dimineață a fost prima intimidare pe care locuitorii Brăilei au resimțit-o și care i-a anunțat că rușii erau deja peste fluviu, iar că modul ca și locul de trecere era, în același timp, neașteptat și surprinzător. Toată lumea a fost amăgită de construirea podului despre care am vorbit. Acest pod se construia de aproape zece zile. Aproape că se terminase joi seara și toată lumea a presupus că trecerea va avea loc pe pod, iar ideea ca armata

[133] Veche unitate de măsură egală cu 32 cm și 4 mm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

să utilizeze bărci nu trecuse nimănui prin minte decât generalului. Nu știu dacă s-a dorit vreodată ca trecerea să aibă loc pe acest pod. Nu cred să fi fost cazul, decât dacă intenția rușilor era să aștepte câteva zile sau săptămâni pentru ca apa să scadă, pentru că drumul de la Măcin încă este scufundat și ar fi fost greu de trecut în fața unei rezistențe hotărâte; de fapt, drumul este într-atât de cuprins de ape în unele locuri încât nici măcar un cal nu poate să treacă fără să înoate. Toate aceste locuri ar fi trebuit să aibă poduri, în timp ce picioarele de pod ar fi trebuit făcute aproape de-a lungul întregului drum, o distanță de aproape opt sau nouă mile. Astfel, pare credibil ca, pe de o parte, podul să fi fost construit pentru a atrage atenția turcilor în această parte, iar pe de alta, pentru a putea ușura transportul după ce trecerea a avut loc. Dacă s-a început pentru a fi gata în momentul în care apele ar fi scăzut suficient de mult pentru a permite trecerea trupelor peste drum, de cealaltă parte, această speranță a fost abandonată când s-a văzut că apa scădea așa de greu încât ar
p. 173 trebui // să treacă săptămâni pentru ca drumul să fie practicabil, și un alt plan a fost adoptat. A devenit necesară trecerea cu ajutorul bărcilor și poate și în speranța ca atenția turcilor să fie atrasă de pod, s-a făcut o încercare la Galați unde, deși trebuia traversată o distanță mare, apa era mai adâncă, navigabilă și mai puțin întreruptă de buruieni și papură. După ce a adunat la Galați un mare număr de bărci, de toate felurile, formele și mărimile, generalul Zimmerman a părăsit pe neașteptate Brăila, unde își avea până atunci statul major, și s-a dus la Galați. Avea un număr suficient de bărci pentru a cuprinde 1 800 oameni la un loc și în zorii zilei de vineri acel număr de trupe a fost îmbarcat și au pornit către periculoasa aventură. În bărci, distanța de parcurs era de trei mile și când s-a ajuns, în sfârșit, la pământ, acesta nu era deloc unul ferm, căci terenul de la capătul apei are o bucată de mlaștină, acoperită cu buruieni și papură, cu apă peste tot, prea puțin adâncă pentru bărci, dar suficientă pentru ca înaintarea pe jos să devină dificilă. S-a sperat că bărcile vor reuși să treacă de două sau trei ori înainte ca turcii să sesizeze, dar se pare că ultimii au primit informația corectă a manevrei proiectate și când prima încărcătură de ruși pe barcă a ajuns, a fost întâmpinată călduros.

Deși am dat deja o descriere a pozițiilor prin telegraf, transmiterea este nesigură și supusă multor erori așa încât mai bine le descriu din nou, cu riscul de a repeta câteva părți din telegrama mea. O privire asupra hărții va arăta că Dunărea curge în două brațe separate de la Hârșova spre Brăila. Vechiul braț, cel de la dreapta, face o întoarcere bruscă chiar în fața Brăilei, la Măcin, și curge în unghiuri drepte cu vechiul curs până când se alătură din nou curentului principal, trei sau patru sute de yarzi mai jos de Brăila. Podul a fost construit chiar mai jos de punctul în care cele două cursuri de apă se unesc; drumul de la Măcin curgând de-a lungul malurilor mai joase ale vechiului braț atinge fluviul în acest punct și, de fapt, podul a fost construit chiar unde trecerea se realizează cu feribotul. Aici, întreaga vale a Dunării, ca și acest drum, este încă în mare parte sub apă. În spatele Măcinului, presupunând că spectatorul se află la Brăila, se vor vedea vârfurile munților mai puțin înalți sau ale dealurilor care se întind de la Măcin înspre Galați, iar în partea opusă acestuia scad către un punct îngust sau un promontoriu, care, ieșind din apă,
p. 174 pare // să fie mai înalt decât este. Chiar în partea opusă acestui punct au coborât și rușii, iar turcii s-au așezat aici pe această ridicătură strâmtă de dealuri, în chiar fața

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

locului pe care ruşii l-au ales, iar de îndată ce aceştia au intrat în vizorul lor au început un foc bine direcţionat. Totuşi, aveau doar două piese de artilerie, iar ruşii erau suficient de bine protejaţi de bastioanele groase din scândură pe care le-au construit pe partea cu bărcile şi doar când au început să debarce şi pornească prin apa ce ajungea până la genunchi, s-a declanşat focul. Atunci lupta a devenit una îndârjită şi disperată. Primii 1 800 de ruşi care au ajuns au fost obligaţi să ţină piept unui mare număr de turci până la sosirea unui al doilea lot de vase, lucru pe care l-au făcut adăpostindu-se oriunde au putut, avansând puţin câte puţin până la înălţimi, ascunzându-se după pietre şi profitând de fiecare avantaj pe care îl aveau. Este greu de deslușit de ce trupele mai puţin numeroase ale ruşilor nu au fost copleşite şi împinse înapoi spre apă de numărul mare de turci, dar adevărul este că au reuşit să facă faţă până când au fost întăriţi de venirea bărcilor. De amintit că distanţa ce trebuie traversată este de vreo trei mile şi că singura cale de mişcare era trecerea prin apa adâncă, folosind stâlpi pentru a împinge bărcile acolo unde apa era scăzută, după cum era cazul pe mare parte din distanţă, curajul şi tenacitatea ruşilor fiind mult apreciată.

Se pare că cea mai grea parte a luptei şi cea mai mare pierdere a ruşilor s-a petrecut acum, iar poziţia lor trebuie să fi fost una critică şi solicitantă, căci nu aveau nicio posibilitate de retragere; trebuiau fie să lupte fie să se predea. Se pare că turcii i-au atacat cu baioneta, iar lupta a devenit una om la om şi extrem de strânsă, deşi numărul mic angrenat de fiecare parte explică pierderea mică suferită de ruşi. Mai mulţi ruşi au fost ucişi şi răniţi de baionetele celor două sau trei sute de cavalerişti turci care îi atacaseră sau încercaseră să-i atace, unii dintre răniţi având tăieturi de sabie, pentru a arăta cât de apropiat a fost contactul cu călăreţii turci. Se pare că aceştia din urmă au fost cerchezi, iar ruşii spun că au luptat precum tigrii. Ei au reuşit să izoleze şi să înconjoare un detaşament înaintat, de vreo cincisprezece sau douăzeci de ruşi, şi i-au tăiat până la ultimul om, dar în ciuda focului care cădea asupra lor şi care le-a cauzat pierderi mari, au coborât // de pe p. 175
cai pentru a-i mutila pe morţi, tăindu-le nasul şi urechile şi ciopârţind corpurile în cât mai multe bucăţi cu putinţă. În concluzie, ruşii spun că turcii au dat dovadă de cel mai mare curaj şi fermitate, dar faptul că un număr mai mic de ruşi a reuşit să debarce şi să-şi menţină terenul în faţa unui număr de două mai mare de turci nu pare să confirme această afirmaţie. În orice caz, de îndată ce bărcile au venit cu al doilea lot, bătălia a luat o altă turnură, iar turcii care înainte erau în atac au fost curând nevoiţi să intre în defensivă. Împreună, două regimente de aproape 6 000 ruşi au trecut de dimineaţă cu patru piese de artilerie, iar curând turcii au început să facă loc. Totuşi, artileria rusă s-a dovedit inutilă din cauza terenului, care era într-atât de mlăştinos încât era imposibil să aduci tunul şi să-l pui în funcţiune. De îndată ce cele două regimente au debarcat au început să-i împingă pe turci cu toată puterea şi, urcând pe înălţimi de ambele părţi, au reuşit să ajungă sus. Turcii nu au reuşit să ajungă decât până la următorul deal şi, din nou, au făcut o oprire, după care au fost din nou urmăriţi de ruşi până când, după ce i-au înlăturat de pe toate dealurile, au câştigat înălţimile de la Jijila, unde bătălia a încetat, iar ruşii au pierdut 200 oameni atât ucişi cât şi răniţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Se pare că turcii au avut doar 3 000 oameni aici, cu jumătate din bateria artileriei, şi vreo 300 cavalerişti. Vineri, ruşii nu au avansat mai departe de Jijila, dar curând a devenit evident că de îndată ce vor dori să avanseze către Măcin vor întâmpina puţină rezistenţă sau chiar deloc. Pe la ora trei am sesizat că artileria şi cavaleria turcească s-a retras din ultima poziţie, opusă celei de pe înălţimile de la Jijila, în jos spre panta dinspre Măcin, în galop mare, iar după graba cu care mergeau, mă gândesc că nu se vor opri nici la Măcin. Noaptea, oamenii care soseau din acel oraş i-au informat pe ruşi că turcii au abandonat locul, iar pe timpul nopţii cazacii au intrat şi l-au ocupat. Măcin era în mâinile ruşilor, iar trecerea a două corpuri de armată pe aici era asigurată. Nu s-a mai întâmplat nimic demn de semnalat la Brăila. Cafenelele şi restaurantele, muzica din cafenele – pentru că este în fiecare hotel – adunau mulţi oameni, ofiţeri ruşi locuitori ai oraşului, toţi discutând evenimentele zilei într-un mod animat şi glumeţ. Străzile erau pline de
p. 176 oameni, pasul trupelor mărşăluind prin oraş, credem, către pod, pentru a începe // trecerea în zori. Locuitorii Brăilei nu ştiau că drumul de dincolo de pod era destul de puţin practicabil şi pentru cavalerie şi pentru artilerie sau infanterie. Se prefigura o luptă grea în ziua următoare, când ruşii vor începe trecerea, şi toată lumea era în alertă în zori să vadă spectacolul minunat ce li se va înfăţişa. Cu toate acestea, ziua a venit şi nu s-a văzut nicio trupă pe pod. Soarele s-a ridicat pe cer şi a început să ardă; a venit ora zece şi nu era nici urmă de trupe. Apoi sosirea împăratului a atras pentru moment atenţia tuturor în direcţia opusă. A trecut prin Brăila la ora trei dimineaţa, fără să se oprească, a plecat spre Galaţi, a vizitat spitalele de acolo, s-a uitat la poziţii, s-a asigurat că detaşamentul de peste pod era în siguranţă, iar apoi s-a întors în Brăila pentru a vizita poziţiile de acolo. A plecat din nou la ora douăsprezece, iar oamenii au început din nou să se uite la pod şi la fluviu şi la bărci. Nu am putut să-l găsesc pe generalul Zimmerman în ziua precedentă şi nu s-a întors la Brăila până la ora şapte a dimineţii de sâmbătă. Am reuşit să-l prind pe la ora unsprezece şi am fost primit foarte amabil. Mi-a dat imediat permisiunea de a telegrafia orice doresc despre evenimentele din ziua precedentă căci, din cauza prostiei constante a autorităţilor româneşti de la telegraf, nimănui nu i s-a permis să *telegrafieze*, nici măcar pentru a anunţa victoria rusă, doar pentru că au primit un ordin general, ce interzicea transmiterea oricărei informaţii despre mişcarea de trupe. Trebuie să adaug că prostia oficialilor români nu s-a oprit aici. Nu se permite nici trimiterea telegramelor în limba engleză, deşi <trimişii> ziarelor englezeşti folosesc liniile de telegraf de aici mai mult decât oricare alte ziare din lume la un loc. Un corespondent nu numai că este obligat să facă o traducere a telegramei sale, ci să trimită traducerea şi nu originalul. Motivul dat este că nu este nimeni angajat la telegraf care să înţeleagă limba engleză. Ideea de a angaja un om care să înţeleagă limba engleză este, desigur, prea departe de înţelegerea lor.

p. 177 Generalul m-a informat că nu avea timp de pierdut şi că se pregătea să meargă la Măcin, moment în care i-am cerut imediat permisiunea, pentru a prelungi interviul, să-l însoţesc. A râs când mi-a auzit cererea, şi a făcut observaţia că doream asta pentru a vedea mai degrabă Măcinul decât pe el; dar, totuşi, mi-a acordat, permisiunea, şi m-a pus în grija unui ofiţer, căpitanul John Rogouly, din

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

marina imperială rusă care, m-a condus pe malul fluviului, mi-a arătat tot // <ce> p. 178
putea fi văzut şi, printre alţii, mi i-a prezentat pe locotenenţii Şestakov şi Dubasov, cei doi tineri ofiţeri care au aruncat în aer monitorul turcesc cu o torpilă. Am fost norocos în acea zi, căci locotenentul Şestakov m-a invitat să merg cu el la Măcin pentru lansarea de torpile, o invitaţie pe care am fost bucuros să o accept căci doream să văd aceste celebre bărci, să le observ mecanismul şi modul în care sunt gestionate torpilele. [Urmează o descriere a modului cum erau confecţionate torpilele, unde erau amplasate şi cum funcţionau]

Mergând în jurul confluenţei a două curente, punct care arată precum o insulă împădurită şi verde, dar care este complet inundată, am ajuns să ne grăbim veseli către vechiul canal al Dunării dinspre // Măcin. Într-o oră am ajuns la monitorul care fusese scufundat de baterii la Brăila. Artimonul încă se vede la aproape douăzeci de picioare deasupra apei, iar învelişul velei de artimon încă se mai află în poziţia adecvată, ceea ce pare să indice că cel puţin pupa vasului nu a fost făcută bucăţi. Singura parte vizibilă care se mai poate vedea este bastonul de bompres, care este rupt în spate şi iese cu opt sau zece picioare din apă. La o milă depărtare am dat de al doilea monitor care a fost distrus de torpilă, cu artimonul ca şi la celălalt, încă în picioare, şi nicio altă parte a vasului vizibilă. Ne-am precipitat voioşi către epavă şi cred că locotenentul Şestakov găseşte o plăcere sumbră să treacă pe lângă ea de fiecare dată, căci o face de două sau trei ori pe zi şi mi se părea că este o tresărire de exaltare în zvâcnitul motoarelor pe când mica barcă aluneca peste corpul marelui monstru care zăcea zdrobit şi dispărut sub noi.

Generalul Zimmerman a luat cu el trei vase pline cu oameni, fiecare vas având două şlepuri, care se izbeau de fiecare parte. Aceste şlepuri erau protejate de partea opusă vasului prin parapeţi mari din lemn, construiţi până la înălţimea unui om, cu crăpături prin ei, destul de groşi şi puternici pentru a proteja de gloanţe. Dar mă tem că un obuz ar face un mare dezastru printre oamenii de la bord. Pe lângă aceste trei vase şi şase şlepuri, erau şi alte bărci mai mici care porniseră cu câteva ore înainte, şi pe care le-am întâlnit aproape de Măcin. Per total, generalul Zimmerman a luat în expediţia sa vreo 2 000 oameni, cu patru piese de artilerie. Nu s-a luat nicio prevedere când s-a venit în acest loc, căci Măcin era deja plin de trupe ruseşti şi pe când ne apropiam am văzut santinela rusească pe un mic dâmb uitându-se spre oraş şi fluviu, unde cu douăzeci de ore înainte fusese văzut un turc. De îndată ce locuitorii au văzut bărcile venind au format o procesiune şi au venit la mal să ne întâlnească, cu icoane luate din biserici şi alte relicve religioase. Erau conduşi de trei preoţi şi alţi demnitari ai Bisericii în straie ecleziastice, care ne-au întâmpinat cântând un imn. Generalul Zimmerman şi-a scos căciula şi a sărutat crucea mică din lemn ce i s-a întins în timp ce era stropit pe cap cu o cantitate de apă sfântă dintr-un buchet de frunze verzi, care de fapt era aproape îmbibat. Fiecare dintre cei care l-au urmat au fost trataţi cu acelaşi duş copios, iar cum ziua era fierbinte şi eram cu toţii transpiraţi, chinul la care m-am supus cu cât mai multă graţie, nu era sub nicio formă neplăcut. Apoi oamenii ne-au întâmpinat // cu urale p. 179
mari şi au mărşăluit după noi, manifestându-şi cea mai extravagantă bucurie, mai ales băieţii, a căror încântare era pe cât de nemărginită pe atât era de neastâmpărată. Cu toate acestea, în ciuda unui caracter oarecum grotesc, toată această primire a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

învingătorilor de către învinşi, a invadatorilor de către invadaţi, are o adâncă semnificaţie la care turcofilii, dacă sunt vreunii, ar face bine să mediteze. Aceşti oameni, în loc să se uite la ruşi ca la inamici şi cuceritori şi invadatori şi opresori, îi primesc cu încântare şi satisfacţie ca şi cum i-ar elibera dintr-o legătură degradantă şi teribilă, pe care Europa a tolerat-o şi susţinut-o prea mult. Aceiaşi oameni i-ar fi aplaudat pe englezi cu aceeaşi încântare ca pe ruşi, dacă ajutorul englez ar fi venit la timp.

Azi, toţi locuitorii din Măcin sunt creştini; populaţia turcească, aflată atunci în minoritate, a plecat curând după declaraţia de război, luându-şi cu ea toate bunurile. De asemenea, o mare parte din populaţie este formată din ruşi, din secta cunoscută sub numele de Vechii Credincioşi[134], care au emigrat din ţara lor şi s-au aşezat aici, pe malurile Dunării, cu mai bine de o sută de ani în urmă. Încă vorbesc ruseşte şi poartă costumul ţăranului rus. Restul locuitorilor sunt bulgari şi români. Am făcut o plimbare prin orăşel. Are o înfăţişare ciudată, singuratică, părăsită şi degradată, în parte datorată faptului că acele case ocupate înainte de populaţia turcă erau destul de neîngrijite şi că magazinele nu au fost încă deschise după sperietura din ziua precedentă, iar pe de alta şi pentru că un orăşel turcesc are întotdeauna un aspect jalnic, dărăpănat, neglijent. Ne-am uitat prin ferestrele multor case turceşti şi am văzut camerele goale, abandonate care fuseseră înainte locuite şi care arătau şi mai triste şi melancolice datorită gândului care îţi vine inconştient în minte că proprietarii lor nu se vor întoarce niciodată. Ne-am uitat în moschee. Ca de obicei, uşile erau deschise larg, iar podelele presărate cu rogojini murdare, praf şi dezordine, arătau că nu a fost folosită de multe săptămâni; nu a avut loc nicio pângărire din partea soldaţilor ruşi, nicio profanare a altarului, nicio insultă proferată faţă de Allah. Am remarcat asta în mod deosebit; eu, care am văzut atât de multe biserici creştine pângărite şi profanate în Bulgaria. Versurile din Coran erau încă scrise pe bucăţile de tablă sau hârtie şi atârnate în jurul pereţilor ca şi cum i-ar aştepta credincioşii musulmani ai lui Allah să se întoarcă; dar sus în minaret,
p. 180 unde mullah era menit să-i cheme pe bunii mahomedani la rugăciune, stă // o santinelă rusească – emblemă poate a luptei lungi dintre mahomedanism şi creştinism şi de rău augur pentru sfârşitul acesteia.

De la moschee am mers la conac, reşedinţa guvernatorul turc din Măcin[135]. Era o casă destul de mare, cochetă, aspectuoasă, unul din cele mai frumoase konace de oficial turc pe care le-am văzut în Turcia. Dar nu mai era nicio piesă de mobilier; totul fusese luat în graba plecării de turci. Podeaua fiecărei camere era de aproape un picior cuprinsă de documente scrise în turceşte, rupte în bucăţi şi aruncate. Erau arhivele din Măcin, condicile de titluri şi fapte şi probabil de proprietate. Se ştie că turcii îşi ţin arhivele şi registrele pe bucăţi de hârtie care sunt puse în dezordine în saci atârnaţi de cuie pe pereţi, iar aceste hârtii ar fi putut fi scoase aici pe podea şi distruse pentru a pune mâna pe saci. De fapt, întreg locul arată ca şi cum turcii ar fi plecat fără ca ei înşişi să creadă că se vor mai întoarce.

[134] Confuzie a autorului pentru că, de fapt, este vorba de ortodocşi pe rit vechi.
[135] *Kaimakan of Matchin.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Soldaţii ruşi au găsit aici ceva care le-a plăcut foarte mult. Era o cameră pe jumătate plină până la tavan cu tutun învechit şi parţial mucegăit, pe care l-au luat în braţe, precum fânul, cu cea mai mare bucurie şi satisfacţie. Aşa cum este, detaşamentul de aici nu va mai duce, timp de câteva zile, lipsă de tutun. Am cutreierat pe străzi şi, în cele din urmă, am stat pe prispa sau pavilionul unuia dintre locuitorii ruşi, care ne-a dat o cafea turcească excelentă, a păstrat frunze de trandafir, tutun turcesc, pe care l-am rulat şi l-am fumat; ce bucuros am fost să simt încă o dată gustul cafelei turceşti, care în comparaţie cu cea europeană, pare un drog şi un medicament. Apoi, generalul Zimmerman a făcut o inspecţie a trupelor, iar apoi ne-am urcat într-o barcă şi ne-am întors la Brăila. Pe drumul de întoarcere am fost prezentat tânărului ofiţer care a construit podul, căpitanul Klemenka, şi cum el s-a oferit să mă ia şi să mi-l arate, am acceptat invitaţia. Este lucrare măiastră, suficient de puternică pentru a ţine cea mai grea artilerie şi este clar construită pentru a rezista mult timp. Primele 1 600 picioare de pe malul românesc sunt capuri de pod, construite de-a lungul căii ferate care înainte de inundaţie cobora spre vârful fluviului, unde s-a întâlnit cu feribotul. Parte din calea ferată a fost cuprinsă de ape şi chiar şi cea care a rămas este încă sub apă, iar podul este acum cu aproape cinci picioare mai sus decât urma căii ferate de // sub el. Podul p. 181
este făcut din capuri[136] de pod uriaşe pe bănci, foarte puternice şi solide şi puse pe traverse de lemn care stau pe jos. Pe acestea este un drum de platforme care este suficient de lat pentru trecerea unui singur vagon sau tun. La capătul acestui picior de pod se ajunge la podul propriu-zis, care însă nu este construit pe pontoane ci pe plute foarte mari. Lungimea acestei părţi a podului este de 1 750 picioare şi sunt 50 de plute în total. Aceste plute sunt compuse din piese lungi, bine alese din cherestea, buşteni întregi de copaci de la 60 la 80 picioare lungime şi de la 15 la 20 inci în diametru la capăt. Fiecare plută este compusă din opt până la zece piese împreună, legate şi asamblate, ancorate cu funii puternice de care erau legate ancore grele din fier cărora li s-a dat drumul în fluviu. Drumul este pus peste aceasta, ca şi peste capurile de pod. La capătul turcesc ajungem la ceea ce înainte era satul Ghecet, care nu mai există. Probabil era un loc de 25 sau 50 de case, din care nu a mai rămas niciuna. Iniţial a fost dărâmat de bateriile ruseşti pentru a înlătura avanpostul turcesc aflat acolo, dar când căpitanul Klemenka a început să-şi facă podul a considerat necesar să ducă drumul, după putinţa sa, până la celălalt capăt care, în mare parte, era sub apă. Pur şi simplu a folosit dărâmăturile şi molozul acestor case şi pereţii pentru a face un drum care este construit chiar pe fundaţia caselor. Nu ar fi putut să obţină o fundaţie suficient de solidă pe care să zidească. Drept urmare, drumul merge în zigzag de la o casă la alta, cu o bucată de pod aici şi una de postament acolo, prinse în modul cel mai ciudat; dar acest drum nu a fost continuat mai sus peste cel vechi mai mult de o milă şi rămân vreo cinci sau şase mile să fie construite până la venirea trupelor. În ansamblu este o lucrare demnă de toată atenţia, care îi face onoare căpitanului Klemenka. Totuşi, va fi gata în patru sau cinci zile, iar apoi corpul 14, ca şi <corpul> 4, care merge în direcţia

[136] Porţiune de uscat, de obicei mai înaltă şi mai stâncoasă, care înaintează în apă (promontoriu).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Reni, vor trece probabil pe aici. Această trecere este de o mai mare importanță decât s-a crezut inițial. Cum turcii s-au retras la calea ferată de la Constanța, rușii dețin acum, virtual, întreaga Dobroge. Este imposibil de înțeles strategia turcească în privința lăsării Dobrogei aproape în întregime neprotejată. Nu par să aibă, puși laolaltă, mai mult de 8 000 sau 10 000 de oameni aici și fie au fost convinși că rușii nu vor încerca o trecere la acest loc, fie s-au decis să abandoneze complet
p. 182 Dobrogea // și să permită rușilor să treacă fără prea multă rezistență, în speranța că vor fi capabili să-i zdrobească mai târziu, când o forță rusească, avansând din această parte, ar fi ajuns la cadrilaterul periculos dintre Silistra, Ruse, Varna și Șumla. Dacă ar fi fost mai multe trupe aici, trecerea rușilor ar fi fost mai dificilă și deși marele grup al armatei ruse este, cu siguranță, între Giurgiu și Turnu Măgurele, tot mai au două corpuri de armată la Galați, Reni și Brăila, o forță de aproape 70 000 oameni – o armată suficient de mare pentru a face fragile, când vor ajunge acolo, pozițiile turcești de la Ruse. Desigur este imposibil să spui care va fi planul turcilor, dar arată, desigur, ca și cum nu ar avea niciun plan și ca și cum, așa cum se întâmplă cu turcii, totul este lăsat în seama lui Allah. Rămâne de văzut ce sarcină va fi dată corpurilor 14 și 4 – dacă vor mărșălui spre Varna și Șumla, sau dacă vor începe asediul Silistrei. Cum va lua cel puțin trei săptămâni acestor corpuri de armată să mărșăluiască în jos și să întoarcă pozițiile la Ruse, nu pare normal ca armatele ruse dintre Giurgiu și Turnu Măgurele să le aștepte ajutorul. Mai degrabă vor încerca să facă trecerea de îndată și până când aceasta va ajunge, telegraful va înregistra o nouă trecere la Dunăre.

De îndată ce am putut reflecta, ne-am dat seama, oricât de importantă ar fi avansarea generalului Zimmerman, că era greu de crezut că marele duce Nicolae ar conduce corpul principal de armată în Dobrogea și, drept urmare, atenția a fost îndreptată către partea de mijloc a Dunării. Cu două zile înainte de trecere, poziția acestei forțe a fost descrisă în următoarea scrisoare.

Lisa[137]*, Țara Românească, 25 iunie*

Tabăra noastră de la Alexandria era într-o grădină aproape opusă cartierului general al prințului Mirski, generalul care comandă divizia a 9-a a celui de al 8 corp. Cuvântul de ordine din partea Înălțimii Sale, care a fost atât de amabil încât să ne permită domnului Villiers și mie să-l însoțim, era să fim gata de plecare dimineața devreme. Pe când coboram cortul și închideam vagonul, când încă soarele era jos, norii de praf de pe drumul alăturat ne-au dat de știre că un mare cortegiu era în trecere. Și acesta nu era deloc primul nor de praf care s-a ridicat în
p. 183 acea dimineață pe mult umblatul drum. Cu mult // înainte de răsărit uralele de la tabăra diviziei 9, pe malul abrupt și înalt dinaintea orașului, ne-au spus că regimentele cărora li se datorau își începeau lunga zi de marș și, cum fiecare pornea la drum, răspundeau salutului amabil al generalului care îi privea în zorii răcoroși. Mai târziu, coloana lungă a defilat de-a lungul drumului prin oraș, grupurile cântând la instrument și oamenii din voce, cu entuziasmul pe care

[137] *Lissa*, sat, com., județul Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

soldatul rus, oricât de împovărat ar fi, îl aduce în cântecul de marş. În spatele regimentelor sau printre ele au trecut roţile grele ale tunului, după care coloana şi vagoanele trenului telegraf şi alte articole de bagaj împreună cu convoaiele de alimente. Divizia a trecut, cu saci şi bagaje, fără spectacol şi strălucire, dar cu aparenţa unei autentice eficienţe care o făcea gata pentru orice ar trimite soarta – un marş prin Europa sau o luptă înainte de următoarea masă. Însă acest ultim cortegiu avea o anumită splendoare şi pretenţie. În fruntea sa călăreau ofiţerii cărora le străluceau epoleţii, caii nechezau, iar teaca săbiilor sclipea în soare. Apoi venea o escortă a unei cavalerii mixte, cazacii gărzii, în albastru şi auriu; husarii, albastru, maro, roşu şi verde; lăncierii, cu steguleţele de lance de o culoare vie; jandarmii de câmp şi servitorii asiatici cu chipuri ciudate. În spatele escortei venea o lungă cavalcadă de cai frumoşi, bine conduşi, după care furgonetele şi caleştile de mărimi nemaipomenite şi cu compartimente multiple, toate menite să aducă lux în locul unei greutăţi căreia aventura îi dă farmec. Vizitii cu pene de păun; îngrijitori de cai englezi; valeţi, zâmbind încântător din adâncul luxos al blănurilor; bucătari contemplând natura din scaunele unor bucătării mobile – toţi arătând mult mai pretenţios decât echipajul de stat major al unui general de campanie. Era suita unui împărat în marş, dar fără împărat în frunte. Acum că războiul este iminent, suita imperială este puţin lăsată în uitare. Nu ţine de armata de câmp, cum nu ţine nici mai puţin impozanta suită a înălţimii imperiale a comandantului-şef; de fapt, nu pare să aparţină de nimeni în mod special, ci să fie un bun fără proprietar, împovărător şi rătăcit. Ţarul călătoreşte cu un personal modest alături, format din contele Adlerberg[138] şi practic, încă un general sau doi; în ultimele trei zile, suita sa de prinţi şi arhiduci trăieşte sub pânze, într-o pădure pe undeva lângă Alexandria, în afara oricărei cunoaşteri a desfăşurării evenimentelor. Acum erau pe drum să facă o tabără similară // aproape de Dunăre, despre a cărei locaţie nu intra în p. 184
îndatoririle mele să întreb. În cazul acestui război, am ajuns la concluzia că este mai bine să nu pun întrebări. Ce văd încerc să descriu, iar cu descrierea a ceea ce văd consider că treaba mea a fost îndeplinită.

La momentul de faţă, prinţul Mirski a trimis un servitor la grădina noastră să ne spună că micul său tren personal era gata şi că putem merge în spatele vagonului care conţinea echipamentul de campare al înălţimii sale. Un soldat a venit călare până la trăsura noastră şi ne-a spus într-o engleză excelentă că generalul i-a cerut să ne fie escortă. De obicei, soldaţii ruşi nu vorbesc limba engleză; totuşi, acest om, judecând după uniforma sa, nu părea mai mult decât un simplu soldat – un infanterist din regimentul întâi al diviziei a 9-a, urcat pe un mic şi simpatic cal alb. Purta bluza albă de soldat, cu benzile roşii ale regimentului său; o baionetă îi atârna la cingătoare. Pantalonii largi îi erau prinşi în ghetele la fel de largi. „O, da, a fost în Anglia în nenumărate rânduri; numai de plăcere; ştia multe persoane acolo, dar nu era bun la ţinut minte nume; l-a întâlnit pe lordul Carington de mai multe ori".

[138] Nikolai Vladimirovici Adlerberg (1819–1892), conte, diplomat şi om politic rus, guvernator al regiunilor Taganrog, Simferopol şi al Finlandei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Era, cu adevărat, un soldat interesant. Am părăsit trăsura, m-am urcat pe cal şi m-am alăturat lui. Am mers cu toţii până la Piatra[139] [...].

Drumul nostru se îndrepta la început în jos către malul drept al râului Vedea şi am crezut că destinaţia noastră trebuie să fie undeva în spatele Zimnicei. Trebuie înţeles că nu mi se dăduse nicio informaţie despre locul nostru de poposire şi că m-am abţinut să întreb. Tot ce mi s-a spus a fost că marşul va fi lung de optsprezece mile. Dar acum cazacul care ne era ghid, părea rătăcit şi avu loc un popas. Apoi i-am spus că ştiam teritoriul şi că am făcut o excursie la Turnu Măgurele, pe care
p. 185 am descris-o în scrisoarea anterioară. Aşa mi s-a spus că // vom avea destinaţia Piatra. Mai fusesem la Piatra aşa încât am putut să-l înlocuiesc pe ghidul nostru. După ce am lăsat fluviul în urmă, am ajuns la un platou întins, cultivat până la ultimul picior. Recolte bogate de orz fluturau în briza uşoară, deja începând să se îngălbenească pentru a fi strânse. La sud, dincolo de capătul platoului nostru verde, se ridica umbra de un albastru întunecat a unui teren din spatele malului turcesc al marelui fluviu. Tovarăşul meu s-a uitat cu mare interes la el pentru că era prima privelişte a teritoriului în care legiunile ruseşti vor năvăli. Pentru a merge înainte am luat ariergarda diviziei. Era după-amiaza târzie a unei zile de vară toride, iar oamenii mărşăluiau din zori. Am trecut, dar trei oameni au căzut pe marginea drumului şi era clar că destui se luptau să nu cadă şi nimic decât efortul sau ruşinea îi ţinea să nu capituleze. Se târau cu greu cu gâturile uscate, feţele alungite şi buzele arse de soare. Câţiva păreau să fi făcut insolaţie şi nu puteau răspunde la întrebări. Alţii, mai puternici şi mai călîţi, se ţineau mai bine, în timp ce mai mulţi dintre ei purtau pe lângă puştile lor şi pe cele ale camarazilor lor mai slabi. Toate vagoanele erau pline până la refuz de raniţe şi erau şi câţiva oameni în ambulanţe. A fost o repezeală la o fântână aflată la margine de drum şi era ceva aproape teribil în graba înfierbântată cu care oamenii beau. Însă nu era o luptă egoistă pentru apa binevenită – nu, camarazii îşi făceau loc mulţumiţi, iar unii a căror sete nu era încă ostoită, când goarna suna „la o parte", la care se supuneau cu greu, o făceau totuşi fără ezitare.

În cele din urmă, am trecut platoul şi ni s-a deschis la picioare valea cochetă în care se află atât ascuns şi dispersat satul Piatra. Erau tabere pe fiecare râpă cu iarbă şi în fiecare pajişte până în capătul înverzit. Când am fost ultima oară la Piatra, doi dragoni hoinăreau fără nicio grijă pe uliţa mare, iar o ţărancă spăla rufărie la fântâna cu apă limpede din centrul acestui mic loc. Acum lângă fântână era o grămadă de soldaţi înseţaţi; praful umplea aerul ridicat de tropăitul a sute de oameni, gloata din faţa micului han se întindea pe jumătate din drum. Nu mai este decât o singură casă în Piatra, în accepţiunea reală a termenului; toate celelalte locuinţe nu sunt altceva decât nişte bordeie, în cea mai mare parte din nuiele şi lut. Mă uitam după încartiruire în această singură casă, care aparţine unui boier local şi care, în felul său, este un palat. Când am fost ultima oară în Piatra, am fost primit
p. 186 amabil în sufrageria lui şi am făcut // cunoştinţă cu doamnele din familia boierului.

[139] Sat, com., jud. Teleorman. Pe parcurs, descriindu-l şi mai mult pe soldat, menţionează că numele său este Dolgorukov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Dar, iată! cum ne apropiam de casă, am văzut că la poarta sa flutura importantul steag roşu. Aceasta arăta că a fost ocupată deja de o putere mai mare, de generalul care comanda corpurile armatei. În această calitate, generalul Radetsky, are întâietate în faţa cartierului generalului prinţ Mirsky, care comandă doar o divizie, şi a trebuit să ne găsim încartiruire în altă parte. Am mers călare prin taberele care acoperă faţa verde a terenului care se află între Piatra şi acest sat, reperul nostru fiind biserica din satul Lisa şi cu greu reuşim să găsim lângă biserică o casă mică de fermier, înconjurată de un gard împletit. Aici a fost cartierul general al prinţului Mirski, care, într-adevăr, călătorind mai uşor pe alt drum, a apucat deja să o deţină. A ocupat singura cameră liberă din această locuinţă; personalul său se află în corturi pe jos, în amestec, într-un colţ retras unde se află şi spaţiul nostru de locuit din pânză, sub a cărei umbră scriu acum.

În jurul nostru se află o mare armată. Nu îmi dau seama cât de mare. Baterii de artilerie înghesuite marchează râpile verzi de deasupra noastră, iar gurile acoperite ale tunurilor lor se uită înspre Dunăre, obiectivul nostru al tuturor. Un număr mare de infanterişti îmbrăcaţi în alb se calcă pe picioare către locurile de mâncat, pentru a-şi bea supa din oalele mari de campanie care sunt suficient de mari cât pentru jumătate de campanie. Oamenii şi-au lăsat deoparte armele, oboseala i-a părăsit, iar arma lor acum este doar o lingură, râd şi cântă şi fac giumbuşlucuri când se îndreaptă spre cazanele aburinde. „Hai să gustăm supa" spune prinţul şi ieşim din locul nostru şi coborâm printre soldaţi. Generalul are câte un cuvânt bun pentru oamenii săi, iar ei răspund sincer, respectuos. Subofiţerul însărcinat cu una dintre oale ia o înghiţitură în plus în lingura sa de lemn şi mi-o întinde. Ei bine, supa – nu sunt sigur că voi trimite reţeta clubului meu pentru a primi un vot de mulţumiri din partea comitetului. Este groasă, fierbinte şi sărată – şi ce pot spune? – cu de toate. Nu este o delicatesă, dar presupun că înainte cu mult ca <această> campanie să ia sfârşit vom fi fericiţi să împrumutăm lingura bunului caporal şi să stăm la coadă în rând cu ceilalţi la marele cazan de campanie. Între timp, prefer îngrămădeala haotică pe care Andreas a făcut-o la micul nostru foc din colţ şi care îl consolează mult pe Villiers pentru oala de fiert carnea din Egipt, sub forma unei mici, dar scumpe gastronomii de la Hotel Brofft din Bucureşti. Noaptea trecută, l-am întâlnit în Alexandria pe generalul Skobelev cel tânăr, care mi-a oferit // o relatare detaliată a afacerii de la Paraipan de acum trei zile, la care cred că p. 187
m-am referit în ultima mea scrisoare. Paraipan este un sat pe ţărmul românesc la aproape opt sau zece mile vest de Giurgiu. Datorită intenţiei de a avea ponton pe Dunăre şi mai departe spre vest, s-a crezut mai eficace să faci o barieră înecată de torpile în Dunăre pentru a împiedica monitoarele care stau de obicei la Ruse să se lovească de pod. S-a hotărât să se pună această barieră de la Paraipan către un punct opus de pe malul turcesc. Noaptea s-a petrecut coborând în jos prin mlaştini şi papură către vârful apei, iar munca adevărată de a pune torpilele nu a început până în zori. Era un proces obositor, căci mai multe insule din acest punct îngreunează curentul; dar s-a dus la bun sfârşit, iar pentru o vreme Skobelev şi micul său grup au stat pe malul turcesc. S-a intervenit supra lucrării de către canonierele turceşti care au mers în sus către Ruse şi în confruntarea cu una dintre

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ele, locotenentul Stridlin, într-o şalupă mică, a dat dovadă de o amabilitate remarcabilă pe care am descris-o deja într-o telegramă în care, totuşi, datorită unei informaţii greşite, am plasat scena isprăvii sale la Ruse. După brava sa iniţiativă cele două canoniere au deviat brusc, iar munca s-a terminat. Dar, după ce a fost îndeplinită şi cu toate că oamenii lui Skobelev nu au ieşit cu totul din vizorul pericolului, două baterii de teren turceşti au ajuns la o aruncătură de băţ de Ruse şi au început să tragă asupra lor. Sosirea lor întârziată nu era un indiciu de agerime; mai degrabă, alarma trebuie că a fost dată în zorii zilei şi nu au tras primul foc până la ora două. Datorită prezenţei canonierelor de supraveghere din partea de jos a fluviului, s-a crezut că este bine să se treacă şalupa prin papură până la mal şi să fie adusă pe car. Această operaţiune trebuia să fie realizată sub focul armelor turceşti, iar printre pierderi s-a numărat un ofiţer rănit şi şapte oameni morţi. Până azi, luând în considerare şi trecerea Dunării de la Brăila, dintre ştirile care au ajuns la noi ieri de la Alexandria, nota de plată a măcelarului războiului este una destul de uşoară.

Problema zilei este: unde poate fi marele duce? Presupun că prinţul Mirski ştie, şi nimeni dintre toţi ceilalţi. Comandantul-şef al armatei ruse, dacă abilitatea îi este egală cu energia, ar trebui să-şi facă un nume printre lideri. Este şi viclean şi activ. Când a plecat de la Ploieşti, am venit la Bucureşti în acelaşi tren în care călătorea şi el. Nu avea nici măcar un kilogram de bagaj cu el şi a mers de la gară
p. 188 într-o trăsură veche. // I s-a permis, după cum am telegrafiat la momentul respectiv, pentru că urma să se întoarcă la Ploieşti fie în aceeaşi noapte fie în ziua următoare. Dar nu s-a întors niciodată. La ora trei în dimineaţa următoare a plecat de la Alexandria într-o caleaşcă şi un singur însoţitor. Cei patru căluţi români i-au adus nouăzeci de mile fără nicio oprire, doar cât pentru a bea de două ori pe drum. A ajuns la Alexandria la ora 1 p.m. în ziua următoare, a luat prânzul cu prinţul Mirsky şi a plecat la ora 3 p.m. cu o echipă nouă. Încotro a mers şi unde este acum sunt probleme nerezolvate. Însă o problemă se rezolvă încet dar clar de la sine. Este sigur că acum coloana principală va trece la vest de lacul Iezer[140] şi astfel practic lărgeşte curentul Dunării direct la vest de acest loc. Între pichetul Bellona şi gura Oltului[141] este o distanţă de nu mai mult de douăsprezece mile, şi nu se ştie sigur dacă trebuie făcută trecerea între aceste două puncte.

Se spune că Dunărea a scăzut foarte mult. Unii oameni nu sunt niciodată mulţumiţi şi am auzit un general plângându-se că era prea joasă şi că mirosul pe care mlaştinile secate îl degajă va otrăvi trupele. Poate că are vreo febră la cap pentru că timp de treisprezece ani cât a fost în serviciu în Caucaz a avut febră de douăzeci şi unu de ori. Dar, dacă nu este aşa acum, mă tem că mai târziu Dunărea se va răzbuna în felul său pe naţiunea care încearcă să-i treacă fluviul mare. Oamenii din Europa de Est vorbesc despre febra de la Dunăre cam în acelaşi fel în care o fac plantatorii din nordul Tirthut-ului[142] când vorbesc despre febra „terai", care pentru mai multe luni de-a lungul anului izolează Nepalul de India britanică. Practica de nestăpânit a soldaţilor ruşi este de a se arunca în apa rece când căldura

[140] *Jezeru*
[141] *Aluta*
[142] *Northern Tirhoot*, teritoriu administrativ în Bihar, India.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

provoacă ea însăşi febră şi cu atât mai mult când suprafaţa apei are o pojghiţă de emanaţii asemeni malariilor pe ea. Este adevărat că în fiecare război, acolo unde lupta omoară cu miile, boala o face cu zecile de mii şi se pare că în această campanie nu va fi vreo excepţie de la această lege neînduplecată.

26 iunie

O ploaie grea a căzut toată noaptea; bombardament puternic la Turnu Măgurele împotriva [localităţii] Nicopole şi un răspuns pe măsură. Suntem în p. 191
mişcare; trecerea are loc fie în noaptea aceasta fie, după toate evenimentele, mâine noapte. [...]

Capitolul VIII

Trecerea de la Zimnicea

Punctul de trecere – Malurile Dunării de la Zimnicea şi Şistov – Planul generalului Dragomirov – Turcii de veghe – Îmbarcarea trupelor generalului Iolchin – Respingerea trecerii – Ghiuleaua turcă şi focul de armă – Pierderile ruseşti – Debarcarea brigăzii lui Iolchin – Tenacitatea artileriei turceşti – Luptă pe râpe – Apariţia monitorului turcesc – Continuarea trecerii – Lupta de o oră a unui monitor cu patru lansatoare de torpile

Trecerea Dunării prin ariergarda corpului principal al armatei ruseşti a fost realizată la Zimnicea, pe 27 iunie. Următoarele scrisori descriu această operaţiune transmisă prin telegraf.

Zimnicea, 27 iunie

După ce m-am întors ieri seară la cartierul general al diviziei a 9-a de la Lisa, am primit ştiri care m-au dus direct la Zimnicea. Mi s-a spus că vor fi două încercări de trecere a Dunării, una la Turnu Măgurele şi alta de la Zimnicea la Şistov. Ultima părea să fie mai importantă şi am decis să merg acolo. Odată ajuns la Zimnicea, am găsit acolo întreaga divizie comandată de generalul Dragomirov. <Divizia> a 14-a este o divizie a corpului 8 al armatei, comandat de generalul Radetsky. Generalul Dragomirov se afla în mijlocul preparativelor pentru a trece fluviul.

Lăsaţi-mă să descriu localitatea. Zimnicea este aproape în partea opusă lungului şi împrăştiatului oraş turcesc Şistov, care se află pe un teren deasupra şi în scobiturile unei râpe ieşind la Dunăre. // p. 192

[Urmează o descriere a oraşului Şistov]

Zimnicea, de pe malul românesc, este sus; dar între ea şi Dunărea propriu-zisă, care curge aproape de ţărmul turcesc, este o mică suprafaţă, parţial cu pajişte verde,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

parţial cu nisip, parţial cu noroi vâscos, toate ieşind din inundaţie. Această întindere este despărţită de Zimnicea printr-un braţ îngust al Dunării aşa încât este mai degrabă o insulă. Un drum ridicat şi un pod care conduce din oraş peste această
p. 193 suprafaţă spre locul de debarcare la Dunăre, a fost avariat de ape. Deci era necesar ca ruşii să câştige acces printr-un scurt pod de ponton. Aceste suprafeţe sunt încă în multe locuri sub apă, sunt străbătute de pâraie, se intersectează şi sunt împânzite de mlaştini impracticabile, astfel încât drumul prin ele este acum dificil şi chinuitor. Sunt destul de goale, cu excepţia părţii de la capătul de jos, exact în partea opusă golfului de pe partea turcească despre care am vorbit, unde se află sălcii şi arini pe o întindere considerabilă, ce sunt capabili să permită o acoperire destul de bună. De-a lungul poziţiei de la Şistov, Dunărea este de aproape şaisprezece sute paşi lăţime şi curge foarte repede. Este o mică insulă în partea opusă oraşului Şistov, dar nu reprezintă nici un interes pentru cele spuse acum. Terenul de pe partea românească prezintă o înfăţişare înclinată faţă de malul turcesc mai înalt, astfel încât este imposibil să aduci trupe la Zimnicea fără să fie observate. De aici, lipsa de pregătiri a turcilor. Pe cât posibil, încercarea era asemănătoare unei surprize şi, prin urmare, era necesar să se amâne dispoziţiile până la căderea nopţii. Divizia Dragomirov avea poziţia de onoare şi se aştepta să facă o mişcare pe ţărmul turcesc până dimineaţa devreme. Divizia Mirsky, drept sprijin, urma să facă un marş de noapte de la Lisa şi să fie pe poziţie la Zimnicea la ora şapte a.m., pentru a-şi urma divizia soră în cazul succesului ei. Dacă ar fi eşuat, urma să pornească la luptă şi să forţeze o trecere cu toate costurile implicate;
p. 194 arhiducele Nicolae a anunţat că // nu va accepta niciun refuz. Fluviul trebuia trecut la Zimnicea, oricâte pagube ar fi. Alte divizii stăteau gata de apel în orice moment. Apele puteau fi înroşite, dar trebuiau trecute.

Nu este nicio mirare că puşcaşii lui Iolchin se mişcă, întrucât bateria turcească de la orizont aruncă ghiulele care cad puternic printre sălcii. Şistov pare
p. 195 cu totul gol. //

[Urmează o descriere a confruntărilor de pe malul bulgăresc]

Ar trebui să vorbesc despre munca foarte eficientă a ambulanţei ruseşti care ţinea de armată. Numărul ambulanţelor este semnificativ, iar răniţii se aflau în estimări astfel încât munca a mers ca unsă. Tinerii chirurgi şi oamenii de pe ambulanţe erau continuu printre soldaţii care luptau, iar când unul cădea era imediat ajutat. Dacă era rănit grav era pus pe o targă şi luat după o simplă bandajare. Dacă era rănit mai uşor părăsea terenul pe picioare, ajutat de unul sau doi dintre oamenii de pe ambulanţă. Prima destinaţie a tuturor era postul de ajutor din prima linie, unde vagoanele de ambulanţă erau într-o continuă aşteptare. Cazurile mai superficiale mergeau şi stăteau în vagoane. Cele cronice erau puse pe tărgi şi duse în postul de ajutor din linia a doua. Singurul impediment era nisipul adânc şi noroiul şi mai adânc care împiedica orice mişcare şi doar îi necăjea pe răniţii care plecau pe picioarele lor. Ajutorul neprofesionist era acordat din plin spre sfârşitul zilei dar, dacă nu era o neplăcere, era cel puţin de prisos în ce priveşte munca pe teren. În mare parte, rănile erau severe. Practica ghiulelelor turceşti era
p. 200 extraordinar de bună. //

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Zimnicea, 29 iunie

Coloanele ce părăseau Zimnicea s-au întors din drum şi era o panică la vagoanele cu bagaje. Podul începuse şi s-a crezut că monitorul <turcesc> va produce un rău greu de egalat. Fumul lui s-a apropiat pe când urca încet pe curent până când a ajuns în acelaşi loc cu cel în care se realiza trecerea. Acolo s-a oprit şi a aşteptat aproape două ore, fără să se mişte sau să tragă. Ruşii nu au făcut nicio mişcare sau cel puţin nu s-a văzut, dar s-au retras fără explicaţie încet pe fluviu. Au oprit trecerea, bărcile ghemuindu-se pe oricare dintre maluri, iar construcţia podului a fost şi ea întârziată, dar a fost terminată chiar când scriu. Împăratul, împreună cu ţareviciul, au ajuns ieri dimineaţă, la ora unsprezece. Maiestatea Sa i-a vizitat imediat pe răniţi, într-un număr de aproape 400, câţiva în corturi, câţiva în case. Urmează să fie trimişi înapoi pe calea ferată de la Giurgiu la Bucureşti. La Frăţeşti[143] aşteaptă două trenuri sanitare pline şi pregătite, unul de la Dresda, altul de la Moscova, sub îngrijirea contesei Orlov şi a personalului instruit de asistente medicale. Spitalele de aici sunt sub supravegherea prinţului Tolstoi, lucrează sub prinţul Cerkaski[144], conducătorul organizaţiei de Cruce Roşie. Ieri şi azi, mai mulţi răniţi au murit. După-amiaza, împăratul a trecut Dunărea şi a mers printre trupele de pe pământ turcesc, unde a fost primit cu un entuziasm grozav. A vizitat Şistov şi s-a întors la şapte. Era urgent să se termine construirea podului şi a inspectat modul în care se avansa în acest sens atât la plecare cât şi la întoarcere. Seara, a trimis un aghiotant pe la spitale să distribuie treizeci de cruci ale ordinului Sf. Gheorghe celor mai curajoşi dintre răniţi. Cartierul general imperial este în conacul // p. 201
boierului de la Zimnicea, în partea dreaptă a oraşului şi în partea opusă Şistovului. Generalul Dragomirov, care a arătat o dibăcie şi un curaj deosebit, va primi o distincţie specială. p. 202

Cunoscutul pictor Veresceaghin, despre care s-a spus că a fost ucis la Paraipan, primise de fapt doar o rană gravă şi este în spital la Frăţeşti. Murim de foame la Zimnicea, dar trupele ruseşti de pe această parte sunt pe raţii. Cei care au trecut, au cărat mâncare timp de trei zile. Se spune că urmează un raid al cazacilor asupra başbuzucilor. [...]

Turnu Măgurele, 29 iunie

Nu a avut loc nicio trecere aici şi probabil că nici nu va avea loc una. Am crezut întotdeauna că adevărata încercare nu va avea loc aici. Zvonul era însă atât de răspândit încât trebuie că a ajuns la cunoştinţa turcilor, care au concentrat un număr mare de trupe în acest loc. Ruşii, aflând aceasta, au ales o altă cale, au făcut o demonstraţie serioasă la Turnu Măgurele pe care, dacă ar fi preschimbat-o într-un atac adevărat ar fi avut şansă de succes şi cred că până în ultimul moment <locul> unde se va face trecerea a fost nesigur: la Zimnicea sau la Turnu Măgurele. Împăratul şi personalul său, marele duce şi personalul său au venit aici – un fapt

[143] *Fratesti*, sat, com., jud. Giurgiu.

[144] *Tcherkasky*. V. A Cerkaski (1830–1891), prinţ, general rus, comandantul administraţiei civile în Bulgaria (1877–1878).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

care, curând, a devenit cunoscut turcilor şi pe care l-au interpretat, împreună cu alte indicaţii (construirea podului, strângerea unui mare număr de bărci etc.) – drept o dovadă că acesta va fi adevărata alegere; dar trupele ruseşti erau într-atât de împrăştiate prin satele din vecinătate încât ar fi putut fi la fel de bine la Zimnicea sau Turnu Măgurele. Înainte ca turcii uimiţi să se poată dezmetici, ruşii au debarcat la Şistov şi şi-au asigurat trecerea. Ruşii au construit un pod aici, după cum au făcut la Brăila şi la Giurgiu. Pe lângă asta, aveau un număr mare de bărci deasupra oraşului, la gura Oltului, iar cum acolo era un loc foarte favorabil trecerii cu bărci, manevra s-ar fi întors într-o încercare adevărată dacă nu s-ar fi aflat că turcii îşi concentraseră deja 30 000 oameni în acest punct, ceea ce însemna că erau mai puţini la Şistov.

Planul ruşilor era acesta – să facă o serie de manevre de trecere cu suficient material şi număr de oameni, încât să transforme fiecare din aceste manevre într-o adevărată trecere dacă li s-ar oferi ocazia. Asta i-a obligat pe turci să-şi împartă forţele pentru a acoperi întreaga linie a Dunării, ceea ce i-a făcut slabi în fiecare punct. Ei nu au vrut cu adevărat să treacă în mai mult de două sau, poate, trei locuri. Construcţia podului era în mare parte de acelaşi tip ca şi la Brăila, cu excepţia faptului că acele capete de pod şi drumul erau realizate pe malul românesc în loc de cel turcesc. După adunarea materialelor pentru pod, în noaptea de miercuri, în acelaşi timp cu trecerea de la Zimnicea, a avut loc o demonstraţie care să fie doar atât, deşi a avut aparenţa unui atac real. Grăbindu-mă de la Brăila, unde am fost martorul trecerii, am ajuns la Turnu Măgurele pe la ora zece noaptea, şi un
p. 203 spectacol // ciudat şi teribil mi-a apărut în faţa ochilor pe măsură ce mă apropiam de oraş. Când am început să cobor în valea Dunării primul lucru pe care l-am perceput a fost flacăra roşie a caselor ce ardeau pe malul opus, la Nicopole, unde erau mai multe aşezate pe un rând, fiecare părând de la distanţă ca un tăciune ce arde cu furie, în timp ce atârnau asupra oraşului Turnu Măgurele iniţial ca o cometă-monstru, cu capul la orizont şi coada atingând zenitul, întinzându-se pe cer într-o lumină albă, puternică. Era o lumină electrică folosită de ruşi, sau ceea ce a rămas de la ei, pentru a lumina celălalt mal, pentru a arăta poziţiile turcilor şi a permite focului turcesc să protejeze în mod adecvat trecerea. Lumina sa albă, pură, forma un contrast ciudat cu strălucirea roşie a caselor arzând.

Pe măsură ce ne apropiam de oraş, vâjâitul artileriei şi bubuitul tunurilor a început să se audă şi mai mult, până când întreaga vale a răsunat şi a lăsat ecoul focului dintre ruşi şi turci. Dealurile de pe malul turcesc par să deţină proprietăţi speciale, acustice, pentru că am observat că fiecare împuşcătură de acolo părea să se repete de sute de ori, crescând în volum pentru câteva secunde încât şi focul unui mic tun a produs un efect mai mare decât cea mai grea baterie în împrejurări obişnuite. Ascultând această continuă repetare, care pare să treacă dincolo de dealuri, de pe cealaltă parte a Dunării, prima mea impresie a fost că ruşii au trecut deja dincolo de fluviu şi că are loc o bătălie. Abia târziu mi-am dat seama care era cauza acestei gălăgii groaznice. Zgomotul ar fi fost suficient de asurzitor şi fără această multiplicare. Ruşii trăgeau din trei baterii aflate deasupra oraşului, compuse din două obuziere şi un tun greu de 24 de livre. Turcii răspundeau din răsputeri,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

crezând că previn trecerea, în timp ce aceasta se desfăşura în linişte la Zimnicea cu mai puţină dificultate decât la Brăila. Cred că s-a făcut o oarecare tentativă pentru a realiza un pod chiar în faţă la Nicopole, pod pe care turcii l-au distrus rapid. Chiar şi eu am fost convins că se va încerca acolo o trecere. La ora douăsprezece, patru baterii s-au aşezat deja în partea opusă, la Nicopole, un număr considerabil de infanterişti i-a precedat în cursul serii şi am crezut că va avea loc un atac mare. Dar nu s-a întâmplat nimic. Turcii arătau o forţă aşa de mare pe partea // opusă şi erau p. 204
evident mai bine pregătiţi încât riscul era prea mare, sacrificiul uman prea important pentru a întreprinde trecerea. S-a decis să se aştepte rezultatul de la Zimnicea. Dacă se va dovedi pozitiv, corpul 9 a primit ordine să plece din acest loc spre Zimnicea, doar câteva trupe să rămână aici pentru a proteja poziţiile şi bateriile. Se spune că o tentativă reală de trecere se va face mâine noapte; dar nu cred. De îndată ce trecerea a fost asigurată la Zimnicea, nu este nevoie de o alta aici. În realitate, Şistov este un punct excelent, ca drum care duce direct către trecătoarea Târnovo[145] în Balcani. Bărcile care erau la gura Oltului au fost duse în josul fluviului la Zimnicea, sub bombardamentul turcilor, pentru a ajuta la trecerea de acolo; deşi focul turcesc asupra lor părea de neoprit, multe au reuşit să treacă.

Turnu Măgurele, 30 iunie

O interesantă afacere a avut loc pe Dunăre în timpul operaţiunilor care pregăteau trecerea: o luptă între un monitor turcesc şi patru bărci de torpilare. Era undeva în apropiere de gura Oltului. Acest monitor le-a dat ruşilor destul de multă bătaie de cap şi a arătat o activitate şi o energie neobişnuită pentru turci, bombardând continuu bateriile ruseşti şi distrugând bărcile. Drept urmare, ruşii erau hotărâţi să-l distrugă.

Erau pregătite patru bărci de torpilare şi trimise împotriva monitorului. Ascunzându-se în spatele unei insule, au stat să aştepte, iar când vasul trecea au ieşit pe neaşteptate din locul de unde erau ascunşi şi ruşii şi-au dat imediat seama că era manevrat şi comandat în alt chip decât cele cu care au avut contact până atunci. Cu o rapiditate şi agilitate remarcabilă era gata de acţiune şi nimic nu l-ar fi intimidat şi ar fi făcut să aibă soarta celorlalte, iar apărarea pe care ar fi oferit-o ar fi fost una de succes împotriva celor patru duşmani, o apărare de care ruşii vorbesc cu cea mai mare admiraţie. Comandantul său a început prin a da drumul la torpile la capătul lungilor căpriori, ameninţând astfel bărcile cu pericolul de a fi aruncate în aer de la prima lovitură şi totodată deschizând un foc teribil asupra lor cu arme mici şi pistoale[146]. Pe lângă aceasta, îşi manevra vasul în modul cel mai abil, cu îndemânare şi direcţie bună şi, protejat de torpile, îl făcea pentru bărcile ruseşti imposibil de apropiat. A încercat să le alunge de două ori şi aproape că a reuşit. Motivul <bunei conduceri> a devenit clar. Comandantul era un european şi, ruşii credeau, un englez, // care direcţiona manevrele de pe punte. Era destul de vizibil p. 205
tot timpul şi era un om înalt, cu o barbă lungă şi blondă, împărţită în două în mijloc. Stătea cu mâinile în buzunare şi dădea calm ordine.

[145] *Tirnovo Pass*. Este posibil să fie de fapt, Şipka.
[146] *mitrailleuse*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Şalupele cu torpile şi-au continuat încercările mai bine de o oră, trecând repede în jurul monitorului şi căutând ocazia de a ajunge la el, însă fără succes. Monitorul era la fel de activ în a le alunga, evitând o coliziune prin mişcări rapide şi dibace, dând înapoi, înaintând, întorcând şi împingând apa în spumă pe măsură ce îşi urmărea micii, dar periculoşii adversari – un leu atacat de şoareci. La un moment dat o şalupă cu torpile, cu manevre rapide, s-a găsit între monitor şi ţărm, la o distanţă nu prea mare de nici una dintre ele. Capul monitorului era într-o altă direcţie, dar comandantul său a început instantaneu să se întoarcă spre barca cu torpile, cu intenţia de a o sfărâma de mal. Chiar în acest moment inginerul <bărcii cu torpile> a fost rănit. A fost o confuzie şi o întârziere în pornirea motoarelor, în timp ce curentul îl purta într-o poziţie a cărei scăpare o făcea imposibilă. Unul dintre echipaje a sărit în apă şi s-a ridicat de jos, în timp ce altul a pornit motoarele chiar la timp pentru a scăpa, însă lama era foarte aproape. Unul dintre ofiţerii ruşi s-a ivit brusc la ţărm şi văzându-l pe căpitanul monitorului stând calm pe punte cu mâinile în buzunare, a tras cu revolverul în el trei focuri de la o distanţă nu mai mare de patruzeci de picioare. Drept răspuns, căpitanul monitorului şi-a scos pălăria şi s-a înclinat fără a se alege nici măcar cu o zgârietură. Totuşi, mai târziu, politicosul om pare să fi fost ucis sau rănit, pentru că a dispărut de pe punte. Imediat după aceea, monitorul s-a retras în mod precipitat de pe scena acţiunii. Din acel moment s-a ţinut departe, la fel ca altele. Ruşii presupun că nu mai este comandat de acelaşi om. Lupta a fost purtată cu multă dibăcie de ambele părţi. Bărcile ruseşti au fost comandate de locotenentul Nilov[147], iar atacul a fost unul dintre cele mai îndrăzneţe şi tenace. În ciuda focului neîncetat al armelor şi mitralierelor asupra lor, pierderea sa era de doar patru sau cinci oameni. Cu toate acestea, au fost destul de afectaţi de focul mitralierelor. Comandantul nu a făcut nicio încercare pentru a-şi folosi tunurile pentru că, probabil, credea că este imposibil să loveşti astfel de obiecte mici şi rapide în mişcare precum lansatoarele de torpile. Dacă bărcile au suferit atât de puţine pierderi într-o bătălie de o singură
p. 206 oră atunci se vede cât de dificil este să loveşti aceste lansatoare. Cred că erau // potrivite în acelaşi fel în care au fost acelea care au aruncat în aer monitorul de la Brăila. dar această tentativă, precum şi cea de la Giurgiu, a fost făcută în plină zi şi nici una nu a fost încununată de succes. De atunci, monitorul a fost înconjurat de torpiloare aşa încât se crede că nu are cum să scape. Acum toate monitoarele de pe Dunăre sunt înconjurare de torpiloare. Se crede că cele de la Nicopole au fost abandonate de turci, căci nu s-a mai văzut niciun semn de viaţă de două sau trei zile.

Zimnicea, 30 iunie

De la ultima mea telegramă nu s-au mai întâmplat multe lucruri şi nimic nu a intervenit cu munca la podul încă neterminat. Dacă sunt necesare trei zile să construieşti un pod fără nici un fel de opunere, atunci este drept să te întrebi ce şanse ar fi avut ruşii să treacă dacă ar fi existat o rezistenţă? Trebuie să spun că sunt dezamăgit de tacticile şi procedurile ruseşti care au urmat după trecere. Acea

[147] *Niloff*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

operaţiune a fost condusă, într-adevăr, cu abilitate, dar era o datorie evidentă să ai la vedere duşmanul aflat în retragere, să vezi liniile lor de retragere, să afli dacă primesc întăriri şi care erau indicaţiile pentru acţiune. Această cale de lucru nu a fost urmată şi doar azi tânărul Skobelev cu o sotnie[148] de cazaci a plecat în recunoaştere pentru a afla informaţii despre locul unde se află turcii. Această întârziere este cu atât mai nechibzuită când îşi aduc aminte că forţa aflată acum dincolo de fluviu întâlneşte opoziţie pe ambele flancuri, şi la Ruse şi la Nicopole. O înaintare este privită cu prudenţă de posibilitatea unei tăieri a comunicaţiilor şi în absenţa unui pod finisat nu este nicio linie de retragere, cu excepţia recurgerii hazardate la bărci. Este posibil să disprețuieşti prea mult un inamic. Şi micile aranjamente ale ruşilor sunt oarecum greşite. Accesul de la Zimnicea la locul de îmbarcare era şi încă este greu de urmărit, căci nu este un drum, jos pe faleză, pe un singur pod de ponton, ci printr-o cărare de nisip chinuitoare prin mlaştini şi petice mici de inundaţie pe mari întinderi. Nu s-a făcut nicio încercare pentru a îmbunătăţi aceste comunicaţii imperfecte. Germanii nu ar fi ocupat o poziţie similară timp de douăzeci şi patru de ore fără să facă cel puţin jumătate de duzină de drumuri practicabile în faţa falezei, ridicând cel puţin două poduri peste braţul fluviului şi creând o urmă fermă şi dreaptă peste întinderi. Ar fi ridicat şi fortificat un capăt de pod pe partea îndepărtată. Ulanii lor ar fi aproape de Ruse de o parte şi aproape de Nicopole de cealaltă; grupurile lor ar fi deja în marş către oricare obiectiv // s-ar fi decis p. 207
în loc să cocheteze cu timpul într-un anotimp al anului când fiecare oră este preţioasă, dacă se doreşte ca această campanie să fie victorioasă înainte de venirea iernii. Germanilor nu le-ar fi luat trei zile să construiască un pod, ale căror componente sunt realizate de mână. Trupele lor de pe cealaltă parte nu ar trăi de azi pe mâine astfel încât cina generalului trebuie să îi fie trimisă din vagonul de bagaje aflat pe această parte. Până acum, germanii ar fi adunat la Şistov un depozit de provizii şi muniţie şi ar fi înconjurat această bază virtuală cu un cordon de redute fortificate.

Pentru a mă opri din comparaţii, să mai amintesc că aranjamentele sanitare din taberele ruseşti se remarcă prin absenţă. Deja atmosfera în acest loc este otrăvitoare. Neglijenţa în ce priveşte coloana care mărşăluieşte ar conta prea puţin, dar când îţi aduci aminte că Zimnicea, până la căderea <localităţii> Ruse, trebuia să fie punctul central de comunicaţii, că trupele trebuie să urmeze alte trupe în aceleaşi spaţii de tabără şi că un personal rezident trebuie să stea constant sub o căldură înăbuşitoare, a nu ţine cont de măsurile sanitare rudimentare înseamnă să ignori providenţa. Aprovizionarea cu apă la Zimnicea este groaznică. Fântânile aproape au secat, iar oamenii acum beau un noroi semi-fluid, nu sunt nici filtre şi nici un tub abisinian[149] pentru fântâni în cadrul armatei. Nu am mai văzut o armată atât de bună, dar calităţile ei reprezintă doar o modalitate prin care criticile nevinovate îi sunt şi mai mult scoase în evidenţă. Se spune că interiorul Bulgariei a fost explorat pe o distanţă de 20 mile fără prea mari pretenţii de rezistenţă, dar am dubii asupra distanţei. Divizia de cazaci a lui Skobelev, care acum ar fi trebuit să se

[148] *Sotnia*, termen folosit pentru a desemna un grup de o sută de oameni.

[149] *Abyssinian tube*, este un instrument special de filtrare pentru fântâni, al cărui filtru poate ajunge la o adâncime de 4 sau 5 picioare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aşeze într-un mare semicerc, este încă pe acest mal, cu excepţia câtorva soldaţi. Divizia trebuie împărţită în detaşamente care, la rândul lor, urmează să fie încredinţate şi puse sub comanda unor ofiţeri cunoscuţi mai degrabă prin rang decât prin experienţa militară. Ţareviciul va avea unul; prinţul Eugene de Leuchtenberg[150], care a văzut ceva lupte în Khiva[151], altul; marele duce Nicolae cel tânăr, probabil pe al treilea. Tentativa de a trimite înot un detaşament de cazaci dincolo de Dunăre s-a dovedit dezastruoasă şi trebuie găsită o altă metodă. Miercuri, hârtiile oficiale dau un număr al morţilor de 240, al răniţilor de 410, foarte aproape de recunoaşterea mea grăbită pe teren. Trecerea Dunării în 1827 a costat 12 000 oameni! în 1853 a costat 15 000 oameni! iată un comentariu important asupra capacităţii de rezistenţă a turcilor.

[150] Eugene Maximilianovici de Beauharnais (1847–1901), duce de Leuchtenberg şi prinţ Romanov (1891–1901), general rus. Pentru participarea sa la războiul din 1877–1878 a primit Ordinul Sf. Vladimir, clasa a 3-a.

[151] Oraş, Uzbekistan. Autorul se referă la hanatul Khivei, un protectorat semi-independent, atacat şi cucerit de ruşi prin intermediul capitalei sale în 1873, transformat ulterior în teritoriu vasal Rusiei ţariste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FREDERICK BOYLE

(1841–1914)

Născut la Stoke-on-Tent, districtul Staffordshire, Anglia, Frederick Boyle a fost nepotul bijutierului, anticarului şi colecţionarului de artă Joseph Meyer. După finalizarea studiilor gimnaziale şi liceale, în 1859 îşi începea educaţia superioară la Brasenose, unul din colegiile Universităţii din Oxford. În 1866 a devenit avocat, dar meseria era practicată ocazional şi neregulat. În schimb a îmbrăţişat cariera de jurnalist şi scriitor, cunoscând o activitate prolifică în acest sens. În deceniul 1870–1880 a călătorit mult în Asia, America Centrală şi de Sud, publicând în mai multe volume impresiile culese. În timpul războiului ruso-turc din 1877 a fost trimis de ziarul *Standard* în calitate de jurnalist de război. În paralel publică o serie de romane (*Fools of Fortune* – 1877; *The Golden Prime* – 1882; *A Good Hater* – 1885; *An English Vendetta* – 1887; *Her Evil Genius* – 1887) şi numeroase articole de presă în ziare şi reviste ca *Daily Telegraph*, *Pall Mall Gazette*, *All the Year Round*, *Blackwood's*, *Cornhill*, *The Illustrated London News*, – *Temple Bar*, *The New Review*, *The Nineteenth Century*). După 1880 se dedică studiului şi creşterii orhideelor. Deprimat, în aprilie 1914 se sinucide.

A cunoscut România în timpul Războiului de Independenţă, când a fost martorul intrării armatei ruse în ţară şi al primelor bombardamente de la Dunăre din primăvara lui 1877. În această perioadă a stat la Bucureşti, Ploieşti, Alexandria, Turnu-Măgurele, Caracal. A trecut fluviul cu armata rusă, iar în Bulgaria a asistat la atacurile succesive asupra Plevnei şi împrejurimilor ei. Mărturia sa îmbină informaţii precise, ca mişcări de trupe, nume de ofiţeri, descrieri de poziţii militare, cu descrieri artistice şi reflecţii istorice şi politice. Observaţiile asupra mediului natural anticipează pasiunea sa viitoare pentru flori. Nu va apuca însă să vadă căderea Plevnei, căci în septembrie este expulzat de comandamentul rus, invocând imaginea defavorabilă pe care ar fi creat-o armatei prin articolele publicate în *Standard*.

Aceste articole vor fi completate şi compilate în volumul *The narrative of an expelled correspondent* (1877). Pe lângă informaţiile legate de mersul războiului, materialul este foarte bogat în descrieri şi asercţiuni privind societatea românească, pe care jurnalistul o priveşte mai ales din perspectiva pregătirii sale filologice. Călătorul pune accent pe moştenirea latină şi pe asupririle suferite de-a lungul istoriei, dar în acelaşi timp critică moravurile uşoare, predilecţia pentru viaţa trăită fără griji şi efort, pentru nestatornicie şi superficialitate. Jurnalistul englez este interesat de mediul rural şi de habitatul tradiţional, pe care îl compară cu cel african, considerând că resursele agricole sunt risipite prin folosirea unei tehnologii înapoiate. Viitorul României îl vede nesigur, prevăzând că războiul va angaja ţara într-un cerc vicios al datoriilor şi lipsurilor, din care este capabilă să iasă. O notă de optimism o adaugă în ceea ce priveşte armata română. Deşi bine instruită este doar artileria, soldatul român poate lupta cu vitejie, chiar într-un eventual război pentru reîntregire naţională, aceasta doar dacă elitele vor fi revenit la spiritul naţional, pe care îl vede, în parte, a fi unul războinic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

FREDERICK BOYLE

Povestea unui corespondent expulzat[1]

p. 1

Capitolul I

Cazacii la Bucureşti

Întregul oraş a fost mişcat azi de zvonul că acei călăreţi vestiţi, cazacii de pe Don, vor putea fi văzuţi în uniforma lor în timp ce străbat Şoseaua[2], nu mai târziu de ora 10 dimineaţa. Toată lumea s-a grăbit la cea mai apropiată staţie de trăsuri şi au închiriat un scopit[3] împreună cu vehiculul său.

Cu toţii am auzit de secta scopţilor din Rusia, a cărei trăsătură principală este interpretarea dată unui text din Epistola către Pavel. <Membrii săi> suferă cea mai aprigă persecuţie în ţara natală şi în anii trecuţi au tot emigrat în această ţară. Acasă
p. 2 sunt bancheri, cămătari şi negustori; aici sunt mai ales // ca vizitii. Fără vicii dar aparent şi fără virtuţi, gândul le stă doar la meseria lor şi trăiesc împreună pe străzi ce sunt doar ale lor. Ca o urmare firească a bunei lor rânduieli, au cele mai bune trăsuri şi cei mai buni cai din oraş, conducând cu mare iscusinţă. Scopiţii, cu căciuli din blană, curate, cu mantalele lungi din pânză sau catifea bine periate, nu sunt doar cei mai pitoreşti dar şi cei mai isteţi vizitii. Caii lor, toţi buni, le ascultă graiul ascuţit, care nouă ne pare nefiresc şi aleargă mai vioi <îndemnaţi> de cuvânt decât de lovitura biciului românesc. Aceşti scopiţi, tăcuţi şi atenţi sunt foarte deştepţi şi surprinzător de iuţi în a înţelege străinii. Din câte pot să-mi dau seama, nu sunt priviţi cu compătimire de localnici, iar ruşii, chiar şi ofiţerii, le vorbesc cu bunăvoinţă desăvârşită.

Şoseaua era plină de femei drăguţe, discutând vesele de la o trăsură la alta, de-a lungul bulevardului, în timp ce domnii mergeau pe trotuar, făcându-şi nenumărate ţigări şi bârfind la umbră. În drumul meu cu trăsura am întâlnit o

---

[1] Traducere după Frederick Boyle, *Narrative of an expelled correspondent*, London, Richard Bentley & Son, New Barlinghton Street, 1877.

[2] *Chaussée*, referire la zona de promenadă a Bucureştilor, care se întindea de la capul Podului Mogoşoaiei (azi Piaţa Victoriei) până la Arcul de Triumf.

[3] Adepţii unei secte religioase care se supun castrării. Potrivit legendei, în 1717, un fanatic, Procopie Lupkin, împreună cu două duzini de bărbaţi şi femei au creat o sectă de eunuci şi de mutilate. Scopiţii se consideră singuri cei mai curaţi, cei mai drepţi dintre copii lui Dumnezeu, socotind că Adam şi Eva au păcătuit. Păcatul original nu poate fi stârpit decât prin tăierea părţilor genitale ale bărbatului şi a sânilor femeii. După aceasta, celui implicat i se deschid porţile raiului. Operaţia era făcută de specialişti care ştiau să evite complicaţiile. Existau şi fanatici care se castrau singuri. Secta scopiţilor a fost persecutată în Rusia, cei mai mulţi fiind exilaţi în Siberia, iar unii adepţi chiar ucişi. O parte din scopiţi s-a refugiat şi în ţările române, comunităţi mai importante fiind în Bucureşti, Galaţi şi Iaşi. Recensământul din 1861 a arătat că se aflau în România 8 375 scopiţi bărbaţi şi femei; în 1871 numărul lor s-a ridicat la 16 098. Primii scopiţi au apărut în Bucureşti în 1840, formând o colonie care ocupa cartierul dintre strada Romană şi Calea Moşilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

priveliştea frumoasă a toaletelor strălucitoare de vară ce se revărsau chiar până la roţile trăsurilor, gâturi albe, întinse peste fire din // nerăbdare, petice de raze p. 3
fierbinţi căzând peste chipuri nerăbdătoare printre lămâii pali şi tufişurile de pe ambele părţi <ale şoselei>, toate înflorite şi roz. Primăvara timpurie s-a încheiat înainte să înceapă. Au trecut doar două săptămâni de când doamnele tremurau în blănuri, azi ele poartă rochii scurte de muselină şi deplâng apatic căldura.

Nici un spectacol mai puţin interesant decât o sotnie[4] de cazaci nu ar fi ispitit frumuseţile indolente ale României să petreacă timpul afară, de la răsărit până la apus, într-o asemenea vreme. De-atunci înainte era de aşteptat o vreme mai mult decât tropicală, care va dura poate până prin mijlocul lui octombrie – o ploaie aridă de raze de soare sub care verdele se usucă în galben şi dispare, praf de cincisprezece centimetri grosime se pune de-a lungul a zeci de metri pe marginea străzii şi singura apă rămasă e cea mocirloasă. Discuţiile sunt dominate de prognoza nefastă pentru vară şi de cazaci. De cel puţin douăsprezece ori auzi vaietul resemnării: „Uite că iar începe căldura!", urmat de o schimbare bruscă de subiect: „Cazacii par foarte drăguţi, nu-i aşa băieţi?".

După o vreme, privirile ascuţite puteau zări cum în capătul bulevardului lung, // mărginit de trăsuri, răsare o coloană mare de praf. Se îngroşa şi se apropia. Un p. 4
murmur de încântare şi de nerăbdare străbate bulevardul – doamnele se ridică dornice în picioare, iar domnii se urcă pe trăsură sau pe roţile acesteia. Coloana de praf se apropie şi în acest moment e străpunsă de lăncile cazace, care lucesc în razele soarelui; trupuri întunecate şi decolorate se întrevăd prin ea şi începe să se audă muzica stranie şi agitată.

Vestiţii călăreţi aproape că ajung înainte să-i vedem, atât de şterse sunt culorile lor şi atât de gros e praful. Nu se aude nici un sunet, nici măcar în timp ce trec, în afară de cântecul ostăşesc al barzilor care conduc fiecare sotnie şi de fluierele ce-l însoţesc strident, potrivite după ritmul său ciudat. Nici un huruit nu-l trădează pe cazac, până şi calul pare instruit să se mişte în cel mai tăcut chip. Cu acel imn în ureche şi cu fluierăturile ce-l străpungeau, se putea vedea cum aceşti ostaşi alunecau de-a lungul <bulevardului>, repezi şi tăcuţi. Se poate recunoaşte <în ei> rasa supravieţuitoare dintr-o epocă timpurie. Sub acelaşi cântec ostăşesc au mers poate strămoşii lor când au năvălit asupra Rusiei.

Doamnele Bucureştilor au fost prea puţin impresionate // şi prea puţin p. 5
speriate. Se uitau nepăsător una la alta, cu mici ridicături din umăr pentru a exprima uimire şi dezgust. Una din ele mi-a mărturisit apoi că simpatiile ei moscovite au dispărut la vederea cazacilor, atât de urâţi şi de murdari. Nu am putut să fiu de acord cu ea. Soldaţii, chiar şi ofiţerii, sunt murdari în timpul campaniei, nici însuşi Antonius[5] nu i-ar putea judeca dacă ar fi negru de praf şi plin de transpiraţie. Dar cazacii nu sunt deloc atât de urâţi pe cât se crede. Cei mai mulţi au păr deschis la culoare iar mustăţile le sunt albite de soare. Mulţi au trăsături bune, mai mult engleze decât germane şi, deşi am observat că pometii tătăreşti sunt mai întâlniţi <la aceştia> decât la oricare regiment pe care l-am văzut, sunt totuşi foarte departe de a fi regula.

[4] Unitate compusă din 100 de oameni.

[5] Marcus Antonius (83–30 î.Hr.), om de stat şi militar roman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ca soldaţi, bărbaţii apar foarte promiţători, înalţi, bine făcuţi, plini de viaţă şi voioşi. Lumea îi privea trecând, cu o curiozitate liberă dar nu nepoliticoasă. Disciplina evident că lăsa de dorit, cel puţin în ceea ce priveşte ordinea şi ritmul <de marş>, dar cred că trupa era perfect sub comandă. Uniforma era forte urâtă. Pe
p. 6 părul lung şi încâlcit, tăiat în linie dreaptă şi făcut // la spate să stea drept, e aşezată lateral un fel de chivără nedecorată, acoperită cu muşama ponosită şi dotată cu un vârf. Nimic mai urât conceput de un croitor militar în epoca noastră. Tunica şi pantalonii aveau odată culoarea albastră, cred, dar acum sunt ruginii. Ghete foarte neîndemânatice poartă cazacii. Fiecare are o lance lungă, cu lamă triunghiulară, o sabie[6] grea şi o carabină, unii au şi revolvere. Poartă corturi uşoare, nutreţ, raţii de mâncare, o găleată pentru apă, şi o trusă foarte simplă. Unii erau încărcaţi ca vânzătoarele din târg şi toţi aveau cel puţin jumătate de duzină de saci atârnând în şa. Nu m-aş grăbi să le critic căluţii, aceştia nu arată trăsăturile exterioare pentru care sunt lăudaţi şi, până nu voi putea vorbi din experienţă, nu voi oferi nici o părere. Sunt călăriţi fără zăbală. Ca toţi orientalii, cazacii stau pe greabănul cailor, cu genunchii foarte sus. Asta ne pare lipsit de îndemânare şi neconfortabil, dar ştim că le convine unora din cei mai buni călăreţi din lume.

După trecerea cazacilor de pe Don în sotniile deschise de cântăreţi şi
p. 7 fluieraşi, urmaţi de drapelul sfânt // sosiră husarii. Însă nu trebuie să uit un fapt mult discutat. Cazacii mărşăluiesc sub propriile drapele, închinate anumitor sfinţi, dar în clipele când se spune că e ameninţată credinţa, poartă doar un drapel sfânt şi declară război în numele credinţei – un jihad[7] în fapt. Aşa au făcut şi acum şi toate sotniile au petrecut sub crucea grecească, pictată pe un fond compus din mai multe culori. N-a mai rămas deci decât să fie fluturat şi steagul Profetului şi să fie lăsat fiecare sălbatic să lupte pentru propriul fetiş.

Călărind în fruntea propriului regiment de husari sosi contesa Kotzebue, în uniformă completă până la talie, dar călărind în chip femeiesc, purtând rochie. Locotenentul-colonel o însoţea respectuos pe partea dreaptă şi o servitoare în pantaloni şi în ghete o urma din spate. Nu am zărit-o eu însumi pe această servitoare, dar cel puţin zece martori credibili au jurat, confirmând prezenţa ei. Ceea ce am văzut am luat drept un băiat chipeş. Contesa e adorată de ofiţerii ei. Am avut sub ochi puţine scene mai plăcute decât banchetul modest la care ea i-a întreţinut în acea seară la restaurantul lui Brofft[8]. Adevărată doamnă în fiecare
p. 8 privire şi mişcare, delicată şi simpatică precum o frumuseţe inconştientă de sine //, pare să provoace devoţiune cavalerească în rândul tinerimii din jurul ei. Privind graţia sa perfectă, seninătatea sa feminină şi libertatea plăcută cu care schimba vorbe, precum şi veselia sinceră şi însufleţită de la masă, e cu neputinţă să-ţi închipui că ar putea sluji drept colonel în această armată sau într-alta. Brofft, deşi un bărbat aspru, a fost încântat şi când cazacii i-au spus a doua zi că „ofiţerii ei" nu-şi puteau permite preţurile lui, s-a resemnat la fel de repede ca şi cel mai tânăr

[6] *Tulwar*, sabie cu lama curbată.

[7] jehad

[8] Hotel şi restaurant situat pe Calea Victoriei, proprietar Charles Brofft, om de afaceri belgian stabilit la Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

subaltern din rândul lor. Dar vai, noi, corespondenții din casa sa, nu am avut parte de o asemenea pledoarie.

Husarii contesei sunt un regiment frumos, cu tunici cafenii, împletituri galbene, pantaloni stacojii. Ca în toate regimentele de cavalerie din Rusia, prima linie poartă lance. Caii sunt mari, foarte prost făcuți și, cred, fără a fi înzestrați pentru muncă adevărată.

Apoi a urmat artileria cazacă, care are anumite defecte, adesea punctate de critici străini, dar a părut pregătită și bine dotată cu cai. A urmat un lung șir de provizii și o mulțime de cioflingari cazaci. Aceștia, din când în când, înhățau frâiele și alergau până la corpul principal. Unele vehicule erau cu adevărat minunate, iar unele obiecte doar omul primitiv le-ar fi folosit, // dar erau oricum p. 9
practice. O cutie cu latura de trei picioare, pusă pe roți, nu e prost folosită pentru a căra bagajele ofițerilor în timp de război, dar arată monstruos de amuzant când vezi cum, cocoțat pe mormanul de bunuri, un soldat gigantic mână un cal mic și bătrân cu un ham ruginit.

Bucureștenii nu se întoarseră acasă decât după ce ultimul invalid cazac trecuse cu ambulanța. Atunci, în timp ce <armata> se străduia să străbată orașul, înecându-se cu praf în drumul spre Giurgiu, am pornit spre prânz cam gânditor.

Nu e departe vremea în care gloria Bucureștilor, rareori menționată – căci scandalul cu greu se lasă ivit acolo unde provoacă încântare – moravurile blânde, risipitoare și jalnice care-l uimesc, îl bucură și îl șochează pe străin – fiecare, unul după altul, va dispărea. Lumea nestatornică ce amenință să-l închidă pe „Corespondentul nostru special" în crudele cătușe ale telegrafului, cu siguranță că va mătura aceste rămășițe vechi. Înainte să fie prea târziu, voi dedica așadar un capitol moravurilor Bucureștilor.

Nu mă voi apuca să spun povestea acestui popor ciudat. Fiecare locuitor pretinde să fie cel mai pur supraviețuitor al rasei latine. Cât de adevărată o fi această laudă, etnologii, fizionomiștii și istoricii // pot să dezbată, dar orice om p. 10
educat care merge pe stradă îi va găsi o oarecare justificare. La fiecare colț, în trăsuri de lux, în haine zdrențuite, în stofa de lână a meșterului cumsecade sau în uniforma aspră a soldatului, se poate vedea un chip ce putea fi întâlnit și în vechea Romă. Frunți joase și late, pline de inteligență, ochi negri atât de superbi, rotunjiți și umbriți, linii atât de șterse ale unei trăsături perfecte și buze senzuale, bosumflate, nu pot fi văzute decât aici. Nu mi-e rușine să-mi recunosc ignoranța perfectă cu privire la locul de unde Traian își aduse coloniștii. Ar fi putut fi însăși Roma, sau alte părți ale Italiei; dar e sigur că tipul vechiului roman, așa cum ne-am obișnuit să-l închipuim, nu e nicăieri la fel de bine păstrat ca aici.

Așadar, e de prisos de spus că poporul român are o frumusețe clasică surprinzătoare. Călătorii lungi într-o mulțime de țări din oricare emisferă îmi dau încrederea să spun că în ceea ce privește regularitatea trăsăturilor și farmecul expresiei, nu sunt de neîntrecut, doar că nu au rivali. Iar inteligența, politețea și bunătatea acestei populații nu sunt nici ele mai puțin surprinzătoare.

Am vorbit mai întâi de părțile bune ale poporului // român pentru că eu și toți p. 11
care am avut de-a face cu el social, nu comercial, ne simțim datori atât de mult, dar

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi pentru că, pe de altă parte, am fost mulţumit să verific părerea obişnuită împărtăşită de strămoşii noştri. Cred că sir Charles Bell[9] a fost primul care a denunţat idea convenţională a frumuseţii romane. Folosind busturi din Vatican şi alte colecţii, de exemplu, a argumentat că vechii romani erau oameni greoi, cu trăsături scurte rotunjite de carne, ca buldogii. Găsind asemenea chipuri, des întâlnite printre trasteverini[10], a conchis că aceştia au păstrat tipul latin şi foarte mulţi au urmat aceste învăţături. România e depărtată şi încă rar vizitată de artişti. Cu siguranţă că a fost colonizată de romani şi, deşi barbarii au năvălit, niciodată nu au avut răgaz să amestece sângele aşa cum <au făcut-o> în Italia în multe rânduri. Vedem acolo exact chipul în mod obişnuit atribuit poporului roman, ce seamănă cu cel argumentat de Sir Charles Bell chiar mai puţin decât cel englez. Nici un popor barbar care a invadat această ţară nu ar fi putut lăsa această urmă şi sunt mulţumit
p. 12 să justific deopotrivă „înţelepciunea strămoşilor noştri" şi puritatea rasei romane. //

Dar dacă lăsăm deoparte perfecţiunea formelor clasice şi cele câteva ruine tencuite şi coloane sfărâmate, nu e nimic în Bucureşti care să amintească de vechea Romă. Traian poate că a fost mai atras de înfăţişarea coloniştilor decât de moravurile lor, sau poate că spiritul fin al populaţiei a suferit o distrugere mai amară decât cea a clădirilor. Îngădui orice explicaţie pentru că atât de mult este nevoie de una. În înfăţişarea sa, acest popor arată o „supravieţuire" a celei mai pure rase antice, dar virtuţile lui Cato[11] au dispărut sau nu au existat niciodată. Simţi un fel de dorinţă de a compătimi, când observi moravurile uşoare şi afemeiate ale Imperiului de Răsărit, păstrate până în acest secol al nouăsprezecelea.

Nici o clasă nu e bogată; de la boierul magnific până la ţăranul de pe întinsele sale moşii, toţi sunt înecaţi în datorii. Dar când vine vorba de lux, capitala încearcă să se întreacă cu însuşi Parisul şi în unele privinţe reuşeşte. Străzile înguste, prost construite, prost pavate, au prăvălii în care orice aplecare spre lenea desfrânată poate fi mulţumită. Casele particulare – unele imense şi toate drăguţe ca înfăţişare – sunt de găsit la fiecare colţ, în orice direcţie. Cu toate acestea sunt destule locuri
p. 13 goale, împrejmuite de pari rupţi, unde umblă şi dorm câini vagabonzi. // Palatele mici şi fermecătoare, deşi nu sunt noi, afişează felurile cele mai grosolane în care au fost construite, acolo unde ornamentele de stuc, de bun gust, au căzut. Fără încetare ni se aminteşte că Asia începe la graniţa austriacă.

Românul e chiar fericit atunci când în dragoste îi merge bine şi când cămătarul îl taxează treizeci şi cinci la sută din venitul anului viitor. Ce să-i pese lui pentru câţiva iarzi de gard rupt? Mai degrabă să construiască un palat cu totul nou. Ce mai contează cămaşa ruptă dedesubt când poate să obţină împrumut pentru o manta îmblănită de o mie de guinee? Ce mai contează trebuinţele zilnice atunci când excesul costisitor poate fi obţinut indiferent de preţ, iar Chloe[12] nu se încruntă. Acest popor e cât se poate de copilăros, delicat, bun şi bine temperat, dar ignorant când vine vorba de viaţa reală şi inconştient de datoriile morale, aşa cum trebuie să

[9] Sir Charles Bell (1774–1842) chirurg, anatomist, psiholog, neurolog şi filozof scoţian.
[10] Locuitori ai cartierului Trastevere din Roma.
[11] Marcus Porcius Cato Uticensis (95–46 î.Hr.) om de stat şi filozof roman.
[12] Zeiţă a fertilităţii, folosită aici ca arhetip al femeii latine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fie copiii cei mai cuminți. Meșteșugarii lor sunt francezi, germani, oamenii de afaceri evrei, inginerii lor cu siguranță englezi fără noroc, iar artizani țiganii. Ce societate ciudată trebuie să fie aceea în care fiii românilor se îndreaptă către manufactură. Nobilul român posedă pământul iar țăranii lui nenorociți îl cultivă. Nu există bogăție în țară în afară de porumb, cerealele de la an la an devin din ce în ce mai // riscante. În agricultură se practică un sistem de așa natură încât și cele mai p. 14
bogate soluri din Europa arată semne de epuizare. În timp ce grâul românesc scade anual pe piață, din cauza greutății sale deficitare, pământul cultivat chiar se împuținează[13]. Nimic nu poate salva țara decât știința străină și banii străini. Asta se știe și e mărturisit de oricine, dar capitalistul francez sau englez care a fost convins să-și împrumute banii, nu poate recupera nici investiția, nici dobânda. Salarii și pensii rămân neplătite. Bugetul național e de regulă deficitar. Oricare ar fi deznodământul acestui război, România trebuie să se trezească din anacronismul acestui vis.

Țarul a fost bine sfătuit când a interzis soldaților săi șederea în această Capua[14]. Calitățile lor ostășești nu ar fi deloc îmbunătățite în urma contactului cu o populație care privește dragostea și luxul ca pe singurul țel al existenței umane. Fecioarele au o înclinație deosebită pentru <ostașii> viteji, iar ochii negrii aplecați cu milă asupra soldatului obosit, buzele moi ce șoptesc în latina dulce soarta lui aspră, ar provoca mai multă pagube decât marșuri lungi sau mâncare proastă. Este cea mai crudă farsă a sorții ca acest // popor să fi fost așezat în acest colț al p. 15
Europei, între ciocanul rusesc și nicovala turcească. Ei nu cer zeilor nimic – căci crezul lor cu siguranță că e olimpic – decât să fie lăsați în pace să facă veșnic dragoste, până ce va veni potopul, iar evreii îi vor mânca. Doar o parte foarte mică tânjește după unitate națională sau după coroană regală. Le displac poate rușii aspri și poruncitori mai mult decât turcii, dar ce pot face? Soarta a hotărât – să dăm din umeri și să profităm pe cât se poate. La București viața merge oricum înainte. Trăsurile frumoase grăbite să ajungă nicăieri umplu străzile ca de obicei. Julia sau Faustina[15], îmbrăcate în rochii pariziene rafinate, se proptesc într-însele și cu ochii țintesc podeaua într-o langoare clasică. Nenumăratele restaurante sunt ticsite cu leneși. Și dragostea ușoară rămâne stăpân peste întreg Bucureștiul.

Distracțiile acestui loc sunt, în anii obișnuiți, multe și felurite. Dacă subscripțiile unui oraș, oricât de bogat, nu-i pot tenta pe cei mai mari actori și cântăreți ai Europei, pe de altă parte ele sunt de ajuns pentru a atrage companii franceze și italiene cu merite peste medie. Iarna opera trebuie să fie plină; // teatru p. 16
și operă comică franceză, un teatru românesc, câteva concerte de cafenea cu debut în Paris, Italia și uneori Austria. Teatrul Național e o clădire frumoasă, decorată cu gust și bine concepută. Subscripția nu încetează niciodată, oricât de puțini ar fi banii, chiar și acum nu fondurile sunt cele care lipsesc, ci semnatarii care și-au întrerupt angajamentul de frica războiului. Teatrul românesc de operetă, fostul circ,

[13] Fals, suprafața de pământ cultivat a cunoscut o creștere continuă.

[14] Oraș construit în secolul al IX-lea î.Hr., pe locul actualului oraș Santa Maria Capua Vetere, provincial Caserta, Campania.

[15] Se referă la arhetipuri sociale romane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

nu e atât de demn de oraş; acolo Franţa e cel mai bine reprezentată în toate aspectele, iar spiritul şi limba naţională sunt falimentare. Fostul circ e deschis în fiecare noapte şi m-am aventurat conştient pentru a asista la o interpretare de mare succes a piesei *Cimpoiul dracului*[16]. M-a impresionat într-un chip atât de dureros încât nu m-am deranjat să mă interesez despre intriga sa, nici acum n-aş fi dispus să trec din nou prin acele suferinţe prin a cerceta voluntar <piesa>.

Teatrul seamănă mult cu un grajd, foarte delapidat, conţine poate vreo două sute de jilţuri şi o groapă de cinci sute. De o parte şi de alta e o platformă largă, unde spectatorii pot mânca şi bea. Înzestrarea scenei are acea simplitate care duce
p. 17 cu gândul la epoca augustină[17] a teatrului, dacă ne gândim // că totul e la fel de gol ca-n palmă.

Piesa a început cu o scenă de barba-oarba în care patru domnişoare frumoase şi un membru al sexului opus, bătrân şi urât, pălmuit de ele cu toată puterea şi care vorbea, vorbea, şi nu făcea nici un efort să le prindă. Asta a durat vreo douăzeci de minute, domnul încă legat la ochi şi vorbind, domnişoarele lovindu-l din când în când iar audienţa ascultând cu solemnitate. După mai multe intrări şi ieşiri care nu au provocat nici o întrerupere, intră un conaţional cu cimpoi sub braţ. Rareori s-a putut vedea un om mai magnific decât acest actor. Înalt poate de vreo şase picioare[18], cu o faţă ca aceea a unei statui a celei mai faste epoci, părea însăşi întruchiparea celor mai vestiţi eroi ai României. Dar nu făcu altceva decât să vorbească, dând celuilalt domn o odihnă de cincisprezece minute, de care a profitat. Femeile nu au luat parte la întrecere, ci rămaseră în posturi graţioase, strigând doar câte-o silabă din timp în timp. Asta părea ca o lovitură de bici, îndemnându-i pe ceilalţi la o locvacitate mai clară. Nimeni nu stătea jos – nu se ştia de ce – nimeni nu cânta; nimeni nu făcea altceva decât să stea şi să asculte. La un
p. 18 moment dat, când amândoi // eroii arătară semne de oboseală mentală, apăru diavolul, fără nici o agitaţie sau ceremonie, sub forma unui domn bine îmbrăcat, care preluă rolul principal. S-a adresat publicului preţ de mai multă vreme decât simplii muritori şi doar după ce a trecut prin tot dicţionarul a spus istoria întregii lumi şi a explicat misterul propriei legături <cu ea> – doar atunci am auzit prima notă de muzică, după care şi căzu cortina, acest act durând o oră. Audienţa nu scoase nici un sunet şi am crezut că e la fel de plictisită ca şi mine, din moment ce probabil au înţeles vorbele îngrozitoare pe care <actorii> le schimbaseră. Deodată izbucni o furtună de aclamaţii, aducând în faţă întreaga companie. Arta dramatică din România are, evident, propriile reguli. Nesimţind nici o înclinare în a le învăţa, am plecat, dar monologul interminabil mi-a mai urmărit urechile.

Dacă acest oraş plăcut ar fi fost dintotdeauna cum e azi, cald la lumina soarelui, răcoare înăuntrul caselor, cu străzi înguste pline de trăsuri, cu trotuare pline de leneşi îmbrăcaţi colorat, cu siguranţă ar fi o „grămadă" <de oameni> din Anglia să-l vadă. Oamenii ar fi deznădăjduiţi şi speriaţi, dacă locurile distracţiei lor

[16] Vodevil compus de Alexandru Adolf Flechtenmacher (1823–1898), violonist, compozitor şi dirijor român de origine germană.

[17] Epoca de sub domnia împăratului roman Octavian Augustus (63 î.Hr.–14 d.Hr.).

[18] Un picior = 30,48 cm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ar fi închise şi nouă zecimi din *tinerimea de aur* // ar fi dusă în tabără, tot ar fi viaţă p. 19
şi veselie aici. În câteva locuri[19] drăguţe, ca „Madame receives" şi „Şoseaua" e plin de dimineaţă până seară. Aceasta ar fi al nostru Hyde Park[20], cum am spus, dar mai sălbatic, dacă nu mai drăguţ. În această perioadă a anului frunzişul aleilor sale de lămâi este foarte fraged, iar gardurile vii din arbuşti mici şi înfrunziţi sunt rozi de la flori. Nu am cercetat însă lungimea Şoselei, dar are căi ocolitoare pretutindeni, în toate direcţiile, prin care noaptea se aud, cred, privighetorile, iar ziua veşnicele plângeri ale lui Romeo la vederea Julietei. Romeo poartă piele colorată ca lămâia, iar Julieta e îmbrăcată de la Worth[21]; dar primăvara şi iubirea delicată o fac să tânjească precum o lăptăreasă în urma unei plimbări pe câmp. Cu nevinovăţie perfectă cei doi se îndreaptă către Şosea şi se închipuie în împrejurări rustice. Tânăra domnişoară, desigur, e condusă alături de mama sa într-o berlină superbă, cu un vizitiu moscovit ce nu ştie alt pas decât galopul. Domnul o urmează apatic, scăldându-se în razele vieţii şi dragostei. În cele din urmă cei doi se depărtează, gângurind, în timp ce rudele lor mai în vârstă se întreţin în vreo discuţie ce nu e în întregime compusă din amintiri. Îndrăgostiţii nu hoinăresc prea departe căci p. 20
amândoi poartă încălţări frumoase, prea // mici şi nici unul nu a mers mai mult de o milă de când s-a născut. Şoseaua e un loc groaznic pentru singuratici. Când trăsurile trag una lângă alta la cafenea şi ochi negri îl ţintesc pe cavaler şi cel mai dulce accent din lume îl îndeamnă să aducă o îngheţată, resimţi singurătatea cu deznădejde; dar când părăseşti scena şi pe fiecare potecă dosnică se aude ciripitul logodiţilor, compătimirea de sine devine de neîndurat. Şi astfel se pare că în Bucureşti nu sunt nici burlaci, nici fete mari. Dar pe de altă parte nu e mereu primăvară în acest oraş plăcut. Recent au fost şi şase picioare de zăpadă şi potop; în zece zile vom avea căldură super-tropicală, praf ce albeşte fiecare floare şi frunză şi o face pe Julieta să tuşească şi deopotrivă strică hainele şi buna dispoziţie lui Romeo. Atunci stau înăuntru şi se vaită, iar plimbarea pe şosea se face la miezul nopţii.

9 mai, miezul nopţii

În acest moment o adunare a celor două camere din România are loc pentru a hotărî pacea sau războiul. Cei mai mulţi oameni întrezăresc deznodământul şi succesul sigur al miniştrilor. Sunt hotărâţi să se îndrepte către război, deşi întreaga ţară se opune. Merită însă să recapitulez argumentele // care mi-au fost prezentate p. 21
în noaptea asta cu mare tărie de unii din ofiţerii români, care nu sunt nici instrumente ale guvernului, nici entuziaşti ai Rusiei. Ei recunosc mult mai în detaliu decât aş putea explica faptul că interesul ţării lor, ca şi înclinaţiile fiilor ei, trebuie să împiedice orice ajutor dat ţarului. Nu cred o singură clipă că orice sacrificii pe care le-ar face România ar fi răsplătite cum se cuvine. Nu se aşteaptă la nici o mărire a teritoriului, fie vorba de Basarabia sau de Dobrogea – dar totuşi cred că războiul e o trebuinţă nefericită. Convingerea acestor domni e de neclătinat şi, în

[19] În ediţia originală: „palaces", probabil o greşeală de tipar.
[20] Parc în Londra.
[21] Casă de modă din Paris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

timp ce aştept rezultatul <şedinţei Camerelor>, mă pot ocupa de o revizuire a acestor argumente care se aplică nu doar acestui moment, dar şi vremii ce va veni.

Armata României numără vrei patru zeci de mii de oameni, pe lângă care garda naţională[22] numără cinci zeci de mii. Aceste efective sunt desfăşurate într-o ţară ce ocupă flancul şi spatele avansului rusesc după ce va fi traversat Dunărea, un tărâm plat, dar mărginit de munţi bine populaţi şi, înainte de toate, de Austria. Ruşii
p. 22 au primit voie să mărşăluiască prin această ţară şi să se angajeze într-un // atac riscant dincolo de ea. Românii sunt convinşi, cu sau fără temei, că dacă marile puteri ar fi interzis cu seriozitate orice mişcare în teritoriul lor, Rusia ar fi cedat. Dar Puterile au refuzat să facă un asemenea pas, iar România, neajutorată, s-a descurcat cât s-a putut de bine.

Ruşii, cu mare isteţime, au făcut să se creadă că nu doresc ajutorul acestor patruzeci de mii, că mai degrabă ar dori România neutră şi liniştită. Simpla sugestie a unei astfel de poziţii provoacă aici râsete şi batjocură. Cum, întreabă miliarii, ar putea ţarul să creadă că se poate purta război cu Turcia pe cealaltă parte a Dunării când armata română atârnă pe ambele flancuri şi în spate? Evident e absurd să crezi că generalii ar putea înainta în aceste împrejurări. Indiferenţa prefăcută a Rusiei este doar o altă mişcare pe masa ei mare de joc. De la început a fost hotărât că România trebuie să acţioneze alături de ea şi s-a bazat pe caracterul prinţului şi pe împrejurările momentului pentru a ajunge la un rezultat pe care ea însăşi declară că nu-l doreşte.

Prima parte a acestui calcul s-a şi împlinit. Prinţul, un Hohenzollern, ale cărui
p. 23 // rude sunt toate ostaşi măreţi, încă de la sosirea sa aici a trudit pentru a oferi o Românie pe cât de mare şi de eficientă. Om bogat, fără reţinere şi-a cheltuit banii în acest scop; soldat entuziast, a petrecut mult timp <în acest scop> şi a avut suferinţe nesfârşite.

Cu o armată perfecţionată mai mult sau mai puţin, e în natura umană să fie folosită, iar prinţul nu doreşte nimic altceva decât să-şi arate propria iscusinţă şi destoinicia soldaţilor săi. Dar aici apăru o dificultate. Condiţia acceptării sale <ca aliat> era o ofensă pentru bătrânii generali ruşi. <Prinţul> a dorit să comande el însuşi propriile trupe, susţinute pe teren de regimente ruseşti, iar aceştia n-au îngăduit. Nu aveau încredere în soldaţii români, indiferent ce ar putea să facă acum, după ce i-au văzut. De aici, lungi amânări.

Prinţul a fost jignit de publicarea unui manifest care nicăieri nu făcea referire la el sau la armata sa şi, pentru moment, a refuzat să mai audă de înaintarea în direcţia dorită. Prinţul Dolgorukov[23], un ajutor de campanie al ţarului, i-a adus o scrisoare autografă care a îndepărtat acest impas, iar negocierile s-au reluat. Dar
p. 24 marele obstacol a rămas. Rusia nu a îndrăznit să părăsească // patruzeci de mii de soldaţi şi o populaţie străină de cinci milioane de suflete în spatele marşului ei, în timp ce generalii nu doreau să fie puşi pe picior de egalitate cu un prinţ neîncercat, deşi era un Hohenzollern.

---

[22] *militia*

[23] Vladimir Andreevich Dolgorukov (1810–1891), om de stat şi miltar rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Între timp, poporul român a declarat hotărât că se opune unei „politici de aventură". Nu poate accepta, nici nu o face, că declararea unei independențe ce există de fapt și demnitatea coroanei <regale> pentru suveranul lor constituțional ar compensa riscurile și pierderile aduse de război. Consideră că cei 16 000 000 franci plătiți de împăratul rus sunt oricum proprietatea lui, cuvenită în primul rând de la mănăstirile pe care au dreptul să le desființeze, iar în al doilea că mita nu era prea mare pentru serviciul deja făcut, acela de a-l lăsa pe invadator în teritoriul lui.

Așadar chestiunea a rămas. Rusia era hotărâtă să nu lase armata română în urma marșului său, în același timp în care declara sus și tare că evită să o cheme în sprijin. Poporul român, ca și armata, era hotărât să nu declare război în aceste condiții. Prințul, cabinetul și majoritatea // deputaților, aleși în urma influenței sale, p. 25
erau înțeleși să nu separe unitățile și să nu le împartă comandanților ruși. La rândul lor, gazetele rusești nici nu voiau să audă de posibilitatea de a oferi principelui un corp de armată separat la sud de Dunăre, cu atât mai mult să-i fie încredințată conducerea oricărei părți din trupele lor.

Impasul părea fără speranță. La aceste greutăți, cred că trebuie adăugată și înaintarea lentă a armatei ruse pe căile ferate românești. Politicienii <români> sperau a găsi căi de ieșire <din impas> și se bazau cu încredere pe acea prostie turcească ce rareori i-a dezamăgit. <Prim->ministrul român, interpelat, oferi asigurări aparte că bombardarea orașelor ocupate de ruși nu ar constitui un *casus belli*. Orașele românești erau bombardate de voie, în așa fel încât să provoace populației civile pierderi omenești și pagube materiale, dar nu a urmat altceva decât proteste. De o zi-două, după cum era de așteptat după circulara turcească, au fost atacate orașe neapărate, chiar și sate în apropierea cărora nu erau ruși. Dacă ar fi
fost atacuri serioase – dacă turcii, dorind război, ar fi oferit lovitura // de început, p. 26
politica lor ar fi fost inteligibilă. Dar bombardarea Olteniței, Bechetului, Calafatului[24] și a o duzină de alte locuri, a fost pură jignire și provocare inutilă, în fapt neinteligibile, mai puțin dacă am presupune că ar fi avut ca scop calcularea distanței <de la pozițiile de artilerie> la acele orașe și poziții.

Rezultatul e destul de simplu. Armata română și poporul român sunt indignați. Afirmă că nu mai au de ales. Turcii le-au declarat război prin circulara publicată, prin revocarea agentului lor din Constantinopol și prin operațiunile active. Acum două săptămâni turcii ar fi putut trece Dunărea și ocupa, dacă ar fi vrut, chiar acele locuri pe care acum le-au bombardat, fără să provoace indignarea pe care faptele lor recente au cauzat-o. Gafele Turciei din ultimii doi ani au fost enorme, dar nici una din ele nu a fost atât de stupidă, nici una nu le-a făcut atât de deschis și de ușor jocul rușilor, precum acesta atac, nu neprovocat, dar fără îndoială prostesc, asupra orașelor românești. Procedând astfel, turcii au trezit acel simț al onoarei naționale ce sălășluiește în fiecare popor. Împotriva intereselor și preferințelor lor, românii cred că în sfârșit trebuie să se ridice la luptă. Se socotesc
trădați // în toate privințele și cu amărăciune acuză puterile, care, temându-se de p. 27
responsabilitate, au lăsat lucrurile să ajungă până aici. Și sunt sigur că sentimentul

[24] În aprilie 1877 armata otomană bombardează mai multe orașe de pe Dunăre, ca răspuns la susținerea pe care România o acorda Rusiei în războiul proaspăt declarat de aceasta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

e unul sincer. Principele şi clica restrânsă a radicalilor de la putere au propriile lor poziţii, dar nici publicul şi nici armata nu ar fi putut fi împinsă către război dacă nu ar fi fost insulta adusă de Turcia. – Presupusele bombardamente au fost mult exagerate acolo unde nu au fost inventate, pentru scopul ce au slujit.

În rândul armatei, ca şi în alte părţi, domneşte un sentiment de dezorientare furioasă. Ce poate România câştiga prin luptă? Singurul răspuns e independenţa şi, poate, titlul regal; poate şi slaba posibilitate de a obţine plăcutul ţinut al Dobrogei. Odată rostite aceste cuvinte, şi combătute de minoritatea activă a patrioţilor, scenariul sună atât de monstruos de rău încât să pară fără câştig. După ce au eşuat pe propria cale, găsind-o nepracticabilă, guvernul s-a răzgândit. Afirmă în public şi în privat, prin declaraţii şi chiar lacrimi, că România va rămâne neutră. În această ceartă nici măcar unul din supuşii săi nu va fi pus în pericol, decât dacă vor ataca turcii. În acelaşi timp decretează ridicarea în masă şi întăreşte garnizoanele de la
p. 28 Calafat şi Giurgiu. Publicul nu poate decât să privească aceste // mobilizări cu suspiciune. Cu sau fără temei, <publicul> aşteaptă să audă <noutăţi> nu despre ocupaţie, ci despre raiduri şi neorânduieli din partea turcilor. Crede că deschiderea focului asupra canonierei turceşti de la Brăila a fost o încercare de a obţine *casus belli*, care a eşuat pentru că a fost publică şi vădit nejustificată. Aventura va fi reluată când vor fi mai puţini martori. Vă relatez doar trista impresie ce domneşte aici. Nimeni nu crede că principele a renunţat la ideea sa, nici miniştri la ale lor. Am spus mai devreme că aceşti domni sunt republicani – aproape comunişti. Dacă îşi încurajează suveranul să greşească, aceasta nu e spre beneficiul final al acestuia. Ei cred în republica română, care cu timpul îşi va avea locul pe scena europeană. Dacă li se reproşează că Rusia nu ar accepta un asemenea experiment la graniţele sale, <republicanii> surâd, dând cu calm asigurare că Rusia însăşi va fi o republică. Acest război e o perioadă măreaţă pentru politicienii roşii. A fost provocat de ei, împotriva încercărilor tuturor monarhilor europeni şi a întregului simţământ conservator din lume. Sunt încredinţat de un ofiţer tocmai întors de la Chişinău, unde datoria l-a ţinut câteva săptămâni în slujba comandamentului, că şi acum
p. 29 curtea <imperială> // regretă cu amărăciune <începerea războiului>, iar ofiţerii superiori sunt foarte îngrijoraţi. Primesc războiul cu entuziasm, dar urmările lui îi sperie. Într-o luptă împotmolită ce a durat luni de zile, ei şi împăratul lor au fost învinşi de oamenii revoluţici. De asta s-a auzit în Anglia mult timp după şi lumea a încetat să mai creadă că e adevărat, dar sunt sigur că informatorul meu nu a luat aceste idei de la aceeaşi sursă. A repetat ceea ce s-a vorbit liber la Chişinău. Comandanţii ruşi de regiment sunt nihilişti, aproape toţi. Nicăieri ca în armată crezul revoluţionar n-a făcut un asemenea progres şi cu toate că disciplina e strictă, comandanţii ei privesc viitorul cu îngrijorare. Din acelaşi motiv cabinetul românesc
p. 30 îl priveşte cu speranţă. //

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Capitolul II

În jurul Ploieștilor

Ploiești, 23 mai

Cu cât văd mai mult această țară, cu atât mai mult ea se dovedește a fi un anacronism monstruos dar plăcut. Trăiești în ea înconjurat de contradicții, nedumeriri și absurdități; simți că oamenii au început de la capătul opus să clădească civilizația; că dacă viziunea românească este cea corectă, națiunile funcționale ale lumii au greșit de-a lungul întregii istorii. Sunt țări în care locuitorii capitalei sunt o rasă aparent diferită de cei din provincie, vorbind altă limbă, condusă de alte gânduri și ambiții. Aici nu e deloc așa. Particularitățile Bucureștilor se întâlnesc la toate orașele, caracterul țăranului este și cel al boierului. Dar în locuri neînsemnate ca acesta, unde marele duce pentru moment și-a ridicat cortul, ciudățeniile devin mai stridente. Ploieștii acoperă o suprafață întinsă și aș spune că aristocrații // săi dețin o avere vastă, cum s-ar crede. Pentru a ajunge acolo trebuie p. 31
străbătut un drum împărțit în două zone. Una e împădurită și alta e de arătură; priviți pe fereastra vagonului oricât de des și aceeași priveliște se așterne în fața ochilor. Dacă șina nu e mărginită de copaci cu frunzișul cel mai verde și mai fraged, atunci trebuie să străbată o câmpie nesfârșită. Foarte departe fâșia albastră și ștearsă a munților poate uneori să sugereze că întregul univers nu e plat. În această perioadă a anului câmpia poate avea farmecul său, amintind de ținuturile sălbatice[25] ale coloniei Capului[26]. Brazde galbene de rapiță o închid, iar verdele nesfârșit e întrerupt de acri de căpșuni sălbatici în plină floare și de curele de irișI din jurul bălților. Ici-colo câte-un țăran îmbrăcat în alb zgârie pământul cu un plug de lemn la care a înhămat, de dragul de a înhăma, șase boi. Atât de puțin adânci sunt brazdele că scapă printre ele fâșii mici de pământ acoperit cu iarbă, iar neghina flutură triumfătoare în urma gospodarului nepăsător. Fără o pregătire bună, el o să producă o recoltă care o să-l facă invidios pe fermierul de prerie și îi va înnebuni de disperare pe agronomii noștri de acasă. E păcat să vezi cât de înguste sunt aceste dungi negre în marea de // ierburi și cât de des femeile din gospodărie p. 32
ajută la arătură. *Flăcăii robuști* care ar trebui să ajute sunt cu noi în tren, înzestrați <militărește> cu prețul ruinării țării lor pentru un război pe care nimeni nu-l dorește și care-i va ocroti doar pe cei ce vor să „pescuiască în ape tulburi".

Rațiunea strategică ce i-a făcut pe comandanții ruși să-și stabilească cartierul general la Ploiești este de la sine evidentă la o privire a hărții. Toată ziua, fără încetare, convoaie cu provizii și artilerie zoresc aici pe drumul dinspre Brăila. Caii, aproape toți tineri, merg bine pe pământul negru; oamenii, murdari și neîngrijiți, sunt ca orice trupă în timpul campaniei, au o bună dispoziție admirabilă și umor. Mereu sunt ofițeri care așteaptă la intrarea în oraș și observă oamenii și carele în

[25] *veldt.*

[26] Autorul se referă la colonia britanică *Capul Bunei Speranțe*, cel mai sudic punct al Africii. Termenul *Capul Bunei Speranțe* a fost utilizat și pentru a numi Colonia Capului înființată în 1652, în apropierea Peninsulei Capului. Puțin înainte de formarea Uniunii Africii de Sud, termenul se referea la întreaga regiune care avea să devină în 1910 Provincia Capului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

timp ce trec. La patru după-amiază însuşi generalul Nepokoiciţki, şeful comandamentului, nu s-a dat deoparte de la îndeplinirea acestei datorii. Nemişcat, pe un frumos cal alb, privi procesiunea plictisitoare timp de aproape două ore – plictisitoare cel puţin mi s-a părut mie, care aşteptam o audienţă la Excelenţa sa. Din când în când treceau gărzile cu bagaje, vreo zece oameni în marş de voie, deşi
p. 33 murdari de noroi până la genunchi. // Apoi generalul şi-a croit drum prin mulţime, mormăind un cuvânt-două în timp ce oamenii prezentau onorul. Răspunsul venea de fiecare dată sub forma unei urări vii, scurtă şi ascuţită; soldaţii reluau vioi marşul, iar generalul se întorcea la postul său. Câte care să fi văzut trecând, câte gărzi de bagaje să fi auzit strigând urări, doar un contabil[27] poate să estimeze, dar suma era una la care se poate doar visa. Procesiunea nu începu nici azi, nici săptămâna trecută, nici că se va sfârşi mâine.

Oraşul în care varsă aceste care este un mic Bucureşti – mai puţin bogat, desigur, mai murdar, poate şi mai leneş. Găurile din străzi sunt mai adânci şi pline până la gură cu noroi, căci mereu plouă în Ploieşti – de unde numele. Străzile, foarte late, sunt mărginite cu case de stuc care sunt pe cale să se surpe, dar nu din cauza vechimii, căci cele mai multe sunt noi. La catul de jos locuieşte vreun croitor sau vreun tutungiu[28]; la catul de sus vezi ochi negrii cum privesc pe ascuns, printre obloane, întâlnesc privirea trecătorului apoi dispar timid. Aşadar, şchiopătând pe trotuarul primejdios, vezi asta la fiecare casă, sunt într-adevăr prăvălii destinate nici tutunului, nici hainelor, dar abia merită numărate. Uneori ochii <de la
p. 34 fereastră> pot fi albaştri //, în loc de negri, dar vor fi cu siguranţă acolo, de o culoare sau alta. Iar <bărbaţii> cuceritori[29] din Ploieşti, tineri şi bătrâni, încearcă cu veselie să prindă privirea timidelor fecioare. De obicei reuşesc, dacă se străduiesc. Pentru că încă de la naştere, tânăra a auzit, a vorbit şi a visat la iubire – la fel şi flăcăul. Aici, nici o vârstă nu e scutită de Cupidon. Nici un rang nu opreşte primirea lui. Lordul cancelar şi arhiepiscopul de Canterbury, dacă ar fi fost români, ar găsi firesc şi cuviincios să facă curte îmbrăcaţi în robele lor, nici că s-ar împotrivi careva.

Prin asta voiam să spun că aici lumea e cu susul în jos. Din plăceri şi fleacuri face ocupaţii, iar munca o lasă pe seama evreilor şi ţiganilor. Nu doar cei înstăriţi se poartă astfel. În orice treaptă, la orice vârstă, tot timpul, singurul gând e dragostea. Dacă măcar în asta, în draga lor ocupaţie, românii ar fi oameni serioşi, ţara ar fi depopulată de amanţi geloşi şi soţii indignate. Dar dimpotrivă, crime şi violenţe sunt foarte puţine, şi rareori provocate de gelozie. Ca orice copii, amanţii se bosumflă şi plâng puţin, când sunt dezamăgiţi, dar gândul le zboară repede şi se
p. 35 opreşte la altceva. Uşurinţa cu care se fac divorţuri //, neegalată în nici o altă ţară sălbatică sau civilizată, e o urmare trebuincioasă a moravurilor naţionale. Ieri mi-a fost arătată o făptură minunată, cu sânge regal şi foarte avută, care de două ori şi-a părăsit soţul prin divorţ şi o dată a fost părăsită (prin divorţ). Acum e pe cale să se căsătorească a patra oară, la douăzeci şi şase de ani. Nu e asta o societate de care să rămâi uimit – căci sunt multe astfel de cazuri, unele mai rele, altele mai puţin?

---

[27] *„calculating boy".*
[28] *tobacconist.*
[29] *gallant.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În jurul Ploieştilor sunt case la fel de frumoase ca acelea din Bucureşti pe care le-am descris, mici bijuterii de frumusețe și confort. Aici, desigur, nu sunt decorate atât de somptuos, dar vila marelui duce e minunată. Vechiul han românesc, aproape dispărut din capitală, poate fi găsit aici și merită să fie descris. Într-o curte vastă, de-a lungul a trei părți se găsesc galerii acoperite cu sticlă la catul de sus. Înspre ele se deschid ferestrele dormitoarelor, odăi mici în care intimitatea e cu neputință. Nu e ceva făcut pentru domnișoare. Scările duc spre galerie. În curte sunt câțiva salcâmi, câțiva leandri se străduiesc să prindă puțină lumină și multe globuri din sticlă colorate care, montate pe stâlpi, sunt pentru români // echivalentul florilor. Am văzut o luncă decorată astfel, în care proprietarul p. 36
stătea plin e mândrie, cum stă un amator devotat în mijlocul trandafirilor săi.

Dacă vremea îngăduie, oamenii iau masa printre salcâmi și leandri, iar pentru nopțile ploioase există un pavilion lung într-o parte a curții, o clădire de lemn plină de gust și decorații, atât de luminată de culori, atât de grațios sculptată, că e o plăcere să o privești. De o seară veneau acolo lăutari, sau menestreli țigani, altă rânduială a acestui pământ. Cântă tonuri săltărețe până la miezul nopții, mereu după ureche, sau iau vreun vals – francez sau german – și îl prefac cu note noi și ciudate într-un imn barbar, iar lumea din Ploiești vine să bea bere și să asculte doar de formă, de fapt, să facă dragoste. Timp de zece minute am avut sub ochi un exemplu fermecător. O doamnă veselă și corpolentă intră, însoțită de un domn în vârstă, important. Au urmat-o cele două fiice ale sale, cu un tânăr îmbrăcat foarte bine, proaspăt bărbierit, parfumat. Domnișoarele erau foarte frumoase și de foarte bună purtare; nu puteau decât să zâmbească la glumele însoțitorului lor, cărora le răspundeau cu cea mai joasă voce. Dar zâmbetele lor erau în așa fel încât să stârnească agonie în jur; sentimente amare // năuceau locuitorii cartierului. De la p. 37
șase sau opt mese așezate în cerc se fixau priviri dramatice și rugătoare, când către una, când către alta <din domnișoare>. Alți tineri se înfățișau la prietenul lor și cerșeau cu voce tare să fie prezentați. Fără rezultat. Domnișoarele continuau să zâmbească și să râdă, nici părinții lor nu arătau milă. O domnișoară chiar făcea semn și-și mângâia trăsăturile frumoase ca să-l distragă pe vechiul magistrat. O gelozie atât de sălbatică cuprinse pe bărbații de-acolo că mă așteptam la altă bătălie de la Lapithae[30]. Dar în momentul critic sosiră alte două domnișoare, tot cu o rudă mai în vârstă, chiar și mai fermecătoare decât prima pereche, ai căror admiratori trecători imediat i-au întors spatele pentru a cădea în alt entuziasm. Părăsite, cele două Ariadne nu arătară nici cea mai mică surpriză, gelozie sau dezamăgire. Dăruite unui singur <tânăr>, zâmbetele lor moi aproape că se îndulciseră și mai mult. Din câte am observat până acum, romăncele cochete sunt printre cele mai periculoase din specia lor. Dăruindu-și întreaga minte și viață artei <dragostei> pentru care au fost neobișnuit de bine înzestrate de natură, ajung la o dibăcie de neegalat.

Am spus prea puțin despre ruși la Ploiești pentru că, de fapt, nu sunt deloc mulți. Vezi umblând un număr // de cerchezi[31] într-o uniformă superbă; intendențe p. 38

[30] Autorul se referă la mitul grec privind lupta dintre Lapithae, un războinic viteaz din neamul lapiților, popor legendar de pe valea Peneusului, din Tesalia și Centaur.

[31] *Circassians*, popor din caucaz.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

aflate în grabă; o companie de infanterie umplând piața. Dar în răstimpul scurt al staționării lor aici, trupele rămân în afara orașului. Am văzut însă, pentru prima oară, un soldat beat, și am auzit alți doi-trei. Dar înțeleg că nu au existat plângeri; acești eroi păreau oricum destul de prietenoși. Pot depune mărturie în acest sens pentru că plămânii lor nu sunt afectați de șapte luni petrecute sub velă. Asemenea răgete fine nu sunt deseori auzite în afara unui spectacol cu fiare sălbatice. Românii treji au fost chiar șocați de zgomot, dar era doar zgomot și furie, neînsemnând nimic. Ar fi fost și ciudat ca din 280 000 oameni care au trecut prin oraș să nu se fi găsit câțiva neputincioși în fața ispitei <alcoolului>. Sper și cred că soldații noștri englezi s-ar purta la fel de bine ca aceștia, dar nu îndrăznesc să garantez. Ce contrast între invazia de acum a României și toate cele din trecut! Vedem cu durere din ce în ce mai mare cât de vastă va fi influența armatei germane de la 1870[32] asupra întregii lumi. Nu a revoluționat singură știința războiului, dar a schimbat natura acestuia. Brutalitatea de odinioară a dispărut, ucisă de exemplul prusian.
p. 39 Când Rusia va învăța serios această lecție, // cine va îndrăzni să se întoarcă la vremea barbarismului? Dar să nu uităm cui datorăm lecția straşnic predată.

30 mai

Casa în care marele duce și-a stabilit aici cartierul general chiar ar fi putut fi construită pentru șederea sa. Deasupra șoselei, cu linii albe și grațioase, cu scări frumoase ce se înalță la primul ei etaj printre straturi de flori, privește către Rusia și către Turcia. Fiecare soldat ce pornește spre sud, pe șosea, trece prin fața ei, pentru a cerceta mersul invaziei, Înălțimea Sa trebuie doar să păşească în afara salonului său, pe balconul acoperit, umbrit de plante cățărătoare. Azi a petrecut ceva timp acolo – cu plăcere, aș spune, pentru <a privi> defilarea înaintea sa a brigăzii 9 a diviziei 30 a celui de-al treilea corp de armată.

La sosirea mea aici am fost pe loc avertizat de *sărbătoare*, dar mulțimea care se grăbea ar fi anunțat-o oricum oricărui străin. Mulțimea de români era murdară, zdrențuită și desculță, dar nu pitorească. Când lipsesc toaletele vesele, trăsurile
p. 40 elegante și luxul ciudat al Bucureștilor, peste tot nu vezi decât o grămadă // mizeră, ca aceea ținută departe de jandarmii ruși în uniformă albă, în lungul ambelor părți ale străzii late și robuste pe care se afla cartierul general. Un grup magnific stătea la porțile grădinii. Trei cerchezi erau așezați acolo, bune exemplare de frumusețe bărbătească în costume superbe. Nu am rămas până acum nemișcat în admirație la vederea a trei războinici, dar atunci și acolo se vedea un model de frumusețe omenească. Așa cum s-a întâmplat, erau trei ofițeri în fața porții, doi în uniformă albastră cu trese și cartușiere argintii, celălalt în culori monotone și argintii. Lângă ei dar în afara grupului lor, stătea un muntenegrean la fel de înalt ca ei, cu ochi cafenii-roșiatici și mustață răsucită, contrastând fin cu trăsăturile masive și conturul oriental. Pur și simplu strălucea în purpuriu și aur. Niciodată închipuirea omenească nu a putut schița un costum atât de splendid și în același timp atât de

[32]Se referă la contextul internațional de după războiul franco-prusian din 1870–1871.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

războinic, ca cel al muntenegreanului şi să fiţi sigur că cel al marelui duce nu făcea economie de trese de aur sau de broderii fantastice pe mătase purpurie.

Şase ofiţeri de intendenţă stăteau călare sub balconul în care Înălţimea Sa îşi luase deja locul. Privindu-l, se înţelege cu uşurinţă // cum intendenţa şi de altfel toţi p. 41
care îl întâlneau pe marele duce, nutresc faţă de el, ca faţă de un conducător, un sentiment de entuziasm. Fiecare părticică din el îl face să pară un principe între ofiţeri săi, mai înalt decât toţi, mai puţin decât fiul său. Chipul şi purtarea marelui duce sunt simple, călduroase şi scurte, soldăţeşti. Râsul lui e plăcut şi umorul genial, afişate liber dar fără să-i piardă din demnitatea potrivită sângelui regal. Asta e impresia tuturor celor ce ajung în preajma sa şi, la o singură privire asupra chipului plăcut şi bărbătesc ce li s-a înfăţişat, nu ne putem deloc îndoi de ea.

Brigada ce avea să treacă străbătuse mii de verste, din nordul Basarabiei. Astăzi, după o hoinăreală de cinci mile, s-au bucurat de o şedere îndelungată în tabăra bulgărească. Vin direct de acolo, dar uniformele lor sunt învechite, chiar peticite, ghetele uzate şi sunt prăfuiţi din cap până-n picioare. Doar în România se poate sta, ca mine acum, într-o baltă, în timp ce altul se îneacă în praf gros. Murdari şi neîngrijiţi, oamenii trec în paşi mari, purtând cu străşnicie raniţele şi corturile de câmp. Cei din faţă întâreau energic un rând destul de aliniat, deşi fiecare privire de pe chipurile lor roşiatice şi soioase se înălţa curioasă // şi cu p. 42
trecerea fiecărui şir se îngrămădeau în formaţie pentru a-şi impresiona sergentul-instructor. E ciudat şi uimitor să priveşti mii de ochi albi cum se răsucesc în sus, pe măsură ce compania devine conştientă că e privită de marele duce. Presupun că nu ştiau că îi va fi aşteptat. După ce trecură primele rânduri, Înălţimea sa le-a urat, într-un grai limpede şi ascuţit: „Vă salut, fii eroici!", iar compania a răspuns „Te salutăm, prinţe!". După asta, un ofiţer de intendenţă aflat sub balcon, făcu semn <trupelor> să ovaţioneze, dar mă văd nevoit să spun că n-a avut o urmare dorită; o treime, dacă nu chiar o jumătate din oameni nici n-au răspuns, nici n-au părut să fi încercat, în timp ce restul n-au făcut mai mult decât să-şi deschidă larg gurile uscate şi să le ţină astfel. Nu vreau să trag concluzii de aici, eu doar relatez un fapt a cărui importanţă nu sunt capabil să o apreciez. Din aceia care au glăsuit, cei mai apropiaţi de marele duce, n-au strigat foarte tare, nici îndelungat – *mulţi din ei au* făcut-o râzând. Poate ar fi doar felul rusesc de a arăta preţuire şi voioşie, printr-un astfel râs, sau poate ar fi o glumă ascunsă care a străbătut strada; ce e sigur e că generalul bătrân ce făcea semn cu sabia pentru urări nu era o figură foarte solemnă. // p. 43

Dar spiritul vechi al dăruirii, oriunde s-ar fi stins, supravieţuieşte printre ofiţeri. S-a văzut în sclipirea ochilor, în privirea absorbită a fiecăruia care a salutat din marş. Am observat un subaltern înalt şi cu barbă, picat parcă de la Aberdeen, atât de mult îi întruchipa spiritul. Ochii bărbatului de-a dreptul ardeau cu entuziasm. Nu vedea nimic, nici mulţimea, nici măcar pe oamenii săi; ci păşea buimăcit de emoţie, întreaga sa suflare ţintită spre fratele ţarului. O astfel de înfăţişare se vede la adunările de renaştere[33], pictorii încercând s-o redea prin privirea sălbatică a vreunui sfânt sau habotnic. Ţarul, îmi închipui, o întâlneşte destul de des, papa câteodată, iar sultanul rareori. Poate că marele duce l-a remarcat

[33] Adunări ţinute de creştini evanghelici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

pe adorator pentru că acesta a slobozit o urare cu totul aparte. Buzele entuziastului s-au mişcat, dar fără să scoată sunet. Dispăru din vedere cu trecerea rândurilor, dar când l-am văzut ultima oară capul îi era răsucit la spate şi îndreptat în sus, ochii îi erau fixaţi spre balcon, uscaţi şi strălucitori. Omul, cred, sigur va piei în prima luptă. Nu sunt rămaşi mulţi ca el în Rusia sau aiurea. Civilizaţia, ca o rindea, netezeşte toate nodurile şi unghiurile.

p. 44 Nu pot spune dacă prinţul a fost mulţumit cu // întâmpinarea de care a avut parte, dar nu poate să nu fie mulţumit de trupele sale. Brigada 9 din Divizia 30 e compusă din oameni tineri, vârtoşi, de o înălţime medie mai mică decât cele mai multe <unităţi> pe care le-am văzut. Zdrenţuiţi şi murdari cum sunt, au arătat o stare de spirit excelentă; mărşăluind foarte încărcaţi sub razele de soare ce cădeau asupra lor ca plumbul topit, au cântat şi au râs cu veselie. Cele şapte luni de tabără care le-a distrus uniformele, le-au călit trupurile într-o constituţie bună. Trebuie observat în acelaşi timp că şirul de care ce-i transporta pe bolnavi era mult mai lung decât i-ar fi plăcut prinţului să vadă. Vremea extraordinară din această primăvară a început să aibă urmările aşteptate, în rândul oamenilor şi cailor deopotrivă. Oftalmia s-a răspândit, febra şi dizenteria s-au cuibărit. O armată nu e niciodată scutită de aceste din urmă necazuri, nici că v-aş lăsa cititorii să creadă că starea generală de sănătate era în măsură să alarmeze. Dar e mult mai proastă decât cu două săptămâni înainte, iar doctorii îşi doresc, înainte de toate, ca Dunărea să fie uşor de trecut. În ţara asta căldurile urmate îndată de ploaie sunt privite cu groază. Tocmai de o vreme ca asta ne-am lovit şi urmările sale s-au simţit în ultimele
p. 45 douăzeci şi patru // de ore. Dar oamenii sănătoşi ai brigăzii, care au defilat azi, erau soldaţi pe care se putea bizui.

Am fost martor la o întâmplare ce mi-a confirmat din plin proasta părere despre harnaşamentul folosit de artileria rusă. În timp ce tunurile brigăzii au trecut în trap uşor, trupele din primele rânduri s-au oprit brusc, provocând oarece nedumerire. Un cal nărăvaş din frunte, smucit cu străşnicie pentru a-l împiedica să calce pe un ajutor sanitar, a dat înapoi <lovind> formaţia. Într-o clipă au călcat peste sfori, pe dinăuntru şi pe dinafară, după cum erau întinse pe pământ. Ordinea a fost restaurată uimitor de repede, dar dacă funiile cailor ar fi fost de lungime medie, caii nu s-ar fi putut împiedica. Nici o unitate de cavalerie nu a mărşăluit cu brigada, care merge spre sud cu cincisprezece mile pe zi.

Mari pregătiri se fac pentru ţar. O casă frumoasă pe strada Prefecturii a fost rezervată pentru el, iar tapiţerii bucureşteni o decorează cu perdele şi covoare demne de chiriaş. O clădire veche din apropiere a fost luată pentru suita sa şi o mulţime de zidari, mai ales femei, sparg ziduri deschid coridoare şi refac trecători pentru a lega cele două locuinţe. Lucrările înaintează cu bucurie pe fondul
p. 46 consumului mare // de tutun. O armată de muncitoare trece printre piersici şi covoarele de flori din grădină, vorbind cu mare însufleţire despre minunile pe care aveau să le înfăptuiască. Până acum cea mai serioasă lucrare pe care au îndeplinit-o a fost să blocheze strada cu mormane de mortar, piatră şi grămezi de cărămidă veche. Chiar şi contemplarea acestei izbânzi le ţine ocupate ceva vreme. Lucrul merge domol, trăgând de timp lovind cărămizile una de alta, sau amestecând gânditor marea de noroi pe care o numesc mortar. Poate că lucrurile vor fi gata la

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sosirea ţarului, căci, ca în oricare altă ţară, şi aici munca se face. Ruşii au de gând să-şi pună şi soldaţii la muncă.

4 iunie

În timp ce aşteptam permisul de liberă trecere[34], pe care doar comandantul locului îl poate da, am primit o invitaţie din partea generalului Radovici[35], comandantul celui de-al doilea corp de armată român, să-l însoţesc la noul său teatru de comandă, dincolo de Olt. Comandantul locului, generalul Stein, // e încă p. 47
la Chişinău şi, după două vizite la Ploieşti <făcute> cu speranţa de a-l găsi, am început să deznădăjduiesc. Lunga amânare a sosirii sale e încă o dovadă – deşi foarte necesară – a felului cum calculele au fost date peste cap de un ghinion sau altul. Ar fi trebuit să călătorească cu marele duce, dar mai devreme s-a gândit să se despartă comandamentul şi să se reunească la nevoie. Generalul Stein zăboveşte neîncetat şi nimeni nu poate spune în ce zi poate fi aşteptat.

Astfel, am fost bucuros să primesc invitaţia politicoasă a generalului Radovici, şi, deşi împrejurări ivite în ultima clipă l-au reţinut pe general timp de douăzeci şi patru de ore, am plecat spre Caracal alături de comandamentul său la 8 dimineaţă, duminică. Cei care au urmat istoria strategică a războiului îşi vor aminti că acesta este unul din locurile în care armata rusă se spunea că va fi concentrată. Ultimele rapoarte de la Bucureşti vorbesc de cel puţin patruzeci de mii de oameni deja strânşi acolo, însoţiţi de convoaie enorme de tot felul, şi nimeni nu s-a îndoit; căci Caracal e un loc de o valoare evidentă pentru un asemenea scop. E la vreo douăzeci de mile de staţia <de cale ferată> Piatra, pe linia de cale ferată către Craiova, respectiv între acea linie şi Islaz, gura de vărsare a Oltului. Turnu Măgurele, unde // pregătirile serioase dovedesc că o mişcare importantă va fi p. 48
făcută, e pe malul opus de Islaz, la cinci mile pe şosea, pe partea cealaltă a râului. Pentru a uşura traficul pe ruta directă către Turnu Măgurele, corpurile ruseşti sunt aşteptate să mărşăluiască prin Caracal către destinaţia lor şi cum să nu aleagă ca loc de campare un oraş atât de izolat? Nimic nu i-ar fi putut împiedica decât convenţia ce le interzice să treacă Oltul, o convenţie pe care românii nu s-au bazat deloc.

Aşa că, atunci când călătorii au raportat formarea unei tabere aglomerate la Slatina, la scurt timp şi despre Caracal s-a auzit că mişună de moscoviţi. La Bucureşti nimeni nu ştia de asta, mai puţin străinii, şi sunt sigur şi că nimănui nu-i păsa. Nu se poate crede că interesul sau curiozitatea nu ar fi putut împinge vreo persoană importantă să afle şi să raporteze oficial faptele reale legate de ocupaţia unui loc precum Caracalul. Dar aşa a fost. S-a tot repetat că ruşii sunt în control la Caracal şi nimeni nu a contrazis asta. Am fost să văd şi n-am găsit nici un soldat, nici un cazac. // p. 49

Aceasta, ca toate celelalte căi ferate sunt predate invadatorilor. Un şef de gară rus dirijează serviciul, soldaţi ruşi păzesc peronul, străjile ruse păzesc căile ferate şi podurile, prezentând onorul la trecerea fiecărui tren. Datoria lor nu e neplăcută şi nici nu îi covârşeşte. Calea ferată e de o singură linie şi prin întregul lucru al noilor

[34] *Safe-conduct*
[35] Alexandru Radovici era comandantul secţiei sanitare a Corpului II de armata.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şefi de gară tot nu s-ar putea dirija multe trenuri. Deşi soarele e deja nemilos, ruşii încăpăţânaţi abia îl simt sub umbra firavă a crengilor veştejite pe care le-au încropit. Tresar la venirea trenului şi stau drept, îngropaţi până la genunchi în flori şi iarbă deasă, ca statui albe în verdeaţă, prezentând puştile. Cei aflaţi în afara datoriei stau întinşi prin bălţi şi pâraie mocirloase, stârnind invidia amară în sânul călătorilor din clasa I, pârjoliţi, prăfuiţi şi transpirând. Din când în când se vede câte-un sat românesc care, trebuie să recunosc, arată ca unul african[36], doar că nu atât de curat. Colibele sale, acoperite cu trestie cenuşie, sunt în parte îngropate în pământ. La uşă se coboară pe o pantă abruptă iar ferestrele grosolane abia răsar deasupra pământului. Copiii, pe jumătate goi, aleargă să ne salute, femeile se opresc <din lucru>, cu sapa în mână, urmărind gânditor fenomenul, oamenii îşi
p. 50 azvârlă // pletele lungi de la ochi şi ne privesc cu uimire sălbatică.

Pentru un artist aceşti oameni trebuie să aibă multe frumuseţi, atât ale caracterului cât şi ale înfăţişării, chiar şi ale veşmintelor, dar toate sunt acoperite de atât mult praf că persoanele fără simţ artistic îi ignoră, dezgustate, îndreptându-şi admiraţia către natura înfloritoare în care sălăşluiesc. România nu e atât de bogată în flori, cel puţin în această perioadă a anului, aşa cum e Serbia, dar are din plin: cele mai întâlnite <sunt> omagul[37], albăstrelele[38], clopoţei[39], sânziene[40], irişi, şi acei spini de muguri roşii pe care Ophelia îi numeşte, cred, „iubire în amorţire". Ele alcătuiesc o paletă colorată de-a lungul căii ferate. Mai târziu ea va fi compusă din nalbe[41]. Dar cea mai frumoasă e o specie de măceş[42], colorată mult mai puternic şi mai delicat decât noastră, crescând doar câţiva inci deasupra ierbii şi dezvăluindu-şi în buchet ghirlandele de flori mari. În Orientul Îndepărtat am admirat acelaşi efect de culoare şi împreunare, într-o mlaştină invadată de lotuşi roz.

La Slatina sunt două tabere, pline de oameni, cai, tunuri şi vagoane. Una din
p. 51 ele se apleacă peste culmea unei râpe line, ce permite // doar ghicirea mărimii sale. Am fost ispitit să mă opresc şi să observ „umorul" taberei ruseşti, dar experienţa m-a învăţat că până ce comandantul locului nu-ţi pune ştampila pe fotografie, doar magia te trece de acele santinele încăpăţânate. Următoarea staţie după Slatina, peste Oltul mlăştinos, e Piatra <Olt>, unde o diligenţă de opt cai şi diverse vehicule greu de recunoscut aşteptau pe general şi pe comandamentul său pentru a-i duce la cartierul general. Generalul Radovici, cum am spus, fusese reţinut, dar restul am pornit bucuroşi spre Caracal, lăsând în urmă servitorilor un munte de bagaje.

Plecând din Bucureşti la 8 dimineaţa, am ajuns la Piatra la 4 şi la Caracal la 8 seara, trecând în drum pe lângă o jumătate de companie de genişti ruşi. Opriseră pentru noapte într-un sat mic, localnicii oferindu-le distracţii. Acestea luaseră forma dansului. Până atunci nu văzusem o asemenea sărbătoare în România, iar tânărul ofiţer din fruntea micului detaşament a fost foarte mulţumit să-mi facă pe

---

[36] *Kaffir craal*
[37] *monkshood*
[38] cornflower
[39] *Canterbury Bells*
[40] *bedstraw*
[41] *hollyhocks*
[42] *Dog-rose*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

cicerone[43]. Băiat de treabă, sincer şi politicos, cum sunt aproape toţi colegii săi, părea să nu aibă alt tovarăş decât un câine mare şi cenuşiu // – un câine chiar p. 52
fermecător, dar neputincios în a alunga plictiseala marşului prin conversaţie. Mare păcat, căci părea bine crescut, deştept şi cu umor. A lui, nu a noastră, a fost prezenţa de spirit să observe că matroanele satului stăteau aşezate pe hornurile sălaşelor lor subpământene şi că din acel punct ne criticau purtarea. Noi, muritorii de rând, am crezut că stăteau pe ridicături ale pământului. Câinele ne-a arătat adevărul, exprimându-şi uimirea lătrând, ca şi cum ar fi cercetat şi ar fi întrebat „Uite aici! E în regulă asta, sau nu?". Dacă animalul nu ar fost atât de expresiv, nici mai mult, nici mai puţin, ne-ar fi scăpat cu totul, stăpânului său şi mie. După ce am încredinţat această fiinţă inteligentă că, precum la Roma, trebuie acceptat obiceiul roman, am mers să observăm dansul naţional. Geniştii ruşi, îngrămădiţi de jur-împrejur, priveau cu invidie şi încântare. Ne făcură loc şi văzurăm nişte exerciţii gimnastice de lăudat, având în vedere căldura de atunci. La muzica scripcii, vreo zece ţărani robuşti, ţinându-se de braţe, se aruncau înainte şi înapoi, îşi săltau şi loveau călcâiele şi cântau cu voioşie. Primul, apoi al doilea, se aruncă aproape de // pământ, îşi crăcănă şi îşi aruncă picioarele cu atâta putere că te prindea febra numai p. 53
privindu-l. ce contrast ciudat între dansul acesta, cel sârbesc, rusesc şi bulgăresc. Pentru unul asemănător trebuie să mergi tocmai în Franţa.

Caracal, se spune, a fost fondat de Caracala. Acesta a fost un om foarte rău, iar una din cele mai nemiloase din faptele sale trebuie să fi fost înfiinţarea acestei aşezări nesuferite ce-i poartă numele. Doar cuvinte pe care nu le cunosc ar face dreptate mizeriei sale. Există însă, ca să vezi, un hotel destul de curat şi decent, dar proprietarul nu oferă oaspeţilor nici măcar o cană de cafea. Pentru asta trebuie să ieşim în oraş, unde, cu indicaţiile localnicilor, pot fi găsite două bârloguri mocirloase numite restaurante. La primul dintre ele, recomandat fără reţinere drept cel mai bun, am luat cina alături de comandament. Ani întregi de experienţă te călesc; să vezi în multe ţări deznădejdea oamenilor te împiedică să fi solidar micilor necazuri; să prevezi ceva mai rău ce ţi se poate întâmpla mâine te face să treci cu vederea mărunţişurile enervante ale zilei de azi. Dar dacă vreodată mila şi distracţia s-au bătut în sânul meu, asta a fost la Caracal, când cinam cu ofiţerii generalului Radovici în cel mai bun restaurant din oraş, unde aceşti oameni zeloşi vor rămâne pentru nu se ştie cât de mult timp. // p. 54

Distracţia avu loc sub un şopron, într-o luncă presărată cu scânduri vechi şi sticle sparte. Proprietarul avea un singur felinar, fixat pe vecie într-un colţ. Avea însă şi lumânări, dar fără sfeşnice, pe care în zadar ne-am străduit să le ţinem aprinse măcar şi cinci secunde. Nereuşind, am stat ca vampirii, aşteptând mâncarea. Câini întunecaţi bântuiau printre noi, lilieci şi păsări de noapte fluturau, intrând şi ieşind, speriate. Ce ni s-o fi dat să devorăm în acea întunecime, nu pot să spun, căci vederea m-a lăsat şi nici o limbă nu poate descrie mâncarea. Judecând după gustul fad şi îngrozitor, aş lua-o drept cârpe vechi şi mucuri de lumânare înfăşurate în frunze de varză, şi puse să plutească în lapte acru. S-a dovedit prea „naţional" pentru un domn eclectic din comandament, şi după alte încercări

[43] Arhetip roman al ghidului, îndrumătorului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

revenirăm la ouă fierte. Au urmat consfătuiri chinuitoare şi, unul după altul, pentru fiecare ospătar <s-au dat> ordine să organizeze masa. Mă tem că nu a mers, în ciuda încercărilor. Românii nu sunt oameni cu care să poţi lucra orice.

Intenţia mea a fost să merg de la Caracal la Islaz cu trăsura, preţ de cincizeci de mile; apoi la Turnu-Măgurele, peste Olt şi astfel, dacă timpul va fi îngăduit, de-a lungul Dunării la Zimnicea, şi până la Bucureşti, sau direct de la Turnu-Măgurele.
p. 55 Era // aproape sigur că acel comandant al locului de care atârnau speranţele mele va fi sosit la Ploieşti înaintea ţarului şi nu aş fi dorit să pierd o singură zi în a mă pune la punct faţă de autorităţile ruseşti. Un mic calcul al orelor mi-au arătat că aş putea măcar să vizitez Turnul Măgurele fără să pierd din timp. Aşadar, după celebra masă, ale cărei distracţii deosebite nu o voi uita curând, i-am adunat pe surugii din Caracal şi am început tocmelile. Dar în timp ce ne certam, un vânt geros începu deodată să bată prin ferestrele deschise, iar consilierii mei plecară în grabă. După zece minute ploaia a început să toarne şi a durat toată noaptea. De fiecare dată când m-am trezit să ascult aversa, am ştiut că şansele mele să ajung la Turnu-Măgurele se micşorau cu fiecare minut. Când ploaia încetă în zori, nimeni nu s-ar fi grăbit să mă bage în seamă. Un om aventuros s-a oferit să-şi încerce norocul, pentru o sumă generoasă, dacă aş fi mers până la Slatina, ca de acolo s-o fi luat pe *şosea* sau pe un drum bun. Am refuzat, căci timpul nu-mi îngăduia să fac un ocol de cincizeci de mile şi cu mare dezamăgire am pornit la drum pe unde am venit. Astfel de
p. 56 observaţii despre mişcările şi poziţiile armatei ruseşti // aşa cum îmi e permis să transmit, deja aţi primit. Pe altele le-am făcut şi transmis prin telegraf noaptea trecută, dar la două ore după aceasta mi s-a cerut politicos să revin la oficiu <poştal> pentru a plăti din nou cam cincizeci de franci, ceea ce am şi făcut. Viza a fost refuzată. Nedorind să transmit informaţii pe care autorităţile ruseşti le-ar fi tăinuit – şi, de fapt, promiţând să nu fac asta – nu voi repeta nici măcar în scrisoare detaliile interzise. Ajunge faptul că nu sunt şi nici nu au fost trupe ruseşti de-a lungul Oltului.

iunie 5

După trei vizite la Ploieşti am obţinut în sfârşit permisul oficial, cu tot cu sigiliu şi insignă. Sunt liber acum să scriu sau să telegrafiez ce doresc, atâta vreme cât nu se referă nici la mişcări de trupe, nici la componenţa coloanelor sau la orice ar fi folositor inamicului. Mă pot apropia de tabere ruseşti şi pot cere cu mândrie să vorbesc cu generalul. În compania de corespondenţi port numărul nouă şi asta e
p. 57 însemnat pe o placă mare de alamă, de şase inci, pe care trebuie // să o port pe braţ. Deasupra poartă vulturul bicefal, „Corespondent" în litere mari, ruseşti, scris în faţă şi un sigiliu mare şi roşu între un „No" greoi şi un „9" exagerat, mai mare decât toate.

Prezentarea acestui obiect a fost una din cele mai amuzante scene la care am asistat. După interviul formal cu generalul Stein, a cărui politeţe a fost la fel de plăcută ca a oricărui alt ofiţer din această armată, am fost îndrumat de un cazac, la cancelarie. Stătea acolo un căpitan chipeş şi solid, în tunica albă de bumbac care arată cel mai bine atunci când e bine confecţionată. După ce mi-a găsit fotografia, comparând-o cu cea pe care o avea el şi după verificarea diferitelor însemnări de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ea, a ordonat să se aducă ştampila şi a marcat <fotografia> cu vulturul bicefal. Apoi a ales, cu grijă deosebită, una din farfuriile de alamă de lângă el. Umerii săi laţi începură să tremure atunci când s-a ridicat solemn şi mi-a oferit-o. Plin de emoţie, am bâlbâit o întrebare despre utilitatea ei. Căpitanul, foarte roşu la faţă, a măsurat-o, punând-o pe fiecare braţ, pe piept, în creştetul capului; a vârât-o într-o eşarfă imaginară, a îndoit-o cu fruntea sa, a pus-o pe scaun şi s-a aşezat pe ea – punându-şi la lucru tot corpul, în vreme ce // venele-i se umflau de la râs. La p. 58
ultimul gând vesel izbucni în hohot – ca şi mine, ca şi cazacii, şi toţi ceilalţi din casă. Rareori ai plăcerea să asişti la o voioşie atât de deschisă, însufleţită şi molipsitoare. După ce a sfârşit s-a pus şi marele sigiliu şi am râs din nou la vederea căpitanului care s-a ars la degete. Povara acestei farfurii aproape că dispare când îmi amintesc ce distracţie mi-a fost oferită.

6 iunie

Tocmai am fost martor la evenimentul care va păstra în istorie numele acestui orăşel mizer. Au circulat numeroase zvonuri de amânare de când am auzit prima oară de vizita pe care ţarul voia s-o facă, dar punctual până la zi şi chiar până la oră, s-a ţinut de cuvânt. Nu a stabilit precedente de inexactitate. În această seară de 25 mai, stil vechi, la ora opt, cum se preciza în anunţul iniţial, sosi cum se cuvine.

Nu se poate ascunde regretul pe care ruşii credincioşi îl simt faţă de hotărârea arătată de suveranul lor. Pe câmp nu poate fi de nici un folos, doar stârneşte gelozii neînsemnate; prezenţa lui duce la răutăţi. // Alături de el călătoresc mai mulţi p. 59
însărcinaţi oficial, care fireşte că posedă anumite influenţe pe care apoi găsesc împrejurări să le exercite. Militarii cu experienţă din jurul marelui duce sunt nerăbdători să afle cum va fi folosită această influenţă, temându-se că de necesităţile reale ale momentului se va ţine cont mai puţin, în favoarea dorinţei pentru un succes rapid. Nu sunt siguri că ideea unei vizite nu ar fi fost sugerată Majestăţii sale de unii din membri *anturajului* său, şi pe această ipoteză clădesc un turn de îndoieli.

Mă gândesc la sentimentele pe care ei înşişi le arată, care, de fapt, nu îşi au nici un temei; s-ar putea dovedi în cele din urmă doar bănuieli fără rost şi ar putea fi uitate. Dar importanţa vizitei ţarului la cartierul general e totuşi independentă de aceste consideraţii. Va fi costat mulţi bani, va fi stârnit mare nelinişte şi există motive de temere că el ar putea interveni în vreun moment crucial, în operaţiuni atent planificate şi întreprinse în mod deliberat. Se spune că nu mai poate răbda întârzierile şi speranţele amânate pe care mesagerii nu le pot explica.

Presupun că pentru un eveniment de o asemenea amploare, ca vizita // ţarului p. 60
Rusiei, au putut fi reparate pavajele Ploieştilor. După multe şi felurite omagii primite de ţar în timpul domniei sale de douăzeci şi doi de ani, se poate să nu fi luat în seamă acest compliment. Dar e măreţ şi chiar emoţionant. Zile întregi femeile locului au rostogolit butoaie ciudat făcute, au dat cu lopata la pietriş, au cărat pietre pe tipsie. Între timp, bărbaţii, stând turceşte şi cu ţigara în gură, au scormonit cu anevoie vechiul pavaj, au încărcat căruţe cu piatră, sau s-au holbat. Cu eforturi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

foarte serioase de acest fel au fost nivelate trei sau patru străzi pe care țarul e probabil să le treacă. Canalul murdar încă trece prin mijlocul lor iar porcii încă zac culcați pe-o parte în el. Caii țarului mănâncă pământul, iar la tunetul galopului lor cred că acei porci vor zbura nevăzuți.

În afară de rafinarea purtărilor lor, locuitorii Ploieștilor nu se deranjează foarte mult. Au ridicat un arc de triumf, iar cei care au covoare le-au întins la fereastră, ca și cum ar flutura. Au fluturat steaguri, iar legiunea bulgară, după mult marș din direcția opusă, s-a postat cu grijă pe bordurile traseului <țarului>, de la
p. 61 gară la piață. // La 4 după-amiază totul era în ordine, iar acei entuziaști care mai degrabă s-ar îndoi de cuvântul împăratului decât să riște să se lipsească din prezența lui, au mers cu trăsura la gară formând o mulțime pestriță; persoanele flegmatice au mers să cineze la ora obișnuită și tot s-au putut bucura să-i critice pe spectatorii înfierbântați și buimăciți.

Pe peron era aliniată o companie de bulgari, iar mitropolitul lor stătea în urmă pentru a oferi pâine și sare. Câteva fetițe cu flori stăteau să plângă de căldură și oboseală. Funcționari și ofițeri umpleau spațiul îngust cu pene, aur și culori. În piața mizeră din spate așteptau câteva trăsuri bune, fiecare trasă de câte patru armăsari în linie și conduse de câte un Jehu[44] în carne și oase, ce purta o coroană din pene de păun pe pălăria din blană. În spatele lor stăteau numeroase vehicule murdare venite din toate cartierele.

La 8 seara fix locomotiva, împodobită cu flori și steaguri, intră în gară și opri pe Majestatea sa în fața bulgarilor. Coborî energic și în timpul onorului a spus
p. 62 câteva cuvinte politicoase de salut. Apoi înaintă arhiepiscopul în spatele unui // platou masiv de argint purtat de două ajutoare, pe care erau așezate o pâine mare și o solniță. Țarul gustă o bucată de pâine, tăind din ea și ascultă o scurtă urare de bun venit, care, în ciuda zvonurilor, nu a avut nici o însemnătate aparte.

Apoi, pe fondul uralelor și a zăngănirii imnului rusesc, urcă în trăsură urmat de fratele său, iar cei patru cai pestriți, toți aliniați, se puseră pe galop. Erau niște animale superbe, iar vizitiul știa cum să le arate frumusețea. Acest fel de a conduce e barbar și, dacă vreți, nesigur, și mai de grabă ceva la care te-ai aștepta să vezi la circ – dar magnific și bine executat. Cai erau pe toată șoseaua, dând din cap, ridicându-se și coborând, *dar veneau ca un uragan*. Vizitiul sălbatic, cu brațele întinse, îi avea pe toți în formație, căci el și caii au fost aleși din zece mii. Înaintea trăsurii, trei cerchezi în viteză maximă, apoi, gonind, un escadron. Țarul părea palid și obosit pe lângă fratele său cu înfățișare călduroasă. După escortă urmau zeci de trăsuri, toate cu câte patru cai în linie, din ce în ce mai arătoși. O mulțime de ofițeri străpunse gloata și alergă de-a lungul luncii neîngrădite, în plin galop,
p. 63 pentru a ajunge, mai departe, la șosea. // La fiecare bătaie a copitelor cailor praful sălta și îi încerca până sus la caschetă. Abia zărindu-se prin norul de praf, se vedeau acoperișurile trăsurilor, vârfurile de săbii și de caschete, capete de cai, smucite în clocotul agitat al cursei. Straniu peisaj, dar măreț, deși șters de praf. Poate duce cu gândul la „Curierii Pașei" a lui Gérôme[45], la „Dansul Piric" al lui

[44] Jehu, rege (841–814 î.Hr.) al regatului de Nord al Israelului.

[45] Jean-Léon Gérôme (1824–1904) pictor și sculptor francez; autorul se referă la gravura *Les courriers du pacha arabe* (1875).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Tadema[46] şi la „Caii lui Phaeton" a lui George Stubbs[47]. Câte ceva din fiecare dintre acestea poate fi surprins în acea goană nebună.

Printre civili, vizita Majestăţii sale a şi stârnit oarece tulburare. Poliţia a devenit foarte strictă, aici cât şi la Bucureşti, cerând tuturor paşaportul. Unora li se cerut să părăsească capitala şi, pentru moment, să se stabilească altundeva. Nu ştiu dacă ruşii le-au ordonat, sau măcar dacă sunt informaţi de aceste măsuri executate de poliţia română.

Trei domni ce s-au prezentat drept corespondenţi ai presei germane, au fost dintr-o dată arestaţi ieri, în timp ce stăteau în curtea acestui hotel. Li s-a cerut politicos să urce în cameră, bagajul şi actele lor au fost împachetate, // iar ei însoţiţi p. 64
la poliţie. Nu am mai auzit nimic de ei, dar e cert că unul s-a purtat indiscret atunci când a pretins că i s-a acordat autorizaţie, abuzând astfel de politeţea ofiţerilor ruşi. Mâine ţarul va trece în revistă legiunea bulgară, iar vineri va vizita Bucureştii timp de o zi.// p. 65

Capitolul III

De-a lungul Dunării

12 iunie

Drumul mare, şoseaua, cum o numesc românii, face o curbă bruscă la Giurgiu şi intră <din nou> în interiorul ţării[48], pentru a coborî abrupt înainte de Turnu-Măgurele. Există o rută de-a lungul malului Dunării, care trebuie să fie destul de uşoară în această lună iunie, dar care în unele părţi încă e sub apă. Mlaştinile se întind neîncetat până la Zimnicea şi toate sunt inundate. Ştiind că ruşii au fost înţelept sfătuiţi să nu-şi aşeze tabăra în acest focar de febră, am apucat, fără ezitare, drumul din interiorul <ţării>, şi, după şase ore grele m-am găsit la podul ce duce în Alexandria. Călătoria a fost călduroasă, prăfuită şi plictisitoare. De când am părăsit Giurgiul nu am văzut nici ruşi, nici urmă de război, în afară de cazaci hoinari, ale căror chipuri vesele, murdare şi spate foarte grosolan, sunt acum cele mai recunoscute // semne ale peisajului românesc de ţară. Într-adevăr, treceau pe p. 66
lângă noi din când în când, ca şi ţăranii îmbrăcaţi în alb, cu plete, cu înfăţişare clasică şi sălbatică, ce conduceau căruţe de şase cai, patru aliniaţi în frunte şi doi la oişte; sau doi cai şi doi tauri, ca la carele cu patru cai.

Aceste <care> cărau făină la Giurgiu. Alţi călători nu erau. De-a lungul câmpiei line, preţ de mile întregi, <se întindeau> spice molatice de orz, întinse la

---

[46] Sir Lawrence Alma-Tadema (1836–1912), pictor olandez; referire la tabloul *The Pyrric Dance* (1869).

[47] George Stubbs (1724–1806) pictor englez; referire la tablourile intitulate *Phaeton with a Pair of Cream Ponies and a Stable*, *Fall of Phaeton*, *Phaeton and the chariot of the sun*.

[48] Se referă la drumul Giurgiu–Alexandria–Turnu-Măgurele, care, deşi lega două oraşe de pe Dunăre, nu urma cursul Dunării ci străbătea prin interior judeţele Vlaşca şi Teleorman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

orizont pe valuri cenuşii. Apoi, mile întregi, câte-un petic verde-pal de porumb; apoi, leghe[49] întregi, un deşert de iarbă pârjolită, buruieni şi ciulini. Am văzut ţinuturile sălbatice[50] ale Coloniei Capului[51] şi în ignoranţa mea am strigat: „Cât pustiu!" Am traversat marea Sahară şi am repetat cu convingere ce au spus despre ea călătorii bătrâni. Dar pentru singurătate desăvârşită şi izolare tristă voi pune România mai presus de oricare loc al lumii. Deşertul e groaznic; stepa, deşi nepopulată, e plină de viaţă şi de culoare. În România, în schimb, pe aceste câmpii înalte, dacă zăreşti în depărtare vreun ţăran muncind, acea figură albă în depărtare, un singur punct la orizont, îţi poate da fiori. Nu se vede nici o colibă. Nu pare să
p. 67 aibă tovarăşi de lucru, iar prezenţa sa, // precum vocea lui Selkirk[52] pe insulă, face singurătatea şi mai tulburătoare.

Din când în când, desigur, ajungi la satul de unde amărâtul trebuie să fi pornit la muncă. De la distanţă îţi aduce aminte de satele africane cuibărite prin râpe. Aceleaşi acoperişuri de trestie, de o culoare gri-cafenie, aceleaşi garduri din mărăcini, bine legate cu ţărână, acelaşi aspect fragmentat al pământului, străbătut de canale tăiate de ploaie. Ici-colo salcâmii gălbui sunt aliniaţi de-a lungul uliţei, deşi în botanică poartă alt nume, iar culoarea predominantă e maroniul, mai puţin acolo unde cursuri nevăzute de apă conduc către un baraj. Dar, apropiindu-te, trebuie cu greu să recunoşti că negrii nu trebuie insultaţi prin această comparaţie. Văzând praful şi dezordinea din jur, înainte să intri în sat, îl poţi deja compara cu satul unui hotentot[53] sau al negrilor; şi, odată intrat în el, cu milă şi amărăciune ţi-e din ce în ce mai clar că băştinaşii din ţinuturile negrilor sălăşluiesc la fel de amărâţi şi de murdari ca aceşti creştini ai Europei de Est.

Casele lor se înalţă deasupra pământului doar la câteva picioare înălţime, cel mult şase. În general, ceea ce se poate vedea este un morman de pământ, rotunjit, copleşit de buruieni şi iarbă, pe care câinii, porcii, berzele şi păsările de curte se
p. 68 întind şi dorm alături de copii şi // pe care caii[54] se sprijină în două picioare pentru a paşte. În această locuinţă se coboară pe o pantă abruptă şi când ajungi la uşă eşti deja sub pământ. De fiecare parte a acestei pante este o nişă – dacă poate fi descrisă astfel – acoperită cu ţărână, pe care femeia casei toarce inul şi lasă pruncii să se joace sub umbră. Acolo jos, căci am pătruns în acea adâncime, e un sălaş de toată mirarea; cu noroi pe jos, atât de umed că abia te poţi ţine pe picioare; acoperişul e sprijinit de grinzi brute, înfipte în pământ şi arcuite în sus. În toiul zilei domneşte întunericul, cu greutate poţi zări chiar uşile ce duc în ascunziş[55], încă şi mai sumbru, în care, oricât de monstruos ar putea să pară, dorm fiinţe umane. Pereţii poartă mucegai gros, nenumăraţi paraziţi împart locuinţa cu toate insectele de pe

[49] Leghea are diferite valori în funcţie de ţară, variind între 3 şi 6 km, cea mai folosită fiind cea britanică de 5,55955 km.

[50] *veldt*

[51] *Cape*

[52] Alexander Selkirk (1676–1721), marinar scoţian care a trăit patru ani pe o insulă de lângă Chile şi a servit drept inspiraţie pentru romanul lui Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*.

[53] Populaţie din Africa de Sud.

[54] *Ponies*

[55] *Penetralia*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

câmp. Astfel e sălaşul obişnuit al ţăranului român. Unele sunt mai bune, cu un rând de ferestre deasupra pământului, două pe fiecare parte, sau chiar trei; altele mult mai proaste, simple ridicături din pământ şi nuiele, prin care intră ploaia ca prin cuibul berzei de pe hornul vecinului mai înstărit. Pe aceasta se bazează traiul luxos pe care îl vedem la Bucureşti, şi e o bază groaznică şi murdară. // p. 69

Şi totuşi nu mă pot îndoi că există bani în ţară, printre aceşti ţărani decăzuţi vreau să spun. N-o arată, pentru că până la urmă moneda e slabă, iar rochiile de seamă ale romăncelor îşi trag frumuseţea din monede etalate cu talent. O mai bună dovadă a bogăţiei se găseşte pe străzile unui loc precum Alexandria, departe de capitală, unde nu există, din câte am observat, nici o casă de prinţ sau de boier. Dar are vreo zece mii de locuitori, din care un mare număr vând câte ceva. Prăvăliile lor sunt bine aprovizionate, deşi în alte privinţe sunt ca magazinele bazarului turcesc: odăi necurăţite sub o colonadă. Pereţii, tavanul, tejgheaua şi podeaua sunt încărcate cu bunuri şi se pare că există mulţi clienţi dornici care sunt ţărani.

Amestecaţi printre ei sunt acum cazacii, cu sutele, <veniţi> de la taberele lor de pe înălţime şi de pe câmpii. Am aflat că au staţionat aici timp de trei săptămâni, supăraţi de întârzierea ce lor le e de neînţeles. Aceşti nesăbuiţi s-ar fi crezut până acum la Adrianopol, dar ploaia a provocat multe întâmplări pe Dunăre. Nu văd ca trei săptămâni de vecinătate // să fi dus la relaţii apropiate între cazaci şi târgoveţi. p. 70
Unii merg încolo şi-ncoace, glumeţi şi disprepuitori, ceilalţi stau în prag şi ignoră pe uriaşii voinici. I-am văzut pe cerchezi ajutând cu copiii, cărând apă şi îndeplinind mici servicii răsplătite cu zâmbete; dar n-am văzut nici un rus simţindu-se ca acasă. Nu e, cred, din cauză că din inimă le-ar lipsi bunătatea, ci pentru că au o timiditate nordică ce îi opreşte din a-şi face cu uşurinţă prieteni, poate şi un dispreţ nordic pentru acest popor neajutorat. Se ţin deoparte, tăcuţi şi inofensivi, de o populaţie ce nu e entuziastă.

Părăsind Alexandria ieri dimineaţă, am avut oportunitatea să văd un exerciţiu al cazacilor, sau, mai degrabă, o trecere în revistă. În timp ce tabăra de pe înălţimea de deasupra oraşului se strângea pentru a părăsi locul, cea de la câmpie exersa un asalt. A fost o privelişte pitorească, dar nu una mulţumitoare. Mă gândesc la generalul comandant. Privind cu admiraţie cum aceşti voinici sălbatici îndeplinesc tot felul de sarcini, poţi uita că în cel mai bun caz sunt precum trupele neregulate, oameni care-l slujesc pe împărat cu caii şi săbiile, cerând // să le fie plătite doar p. 71
uniformele şi lăncile. Un soldat ce cunoaşte toate armatele mi-a spus acum mult timp că un număr egal de cerchezi[56] ar „mânca" un regiment de cazaci. Afirmaţia mi s-a părut grotescă dar n-am deschis gura, am preţuit-o ca pe părerea cuiva cu experienţă.

Ieri, pe câmpia prăfoasă din afara Alexandriei, această afirmaţie, pentru prima oară, păru adevărată. Sotniile pur şi simplu au părut că se destramă în timpul asaltului, deşi s-au oprit după două sute de iarzi sau mai puţin şi nu era nimic în faţa lor. Fiecare om a urmat cu nesăbuinţă propria cale, cei călare au rămas în urmă, cei din frunte au deviat încolo şi-n coace. Când am plecat, ofiţerii încă încercau să-i instruiască să strângă rândurile, cu puţin succes, e de aşteptat, dacă ani de zile de exerciţii au eşuat. Deşi aceşti oameni au fost instruiţi cum să atace

[56] *Cherkess*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

sub forma unui zid, pe câmpul de luptă instinctele vechi ies la suprafață și cerchezii, mai grăbiți, mai sprinteni și mai instruiți cu armele, poate că îi dovedesc în luptă deschisă.

Printr-un ținut și prin sate tocmai ca acelea pe care l-am descris, am mers
p. 72 toată ziua către Turnu-Măgurele. Acest punct foarte important l-am atins // la 4:30 seara. E așezat pe malul stâng al Oltului, aproape față-n față cu Islaz-ul de pe malul drept. Poziția turcească din fața sa e Nicopole, un sat, sau oraș, mare. Deși autoritățile ce administrează telegraful au o altă părere, cred că promisiunea mea de a rămâne tăcut cu privire la pozițiile și mișcările militare nu se aplică celor ale inamicului. Nu poate fi împotriva intereselor rușilor să spun cum sunt desfășurați turcii și ce anume fac. [...]

p. 73 Turnu-Măgurele e așezat între cele două văi, pe malul drept al fluviului, cu o milă și jumătate de teren inundat în fața sa și cu Dunărea dincolo <de acest teren>. Oltul și curentul neîmblânzit[57], unindu-și forțele, au făcut recent un efort zelos de a înconjura orașul și aproape că au reușit. Dacă rușii n-ar fi aruncat un pod de pontoane peste Olt, legătura cu celălalt mal ar fi dispărut, căci drumul către Islaz e de nefolosit. Podul stă pe o imensitate de apă. Chiar și părțile din luncă ce n-au fost inundate sunt pline de noroi adânc până la glezne și sunt presărate cu bălți. E ciudat să vezi cum aici încă nu și-au făcut apariția țânțarii.

[Considerații despre pozițiile turcești de la Nicopole]

p. 74 Poziția cea mai importantă <a turcilor> e la mică distanță în jos de sat, având, din cât am putut să-mi dau seama, șase tunuri grele. Aceasta a fost bateria care a bombardat Flămânda[58]. O mulțime de soldați au acționat atunci, în timp ce ocupau <și> o altă fortificație, neterminată, mai în aval, deasupra văii de pe malul opus Flămândei.

[...]

În timp ce dormeam în această dimineață, așa cum doarme orice om ce a călărit zece ore prin soarele românesc, bateria de pe malul opus începu să arunce
p. 75 obuze în Flămânda. Două canoniere au luat // parte la această operațiune. La 7 dimineața focul a încetat. N-aș dezvălui nici un secret dacă aș informa cititorii că *la Flămânda se adunau pontoane și bărci*. Turcilor le era clar asta și de aceea au bombardat poziția în două rânduri. Am încercat să vă trimit o telegramă prin care să vă notific acest simplu fapt, fără comentariu sau apreciere a rezultatului <bombardamentului>, adăugând alte informații atent alese, astfel încât să nu dăuneze strategiei rușilor. Dar în timpul războiului, la oficiile poștale bombardamentele sunt precum contrabanda. După câteva audiențe, directorul binevoitor a consimțit să se adreseze dispecerului de la București, după ce eu am plătit și am luat asupra mea întreaga responsabilitate. Și până nu mă voi fi întors acolo nu voi ști dacă ați primit sau nu informațiile inofensive pe care m-am aventurat a le trimite.

---

[57] Se referă la Dunăre.

[58] *Flamunde*, azi satul Poiana, com. Ciuperceni, jud. Teleorman, aflat pe Dunăre, în apropiere de Turnu Măgurele.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Corespondenții oficiali, e adevărat, se roagă pentru grabnica traversare a fluviului. Situația noastră e ridicolă, deși, desigur, nu avem nici un drept să ne plângem. Plini de informații prețioase, suntem obligați să ascundem și cel mai mic semn al lor. La Giurgiu, deși aveam asupră-mi iscălitura pompoasă a generalului Skobelev[59], am întâmpinat mari greutăți în a trimite corespondența, pe fondul // p. 76
relei-voințe și a impertinenței fiecărui om mărunt de la poștă. E ceva obișnuit să primești înapoi telegrama pe motiv de schimbări, tăieturi, și așa mai departe, că unuia nu i-a plăcut ce ai scris. Însă lucrurile se vor îmbunătăți, sper, peste două săptămâni. Odată aflat peste Dunăre, aceste micile vexațiuni vor înceta.

Ploiești, 17 iunie

În timp ce scriu la o oră pe care oamenii cumsecade ar considera-o târzie, iar cei punctuali „devreme" – în timpul zilei următoare – muzica țigănească încă sună în curtea hotelului pe care țin minte să-l fi descris deja. Zumzete zgomotoase de voci, râsete, și câte-o ciocnire de pahar umplu fiecare pauză <a muzicii>. Ploiești încă nu s-a hotărât să meargă la culcare. Două nopți de ploi torențiale, ce i-au ținut pe locuitori în casă, le-au hrănit apetitul pentru destrăbălare. Locul e aglomerat, iar viața românească merge înainte cu însuflețire.

Dar priveliștea e foarte diferită de cea pe care încerc să mi-o aduc aminte, de la ultima mea vizită. Abundă chipiurile plate și albe, trebuie doar să pășești puțin între mese pentru a te împiedica de săbii. <Acum> civilii și-au revenit la normal și par să afișeze o alură veselă, să vorbească // însoțitorilor lor cu un aer cuceritor, ca p. 77
și cum ar reveni triumfători dintr-o perioadă de mofturi de gelozie. În cele din urmă armele lăsă loc mantiei – din toată mulțimea ce se adunase aici să se zbenguie, să strălucească, să privească și să râdă, abia dacă au rămas zece oameni și aceștia vorbesc cu adâncă seriozitate, ignorând muzica și frumusețile.

Momentul decisiv e foarte aproape. În ultimele două zile circulă un zvon. Până și copiii știu că e interzis să trimiți depeșe, că s-a așternut o criză – poate nu cea mare, finală, dar o luptă în care vor cădea mulți flăcăi voinici. E cu neputință să spun cum s-a răspândit acest zvon. De la un ceas la altul lumea a devenit din ce în ce mai conștientă că ceva trebuie făcut. Apoi, printre forfotă, grabă și bârfe, sosi vestea că generalul Nepokoicițki a părăsit acest loc pentru a se îndrepta către Alexandria cu o parte din comandamentul său, am descris Alexandria, prin care am trecut acum patru zile. Stă „călare", cum spun francezii, pe drumul dintre Giurgiu și Turnu-Măgurele, mai degrabă un sat imens decât un oraș, plin de mici prăvălii, dar cu totul neîncăpător pentru comandamentul rusesc numeros. Generalul Nepokoicițki nu s-ar deplasa acolo decât dacă ar fi vorba de acțiune imediată. // Și p. 78
în dimineața asta la 7 un tren plin cu acei tineri ofițeri ce obișnuiau să umple grădina de aici, a plecat către un loc nici de ei cunoscut. S-au îndreptat către București și de acolo au fost împrăștiați pentru marea manevră.

Am spus că sunt tineri, dar printre ei erau și oameni cu părul alb, nu generali, nici măcar ofițeri de campanie. Față de aceștia, mărturisesc, am simțit cea mai

[59] Mihail Dmitrievici Skobelev (1843–1882), general rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

călduroasă milă. Poeții și romanticii trăiesc din soarta celui tânăr, răpit în floarea vârstei, fie și prin propriul păcat, curmate fiindu-i nenumărate posibilități în viață și dragoste. Mai mișcătoare e pentru mine și fără nici o îndoială mai demnă de milă, vederea unui om bătrân, subaltern într-un regiment pus în mișcare, care merge fie la moarte, fie către o răsplată pentru care nu mai are gust și prețuire. Căpitanului uscat și fără vlagă, al cărui chip și barbă albă, lungă, mi-au rămas în minte, ce-i trebuie lui să câștige crucea cutărui ordin de vitejie, sau să fie făcut feldmareșal? Răsplata vine prea târziu, chiar și dacă șansele ar fi fost mai bune. Tânărul, preferat de romancieri, câștigă un premiu sau își pierde viața; bătrânul întâmpină un risc la fel de mare, dar mai dureros pentru corpul său, iar premiul dacă l-ar câștiga, s-ar
p. 79 reduce la nimic. „O pernă bună și moale" //, cum spunea King Harry, e pentru „capetele albite" cea mai potrivită. Lumea poate să-l compătimească pe eroul tânăr, dar eu îmi păstrez sentimentele pentru cel bătrân, care și-a ratat norocul și care tot are de înfruntat primejdia. Sunt mulți asemenea lui în toate armatele, mă întristează soarta lor mai ales aici, cunoscând primejdiile groaznice spre care se îndreaptă.

Atât însă e sigur, că manevrele ce se întrevăd nu pot fi comparate cu nimic din războaiele trecute. Dunărea singură e un dușman – de temut mai mișcătoare decât (court beauty), puternică și fioroasă ca marea. Nici o armată nu poate trece acest fluviu pe unde dorește. Are nevoie de drum până la locul de trecere și altul pe malul opus. Tocmai mi s-a spus, de către un funcționar înalt de la căile ferate de aici, că zece mii de vagoane care aparțin ofițerilor superiori au trecut sau sunt pe cale să treacă prin țară. Convoiul imens de bagaje ce însoțește armata rusă a provocat deja uimire în rândul soldaților străini. Nu poate traversa câmpiile sălbatice ale Bulgariei, fără drumuri, nici că ar putea avansa fără sprijin din partea populației din calea lui. Dar oriunde s-ar deschide la Dunăre vreun drum
p. 80 practicabil, acolo îi vezi // și pe turci, iar fiecare rus știe că aceștia vor lupta cu iscusință. [...]

p. 81 Oricare ar fi rezultatul războiului, cred că poporul român va fi cu totul ruinat, poate chiar pe vecie. În acest stadiu din istorie e însă prea târziu să recupereze. Românul își laudă holdele fără pereche de porumb, rezerva enormă de pământ domnesc[60], poate o treime din întreaga suprafață, pădurile și minele sale. Se bizuie pe acestea și chibzuiește că și din vânzarea unei mici părți din ele va putea plăti datoria de patruzeci de milioane de lire sterline. Dar omul nu poate trăi din lemn, cărbune și minerale, chiar dacă ar valora cât aurul. Valoarea unei păduri sau a unei mine stă în folosirea ei, iar dacă România, în douăzeci de ani de pace nu a fost în stare să-și prefacă resursele în economie, ce-o să facă atunci când împrumuturile și banii se vor fi sfârșit, când hârtia neconvertibilă devine moneda sa și când istoria, mai valoroasă decât toate, a aruncat-o la coadă în cursa națiunilor? Nu s-a putut susține de una singură nici în cele mai bune momente ale ei, și asta a fost în trecut.
p. 82 Porumbul de anul viitor va fi puțin, în cantitate // și calitate, iar România va fi prost cotată în Mark Lane[61]. Negustorii ce obișnuiau să facă afaceri aici se vor îndrepta

[60] *Crown land.*

[61] Mark Lane, stradă în Londra pe care se aflau sediile burselor cerealelor (Corn Exchange).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

către alte piețe, mai depărtate, dar capabile să vândă mai bine decât țăranul român, pentru că vor întrebuința bani și timp în îmbunătățirea recoltelor.

Cât despre mine și păduri, nu au fost până acum folosite, din moment ce zeci de țări pot aproviziona lumea cu siguranță mai ieftin, dacă nu mai bine. Cărbunele nu are valoare dacă nu e folosit; iar România, care nu se îndeletnicește pentru sine de resursele cu care cerul a binecuvântat-o, nu ar putea dirija piața europeană cu prețuri cu care nici chiar Borneo nu poate concura. Pe scurt, cred că această țară, după ce a ratat ocazii trecute, e acum consemnată să rămână din ce în ce mai mult la urmă. Va avea de ajuns doar pentru a-și hrăni poporul, dar poate de acum să se retragă din competiția bogățiilor naționale. Nu va mai fi „în cursă". Cunoscătorii sunt în măsură să spună în ce măsură acestea sunt valabile și pentru Rusia; eu unul cred că sunt valabile și în primul caz <România>, și în cel de-al doilea <Rusia>.

Cititorii ar putea să se amuze auzind că a fost eliminată masa oferită corespondenților de război. // Un râset universal izbucni la această veste, că p. 83
autoritățile au început consultările. Un domn – nu englez – care părea să fie foarte mândru de poziția sa, pe care o etala cu fiecare ocazie, stabili într-un sfârșit deznodământul. În gara Ploiești doi generali ruși s-au ciondănit pentru acest nefericit, fiecare oferindu-se să-i ducă bagajul. Mica întâmplare, spusă cu umor la comandamentul Marelui Duce, își avu urmările sale, întâi prin răcnete de râs, apoi prin ordinul de a se înlocui imediat insignele. Noua noastră banderolă e chiar drăguță – o bandă de mătase în culori ruseşti, cu înscrisul necesar brodat pe ea. Partea proastă a acestei schimbări este că ne întârzie teribil de mult plecarea. Brodatul e ceva ce durează mult și cum noi înșine a trebuit să facem rost de insignă și să o ducem în persoană pentru a fi ștampilată, a trebuit întâi să așteptăm <confecționarea sa>, apoi să revenim aici. E cu atât mai enervant cu cât s-a petrecut în momentul în care era clar că se apropia o criză. Oficialii ruși au ocupat birourile de poștă și de telegraf din Bucureşti; să trimiți veşti de interes este imposibil. Pe teren, măcar, putem vedea câte ceva, chiar dacă încă nu sunt
întâmplări însemnate; dar întreaga armată de corespondenți // e ținută în loc de p. 84
acest edict neașteptat și de altul ce stabilește că autorizațiile pentru fiecare cal și slujitor vor trebui cerute în persoană și nu prin scrisoare, cum fusese anunțat.

Alexandria[62], 25 iunie

Vineri, dimineața de vreme, o brigadă rusă a trecut Dunărea în jos de Brăila și o forță mai mică la Galați. La primul punct se construia de ceva vreme un pod, format din estacade la mal și din bărci la mijloc; la punctul din urmă trecerea s-a făcut cu barca. Nici Brăila, nici Galați nu sunt locurile unde trebuie căutate „mari operațiuni", deși împăratul a mers <acolo> să asiste. O baterie în stânga și în dreapta Măcinului încerca să apere poziția turcească, dar a fost repede eliminată, nu însă înainte de a provoca pagube foarte mari. A urmat o pauză pentru ca, mai târziu, în timpul zilei, focuri foarte puternice să se poată auzi în interiorul teritoriului <inamic> și un alt convoi de răniți a ajuns după-amiază la pod. La

[62] *Alexandrei*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<punctul> Galați, oraș spre care împăratul se îndreptă după succesul armatei sale
p. 85 de la Brăila, rezistența a fost mult mai dârză. Dar, una după alta, pozițiile turcești // au fost trecute prin baionetă, iar apărătorii au fugit dincolo de Tulcea[63], la o distanță de cam cincizeci de mile după cum am fost informat de un entuziast.

Dezastrul a fost anticipat de turci. Cu douăzeci și patru de ore înainte începuseră să strice drumurile și să distrugă ce era din spatele Măcinului. Potrivit unui martor, doar șase sute de başbuzuci[64], într-o încercare deznădăjduită, au apărat fluviul în acest punct. Se spune că Măcinul a fost evacuat, iar focurile <auzite> apoi s-ar fi schimbat între avangarda rusă și garnizoana aflată în retragere. Se știa de multă vreme că turcii nu se gândeau serios să apere nordul extrem al Dobrogei. Cu mult timp în urmă au anunțat locuitorii Tulcei și ai altor locuri că nevoile militare îi vor fi constrâns să ardă acele târguri. Un raport de la Cernavodă ce a ajuns vineri la București <relata că> a fost distrusă până și calea ferată ce lega acel loc de Constanța. Turcii știu foarte bine care este direcția din care sunt cel mai rău amenințați și în care atacul, oricât de puternic, este cel mai nimicitor.

În acest sat mare și aglomerat, rușii mișună ca furnicile. Tabere mari îl
p. 86 înconjoară; albesc dealurile și străzile. // Fiecare casă își are grupul de ofițeri care sunt uneori mulțumiți că pot primi un pat în grajd. Domină însă disciplina extremă. Până la ora nouă străzile sunt goale; până la zece cafenelele și restaurantele au închis, iar polițiștii români își fac din nou apariția. În timpul zilei dispar, copleșiți de mulțimea de străini voinici îmbrăcați în alb, care cu dispreț binevoitor contemplă tot ce e românesc. Generalul Nepokoicițki, șeful comandamentului și restul cartierului general, pleacă marți din Ploiești.[...]

Turnu Măgurele, 27 iunie

p. 91 Luați-o cum vreți, explicați-o prin logica radicală și puneți-o pe seama celui mai pur principiu de milostenie creștinească, oricum ar fi, acestor suflete simple din Turnu Măgurele și Nicopole le va fi greu <de înțeles> că locuințele lor trebuie arse, iar viețile lor să devină mizerabile pentru că două mari puteri străine sunt în război una cu alta. Mie unuia, cunoscând lecțiile învățate din studiul atrocităților, îmi pare o pedeapsă prea mare pentru <că se întâmplă să se afle în> locul nepotrivit. Voința providenței trebuie acceptată fără îndoieli, așa cum e interpretată prin ganguri de profeți, dar către ființele nenorocite e îngăduită consolarea zadarnică a milei.

Clarvăzători nemiloși vor susține că locuitorii din Turnu-Măgurele nu au dreptate în a se plânge, din moment ce țara lor e în război împotriva Turciei; locuitorii din Nicopole încă și mai puțin, din moment ce țin de partea monstruoasă. Cruzimea proverbială a oamenilor de bine nu s-a arătat niciodată în chip atât de dureros ca în această rivalitate. Stau scriind la fereastra mea, ce dă într-o stradă părăsită de locuitori și de afacerile lor de zi cu zi. Cu orele nu văd trecând nici fete,
p. 92 nici chiar femei și copii, decât pe // cei mai săraci. Bărbații stau în grupuri,

[63] *Tulcha*
[64] *bashibazouks*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

colindând de la unul la altul, cu o expresie pe fețe ce am învățat s-o recunosc – expresia celor ce așteaptă pericolul inevitabil. Drumul e blocat de căruțe, luate cu forța – cu plată, e adevărat, dar cu forța – pentru a servi străinilor. Fiecare casă și aproape fiecare cameră, e ocupată de acești străini. Ei trec călare prin holdele de porumb, îl scot din pământ și își așază acolo bateriile. Și în orice zi, oră sau minut, acele baterii îl pot provoca pe inamic și atunci se va pune capăt tuturor necazurilor, când Turnu-Măgurele e distrus cu tot cu plânsetele sale.

Ni se spune că așa și trebuie să fie, în primul rând, pe de o parte, pentru că unii dintre musulmanii bulgari s-au revoltat și au ucis compatrioți creștini; pe de alta pentru că România a declarat război Turciei. Dar nu a arătat nici cea mai mică pretenție către puterea suzerană, până ce Rusia nu a forțat-o. Chiar locuitorii din Turnu-Măgurele au trăit cu vecinii lor de peste Dunăre mai bine decât o fac cu eliberatorul neinvitat. Cred că oamenii buni sunt cruzi când nu au prea multă // p. 93
imaginație și sunt dominați de o singură idee la un moment dat. Dacă cel mai aprig prigonitor al turcilor ar putea să vadă doar puțin acest loc, ar regreta poate că ura sa religioasă l-a împins atât de departe împotriva „păgânilor"[65] – un epitet căruia iubitorii de barbarism grotesc îi sunt recunoscători; n-a fost niciodată conceput un cuvânt mai incorect, ridicol și irațional.

Lăsând judecata acestei situații celor care-i pot acorda timp, pot spune că o dată început bombardamentul Nicopolelui, așteptăm cu teamă răspunsul de acolo. Telegramele particulare sunt cu totul interzise, în orice fel de împrejurări. Uneori și scrisorile sunt bănuite că ar putea reprezenta un risc.

Luni, la ora patru, începu bombardamentul. Patru baterii rusești au deschis focul, una la Flămânda, alta la gura Oltului și două pe malul foarte împădurit al Dunării între cele două puncte. Nici un bombardament n-a fost vreodată mai banal și mai lipsit de incidente. Pe câmpiile pârjolite ale României, terasamentele, oricât de urâte, oricât de mari, abia se arată iarba cenușie, arsă. Dacă n-ar fi fost sentinelele rusești //, strălucind albe în soare, stând sfidător pe parapet, un ochi p. 94
lipsit de experiență nu ar putea zări cu ușurință nici măcar bateriile mari de la Flămânda, după ce vârtejul de fum se va fi risipit în urma ultimului foc. Cât despre cele ce sunt de-a lungul Dunării, sunt indicate doar de un fum alb ce se ridică brusc de-asupra copacilor, urmat de o bufnitură surdă.

Pe malul opus, se înalță faleza mare turcească, plină de culoare, pe care până și bombardamentul n-o poate amenința. Stă ca un zid deasupra apei, albă în partea de sus, dar colorându-se treptat în verde-măsliniu acolo unde se ascunde după fâșia îngustă de copaci ce mărginesc malul. În această fâșie și-au poziționat turcii bateriile, fără îndoială, așa cum și rușii au făcut pe partea lor. Una s-a arătat dintr-o dată ieri după-amiază; dar fortificațiile principale sunt deasupra, în „adâncituri" abrupte ce se ridică peste stânci. Ieri s-au încăpățânat să tacă, dar azi patru din ele au răspuns <focului rusesc>. În toiul confruntării un monitor ieși în larg și trecu încet prin fața bateriilor rusești. Acestea au tras, dar nu au lovit ținta, care a ancorat la Arab Tabia[66], două sau trei mile mai sus. Fără îndoială că, de acolo, comandantul

[65] *unspeakable*

[66] *Fontarabia*, fortăreață pe Dunăre, așezată pe colina din fața Silistrei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 95 crede că poate // să se năpustească mai bine asupra podului, când <trecerea> va fi început. Marinarii ruşi au înconjurat vasul cu torpile astfel încât la prima mişcare se va scufunda. După-amiaza aceasta s-a tras <de pe vas>, cred că un foc către bateriile de la Olt. Turcii nu bombardează acest oraş, dar ca răspuns la un foc rusesc, <tras> cred din accident, ce a picat în Nicopole, au aruncat două bombe în mulţimea de ofiţeri şi de privitori de pe drumul care duce la Islaz. Ne-am împrăştiat rapid, nevătămaţi.

Azi, când începu hărmălaia, toată artileria din patru corpuri de armată trăgea peste Dunăre, între acest loc şi Giurgiu. Veştile pe care le-am primit din acest oraş sunt grozave. Bombardamentul greu dinspre Rusciuc i-a silit pe locuitorii rămaşi să plece, pierzându-se trei sau patru vieţi. Poliţia rusă i-a trimis pe toţi la ţară. Şi nefericirile Giurgiului sunt justificate, venind ca urmare a dreptei răzbunări a rusului împotriva păgânului. Repede îmi va veni şi mie ordinul de evacuare.

Azi, la răsărit, canonada a fost mult mai puternică, de ambele părţi. Bateriile
p. 96 de la Flămânda sunt // destul de tăcute, dar şi când trag, urlă. Trebuie să fie acolo nişte tunuri de calibru foarte mare. Dinspre malul turcesc nu am văzut nici o replică, doar la bateria mică ce ieri a răspuns destul de slab. Pe celălalt flanc al poziţiei, ruşii şi turcii se confruntă cu o putere aproape egală. De la tabăra fortificată pe care am descris-o, cei din urmă trag cu tunuri foarte mari şi dinspre o fortificaţie de pământ ce acum se vede pentru prima dată, sus pe coama dealului, întreţin cu alte baterii o ripostă rapidă şi periculoasă. Astăzi, de fapt, focurile pot fi numite continue. Deşi doar alte două obuze au căzut în oraş, fără să provoace pagube, locuitorii s-au speriat foarte tare. Nu mai îndrăznesc să stea pe drumul ce duce la Islaz, pescuind liniştiţi în timp ce privesc priveliştea tragediei. A te aventura acolo înseamnă să stai pe burtă, grijuliu, să suferi puţin din cauza celor care, mai aventuroşi, ar călca peste tine. Cei ce nu pot rezista tentaţiei de a privi, dar care nu vor să se îngroape în praf, se simt în siguranţă, ceea ce-i curios, în tufele grădinii publice. Un arbust de salcâm nu te poate apăra împotriva obuzelor
p. 97 Withworth[67], dar pare // a fi în firea omenească să te ascunzi, din instinct, după ceva, orice, atunci când zboară proiectilele. Raportul de ieri al pierderilor, aşa cum l-am aflat, arată doar doi soldaţi ucişi şi şase răniţi. Însă la bateriile de la Olt au fost demontate şase tunuri.

În vreme ce scriam rândurile de mai sus, a ajuns la mine vestea că oraşul arde. Un astfel de anunţ te loveşte chiar şi mai brusc dacă îl aştepţi. Am ieşit afară, după ce îndată am pus să mi se împacheteze lucrurile şi am văzut cum toţi târgoveţii se grăbeau, ţipând, către Dunăre. Nu Turnu-Măgurele, ci Nicopole ardea. Întreaga periferie de jos, de pe mal, era deja învăluită de fum. Sper ca din întâmplare să fi venit acest dezastru asupra bieţilor ţărani turci. Bateriile mai puternice, ridicate de ingineri, sunt atât de aproape de oraş că o deviaţie uşoară <a unghiului de tragere> ar arunca <în periferie> vreun obuz destinat fortificaţiilor de pământ. Că a fost sau nu un accident, tunurile mari de la Flămânda l-a repetat cu tărie de câteva ori în timp ce am stat să privesc, iar focul a izbucnit în alte locuri.

[67] Sir Joseph Whitworth (1803–1887), inginer, antreprenor, inventator, puşca cu lunetă ce-i poartă numele fiind considerată una dintre primele arme de acest gen.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Între timp, își întețiră activitatea bateriile ruseşti dintre gura Oltului şi un punct aflat la câteva mile // în sus. Şi turcii şi-au extins linia <pozițiilor de artilerie> – sau p. 98
mai degrabă au demascat două noi baterii – care corespundeau cu cele ale inamicului. Au luat parte <la schimbul de focuri> două bastioane ale citadelei, cu tunuri de calibru mare şi norii de fum <rezultați în urma tragerii> se înălțau în locuri neașteptate.

Dar către ora unsprezece focul slăbi, apoi a încetă. Până acum nu s-au răzbunat pentru arderea oraşului lor, iar ruşii, firește, au conchis că n-au făcut-o pentru că nu au putut, pentru că artileria le e demontată sau sunt oamenii buimaci, sau pentru că fortificațiile lor sunt prea avariate pentru a fi de folos. Tind să cred, în opinia mea neavizată, că turcii, mai degrabă decât din orice altă cauză, au încetat <focul> din economie şi din recunoaşterea faptului că resursele curând vor fi necesare în alte locuri. Tirul rusesc nu m-a impresionat ca fiind bine executat, cel puțin din ce am văzut, dar a fost mult mai bun decât l-au prezentat anumiți rusofobi însuflețiți. În timp ce scriu aud cam două focuri pe minut <trase> de pe acest mal, fără răspuns < de pe malul opus>. Pe la ora patru serenada deveni mult mai vioaie, iar la nouă, cel puțin aşa mi se şopteşte, se va dezlănțui furtuna pregătită de atât de multă vreme; unde, nici măcar acum nu pot să las să se înțeleagă. Trimit asta printr-un bărbat găsit pe stradă, disperat de // nerăbdare să plece din Turnu- p. 99
Măgurele, înainte ca turcul răzbunător să-l reducă la starea oraşelor de la Marea Moartă. Am luat măsurile de siguranță posibile şi, făcând tot ce am putut, mă pun la odihnă fără speranță pentru viitor.

Ora patru seara

Încrederea pusă în soartă n-a fost primită cu blândețe. Ca şi cum <soarta> şi-ar bate joc de această încredere nevinovată, locaşul în care m-am adăpostit a luat foc la scurt timp după ce am scris rândurile de mai sus. Aparținea unui băcan autorizat, era plină de spirtoase, de terebentină şi ulei – unele substanțe putând exploda. Tocmai mă întorsesem de la scena operațiunilor şi îmi notam pe îndelete impresiile, când un curier chinuit se năpusti în bârlog țipând: „Foc, domnule, foc! Merg să salvez caii!". Bătaia răsuflată a tunurilor grele – dacă pot să propun o expresie încă *nereprezentată* <în vocabular> care să descrie un sunet – mi-a rămas în urechi zile întregi. Tocmai privisem Nicopole în vălul său de fum. Deci ce aş fi putut înțelege auzind strigătul de „Foc!", altceva decât că turcii au început să riposteze?

Camera, dacă o pot numi astfel, se umplu îndată de fum // şi nu mi-am putut p. 100
zări oamenii decât foarte vag, ajutați de voluntarii cazaci, luptându-se cu o gloată de cai ce dădeau năvală. Apoi, în timp ce-mi strângeam bunurile cele mai de trebuință, împrăştiate prin cameră, casa se cutremură deodată, acoperişul păru să se înalțe şi un întuneric sângeriu se năpusti înăuntru. Am fugit cu ce apucasem să strâng, pentru a găsi strada plină de lume ce țipa şi se grăbea spre periferie. O altă explozie făcu clădirea să freamăte, înainte să scap. Caii mei, toți, au gonit fix spre Dunăre – la propriu – căruța mea părea că arde, alături de bunurile mele. După primul şoc, când am realizat ce se întâmplă, am hotărât că moartea e totuşi preferabilă acestei necinste ridicole şi am alergat înapoi în locuință. După câteva tururi am scos tot, mai puțin o cutie cu sardine. Curierul a adus căruța, trăgând-o de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

unul singur şi până ce flăcările să ajungă în stradă şi oamenii să înceteze să ţipe, mi-am putut îndrepta toate străduniile spre caii care lipseau. În ceea ce mă priveşte acesta a fost sfârşitul aventurii, dar întregul loc arde acum precum un mic Nicopole. Fără îndoială că la Bucureşti va ajunge vestea că Turnu Măgurele a fost ars de musulmani nemiloşi. Vă asigur că nimeni n-a fost mai preocupat în acest
p. 101 sens decât // Sir Wilfrid Lawson[68]. Băutura şi tutunul mi-au ruinat gazda, care trăia din ele – o ţigară aprinsă ce căzu pe un butoi spart, de spirtoase, a sculat la arme o garnizoană întreagă, a adus vreo zece prinţi la faţa locului, a înspăimântat târgul, şi aproape că a făcut un cerşetor din acest corespondent special.

p. 299

Capitolul IX

Lupta de la Plevna

Marţi seara

Plevna e aşezată pe versantul de nord-vest al unui hău abrupt, care se deschide spre sud, formând un mic platou, de unde porneşte o ramificaţie lungă, numită dealul Radişevo. Un sat cu acelaşi nume[69] atârnă pe versant, pe partea ocupată de ruşi. Mai la nord radiază alte două ramificaţii, din care una se preface într-un labirint de dealuri mici, iar cealaltă domină <dealul> Grivița, al cărui sat e adăpostit de versantul sudic al unei înălţimi mai mici.

Întregind marginea acestor culmi, la răsărit de o râpă mare, pe care stă o redută, e o vale de formă aproape semicirculară, de unde răsar, într-un chip uimitor de confuz, dealuri şi locuri pustii. Cea mai mare parte din ele este acoperită de iarbă netedă şi pârjolită sau de mirişti prăfuite, dar câmpurile cu porumb înalt, la fel de înalt cât un om călare, dau din când în când o nuanţă de verde, când vântul bate
p. 300 frunzele lor uscate. // Nu se vede nici un copac, în afară câţiva peri sălbatici împrăştiaţi ici-colo şi de un deal acoperit de stejar mărunt, de două picioare înălţime, atât de închis la culoare că, de la distanţă, pare ars.

În acest semicerc au fost instalate bateriile ruseşti şi româneşti. În timpul nopţii de joi întreaga forţă a înaintat în sus, pentru a proteja trupele care lucrau <la instalarea artileriei>, însă turcii nu au răspuns. În zorii zilei de vineri, nouăzeci şi şase de tunuri ruseşti fuseseră plasate în poziţie şi patruzeci româneşti, cea mai mare parte a acestora bombardând reduta Grivița. Aceasta a fost reduta care l-a înfrânt pe generalul Krüdener[70] şi care era considerată a fi cheia <cuceririi> văii. Ea pare că abia rupe linia cerului – o întruchipare a urâţeniei puterii. Şase turnuri s-au arătat în abrazuri, dar s-au dovedit a fi tunuri de câmp, Krupp, artileria de asediu nefiind adusă de la Vidin.

---

[68] Sir Wilfrid Lawson (1829–1906), militar şi politician englez, membru al Partidului Liberal

[69] *Radisovo*, sat, oblastia Plevna, Bulgaria.

[70] Nicolai Pavlovici Krüdener (1811–1891), general rus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pe o creastă chiar mai jos, se aflau trei tabere întărite, una în spatele alteia, ce comunicau cu fortăreața și cu orașul prin telegraf și pe drumul larg. Nici Grivița, nici Radișevo nu erau ocupate de turci dar, în valea din spatele ultimului deal și pe culmea cea mai îndepărtată, întăriseră lucrările de fortificații pe care prințul Șakovskoi[71] nu le-a putut cuceri și //au adăugat altele, ca și cum ar fi clădit un p. 301
întreg labirint de foc.

Deasupra orașului, spre dreapta, e o redută mare și pe versantul din stânga, acea fortificație de pământ impresionantă ce n-a putut fi cucerită de Skobelev. Drumul către Loveci[72] e păzit de câteva redute, din care cea mai importantă e în fața Kășinului[73], și aproape fiecare deal e brăzdat de tranșee. Pe dealul înalt de deasupra orașului stă tabăra turcească, dincolo de bătaia tunurilor noastre.

Cei de la recunoaștere au estimat numărul inamicilor la șaizeci de mii, dar această sumă e puternic contestată de comandamentele generale.

E plictisitor să privești bombardamentul și cred că toți ofițerii generalului Krüdener au mers să se culce pe snopii de paie care erau strânși pe câmpul ales ca punct de observație. Sus, la stânga, a bubuit o baterie de douăsprezece tunuri de asediu venite de la Rusciuc[74], iar alte opt piese bubuiau mai în jos. Deși se numeau de 24 livre, aruncau <obuze> de 84 livre[75]. Mult departe avansate de această scenă, zece baterii de câmp rusești și patru românești ne luminau privirea, în vreme ce un bubuit monoton ne vestea că mai departe corpul patru își făcea datoria. // p. 302

Din moment ce generalul Krüdener a refuzat categoric să mă informeze despre desfășurarea trupelor sale, iar generalul Zotov[76], deși zâmbitor, s-a oferit la fel de opac, sunt nevoit să mă bizui pe propriile observații.

Două divizii românești ocupau extrema dreaptă a liniei noastre și se foloseau cât se poate de eficient de tunurile lor. Infanteria lor încă avea nevoie, ca orice armată tânără, de tonul dat de veterani, dar fiecare ofițer care a vizitat bateriile a rămas uimit și încântat de fermitatea ei. Imediat lângă români era divizia 31, apoi a 5-a, apoi o brigadă din <divizia> a 16-a. Dincolo de acestea era a 30-a, la Radișevo. Prințul Imeretinski[77], la extrema flancului stâng, forța drumul către Loveci cu Divizia a 2-a, brigada a 16-a de vânători și 92 de tunuri. Dar toate aceste trupe au fost serios împuținate în urma confruntărilor trecute de la Loveci, deși lipsurile sunt compensate zilnic.

Singura întâmplare din ziua de vineri a fost avansul rapid a două companii care au ocupat Grivița fără ordin și care au fost imediat respinse prin bombardament.

Marele duce sosi pe câmpul de operațiuni la ora zece, iar împăratul luă loc într-un observator mai înalt construit pentru el în liniile românești. Nu s-a văzut

---

[71] *Schakovskoy*, Alexei Ivanovici Șakovskoi (1821–1900), nobil și militar rus.

[72] *Lovcha*, oraș și regiune în Bulgaria.

[73] *Kristine*, sat, oblastia Plevna, Bulgaria.

[74] *Rustchuk*

[75] Unitate de măsură pentru greutate a cărei valoare a variat în funcție de țară. De exemplu cea franceză era echivalentă cu 500 g, iar cea engleză cu 453 g.

[76] *Zortoff*, Pavel Dmitrievici Zotov (1824–1879), general-locotenent rus, participant la războiul din Caucaz (1858), comandantul corpului 4 în 1877–1878.

[77] Alexandr Constantinovici Bagration-Imeretinski (1837–1900), om de stat și militar rus de origine georgiană.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

p. 303 nimic mai curios de când Xerxes[78] // s-a așezat pe înălțime să privească triumful propriei flote la Salamina[79]. Dar autocrații moderni nici nu îndrăznesc să-i concureze pe cei antici, nici dacă ar putea. Nimic mai prețios nu împodobea observatorul țarului decât un covor întins pe scări și o podea de iarbă.

Sâmbătă dimineața bombardamentul nu a făcut mult rău redutei mari, pagubele fiind reparate în timpul nopții și alte două tunuri puse *în barbetă*[80]. Turcii își retrăseseră toate trupele din tranșee și pe flancul stâng putea fi văzută și o mișcare generală.

Toate bateriile noastre au avansat în timpul nopții și partea de dincoace a fiecărui versant era plină de soldați ce așteptau ordinul de asalt. Însă turcii nu fuseseră nicidecum reduși la tăcere. Continuau să susțină un foc puternic.

Toată noaptea, în frig și pe o ploaie cumplită, focul de pușcă izbucnea la intervale și canonada era neîncetată. Din bivuacul meu adăpostit de o baterie de 12 tunuri, am urcat dealul, fiind prea înfrigurat și ud ca să dorm, și am avut parte de un spectacol de schimb de focuri cum doar imperiile își permit. Aproape 250 de arme trăgeau alternativ pe panta scenei de luptă, plină de fum sângeriu.

p. 304 Bombardamentul a continuat în cursul zilelor de duminică și // luni, cu urmări vizibile asupra redutei turcești. Dar focul nu s-a oprit și nici nu a creat breșe în fortificațiile cele mai importante. Însă unele redute au fost abandonate și am zărit inamicul cum își demonta tunurile. Pe partea noastră, colonelul Gudim din divizia 30, a fost ucis de un obuz, alături de zece sau doisprezece oameni; cam cincizeci au fost uciși și s-a pierdut un număr mare de cai.

Toată noaptea de duminică au trecut trupe pe lângă bivuacul meu, de la dreapta la stânga, iar românii trecuseră pe poziții. Patru tunuri de 24 livre (de 84 livre) au fost plasate într-o baterie la jumătate de milă la stânga, privind valea de la Radișevo. Toate bateriile au înaintat și în zorii zilei au deschis focul la o distanță de 800 de yarzi[81] de Grivița. Satul fusese ocupat de regimentul Kaslov și au fost găsiți acolo toți locuitorii bulgari, cu tot cu boi, păsări și chiar cai. Au spus că turcii s-au
p. 305 purtat cu ei neobișnuit de bine, nefăcându-le nici cel mai mic rău[82].//

Călărind spre Radișevo în căutarea cartierului generalului Krüdener, am picat într-o ploaie de obuze trase prea în sus, cum e *prostul obicei turcesc*. Bateriile corpului patru au fost respinse peste coama dealului și erau bombardate de inamic din toate părțile. Șase obuze au explodat în timp ce treceam pe ulița mică a satului, ce merge în paralel cu bateriile de peste deal și focul izbucni în mai multe case.

---

[78] Fiul lui Darius cel Mare, născut în jurul anului 520 î. Hr., suveran al Imperiului Persan în 486.

[79] *Salamis*, oraș și insula în Grecia, cunoscut pentru bătălia din anul 480 î.Hr. în care flota grecească, victorioasă a evitat încorporarea Greciei în Imperiul Persan.

[80] *En barbette*. Aceasta semnifică mai multe tipuri de amplasare a armelor în fortificațiile terestre sau pe navale

[81] Un yard = 0,9144 m.

[82] „Acesta a fost unul din locurile unde se spune că a fost scena unor atrocități oribile. Locuitorii, însă, au declarat că nu li s-a luat nimic fără plată. Bătrânii, sau primarul, l-au tulburat pe un ofițer rus, răspunzând că, «înainte de a-i întâmpina, vor aștepta să vadă dacă nou-veniții se vor fi purtat la fel ca turcii»". **(n.a.)**

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

În acea vale îngustă, bombardamentul răsuna cu bubuituri nimicitoare de tunet. Obuzele din tunurile mari de asediu zburau ca trenul pe calea ferată, iar bombele turceşti fluierau. Neîncetat a fost acest zumzet muzical ce străpungea aerul.

Sub culmea dealului Radişevo se aflau două regimente ale Diviziei 31. Către dreapta staţiona divizia a 5-a, iar către stânga <divizia> a16-a. Divizia 30 rămăsese în rezervă. Generalul Skobelev, care, care preluase comanda formală a unităţilor prinţului Imeretinsky, avea să atace reduta Kăşin, şi după ce va fi fost cucerită, liniile noastre aveau să ia cu asalt redutele şi bateriile de sub ele, în timp ce românii, susţinuţi de două regimente ruseşti, asaltau reduta Grivița. În jurul zidurilor acelei fortăreţe nu se putea vedea altceva decât fum şi foc şi nu se auzea altceva decât bubuiturile tunurilor // şi şuierăturile obuzelor. Românii au suferit p. 306
pierderi mari şi câteva din tunurile lor au fost dezafectate. Le-au înlocuit într-o oră sau două, dar a fost clar că bombardamentul nu a avut urmările dorite.

Dar, între timp, generalul Skobelev a înaintat la Loveci şi am auzit vag atacul lui, în dreapta noastră. La ora patru şi jumătate turcii au pornit un atac violent asupra sa, acoperindu-l cu focuri asupra diviziei 30. Apoi au împins <forţele ruseşti> în lungul drumului şi l-au silit pe Skobelev să se retragă de la reduta Kăşin, pe care o ataca după ce a cucerit fortificaţiile din faţa ei. Brigada lui din divizia 16 a fost aproape nimicită iar el s-a retras la Brestova, cerând întăriri. Era deja spre asfinţit. Două batalioane trimise acolo au fost atacate şi împrăştiate prin vale. Apoi a fost detaşat un regiment din corpul al noulea. În aceste câteva încleştări, generalul Skobelev a pierdut două mii de oameni.

Începutul zilei de marţi a fost de rău augur. Ceaţa atârna atât de jos că dealul din faţă abia se vedea, iar ploaia părea să înceapă. Părăsindu-mi bivuacul în dimineaţa cenuşie, am călărit peste dealuri la Radişevo, unde generalul Zotov îşi avea cartierul. Am stat pe-acolo //, aşteptând şi mulţi ofiţeri au profitat de ocazie p. 307
să-mi încredinţeze câte-un mesaj pentru „acasă", să fie trimis dacă se va fi petrecut ce e mai rău. E sumbru să aştepţi să înceapă lupta, dar dacă există soldaţi care pot să râdă cu uşurinţă şi să vorbească unul cu altul fără să înghită în gol, aceştia sunt ruşii. La ora unsprezece flancul nostru stâng a fost atacat de focuri puternice, iar Zotov încălecă în grabă. Din când în când încerca să privească lupta, dar oriunde privea era o mare de ceaţă. Turcii atacau pentru a masca atacul principal, asupra lui Skobelev, care era deja în luptă. <Turcii> înaintaseră cu uşurinţă pe tot frontul, în ciuda <focurilor> bateriilor noastre, menţinând un foc de puşcă continuu. Pentru a-i întâmpina, oamenii noştri au avansat pe deal, în linii şi coloane de companii, abia vizibile prin negură.

Respinşi pe flancul nostru, turcii l-au atacat pe Krüdener, pentru a fi din nou respinşi. La ora unu s-a ridicat ceaţa şi am văzut minaretele Plevnei, licărind precum fantomele şi biserica albă din capătul oraşului. Am văzând şi răniţii rătăcind pe deal şi ambulanţele mişcându-se galant pe câmp. Divizia 30 se pusese în mişcare deja de mult timp. // p. 308

La ora unu şi jumătate turcii, îndărătnici, au atacat din nou şi vuietul reîncepu, mai zgomotos decât înainte. Acum Krüdener, nou-venit şi ofiţerii săi erau încrezători în izbândă, convinşi că seara ne va prinde la Plevna. Acum focul s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

rărit şi a încetat, dar nu s-a profitat de acest avantaj. Ploaia, care de multă vreme ameninţa, începu cu zel, deznădăjduind soldaţii şi făcând pământul să fie alunecos. Resturile diviziei 16 au plecat să participe la întăriri, întâmpinând scene groaznice în timp ce străbăteau drumul din stânga, căci răniţii zăceau prin vii şi livezi, adânciţi în noroi şi mulţi apăreau în fiecare clipă.

Atacul nostru începu în sfârşit la 3,45, iar ceaţa, fumul şi ploaia se abătură asupra noastră precum o perdea. După zgomot ne-am putut da seama că în timpul primului val de atac au fost ocupate tranşeele turceşti, dar înaintarea s-a oprit şi după o oră devenise clar că trupele noastre stăteau pe loc.

De la 3 la 7 seara s-a încercat pătrunderea în reduta Griviţa, dar fiecare atac a fost respins cu pierderi groaznice. Una din cauzele puse pe seama dezastrului a fost cea care a paralizat vitejia lui Sir Richards Strahan[83] şi a lui Earl Chatham[84]. Ruşii
p. 309 i-au aşteptat pe românii, iar românii pe ruşi. //

Abia dacă s-a rostit un cuvânt în rândul ofiţerilor plouaţi ce stăteau călare în spatele generalilor Zotov şi Krilov[85]. Din când în când se sfătuiau cu colonelul Novitsky, şeful comandamentului, dar nu mai aveau ce ordine să dea. Mereu zâmbea şi ne încredinţa că „asta nu e nimic în comparaţie cu Sevastopol[86]". În spatele său era garda cercheză, înfofolită în mantii negre, de fetru, cu ochi fioroşi abia vizibili sub glugă. Imaginea lor aspră e însă stricată de stropii de apă scurşi pe fiecare nas.

Am coborât până la vie şi am privit câmpul. Am numărat o sută de focuri de tun trase din acest punct timp de trei minute. Am zărit un val de fum în jurul redutei mari din stânga. Figuri negre au năvălit către aceasta şi au dispărut, rânduri-rânduri, sau ezitau buimăcite, cu braţele întinse, prin agitaţia bravilor bărbaţi ce văzuseră moartea cu ochii. Fără folos. Acel furnal trepidant era de nestrăpuns, iar flăcările sale luminau toată valea. Sosesc călări ofiţeri fără vlagă şi toţi aduc veşti proaste. Împăratul nu va avea Plevna drept „cadou de aniversare!".

Nici nu e nevoie să pomenesc de soldaţi. Se strâng peste deal, fără să fugă. Dar au abandonat, pentru moment, lupta. La rândul meu călăresc către casă, ud,
p. 310 prin întuneric, iar calul meu mă călăuzeşte către // bivuacul nenorocit pe care nu-l pot găsi printre focurile de tabără, străfulgerările tunurilor şi ploaia obuzelor.

Dimineaţa, sosesc însă veştile bune. În timp ce eram angajaţi din plin pe tot frontul, Skobelev a pătruns în reduta Kăşin şi, înaintând, a cucerit acea fortificaţie de pământ, neagră şi formidabilă, pe care am zărit-o din via din stânga noastră. Seara, târziu, la ora şapte, două regimente ruseşti şi douăsprezece batalioane ruseşti au făcut o ultimă încercare şi au cucerit reduta Griviţa, dar cu pierderi mari. Turcii nici că au fugit, nici că au cerut îndurare. Când maiorul Kivtka a trecut parapetul, a crezut că va fi găsit locul pustiu, dar garnizoana doar s-a retras în galerii şi cazemate, acolo unde a fost obligată. Înăuntru, lupta s-a purtat doar la baionetă.

---

[83] Sir Richard John Strachan (1760–1828) amiral britanic.

[84] John Pitt de Chatham (1756–1835) om de stat şi militar britanic.

[85] Vladimir Vasilievici Krilov (1835–1885) general rus.

[86] Referire la asediul asupra Sevastopolului din 1854 din timpul războiului Crimeii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Reduta s-a dovedit a fi o adevărată fortăreață, legată de altele, mai importante din punct de vedere strategic. Nu e cheia poziției, așa cum s-a crezut. Reduta în sine e păstrată cu greutate, căci de la doi yarzi s-a aruncat un foc nimicitor în tot timpul nopții.

Îndată turcii au încercat să recucerească poziția, // dar fură respinși. Dimineața p. 311
românii au încercat disperat să cucerească reduta cea mai îndepărtată, dar proiectilele <ce cădeau> dese ca grindina i-au aruncat înapoi.

Devreme, în această dimineață, marele duce l-a convocat pe generalul Zotov la Poradim[87].

După-amiaza, mergând să-l văd pe colonelul – acum generalul – Novitscky, am fost norocos ca, prin această drumeție, să fiu martor la o luptă demnă de analele războiului. Văzându-l pe căpitanul Bolla, ataşatul austriac, ce galopa rupând pământul peste mărăcini, către Radişevo, m-am prins că în apropiere se poate vedea ceva. L-am urmat până la bateria nouă de patru tunuri. Acolo era adunat întregul comandament al generalului Zotov, privind fără răsuflare strădania de mai jos a eroilor. Ca din balconul unui teatru am văzut acea înfruntare superbă. Norii toți se împrăştiaseră, ploaia trecuse. Plevna se întindea în fața noastră cu scobiturile sale căptuşite cu lemn. Minaretele albe se înălțau deasupra acoperişurilor brune, pe jumătate ascunse printre salcâmi şi pomi. De jur-împrejur, dealurile line acoperite de seceriş, cu pâlcuri de uscături din loc în loc, lanuri galbene de porumb şi înălțimi întunecate. Pe platoul mic din fața oraşului, prin care trece drumul spre Loveci, se vedea reduta greoaie, joasă şi negricioasă, ca o întruchipare a pericolului. Cele două caturi ale sale, // despărțite de o traversă, o făceau să pară ca p. 312
Arca lui Noe, eşuată, din imaginile vechi. Jumătate din contur era ascuns de fum – acea parte cea mai depărtată de noi – iar bubuiturile de tun şi huruitul puştilor nu înceta nici măcar pentru o clipă. O şosea albă trecea pe pantă, în sus, de la redută, iar în dreapta sa, peste o pajişte, verde şi mocirloasă, se întindeau livezile (skirting) ale oraşului. Cădeau pe acest drum mai multe obuze decât se pot număra, fiecare explodând în pământul pârjolit într-un nor de fum.

Dar pe cât de repede cădeau obuzele, pe atât norul de fum, înalt până la piept, înainta de-a lungul drumului. Înainta cu grabă, la fel de iute pe cât *pot fugi soldații*. Acum vedeam figuri întunecate, întâi una, apoi două, trei, apoi o masă de nestrăpuns, ivită vag printr-un văl, dintr-o clipă în alta. Cred că noi toți l-am fi ovaționat pe eroul din frunte. Înaintă singur, mulți yarzi în față, se opri să tragă, apoi se puse iar pe fugă. De zeci de ori a fost ascuns de explozii de obuz. Ar fi putut să nu fie unul singur, ci mai mulți eroi, unul după altul. Poate că a căzut, dar dacă ar fi fost aşa, atunci de fiecare dată a fost un altul care să-i ia locul, în față de tot – mereu un soldat de rând sau <un ofițer> înarmat măcar cu o puşcă. Am avut timp să cuget <asta> dintr-o răsuflare, înainte ca, deodată norul <de fum> să se lase din nou, iar eroii să dispară şi // pe drumul alb să nu mai rămână nimic, decât praful p. 313
înălțat de explozia obuzelor şi câteva mormane negre pe pământ.

---

[87] *Paradim*, localitate în Bulgaria. În timpul războiului aici a fost instalat comandamentul armatei române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ofiţerii din comandamentul lui Zotov îşi scoaseră ochelarii şi începură să vorbească, câtiva încă aşteptau să zărească un semnal. Acum fumul se ridica deasupra livezii şi dintr-o dată începură să cadă obuze pe pajiştea verde. Imediat „soldatul" apăru pe acea parte, apoi al doilea şi al treilea după el, urmaţi de o masă întreagă. Atacul nu s-a prelungit dar, înainte să înceteze, norul înalt până la piept a înaintat, iar de-a lungul drumului mai multe obuze au continuat să cadă în urma celor explodate. Soldatul înaintă din nou, de data asta fără a fi întors. Prin ceaţă şi fum se apropia, la viteza maximă, de reduta neagră, ceilalţi după el. Au format în jurul ei un inel de foc, în timp ce baionetele străluceau pe parapet. Privitorii îşi ţinută răsuflarea. Lupta a continuat într-un vârtej de fum. Sclipea oţelul pe puntea de sus, dacă se poate scrie aşa. Timp de zece minute n-am putut şti cum s-a petrecut lupta disperată. Cineva a strigat „Skobelev a pierdut poziţia!", altul „Încă o ţine!".

Se tot vedea acel inel de foc din jurul fortificaţiei de pământ. Deodată s-a
p. 314 rupt. Vitejii turci au tras până ce-au murit; dar Skobelev // a respins cel de-al cincilea atac şi după câteva minute sosi mesagerul lui, cu acea veste bună, dar avertizându-l pe Zotov că următorul atac va fi fatal dacă nu sosesc întăriri. Cu asta am mers acasă, lăsându-se liniştea. Într-o jumătate de ceas, nesosind întăriri, Skobelev aruncă în aer tunurile şi, cu sacrificii groaznice, îşi croi drum printre turcii care atacau.

Pierderile ruşilor de vineri până acum se numără la nu mai puţin de zece mii, fără aproape două mii din urma atacului de luni a lui Skobelev la reduta Kărşin şi tot atât de mulţi în urma confruntării cu turcii din acea seară. Succesiunea de atacuri şi contra-atacuri de marţi l-au costat încă trei mii; iar în redute trupele sale au fost pur şi simplu tăiate în bucăţi. Skobelev estimează că forţele i-au fost slăbite la opt mii. Krilov, din corpul al patrulea, a pierdut între trei mii şi trei mii cinci sute de oameni în atacul fără succes care acum a fost numit oficial: „o falsă demonstraţie". În afară de acestea, românii au pierdut între două şi trei mii de oameni.

Ruşii au făcut greşeala imensă de a încerca să facă un Sedan[88] bulgăresc. Au
p. 315 crezut că turcii vor capitula // în urma încercuirii. În reduta Grivita nici nu au cerut îndurare, nici nu au fugit, ci au rămas să omoare înainte să fie omorâţi.

Multe alte vieţi vor fi pierdute, îndrăznesc să prezic, înainte ca ultimul turc să înceteze să lupte la Plevna şi înainte ca totul să fie distrus.

Iarna se abate asupra noastră, nu fără avertisment. Ultimele nopţi şi dimineţi au fost amarnic de reci. Vremea e precum cea pe care englezii doar în decembrie o ştiu să fie. [...]

p. 411 **Soldatul român**

Printre întâmplările acestui război, care ar fi trebuit să aibă un rezultat permanent, a fost şi revelaţia că România are soldaţi care să lupte. Turcii ştiau, sau
p. 412 ar fi putut s-o ştie dacă ar fi cercetat propriile cronici, dar pentru Austria şi Rusia //

[88] Referire la înfrângerea suferită de Franţa în războiul cu Prusia (1870–1871) care a dus la prăbuşirea celui de-al doilea imperiu francez şi la pierderea Alsaciei şi Lorenei în favoarea Prusiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

şi chiar pentru lumea largă în general, această revelaţie a venit ca o surpriză. Cum s-a ajuns la asta, o explică caracterul naţional. Cine a studiat istoria Europei de Est este conştient că bastionul cel mai rezistent al creştinătăţii împotriva islamului a fost ridicat şi apărat în Carpaţi; dar cei care studiază această istorie sunt puţini, iar valahii şi moldovenii abia îşi fac loc printre lecturile lor recente. Popoarele slave au avut măcar o legătură între ele, anume ura rasei latine, atât de curios statornicită în rândul lor. În epoca modernă am calomniat-o fără scrupule, până ce „valah" a devenit, pentru sârb şi ceh, un sinonim pentru laş. Maghiarii, de data asta de acord cu duşmanii lor amarnici, au spus minciuna austriecilor şi astfel ea s-a răspândit în Europa.

În războiul cu sârbii de anul trecut, sute de soldaţi, <ce proveneau> din rândul ţăranilor, au fost executaţi pentru laşitate, dar când s-a aflat asta, generalul Cerniaiev[89] a declarat că toţi sârbii sunt eroi şi că regimentele decimate au fost de valahi. Explicaţia i-a mulţumit pe toţi. Românii, ei înşişi, nu au protestat. Nepăsători şi confortabili la Bucureşti – această oază stranie între ţinuturile barbare ce // se întind de la Viena la Pekin – au lăsat lumea să vorbească în voie despre ei. p. 413
Mai mult decât atât, au început treptat, după o sută de ani de pace, să accepte necinstirea. Duelurile sălbatice, frecvente în „societate", arată că boierii tineri sunt cel puţin curajoşi; dar toţi le-au spus că ţăranul nu va lupta, iar ei, cum îl cunoşteau prea puţin, au ajuns să creadă asta.

Într-adevăr, sunt puţini români cunoscători ai istoriei strămoşeşti. Străinii sunt cei care le-au scris istoria, nu lipsită de interes şi demnitate, şi tot străinii o citesc. Nouă din zece obraze înstărite sunt educate şi destul de familiarizate în cronicile Franţei, dar cuiva care întreabă, ei îi spun că nu au istorie naţională. Franceza le e limba, franceză le e literatura, Paris e căminul după care tânjesc. Am vizitat acum câteva luni o casă de ţară locuită de un om bogat şi influent, nobil, patriot şi mândru în orice e mai presus de sângele său românesc; până la optsprezece ani, fiica sa cea mai mare nu ştiuse nici un cuvânt din limba sa natală; iar o tânără doamnă ce locuia acolo nu putea rosti în română mai mult de „da" şi „nu". Atunci de ce să fie de mirare că o astfel de *nobilime* nu îşi înţelege şi îşi subestimează poporul? // p. 414

Ţăranul are o altă cultură. El deţine şi are mereu în minte cea mai poetică baladă din Europa – cea mai impunătoare. Nici măcar ţăranul italian nu are cântece de dragoste atât de fermecătoare; autorul a „Chevy Chase" sau „Kinmont Willie"[90] ar fi avut ce culege din baladele româneşti de război. Cele culese de domnul Alecsandri[91] respiră foc şi sabie; ne stârnesc precum sunetul unei trompete, deşi traduse într-o limbă nepoetică, pe care Byron o numea „piatră de ascuţit dinţii – monotonie pe sârmă". Aceste cântece vechi sunt literatura poporului, de care se agaţă cu pasiune. Ţiganii au barzii lor, numiţi *lăutari*[92], dar în Carpaţi, adevăratul

[89] *Tchernayeff*, Mihail Grigorovici Cerniaiev (1828–1898), general rus, remarcat pentru campania armatei ruse în Asia Centrală şi pentru conducerea sârbilor în lupta împotriva turcilor în 1876.

[90] Balade scoţiene.

[91] Vasile Alecsandri (1821–1890), dramaturg, folclorist, om politic, ministru, diplomat, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc şi al literaturii dramatice în România.

[92] *laütari*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

bărbat al rasei, fiecare țăran se mândrește cu îndemânarea de a cânta la fluier și cu cântecele vechi ținute minte.

Astfel, rememorarea bravurii strămoșești nu a slăbit în rândul țăranilor și îi stârnește continuu să „facă pe bărbații", la nevoie. O ipostază ciudată e felul în care folosesc cuvântul „român", numele lor propriu și original, abandonat cu mult timp în urmă ca nume generic, în favoarea termenilor mai moderni de „valah" și
p. 415 „moldav" // și care este încă nerestabilit. Lauda cea mai mare pentru vreo faptă demnă e „E românesc" sau, <se zice> despre oameni, „Ce român e!". Deși clasele superioare le-ar fi uitat, în mintea lor este mereu amintirea felului în care pașii turcii au trecut Dunărea, moscoviții Prutul, polonezii, maghiarii și tătarii, au venit asupra țării lor unii după alții, uneori toți o dată; și cum, unul după altul, măcar în poezii, au fost respinși de vitejia românească. Dacă ar fi vreun adevăr în a spune că firea națională prin cântec e făcută, valahul ar trebui să fie erou.

Dar, cum s-a spus, cântece lor nu sunt toate, nici măcar jumătate, de război. Dragostea e un subiect mai popular, și dragostea de soiul cel mai molatec și indolent. *Doinele* și *horele*[93] lor au grăit în înțelepciunea lor „Culege trandafir când încă mai poți", pe care Charles Kingsley[94] le-a tratat în cântecul său despre sclavele egiptene; și de Theophile Gautier[95], redate în cel mai bun chip în apostrofarea epicureeană „Grăbește-te, Cynthia!".

Între acestea două gânduri, de război și plăcere voluptoasă, a fost crescut
p. 416 țăranul român. // Caracterul său delicat îl face docil; neplăcerea de a necinsti deseori îl împinge către spre autocompătimire; frivolitatea sa incurabilă îl face pe străin să-l ia de prost, când e de fapt doar distrat. Când acestor slăbiciuni morale le adăugăm și nesăbuita patimă a băuturii, cum prea des se întâmplă, nu-i de mirare că observatorii necunoscători îl văd ca pe un laș și bețivan. Îndrăznesc să spun că societatea bucureșteană a fost surprinsă mai mult decât oricare alta de curajul soldaților săi. S-a luat de bună <presupunerea că> că ofițerii vor fi luptat bine, când, de fapt, proporțional, mai mult ofițerii decât soldații au atras atenție prin eșecuri.

Buna înfățișare a soldatului depinde enorm de uniforma lui, iar românii sunt cei mai nefericiți în această privință. Chipiul său e o alcătuire ciudată de blană neagră de oaie și pene de curcan într-o parte laterală, strânsă într-o insignă urâtă. Nu poate exista un acoperământ mai puțin războinic și mai inestetic. Mantaua principală e mereu uzată, pantaloni albi, murdari, scoși în afara cizmelor mătăhăloase. Multe regimente în rezervă sunt încă dotate – sau au fost până de curând – cu sandale, de o aparență cu totul ne-militărească. Dar după ce s-au făcut
p. 417 toate eforturile pentru o uniformă ciudată, trebuie // recunoscut că soldatul român nu arată deloc „elegant". Nu se poartă bine și le scade moralul mult mai devreme decât rușilor. Foarte probabil costumele nu li se potrivesc bine pe trup. După două mile de marș, oamenii încep să mute dintr-o parte în alta ranițele și puștile, ceea ce nu e de bun augur – smucindu-le în sus, trăgând de curele, mergând chinuit. De asemenea, transpiră ciudat de mult pe timp de arșiță. Sunt spuse povești mărețe

[93] *Doinas and horas*
[94] Charles Kingsley (1819–1875) preot, profesor și scriitor britanic.
[95] Pierre Jules Théophile Gautier (1811–1872) poet și scriitor francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

despre rezistența lor, și pot fi adevărate - căci nu trebuie să contăm prea mult pe aceste semne exterioare. Dar cred că e bine că românii, aspri și vânjoși, n-au fost puși la marșuri care, nu li se par deloc deosebite.

Sunt armați în general cu <puști> Remington[96], iar baioneta e mereu fixată. În fiecare companie, câte doi oameni poartă lanternă în vârful puștii, în loc de baionetă; rezultatul e mai degrabă nostim, dar e o idee bună; e de trebuință lumină într-un ținut unde drumurile nu sunt marcate decât printr-un șanț, uneori nici atât. Constituția românilor e suficient de solidă, și sunt în medie mai înalți decât rușii. Dar e vizibilă în mișcările lor o oarecare // sfârșeală. Rușii sunt înceți și greoi, dar p. 418
fără îndoială puternici și, la nevoie, pot fi la fel de iuți ca oricare alții. Românii nu lasă o asemenea impresie. Jumătate din vreme o petrec visând cu ochii deschiși la dragoste și la vin; nici măcar nu-și ascund înfățișarea semisomnolentă.

Dar când vede colindând vreo pereche de lăutari hoinari, devreme sau târziu, pe vreme însorită sau înghețată, soldatul trândav se transformă. În mai puțin de o oră va dansa într-o horă mare. Și nu e mulțumit cu cadrilul delicat, nici cu piruetele jumătate de scenă. Face câteva dansuri, din care cele mai populare sunt cu siguranță antice. Hora e acea mișcare circulară a *choros*, mână în mână, atât de des prezentată în basoreliefuri. Muzica potrivită ei e ușoară și tristă, dar când soldații fac hora, se răsfață în acrobații la fel de violente și groteși ca cele ale can-canului. Celălalt dans, călușarii, e adaptat pentru cele mai extravagante evoluții; savanții îl pun pe seama clerului salian[97] din antichitate. Nimic din aceste exerciții nu poate fi văzut la slavi sau maghiari; sunt pur latine și pentru a găsi ceva asemănător e nevoie de mers până în Franța. // p. 419

O populație ca asta nu poate fi transformată în nici un fel de armată modernă. Nici un ofițer, oricât de priceput și conștiincios, nu poate aduce trupa la precizia mișcării sau la istețime fără resurse. Iar ofițerul obișnuit e departe de a fi priceput. Și el împărtășește sentimentele naționale, cărora le adaugă dragostea pentru confort, care, în fapt, nu poate fi descrisă altcumva decât ca nesăbuită. Soldatul, obișnuit cu biruri grele și cămin prost, îndură cu răbdare puțină mizerie în plus, în schimb ofițerul se confruntă cu greutăți din nimic.

Din nou, atrag atenția că armata nu a fost luată *în serios*[98]. Înainte de domnia prințului Carol, într-adevăr, nu era mai mult decât „o fantomă", pe care conspiratorii și rebelii rareori o băgau în seamă. Principele german, un urmaș al Hohenzollernilor, frate și văr de războinici, și-a pus ca sarcină de căpătâi făurirea unei armate reale. De exemplu, prin suferințe nesfârșite și prin cheltuială de bani din propriul cufăr, a făcut din serviciul militar ceva demn și a ridicat forța a cărei valoare o vedem. Însă ofițerii nu pot fi făcuți – asemenea soldaților – prin câțiva ani de antrenament, mai ales în rândul acestei rase. Toate firile societății s-au războit cu năzuința principelui și toate // ispitele vieții românului s-au împotrivit lui. Nu există aici nici castă p. 420
militară, nici simț al datoriei, nici dragoste de război, nici aplecare către studiu

[96] Eliphalet Remington (1793–1861), industriaș american, creator al celebrelor arme care îi poartă numele.

[97] Preoți romani, adoratori ai lui Marte.

[98] *Au sérieux*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

<militar>. Bucureştii nu au înţeles „mofturile" războinice ale principelui său, cum nu au înţeles nici gustul principesei pentru muzică de înaltă clasă. Pe ambele le-au luat drept modă, şi-au trimis fiii în armată în timp ce mergeau la serate muzicale la palat – apoi căscau la concert şi la trecerea în revistă, luându-le uşor în râs pe amândouă.

Prinţul Carol s-a implicat aproape singur, aproape fără nici un ajutor, faptul că a reuşit să perfecţioneze o ramură a serviciului militar e spre meritul doar al lui. Artileria românească, excelentă, poate fi comparată cu cea a Austriei; e deasupra celei italiene şi austriece. Ofiţerii, cel puţin cei tineri, sunt modeşti şi tăcuţi, studioşi şi gânditori. Au avut parte de un antrenament atent, teoretic cât şi practic şi şi-au instruit oamenii. Până în ultimul moment posibil, ruşii au vorbit de aliaţii lor cu batjocură amară, dar în mustrările legate de netemeinicie şi năravuri proaste au fost siliţi să nu socotească şi artileria. Acest succes l-ar putea încuraja pe prinţ să
p. 421 persevereze. Dacă ar putea să strunească trupa şi cavaleria precum artileria, // orice unitate românească ar trebui luată în serios de orice duşman provocat de Rusia. Dar asta cred că e imposibil; oricum, e ceva de domeniul viitorului îndepărtat.

Luxul din tabăra românească – vorbesc, desigur, comparativ – e chiar uimitor pentru cineva obişnuit cu partea rusească. Ţarul cheltuie 10 000 florini (400 lire sterline) pe zi doar pe mâncare, dar numărul celor care iau masa acolo e sub 200. A cincea parte din această sumă e monstruos de disproporţionată pentru <a fi cheltuită> de prinţul Carol, dar are beneficii mult mai mari de pe urma ei. De exemplu, nu dă 6 florini pe o sticlă de sifon, când o poate cumpăra de la negustorul vecin cu 1 florin şi 2 centime; mă tem că acum sifon nu se mai poate găsi, nici măcar la 6 florini, nici pentru masa împăratului. Dar deşi întrebuinţează banii înţelept, 80 de lire pe zi pentru mâncare e o sumă pe care nici bugetul românesc, nici averea prinţului nu o poate acoperi. Orice altceva e pe o scară a plăcerii – corturile, vesela, iluminatul, servitorii, totul e prostesc şi nelegiuit de extravagant. Ofiţerilor Români nu le e bună pilda cuiva care cheltuie peste nevoile sale. Prinţul
p. 422 unui popor atât de uşuratic, // ar trebui să fie de două ori mai atent să le arate un exemplu de economie chibzuită; poate că nu ar fi dat roade, dar i-ar fi dat dreptul să intervină. Instalaţi la patru ore distanţe de propria graniţă, cu toate drumurile deschise în spatele lor, nu-i nimic care să-i împiedice pe ofiţeri să obţină împrumuturi şi se folosesc cât se poate de mult de această libertate.

Trebuie amintit însă, explicând nerăbdarea ofiţerilor români pentru această campanie, că majoritatea lor covârşitoare s-a împotrivit războiului. Cum e de aşteptat, nu mai e atât de nepopular, cel puţin la Bucureşti. Nimic nu e mai bun ca succesul. Războinicii rămaşi acasă încep să vorbească despre ruşi cu iritare şi compătimire. Îi acuză – cu oarecare dreptate – că au lăsat întregul efort pe seama românilor şi că nu iau parte la lupta reală, în măsura în care s-ar cuveni. Dacă Plevna va cădea, fiţi siguri că la Bucureşti meritul va fi atribuit armatei ţării.

Starea de spirit a retrezit simţul naţional, ce niciodată nu fusese uitat în rândul ţăranilor, dar care rămăsese adormit şi necultivat. De când s-a ivit ocazia ca
p. 423 românii să poată lupta precum strămoşii lor, // ţinutul strămoşilor lor e revendicat din ce în ce mai zgomotos. Sub prinţul Carol abia că sunt cinci milioane de oameni,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

dar neamul românesc numără opt milioane, mai mult sau mai puțin. Bucovina a fost răpită de la țara mamă în 1755, Basarabia în 1812. Ambele provincii de sub Austria și Rusia sunt încă pur valahe, având aceeași limbă, religie și, mai presus de toate, aceleași obiceiuri ca în Moldova. Baladele cele mai vechi și mai însuflețite vorbesc despre regi eroi care pleacă la război de la Suceava, unde acum palatul stă în ruine, în teritoriu austriac. Carpații sunt populați la nord, ca și la sud, cu români, deși venirea unei rase mai puternice, a saxonilor, îi absoarbe treptat, în Transilvania.

Cu mândria războinică redescoperită, oamenii cred că dacă Bucovina și Basarabia s-ar reîntoarce și ar putea sta ca o națiune de sine stătătoare, i-ar putea controla pe sârbii nestatornici și să facă Turcia să-și țină promisiunile. Acest vis e unul firesc și, dacă ar fi nutrit de o rasă mai puțin șubredă, Europa ar face bine să ia seama. Dar în cei care nu-și pot ține propria casă, nu te poți încrede ca în păzitori ai altuia. De ani de zile un grup mic de politicieni – // nu minți strălucite, nu influenți p. 424
prin avere sau finețe de caracter, nici atât prin noblețea familiei – au condus țara spre ruină. Cu toții o știu – țărani, cetățeni, boieri – și cu toții se supun. Țara e plină de talent. Cei mai leneși „oameni de societate" te vor surprinde, pentru prima oară în mult timp, prin gândirea lor politică și prin claritatea cu care ar pune lucrurile la cale. Dar buna-dispoziție trece și nici o strădanie n-o poate reînsufleți. Ceea ce vrea românul e temeinicia, răbdarea și seriozitatea. Înainte să aspire la lărgirea granițelor, trebuie să se lepede de indiferența apatică ce i-a adus glorie fără voința lui și a dăruit țara ca pradă unor intriganți comuniști și din cinstea românească a făcut un proverb.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Gunnar Solfest Flood

Militar de carieră, norvegianul Gunnar Solfest Flood a servit între 1871–1888 în cadrul Statului Major al armatei țării sale, interval în care a fost prezent de două ori în România. A venit în România în decembrie 1876 și a stat până la sfârșitul lunii ianuarie 1877, timp în care, cu acceptul autorităților române, a studiat în amănunt armata română și a înregistrat cu rigurozitate tot ceea ce a văzut și auzit. În octombrie 1877 a venit din nou și a stat două luni în mijlocul trupelor române. După căderea Plevnei, timp de o lună s-a aflat în București, pentru ca apoi să revină în Bulgaria și să asiste la intrarea trupelor române în Vidin. Însemnările lui Gunnar Solfest Flood privind România și românii fac parte dintr-un jurnal mai amplu, publicat și în limba franceză și tradus la noi de general Radu Rosetti.

Charles Ryan Snodgrass

Angajat în armata otomană imediat după terminarea studiilor de specialitate ca medic chirurg, Charles Ryan Snodgrass, australian de origine irlandeză, a ajuns în 1876 la Constantinopol, fiind prezent la luptele dintre turci și sârbi din același an. În 1877 îl găsim pe frontul de la granița dintre România și Bulgaria. Pentru curajul dovedit în lupte, când s-a avântat în linia întâi pentru a ajuta soldații răniți, a primit două decorații (Osmanieh, Medjidie). După două decenii a publicat volumul *Under the Red Crescent: Adventures of an English surgeon with the Turkish army at Plevna and Erzeroum, 1877–1878*, în care oferă informații din tabăra turcă despre organizarea unui spital de război, munca de chirurg, ororile generate de conflict, bătăliile pentru cucerirea Plevnei, dar și despre trupele române, înzestrarea lor, prințul Carol.

I. I. Eleț

Colonel în armata rusă în timpul războiului ruso-româno-turc din anii 1877–1878, I. I. Eleț a străbătut spațiul românesc în intervalul martie 1877–martie 1878. Rănit în cursul luptelor de la Bazargic din toamna lui 1877, el a fost demobilizat și a ajuns în Rusia abia la sfârșitul conflictului. În perioada cât a fost pe front a adresat o serie de scrisori fiului său, publicate la începutul secolului XX în „Russkaia Starina", în care ne oferă informații despre viața de campanie a armatei ruse, operațiunile militare propriu-zise, anumite stări de spirit din armată, dar și date despre activitatea Societății de Cruce Roșie. Acestea sunt completate cu unele considerații privind orașele românești prin care a trecut sau a stat. Relatările privind situația din Dobrogea după ocuparea acesteia de către armata rusă, mai puțin cunoscută până în prezent, vin să întregească cunoștințele existente.

Frédéric Kohn-Abrest

Publicist, critic și autor dramatic, cehul Frédéric Kohn-Abrest, naturalizat francez, a fost corespondent al publicației „Le Siècle" în timpul războiului ruso-turc. Sosit în România cu trenul, în primăvara anului 1877, el a poposit în perioade diferite ale anului la Iași, Ploiești, București, Giurgiu, Zimnicea, Alexandria, Galați, Brăila, prilej de a descrie cu măiestrie și umor stări de spirit ale diferitelor categorii sociale, dar și de a surprinde relațiile dintre armata rusă și cea română, dintre ofițerii acestora, dintre monarhii celor două state. Publicistul francez descrie sosirea țarului Alexandru al II-lea la București, face câteva referiri la convenția româno-rusă din aprilie 1877 și constată neîncrederea autorităților, dar și a opiniei publice, față de intențiile Rusiei. Acreditarea i-a permis să însoțească trupele ruso-române pe frontul din

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

fața Plevnei, fiind impresionat de dăruirea și curajul soldaților români, cărora le închină pagini emoționante în lucrarea *Zig-Zags en Bulgarie*, apărută la Paris în 1879.

Vsevolod Mihailovici Garșin

Scriitor rus, considerat inițiatorul prozei cu subiect unic în literatura rusă, Vsevolod Mihailovici Garșin s-a înrolat voluntar în armata rusă în războiului din 1877–1878. A fost fiind rănit la 11 august 1877, după numai trei luni de prezență. Experiența, trăirile și impresiile din perioada cât a fost pe front se găsesc în scrisorile expediate din România către mama sa. Ele cuprind informații privind parcursul trupelor ruse, viața de campanie cu avatarurile ei, observații, constatări despre localitățile pe lângă care a trecut, locuitori, mijloace de transport și privesc intervalul 13 mai–29 august 1877.

Washington Carroll Tevis

American, născut la Philadelphia, Washington Carroll Tevis, a absolvit mai multe școli militare americane prestigioase și a luptat în timpul războiului Crimeii în armata otomană. A participat la luptele de la Kurekdere și Indjédéré, la apărarea Karsului, pentru faptele sale de arme fiind decorat de Imperiul Otoman și Marea Britanie. În 1855 s-a întors la Paris. Spirit aventurier, Tevis a luptat în războiul civil american de partea unioniștilor, a fost implicat în mișcarea pentru crearea Republicii irlandeze, iar în războiul franco-prusac din 1870–1871 a luptat ca general de brigadă în armata franceză. Ulterior a devenit gazetar, colaborator al ziarelor *Philadelphia Times* și *New York Times*. În calitate de corespondent al celui din urmă, Carroll Tevis a fost prezent la București din aprilie până în noiembrie 1877. La 10/22 octombrie Tevis a fost expulzat din România de către autoritățile militare ruse, motivul invocat fiind legat de faptul că acesta a servit în armata turcă în războiul Crimeii. Gazetarul american îi descrie pe români ca fiind inteligenți, iar despre doamnele din înalta societate a Bucureștilor afirmă că sunt educate. El consemnează că în taberele militare ale românilor domnește ordinea și disciplina, spre deosebire de cele ale rușilor și are numai cuvinte de laudă despre artileria română și serviciul de ambulanță. Pe câmpul de luptă avea să constate lipsa de pregătire a chirurgilor români, dar și faptul că militarii ruși îi tratau cu dispreț pe cei români, ofițerii fiind supravegheați în permanență și lipsiți de informații despre detaliile și obiectivele misiunilor comune la care luau parte.

Konstantin Nicolaevici Fabricodorov

Voluntar în armata rusă, F. N. Favricodorov, de origine grec din Macedonia, a sosit în România la sfârșitul lunii mai a anului 1877, mânat de recunoștința pentru noua patrie, Rusia, și de dorința de a participa la eliberarea conaționalilor săi de sub dominația otomană. După contacte succesive cu înalte cadre militare din armata rusă, a acceptat misiunea riscantă de a efectua o călătorie dincolo de Dunăre pentru a obține informații despre dispunerea trupelor turcești, armamentul lor, despre comandanți și șefi militari, dar și despre punctele fortificate existente în orașele de pe malul bulgăresc al Dunării. Traseul prin România s-a desfășurat între 29 mai–12 iunie 1877, interval ce cuprinde și misiunea în nordul Bulgariei. Cu acest prilej ne-a lăsat unele considerații despre sistemul de transport al epocii, rețeaua hotelieră și alimentară, starea de spirit și moravurile epocii.

Apollo Mlochowski de Belina

Corespondent al ziarului francez „L'Estafette", Apollo Mlochowski de Belina a urmărit operațiunile armate din războiului ruso-turc. În România a trecut prin Cernăuți, Suceava, Roman, Ploiești, București, Zimnicea, Turnu Măgurele, Giurgiu. La București, unde a zăbovit ceva mai mult, a constatat numărul mare al rușilor, prezenți mai tot timpul în localurile capitalei, a fost martor al vizitei țarului Alexandrul al II-lea la Cotroceni. Din scrierile sale reiese admirația pe care o poartă țarului, armatei ruse și conducătorilor ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

G. W. Eklund

G. W. Eklund este unul din finlandezii care au luptat în armata rusă în războiul din 1877–1878. În mai 1877 se afla la Galaţi, în cadrul corpului de sud al armatei ruse, comandat de generalul Mihail Dimitrievici Skobelev, fiind martor al luptelor din 26 mai pentru trecerea Dunării. El consemnează succint asaltul trupelor române şi ruse asupra Plevnei din 6–11 septembrie, asistat de împăratul Alexandru al II-lea, soldat cu cucerirea redutei Griviţa.

Emil Sayn Wittgenstein Berleburg

Prinţ german intrat prin căsătorie într-una din cele mai puternice şi mai influente familii româneşti, Emil Sayn-Wittgenstein-Berleburg a călătorit în dese rânduri în teritoriul locuit de români. În timpul războiului ruso-româno-turc a fost chemat în suita ţarului pentru a participa la campania armatei ruse la sudul Dunării. Bolnav de febră şi reumatism, el a fost nevoit să solicite îngăduinţa superiorilor săi de a se retrage şi odihni la Şistov şi apoi la Bucureşti. Corespondenţa cu mama şi soţia sa cuprinde informaţii privind viaţa cotidiană pe timp de război.

Georges Hardouin (Dick de Lonlay)

Scriitor, publicist, desenator, Georges Hardouin, cunoscut sub numele de Dick de Lonlay, a fost şi un împătimit călător. El a vizitat Tunisia, Rusia, Bulgaria, Serbia, România, ţări din Asia şi a fost martorul unor evenimente importante ale epocii sale. În anii 1877–1878 a fost corespondent de război, trimis special al celebrei reviste „Le Monde Illustré", fiind ataşat pe lângă armata rusă, mai precis pe lângă o divizie de cazaci. Cu acest prilej a consemnat pagini interesante despre armata rusă, a cărei pregătire pentru campania sud-dunăreană s-a făcut pe teritoriul României. Gazetarul francez a venit în contact cu realităţile româneşti, a călătorit în Muntenia şi Oltenia, a vizitat Craiova, Turnu-Severin, Calafat, Piteşti, Ploieşti, Bucureşti, Turnu-Măgurele, Alexandria, Giurgiu, Brăila. Constatările sale privesc arhitectura, obiceiurile şi vestimentaţia locuitorilor, modul de petrecere a timpului liber. Paginile dedicate Bucureştilor, cunoscut şi într-o zi de întreită bucurie: proclamarea independenţei, aniversarea unui deceniu de la sosirea prinţului Carol, vizita marelui duce Nicolae, sunt deosebit de interesante, ca şi cele despre vestitul târg al Moşilor. Dick de Lonlay a reuşit să evoce tensiunea ce domnea în capitala României în preajma izbucnirii războiului, bucuria şi mândria locuitorilor la vestea proclamării independenţei şi descrie în detaliu evenimentele la care a fost martor: vizita ţarului Alexandru al II-lea şi a fiilor lui, bombardarea oraşelor Calafat şi Giurgiu de către bateriile otomane, trecerea trupelor imperiale în Dobrogea, construirea unui pod de vase la Brăila, luptele din preajma oraşului Măcin, luptele din sudul Dunării de la Griviţa şi Plevna. A dedicat pagini emoţionante maiorului Gheorghe Şonţu, căpitanului Valter Mărăcineanu şi eroismului dorobanţilor români.

Alfred de Caston

Prestidigitator celebru, jurnalist, „vechi elev al Şcolii politehnice", cum îi plăcea adesea să se definească, vicontele Alfred de Caston străbătea Dobrogea în vara anului 1877. În lucrarea sa, *Voyage dans la Dobroudcha. La vérité sur les hommes et les choses*, el ne oferă informaţii despre ultimele zile ale administraţiei şi stăpânirii otomane a provinciei şi despre trecerea ei sub administraţia rusă, consemnează abuzurile şi jafurile başbuzucilor şi circazienilor asupra populaţiei creştine, ce aveau loc sub oblăduirea şi cu ştirea lui Said paşa, guvernatorul provinciei. În partea a doua a lucrării descrie trecerea armatei ruse prin Dobrogea, ocuparea Măcinului, Isaccei, Tulcei şi Babadagului, bătălia pentru Medgidia, iar partea a treia cuprinde informaţii şi date privind geografia locului, clima, resursele naturale, populaţia, impozitele, vămile, veniturile şi cheltuielile, învăţământul, oraşele.

Vasili Vasilievici Vereşceaghin

Vasili Vasilievici Vereşceaghin reprezintă una din personalităţile reprezentative ale artei plastice ruseşti şi europene din secolul al XIX-lea. Descendent al unei familii nobiliare ruse, Vasili Vereşceaghin a intrat în 1853 în corpul cadeţilor de marină. Imediat după absolvire, a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

părăsit armata, ulterior studiind pictura la Academia de Arte Frumoase din Sankt–Petersburg şi La École de Beaux-Arts din Paris. În capitala Franţei a aprofundat pictura batalistă cu unul dintre cei mai reputaţi specialişti ai domeniului, Jean-Leon Jerôme. Vereşceaghin a fost şi un neobosit peregrin, călătorind prin Sud-Estul Europei, Siberia, Siria, Palestina, Filipine, SUA, Japonia. În calitate de pictor oficial al armatei, a însoţit trupele ruse în campania din Balcani în războiul din 1877–1878, fiind detaşat, alături de alţi pictori ruşi, pe lângă statele-majore ale generalilor M. D. Skobelev şi I. I. Gurko. În această calitate a fost martor ocular al luptelor de la Plevna şi a însoţit armata rusă până la Adrianopole. Lucrările realizate cu acest prilej au fost expuse la Paris (1879) şi în alte metropole occidentale, după care, cu aprobarea lui Alexandru al II-lea, la Moscova şi Sankt-Petersburg (1883).

Vladimir Mihailovici Wonlarlarski

Colonelul rus Vladimir Mihailovici Vonlarlarski a fost ataşat ofiţer de ordonanţă pe lângă marele duce Nicolae în războiul din 1877–1878, însoţindu-l pe acesta pe front unde a luat parte la asediul cetăţii Nicopole şi la cucerirea Plevnei. A fost decorat pentru fapte de arme. Vonlarlarski descrie experienţa de front în *Souvenirs d'un officier d'ordonnance. Guerre turco-russe 1877–1878*, volumul fiind un jurnal de campanie, cu multe date din spatele frontului.

Victor Eduard Ludwig Tuderus

Tânărul sublocotenent finlandez din regimentul dragonilor gărzii imperiale ruse, Victor Eduard Ludwig Tuderus a trăit experienţa deplasării spre linia frontului şi apoi a frontului propriu-zis cu mare intensitate. El a consemnat în scris pentru contemporani şi urmaşi cele trăite şi a imortalizat cu penelul aspecte, momente, fapte, portrete din timpul conflictului. După primirea ordinului de mobilizare, împreună cu camarazii săi din corpul de gardă, a plecat din Moscova spre front pe ruta Kursk–Kiev–Iaşi–Bucureşti şi de aici spre Zimnicea, unde a trecut Dunărea. Tuderus a trecut prin Iaşi, Vaslui, Bârlad, Focşani, Râmnicu Sărat, Buzău, Ploieşti, Bucureşti, consemnând câteva impresii despre locuitori, monumente, artere urbane, circulaţie. Alte date şi informaţii privesc transportul efectelor soldaţilor, dificultăţile întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport (căruţe închiriate de la localnici), precaritatea acestora, drumul prost şi prelungit de desele popasuri impuse de căruţaşi care doreau să bea ceva la fiecare cârciumă.

Anton Reinhold von Alfthan

Sublocotenentul brigăzii I de artilerie a gărzii imperiale ruse, finlandezul Anton Reinhold von Alfthan a participat la războiul contra turcilor începând cu luna septembrie 1877. În drum spre linia frontului a trecut prin Iaşi, unde a fost impresionat de magazine, de străzi, forfota mulţimii, numărul mare de trăsuri, eleganţa locuitorilor. La 14/26 septembrie ajunge la Bucureşti. Ca şi alţi călători el constată lipsa unui plan de sistematizare a capitalei, dar şi contrastul dintre lux şi sărăcie.

W. Palander

Jurnalul finlandezului W. Palander, care a luptat în armata rusă, cuprinde informaţii despre drumul pe calea ferată de la Chişinău la Zimnicea cu regimentul din care făcea parte şi apoi pe uscat, în Bulgaria. Scurtele opriri i-au prilejuit câteva remarci laudative la adresa românilor. La Iaşi constata varietatea etnică a locuitorilor, frumuseţea clădirilor publice (Universitatea, palatul administrativ, seminarul teologic, catedrala), în vreme ce despre Bucureşti afirmă că „a devenit centrul aprovizionărilor pentru armată".

Carl Ferdinand von Emanuel Wahlberg

În timpul războiul 1877–1878 finlandezul Ferdinand-Emanuel von Wahlberg a fost medic militar şi casier pe lângă al 3-lea batalion de „Skarpskytte" (trăgători) finlandezi din Garda Imperială rusă. Împreună cu formaţiunea sa a plecat din Sankt Petersburg la 8 septembrie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

1877, pentru ca la 30 septembrie să ajungă la Giurgiu, iar la mijlocul lunii octombrie să-l găsim angrenat în luptele pentru cucerirea Plevnei.

Dimitri Ivanovici Ilovaiski

Personaj despre care nu deţinem date biografice, Dimitri Ivanovici Ilovaiski pleca la începutul lunii septembrie 1877 pe frontul din Bulgaria pentru a vedea la faţa locului şi a evalua gravitatea înfrângerii suferite de trupele ruse la Plevna după al treilea atac şi care produsese atâta tensiune în societatea rusă. În drum spre Plevna, Ilovaiski traversează teritoriul românesc. Notele sale de drum, deşi sumare, sunt interesante prin comentariile privind transportul public în Bucureşti, reţeaua hotelieră şi starea căilor ferate în acel moment. Însemnările de călătorie ale lui Ilovaiski nu au văzut lumina tiparului până acum în versiunea în limba română.

Marius Sophus Frederik von Hedemann

La izbucnirea războiului dintre ruşi şi turci, danezul Marius Sophus Frederik von Hedemann a fost trimis ca ataşat pe lângă Marele cartier general rus şi apoi a luat parte la operaţiunile Corpului IX, condus de generalul Nicolai Krüdener. În perioada cât a fost detaşat pe lângă armata rusă a întocmit rapoarte către superiorii săi din Ministerul de Război de la Copenhaga, referitoare la desfăşurarea unor operaţiuni, efectivele implicate, disfuncţionalităţile existente, cauzele unor înfrângeri. Ofiţerul danez şi-a desfăşurat activitatea pe lângă comandamentele armatei ruse, informaţiile sale privind, firesc, efectivul acesteia, referirile la trupele române şi la operaţiunile lor fiind mai degrabă întâmplătoare sau parvenite pe filieră rusă. Marius Sophus Frederik von Hedemann a asistat la trecerea Dunării de către armatele ruse, la luptele de la Nicopole şi Plevna şi a avut prilejul să remarce acţiunea artileriei române, vitejia ostaşilor şi eficienţa legăturilor telegrafice şi a fortificaţiilor.

Sergent-major Lemminkäinen

Din foarte scurtele însemnări de jurnal ale sergentului major finlandez Lemminkäinen aflăm că în perioada 14 septembrie–9 octombrie 1877, împreună cu compania sa, s-a deplasat de la Tighina la Zimnicea, trecând prin Chişinău, Comeşti, sat la graniţa dintre Moldova şi Basarabia, apoi prin Iaşi, Brăila, Bucureşti. Singurul oraş în care a zăbovit ceva mai mult (3 zile) a fost Iaşi, unde a remarcat grădinile frumoase, străzile curate şi bine întreţinute şi trăsurile elegante, dar şi spectacolul pitoresc oferit de ţiganii cu ursul, prezenţi în mai multe rânduri în tabăra rusă.

Axel Lindfors

Axel Lindfors, unul dintre soldaţii de origine finlandeză din armata rusă, a participat la războiul din 1877–1878 ca tiralior, adică infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare. În intervalul 15 septembrie–3 octombrie 1877 s-a deplasat cu regimentul din care făcea parte de la Chişinău la Zimnicea, trecând prin Iaşi, Brăila, Bucureşti, Zimnicea, unde a traversat imediat Dunărea.

A.W. Lindgren

Succintele însemnări ale soldatului finlandez A. W. Lindgren se referă la atacul asupra Plevnei din 12 septembrie 1877. După o luptă crâncenă, românii au cucerit fortul Griviţa. În pofida pierderilor şi a atacurilor turcilor, Lindgren consemnează că soldaţii români şi ruşi erau optimişti.

Richard Friedrich Albert von Pfeil und Klein-Ellguth

Descendent al unei vechi familii nobiliare, fost ofiţer de carieră, ajuns până la gradul de general-maior, Richard Friedrich Albert von Pfeil und Klein-Ellguth a servit în armatele germană şi rusă, a scris mai multe lucrări de istorie militară şi memorialistică şi a fost în serviciul ţarilor Alexandru al II-lea şi Alexandru al III-lea. În 1877 s-a înrolat voluntar în armata rusă. De la Moscova a călătorit spre teatrul de operaţiuni din Bulgaria. A manifestat un interes scăzut faţă de români şi armata acestora.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cleon Rizo Rangabe

Consul al Greciei la Bucureşti, Cleon Rizo Rangabe a fost martor ocular la declaraţia de independenţă a României şi la pregătirile oficialităţilor de la Bucureşti şi ale armatei române pentru câştigarea ei pe câmpul de luptă. În lucrarea *Le jour de la réédition*, Vienne, apărută în 1879, a consemnat cu minuţiozitate atmosfera din armata română, rolul şi comportamentul ofiţerilor superiori, felul cum erau îngrijiţi răniţii, aspectul satelor şi oraşelor prin care a trecut, multe din cele de la sudul Dunării având de suferit de pe urma conflictului. Diplomatul elen a privit cu compasiune armata turcă şi fost impresionat de starea prizonierilor de război turci.

Gottfried Walstedt

„Scrisorile din România" au fost iniţial o serie de prelegeri publice, rostite de Gottfried Waldstedt între decembrie 1876 şi aprilie 1877 în mai multe localităţi din Saxonia. Nu este foarte clară identitatea autorului, numele editorului poate fi însă un pseudonim, textul relatării fiind redactat sub forma unor scrisori trimise de o guvernantă, domnişoara Eveline, către Gottfried Waldstedt.

Marco Antonio Canini

Veneţianul Marco Antonio Canini se numără printre filoromânii care au scris şi s-au implicat necondiţionat în susţinerea cauzei românilor privind unirea Principatelor şi independenţa ţării. Cei aproape doi ani petrecuţi în Principate (noiembrie 1857–vara 1859), scurtele reveniri ulterioare (1862, 1877–1878), strânsele amiciţii cu personalităţi ale culturii şi politicii româneşti, l-au transformat pe Marco Antonio Canini într-un bun cunoscător al problemelor sociale, economice, politice ale statului român. Prezent la Parlamentul României, în momentul declaraţiei de independenţă, el a fost martor al luptelor de pe fronturile sud-dunărene în perioada războiului de independenţă.

A<rmand> B<elin>

Francezul Armand Belin a străbătut spaţiul locuit de români în intervalul 12 iunie-7 august în 1878. În drum spre Constantinopol el a călătorit pe Dunăre şi ne-a lăsat câteva însemnări despre Galaţi, în opinia sa „al doilea oraş al României", şi Sulina, unde ocupaţia rusă prezenta „caracterul unei permanenţe", prin prezenţa preponderentă în administraţie şi poliţie şi prin exercitarea competenţei până la bordul vaselor.

Archibald Forbes

Atras de viaţa militară, dar şi de publicistică, Archibald Forbes a semnat articole pentru „Morning Star", „Cornhill Magazine", „The Morning Advertiser", a fondat săptămânalul „London Scotsman", dar adevărata consacrare a fost la „Daily News". În timpul războiului din 1877–1878, a transmis informaţii despre trecerea Dunării, bătălia de la Plevna, întâmplările din trecătoarea Şipka, armatele combatante şi manevrele lor. În septembrie 1877 Archibald Forbes s-a îmbolnăvit, fiind nevoit să părăsească câmpul de luptă. Corespondenţa expediată de jurnalistul englez în timpul războiului din Balcani a fost publicată sub forma unei cărţi, în 1878. Această experienţă l-a impus drept un mare corespondent de război şi un inovator al genului, ce poate sta alături de William Howard Russell.

Frederick Boyle

Avocat de profesie, meserie practicată ocazional şi neregulat, Frederick Boyle s-a remarcat ca jurnalist şi scriitor, dar şi călător. Impresiile culese în peregrinările sale prin Asia, America Centrală şi de Sud au fost publicate în mai multe volume. În timpul războiului de independenţă a fost prezent în România ca trimis al ziarului londonez „Standard", a asistat la intrarea armatei ruse în ţară şi la primele bombardamente de la Dunăre din primăvara lui 1877. Jurnalistul englez a trecut prin Bucureşti, Ploieşti, Alexandria, Turnu-Măgurele, Caracal, a însoţit armata rusă în Bulgaria, a asistat la atacurile succesive asupra Plevnei şi împrejurimilor ei. Mărturia sa îmbină informaţii precise, ca mişcări de trupe, nume de ofiţeri, poziţii de luptă militare, cu descrieri artistice şi reflecţii istorice şi politice. În septembrie 1877 a fost expulzat de comandamentul rus sub pretextul că armata rusă apărea într-o ipostază defavorabilă în articolele publicate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

INDICE

A

Aali bey, guvernator al Dobrogei 356, 357.
Abaza M. N., delegat rus 246.
Abdülkerim Nadir Paşa (1807–1883), comandant suprem al armatei turce 221–223, 266, 267, 287, 454, 566.
Ada Kaleh, insulă pe Dunăre 128; fortul de la ~ 128, 134.
Adlerberg, Nikolay Vladimirovich (1819-1892), conte, diplomat şi om politic rus; călătorind cu ţarul în România 238, 283, 591.
Adrianopole, oraş în Turcia 226, 409, 504, 505; armistiţiul de la ~ 404.
Ahmed aga, şeful <unităţilor> neregulate 358.
Ahmed paşa 267.
Şahovskoi, prinţ rus, general 105, 239, 444, 529, 532, 533, 545
Aidar, râu în Ucraina 118.
Ainé Eugène Godard (1827–1890), constructor de baloane cu gaz şi aer cald 270.
Akerman (azi Cetatea Albă), cetate, oraş 237.
Akimov, ofiţer rus 63, 64.
Albeşti, com., jud. Prahova 119, 123.
Aldîr-bei, ofiţer turc 220.
Alecsandri Vasile (1821–1890), poet român 233, 645.
Alexandria, oraş, jud. Teleorman 90, 94, 122, 124, 180, 255, 260, 262, 339, 340, 341, 407, 409, 420, 511, 575, 627, 631; Skovelev în ~ 593; stat major rus la ~ 582; tabăra rusă de la ~ 590; trupe ruseşti în ~ 578, 579, 629.
Alexandru, fort în Bulgaria 454, 455, 482, 488, 493.
Alfthan Anton Reinhold von (1850–?), militar finlandez, călător în ţările române, biografie 422, text 422–430.
Algiu, Ion (1834–1904), general român 324
Ali-paşa, ofiţer turc 222
Allah 588, 590
Allerberg, I. I., înalt funcţionar rus 63
Alquier, conducătorul trenului imperial rus 237
Alvensleben, Friedrich Johann von ~ (1836–1913), consul german 466
Şamcev, general rus 70, 368, 369
America (Statele Unite ale Americii) 240
Ampère André-Marie (1775–1836), fizician şi matematician francez 358
Amudaria, fluviu în Asia centrală 257
Anatolia 293
Andrássy, Gyula (1823–1890), om politic maghiar 130, 513
Angelescu C., comandantul diviziei a 4-a, 455
Angelescu, Alexandru (1836–1911), general 347, 455
Angelescu, colonel român 269
Angelescu, Gheorghe (1839–1915), general român 107, 188, 347, 348
Anglia 23, 56, 148, 171, 244, 253, 266, 517, 522, 549, 553, 588, 614; consuli ai ~ v. Charles Edward Mansfield; consul ~ la Galaţi v. Sanderson; consulat ~ la Brăila 542; ~ la Galaţi 529; medici ~ 219; ingineri ~ 219, 224, 225, 609; oameni politici ~ v. Benjamin Disraeli, Robert Arthur Salisbury; generali şi ofiţeri ~ v. Charles Staveley, Charles George Gordon; jurnalişti şi corespondenţi de război ~ v. Archibald Forbes, Frederic Villiers, Charles Ryan Snodgrass; armata ~ 225, 618; transport ~ 536;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Annenkov, Mikhail Nikolayevich (1835–1899), inginer şi ofiţer rus 288
Arad, oraş 132
Arca lui Noe, 643
Arcear, sat, provincia Vidin, Bulgaria 51
Ţareveţ, sat, regiunea Velico Târnovo, Bulgaria 264
Argeş, râu 576, 577
Arghiropol, familia 280
Arhanghelsk, oraş în Rusia, regiment din ~ 409
Arion Eraclie (1838–1903), colonel (1875), general de divizie 481, 486, 487
Arkhangelsk, regiment rus 268
Armenia, armeni; ~ la Galaţi 529
Arno, râu în Florenţa 83
Arnoldin Alexandr Ivanovici, general rus 53, 430
Arnous de Rivière Jules (1830–1905) jurnalist francez 270
Artaban, personaj fictiv 70
Artamonov, ofiţer rus 211, 212, 225, 226
Asia 152, 257, 549; ~ Centrală 409
Assan, familia 291
Atena 30, 183, 504
Auersperg, Adolf Wilhelm Daniel (1821–1885) 130
Austro-Ungaria 130/ Austria 87, 130, 134, 145, 152, 179, 242, 247, 262, 505, 508, 515, 517, 519, 612/ Ungaria 103, 136, 298, 364, 509; medici ~ v. Kustler, Weinberger; compania de navigaţie ~ (Lloyd) 286, 287, 290

B

B<elin> A<rmand>, călător francez, biografie 519, text 519–524
Babadag, localitate 68, 355, 368, 369, 373, 531; caza, locuitori, etnii: ruşi, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari, ordine publică 374, 376
Babel, turn 230
Bacău, oraş, jud. Bacău 280, 514; colonie germană la ~ 278, 280; prefect de ~ 280
Baciu, sat, com. Blejeşti, jud. Teleorman 409
Bacourt, agent diplomatic 354
Baden, ducat 521
Bagenhov 371
Bagot, localitate în Bulgaria 421
Bakshi Serai, oraş în Crimeea 282
Balcani, munţi, peninsulă 58, 133, 138, 145, 184, 204, 220, 211, 216, 242, 267, 423, 447, 466, 485, 521, 531, 572, 599
Balcic, oraş în Bulgaria 370
Ballarat East, oraş; bătălia de la ~ (Eureka Stockade) (3 decembrie 1854) între trupele coloniale engleze şi cele australiene 43
Balthazar, regele Babylonului, 488
Banat, provincie 242
Banias, localitate 257
Baranov, Nicolai Mihailovici (1837–1901), general rus 55
Barasch, Julius (1815–1863), medic evreu 505
Bârbiţaşi, fort 455
Barboşi, cartier în Galaţi 76, 77, 130, 272, 330–332; 398, 404, 528; navigaţia la ~ 530; pod, cale ferată la ~ 527; trupe ruseşti la ~ 527, 534, 576
Bârlad, oraş jud. Bârlad 54–56, 58, 119, 417, 514; descriere oraş 55; evrei în ~ 55; bănci ruseşti în ~ 55; cofetărie franţuzească în ~ 55
Baron, comic 103

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Barozzi Constantin (1833–1921), şef al Marelui Stat Major 19, 39
Bartlett, Stephen Lakeman (1823–1897), supranumit Mazar paşa, ofiţer britanic 513
Basarabia, provincie 52, 54, 55, 71, 131, 242, 377, 378, 415, 423, 441, 521, 522, 528, 611, 648; transport în ~ 534; restituirea ~ României 56
Basen, localitate neidentificată 280
Bas-Rhin, departament, Franţa 233
Başbuzuci, trupe otomane neregulate 132, 135, 162, 180
Battenberg, Alexandru von ~ (1857–1893), principe al Bulgariei (Alexandru I: 1879–1886) 282, 283, 291, 292, 466
Bazargic, azi Dobrich, oraş în Bulgaria 531, 572
Baziaş, sat, com. Socol, jud. Caraş-Severin 130, 275, 276, 520
Băileşti, oraş, jud. Dolj 552
Bălăceanu Ion (1828–1914), om politic român 248
Bălgarene, sat în Bulgaria 182
Bălţi, oraş în R. Moldova 52, 53
Băneasa, azi cartier al Bucureştiului 55
Băneasa, câmp 249, 255.
Băneasa, loc de campare al trupelor ruse azi cartier al Bucureştilor 119, 121–123
Bărcănescu, maior 343
Beaconsfield, vezi Disraeli Benjamin conte ~.
Bechet, oraş, jud. Dolj, 613, bombardament turcesc asupra ~ 135; incursiune a başbuzucilor în ~ 135
Beijing (Pekin), oraş în China 645
Beiu, sat, com. Ştorobăneasa, jud. Teleorman 408
Bela (Bela Slatina), Bulgaria 124
Belgia 471
Belgrad, oraş în Serbia 231, 247, 275, 276, 277, 519
Belitori, sat, com. jud. Giurgiu 495
Bell, Sir Charles (1774–1842) chirurg, anatomist, psiholog, neurolog şi filozof scoţian 608
Bellu, George, protector al impresioniştilor francezi 320
Bellu, Ştefan 320
Beloţercovici Alexandr, general rus, guvernator al sangeacului Tulcea 355, 356, 366, 368, 369, 370, 373, 378.
Bender (Tighina), oraş în Republica Moldova, vezi Bender 456
Bengescu Gheorghe (1848–1921), diplomat, istoric şi publicist român 254
Benkendorf, ofiţer rus 411
Berardi, directorul ziarului *L'Indépendance belge* 259
Berdan puşcă americană 228
Bergman, medic 263
Berindei Anton (1838–1899), colonel 482, 487
Berlin 29, 120, 141, 142, 504, 507; congres de la ~1878 366, 378; 524 tratatul de la ~ 517
Beştamar; trecerea trupelor ruseşti în ~ 527
Biala, oraş, regiunea Ruse, Bulgaria 267
Biala, oraş în Bulgaria 116, 174, 182, 279, 424
Bivolare, sat în Bulgaria 430
Björlin, militar şi corespondent de război suedez 249, 252
Bjorneborg (numele suedez al oraşului Pori), oraş în Finlanda 434, 435
Blaremberg, Constantin (1838–1886), colonel 343
Bobrikov, Gheorghi Ivanovici (1840–1924), militar şi diplomat rus 382
Bobrinski, conte 246
Boerescu, Vasile (1830–1883), jurist, om politic 234, 513
Boët, general 249
Boet, Gonzales aghiotant al lui Don Carlos 107
Bogot, cartierul general al marelui duce Nicolae 269
Bois de Boulogne, celebră pădure din vestul Parisului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bolgrad, oraş, regiunea Odesa, Ucraina; transport prin ~ 531
Bolgrad, oraş în Ucraina 130, 255, 331
Bolintin, oraş, jud. Giurgiu 407
Bolliac, Cezar (1813–1881), publicist 507, 511
Bonaparte Napoleon Charles-Louis (1808–1873), al doilea împărat al francezilor sub numele de Napoléon al III-lea (1852–1870), 237
Borănescu, brigadă 269
Bordeaux, oraş 359
Borer 39
Borodino, regiment 249, 250, 252
Bosfor, strâmtoare 524
Bosnia, provincie 235
Botkin, boală infecţioasă, picături 119
Botoşani, oraş în jud. Botoşani 345, 514
Boulogne, pădure lângă Paris 232
Bourbaki 86
Bourbon, Don Carlos de duce de Madrid (1848–1909), pretendent la tronul Spaniei 106, 107
Bourenine, critic literar francez 235
Boyle, Frederick (1841–1914), corespondent englez, călător în ţările române, biografie 603, text 604–649; 87, 181, 200, 201,
Brackenberg, colonel, jurnalist 252
Brackenbury, Charles Booth (1831–1890), colonel britanic, corespondent *Times* 159
Bragadiru, oraş, jud. Ilfov 261, 407;
Bragadiru, sat, com., jud. Teleorman 429, 432, 434, 457, cazare în ~ 199
Brandt, ofiţer rus 55
Braşov, oraş, jud. Braşov 79, 90, 242, 303
Brateş, lac 532
Brăila, oraş 31–34, 57, 59, 60, 62, 63, 65, 67, 68, 71, 72, 76, 108–110, 127, 128, 130, 136, 151, 153, 154, 162, 163, 248–253, 301, 327, 330–333, 335–337, 350, 363, 367, 368, 371, 404, 457, 459, 529, 534, 541, 545, 572, 582, 583, 589, 599, 600, 614, 615, 633; baterii ruseşti la ~ 537, 538; confruntare la ~ 634; consulat englez la ~ 542; hoteluri în ~ 31; manevre militare la ~ (1854, 1877) 536; militari în ~ 31; monumentul soldaţilor ruşi care au cucerit ~ în 1828 60; navigaţia la ~ 529, 530, 531; negustori şi comerţ la ~ 529; navigaţia la ~ 529, 530, 531; ofensiva turcească, turci la ~ 527, 590; pod la ~ 533; societate de gimnastică în ~ 31; trupele ruseşti la ~ 527, 536, 576, 579, 584, 590, 598
Brăsleaniţa, sat, regiunea Plevna, Bulgaria 454
Brătianu, Dumitru C. (1818–1892), om politic român 177, 230, 238, 240, 241, 318
Brătianu, familia; casa familiei ~ la Ploieşti 279
Brătianu, Ion C., om politic român, premier 85, 89, 110, 111, 141, 144, 159, 165, 174, 178, 188, 190, 204, 230, 238, 240, 241, 319, 507, 508, 512, 513, 518
Brestova, sat în Bulgaria, 641
Brummel, director bancă 100
Bruzzesi, Francesco, negustor italian 518
Buckingham, duce de ~ 86
Bucova, fortăreaţă în jurul Plevnei 112, 269, 270; 345; 454, 455, 481, 482
Bucovina, provincie 242, 247, 504, 506
Bucureşti 18, 20 28, 30, 31, 39, 55, 56, 65, 76, 78, 79, 80–84, 88, 89, 92, 100, 102, 111, 115, 121–124, 127, 128, 134, 139, 140–144, 146, 148, 152, 158, 160, 170, 174, 175, 177, 179, 184–186, 190, 198, 200, 206, 214, 228, 229, 235, 246, 247, 249, 253–256, 260, 262, 264, 273, 281, 288, 298, 299, 300–302, 310, 313, 315, 322, 354, 355, 382–384, 386, 387, 407, 409, 415, 418, 424, 427, 434, 438, 439, 441, 459, 471, 472, 479, 493, 496, 499, 504, 515, 517, 528, 535, 545, 546, 559, 562, 566, 570, 572, 588, 601, 604, 605, 607–609, 643, 645, 648; birjari ruşi în ~ 439; biserici (mitropolie) 24, 28, 29, 33, 37, 147; cartierul general rus din ~ 384; cale ferată 597; case, clădiri, cafenele, restaurante 83, 90, 99, 172, 173, 229, 230–233, 240, 241, 246, 254–256, 310,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

427, 428, 439, 606; cenzura presei în ~ 195; cimitir 27; consulat/consul rus la ~ 439; defilare a Gărzii Naţionale ruse în ~ 196; dificultăţi financiare în ~ 183; edificii publice (şcoala militară 21, 22, 27; Arsenal 23, cazarma Malmaison 25, 26; Cercul militar, Teatrul Naţional 21, 172, 609, 610, 624; Opera 21, 26; muzeu 29, 34; Orfelinatul „Elena Doamna" 24, 28, 142, 143; Camera Deputaţilor 27–28); evrei 505, 507; fostul circ, 610; gara Filaret 466; garnizoana din ~ 136, 465; germani în ~ 30; hoteluri 19, 20, 292, 382, 439, 565, 593; instituţii publice în ~ 142, 291; locuitori, etnii 33–34, 432, 457, 521; magazine 34, 439; militari 37; nivel de trai, străzi, locuitori 122; obiceiuri, sărbători 28, 29, 36; ofiţeri şi soldaţi ruşi în ~ 171, 191, 195; armatele otomane în ~ 559; petreceri în ~ 387; poşta din ~ 171; proclamarea independenţei 311; reşedinţa de la Cotroceni 79; societăţi 30; spitale 23; străzi 20, 34; târgul Moşilor 101, 155, 310, 316, 463–465; transformarea edilitară a ~ 141; trăsuri 20; vizita Marelui Duce Nicolae 143, 144, 150–152, 155, 167, 178, 179, 188, 302, 303, 312, 316, 319, 337, 339, 349, 350; vizita ţarului Alexandru II la ~ 88, 89, 163–166, 282, 289, 290, 323, 627
Budapesta 141; Pesta, 275, 499
Buşen, ofiţer rus 54
Bugeac, regiune 63, 250, 251, 332, 367
Bulgaria, bulgari 71, 82, 119, 131, 178, 182, 186, 194, 202, 204, 211, 213, 216–221, 223–226, 242, 261, 310, 406, 423, 429, 433, 440, 441, 449, 466, 478, 485, 489, 523; atrocităţi comise de turci în ~ 161; ~ în campania rusă din Serbia 283-284; civili ~ în teatrul de operaţiuni 640; clerul din ~ 413; miliţia din ~ 401, 402, 403; legiune ~ 308, 337, 338, 350, 627; spioni ~ 201, 202;
Bulgarski-Karagach, oraş în Bulgaria 342
Burgundia, vin 228
Buzău, oraş în jud. Buzău 18, 31, 33, 34, 77, 108, 120, 306, 417; hotel în ~ 31; locuitori 31; militari în ~ 31, 33; străzi 31
Byron, George Gordon (1788-1824), poet englez 277, 645

C

Cahul, oraş în Republica Moldova 514
Calafat, oraş, jud. Dolj 42, 84, 89, 132, 146, 153, 156, 161–163, 182, 184, 192, 248, 265, 297, 298, 449, 497, 545, 546, 551, 613, 614; bombardament turcesc asupra ~ 45, 46, 127, 135, 136, 150, 157; cetatea ~ 536; Hotel Bristol 42; lucrări militare la ~ 552; manevre militare ruseşti la ~ 47–48, 536 (1854, 1877); trupe româneşti la ~ 41; trupe otomane la ~ 550, la 1853 41
California, stat american 376
Calinovăţ, fort în Bulgaria 454, 455
Calu-Ghermec, localitate dispărută 214
Cama Dinu, rezervaţie naturală, jud. Giurgiu 573
Cameniţa, oraş în Ucraina 52, 57
Câmpia Română 438
Candiano-Popescu, Alexandru (1841–1901), general român 196
Canini, Marco Antonio (1822–1891), călător, biografie 503, text 504–518; 115
Canovas del Castillo, Antonio (1828–1897) om politic si istoric spaniol 107
Cantacuzino Ioan A. (Jean, 1829–1897) om politic, jurist român 254
Cantilli Grigore (1839–1906), colonel român 266, 267; brigada ~ 269
Capua, oraş în Roma antică, 609
Capul Bunei Speranţe, 615, 628
Caracal, oraş, jud. Olt 175, 184, 621, 622
Caracalla, împărat roman (188-217), 623
Carada, azi 1 Decembrie, com., jud. Ilfov 558
Carapancea, sat, com. Răsuceni, jud. Giurgiu 260, 292, 389, 396 ; victoria turcilor împotriva ruşilor, la ~ 573–574
Caratheodory Alexandros paşa (1833–1906), membru al Consiliul de stat otoman, ministru al Lucrărilor Publice 524

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Caratheodory Constantin, fratele lui Caratheodory Alexandros paşa 524
Carcaliu, sat, com., jud. Tulcea 369
Carmen Sylva, vezi Elisabeta, principesa României
Carol al XII-lea al Suediei (1682–1718), rege (1697–1718) 23, 38, 282, 456
Carol I (Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen, 1839–1914), principe (1866–1881) şi rege al României (1881–1914) 78, 82, 83, 88, 89, 92, 107, 110, 112, 128, 143, 147, 150, 151, 153, 158, 160, 163–165, 167, 174, 178, 179, 183, 184, 186, 188, 189, 195, 202, 215, 228, 230, 231, 237, 240–243, 247, 254, 264, 268–270, 281, 282, 300, 302, 303, 312, 316, 321, 322, 324, 343, 345–348, 406, 418, 430, 432, 435, 436, 444, 446, 447, 450, 453, 458, 465, 488, 612, 614, 647, 648; discuţia proclamării lui ca rege 56; inspecţie militară 546-547
Carp, P.P (1837–1919) om politic 511
Carpaţi, munţi 77, 155, 160, 175, 228, 235, 242, 303, 310, 320, 322, 324, 417, 471, 520, 548, 645
Carpina, azi înglobată în com. Văcăreni, jud. Tulcea; confruntare turco-rusă la ~ 580
Caston, <Viconte> Alfred De ~ (1821–1882) prestidigitator celebru, jurnalist, călător în ţările romîne, biografie 351, text 351–379
Cataloi, sat, com. Frecăţei, jud. Tulcea 359
Catargi, Gheorghe, colonel, ofiţer în armata sârbă, unchi matern al principelui Milan Obrenović 247, 277
Catargiu Lascăr (Catargi) (1823–1889), om politic roman 230
Cato, Marcus Porcius Uticensis (95–46 î.Hr.) om de stat şi filozof roman, 608
Catrescu, deputat 512
Caucaz, munţi în Rusia 314, 318, 322, 327, 328, 340, 398, 527; cazaci din ~ 23, 259, 279, 408
Cavarna, oraş în Bulgaria 366, 370
Călăraşi, oraş, jud. Călăraşi 108, 109, 113, 161, 545
Călăraşi, sat, Republica Moldova 424
Călugăreni, com., jud. Giurgiu; trupe ruseşti ~ 577
Căluşari, dans 156
Ceaus-Mahle, localitate în Bulgaria 450
Cerbadji, Zlatan, primarul Plevnei 224
Cerbatov, prinţ 246
Cercasski, V. A. (1830–1891), general rus 71, 440
Cerchez, Mihail Cristodulo (1839–1885), general român 254, 269, 347, 455, 481, 552
Cerkasî, oraş în Ucraina 300
Cerkaski, V.A (1830–1891), prinţ rus, comandant al administraţiei civile în Bulgaria (1877–1878) 238, 239, 246, 318, conduce Crucea Roşie 597
Cernaia, râu în Crimeea 211
Cernaiaiev, Mikhail Grigorievici (1828–1898), general rus 533
Cernat, Alexandru (1828–1893), general 113, 114, 269, 345, 346, 454, 488, 489, 546
Cernavodă, oraş 70, 71, 366, 369, 370, 521, 524, 634; calea ferată de la ~ 531; caza, locuitori, etnii: ruşi, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari, ordine publica, 574, 576
Cernăuţi, oraş în Ucraina 72, 129, 167
Cerniaiev Mihail Grigorovici (1828–1898), general rus 235, 645
Cernozubov, general rus 430
Cetate, sat, com., jud. Dolj 161
Châlons, oraş în Franţa 306
Charente, departament în vestul Franţei 104
Chateaubriand François-René de (1768–1848) scriitor, diplomat, politician francez 358
Chatham, John Pitt (1756–1835) om de stat şi militar britanic, 642
Chenet, colonel 359
Chevy Chase, baladă engleză 645
Chiţcani, sat, com. Costeşti, jud. Vaslui 55
Chidlovski Romanovici Mihail (1827–1880), militar şi om politic rus 247
Chilia, braţ al Dunării vezi Dunăre
Chilia, oraş în Ucraina 130; 398
Chiriacu, sat, com. Izvoarele, jud. Giurgiu; trecerea ruşilor pe la ~ 573

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Chişinău 39, 55, 79, 81, 118, 119, 123, 159, 167, 179, 211, 237, 245, 267, 272, 280, 301, 369, 400, 402–404; 423, 431, 438, 457, 459, 462, 463, 529, 614, 621; armata rusă 45; Crucea Roşie 280; evrei 463; Hotelul Nord 554; marş rusesc spre ~ 567; transport în ~ 280, 534, 535
Chloe, zeiţă a fertilităţii în mitologia antică 608
Cicero, Marcus Tullius (106–43 î.Hr.), orator, filozof şi om politic antic roman 286
Cimara, George Marino (1834–1893), avocat român 169, 170
Ciora, râu în Bulgaria 223
Clemenceau, Georges (1841–1929), om politic francez 189
Codăeşti, sat, com., jud. Vaslui 53
Codreanu, doamnă din Iaşi 349
Cohan, director, Compania de Aprovizionare a Armatei 464
Columb, Cristofor (1451–1506), navigator spaniol, descoperitor al continentului american; caravelele lui ~ 278
Compania de Aprovizionare a Armatei 464
Comuna din 1871 din Paris 189
Condurato, doamnă din Iaşi 349
Congaz, sat, azi Rândunica, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea, 359
Constantin, băcan 512
Constantinopol (Istanbul) 43, 50; 30, 108, 141, 166, 177, 179, 201, 352, 355, 356, 360, 364, 379, 422, 447, 505, 521, 522, 524, 532, 553, 554, 566; agent român la 613
Constanţa, oraş 70, 71, 354, 355, 356, 366, 369, 371, 377, 521, 523, 524; caza, locuitori, etnii: ruşi, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari 374; calea ferată de la ~ 531, 590; turci la ~ 590
Copenhaga, oraş 448
Corabia, oraş, jud. Olt 106, 111, 184, 188, 190, 449, 450, 477; podul de la ~ 189
Coran 588
Corneşti, sat, com., raion Ungheni, Republica Moldova 457
Costinescu, Emil, (1844–1922) om politic român, liberal, ministru de finanţe 85, 151, 234
Cotroceni, gară 496; palatul de la 150, 158, 196, 198, 241, 245, 291, 292
Cracovia 18, 39, 167
Craiova, oraş, jud. Dolj 33, 38, 135, 157, 185, 214, 296–298, 471, 478; 546, 551, 621
Creil, oraş, Franţa 551
Creta, răscoala din ~ 221;
Cretzeanu, brigadă de roşiori 269
Crimeea, peninsulă 314, 318, 346; războiul ~ 41, 211, 353, 357, 375
Crişin, redută 451, 452
Crucea Roşie 174, 185, 186, 206
Culescu, Dimitrie, negustor 512
Curtius, Marcus, erou mitologic roman 472
Cuza, Alexandru Ioan (1820–1873), domn al Principatelor române (1859–1866) 35, 233, 245, 246, 465, 504, 508, 513, 518

D

Daily News cotidian englez înfiinţat în 1846 253, 527
Daily Telegraph, cotidian englez înfiinţat în 1855; corespondenţi de război v. Nicholas Leader, Frank Power
Dâmboviţa, râu 37, 139, 230, 300, 301
Damé Frédéric (1849–1907), ziarist, istoric, filolog, traducător francez 233, 242
Danaurov Mihail Ivanovici, general rus 369
Danemarca 29
Danilov, general rus 269
Dante, Alighieri (1265–1321) poet, scriitor, filosof, om politic florentin 486
Dartmoor, Devon, Anglia 534

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Davila, Carol (1828–1884), medic şi farmacist, general român 115, 139, 142, 143, 151, 185, 197, 241, 246, 488
Dărăbani, oraş, jud. Botoşani 169; procesul împotriva negustorilor evrei din ~ 169, 170
Debains Fréd, agent diplomatic al Franţei la Bucureşti 240
Decazes Louis Charles Élie Amanieu (1819–1886), diplomat şi politician francez 361
Delhi, India 549
Derby, Mary Sackville-West, contesă de ~ 566
Derfelden, ofiţer rus 411
Devonport, azi încorporat în oraşul Plymouth, Anglia 534
Dimitraki, grec din Bulgaria 225
Dionysis, mitropolit grec în Dobrogea 361
Disraeli, Benjamin (1804–1881), om politic, prim-ministru al Marii Britanii (1868, 1874–1880), conte de Beaconsfield 253, 549
Disraeli, Benjamin (1804–1881), om politic, scriitor şi prim-ministru al Marii Britanii (1868; 1874–1880), conte de Beaconsfield 276
Divinis-Keui, sat lângă Medgidia 370
Djirit-paşa, ofiţer turc 419
Dobrici, oraş în Bulgaria 71, 72
Dobrogea, provincie 68, 69, 162, 242, 264, 352–356, 359, 361, 363, 366, 368, 370, 372, 377–379, 518, 520, 523, 524, 531, 572, 611, 614; apărată de turci, 634; armata rusă în ~ 590; descrierea unui sat turcesc din ~ 70; provincie; geografie, geologie, climat, resurse naturale, populaţie. venituri, impozite, vămi, cheltuieli, bogăţiile solului, instrucţie publică, siguranţă generală, pescării, locuitori: bulgari, români, ruşi, musulmani, greci, armeni, evrei, germani, tătari 372, 373, 375
Dobrovolski, general rus 268
Dolgorukov, Vladimir Andreevici Nicholas (Nicky) (1810–1893), ofiţer şi diplomat rus, aghiotant al ţarului 246, 283, 612
Dolni Dubnik, oraş în Bulgaria, redută 269, 430, 436
Dolni-Etropol, redută şi localitate în Bulgaria 430
Don Carlos 249, 254
Don, fluviu 120, 368, 398; cal de ~ 401, 402, 413
Don, râu în Rusia 250, 299, 322, 328, 332, 333, 337, 340; cazaci de pe ~ 253, 262
Dondukov-Korsakov Alexander Mikhailovici (1820–1893), prinţ 366
Dorohoi, oraş în jud. Botoşani 346
Dracea, sat, com., jud. Teleorman 409, 410, 411
Dragomirov, Mihal Ivanovici (1830–1905), general rus 67, 256, 263, 341, 389, 396, 399, 411, 412, 438, 545; ~ la 1 Decembrie 558; cartierul general al armatei sale 576
Drăgăşani, localitate, vin 38, 228, 230
Drăgăneşti-Vlaşca, sat, com., jud. Teleorman (Drăgăneşti) 339,420
Drenteln Alexander Romanovici (1820–1888), general rus de infanterie 419
Dresda, oraş în Germania 39; trenuri sanitare ruseşti venite de la ~ 597
Dreyse, carabină 24, 30
Drigenkov 371
Drobeta-Turnu Severin, oraş, jud. Mehedinţi 130, 134, 151, 175, 214, 224, 295, 296, 339, 342, 398, 497, 498, 502; hotel în ~ 214, 546; ruinele podului roman 499
Droummond, comandant de navă 366, 369
Dubasov, Fiodor Vasilievici (1845–1912), locotenent în armata rusă 58, 67, 154, 158, 251, 273, 331, 336, 406, 538–541
Dubăsari, oraş pe Nistru, Republica Moldova 423
Dublin, oraş, Irlanda 43
Dubno, oraş în Ucraina 404
Dulgheru, sat, com Saraiu, jud. Constanţa 69
Dumitrescu-Maican, Nicolae (1846–1902), general, comandant al flotei române 546–547
Dunăre, fluviu 33, 42, 56–62, 64, 65, 66, 68–70, 87, 91, 92, 94, 96, 97, 104, 107, 109, 111, 119, 121, 122, 127, 129, 130–135, 145, 150–153, 155, 157, 161, 162, 166, 170, 171, 174, 177–180, 182,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

184, 186, 189, 194, 199, 200, 202, 210, 212–216, 219–221, 223–225, 231, 237, 241, 242, 244, 245, 248–254, 256, 257, 258, 260, 261, 263–267, 273, 298, 314, 318, 326, 330–332, 342, 349, 352, 357, 365, 367, 369, 373, 382–385, 387–389, 390, 392–394, 398, 401, 404, 406–413, 417, 419–421, 428, 429, 431, 432, 434, 435, 439, 440, 450, 457, 459, 466, 467, 469, 473, 497, 499, 520, 521, 524, 527, 528, 530, 531, 533, 534, 536, 541, 543, 545, 554, 556, 557, 564, 565, 572, 583, 588, 594, 612, 627, 635–638, 646; cazaci la ~ 534; Compania de navigaţie pe ~ 134; gurile ~ 163; deltă, braţe ale ~ 521, 522, 523; febra la ~ 594; poduri 584; Porţile de Fier 520; traversarea ~ de trupele române, la Corabia 188; trecerea ruşilor (1877) ~ 527, 579, 534, 582, 594, 596, 602; trecerea (1853) 602
Đunis, sat, Serbia 533, 546
Durnof, constructor de baloane cu gaz şi aer cald 270
Dybbøl, oraş în Danemarca 193

E

Ecaterina cea Mare (1729–1796), împărăteasă a Rusiei (1762–1796) 322, 406
Eklund G. W., militar finlandez, călător în ţările române, biografie 272, text 272–274
„Elena Doamna" vezi Bucureşti
Eleţ, I. I., ofiţer rus, călător în ţările române, biografie 52, text 52–72
Elisabeta de Wied (Carmen Sylva, 1843–1916), prinţesă şi apoi regină a României (1869–1916), soţia lui Carol I 89, 144, 155, 162, 164, 165, 182, 197, 230, 254, 281, 282, 292, 302, 313, 316, 419, 502; spital în Bucureşti condus de ~ 291
Şelkovnikov, colonel rus 251
Elsner, locotenent rus 66, 330
Elveţia 77, 275, 352
Şemelev, ofiţer rus 56
Emene, întărire din jurul Nicopole 265
Enim Bey, locotenent-colonel otoman 574
Epir, provincie 242
Ţerţelev, militar rus 387, 567
Erzurum, oraş, Turcia 152
Espinasse Charles Marie Esprit (1815–1859), general francez 352
Şestakov, Alexandr Pavlovici, ofiţer rus 58, 154, 158, 273, 331, 406, 587
Europa 132, 141, 142, 148, 152, 166, 168, 172, 176–178, 189, 193, 220, 268, 353, 378, 387, 399, 416, 457, 493, 515, 527, 528; Alianţa Israelită din ~ 514
Evreinov, S. N., ofiţer rus 402, 407, 411
Exton, colonel, comandantul poligonului din Moscova 256, 259

F

Fahri bey, fost guvernator al sangeacului Tulcea 352, 356, 365
Falstaff, personaj shakespearian 86
Fântânele, sat, com. Hameiuş, jud. Bacău; plimbare la ~ 280
Faron, Joseph (1819–1891), general francez 318
Fava, Saverio, consul italian 517
Favrikodorov, Konstantin Nikolaevici, voluntar în armata rusă în războiul ruso-româno-turc din 1877–1878, biografie 209, text 210–226
Făgăraş, munţi, regiune 509
Fălciu, sat, com., jud. Vaslui 514; aşezare 117–119
Fălcoianu Ştefan (1835–1905), colonel, apoi general român, şeful Statului Major 267, 480, 489.
Fedorov, jurnalist 235
Feller, student 120
Fifth Avenue, bulevard în New York 2007

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Filaret, gară, vezi Bucureşti
Filipescu, G.C, mareşal al Palatului 318
Filipoiu, canal navigabil din faţa Măcinului 336
Finlanda, regiment 262
Flămânda, azi Poiana, sat, com. Ciuperceni, jud. Teleorman, , 410, 411, 477, 630; baterii ruseşti la 635, 636
Flood Gunnar Solfest, ofiţer norvegian (1842–1927), călător în ţările române, biografie 17–18, text 18–39.
Floquet Charles Thomas (1828–1896), om de stat francez, republican 241
Florentin, sat în Bulgaria 161
Florescu Ecaterina, soţia lui Ioan Emanoil Florescu 254
Florescu, C. 512
Florescu, Ioan Emanoil (1818–1893), general român 150, 243, 264, 265, 270, 317, 318
Focşani, oraş judeţul Vrancea 77, 78, 120, 280, 417
Fontainebleau, oraş în Franţa 112
Forbes, Archibald (1838–1900), publicist scoţian, călător în ţările române, biografie 525-526, text 527-602; 86, 249, 252, 253, 386
Formak, brigadă de călăraşi 269
Foscolo, P., consul al Spaniei la Galaţi 154
Fra Diavolo, porecla unui faimos conducător napolitan, Michele Pezza (1771–1806) 74
France, Anatol (1844–1924), scriitor francez 400
Francis I (1494–1547), rege al Franţei (1515–1547); bătălia de la Pavia (1525) 544
Franţa 146, 148, 305, 352, 354, 359–361, 364, 395, 471, 499, 508, 511, 513, 517, 524, 551; ataşat militar ~ v L. Gaillard; cântece franceze, presă franceză 240, 270; cultură 610; meşteşugari în Bucureşti, 609; monede din ~ 406; războiul franco-german 618
Frăteşti, sat, com., jud. Giurgiu 92, 93, 124, 180, 185, 186, 190, 246, 256, 257, 290, 350, 383, 424, 427, 432, 434, 439, 440, 457, 567, 578; trenuri sanitare ruseşti la ~ 597; Vereşceaghin la ~ 597
Frederic al II-lea (1712–1786), rege al Prusiei (1740–1786) 156
Frédériksz, baron 238, 255
Freiburg, oraş 120
Fröbel, Friedrich Wilhelm August, pedagog german 142, 143
Frollo, Gian Luigi (1832–1899), profesor italian 518

G

Gaillard, Louis Dieudonné (1824–1888), ataşatul militar al Franţei la Sankt Petersburg 78, 80, 81, 97, 107, 159, 269, 270, 303, 305, 318, 319, 325, 343, 546
Galaţi, oraş, jud. Galaţi 18, 30–33, 54–59, 62–64, 66, 67, 108, 109, 127, 129, 131, 153, 155, 246, 250–253, 272, 273, 301, 331, 332, 334, 355, 366, 367, 398, 499, 514, 520, 523, 528, 531, 538, 541, 542, 544, 562; bursa din ~ 30; cafenele 355; cale ferată la ~ 280; consuli ruşi la ~ 529–530; evrei la ~ 529, 609; germani la ~ 529; hoteluri 30, 38, 528; italieni la ~ 529; locuitori 30, 529, 530; militari în ~ 30; negustori şi comerţ la ~ 529, 530; pod la ~ 533; port, locuitori, Comisia Europeană a Dunării, locuinţe, biserici 521, 522; şoseaua de la ~ 534; trecerea ruşilor la 579, 580, 633, 634; vizita ţarului Alexandru al II-lea la spitalul din ~ 66
Galiţin, Boris Dimitrivici (1819-1878), prinţ şi ofiţer rus 238, 281
Galiţia, provincie 72, 441, 504, 506; evrei din ~ 168
Garibaldi, Giuseppe (1809–1882), revoluţionar italian, general 85, 359
Garşin Vsevolod Mihailovici (1855–1888), scriitor rus, călător în ţările române, biografie 117, text 117–124
Gautier, Pierre Jules Théophile (1811–1872) poet şi scriitor francez, 646
Găeşti, oraş, jud. Dâmboviţa; operaţiuni militare ruseşti 547
Geneva, lac 523
Geneva, oraş în Elveţia; convenţia de la ~ (22 august 1864) încălcată de români 47

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

George al Danemarcei (1845–1913), rege al Greciei (1863–1913) 504
George Payne Rainsford James (1801–1860), scriitor englez 554
Georgevici, jurnalist rus 235
Germania, germani 174, 240, 307, 364, 498, 499, 504, 505, 511, 517, 521; industriaşi ~ v. Bethel Henry Strousberg; meşteşugari în Bucureşti, 609; războiul franco-german, 618
Ghecet, azi Smârdan, sat, com., jud. Tulcea 249, 252, 261, 330, 367, 542–544
Ghencho, arhimandrit bulgar 364
Gherardesca, Ugolino della (1210–1289), personaj din „Infernul" lui Dante 486
Ghergheli, colonel român 263, 264
Ghica Alexandru, soţia lui ~ 254
Ghica Dimitrie (1816–1897), politician conservator 246
Ghica Grigore Ioan (1830–1881), diplomat, militar de carieră şi om politic 248
Ghica Jean 248
Ghica Pantazi (1831–1882), scriitor, critic literar, dramaturg, politician român 234
Ghica, Ioan Gr. (1829–1891), om politic român 178
Ghica, Ion (1816–1897), om politic român 166
Ghirts, jurnalist 235
Giampiétri, directorul <gazetei>„Courrier d'Orient" din Constantinopol 356.
Giorgione, căpitan 41, 42
Giurgiu, oraş, jud. Giurgiu 18, 32, 33, 127, 129, 132, 151, 162, 167, 180, 186, 212, 214, 222–224, 248, 254, 255–258, 260, 262, 265, 290, 293, 384–386, 388, 390, 391, 408, 412, 472, 521, 555, 557, 564, 566, 600, 607, 614, 627, 631; bombardarea (atac turcesc la) ~ 91, 92, 93, 154, 161, 185, 293, 384, 636; cale ferată (gară) 292, 597; clădiri, cafenele, comerţ, etnii 38, 91–94, 99, 301, 326, 327, 386, 424, 428, 434, 438–441, 466, 467; cazare în ~ 175, 176, 386, 568, 569, 570; importanţa strategică a ~ 153; locuitori, refugiaţi din ~ 190; lucrări militare 562; trupe ruseşti (generali, cazaci) la ~ 536, 561–565, 590
Golenţi, sat, com., jud. Dolj 552
Golescu, Alexandru C. (1815–1873), revoluţionar 512
Golescu, fraţii 512
Golescu, Nicolae (1810–1877), om politic 514
Goni-Dubnik, fortificaţie din jurul Plevnei 422, 430
Gorceakov, Alexandr Mihailovici (1798–1883), prinţ şi diplomat rus 88, 92, 97, 152, 161, 165, 167, 173, 174, 195, 282, 283, 292, 319
Gordon, Charles George (1833–1885), general maior englez, guvernator al Sudanului (1876–1880) 44, 238, 240, 249, 255, 263
Gorna Studena, sat în Bulgaria 198, 200, 289, 291, 292, 424, 435, 440, 443, 447, 453; cartierul general rus în ~ 440
Gorni Dubnik, sat din apropierea Plevnei, Bulgaria 269, 436
Gramont, Alexandru, colonel roman 345
Granet, corespondent de presă francez 194
Grădina~Grabina, sat, com., jud. Constanţa 331, 333, 336
Grăseni, sat Republica Moldova 425
Grecia 172, 183, 240, 356, 364, 489, 499
Greger, director, Compania de Aprovizionare a Armatei 464
Grévy François Paul Jules (1807–1891), avocat şi om politic francez 376
Grigore al III-lea Ghica, domn al Moldovei (1764–1767; 1774–1777) şi al Ţării Româneşti (1768–1769), ceremonia de celebrare a 100 de ani de la moartea lui ~ 205–208
Grinwald, general rus 401
Griviţa, redută în faţa Plevnei 113, 116, 194, 198, 203, 268, 273, 274, 344, 345, 347, 443, 444, 446, 450, 451, 453, 454, 460, 461, 482, 490, 638–643; cucerirea ~ 196
Guleanţi, oraş în Bulgaria 182
Gullian efendi, director al Trupei turco-armene de la Stambul 356, 357
Gurko, Iosif Vladimirovici Romeiko (1828–1901), conte, mareşal rus de origine bielorusă sau poloneză, 98, 415, 436, 458, 484

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hadjad-Keui, sat în Dobrogea, neidentificat 359
Hadji Aga, conducătorul unor trupe otomane neregulate din Dobrogea 358, 366, 368
Hadjilar, sat, azi Lăstuni, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea, 359
Halanzier-Dufresnoy Hyacinthe Olivier Henri (1819–1896), director al Operei din Paris 255
Halici, oraş în Ucraina 441
Halil-paşa, ofiţer turc 220, 225
Hall, general rus 325
Hamburger Daniel (1824–1882), secretar de stat rus 238, 255
Han, general 255
Harkov, oraş în Ucraina 118, 119, 123, 246
Hârşova, oraş, jud. Constanţa 65, 545, 579; trecerea trupelor ruseşti pe la ~ 536; locuitori 248, 251, 254, 366, 368, 369
Hartfeld, oraş, Anglia 566
Hasenkampf, Mihail Alexandrovici, colonel rus, secretar al marelui duce Nicolae 78, 80, 81, 200, 201, 236, 303, 306, 581, 582
Hassan paşa, comandant turc al cetăţii Nicopole 98, 99
Hassan Tewfik Paşa, brigadier în bătălia de la Carapancea 574
Havas, agenţie de presă franceză 187
Hayder efendi 356
Hedemann Marius Sophus Frederik von (1836–1903), ofiţer danez, călător în ţările române, biografie 442–443, text 442–455
Heidenreich, medic 256, 261
Hellemberg, farmacist german 29
Helsingfors (azi Helsinki), capitala Finlandei 433
Herodot din Halicarnas (484 î. Hr.–425 î. Hr.), grec, părintele istoriei 354
Herson (Kerson) 313, 315
Herţegovina, provincie 235
Hesse Alexandru Ludwig Georg Friedrich Emil, prinţ de~ (1823–1888) 264
Hesse Friedrich Wilhelm Ludwig Karl (1837–1892), duce de ~ 264
Hickmet, Ahmet bey, apropiat al marelui vizir 360
Hobart, Paşa (Augustus Charles Hobart-Hampden) (1822–1886), mareşal otoman de origine engleză 76, 89, 542
Hohenzollern, dinastie 465
Hohenzollern, Wilhelm Frederic (1797–1888), rege al Prusiei 308
Hohenzollern-Sigmaringen, Karl Anton Joachim Zephyrin Friedrich de (1811–1885), şef al casei de Hohenzollern-Sigmaringen 183
Horvan, înălţime 250, 251
Horvatovitć, colonel sârb 247
Horvitz, director, Compania de Aprovizionare a Armatei 464
Husari, 607
Husnu Suleiman paşa (1838–1892), general de divizie, comandantul şef al operaţiunilor militare ale armatei otomane în Balcani în 1877, 266
Hyde Park, parc în Londra 611

Ialdîval-paşa, ofiţer turc 419
Ialpug, lac, Ucraina 532
Iani, morar grec 222
Ianina, oraş în Grecia 214
Iankovitć, colonel sârb 247

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ianov, general 249, 254
Iantra, râu în Bulgaria 174, 444
Iaşi, oraş, jud. Iaşi, 21, 34, 53–55, 60, 72, 246, 280, 415–417; cursul aurului la ~ 54; evrei 514; scopiţi, hoteluri, locuinţe, magazine, vestimentaţie, locuitori, etnii, edificii publice, biserici 74, 75, 87, 131, 138, 140, 170, 325, 416, 422, 424–427, 431, 432, 434, 438, 457, 459, 464, 504; sosirea ţarului în ~ 88; trupe ruse 427
Ibar, râu în Peninsula Balcanică 297
Ignatiev, Alexei Pavlovici (1842–1905), general rus 400, 401
Ignatiev, Nicolai Pavlovici (1832–1908), general şi diplomat rus 75, 88, 92, 166, 238, 239, 245, 255, 282, 283, 318, 483, 553
Ilovaiski, Dimitri Ivanovici, călător rus prin ţările române; biografie 437, text 437–441
Imeretinski Alexander Constantinovici Bagration (1837–1900), general rus 443, 460, 639
Imperiul Otoman (Sublima Poartă, Turcia), turci 28, 49, 56, 63, 67, 69, 121, 130, 133, 138, 150, 152, 153, 156, 160, 166, 171, 174 179, 184, 191, 194, 205, 210, 216, 218–226, 242, 244, 258, 356, 361, 384, 388, 390, 392, 393, 398, 400, 403, 406, 408, 412, 433, 439, 449, 506, 515, 527, 529, 565, 574, 612–614; armata ~ 45, 49, 58, 59, 131, 132, 161, 185, 198, 218, 219, 278, 281, 289, 293, 385, 387, 389–395, 422, 431, 466, 467, 469, 524, 527, 530, 534, 559, 570, 580, 593, 594, 598; evrei spioni pentru ~ 168; serviciu sanitar 219, 222; spioni 213.
Isaccea, localitate 65, 251, 254, 366–368, 531, 543, 572; pod la ~ 533; manevre militare ruseşti la ~ (1828) 557; trecerea trupelor ruseşti pe la ~ 536
Iskăr, râu în Bulgaria 430
Islam 534
Islaz, sat, com., jud. Teleorman 154, 161, 162, 621, 624, 630; proclamaţia de la ~ 507
Ismail bey, fost guvernator al sangeacului Tulcea 356
Ismail, oraş în Ucraina 514; ponton la ~ 530; trupe ruseşti la ~ 527, 534
Ismailov, colonel 368, 369
Istanbul vezi Constantinopol
Italia, italieni 146, 197, 313, 346, 364, 499, 505, 508, 517; emigraţie 518.
Iţcani, cartier al Sucevei, vezi Suceava.
Ivan, călăreţ rus 382
Iveşti, sat, com., jud. Galaţi 58; trecerea ţarului Alexandru al II-lea prin ~ 58
Izmailov, ofiţer rus 68
Izmailovski, brigadă de gardă a armatei ruse 262

J

Jeni Brkac, localitate în Bulgaria 435, 436
Jenia, fratele lui Garşin 118, 122, 123
Jijila, sat, com., jud. Tulcea 250, 331, 333; 583, 585, 586; confruntare turco-rusă la ~ 580
Jilava, com., jud. Ilfov 558, 576
Jiu, râu 185
Jolchin, ofiţer rus 249, 253–255, 567
Jomini, Aleksandr (1814–1888), diplomat rus 97, 238, 255
Journal de Bucharest, ziar 233
Jukov, general rus 250, 251, 253, 332, 336

K

Kaitov, soldat rus 382
Kam-Lom, râu, sat în Bulgaria 223, 424
Kara Mustafa, conducător al unor trupe otomane neregulate din Dobrogea 358, 366, 368
Karazin, Nicolai Nicolaevici (1842–1908), militar, pictor şi scriitor rus 235
Kars, provincie, oraş, Turcia 152, 481

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Kartzow, şefa comunităţii doamnelor de la Sfântul Gheorghe 264
Kassap Keui, sat în Dobrogea 368
Kazelovo, sat, Bulgaria 424
Kăşin, sat în Bulgaria, 639; reduta 641, 642
Kărtojabene, sat în Bulgaria 194
Keller, Fiodor (1850–1904), general rus 533
Kerim-Tabia, redută de la Griviţa 344, 345, 347
Kezim Bey, comandant al cuirasatului turcesc (Lufti Djelil) 538
Khartoum, oraş, Sudan 44
Khiva, oraş, Uzbekistan 602
Kiel, inginer de mine german 120, 121
Kiev, oraş în Ucraina 83, 246, 415
King Eduard (1848–1896), jurnalist american 249, 252
Kinmont Willie, baladă scoţiană 645
Kinsgley, Charles (1819-1875) preot, profesor şi scriitor britanic 646
Kisekov, colonel bulgar 245
Kiselev, şosea, vezi Bucureşti
Kisselev, Pavel (1778–1872), conte, diplomat 84
Kitrowo, preot rus 318
Kiva, oraş în Uzbekistan 257, 259
Klapka, György (1820–1892), ofiţer în armata austro-ungară 133
Klasko, servitor 75
Kleiguels, N. W., ofiţer rus 403, 409
Klimenko, colonel rus 250
Kobelev, Mihail Dmitrievici (1843–1882), general rus 537
Kodjand, oraş în Tadjikistan 259
Kogălniceanu, Mihail (1819–1891), istoric, om politic român 141, 152, 178, 179, 230, 331, 239, 240–242, 247, 319, 512, 514
Kohn-Abrest, Frederic (1850–1893), călător în ţările române, biografie 73, text 74–116
Kokand; hanatul ~ 566
Kokuband, corect Kokand, oraş în Uzbekistan 327
Komarevo, sat în Bulgaria 182
Komárom, oraş în Ungaria 133
Komisarov, ţăran 339
Korv, baronul rus 343
Korzeniewski, medic 256, 261, 264
Kosmatschov, camarad de regiment cu Tuderus Victor Edward Ludwig 418
Kostâlev, ofiţer rus 54, 72
Kotcetov, prinţ rus 246
Kotzebue, contesa de, 606
Kraguievaţ, oraş în Serbia 504
Krasnoie-Selo, oraş în Rusia 402
Krasnov, Nikolai Ivanovici (1833–1900), general 337, 338, 341
Krestovski Vsevolod Vladimirovici (1840–1895), scriitor şi gazetar rus 234
Krilov, Vladimir Vasilievici (1835-1885), militar rus 642
Kronstdt, oraş 248
Krüdener, Nikolai Pavlovici (1811–1891), general rus de infanterie 90, 104, 105, 182, 239, 266–270, 273, 289, 342, 409, 410, 447, 450, 460, 484, 550, 638, 640
Krupp, tunuri 26, 31, 35, 132, 137, 260, 266
Krylov, Vladimir, general rus 346
Kuban, râu şi regiune în Rusia 304, 326, 381; cazaci din ~ 383–385, 389, 408; regimente din ~ 387
Kubea 527
Kulata, sat în Bulgaria 218
Kustler, medic austriac 51
Kyzylkum, deşert, Asia Centrală 559

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lahovari, Iacob (1846–1907) general, şeful secţiei operaţii din Marele Cartier General 248, 480, 490, 491, 546
Lahovari, Ion N. (1844–1915) jurist şi om politic român, fratele lui Iacob ~ sergent de cavalerie în 1877 480
Lamothe, Henri de, corespondentul special al „Timpului" 337
Langlais, Aimé Adrien, consulul Franţei, Olandei şi Italiei la Tulcea 354, 355, 358, 360, 361, 364; dna Langlais 379
Lantz, colonel, comandant de regiment 418
Laskarev, Alexandr Grigorievici, general rus 450
Laskovski, ofiţer rus 411
L'Aubespine-Sully, marchiz, secretar general al companiei franceze de căi ferate, soţia lui ~ 254
Laurian Dimitrie August (1864–1906), ziarist şi critic literar român 234
Lavacov, conte 238
Lazzaro, jurnalist italian 249, 252
Leader, Nicholas, jurnalist şi corespondent englez de război la *Daily Telegraph* 43
Leşanin, colonel sârb 247
Lebedev, Pavel (1827–1892), arhiepiscop al Chişinăului şi Hotinului (1871–1882) 403
Legrand, Paul, mim 99
Lemberg (Liov), oraş în Ucraina 87, 129
Lemminkäinen, sergent major finlandez, călător în ţările române, biografie 456, text 456–458
Lemmlein, colonel rus 256
Leonov, general-maior rus 416
Leova, oraş în Republica Moldova 118, 119, 255
L'Estafette, ziar francez 253
Letea, insulă 357
Leuchtenberg, Eugen Maximilianovici (1847–1901), duce 281, 283, 292, 323, 602
Leuchtenberg, familie nobiliară 238, 245, 323
Leuchtenberg, Joséphine de (1807–1876), regină a Suediei şi Norvegiei, soţia regelui Oscar I (1844–1859) 29
Leuchtenberg, Serghei Maximilianovici (1849 – 1877), duce 90
Leviţki, Kazimir Vasilievici (1835–1890), general rus 404, 407, 410, 447, 535
Lichtenstadt, jurnalist 245
Lichtenstein, soldat austriac 435
Liebing, pastor protestant 359
Liegnitz von, ataşatul special al prinţului Carol 78
Lieşti, sat, com., jud. Galaţi 56
Lieven Alexandr Karlovitz, general rus 238
Liljenstrand A., editor finlandez 431
Lindfors Axel, militar finlandez, călător în ţările române, biografie 459, text 459
Lindgren A. W., militar finlandez, călător în ţările române, biografie 460, text 460–461
Liov v. Lvov
Lisa, sat, com., jud. Teleorman 590, 596
Liteanu, Lucia, fiica lui Mihail Kogălniceanu 349
Lituania, regiment 262
Liverpool, oraş în Marea Britanie 310
Lom, râu în Bulgaria 161, 220, 349, 366
Lom-Palanka, oraş în Bulgaria 219
Londra 78, 171, 201, 244, 245, Piaţa Grosvenor 576, Regent Park 576
Lonlay, Dick de ~ (Georges Hardouin) (1846–1893), călător în ţările române, biografie 294–295; text 295–350; 252
L'Orient, ziar 255
Loveci, oraş în Bulgaria 49, 184, 210, 221, 223, 443, 466

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Lubin, casa de parfumuri din Franţa 235
Lucreţia, soţia lui Lucius Tarquinius Collatius 563
Lüders, Alexander Nicolaevici von ~ (1790–1874), general rus 318
Luders, colonel rus 251
Lufti-Djelil, navă de război turcească 404, 538, 542, 544
Luţk, oraş în Ucraina 404
Lupu, Gheorghe, general român, comandantul Corpului I Armată, 112, 477
Lvov, oraş în Ucraina 441

M

Macedonia, ţară 242
Macedonski, Alexandru (1854–1920), poet, prozator, dramaturg şi publicist român 234
MacGahan, Januarius Aloysius (1844–1878), jurnalist american, corespondent *Daily News* 138, 256, 386
Mac-Mahon, Patrice Maurice de (1808–1893), mareşal al Franţei 243, 306
Macri, Nicolas (Nicolae), comandant al portului Constanţa 366, 369, 370
Magheru, Romulus (1847–1897), căpitan 19, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 39
Mahomed, profetul 406
Maiorescu, Titu (1840–1917), avocat, filosof, om politic 511
Makarov, desenatorul ataşat marelui duce Nicolae 324
Maklakov, ofiţer rus 61, 62
Malavassi, agent al companiei Messageries maritimes 523
Malîşev I. E., prieten cu Garşin 121, 123
Malmaison, cazarmă, vezi Bucureşti
Malu de Jos, sat, jud. Giurgiu 385, 387, 391
Malu-Roşu, comună jud. Giurgiu 329, 385
Mangalia, oraş 354, 366, 370, 376, 377
Maniu, Vasile (1824–1901), istoric, publicist 518
Mansfield, Charles Edward (1828–1907), colonel, agent diplomatic şi consul britanic la Bucureşti; soţia lui ~ 292
Manu, Gheorghe (1833–1911), general român 107, 178, 179, 248, 256, 258, 264–268, 270, 342, 479, 480, 489
Manuelov, prinţ rus 545, 570, 571
Manzanares, râu în Spania 83
Manzoni, Alessandro Francesco Tommaso (1785–1873), scriitor, dramaturg italian 493
Maramureş 242, 509
Marceau-Desgraviers François Séverin (1769–1796), general francez, participant la revoluţia franceză din 1789, 258
Marcotti Giuseppe, corespondent italian, cavaler 249, 252
Marea Britanie, vezi Anglia
Marea Mediterană 522
Marea Moartă 637
Marea Neagră (Pontul Euxin) 152, 341, 357, 435, 518, 521, 522, 524, 531, 542
Maria Alexandrovna (1824–1880), împărătească a Rusiei 324
Marini, D.V, italian 518
Mariopol, oraş în Ucraina 436
Mariţa, fluviu în Bulgaria 423
Marsilia 172, 499
Marsillac Ulysse de (1821–1877) jurnalist şi profesor francez 233, 378
Martinov, ofiţer rus 463
Martinov, Pierre de, căpitan 337, 338
Massalski, Nikolai Fedorovich (1812–1880), prinţ rus, general şi comandant al artileriei ruseşti 238, 257, 447, 547

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Maxim, servitor 401
Maximov, jurnalist rus 235
Mazzini, Giuseppe (1805–1872), revoluționar italian 85, 508
Măcin, oraș, jud. Tulcea, canal pe Dunăre 58, 61–70, 110, 128, 250–252, 254, 261, 262, 331, 333, 335, 336, 354, 366–368, 370, 531, 537, 543, 544, 579, 580, 583, 584, 586, 633, 634; caza, locuitori, etnii: ruși, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari, ordine publică 253, 374–376, 588; pod la ~ 532; turci la ~ 581; trupe rusești la ~ 536, 586–588; guvernator turc la ~ 588, 589
Măgura, sat în Bulgaria 189
Măgurele, oraș, jud. Ilfov 144
Mărăcineanu, Nicolae Walter (1840–1877), căpitan în armata română 268, 344, 346
Mărășești, oraș, jud. Vrancea 280
Medgidia, oraș 69, 70, 71, 353, 366, 370, 377; caza, locuitori: ruși, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari, ordine publică 374, 376
Mefistofele, personaj în piesa *Faust* de W. Goethe 88
Mehemed Müşir Ali Paşa (1827–1878), mareșal otoman 266, 267, 424, 446, 447
Melchisedec, rabin 512
Meliki, oraș în Grecia 210
Mercianski, ofițer rus 54
Mesențov, general rus 238
Messageries maritimes, companie de navigație franceză 522
Metz, oraș în Franța 86, 112, 131
Mewes, doamnă, soră de caritate 61, 68, 71; familia ~ 68, 70
Mexic 358, 359
Mihai, Radu, general 86, 100
Mihăilești, oraș, jud. Giurgiu 339, 418, 419
Mikiev, colonel rus 251
Milano 493
Miliutin, Dimitri Alexeevici (1816–1912), general rus 63, 165, 238, 244, 245, 293, 366, 370; fiul lui ~ 68
Millo Matei (1814–1896), actor și autor dramatic român 230
Mitia, unchiul lui Garșin 123
Șmitnikov, general, șeful statului major rus 266
Mlochowski de Belina Apollo (1837–?), jurnalist francez, călător în țările române, biografie 227, text 228–271
Moldova vezi România
Moltke, Helmuth von ~ (1800–1891), comandant al Marelui Stat Major german, mareșal 78
Monitorul Oficial, ziar 233
Monserrat, viconte 249
Mont-Valérian, deal în apropiere de Paris 257
Moraru, Ion, proprietar de pescărie 214, 215
Morava, râu 185, 276, 520
Moravia, regiune în Cehia 297
More, francez 376
Moruzi, Dumitru C. (1850–1914) 248, 347, 348
Moscova 58, 90, 121, 163, 167, 174, 179, 246, 259, 262, 415, 438, 463; regiment gardă 262
Muhtar Ahmed paşa (1839–1919), mareșal otoman 266
Muntenegru, muntenegreni 222, 277, 618, 619
Murgescu, Ioan (1846–1913), maior român 158, 273
Muselim-Selo, sat în Bulgaria 220

N

Naipu, sat, com., Ghimpați, jud. Giurgiu 340
Napoleon I (1769–1821), împărat al francezilor (1804–1814; martie – iunie 1815) 312, 553

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Napoli, oraş, Italia 284
Nassau Sofia de (1836–1913), regină a Suediei şi Norvegiei, soţia regelui Oscar al II-lea (1872–1907) 29
Nassev, sat în Dobrogea 366, 368
Naum efendi, fiul directorului Teatrului Mare din Pera 363
Nazarovici Ivan, comandant rus de companie 120, 122
Nelidov, Alexandr (1838-1910), diplomat rus 239, 255, 566
Nemirovici Dancenko, corespondent 235
Nepal; intervenţie sanitară în ~ 594
Nepokoiciţki, Artur Adamovici (1813–1881), general rus, şef al Marelui Stat Major al armatei ruse din Balcani, aghiotant al ţarului Alexandru II 68, 238, 283, 309, 320, 404, 410, 411, 447, 527, 535, 582, 616, 631, 634
Neva, fluviu 523
Nicefor, mitropolit grec *ad-interim* în Dobrogea 352, 361, 362
Nicolae, marele duce, vezi Romanov Nicolai Nicolaevici
Nicolaievna Maria a Rusiei (1819–1876), mare ducesă, fiica ţarului Nicolae I, 371
Nicolov Braïtscha, căpitan bulgar 241, 245
Nicolski, sublocotenent 334
Niconov, locotenent vas 251, 252
Nicopole, oraş în Bulgaria 64, 67, 98, 99, 104, 106, 115, 162, 175, 178, 182, 183, 186, 189, 201, 202, 217, 219, 220, 225, 254, 265–268, 277, 285, 342, 345, 366, 398, 410, 411, 449, 473, 477, 478, 521, 630; bombardament asupra ~ 174, 286, 634–636; confruntare ruso-turcă 289, 598; descriere, drumuri, turci din ~ 476; trupe otomane la ~ 49, 570; trupele ruseşti la ~ 536, 579.
Nikitin, cazac 407
Nil, fluviu în Africa 44
Nilov, subofiţer rus 389, 393
Nistru, râu 423, 456
Noailles, familie nobiliară 358
Norbut, zonă geografică din sudul Basarabiei 250
Norvegia 29, 39
Notre Dame des Victoires vezi Paris
Novikov, Modest Petrovici 388, 390–393, 395
Novo Cerkasi vezi Cerkasî

O

O'Linn, Brian, erou popular irlandez 134
Obedenaru, George (1839–1885), medic, diplomat 505
Obedeni, sat, com. Bucşani, jud. Giurgiu 407
Obrenović, Milan (1854–1901), principe (1868–1882) şi rege (1882–1889) al Serbiei 128, 171, 241, 247, 277, 284, 305
Occident 432, 522
Odessa, oraş în Ucraina 52, 104, 316
Odoevski, Vladimir Fiodorovici (1803–1869), scriitor, filozof rus 313, 314
Olanda 364
Olt, râu 163, 473, 477, 550, 598, 621, 622, 624, 630, 635, 636; gura 594; confruntare ruso-turcă 599, 600
Oltenia vezi România
Olteniţa, oraş, jud. Călăraşi 128, 132, 150, 151, 162, 555, 613
Omer Paşa (Mihajlo Lattas) (1806–1871), comandantul forţelor otomane în România 536; ~ în războiul Crimeii, la Calafat 552
Oniţcani, sat Republica Moldova 423
Opanez, redută din sistemului de apărare al Plevnei 269, 481, 482, 490
Orania, prinţ de ~ 344
Orăşanu Nicolae T. (1833–1890), poet, publicist, memorialist român 233

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Orhania (azi Botevgrad), oraş în Bulgaria 436, 484
Orient 229, 231, 240, 242, 261, 522, 523
Oriol, oraş în Rusia 167
Orlov, David Ivanovich (1840–1916), general rus; detaşament condus de ~ la Giurgiu 245, 565
Orlov, familie nobiliară rusă 239, 366, 370
Orlov, ofiţer rus 385
Orşova, oraş, jud. Mehedinţi 129, 134, 278, 471, 519
Osam, râu în Bulgaria 182, 220, 478
Osetia, regiune din Caucaz 408
Osman Nuri paşa (1832–1900) feldmareşal otoman, comandant al Plevnei 41, 45, 48, 49; 50, 51, 104–107, 112, 184–186, 190, 202, 274, 436, 447, 452, 455, 479, 481, 484, 485, 487, 489
Ovidiopol, oraş, Ucraina 251
Ozerov, colonel 263, 322

P

Pacific, ocean 496
Palander W., militar finalandez, călător în ţările române, biografie 431, text 431–432
Paleolog Grigore, jurist 254
Pantelimon, orfelinatul de la ~ 142
Paparigopoulo Nicolas, colonel rus 256, 259
Paraipani, sat, com. Vedea, jud. Giurgiu 255, 593
Parenţov, ofiţer rus 387
Paris 19, 30, 143, 148, 172, 173, 189, 228, 232, 233, 245, 246, 252, 254, 262, 270, 271, 290, 293, 352, 355. 358, 364, 365, 383, 387; cafenele 85, 102, 310, 319, 320, 508, 52 , 569
Parnakoff, personaj neidentificat 497, 498
Pavia, oraş, Italia; bătălia de la ~ (1525) 544
Pavlo, localitate în Bulgaria 267
Pavlosk, colonel 88
Pavlovo, azi cartier sudic al Sofiei, Bulgaria 289
Pavlovski, regiment de gardă al armatei ruse 262
Peabody, puşcă americană 21, 22, 35
Peixotto F. Benjamin, consul general al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti 240
Pelişat, sat, com. Plevna 112
Pellicier Jose Luis (1842–1901), jurnalist şi pictor ilustrator catalan 237, 252
Peninsula Balcanică, vezi Balcani
Pera, cartier al Constantinopolului 356, 363
Persia 356
Pertazzi, consulul Austro-Ungariei şi Germaniei la Tulcea 358, 360
Petersburg, vezi Sankt Petersburg 245, 247, 259, 270
Petru I (cel Mare) (1672–1725), ţar al Rusiei (1682–1725) 282
Petru, ordonanţă 70
Pfeil und Klein-Ellguth, Richard Friedrich Albert von ~ (1846–1912), ofiţer german, călător în ţările române, biografie 462, text 462-469
Pfuel de, diplomat german 240
Piatra, azi Piatra-Olt, jud. Olt, 621, 622
Piatra, sat, com., jud. Teleorman 259, 592–594
Pietroşani, sat, com., jud. Teleorman 385
Pilat, Constantin (1833–1922), ofiţer român 86
Pipera Ion, jurnalist 255
Pirgovo, sat, com Ivanovo, Bulgaria 222, 573
Piteşti, oraş jud. Argeş 214, 298, 299, 471, 547
Platon, filosof grec 354

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Plevna, oraş în Bulgaria, redută 49, 104, 106, 110–113, 119–121, 123, 124, 177–179, 184, 194, 196, 198, 201, 205, 220, 223, 224, 228, 266, 269–271, 274, 279, 342, 344, 345, 398, 400, 415, 421, 424, 429, 430, 432, 435–437, 447, 449, 450, 452–455, 457, 460, 461, 465, 466, 471, 472, 476, 479, 481, 482, 488, 492–496; bătălie 437, 465, 466, 521, 638–644
Ploieşti, oraş, jud. Prahova 64, 78, 79, 81, 82, 103, 143, 152, 159, 160, 161, 163, 166, 170, 210, 211, 229, 231, 237, 239, 241, 244, 245, 247, 248, 253, 255, 279, 300, 301, 303, 305, 308, 313, 316, 317, 323–325, 384, 404–406, 408, 417, 418, 427, 457, 547, 548; 555, 556, 580, 594, 615–617, 624, 631, 634; cartierul Marelui Duce Nicolae 304, 535; defilare a trupelor ruseşti la 619; gimnaziu 281; hotel la 631, 633; locuinţe, preţuri 235; sfinţirea drapelului de la Samara 309; tabără bulgari 81, 82; ţigani lăutari la ~ 405, 406, vizita lui Alexandru II 319, 320, 625–627; vizita lui Carol 82, 321
Podiapolski, ofiţer rus 388, 393
Podul Mogoşoaiei 163, 191, 196
Poiana Mare, sat, com., jud. Dolj 178, 182, 546
Poiana, sat, com. Ciuperceni, jud. Teleorman 264, 265
Poieni, sat, com. Schitu Duca, jud. Iaşi 53, 54
Pokitonov, D. D., general rus 409, 410
Poleovo, localitate neidentificată 547
Polianov, colonel rus 236
Polizu, fraţi 248.
Polonia, polonezi 140, 168, 314, 437, 441, 506
Poradim, oraş în Bulgaria 115, 269, 270, 279, 342, 343, 430, 432, 435, 450, 453, 488, comandamentul armatei române în timpul războiului de independenţă 421
Poroschia, sat, com., jud. Teleorman 339, 341
Porţile de Fier vezi Dunăre
Power, Frank, nepot al lui Peter Fintan Lalor 44; jurnalist şi corespondent de război la „Daily Telegraph" 43
Prahova, judeţ 239
Prahova, râu 160
Preobrazenski, regiment de pază imperială al armatei ruse 262
Priponeşti, sat, com., jud. Galaţi 56
Pristina, oraş în Kosovo 520
Protić Kosta (1831–1892), general sârb 247
Provadia, sat, trecătoare, Bulgaria 531, 572
Pruncu, căpitan român 346
Prusia 81, 262, 464
Prut, râu 53, 55, 74, 87, 117, 118, 131, 151, 298, 362, 415, 425, 433, 457, 464, 527; transport 530, 533, 534; armata rusă la ~ (1828) 535
Putineiu, sat, com., jud. Giurgiu 429
Pyrgos, viceconsul al Greciei la Tulcea 358, 360

R

Racoviţa, sat în Bulgaria 217, 218
Racoviţă, general român 269
Radeniţa, localitate în Bulgaria 444, 446, 450, 453
Radetzski, Fiodor Fiodorovici (1820-1890), general rus general 239, 576
Radinovo, sat, com. Mariţa, regiunea Plovdiv 112–114, 346
Radionov, general rus 344, 345
Radişevo, sat, com. Plevna, Bulgaria 443, 638–641, 643
Radovici Alexandru, general român 269, 621, 622
Raevski, ofiţer rus 68; fratele lui ~ 68
Rahova, oraş în Bulgaria, redută 161, 184, 190, 481
Ramadan, insulă 329

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ramazan (Ramadan), sărbătoare musulmană 353
Rami Hasan paşa (1842–1923), amiral şi ministru otoman 267
Râmnicu Sărat 120, 417, 547
Rangabe, Cleon Rizo (1842–1917), agentul Greciei la Bucureşti, călător în ţările române, biografie 470, text 471–496
Rasim Ahmed paşa, guvernator otoman al Tulcei 352, 356
Razdelnaia, localitate în Ucraina 52, 438, 462
Razgrad, oraş în Bulgaria 267
Reazan, oraş în Federaţia Rusă 251, 367
Redif Mehmed Paşa (1836–1905), ministru turc de război 50, 266, 267
Rembrandt, Harmenszoon van Rijn (1606–1669) 511
Reni, oraş în Ucraina 127, 332, 542; trupele ruseşti 527, 590; transport 533, 534
Reutem, Michael von, baron, ministru de Finanţe al Rusiei 244
Riajisk, oraş în Ucraina 251, 330, 332, 333
Riazan, oraş în Rusia 330, 332. 333
Riben, sat şi fort, regiunea Plevna, Bulgaria 443, 450, 454, 455
Richter, prinţ, general 247, 256, 265, 266
Rioşanu, voluntar în armata română 248
Ristić, Iovan (1831–1899), om politic sârb 247
Rivière, Jules Arnous de, jurnalist francez 270
Rîleev, A. M., general rus 238
Robert, Leopold, pictor 98
Robinsoe Crusoe, personaj literar creat de Daniel Defoe 42
Rochefort, Victor Henri (1831–1913), publicist politic francez 189
Rochefoucauld, François de la (1613–1680), filosof şi moralist francez 358
Rodionov, Victor Alexeevici, general rus 268
Roma 76, 507
Roman, oraş, jud. Neamţ 18, 130, 131, 170, 228, 246
România, români 18, 47, 53, 98, 110–112, 118–120, 122, 131–136, 138–141, 143–145, 149, 150–153, 155, 157, 159–161, 163, 166–168, 170, 178, 179, 187, 189, 191, 194, 198–202, 205–206, 208, 224–225, 228, 234, 237, 238, 240–243, 254, 301, 353, 362, 363, 378, 379, 415–419, 422, 425, 427, 429, 432, 438–440, 444, 448–451, 457, 465, 501, 502, 504, 511, 518, 520, 521, 523, 527, 547, 548, 551; alimentaţie 501; armata (armament, forturi, soldaţi, ofiţeri, uniforme, hrană), lupte în sudul Dunării 24–27; 37, 38, 107, 111, 113–116, 137, 145, 150, 157, 161, 162, 177, 179. 180, 182, 184–188, 190, 192–199, 201–204, 229, 243–244, 281, 340, 345, 346, 348, 398, 405, 406, 409, 448, 464, 465, 498, 499, 502, 547, 573, 612, 614, 638, 639, 647; Banca României 34; căi ferate 171, 464, 466, 535; constituţie şi lege electorală 1866 512; evrei 56, 469, 504–506, 508–513, 515: împărţire administrativă 448: germani în ~ 499; locuitori, etnii 36, 38; monede ruseşti în ~ 406; obiceiuri religioase 500; proclamarea independenţei 230, 231; rechiziţii ale armatei 183; telegraful şi poşta din ~ 171. 198
Romanov, Alexandrovici Alexei (1850–1908), mare duce Alexei, fiu al ţarului Alexandru II 238, 241, 248, 255, 256, 263, 285.
Romanov, Alexandru Nicolaevici (1818–1881), Alexandru al II-lea, ţar al Rusiei (1855–1881) 56, 58, 59, 63, 64, 66, 80, 87, 95, 100, 159–161, 164, 166, 231, 237, 241, 247, 263, 273, 317, 339, 346, 365, 366, 367, 378, 384, 400, 408, 409, 411–413, 591, 597, 609; conspiraţie împotriva ~ 167
Romanov, Nicolai Nicolaevici (1831–1891), fiu al ţarului Nicolae I al Rusiei, frate al ţarului Alexandru II, Mare Duce şi comandant al armatei ruse din Balcani în 1877–1878 57, 76, 78, 79, 80, 82, 99, 100, 106, 107, 127, 139, 141, 149, 229, 230, 231, 237, 239, 248, 250, 254–257, 263, 264, 266–270, 279, 281, 283, 289; 285, 300, 302–304, 312, 316, 317, 319, 320, 321, 323, 325, 337, 346, 397, 398, 399, 401–404, 407, 409, 410–412, 415, 444–446, 447, 451, 455, 483, 535, 547, 580, 590, 594, 602, 618, 619, 639;
Romanov, Nicolai Nicolaevici (1856–1929), fiul Marelui Duce Nicoale, 238, 263, 301
Romanov, Nicolai Petrovici (1796–1855), ţar al Rusiei Nicolae I (1825–1855), 60, 210, 211, 312, 319, 371, 403

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Romanov, Serghiei Alexandrovici (1857–1905), mare duce, fiu al ţarului Alexandru al II-lea şi frate cu ţarul Alexandru al III-lea 165, 238, 255, 283, 319, 321, 323
Romanov, Vladimir Alexandrovici (1847–1909), mare duce, fiu al ţarului Alexandru al II-lea şi frate cu ţarul Alexandru al III-lea 63, 64, 165, 238, 255, 263, 283, 319, 321, 323, 417
Românul, ziar 324
Ron, fluviu 523
Rosenfeld, Abraham, negustor 512
Rosenthal, Constantin Daniel (1820–1851), pictor, revoluţionar 508
Rosetti, Constantin Alexandru (1816–1885), om politic român, liberal, publicist 84–86, 88, 110, 155, 174, 179, 194, 230, 234, 240, 507, 508, 512, 518
Rosetti, familia 282, 291
Rosetti, Maria, născută Grant (1819–1893), soţia lui C. A. Rosetti, publicistă 82, 84, 115, 116, 148
Rossel, Louis-Nathaniel (1844–1871), om politic francez 189
Rossini, Gioachino (1792–1868), compozitor italian; operă a lui ~ (Asediul Corintului) 255, 293
Roşiorii de Vede, oraş, jud. Teleorman 407, 409, 471, 495
Roznoveanu, brigadă de cavalerie 269
Rubicon, râu în Italia 145
Rumelia, provincie 524
Rusciuc (Ruse), oraş în Bulgaria 58, 67, 71, 91, 127, 128, 137, 162, 213, 217, 220–223, 225, 248, 257, 258, 260, 289, 290, 326, 356, 384, 390, 393, 394, 398, 408, 428, 440, 466–468, 472, 521, 556, 559, 561, 562, 566, 569, 573–575, 636, 639; armata otomană la ~ 570, 590, 593, 594; bombardament asupra ~ 154, 185, 286; trupe ruseşti la ~ 536, 579;
Rusia, ruşi 25, 39, 41, 54, 56, 59, 71, 74, 103, 107, 119, 124, 130, 133, 141, 144, 146, 149, 152, 153, 156, 157, 161, 166–168, 178, 189, 191, 210–212, 220, 226, 237, 240, 242, 246, 259, 277, 327, 355, 356, 378, 384, 399, 404, 412, 415, 416, 418, 423, 426, 431, 438, 441, 449, 457, 463, 496, 517, 523, 527, 553, 565, 573, 574, 576, 577, 590, 597, 636; acreditarea corespondenţilor de război de către ~ 200, 220; armata ~ 58, 59, 61–66, 68, 80, 84, 105, 108, 112, 131, 155, 174, 177, 179, 180, 190, 192, 194, 196, 198, 199, 202, 222, 228, 273, 293, 307, 313, 315, 316, 325, 328, 329, 388, 390–395, 399, 412, 438, 439, 465, 466, 527, 531, 532, 534, 535, 567, 580, 582, 589, 590, 594–597, 601, 602, 609, 612, 613, 615, 618, 623; căile ferate ~ 131; cenzura ~ asupra corespondenţei reporterilor de război 181, 182, 200, 201; monede ruseşti în Romînia 406; poliţia rusă în România 636; traficul feroviar din România sub controlul ~ 129, 140, 155;
Russelim, sat în Bulgaria 478, 494

S

Sachelarie, brigada 269, 270
Sadina, localitate în Bulgaria 267
Sahara, deşert, 628
Saharov, sublocotenent rus 123
Said paşa, guvernator otoman al Tulcei 352, 357, 358, 360–365
Saint Petersburg, vezi Petersburg
Saint-Cloud, oraş în Franţa 311
Saint-Cyr, com, Franţa; École spéciale militaire de ~ (1802) 276
Saint-Germain, cartier parizian 246
Salamina, insulă în Marea Egee, bătălia de la 640
Salisbury, Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecile (1830–1903), marchiz de ~, om politic britanic şi prim-ministru 566
Samara, oraş în Rusia 308, 318
Samarin, prinţ rus 246
Samovit, sat Bulgaria 265
San Stefano, localitate lângă Constantinopol 409
Sanderson, Percy; consul britanic la Galaţi 542

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

San-Donato, prinţ 246
Sankey, colonel, consul englez la Constanţa 370.
Sankt Petersburg 39, 80, 87, 119, 121, 160, 305, 350, 400–402, 408, 421, 433, 463, 553; Crucea Roşie din ~ 291; doamnele din ~ 277; expoziţie de cai la ~ 402; restaurante în ~ 554
Saratov, oraş şi regiune în Rusia 246
Sârdaria, fluviu în Asia centrală 257
Satory, tabără militară lângă Versailles 189
Satu Nou, com. Mihai Bravu, jud. Tulcea; drum construit de ruşi (1827) 543
Satu Nou, sat, com. Mircea Vodă, jud. Constanţa 70
Saxa-Altenburg, Ernst I Frederic Paul George Nikolaus, duce de ~ (1826–1908) 249, 254, 255
Sayn Wittgenstein de Berlebourg, Émile (1824-1878), ofiţer rus, călător în ţările române (1876-1877), biografie 275, text 275-293
Sayn-Wittgenstein-Ludwigsburg, Ludwig Adolph Peter (1769–1843), mareşal rus; armata rusă condusă de ~ (1828) 535, 536
Schilder-Schuldner, general rus 266, 409
Schlitter, colonel rus 268
Schmidt, general în armata rusă 256–258, 260
Sculeni, sat, com. Victoria, jud. Iaşi 53, 54
Sculeni, sat, com., raionul Ungheni, Republica Moldova 415
Seaca, sat, com., jud. Teleorman 410
Sedan, oraş, Franţa 147, 643
Seder-Ekrem, general otoman 266
Selim al III-lea (1789–1807), sultan otoman 362
Semendria, oraş în Serbia 520
Semenovski, regiment de pază imperială al armatei ruse 262
Serbia, sârbi 68, 145, 151, 155, 213, 216, 217, 224, 235, 240, 244, 247, 276, 283, 284, 296, 469, 520
Sevastopol, oraş în Rusia 112, 193, 210, 211, 226, 332, 388, 398, 421, 642
Sf. Vladimir, Ordinul ~, decoraţie rusească 463
Sfântu Gheorghe, braţ al Dunării, vezi Dunăre
Sfântu Gheorghe, sat, com., jud. Tulcea 264
Siberia, regiune în Rusia 140, 155, 291, 310, 387, 464
Sibiu 241, 242
Siborne Herbert Taylor, colonel, reprezentant al Marii Britanii în Comisia Europeană a Dunării 363.
Sierra Nevada, lanţ muntos 472
Sievers, conte 263
Silistra, oraş în Bulgaria 65, 108, 161, 162, 249, 331, 366, 521, 536, 590
Siliştioara, cartier în Corabia 189
Sina, familie de bancheri de origine aromână 96
Sinaia, oraş 36
Siret, râu 272, 332, 457, 398, 527, 528, 530, 545
Sitenko, ofiţer rus 438
Siutghiol, lac 377
Skalon, funcţionar rus 391
Skobelev, Dimitri Ivanovici, general rus, tatăl lui Mihail Skobelev 239, 327, 213, 382–387, 389, 393, 396, 412
Skobelev, Mihail Dimitrievici (1843–1882), general rus 112, 194, 239, 256–260, 269, 210, 212–214, 217, 221, 225, 226, 272, 273, 288, 326–328, 382, 384, 387, 411, 412, 437, 441, 443, 447, 452, 460, 461, 483, 545, 561–566, 593, 601, 639, 641, 644
Skolenski, ofiţer rus 54
Skridlov, Nicolai Ilarionovici, ofiţer rus 259, 386 –396
Slatina, oraş, jud. Olt 90, 163, 299, 410, 547, 550, 621, 622
Slăniceanu Gheorghe (1835–1885), general roman, ministru de Război (iulie 1876–aprilie 1877) 39, 546
Slobozia, com., jud. Giurgiu 255, 258–260, 330, 574

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Smârda, azi cartier în Giurgiu 329
Snodgrass, Charles Ryan (1853-1926), corespondent de război britanic, călător în ţările române, biografie 40, text 41-51
Sobolev, Leonid Nicolaevici (1844–1913), general rus 256, 308
Sofia 145, 436. 443, 461
Sokalski Petr P. (1832–1887), compozitor şi jurnalist ucrainian 235
Solferino, oraş în Italia 194
Soliman, Husnu general otoman 112
Soltikov, general rus 238
Somovit, sat în Bulgaria 182, 183
Soroca, oraş în R. Moldova 52, 53
Spania 197, 240, 313
Stackelberg, ofiţer rus 411
Stalov, general rus 545
Starobelsk, oraş în Ucraina 123
Statele Unite ale Americii 143, 146, 148, 185
Staveley, Charles William Dunbar (1817–1896), general britanic 535
Stătescu, Eugen (1836–1905) avocat, membru al PNL 85, 89
Steaua României, decoraţie militară 158, 204
Stefanopulo 248
Stein, general rus 200, 231, 236
Stepan, ordonanţă 416, 420
Stern Adolphe (1849–1931), lider al comunităţii evreieşti din România 19
Stieglitz, Alexander von ~ (1814–1884), baron, filantrop şi bancher rus 277
Stockholm, oraş 252
Stoianovič, secretar sârb 247
Stoianovici Alexandru, delegatul României la Tulcea 352, 358, 360, 362
Stoletov Nikolai Grigorevich (1834–1912), general rus 245
Stolipin, Arkadi Dimitrievici (1822–1899), general rus 106
Stolnici, sat, com., jud. Argeş 471, 495
Stracey, colonel englez 45, 46
Strat, Ion (1836–1879), jurist, economist, profesor, politician, ministru, diplomat 254
Străşeni, sat, Republica Moldova 424
Stroganov, fiul marii ducese Maria, fiica ţarului Nicolae I, 371
Strousberg, Bethel Henry (1823–1884), antreprenor şi industriaş german 464, 551; afacerea ~ 405
Strukov, colonel rus 404
Struve, Bernhard (1827–1899), guvernator al provinciilor Perm şi Astrahan 464
Stuart, Dimitri Feodorovici, consul general al Rusiei la Bucureşti (1876–1879) 39, 319, 238
Sturdza, familia 280
Sturdza, Grigore (1821–1901), prinţ 248
Suceava, oraş, jud. Suceava 76, 228, 253
Sudan 44
Suedia 29
Suhomlinov, Vladimir Alexandrevici (1848–1926), general rus 308, 309
Suhotin, ofiţer rus 54
Suşkov, ofiţer rus 253
Suleiman paşa, fost guvernator al sangeacului Tulcea 356
Sulina, braţ al Dunării vezi Dunăre
Sulina, oraş: aşezare, locuitori, port 354, 366, 371, 372, 374, 376, 377, 523, 524
Sumarokov-Elston, Felix (1820–1877), conte, general rus 238
Sumuli, sat în Bulgaria 223
Susurlu, sat în Bulgaria 270
Suţu, Natalia 349
Suvorov, Alexandr Arkadievici, conte Rimnikski (1804–1882), general, diplomat, om politic rus 63, 238

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Svetlana, fregată rusească 388
Sviatopolk-Mirski, Dmitri Ivanovici (1825–1899), general şi om politic rus 465, 590, 591, 593, 594
Sviştov, oraş în Bulgaria 49, 67, 92, 96, 97, 104, 106, 112, 113, 181, 182, 217, 220, 225, 262, 265, 284–286, 288–290, 292, 350, 411–413, 429, 434, 435, 440, 467, 469, 478, 521, 595–599

Ş

Şabla, oraş în Bulgaria 366, 370
Şahovskoi, prinţesă 68, 83
Şipka, oraş şi trecătoare în Bulgaria 349, 438, 424
Şonţu, Gheorghe (1851–1877) maior în armata română 115, 344–346
Şulghin, colonel rus 251, 367, 368
Şumen (Şumla), oraş în Bulgaria 50, 162, 220, 221, 224, 266, 267, 531, 572, 590
Şurupov, colonel rus 252
Şutka, torpilor rusesc 390, 392, 394
Şuvalov, Piotr Adreyevich (Boby) (1827–1889) om politic şi consilier al ţarului Alexandru II 245, 281, 286; contesa ~ 283

T

Taiţa, pârâu în Dobrogea 366, 368
Tallat Bey, nepot al lui Osman Paşa 45
Tarbé des Sablons, Edmond-Joseph-Louis (1838–1900), jurnalist şi scriitor francez 255.
Tarbes, comună în Franţa 229
Târgovişte 197, 198
Tarontivo, regiment 250
Tărnene, sat în Bulgaria 430
Tecuci, oraş, 56, 57, 119, 120, 417
Teliş, sat Bulgaria 430
Terek, râu în Rusia 304; oraş în Rusia 408
Tevis, Washington Carroll (1829–1900), corespondent american, călător în ţările române, biografie 125–126, text 127–208
Theodorov, Dimitraki bei deputat bulgar în Parlamentul otoman 360
Thérésa (1837–1913), cântăreaţă franceză 173
Thesalia, regiune în Peninsula Balcanică 242
Ticinski, regiment rus 401
Tighina vezi Bender
Timişoara, oraş 132, 242
Timoc, râu 217, 247
Tisa, râu 242
Tolstoi, Nikolai Matveevici (1802 –1879), general rus 318
Topeu, localitate în Bulgaria 267
Totleben, Eduard Ivanovici (1818–1884), general rus 112, 115, 238, 421, 430, 441, 448, 483, 484
Tracia, provincie 242
Traian (Marcus Ulpius Nerva Traianus, 53–117), împărat roman (98–117) 423; columna lui ~ 138; zidul lui ~ 352, 357, 363
Transilvania 36, 155, 242, 247, 511, 514
Trebizonda 356
Tripoli, oraş 244
Tropeu, sat Bulgaria 267
Trouskov 371
Trouville-sur-Mer, com. în Normandia, Franţa 232
Tuderus, Victor Edward Ludwig (1852–1925), sublocotenent finlandez, călător în ţările române, biografie 414, text 415–421

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Tula, oraş în Rusia 167, 246
Tulcea, oraş 65, 251, 254, 352, 354–359, 364–366, 368, 369, 372, 379, 523; caza 374, 532, 549; salubritate; hoteluri, locuitori, etnii: ruşi, bulgari, români, greci, armeni, evrei, germani, tătari, instrucţie publică, siguranţă naţională 374–376
Tuna Kalé, cetate lângă Nicopole 265
Tunisia 244
Turcia vezi Imperiul Otoman
Turcmenia 212
Turgheniev, Ivan Sergheevici (1818–1883) scriitor rus 399
Turkestan, regiune din Asia Centrală 235, 259, 314
Turnavitu, C. (1816–1876), revoluţionar 512
Turnu Măgurele, oraş, jud. Teleorman 94, 106, 107, 115, 163, 179, 182, 186, 188, 189, 198, 201, 255, 256, 262, 264, 265, 268, 409, 410, 449, 472, 473, 475, 477, 495, 545, 571, 572, 592, 595, 597, 598, 621, 624, 627, 630, 631, 633, 636, 637; bombardament asupra ~ 174, 175, 634, 635, 637; raid al başbuzucilor în ~ 162; trupe ruseşti la ~ 536, 570, 571, 590
Turtucaia, oraş în Bulgaria 162; bombardament rusesc asupra ~ 128, trecerea trupelor ruseşti pe la ~ 536
Tutcikov, general rus 238
Tutolmin, ofiţer rus 54
Tver, oraş şi regiune în Rusia 246
Ţvetinski, general rus 391

Ţ

Ţara Românească vezi România
Ţarevici, vedetă rusească 158
Ţarskoe Selo (Puşkin), oraş în Rusia 87, 237

U

Ubaldini, Ruggieri degli (?–1295), arhiepiscop catolic italian 486
Uda, sat, azi Uda Clocociov, com., jud. Teleorman 472, 473
Ungheni, oraş în Republica Moldova 74, 122, 124, 130, 425, 431, 433, 457, 463
Ungheni, sat, com. jud. Iaşi 464
Urali, munţi în Rusia 310, 332
Uşakov, colonel rus 418
Uzun-Nedjib, ofiţer turc 223

V

Vadu Lat, sat, com. Bucşani, jud. Giurgiu 407, 408
Valahia vezi România
Valea Largă, sat, com., jud. Prahova 244
Valea Timocului 145, 163
Vâlkov, oraş în Ucraina 514
Van Dyck, Antoon (1599–1641) pictor flamand 86
Vannowski, general în armata rusă 239
Vârciorova, sat, com. Bolvaşniţa, jud. Caraş-Severin 134, 471
Varna, oraş în Bulgaria 220, 221, 356, 366, 377, 521, 524, 531
Vârnav, Scarlat (1851–1919) inginer, om politic român 248
Varşovia 87, 167
Vasia, însoţitorul lui Garşin 117, 119–124

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vaslui, oraş 53, 54, 417
Vatican 608
Văbel, sat în Bulgaria 182, 265
Văcăreni, com., jud. Tulcea 580
Văcărescu, Theodor C. (1842–1914), general, diplomat şi istoric român 564
Vărbiţa, sat, com., în Bulgaria, 112, 113, 115, 269, 270, 347, 443, 449, 454, 477, 479, 480, 487, 488
Vedea, râu 339, 340, 429, 592
Veliaminov, general rus 410
Veliko-Trnovo (Trnovo), oraş în Bulgaria 49, 71, 104, 221, 224, 287–289, 350, 365, 398, 424, 483
Veneţia de Jos, sat, com., Părău, jud. Braşov 509
Veneţia de Sus, com., jud. Braşov 509
Vereşceaghin, Vasili Vasilievici (1842–1904), pictor rus, călător în ţările române, biografie 380, 381, text 381–396, 569, 570, 597
Verevkin, Vladimir (1821–1896), general rus 250, 363, 366
Vidin, oraş în Bulgaria 41, 89, 104, 127, 135, 145, 146, 161, 163, 184, 185, 213, 216, 218, 219, 225, 248, 277, 436, 449, 521, 552; bombardament românesc asupra ~ 46-50, 136, 150, 157, 281 298; cafenele în ~ 218; spital otoman la ~ 570; trecerea trupelor ruseşti pe la ~ 536; trupe turceşti 45; baterii turceşti la 42, 43; vase româneşti 46
Vidpol, sat în Bulgaria 51
Viena, oraş 18, 20, 30, 39, 43, 129, 130, 135, 141, 142, 155, 171, 249, 262, 350, 356, 471, 498, 499, 645
Villiers, Frederic (1851–1922), artist şi corespondent de război britanic 86, 546, 593
Vincennes, oraş în Franţa 82
Vinniţa, oraş în Ucraina 52
Violet, casă de parfumuri din Franţa 235
Vit, râu în Bulgaria 182, 220, 223, 430, 443, 449, 450, 479, 481, 482, 485, 486
Vladikavkaz, oraş în Rusia 326, 328, 389, 391; cazaci din ~ 408
Volânia, regiune în Ucraina 262, 404
Volga, fluviu 250
Volodia, prietenul lui Garşin 118, 121–124
Vologda, regiment rus 268
Vonlarlarski, Vladimir Mihailovici (1852–1946), ofiţer rus, călător în ţările române, biografie 397, text 397–413
Voronej, oraş şi regiune în Rusia 247
Voronţov, Ilarion Ivanovici (1837–1916) general rus 108
Vrancea, regiune în Moldova 344, 345

W

Wadi Halfa, oraş, Sudan 44
Wahlberg Carl-Ferdinand-Emanuel (1847–?), medic militar finlandez, călător în ţările române, biografie 433, text 433–436
Waidl, proprietar de hotel 31
Waldstedt, Gottfried, călător în ţările române, biografie 497, text 497–502
Walles, prinţ de 86
Ward, agent consular englez 249, 253
Weikum, funcţionar francez în Comisia Europeană a Dunării 365
Weil, traducătorul cărţii lui V. M. Vonlarlarski în limba franceză 400
Weinberger, medic austriac 51
Wellesley, Frederick Arthur (1841–1931) colonel, publicist britanic 94, 97, 194, 197, 266
Wirulgano, doamna ~, neidentificată 497, 498, 500
Wittgenstein, Émile Sayn-Wittgenstein-Berlebourg (1824–1878) 318
Wittgenstein, Pierre, personaj neidentificat 281, 283
Woestyne Ivan (1834–?), jurnalist 241, 245, 252

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Wolkoff, ordonanță rusească 276
Worth, casă de modă 611
Wulfert, subofițer rus 389, 396

Y

Yeleț (Eleț), oraș în Rusia 463
Yeni Saghra, oraș în Bulgaria 185
Yeni-Keoy, sat, azi Traian, com. Cerna, jud. Tulcea 359
Yuzefovici, comandant militar rus 366, 368

Z

Zagreb, oraș în Croația 200
Zaječar, oraș, Serbia 533, 546
Zamostea, localitate în Ucraina 404
Zatoka, port la Marea Neagră 250
Zefcari, Alexandru (1830–?), general român 179, 263, 264, 305, 318, 343
Zemun, suburbie a orașului Belgrad 129
Zimmerman, Appolon Ernestovici, general locotenent rus 58, 60, 62–69, 109, 239, 249, 250–253, 330, 331, 335, 342, 366–368, 580, 581, 584, 586–590
Zimnicea, oraș, jud. Teleorman 91, 94, 96, 98, 102, 103, 105, 185, 199, 220, 224, 225; 246, 256, 257, 260, 262–265, 267, 284, 290, 293, 340, 342, 350, 389, 391, 398, 411, 412, 420, 421, 429, 432, 434, 438, 440, 441, 457, 459, 467–469, 579, 592, 595–597, 624, 627; aprovizionarea cu apă 601; cazare în ~ 198; Crucea Roșie (spitalul) din ~ 440, 285, 597; podul din ~ 199; răniți români în ~ 196, 198; trupele ruse (conduse de Dragomirov) 286, 287, 288, 595, 599; spitale în ~ 597; serviciul sanitar 601
Zotov, Pavel Dimitrievici (1824–1879), general rus 269, 273, 343, 444, 447, 450, 460, 461, 639, 641–643
Zukov, colonel rus 269

Indice întocmit de Daniel Gicu și Bogdan Mateescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

LISTA TRADUCĂTORILOR ŞI COLABORATORILOR CU INDICAREA EXPRESĂ A CONTRIBUȚIEI CONCRETE A FIECĂRUIA

(t=text, b=biografie)

Daniela Buşă

Prefață
Repertoriu cronologic
Revizuirea generală a volumului
b. t. Aubaret Gabriel traducere din limba franceză
b. t. Cleon Rizo Rangabe, traducere din limba franceză
b. t. Alfred Caston, traducere din limba franceză
b. t. A<rmand> B<elin> traducere din limba franceză
b. t. A. Mlochowski de Belina, traducere din limba franceză
b. şi adaptare traducere text publicat Gunnar Solfest Flood
b. şi adaptare traducere text publicat Anton Reinhold von Alftan
b. şi adaptare traducere text publicat Victor Edward Ludwig Tuderus
b. şi adaptare traducere text publicat G. W. Eklund
b. şi adaptare traducere text publicat Sergent major Lemminkäinen
b. şi adaptare traducere text publicat Axel Lindfors
b. şi adaptare traducere text publicat W. Palander
b. şi adaptare traducere text publicat A. W. Lindgren
b. şi adaptare traducere text publicat Marius Sophus Frederik von Hedemann
b. şi adaptare traducere text publicat Ferdinand-Emanuel von Wahlberg
b. t. şi adaptare traducere text publicat Vsevolod Mihailovici Garşin

Venera Achim

b. t. Vladimir Mihailovici Wonlarlarski, traducere din limba franceză

Bogdan Popa

b. t. Richard Friedrich Albert von Pfeil, traducere din limba germană
b. t. Gottfried Waldstedt, traducere din limba germană

Nicoleta Roman

b. t. Emil Sayn Wittgenstein Berleburg, traducere din limba franceză
b. t. Charles Ryan Snodgrass, traducere din limba engleză
b. t. Archibald Forbes, traducere din limba engleză

Raluca Tomi

b. t. Marco Canini, traducere din limba italiană
b. t. Dick de Lonlay, traducere din limba franceză
b. t. Frédéric Kohn-Abrest, traducere din limba franceză

Colaboratori

Marin Stroia

b. t. Konstantin Nicolaevici Favrikodorov, traducere din limba rusă
b. t. Dimitri Ivanovici Ilovaiski, traducere din limba rusă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

b. t. Vasili Vasilievici Vereşceaghin, traducere din limba rusă
b. t. I. I. Eleţ, traducere din limba rusă

Daniel Gicu
b. t. Washington Carrol Tevis, traducere din limba engleză

Bogdan Mateescu
b. t. Frederick Boyle, traducere din limba engleză

Indici întocmit de Daniel Gicu şi Bogdan Mateescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

SUMAR

PREFAȚĂ 5

GUNNAR SOLFEST FLOOD
biografie 17
text 18

CHARLES RYAN SNODGRASS
biografie 40
text 41

I. I. ELEȚ
biografie 52
text 52

FRÉDÉRIC KOHN – ABREST
biografie 73
text 74

VSEVOLOD MIHAILOVICI GARȘIN
biografie 117
text 117

WASHINGTON CARROLL TEVIS
biografie 125
text 127

KONSTANTIN NICOLAEVICI FAVRIKODOROV
biografie 209
text 210

APOLLO MLOCHOWSKI DE BELINA
biografie 227
text 228

G. W. EKLUND
biografie 272
text 272

EMIL SAYN-WITTGENSTEIN-BERLEBOURG
biografie 275
text 275

GEORGES HARDOUIN (DICK DE LONLAY)
biografie 294
text 295

ALFRED DE CASTON
biografie 351
text 352

VASILI VASILIEVICI VEREȘCEAGHIN
biografie 380
text 381

VLADIMIR MIHAILOVICI WONLARLARSKI
biografie 397
text 397

VICTOR EDWARD LUDWIG TUDERUS
biografie 414
text 415

ANTON REINHOLD VON ALFTHAN
biografie 422
text 422

W. PALANDER
biografie 431
text 431

CARL FERDINAND EMANUEL VON WAHLBERG
biografie 433
text 433

DIMITRI IVANOVICI ILOVAISKI
biografie 437
text 437

MARIUS SOPHUS FREDERIK VON HEDEMANN
biografie 442
text 443

SERGENT-MAJOR LEMMINKÄINEN
biografie 456
text 456

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

AXEL LINDFORS biografie 459
text 459
A. W. LINDGREN biografie 460
text 460
RICHARD FRIEDRICH ALBERT VON PFEIL UND KLEIN-ELLGUTH biografie 462
text 462
CLEON RIZO RANGABE biografie 470
text 471
GOTTFRIED WALDSTEDT biografie 497
text 497
MARCO ANTONIO CANINI biografie 503
text 504
A<RMAND> B<ELIN> biografie 519
text 519
ARCHIBALD FORBES biografie 525
text 527
FREDERICK BOYLE biografie 603
text 604
INDICE 657
LISTA TRADUCĂTORILOR ŞI COLABORATORILOR 685

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ILUSTRAȚII

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prințul Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, domnitorul României, „L'Illustration" nr. 1783/28 aprilie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Alexandru al II-lea țarul tuturor Rusiilor, „Le Monde Illustré” nr. 1052/9 iunie 1877.

Țareviciul Alexandru Alexandrovici, „Russes et Turcs. La Guerre d’Orient”, 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

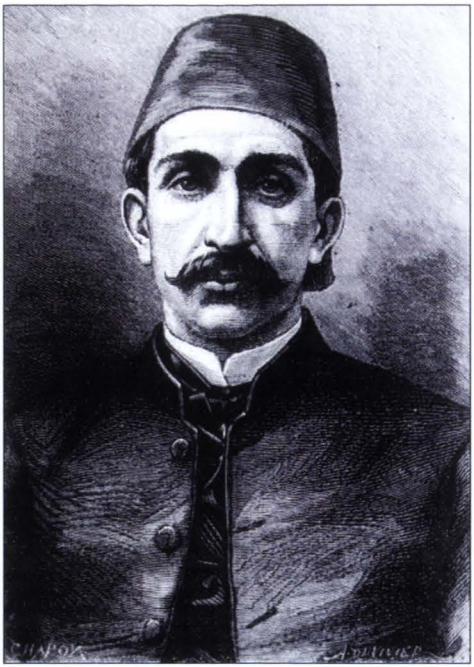

Sultanul Abdul Hamid, „Russes et Turcs. La Guerre d'Orient", 1878.

Osman Paşa, „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XL/30 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Marele duce Nicolae Nicolaevici, „L'Illustration" nr. 1761/16 decembrie 1876.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prinţul Alexandr Mihailovici Gorceakoff, cancelarul Rusiei,
„Russes et Turcs. La Guerre d'Orient", 1878.

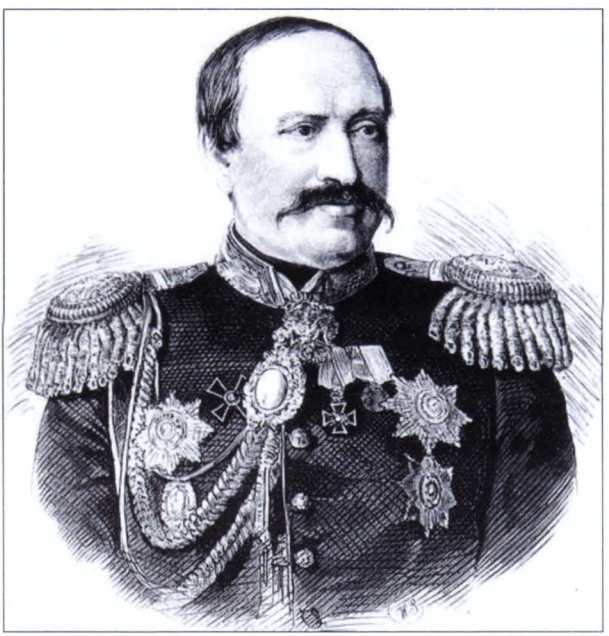

Contele Nikolai Ignatieff, „Illustrirte Zeitung" nr. 1979/4 iunie 1881.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

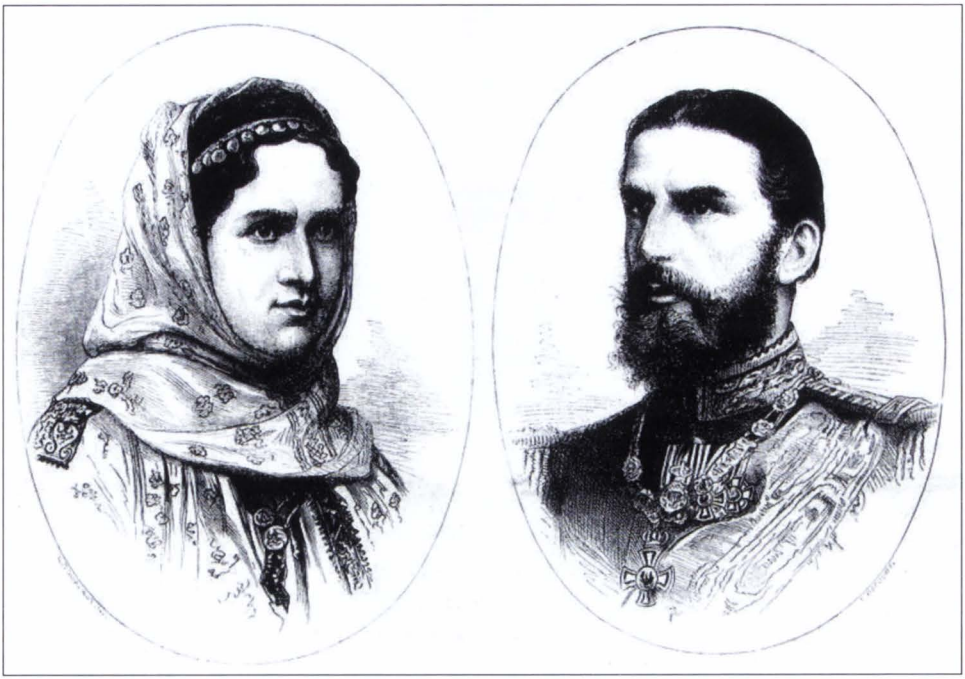

Prințesa Elisabeta în costum popular, Prințul Carol al României, „Le Monde Illustré” nr. 1048/12 mai 1877.

Principele Carol I însoțit de un aghiotant pe front, desen de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol, comandantul Armatei de Vest pe front, Gorni-Studen, fotografie de Franz Duschek, B.A. R.

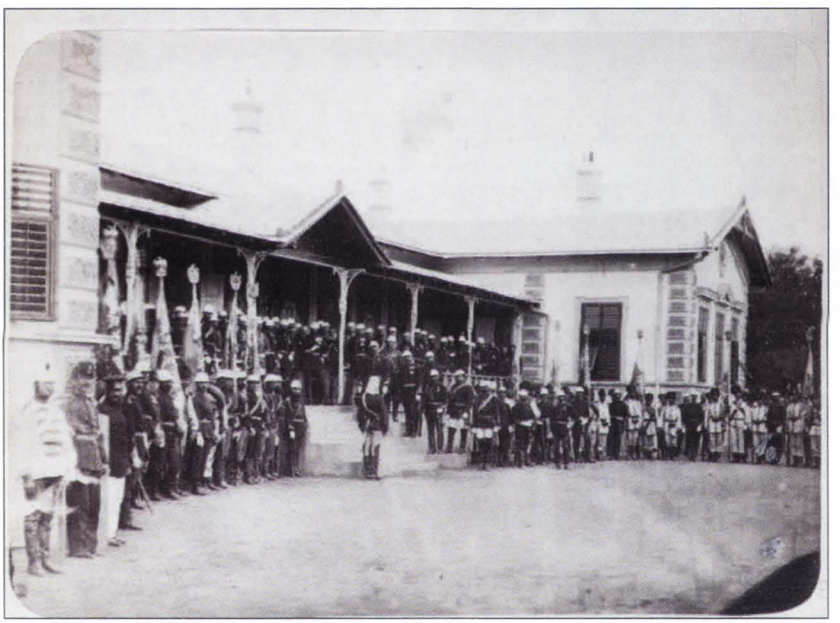

Cartierul General al domnitorului la Poiana, fotografie de C.P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hobart Paşa, amiral în marina otomană.

Generalul Eduard Ivanovici Totleben, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

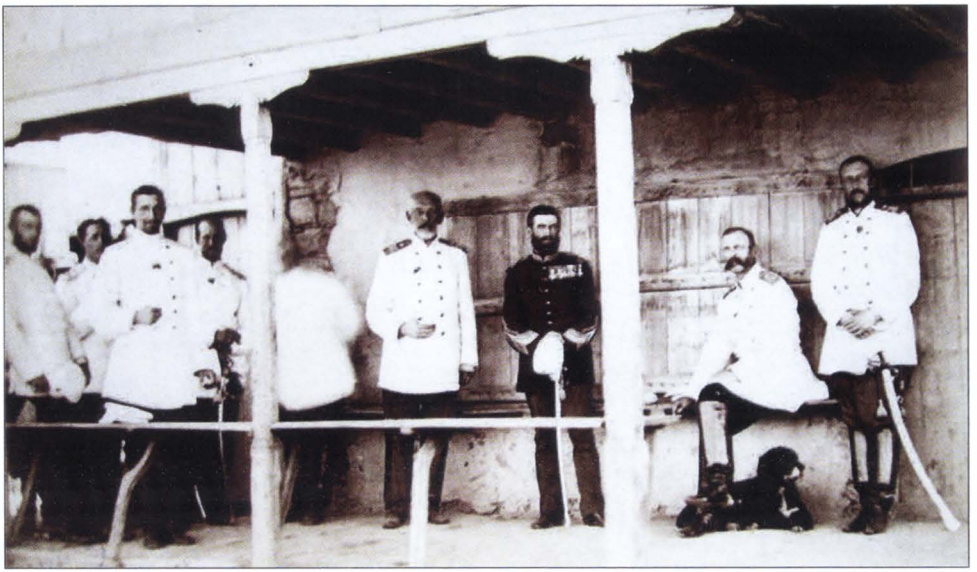

Întrevederea dintre Principele Carol al României cu Țarul Alexandru și Marele Duce Nicolae la cartierul general imperial de la Gorni-Studen, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Bateria „Elisabeta" la Calafat, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I în uniformă de campanie, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Principele Carol I în uniformă de mică ținută, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Principele Carol I în uniformă de mare ținută, fotografie de Franz Mandy, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Osman Paşa, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube" nr. 12/1878.

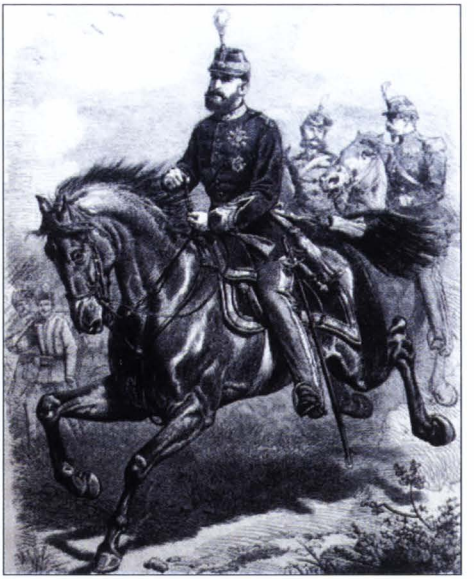

Principele Carol al României, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube" nr. 37/1877.

Achmed Muchtar Paşa, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube" nr. 35/1877.

Generalul Gurko, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube" nr. 9/1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Țarul Alexandru al Rusiei, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube” nr. 40/1877.

Suleiman Pașa, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube” nr. 1/1878.

Marele Duce Nicolae al Rusiei, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube” nr. 40/1877.

Generalul Skobeleff cel tânăr, desen de Wilhelm Camphausen, „Die Gartenlaube” nr. 5/1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mușirul Gazi Osman Nuri Pașa, fotografie de R. Caracachian, Constantinopol, B. A. R.

Țarul Alexandru al II-lea, fotografie de Levitzki, St. Petersburg, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Hobart Paşa, amiral în marina otomană.

Generalul Eduard Ivanovici Totleben, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

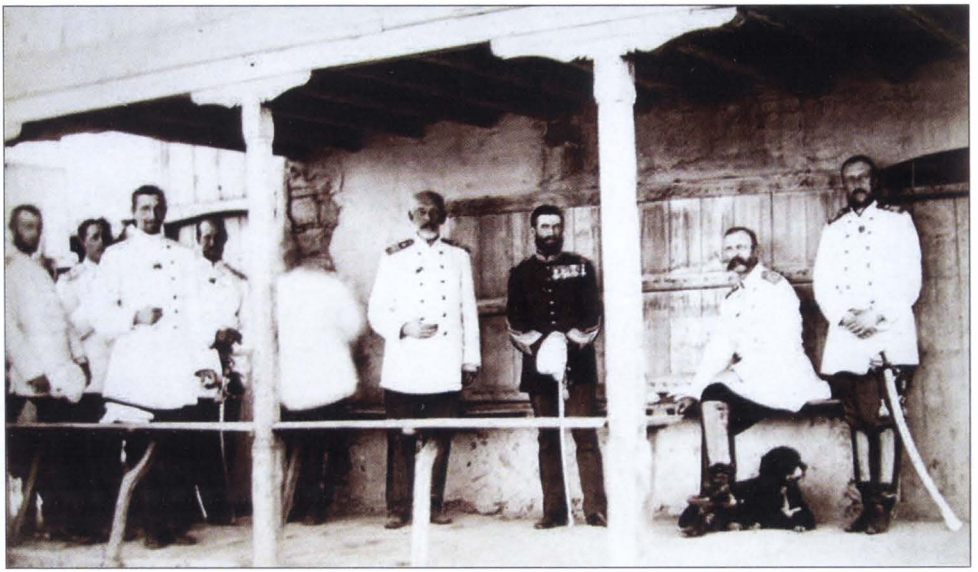

Întrevederea dintre Principele Carol al României cu Țarul Alexandru și Marele Duce Nicolae la cartierul general imperial de la Gorni-Studen, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Bateria „Elisabeta" la Calafat, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Țarul Alexandru al II-lea în mijlocul gărzii, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Statul major al M. S. Domnitorului la Poradim (primul din stânga locotenent-colonel Constantin Blaremberg, al şaselea din stânga, colonel Gaillard, ataşat militar francez, al optulea din stânga locotenent-colonel Constantin Pillat), fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cartierul general al țarului la Poradim, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Marele duce Serghei, fiul mezin al țarului, și aghiotanții în fața chibitcii sale la Poradim, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cartierul general al principelui Carol la Poradim, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Cartierul general al principelui Carol din timpul campaniei din 1877 reconstituit la Expoziția Generală din Bucureşti, 1906, fotografie stereoscopică, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Gara Ploieşti pavoazată pentru sosirea ţarului, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Reşedinţa marelui duce Nicolae la Ploieşti, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Reşedinţa ţarului la Ploieşti, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Reşedinţa ţarului la Ploieşti, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Salon în reşedinţa ţarului la Ploieşti, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

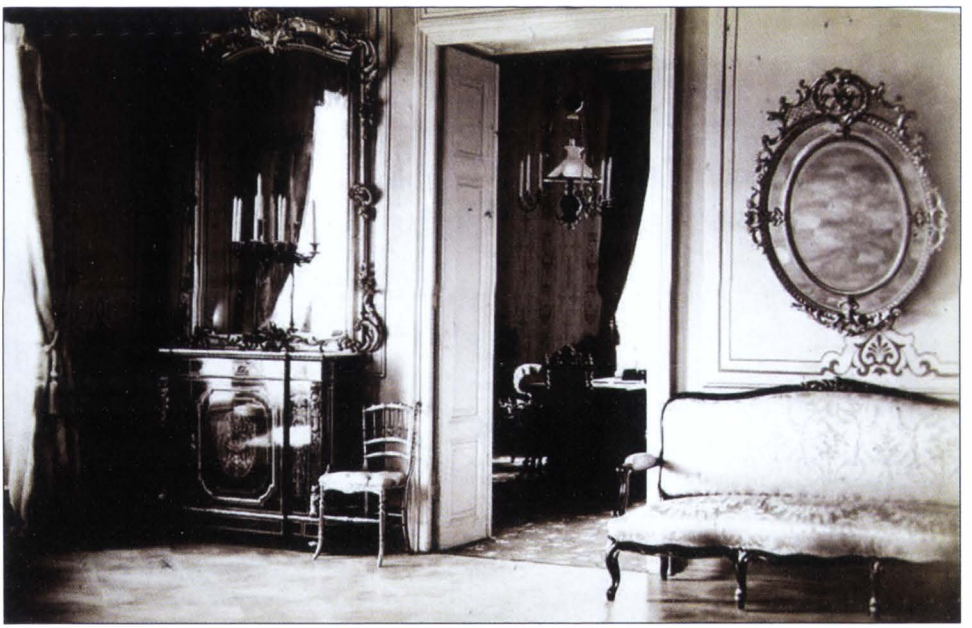

Interiorul reşedinţei ţarului cu vedere spre biroul de lucru, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

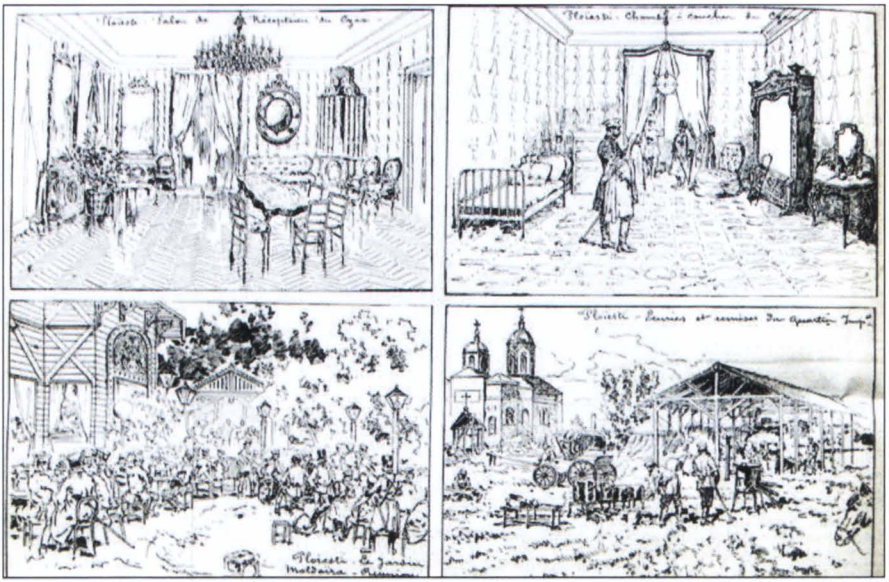

Etapele corespondentului nostru: Ploieşti – salonul de recepţie al ţarului; camera de culcare a ţarului; Grădina Moldaira, locul de întâlnire al ofiţerilor; grajdurile şi remizele cartierului imperial, desene de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1058/21 iulie 1877.

Ploieşti 6 iunie 1877, primirea ţarului la gară de generalul Ioan Em. Florescu şi oficialităţile municipale care i-au oferit pâine şi sare, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1054/23 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Țarul însoțit de Marele Duce Nicolae se îndreaptă spre cartierul imperial din Ploiești, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1054/23 iunie 1877.

Ploiești 7 iunie 1877, țarul conduce defilarea gărzii sale de onoare în fața principelui Carol al României, a țareviciului și a marilor duci Serghei, Vladimir și Nicolae, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1054/23 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Bucureşti, sosirea ţarului şi a familiei imperiale la palatul principelui Carol, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1054/23 iunie 1877.

Onorul dat comandantului diviziei de Galaţi, desen de Johann Nepomuk Schönberg, „Le Monde Illustré" nr. 1030/6 ianuarie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Binecuvântarea, la Ploieşti, în prezenţa Marelui Duce Nicolae, a drapelului slav oferit legiunii bulgare de oraşul Samara, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1051/2 iunie 1877.

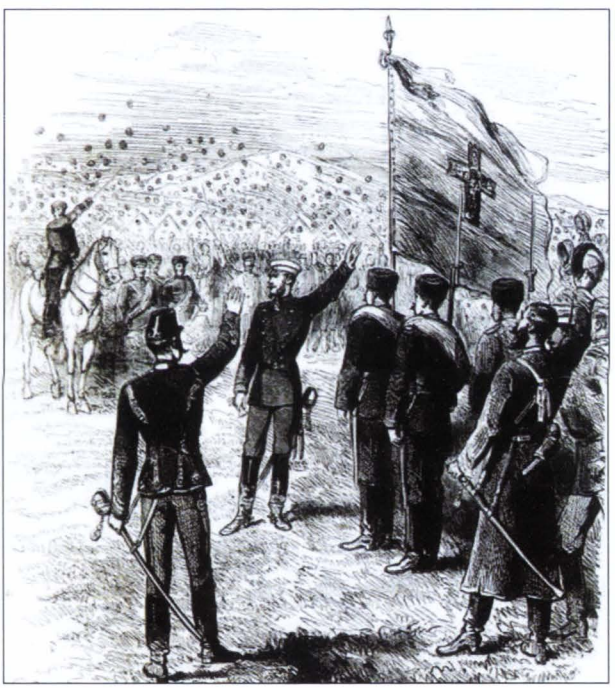

Drapelul slav oferit de oraşul Samara şi dăruit legiunii bulgare de Marele Duce Nicolae, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1051/2 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Construirea podului de vase peste Dunăre, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Podul de vase peste Dunăre între Zimnicea şi Şiştov, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Trecerea podului peste Dunăre, de la Brăila la Ghecet, în prezența țarului pe 23 iunie 1877, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1056/7 iulie 1877.

Principele Carol al României decorând soldații care au fost în luptă, „The Illustrated London News" nr. 1979/16 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Români dansând hora în faţa Marelui Duce Nicolae şi a principelui şi principesei României, „The Illustrated London News" nr. 1983/14 iulie 1877.

Doi dintre artiştii noştri (Johann Nepomuk Schönberg şi Irving Montagu) vizitând spitalul principesei României la Bucureşti, „The Illustrated London News" nr. 1998/27 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

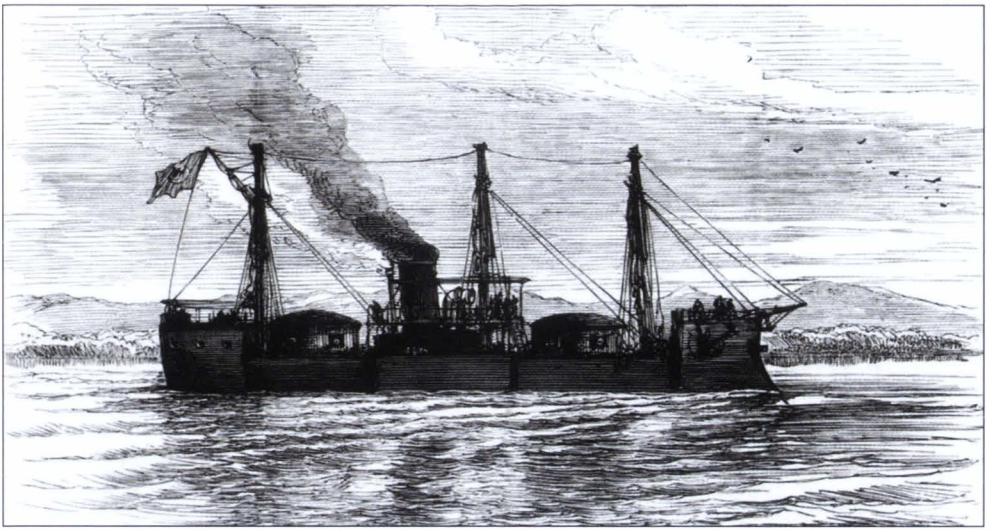

Monitorul otoman „Lufti-Djelil” pe Dunăre, „L’Illustration” nr. 1791/23 iunie 1877.

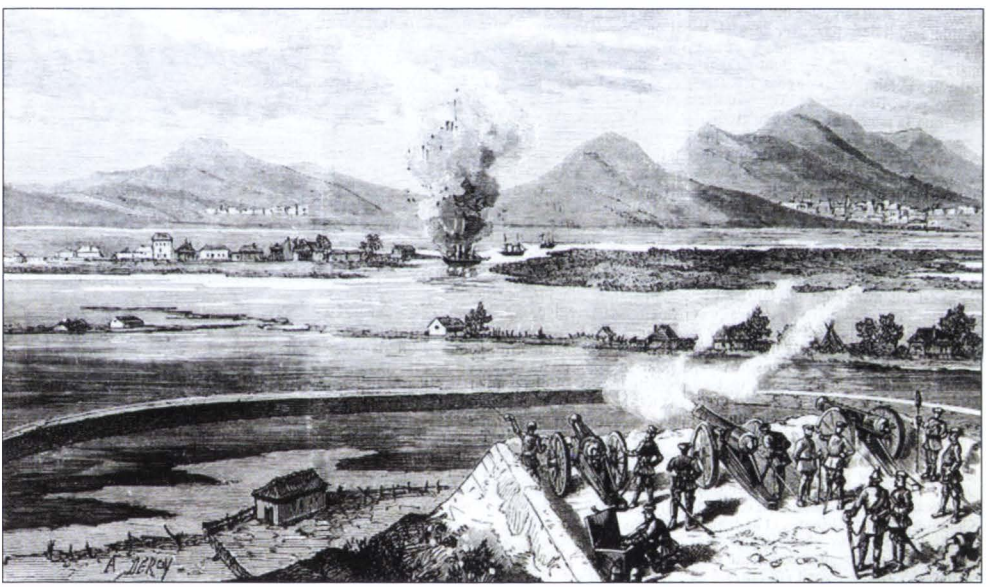

Explozia monotorului turcesc „Lufti-Djelil” în fața Brăilei, „L’Illustration” nr. 1791/23 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

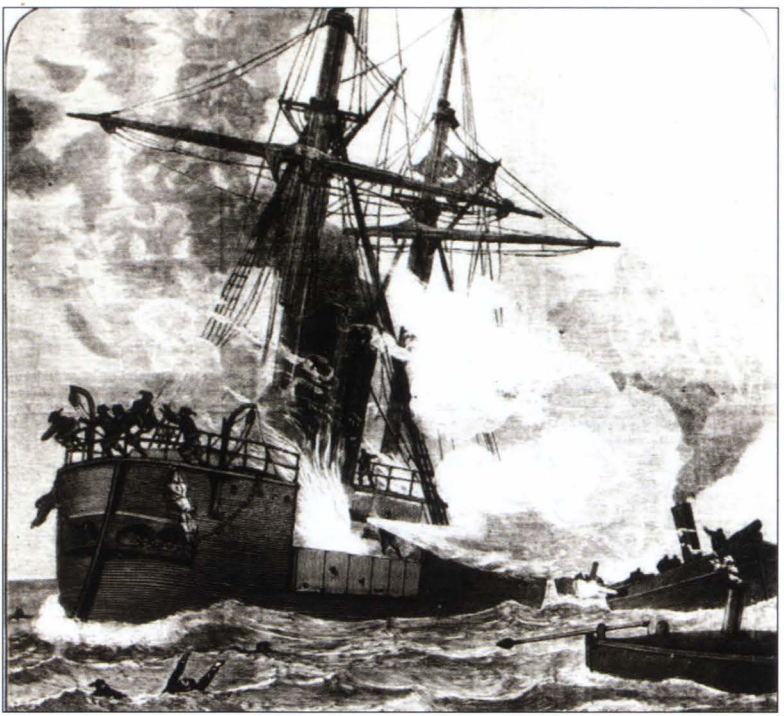

Atacul unui monitor turcesc de către nişte torpiloare ruseşti, „L'Illustration" nr.1800/25 august 1877.

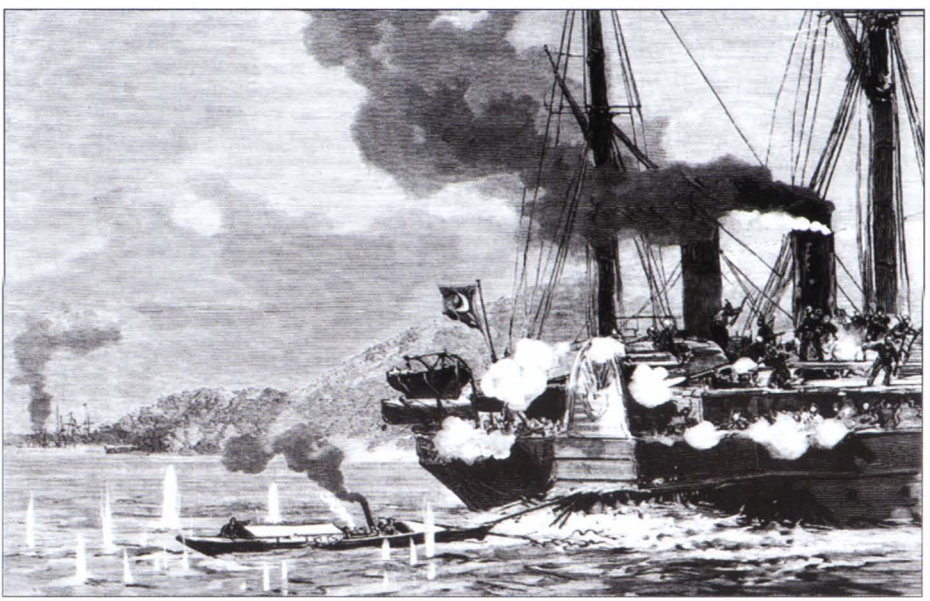

Atacul cu mină al şalupei „Şutca" comandată de locotenentul Skridlov asupra fregatei turceşti pe 8 iunie 1877, desen de N. N. Karazin, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

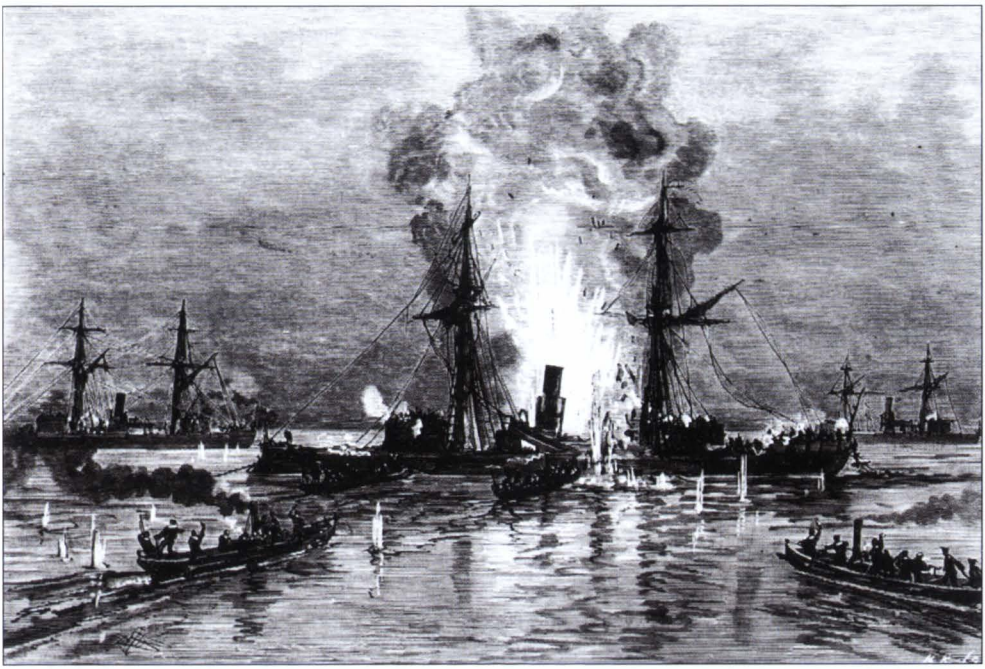

Distrugerea unui monitor turcesc, „Hifzi-Rahman", de patru canoniere ruseşti pe un braţ al bătrânului Danubiu, „Le Monde Illustré" nr. 1052/9 iunie 1877 preluat de „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Malul Dunării a doua zi după distrugerea monitorului „Hifzi-Rahman", după o schiță de N. N. Karazin, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

Două monitoare turcești capturate de oștile rusești la Nicopole, desen de N. N. Karazin după schița colonelului Skalon „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Miliția călare românească lângă Călărași, desen de N. N. Karazin, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

Doi turci surprinși de o patrulă de călărași români în dealurile de la Bivolar, „Dorobanțul" nr. 128/25 martie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Regimentul 16 Dorobanți la Breslanița, lângă Plevna, „The Illustrated London News" nr.1992/15 septembrie 1877 preluat și de „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

Atacul ruso-român asupra Redutei Griviția, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Atacul Redutei Grivița, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1072/27 octombrie 1877.

Prizonieri turci pe drumul dinspre Plevna, desen de C. P. de Szathmari, „The Illustrated London News" nr. 2011/12 ianuarie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Atacul asupra Plevnei. Dorobanții la atac, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

Un vânător de turci, „Dorobanțul" nr. 128/25 martie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Întâlnirea între o patrulă română și una turcă, „Resboiul" nr. 243/24 martie 1878.

Atacul Redutei Grivița de ruși și de români (aripa dreaptă) pe 11 septembrie, desen de Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1072/27 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Episod din timpul capitulării la Plevna, pictură de Nikolai Dmitrievici Dmitriev-Orenburgski pentru volumul lui V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

Generalul Skobeleff plimbându-l pe căpitanul Wonlarlarski între tranşeele sale şi lucrările genistice ale turcilor, pictură de Nikolai Dmitrievici Dmitriev-Orenburgski pentru volumul lui V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Drumul Plevnei, pictură de Nikolai Dmitrievici Dmitriev-Orenburgski pentru volumul lui V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

Intrarea Marelui Duce Nicolae în San Stefano, pictură de Nikolai Dmitrievici Dmitriev-Orenburgski pentru volumul lui V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Întâlnirea lui Osman Paşa, apărătorul Plevnei, cu Marele Duce Nicolae şi cu principele Carol al României, desen dee Lix, „Le Monde Illustré" nr. 1081/29 decembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

M. S. Domnitorul înmânând săbiile lui Saadâc şi Edhem Paşa, „Resboiul" nr.232/13 martie 1878.

Saadâc Paşa, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Edhem Paşa, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Colonelul Gaillard, ataşat militar francez, în V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

Colonelul Gheorghe Slăniceanu, şeful Marelui Stat Major, „The Illustrated London News" nr. 1976/26 mai 1877.

Marele Duce Nicolae, în V. M. Wonlarlarski *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

Generalul Mihail Skobeleff, desen de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

S. R. Carol I, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B.A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

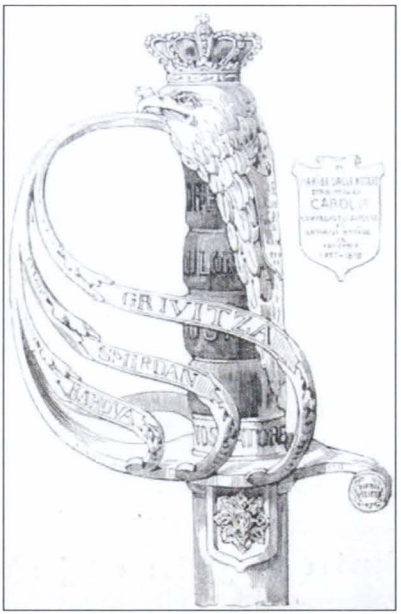

Sabia oferită principelui Carol I de armata română ca amintire a campaniei din 1877–1878.

Crucea Trecerea Dunării.

Medalia războiului ruso-turc din 1877–1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Carol I al României în capul Armatei sale în campania 1877–1878,
litografie de Johann Nepomuk Schönberg, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

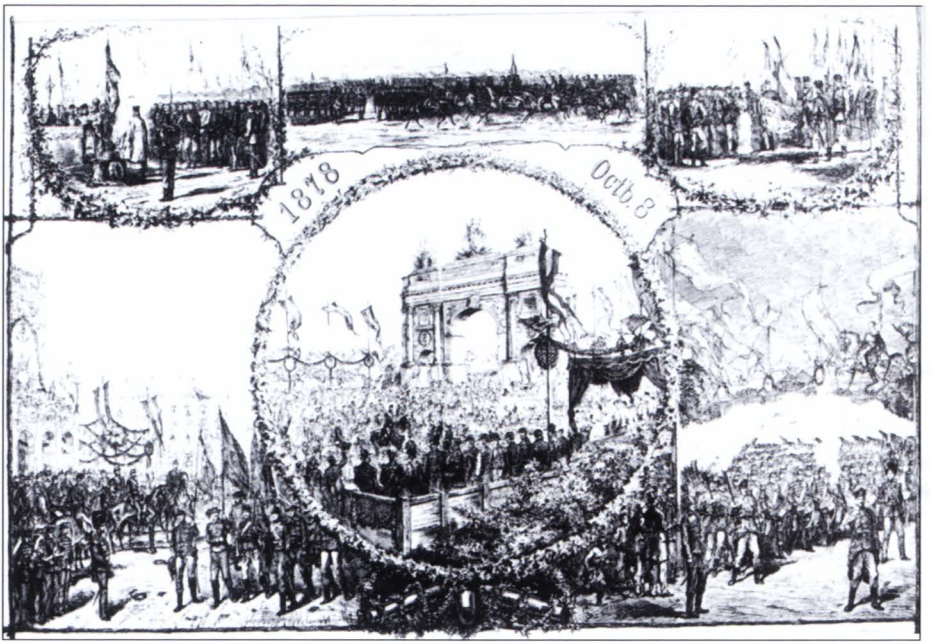

Intrarea triumfală a armatei în Bucureşti, litografie de Johann Nepomuk Schönberg, B. A. R.

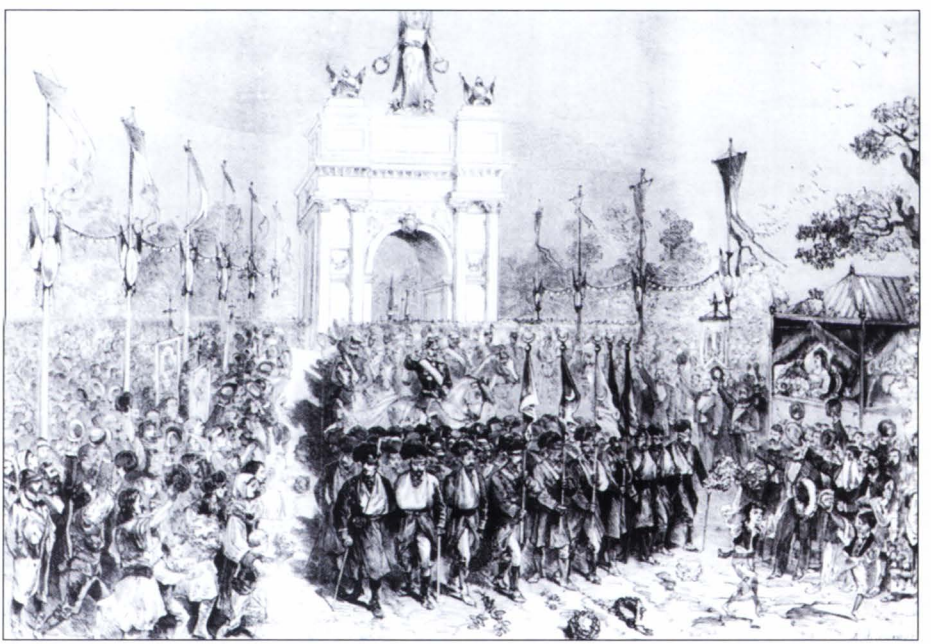

Intrarea triumfală a armatei române în Bucureşti pe 8 octombrie 1878, desen de Filip Montoreanu, „Le Monde Illustré" nr. 1133/4 decembrie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Defilarea primilor prizonieri din Plevna înaintea A. S. R. Carol I, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

Atacul Opanezului, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

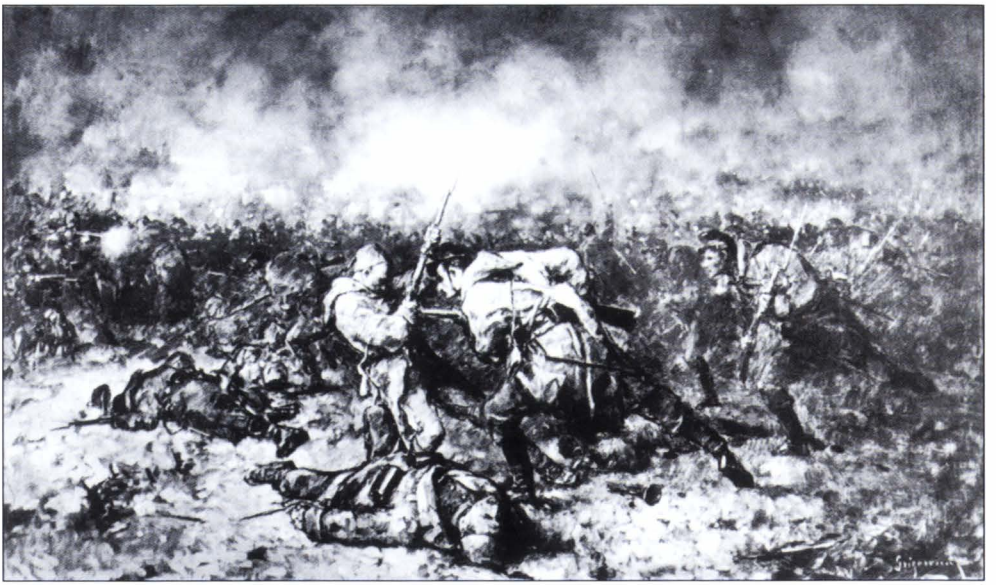

La Smârdan, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

Spionul, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

O vedetă, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

O recunoaştere, heliogravură după o lucrare de Nicolae Grigorescu, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Casele subterane (bordeiele) de pe malul Dunării, intrarea, desen de Auguste Lançon, „L'Illustration" nr. 1796/ 28 iulie 1877.

Vedere interioară a unui bordei, desen de Auguste Lançon, „L'Illustration" nr. 1796/ 28 iulie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I în timpul campaniei, acuarelă de Emil Volkers, B. A. R.

Principele Carol I în fruntea unui regiment de cavalerie, acuarelă de Emil Volkers, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I pe front, pictură de Friedrich Kaiser, ulei pe pânză, Muzeul Municipiului București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I în războiul de la 1877, acuarelă de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Trei eroi ai Războiului de Independență, Foto-Press, Arhivele Naționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Grup de veterani ai Războiului de Independență, Foto-Press, Arhivele Naționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sergent de dorobanți, fotografie de A. D. Reiser, B. A. R.

Soldat din Regimentul 6 Dorobanți în ținută de iarnă, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

Dorobanț cu cimpoi, ținută de vară, fotografie de Hermann Leon, B. A. R.

Soldat și sergent de dorobanți, fotografie de C. P. de Szathmari, Arhivele Naționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Doi vânători pedeştri în mică ţinută de iarnă (stg.) şi în mare ţinută (dr.), fotografie de fotografie de Franz Duschek, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I”

Tambur-major şi toboşar din Regimentul 6 Infanterie de Linie în uniforme de mare ţinută, fotografie de Franz Duschek, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I”.

Doi infanterişti de linie în ţinută de iarnă cu chipiul acoperit cu muşama, fotografie de A. D. Reiser, B. A. R.

Sergent din infanteria de linie în ţinută de campanie, de iarnă, fotografie de Franz Duschek, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I”.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sergent de artilerie călăreață în uniformă de mare ținută, fotografie de D. Demetrescu, colecția Adrian-Silvan Ionescu (A.S. I.).

Călăraş în uniformă de mare ținută, fotograf Franz Duschek, colecția A. S. I.

Sergent de călăraşi în uniformă de mare ținută, fotograf F. Bauer, colecția A. S. I.

Sublocotenentul de călăraşi I. Haret în ținută de serviciu, fotografie de Theodorovits & Jehalsky, colecția A. S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sublocotenent de infanterie de linie în ținută de campanie, fotografie de A. D. Reiser, B. A. R.

Sublocotenent Xenofont Diamandescu din Regimentul 12 Dorobanți, fotografie de K. F. Zipser, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I".

Locotenentul Dimitrie Dancovici din Batalionul 3 Vânători Pedeștri în ținută de campanie, fotografie de K. F. Zipser, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I".

Căpitanul Atanasie Drăgulinescu din Regimentul 5 Călărași, fotografie de R. Rigopulo, Muzeul Municipiului București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Medic de batalion clasa a II-a (sublocotenent), fotografie de Franz Mandy, colecția A. S. I.

Medicul de regiment clasa a II-a (căpitan) Vasile Popescu, fotografie de Franz Duschek, colecția A. S. I.

Ecaterina Gr. Cantacuzino, Smaranda D. Moruz și Maria T. C. Văcărescu în ținute de infirmiere, fotografie de Franz Duschek, colecția A. S. I.

Zulnia Sturza îngrijind un ofițer rănit, fotografie de G. A. Piltz, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I şi Principesa Elisabeta în mijlocul răniților îngrijiți de aceasta în spitalul organizat la Cotroceni, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Infirmieră, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Veterinarul de regiment clasa I (maior) Constantin Fometescu din Regimentul 2 Artilerie, fotograf necunoscut, colecția A. S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sublocotenent de dorobanți în ținută de campanie, fotografie de G. A Piltz, B. A. R.

Sublocotenent de stat major, fotografie de G. A. Piltz, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Sublocotenent de infanterie de linie şi prieten cu un proiectil la picioare, fotografie de G. A. Piltz, colecţia A. S. I.

Voluntari bulgari, fotografie de Berta Engels, B. A. R.

Vânători pedeştri în poziţie de tragere, fotografie de Franz Duschek, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul de brigadă Iuliu Dunca şi familia sa, Arhivele Naţionale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Locotenent colonelul Alexandru Schina, ofițer din statul major princiar, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

Maiorul Moise Groza, ofițer de stat major, fotografie de Leopold Adler, colecția A. S. I.

Maiorul Constantin I. Brătianu, șeful secției topografice a Marelui Stat Major, fotografie de A. D. Reiser, Muzeul Municipiului București.

Locotenent colonelul Ion Manu din cavalerie, fotografie de Franz Mandy, colecția A. S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Maiorul T. C. Văcărescu, ofițer de stat major și Mareșal al Curții, autor al lucrării *Luptele românilor în Resbelul din 1877–1878*, București, 1887, premiată de Academia Română, fotografie de Franz Duschek, colecția A. S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul Ioan Em. Florescu, fotografie pictată pe lemn de Paul Renhas von Rorschach, B. A. R.

Generalul de brigadă Gheorghe Angelescu în uniformă de mare ținută, fotografie de Franz Mandy, colecția A. S. I.

Maiorul Ion Tăutu, comandantul Escadronului Roman din Regimentul 8 Călărași, fotografie de Bernhard Brand, colecția A. S. I.

Maiorul Eduard Hübsch, Inspectorul General al muzicilor militare, autorul imnului național „Trăiască Regele" pe versurile lui Vasile Alecsandri, fotograf necunoscut, colecția A. S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I, comandantul Armatei de Vest, luându-şi rămas bun de la generalul Eduard Totleben, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Prizonieri turci, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Marele Duce Pavel (stg.) şi prinţul Alexandru de Battemberg, viitorul domnitor al Bulgariei după eliberare (dr.) şi doi ofiţeri de stat major, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Trei ofiţeri ruşi de stat major şi un general prusian, observator de front (al doilea din dr.) în faţa adăpostului lor, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul conte Nikolai Ignatieff în modesta sa locuință din Bulgaria, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Ofițer rus lângă o locuință a țăranilor bulgari, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Atelajul unor ofițeri ruși, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Cazaci de Cuban demonstrându-și metodele de luptă, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cavasul (garda de corp) a țarului, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Marele Duce Serghei, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Prințul Skaiatin, Mare Duce Serghei și prințul Serghei Maximilianovici de Leuchtenberg, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Marele Duce Nicolae, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Intrarea trupelor române în Plevna, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Locotenenţii Schestakoff şi Dubasoff care au scufundat monotor turcesc „Hifzi-Rahman”, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Căpitanul W. M. Wonlarlarsky, ofiţer de stat major, autorul volumului *Souvenirs d'un officier d'ordonance. Guerre Turco-Russe 1877–1878*, Paris, 1899.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Grigore Nicolae Voinescu (n. 17 martie 1877) în uniformă de mic dorobanț, fotografie de Louis Medl, colecția A. S. I.

Mic dorobanț gornist, fotografie de Franz Duschek, colecția A. S. I.

Mic dorobanț, fotograf necunoscut, colecția A. S. I.

Mic dorobanț în ținută de iarnă, fotografie de A. Șiler, colecția A.S. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

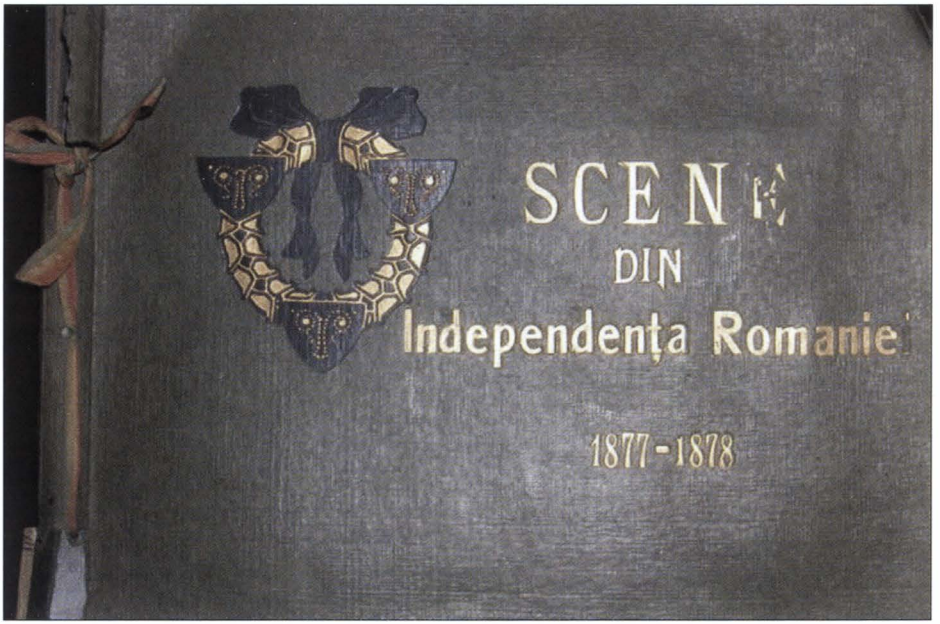

Albumul *Scene din Independența României, 1877–1878* (1912), B. A. R.

Scena sfințirii steagurilor și a binecuvântării trupelor în filmul „Independența României" (1912), B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

„Asta e muzica ce-mi place!", scenă din filmul „Independența României" (1912), Aristide Demetriade în rolul principelui Carol I, B. A. R.

Principele Carol I și statul său major observând liniile dușmane, scenă din filmul „Independența României" (1912), B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I în fața cartierului său general de la Poradim, scenă din filmul „Independența României" (1912), Aristide Demetriade în rolul principelui Carol I, B. A. R.

Osman Pașa dând ordine pe front, scenă din filmul „Independența României" (1912), Constantin Nottara în rolul lui Osman Pașa, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Principele Carol I întâmpinându-l pe țarul Alexandru al II-lea, scenă din filmul „Independența României" (1912), Aristide Demetriade în rolul principelui Carol I și Pepi Machauer în acela al țarului, B. A. R.

M. S. Țarul Alexandru II și A. S. Domnitorul Carol remit sabia lui Osman Pașa, carte poștală cu imagine din filmul „Independența României" (1912), B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Frontispiciul ziarului „Resboiul”.

Frontispiciul ziarului „Dorobanțul”.

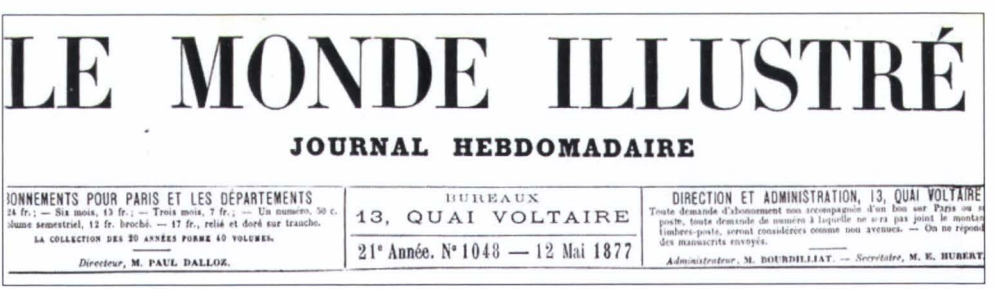

Frontispiciul revistei „Le Monde Illustré”.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Frontispiciul revistei „La Ilustracion Espanõla y Americana".

Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1907/14 octombrie 1893.

Don Jose Luis Pellicer y Fener, „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XXXIII, 8 septembrie 1877.

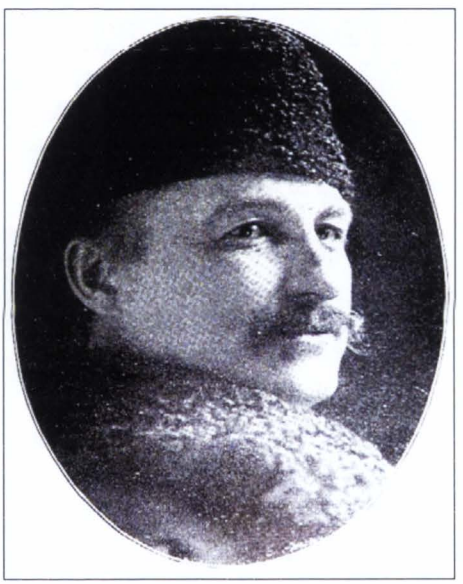

Francis Davis Millet, corespondent și artist de front pentru „London Daily News"

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Melton Prior, artist de front pentru „The Illustrated London News", „The Illustrated London News" nr. 3733/5 noiembrie 1910.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pagină din carnetul de schițe al lui Auguste Meylan – autoportret al artistului lucrând în șa, „Le Monde Illustré" nr. 1074/10 noiembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Corespondenți speciali de presă de partea rusească sub focul unui post turcesc, „The Illustrated London News” nr. 1980/25 iunie 1877.

Adăpând caii cu dificultate, „The Illustrated London News” nr. 1977/2 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Echipajul pentru campanie al corespondenților de la *Le Monde Illustré*, de la *Moniteur universel* și de la *Figaro*, și portretul lui Dick de Lonlay, „Le Monde Illustré" nr. 1059/28 iulie 1877.

Prima întâlnire a artistului nostru cu cazacii, „The Illustrated London News" nr. 1974/12 mai 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

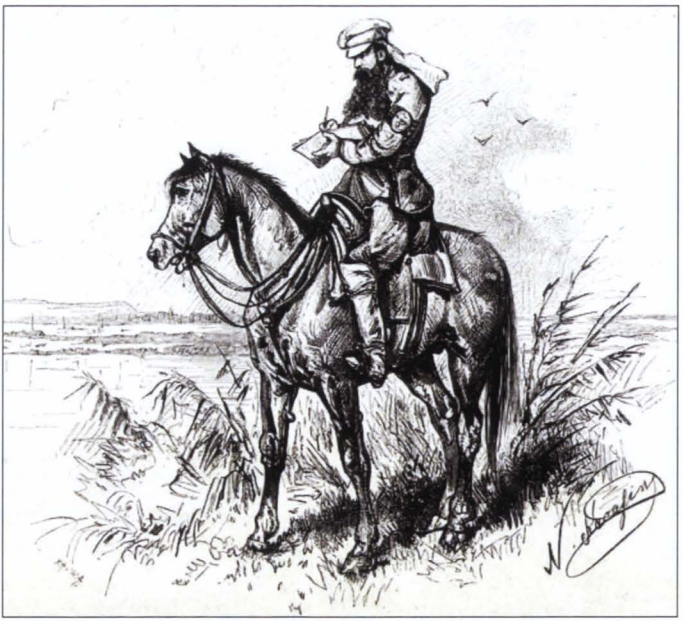

Autoportretul lui N. N. Karazin, „Die Gartenlaube” nr. 29/1877.

— Des poses académiques devant l'ennemi?
— J'aperçois parmi les Russes M. Dick, le dessinateur du *Monde illustré;* je tiens à figurer dans ce journal!

Caricatură de Cham la adresa lui Dick de Lonlay: „– Poze academice în fața inamicului? – L-am observat printre ruşi pe dl. Dick, desenatorul de la *Monde Illustré*; țin să figurez şi eu în acel jurnal”, „Le Monde Illustré” nr. 1036/17 februarie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Ivan de Woestyne, corespondent pentru „Le Figaro”.

Archibald Forbes, corespondent pentru „Daily News”.

Charles Snodgrass Ryan, autorul cărții *Under the Red Cross: Adventures of an English Surgeon with the Turkish Army at Plevna and Erzeroum, 1877–1878*, New York, 1897.

Vsevolod Mihailovici Garşin, scriitor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Cortul corespondenților de presă francezi, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Echipajul corespondenților de presă francezi, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Pauza de prânz a corespondenților de presă francezi, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

Cvartirul fotografilor Franz Duschek şi A. D. Reiser în Bulgaria, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Spaniolii acreditați la Cartierul General rusesc: Sal. Jimenez Enrich, corespondent pentru *Le A...*, Marchizul del Valle de Tojo, delegat al Crucii Roșii, J. L. Pellicer, corespondent pentru *La Ilustracion Espanõla y Americana*, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Carol Popp de Szathmari, autoportret, B. A. R.

G. D. Mirea, fotograf necunoscut, B. A. R.

Sava Henția, fotografie de J. Gerstl, B. A. R.

Nicolae Grigorescu, fotografie de C. P. de Szathmari, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vasili Vasilievici Vereşceaghin.

C. Carroll Tevis, fotografie de Mathew B. Brady, U.S. National Archives.

Januarius Aloysius MacGahan şi Francis Davis Millet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Nestor Heck, autoportret, B. A. R.

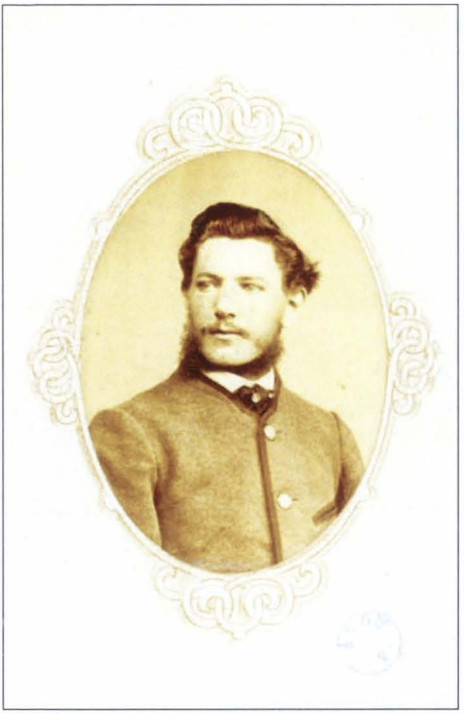

Franz Duschek, autoportret, B. A. R.

Oscar Obedeanu, fotograf necunoscut, Arhivele Naționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vasili Vasilievici Vereşceaghin în faţa şevaletului, 1902.

Daniel Vierge la lucru, desen de Paul Renouard, „Le Monde Illustré" nr. 1707/14 decembrie 1889.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Generalul Alexandru Cernat, fotografie de F. Brandseph, Arhivele Naționale.

Generalul George Manu, fotografie de Franz Duschek, colecția A. S. I.

Doctori şi doamne de la Crucea Roşie din Bucureşti, fotografie de Franz Duschek, B. A. R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Spitalul din Bucureşti al principesei României (la Cotroceni), „The Illustrated London News" nr. 1998/27 octombrie 1877.

Detaşamentul sanitar al armatei române în campanie, desen de N. N. Karazin, „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Mihăileşti, cartierul general provizoriu al câtorva corespondenți de presă, desen de Jose Luis Pellicer y Fener, „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XXVII/22 iulie 1877.

Locuința corespondentului de la *Ilustracion Espanõla y Americana* în satul Țarevicea pe 4 iulie, desen de Jose Luis Pellicer y Fener „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XXX/15 august 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Prin Bulgaria, desen de Jose Luis Pellicer y Fener, „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XXXIII/8 septembrie 1877.

Griviţa, corpul de gardă al dorobanţilor, soldaţi români, desen de Jose Luis Pellicer y Fener, „La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XLIII/22 noiembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Poziție avansată în tranşeele din fața Plevnei, desen de Jose Luis Pellicer y Fener,
„La Ilustracion Espanõla y Americana" nr. XLII/15 noiembrie 1877.

Reduta Grivița nr. 2 de la Plevna văzută din Grivița nr. 1, desen de Mathes Koenen,
„Illustrirte Zeitung" nr. 1790/20 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Vânătorii din a treia coloană românească pornind la asaltul Redutei Griviţa, *Russes et turcs. La Guerre d'Orient*, 1878.

În Reduta Griviţa nr. 1, desen de Mathes Koenen, „Illustrirte Zeitung" nr. 1790/20 octombrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

O stradă din Plevna în a treia zi de la capitulare, desen de Mathes Koenen şi C. P. de Szathmari, „Illustrirte Zeitung" nr. 1804/26 ianuarie 1878.

Trecerea trupelor române prin Nicopole, desen de Mathes Koenen, „Illustrirte Zeitung" nr. 1793/10 noiembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Plecarea la Plevna a unui transport românesc de vite şi medicamente, desen de Henri Trenk, „Die Gartenlaube" nr. 45/1877.

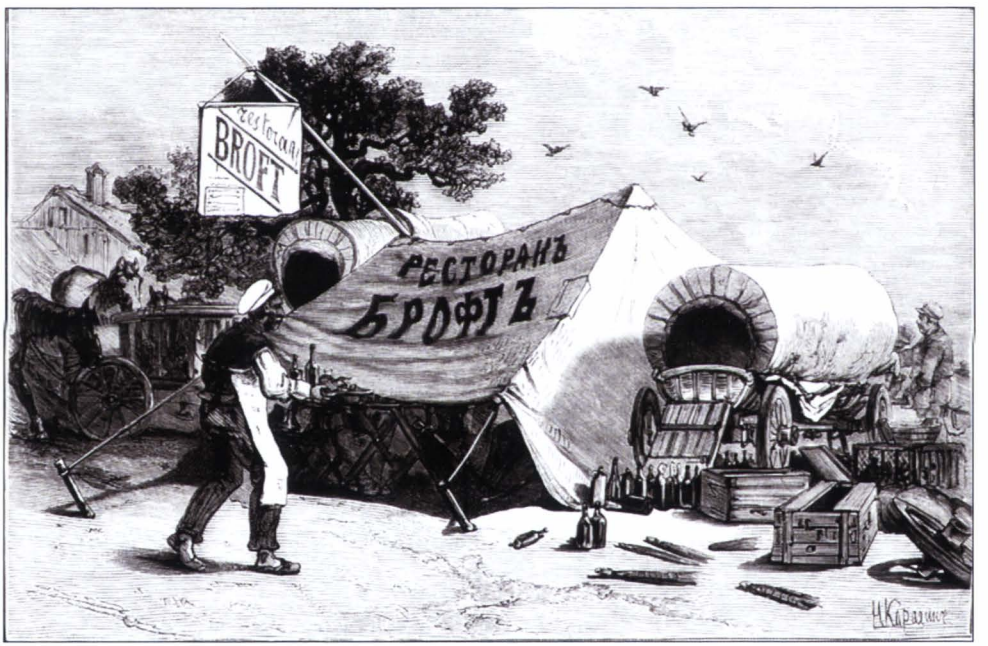

Armata de Dunăre. Restaurantul volant al domnului Broft pe lângă Marele Cartier, desen de N. N. Karazin, „Illustrirovnnaia hronika voini" 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Armata română, *Illustrirte Kriegs-Chronik. Gedenkbuch an den Russische-Türkischen Feldzug von 1876–1878*, 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Un dorobanț, desen de Dick de Lonlay, *En Bulgarie*, 1883.

Soldați români: călăraș, vânător, infanterist de linie, genist și dorobanț, desen de Dick de Lonlay, *En Bulgarie*, 1883.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

Osman Paşa la Plevna în ultima zi înaintea capitulării, *Illustrirte Kriegs-Chronik. Gedenkbuch an den Russische-Türkischen Feldzugs von 1876–1878*, 1878.

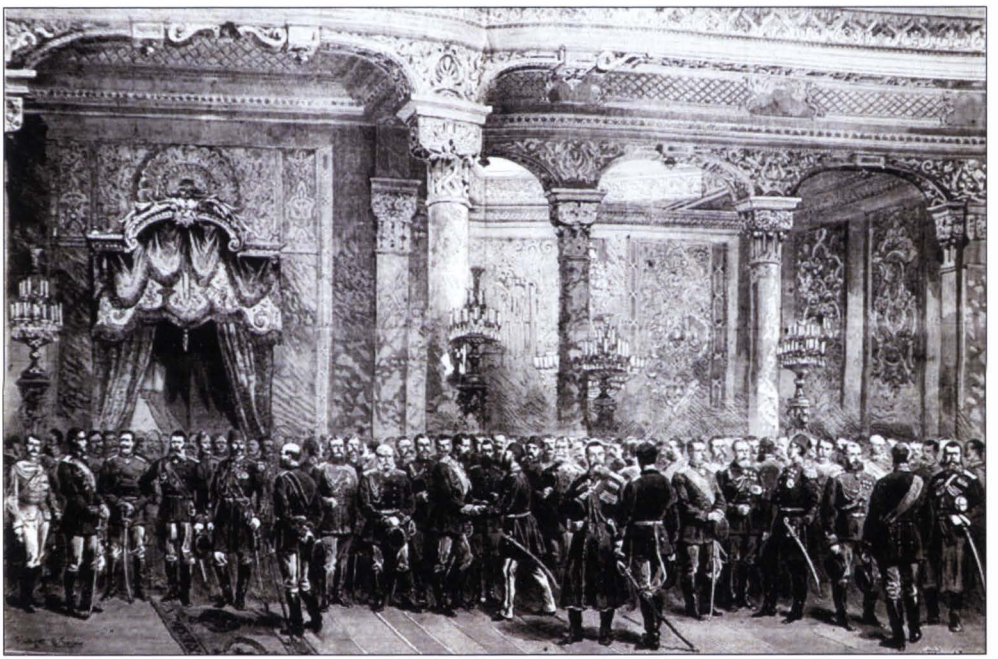

Învingători şi învinşi la recepţia de la Palatul Beylerbeyului, *Russes et turcs. La Guerre d'Orient*, Paris, 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

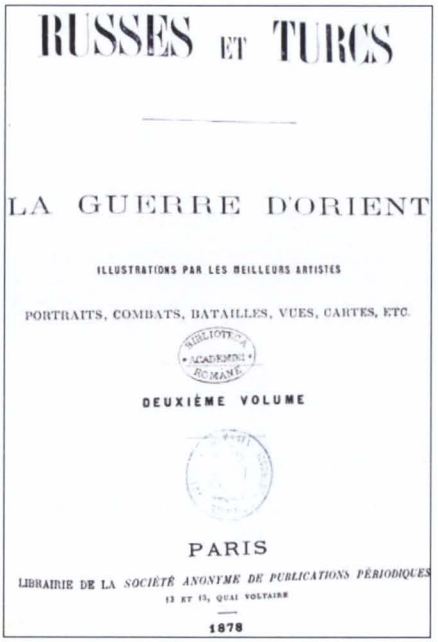

RUSSES ET TURCS

LA GUERRE D'ORIENT

ILLUSTRATIONS PAR LES MEILLEURS ARTISTES

PORTRAITS, COMBATS, BATAILLES, VUES, CARTES, ETC.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

DEUXIÈME VOLUME

PARIS

LIBRAIRIE DE LA *SOCIÉTÉ ANONYME DE PUBLICATIONS PÉRIODIQUES*

13 ET 15, QUAI VOLTAIRE

1878

Pagina de titlul a cărții *Russes et turcs. La Guerre d'Orient*, 1878.

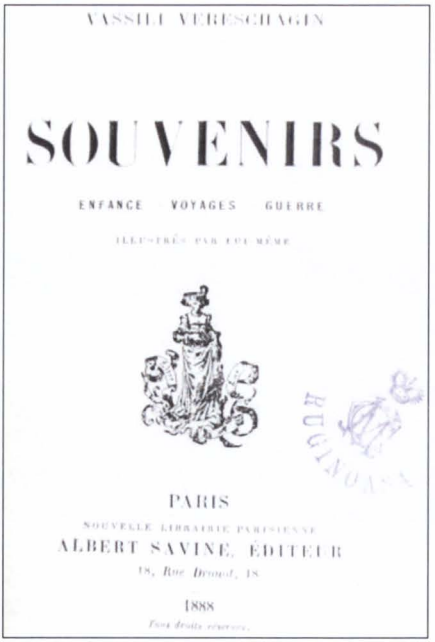

VASSILI VERESCHAGIN

SOUVENIRS

ENFANCE VOYAGES GUERRE

ILLUSTRÉS PAR LUI-MÊME

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

PARIS

NOUVELLE LIBRAIRIE PARISIENNE

ALBERT SAVINE, ÉDITEUR

18, *Rue Drouot*, 18

1888

Tous droits réservés.

Pagina de titlu a cărții lui Vasili Vereşceaghin *Souvenirs. Enfance, voyages, guerre*, Paris, 1888.

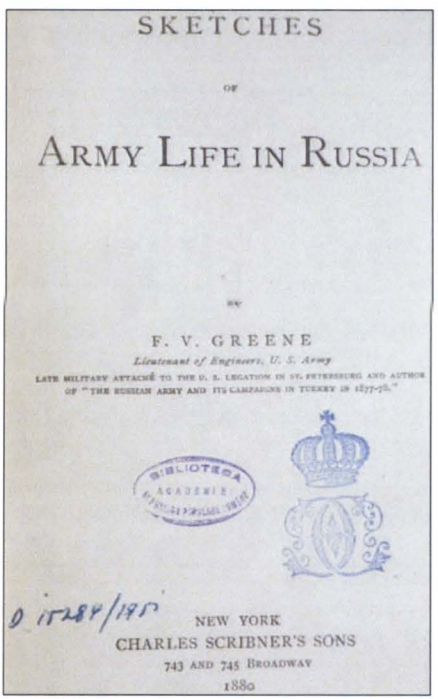

SKETCHES

OF

ARMY LIFE IN RUSSIA

BY

F. V. GREENE

Lieutenant of Engineers, U. S. Army

LATE MILITARY ATTACHÉ TO THE U. S. LEGATION IN ST. PETERSBURG AND AUTHOR OF "THE RUSSIAN ARMY AND ITS CAMPAIGNS IN TURKEY IN 1877-78."

BIBLIOTECA ACADEMIEI

D 15284/1915

NEW YORK

CHARLES SCRIBNER'S SONS

743 AND 745 BROADWAY

1880

Pagina de titlu a cărții lui F. V. Greene, *Sketches of Army Life in Russia*, New York, 1880.

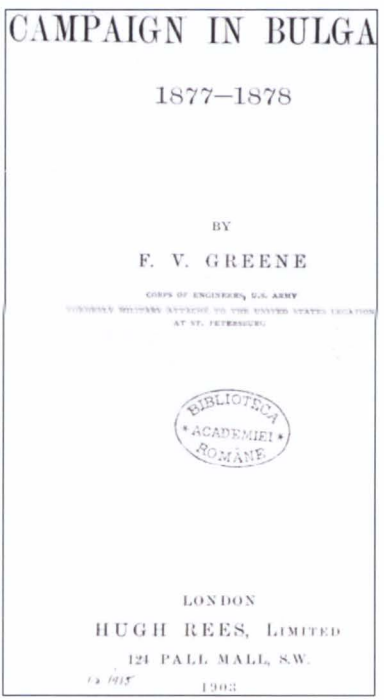

CAMPAIGN IN BULGA

1877–1878

BY

F. V. GREENE

CORPS OF ENGINEERS, U.S. ARMY

FORMERLY MILITARY ATTACHÉ TO THE UNITED STATES LEGATION AT ST. PETERSBURG

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

LONDON

HUGH REES, LIMITED

124 PALL MALL, S.W.

Ex libris

1903

Pagina de titlu a cărții lui F. V. Greene, *The Campaign in Bulgaria 1877–1878*, London, 1903.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

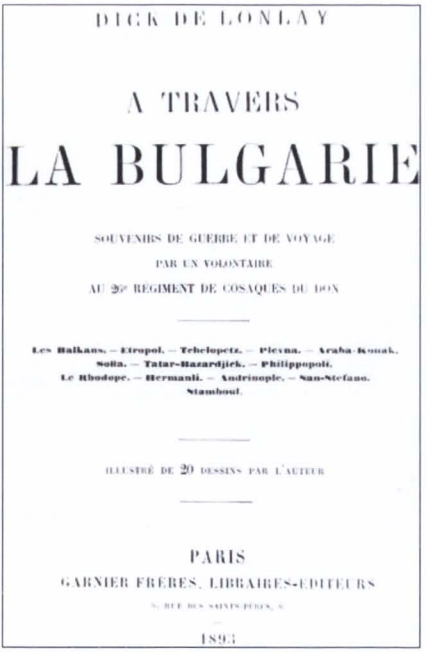
DICK DE LONLAY

A TRAVERS

LA BULGARIE

SOUVENIRS DE GUERRE ET DE VOYAGE

PAR UN VOLONTAIRE

AU 26e REGIMENT DE COSAQUES DU DON

Les Balkans. — Etropol. — Tchelopetz. — Plevna. — Araba-Konak. Sofia. — Tatar-Bazardjick. — Philippopoli. Le Rhodope. — Hermanli. — Andrinople. — San-Stefano. Stamboul.

ILLUSTRÉ DE 20 DESSINS PAR L'AUTEUR

PARIS

GARNIER FRÈRES, LIBRAIRES-ÉDITEURS

1893

Pagina de titlu a cărții lui Dick de Lonlay, *A travers la Bulgarie. Souvenirs de guerre et de voyage*, Paris, 1893.

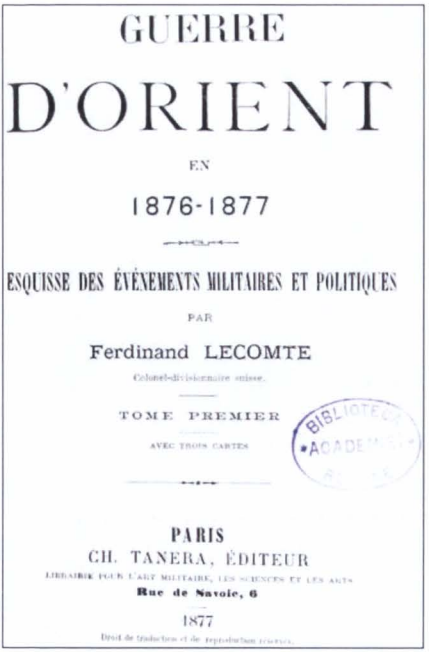
GUERRE

D'ORIENT

EN

1876-1877

ESQUISSE DES ÉVÉNEMENTS MILITAIRES ET POLITIQUES

PAR

Ferdinand LECOMTE

Colonel-divisionnaire suisse.

TOME PREMIER

AVEC TROIS CARTES

BIBLIOTECA ACADEMIEI

PARIS

CH. TANERA, ÉDITEUR

LIBRAIRIE POUR L'ART MILITAIRE, LES SCIENCES ET LES ARTS

Rue de Savoie, 6

1877

Droit de traduction et de reproduction réservés.

Pagina de titlu a cărții lui Ferdinand Lecomte *Guerre d'Orient en 1876-1877*, Paris 1877.

I 244687

EN

BULGARIE

1877-1878

SISTOVA — TIRNOVA — KEZANLYK

SOUVENIRS

DE GUERRE ET DE VOYAGE

PAR

DICK DE LONLAY

ENGAGÉ VOLONTAIRE

au 26e régiment de Cosaques du Don

Edition ornée

de l'auteur

PARIS

E. DENTU, ÉDITEUR

LIBRAIRIE DE LA SOCIÉTÉ DES GENS DE LETTRES

PALAIS-ROYAL, 15, 17, 19, GALERIE D'ORLÉANS

2.4815/1950

Pagina de titlu a cărții lui Dick de Lonlay *En Bulgarie 1877–1878. Souvenirs de guerre et de voyage*, Paris 1883.

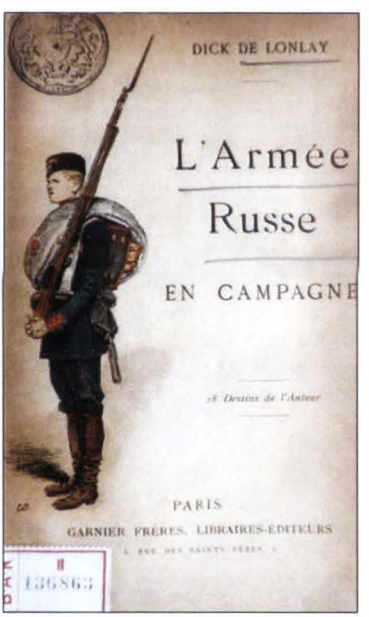
DICK DE LONLAY

L'Armée Russe

EN CAMPAGNE

78 Dessins de l'Auteur

PARIS

GARNIER FRÈRES, LIBRAIRES-ÉDITEURS

6, RUE DES SAINTS-PÈRES, 6

II 136863

Pagina de titlu a cărții lui Dick de Lonlay, *L'Armée russe en campagne*, Paris 1888.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

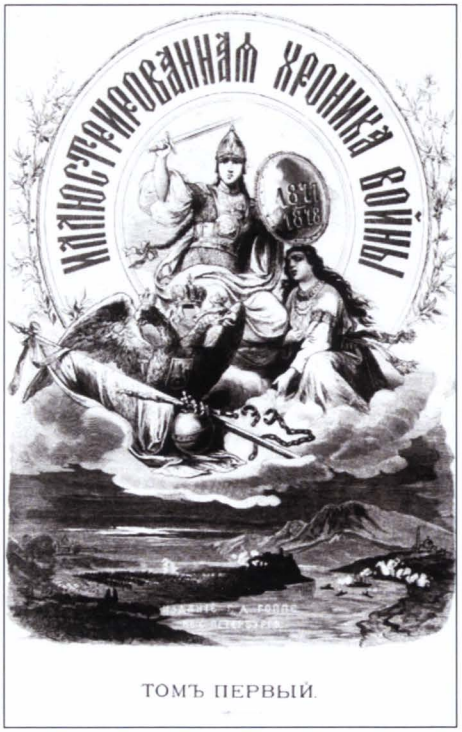

Pagina de titlu a volumului „Illustrirovnnaia hronika voinî" 1877.

Pagina de titlu a volumului *Illustrirte Geschichte des Orientalischen krigs von 1876–1878*, Leipzig 1878.

Coperta volumului *Illustrirte Kriegs-Chronik. Gedenkbuch an den Russische-Türkischen Feldzugs von 1876–1878*, Leipzig 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

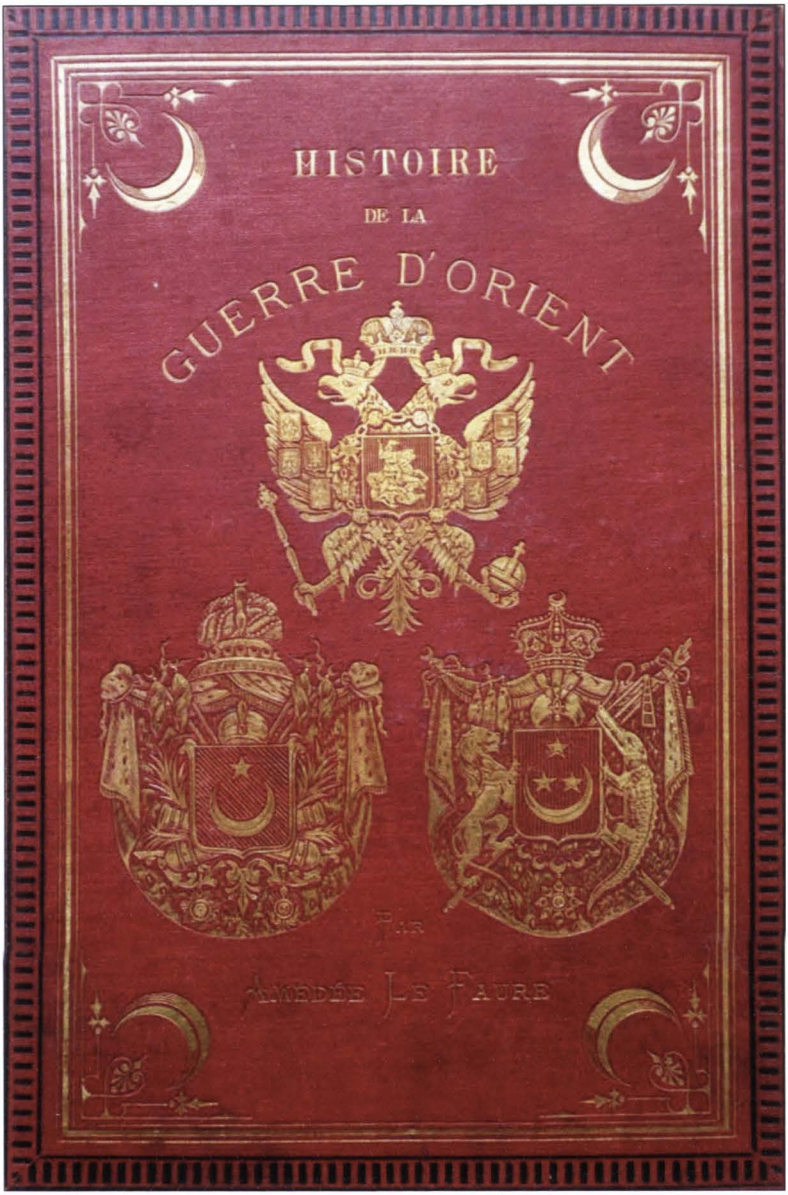

Coperta cărții lui Amédée le Faure *Histoire de la Guerre d'Orient*, Paris 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

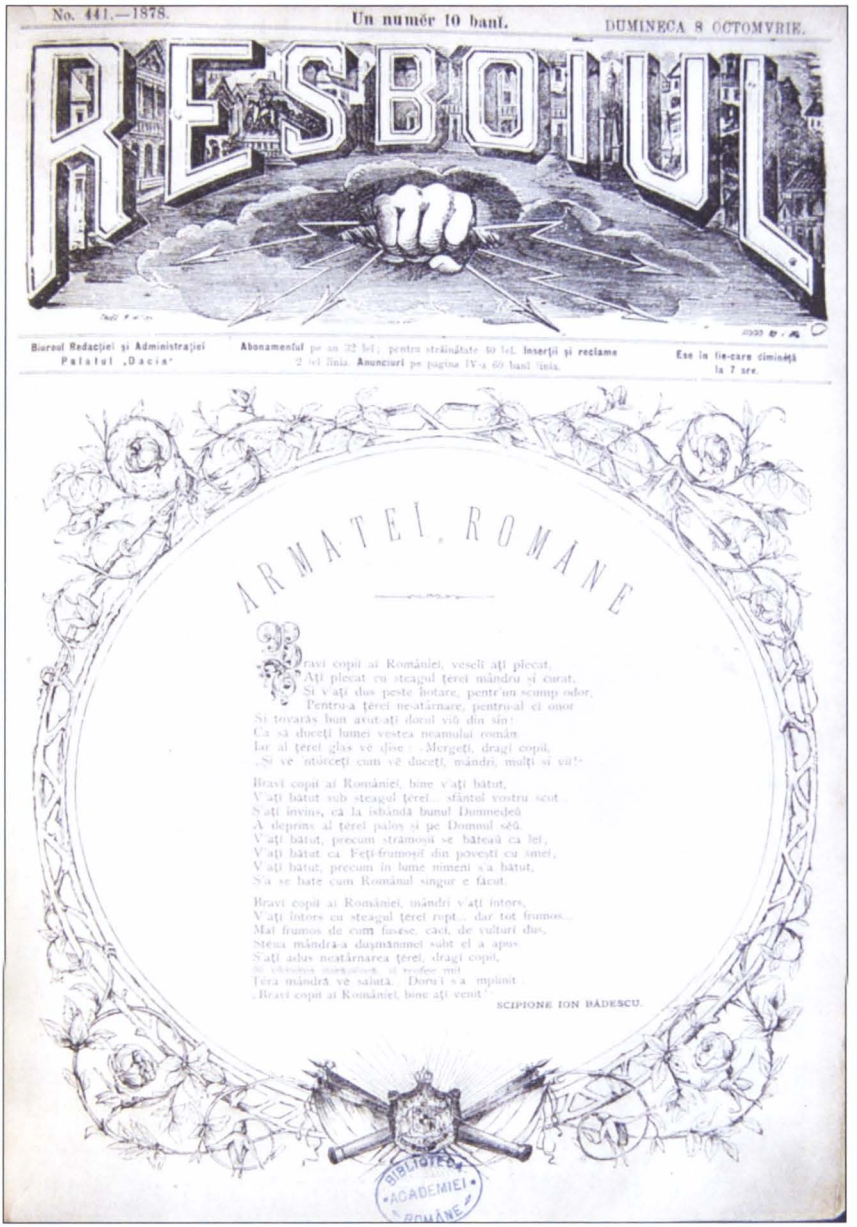

No. 441.—1878. Un numĕr 10 banĭ. DUMINECA 8 OCTOMVRIE.

RESBOIUL

Biuroul Redacţiei şi Administraţiei Palatul „Dacia"

Abonamentul pe an 32 lei; pentru străinătate 40 lei. Inserţii şi reclame 2 lei linia. Anunciuri pe pagina IV-a 60 bani linia.

Ese în fie-care diminéţă la 7 ore.

ARMATEI ROMÂNE

Bravi copii ai României, veseli aţi plecat,
Aţi plecat cu steagul ţerei mândru şi curat,
Şi v'aţi dus peste hotare, pentr'un scump odor,
Pentru-a ţerei ne-atârnare, pentru-al ei onor
Şi tovarăş bun avut-aţi dorul viŭ din sin:
Ca să duceţi lumei vestea neamului român
Iar al ţerei glas vĕ dise: „Mergeţi, dragi copii,
„Şi vĕ 'ntórceţi cum vĕ duceţi, mândri, mulţi şi vii!"

Bravi copii ai României, bine v'aţi bătut,
V'aţi bătut sub steagul ţerei... sfântul vostru scut...
S'aţi învins, că la isbândă bunul Dumnedeŭ
A deprins al ţerei paloş şi pe Domnul sĕŭ.
V'aţi bătut, precum strămoşii se băteaŭ ca lei,
V'aţi bătut ca Feţi-frumoşii din poveşti cu smei,
V'aţi bătut, precum în lume nimeni s'a bătut,
S'a se bate cum Românul singur e făcut.

Bravi copii ai României, mândri v'aţi întors,
V'aţi întors cu steagul ţerei rupt... dar tot frumos...
Mai frumos de cum fusese, căci, de vulturi dus,
Stéua mândra-a duşmănimei subt el a apus.
S'aţi adus neatârnarea ţerei, dragi copii,
[illegible]
Ţéra mândră vĕ salută. Doru'i s'a împlinit
„Bravi copii ai României, bine aţi venit!"

SCIPIONE ION BĂDESCU.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Prima pagină a ziarului „Resboiul" nr. 441/8 octombrie 1878 cu o poezie dedicată Armatei Române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro

ISBN 973-27-1129-9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.iini.ro